$$\frac{2}{n}$$

W. C. Murphy

THEOLOGIA

MORALIS.

EX TYPIS L. GAUTHIER.

THEOLOGIA

MORALIS

BEATI A.-M. DE LIGORIO.

EDITIO NOVA EMENDATA,

CUI NOTÆ ACCEDUNT AMPLISSIMÆ

CURA ET STUDIO

DOMINI RECEVEUR,

PROFESSORIS IN SORBONA.

TOMUS TERTIUS,

DE CONTRACTIBUS,
DE PRÆCEPTIS DECAL. VIII, IX ET X, DE PRÆCEPTIS ECCLESIÆ,
DE PRÆCEPTIS PARTICULARIBUS.

Property of
CLgA
Please return to
Graduate Theological
Union Library

ALMA COLLEGE
23402
LIBRARY
L627
Alma, California

PARISIIS,
APUD GAUTHIER FRATRES ET SOC., BIBLIOPOLAS,
IN VICO NOMINE HAUTE-FEUILLE, N.° 18;
ET VESONTIONE APUD EOSDEM.

1833.

4916

Property of
Clga
Please return to
Graduate Theological
Union Library
23802
L627

THEOLOGIA MORALIS.

LIBRI TERTII

TRACTATUS QUINTI

CAPUT III.

DE CONTRACTIBUS.

DUBIUM I.

Quid in genere sit Contractus.

707. Quid est Contractus, et quotuplex ? — **708.** Quotupliciter contractus perficitur ? — **709.** Quid si quis contrahat sine animo contrahendi ? — **710.** Quid si sine animo se obligandi ? — **711.** An contractus sine solemnitatibus obliget in conscientia ? — **712.** An oriatur obligatio ex contractu de re turpi ? Et cui facienda tunc restitutio juxta primam sententiam ? — **713.** An, quando actio est debita, sed non ex justitia, pretium sit restituendum pro illa acceptum ? — **714.** Quando dolus vel error irritet contractum ? — **715.** Quid si dolus fuerit circa rei qualitatem, sed dederit causam contractui ? — **716.** An metus gravis injustus reddat irritum contractum ipso facto ? — **717.** An metum passus possit rescindere contractum pro suo arbitrio ? Quid si contractus sit irritus per metum reverentialem, aut per preces importunas ? — **718.** Quid si per metum levem ? — **719.** An metum passus possit rem repetere à tertio possessore ?

707. — « Resp. Est pactum, sive consensus duorum, quo » scienter, liberè, et legitimè uterque, se vicissim, vel ni- » mirum saltem una pars se alteri acceptanti obligat, quocum- » que signo externo id fiat : ut v. gr. in contractu mutui, ex una » parte mutuans se obligat non repetere mutuum ante certum » tempus, ex altera parte mutuatarius se obligat tunc illud » reddere ; et sic de aliis. In promissione autem, vel donatione » absoluta, una pars tantùm obligatur post alterius acceptationem. » (*V. Not. I, pag. 343.*)

Prænotandum alios esse contractus nominatos, ut sunt emptio, mutuum, etc Alios innominatos, quorum *ex l. Naturalis*,

ff. de Præscript. verb. quatuor dantur species, scilicet : *Do ut des; Facio ut facias; Do ut facias; Facio ut des.* Notandum deinde alios esse contractus nudos, alios vestitos, nimirum stipulatione, juramento. Pro nudis autem regulariter non conceditur actio in foro externo.

708. — Sed quæritur 1. quot modis contractus perficiuntur? Resp. quatuor modis. I. *Consensu*, ut in emptione, locatione etc. Et si in istis convenitur de scriptura, ista magis ad probationem quàm ad constitutionem deserviet, *ex* §. *Un. Inst. de Oblig. ex consens. et l. S. C. de Trans.* Excipe, nisi partes intendant suspendere consensum, donec scriptura fiat; et hoc esse judicatur, quando ab initio de scriptura conveniunt, *l. Contractus, C. de Fide Instrum.* II. Contractus perficiuntur *verbis;* prout in stipulatione. III. *Scriptura*, ut in contractu censûs. IV. *Traditione*, ut sunt mutuum, donatio, depositum, commodatum, pignus : qui omnes contractus, nisi tradita re, non perficiuntur. Ita communiter *Lugo, Less. Mol. etc. cum Salm. de Contr. c.* 1. *n.* 5.

Hinc in contractibus, qui solo consensu perficiuntur, nequit una pars, altera invita, resilire. Secus, si contractus scriptura, aut traditione indigeant. Cæterùm in foro conscientiæ contrahentium intentioni standum est. Ita communiter DD. *apud Salm. ib. n.* 6. *cum Less. lib.* 2. *cap.* 17. *n.* 19. *Covarr. Gom. etc.*

709. — Quæritur 2. an, si quis externis signis contraheret, sed sine contrahendi animo, in conscientia teneretur ad contractum? Resp. negativè ex communi cum *Sanch. de Matrim. l.* 1. *disp.* 9. *n.* 5. *et Lug. Syl. Prado cum Salm. ib. n.* 7. Excipe, nisi in aliquo contractu oneroso alter contrahens jam partem suam præstiterit; tunc enim teneris tu implere tuam, etiamsi fictè promiseris, juxta dicta de stupratore fictè promittente Matrimonium, vide *dicta n.* 642.

710. — Quæritur 3. an qui, sciens obligationem contractûs, velit quidem contrahere, sed nolit se obligare, remaneat obligatus in conscientia? Adest duplex sententia probabilis. *Prima sententia* affirmat cum *Less. Soto, Dic. Pont. etc. apud Salm. de Matr. c.* 1. *n.* 20. *Secunda* verò *sententia* probabilior negat cum *Sanch. de Matr. lib.* 1. *D.* 9. *n.* 5. *Bon. eod. tit. Qu.* 1. *p.* 1. *n.* 5. *et Salm. dict. n.* 28. *cum Pal. Con. Avers. Villal. Bec. Corneio, etc.* Ratio, quia conditio apposita contraria substantiæ contractûs, contractum invalidat; qua ratione in *cap. fin. de Condit. appos.* dicitur, quòd conditio contraria substantiæ matrimonii ipsum annullet, licèt adsit intentio contrahendi. Vide dicta *de Jurament. l.* 3. *n.* 172. *v. An autem;* et *de Voto eod. lib. n.* 201. *v. Quær. II.*

711. — Quær. 4. utrùm contractus sine debitis solemnitatibus celebratus obliget in conscientia? Triplex datur probabilis sententia. *Prima* negat; quia leges irritantes tales contractus fundantur in præsumptione non solùm doli, sed etiam periculi; et ideo potest Lex humana omnino tollere naturalem obligationem contractûs initi : Sic enim Ecclesia nullum reddidit Matrimo-

nium sine Parocho, et testibus contractum. Ita. *Less. lib.* 2. *c.* 19. *n.* 35. *Lugo D.* 22. *sect.* 9. *n.* 252. *Salm. de Contr. c.* 1. *n.* 50. *cum Vasq. Trull. Bon. et aliis.*

Secunda sententia omnino opposita, quam tenet *Sotus de Justit. l.* 4. *qu.* 5. *Mol. D.* 81. *Sa v. Contractus n.* 1. item *Abbas, Innoc. S. Antonin. et alii apud Cabass. Theor. Jur. l.* 6. *c.* 3. *n.* 2. et meritò probabilem vocant *Lug. Less. et Salm. n.* 50 *et* 52. affirmat hujusmodi contractus obligare, quia in illis humana lex, quamvis neget actionem civilem, non tamen tollit naturalem obligationem, ad quam solus quidem consensus sufficit. *Tertia* sententia, quam sequuntur *Sanch. Con. l.* 4. *c.* 1. *d.* 14. *cum Henr. Lob. etc. Cabass. l. c. cum Bann. et Beia* (et his se postmodum adjungit *Sotus l. c. q.* 5. *art.* 3.) docet in his contractibus præferendum esse possessorem, donec per sententiam Judicis condemnetur ad restituendum; et probatur ex *c. Cùm sunt, de Reg. Jur.* ubi: « Cùm sunt partium jura obscura, reo potiùs favendum est » quàm actori. « Hanc sententiam non solùm puto probabiliorem, sed in praxi omnino tenendam, eò quòd (juxta principium in hoc libro toties statutum), cùm possessio jus certum tribuat, nequit possessor re expoliari, nisi constet de jure alterius. Hæc autem tertia sententia supponit secundam satis esse probabilem. Sed primæ sententiæ Auctores possent objicere exemplum supra relatum Matrimonii clandestini, sine Parocho et testibus initi, ex quo nulla remanet naturalis obligatio, cùm ab Ecclesia in Tridentino *Sess.* 24. *cap.* 2. omnino invalidum declaratum fuerit. Sed respondetur, hujusmodi contractum multùm differre ab aliis, respectu enim ad Matrimonii contractum, cùm ipse ad Sacramenti dignitatem elevatus fuerit, singularis potestas à Deo impertita est Ecclesiæ, solvendi scilicet ab omni obligatione Sponsos, qui sine debitis conditionibus ab Ecclesia præscriptis Nuptias ineunt; et enim Ecclesia, licèt nihil mutare possit circa Sacramentorum materiam, et ideo nullum potest invalidare Matrimonium legitimo consensu contractum, attamen bene præscribere valet, et declarare, illegitimum esse consensum illum quem Sponsi apponunt contra legem ab Ecclesia propter commune bonum Christianæ Reipublicæ sancitam. Procul tamen dubio tenetur possessor stare sententiæ Judicis, si damnetur ad restituendum, ut bene addit *Cab. l. c. n.* 5. *in fine.* An verò possit Judex eo casu judicare contra possessorem, si probabilior sit Judicis opinio possessori opposita? Probabiliùs nego, juxta dicenda *l.* 4. *n.* 210. *v. Quæritur II.* Hîc autem notandum id quod habetur *in l. Etsi inutiliter, C. de Fideicom.* nempe, quòd si hæres jam tradiderit rem ex fidei commisso relictam in Testamento non solemni, nequeat postmodum eam repetere hac præcisa ratione, « cùm non ex sola Scriptura (verba textûs) sed ex » conscientia relicti fideicommissi defuncti voluntati satisfactum » esse videatur. » Hinc ponitur in argumento: « Agnoscens mi» nùs solemnem voluntatem, et solvens, non repetit. »

« 1. Si alteri promisisti, aut donasti interiùs tantùm, aut si

» externo signo quidem, alter autem non acceptavit, non fuit » contractus, nec obligaris.

« 2. Invalidus est contractus, si contrahentes sint inhabiles ad » contrahendum, vel si jus positivum resistat. Vide *Less.* *l.* 2. » *c.* 37. *d.* 8.

712. — « 3. Item si materia contractûs sit illicita, ut si sit pec- » catum; vel illegitima, ut si fur vendat rem alienam. »

Quæritur I. An inducant obligationem pacta de re turpi, putà de patrando homicidio, adulterio, furto, sacrilegio, fornicatione, et similia? Certum est, quòd ante patrationem peccati nullus sit contractus, et nullam pariat obligationem, quoniam justitia nullo modo potest obligare ad illicitum: unde certum est, quòd eo casu nec promittens teneatur dare pretium conventum, nec alter retinere possit pretium acceptum. Dubium est, an post opus illicitum præstitum, sit obligatio solvendi pretium promissum, et alter possit illud retinere? Quoad meretrices commune est, et certum inter DD. quòd possint retinere pretium meretricii præstiti. Ita *S. Thom.* 2. 2. *q.* 32. *art.* 7. *ad* 2. *et q.* 62. *art.* 5. *ad* 2. ubi docet: « Cùm quis dat meretrici propter for- » nicationem, mulier potest sibi retinere quod ei datum est. Sed » si superfluè aliquid per fraudem aut dolum extorsisset, tene- » retur eidem restituere. » Et ita *Continuator Tournely tom.* 1. *pag.* 330. *sect.* 4. et omnes alii communiter. Et probatur ex *l.* 44. *ff. de Condit. ob turp. caus.* ubi dicitur: « Sed et quod mere- » trici datur, repeti non potest... quia licèt turpiter faciat quòd » sit meretrix, non tamen turpiter accipit, cùm sit meretrix. » Pro aliis verò maleficiis, putà pro ferenda sententia injusta, vel patrando homicidio, adulterio, fornicatione, etc. duplex est sententia probabilis: *Prima* negat esse obligationem solvendi pretium, aut posse illud retineri; ita *Adrianus in* 4. *de Rest.* §. *Restat. Comitol. lib.* 3. *D.* 5. *Jo. Med. Cod. de Restit. Nav. Man. c.* 17. *n.* 38. (quamvis *Less. et Lugo* asserant *Nav.* alibi mutasse sententiam) *Continuator Tournely l. c. pag.* 330. *ac alii ap. Concinam. t.* 7. *pag.* 147. *n.* 5. et probabilem vocant *Less. l.* 2. *c.* 14. *n.* 60. *Ronc. de* 7. *Præc. c.* 6. *q.* 4. *et Dian. part.* 2. *tr.* 2. *Misc. R.* 40. atque huic adhæret *Conc. l. c.* Probatur 1. hæc sententia ratione, quia actio illicita nullo pretio digna est, cùm peccatum non sit vendibile. Probatur 2. ex *l. Mercedem. C. de Condict.* ubi dicitur: « Ob turpem causam ex stipulatione contra bonos » mores interposita denegandas esse actiones. » Item ex *l. Pacta. C. de Pactis.* « Pacta quæ contra leges constitutionesque, vel » contra bonos mores fiant, nullam vim habere, indubitati juris » est. » Si igitur pactum ante impletionem est nullum, non potest per impletionem validari; regula enim communis est quòd illud quod ab initio non subsistit, tractu temporis convalescere nequeat. Censentur autem leges istæ non solùm prohibere actiones ipsas illicitas, sed etiam solutionem pretii pro illis, eò quòd solutio fomentum præberet similibus sceleribus. Accedit quòd leges quæ non nituntur falsa præsumptione, bene obligent in

conscientia. Unde *S. Th.* 2. 2. *q.* 32. *art.* 7. *ad* 2. ait : « Apud » illos qui sunt hujusmodi legibus obstricti, tenentur universa- » liter ad restitutionem. Et *q.* 62. *art.* 5. *ad* 2. « Ille qui accepit » contra legem non debet sibi retinere. » Juxta autem hanc sententiam dubitatur cuinam facienda est restitutio accepti? *Sotus, et Covarruvias* censent faciendam esse illi qui dedit : Sed probabiliùs et communiùs tenet *Less. n.* 61. *cum S. Anton. Nav. et aliis* erogandam esse pauperibus, vel locis piis; absurdum enim est, et contra mentem legum, ut illi fiat restitutio, quem potiùs leges punire quàm juvare intendunt.

Secunda verò probabilior sententia et communis, quam tenent *Sanch. Dec. l.* 3 *c.* 9. *n.* 27. *et* 28. *Less. l. c.* 2. 13. *n.* 52. *et t.* 18. *n.* 18. *Salm. de Rest. c.* 1. *n.* 154. *Croix l.* 3. *part.* 2. *n.* 692 *Viva de Rest. q.* 1. *art.* 1. *n.* 3. *Lugo de Just. D.* 18. *n.* 59. *cum Vasq. Sot. Mol. Turr. Cov. Cajet. Arag. et aliis communiter*, docet teneri promittentem solvere pretium, et contra, recipientem non teneri ad restitutionem. Ratio, ut quidam dicunt, quia opus malum, etsi pretio dignum non sit, quatenus est malum, est tamen pretio dignum, quatenus est alteri utile, vel delectabile. Sed hæc ratio tenuis mihi videtur, nam, ut docent communiter DD. cum *D. Thoma*, nullum pretium meretur res, quæ cedit tantùm in utilitatem emptoris, et ejus privatio nullum affert incommodum venditori pretio dignum. Nec valet dicere, quòd præstans opus illicitum justè pretium accipiat pro rectitudine qua privatur; hujus enim rectitudinis privatio, cùm sit res merè spiritualis, nullo modo videtur esse pretio æstimabilis. Ratio potior mihi est, quia in quocumque contractu oneroso, *do ut des, facio ut facias* (ut statuimus ex communi sententia *n.* 644), lex naturalis dictat, quòd cùm quis partem suam præstiterit, teneatur alter suam implere, quam licitè præstare possit. Unde, si alter opus suum (etsi illicitum) jam præstiterit, teneris tu pretium promissum ei satisfacere. Sed dices hoc currit quando utraque pars est pretio æstimabilis; at hîc actio illicita præstita nullo pretio digna est. Respondeo : actio illa peccaminosa nullo quidem pretio est digna, qua illicita est; sed bene pretium meretur, qua est temporaliter laboriosa, vel ignominiosa, vel periculosa illam præstanti; pretium enim et actio tunc conveniunt saltem in genere rei temporalis. Et quamvis ignominia illa, sive periculum, nullo pretio compensari possit, et ante pactum nihil compensare tenearis, cùm sint res diversi ordinis, inter quas nulla datur proportio, et ideo qui famam alteri abstulit, non tenetur pecunia infamiam compensare, si nequeat famam restituere, ut ex probabiliori sententia diximus *n.* 627. Posito tamen contractu, et præstita ab altero actione peccaminosa, teneris tu pretium promissum solvere, non jam ad compensandum damnum alterius, sed ad implendam obligationem naturalem, ex qua (ut diximus) quisque tenetur suam partem promissam implere, postquam alter suam præstitit. Alias (rectè ait *Lugo loc. cit.*) non videtur quomodo possit obligari stuprator, qui virginem vio-

lavit sub ficta promissione matrimonii, ad eam ducendam, ut diximus *n.* 643. ex communi sententia. Ad leges autem civiles pro prima sententia allatas respondet *Less. dict. c.* 14. *n.* 57. quòd licèt ipsæ rescindant hujusmodi pacta, et auferant omnem obligationem civilem, ob quam possit peti in judicio promissum, tamen non irritant acquisitionem rei ex tali causa. Et hoc satis significat lex in principio, hujus quæstionis relata, qua declaratur meretricem posse retinere pretium sui meretricii, « quia » licèt turpiter faciat quòd sit meretrix, non tamen turpiter » accipit cùm sit meretrix. »

Quæritur II. An si vir donet aliquid fœminæ ad extorquendam copulam, possit illa retinere, copula non concessa? Si adfuerit pactum de copula explicitum, vel implicitum, tunc certè tenetur restituere; Secus verò, si donum datum sit ad animum alliciendum, quia datio illa fuit omnino liberalis; Quemadmodum si quis det pecuniam Episcopo tantùm ad alliciendum, ut conferat Beneficium, justè potest Episcopus retinere, si non conferat. Ita communiter *Lugo D.* 18. *n.* 49. *Mol. t.* 3. *D.* 537. *Ronc. de* 7. *Præcept. c.* 6. *q.* 2. *et Salm. de Restit. c.* 1. *n.* 165. *cum Prado, Tap. Vill. Dic. Reb. etc.* Bene tamen advertunt *Salm. ibid.* difficulter excusari mulierem accipientem tale munus à peccato scandali, quia munere accepto vir ardentior, et audacior redditur ad eam concupiscendam. Unde dixit *D. Th. lib.* 4. *de Erudit. Princip.* ex D. Hieronymo : « Matrona non est casta, quæ cùm rogatur, » munera accipit. »

715. — Quæritur III. Si actio sit debita ex alia virtute quàm ex justitia, putà jejunium in Quadragesima, an restituendum sit pretium pro illa actione acceptum? Affirmant *Less. Medin etc. apud Croix. l.* 3. *p.* 2. *n.* 295. Sed communiùs et probabiliùs negant *ibid. Sot. Lugo, Bann. Tamb. Dian. et alii.* Ratio, quia præsens pretium tunc acquirit jus quo antea carebat.

« 4. Item si contractus sit factus vi, dolo, vel errore versante » circa rei substantiam, v. gr. si acetum pro vino, vitrum pro » gemma vendidisti. (*V. Not. II, pag.* 347.)

714. — « 5. Non est invalidus contractus (etsi aliquando ob » injuriam possit rescindi), si error vel dolus interveniat circa » qualitatem, aut circumstantiam accidentalem, v. g. emisti » vinum Mosellanum, putans esse Rhenanum : nisi fortè intentio » contrahentis fuerit conditionata non obligandi se, nisi existente » tali qualitate, aut circumstantia; qualis virtualiter fuisse censeri potest, si error versetur circa circumstantiam valde im» mutantem objectum, et nimis excedentem ejus existimatio» nem, ut notat *Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 6. »

Contractus est nullus, si dolus, vel error sit circa substantiam contractûs. Est commune : *Less. l.* 2. *c.* 17. *n.* 27. *Salm. c.* 1. *n.* 19. *cum Trull. Bon. Villal. etc. ex S. Thom. p.* 3. *q.* 51. *art.* 2. *ad* 7. Et hoc, etiamsi dolus, aut error non dederit causam contractui, id est etiamsi, patefacto errore, pars adhuc contraxisset : quia semper deficit actualis consensus, *Salm. ibid. cum*

Sanch. Bon. Con. Trull. Aoers. etc. Communis è converso est sententia, quòd si error sit non circa substantiam, sed circa qualitatem rei, et non dederit causam contractui, contractus sit validus. *Less. ib. n.* 28. *cum S. Antonin. Soto, Caj.* Hinc ait *Less.* quòd, licèt una pars decepta fuisset in pretio ultra dimidium, contractus non posset rescindi, altera nolente, sed solùm ad æqualitatem reducendus esset; *Salm.* tamen *c.* 1. *n.* 20. *cum Molin.* dicunt posse rescindi.

713. — Sed majus dubium est, si dolus, vel error fuerit tantùm circa rei qualitatem, sed dederit causam contractui, ita ut, illo manifestato, pars non consensisset, utrùm validus contractus remaneat? Negant *P. Conc. tom.* 7. *p.* 246. *Basil. et alii apud Salm. de Matr. c.* 10. *n.* 12. *et Præpos. cum Medina apud Salm. de Matrim. l.* 7. *D.* 18. *n.* 17. *et Salm. de Contr. c.* 1. *n.* 21. probabile putant. Ratio, quia, licèt qualitas in esse physico sit quid accidentale, in esse tamen morali habet rationem substantiæ Oppositum tamen est communiter traditum à DD. et probabilius cum *Lugo D.* 22. *n.* 29. *Sanch. de Matr. l.* 1. *D.* 64. *n.* 3. *Less. loc. cit. n.* 29. *Laym. l.* 3. *tr.* 4. *c.* 5. *n.* 3. *Pal. Tract.* 14. *D.* 2. *p.* 5. *n.* 19. *Ronc. de Contr. qu.* 5. *R.* 2. *Tourn. t.* 1. *p.* 415. *Salm. loc. c. cum Mald. Prado, Trull. etc.* Ratio, quia contractus hîc non est invalidus neque de jure positivo, neque naturali. Non de jure positivo, cùm ex *Inst. l.* 4. *t.* 13. *de Except.* sic habeatur : « Si metu coactus, aut dolo inductus, aut errore (intellige circa qualitatem) lapsus stipulanti Titio promisisti » quod debueras promittere, palam est te jure civili obligatum esse, et actio qua intenditur dare te oportere efficax » est : Sed iniquum est te condemnari, ideoque datur tibi exceptio, quòd metûs causa, aut doli mali, etc. » Non de jure naturali, nam ad contractum validandum sufficit animus voluntarius quoad substantiam, licèt sit involuntarius quoad accidentia : Nisi (ut bene advertunt cum *Busemb.* hîc *n.* 5. *ut supra Tournely loc. cit. et Sporer de* 7. *Præcept. n.* 86. *cum Sanch. ac Laym.*) contrahens expressè consentiat sub conditione, si talis adsit circumstantia, quia tunc qualitas transit in substantiam. Communiter autem DD. ut ait *Concina cum Busemb. Less. Spor. Tourn. etc.* docent semper posse irritari talem contractum à decepto, ratione injuriæ, et defectûs consensûs, et teneri deceptorem ad damna ex deceptione orta, *ex l.* 13. *de Act. emptoris.* Et quando res adhuc integra est, aiunt *Less. loc. cit. Laym. n.* 6. *Pal. n.* 23. *Spor. de* 7. *Præc. c.* 2. *n.* 98. quòd si error fuit invincibilis, non tenetur deceptus in conscientia implere contractum, etiam onerosum, postquam noverit veritatem, quæ si ab initio ei nota fuisset, minimè consensisset : Ratio, quia hæc est tacita mens contrahentium, non se obligandi ad contractum, quando se deceptos deprehendunt : idque dicit confirmari à consuetudine recepta. Quando verò res non est integra, nempe si altera pars jam implevit, tunc si illa non erat conscia erroris, licèt non habeas actionem ad rescissionem, adhuc tamen con-

tractum potes rescindere in conscientia, si res est magni momenti, et deceptio fuit causa contractûs, ut *Sylo. et Navarr. apud Less. cum Laym. et Bus. dict. n.* 5. *in fine.* Si autem altera pars conscia erroris erat, tunc potest contractum irritare, ut supra, etiam in judicio. Notandum tamen, quòd in conscientia altera pars errorem tibi manifestare non tenebatur. Ita *Less. loc. cit. n.* 33. Intellige, modò non decipiat, sive ipse non sit causa erroris, prout dicit idem *Less.* loquendo de Donatione, vide *infr. n.* 737. *in fine.*

« 6. Nec est invalidus contractus, sive onerosus, sive gratuitus, » ex metu, licèt gravi, injustè incusso, cùm adhuc simpliciter sit » liber, et voluntarius : licèt possit à judice rescindi pro arbitrio » metum passi. Ita communiter *ap. Sanch. d.* 8. *n.* 4. *Card. Lug.* » *d.* 22. *Laym. loc. cit. c.* 5. Excipiuntur tamen aliqui contrac- » tus, qui ipso facto sunt irriti (saltem ex jure positivo), si ex » metu gravi fiant ; talis est 1. Contractus matrimonii, etiamsi » juramentum accesserit, *ex c. Cum loco, et c. Veniens.* * (*Utrum* » *currat idem in sponsalibus? Affirmant Salm. de Matr. c.* 1. » *n.* 62. *cum Sanch. Advers. Coo. Bec. At probabilius Con. Trull.* » *Dict. Hurt. Led. dicunt sponsalia esse tantùm rescindibilia.* V. *de* » *Matr. l.* 6. *n.* 844.) * 2. Professio religiosa, *ex c.* 1. *De his.* 3. » In aliis quibuscumque votis. * (*Etiamsi vovens noluerit se* » *obligare. Salm. de Contr. c.* 2. *n.* 12. *ex communi.* Vide *dict.* » *n.* 197.) * 4. Contractus dotis promissæ, vel solutæ, qui in hoc » sequitur naturam matrimonii, cui accessorius est. *Leg. Si mu-* » *lier.* §. *Si dos, ff. Quòd metûs causa.* 5. Promissio, vel traditio » in rebus Ecclesiæ, *c.* 15. *qu.* 6. 6. Auctoritas tutoris per metum » extorta *Leg.* 1. §. *ult. ff. de Auctor. tutor.* His addunt alii » plures, ut promissionem, et donationem gratuitam, renunciatio- » nem beneficii, jurisdictionem per metum extortam. Verùm hi » controvertuntur, vide *C. Lugo de Just. d.* 22. *n.* 115 *et seq.*

716. — Quær. 1. An contractus per metum gravem initus sit ipso facto invalidus? Adest triplex sententia probabilis. *Prima* sententia affirmat. Ratio 1. quia si hujusmodi contractus naturaliter esset validus, ex injustitia oriretur justitia, cùm ex contractu per injuriam extorto oriretur obligatio, quæ est actus justitiæ. Ratio 2. quia, si contractus valeret, utique tranferretur dominium rei traditæ, et metum incutiens eam retinere posset, saltem usque ad Judicis sententiam ; sed hoc omnes negant : ergo contractus per se est nullus, saltem de jure positivo, ex *l. Qui in carcerem, 22. ff. de eo quòd metûs causa*, ubi dicitur contractum ex metu initum, *nullius esse momenti.* Ita *Mol. t.* 2. *D.* 326. *Fel. Pot. de Contr. n.* 2359. *cum Vill. Dian. Leand.* item *Sylo. Rebell. et alii apud Salm. de Contrat. c.* 1. *n.* 10. qui probabilem vocant. *Secunda* sententia tenet contractus gratuitos esse invalidos, non verò onerosos. Ita *Sot. in* 4. *D.* 29. *q.* 1. *art.* 3. *Pont. de Matr. l.* 4. *c.* 6. *n.* 4. *cum Medin. Arag. Reb. etc.* et quoad donationes hæc videtur esse *D. Th.* 2. 2. *q.* 89. *art.* 7. *ad* 3. ubi ait : « Talis » obligatio tollitur per coactionem, quia ille qui vim intulit hoc

» meretur, ut ei promissio non servetur. » Ratio, quia ad liberalem donationem, ad differentiam aliorum contractuum, requiritur de jure naturali voluntas omnino libera. *Tertia* verò sententia probabilior et communissima, quam tenent *Lugo de Contr. D. 22. n. 115. Less. lib. 2. c. 17. dub. 6.* qui vocat ferè communem, *Salm. dict. c. 1. n. 11. Ronc. de Contr. c. un. q. 4. R. 1. Fill. tr. 33. c. 2. n. 32. Azor. t. 1. l. 1. c. 11. Renzi de Contr. c. 5. q. 3. Viva q. 1. art. 3. n. 11.* et alii innumeri, docet talem contractum esse quidem rescindibilem, non verò invalidum, neque de jure naturali, neque positivo. Non naturali, quia metus non tollit simpliciter voluntarium, ut *D. Thom. 1. 2. q. 6. art. 6.* Non jure positivo, dum in *l. Si mulier ff. de eo quòd metûs etc.* præcipitur Judicibus ut tales contractus rescindant; ergo per se lex habet eos ut validos.

Excipe tamen Matrimonia per metum gravem inita, quæ certè per se sunt nulla ex jure Canonico. Vide *de Matr. l. 6. n. 1054.* cui adjunguntur : I. Professio Religiosa *c. 1. de his quæ v.* II. Electio Prælati, *cap. Periculum.* §. *Cæterùm, de Electione in* 6. III. Auctoritas Tutorum extorta per metum, *l. 1. §. ult. ff. de Auctor. Tut.* IV. Traditio rerum Ecclesiasticarum, *ex c. Pervenit de Jurejur.* V. Jurisdictio Ecclesiastica per metum acquisitas et etiam civilis, *l. 2. ff. de Judæis.* VI. Absolutio à censuri, (non verò inflictio illarum.) VII. Renunciatio Beneficiorum, vide *Less. c. 7. d. 6. à n. 37.*

717. — Quær. 2. An metum passus possit pro suo arbitrio rescindere contractum sine auctoritate Judicis? Negat *Croix l. 3. p. 2. n. 638.* et cum sequitur *Mazz. de Contr. t. 2. p. 40.* qui dicunt hoc prohiberi, ne jurgia multiplicentur, si cuilibet liceret rem repetere propria auctoritate. Sed affirmat communis sententia tenenda, quam tradunt *Less. dict. c. 17. n. 38.* et vocant communem *Spor. tr. 6. c. 2. n. 123. Fill. l. c. n. 33. Laym. de Contr. c. 6. n. 2. Pal. tr. 2. D. 1. p. 12. n. 6. ad 2. Viva l. c. Salm. dict. c. 1. n. 16. ad 2. Renzi l. c. Ronc. dict. q. 4. R. 1. cum Mol. et Reb.* Unde inferunt, quòd metum passus bene potest occultè sibi compensare; intellige, si petat, et alter nolit contractum rescindere. Et contra qui metum incussit, tenetur restituere rem extortam, statim ac alter petat. Ita *Pal. l. c. Viva dict. n. 11. in fin. Less. n. 38. Fill. n. 35.*

Idem autem, quod dictum est de contractibus initis ob metum gravem, dicendum cum *Pontio de Matr. l. 4. c. 11. n. 3 et 4.* de initis per metum reverentialem. (Et si *Pontius d. n. 3.* teneat contractus merè gratuitos, juxta suam sententiam ut supra in quæst. 1. esse non solùm irritandos ad nutum, sed ipso jure irritos.) Alii tamen DD. tum tantùm id admittunt, cùm metui reverentiali adjiciuntur etiam verbera, aut minæ, aut diuturna indignatio, sive torvus aspectus, dura verba, et similia, quæ verè gravis mali timorem immittant. Ita *Sanchez de Matr. l. 4. D. 6. n. 14. Viva de Matr. q. 4. art. 3. n. 7. Salm. eod. tit. c. 9. n. 33 et 34. cum Pal. Dic. etc. communiter.* Idem in substantia sentit

Pontius, sed meritò ait *l. 4. c. 5. ex n. 3. cum aliis*, metum reverentialem per se esse gravem, quia aliud est operari ex reverentia Superiori debita, aliud ex metu reverentiali, qui necessariò induit timorem alicujus gravis damni imminentis ex obedientia non præstita, putà diuturnæ indignationis, etc. ut supra. An autem preces importunæ constituant metum gravem? Affirmat *Pontius ibid. n. 17. cum Nald. Lugo, etc.* Sed verùs negandum, nisi preces addantur metui reverentiæ erga Superiorem: ita *Sanch. l. 4. D. 7. n. 7. cum plurib. et Salm. l. c. n. 37. cum Pal. Bonac. Covarr. Dic. Hurt. et plur.* Et bene advertit *Sanch. ibid. n. 8.* non omnes preces assiduas dici importunas, sed tantùm quæ sunt instantissimæ, et sæpius inculcatæ. Quarum autem personarum respectu detur metus reverentialis? Ultra proprium Patrem, Episcopum, Magistratum, dicit *Sanch. l. 4. D. 5. ex n. 26. cum aliis*, dari etiam respectu Soceri, Avi, Curatoris, Matris (si tamen sit austera, et minas soleat exequi); et etiam Fratris majoris, aut Patrui, si cum eis habitetur, et ab eis alimenta præbeantur.

718. — Sed quæritur 3. utrùm contractus ex metu levi initus sit rescindibilis arbitrio metum passi? *Prima* sententia affirmat in foro interno; nam in externo non datur actio *ex lib. 6. ff. de eo quòd metûs etc.* Ratio, quia quicumque metus injuriam infert, ex qua incutiens commodum reportare non debet: unde sicut ipse tenetur in conscientia relaxare promissionem tali metu extortam; sic contra promittens in conscientia non tenetur illam adimplere. Ita probabiliter *Less. l. 2. c. 17. n. 46. cum Navarr. Sot. Sylv. etc.* item *Sanch. de Matr. l. 4. D. 19. n. 6. Pal. dict. p. 12. n. 6. ad 2. et Salm. de Contract. c. 1. n. 14. cum Mol. Trull. Dic et Reb.* Bene tamen excipiunt Matrimonium (juxta nostram sententiam, vide *de Matr. l. 6. n. 1056.*), et Professionem religiosam. An etiam votum? Vide dicta *de Voto n. 197.* *Secunda* verò sententia mihi probabilior, quam tenent *Pontius de Matr. l. 4. c. 10. n. 5. Tamb. Dec. l. 1. c. 2. §. 6. n. 4. et Vioa de Matr. q. 4. art. 2. n. 6. cum Per. Med. etc.* dicit neque in foro externo neque interno rescindi posse contractum initum ex metu levi. Ratio, quia non præsumitur consensisse ex metu, sed verè sponte, qui noverit esse levem, et cùm facilè potuisset, non rejecit. Excipienda tamen censent *Salm. l. c.* omnino esse sponsalia, quæ etiam per metum levem contracta rescindi possunt per judicis sententiam, ex maxima libertate, quam sponsalia requirunt.

719. — Quær. 4. utrùm si interfuerit metus gravis injustus dans causam contractui, et res pervenerit ad tertium possessorem bonæ fidei, possit metum passus ab illo rem revocare, et ille teneatur restituere? Negat *Laym.* Sed rectè communiùs affirmant *Salm. de Contr. cap. 1. n. 15. cum Lugo, Sanch. Sylvest.* Quia res semper transit cum vitio suo, etiamsi metus non sit ab illo tertio incussus; Et patet *ex l. 14. §. 3. de Eo, quòd metûs, etc.* ubi: « In hac actione nos quæritur utrùm is, qui convenitur, an » alius metum fecit? Sufficit enim hoc dicere, metum illatum. »

« 7. Non possunt contrahere, qui bonorum suorum adminis-

» trationem non habent : quales fere sunt prodigi, furiosi, filiifa-
» miliâs, uxores, religiosi, pupilli, minores; exceptis quidem
» casibus, de quibus Vide *Less. l.* 2. *c.* 17. *d.* 4. et infra hîc *c.* 4.
» *d.* 1. ex *n.* 918. (V. Not. III, pag. 348.)

DUBIUM II.

Quid in specie de Promissione, et Donatione.

720. An simplex promissio obliget sub gravi ? Quid si promissio reddatur nociva, vel si accidat mutatio ? — **721.** Qui sint inhabiles ad donandum ? — **722.** An debitis gravati ? — **723.** Quid de donatione inter conjuges ? — **724.** Et inter Patrem et filium ?—**725.** An obliget donatio ante acceptationem ? — **726.** Quid si donatio sit facta ad pias causas? — **727.** An donatio firmata juramento possit revocari ante acceptationem ? — **728.** Quando obliget donatio facta absenti ? — **729.** An possit acceptari donatio post mortem donantis ?—**730.** Quid si donatio fuerit mandata fieri à nuncio, et ipse omiserit ? — **731.** An mortuo donatario ante acceptationem, possit hæres acceptare ? — **732.** An requiratur traditio ad acquirendum dominium rei donatæ ? — **733.** An donatio ultra summam 500 solidorum teneat ?— **734.** An sit obligatio implendi modum sive finem donantis ? — **735.** An promissio prodiga sit valida ? — **736.** Quid si donatio fiat ad alliciendum ? —**737.** Quid si ob causam falsam ? Et quid si causa sit secundaria ?

720. — « Resp. Quæ huc spectant, facilè colliguntur ex dictis supra de Voto *l.* 3. *tr.* 2. *c.* 3.

Ex quibus, et doctrina præcedentis dubii resolvitur.

« 1. Promissio acceptata à promissario, si materia sit notabilis, » an sub mortali obliget secundùm se spectata? Non convenit » inter Doctores, *Cajet.* negat, quem sequitur *Marat. tom.* 2. *de* » *justit. dub.* 19. *sect.* 10. Alii (fortè probabiliùs) affirmant » cum *Vasq.* 1. *p. d.* 65. *c.* 7. *n.* 4. *Fill. Mald. etc.* Dixi *secun-* » *dùm se,* quia certum est, quòd per accidens possit obligare sub » mortali, v. gr. ratione gravis damni, quod aliàs promissarius » pateretur : ut si promisisses ei dare mutuum, et ille tibi confisus » aliunde sibi non prospexisset. Vide *Less. l.* 2. *c.* 18. *d.* 5.

« 2. Tota hæc obligatio communiter dependet ab intentione » promittentis. Circa quod notat *Sa* vix quemquam promittentium » intendere se obligare, aut alteri dare jus exigendi, nisi addat » juramentum, aut faciat instrumentum : sed plerumque tantùm » intendere declarare suum propositum. V. *Escob. t.* 3. *c.* 6. *et* » *Mol.* Hinc, ut in foro externo censeatur valida promissio, requi- » ritur præter acceptationem, ut exprimatur causa, propter quam » promittitur; alioquin præsumitur errore vel joco facta. *Trull.* » *lib.* 7. *c.* 16. *art.* 7. *ex Covarr. et Vill.* » (V. N. IV, pag. 351.)

In hac quæstione tres sententiæ adsunt, omnes satis probabiles. *Prima* dicit quòd quævis promissio acceptata obliget sub gravi, et ex justitia, quia fidelitas promissa jus præbet promissa-

rio ad rem promissam. Ita *Sanch. de Matr. l.* 1. *D.* 5. *num.* 20. *Laym. tr.* 4. *c.* 12. *num.* 1. *cum S. Anton. Covarr. Pal. Trull. etc. ap. Salm. de contr. c.* 4. *num.* 79. *Secunda sententia* dicit, quòd qualis sit obligatio, pendeat ex voluntate quam promittens habuit. *Bus. hîc n.* 2. *et Lugo D.* 23. *n.* 89. *Spor. n.* 64. *et Holzm. n.* 702. *Mol. Vill. Reb. Reg. etc. ap. Salm. n.* 80 *et* 81. In dubio tamen, ait *Lugo*, non censeri factam obligationem, nisi per verba obligatoria sit expressa; vide *Lugo. D.* 23. *S.* 6. *n.* 39. imò *Sa*, *ap. Bus.* nisi addatur juramentum, aut instrumentum. Cæterùm in dubio, an quis voluerit se obligare ex justitia, vel ex fidelitate, an graviter vel leviter, probabilissimum mihi dicendum videtur cum *Lugo D.* 23. *n.* 90. *Mol. tom.* 2. *D.* 262. *Sporer de* 7. *Præc. c.* 2. *num.* 69. *Holzm. tr.* 3. *n.* 702. eum non esse obligatum nisi sub levi. Et hîc advertunt *Sanch. de Matr. l.* 1. *D.* 6. *n.* 24. *Spor. num.* 68. et alii communiter apud *Tournely t.* 2. *p.* 556. *v. Fatentur tamen* ad constituendam materiam gravem in promissione requiri materiam quadruplo majorem, quam in furto mortali, quia promissor agit de proprio, fur de alieno. *Tertia sententia*, quam tenent *Salm. ex n.* 82. *cum Bann. Caj. Led. Henr. Diana, etc.* dicit simplicem promissionem non obligare, nisi sub levi, quia tantùm obligat ex fidelitate, et probant ex *S. Th.* 2. 2. *q.* 88. *art.* 3. *ad* 1. qui docet promissionem obligare tantùm secundùm honestatem, non autem secundùm jus civile, id est secundùm justitiam, ut explicant *Salm.* Et insuper probant ex *L. Juris gentium.* §. *Si cum null. ff. de Pactis*, ubi dicitur quòd nuda pactio obligationem non pariat. Et huic adhæret *P. Conc. tom.* 7. *p.* 637. *n.* 13. sentiens rarò esse obligationem ex justitia in simplici promissione.

Notandum autem est ut certum quòd quævis promissio, etiam acceptata, non obliget, si postea promissum reddatur impossibile, seu valde nocivum, vel illicitum, vel inutile : et generaliter loquendo, quoties supervenit notabilis mutatio rerum, quæ si prævisa fuisset, non fuisset facta promissio : quia semper promissio facta præsumitur sub tali tacita conditione. Ita communiter *Vica de Contr. qu.* 8. *Art.* 2. *num.* 16. *et Salm. c.* 4. *n.* 78. *Continuator Tourn. tom.* 1. *p.* 558. *n.* 5. Idque expressè docet *D. Th.* 2. 2. *q.* 10. *a.* 3. *ad.* 5. ubi loquens de obligatione promissoris, ait : « Si verò non faciat quod promisit, tunc videtur infideliter agere » per hoc, quòd animum mutat. Potest tamen excusari ex duo» bus; uno modo, si promisit id quod manifestè est illicitum..... » Alio modo si sunt mutatæ conditiones personarum et nego» tiorum : » *Ut enim Seneca dicit* (*l.* 4. *de Benef. c.* 34 *et* 35.) Ad hoc quòd homo teneatur facere quod promisit, requiritur quòd omnia immutata permaneant. (*V. Not. V*, *pag.* 351.)

721. — « 3. Donare non possunt 1. Carentes usu rationis. » 2. Muti et surdi nati; secus si tantùm sint surdi, vel muti, vel » licèt utrumque, si norint scribere. 3. Senes deliri, sive bis pueri, » secus si sint judicio vegeto. 4. Pupilli, vel impuberes (nisi ad » pias causas) : donationes tamen eorum in foro conscientiæ sunt

» validæ. (V. infra *c. 4. d. 1.*) 5. Damnatus criminis capitalis. » V. *Dian. p. 5. tr. 6. R. 3.*

» 4. Qui præsunt Civitatibus, Universitatibus, Reipubl. etc., » non possunt facere donationes, nisi remuneratorias, vel in eleemosynas. *Sanch. Dian. p. 8. t. 6. R. 16.* Imò si Reges et Principes nimis sint profusi in donationibus, in præjudicium Regni, vel statûs (præsertim si debitis gravati iis satisfacere non » possunt, vel subditi nimium graventur exactionibus) possunt » eæ revocari à Successore, *Bart. Lugo etc. cum Dian. p. 8. tr. 6.* » *R. 18 et 123.* » (V. Not. VI, pag. 351.)

722. — Adde. Neque donare potest debitis gravatus. Sed hîc quæritur, utrùm licitè possis tu à debitis gravato accipere donum? Affirmant *Lessius. l. 2. c. 20. n. 168. Mol. t. 2. D. 328. Nav. l. 3. c. 4. n. 217.* item *Trull. Diana cum Laym. ap. Salm. de Contr. c. 4. n. 91.* et probabile putant *Lugo de Just. D. 20. n. 116. et Pal. de Just. tr. 32. D. 1. p. 14. n. 7.* Hi dicunt te non peccare contra justitiam, et ideo non teneri ad restitutionem, nisi induxeris ad donandum, esto scias propter hoc donantem fieri impotentem ad solvendum. Ratio, quia ille bene potest dominium transferre, cùm adhuc sit verus dominus rei quæ donatur; et tu rem acceptando uteris jure tuo, justitia enim non obligat, ut renuas accipere donum ob damnum alterius vitandum, cùm illud per accidens eveniat, et tu non sis causa motiva damni, sed tantùm permissiva, quæ non obstringit ad restitutionem. Additque *Lessius*, cui adhæret *Molina*, neque peccare contra caritatem, quia caritas non obligat, ut repudies commodum tuum ad servandos creditores indemnes. *Secunda* tamen sententia verior, et communis, quam tenent *Pal. l. c. Bonac. de Restit. D. 1. q. 8. p. 2. Lugo l. c. cum Cajet. Sot. Nav. Sylv. Palud. Ang. Coo. et Reb. ac Salm. l. c. n. 92. cum S. Anton. Prado, Salon. et Arag.* docet donatarium mala fide accipientem omnino teneri ad restitutionem damni, quod obvenit creditoribus. Ratio 1. quia creditores etiam personale jus habent ad bona donata, nam licèt in debitis personalibus directè sit tantùm persona obnoxia, tamen creditores indirectè habent etiam jus ad rem, sive ad bona debitoris, ut probabiliùs dicunt *Lugo d. D. 20. n. 158. Croix l. 3. p. 2. num. 403. Ronc. de 7. Præc. c. 8. q. 6. Salm. de Restit. c. 1. n. 246.* alii relati *n. 690.* contra *Pal. et alios ibid.* Et quamvis debitor donans sit dominus rei quæ donatur, attamen (ut ait *Pal. cit. p. 15. n. 7.*) habet illius dominium infirmum, sub onere solvendi quod debet, adeo ut nequeat de re illa ad suum libitum disponere; quapropter dominium illud sicut est in debitore, sic transit cum eodem onere in donatarium. Ratio 2. magis urgens, et convincens est, quia sicut donans lædit justitiam, se reddendo impotentem ad solvendum (quod nemo dubitat), ita etiam lædit accipiens, qui positivè cooperatur actioni donantis injustè cum damno creditorum; et licèt donatarius non sit causa motiva, est tamen vera causa influxiva et efficax alienationis rei in damnum creditorum : con-

tractus enim donationis (ut dicemus infrà *n.* 725.) non consistit in sola voluntate donantis, sed etiam in voluntate acceptantis, qua contractus constituitur, et sine qua nulla existit alienatio, sive donatio. Notandum autem hîc 1. quòd de jure positivo creditores infra annum à die scientiæ habeant actionem contra recipientem titulo sive lucrativo, sive oneroso, ad vindicandam rem scienter acceptam in ipsorum fraudem, nullo restituto pretio, ex *l. Quia debitores, l. Qui autem.* §. *Similis, ff. Quæ in fraud. etc. ac l. penult. Cod. eod. tit.* Notandum 2. nihil posse accipi titulo lucrativo per ultimam voluntatem à debitore in præjudicium creditorum, ex *l. Qui autem, ff. tit. cit.* Vide *Lugo D.* 20. *n.* 107.

723. — Adde : inter conjuges (*V. Not. VII, pag.* 352.), quamvis alii contractus sint validi *ex l.* 5. *ff. de Don. inter vir. et ux.* donatio tamen est nullius momenti, *l.* 2. §. *Secundum. ff. eod. tit.* Potest tamen conjux retinere, vel distrahere rem donatam, si donans sciat, et non contradicat. Ita *Sanch. de Matrim. l.* 6. *D.* 11. *n.* 2. *Salm. c.* 4. *n.* 100. *cum Pal et Villal.* Semper tamen talis donatio juramento firmatur, ut *Less. l.* 2. *cap.* 18. *n.* 88. *Sanch. ibid. num.* 2. *Salmant. n.* 101. *cum Sylo. Tapia, etc.* Firmatur etiam morte donantis, modò iste ante donatarium decedat, et modò res in vita tradita sit. *Salm. d. num.* 101. Imò ab initio valida est donatio inter conjuges ; si sit remuneratoria, vel fiat causa mortis, vel si ex illa donans non fiat pauperior, nec donatarius ditior ; item si vir sit prodigus, vel si uxor donet viro, ut consequatur aliquam Dignitatem, etc. Vide *Salm. num.* 102.

724. — Præterea invalida est donatio inter Patrem (*V. Not. VIII, pag.* 353.) et filium sub patria potestate adhuc manentem, *l.* 2. *C. de inofficiosa donatione.* Sed est communis, quòd firmatur juramento, vel morte Patris. E contrario similiter est valida in casibus ut supra mox enumeratis pro donatione inter conjuges : vel si fiat causa studiorum, ut *Bus. hic n.* 5. vel si fiat causa Matrimonii ; vel si filius sit tantùm naturalis ; vel si Pater fructus peculii adventitii filio donet. Hæc tamen intelliguntur, nisi donatio sit inofficiosa (vide *n.* 740.), scilicet lædens aliorum filiorum legitimas, vel creditores, *Salm. n.* 104. *cum Nav. Sylo. Tapia et Less. n.* 90. qui notat donationes factas à matre, vel à filiis Parentibus, per se firmas esse.

« 5. Donatio patris filio facta studiorum causa est valida, nec » filius tenetur computare in legitimam (*V. Not. IX, pag.* 353.) » tum quia fuit loco alimentorum, tum quia si detrahatur, jam » non fuit donatio contra hypothesim. *Wading.* et 6. alii cum » *Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 23 *et* 29. Sed *Trull.* limitat, nisi constet » contrariam intentionem patri fuisse. Quòd si tamen de ea non » constet, præsumendum esse de pietate patris, idoque tales ex- » pensas ordinariè post mortem patris non venire in collationem » bonorum, nec debere conferri in commune, nisi pater protesta- » tus fuerit se velle in legitimam computari. Ita etiam *Wading.* » *ex l. si Pater* 2. *ff. familiæ ercisc.* * (*Vide n.* 955.) *

« 6. Si Pater officium filio emit, debet pretium computari

» in divisione cum fratribus : non autem, si illud gratis à Prin-
» cipe obtinuit : utì neque filio intuitu meritorum patris sunt
» donata, quia sunt quasi castrensia, *Mol. Fag. Dian. p.* 8. *tr.*
» 6. *R.* 127 *et* 128. (V. Not. X, pag. 354.)

725. — « 7. Donatio ante acceptationem non parit obliga-
» tionem, ne naturalem quidem; potestque revocari, etiamsi
» voluerit se absolutè obligare. Præsenti autem, et tacenti
» facta, censetur ab eo acceptata, quia in favorabilibus habe-
» tur pro consensu, *Molin.* et alii 18. *Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 88. 89
» *et* 108. Pro altero verò nemo potest acceptare, sine speciali
» commissione, nisi donatio fiat Ecclesiæ, vel causæ piæ; nam
» hanc sine acceptatione valere, et irrevocabilem esse, est pro-
» babile. *Laym. Dian. l. c. R.* 106. *et p.* 3. *t.* 5. *Resp.* 107. Multis
» tamen casibus, dummodo verba dirigantur in præsentem,
» potest pater, vel mater pro filio, etiam emancipato, tutor pro
» pupillo, curator pro minore, filiusfamiliâs pro patre, servus
» pro Domino, monachus pro monasterio; imò etiam, secun-
» dùm multos, quicunque alterius curam gerit, ut Prælatus pro
» Religioso, maritus pro uxore, Dominus pro servo, etc. sti-
» pulari. Deinde idem jura permittunt Judicibus, et Notariis
» publicis, *Sanch. Mol. Trull. etc. Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 97. »

Communis est sententia (quidquid dicat *Dian. p.* 5. *Res.* 116.), quòd donatio ante acceptationem nullam obligationem inducat; ita *Lugo de Contr. D.* 23. *n.* 38. *Tourn. de Promiss. p.* 557. *Habert de Contract. tom.* 4. *p.* 3. *c.* 18. *q.* 1. *Conc. tom.* 2. *l.* 9. *Dis.* 5. *n.* 13. *Wigandt tr.* 8. *c.* 4. *n.* 53. *v. Dixi* 3. *Antoine in Decal. c.* 2. *q.* 1. *Cunil. Descal. c.* 2. §. 1. *n.* 2. *Franzoia de Præc. Decal. c.* 3. *Animad.* 2. *Less. l.* 2. *c.* 18. *n.* 34. *Soto de Just. l.* 3. *q.* 3. *Sanch. de Matr. l.* 1. *D.* 6. *n.* 10. *et Salm. de Contr. c.* 4. *n.* 68. *cum Pal. Prad. Tapia, et aliis.* Et hoc verius est, ut probant *Lugo, Sot. Less. Sanchez et alii* (*contra Molin. etc. ap. Less.*) provenire non ex solo jure positivo, sed etiam ex jure Naturæ, vel saltem Gentium, ut probatur ex *l. Absenti, ff. de Donat.* ubi dicitur : « Si nesciat (Donatarius) rem quæ apud se
» est, sibi esse donatam, donatæ rei dominus non fit, etiamsi per
» servum ejus, cui donabatur, missa fuerit; nisi ea mente servo
» ejus data fuerit, ut statim ejus fiat. » Ratio est, quia nequit contrahi obligatio à Contrahentibus sine alterutrius consensu, ut enim sapienter ratiocinatur doctissimus *Card. de Lugo,* nemo de jure naturali potest acquirere ullum jus in rebus alienis absque ejus consensu; quamobrem absque acceptatione donationis nullum transfertur jus in donatarium super rem donatam; et ideo cùm Donans immunis remaneat à quacumque obligatione, ante donationis acceptationem, poterit quidem ipse pro libito eam revocare. Nec obstat *l. Si argentum,* §. *final. Si autem, C. de Donat.;* nam ibi nihil aliud dicitur, quàm quòd donatio valeat, etiamsi res tradita non fuerit. Nec obstat *l. Nec ambigi, ff. de Don.* ubi habetur donationem absentibus factam satis valere; respondetur enim (ut explicat Glossa) id intelligendum, cùm donatio ac-

ceptata fuerit per Epistolam, aut Nuntium, aut Servum, ut habetur in. *l. Si aliquid* 13. *ff. de Dom. l. Etiam per interpositam* 4. *C. eod. tit. et l. cit. Absentem.* Neque demum obstat jus Canonicum in *c. Qualiter, de Pactis, etc. Si tibi absenti, de Præbend. n.* 6.; nam in primo textu tantùm dicitur, quòd donatio per nudum pactum teneat, etiamsi nulla interfuerit stipulatio, quòd negari non potest: Sed ibi nullum fit verbum de donatione non acceptata. In altero autem textu agitur de Beneficiis, ubi dicitur quòd si Episcopus conferat Clerico absenti aliquod Beneficium, ipso ignorante, nequeat collationem revocare: sed alia est collatio Beneficiorum, circa quæ Episcopus aliam non habet facultatem, quàm ea conferendi, et ideo facta collatione, nequit ipsam revocare: alia verò est donatio, quæ nullam habet vim ante acceptationem. Advertendum tamen cum *Sanch. de Matrim. l.* 1. *D.* 6. *n.* 11., *et Vill. D.* 3. *n.* 4. quòd si donatio facta sit Infantibus, valeat ipsa etiam ante acceptationem Donatarii, quia pro Infantibus lex ipsa acceptat. Idemque docent *Less. c.* 18. *n.* 36. *et Laym. c.* 1. *n.* 2. de donatione facta Civitati ad ædificia reparanda.

726. — Sed quær. 1. utrùm donatio facta ad pias causas ante acceptationem valeat? Affirmat *Less. loc. c.* et probabile putat *Busemb. ut supra cum Laym. et Diana*, item *Molin. Felin. etc. apud Sanch. de Matr. l.* 1. *D.* 6. *n.* 16. Ratio istorum, quia acceptatio requiritur tantùm de jure positivo, et civili: non autem de jure naturali, et Canonico. Sed probabiliùs negant *Sanch. loc. cit. cum Coo. ac Salm. c.* 4. *n.* 69. *cum Pal. Vill. Reb. etc.* Ratio, quia ad donationem de ipso jure naturæ, ut mox dictum est supra, requiritur acceptatio, sine qua nulla adest donatio. Secus verò dicendum, si donatio sit facta Deo, videlicet: *Promitto Deo, dare tali Ecclesiæ, etc.* Quia, cùm intentio feratur in Deum, tunc donatio valet ut votum, prout dicunt *Sanchez, et Salm. cum Sylv. Ros. Ang. etc.* Non autem, si promissio immediatè sit facta Ecclesiæ. Notant tamen *Salm. l. c.* quòd donatio Ecclesiæ facta potest à quocumque particulari acceptari nomine illius. Notant præterea *Lugo l. c. et Sanch. n.* 17. in dubio de intentione donantis, præsumi habuisse animum vovendi, quia in causis piis, dum in absentia promissio fit, communiter intentio fertur in Deum. An autem eo casu possit Episcopus in tali donatione adhuc acceptata dispensare, sine loci pii consensu? Probabile est, vide *de Voto, n.* 255. *v. Dubium.*

727. — Quær. 2. utrùm ante acceptationem revocari possit donatio juramento firmata? Negat *Laym. tr.* 4. *c.* 1. *n.* 3. *cum Covarr.* quia juramentum servandum est semper ac sine peccato servari potest. Sed communiter affirmant *Sanch. de Matr. l.* 1. *D.* 7. *n.* 24. *Viva de Contr. q.* 8. *art.* 2. *n.* 3. *cum Trull. Bon. Salm. ibid. n.* 70. *cum Pal. Gutt. et Mol.* quia juramentum sequitur naturam actûs, scilicet donationis, quæ de se revocabilis est, donec acceptetur *ex l. finali, C. de non n. pec.*

728. — Donatio facta absenti, si per nuntium fiat, potest re-

vocari, donec coram nuntio acceptetur : non enim sufficit, si acceptetur coram aliis. *Less. l. 2. c. 18. n. 43. Viva dict. art. 2. n. 9. cum Sanch. et pluribus contra Sylv. et alios.* Si verò donatio offeratur per litteras, *Viva* dicit sufficere, ut litteræ ad donatarium perveniant : At *Less. ibid. n. 43. et Salm. c. 4. n. 73.* dicunt requiri ampliùs, ut remittantur litteræ, vel nuntius acceptationis, ut donatio sit valida.

729. — Quær. 3. utrùm post mortem donantis possit donatio validè acceptari. Distinguit *Less. l. 2. c. 18. n. 44. vers. Petes, cum Mol.* Si donatio jam facta est, et donans ante mortem mittat nuncium, aut epistolam, tunc censet posse acceptari. Ratio, quia donatio permanet virtualiter in litteris, vel nuncio misso. Et idem probabiliter tenent *Sanch. de Matrim. l. 1. D. 6. n. 5. atque Salm. c. 4. n. 75. Lugo D. 23. n. 75 et 81. Viva dict. art. 2.* Sed probabiliùs hoc negant *Lopez, Isern. Tiraq. Decius, et alii apud Sanch. ibid.*, et probabile censent *Salm. dict. n. 75*, quia post mortem donantis nequit voluntas ejus uniri cum donatarii consensu, ut ad acceptationem requiritur. Hîc dubium oritur, an donatarius possit rem retinere, si donationem acceptavit post mortem donantis? Ex his sententiis ambabus probabilibus meo judicio infero, quòd si acceptaverit in bona fide, cùm jam acquisierit legitimam possessionem, justè potest retinere. Secus si cum mala, vel dubia fide, juxta dicenda *n. 761.* ubi tenuimus, non posse cum dubio, etiamsi positivo, inchoari præfatam legitimam possessionem.

730. — Si autem, aiunt *Lugo n. 75. Less. n. 46. et Sanch. ibid.* donatio nondum sit facta, sed mandata fieri à nuncio, per illum etiam munere misso, tunc donatio post mortem donantis ampliùs acceptari nequit; ex *l. Inter causas ff. Mandati etc.* ubi expressè declaratur mandatum expirare post mortem mandantis. Hoc tamen non obstante, dicit *Su* donationem posse acceptari, quia hîc mandatum, cùm sit quædam gratia facta, non expirat morte mandantis; Et hoc *Less. ibid. et Viva n. 11. cum Sporer et Tamb. ap. Croix l. 3. t. 2. n. 220.* meritò probabile putant. Hinc juxta primam sententiam dicunt *Sanch. n. 8. Spor. de Rest. cap. 4. n. 21. Croix l. c. et Less. ibid. cum Mol.* quòd si res culpa nuntii non sit tradita ante mortem mandantis, nuntius tenetur ad duplicem restitutionem, nempe hæredibus defuncti ratione rei, quæ ad ipsos pertinet; et donatario ratione damni illati. Sed juxta secundam sententiam, tenetur tantùm restituere donatario, ut dicunt *Sa, v. Donatio, Tamb. l. 8. t. 4. c. 1. §. 5. n. 11.* et probabile putant *Sporer et Less. l. c.* Advertendum tamen cum *Lugo n. 78. Mol. ac Sanch. ibid. ex ead. l. Inter causas,* quòd si donatio facta fuerit à nuntio, inscio mortis mandantis tam nuntio, quàm donatario, tunc donatio valebit, ut clarè colligitur ex *ead. l. Inter causas,* ubi subditur : « Si tamen » (mandatum) per ignorantiam impletum est, competere actio» nem utilitatis causa dicit. »

731. — Quæritur 4. An, mortuo donatario ante acceptatio-

nem, suus hæres possit donationem acceptare? Affirmat *Sanch. eod. loc. n.* 6. *cum. Mol. Suar. Tiraquell. Covarr. etc.*, quia hæres repræsentat personam defuncti. Negant tamen probabiliùs *Less. l.* 2. *c.* 18. *n.* 35. *et Salm. c.* 4. *n.* 74. *cum Pal. et Rebell.* quia hæres succedit in juribus realibus defuncti, non autem personalibus, ut est jus acceptandi donationem. Concedit tamen *Less. dict. loc.* quòd, si hæres sit filius donatarii, ex æquitate posset acceptare, cùm talis præsumenda tunc sit mens donatoris.

732. — « 8. Etsi acceptes donationem verbalem, qua tibi Ca» jus v. gr. dat equum absentem: non acquiris jus in re, et do» minium equi ante traditionem. Unde, si interea Caius det, aut » vendat eum alteri, eique tradat, is dominium acquirit; tu au» tem habes actionem in Caium pro injuria ratione juris, quod » habebas ad rem. Ac sic donatio purè verbalis ante realem, hoc » est rei traditionem, vix differt à promissione, ut *Less. loc.* » *cit. dub.* 2. (V. Not. XI, pag. 355.)

733. — « 9. Donatio, uti et remissio debitorum liquidorum, » una vice et uno animi motu, uni aut pluribus facta, ultra » summam 500 solidorum (quæ summa hodie ad 700 vel secun» dùm quosdam ad 800 aureos Italicos excurrit, ut ex Claro, etc. » notat *Laym. l.* 3. *tr.* 4. *c.* 12. *n.* 15.) non tenet quoad hunc » excessum, sed lege ita statuente, ob commune bonum, potest » à donatore pro arbitrio repeti. Excipe nisi Judici donatio ea » insinuata sit, aut juramento firmata, aut facta ad pias causas, » aut ad redemptionem captivorum, aut ad reparationem ædium » incendio, vel ruina destructarum, aut sit remuneratoria bene» ficiorum, aut fiat in renuntiationem jurium, saltem sperato» rum, vel denique fiat militibus à belli duce, ex bonis propriis » mobilibus, vel hostium spoliis. Vide *Less. l. c. lib.* 2. *c.* 18. » *n.* 102. *Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 12. *n.* 15. *Tanner d.* 6. *de Just.* » *q.* 2. *dub.* 2. *n.* 15. *ex Mol. Claro, Rebello, etc.* quare, si tunc » repetatur, quod absque iis conditionibus, vel ultra dictam » summam datum est, tenetur donatarius reddere ipsi, aut hæ» redibus repetentibus; si non repetatur, potest retinere. Vide » *auth. cit.* * (*Idem dicitur de donatione omnium bonorum. Salm.* » *cap.* 4. *n.* 97. 98 *et* 99.) * (V. Not. XII, pag. 357.)

734. — « 10. Si donationi apponatur modus, tacitè, vel ex» pressè, non quidem obligando, sed tantùm desiderando, spe» rando, etc. aliquid alterum facturum; vel animo eum ad hoc » inflectendi, valet donatio, etsi finis non sequatur: v. gr. dat » aliquis puellæ ad ejus consensum eliciendum, si postea non » consentiat, non tenetur datum reddere: nam, etsi non dedis» set, si scivisset eam sibi non consensuram, tamen dedit abso» lutè sine obligatione alia, ut supponitur. Secus esset, si verè » intendisset eam obligare, et hac conditione dedisset. *Less* » *c.* 18. *d.* 16 *et* 17. »

Ita *Less.* etiam *l.* 2. *c.* 18. *n.* 124. *et Salm. de Rest. c.* 1. *num.* 165. *cum Mol. Dicast. Lugo, Tap. etc.* Vide dicta *n.* 712.

v. Quær. II. Bene autem hîc advertunt *Salm. ib.* quòd puella accipiens donum post illicitam petitionem, difficulter excusabitur à peccato scandali, ex *S. Th.* Addit *ib. Less.* cum *Moll.* quòd, si legatum sit relictum puellæ, ut nubat (*V. Not. XIII, pag.* 357.) potest ab illa retineri, etiamsi maneat cœlebs; et, si moriatur ante nuptias, legatum transit ad hæredes puellæ. Quando autem donans intendit ad aliquem finem obligare, si finis est principalis, debet donatarius illum præstare, nisi ab alio impediatur. Si verò finis sit secundarius, tunc donatio non est irrita, sed potest à donante irritari. Ita *Less. n.* 126. *cum Med.* Imò addit, quòd si detur aliquid Monasterio sub aliquo onere, non potest repeti, si onus non impleatur, sed tantùm cogi Monasterium ad implendum, si possit.

735. — Quæritur utrùm promittens prodigè aliquid fœminæ ob copulam, teneatur post copulam dare? Affirmant *Lugo, Fill. Sanch. ap. Salm. de Rest. c.* 1. *n.* 166. Quia, posita promissione, datio tunc est debita, non prodiga. Negant autem probabiliùs *Sotus, Bann. Trull. etc. cum Salm. n.* 167. etsi adfuerit juramentum, quia promissio non tollit dationem prodigam esse illicitam; ideo res promissa reducenda est ad æqualitatem, juxta communem æstimationem, et si res est indivisibilis nihil debetur. Vide dicenda de *Matr. l.* 6. *n.* 851. *v. Cum autem.* Non negandum tamen, quòd fœmina honesta pro usu sui corporis potest recipere quantò plus, ut docet *Less. l.* 2. *c.* 14. *n.* 53.

736. — « 11. In similibus donationibus allectivis potest aliquis, » v. g. prædicta puella, acceptare, etsi non intendat præstare » quod donator sperat, cùm donatio sit absoluta, animo alli- » ciendi, non obligandi. Unde, si spe frustratus repetat, dicens se » non dedisse, nisi sub tali obligatione, non tenetur puella cre- » dere : quia eo ipso quòd donator non expressit conditionem, præ- » sumitur sine ea dedisse, et repetere vel animo vindictæ, vel ut » consensum extorqueat. *Less. l. c. Dian. p.* 1. *t.* 2. *m. R.* 40. »

737. — « 12. Non tenet donatio ob causam præteritam, vel » præsentem, quæ verè non est, ut v. g. si dem tibi aliquid, quia » apud Principem meam causam transegisti : vel quia pauper » es, et revera non ita es : teneris restituere, cùm sit error in » formali causa, et principali. Unde qui mentiuntur se pauperes, » cùm non sint, debent aliis pauperibus eleemosynam restituere. » Aliud est, si error sit tantùm in causa secundaria; ut v. g. » si verè sint pauperes, et simulent insuper sanctitatem, ad ho- » minum misericordiam provocandam; quia tunc primaria in- » tentio dantium est dare pauperi. *Bon. Less. v. Dian. p.* 8. *t.* 6. » *R.* 89. »

Docet tamen *Less.* 2. *c.* 18. *n.* 129. quòd, si error sit circa causam secundariam, licèt donatio non sit irrita, est tamen irritabilis à donante; imò, si donatarius sit causa erroris, tenetur ipse errorem detegere, nisi donans ita sit affectus, ut censeatur non revocare donationem, etsi errorem agnosceret. In dubio autem ait *Less.* restituendum esse pro rata dubii. Vide *Less. ex. n.* 131. Sed *Croix n.* 61. adhæret *Bus. cum Dic. etc.*

DUBIUM III.

Quibus casibus donatio possit revocari.

738. Quid si donatarius sit ingratus? — **739.** Quid si donanti nascatur proles post donationem? — **740.** Quid si donatio fuerit inofficiosa?

738. — « Resp. 1. Donatio inter vivos, hoc est, qua quis vult, » se vivo, rem absolutè alterius esse, potest revocari (etsi res jam » tradita sit) tribus casibus : nisi tamen donatio fuerit remune- » ratoria, aut facta sit Ecclesiæ, vel Monasterio. (*V. N. XIV.*)

Sunt autem hi Casus :

« 1. Si donatarius enormiter ingratus sit : ut si donanti atroces » injurias inferat, si inopia pressum non alat, etc. Quod notandum » pro filiis, quibus parentes omnia donarunt, et eos postea negli- » gunt. *Sylvest. Less. Bon. Trull. c. 17. d. 12.* * (*Adde, si donatarius adulteretur cum uxore „ vel filia donantis.* Vide *Salm c. 4. n. 107.*)* neque valet pactum, ut donatio non possit ob » ingratitudinem revocari, *Bartol. et alii* 8. *Lugo Dian. p. 8. t. 6.* » *R.* 57. Debet tamen ingratitudo coram judice probari, ante » cujus sententiam donatarius non tenetur restituere, *Molin.* » *Lugo, et alii* 4. *Dian. l. c. R.* 58. post eam verò etiam fructus » perceptos post litem contestatam. *Molin. Dic. Dian. R.* 58. Ab » hæredibus autem non potest revocari ob eas causas, ob quas » donator ipse potuisset, si eas ipsas scivit, et tacuit : secus, si » ignoravit, *Gom. Hurt. Wading. Lug. Dian. loc. cit. R.* 54.

« 2. Et quidem revocatio etiam habet locum in legato respectu » legatarii, si defunctum testatorem gravi injuria afficiat, v. g. » uxorem ejus carnaliter cognoscat, *Mol. Dic. Dian. l. c. R.* 58.

« 3. Non habet autem locum I. In donationibus factis Ecclesiæ, » tametsi Prælatus, vel clericus fuerit ingratus, quia facta est ob » bonum animæ testatoris, et principaliter Deo, qui ingratus esse » non potest, *Less. Lug. Hurt. Dian. Vad. Dian. l. c. R.* 56. II. In » donatione remuneratoria (v. g. pro beneficiis alias non debitis, » et aliquo modo æquivalentibus) quia potius est remuneratio, » quàm donatio. Remuneratoria autem censetur 1. si donator in » ipsa donatione expressè meminerit meritorum ; vel 2. si de me- » ritis constet ; 3. in dubio, *Dian. l. c. R.* 115. 116. 117. 119. 120. » *ex Barb. etc.*

739. — « 4. Si quis prole carens, magnam partem bonorum » donaverit, et postea nascatur proles ; quia ex juris dispositione » inest donationi hæc tacita conditio, nisi nascantur mihi liberi. » Et quidem, si facta sit extraneo, revocari potest tota : si alicui » ascendentium, ut patri, vel avo, vel Ecclesiæ, aut causis piis, » tantùm revocari potest, quantùm necessarium est, ut filii ha- » beant legitimam. Quanquam rectè notat *Less.*, ad ædificationem » expedire, ut, quod Ecclesiæ, vel Monasterio datum est, Præla-

» tus totum restituat. Porro etsi juraverit se non revocaturum » donationem, adhuc potest, liberis natis, revocare; quia hoc » juramentum non excludit dictam conditionem. Excipe, nisi » expressè etiam hanc conditionem excluserit: tunc enim ipse » revocare non posset: possent tamen ejus liberi post mortem » patris, *Bon. Less. cap.* 18. *d.* 14. An autem hæc revocatio » locum habeat, si filii nascantur illegitimi, qui postea legitimen- » tur? *Vide Dian. l. c. R.* 63 *et* 64. Item, an in donatione remune- » ratoria, *Res.* 65. ubi cum *Mol.* et aliis sex negat, nisi excedat » causam. * (*Potest tamen donatarius retinere rem, donec illa à* » *donante repetatur, Less. lib.* 2. *cap.* 18. *n.* 110. *Pal. Vill. cum* » *Salm. c.* 4. *n.* 110.) *(V. Not. XV, pag. 358.)

740. — « 5. Si donatio fuerit inofficiosa, contra officium pa- » ternæ pietatis, ut si pater tantùm donet, ut filii priventur sua » portione legitima : tunc enim post mortem patris possunt filii » revocare, *Nav. c.* 26. *Less. l. c.* licèt donatio fuerit juramento » confirmata, *Megal. et alii* 5. *Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 66. Imò etiam » vivente patre; licèt enim ante mortem patris non debeatur » legitima ut tradenda, debetur tamen ut conservanda. Hinc, si » pater bona dissipet, potest à filio per judicem cogi, ut servet » legitimam, ne is post mortem patris careat alimentis. Ita pro- » babiliter *Dian. loc. cit.* ex aliis 6. contra *Less. etc.* An autem, » et quando donatio rescindenda in totum? vide *Dian. loc. cit.* »

Notandum, quòd donatio, si est inofficiosa tantùm re, infirmatur quoad partem, in qua filii fraudantur : Si autem re, et consilio, scil. animo fraudandi filios, tunc tota infirmatur, quando fit extraneis; quando verò fit aliis descendentibus, vel piis causis, etiam quoad partem tantùm infirmatur, *Less. lib.* 2. *cap.* 18. *n.* 112. *Salm. c.* 4. *n.* 111. *cum Vill. et Gom. Dian. p.* 8. *tr.* 7. *Resp.* 66. *P. Concina tom.* 7. *pag.* 441. *n.* 13. *Cabass. lib.* 6. *c.* 29. *n.* 1. *ex Bartolo lib.* 1. *C. de Inoff. don. et ex l. Si totas* 5. *ac l. Si Mater.* 7. *C. eod. tit.* Notandum autem, quòd donatarius in tali casu ante sententiam Judicis nil tenetur restituere filiis. Ita *Salm. ib. cum Pal. et Villal.* Deinde notandum cum *Laym. l.* 3. *tr.* 4. *c.* 12. *n.* 18. *Nav. c.* 26. *n.* 39. *etc.* quòd Parentes, licèt nequeant donationibus minuere filiorum legitimas, possunt tamen contractibus onerosis, et donationibus remuneratoriis. Imò *Cardenas cum Lop. Rodr. Nav. Vega, Cord. apud Croix lib.* 3. *p.* 2. *n.* 812. dicunt Patrem posse insumere sua bona in opera pia, etiam in præjudicium legitimæ filiorum, modò illi non priventur alimentis jure naturæ debitis, quia jus civile nequit præjudicare causæ piæ. Sed huic opinioni contradicunt *ibid. Sanch. Gutt.* idemque sentiunt *Less. Salm. Diana, Concina et alii*, ut mox supra diximus. Utraque sententia videtur probabilis.

« 6. Per supervenientiam liberorum, ut probabiliùs affirmat » *Diana p.* 8. *tr.* 6. *R.* 78. ex aliis 4. contra quosdam. Si tamen » pater non revocaverit, non potest à filiis postea natis revocari, » nisi pro ratione Falcidiæ, sive ex testamento, sive ab intestato » successerint, *ib.* »

DUBIUM IV.

Quid si donatio mortis causa. Et an possit revocari. Et quomodo, et quibus competat.

741. — Quando donatio causa mortis censeatur revocata? — **742.** An valeat hæc donatio in absentem? — **743.** Qui possint donare causa mortis? (*V. Not. XVI, pag.* 359.)

741. — « Resp. 1. Donatio mortis causa, qua quis sic donat, » ut velit rem esse alterius primùm post suam mortem, ut si » dicas, do tibi hoc post mortem meam, vel cùm moriar, vel quia » timeo me nunc moriturum, revocari potest etiam tribus casibus » his: * (*in dubio donatio est censenda inter vivos, et irrevocabilis,* » *Lugo, Prado, Sylo. Vill. ap. Salm. c. 4. n.* 113.) *

« 1. Si donatorem pœniteat, sive expressè, sive implicitè, ut si » rem illam donet alteri, *Less. loc. cit.*

« 2. Si dedit intuitu alicujus instantis periculi, ex quo metuit » mortem, hoc ipso quo periculum evasit, censetur tacitè revocata » donatio; ut si quis det in gravi morbo, vel instante prælio. » *Bon. disp.* 3. *quæst.* 13. *p. ult. num.* 20.

« 3. Si donatarius moriatur ante donatorem, ipso jure revocata » est: ut etiam accidit in testamentis, et legatis. Secus est in » promissione, et donatione inter vivos, quæ transit ad hæredes. » Quòd si donator promiserit se non revocaturum, transit in » donationem inter vivos. Vide *Less. c.* 18. *d.* 14. *n.* 116. *Mol.* » *d.* 286. *et d.* 288. *Azor. l.* 11. *c.* 11. *q.* 4. *Bon. l. c.*

742. — « Resp. 2. Hæc donatio fieri debet in præsentem, *Diana* » *loc. cit. R.* 66. *et alii* 5. Nec valet in absentem sine nuntio ad » hoc destinato, vel epistola: licèt valeat, ut fideicommissum, si » fuerint adhibiti testes, *Dian. etc. loc. cit.* Valet autem proba- » biliter, etsi donatarius præsens tacuerit.

743. — « Respondeo 3. Donare mortis causa possunt omnes, et » soli, qui possunt testari, excepto filiofamiliâs, qui, licèt testa- » mentum condere nullo modo possit, cùm hoc sit juris publici, » donare tamen mortis causa, cùm id sit juris privati, potest, si » adsit patris consensus expressus: imò sine hoc donare eum » posse, non tantùm de castrensibus, sed etiam de adventitiis » probabile censet *Dian. l. c. Reg.* 68 *et* 69. (Si nimirum filius ex » concessione Patris habeat de istis usumfructum, et administra- » tionem, *ut Salm. c.* 3. *n.* 116. *cum Pal. intelligunt.*) * Hinc » donare sic possunt minores 20 annis, etiam sine consensu sui » curatoris. *Dian. l. c. Res.* 71. *ex Mol.* et aliis.

« 4. Non autem usurarius, nisi priùs usuris satisfecerit vel » cautionem præstiterit; Potest tamen ad causas pias, *Dian. ibid.* » *R.* 73. *ex Fagund.* et aliis. 6. Nec surdus, et mutus à natura, » secus si à casu superveniente (vel si surdus sit, aut mutus » tantùm), licèt donare inter vivos possit, secundùm quosdam, » *Azor. Dian. p.* 5. *t.* 6. *D.* 12. »

DUBIUM V.

Quid sit Commodatum, Precarium, et Depositum.

744. Quid est Commodatum ? — **745.** Quid Precarium ? Et quando cesset Precarium ? — **746.** Quid Depositum ? — **747.** Vide casus de Commodatario. — **748.** Vide de Depositario. Quomodo peccet Depositarius utens re deposita ; et quid teneatur restituere ? **749.** An isti teneantur ex culpa tantùm juridica ? — **750.** Ad quid tenentur artifices, quibus res traditur ? — **751.** An in dubio præsumatur culpa ? — **752.** Quis teneatur salvare rem alienam potiùs quàm suam ? *Vide alia ibid.* — **753.** In quibus casibus depositarius possit rem denegare ?

744. — « Resp. Commodatum est contractus, quo res aliqua » mobilis, vel immobilis, quoad solum usum gratuitò conceditur, » idque ad aliquod certum tempus explicitè, vel implicitè deter- » minatum : explicitè, ut si dicas, commodo tibi hunc librum, » vel domum ad unum mensem ; implicitè, ut si dicas, commodo » tibi librum, ut eum describas, quia tunc implicitè tantùm tem- » poris determinatur, quantùm necessarium est ad commodè des- » cribendum.

745. — « Precarium est, quo conceditur petenti res utenda, » non ad certum tempus, in quo differt à commodato, sed donec » concedens repetat, sive expressè, sive tacitè, ut si det alteri, » aut vendat, *Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 14. »

Precarium cessat per mortem accipientis, non autem per mortem dantis, si ab hæredibus non revocetur, *L. Cùm Precarium, ff. de Præc.* Vide *Viva de Contract. q.* 9. *art.* 2. *n.* 9.

746. — « Depositum est, quo aliquid traditur custodiendum, » ut integrum reddatur. Et communiter est res mobilis, vel se » movens, ut vestis, equus, etc. »

Unde circa hæc resolvuntur.

747. — « 1. Commodator non potest repetere absque injustitia » ante definitum tempus, *Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 14.

« Quòd si tamen commodanti damnum impendeat, potest repe- » tere, licèt simile damnum impenderet commodatario ex rei » ante tempus repetitione, ut habet *Less. c.* 27. *d.* 5. quia, ut » ait *Navarr.* in commodatione intelligitur tacita hæc conditio, » nisi interea contigerit rem esse necessariam commodanti, *Laym.* » *loc. cit.* »

Nota cum *Viva ibid. n.* 7. quòd in re commodata expensæ ordinariæ debent fieri à Commodatario, ut alere equum, etc. expensæ autem extraordinariæ à Commodante, ex *l. In rebus, de Commod.* (V. Not. XVII, pag. 359.)

748. — « 3. Si depositarius bona fide existimet depositori non » displiciturum, si re deposita utatur, licebit uti, aliàs non, » *Less. l. c. d.* 2. »

« 4. Si depositum sit res usu consumptibilis, ut triticum, vi-
» num, pecunia, quæ exponendo absumitur, eaque tradita sit
» certo numero, pondere, aut mensura, non videtur deposita-
» rius peccare saltem graviter iis utens, si certus sit, se tantum-
» dem ejusdem bonitatis habiturum, quando repetetur, *Less.*
» *loc. cit.* Secus, si pecunia tradita fuerit sacculo, vel arca in-
» clusa, vel munita sigillo, *Sylo. Azor. Less. Bonac. v. Trull.*
» *c.* 25. *d.* 1. » (V. Not. XVIII, pag. 359.)

Ita etiam *Viva loc. cit. n.* 4. *cum Mol. vers. Notat.* Deinde notandum, quòd Depositarius, utens mala fide re deposita, tenetur restituere valorem usûs; at si ea utatur bona fide, tenetur in quo factus est ditior, quando intelliget id domino displicuisse Ita *Viva n.* 3. *cum Hurt.* Quando autem dominus concesserit usum rei consumptibilis, et saltem tacitè: tunc depositum transit in mutuum, ex communi cum *Less. Mol. etc. ib. contra Hurt.* Saltem quando depositarius re actualiter utitur ex consensu domini.

749. — « Verùm si is, cui res commodata, locata, deposita, aut
» pignorata est, negligenter custodiat, ita ut pereat, (*V. Not.*
» *XIX, pag.* 359.) negligentia autem non sit theologica culpa
» mortalis, probabile est, quod dixi ex *Soto, Sa,* non teneri ad
» restitutionem in conscientia.* (*Ut etiam tenent Salm. de Rest.*
» *c.* 1. *n.* 32. *Lugo, Led. Ronc. Cabass. lib.* 6. 9. *n.* 2. *etc. Vide*
» *dicta n.* 554.) * Alii tamen aliter sentiunt, nimirum teneri
» restituere, qui juridicam culpam in custodiendo contraxerit,
» si ea fuerit lata; et subinde si levis tantùm, imò et aliquando
» si sit levissima, nimirum quando depositio facta est in com-
» modum utriusque, et si pretium pro custodia accipiat. Vide
» *Less. cap.* 7. *d.* 8. *Laym. tr.* 4. *cap.* 25. ubi docet depositarium.
» tantùm teneri de dolo, vel culpa crassa, quæ dolo æquiparetur.

« Dicitur autem juridica culpa lata, seu crassa, cùm quis facit
» aut omittit, quod ut plurimùm, non facerent, vel omitterent
» in ea re homines suæ professionis diligentes; ut v. gr. si quis
» rem apud se depositam relinquit in loco publico, etsi inad-
» vertenter. Levis autem dicitur, cùm quis facit vel omittit, quod
» facerent vel omitterent homines suæ professionis diligentes, ut
» si quis depositum relinquit in suo cubiculo, sed negligit ostium
» claudere. Levissima dicitur, cùm facit, vel omittit, quod non
» facerent homines diligentissimi; ut si quis ostium quidem ob-
» serarit, sed neglexerit tentare manu an esset bene clausum.

750. — « 5. Sartores, molitores, et cæteri artifices, quibus res
» traditur polienda, vel immutanda; item nautæ, caupones apud
» quos res deponuntur, tenentur ex levi culpa, quia depositio fit
» etiam in commodum ipsorum; imò *Syl. v. Nauta,* vult eos te-
» neri ex levissima : *ex lib.* 1. *ff. Depositi,* idque cautum esse ad
» vitandas eorum fraudes. Quod etiam *Less. et Trull. c.* 25. *art.* 1.
» putant esse probabile in utroque foro, si quis eis rem expressè
» tradiderit custodiendam : si autem ipsis tantùm videntibus
» deposuerit, v. gr. in diversorio, navi, etc. ne ex lata quidem
» teneri (*V. N. XX, p.* 360.) *Bon. Trull. Diana p.* 1. *t.* 8. *R.* 74. »

781. — « 6. Si depositarius (idem est de commodatario) » dubitet, an depositum sua culpa perierit, non tenetur in con- » scientia ad restitutionem, *Sanch. de Matr. lib.* 2. *d.* 41. *n.* 18, » quia in dubio non præsumitur delictum, ex *l. Merito, ff. pro* » *socio. v. Dian. p.* 2. *t.* 9. *R.* 49. In foro tamen externo, si res » depositarii manserint incolumes, præsumitur de dolo, nisi de- » positarius probet, depositum casu periisse, et non potuisse » simul cum rebus suis (imminente v. gr. incendio) servari : » tunc enim non teneretur, quia præsumptio doli cessaret. Vide » *Pal. t.* 1. *de Cens. d.* 3. *p.* 4. *Trull. c.* 25. *d.* 1. »

782. — Hîc pro regula generali distinguitur cum *Viva ib. n.* 2. Quando res perit in incendio, naufragio, etc. si contractus sit in favorem dantis, et res est minoris, vel æqualis valoris, quàm res tua ; tunc poteris rem tuam præferre, et salvare : At si res alterius sit longè pretiosior, eo casu potest petere compensationem pro re tua deperdita. Si verò contractus fuit in commodum tui, tunc teneris rem domini præferre, nec potes petere compensationem, *Less. n.* 27. *et Viva q.* 9. *art.* 2. *n.* 2. *cum communi.* (V. Not. XXI. pag. 361.)

« 7. Si domino repetenti depositum remiserit per homi- » nem, qui fidelis habebatur, isque sibi retinuerit, vel per- » didit, domino periisse dicit *Molin.* citatus ab *Escob.* Vide » *Trull. l. c.* (V. Not. XXII.)

« 8. Deponens rem usu non consumptibilem, potest à depo- » sitario pro ejus usu aliquid accipere ; quia is est pretio æs- » timabilis (licèt eo casu non depositi, sed locati, et conducti » contractus sit dicendus.) Secus, si sit usu consumptibilis : tunc » enim depositum, eo ipso, quòd depositarius incipit eo uti, in- » duit naturam mutui, ex quo (seclusa ratione lucri cessantis, etc.) » nihil licet accipere, ut v. *dub. seq. et Bon. d.* 3. *qu.* 13. *pag.* 3. » *Trull. l. c.* » (V. Not. XXIII.)

783. — Notandum hîc, quòd depositarius in quatuor casibus potest depositum domino denegare : 1. Si per sententiam sint addicta omnia bona depositantis. 2. Si comprehendat certò rem esse furatam. 3. Si habeat ipse certam causam compensationis. 4. Si prudenter certò timeat illum abusurum re deposita contra justitiam, putà gladio ad occidendum ; quia tunc peccaret, gladium reddendo, contra caritatem, ut *Viva de Rest. qu.* 4. *art.* 5. *n.* 1. Imò *Less. lib.* 2. *cap.* 16. *d.* 4. *Salm. et Viva n.* 2. *ac Tamb. contra Mol.* putant veriùs, quòd peccaret etiam contra justitiam : quia valde proximè cooperaretur ad homicidium. Vide *dicta n.* 697. Dixi tamen *certò timeat*, nam in dubio, vel pari probabilitate de damno, gladius restitui debet, nisi dominus sit furiosus, ita ait *Viva ibid.* Sed illi, *pari probabilitate* non acquiesco, nam proximus etiam possidet jus ne lædatur in vita, unde videtur potiùs præcavendum malum ejus quod est majus.

Dubium est, an idem currat, si dominus abusurus sit re non contra justitiam, sed contra alias virtutes? Negant *Sanch. et Bonac. q. ult. p.* 1. Sed adhuc peccare reddentem contra carita-

tem veriùs dicit *Less. l. c. cum S. Thom.* 2. 2. *qu.* 62. *art.* 5. *ad* 1. cujus verba retulimus *n.* 697. Nisi non reddendo grave timeat incommodum.

DUBIUM VI.

Quid sit Mutuum.

734.— Quomodo mutuum distinguatur à permutatione, pignore, etc.? — **735.** Quando restitui debet mutuum, si non est præfixus terminus? — **736.** An repeti possit mutuum datum Ecclesiæ, Universati, vel Minori? — **737.** Quid si detur filiofam.?

734. — « RESP. Est contractus, quo rei alicujus numero, pondere, vel mensura constantis dominium à mutuante in mutuatarium transfertur, cum obligatione restituendi eamdem, vel similem specie, et bonitate. Propriè autem mutuum fere est in rebus usu consumptibilibus, inter quas etiam est pecunia : quæ, licèt non absumatur, nec pereat in se, perit tamen exponenti. Distinguitur à permutatione, quòd in ea reddatur, res alterius speciei ; item à pignore, hypotheca, deposito, commodato, et locato, quòd dominium in iis non transferatur, sed usus tantùm. *Bon. disp.* 3. *q.* 3. *p.* 1. »

Unde resolves.

« 1. Mutuans obligatur monere de vitio rei, alioqui ad damnum tenetur in conscientia. »

« 1. Item non repetere rem ante tempus, nisi ipse sit in pari necessitate. »

735. — Si non est præfixus terminus ad restitutionem, debes mutuum reddere, quando à mutuante interpellaris : Intellige post aliquod tempus competens arbitrio prudentum, nam aliàs mutuum potiùs tibi obesset, quàm prodesset. At teneris reddere etiam non petitus, si non petatur ob oblivionem, reverentiam aut distantiam : Mutuans verò non petens, cùm facilè possit, censetur indulgere dilationi. Ita *Laym. tr.* 8. *c.* 15. *n.* 2. *Pal. Rebell. cum Salm. de Contr. c.* 3. *n.* 4.

« 3. Item præstare casum fortuitum mutuatarius tenetur, cùm penes hunc rei dominium sit, et rem eadem quantitate et qualitate reddere suo tempore.

« 4. In vero mutuo lucrum aliquod accipere non licet, quia est usura, de quo *dub. seq.* »

736. — Sed hîc notandum 1. quòd mutuum præstitum Ecclesiæ, Causæ piæ, aut Universitati non potest repeti, nisi probetur in utilitatem illius conversum fuisse, *l. Civitas ff. Si certum petatur.* Et idem dicitur de mutuo dato Minori, qui aliàs non tenetur, etiam major factus, restituere, *lib.* 3. *C. Quando facto tut.* Si tamen Prælatus cum consensu Capituli (et idem dicitur de Gubernatore cum consensu Officialium) recipiat mutuum nomine Ecclesiæ, ipsa semper tenetur solvere ; dum Prælati,

cum Capitulo rectè alienare possunt res mobiles Ecclesiæ, *Less. lib. 2. cap. 20. n. 13. Salm. ibid. n. 6. cum Laym. Mol. et Pal.*

757. — Notandum pariter 2. quòd mutuum datum filiisfam. ut sic putatis, et carentibus bonis castrensibus, sine saltem tacito consensu parentum, neque ab illis postea restituendum est, saltem in foro externo, *l. 1. C. de S. C. Maced.* Quo privilegio filii uti possunt, etsi ei renuntient, *Less. cap. 20. n. 8. Salm. n. 7. cum Pal. Dic. et Bon.* Excipitur 1. Si mutuum sit in aliis rebus, quàm in pecunia, de qua lex loquitur. Excipitur 2. Si filius juravit solvere : quamvis post solutionem habeat actionem ad repetendum : imò potest relaxationem juramenti sibi procurare, *Salm. cum cit. DD. n. 8.* Excipitur 3. Si mutuum datum sit, sciente et non contradicente patre, aut si conversum sit in utilitatem patris aut filiorum in rebus, quas pater eis præbere tenebatur : Item si res mutuata adhuc extet; vel si pater solitus fuerit solvere debita filiorum; Ita *Salm. n. 9.*

Dubium est, an filiifam. in primo casu posito liberi sint à restitutione mutui, non solùm in foro externo, sed etiam interno? Negant *Bon. Dic. Coo. et Rebell. apud n. 10*, quia Jus Civile non tollit obligationem naturalem. At satis probabiliùs affirmat *Less. dict. c. 20. n. 8. et Sanch. Laym. Pal. etc. cum Salm. n. 10*, quia lex bene potest cum justa causa naturalem obligationem auferre, et sic fecisse judicatur in hoc casu ad providendum damno parentum, et nequitiam fœneratorum advertendam : Non videtur autem posse negari, quòd Potestas suprema humana, ob altum dominium quod habet, bene potest propter bonum commune transferre dominium rerum ab uno in alterum, ut patet in lege præscriptionis : Vide *dicta num. 517.*

DUBIUM VII.

Quid sit Usura.

758. Quando committatur usura? — **759.** An usura sit mala de jure naturæ? — **760.** An mutuans possit aliquid exigere, si obligetur solutionem expectare per longum tempus? — **761.** De usura mentali. Qu. I. Quando ex ea oriatur obligatio restitutionis? Qu. II Utrùm mutuans possit retinere id de quo dubitatur, an gratis sit datum? — **762.** An liceat dare mutuum ob spem lucri? — **763.** An mutuans possit retinere quod mutuatarius dedit ex timore, ne alia mutuatio ei negetur in futurum? — **764.** An obligatio antidoralis possit in pactum deduci? *Vide alios casus* ap. Bus. — **765.** An possit exigi aliquid ob *Periculum sortis?* Quid de *Montibus Pietatis?* — **766.** An liceat pactum *Pœnæ conventionalis?* — **767.** An dicta pœna debeatur ante sententiam? — **768.** An et quando possit aliquid exigi ob *Damnum emergens*, vel ob *Lucrum cessans?* — **769.** Quot conditiones requirantur ad hoc interesse exigendum? An in contractu oporteat monere mutuatarium de damno emergenti, vel alio justo titulo? An possit mutuans tale interesse exigere, si ipse offerat ad mutuandum? — **770.** An liceat mutuanti pacisci ab initio de certa pecunia solvenda pro damno, vel lucro incerto?

— **771.** An possis exigere lucrum cessans, si aliam substituas pecuniam ad negotium non destinatam ? — **772.** Quid si dicas : Negotiarer, nisi essent mutuum petentes ? — **773.** Quid si aderat justus titulus aliquid exigendi, sed mutuans bona fide inierit contractum usurarium ? — **774.** Quæ pacta liceant in mutuatione ? — **775.** An sit illicitum pactum *Legis commissoriæ ?* — **776.** An fructus pignoris debeant restitui ? Quid si pignus datum sit pro dote ?— **777.** An teneat pactum, ut reddatur aliquid debitum, sed non ex justitia ? An, ut desistatur ab injuria ? — **778.** An valeat pactum, ut injuria condonetur ? — **779.** An pactum, ut conferatur officium ? — **780.** An pactum, ut præstentur debita ex gratitudine ? — **781.** An pactum remutuandi ? — **782.** An pactum, ut res in eadem specie reddatur ? — **783.** An usurarius acquirat dominium lucri usurarii ? — **784.** Quid de fructibus rei usu consumptibilis ? —**785.** Ad quid teneatur prædens consilium, aut dans pecuniam pro mutuo usurario ? — **786.** An peccet deponens pecuniam apud abusurum ad usuras ?—**787.** An Principes, etc. cooperantes, ut solvantur usuræ, teneantur ad restitutionem ? — **788.** An *liceat* creditori mutuantis exigere usuras ? — **789.** An peccent famuli cooperantes dominis usurariis ? — **790.** Quomodo hæredes Usurarii teneantur ad restitutionem ? An liceat petere mutuum ab usurario : *Remissivè ad lib.* 2. *n.* 57. *v.* Secunda, *et n.* 77. *v.* 1. Licitum. — **791.** Vide alios casus apud Bus. — **792.** Quæ obligatio, et pœna usurariorum ?

758. — « RESP. Est lucrum immediatè proveniens ex mutuo : » ita ut mutuans supra sortem, id est, summam capitalem, lu» cretur aliquid, quod sit pecunia æstimabile, ita ut lucrum tale » præcisè intendatur ratione mutui. Quod planè iniquum est, et » grave peccatum contra jus humanum, et Divinum ; cùm mu» tuans acquirat lucrum ex re jam non ampliùs sua : quia res » mutuata jam transiit in dominium mutuatarii, ut patet ex defi» nitione. Et regula generalis est : Omne pactum, vel gravamen, » sive onus additum mutuo præter id quod ei proprium et in» trinsecum est, reddit contractum usurarium, *Bon. d.* 3. *q.* 3. » *v.* 3. *Card. Lugo, etc.* »

759. — Certum est, quòd usura etiam de jure naturali est illicita, nec per usum rei mutuatæ potest aliquid ultra sortem exigi, ut communiter dicunt Theologi, et Juristæ *cum S. Thom.* 2. 2. *q.* 78. *art.* 1. *ex c. Super eod. de Usuris.* Ratio est, quia, ut docet *S. Th. l. c*, licèt in re, quæ usu non consumitur, prout in domo, equo possit usus à re distingui : in re tamen usu consumptibili, ut vino, tritico, pecunia, non adest usus rei distinctus à dominio, cùm usus rei sit ipsa rei consumptio, et ideo in mutuo ex sua natura transfertur rei dominium in mutuatarium : Si igitur aliquid exigeretur pro usu rei consumptibilis, injustè quidem exigetur, ait *S. Thom.* et omnes, quia exigeretur pro re, quæ non extat. Quidam autem Neotericus in libro recenter edito laboriosè conatus est probare, pecuniam de se non esse sterilem et infructiferam, sicut aliæ sunt res usu consumptibiles ; cùm ex communi commercio hominum, ut asserit, quamplura lucra ex

pecunia observemus oriri. Hinc infert, præcisis justis titulis periculi, damni, etc. de quibus infra dicemus, licitè posse aliquid exigi à mutuo pecuniæ ultra sortem ; modò lucrum sit moderatum, et modò mutuatarius sit dives, et pecuniam illam in augendis bonis suis impendat. Sed meritò hæc nova opinio interdicta est ab hodierno nostro Summo Pontifice Benedicto XIV in Epistola Encyclica edita ann. 1745, quæ incipit : *Vix pervenit*, et extensa afferetur in initio *Tom. IX. ib. n. VI.* Ratio certa est, quia lucrum quod recipitur ex pecunia, totum oritur, non ex ipsa pecunia, quæ, cùm omnino sterilis sit, fructum parere haud potest, sed oritur ex mera industria hominum : Nec pro eo, quòd mea pecunia alteri proderit ob suam industriam, possum ego ultra sortem aliquid ab eo exigere ; pariter ac, si vendo rem, quæ emptori valde utilis erit propter industriam suam, non possum propter hoc aliquid recipere ultra justum rei pretium. Ratio de se patet, et alia declaratione non indiget. Ad illud autem, quod opponitur, Judæis Deum permisisse ex *Deut.* 28. fœnerari ab alienis, respondet *S. Th. ap. Ps. c.* 3. *n.* 27. quòd tunc non permisit Deus usuras, sed concessit hoc modo accipere Gentium bona, quæ Dominus Judæis largitus est. Lege *P. Conc.*, qui peculiari volumine hanc falsam opinionem fusè et perdoctè confutavit.

Hîc autem notandæ tres Prop. damnatæ. Prima ab Innoc. XI, *n.* 41. dicebat : « Cùm numerata pecunia pretiosior sit numeranda, et nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quàm futuram, potest creditor aliquid ultra sortem à mutuatario exigere, et eo titulo ab usura excusari. »

Secunda ab eod. Inn. *n.* 42. « Usura non est, dum aliquid ultra sortem exigitur, tanquam ex benevolentia et gratitudine debitum, sed solùm si exigatur tanquam ex justitia debitum. »

Tertia ab Alex. VII, *n.* 42. « Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obligat ad non repetendam sortem usque ad certum tempus. »

760. — Sed quæritur, an pro obligatione, cui se submitteret mutuans non repetendi mutuum, nisi post multum tempus, possit aliquid ultra sortem exigere, etiamsi nullum incommodum ex dilatione ei eveniat? Adsunt tres sententiæ. *Prima sententia* communis negat, et hanc tenent *Less. l.* 2. *c.* 20. *n.* 127. *Viva in d. prop.* 42. *n.* 10. *Laym. l.* 3. *tr.* 4. *c.* 16. *n.* 7. *Lugo D.* 25. *n.* 17. qui vocant contrariam falsissimam, et communiter ab aliis reprobatam. Ratio, quia talis obligatio est intrinsecè annexa mutuo, quòd non repetatur statim ; sicut igitur non potest aliquid exigi ex eo, quòd solutio expectetur pro aliquo tempore, ita nec pro tanto tempore ; aliàs, dicunt, facilè tali modo multoties usura palliari posset, illam exigendo non pro mutuo, sed pro obligatione expectandi solutionem. Et huic videtur favere damnatio secundæ Prop. allatæ.

Secunda sententia dicit quòd, licèt in mutuo sit obligatio expectandi solutionem per aliquod tempus ; quando tamen obligatio

est de non repetendo, nisi post multum tempus, putà per triennium, tunc, cùm illa non sit intrinseca mutuo, potest aliquid licitè exigi. Ita *Medina de Rest. qu.* 32. §. *Inde, Serra, Led. ap. Ps. n.* 25. ibique probabilem putant *Trull. Henr. ac Bassæus*, atque non improbabilem putat *Sporer de* 7. *Præc. c.* 4. *n.* 71. Et hæc sententia verè non videtur sua probabilitate carere; si enim licitè aliquid exigere potest, qui obligatur ad mutuandum infra longum tempus, ut docent DD. communiùs cum *Mol. apud Viva in d. prop.* 42. *n.* 5. cur non potest, qui obligatur non repetere suum, nisi post diuturnum tempus? Vide mox infra dicenda.

Tertia sententia parum huic secundæ dissimilis, quam tenent *Salm. ibid. n.* 26. *cum Bann. Prado, Arag. et Caram.* dicit, quòd, licèt, adhærendo primæ sententiæ, exigere aliquid præcisè pro tempore sit usura, attamen, cùm sit moraliter impossibile, quòd per multum tempus expectando mutuans non patiatur aliquod periculum, damnum, vel incommodum, aut saltem non impediatur ab exercendo aliquem actum liberalitatis, aut alterius decentis operationis, idcirco potest aliquid ultra sortem recipere, et pacisci.

Sed dices I. Obligatio expectandi per aliquod tempus inest cuilibet mutuo, unde sicut in mutuo ad 15 dies adest obligatio non repetendi intra 15 dies, ita et in mutuo ad tres annos est obligatio per tres annos non repetendi: quia tunc obligatio illa expectandi per tres annos est intrinseca tali mutuo, aliàs mutuator venderet suam commoditatem: Nec talis obligatio expectandi per tantum tempus dici valet pretio æstimabilis, cùm ipsa non procedat ex justitia, sed ex eadem liberalitate, ex qua procedit beneficium mutuandi. Sed responderi potest: Cuilibet mutuo est quidem intrinseca obligatio expectandi per aliquod tempus ordinarium; verumtamen mutuo in particulari, cum pacto expectandi per tempus extraordinarium, non est intrinseca, sed omnino extrinseca talis obligatio; et ideo illa non procedit ex liberalitate, sed ex justitia, ratione pacti quod ex justitia obligat ad expectandum pro tanto tempore. Hinc, si mutuans aliquid accipiat pro tali obligatione, ritè accipit, non ratione commoditatis qua privatur, sed ratione oneris ex pacto sibi impositi, quod onus utique est pretio æstimabile, ut fatetur ipse *Lugo loc. cit. n.* 24. *cum aliis*. Dices II. Obstat tertia Propositio proscripta mox supra relata, ex qua videtur omnino vetitum aliquid exigi pro obligatione expectandi *usque ad certum tempus*. Sed respondetur: Dicta Propositio meritò fuit damnata, quia per illa verba nimis generalia comprehendebatur cujuscumque temporis expectatio, etiam ea quæ mutuo est intrinseca: Non autem ibi prohibetur aliquid exigi pro obligatione expectandi per tempus extraordinarium, quæ obligatio est mutuo extrinseca. At hîc obiter notandum, nonnullos induci ad reprobandas cunctas opiniones, quæ aliquam similitudinem habent cum Propositionibus damnatis, ineptè putantes, eas ita generaliter proscribi, ut nullam patiantur exceptionem, vel justam interpretationem. Quod revera est

contra naturam Propositionum damnatarum : juxta enim omnium DD. consensum, non sunt clausis oculis rejiciendæ omnes opiniones, nisi expressè aut virtualiter in proscriptis contineantur. Cæterùm, regulariter loquendo, Propositiones damnatæ intelligendæ sunt uti jacent, et in sensu rigoroso, atque ab Auctoribus illarum intento. Præterquam quòd quædam opiniones (prout dici potest esse hanc de qua loquimur) damnatæ sunt, quia nimis generaliter loquebantur, et ideo non sunt extendendæ ad omnes casus particulares, qui propter aliquam momentosam circumstantiam distinguuntur.

761. — « 1. Peccat graviter ex genere suo exercens talem usuram, etsi sit mentalis tantùm, sine externo pacto. Dicitur enim » usura mentalis, cùm quis intentionem habet accipiendi aliquid » ex mutuo ultra sortem, etsi exteriùs pacto id non exprimat : » sicut realis, et exterior usura dicitur, cùm quis intentionem » illam per pactum aliquod exprimit. Quod aliquando tantùm » implicitè fit in aliquo contractu, et vocatur usura palliata, cùm » videlicet contrahentes prætendunt alium contractum emptionis, » locationis, etc, in quo tamen revera usurarium quid interve» nit. Vide exempla apud *Tolet. lib.* 5. *cap.* 31. »

Hinc non est sermo de usura mentali, quæ in solo animo sistit sine datione mutui, hæc enim ad nullam restitutionem obligat : Sermo autem fit de usura mentali, quæ conjuncta est cum mutuo, sine tamen pacto expresso vel tacito lucrandi aliquid supra sortem, ad distinctionem usuræ realis, quæ oritur ex pacto. Quæritur I. Quando ex hac usura mentali oriatur obligatio restitutionis? Dicimus 1. Quando usura mentalis est ex parte utriusque, ita ut mutuans accipiat lucrum tanquam pretium mutui, et mutuatarius ut tale etiam solvat, tunc certè lucrum restituendum est. Dicimus 2. Quando usura mentalis est ex parte solius mutuatarii, qui dat lucrum ut pretium, et mutuator accipit bona fide ut gratis datum, tunc non tenetur hîc restituere ex injusta acceptione, sed tantùm ex re accepta, cùm noverit mutuatarium non gratis præstasse. Dicimus 3. Quando contra usura est solùm ex parte mutuantis, eò quòd mutuatarius dederit gratis, et mutuans recepit ut pretium, tunc si noverit illum liberaliter donasse, potest retinere.

Quæritur II. In dubio an mutuatarius dederit aliquid ultra sortem gratis, vel ut pretium mutui, utrùm mutuator possit illud retinere? Certum est, licitè posse mutuantem accipere à mutuatario dona liberalia, ut docent omnes cum *D. Thom.* 2. 2. *quæst.* 78. *art.* 2. *ad* 3. Si verò dubium sit, an mutuatarius dederit gratis, vel non? respondent *Less. l.* 2. *c.* 20. *n.* 45. *et Salmanticens. c.* 3. *n.* 31. quòd si mutuans accepit munus in bona fide, potest superveniente dubio illud retinere ; secus verò si accepit cum dubio. Sed quid, si acceperit cum dubio positivo, sive cum probabilitate veræ donationis. Admittit *Sporer de* 7. Præcept. *n.* 80. posse retinere, utens opinione probabili ; sed communiter, et rectè id negant *Less. loc. cit. Concina t.* 7. *p.* 559. *n.* 3. *Conti-*

nuator Tournely t. 1. p. 515. v. Cum dubia, et Salm. tract. 14. c. 3. n. 31. cum Soto, Bon. Covarr. Prado, Arag. etc. Ratio, quia cum tali dubio nequit mutuator inchoare possessionem rei alienæ. Item, quia in dubio mutuatarius regulariter præsumitur coactè dedisse, quia difficulter homines gratis sua largiuntur, ut fatetur ipsemet *Sporer n. 77.* Cæterùm in hoc dubio deferendum est illi parti, pro quâ est potior præsumptio; hinc aiunt *Salm. d. n. 31. Sporer l. cit. Less. c. 20. dub. 6.* præsumendum esse mutuatarium moraliter certò donasse, si non sit pauper, aut avarus, aut non dederit impulsus ex metu, neque ex molestia, vel petitione mutuantis. Idemque dicunt *Salm. n. 43. cum S. Antonino*, si mutuatarius per scripturam asserat, liberaliter se donasse, nisi constet in fraudem usuræ id scripsisse. Oppositum verò præsumitur cum *Salm.* num. 42. si mutuans ante donationem significarit velle aliquid ut sibi debitum, aut si mutuatarius sit pauper, vel non solitus donare, vel si solvat ante redditionem mutui : quia tunc facilè præsumitur dare, ne citò cogatur ad mutuum reddendum. Idem rationabiliter censeri dicunt *Nav. et Med. ap. Salm.* contra *Dicast.* si mutuatarius acceperit mutuum ad usus necessarios, quia talis necessitas tollit, aut saltem infirmat præsumptionem, quòd ille omnino gratis donaverit.

« Non est usura si mutuans nihil intendat ut pretium, sed » tantùm speret aliquid ex gratitudine, et ea intentione illi aliquid » donetur; licèt illud ut finem principalem intendat, *Mol. t. 2.* » *p. 305. n. 5. Lugo D. 25.*»

762. — Quæritur I. An liceat dare mutuum sub spe lucri? *S. Thomas 2. 2. q. 78. art. 2. ad 3.* sic distinguit : « Si aliquis ex » pecunia mutuata expectet vel exigat, quasi per obligationem » pacti taciti vel expressi, recompensationem muneris ab obse- » quio, vel à lingua, perinde est ac si expectaret vel exigeret » munus à manu... Si verò munus ab obsequio vel à lingua non » quasi ex obligatione rei exhibetur, sed ex benevolentia, quæ » sub æstimationem pecuniæ non cadit, licet hoc accipere et » exigere, et expectare. » Hinc inferunt 1. *Cajet. Pal. Prado, Trull. et Villal. apud Salm. c. 3. n. 34.* in foro conscientiæ non esse signum usuræ mentalis, quòd quis non mutuaret, si crederet mutuatarium nullam recompensationem redditurum. Inferunt 2. iidem *Cajet. Prado ibid. cum Trull. Serra, et Salas*, posse mutuantem licitè talem spem mutuatario etiam manifestare; sed bene advertunt *Salm. l. c. cum Lugo etc.* hoc non carere vehementi suspicione usuræ, juxta dicta *de Simonia n. 51.* Unde rectè dicunt *Salm. et Viva in prop. 42 Innoc. XI, n. 15.* taliter mutuantes ordinariò censendos esse usurarios.

Sentiunt autem *Bus. ut sup. Salm. c. 3. n. 33. et Less. c. 20. n. 37. cum. P. Nav. ex Soto*, non esse illicitum mutuanti dare mutuum sub spe lucri, etiamsi talis spes sit principale motivum mutuandi. Sed veriùs puto cum *P. Concinat. t. 7. p. 462. n. 10.* hoc esse omnino illicitum, ex textu *Lucæ 6.* ubi præcipitur : *Mutuum date, nihil inde sperantes.* Si textus hîc non explicatur saltem

de hac principali spe, nescio in quo alio casu explicari poterit. Ratio autem nostræ sententiæ est, quia, si non licet dare mutuum principaliter ob lucrum ex mutuo percipiendum, nec etiam licet mutuare principaliter ob spem lucri. Id omnino confirmatur exemplo simoniæ, quæ incedit quidem pari passu cum usura : Circa enim simoniam jam probavimus *n.* 51. *v. Cæterùm, et n.* 54. quòd si quis det temporale solo intuitu obtinendæ rei spiritualis, tunc censetur habere intentionem saltem virtualiter simoniacam, ut patet ex propos. 46 damnata Innoc. XI, quæ dicebat non esse simoniam dare temporale pro re spirituali, « etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale. » Idem dicendum in mutuo, quando etenim mutuum datur principaliter ob spem lucri, tunc ipsum lucrum speratum, cùm sit principale motivum mutuandi, virtualiter convertitur in pretium mutui. Et hoc clarè colligitur ex *cap. Consuluit de Usuris,* ubi sic habetur : « Consuluit nos tua devotio, an ille usurarius debeat » judicari, qui (non aliàs mutuo traditurus) eo proposito mu- » tuam pecuniam credidit, ut licèt omni conventione cessante, » plus tamen sorte recipiat. Verùm, quia quid in his casibus » tenendum sit, ex Evangelio Lucæ manifestè cognoscitur, in » quo dicitur : *date mutuum nihil inde sperantes,* hujusmodi ho- » mines pro intentione lucri quam habent, cùm omnis usura pro- » hibetur in Lege, judicandi sunt malè agere, et ad ea quæ taliter » sunt accepta restituenda in animarum judicio efficaciter indu- » cendi. » Hinc sapienter dixit Sanctus Raymundus : « Qui sub » tali spe mutuavit, quidquid postea (etiam gratis oblatum) » ultra sortem acceperit, usura est, » *Tract. de Usur.* §. 3. Bene autem ait *Concina p.* 460. *n.* 6. minimè peccare mutuantem, qui mutuum dat ad captandam alterius benevolentiam, etiamsi hæc benevolentia sit principale motivum mutuandi, quia beneficium gratuitum ex se pertinet ad conciliandam mutuam benevolentiam. Imò addo, etiamsi secundariò speretur aliquod lucrum, ita ut lucrum sit causa impellens ad mutuandum ; (non tamen, si hac spe deficiente, mutuum non daretur, quia tunc saltem præsumitur animus usurarius.) Ita ex *D. Th.* 2. 2. *qu.* 78. *art.* 2. ubi ait : « Si (mutuans) accipiat aliquid, non quasi exigens, nec quasi ex » aliqua obligatione tacita vel expressa, sed sicut gratuitum » donum, non peccat ; quia etiam antequam pecuniam mutuasset, » licitè poterat aliquod donum gratis accipere, nec pejoris condi- » tionis efficitur per hoc quod mutuavit. Recompensationem verò » eorum quæ pecunia non mensurantur, licet pro mutuo exigere, » putà benevolentiam et amorem ejus cui mutuatur, vel aliquid » hujusmodi. » Et in *Disput. de malo quæst.* 13. *art.* 4. dicit licere mutuanti adhuc hujusmodi donum *sperare ;* modò (intelligendum, ut diximus) hæc spes non sit causa finalis mutui ; nam, licèt speculativè loquendo, differat sperare lucrum ex benevolentia, et sperare ex justitia, in praxi tamen facillimè hæc confunduntur.

763. — Quæritur II. An mutuans possit retinere, quod mutuatarius dedit non ex mera gratitudine, sed ex timore, ne aliàs

mutuatio ei negetur in futurum, aut ne æstimetur ingratus? Negant *Cajet. Molina, Nav.* et alii apud *Dian.* cum *Vica in Prop.* 41. *n.* 10. qui oppositam sententiam putat speculativè, non practicè probabilem. Sed affirmant *Laym. tr.* 4. *c.* 16. *n.* 1. *Lugo, Pal. Sot. Dian. et Salas apud Salm. c.* 3. *n.* 35. quia ex *S. Th.* et communi, requiritur ad usuram, ut detur ex vi pacti, sive ut debitum ex justitia; dari autem ex tali timore non efficit, ut detur in pretium: Lex enim mutui non prohibet, ut alter nolit ingratus apparere; *Salm.* autem, licèt primò dicunt talem donationem difficulter non esse usurariam, cùm rarissimè præsumenda sit merè voluntaria, attamen revera postea primæ sententiæ adhærent, dicendo quòd, si donatio verè fuerit gratuita, bene potest retineri: Etsi enim illa sit alioquin involuntaria, nequaquam verò tale involuntarium illam irritat, cùm non proveniat ab extrinseco cogente, sed ab intrinseca necessitate, vel voluntate ipsius mutuatarii. Ita *Salm. n.* 36. *cum Serra, Trull. Prad. et Soto*, qui advertit discernendum semper esse, an mutuans recipiat ratione amicitiæ, vel an ratione mutui.

764. — « 3. Quòd si tamen intelligeret sibi aliquid donatum » non gratis, ut putabat, sed ut debitum ratione mutui, teneretur » restituere, quantùm inde ditior evasisset, ut habet *Sa, v. Usura,* » *Card. Lugo, d.* 25. *sect.* 3. »

Adverte hîc prop. 42 damnatam ab Innoc. XI quæ dicebat: « Usura non est, dum aliquid ultra sortem exigitur ex benevo- » lentia, et gratitudine debitum, sed solùm si exigatur tanquam » ex justitia debitum. » Rectè notat *Vica in d. prop. n.* 6. quòd in illa verba *ex gratitudine debitum* cadit damnatio, nam mutuatarius non tenetur bonis suis satisfacere obligationi gratitudinis, cùm possit satisfacere, mutuantem laudando, pro eo orando etc. An autem obligatio antidoralis, seu gratitudinis possit unquam in pactum deduci? Omnino negandum, ut clarè infertur ex præfata propositione, nam id quod in pactum deducitur, jam dicitur debitum. Vide dicta *de Sim. n.* 53.

« 4. Nec est usura dare mutuum, alterius amicitiæ captandæ » causa, atque ulteriùs inde sperare officium; quia amicitia non » æstimatur pretio, *Card. Lugo l. c.*

« 5. Pactum tamen de obtinendo à mutuatario (vel ejus opera) » officio aliquo, illicitum est, et usurarium. Ità cum communi » *Mol. p.* 310. *Less. Sal. C. Lugo,* * (*Cum Vica in Prop.* 42. » *Innoc. XI. n.* 15. *et Salm. c.* 3. *n.* 58. *communiter,*) * contra » *Navarr.* Etsi *Salas de usura d.* 9. *n.* 4. eum excuset, qui mu- » tuat aliquid pacto, ut statim præstetur aliquod Beneficium ex » gratitudine. Vide *Trull. l.* 7. *c.* 19. *disput.* 7. * (Excusatur » quidem qui mutuat cum pacto ut alter remutuet in præsenti: » secus, in futurum. *Vide dicta de Simon. n.* 57. *et dicenda n.* 781. » *ex D. Thoma.*) *

« 6. Pactum, ut à mutuatario conferatur beneficium Ecclesiasti- » cum, est usura (et simonia), quia cogitur is subire novum onus.

« 7. Non est usura, cùm quis, non potens sua recuperare, mu-

» tuat, ut sibi reddantur sua, vel ne sibi iniquè noceatur : quia » hæc jure jam ante debentur, et sic non facit lucrum, nec im- » ponit novam obligationem, *Bon. quæst.* 3. *t.* 3. *n.* 15. *ex Azor. Reg. etc.* * (*Vide dicta de Simon. ex num.* 98. *quæ dicuntur etiam de mutuo.*) *

765. — « 8. Nec est usura exigere aliquid ratione periculi recu- » perationis, difficultatum, vel expensarum, quæ erunt, vel me- » tuuntur in recuperanda sorte, quia pretio æstimari potest quòd » quis se in tale periculum, et difficultatem conjiciat, *Con. d.* 3. » *q.* 3. *p.* 5. Necesse tamen esse, ut periculum istud, etc. dedu- » catur in pactum expressè, vel tacitè docet *Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 16. » *n.* 9. *ex Medin. Val. Mol. Less. etc.* Idem dicit *C. Lugo. n.* 80. » Et sic liciti sunt *Montes Pietatis,* ut vocant, hoc est thesauri » quidam, qui in refugium pauperum à republ. vel Principe » reponuntur, unde pauperibus gratis mutuetur, ita tamen, ut » parum retribuant pro expensis, quæ fiunt in ministros, et con- » servationem talium montium. Vide *Tol. l.* 5. *c.* 18. *Less. l.* 2. » *c.* 20. *Bon. l. c. p.* 13. »

Magna agitur quæstio, an ratione periculi amittendæ sortis liceat aliquid supra sortem exigere. *Prima* sententia negat, eamque tenent *Nav. c.* 23. *n.* 81. *Sot. l.* 6. *q.* 4. *a.* 1. *ad* 1. *Tol. de* 7. *Præc. c.* 11. *Nat. ab Alex. l.* 3. *a.* 5. *Reg.* 3. *Genett. tr.* 4. *c.* 7. *q.* 3. Rationes hujus sententiæ infra exponemus in objectionibus ad secundam sententiam, quam sequimur. *Secunda* igitur sententia probabilior, et satis communis, quam tenent cum *Bus. ut supra, Less. l.* 2. *c.* 20. *n.* 111. *Sylvius in* 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. *q.* 4. *Sylv. v. Usura Continuator Tourn. tom.* 1. *p.* 499. *Wigandt tr.* 9. *Ex.* 8. *Resp.* 9. *Fagnan. in c. Naviganti l.* 5. *tit. de Usur. Petrocorensis t.* 2. *p.* 387. *Cabass. Th. J. l.* 6. *c.* 8. *n.* 2. *Lugo. D.* 25. *n.* 77 *et* 79. *Salmant. c.* 3. *cum Mol. Val. Salm. Trull.* et aliis innumeris, affirmant licitè posse aliquid moderatum accipi propter periculum sortis : Dummodo 1. periculum sit verum et extraordinarium, non autem commune, amittendi sortem, vel eam non recuperandi sine magnis expensis, et laboribus, nempe si detur mutuum homini dubiæ fidei, vel pauperi (intellige, si ipsi des mutuum, præter id quod tu præcisè teneris ex præcepto illi mutuare, ad ejus præsentem inopiam sublevandam.) Dummodo 2. non recuses assecurationem sortis, si tibi offeratur per pignus, aut fidejussionem, et non cogas mutuatarium ad tale periculum transigendum, ut rectè notant *Less. n.* 39. *et Salm. n.* 85. *in fine.* Cæterùm bene exigere potes à mutuatario id quod alter tibi daret pro assecuratione sortis, licèt mutuum postmodum integrè tibi reddatur. Ratio, quia te exponere tali periculo, verè est pretio æstimabile. Id confirmatur 1. Ex Concilio Lateranensi *Sess.* 10. sub Leone X, ubi pro usura damnatur quodlibet lucrum ex re infrugifera perceptum, secluso tamen titulo laboris, aut sumptûs, aut periculi : « *Quando* » *videlicet* (verba Concilii) ex usura rei quæ non germinat, » nullo labore, nullo sumptu, nullove periculo, lucrum, fœtusque » conquiri studetur. » Confirmatur 2. ex doctrina *D. Th. Opusc.* 75.

c. 6. (*ap. Petroc. l. c.*) ubi S. Doctor sic ait : « Res quæ extra » periculum possidentur ejusdem speciei, plus æstimantur quàm » eædem existentes in periculo ; et ideo ad naturam rei conver- » titur recompensatio, quæ propter periculum æstimatur plus » vel minùs valere. » Confirmatur 3. ex Declaratione S. C. de Propag. Fide, quam referunt *Cabassutius, et Tournely ll. cc. ad Bancel. Sum. Mor. v. Usura.* Casus fuit hic : Apud Sinenses lege statutum erat, ut in mutuo acciperentur 30 pro centum, sine respectu ad damnum emergens, vel lucrum cessans : et quia in recuperanda sorte erat periculum fugæ debitorum, aut tardæ solutionis, vel repetendi pecuniam cum onere recurrendi ad Judices, quæsitum fuit, an hoc liceret. Respondit S. C. approbante Inn. X (et hæc Declaratio an. 1645 Romæ typis demandata) « Censuit S. C. Car- » dinalium S. Rom. Ecclesiæ, ratione mutui immediatè præcisè » nihil esse exigendum ultra sortem principalem ; Si verò aliquid » recipiant ratione periculi probabiliter imminentis, et qualitatis » ejusdem, ac servata proportione inter periculum et id quod acci- » pitur, etc. » Deinde Pontifex præcepit omnibus Missionariis sub excommunicatione latæ sententiæ, ut omnia hujus Decreti observarent, et illis uterentur. Nec obstat dicere, quòd non constet de hac Declaratione, ut ait *Henricus à S. Ignatio apud Tournely loc. cit.* Nam *Thomas Hurtadus Ethica p.* 402. affert exemplar hujus Declarationis authenticatum per Notarium Apostolicum. Opponit deinde idem *Henricus* præfatam Declarationem non esse approbativam, sed tantùm tolerativam ; sed respondetur, quòd S. C. dicit ibidem, mutuantes « non esse inquietandos, dummodo » habeatur ratio probabilitatis periculi, » quæ utique verba non meram tolerantiam, sed positivam permissionem significant. Præterea quòd Pontifex, ut diximus, positivè præcepit observantiam hujus Decreti : Unde (bene ait *Tournely*) inaudita fuisset hæc agendi ratio, si Pontifex præcepisset Decreti observantiam, cùm haberet sibi persuasum, aut dubitaret hanc esse usuram. Demum opponit prædictus *Henricus* id procedere in casu extraordinario periculi longè majoris quàm periculi communis. Respondetur, quòd S. C. respondit de periculis, de quibus fuit quæsitum, nempe fugæ, tardæ solutionis, difficultatis exigendi, quæ pericula inter extrinseca non sunt extraordinaria.

Objicitur I. Fur, cùm restituit ablatum, non tenetur restituere pretium periculi : ergo tantò minùs tenetur illud restituere mutuatarius : Si enim periculum amittendæ sortis non est titulus qui furem obstringat ad aliquid ultra sortem Domino solvendum, nec etiam mutuanti erit justus titulus exigendi ; nudum enim pactum titulum non præstat. Sed respondetur : Nemo dubitat, quin ob damnum emergens possit mutuans aliquid ultra sortem exigere, et tamen, si damnum non est deductum in pactum, nihil potest exigere, quia deest pactum ut dicemus *n.* 769. *v. Sed dubitatur.* Ergo damnum emergens nec etiam est titulus accipiendi ultra sortem, sed bene est titulus justè deducendi in pactum exactionem. Ita à pari, periculum sine pacto non est titu-

lus percipiendi aliquid ultra sortem, sed bene est titulus justè paciscendi; cùm mutuans in gratiam alterius in se suscipiat periculi onus, quod per se est pretio æstimabile. Fur autem, quia inter ipsum et dominum nullum pactum intercessit, ideo nihil ratione periculi ultra sortem tenetur restituere. Unde pro conclusione regula certa sit, quòd, ut mutuans licitè possit aliquid ultra sortem exigere, requiratur ut pactum justum intercedat; ut autem pactum sit justum, requiritur, ut mutuans aliquod onus extraordinarium in se suscipiat. Sicut ergo ipse potest justè pacisci aliquid exacturum ob damnum emergens certum, sic etiam, ut exigat aliquid (etsi minus) ob damnum probabile, quemadmodum est damni periculum. Ideo bene ait *Tourn. p.* 500. quòd creditum periculosum non potest tanti vendi, quanti creditum securum.

Objiciunt II. textum in *c. Naviganti de Usuris*, ubi sic dicitur : « Naviganti vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ » quantitatem, pro eo quod suscipit in se periculum, recepturus » aliquid ultra sortem, usurarius est censendus. » Huic textui multipliciter respondetur. Respondent 1. *Laym. Barbos. Palaus, et Cab. l. c. n.* 3. ibi mendum irrepsisse et omissam esse particulam *non*. Hancque interpretationem bene fieri posse dicit *Tour.* ex contextu Canonis præfati, ubi cùm sermo deinde immediatè fiat de mutuante granum, aut vinum, qui aliquid exigit ob dubium decrementi pro tempore restitutionis, subditur : « Ille quoque qui dat decem solidos, ut alio tempore totidem » cibi, grani, vini etc. non debet ex hoc usurarius reputari. » Idem igitur dictum censetur pro primo casu, particula enim *quoque* id satis ostendit; Aliàs (ait *Tournely*) potiùs debuisset Pontifex apponere particulam *sed*, si contractum illum usurarium declarare intendisset. Respondetur 2. cum *Fagnano in dicto c. Naviganti, et Salm. de Contr. c.* 2. *n.* 145. quòd præfatus textus intelligitur tantùm pro foro externo, ubi talis contractus pro usurario habendus esse decernitur; et ideo non dicitur ibi illum esse usurarium, sed quòd *usurarius est censendus*. Prout pariter ait *Fagnanus*, si Episcopus accipit gratuitum munus ab aliquo, cui postea gratis confert Beneficium, in foro externo censebitur simoniacus, sed talis utique non erit in conscientia. Respondetur 3. cum eodem *Cab.* item *Lugo D.* 25. *n.* 78. *Less. c.* 20. *n.* 116. *Salm. cap.* 3. *n.* 92. *cum Laym. Pal. Coo. Tap. Villal.* et aliis communiter, textum intelligi pro casu, quò mutuans ex vi ipsius mutui obligaret mutuatarium ad talem contractum assecurationis ineundum; Vel casu quo (ut sentit *Petrocor. t.* 2. *p.* 338.) mutuans intendat omnino ex mutuo lucrari, ita ut aliter non mutuaret. Idque expressè sentit etiam *D. Th. Op.* 75. *c.* 6. (apud eumdem *Petr.*) ubi dicit : « Quòd si » mutuans non sperat lucrum pro mutuo, sed onus periculi quod » suscipit petit sibi compensari, ita, ut esset dispositus ad mu- » tuandam gratis pecuniam, si tale periculum in se non sumeret, » certè tunc non peccat. »

Circa autem *Montes Pietatis*, quos meminit *Busemb.* mox su-

pra, advertendum hos approbatos fuisse à Concilio Lateranensi sub Leone X sub hac limitatione : « (Concedit tantùm accessio-» nem, ad solas ministrorum expensas, et aliarum rerum ad illo-» rum conservationem, ut præfertur, pertinentium pro eorum » indemnitate dumtaxat ultra sortem, absque lucro eorumdem » Montium). » Hinc advertunt *P. Concina t. 7. p.* 581. *n.* 4. *et Tournely t.* 1. *p.* 521. quòd, ut licitè tales Montes erigantur, tres conditiones requiruntur : I. Ut pecunia tradatur pauperibus intra limitem certæ summæ, pro tempore determinato restituendæ. II. Ut pignus à debitoribus exhibeatur, illudque custodiatur à ministris, et tempore præfinito vendatur sub hasta, ac retento pretio, quod Monti debetur, reliquum restituatur domino pignoris, vel pauperibus, si hic inveneri nequit ; vel etiam eidem Monti, ut ait *Roncaglia de Usur. quæst.* 3. *in fine :* Quod etiam admittit *Conc. p.* 382. *n.* 5. si Mons sit pauper, et prematur necessitate succurrendi pauperibus, ut concesserunt aliquibus Montibus Sixtus V et Clemens X. Hîc autem notandum cum *Conc. l. c. n.* 6. peccare divites, qui sine necessitate accipiunt mutuum à Monte, ut alias lucrentur, et ideo tenentur illico pecuniam restituere. Hoc autem intelligendum dicerem, si Mons esset pauper, quia tunc deficeret subventio pauperum, pro quibus isti Montes sunt instituti. *Pasqualigus* autem apud *Conc. n.* 7. affert quasdam Litteras Pauli III, quibus asseritur licitè concedi posse aliquam annuam accessionem iis, qui pecuniam otiosam in præfatis Montibus collocant. Sed *P. Ballerinus ib.* clarè et meritò evincit has litteras apocryphas. Adducit tamen *P. Conc. t. 7. p.* 483. *n.* 9. alias Litteras ejusdem Pauli III, Julii III et Pii IV, in quibus id conceditur, sed cum hisce limitationibus, ut deponentes pecuniam id faciant zelo caritatis erga pauperes, et aliàs paratas habeant emptiones, ex quibus licitè lucrari possent. An verò sit licitum etiam privatis hujusmodi Montes instituere? Affirmat *Less. l.* 2. *c.* 20. *n.* 194.

766. — « 9. Nec est usura, si timens difficultatem, aut fraudem mutuatarii in reddendo tempore constituto, paciscaris, » ut si tunc non solvat, aliquid det præter capitale loco pœnæ, » quæ pœna licitè exigetur, dummodo non fiat alia intentione, » quàm ut mutuatarius sic quasi constringatur, ne sua culpa fallat. Unde, si mutuatarius absque sua culpa non possit solvere, » non licebit pœnam exigere, ut habet *Tol. sup. c.* 32. qui ait, » manifestum esse argumentum pravæ intentionis, si optes non » solvi tibi præfixo tempore, ut pœnam recipias : ac simpliciter » usuram fore, si certò sciens alterum non valiturum solvere, » adhuc tali pœna oneres. Vide *Bonac. d.* 3. *q.* 3. *p.* 7. *Mol. t.* 2. » *d.* 317. *Less. l.* 2. *c.* 20. *d.* 15. »

Licitum est igitur in mutuo pactum *pœnæ conventionalis*, ut tenent communiter *Lugo D.* 26. *sect.* 6. *Sot. l.* 6. *q* 1. *art.* 3. *Tourn. t.* 1. *p.* 511. *cum Henr. à S. Ign. Holz. de Contract. c.* 3. *n.* 756. *Wigandt, tr.* 9. *Ex.* 8. *q.* 3. *ad* 13. *Cab. Th. J. l.* 6. *c.* 7. *n.* 1. *Less. l.* 2. *c.* 20. *n.* 128. *Anacl. q.* 4. *n.* 38. *et Salm c.* 3.

n. 75. *cum Scot. Trull. Vill. etc.* Ratio autem cur hoc pactum sit licitum, est, quia talis pœna apponitur, ut contractûs firmitati consulatur, et avertatur negligentia mutuatarii. Ad licitè verò hoc pactum apponendum requiritur 1. ut mora debitoris sit notabilis, et culpabilis. 2. Ut absit animus lucrandi per pœnam appositam, qui animus præsumitur, si oneretur debitor ad restituendum pro tempore, quo scitur eum solvere non posse. Ita *cum Bus. Salm. n.* 75 *et* 76. Adde 3. ut pœna sit moderata, et culpæ proportionata. Vide *Salm. d. n.* 76.

767. — An autem dicta pœna debeatur ante Judicis sententiam? Negant *Sanch. de Matr. D.* 37. *n.* 4. *et Pal. Dian. etc. ap. Salm. ib. n.* 67, quia ratio generalis de pœnis est, ut non debeantur ante sententiam. Oppositum tamen tenent probabiliùs *Contin. Tournely t.* 1. *p.* 512. *Holzm. Less. l.* 2. *c.* 10. *d.* 14. *in fine, et Sylo. Villal. et alii cum Salm. n.* 77. Quia hæc pœna magis habet rationem pacti, quàm pœnæ.

768. — « 10. Nec est usura, pacisci, et accipere aliquid ratione » damni emergentis (siquidem mutuum verè illius causa sit), » aut lucri cessantis, vel cessaturi, dummodo de hoc præmonea- » tur mutuatarius : ut si volebas domum reficere, aut poteras » nunc commodo tempore emere triticum, privando autem te tua » pecunia in dando mutuo, corruit domus, et postea cariùs emes » triticum. Item non poteris lucrari cum tua pecunia, quod po- » teras, et volebas negotiando, ita ut mutuatio sit verè causa lu- » cri cessantis. Ubi notat *Tol.* supponendum in hoc titulo lucri » cessantis. 1. Quòd verè volueris cum ea pecunia negotiari, et » non habeas aliam. 2. Quòd malis negotiando, aliterve lucrari, » quàm sic mutuando, ità ut mutues tantùm in gratiam mutua- » tarii. 3. Ut minùs exigas, quàm lucrari poteras, et deductis » expensis, quia lucrum cessans non est in actu, sed in potentia, » et variis adhuc eventibus obnoxium. Unde ad arbitrium viri » prudentis, pro majore, vel minore ejus certitudine, æstimare » id poteris, et sic cum mutuatario de eo pacisci. *S. Th. art.* 1. » *ad* 2. *Mol. d.* 324. *Salm. dub.* 26. *etc. Card. Lug. de* 25. » *sect.* 6. *Bon. q.* 3. *p.* 4. Hinc qui non habuit animum nego- » tiandi, vel si non erant, nec brevi sperabantur merces, vel » non erat moraliter certus de lucro, nihil potest accipere ultra » sortem : quia mutuatio ista verè non fuit causa lucri cessantis. » Eadem ex causa usura est si mercatores credito vendentes ali- » quid ultra pretium rigorosum accipiant titulo lucri cessantis, » verbi gratia, rem tantùm valentem 100 vendant pro 105 nu- » merandis post annum; quia vendendo ad creditum (quod est » virtualis mutuatio) plures habent emptores, pluresque res » vendunt, et sic compensatur lucrum cessans, atque adeo illud » non cessat ratione hujus venditionis, *Dian. p.* 2. *tr.* 24. *Trull.* » *cap.* 19. *d.* 9. *vid. dub. seq.* Hac in re perlege Prop. 41. inter » proscriptas ab Innoc. XI. »

Certum est ob titulum *Damni emergentis* licitum esse mutuanti exigere id quod sua interest causa mutui. Ita omnes cum

D. Thom. 2. 2. *quæst.* 78. *art.* 2. *ad* 1. qui rationem dat, inquiens : « Hoc enim non est vendere usum pecuniæ, sed damnum vi- » tare. » An autem id liceat ob titulum *Lucri cessantis ?* Dubitat *Sotus l.* 6. *q.* 1. *art.* 3. et absolutè negant *Scotus*, *Durandus*, *et alii apud Azorium;* hisque videtur adhæsisse idem *S. Thom. l. c.* ubi subdidit : « Recompensationem verò damni, quod conside- » ratur in hoc, quod de pecunia non lucratur, non potest in pac- » tum deducere, quia non debet vendere id quod nondum habet, » et potest impediri multipliciter ab habendo. » Sed communi- ter alii DD. affirmant, ut *Caj.* 2. 2. *q.* 62. *art.* 4. *Sylo.* 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. *q.* 5. *Less. l.* 2. *c.* 26. *d.* 10. *Gennetus tom.* 1. *p.* 233. *q.* 1. *Petr. tom.* 2. *p.* 399. *q.* 12. *Wigandt tr.* 9. *Ex.* 8. *q.* 2. *Resp.* 8. *Cont. Tour. t.* 1. *p.* 501. *Anacl. q.* 4. *n.* 36. *Salm. tr.* 14. *c.* 3. *n.* 79. *cum P. Nao. Laym. Val. Bon. Reb. etc.* Hunc titu- lum approbat *l.* 13. *ff. Rem. ret. hab.* et expressè videtur appro- basse SS. noster Pontifex Benedict. XIV, in *Epist. Enc. de Usuris.* (vide *Epist. VI. in initio Tom. IX.*) dicens : « Neque » item negatur posse multoties pecuniam ab unoquoque suam » per alios diversæ prorsus naturæ à mutui natura contractus » rectè collocari et impendi, sive ad proventus sibi annuos con- » quirendos, sive etiam (nota) ad licitam mercaturam et ne- » gotiationem exercendam, honestaque indicem lucra perci- » pienda. » Ratio nostræ sententiæ est, quia, ut docet idem *S. Th.* 2. 2. *qu.* 62. *art.* 4, dupliciter potest aliquis damnificari, uno modo auferendo ei quod actu habebat : « Alio modo impe- » diendo, ne adipiscatur quod erat in via habendi ; et tale dam- » num non oportet recompensare ex æquo, quia minùs est ha- » bere aliquid in virtute, quàm habere in actu. » Idque in *Resp. ad* 2. dicit S. Doctor valere etiam pro lucro quod aliquis sperat ex sua pecunia, en verba D. Thomæ : « Nam ille qui semen spar- » sit in agro, nondum habet messem in actu, sed solùm in vir- » tute, et similiter ille qui habet pecuniam, nondum habet » lucrum in actu, sed solùm in virtute, et utrumque potest mul- » tipliciter impediri.» Nec officit, quòd S. Doctor id intelligat, (ut habetur ex *objectione* 2.) de lucro cessante ob moram mu- tuatarii non solventis tempore præfinito ; nam sive lucrum ces- set ob moram mutuatarii ; sive ob causam mutui, eadem ratio currit exigendi lucrum cessans, cùm tale interesse non debeatur mutuanti, nisi ob compensationem damni, quod in utroque casu æquè illi obvenit. Ad textum autem *D. Thomæ*, primo loco re- latum, respondet *Sylvius l. c.* S. Doctorem negare ibi, quòd mu- tuator possit exigere integrum lucrum assequendum, non verò partem ejusdem ; Et meritò sic respondet, cùm ipsemet S. Doc- tor in secundo loco supra allato doceat furem teneri compensare damnum, *non autem ex æquo ;* rationem adducens, « quia minùs » est habere aliquid in virtute, quàm habere in actu. » Si ergo fur tenetur recompensare domino lucrum cessans ex furto, juxta tantùm æstimationem spei ; cur juxta eamdem æstimationem mu- tuator non poterit exigere lucrum cessans ex mutuo? Id maximè

confirmatur ex Bulla Benedicti XIV. Vide in initio *Tomi IX. ad n.* III. ubi dicitur justè posse aliquid exigi ex mutuo, si concurrant justi tituli, nempe si pecunia aliàs collocanda fuisset ad licitam negotiationem.

769. — Ad hujusmodi tamen interesse exigendum tres conditiones requiruntur : I. Conditio, ut interesse ab initio in pactum deducatur ; nam post contractum mutuans nihil petere potest, etsi immemor fuerit de suo damno : nisi vi, metu, vel fraude coactus sit à mutuatario, ut *S. Th. d. q.* 78. *art.* 4. *et ad* 2. *Less. n.* 79 *et alii :* vel nisi involuntariè coactus sit ad mutuandum, quamvis licitè, v. gr. à Rege ad bonum publicum. Pariter tenetur mutuatarius ad damnum, et lucrum cessans, si justè interpellatur ad solutionem; vel terminus præfixus elabitur, et ipse culpabiliter non solvat. *S. Th. d. l. ad* 1. *et Salm. c.* 3. *n.* 82.

Sed dubitatur hîc : an in contractu sit necesse prærnonere mutuatarium de vero damno, vel alio tutulo justo, pro quo possit exigi aliquid ultra sortem? *Prima* sententia negat, quam tenent *Lugo D.* 25. *num.* 74 *et* 182. *cum Sot. Salas, Aragon. Salon. etc.* item *Cajet. Tap. Vill. ap. Salm. c.* 3. *n.* 83. Ratio, quia mutuatarius nequit rationabiliter allegare suam intentionem ad titulum injustum, sed debet contrahere juxta capacitatem materiæ, et in titulum justum consentire. Maximè quia regulariter mutuatarius non retardaretur à contractu, ex eo quòd noscet justo titulo lucrum exigi. *Secunda* tamen verior sententia (licèt olim contrariæ adhæsi) docet monitionem esse necessariam; Ita cum *Bus. ut supra, Less. c.* 20. *n.* 110. *P. Concina tom.* 7. *p.* 406. *n.* 4. *et p.* 465. *Continuator Tournely t.* 1. *p.* 505. *v. Quarta, Salm. l. c. cum Laym. Pal. Dic. etc.* Ratio, quia mutuatarius putans contractum usurarium, non consentit in contractum justum, in quem fortè consensisset, si novisset justum titulum; putans enim titulum esse injustum, fortè contrahit sperando non solvere usuras, vel solutas eas sibi compensare, vel saltem quòd alter tempore mortis restituat; alioquin, bene ait *Concina*, posset fortè evenire, quòd ille majus detrimentum ex mutuo, quàm commodum, retraheret. Sed ratio magis universalis est, quia ad contrahendum non sufficit voluntas interpretativa, seu conditionalis, ut dicemus *n.* 773, sed requiritur voluntas actualis, aut virtualis, aut saltem aliquando habita, et non retractata, juxta dicenda *l.* 6. *de Sacr. Miss. n.* 324. Ergo mutuans, si lucrum sibi cessat, imputet suæ negligentiæ; ait enim *S. Thom. q.* 3. *de malo art.* 4. « Debebat sibi cavisse, ne detrimentum » incurreret; nec ille qui mutuum accipit, debet damnum incurrere de stultitia mutuantis. » Secus verò dicendum, si revera existeret titulus justus, tam mutuans quàm mutuatarius in contractum consentirent, omni meliori modo quo possent, ut mox dicemus in quæst. IV. *n.* 773.

II. Conditio est, ut non plus exigatur, quàm sit lucrum, quod speratur ex alio contractu licito, juxta æstimationem spei, et periculi, et deductis expensis. Vide *Salm. n.* 84. An autem de-

ducenda sit æstimatio laboris in tali lucro impedendi? Affirmant probabiliter *Caj. Tap. Villal.* Sed probabiliùs negandum censent *Less. n.* 89. *et Salm. d. n.* 84. *cum Bon. Trull. Pal. Dic. Salas*, quia non tenetur mutuans detrahere æstimationem cessationis laboris, quem ipse libenter subiturus esset. Aliàs, si labor compensandus esset, rarò à mercatoribus aliquid exigi posset pro lucro cessante. Verumtamen ex æquitate censeo, aliquam detractionem faciendam esse casu, quo esset cessatio à magno labore, à quo mutuans, ut se liberaret, probabiliter aliquid impenderet.

III. Conditio est, ut mutuum verè sit causa damni, vel lucri cessantis, nam, si mutuans aliam habeat pecuniam, quam ad negotiandum substituit; vel si lucrum, quod amittit ob mutuum ex mercatura facienda, potest et vult sibi comparare ex alia via, aut arte, cui mercando non potuisset vacare; tunc nequit exigere aliquid, nisi esset pro majori molestia subeunda in illo alio lucrando. Vide *Less. c.* 20. *n.* 89. *Salm. c.* 3. *n.* 85. *cum Pal. Trull. etc.*

An autem mutuans licitè exigat interesse damni emergentis, vel lucri cessantis, si mutuet non compulsus alterius precibus, sed ipse se offerat ad mutuandum? Negant *Conradus*, et alii quidam *apud Less. l.* 2. *c.* 2. *n.* 101. Quia cùm mutuator non rogatus, sed sponte mutuum offert, lucrum non cessat causa mutui, vel mutuatarii, sed ipse mutuans lucrum sibi impedit. Sed probabiliùs affirmant idem *Less. Lugo D.* 25. *n.* 107. *cum Mol. Nav. Tol. Val. Bann. etc.* Ratio, quia mutuator tunc non offert mutuum absolutè, sed sub conditione, ut ei compensetur lucrum cessans; et sic mutuatarius acceptando mutuum, est vera causa cessationis lucri, verèque impedit, quin mutuator ex sua pecunia justè lucretur: Prout si quis in gratiam alterius offerat omittere jactum retis, licitè exigit pretium spei jactûs illius, quia alter est vera causa, ut captio piscium sperata illi impediatur.

Sed hîc plures quæstiones sunt enucleandæ.

770. — Quæstio I. An liceat mutuanti pacisci ab initio de certa pecunia solvenda, quando damnum emergens, vel lucrum cessans est incertum, seu tantùm probabiliter futurum? Distinguit *P. Conc. tom.* 7. *p.* 408. *n.* 5. *et p.* 438. *q.* 4. et dicit, quòd, si est certum damnum eventurum, vel lucrum cessandum, nempe quia occasiones lucrandi sunt actu vel proximè præsentes, et dubitatur solùm de ejus majori vel minori quantitate, tunc bene potest taxari arbitrio prudentum; et in pactum deduci quantitas solvenda. Secus verò, si damnum non est certè eventurum, vel si occasiones lucrandi tantùm probabiliter occurrere possent. Ratio, quia his casibus posset accidere, quòd damnum non eveniat, vel occasiones non occurrant, et tunc mutuator ex solo mutuo lucretur. Sed veriùs censent *Salm. c.* 3. *n.* 84. *cum Malder. Vill. Gutt. Tap. Tamb. Dec. l.* 8. *tr.* 3. *c.* 8. §. 3. *n.* 4 *et* 14. *cum Nav. et Salas*, item *Sylv. et Decoq. ap. Tournely tom.* 1. *p.* 506. *v. Quæres*, licitè posse mutuantem pacisci de aliqua certa quanti-

tate solvenda, debita servata proportione juxta timorem damni, vel spem lucri futuri. Ratio, quia debita æqualitas jam bene servatur; nam sicut, damno non eveniente, lucraretur mutuans, ita contra, eveniente damno, lucrabitur mutuatarius. Nec refert, quòd damnum eventurum postmodum non accidat : quia pactum de auctario non fit pro damno futuro quod fortè eveniet, sed pro periculo ejus probabili quod actu supponitur, et actu est pretio æstimabile : Prout si quis vendit jactum retis, non vendit quidem pisces, qui fortè non capientur, sed vendit spem eorum probabilem, quæ jam de facto existit. Objicitur *l. Quemadmodum*, §. *Item Labeo*, *ff. Ad l. Aquil.* ubi statuitur, quòd si quis frangit retia, nihil tenetur solvere Domino pro spe piscium capiendorum, sed solùm damnum retium. Sed respondetur cum *Glossa* (ibi verbo *Fieri*) quòd tunc Dominus præcisè ex Lege Aquilia nullam habet actionem pro impedita spe captûs piscium : sed bene habet aliunde actionem ex *l. Si jactum* 13. *ff. de Act. empt. et vend.* ubi sic dicitur : « Si jactum retis emero, et rete » jactare piscator noluit, incertum hujus rei æstimandum est. » Subdit Glossa : « Æstimatur quantum est verisimile, quod esset » captum. » Unde apparet licitè posse compensari damnum probabiliter ex mutuo eventurum, quamvis incertum.

Ob eamdem rationem probabiliter ait *Bon. D.* 3. *p.* 4. *n.* 13. mutuatorem, qui non certò, sed tantùm probabiliter erat destinaturus pecuniam ad negotiationem, posse aliquid exigere pro rata probabilitatis. Sed dices : si potest aliquid exigi pro probabilitate applicationis pecuniæ, ergo posset etiam aliquid exigi pro possibilitate applicandi. At respondeo negando paritatem; possibilitas est mera potentia, sed non repugnantia applicationis : unde mutuator ex ea nullum habet actuale et positivum fundamentum lucri futuri, sed tantùm negativum. E converso probabilitas futuri lucri habet quidem positivum fundamentum talis lucri, sive spei istius, et ideo est pretio æstimabilis. Quid si mutuator solùm animo pendeat, velit an non negotiari? Adhuc affirmant *Tamb. l.* 9. *tr.* 1. *c.* 3. §. 4. *n.* 3. *et Lugo D.* 20. *n.* 2. *cum Salas*, posse aliquid exigere, quia pariter est pretio æstimabile, privare se in gratiam mutuatarii hac potestate deliberandi, destinandique pecuniam ad negotium, cùm non teneatur gratis ea spe et potestate privari : Prout si quis hæreat, utrùm cras velit vel ne piscari, bene potest aliquid exigere, si in gratiam tui se obligat ad non piscandum. Et hoc neque improbabile videtur, cùm hæc privatio obligatoria, cùm teneatur mutuatuor non repetere mutuum per aliquod tempus, est aliquo pretio æstimabilis.

Quamvis autem sub initio liceret in pactum reducere, ut diximus, damnum eventurum, vel lucrum cessandum incertum; nunquam tamen licebit ab initio per pactum exigere hujusmodi interesse, ut communiter docent *Lugo D.* 25. *n.* 106. *Azor.* 3. *p. l.* 5. *q.* 3. *Concina to.* 7. *p.* 446. *n.* 8. Ratio, quia si mutues centum, et pro lucro cessante accipias decem, non jam mutuas centum, sed nonaginta : privare autem mutuatarium ex pacto

ante tempus commoditate pecuniæ mutuatæ, onus est, et illud imponere est usura. Concedit tamen *Az. l. c.* posse exigi sub initio lucrum conventum in alia specie : sed rectè hoc etiam reprobat *Conc. l. c.* quia privare mutuatarium illa re ante tempus, etiam onus est.

771. — Quæstio II. An possis exigere lucrum cessans ob mutuum pecuniæ destinatæ ad negotiandum, si aliam pecuniam habeas non destinatam quam tamen negotiationi substituere posses? Et quidem, si illam aliam pecuniam reservasses ad usum familiæ, nimirum ad familiam alendam, filias dotandas, senectutem solandam, vel ne tuum statum periculo exponas, tunc licitè exiges lucrum cessans, quia non teneris ratione mutui tuam providentiam negligere. Ita *Less. l.* 2. *c.* 20. *n.* 87. *cum Nav. et Salm. c.* 3. *num.* 86. ut certum supponunt. Sed dubium est, quid si sine tali incommodo posses aliam pecuniam supponere? Negant probabiliter alii tunc posse aliquid exigere, quia tunc tibi non cessat lucrum ex causa mutui. Sed *Less. l. c. Pal. D.* 4. *p.* 15. *n.* 7. *Tamb. l.* 9. *tr.* 1. *c.* 3. §. 4. *n.* 2. *Spor. de* 7. *Pr. c.* 4. *n.* 44. *cum Molin. Laym. et Lugo, Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 85. item *Val. Trull. Vill.* (et meritò probabile putant *Salm. ibid.*) affirmant, posito quòd statueris illam solam pecuniam negotiationi et periculo exponere, licitè posse petere lucrum cessans, quia verè mutuatio est causa ut tibi cesset lucrum speratum ex illa pecunia; nec teneris in gratiam mutuatarii pecuniam non destinatam negotiationi exponere. Hoc tamen non admitterem, nisi, cùm mutuum das, verè habeas animum pecuniam illam reservatam negotiationi non substituere.

772. — Quæstio III. Utrùm, si pecuniam non destinaveris absolutè ad negotium, utì si dicas : *vellem negotiari, nisi multi peterent mutuum*, tunc possis exigere interesse? *Less. l.* 2. *c.* 20. *n.* 90. dicit probabile esse, quòd possis, nam etsi ob multitudinem mutuum accipientium nulla mutuatio sit causa de se, sed omnes simul sint causa lucri cessantis; attamen verum est quòd tu, ut isti mutues, jam de facto lucro privaris, et ex alia parte mutuatarii in hoc non putant injuriam sibi fieri. Et idem sentiunt *Laym. l.* 3. *tr.* 4. *c.* 16. *n.* 8. *Tamb. l.* 9. *c.* 3. §. 4. *n.* 4. *Spor. de* 7. *Pr. c.* 4. *n.* 44. Sed dices : iste usuram committit, quia efficaciter vult lucrari ex mutuo, et inefficaciter ex negotiatione. At responderi potest : iste quamvis habeat voluntatem inefficacem negotiandi, vult tamen efficaciter justè lucrari, et quia jam potest justè lucrari ex negotiatione, ideo justè lucratur ex mutuo, cùm mutuum sit huic vera et efficax causa ut lucrum ex negotiatione ipsi cesset. Rectè verò advertit *Less. n.* 95. non facilè hoc admittendum ob periculum palliandi usuras; nam (ut notat *Bus.* hîc cum *Tol.*), ut quis ab usuræ labe sit immunis, malle debet lucrari negotiando, quàm mutuando : et mutuare debet tantùm in gratiam mutuatarii.

773. — Quæstio IV. Utrùm, si quis bona fide ineat contractum usurarium, et lucrum exigat, re postea cognita, possit illuc

retinere, si verè poterat contrahere ex justo aliquo titulo, nempe ratione periculi, lucri cessantis, etc.? *Prima sententia* affirmat, quia quisquis bona fide contrahit, semper intendit contrahere modo licito, quo potest. Ideo enim hoc tali modo contraxit, quia licitum putavit: quare virtualiter intendit contrahere quocumque licito modo, quo contractus cohonestari poterat. Ita *Lugo Disp.* 25. *sect.* 9. *et Sa, Dian. Tanner. ap. Salm. c.* 3. *n.* 38. *et Tamb. l.* 8. *c.* 8. §. 3. *n.* 21. *Secunda* tamen verior sententia, quam tenent *Salm. c.* 3. *n.* 39. *Less. c.* 20. *n.* 104. *Conc. tom.* 7. *p.* 465. *Contin. Tourn. tom.* 1. *p.* 515. negat posse eo casu mutuatorem lucrum perceptum retinere. Ratio, quia minimè dici potest ipsum voluntatem virtualem sive implicitam habuisse, cùm non de alio contractu quàm de usurario cogitaverit. Eo casu tantùm habuisse voluntatem interpretativam, quæ non sufficit ad contrahendum, ut diximus supra *n.* 769. *v. Sed.* Nec obstat dicere, quòd mutuator iste potest retinere lucrum, tanquam possessor bonæ fidei, qui tenetur tantùm ad id in quo factus est ditior; nequit autem dici ditior factus ille, cui ratione mutui cessavit lucrum, quod justè percipere poterat. Nam respondetur, quòd ad justè exigendum in mutuo aliquid ultra sortem, omnino requiritur, ut mutuatarius de justo titulo moneatur, ut diximus supra *l. c. n.* 769. *v. Sed.* Aut saltem, ut tam mutuator, quàm mutuatarius expressè vel implicitè consentiant in titulum justum, saltem explicitè intendentes contrahere omni meliori modo quo possunt: quod è converso sat probabiliter sufficit ad exigendum id quod licitè exigi poterat ex illo justo titulo, quamvis non expresso; ut dicunt *Croix. l.* 3. *p.* 2. *n.* 924. *et Salm. Tourn. l. c.* probabile putat *Less. n.* 105. Cæterùm SS. noster Pontifex Bened. XIV in sua Bulla *de Usuris* (vide in initio *Tom. IX. Epist. Encycl.*) ubi postquam dixit n. III. « Per hæc autem nequaquam negatur, » posse quandoque unà cum mutui contractu quosdam alios (ut » aiunt) titulos, eosdemque ipsimet universim naturæ mutui » minimè intrinsecos, fortè concurrere, ex quibus justa omnino » legitimaque causa consurgat quiddam ampliùs supra sortem ex » mutuo debitum ritè exigendi. » Deinde ad significandum quales sint tituli justi aliquid exigendi ex mutuo, statim sic subdit: « Neque item negatur posse multoties pecuniam ab unoquoque » suam, per alios diversæ prorsus naturæ à mutui natura con- » tractus rectè collocari et impendi, sive ad proventus sibi annuos » conquirendos, sive ad licitam mercaturam exercendam, hones- » taque indidem lucra percipienda. » Tandem ait *n. V.* falsum esse quòd semper et ubique præsto sint justi tituli, vel contractus, unde sic monet: « Quisquis igitur suæ conscientiæ consultum » velit, inquirere priùs diligenter oportet, verè ne cum mutuo » justus alius titulus, verè ne justus alter à mutuo contractus » occurrat, quorum beneficio, quod quærit lucrum, omnis labis » expers et immune reddatur. » Postea sapienter sic instruit: « Qui ab omni usuræ labe se immunes et integros præstare » volunt... admonendi sunt, ut contractum instituendum antea

» declarent, et conditiones inserendas explicent, et quem fructum » ex eadem pecunia postulent. » Et hîc sedulò animadvertendum est id de quo in eadem Bulla Pontifex monet Confessarios : « Ab » extremis longè se abstineant ; etenim aliqui tanta severitate de » iis rebus judicant, ut quamlibet utilitatem ex pecunia desump- » tam accusent tanquam illicitam, et cum usura conjunctam. » Contra verò nonnulli indulgentes adeo sunt, ut quodcumque » emolumentum ab usuræ turpitudine liberum existiment. Suis » privatis opinionibus ne nimis adhæreant, sed priusquam res- » ponsum reddant, plures Scriptores examinent, qui magis inter » cæteros prædicantur. Deinde eas partes suscipiant, quas tum » ratione, tum auctoritate planè confirmatas intelligent. Quòd » si disputatio insurgat, dum contractus aliquis in examen addu- » citur, nullæ omnino contumeliæ in eos confingantur, qui con- » trariam sequuntur ; neque illam gravibus censuris notandam » asserant, si præsertim ratione, et præstantium Virorum tes- » timoniis minimè careat. » Hoc ut adverterent, cuperem, qui in Scriptores non humilis notæ non dubitant plurimis conviciis sæpius insultare, eo quòd eorum sententiis contradicunt.

774. — Quæstio V. Quænam pacta licitè apponi possint in mutuo ? Præ omnibus in hoc attendenda est generalis illa regula tradita *à S. Th.* 2. 2. *q.* 78. *art.* 2. quòd omne onus pretio æstimabile impositum in mutuo, tanquam debitum ex justitia, vera sit usura. Secus, si exigatur res, quæ pecunia non mensuratur, ut benevolentia, amicitia, et similia : ita S. Doctor. Item certum est, nec etiam esse usuram exigere ex mutuo rem aliàs ex justitia jam debitam ; hinc licitè in mutuo potest exigi, ut alter cesset à vindicta privata, à vexatione injusta, etc. secundùm dicta *de Simon. ex n.* 98. Ita *Less. l.* 2. *c.* 20. *n.* 57. *Salm. c.* 3. *n.* 54. *cum Pal. Trull. Caj. etc.*

775. — Sed dubitatur 1. an in mutuo possit apponi pactum *Legis Commissoriæ*, (V. Not. XXIX, p. 362.) scilicet quòd non facta solutione pro certo tempore, pignus acquiratur à mutuante ? Communiter negant DD. *Pal. Nav. Bon. etc. cum Salm. n.* 47. nisi pignus non valeat pluris quàm sors, vel nisi sit pactum (certè licitum) utsi tali tempore non fiat solutio, vendatur pignus, et de pretio mutuans retineat tantùm suam sortem. Utrùm autem valeat pactum, ut in pœnam non impletæ solutionis amittatur pignus, etsi pluris valeat ? Negant *Vasq. Pal. et Coo.* Sed probabiliter affirmatur cum *Bon. Trull. Azor. Reg. etc. ap. Salm. n.* 48 juxta dicta *n.* 766. ubi pœna conventionalis licita jam fuit probata.

776. — Notandum est autem, quòd, si mutuator accipiat loco pignoris rem fructiferam, tenetur fructus ejus in sortem commutare ; et ideo pactum, quo creditor uti possit pignore, ejusque fructibus frui, donec debitum solvatur, dictum *Antichriseos* (vulgò *Contratto à godere*,) communiter rejicitur de se, præciso alio titulo, tanquam usurarium : et certum cum *S. Th.* 2. 2. *q.* 78. *n.* 2. *et communi*, contra *Dianam* ; quia, cùm res adhuc remaneat in dominio mutuatarii, illi soli fructificat, *ex c.* 1 *et* 2. *de Usuris.*

Imò tenetur mutuator reddere fructus illos, quos sua culpa negligit colligere. Vide *Salm. c.* 3. *n.* 46.

Excipitur tamen pignus pro dote promissa datum, cujus fructus non computantur in dotem, ad onera Matrimonii sustinenda, ut *Conc. p.* 467. *n.* 6. *et Petroc. p.* 389. *q.* 7. *ex c. Salubriter, de Usuris*, ubi dicitur : « Generum ad fructus possessionem, quæ » sibi à Socero sunt pro numerata dote pignori obligatæ, in sor- » tem computandos, non esse obligandum. » Et hoc currit, etiamsi fructus pignoris onera Matrimonii excedant, quando pignus conceditur absolutè, et tempore, quo dos constituitur. Secus tamen, si detur tantùm in dotis securitatem aut dote jam constituta ; secus item, si gener onera Matrimonii non substineat. Vide *Salm. c.* 3. *ex n.* 40.

777. — Dubitatur 2. an possit in pactum deduci, ut reddantur à mutuatario, quæ ab eo sunt debita, non ex justitia, sed ex caritate, aut Religione ; nempe ut Medicus medeatur, si alius non est : Advocatus patrocinetur : Dives succurrat in necessitate gravi ; item, ut qui vovit eleemosynam, eam præstet ; ut Missam præceptam audiat etc.? *Azorius* 3. *p. l.* 5. *c.* 7. *q.* 15. *Bonac. D.* 3. *qu.* 3. *n.* 7. item *Covarr. Salas, Trull. Reg. etc. apud Salm. c.* 3. *n.* 55. negant id posse fieri sine labe usuræ, quia pactum addit onus justitiæ, quod priùs non aderat, et hanc tenet *Vica prop.* 42 *Innoc. XI, n.* 15. dicens omne pactum, novum onus imponens mutuatario, usurarium esse. Contradicunt tamen *Lugo, d.* 25. *sect.* 5. *n.* 49. *Less. l.* 2. *c.* 20. *d.* 8. *Concina tom.* 7. *p.* 468. *n.* 2. *Tourn. p.* 509. *Salmant. d. loc. cum Valent. Pal. etc.* quia ut inquiunt, talis obligatio superaddita non meretur pretium cùm sit in utilitatem tam mutuantis quàm mutuatarii, qui implendo exoneratur ab obligatione, quam jam habebat. Addunt, si ex sententia omnium potest deduci in pactum mutui, ut alter desistat ab injuria inferenda homini ; tantò magis ab injuria inferenda Deo. His non obstantibus, huic secundæ sententiæ, pace tantorum Doctorum, nunquam volui acquiescere, quia omne onus quod imponitur mutuatario ex pacto, tenetur ipse præstare ex justitia, et ideo evadit quidem pretio æstimabile ; ita ut si post tale pactum Medicus ille non medeatur, Advocatus non patrocinetur, tenebitur utique ex justitia compensare damnum quod eveniet ex omissione medelæ, vel patrocinii præstandi, ad quod damnum resarciendum priùs certè non erat obligatus. Quid ergo refert, quòd pactum impositum cedat, vel non, in utilitatem mutuatarii, cùm usura in hoc consistat, quòd exigatur ex mutuo onus pretio æstimabile? Et miror, cur *Salm.* qui loquentes de simonia *cap.* 1. *n.* 41. (et ut diximus *n.* 59.) tanquam certum asseruerunt ex *D. Thom.* simoniam committere qui dat aliquid alicui cum obligatione præstandi aliquod opus spirituale, licèt illud non sit in commodum dantis, eò quòd esset contractus onerosus ; hîc verò teneant non esse usuram, similem imponere obligationem ; cùm ex communi axiomate dicatur : Quod in spiritualibus est simonia, in temporalibus est usura. Cæterùm omnes rectè docent non inferre usuram

pactum solvendi id quod jam priùs erat debitum ex justitia, vel tollendi injustas vexationes; quia tunc nihil exigitur pretio æstimabile, vel de quo mutuatarius pretium petere potuisset; ita *Concina p.* 468. *n.* 1. *Tourn. tom.* 1. *p.* 509 *et alii.*

778. — Dubitatur 3. an possit deduci in pactum, ut mutuatarius faciat injuriæ condonationem, ad quam neque ex caritate tenebatur, sed poterat justè satisfactionem petere? Affirmant *Sot. Navar. et Sylv. apud Salm. c.* 3. *n.* 57. quia læsio tunc ratione amicitiæ naturaliter condonari solet. Longè tamen probabiliùs et veriùs negant *Lugo d.* 35. *s.* 8. *n.* 38. *Laym. Bon. Pal. apud Salm. ibid.* quia adderetur obligatio verè pretio æstimabilis. *Lessius* autem *l.* 2. *c.* 20. *d.* 7. *et Salm. l. c. cum Trull. Serra, Prado, etc.* adhærent secundæ sententiæ, quando esset pactum justitiæ; secus verò, si esset fœdus amicitiæ, ut loquuntur, ex qua exigatur, ut alter libenter injuriam remittat; Sed bene advertunt, hoc palliatæ usuræ periculo non carere.

779. — Dubitatur 4. an liceat pactum, ut mutuanti officium conferatur? Alii dicunt quòd, si hoc petatur ex justitia, esset quidem usura, et est communis cum *S. Th.* 2. 2. *q.* 78. *art.* 2. *ad* 3. et aliis contra paucos *ap. Salm. c.* 2. *n.* 38. Secus verò si petatur ex amicitia, aut gratitudine: *Salm.* autem *ib.* dicunt hoc practicè non posse admitti, nisi fortè in aliquo casu raro. Sed ego absolutè nunquam admittendum esse dico *ex prop.* 42 *Innoc. XI ut supra allata*, ubi ab usura excusabatur aliquid ultra sortem exigi, tanquam ex gratitudine debitum. Hinc officium sic recipiens, teneretur illud resignare ex justitia, vel pretium officii in sortem computare, nisi mutuatarius hoc nolle præsumatur; cùm aliàs collatio jam valida existimetur. Vide *Less. l.* 1. *c.* 20. *n.* 62. *Lugo n.* 42. *Salm. num.* 59.

780. — Dubitatur 5. an liceat obligare mutuatarium ad ea, quæ ex gratitudine tenebatur præstare, v. g. ut emat sibi necessaria à mutuante, suam domum locet, agrum cum justa mercede colat, etc. Omnino negandum cum *Bus. n.* 12. non solùm si hæc exigantur ut debita ex justitia, sed etiam ut debita ex gratitudine, juxta eamdem prop. 42 ut diximus: *Salm.* autem, *c.* 3. *n.* 271. dicunt, quòd simpliciter rogare mutuatarium hæc liberè præstanda ex amicitia, de se non esset illicitum; et in hoc videtur expressè consentire *S. Th.* 2. 2. *q.* 78. *art.* 2. *ad* 3. ubi dicit: « Si verò munus ab obsequio vel à lingua non quasi ex obligatione exhibetur, sed ex benevolentia quæ sub æstimationem » pecuniæ non cadit, licet hoc accipere, exigere, et expectare. » Hæc autem doctrina currit speculativè loquendo, sed in praxi rectè dicunt *Salm. loc. cit.* esse valde periculosam. Nec admittendum id quod ait *Laym. l.* 3. *tr.* 4. *c.* 16. *n.* 3. licitum esse obligare mutuatarium ad hæc præstanda, si obligatio imponatur non ut onus, sed ut conditio sine qua non daretur mutuum, quia, acceptata conditione, reipsa jam onus imponitur, et mutuatarius obligatur ad illud: quod nunquam licet ex *D. Th.*; vide *n. seq.*

781. — Si pactum autem sit remutuandi, *S. Th.* 2. 2. *q.* 78.

art. 2. *ad* 4. sic docet : « Licet simul mutuanti unum, aliquid » aliud mutuum recipere : non autem licet eum obligare ad mu» tuum imposterum faciendum. » Licitum igitur est mutuatarium obligare ad remutuandum eodem tempore mutui, quia potest ab altero petere officium amicitiæ, quod ille à te postulat ; modò illud non sit ipsi magis onerosum : Et sic pariter posses petere, ut eodem tempore domum tibi locet, frumentum vendat, etc. Secus autem, si obligares in futurum; ita cum *S. Th. Less. l.* 2. *c.* 20. *n.* 53. *et Salm. c.* 3. *n.* 62 *et* 74. *cum aliis, contra Bann. et Rodr. etc. n.* 63. qui excusant ab usura pactum adhuc in futurum remutuandi, sed improbabiliter.

782. — Dubitatur 6. an liceat pactum, ut reddatur res mutuata in eadem specie, et quantitate, quando creditur pluris valitura?

In hoc certum est 1. quòd licet, si æquè dubium est, an valor rei sit augendus, vel minuendus : Vide *Less. l.* 2. *c.* 20. *n.* 145. Certum est 2. quòd, si rem servaturus eras usque ad tempus, quo ejus valorem augendum esse certò credas, potes petere, ut reddatur res in eadem quantitate, vel ejus incrementum, deducta tamen æstimatione periculi, vel expensarum in reservanda. Ita *Habert. tom.* 4. *p.* 242. *in fin. Concina, tom.* 7. *p.* 471. *n.* 11. item *Bon. Dic. Reb. etc. cum Salm. c.* 3. *n.* 67. Certum est 3. quòd licet mutuare vetus frumentum, ut reddatur novum, quod non creditur pluris valiturum, nec melius vetere. Ita *Salm. ibid. cum Pal. Mol. Trull. etc. cum Bus. n.* 11.

Quæstio igitur est, an possis petere, ut tibi reddatur res, quam non es servaturus, in eadem quantitate, eo tempore, quo credis eam pluris valituram? Affirmant *Sot. et Mol. apud Less. d. c.* 20. *n.* 154. Et his adhæret *Busemb. hîc infr. n.* 18. quia, ut dicunt, hæc est natura mutui, ut res in eadem quantitate reddatur, et quia per mutuatarium stat ne res reddatur ante illud tempus. Sed docet *Less.* hanc sententiam tunc esse probabilem, cùm fuisset dubium, an pretium foret augendum, vel an tu rem servasses (in quo casu etiam puto, rem valore jam auctam cum aliqua detractione reddendam esse, juxta prædicti dubii æstimationem, ne quid ex mutuo lucreris : posito quòd non fuisses certò rem servaturus) ; nam alioqui rectè dicit *Less.* non videre, quo jure possis æqualem mensuram recipere. *Salm.* autem *num.* 70. *cum Bon. Azor. et Trull.* prædictam sententiam approbant, si ex vi pacti attendatur tantùm ad rei substantiam præcisa consideratione valoris, et incrementi. Sed hæc præcisio non video quomodo licitè posset fieri, quando res non foret servanda pro tempore redditionis, et certò, vel probabiliùs pluris valitura creditur ; pretium enim rei de se necessariò semper pertinet ad rei substantiam.

Certum autem puto è converso cum *Salm. n.* 76. quòd, si certò, vel probabiliter res tempore restitutionis censeatur minùs valitura, poteris majorem mensuram petere, ut te serves indemnem.

Hæc dubia tamen locum habent, quando cogitatur, et creditur res pluris valitura; si verò bona fide nulla habeatur considera-

tio de incremento, vel decremento rei; bene potes pacisci, ut res in eadem quantitate tibi reddatur. Ita *Less. c. 20. n. 149. P. Conc. l. c. ac Laym. etc. cum Salm. n. 72.* Hoc tamen non dici posse de mutuo pecuniæ, tenent *Salm. n. 73. cum Sa, Pal. Trull. Tol. etc.* quia in pecunia principaliter attenditur valor. Sed *Azorius, Nav. et alii apud eosd. Salm. n. 72. in fine cum Busemb. infra n. 17.* aiunt bene valere pactum, ut reddatur pecunia in eadem specie, et numero monetarum, quando nullum cogitatur, nec intenditur incrementum, et sic expressè sit conventum: Horumque sententia est mihi probabilior, saltem si commune sit periculum incrementi, vel decrementi, ut sentit *P. Concina tom. 7. p. 473. n. 14.* Pactum autem reddendi pecuniam in alia specie, quàm traditur, omnino usurarium est, quia imponitur onus pretio æstimabile, ut dicunt *Salm. c. 3. n. 74; Concina l. c.* et alii communiter. Usque adhuc de pactis, circa quæ bene advertit *Anacl. de Us. q. 4. in fine* cum aliis communiter, quòd contractus in aliqua Religione usitatus, et à viris probis celebrari solitus, non est facilè damnandus. Sed procedamus ad alias quæstiones, quæ supersunt.

783. — Quæstio VI. Utrùm usurarius acquirat dominium lucri usurarii? Affirmant *Lugo D. 25. n. 206. ac Scot. Sa, Nav. etc. apud Salm. c. 3. n. 106.* quia mutuatarius, quamvis coactè det, et ideo usurarius teneatur ad restitutionem, dat tamen liberè, et transfert dominium; sicut transfert qui metu coactus rem vendit. Sed oppositum tenendum cum *S. Thom. 2. 2. q. 78. art. 3. et communi cum Salm. c. 3. n. 107. Conc. tom. 7. p. 534. n. 4. Tourn. tom. 1. p. 514.* Et ratio est quia contractus usurarius est omni jure nullus: Nuda autem traditio rei dominium non transfert; ut habetur in *l. Nunquam, ff. de Acquirendo rerum dominio.*

784. — Circa fructus autem acquisitos per usuras acceptas, docet *ibid. S. Thom.* quòd, si percepti sint ex re usu consumptibili, tunc restitui non debent, quia sunt fructus industriæ; Secus, si percepti sint ex re non usu consumptibili, putà ex domo, agro, « *quia* (verba *D. Thomæ*) sunt fructus rerum, quarum alius » est dominus, et ideo ei debentur. » Et hoc valet, etiamsi usurarius fructus non percipiat, si aliàs dominus percepisset. Quid de fructibus, quos dominus non fuisset percepturus, sed usurarius percepit? *Lugo D. 25. s. 11. n. 209.* dicit non esse restituendos, quia ex sua sententia usurarius dominium usurarum acquirit, et tantùm tenetur mutuatarium indemnem servare. Sed nos contrarium in nostra sententia ut supra, dicendum putamus cum *Salm. n. 313. Tournely l. c. et Conc. n. 5.*

785. Quæstio VII. Utrùm dans consilium pro usuris, ut præbens pecuniam usurario, ut mutuet, teneatur ad restitutionem? Negant *Lugo D. 25. n. 217. et Sa, Tol. Sylo. Med. etc. apud Salm. c. 3. n. 115.* quia hi non sunt causa efficax damni, cùm possit postea debitor solutionem usurarum negare. Sed respectu hujus rationis longè probabiliùs (saltem, dico quoad suadentem

usuras teneri) affirmat *Bus. hìc cum Less. l. 2. c. 20. n. 178. Lugo D. 25. n. 116. Salm. ib. cum Pal. Bon. Trull. etc.* quia verè ipse tunc est causa injusti contractûs; et licèt debitor posset non solvere, si tamen solvat ex causa sua injustè solvet. Commune autem est *ib.* quòd non peccat, nec ad restitutionem tenetur, qui in gratiam mutuatarii illa faceret; et ideo ex alia ratione prima sententia est satis probabilis, quia rationabiliter in illis mutuatarius præsumitur consentiens, ut ait *Lugo l. c.* Quoad eum autem qui tradit pecuniam usurario, aiunt *Conc. tom. 7. p. 534. n. 7. Less. c. 20. n. 178. et Salm. l. c. cum Bon. Trull. etc.* peccare et teneri ad restitutionem; quia proximè cooperatur ad damnum mutuatarii. Sed *Lugo eod. n. 116.* rectè excipit ob eamdem rationem, nisi præstet pecuniam in gratiam mutuatarii. Vel nisi, addendum dico, non posset ipse pecuniam tradens eam negare sine damno superioris ordinis, quàm esset mutuatarii damnum, juxta dicta *n. 571. v. Secunda.*

786. — Quæstio VIII. An peccet, et teneatur ad restitutionem deponens pecuniam apud eum, quem scit abusurum ad usuras? Respondet *Less. l. 2. c. 20. D. 21. et Salm. c. 3. n. 116. cum Pal. Lug. Bon. et Trull.* quòd is peccaret utique contra caritatem, si usurarius non haberet alias, unde usuras exerceret: Sed non teneretur ad restitutionem, quia in hoc injuriam non irrogaret mutuatariis. Teneri tamen sentit *P. Conc. tom. 7. p. 535. n. 8. ex D. Thoma 2. 2. q. 78. art. 4. ad 3.* ubi dicit: « Quòd si quis » committeret pecuniam suam usurario non habenti alias unde » usuras exerceret, vel hac intentione committeret, ut inde copio- » siùs per usuram lucraretur, daret materiam peccandi, unde et » ipse esset particeps culpæ. » Unde si talis deponens est particeps culpæ, non erit quidem particeps alterius culpæ quàm injustitiæ, quam perpetrat mutuator. Sed hoc non obstante, verius mihi dicendum videtur, quod deponens non teneatur ad restitutionem: sua enim actio non est injuriosa, sed potiùs gratiosa mutuatario, cùm hic potiùs gratam habeat, quàm ægrè ferat depositionem pecuniæ, ut in necessitate sibi providere possit. Posito ergo quòd mutuatarius in hoc non sit invitus, deponens, licèt sit particeps injustitiæ, quatenus lædit virtutem justitiæ in generali, juxta sententiam quam tenuimus in *Tract. de Carit. l. 2. n. 45. v. Tertia*, ubi diximus præbentem occasionem peccandi, non solùm lædere caritatem, sed etiam virtutem, ad quam lædendam proximum inducit; non tenetur tamen ad restitutionem, quia non lædit justitiam in particulari, nempe peculiare jus alterius, nec ei injuriam irrogat, cùm ille respectu deponentis non sit invitus. Et sic intelligi potest *S. Th.*

787. — Quæstio IX. An Principes, Judices, et Advocati, qui sunt causa, ut usuræ solvantur, teneantur ad restitutionem? Respondetur teneri: sicut tenentur etiam illi, qui non excludunt a suis locis usurarios: Imò excommunicantur ipso facto in *Clem. Ex graui, de Usuris*; nisi tamen ob bonum publicum hoc permittere expediret. Ita *Less. n. 179. Salm. c. 3. n. 117. cum Pal. etc.*

788. — Quæstio X. An si usurarius sit tibi debitor, possis illicitè exigere usuras, quas ille tibi assignat exigendas à mutuatario? Negat. : atque si exigis, teneris ad restitutionem : modò tamen tibi constet illud debitum esse pro usuris, *Salmant. c.* 3. *n.* 118.

789. — Quæstio XI. An peccent famuli cooperantes dominis usurariis? Certum est, quòd famuli minùs principales, qui tantùm scribunt, enumerant pecunias, deferunt pignus, et similia, non tenentur ad restitutionem, nec peccant. Ita *Salm. c.* 5. *n.* 118. *Croix l.* 2. *num.* 268. *Tamb. Dec. l.* 5. *c.* 1. §. 4. *n.* 49. *et Bus. circa fin. hujus dubii.* Dubium est de iis, qui exigunt usuras, et ad solutionem cogunt, an teneantur ad restitutionem? *Sa, Sylo. Tabien. Vega apud Salm. ibid.* licèt dicant peccare, excusant tamen à restitutione, quia isti non sunt verè causa exactionis, vel tantùm sunt materialis, et remota; *Salm.* autem *ib. cum Pal. Val. Med. Salm. etc.* putant teneri, cùm verè sint causæ injustæ proximè cooperantes : Et hoc videtur probabilius cum *Tamb. cod. loc.* si ipsi cooperantur in re ingrata debitoribus, prout esset, si cogerent eos ad solutionem, subscriberent apodixas : Secus, si in re illis non ingrata, nempe si eos hortarentur simpliciter ad solutionem, vel exigerent usuras sine coactione; quia in hoc debitores non censentur inviti. Sed non excusarem exigentem à peccato cooperationis ratione solius famulatûs.

790. — Quæstio XII. An hæredes Usurarii, vel alterius debitoris teneantur ad restitutionem in solidum? Distinguendum : Si debita sint hypothecaria ex contractu, communis est sententia, omnes in solidum teneri. Dubium est, si debita sint personalia defuncti ex delicto? Adhuc teneri in solidum docent Canonistæ cum *Sylo. Salas, Lopez, Major, etc. apud Continuat. Tournely tom.* 1. *pag.* 518. Idque arguunt ex *c. Tua nos.* 9. *de Usur.* ubi dicitur : « Filii ad restituendas usuras ea sunt districtione cogendi, » qua Parentes sui. » Sed satis probabiliter *Tourn. l. c. cum Azor. Cajet. Tol. Bon. Bann. Med. Habert, Pontas, Samboo. etc.* dicit hos hæredes teneri solùm pro rata, nisi ipsi delicto defuncti cooperati fuerint : Et probatur ex *l.* 1. *C. de delictis defunct. l.* 4. *tit.* 17. ubi dicitur : « Post litis contestationem, eo quia vim (seu » damnum) fecit defuncto, successores ejus in solidum, alioquin » in quantùm ad eos pervenit, conveniri juris absolutissimi est. » Rationem dat *Cajetanus* respondens ad textum *Tua nos*, supra oppositum, et dicit : « Filii tenentur sicut et Pater obligatione scil. personali suorum bonorum : Sed in hoc est differentia quòd Pater est tota illa persona, ac per hoc habet totam obligationem; quilibet tamen hæres (scil. filius) est pars illius personæ, et consequenter partem tantùm obligationis subiit. »

Quæstio XIII. Hîc etiam pertineret quærere, an licitum sit petere mutuum ab usurario, et illas ei offerre? Sed de hac satis dictum est supra *de Caritate l.* 2. *n.* 47. *v.* Secunda; *et n.* 77. *v.* 4. Licitum.

791. — « 11. Mutuare frumentum vetus cum obligatione, ut

» restituatur novum (præsertim certo tempore) est usura, si » mutuans sciat novum fore melius, et majoris pretii, *Sylvest.* » *Nav. Trull. d.* 15. *n.* 11.

« 12. Est usura ex communi sententia, si des mutuum ut » postea mutuatarius ex debito civili obligetur tibi rursus mu- » tuare, aut vendere, vel apud te in tua officina emere merces, » aut operas suas locare : quia talis obligatio est res pretio æsti- » mabilis, cùm privet mutuatarium potestate alibi emendi, et » locandi operas, *Less. l.* 1. *c.* 20. *d.* 8. *Card. Lugo d.* 25. *n.* 46. » Vide *Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 16. *n.* 3. *Bon. l. c. p.* 3.

« 13. Usura est, mutuare Principi, vel Reip. eo pacto, ut in- » terim, dum non solvitur, sis liber à tributis vel oneribus justis » solvendis. *Salas, C. Lugo n.* 64. ex communi.

« 14. Item mutuare ea lege, ut mutuatarius eam pecuniam » exigat à debitore mutuantis, à quo non facilè extorquebit. Quod » addo quia, si sponte onus illud suscipiat, eò quòd facilè possit » obtinere, non erit usura. *ib. et Bon. l. c.*

« 15. Item, si frumentum, quod alibi habes, des mutuum, obli- » gando, ut tibi reddatur hîc, vel alibi (cum majoribus sumptibus, » vel laboribus) plus valet, *ibid.*

« 16. — Usura etiam est, obligare mutuatarium, ut partem » mutui accipiat in mercibus, quibus non indiget, *ibid.*

« 17. In mutuo pecuniario, nisi aliter conventum sit, si quis » det mutuo, v. g. 100 florenos, non potest exigere plus quàm » eorum pretium, et valor tunc fuerit. Unde, si eorum valor tunc » augeatur, non potest repetere 100, quia reciperet aliquid supra » sortem. Quòd si valor decrescat, debet mutuatarius reddere » plus quàm 100, quia aliàs non restitueret ad æqualitatem. *Vid.* » *Less. l.* 2. *c.* 20. *n.* 149. *Laym. l.* 3. *t.* 4. *cap.* 16. *Bon. l. c.* » *p.* 3. * (*Vide n.* 782. *vers. Hæc dubia.*) *

» 18. In mutuo tamen aliarum rerum, ut vini, tritici, etc. aliter » se res habet, quia, si quis v. gr. mutuet alteri 10 modios tritici, » sive pretium crescat, sive non, potest repetere 10. Ratio dispa- » ritatis est, quia in pecunia non spectatur ordinariè (nisi aliter » conventum sit ob certas, et licitas causas) nisi valor, sive pre- » tium. Unde non debet restitui nisi pretium æquale. At verò » in frumentis, etc. spectatur ipsa materia, quia non petitur mu- » tuum frumentum propter pretium frumenti, sed propter ipsum » corpus, et substantiam : ergo, etsi crescat pretium illius, potest » repetere tot mensuras, quot dedit mutuo. Interim tamen qui- » dam de his rebus eodem modo loquuntur, quo de moneta. » V. *Laym. l. c. num.* 14. *et Bon. l. c.* * (*Vide dicta n.* 782.) *

792. — « Quæres : Quæ obligatio, et pœna sit usurariorum, » et cooperantium?

« Resp. 1. Usurarius etiam non manifestus, ac hæres tenen- » tur restituere : imò etiam omnes ii, qui ex parte usurarii coo- » perantur efficaciter : v. gr. judices, domini temporales, notarii, » famuli, advocati, qui quovis modo juvant, vel cogunt mutua- » tarios ad solutionem usurarum. Dixi (positivè, seu efficaciter)

» quia habendo se negativè, possunt permittere usurarios, ob justam causam, et necessitatem pauperum. Propterea in praxi, » ex præsumpta voluntate mutuatariorum, fere excusantur minùs principales famuli. * (*Vide dicta supra n.* 789. *et l.* 2. » *n.* 78.) *

« 2. Usurarius publicus, sive notorius non debet admitti ad » Communionem Altaris, nec absolvi, donec restituat usuras, » nec sepeliri in loco Sacro : et qui scienter sepelit, ipso facto est » excommunicatus. 3. Addit *Laym. l. c. n.* 21. ejus testamentum » ipso jure irritum esse, nisi ante mortem restituerit. V. *Less.* » *Bon. Trull. cap.* 14. *d.* 22. * (*Item usurarii sunt infames. Salmant. c.* 3. *num.* 125.) * »

DUBIUM VIII.

DE EMPTIONE, ET VENDITIONE.

ARTICULUS I.

Quid sit Emptio, et Venditio?

793. Quando venditio est justa? — **794.** An requiratur determinatio pretii? An, data arrha, liceat à contractu resilire? — **795.** An requiratur scriptura, et traditio? — **796.** An ad transferendum dominium requiratur solutio pretii, vel fides de illo? — **797.** Ad quem spectent fructus, cùm completur conditio emptionis? — **798.** Ad quem spectent fructus rei venditæ, sed non traditæ? — **799.** Cujus sit res empta pecunia aliena? — **800.** An valeat contractus, si vendatur res aliena? — **801.** In quibus casibus res suo valore crescat, vel decrescat? — **802.** Quid de merce ultronea? — **803.** An taxa obliget in conscientia? — **804.** Quotupliciter pretium varietur? Et an res pretiosæ habeant majorem latitudinem? — **805.** An deceptio semper obliget ad restitutionem? — **806.** An liceat pluris vendere rem utilem emptori? Quid si adsint alii justi tituli? — **808.** An res extraordinariæ possint vendi quanti plurimi? An communis æstimatio variet pretium? Et an venditio sub hasta, aut per venditrices? — **809.** Quid si res vendatur minutim? — **810.** An res possint cariùs vendi ob dilatam solutionem? An ratione periculi, vel quia res pluris esset valitura? — **811.** An res ad creditum cariùs vendi possit? — **812.** An et quando liceat vendere cum pacto retrovendendi? — **813.** An licitum sit pactum reemendi, ad arbitrium emptoris? Quid de contractu *Mohatra?* — **814.** De *Monopoliis?* — **815.** Quot modis fit *Monopolium*? — **816.** An unus, vel pauci, qui annonam emunt, ut cariùs vendant, peccent contra justitiam? — **817.** An mercatores inter se conspirantes, ut merces vendant pretio summo, teneantur ad restitutionem? Et an factum *Monopolio* a Mercatoribus, liceat aliis mercem eodem pretio vendere? — **818.** An irritet contractum vitium occultum — **819.** Quid si vitium sit circa substantiam? — **820.** Quid si vendatur ut pura res mixta perfectior aliis? Quid de vino mixto cum aqua? — **821.** An sit injustitia vendere quid pro quo? — **822.** Quid si vitium sit circa quantitatem? — **823.** Quid si circa qualitatem? — **824.** An

sit illicitum vendere pretio ordinario debitum, cujus debitor non est solvendo; vel mercem mox minuendam? — **825.** An tradita tibi re ad vendendum pretio designato, possis retinere superfluum? Et an idem dicendum de eo qui emit nomine alieno? — **826.** Quid de Sartoribus viliùs pannum ementibus? — **827.** Si res vendatur duobus, cui acquiratur dominium? — **828.** Si res pereat ante traditionem cui pereat? Quid si post traditionem? — **829.** An liceat viliùs emere chirographa, seu credita?— **830.** Vide alia apud Busemb.

793. — « RESP. Est contractus, quo pretium pro merce solvi» tur; completurque mercis traditione. Venditio contra. Jus» titia ejus in hoc consistit, ut pretium sit justum, sive exæquet » valorem rei, et contra. Aliàs, si sine legitimo titulo secus fiat, » committetur injustitia gravis, vel levis pro gravitate excessûs, » qui proinde ad restitutionem in conscientia obligabit; etsi in » foro externo ad restitutionem fere non cogatur quis, nisi ultra » dimidium defraudaverit. Vid. *Laym. c.* 17. *Bonac. d.* 3. *q.* 2. » *p.* 1 *et* 4. »

794. — Notandum I. Quòd ut contractus emptionis sit validus, requiritur determinatio pretii, (*V. Not.* XXVI, *pag.* 362.) quæ si remittatur ipsi emptori, nullus est contratus, *l. Quod sæpe, ff. de Contrahenda emptione.* Secus, si remittatur tertio, *l. ult. C. eod. tit.* sive judicio Prudentum, ut rectè ait *Dicast.* An autem valeat emptio facta pro justo pretio, sine determinatione? Affirmat *Palaus disp.* 5. *p.* 1. *n.* 2. *Salm.* autem *de Contr. c.* 2. *n.* 2. negant cum communi, nisi pretium sit jam à lege taxatum. Et sicut pretium, sic etiam (ut valeat contractus) res debet esse determinata, saltem in spe, ut quando venditur hic jactus retis. Vid. *Salm. ib. n.* 3.

Quæritur hîc, an quando data sit arrha (*V. Not.* XXVII, *pag.* 362.) liceat danti resilire à contractu cum jactura arrhæ? Respondeo cum *P. Concina tom.* 7. *p.* 267. *n.* 2. quòd licitè potest ex consuetudine, quæ regulariter talis est. Excipitur, nisi arrha data sit pro majori securitate contractûs jam initi. Utrùm autem in dubio, an arrha data fuerit pro securitate, liceat danti resilire? Videtur negare *La Croix l.* 6. *p.* 2. *n.* 134. *ex Onnate de Contr. t.* 2. *D.* 34. *sect.* 1. quia natura hujus contractûs arrhæ est, ut detur pignus ad statuendam obligationem ad non recedendum à contractu sub pœna pignus amittendi. Sed affirmat *Concina l. c.* Et hoc verum mihi videtur in iis contractibus, ubi regulariter talis est consuetudo; quisque enim præsumitur velle contrahere juxta consuetudinem, qua regulariter fiunt contractus.

795. — Notandum II. Quòd contractus emptionis solo consensu perficitur, (*V. Not.* XXVIII, *pag.* 362.) nisi ante emptionem conveniant partes conficere scripturam, ex §. *un. Inst. de Oblig. ex cons.* §. *Emptio de Empt. et Vend.* Dominium autem rei non transit ad emptorem, nisi facta traditione, ut est commune, contra *Pal. Vas.* et videtur certum esse ex §. *Utique. Inst. de Empt. etc.* ubi: » Qui nondum emptori tradidit rem, adhuc ipse dominus est. »

796. — Imò nec transfertur dominium rei etiam emptori traditæ, donec ab emptore pretium solvatur, (*V. N.* XXIX, *p.* 353.)

vel offeratur, aut saltem præstetur pignus, vel fidejussio, aut saltem fides de illo, *ex* §. *Venditæ. Institut. de Rerum divisione*, ubi dicitur : « Venditæ verò res, et traditæ non aliter emptori » acquirentur, quàm si is venditori pretium solverit, vel alio » modo ei satis fecerit veluti ex promissione, vel pignore dato. » Sed si is, qui vendit, fidem emptoris secutus fuerit, dicendum » est emptoris fieri. » Quæstio autem hîc fit, an gabella debita pro venditione solvenda sit gabellario tempore contractûs, vel tempore traditionis? *Vasq. P. Nav. etc.* apud *Salm. cap.* 2. *num.* 4. dicunt tempore traditionis. Et probabile putant *Salm.* Sed rectè probabilius censent oppositum cum *Pal. Vill. Prado, Bon. Dic.* et idem tenent *Less. l.* 2. *cap.* 21. *num.* 1. *Lugo D.* 26. *num.* 5. *et Continuator Tournely tom.* 1. *p.* 338. Ratio, quia contractus emptionis solo consensu perficitur, ut habetur ex §. *un. Inst. de Oblig. ex consensu*, ubi dicitur : « Consensu fiunt obligationes in emptioni- » bus, locationibus.. Ideo autem istis modis obligatio dicitur con- » sensu contrahi, quia neque scriptura, neque præsentia omnino » opus est, at nec dari quidquam necesse est, ut substantiam ca- » piat obligatio. »

797. — Notandum III. Quòd quando venditio est conditionata, impleta conditione, contractus retro trahitur ad diem venditionis; ideoque fructus interim percepti pertinent ad emptorem. Hoc tamen est, quando conditio adjecta est casualis : secus, si protestativa, scil. cujus impletio sit in potestate emptoris. Ita *Less. Mald. etc. cum Salm. num.* 25.

798. — Notandum IV, quòd periculum et commodum rei regulariter spectat ad dominum rei, sed in contractu venditionis, emptione perfecta, spectat ad emptorem, semper ac est vendita res determinata, etiamsi res non sit tradita, vel tradita sine habita fide de pretio (quibus casibus remanet res in dominio venditoris, ut dictum est mox supra n. 796.) nisi aliter conventum sit (*V. Not.* XXX, *pag.* 364.) Ita ex §. *Cum autem* 3. *Inst. de empt. et vend. l. Id quod* 7. *ff. de Per. et comm. et l. Post Perfectum.* 1. *Cod. eod. tit.* Excipe tamen, si venditor sit in mora tradendi; tunc etiam ad ipsum pertinet periculum, ex *l.* 17. *ff. de Per. et comm.* Item, si culpa venditoris res fuerit destructa, vel deteriorata, ex *l.* 2. *eod. tit.* Vide *Croix l.* 3. *p.* 2. *num.* 605. Perfecta autem emptione, si aliter conventum non fuerit, fructus rei pendentes spectant ad emptorem, ut communiter docent *Less. l.* 2. *c.* 21. *n.* 100. *Spor. de* 7. *Præc. c.* 5. *n.* 93. *Cont. Tourn. t.* 1. *p.* 450. *Lugo D.* 26. *Sect.* 14. *Croix l. c. n.* 977. *cum Moll. Laym. etc.* Et hoc currit etiam pro foro conscientiæ, ut *Spor. cum Mol. et communi.* Dicit tamen *Tourn. cum Lugo*, quòd hoc valet quoad æstimationem, quam habent fructus tempore emptionis : Si verò fructus tempore venditionis erant immaturi, cùm postea sunt maturi, certum est quòd, re non tradita, eorum incrementum debetur venditori, ut *Less. et Mol. apud Lugo, D.* 26. *n.* 212. *ac Tourn. l. c.*

Ita quoad fructus pendentes; Quoad fructus verò futuros rei,

dubitatur 1. Ad quem spectent ipsi, re non tradita, vel tradita sine pignore, aut data fide de pretio, ita ut dominium rei adhuc fuerit apud venditorem? *Prima* sententia, quam tenent *Tourn. tom.* 1. *pag.* 451. *n.* 4. *et Bon. de Contr. D.* 3. *q.* 2. *p.* 7. §. 1. *n.* 4. *cum Coo.* dicit eos spectare ad venditorem, ex regula illa generali, quòd res suo domino fructificat. *Secunda* tamen sententia communis et verior, quam tenent *Less. l.* 2. *c.* 21. *n.* 109. *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 978. *Salm. de Contr. c.* 2. *n.* 17. *cum Sylvest. Tap. Mald. Spor. de VII Præc. c.* 5. *n.* 94. *cum S. Anton. Arm. P. Nav. et Laym.* docet, fructus spectare ad emptorem, nisi aliter conventum sit. Ratio, tum quia, cui debetur res, debentur etiam fructus tanquam accessorii; tum quia æquum est, ut ad eumdem emptorem spectet commodum fructuum, ad quem spectat rei periculum, ut mox supra dictum est. Nec obstat regula enuntiata, quòd res domino fructificet; nam respondetur hoc intelligi de domino absoluto, non autem de domino rei, quæ debetur alteri, ad quem rei periculum spectat. Nec deinde obstat dicere, iniquum videri, quòd emptor percipiat fructus, et venditor non possit pretio frui; nam respondetur, hoc commodum emptoris bene compensari cum periculo rei ab ipso assumpto; Cæterùm pretium solvendum per se æquale est pretio persoluto, nisi ex mora solvendi venditor patiatur aliquod interesse ratione damni emergentis, vel lucri cessantis; tunc enim emptor sanè teneretur illud ei resarcire, ut omnes docent cum *Spor. n.* 96. Certum autem est, quòd si venditor intenderet non ratam habere venditionem, nisi postquam pretium solvatur, eo casu tam periculum rei, quàm commodum fructuum ad ipsum spectet, ut *Spor. l. c. cum P. Nav. et Laym.*

Diximus autem, *nisi aliter conventum sit*, nam si res non sit tradita, vel tradita sit sine pignore, aut fide de pretio; tunc dubitatur 2. an possit venditor pacisci, ut fructus ad ipsum spectent, donec pretium solvatur? *Prima* sententia negat cum *P. Conc. tom.* 7. *pag.* 269. *n.* 11. *et S. Antonin. Sylvest. Major. Arm. Gabr. etc. ap. Dian. p.* 4. *tr.* 4. *R.* 139. qui probabilem putat. Ratio, quia venditor, concedendo dilationem ad solvendum pretium, nequit per hoc tempus proventum exigere; compensato tamen interesse ab emptore, si tempore præfinito fuerit in mora solvendi. *Secunda* verò sententia communior, et probabilior affirmat, eamque tenent *Mol. D.* 368. *n.* 9. *Fill. tr.* 35. *c.* 8. *q.* 2. *n.* 177. *cap.* 7. *dub.* 21. *n.* 3. *cum Nav. Ang. Tab. Castr. etc. Bon. D.* 3. *q.* 2. *p.* 7. §. 1. *num.* 5. *cum Covarr. Gom. et Reb.* et idem tuetur *Petr. tom.* 2. *p.* 393. Ratio, quia venditor justè potest dominium directum transferre in emptorem, et reservare sibi dominium utile, ut fructus percipere valeat, usquedum pretium solvatur; et tunc non exigit fructus ratione solutionis dilatæ, sed ratione ipsius venditionis hoc pacto initæ. Hoc tamen casu bene ait *Petr. l. c.* quòd si prædium pereat, vel deterioretur, non posset venditor exigere id quod ratione præfatorum fructuum emptor promiserit ei correspondere.

799. — Quæritur 1. cujusnam sit res empta pecunia aliena? Respondetur, emptoris, si emat nomine suo, *ex l. Si eo C. de Rei vindicatione :* ubi dicitur : « Si ex ea pecunia, quam deposueras, » is apud quem collata fuerat, sibi possessiones comparavit, ipsi- » que traditæ sunt... ab eo invito in te transferri injuriosum est. » Excipe, si pecunia sit Ecclesiæ, minoris, et militis, ut *Bon. Reb. Sylv. etc. cum Salm. c.* 2. *n.* 29. Quia tunc illis res acquiritur.

800. — Quær. 2. an valeat contractus, si vendatur res aliena? Resp. ex *l. Rem alienam*, 28. *ff. de Contr. empt.* validum esse quoad translationem dominii, non quidem rei, sed pretii : unde vendens mala fide acquirit dominium pecuniæ, sed tenetur emptori omnia damna restituere : qui autem vendit bona fide, non tenetur ad damna, neque ad evictionem, ut dicunt *Salm. de Contr c.* 2. *n.* 31. cum aliis, quibus consentit *Pal. tr.* 33. *D.* 5. *p.* 28. §. 1. *n.* 1; sed tenetur quidem pretium restituere emptori, etiamsi cum eo convenerit non teneri de evictione, ut exprimitur in *l. Emptorem* §. *Qui autem ff. de Action. empt.* ubi : « Idem esse » dicendum, etsi apertè in venditione comprehendatur nihil evic- » tionis nomine præstitum iri, pretium quidem deberi re evicta. » Æquum enim non est, ut venditor lucrum faciat cum jactura emptoris; vide *Palaum l. c.* §. 4. *n.* 2. Sed excipitur 1. nisi expressè fuerit conventum de non restituendo pretio, ut *Pal. ib.* Excipitur 2. nisi venditor in nihilo factus sit ditior, eò quòd nimirum bona fide in largitiones fortè, aut in lusum pretium insumpserit, ut aiunt *Salm. dict. n.* 31. Excipitur 3. nisi emptor scienter rem alienam vel alteri obligatam comparaverit, tunc enim ipse, nisi expressè de evictione convenerit, in pœnam sui criminis nec etiam pretium potest repetere, ut sancitur in *l. Si fundum C. de Evict.* Vide *Pal. l. c. n.* 16. qui deinde *n.* 18. bene advertit, ex hoc non inferendum, quòd pretium eo casu possit à venditore retineri, nam in foro conscientiæ illud emptori restituendum est, in foro autem externo Fisco adjudicandum. (*V. Not.* XXXI. *p.* 364.)

Refert autem hîc aliqua adnotare de obligatione evictionis. Debetur evictio, non tantùm in venditione, si res ab emptore evincatur ex *l.* 1. *et seq. ff. de Evict.*, sed etiam in permutatione, datione in solutum pro debito, constitutione dotis æstimata, transactione, divisione hæreditatis, et in quolibet alio contractu oneroso, ut fusè probat *Pal. tr.* 33. *D.* 5. *p.* 8. §. 1. Non verò in contractu lucrativo; unde donans non tenetur ad evictionem, nisi fortè donatio incœperit à promissione rei indeterminatæ, et postea tradat rem quæ evincitur : vide *Pal. l. c. ea. n.* 11. Ut autem emptor possit de evictione agere, tenetur litem motam, antequam tempus probationum elabatur, venditori denuntiare ex *l. Emptor. C. de Evict. et l. Si rem, ff. Eod.* A qua tamen denuntiatione excusantur Minores, et Ecclesiæ : *Pal. l. c.* §. 3. *n.* 5 *et* 6. Facta autem denuntiatione, tenetur venditor præstare emptori documenta pro defensione; sed non tenetur defendere, nisi id promiserit; *Pal. ibid. n.* 9 *et* 10. Tenetur tamen ad expensas litis, ut dicit *Pal.* cum aliis (contra aliquos) §. 5. *n.* 4 *et* 5. *ex l. Si plu.*,

§. *Nota ff. de Evict. et l. Qui absentem, ff. de Procurat.* Si verò malitia, aut culpa Judicis, aut vi alterius, aut negligentia emptoris res evincatur, venditor ad nihil tenetur: periculum enim fortuitum ad emptorem pertinet, ut rectè ait *Pal.* §. 5. *ex n.* 11.

801. — « 1. Quod spectat ad emptorem, is potest emere viliùs, » quàm res valeat, si ei non sit commoda, vel emat in gratiam » venditoris, ac similes sint circumstantiæ, quæ rem faciant vi- » liorem. Nec obstat, quòd venditor necessitate ductus vendat » viliùs; quia venditio manet voluntaria, inquit *Cajet.* Vid. *Bon.* » *l. c. n.* 21 *et* 23. Potest nihilominus graviter peccari contra » caritatem, si quando pauperculi extrema inopia res suas ven- » dere coguntur, nimis viliter ab eis emas. *Laym. l. c. n.* 10. »

Notandum est 1. quòd res in manu mercatoris ratione sui laboris et operarum pluris æstimantur quàm in manu alterius. Propterea tamen non est illicitum alteri rem vendere tanti, quanti venditur à mercatore. *Less. l.* 2. *c.* 21. *n.* 24. *Salm. c.* 2. *n.* 21. *cum Lug. Bonac. etc.*

Notandum 2. quòd concursus emptorum, et penuria mercium auget pretium rei; paucitas contra emptorum, et copia mercium minuit pretium, *Salm. cap.* 2. *n.* 102. *cum communi. P. Concina tom.* 7. *p.* 301. *n.* 101. *Tourn. tom.* 1. *p.* 442.

802. — Notandum 3. quòd pretium rei decrescit, quando res est parum utilis emptori, et hic in gratiam venditoris emit. Est communis sententia cum *Tourn. tom.* 1. *p.* 443. *et Salm. c.* 2. *n.* 103 *et* 105. *in fine cum Bon. Dic. Reg. et aliis.* Hinc fit, quòd merces ultroneæ licitè possunt viliùs emi, ut communiter docent *P. Concina t.* 7. *p.* 301. *n.* 18. *Tourn. l. c. Diana p.* 1. *tr.* 8. *n.* 36. *et Salm. n.* 105. cum aliis communiter, contra *Ronc. de Contr. c.* 3. *q.* 5. *R.* 4. qui ait ex hoc solo capite quòd res ultro à venditore offeratur, non esse causam, ut pretium rei decrescat, nisi accedat alia circumstantia, nempe paucitatis emptorum, vel pluralitatis offerentium. Sed veriùs alii DD. communiter, ut diximus, contrarium docent, quia regulariter in hujusmodi ultroneis venditionibus pauci inveniuntur emptores. At dubitatur 1. Quanti vilescat res ultro oblata. *M. Serra* 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. *dub.* 3. *cum Conrad. et Reb. Salas, Palac. Barth. à S. Fausto, et Megala ap. Dian. p.* 1. *tr.* 8. *R.* 78. sentiunt vilescere usque ad dimidium. Sed probabiliùs *Cajet.* 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. *Bon. D.* 3. *q.* 2. *pun.* 4. *n.* 23. *Fill. tr.* 35. *c.* 4. *n.* 79. *Sporer de* 7. *Pr. n.* 22. *Diana l. c. R.* 36. *Mazzot. t.* 2. *p.* 111. *Tamb. l.* 8. *tr.* 3. *cap.* 7. §. 4. *n.* 6. censent vilescere tantùm pro tertia parte. Dubitatur 2. An idem currat, quando venduntur merces ob paupertatem? *Prima* sententia affirmat; eamque tenent cum *Busemb. Cajet. d. art.* 1. *Conrad. Res. cas. p.* 1. *q.* 151. *Bon. l. c. cum Soto, Sa, Vasq. et aliis, Dian. d. R.* 78. *cum Nav. Terr. et Vill.* Ratio, quia res ultronea de se pretio decrescit juxta communem æstimationem; inopia autem venditoris non efficit, ut pretium mutetur. Negat autem *Secunda* sententia, quam tenent *Tournely t.* 1. *pag.* 442. *et Salm. cap.* 2. *n.* 105. *cum P. Nav. Reg. Dic.* Ratio, quia hoc

videtur adversari caritati, et justitiæ, emere viliùs à paupere, qui necessitate coactus vendit. Excipiunt *Salm. et Conc. ll. cc.* si res ematur tantùm in gratiam venditoris, ita ut aliàs non emeretur. Hæc *secunda* sententia est quidem æquior, et omnino suadenda; sed spectata ratione, *prima* sententia non videtur improbabilis. Dummodo, excipio, quòd res emenda non sit de iis, quæ communiter emuntur, et offeruntur, ut frumentum, oleum, vinum: Secus de aliis, quæ non ita facilè venduntur. Neque in eo casu officit, quòd emptor re illa indigeret, quia id per accidens esset, et casus non mutat pretium rerum. Quando verò alter vendit coactus à necessitate, et tu non emis merè in gratiam sui, facilè potes peccare contra caritatem, ut bene ait *Mazzota l. c.* emendo tanto vili pretio, quanto emeres merè in gratiam venditoris. Qui autem venderet in gratiam emptoris, sentio non posse vendere plus pretio supremo, nisi concurreret aliqua extraordinaria circumstantia, nempe raritas rei, multitudo emptorum, incommodum venditoris, vel specialis ipsius venditoris affectus ad rem, ut dicemus infra: Aliàs, si adesset tantùm commodum, vel affectus emptoris ad rem, utique non liceret augere pretium, ut dicemus cum *S. Thom. n.* 806.

Notandum 4. quòd si tam emptor, quàm venditor ignorent pretium rei, tunc justum erit pretium illud quod convenitur, quia uterque tunc exponitur periculo jacturæ. Ita *Tournely tom.* 1. *p.* 446. *cum Bannez.* Item notandum cum eodem *Tournely p.* 447. quòd si aliqua res minoris valeret in uno loco, et majoris in alio, potest majoris vendi in loco minoris pretii, dummodo venditor assumat in se periculum transvehendi rem ad locum pretii majoris.

« 2. Emptor potest emere minoris, ex eo quòd multa simul » emat; quia tunc venditorem liberat multis curis, et expeditum » facit ad alia nova comparanda, unde meritò pretium decrescit. » *Bon. loc. cit. p.* 4. *n.* 13. *ex Less. Regin.* * (*Est commune cum* » *Less. c.* 21. *num.* 38. *Lugo etc. ap. Salm. n.* 149.) *

805. — « 3. Quoad venditorem, is communiter debet vendere » secundùm pretium taxatum à lege, vel magistratu; quòd si » nullum est, id censebitur justum, quod morali hominum æstimatione imponitur. Quod non consistit in indivisibili, ut anxiè » scrupulari oporteat, sed dividitur in infimum, medium, et summum, sive, ut alii vocant, pium, moderatum, et rigorosum, ita » ut intra latitudinem hujus pretii vendere, et emere liceat, nunc » summo, nunc infimo. »

Notandum est 1. quòd taxa facta pretii à Republica obligat in conscientia, ut *S. Th.* 1. 2. *q.* 96. *art.* 1. *ad* 3. *cum communi*, etiam Ecclesiasticos (licèt sit probabile alias leges Ecclesiasticos non obligare) *Salm. c.* 2. *n.* 118. Intelligitur tamen, nisi notabiliter res mutentur, ut *Less. c.* 21. *d.* 2. *Salm. ib. cum Reg. Trull. Dic. etc.* Vel nisi taxa à majori parte Populi non servetur, sciente Principe, et non puniente, *Salm. n.* 116 *et* 135, vel si annus sit sterilis, ut mox subdetur. Utrùm autem tunc res optima possit

cariùs vendi, vel misceri cum alia, ita ut fiat sicut aliæ res communes? Affirmant probabiliter *Salm. c. 2. n. 128 et 130. P. Conc. t. 7. tr. 306. n. 29. et Tourn. t. 1. p. 447.* Ratio, quia Princeps, taxando pretium, respicit tantùm valorem mercis ordinariæ. An verò venditor possit cogere emptorem solvere in determinata specie pecuniæ? Probabile esse, quòd possit, dicunt *Salm.* Negat verò *P. Conc. l. c. n. 28.* Ego censeo posse cogere ad solvendum pecunia usuali, nempe ænea pro rebus vilibus, argentea pro rebus magni valoris. Probabile autem est in annis valde sterilibus taxam non obligare, ut *Nav. Bonac. Mol. Covarr. Pal. etc. contra Ledes. Bun. Tap. Azor. etc.* Vide *Salm. c. 2. ex n. 132.*

304. — Notandum 2. quòd pretium variari potest, ratione temporis, et loci; debet enim attendi tempus, in quo res traditur, et locus, ubi est res quæ venditur, non autem ubi fit contractus, nisi venditor conveniat huc rem transferri, *Salm. c. 2. n. 98 et 99. cum Lugo, Dic. etc. ac Tourn. ut sup. n. 802. in fin.* Hinc res pretiosa potest parvi emi, ubi parvi æstimatur; et res vilis magni vendi, ubi magni æstimatur. Vide *dicenda n. 808.* E contrario venditor non potest alicubi rem vendere pluris, quàm ibi æstimatur, licèt emerit cariùs, et multùm expenderit ad illam vehendam, ut docet *S. Th. Less. Bon. etc. cum Salm. n. 100.*

Notandum 3. quòd pretium rerum vilium minorem latitudinem habet, quàm pretiosarum; vinum enim, aut simile quod valet 5, potest vendi 6 vel 4; aut si valet 10, potest vendi 12 vel 8, ut dicunt *Tournely tom. 1. pag. 442. et Caj. apud Salm. n. 79. in fine;* aut si valet 100, potest vendi 105 et 95. *Less. c. 21. n. 10. et Concina tom. 7. pag. 294. n. 2.* Domus autem, aut villa, quæ fortè vendita est pro 20 mille, post annum emi poterit pro 12 mille. Vid. *Salm. ibid. n. 80. cum Less. Lugo, etc.*

305. — Notandum 4. quòd, licèt in foro externo non invalidetur venditio, nisi deceptio sit ultra dimidium justi pretii: In foro tamen conscientiæ etiam deceptio infra dimidium obligat ad restitutionem. Et ita omnino dicendum (contra Juristas aliquos) cum *S. Th. 2. 2. q. 77. art. 1. ad 1. Less. l. 2. c. 21. n. 21. Lugo D. 16. n. 81. et Salm. c. 2. n. 85. cum communi.* Et hoc etiamsi contractus fuerit initus bona fide; tunc enim decipiens tenetur saltem ad id, in quo factus est ditior.

Quòd si, ut supra notavimus cum *Tournely t. 1. p. 446. et Salm. 2. n. 88.* tam emptor, quàm venditor rei valorem ignorent, et uterque sorti se committant, ut lucrum vel damnum spectet ad eum, cui sors contingeret, tunc valet contractus, etiamsi postea inveniatur deceptio in dimidio, quia tunc sibi invicem censentur cedere excessum, ut rectè aiunt *A A. cit.*

Hîc etiam advertendum, quòd communiter non præstatur fides mendaciis vendentium, dum satis noscuntur hæc esse communia stratagemata; unde ipsi regulariter non tenentur ob id ad restitutionem, ut *Salm. c. 2. n. 84. cum Trull. Bon. et Reb.* Dixi *regulariter*, quia si aliquando venditor certè animadverteret,

emptorem mendaciis credere, et ideo majoris emere, tunc quidem ab injustitia is non est excusandus.

306. — « 4. Si quid emptori valde utile sit non licet hoc solo » nomine rem vendere ultra pretium justum : quia utilitas emptoris tota est ipsius, non venditoris, *Bon. loc. cit. n.* 27. *ex* » *Less. l.* 2. *c.* 27. *d.* 4. *Fill. t.* 35. *n.* 77. * (*Ut communiter* » *Salm. c.* 2. *n.* 91. *cum S. Th.* 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. *qui ait :* Si ali» quis multùm juvetur ex re alterius quam accepit, ille verò qui » vendit non damnificetur carendo re illa, non debet eam super» vendere : quia utilitas quæ alteri accrescit, non est ex vendi» tione, sed ex conditione ementis. *)

307. — « 5. Licet autem vendere cariùs, quàm valet pretio » currenti, si alii boni tituli adsint, et simul de hoc emptorem » moneas : quia tunc illi non fit injuria. Tales autem sunt, v. » gr. lucrum cessans, aut damnum emergens, aut incommodum, » vel molestia tibi obventura ex rei venditione : aut affectus in » eam singularis, ut si acceperis à majoribus, à Principe. Item » si res sint novæ, raræ et singulares ; ut v. gr. peregrini flores, » aves, feræ, monumenta antiqua, picturæ, numismata, *Laym.* » *l.* 3. *t.* 4. *c.* 17. §. 5. *n.* 10. *Con. l. cit. n.* 15. *ex Less. Reg.* »

Certum igitur est, posse rem pluris vendi ratione damni emergentis, vel lucri cessantis causa venditionis, ex *D. Th.* 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. Modò de his emptor moneatur, ut communiter docent cum *Busemb. ut supra, Less. l.* 2. *c.* 21. *n.* 26. *Lugo D.* 26. *n.* 89. *et Salm. c.* 2. *n.* 89. *cum Bon. Soto, Trull. Bann. Mald. etc.* Et hoc etiamsi pretium sit à principe taxatum; quia taxa respicit rem tantùm secundùm se, ut *Salm. l. c. cum Trull. et Salon.* An verò possit hujusmodi interesse exigi à venditore, si ipsemet se offerat ad vendendum? Negant *Tournely t.* 1. *p.* 444. *in fine, et Bann. ac Trull. ap. Salm. l. c.*, quia tunc ipse venditor, non jam emptor, esset causa talis damni. Sed probabilius mihi est oppositum, juxta dicta *de Usuris n.* 769. *v. An autem, in fin.* Ratio, qui emptor, acceptando contractum, jam ipse est vera causa damni venditoris.

Quæritur I. An autem ratione specialis affectûs, quem habet venditor ad rem, possit eam pluris vendere? Negat *Tapia ap. Salm. cap.* 2. *n.* 90. quia ob hoc res non fit magis æstimabilis, cùm id nihil commodi afferat emptori. Sed communiter, et veriùs affirmant *Less. Lugo, ac Salm. ll. cc. cum Bon. Trull. Vill. et Mald.* Ratio, quia privatio rei, erga quam est quis specialiter affectus, verè est pretio æstimabilis. Si autem valeret ratio *Tapiæ*, nec etiam ob damnum emergens, aut lucrum cessans, posset res pluris vendi, quia neque illa afferunt emptori aliquid commodi.

308. — Quæritur II. An res, quæ non sunt necessariæ ad communem convictum, ut gemmæ extraordinariæ, equi pretiosi, aves indicæ, picturæ singulares, et similia possint vendi quanti plurimi? Idem quæritur de cantu, saltatione, abusu muneris? Affirmant *Diana p.* 1. *tr.* 8. *Restit.* 56. *cum Sot. Tol. Bun. Reg. Serra, Val. Arag. etc.* Et *Salm c.* 2. *n.* 92. rectè proba-

bile vocant. Ratio est, quia cùm res non habet pretium nec legitimum, id est à lege taxatum, nec vulgare, nempe juxta communem hominum æstimationem, illud putatur justum, quod convenitur. Attamen probabiliùs negandum puto, ut tenent *Lugo D.* 26. *num.* 47. *Less. c.* 21. *dub.* 3. *Tourn. t.* 1. *p.* 441. *et Salm. n.* 93. *cum Pal. Bon. etc.* Quia, tamesti pretium talium rerùm magnam recipiat latitudinem, æquum verò est quòd habeat quamdam taxam, juxta arbitrium prudentum. Excipio tamen ex his mulieris honestæ usum, qui cùm sit pretio inæstimabilis, sine injustitia poterit illa pro eo quamplurimi accipere.

Notandum autem 1. cum *Lug. num.* 48. *et Salmant. n.* 94. *cum Pal. Bon. et Prado,* quòd communis æstimatio rei in aliquo loco reddit justum qualecumque pretium, prout apud Japones magni æstimantur specula, cultelli, etc. Notandum 2. *cum Lugo D.* 26. *n.* 45. *Tourn. p.* 446. *Conc. p.* 299. *num.* 13. *Salm. n.* 95. *cum Dicast. Trull. Bon. Bann. Dian. etc.* quòd res, quæ venduntur sub hasta, aut per venditrices, possunt quanti cariùs vendi, et quanti viliùs emi, ex *l.* 2. *C. de Resc. vend.* Modò absit fraus, et pretium non sit à lege texatum. Ratio, quia tunc Potestas publica approbat pro justo pretium illud, quod publicè emptorum concursu probatur. Idem dicitur de reditibus beneficiorum, Commendarum, etc. quæ locantur sub hasta, quia tunc, si emptores concurrant, res fit æstimabilior, si non concurrant, fit vilior. Et non satis probabiliter videtur huic contradicere Auctor *Petrocor. t.* 2. *p.* 349. qui enixè conatur probare, quòd si res adjudicetur offerenti pro pretio notabiliter minori, deberet ipse legitimum pretium adæquare. Nam si hoc esset, dico quòd casu quo emptor in licitatione offerret ultra pretium supremum, teneretur dominus rei excessum restituere; et hinc sequeretur, quòd res non posset adjudicari ultimo offerenti, si primus offerens jam supremum pretium obtulisset; sed hoc nemo dicet. Ergo, si res adjudicatur offerenti ultra pretium summum, hoc certè evenit, quia leges decernunt illud esse justum rei pretium. Ergo, si dominus potest retinere excessum, etiam emptor potest rem pretio minori quàm infimo emptam retinere.

Diximus, *modò absit fraus*, quæ vel potest intervenire ex parte venditoris, nempe si celet occultum vitium rei, aut si immittat fictos licitatores; vel ex parte emptoris, si dolo, minis, aut precibus importunis impediat, ne alii plus offerant. Hi enim peccant et tenentur ad restitutionem, donec ad justum pretium perveniatur; ita communiter *Tourn. t.* 1. *p.* 446. *Lug. D.* 26. *num.* 45. *Dian. p.* 4. *tr.* 4. *R.* 17. *et Salm. c.* 2. *num.* 58 *et* 96. cum aliis passim. Idemque rectè docent de Proxenetis, vel aliis quibus commissa sit venditio rei, qui merces vendendas, aut bona Hastæ exponunt eo tempore, quo sciunt paucos emptores esse adfuturos, ut res amicis suis adjudicetur.

Sed dubium 1. fit, utrùm, exposita re ad licitationem, possit emptor alios rogare (precibus tamen non importunis), ne plus offerant, ut ipse pretio infimo rem obtineat? Negat *P. Mc-*

gala 2. 2. *l.* 2. *c.* 6. *q.* 5. *n.* 146. cui adhæret *Cabass. Th. Jur. c. de Empt. et vend.* quia, dum alii parati erant plus offerre, venditor impeditur, ne majus pretium consequatur. Et huic opinioni favet *Less. l.* 2. *c.* 21. *n.* 147. *v. Dico tertio*, ubi ait : « Pari modo emptores contra justitiam peccant, quando conspirant, vel rogant alios, ut non liceantur rem justo pretio, sed » minoris; ratio, quia venditores (nota) jus habent ad pretium » majus. » Affirmant verò communissimè *Tourn. dict. p.* 446. *Lugo D.* 26. *n.* 45. *Dian. p.* 1. *tr.* 8. *R.* 76. *cum Villal. Reg. Vega, Rodr. Arag. Conrad. et P. Nav. ac Salm. c.* 2. *n.* 58. *cum Pal. Trull. Tap. et Dic.* Ratio (ut aiunt), quia emptor licitè hoc casu utitur sua diligentia, ut sibi consulat.

Dubium 2. fit, an liceat emptori pacto convenire cum aliis licitatoribus ne plus offerant? Videtur *Diana dicta Res.* 76. cum aliis citatis pariter affirmare, adducendo verba *Petri Nav.* (*de Rest. l.* 3. *c.* 2. *n.* 84 *et* 85.) qui sic tradit : « Non enim meo ju» dicio quodcumque monopolium mercatorum, ut nonnisi certo » pretio emant, est iniquum, si revera illud est justum. Atque » idem est, si quis in publica licitatione roget amicos, ne plus » dent, ut ipse justo pretio (infimo tamen, vel mediocri) rem » habeat juxta illum forum; iste enim utitur industria, ut res » justo pretio detur, timens in emendo augmentum magnum in » pretio. » Sed mihi, et aliis doctis Junioribus videtur oppositum dicendum, saltem casu quo per sententiam Judicis res ad subhastationem exponitur. Ratio, quia tunc dominus rei tenetur omnino rem tradere plus offerenti; ideoque injuriam ei emptor irrogat, si solùm pretium infimum, aut medium offerendo impedit venditorem à consecutione pretii supremi, ad quod jus habet, scilicet ne impediatur ab illo consequendo. Sicut igitur talis venditor constitutus est in periculo tradendi rem pretio parvo, si nullus alius emptor inveniatur plus offerens; ita jus habet, ne privetur spe obtinendi pretium majus, si plures interveniant oblatores, qui æmulatione ducti pretium augeant : Id enim videtur requirere jus, et natura licitationis, ut æqualitas servetur. Et idem videtur sentire *Lugo d.* 26. *n.* 45. *in fine*, ubi licèt permittat rogare, non tamen admittit pactum inire.

809. — « 6. Qui res minutim, et in parva quantitate vendunt, » possunt aliquanto cariùs vendere, quàm qui in magna quanti» tate, quia debent majores labores, expensas, etc. impendere » ad eas conservandas; et sic quidem excusant caupones, et stabu» larios, qui avenam, fœnum, paleas, etc. cariùs vendunt, quàm » alii; dummodo pretium iis non sit taxatum. *Salas, Trull. d.* 15. » *n.* 11. * (*Est commune apud Salm. c.* 2. *n.* 149. *cum Less.* » *n.* 38. *et Lugo.*) *

810. — « 7. Non licet cariùs vendere præcisè ob dilatam solu» tionem, aut viliùs emere, præcisè ob anticipatam solutionem : » quia in venditione, quæ fit credito, vel in anticipata solutione, » est virtuale mutuum, ideoque usura, si quid supra sortem exi» gatur. Quod intellige, ne interveniat alius titulus ex supra enu-

» meratis de usura : vel nisi aliunde crescat pretium, v. g. ex » frequentia emptorum, etc. *Bon. l. c. ex Less. Reg. Fil. etc.* » V. *super. dub.* »

Potest igitur de se res cariùs vendi ob dilatam solutionem, vel emi ob anticipatam, ratione damni emergentis, vel lucri cessantis, dummodo de his emptor moneatur. Notant tamen *Salm. c. 2. n. 241. cum Bann. et Villal.* non excusari, qui tantam habent copiam mercium, quòd opus eis sit partem earum ad creditum vendere ; vel qui habent superabundantem copiam pecuniæ, ut semper servent aliquid in deposito. (Sed de hoc vide *dicta supra n. 771.*) Rectè notant deinde, rarò his venditoribus contingere hoc lucrum cessans, quia, si venderent pecunia numerata, tantas merces non distraherent, et sic jam lucrantur pecunia credita, quod lucrarentur numerata. Ex quo dicunt, eis satis esse vendere ad creditum pretio summo id, quod aliàs infimo vendituri essent, sed non ampliùs.

Ratione autem periculi in exigendo pretio, etiam cariùs res licitè vendi potest, eodem modo ut dictum est supra de usura *n.* 766. Sed in venditione certum est de his titulis monendum esse emptorem, ut *Salm. ib. cum Serra.*

Certum est etiam, rem posse cariùs vendi, si pretium tradendum sit tempore, quo res pluris est valitura, modò à venditore usque ad illud tempus res esset servanda ; sicut contra potest viliùs emi, si res tradenda sit tempore quo minoris valebit, *Salm c. 2. n. 146 et 147.*

811. — Quæritur, an juxta consuetudinem loci, præciso quocumque alio titulo, liceat cariùs vendere rem ad creditum, quàm venderetur pecunia numerata. *Prima* sententia negat, eamque tenent *Nav. Man. c. 23. n. 82.* item *Val. Medin. Garc. Cord. etc. ap. Salm. c. 2. n. 150.* quia quidquid exigitur ob dilatam solutionem, est usura. *Secunda* verò sententia probabilis, quam tenent *Less. l. 2. c. 21. n. 56. Lugo D. 26. n. 107. cum Mol. Cano, Tol. Vict. etc. Spor. de 7. Præc. n. 24. et Salm. cum Soto, Pal. Sanchez, Trull. Serra, Bann. Reb. Vill. etc.* asserit licitum esse. Ratio, quia communis æstimatio justum reddit pretium rerum, quæ communiter ad creditum venduntur, cùm plures emptores ad sic emendum conveniant, et ideo res pretio augetur. Nec obstat, quòd emptores cogantur ad sic emendum à sua necessitate ; nam hoc per accidens se habet : cæterùm verificatur, quòd eo casu concurrit emptorum multitudo, quæ justam reddit talem adauctam æstimationem. Tantò magis, quia in multitudine emptorum impossibile est non subesse aliquod periculum amittendi pretium. Nec valet dicere, quòd tunc non multitudo emptorum, sed modus sic emendi augeret pretium, et hic modus est usurarius ; nam respondetur, quòd revera non modus dat titulum augendi pretium, sed multitudo aliorum sic ementium, licèt multitudo ex tali modo oriatur. Ex dictis pariter est probabile licitum esse rem viliùs emere numerata pecunia ob anticipatam solutionem, si talis alicubi sit consuetudo. Ratio, quia

tunc pauci sunt emptores qui emunt anticipata solutione: et contra multi sunt venditores tali modo vendentes, ex quo oritur, quòd merces de se crescant. Ita *Less. c.* 21. *n.* 61. *Lugo D.* 26. *n.* 120. *cum Mol. Tol. Cano, Turr. Vict. Salon. Reb. etc.* item *Salm. c.* 2. *n.* 153. 154. *cum Sanch. Bon. Pal. etc.* contra *Bann. Azor. Valent. etc.* Nec obstat id quod objicit *Habert t.* 4. *p.* 277. nempe quòd ad hoc, ut valeret ratio paucitatis emptorum, oporteret, ut hæc raritas adesset tempore traditionis rei, quando perficitur venditio; sed tempore traditionis non habetur hæc supposita paucitas emptorum. Nam respondetur, quòd contractus emptionis non perficiuntur tempore traditionis, ut supponit *Habert*; sed tempore contractûs initi, licèt dominium rei non transferatur, nisi post traditionem juxta dicta *n.* 795. An autem chirographa possint minoris emi ob anticipatam solutionem? Vide infra *n.* 829. (*V. Not.* XXXII, *pag.* 365.)

312. — « 8. Licitum est vendere rem cum pacto de retro» vendendo, id est, ut emptor teneatur tibi statuto tempore, vel » cùm volueris, eam revendere; modò vera, et non ficta emptio » fiat, nec palliata usura intercedat, *Mol. d.* 375. *Less. dub.* 14. » *etc.* Qui addunt, juxta æstimationem illius operis, ac pacti, » pretium esse imminuendum. *V. C. Lugo d.* 26. *n.* 189. »

Plures conditiones requiruntur, ut venditio cum pacto retrovendendi sit justa. I. Ut pretium minuatur juxta æstimationem gravaminis, quod sic emptori imponitur. Hinc pretium rei venditæ cum pacto retrovendendi, alii dicunt decrescere usque ad quartam partem, alii usque ad tertiam, alii ad arbitrium prudentum; ut *Salm. c.* 2. *n.* 59. *cum Less. Bon. et communi;* Sed *n.* 67. dicunt decrescere usque ad infimum pretium, non ultra: Sed parum probabiliter, nam hoc revera decrementum dici nequit, quia emptor ad pretium infimum, etiam sine tali pacto, jus habet. II. Conditio, ut non apponatur pactum, quòd pluris, vel minoris retrovendatur: licitum autem est pactum, ut retrovendatur eodem pretio licèt res pretio augeatur, ut *Less. l.* 2. *n.* 115. *Bon. et Vill. ap. Salm. n.* 64. Ideo enim minoris emitur, quia venditor libertatem habet recmendi rem eodem pretio, quando res pretio augetur. III. Conditio, quòd non imponatur, ut periculum rei venditæ sit apud venditorem, cùm illud per se spectet ad emptorem; nisi augeatur pretium juxta æstimationem periculi. Ita *Salm. n.* 65. Vide *n.* 842 *et* 849. IV. Conditio, ut res retrovendatur, sicut traditur vacua, vel cum fructibus. *Salm. dict. n.* 65. Probabile autem est, quòd ob pactum retrovendendi venditor habeat actionem in rem, etiamsi emptor alteri eam vendiderit. Vide *Less. n.* 121. *et Salm. n.* 66.

Si in venditione apponatur *Retractus Gentilitius*, sive pactum, ut consanguineus proximior venditoris jus habeat infra certum tempus rem recmendi, non poterit is rem reemere, ut aliis tradat; cùm hic *Retractus* tantùm institutus sit, ut bona conserventur in Familia; ita *Tourn. t.* 1. *p.* 465. *Conc. t.* 7. *p.* 290. *n.* 7. *Spor. de* 7. *Præc. c.* 5. *n.* 100. *et Cabass. l.* 6. *c.* 9. *n.* 11. *cum aliis,*

ex *l. Dubium* 14. *C. de Contrah. empt.* Si autem emptor velit rem vendere, tenetur monere consanguineos, qui si per duos menses noluerint emere, potest ille cuilibet vendere, ut *Spor. l. c.* Quando autem res venditur, consanguineo irrequisito, iste poterit rem retrahere intra annum et diem; ita DD. *ib.* communiter ex *l.* 2. *Feudorum ap. Laym.*

313. — An sit licitum pactum reemendi ad arbitrium emptoris? *Prima* sententia negat, quam tenent *Hab. t.* 4. *p.* 267. *Cont. Tourn. t.* 1. *p.* 463. *Concl.* 2. Ratio, quia licèt hujusmodi contractus fiat sub nomine venditionis, revera tamen res non videtur vendi, sed tantùm in pignus dari, ita ut emptor percipiat fructus ex sua pecunia, quam potest recuperare ad suum libitum. Eamdem sententiam sequuntur *Salm. c.* 2. *n.* 61. *cum Vill. et Tap.* Hoc modo tamen limitant, nisi de pretio tantùm minuatur, quantùm valent fructus; vel nisi sub initio contractûs vendatur prædium cariori pretio, juxta spem fructuum per aliquod tempus designatum percipiendorum. *Secunda* verò sententia communissima affirmat, et hanc tenent *Less. l.* 2. *c.* 21. *n.* 113. *Lugo D.* 26. *n.* 200. *Mol. D.* 377. *Pal. tr.* 33. *D.* 5. *p.* 13. §. 1. *ex n.* 1. *Spor. de* 7. *Præc. c.* 5. *n.* 101. *Viva de Contr. q.* 2. *art.* 3. *n.* 12. *Mazz. t.* 2. *p.* 124. *Bon. D.* 3. *q.* 3. *p.* 5. *ex n.* 2. *cum Coo. Azor. Fill. et Garcia;* item *P. Nav. Malder. et Sylvest. ap. Salm. n.* 60. Hanc secundam sententiam certè probabiliorem puto, cum his tamen conditionibus. I. Ut adsit verus animus emendi et vendendi, non autem fœnerandi. II. Ut emptor majus pretium solvat, juxta æstimationem hujus oneris quod imponit venditori, reemendi rem quando ipsi emptori placuerit; in quo omnes conveniunt. Hoc autem onus putant aliqui apud *Viva l. c.* æstimari usque ad tertiam partem pretii. III. Ut non obligetur venditor reemere eodem pretio majori quod recipit, ut docet *Less. n.* 118. quidquid postmodum subdat, scilicet hoc excusari posse ex communi usu et æstimatione hominum, quod mihi minimè probatur: Hic censeo non posse emptorem in tali contractu obligare venditorem, nisi ad solvendum solum pretium, juxta valorem rei tempore venditionis, et si res sit deteriorata, juxta valorem rei tempore reemptionis; excessus enim justi pretii datus venditori, totus ad illum spectat, ratione oneris ipsi impositi reemendi ad arbitrium emptoris. His conditionibus servatis, nequaquam illicitum mihi videtur præfatum pactum reemendi: sicut enim licitum est pactum retrovendendi in beneficium venditoris cum diminutione pretii, sic contra cum pretii augmento licitum dici debet pactum reemendi in beneficium emptoris, cùm ita gravamina utrimque compensentur. Neque dicatur hoc esse mutuum virtuale, cùm sit vera emptio et venditio, disparem quidem habens naturam à natura mutui, in mutuo enim res oppignorata perit mutuatario; sed hîc, si res poreat, emptori perit, aut deterioratur.

Nota hîc vetitum esse contractum *Moatra*, scilicet quando quis emit à te mercem majori pretio credito, cum pacto explicito, vel implicito, ut tibi retrovendat minori pretio numerata pecunia.

Adest de hoc *prop.* 40 *damn.* ab Innoc. XI. « Contractus moha-
» tra licitus est etiam respectu ejusdem personæ, et cum contractu
» retrovenditionis prævie inito cum intentione lucri. » Ratio, quia patet esse palliatam usuram. Cæterùm, si res sine ullo prævio pacto retrovendatur, etiam pretio infimo, eidem venditori, de se contractus licitus est, modò absit animus usurarius. Ita *Less. l.* 2. *c.* 21. *n.* 130. *Tournely t.* 1. *p.* 464. *Salm. c.* 2. *n.* 70. *cum Tol. Nav. Pal. Bon. et communi.* Addit imò *Lugo. D.* 26. *n.* 208, non esse illicitum venditori, si creditor vendat mercem, et dicat emptori : « Si volueris eam viliori pretio vendere pecunia numerata,
» ego paratus sum emere. » Speculativè loquendo, hoc neque videtur illicitum, sed practicè puto difficillimè hunc venditorem carere animo usurario.

314. — « 9. Monopolia, id est, cùm unus, vel plures id effi-
» ciunt, ut ipsi soli aliquid vendant; vel cùm mercatores conspi-
» rant, non minoris vendere, non sunt contra justitiam: modò
» non conspirent ultra justum pretium vendere. Ita contra *Rebell.*
» *Navarr. etc.* docent *Mol. Less. etc.* Qui tamen concedunt, esse
» contra caritatem. Vid. *C. Lugo. d.* 26. *sect.* 13. Porro Prin-
» cipum, vel Magistratûs est, cùm uni, vel paucis talè privilegium
» conceditur, ut soli aliquid vendant, iis etiam pretium taxare, et
» sic providere, ne subditi graventur. Vid. *Less. c.* 21. *d.* 20.
» *Card. Lugo. l. c. et Trull. c.* 20. *d.* 18. ubi rectè notat *ex Nav. etc.*
» etsi alia monopolia ex justa causa, auctoritate Principis, vel
» Reipublicæ concessa taxato pretio sint licita, v. gr. bibliopolis,
» ut nemo alius talem librum vendat, vel ut tantùm sit unus, aut
» duo tabernarii in aliquo loco; nihilominus quando unus, vel
» pauci propria auctoritate ea constituunt, v. gr. emendo merces
» certi generis, ut frumentum, vinum, oleum, etc. ut ipsi deinde
» arbitratu suo vendant cariùs, peccare semper etiam contra jus-
» titiam cum obligatione restituendi. »

315. — *Monopolium* idem sonat ac venditio unius, nam *Monopola* sonat unicus venditor. Quatuor igitur modis Monopolium contingere potest. I. Si Princeps alicui concedat privilegium, ut solus vendat aliquod genus mercium; et hoc certè licitum est. II. Si mercator impediat, ne aliæ merces advehantur, ut ipse merces suas vendat cum damno Reipublicæ; et hoc est certè illicitum, et tenetur ad damni restitutionem. Et idem dicendum de eo qui falsam nofitiam spargit, naves esse submersas, aut similia mendacia. III. Si unus vel pauci omnes merces emant, aut deinde vendant quanti plurimi. IV. Si venditores conspirent inter se de pretio, ut non minoris vendant. Sed circa hos duos modos, hîc ultimo loco adnotatos, duæ magnæ agitantur quæstiones.

316. — Quær. I. An unus vel pauci Mercatores, qui tempore messis aut vindemiæ emunt omne triticum, aut vinum pretio vili tunc currente, ut postea cariùs vendant, peccent contra justitiam? Certum est 1. id licitum esse, si emantur merces non necessariæ ad vitæ sustentationem, vel ad communem Reipubl. statum, ut sunt gemmæ pretiosæ, equi generosi, ornatus mulierum, et simi-

lia. Certum est 2. licitum esse emere triticum, vinum, etc. ut postea vendantur Reipub. pretio communi, quo venderent alii negotiatores ea de longè asportantes, vel ut vendantur civibus moderato lucro, postquam cives jam emerint sibi necessaria et convenientia. Ita *Bonac. D.* 3. *q.* 2. *p.* 2. *n.* 3. *Salm. c.* 2. *num.* 45. *cum Trull. Tap. ac Villal.* et sic etiam docet *S. Antonin. p.* 2. *t.* 1. *c.* 23. §. 15. ubi ait : « Licitè potest Mercator annonas illas emere » messis tempore, cariùs postea venditurus, ut sic honestum per » opera sua lucrum reportet. » Quæstio igitur est de ementibus omnes illas res necessarias ad sustentationem, ut postea vendant cariùs ad suum libitum, an isti teneantur ad restitutionem? *Prima* sententia negat, et hanc tenent *Less. l.* 2. *c.* 21. *n.* 151. *et Mol. D.* 145. *in fin.* Ratio, quia hujusmodi emptores, quamvis peccent contra justitiam legalem, non tamen lædunt justitiam commutativam, cùm emerint pretio currenti. Aliàs, ut dicunt, etiam eam læderent emptores, qui concurrendo simul caricatem inducerent, quia sic etiam ipsi essent causa, ut pretium augeretur. Hæc tamen sententia minimè mihi videtur probabilis, quia constitutio pretii non pendet à privato arbitrio venditorum, sed à communi æstimatione civium ; Nec obstat paritas adducta emptorum concurrentium, quia tunc auctio pretii evenit per accidens ; at hîc pretium augetur ex sola venditorum voluntate. Unde rectè *Sanctus Antonin l. c.* sic docuit : « Si autem annonas temporis emit, et » tantùm congregat, ut postea compellantur homines emere ab » uno ad placitum suum, et ideo vendit carè ut vult, enormiter » peccat contra proximum, et Communitatem. » *Secunda* igitur sententia communis, et vera, quam tenent *Sotus l.* 6. *de Just. qu.* 2. *art.* 2. *Sylvest. v. Emptio, qu.* 10. *Contin. Tourn. c.* 1. *p.* 477. *Viva q.* 2. *art.* 4. *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 946. *Salm. c.* 2. *n.* 44. *cum Trull. Bann. Tap. et Vill.* docet hos emptores teneri ad restitutionem damni arbitrio prudentum cæteris emptoribus, et Reipubl. si merces vendant cariùs quàm juxta fori æstimationem pretium curreret, si ipsi Monopolium non fecissent. Ratio, quia isti sunt causa, cur pretium injustè augeatur. Eamdem sententiam sequitur etiam *Lugo D.* 26. *n.* 176. modò tamen pretium augeatur supra summum, quo merces venderentur, si factum non fuisset Monopolium. Cæterùm probabiliter censent idem *Lugo n.* 177. *Bon. D.* 3. *q.* 2. *p.* 5. *n.* 4. *Fill. tract.* 35. *c.* 8. *n.* 214. *Holzm. de Contr. c.* 4. *n.* 805. *Croix l. c. n.* 946. *et apud Lugo d. num.* 177. *Bann. Arag. Eman. et Vega,* non peccare contra justitiam tales emptores si vendant pretio summo, quod curreret, si monopolium non præcessisset. Ratio, quia quisque jus habet ad rem suam vendendam pretio rigoroso. An autem hujusmodi venditor (si unus sit qui merces illas congregarit) peccet tunc saltem contra caritatem? Affirmant plures, sed negant *Holzm. c.* 4. *n.* 805. *et Lugo D.* 26. *n.* 178. *cum Mol. et Less. c.* 21. *n.* 168, modò alios non inducat ad cariùs vendendum ; nam alioquin nemo tenetur negligere commodum suum, ut damnum alienum evitet, quando non tenetur avertere.

317. — Quær. II. An Mercatores inter se conspirantes, ut

merces vendant pretio cariori, teneantur ad restitutionem? Certum est teneri, si conveniant vendere pretio ultra supremum: sicut pariter peccant contra justitiam artifices illi, et similes, qui inter se conveniunt de non locando operas suas, nisi pretio summum excedenti, ut *Less. l.* 2. *c.* 21. *num.* 147. *Salm. de Contract. c.* 2. *n.* 58. cum aliis communiter. Quæstio igitur est, quando conventio fit, ut merces non vendantur, nisi pretio summo, an peccetur contra justitiam? *Prima* sententia affirmat, quam tenent *Laym. l.* 3. *tr.* 4. *c.* 18. *n.* 43. *Sot. l.* 6. *q.* 2. *art.* 5. *Tourn. t.* 1. *p.* 477. *Spor. de* 7. *Præc. c.* 5. *n.* 103. *Ronc. de Contract. c.* 8. *q.* 2. *R.* 3. *et Reb. ac Dic. apud Salm.* Ratio, tum quia ex *l. un. C. de Monop.* hoc graviter prohibetur sub privatione omnium bonorum, et perpetuo exilio: tum quia hujusmodi Mercatores per medium iniquum cogunt alios emere pretio illo supremo. *Secunda* tamen sententia dicit hos non peccare contra justitiam, et hanc tenent *Less. l.* 2. *c.* 21. *n.* 145. *Lug. D.* 26. *n.* 172 *et* 173. *Viva de Contr. qu.* 2. *art.* 4. *n.* 2. (qui vocat communem) *Fill. t.* 35. *c.* 8. *n.* 232. *Holz. c.* 4. *n.* 805. *Tambur. Dec. l.* 8. *c.* 3. §. 12. *n.* 11. *cum Mol. Bonac. et Salm. c.* 2. *n.* 56. *cum Tap. Bann. Reg.* et probabilem vocat *Laym. l. c. n.* 42. *cum P. Nav.* Prima sententia est quidem probabilis; sed hæc secunda non minùs probabilis videtur, et fortè probabilior, tum auctoritate DD. tum ratione; quia non aptè dicitur, quòd venditores convenientes vendere pretio summo cogant alios ad sic emendum, cùm isti voluntariè emant; si coguntur, non coguntur à venditoribus, sed à sua propria necessitate, quæ non potest dici vera coactio ex parte venditorum emanans. Rectè igitur loquendo, dicendum per talem conventionem emptores potiùs impediri ab emendo pretio minori. Cùm autem sic impediuntur, non irrogatur eis injuria, nisi impediantur minis vel mendaciis, sicut accidit in omni alio contractu: Aliter etiamsi aliquis tantùm suaderet venditori, ut venderet pretio summo, etiam peccaret contra justitiam, et teneretur ad restitutionem; quod iidem Contrarii negant. Hæc ratio sumitur ex regula generali, ut diximus *n.* 582 *et* 584. Sicut enim non infertur injuria alteri, cui sine vi vel fraude impedias, ut testator relinquat hæreditatem non debitam, etiamsi testator erat determinatus ad eam illi relinquendam; ita in casu nostro. Licèt igitur talis conventio sit illicita, quia est prohibita jure positivo, non est tamen injuriosa jure naturali. Nec valet dicere, quòd ipsa conventio venditorum, cùm ipsi mutuo obligentur ad non vendendum nisi pretio summo, cogeret emptores ad sic emendum: Nam respondetur 1. quòd hoc pactum, cùm sit sponte initum, non est in illo nec vis, nec fraus. Respondetur 2. quòd hujusmodi conventio, cùm sit illicita, et contra caritatem, ut infra dicemus, nullam potest inducere obligationem, ex Regul. Jur. 69. in 6. ubi « In malis promissis fidem non expedit servare; » juxta dicta *n.* 172. Hinc, posita probabilitate hujus secundæ sententiæ, probabilius est hos venditores non teneri ad restitutionem, prout diximus supra *v. Cæterum, et n.* 669. Non

dubitatur autem, quin Judex eo casu possit pretium supremum reducere ad medium, ut *Lugo n.* 177. Nec dubitandum quin præfati venditores sic conspirando graviter peccent contra caritatem, ut docent *Less. c.* 21. *n.* 143. *Salm. dict. n.* 56. *et Lugo n.* 175. *cum Mol.* et communi, à qua ait *Lugo* non recedendum. Ratio, quia licèt caritas non te obliget ad vendendum infra pretium summum, videtur tamen te obligare ad non dissuadendum aliis, ne mitiori pretio vendant: Sicut, esto caritas non te obliget ad dandam eleemosynam, videtur tamen te obligare ad non dissuadendos alios, qui eam largiri volunt.

Sed hîc aliud dubium fit, an facto monopolio de pretio injusto à mercatoribus, liceat aliis merces eodem pretio vendere. Negant *Tapia, Reb. et Dic. apud Salmanticens. c.* 2. *n.* 57. quia pretium illud injustum est. Sed affirmant *Salmanticens. ib. cum Bonac. Trull. Reg. Medina, et Diana.* Ratio, quia illud pretium jam commune est, et currens; et per accidens se habet, quòd ex injustitia aliorum adauctum sit. At prima sententia mihi omnino melior videtur, semper ac (intelligo) pretium sit ultra supremum. Ratio, quia pretium illud per injustitiam adauctum, semper, et per se injustum est, et ad justitiam reducendum. Illa autem minimè est dicenda justa æstimatio, quæ injusta deprehenditur, et ex injustitia est orta; imò neque æstimatio dici debet, sed potiùs deceptio et fraus. Ita rectè *Conc. t.* 7. *p.* 286. *n.* 5.

818. — « 10. Venditor debet emptorem præmonere de nota-» bili vitio rei, quod ei obesse potest, v. gr. si equus sit furiosus, » domus ruinosa, oves morbidæ, pannus adustus, etc. alioqui te-» netur de fraude, et damno secuto: saltem si defectus fuerit in » substantia, vel quantitate, v. gr. si deficiat in pondere, vel » mensura, aut vendiderit rem unam pro alia: et sic peccat » mortaliter cum obligatione restituendi. 1. Qui frumentum ven-» diturus ponit priùs in loco humido, ut intumescat. 2. Qui vino » Rhenano miscet Francicum. 3. Qui carnes bubulas vendit pro » vervecinis, etc. V. *Less. Bon. Dian. p.* 1. *t.* 8. *R.* 51. *Trull.* » *d.* 11. Quando autem venditor possit justè tacere vitia quali-» tatis rei, quæ venditur, sine obligatione restituendi pretium, » vel rescindendi contractum, vide *Card. Lugo. d.* 26. *sect.* 8. » *n.* 128. *et Trull. t.* 20. *d.* 11. ubi notat venditionem factam ab » ignorante vitium rei esse validam: rescindendam tamen, vel » reducendam ad æquitatem, nisi venditor contra hoc exceperit. »

Triplex igitur vitium potest esse in re vendenda. I. circa *Substantiam,* ut si vendatur stannum pro argento. II. circa *Quantitatem,* si dentur 5 modia pro 10. III. circa *Qualitatem,* ut si vendatur vinum corruptum, pannum adustum. (V. N. XXXIII,)

819. — Et I. si vitium fuit circa *Substantiam,* certè contractus est nullus, et venditor tenetur vel contractum rescindere (si alter vitio manifestato non emisset, ut docet *Less. l.* 2. *c.* 21. *n.* 87.), vel saltem excessum pretii reddere. Idem contra, si emptor emat gemmam pro vitro, tenetur supplere pretium, saltem infimum, si dolum ipse non adhibuit, *Salm. c.* 2. *n.* 171.

Excipe, si uterque sorti se committant ob ignorantiam valoris, ut diximus *n.* 802. *v. Notandum* 4.

Sed hîc dubitatur 1. an licitè quis emeret scienter argentum pro stanno, petendo à venditore ignorante, ut condonet, quod amplius valeat? Omnino negandum, contra aliquos, quia talis donatio, cùm procedat ex ignorantia, nulla est. Ita *Tamb. l.* 8. *tr.* 3. *c.* 7. §. 11. *num.* 39. *cum Salas, et Salm. c.* 2. *n.* 172. *Less. n.* 84.

Item, si venditor ob ignorantiam rem venderet infimo pretio, etiamsi venditor non interrogaret emptorem de rei valore (nam, si interroget, certè tenetur emptor valorem manifestare.) Ita *Salm. ib. Lugo D.* 26. *n.* 137. *et Tamb. n.* 38. *in fin.* Ratio, quia venditor tunc ob ignorantiam facilè pretium infimum acceptat. Excipit *Less.* nisi ignorantia esset communis in aliquo loco, per quam res viliùs æstimatur. Sed huic sententiæ nescio acquiescere. Non nego, quòd ratione illius donationis nihil emptor retinere possit, quia non est vera donatio, quidquid dicant *Cajet. et Arm. ap. Lugo.* At nescio, cur non valeat hujusmodi contractus, ut vera venditio? Ex una parte enim emptor justè emit, infimum pretium solvendo; ex alia non valeo intelligere, unde ipse obligationem habeat certiorandi venditorem (sive interroget venditor, sive non) de rei valore ignorato, quando nullo modo eum positivè decipit, aut cogit ad vendendum: Quòd autem venditor ignoret pretium illud esse infimum, per accidens se habet, et ipsi imputandum est.

320. — Si verò res mixta venditur ut pura, quando verè sit res perfectior aliis, et post mixtionem aliis non sit deterior, probabiliter vendi potest, vitio non manifestato, pretio communi. *Salm. n.* 138. *Less. n.* 83. et consentit *P. Conc. p.* 307. *n.* 30, cum sententia fere communi, ut asserit: modò, facta mixtione, merx verè adæquet alias, quæ communiter venduntur. Sed dubitatur 1. an idem possit dici de vino mixto cum aqua? Negant *ib. Salm.* sed fatentur graves DD. hoc admittere, ut revera admittit *Less. d. n.* 83. *cum Lop. et aliis, ut infra.* Et satis probabile videtur, nisi ex mixtione vinum acesceret, vel servari non posset ab emptore, qui ad servandum emeret, ut aiunt *Tamb. n.* 27. *Serra* 2. 2. *q.* 77. *a.* 2. *cum Soto, et Conrado, Jo. de la Cruz; et Dian. ap. Moyam.* Saltem in hoc non videtur esse gravis injustitia. Id confirmat S. Antoninus dicens: « Cùm aliqui » sophisticant ea quæ vendunt, ut se servent indemnes, et cum » aliquo lucro congruo, quia si venderent puras res, emptores » non vellent dare justum pretium, quia alii vendunt alia sic » mixta minori pretio; videntur posse excusari, dummodo non » fiant mixturæ quæ noceant corporibus in his, quæ venduntur » in cibum et potum, et præcipuè in medicinalibus. *P.* 2. *tit.* 1. » *c.* 17. §. 4. » Confirmatur id etiam ex S. Thom., qui ait: « Cùm » usus rei etsi non competat venditori, potest tamen esse conve- » niens aliis, et si ipse propter hujusmodi vitium subtrahat quan- » tùm oportet de pretio, non tenetur ad manifestandum vi- » tium. 2. 2. *q.* 77. *art.* 2. »

321. — Dubitatur 2. an sit injustitia vendere quid pro quo, ut solent pharmacopolæ, si quod traditur, sit æquè, vel fere æquè utile? Negant probabiliter *Spor. c.* 5. *n.* 74. *Salm. c.* 2. *n.* 174. *cum Lugo, Sot. Dic. Medin. Salas, et Tamb. l.* 6. *n.* 9, dummodo exigatur justum pretium rei traditæ. Ratio, quia tunc non adest diversitas substantialis quoad finem emptoris. Rectè tamen advertit *Tamb.* quòd, ut venditor in hoc excusetur, debet esse certus, non dubius de tali æqualitate virtutis.

322. — II. Si vitium est circa *Quantitatem*, quæritur, an excusetur qui utitur mensura diminuta, ut consequatur justum pretium, aliàs non consecuturus ob injustam taxam, vel injustum monopolium ementium? Valde probabiliter affirmant *Lugo D.* 26. *n.* 125. *Laym. lib.* 3. *tr.* 4. *c.* 17. §. 2. *n.* 15. *Pal. D.* 5. *p.* 22. *n.* 5. *Spor. de* 7. *Præc. c.* 5. *n.* 76. *cum Sot. Val. Tol. et Salm. c.* 2. *n.* 175. *cum Reb. Salas, et Dic.* Ratio, quia tunc iste vexationem suam justè redimit.

323. — III. Si vitium denique est circa *Qualitatem*, quando est de se patens, non tenetur venditor illud manifestare, ut *S. Thom.* 2. 2. *q.* 77. *art.* 3. *cum comm.* Notant bene tamen *Salm. c.* 2. *n.* 176. *cum Lugo, Laym. Dic. et Pal.* quòd, si venditori constet ignorantia emptoris, tenetur in conscientia vitium manifestare, vel damnum compensare; quamvis cæterùm (*ut dicit Tamb. ib. n.* 19. *cum Less. et Mol.*) contractus sit validus; nisi, excipit *Less. lib.* 1. *c.* 17. *n.* 33, res adhuc sit integra. Excipitur item, si qualitas transierit in substantiam, putà, si emptor expressè dixerit, *nolo vinum, si non est vetus, Tamb. n.* 21. *cum Dic.* qui etiam notat *n.* 22. quòd venditor dolo decipiens emptorem circa qualitatem, si res æquè illi non sit, vel fere æquè utilis, tenetur vel contractum rescindere, vel damnum resarcire ad arbitrium emptoris; et idem dicit *Habert t.* 4. *p.* 281. *qu.* 3. Quando autem vitium rei occultum, et nocivum sit emptori, ut si equus sit furiosus, domus ruinosa, rectè dicit hîc *Bus. cum Viva art.* 5. *n.* 3. teneri ex justitia venditorem illum de vitio monere. Notat etiam *Viva q.* 2. *art.* 5. *n.* 3. *cum Less.* quòd, si emptor interroget, an res habeat certum defectum, tenetur venditor manifestare: aliàs venditio est nulla: Secus autem, si interroget in genere, tunc, si res est utilis ad finem emptoris, venditio est valida. Deinde notat *Tamb. d.* §. 11. *n.* 29. quòd si venditor protestetur, se nolle rationem dare de quocumque defectu, sed vendere uti vulgò dicitur: *A sacco d'ossa rotte*; tunc ad nihil tenetur. Unde meritò approbat *Tambur.* consuetudinem, quæ alicubi viget, præsertim in nundinis magnis, quòd ita vendantur animalia, etiamsi vitia sint occultissima. Ratio, quia ad tollendas lites ob commune bonum satis hoc cohonestari potest à consuetudine: Dummodo, intelligendum, non vendatur res ultra justum pretium, saltem supremum, quanti valet res, habita ratione illius vitii occulti.

324. — « 11. Si scias occultè debitorem tuum non esse solvendo, injustum videtur, iis, qui id nesciunt, debitum illud

» vendere pretio ordinario; tum quia est dolus, tum quia vitium » intrinsecum crediti non revelatur, *Bonac. l. c. p.* 10. *Less. c.* 21. *d.* 10. *Fill. etc.*

« 12. Etsi venditor sciat pretium mercis mox minuendum, » licet tamen vendere pretio currente, et non dicere emptori » (secluso tamen dolo, fraudibus, et mendaciis, quibus emptorem » allicere ad emendum ei non licet); quia pretium currens simpli- » citer adhuc est justum, *Bon. q.* 2. *p.* 5. *n.* 12. *ex Az. et Fill. etc.* »

Sed de hoc dubitatur inter DD. Alii enim, *ut Rodr. Med. Gob. etc. c.* 2. *n.* 107. negant posse vendi pretio currenti rem, quæ scitur mox minoris valitura, quia tunc res illa ex tali circumstantia minùs valet: Et hanc rectè *Salm. cum Pal.* probabilem vocant. Alii tamen affirmant, ut *cum Bus. Less. c.* 21. *n.* 40. *Tourn. t.* 1. *p.* 448. *Salm. n.* 108. *cum Caj. Bon. Pal. Sot. Trul. ex S. Thom.* qui 2. 2. *q.* 77. *art.* 3. *ad* 4. expressè hoc docet, inquiens: « Venditor, qui vendit rem secundùm pretium quod in- » venit, non videtur contra justitiam facere, si quod futurum est » non exponat. » Ratio, quia non est respiciendus valor futurus, sed præsens, qui non variatur ex notitia particulari, sed ex communi æstimatione: Et hanc sententiam veriorem censeo, si verè notitia sit particularis, non autem si communis. Sic pariter contra, bene aiunt *P. Conc. t.* 7. *pag.* 302. *num.* 20. *Tourn. pag.* 447. *cum Bann. Caj. Mald. et Salm.* licere cuique emere merces pretio currrenti, scienti pretium brevi augendum, quamvis hoc ignorent venditores, ut probatur exemplo Josephi *Gen.* 41. Item dicendum cum *Tourn. p.* 449. *et Conc. pag.* 303. *n.* 21. bene te posse emere pecunia, quam privatè scis brevi prohibendam; modò, semper intellige, absint mendacia, vis, aut fraus. Utrùm autem emptor, aut venditor eo casu peccet contra caritatem, qui venderet rem illam alicui cum tanto ejus damno? Resp. *S. Thom. l. c.* « Abundantioris esse virtutis, si pretium » minuat. » Sed, si non minuit, regulariter non peccat, ut dicunt *Tourn. dict. p.* 449. *et Salm. ib.*, quia sic ille consulit rebus suis, licèt damnum per accidens alteri eveniat. Certum autem est non teneri cum suo damno rem manifestare, *ut Contin. Tourn. t.* 1. *p.* 44. *Ronc. de Contr. c.* 5. *q.* 6. *Restit.* 2. *et Salm. c.* 2. *n.* 107. *cum Less. Bon. Trull. etc.* Ratio, quia ex una parte non lædit caritatem, qui utitur jure suo justè consulens rebus suis, quamvis alter per accidens damnum ex eo patiatur; ex altera parte non tenetur notitiam illam manifestare cum suo incommodo, ut aiunt *Less. l.* 2. *c.* 21. *n.* 40. *et iidem Salm. ib. cum Sot. Caj. Bann. Pal. Bon. Nav. etc. communiter.* Dictum est *regulariter*, nam excipiunt 1. *Tourn. et Ronc.* si tali venditione emptor reduceretur ad extremam vel gravem necessitatem; sicut enim caritas præcipit, ut subveniamus proximo graviter indigenti, sic vetat, ne in paupertatem ipse redigatur, ut nobis divitias comparemus. Excipit 2. *Ronc.* si ille causa talis notitiæ venderet in majori quantitate, quàm foret venditurus cum gravi damno emptoris; nisi iste adhuc eandem quantitatem eodem pretio emp-

turus fuisset ab aliis : At *Salm. l. c.* meritò sentiunt hanc exceptionem regulariter non valere. Excipit 3. *Ronc.* si is posset mercem suam pluribus vendere, et vendit uni ; vel si posset vendere alicui, qui statim iterum venderet aliis rem consumpturis, et venderet alteri rem servaturo usque ad tempus diminutionis pretii. An autem in his omnibus casibus venditor semper graviter caritatem læderet, dubito, si attendatur ratio ab iisdem auctoribus citatis, nempe quòd caritas non vetat, ne sibi quis consulat utendo jure suo, licèt alteri per accidens damnum obveniat.

823. — « 13. Si cui datum est aliquid vendendum pretio, v. g. » infimo, vel moderato, et is vendat rigoroso, probabile est, ut » habet *Ang. v. Emptio*, non teneri restituere, sed posse retinere » excessum, cùm sua industria acquisiverit. Aliud tamen est de » famulis mercatorum, quibus indeterminato pretio traditur » meliori modo vendendum, quo possunt, in utilitatem domini : » Vide *Less. d.* 18. *C. Lugo d.* 29. §. 9. »

Quæritur, an tradita tibi re ad vendendum, pretio designato, possis tibi retinere quod plus ex ea retrahes ? Certum est nihil posse retinere, si sis famulus stipendiatus domini rei, sive pretio conductus ad vendendum. Alioquin, duæ adsunt sententiæ : *Prima*, quam tenet *Bus. mox supra cum Angel.* et probabilem putant *Viva de Contr. q. 2. art. 3. n. 5. ac Mazz. t. 2. p. 122. q. 4.* affirmat posse retinere, si ex tua industria vendas ultra pretium assignatum, quia excessus ille non rei, sed tuæ industiæ fructus est. *Secunda* tamen sententia vera, quam tenent *Less. l. 2. c. 21. n. 138. Lugo D. 26. n. 150. Spor. Complem. de 7. Præc. c. 5. n. 38. Ronc. de Contr. c. 9. q. 1. R. 2. Tamb. Dec. l. 8. tr. 3. c. 7. §. 9. n. 10. Tourn. t. 1. p. 473. Conc. t. 7. p. 293. n. 13. Salm. c. 2. n. 72. cum Sylvest. Pal. Vill. et Fag.* (qui *apud Renzi de 7. Præc. c. 6. q. 10.* primam sententiam putat improbabilem) negat te posse retinere illud pluris quod ex venditione retrahis. Ratio, quia assignatio illa facta est à domino ne infra, non autem ne supra res vendatur. Excipiunt verò *Salm. n 71. et Ronc. l. c.* consentitque *Croix l. 3. p. 2. n. 114.* si dominus commiserit vendere in uno loco, et tu, facta ibi diligentia, plus vendas in alio valde distanti. Sed meritò id negant *Lugo l. c. v. Quarto, Spor. Tamb. et Tourn. ll. cc.* tunc enim tantùm potes retinere pretium tui laboris, non autem totum excessum retractum ex re, quæ semper domino suo fructificat. Et idem dicendum sentio (quidquid dicant *Salm. n. 76.*), si tibi alter commiserit aliquid tanti emere, et tu minoris emas, adhibita diligentia extraordinaria : eo casu, præter valorem tui laboris, non poteris plus à domino exigere, quàm impendisti, cùm nomine suo, non tuo rem emisti.

Bene autem poteris excessum ex re vendita retractum tibi retinere in sequentibus casibus. I. Si res tua industria sit meliorata, et ideo pluris vendas, ut concedunt *P. Conc., et Tourn. ll. cc. cum Salm. n. 71.* Ratio, quia, ut communiter docent *Mol. Dic. et alii cum Croix l. 3. p. 2. n. 213*, fructus mixti, scilicet provenientes tam ex natura rei, quàm ex industria, non debent

restitui domino à possessore tam bonæ quàm malæ fidei, nisi quantùm respondent naturæ, non verò quantùm respondent industriæ : fructus enim illi non sunt rei, sed hominis, occasione rei, vel per rem tanquam instrumentum sibi lucrantis. II. Si tacitè cum domino conveneris, nihil ei dare ultra pretium designatum ; ita *Lugo Disp.* 26. *et n.* 150, *Salm. cum Pal. Salas, Led. etc.* Quod utique intervenire asserunt, si dominus pro tuo labore nullum assignet stipendium. III. Si lucrum sit parvi momenti, ut *Spor. et Tamb. ll. cc.*, quia tunc facilè præsumitur dominus consentire, ut modicum illud lucrum tibi retineas. IV. Si tu, facta communi diligentia, et pretio majori non invento, rem tibi emas, et postea pluris vendas, solvasque domino solum assignatum. Ita *Lug. dict. n.* 150, *v. Quinto, Less. c.* 21. *num.* 139. *Tourn. p.* 174. *Viva l. c. et Salm. n.* 75. *cum Vill. et Mald.* Et idem ait *Lugo. n.* 151. si alter tibi commiserit aliquid emere tali pretio, et tu invenias rem pretio minori ; poteris tunc rem tibi emere, et postea eam vendere illi alteri pretio majori, dummodo postea adhibita diligentia ordinaria, non invenisses occasionem rei emendæ, nisi illo majori pretio. Additque *Lugo n.* 152, tunc censeri, quòd tu volueris rem tibi emere, aut vendere, quoties habueris animum retinendi tibi excessum, et simul assumendi periculum rei, si fortè periisset. Id tamen bene advertit *Lugo*, non esse licitum Clericis, quibus interdicta est negotiatio, si ipsi ideo emant, ut postea non mutatam cariùs vendant, ut in *Dub. seq.* fusiùs declarabimus.

Quid, si tu gratis te obtuleris ad vendendum, vel emendum? Nihil posse retinere dicunt *Mol. D.* 363. *et Less. c.* 21. *n.* 138. Sed *Ronc. loc. cit. Spor. n.* 41. *cum Fagund. Tamb. n.* 6. dicunt posse tibi retinere pretium tui laboris, si non habueris animum donandi ; sic enim fuisti quidem mendax, et non fidelis, sed non fuisti injustus, cùm tuus labor jam pretio dignus erat. Et hoc probabilius mihi videtur, modò dominus jam priùs statuisset vendere rem illam, et modò alter non fuisset, qui gratis rem domino venderet.

326. — « 14. Quando sartoribus ementibus pannum pro iis » quibus vestes conficiunt, minoris venditur, quàm aliis, eò quòd » sint Parochiani mercatorum, vel sæpe ab iis emant, possunt » partem pretii remissam sibi retinere dummodo aliàs fideliter » agant, quia nulli fit injuria : et cùm mercatorum plurimum » intersit, ut tales ad ipsorum potiùs, quàm ad aliorum officinas » veniant, censentur in ipsorum gratiam remittere, iisque donare » eam partem, *Filliuc. Dian. p.* 1. *t.* 8. *R.* 26. Negat tamen » *Salas*, eò quòd mercatores falsò dicant se remittere, ut alli- » ciant. »

Cautè igitur, ut bene advertit *Cont. Tourn. t.* 1. *p.* 464. *v. Colliges*, permittendum est sartoribus ementibus pannos pro aliis, retinere aliquid de pretio ; nam aliquando mercatores revera potiùs simulant ipsis donare, quàm donent, ita ut si dominus ipse adiret, pro eodem pretio rem obtineret. Cæterùm, si sartor fideliter

negotium domini gerat, et mercator ei aliquid donet verè gratis, quia suam officinam ille frequentat, vel ut eum alliciat ad suam officinam frequentandam, licitè sartor posset retinere donatum, modò moralem diligentiam adhibuerit ad emendum ab aliis mercatoribus pretio minori; ita *Tourn. l. c. Spor. de* 7. *Præc. c.* 5. *n.* 37. *cum Bus. mox supra, et Salm. c.* 2. *num.* 76. *cum Fill. Trull. Dian. etc.* Præterea advertunt *Salm. ib.* nihil posse exigere Sartores ob lucrum, quod iis cessat, cessando ab opere, causa adeundi mercatores ad vestes emendas, quando ipsi ultro ad emendum se offerunt. Hoc intelligendum, si alioquin alter non deesset, qui gratis domino emeret ut diximus mox supra *n. anteced. in. fin.* (*V. Not. XXXIV, pag.* 366.)

327. — « 15. Cùm res duobus in solidum est vendita domi-» nium acquirit, cui tradita est dummodo is pretium solverit. Si » neutri tradita sit, debetur ei qui priùs tempore emit, et alter » habet actionem in vendorem. Si quid tamen vendatur, aut » detur Ecclesiæ, vel aliis piis locis, acquiritur dominium ante » traditionem. Vide *Less. l. c. et Card. Lugo d.* 26. *sect.* 9. »

Si res igitur sit vendita uni, et postea tradatur secundo emptori, istius fit. Excipe 1. nisi hic secundus emptor sit conscius prioris venditionis; ita *Less. l.* 2. *c.* 19. *n.* 142. *cum Gloss. in c. Si tibi de Præb. in* 6. *P. Conc. t.* 7. *p.* 267. *n.* 4. *Salm. tr.* 14. *n.* 10. *cum com.* Et hoc etiamsi hic secundus emptor sit persona privilegiata, ut *Tourn. t.* 1. *p.* 456. *Conc. l. c. Salm. ib. cum Less.* et aliis communiter; tunc enim iste tenetur rem tradere primo emptori : sed non ante sententiam, si fortè ipse induxerit venditorem ad rem ei secundo vendendam, ut *Less. Salm. et Tourn. ll. cc.* Excipe 2. si primus emptor sit privilegiatus, nempe locus pius, aut Universitas; *Tourn. p.* 455. *Conc. p.* 267. *n.* 4. *et Salm. n.* 9. Excipe 3. si res sit tradita secundo titulo gratioso; nam hic debet rem sibi traditam restituere emptori, qui jus habet ad rem, ex *l. Ignoti C. de Rev. his quæ etc.* Hæc tamen restitutio non debetur, nisi alius emptor petat intra annum, ex *l.* 1. *D. Quæ in fraud.* Ita *Less. Tourn. et Salm. l. c.*

328. — « 16. Si res pereat ante traditionem, et sit certa, ac » determinata, v. gr. hæc domus, hoc dolium vini, perit emptori, » nisi aliter expressè conventum sit, aut venditoris culpa pereat. » (*V. Not. XXXV, pag.* 366.) Si autem res sit indeterminata » (ut si quis emerit 10 medios tritici ex granario, oves ex grege), » aut si emat rem determinatam quidem, sed ad mensuram (ut » acervum totum tritici uno floreno in singulas mensuras), tunc » ante rei traditionem, aut mensurationem, periculum spectat » ad venditorem. Vide *Less. d.* 12. *loc. cit. Card. Lugo, d.* » *sect.* 14. *n.* 216. *Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 17. §. 2. *Bonac. q.* 2. » *p.* 8. * (*Excipe, si emptor sit in mora, ne res sit dimensa, ex* » *l. Lector D. de Peric.* Nota tamen, quòd incrementum, et de-» crementum rei etiam indeterminatæ spectat ad emptorem. » *Salm. c.* 2. *n.* 13. *cum Less. Bon. etc.*) *

« 17. Si res vendita pereat, aut deterior fiat post traditionem, « perit emptori, licèt pretium nondum persolverit, quia res do-« mino perit. *Laym. Bon. ll. cc.*

829. — « Quæres, an, et quomodo liceat emere chirographa, » seu credita ălterius?

« Resp. Si credita in posterùm exigenda (sive jus, quod habet » alter, ut ipsi in futurum aliquid solvatur) sint certa, ea mi- » noris emere, solutione anticipata, est usura, secluso tamen » lucro cessante, et damno emergente, *Bon. d.* 3. *q.* 3. *p.* 10. ex » *Mol. Less. Tol. Fill.*, quia accipitur aliquid supra sortem ex » mutuo; nam mutuat implicitè minorem pecuniam pro exi- » genda majore. Dixi *certa*, quia si credita sint incerta, pericu- » losa, et litigiosa, aut cum difficultate exigenda, licitè is, qui » non est causa istius difficultatis, minoris emit, prout difficul- » tas, vel incertitudo solutionis minor est, vel major; quia cum » tali periculo, et difficultate minùs valent, *Bon. loc. cit. Trull.* » *l.* 7. *c.* 20. *d.* 8. »

Creditum incertum, vel difficilis exactionis licitè potest minoris emi, etsi ementi sit facilè illud integrè exigere: quia pretium sumitur à communi æstimatione, non ex circumstantia particulari ementis, ut dicunt ex *S. Th.* 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. *Less. l.* 2. *c.* 21. *n.* 78. *Lugo d.* 25. *n.* 84. *Salm. c.* 2. *n.* 156. *cum Mol. Bon. Trull.* contra alios. Sed in dubium revocatur, an creditum liquidum possit licitè emi minori pretio quàm infimo? *Prima* sententia affirmat, quam tenent *Caj. v. Usura*, *Arm. eod. v. n.* 33. *Nav. c.* 17. *n.* 231. *Sanch. Cons. l.* 1. *c.* 7. *d.* 17. *Tol. l.* 5. *c.* 31. *in fin. Auctor in Add. ad Anacl. de Vendit. q.* 11. *Tamb. Dec. l.* 8. *tr.* 3. *c.* 7. §. 8. *n.* 3. *cum Dic.* et probabilem putat *Lug. D.* 26. *n.* 95. adhæretque *Azor. t.* 3. *l.* 7. *c.* 10. *q.* 5. *vers. In hac, cum Abb. in cap. Ex parte de Alien. mut. et S. Bern. Sen. p.* 2. *Serm.* 34. *Diana p.* 1. *tr.* 8. *Res.* 49. *cum Sa, Malder. Philiarcho*, et *Fab.* item *Innoc. Banez, Trull. et Serra ap. Salm. c.* 2. *n.* 159. et refert *Less. l.* 2. *c.* 21. *n.* 66, sic docuisse Lovanii Cardinalem Bellarminum. Ratio, quia hic contractus non est mutui, sed emptionis, quia non emitur pecunia, sed actio ad illam; et ideo justum censetur pretium, quod communiter negotiatores pro talibus chirographis solvere solent. *Secunda* verò sententia negat, eamque tenent *S. Th. Opusc.* 68. *Less. l.* 2. *c.* 21. *n.* 67. *Lugo D.* 26. *n.* 96. *Salm. n.* 160. *cum Pal. Sylv. etc. Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 984. *Laym. l.* 3. *tr.* 4. *c.* 17 §. 5. *n.* 33. *Azor. l. c. Viva de Contr. q.* 2. *art.* 2. *n.* 8. *Spor. de* 7. *Præc. c.* 4. *n.* 49. et alii plures. Ratio, quia actio ad creditum liquidum revera, cùm nullum adsit periculum, aut sumptus pro eo recuperando, tanti valet quanti ipsa pecunia debita; unde emere vilius actionem illam anticipata solutione, quando nullum intervenit incommodum, est virtualis usura. Hæc sententia est quidem suadenda, ut communior et tutior, sed primam, tum ob auctoritatem DD. tum ob rationem, sicut *Azor. et. Laym.* reprobare non audent, ita nec ego, modò absit omnis animus usurarius; Res enim naturales, ut bene ait *Petr. tom.* 2. *p.* 348. pretium non habent, sed tanti valent, quanti ab hominibus æstimantur, ex *l. Pretia* 62. *D. ad l. Falc. apud Cabass.* Constat autem (ait *Laym.*) quòd,

cùm talia chirographa ad venditionem exponuntur, minoris communiter æstimantur, quàm præsentes pecuniæ, et hæc diminutio æstimationis oritur ex difficili exactione, à qua communiter præfata chirographa solent non esse immunia. Unde iidem *Lugo loc. cit. n.* 99. *Croix, et Spor.* licèt secundam sententiam sequantur, dicunt tamen, quòd ea speculativè loquendo est vera, seu non practicè, nam in praxi communiter hujusmodi credita vix sunt libera à periculo exactionis, vel saltem à molestiis, et sumptibus. Cùm autem in praxi communiter hæc credita sint obnoxia hujusmodi periculis, et incommodis; idcirco non improbabile videtur, pretio ipsa decrescere juxta communem hominum æstimationem, et ideo minoris emi posse. Alia autem est ratio mutui, alia emptionis; ex mutuo enim nihil præter sortem exigi potest, nisi titulus extrinsecus ipsi accedat; in emptione autem sola æstimatio hominum constituit justum pretium rerum, hicque præbet titulum minoris emendi.

830. — « 1. Usuram committunt 1. Ministri Regum, et Prin- » cipum, etc. qui ut anticipatam faciant solutionem, aliquid ac- » cipiunt à creditoribus. 2. Qui aliquid accipiunt à debitoribus, » concessa dilatione ad solvendum; quia accipiunt aliquid ultra » sortem pro mutuo virtuali, *Con. l. c. Nav. Mol. Salm. etc.*

« 2. Minoris emi possunt regulariter credita, et stipendia, » sive salaria debita militibus, aut famulis Nobilium, quia » habent adjuncta incommoda, pericula et molestias in exigendo, » quam ob causam idem licet, etiamsi credita illa tempore præ- » senti, vel etiam præterito fuerint solvenda. *Bon. l. c. ex* » *Reg. Mol. etc.*

« 3. Si ipse est causa difficilis solutionis, peccat contra justi- » tiam emendo minoris, et tenetur ad restitutionem : tum quia » ipse est causa damni, cùm ipsius culpa creditum valeat mi- » nùs; tum quia alioqui præmium ex delicto suo reportaret. » * (*Hoc certum est ap. omnes, v. Salm. c.* 2. *n.* 157.) * *Mol.* » *d.* 313. *Fill. Bon. loc. cit.* Hinc Quæstores Principum, ad quos » solutio pertinet, quando ipsi sunt causa difficilis, et malignæ » solutionis, non possunt chirographa, vel credita emere mino- » ris, ut docent *Auct. cit.* Adduntque *Sal. et Mol. l. c.* non esse » liberum quæstoribus, etc. quibus incumbit solvere Magnatum » debita, uni potiùs solvere, quàm alteri (nisi quis fortè jus præ » aliis habeat : Vide supra de ordine Restit.) sed teneri omni- » bus solvere pro rata, *Bon. l. c.* Vide *Trull. l. c. d.* 10. »

ARTICULUS II.

Quid sit negotiatio, et quibus illicita.

831. Quando Clericis negotiatio sit graviter illicita ? — **832.** Quid si Clericus negotietur alieno nomine ? — **833.** Quid si negotietur per alium ? Et vide ibi sancitum ex Bulla Benedicti XIV. — **834.** An liceat Clerico, aut Religioso emere animalia, ad ea vendenda saginata in pascuis suis ? — **835.** An liceat emere pecora ad ea saginanda

ex pascuis alienis? — **836.** An liceat emere agrum cum fructibus? An vendere cariùs, ut ematur viliùs? An emere lanas ad vendendum pannum? — **837.** An liceat Clerico absolute negotiari pro necessitate sui, vel familiæ? — **838.** An aliquando Laicis negotiatio sit illicita? An liceat Clericis gerere negotia, sive procurationes Secularium?

831. — « RESP. Ea est, cùm quis rem sibi comparat eo animo, ut integram, et non mutatam * (*secus in melius mutatam. S. Th.* 2. 2. *q.* 77. *art.* 4 *ad* 1.) *, cariùs vendendo, vel permutando lucretur. Quod, quia obnoxium est periculo multorum peccatorum, et valde distractivum, ac indecens statui Clericali, sic lucris inhiare, severè prohibitum est Clericis constitutis in Sacris * (*Constitutis in Sacris et religiosis omnibus tantùm, ut Salm. c.* 2. *n.* 37. *Lugo D.* 26. *n.* 25. *Less. c.* 21. *n.* 4. *et alii communiter, ex c. Secundùm* 6. *Ne Cler. vel Mon. Id affirmat etiam de Novitiis Tur. ap. Lugo; sed Lugo meritò de hoc dubitat, quia Novitii in odiosis non veniunt nomine Religiosorum)*; ita ut mortaliter peccent * (ut habet communis), (sed non contra justitiam); et incurrant suspensionem, et excommunicationem, ferendæ tamen sententiæ: *Salm. ib. De immunitate gabellarum autem, vide Salm. l. c.*) *, si multam negotiationi dent operam, ut ait *Less. quem v. loc. cit. d.* 1. *Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 17. §. 7. *Bon. de contr. d.* 3. *q.* 1. *p.* 5. *C. Lug. d.* 26. *s.* 3. *n.* 19. »

Communis igitur est sententia, non prohiberi negotiationem Clericis in Minoribus. Ita *Contin. Tournely. t.* 1. *p.* 467. *n.* 1. *Habert. t.* 4. *p.* 288. *Conc. t.* 7. *p.* 279. *n.* 5. *Lugo D.* 26. *n.* 25. *et Salm. tr.* 14. *c.* 4. *n.* 37. Dubitatur autem, an vetetur Beneficiatis in Minoribus? Negant *Mol. D.* 342. et *Trull. ap. Salm. l. c.* qui id probabile putant cum *Fill. t.* 2. *tr.* 36. *c.* 1. *q.* 8. *n.* 20. Sed meliùs tenendum oppositum cum communi sententia, quam tenent *Lugo D.* 36. *n.* 26. *Salm. Tourn. Conc. Habert. ll. cc.* item *Sa, Tab. Reb. Salas ap. Lugo, ex c. Placuit* 3. *C.* 21. *q.* 3. ubi prohibetur negotiatio non solùm Presbyteris, et Diaconis, sed etiam *Clericis*: quod saltem de Beneficiariis in Minoribus intelligendum est nec intelligi potest de Subdiaconis, dum in tertio sæculo quo peractum fuit Concilium Carthaginense III, cujus est præfatus Canon, nondum Subdiaconatus ordo inter sacros connumerabatur: etenim adhuc tempore Urbani II (qui vivebat anno 1031), tantùm Ordines Presbyteratùs, et Diaconatùs erant sacri, ut patet ex Conc. Benevent. *Dist.* 60. *c.* 4. *ap. Tourn. t.* 10. *p.* 250. Ratio autem, cur Beneficiariis negotiatio sit interdicta, est, tum quia Beneficiarii ex officio debent Deo vacare, utpote addicti Ministerio ecclesiastico, tum quia ex Bullis Pontificum, ut asserit *Lugo*, Beneficiarii, non solùm in Majoribus, sed etiam in Minoribus constituti expoliantur bonis acquisitis ex negotiatione; ergo etiam iis negotiatio est interdicta. Sententia autem contraria, nescio quo valido fundamento nitatur.

« 1. Si Clericus semel, iterumque tantùm negotietur, in ma-

» teria non gravi, v. g. libros, cruces, etc. emat, ut occultè iterum » vendat cariùs, non est mortale. *Less. Mald. Fill. Dian. C. Lugo. l. c.*»

Non peccat graviter Clericus bis, vel ter exercens negotiationem non turpem, nec in magna quantitate, quia jura loquuntur de exercente. Ita *Less. l. 2. c. 21. num. 4. Lugo d. 26. n. 24. Salm. de Contr. c. 2. n. 38. cum Vill. etc. ex c. Multa 1. Ne Cler. vel Mon.* ubi prohibetur Clericis, *negotium injustum exercere.* Hinc, etiamsi semel in materia gravi negotietur, nec etiam peccare graviter, probabiliter tenet *Caj. Salas, Delbene ap. Croix l. 3. p. 2. n. 1003.* Imò *Cajet. Michael de Palao et Rod. ap. Salm. ib.* dicunt non esse grave, etiam frequenter negotiari, quando fiat sine scandalo, et negotiatio non sit turpis, nisi præcedat monitio. Sed *Salm.* hoc rectè inquiunt minimè admittendum, cùm jura ante monitionem graviter negotiationem prohibeant: monitio autem tantùm requiritur ad pœnas incurrendas, non verò ut hujusmodi exercitium sit illicitum, cùm illud à lege interdicatur, utpote statui Clericali per se indecens.

832. — Notandum hîc ex Bulla *Bened. XIV* contra Clericorum negotiationem, edita Romæ 25. *Febr. an.* 1741 quæ incipit, *Apostolicæ*, statutum esse, quòd Constitutiones, et pœnæ contra Clericos negotiantes intelligantur etiam pro Clerico, qui non suo, sed alieno nomine quomodolibet illicitam negotiationem exercet. Item quòd negotia à Laicis incœpta, si ad Clericum quovis titulo deferantur, statim sint dimittenda; Quòd si non possint dimitti sine detrimento, permittitur continuatio, sed tantùm ad tempus, et per interpositam Laici personam, ac de licentia S. C. Concilii (aut Ordinarii, si sit extra Italiam); aliàs incurret Clericus eamdem spolii pœnam.

833. — Plures autem AA. dicunt non peccare graviter Clericos, qui per alios negotiantur, dantibus ipsis pecuniam, aliis ponentibus industriam; nisi eorum superintendentia esset tanta, ut ipsimet negotiari viderentur; ita *Salm. de Contr. c. 2. n. 38. Lugo Disp. 26. n. 36. in fin. cum Laym. et Castr. apud Croix l. 3. p. 2. n. 1009.* Sed hodie oppositum omnino tenendum ex Bulla Benedicti XIV *Apostolicæ*, edita 25 Febr. ann. 1741, ubi statutum est pœnas inflictas adversùs Clericos illicitos negotiatores, extendi etiam ad *Clericos* illicitè (verba bullæ) « sub alieno laici nomine » quomodolibet negotiantes, perinde ac per seipsos, ac proprio » eorum nomine negotia ipsa illicita exercerent: » quod intelligitur (ut ipse Benedictus clariùs explicavit *de Synodo t. 2. l. 9. c. 6. n. 4. et 5.*) de Clericis, qui per laicos negotiantur, lucrum pro seipsis acquirendo. Quod patet sic esse intelligendum etiam ex eadem Bulla, ubi Pontifex immediatè post relata verba declarat, quòd bona sic à Clericis alieno nomine sibi acquisita ad spolii pœnam subjiciantur. Præterea ex Bulla regnantis Clementis XIII *Cùm primum*, data 27. Sept. anno 1759, confirmatur Bulla Benedicti, et rursus expressè prohibetur Clericis, ne negotientur per interpositam personam, et præsertim ne per alios

cambium activum contrahant. Insuper in hac Bulla Clemens præcipit, quòd etiamsi adsit necessitas Familiæ, Clericus nequeat negotiari sine Dispensatione Sedis Apostolicæ, si sit intra Italiam: Episcopi verò, si extra Italiam. Præterea addit, quòd si aliquis contractus negotiationis dubitatur, an licitè possit à Clerico iniri, vel ne, « expeditissimam ait esse viam scribendi ad S. C. Concilii, » quæ dubium decernet. »

334. — « 2. Non est negotiatio Ecclesiasticis, vel Religiosis » prohibita, si emant pecora, quæ pascuis suis saginata vendant, » quia vendunt fructus suorum prædiorum, vel agrorum. *Mol.* » *Less. C. Lugo s. ct.* 3. *n.* 29. Uti nec si greges alant, ut fœtus, » lac, lanam vendant, *C. Lug l. c.* Ubi tamen negant licere iis » conducere agros, ut fructus vendant, eò quòd (licèt non sit » negotiatio propriè dicta) specialiter illis sit prohibitum in » *Concil. Carthag. III. l. c.* »

Certum est non esse licitum Clericis vel Religiosis conducere agros alienos ad vendendos fructus. Ita cum *Bus.* ut supra *Lugo d. Contr. D.* 26. *n.* 29. *Less. l.* 2. *c.* 21. *n.* 6. *Laym. de Contr. c.* 13. §. 7. *n.* 40. *Ronc. de Contr. c.* 2. *q.* 4. *R.* 2. *etc.* Ratio, quia (ut dixit *Bus.*), quamvis hæc propriè non sit negotiatio, tamen vetitum est *à Conc. Chalced.* (non *Carthag.*) ut habetur in *c. Pervenit.* 1. *caus.* 21. *qu.* 3. ubi sic dicitur : « Pervenit in S. Synodum, quia de eis in Clero connumerantur quidam qui propter » turpis lucri gratiam alienarum possessionum conductiones, et » causas sæculares suscipiunt; et seipsos quidem à ministeriis » sanctis per desidiam separant; ad domos autem sæcularium » concurrunt, et substantiarum eorum gubernationes avaritiæ » causa suscipiunt. Decrevit igitur S. Synodus neminem deinceps » eorum, sive Clericum, aut Monachum, conducere possessiones, » aut miscere sæcularibus procurationibus. » E converso licitum est Clerico emere agrum cum fructibus jam maturis, et illos vendere, quia tunc vendit fructus agri proprii. Ita *Salm. loc. cit.* cum *Mol. Fill. et Bus. ut mox infra.* Licitum esse etiam emere pullos equinos, ut postea domitos vendat, dicit *Pal. tr.* 16. *D.* 4. *p.* 13. §. 3. *n.* 3. *cum Gutt. et Lassarte :* sed hoc parum mihi arridet.

335. — An verò liceat Clerico emere pecora, vel porcos, ut vendat saginatos, vel ut fœtibus, lacte, lana lucrum faciat? Communiter id admittunt DD. si in propriis prædiis animalia saginentur, vel alantur, ut *Less. l. c. n.* 6. *Lugo n.* 29. *Pal. n.* 3. *Laym. n.* 40. *Salm. n.* 41. *Ronc. l. c. R.* 1. Sed dubitatur, an liceat ea alere ex prædiis alienis, ut postea vendantur? Si ad hoc conducantur prædia aliena, censeo omnino dicendum, quòd non liceat, ex citato *Conc. Chalced.* (nisi alicubi contraria vigeret consuetudo). Ratio, quia si ibi prohibetur conducere agros ad vendendos fructus, tantò magis videtur id vetitum ad animalia saginanda. An autem liceat Clerico emere fructus alienorum agrorum ad animalia saginanda, et saginata vendenda? Generaliter loquendo, id concedunt *Viva de Contr. q.* 2. *art.* 4. *n.* 7. *et Salm. n.* 34. modo

absit scandalum. Sed negant *Laym. l. c. et Spor. tr.* 6. *c.* 5. *n.* 102. Verumtamen nequeo intelligere, cur hoc absolutè sit illicitum, cùm ex una parte hæc non sit negotiatio; emere enim rem, ut in melius mutata cariùs vendatur, certum est non esse negotiari, *sed præmium sui laboris accipere*, ut docet *D. Thom.* 2. 2. *quæst.* 77. *art.* 4. *ad* 1. *cum aliis.* Ex alia parte nullo Canone hoc vetitum invenitur. Et regula generalis est, licitum esse quodcumque non constat à Lege prohibitum, ut fusè probatum est *l.* 1. *n.* 48. Dicit *Laym.* hoc prohiberi quia dedecet statum Ecclesiasticum. Sed respondeo, vel dedecet per se, vel propter scandalum aliorum: Quòd per se dedeceat, nequit dici; nam si hoc esset, etiam Clericum dedeceret animalia saginare in prædiis propriis, quod communiter DD. cum ipso *Laym.* permittunt. Si verò ob scandalum, ergo, secluso scandalo, non est illicitum.

336. — « 3. Non peccat Clericus 1. Si emat agrum cum fructibus jam maturis, illosque vendat; quia vendit fructus agri » sui, *Card. de Lugo l. cit. ex Molin. Fill. etc.* 2. Si id, quod » ad proprios usus emerat, postea, vel quia non indiget, vel mutato consilio, cariùs vendat, *ib.* »

Notandum est deinde, quòd, ut negotiatio Clericis vetita sit, requiritur animus viliùs emendi, ut vendatur cariùs; unde licet eis vendere cariùs, ut emant viliùs, *Salmant. num.* 42. Sic pariter non est vetitum Clericis, vel Monachis aliquid emere ut consumant, et postea vendere, si pretium illius crescat, ut viliùs simile emant, quia « hoc non est propria negotiatio (ait » *S. Th.* 2. 2. *q.* 77. *art.* 4.); nec pertinet ad negotiatores; sed » magis ad œconomicos, et politicos, qui habent providere vel » domui vel civitati de necessariis ad victum. » Item nec prohibetur iis emere plura pro securitate suæ provisionis, et quod superest etiam cariùs vendere, quia emunt ne provisio deficiat, ut aiunt *Lugo D.* 26. *n.* 32. *Mazzott. tom.* 2. *p.* 128. Licitum etiam est Clericis emere ferrum, ad vendendos gladios: colores, ad vendendas picturas: lanas, ad vendendum pannum: modò tamen ipsi pannum conficiant, non autem per operarios conductos, quia aliter hoc valde accederet ad negotiationem; ita *Lugo n.* 34. *Salm. cum Mol. et Malder.* Et hoc affirmant, etsi lanæ essent propriæ; de hoc tamen dubitat *Lugo.* An verò liceat conducere equos ad eos locandos? negat adhuc *Mol.*, sed concedunt *Lugo et Salm. n.* 42.

337. — « 4. An verò, et quomodo Clericis liceat negotiari per » alios non famulos, præsertim in necessitate? V. *C. de Lugo* » *d.* 26. *s.* 4. *n.* 36. *Trull. l. c. d.* 19. *Barb. de jur. un. l.* 1. *c.* 40. » *art.* 1. »

Commune est apud DD. licitum esse Clerico negotiari pro sua vel suorum necessaria sustentatione. Ita *Less. l.* 2. *c.* 21. *n.* 6. *Lugo D.* 26. *n.* 37. *et Salm. c.* 2. *n.* 39. *cum Mol. Sa, Nav. etc. ex c. Multa* 1. *Ne Cler. vel Mon.* ubi dicitur: « Nec » tamen justum negotium est contradicendum propter necessita» tes diversas, etc. » Sed hîc dubitatur, quænam necessitas re-

quiratur, vitæ, an statûs? Nimis rigidè *Laym. c.* 13. §. 7. *n.* 39. requirit necessitatem ad vitam sustentandam. Sed communiùs et probabiliùs *Pal. t.* 16. *D.* 4. *p.* 13. §. 3. *n.* 8. *Spor. tr.* 6. *c.* 5. *n.* 102. *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 1006. *et Mazzott. de Contr. c.* 3. *p.* 127. *in fin.* dicunt sufficere necessitatem gravem ad statum decentem, nempe si aliter Clericus cum sua familia commodè sustentari nequeat. Ratio, tum quia Lex ecclesiastica non obligat cum gravi incommodo; tum quia prohibitio, cùm facta sit ob decentiam statûs, non censetur prohibere id quod necessarium est ad decentem statum servandum suum vel suorum.

338. — Notandum est ultimò, quòd negotiatio, licèt tantùm Clericis prohibita sit, adhuc tamen laicis aliquando illicita erit: nempe si unus vel pauci mercatores emant in magna quantitate res necessarias ad victum, vestitum, vel ad usum communem civium, antequam hi sufficienter de illis sibi providerent, ut postea vendant pretio majori, quàm juxta fori æstimationem venderent. Ita *Salm. c.* 2. *n.* 44 *et* 45. *cum Trull. Sot. Sylv. etc.* Et addunt in hoc peccare eos contra justitiam, et teneri ad restitutionem. Sed oppositum non esse improbabile, ait *Less. l.* 2. *c.* 21. *n.* 151. cui adhærent *Palaus, Molin. Dic. et Dian. ap. Salm.*, dicentes, quòd isti potiùs peccant contra caritatem, et contra justitiam legalem, non autem contra commutativam; quia non peccant emendo, nec peccant non vendendo statim, cùm nullus teneatur vendere res suas. Excipit tamen *Less. n.* 152. si pretium, spectato tempore venditionis, esset irrationabile; Sed vide dicta *num.* 815. Admittunt autem *Salm. d. n.* 44. *cum communi*, posse mercatores vendere merces pretio majori, si emant eas, antequam in urbem invehantur. Sicut etiam admittunt, quòd dives in urgenti necessitate civium, possit emere frumenta, ut moderato lucro postea vendat, et sic eorum necessitati subveniat.

Valde refert hîc ultimo loco quærere, an liceat Clericis gerere negotia, sive procurationes Sæcularium? Certum est illicitum esse Clericis exercere Officium Tutoris, Curatoris, aut Procuratoris pupillorum, item Tabellionis, et qualecunque aliud officium publici ministerii, ex quo teneantur rationes reddere de justitia, vel de bonis administratis. Et ob hanc causam tales Clerici fiunt irregulares ex *c. un. de Obligatione ad Ratioc.* Advertit tamen *Mazzot. de Irreg. t.* 4. *p.* 463. *cum Tamb. Ugolin. et aliis*, quòd si à Clerico suscipiatur administratio post Ordinationem, non incurritur Irregularitas, cùm hæc non inveniatur expressa in jure. Deinde advertunt *Salm. de Censur. c.* 9. *n.* 63. *cum Pal. Bonac. Corneio, et Sayro*, quòd ut Clericus qui hujusmodi officia exercuerit, possit ordinari, sufficit, quòd, deposita administratione, idoneam fidejussionem de gestis præbeat. Imò (ut addunt iidem *Salm. cum Pal. Suar. Bon. etc. ib.*) sufficit, quòd reddat rationes, et administrationem deponat, etiamsi debita non solverit. Communiter autem DD. cum *Salm. n.* 74 docent quòd Administratores locorum piorum, aut viduæ, aut

pupilli indigentis, qui causa pietatis tale onus susceperint, bene possunt ordinari etiam te nrqedditas rationes, argumento ex *c.* 1. *Ne Clerici. vel Mon. c.* .a.3 1. clarius ex *c. Pervenit, Can.* 21. *q.* 3. *ac c. Indicat.* 5. *dist.* 69.

Ad quæsitum veniamus communiter docent *Less. l.* 2. *c.* 21. *n.* 6. *Pal de Censur. D.* 6. *p.* 13. *n.* 8. *Bon. eodem tit. p.* 4. *n.* 4. *Salm. eod. tit. c.* 9. *n.* 28. *cum Suar. Laym. et aliis*, illicitum esse Clericis procurationem gerere personæ sæcularis privatæ non miserabilis, cum obligatione reddendi rationes, ut habetur ex *c. Sed nec* 4. *Ne Cler. vel Mon.* ubi sic dicitur : « Sed nec pro-» curationes villarum, ut jurisdictiones etiam sæculares..... Cle-» ricorum quisquam exercere præsumat. Si quis autem adver-» sùs hæc venire tentaverit, quia contra doctrinam Apostoli » dicentis (*ad Tim.* 2.) : Nemo militans Deo implicat se » sæcularibus negotiis ; ab ecclesiastico fiat Ministerio alienus, pro » eo quòd, officio Clericali neglecto, fluctibus sæculi, ut Potes-» tatibus placeat, se immergit. » Ex præfato autem textu infer-tur 1. talem Clericum incurrere suspensionem ab Officio, sed nonnisi ferendæ sententiæ, à qua excusabit ignorantia, etiamsi fuerit crassa : cùm ibi oppositum sit verbum *præsumat*, quod importat commodam contumaciam per scientiam censuræ, ut dicemus *l.* 7. *n.* 47. Infertur 2. cum *Ronc. de Contr. cap.* 2. *Reg. in praxi* 5. illum Clericum seriò increpandum esse in hac ma-teria, qui ita se immergeret in hujusmodi procurationibus, ut sua ministeria cogeretur negligere, prout deducitur ex verbis textûs allati, « officio clericali neglecto, fluctibus sæculi se im-» mergit. » Hinc non auderem damnare de mortali Clericum, qui ob talem procurationem sua ministeria non negligeret : Maximè si id non faceret avaritiæ causa, sed ad decentiùs statum suum et familiæ conservandum.

DUBIUM IX.

Quid sit contractus Censûs, et an liceat.

359. Quando census est licitus? — **840.** An liceat census super personas ?—**841.** An pereat census, pereunte re censuata ?—**842.** An liceat apponere in censu pactum assecurationis ? — **843.** An sit licitus census redimibilis ex utraque parte ? — **844.** An et quando liceat census vitalitius ? — **845.** Quæ conditiones requirantur in Bulla Nicolai V. — **846.** Conditiones requisitæ in Bulla S. Pii V. Conditio I. Ut census constituatur super re stabili, et designata. II. Ut pecunia numeretur. III. Ut non fiat pactum de solutione anticipata. IV. Ne obligetur censuarius ad casus fortuitos. An re per certum tempus non dante fructus, debeatur pensio ? Dub. 3. An, pereunte re specialiter designatè, maneant obligata alia bona hypothecata ? Conditio V. Ut censuarius non privetur rem alienare. VI. Ne apponatur pœna pro pensione non soluta. VII. ne census creetur ex pensionibus non solutis. VIII. Ut censitor non possit pretium repetere, et ut censuarius possit

redimere. IX. Ut non vendatur aliis census majori vel minori pretio. — **848.** An Bulla S. Pii obliget in conscientia? — **849.** Et an obliget, ubi non est recepta?

859. — « RESP. Is est, cùm certa summa pecuniæ, v. gr. 100 » florenis, emo à te jus percipiendi quotannis ex bonis tuis, aut » certa aliqua re tua utili, sive fructifera certam aliquam pen- » sionem, seu censum, v. gr. florenos 5 annuos vel 6, prout con- » suetudine, vel lege taxatum erit: Ita ut hîc non sit mutuum, » et usura, si aliàs pravam intentionem non habeas, sed vera » emptio, et venditio, quia emitur non præcisa ipsa pensio, sed » jus eam percipiendi * (*Ita Salm. cap. 4. n. 24.*) *, quod longè » minùs valet, ideoque minoris emitur: licèt post multos annos » pretium longè superet. *Mol. Less. Laym. l. 3. t. 4. c. 18.* et » cæteri communiter. Rectiùs tamen *C. Lugo. d. 27. s. 2. n. 20.* » probat, ad excusandum censum ab usura, dicendum esse, non » emi pensiones, neque jus ad illas, neque fructus, sed potiùs par- » tem usûsfructûs talis prædii, super quo census constituitur: ita » ut dominium totum directum prædii maneat apud venditorem, » dominium verò utile seu jus usûsfructûs ex parte vendatur: » Unde solvuntur sequentes casus, qui etiam ex natura emp- » tionis et venditionis solvi possunt.

« 1. Hic contractus est injustus, si non servetur pretium justum » à Lege, vel consuetudine probatum, quomodo pro Germania » constituit Carolus V, ut jus ad 5 tantùm pro 100 ematur.

840. — « 2. Non solùm licitus est census realis, id est consti- » tutus super re aliqua, ut supra dictum, ex cujus utilitate pensio » extrahatur, ita ut ad quemcumque res transeat cum illa obli- » gatione, et onere: sed etiam (saltem ex natura rei, et seclusa » prohibitione legis positivæ) personalis, et constitutus imme- » diatè super persona, quæ sua opera, et industria utilis sit, et » fructum aliquem pariat, vel bona in spe, vel re habeat, unde » pensio duci possit: alioqui enim jus, quod venderet, non esset » pretio æstimabile, et sic contractus fictitius. Ita probabiliter » *Covar. Less. Salm. dub. 3. n. 2. etc.* contra *Nav. Mol. C. Lug.* » *d. 27. n. 25.* ubi censum merè personatum illicitum esse, docet » esse probabilius, et prolixè probat. »

An census personalis sit licitus de jure naturali? *Prima* sententia negat, et hanc tenet *Lugo D. 27. n. 25. cum Mol. Ang. Reb. Lop. etc. P. Concin. t. 7. p. 576. §. 3. cum Panorm. Nav. Sylvestr. etc.* Probant 1. quia persona non potest vendi, ex *l. Ob æs alienum. Et l. seq. C. de Action. et Obl. ac c. 2. de Pignor.* Probant 2. ex *Extrav. 1 et 2* Martini V et Callixti III, qui solos census reales approbarunt; et clariùs ex Bulla S. Pii V in sua *Extrav. de Censibus*, qui expressè statuit censum super re immobili, et non aliter, constitui posse. *Secunda* verò sententia communior et probabilior docet esse licitum. Ita *Less. l. 2. c. 22. dub. 4. Sot. l. 6. qu. 5. art. 1. concl. 4. Pal. D. 6. p. 11. n. 2. Abelly p. 376. n. 2. Merb. tom. 1. p. 354. q. un. Habert t. 4. p. 324. Cabass. l. 6. c. 12. n. 5. Continuat. Tournely t. 1. p. 540.*

Wigandt tr. 9. *Ex.* 8. *n.* 4. *R.* 1. *Ronc. de Contr. c.* 2. *q.* 4. *R.* 1. *Anacl. eod. tit. dist.* 3. *q.* 6. *n.* 78. *et Salm. c.* 4. *n.* 26. *cum Coo. Ban. Trull. Prad. Salas, etc.* Probatur 1. ex *Const.* Nicolai V in sua *Extrav. de Censibus,* ubi videtur clarè approbari census super personis, ut notant *Pal. Tournely, Salm. et Wig. ll. cc.* Hæc sunt verba Bullæ : « Cum opportuna contrahentium securitate, ac » potestate vendentis, personas earumque proprietates, reditus, » jura, etc. census et omnia, et singula mobilia et immobilia bona » obligandi, et obligari faciendi, etc. » Idemque confirmasse Gregorium XIII testantur *Palaus, et Wigandt.* Probatur 2. ratione, quia si quisque potest operas suas locare, potest etiam et vendere. In tali autem contractu propriè non emitur persona, sed impropriè; nam propriè emitur jus super industriam personæ. Sicut enim in censu reali non emitur prædium, sed emitur jus super fructus percipiendos ex prædio; sic in censu personali non emitur persona, sed jus ad percipiendos fructus industriæ et laboris personæ. Nec valet dicere hujusmodi contractum esse quoddam mutuum virtuale; nam in mutuo cogitur mutuatarius reddere eamdem sortem, sed in censu capitale fit demortuum, et tantùm reddi potest ad arbitrium venditoris. An autem sit licitus census personalis redimibilis ex utraque parte? Vide mox dicenda in *seq. n.* 843. Ad Bullas autem Martini V et Callixti III respondetur, quòd ibi minimè reprobatur census personalis, seu quia ibi tantùm agebatur de censibus realibus, de quibus quæsitum fuerat, an liciti essent; ideo Pontifices eos tantùm approbarunt. Hinc bene aiunt *Cabass. l. c. Less. n.* 47. *Salm. n.* 29 *et* 33. *cum Pal. Sot. Vill. Prado, etc.* præfatas Bullas non obligare, cùm non sint præceptivæ, sed tantùm approbativæ conditionum in iis expressarum. In Bulla autem S. Pii V præcipitur quidem non constitui censum nisi super restabili, non tamen declaratur census personalis illicitus de jure naturali. An verò hæc Bulla S. Pii sit ubique recepta? Infra videbimus *n.* 848.

« 3. Iniqui sunt venditores, seu censuarii, qui emptoribus, sive » censualistis obligant rem non potentem reddere fructus, saltem » tot, quot pensio exigit, aut reddentem quidem, sed jam aliis » censibus venditos, *Bon. dub.* 3. *q.* 4. *p.* 1. *n.* 9 *et* 13.

841. — « 4. Sicut in emptione res perit damno emptoris, sic » etiam in censu reali, si res, super quam impositus est census, » pereat, vel fructus ejus absque culpa venditoris, tunc enim » perit census, ita ut emptor, sive censualista non possit amplius » recipere fructus, sive censum : quia qui emit, suo periculo » emit, *Bon. l. c. Fill. c.* 35. *p.* 2. *n.* 225. * (Vide *n.* 847.) * Unde » ad hoc incommodum cavendum inventus est sequens modus.

842. — « 5. Licitum est, ut probat *Tol. l.* 5. *c.* 46. *et Less. c.* 21. *d.* 11. contractui censûs adjungere aliud pactum assecu- » rationis, ut si res, super quam fundatus est census, pereat, id » fiat damno venditoris, ideoque nihilominus obligatus sit vel » super aliis bonis suis eum statuere, vel restituta sorte eodem » pretio redimere. Debet tamen hoc pactum venditori compen-

» sari, augendo pretium censûs, vel quod eodem recidit, minorem » pensionem designando, *Bonac. l. c. n.* 30. * (Vide *infra n.* 847. » *dub.* 2.) *

843. — « 6. Ex natura rei licitus est non tantùm census irredimi- » bilis, sed etiam redimibilis, tum ex una parte, tum utriusque. » ut patet ex terminorum explicatione : quia irredimibilis census » dicitur, cùm venditor non potest illum pro suo arbitrio redi- » mere : redimibilis autem, cùm potest, reddendo emptori eam- » dem summam, quam accepit, atque ita rursus sibi emendo, quod » ante vendiderat. Utrinque redimibilis dicitur, cùm ita conven- » tum est, ut tam emptor, quàm venditor possit emptionem factam » resolvere, et summam, quam dedit, repetere. *Less. d.* 10. *Dian.* » *p.* 2. *t.* 5. *m. R.* 76. * (*Vide dicta de pacto retrovendendi, et* » *reemendi sup. n.* 812 *et* 813.) (V. Not. XXXVI. pag. 368.)

» 7. Nihilominus, quia contractus censûs redimibilis, ex parte » emptoris, est res periculosa, suaderi non facilè debet : nam in » Constit. Martini V et Callixti III. PP. ubi Caroli V. Imp. et » usurarius contractus judicatur. Verùm id intelligi debet secun- » dùm præsumptionem fori externi : præterquam quòd illæ Con- » stitutiones multis locis eatenus non sunt receptæ, quatenus » prohibent ea, quæ juri naturali non adversantur, ut notat *Laym.* » *l.* 3. *t.* 4. *c.* 18. »

Quæritur, an sit licitus census redimibilis ex utraque parte? Adest duplex sententia probabilis. *Prima* sententia negat, quam tenent *Sot. l.* 6. *q.* 5. *a.* 3. *concl.* 1. *et Salm. c.* 4. *n.* 41. *cum Covarr. Tap. Vill. etc.* Ratio, quia ubicumque traditur pecunia cum pacto eamdem rursus recipiendi, est mutuum virtuale, unde quidquid ex eo percipitur ultra sortem, est usura. *Secunda* verò sententia affirmat, et hanc tenent *Less. l.* 2. *c.* 22. *d.* 10. *Laym. l.* 3. *tr.* 4. *c.* 18. *n.* 8. *Pal. t.* 6. *tr.* 32. *D.* 6. *p.* 24. §. 4. *n.* 2. *Spor. de* 7. *Pr. c.* 7. *n.* 21. item *Val. Salas, Diana, et à S. Fausto ap. Salm. n.* 40. Hæc sententia, spectata rei natura, satis probabilis mihi videtur, modò observentur limitationes quas adnotavi circa pactum reemptionis *n.* 813. Nam revera non potest assignari ratio disparitatis in venditione prædiorum, et in hac venditione censuum. Gratis autem asseritur hoc esse mutuum virtuale; cùm hic contractus omnino differat à mutuo : in mutuo enim, si perit res oppignorata, mutuatario perit; hìc autem, si perit res censuata, censitori perit. (Vide omnino quæ diximus dicto *n.* 813.) Idque dicunt *Less. Laym. et Spor. ll. cc.* valere non tantùm pro censu reali, sed etiam pro personali; quod non est improbabile, si debita proportio servetur. Cæterùm, ut bene advertunt iidem *Laym. et Spor.* hujusmodi contractus non caret periculo usurariæ intentionis. (*V. Not. XXXVII, pag.* 369.)

844. — « 8. Census vitalitius, quia est virtualis sponsio, et ni- » titur eventu fortuito, licitus est. *Fill. Dian. p.* 7. *t.* 9. *R.* 70. » * (*Et communiter Less. c.* 22. *D.* 6. *Salm. c.* 4. *n.* 28. *cum S. Th.* » *Pretium hujus census vitalitii constituitur juxta rationem ætatis et sanitatis : Hinc dicunt Bon. D.* 3 *qu.* 4. *p. un. num.* 18. *et*

» *Cabass. l.* 6. *c.* 12. *n.* 8. *quòd si censitor possit ad annum* 60 » *pertingere, poterit quotannis exigere aureos* 10 *pro* 100. *Sed* » *Less. l.* 2. *c.* 22. *n.* 74. *cui adhæret Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 123. *et* » *Mazz. t.* 2. *p.* 142. *dicunt posse exigere unum pro septem vel* » *octo, quod importat in circa* 12 *vel* 14 *per* 100. *Et alibi* (*in* » *Auctar. v. Societas Offic.*) *ait Less. posse exigere aliquando* » *usque ad* 16 *pro* 100.)* »

845. — Hîc videndum, quæ conditiones requirantur ad licitam censuum constitutionem. De jure naturali, ut ait *Less. l.* 2. *c.* 22. *n.* 74. duæ tantùm conditiones desiderantur : prima, ut sit æqualitas inter censum et pretium ; secunda, ut pacta præter naturam censûs adjecta, justè compensentur. De jure autem Canonico duæ habentur Bullæ, in quibus plures assignantur conditiones pro censibus instituendis. Prima est Nicolai V, incipiens *Sollicitudo*, edita anno 1452 pro utraque Sicilia : In hac approbatur census solitus institui in præfatis Regnis, etiam cum pactis et pœnis appositis pro securitate ; modò serventur hæ conditiones, 1. Ut census constituatur specialiter super re certa, et generaliter super omnibus bonis censuarii. II. Ut adsit pactum retrovendendi eodem pretio. III. Ut pensio solvenda non sit ultra decem pro centum. In hoc autem ait *Viva q.* 7. *art.* 3. *n.* 14. standum esse consuetudini locorum.

846. — Secunda Bulla posterior est S. Pii V, quæ incipit *Cùm onus, etc.* edita ann. 1568. In hac plures aliæ conditiones præscribuntur ; Et I. Ut census constituatur super re stabili fructifera, et designata : unde excluduntur census personales, etsi cum hypotheca celebrentur, et ut veriùs tenent *Viva de Contr. Q.* 4. *art.* 3. *n.* 4. *et Salm. comm. c.* 4. *n.* 41. *contra Nav. Lop. ap. Viva*, putantes in Bulla præscindi à censu personali. Res autem stabilis reputatur domus, ager, et etiam officium perpetuum, et census perpetuus irredimibilis, imò etiam redimibilis, ut contra *Mol. et Azor.* probabiliter tenent *Pal. p.* 14. *n.* 3. *Bon. Reb. Hurt. ap. Viva l. c.* Notat tamen *Viva*, quòd, licèt res debeat designari, hoc tamen non tollit, quin possint obligari alia bona ad securitatem pensionis, quæ tamen pensio utique periret, pereunte re specialiter hypothecata. Vide *n. seq.* 847.

II. Ut census ematur pecunia enumerata coram Notario, et testibus. Sed hîc quæritur 1. an hæc conditio non obliget in foro interno, ita ut liceat in conscientia constituere censum ex pecunia antecedenter debita? Affirmant *Less. l.* 2. *c.* 22. *n.* 80. *Nav. de Usur. n.* 88. *Dian. p.* 1. *tract.* 8. *R.* 44. *cum Megala, Mald. Val. Jo. de La Croix, etc.* et probabile putat *Tamb de Contr. l.* 9. *tr.* 2. *c.* 6. §. 2. *n.* 4. Negat verò *Pal. tr.* 33. *D.* 5. *p.* 16. *n.* 8. cum *Med. Lop. etc.* item *Mol. D.* 390. *Lugo D.* 27. *num.* 83. *cum Salon. Reb.* et aliis pluribus. Ratio, quia, cùm Bulla sit justè constituta ad vitandas fraudes, si in aliquo casu particulari cesset fraus sive injustitia, non cessat tamen ejus periculum. Hæc quidem secunda sententia est probabilior, sed prima non videtur improbabilis casu quo omnino absit in casu particu-

lari fraus aut injustitia : licèt enim probabiliùs sit Legem non cessare, cessante fine legis in casu particulari, contraria tamen adhuc videtur probabilis cum *Caj. Sylo. Aug. Val. Carden. Sa, Viva, Salm.* et aliis pluribus, ut diximus *l. 1. n. 199.* Si autem (loquendo in casu nostro) venditio rei frugiferæ per pecuniam creditam certè est valida et justa, cur injusta censenda est venditio censûs realis, quæ procul dubio vera conditio est, cùm vendatur jus ad fructus fundi, in quo census constituitur, ut bene arguit *Lugo loc. cit. n. 80. cum Sot. Salas, etc.*, ad probandum, quòd jure naturali minimè sit illicitus census constitutus ex pecunia credita. Quæritur hîc 2. utrùm venditor censûs, si sit læsus in pretio, possit minuere pensionem, aut ipsam integram teneatur solvere, et censitor teneatur supplere pretium? Utraque videtur probabilis. Vid *Viva ib. n. 5.*

III. Ut solutio pensionis non fiat anticipatè, aut sic in pactum deducatur. Probabiliter tamen ait *Bon. de Contr. D. 3. q. 4. p. un. n. 26. cum Mol. D. 390. Fill. Reb. Salas, Less. Azor. et Salon.* quòd si censuarius sponte vellet solvere anticipatè, hoc non prohiberi ex Bulla. Illicitum est autem obligare Censuarium ad solvendam pensionem suis expensis in domo Censitoris, quia hoc onus esset extra naturam contractûs, ut rectè aiunt *Viva q. 4. art. 3. n. 6. et Bon. l. c. n. 35. cum Reb. Salas et aliis*, contra *Rod.* Intellige, nisi propter hoc onus pretium minuatur.

IV. Ne obligetur censuarius ad casus fortuitos; Hinc, si res hypothecata perit, nequit Censitor petere, ut alia substituatur, sècus, si res reperiatur aliena : vel si reddatur infrugifera culpa censuarii; ut *Less. Nav. etc.*

847. — Sed dubitatur 1. an, præcisa Bulla S. Pii, pereunte re, de jure naturali pereat etiam census? *Prima* sententia negat, et hanc tenent *Pal. tr. 33. D. 6. p. 31. n. 3. cum Sot. Cov. Palac.* item *Salm. c. 4. n. 48. cum Salas, Mercad. Rodr. Martin. etc.* Ratio istorum, quia in censu præcipuè obligatio imponitur personæ, et accessoriè rei, quæ tantùm obligatur pro hypotheca, sive pro assecuratione pensionis solvendæ : Hinc asserunt, quòd pereunte re hypothecata, non perit obligatio personalis censuarii. Sed veneràndo tot D D. auctoritatem, mihi omnino tenenda videtur *secunda* sententia, quam tenent *Less. l. 2. c. 22. n. 34. Lugo D. 27. n. 103. Tol. l. 5. q. 39. n. 4. Mol. D. 383 et 394. dub. 3. Lorm. l. 3. tr. 4. c. 15. n. 4. P. Conc. t. 7. p. 594. n. 4. Ronc. de Contr. c. 1. q. 4. R. 5. Anaci. n. 75.* item *Val. Reb. Med. Vill. etc. ap. Pal. n. 2. et ap. Salm. n. 47.* Ratio mihi potissima, quia in censu reali pensio non super persona constituitur, sed super re, ad cujus fructus jus venditur; unde *Lessius* rectè dicit falli *Sotum, et Covar.* dicentes rem ibi obligari tantùm pro hypotheca debiti personalis; nam revera in censu non obligatur res pro assecuratione pensionis solvendæ, sed venditur jus percipiendi fructus ex re censita? Hinc sicut, pereunte re, amittis jus servitutis quod super illa haberes, putà transeundi, colligendi glandes etc.; ita etiam amittis jus percipiendi fructus,

per contractum censûs tibi acquisitum, et eo casu venditor ab omni obligatione liberatur. Ita *Less.*; admittit tamen ipse *Less. ib.* et consentiunt *Spor. tr. 4. c. 6. n. 14. et Tamb. c. 4. §. 3. n. 1.* pactum adjectum solvendi pensionem, adhuc re pereunte, sustineri posse, si contractui censûs adjiciatur alter contractus assecurationis, dummodo pensio illa proportionatè moderetur. Sed neque opinioni isti acquiescere valeo; licèt enim probabilem censeam sententiam *Lugonis, et aliorum,* ut mox dicemus *v. seq. Dubitatur* 2., quòd liceat pactum exigendi integram pensionem, etiamsi fundus per aliquot annos non det fructus, modò pretium minuatur, quia per pactum illud virtualiter compensantur pensiones minores solvendæ annis sterilibus, cum pensionibus, quæ solvendæ fuissent pro annis fertilibus, et hæ relaxantur; et sic jam adest æqualitas. Attamen in nostro casu, cùm pactum apponitur solvendi pensiones, etiam re pereunte, nulla æqualitas esse potest, dum pensiones solvendæ remanent in perpetuum; fructus enim anteriores relaxati, quacumque relaxatione facta, non possunt adæquare pensiones quæ in perpetuum solvi debent.

Dubitatur 2. an si res per certos annos non det fructus, attenta Bulla, debeatur integra pensio? Negant *Less. lib. 2. cap. 22. n. 82. et Mol. t. 2. D.* 390. ex hac Bulla *S. Pii,* ubi prohibentur « conditiones directè vel indirectè obligantes ad pen» sionem in casibus fortuitis eum, qui aliàs ex natura contractûs » non tenetur.» Sed probabiliter affirmant *Lugo D. 27. n. 71. cum Sot. Sa, Val. Salas, etc.* item *Nav. Bon. et Reb. ap. Viva l. c n. 7.* modò compensetur pretio periculum hoc quod venditor in se suscipit. Ratio, quia licitum est contractui censûs realis adjicere alium contractum assecurationis, qui eo casu virtualiter censetur appositus. Pactum autem hoc assecurationis minimè videtur reprobatum à Bulla, nam Pontifex ibi prohibet tantùm pacta præter naturam contractûs qui celebratur. Quamvis enim in tali contractu pactum solvendi pensionem, etiam casu quo res non fructificet, non sit juxta naturam contractûs censualis, est tamen juxta naturam alterius contractûs adjecti assecurationi, ut dicetur infra de Contractu Trino. Putat autem *Lugo n. 103.* quòd, si pars prædii facta sit infructifera in perpetuum, tunc non debeatur integra pensio, etiamsi pars remanens reddat fructus sufficientes ad pensionem. Sed probabilius mihi videtur oppositum, quod decretum fuit in quadam Decisione Rotæ Romanæ (quam refert idem *Lugo n. 105.* idque non negat esse probabile), nempe deberi totam pensionem ex parte prædii remanente, nisi fructus ejus ad pensionem non sufficiant, et ita tenet *Ronc. de Contr. c. 1. q. 4. R. 5. cum Duard.*

Dubitatur 3. An, pereunte re specialiter designata, de jure naturali maneant obligata cætera bona venditoris in contractu generaliter hypothecata? Affirmat *Habert t. 4. p. 324. vers. Verum,* et videtur ei favere citata Bulla Nicolai V, ubi conceditur posse constitui censum super re certa, et generaliter super omnibus aliis bonis venditoris. Sed mihi videtur probabilius ne-

gandum cum *Azor. p.* 3. *l.* 12. *c.* 5. *q.* 5. *et P. Conc. t.* 7. *p.* 595. Quia; pereunte tota re, totus census perit, juxta mox supra dicta *Dub.* 1. Nec obstat, quòd in hujusmodi contractu soleant substitui omnia venditoris bona : Nam cautio hæc solùm valet ad reddendum fundum securum ab evictione, ut bene ait *Concina*, nempe si ille sit gravatus aliis censibus, vel fidei commisso, etc. Non autem, quòd, si fundus pereat, census permaneat super aliis bonis. Et sic etiam intelligi, ait *Az.* Bullam Nicolai. Dicit autem *Ronc. de Contr. c.* 1. *q.* 4. *R.* 1. ad constituendum censum satis esse designationem fundi, vel plurium aliquot fundorum in aliqua via, aut villa, quin necessaria sit designatio alicujus fundi in individuo, et testatur ita pluries decisum fuisse à Rota Romana, ex *Clericato in Decision. Miscell. Dec.* 73. *n.* 8.

V. Ut non privetur censuarius rem vendere, aut donare. Debet tamen iste, si vendere vult, monere censitorem, num velit ipse emere eodem pretio. Et ideo debet expectare per mensem : Vide *Vioa n.* 8 *et* 9. Præcisa verò Bulla, licitum esse pactum non alienandi rem, dicunt *Salmant. cap.* 4. *num.* 49. *cum Sot. Cov. Pal. etc.* Sed, quando tale pactum non adest, prædictam monitionem semper faciendam esse asserunt cum *Val. Salm. et Pal. n.* 50. Imò semper æquum esse putant, ut censitor in emptione præferatur.

VI. Ne constituatur pro non soluta pensione alia pœna aut interesse lucri cessantis scilicèt extrinseci, putà, si præstandum erat triticum tempore quo valebat duobus aureis, et reddatur tempore quo valet uno, ut *Mol. et Hurt. ap. Vic. n.* 20. Sed jure naturali appositio pœnæ proportionatæ non est illicita, *Salm. n.* 38. Item de jure naturali ex dilatione solutionis bene potest exigi interesse; sed ex Bulla ob fraudem usurariam nequit illud in pactum deduci, ut docet *Less. l.* 2. *c.* 22. *n.* 85. In foro tamen conscientiæ ob dilationem culpabilem tenetur debitor ad interesse etiam extrinsecum, *Less. n.* 83.

VII. Ne ex pensionibus non solutis novus census creetur. An autem id sit illicitum de jure naturali? Bene ait *Lugo D.* 27. *n.* 98. hanc quæstionem pendere ex alia supra enuntiata (vide dicta *n.* 846. *vers.* II. *Ut census*), nimirum, an liceat constituere censum ex pecunia debita?

VIII. Ut censitor non possit pretium unquam repetere, et contra possit censuarius semper redimere censum, facta denuntiatione per bimestre. Pactum autem quòd census non possit unquam redimi à censuario, compensato pretio, per se non est illicitum, ita *Less. l.* 2. *c.* 22. *n.* 26. *et Salm. c.* 4. *n.* 43. qui aiunt hoc omnes docere : Sicut enim censuarius potest vendere fundum, vel servitutem super illo in perpetuum, sic etiam jus ad ipsius fructus. Et ob eamdem rationem licitum quoque est constituere censum cum pacto, ut non possit redimi, nisi infra certum tempus, ut communissimè docent *Less. c.* 22. *d.* 9. *Sot. l.* 6. *q.* 5. *art.* 3. *Concl.* 3. *Pal. D.* 6. *p.* 24. §. 1. *n.* 4. *et Salm. d.*

n. 43. cum *Salas, Arag. et Reb.* contra aliquos : Modò (intelligendum) pretium proportionatè minuatur. Communiter etiam docent *P. Concina, et Salm. c.* 4. *n.* 44. cum *Lugo, Soto, Pal. Prado, etc.* (contra *Nav.*) licitum esse pactum, ut census non per partes redimatur, sed totum simul : Justum enim est, ut sicut emptor totam summam numeravit; ita etiam totam simul recipiat.

IX. Ut non vendatur aliis census majori vel minori pretio, quàm ab initio constitutus fuit. De jure autem naturali certum est, ut dicunt *Salm. c.* 4. *n.* 35. censum non liquidum posse minori emi. Et etiam, attenta Bulla, probabilissimum videtur hoc fieri posse, ut ait *Viva q.* 4. *art.* 3. cum *Less. et Mol. et Bon.*

848. — Quæritur I. an hæc Bulla S. Pii obliget in conscientia? Negat *Habert t.* 4. *p.* 324. (dicens Bullam obligare in solis locis Sedi Apostolicæ subjectis) *Sa v. Census, n.* 3. *Megala* 2. 2. *l.* 2. *c.* 7. *q.* 2. *n.* 57. item *Nav. Salm. Mol. ap. Bon. de Contr. D.* 3. *q.* 4. *p. un. n.* 45. et probabilem putant ipse *Bon. et Tamb. l.* 9. *tr.* 2. *cap.* 6. §. 2. *n.* 4. Ratio, quia in foro interno illæ tantùm conditiones requiruntur, quæ jure naturæ ad constitutionem censûs sunt necessariæ : Bulla autem est constituta ad tollendas fraudes; unde ubi fraudes absunt, Bulla non obligat in conscientia contrahentes, sed tantùm Judices, ne in foro externo contractum admittant. Probabiliùs tamen affirmant præfatam Bullam obligare etiam in foro interno *Salm. c.* 4. *n.* 31. *Lugo D.* 27. *n.* 83. *Bon. l. c. n.* 46. *Less. l.* 2. *c.* 22. *n.* 100. *et Viva de Contr. q.* 4. *n.* 3. cum *Salon. Trull. Hurt. et communi*, ut asserit. Ratio, quia licèt contractus ex rei natura non sit usurarius, lex tamen positiva bene potuit illicitum eum reddere ob periculum usuræ. Vide dicta supra *n.* 846. *v.* II. *Ut census.*

849. — Quæritur II. an prædicta Bulla obliget, ubi non est recepta? Negant communiter *Less. cap.* 2. *D.* 13. *Tourn. t.* 1. *pag.* 540. *Mol. D.* 395. *Bon. p.* 4. *num.* 43. *Lugo D.* 27. *n.* 61. *cum Sot. Nav. Salas, et aliis.* Et sic tenendum censeo, quidquid dicant *Salm. lib.* 4. *n.* 32. Ratio, quia, licèt verius sit leges Pontificias non indigere subditorum acceptatione, prout (contra *Less. l. c. et Cab. Val. Bon. ac alios*) tenuimus *l.* 1. *de Leg. n.* 97. *in fin. et* 138. *cum Suar. Laym. Pal. Croix, etc.* Attamen communis est sententia, quòd ubi lex non est recepta, et per sufficientem desuetudinem est derogata, etsi primi legem non observantes peccaverint, præsentes verò ad eam non obligantur, ut tenent ipsi *Salm. de Leg. c.* 1. *n.* 106. *cum Azor. Bon. Granad.* item *Suar. l.* 4. *c.* 16. *n.* 9. *Pal. tr.* 3. *D.* 1. *p.* 13. *n.* 5. *et Less. l. c.* ubi cum *Coo.* asserit certum esse, quòd lex adhuc ecclesiastica desinit obligare, si per solum decennium non sit recepta, ut pariter diximus *d. l.* 1. *n.* 139. *cum Bus. Nav. et Azor.* Bulla autem S. Pii non est recepta in duobus Regnis Siciliæ, ut testantur *Less. l. c. n.* 99. *Salas ap. Viva l. c.* item *Verde Inst. Civ. de Cens. l.* 3. *n.* 2389. *cum de Marinis, de Ponte; etc.* Nec est re-

cepta in Hispania, ut dicunt *Salm. l. c. n.* 32. Nec in Belgio, ut *Spor. tr.* 6 *c.* 6. *n.* 11. *et Less. ib.* Nec in Germania, ut idem *Less. Habert, ac Tanner. Illsung. Phir. et Platell. ap. Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 1010. Neque in Gallia, ut *Less. et Platell. ap. Croix ib.* Nec etiam Romæ observatur, ait *Tourn. p.* 541.

DUBIUM X.

Quid sit Cambium.

850. Quid sit Cambium, et quotuplex? — **851.** An liceat Cambium minutum? — **852.** An Cambium per litteras? — **853.** An Cambium reale? — **854.** Quid de Cambio ficto, seu sicco? An liceat *Cambium cum Recambio*? Quid de Cambio Francofurtensi? — **855.** An liceat pecuniam adulterinam expendere? — **856.** An liceat famulo lucrari commutando pecuniam Domini?

850. — « Resp. Cambium, quod permutationem significat, hîc » accipitur pro sola permutatione pecuniæ. Et est contractus, » quo Campsor aliquis Campsario volenti cambit pecunias, cum » lucro aliquo præter sortem. Quod si sine intentione usuraria » fiat, ob titulos justos tali lucro æstimabiles, patet non esse ma- » lum. Unde cùm quatuor sint cambiorum genera, nimirum » 1. Cambium minutum, seu manuale, 2. Cambium per litte- » ras, 3. Cambium reale, 4. Cambium siccum, seu fictum.

Circa ea resolvuntur :

851. — « 1. Licitum est Cambium *minutum*, in quo dantur » pecuniæ minores pro majoribus, vel contra : quia hîc sunt justi » tituli aliquid lucrandi, nimirum labor Campsoris, in nume- » randa pecunia, item diligentia in pecunia omnis generis con- » quirenda, ut Campsariis quibusvis sit paratus; item puritas » materiæ, et commoditas, ut cùm aurum, vel alia moneta com- » moda datur pro minuta, et incommoda. *Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 19. » *n.* 4. * (*Idque licet etiam eis, qui officium cambiendi non ha-* » *bent, Salm. c.* 4. *n.* 8. *cum Pal. Nav.*) *

852. — « 2. Licitum est item Cambium *per litteras*, cùm sci- » licet Campsor hîc, v. gr. Monasterii prior accipit pecunias, quas » postea litteris datis alibi, v. gr. Francofurti refundit per suos » factores; quia hîc etiam sunt justi tituli, scilicet virtualis tra- » jectio pecuniæ, et ejus assecuratio. Tantumdem enim facit, ac » si Campsario pecuniam ejus Francofurtum transferat sine pe- » riculo. Minùs tamen Campsor exigere debet quàm si realiter » transtulisset. *Laym. l. c. Bon. d.* 3. *q.* 5. *p.* 1. *Nav. Less. etc.* » * (*S. Pius V in Bulla de Cambiis,* ad usuras amovendas, sta- » tuit non protrahi tempus solutionis cambii, nisi ad primas Nun- » dinas; et solutiones esse faciendas ubi determinatæ sunt, ac » juxta tempus communiter taxatum de uno alio loco. *Vide Salm.* » *c.* 4. *n.* 12.) *

853. — « 3. Item licitum est Cambium *reale*, cùm Campsor

» hîc Monasterii prior dat pecunias, ut per suos alibi eas recipiat à Campsario, qui alibi habet pecunias, sed eget nunc eis hîc. Titulus hujus Cambii est item translationis, et assecurationis : tantumdem enim facit Campsor, ac si pecunias Campsarii absentes, sistere hîc præsentes vel ut alii aiunt, ac si præsenti pecunia emeret absentem, quæ utique minùs valet; *Laym. loc. cit. num.* 6. *et* 7. *Bonac. l. c.* * (*Probabiliter ait Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 1031. *cum Less. Laym. et Spor.* quòd licitè potest Campsor accipere lucrum cambii, esto translatio pecuniæ sit ipsi utilis, quia in communi æstimatione hæc translatio est digna pretio, cùm communiter in ea incommodum adsit, commodum autem Campsoris tunc per accidens se habet) *.

854.— « 4. Illicitum est Cambium *fictum,* seu *siccum,* quod nihil aliud est, quàm titulus lucrandi; ut v. g. Titius indigens pecuniis petit à Campsore sibi dari 100 nummos; Campsor autem non aliter dat, nisi Francofurti, v. g., vel alio loco distante solvendos, petitque ab eo pretium quod solet dari pro locis similibus. Titius ergo accipit, et tamen verè non cogitat reddere in istis locis, imò forsan nec habet istic correspondentem, idque constat Campsori : contractus hic est Cambium fictum, ac revera mutuum, ideoque palliata usura. Excusabitur tamen Campsor, si lucrum illud exigat titulo lucri cessantis. Plura vide apud *Tolet. l.* 5. *c.* 52. *Bon. d.* 3. *q.* 5. *p.* 1.»

Quæritur hîc, an sit licitum cambium cum recambio, vulgò *Cambio colla ricorsa?* Casus est : Tu accipis Neapoli centum nummos à Campsore solvendos in Sicilia, sed quia non habes ibi nec pecuniam nec procuratorem, qui pro te solvat, rogas Campsorem, ut tibi concedat procuratorem suum in Sicilia residentem, ut nomine tuo solvat debitum ipsi Campsori cum lucro cambii; Campsor autem scribit ad suum procuratorem, ut tanquam procurator tuus solvat sibi Campsori cambium cum lucro, et tanquam procurator ipsius debitum recipiat : At quia tu non habes pecuniam in Sicilia, procurator ille rescribit Campsori, ut hic exigat tuum debitum Neapoli cum alio lucro recambii. *Tamb. l.* 9. *tr.* 3. *c.* 5. §. 3. dicit hunc contractum probabiliter esse licitum, citatque *Nav. Sa, Less. et Lugo.* Sed meritò hujusmodi contractum reprobant *P. Concina. t.* 7. *p.* 549. *n.* 2. *Cabass. l.* 6. *c.* 10. *n.* 7. *et Spor. de* 7. *Pr. c.* 6. *n.* 44. qui ait saltem practicè hoc esse cambium siccum duplicatum : Atque ego censeo etiam speculativè, cùm revera in eo casu neque tu intendis pecuniam acceptam restituere, nisi Neapoli ubi accepisti; neque contra Campsor intendit exigere pecuniam creditam, nisi Neapoli ubi tradidit, ut ita ex sua pecunia lucrum percipiat. Nescio quomodo à labe usuræ manifestæ id excusari possit.

« 5. Quod attinet ad cambium *Francofurtense,* in quo mercatores dantes Cambium ad proximas nundinas, quo magis eæ distant, eò plus exigunt; si ideo præcisè plus exigatur, quia solutio diutiùs differtur, usura est; si autem ratione alterius tituli justi, v. gr. lucri cessantis, cùm pecunia mercatorum

» sit instrumentum lucrandi, quo si diutiùs carent, carent lucro, » et quò longius est tempus, eò plus cambium petunt, ideoque » crescit valor pecuniæ, tunc lucrum est justum. *Laym. l. c. n.* 9. *ex Mol. Less. etc.* » (Hoc cambium puto licitum, dum- » modo Campsor verè patiatur interesse. Sola autem dilatio » solutionis non erit certè causa justa augendi pretium, *ut rectè* » *notat P. Conc. t.* 7. *p.* 557. *n.* 2.) »

353. — « 6. Qui cambiendo, vel aliter, pecuniam adulterinam » accepit, sive ex ignorantia, aut inadvertentia, non potest illam » expendere : quia res vitiosa non potest tradi alteri, vitio non » detecto, ut supra *de Vendit.* Neque ex eo, quòd ipse deceptus » est potest decipere alios, cùm actio, qua deceptus fuit, nullum » ad hoc jus tribuat, *Bonac. d.* 3. *q.* 5. *p.* 1. *ex Az. Sanch. etc.* »

Sed alii distinguunt : Si moneta non sit materialiter falsa, nempe si impressa sit signo Principis, et materia sit bona, ejusdemque ponderis, poteris eam expendere, cùm nullum alteri inferas damnum ; ita *Spor. de* 7. *Pr. c.* 5. *n.* 30. *et Croix lib.* 3. *p.* 2. *n.* 960. Si verò moneta adulterina sit etiam materialiter falsa, tunc certè non poteris illa uti. Dubitatur autem, an si eam expenderis bona fide, tenearis ad restitutionem? Negant *Sylvest. et Ang. ap. Dian. p.* 3. *tr.* 6. *R.* 3. qui probabile censet. Sed veriùs affirmant *P. Nav. ap. eumdem Dian. et Croix l. c. Spor. ib.* qui ait in hoc omnes consentire. Ratio, quia tunc ad restitutionem teneris ex vi ipsius contractûs, quo obligaris solvere justum pretium pro re empta ; cùm autem pecuniam stanneam pro argentea tradis, minimè justum pretium solvis.

356. — Utrùm famulus recipiens pecuniam auream à domino, ut satisfaciat creditoribus domini, possit lucrari, illam cum ænea commutando? Affirmatur, quia est fructus industriæ, nisi sit contra expressam, vel tacitam domini voluntatem, *Salm. c.* 4. *n.* 7. *cum Lug. Pal. etc.*

DUBIUM XI.

Quid sit Locatio, et Conductio.

357. Vide diversos apud Bus. — 358. Quando locator potest conductorem expellere ante tempus expletum. — 359. An successor locatoris expellere possit conductorem? — 360. An ob sterilitatem debeatur colono remissio pensionis? — 361. An liceat pauperi elocare jus mendicandi? — 362. An Nuncius proficiscens ad eumdem locum, possit accipere à duobus duplicatam mercedem? — 363. An conductor obligatus ad meliorationes, illas debeat facere expensis suis? — 364. An debeatur salarium famulo ægrotanti? Et an expensæ curationis?

337. — « Resp. Est contractus, quo quis personam, vel rem » aliquam mobilem, vel immobilem alteri ad tempus utendam, » vel fruendam concedit, certo pretio, aut mercede, seu pen- » sione constituta. Utenda conceduntur, v. g. elocata domus,

» equus, servus, etc. fruenda conceduntur, elocatæ vaccæ, capræ, » fundus, pomarium, etc. » (V. Not. XXXVIII. pag. 369.

Unde considerata hujus contractûs natura, et juris dispositione resolvuntur sequentes Casus :

« 1. Si res locata ante traditionem pereat, contractus dissolvi- » tur, et conductor liberatur. (*V. Not. XXXIX, pag.* 370.)

« 2. Si, absque culpa conductoris, usus, vel fructus rei cesset, » v. g. quia domus ruinam minatur, infestatur spectris, vel ob » periculum pestis (nisi tamen quoad hoc consuetudo sit » contraria), aut belli, tutam habitationem non præstat, libe- » ratur conductor à solvenda pensione pro tempore, quo non » potest inhabitare, vel alia re conducta uti, vel frui, ut vide » *ap. Laym. l.* 3. *t.* 1. *c.* 23. *Less. l.* 2. *c.* 24. *d.* 2. *etc.*

« 3. Servo, aut laboratori conducto non debetur stipendium » temporis notabilis, quo æger decubuit ; nec ægro, nisi expen- » sæ modicæ : nisi tamen aliter sit conventum, aut consuetudo » ferat. Vide *Sa, v. Conductio.* * (*Vide n.* 864.) *

« 4. — Propter modicum damnum, vel infortunium, nihil re- » mittitur colono de pensione : secus, si magna sit clades. Quòd » si tamen antecedentium, vel sequentium annorum fertilitate » damnum compensetur, non remittitur, *Laym. n.* 7. *Less.* » *lib.* 2. *c.* 24. *d.* 4. * (*Vide n.* 860.) * (V. Not. XL, pag. 370.)

« 5. Si pluribus annis ob cœli clementiam (secus si ob indus- » triam colentis) uberiores fructus ex fundo elocato proveniant, » potest colono pensio augeri. *Laym. n.* 8.

« 6. Expensas facere in rem conductam, quæ duraturæ sunt, » v. g. conservare sarta tecta, tributa, et onera publica præstare, » ad locatorem, seu dominum spectat ; nisi aliter conventum » sit, aut consuetudo ferat. *Laym. l. c. n.* 4. (V. Not. XLI, p. 371.)

« 7. Si conductor in rem conductam necessarias, sive utiles » expensas fecerit, potest eas de pensione detrahere, vel repe- » tere à locatore, et dum non solvuntur, retinere rem conduc- » tam, *Laym. l. c. Mol. d.* 496.

« 8. Etsi incendium (*V. Not. XLII, pag.* 371.) plerumque ac- » cidat culpa inhabitantium, et sic in dubio contra illos præsump- » tio sit, quia tamen sæpe id fit culpa famulorum, quam pater- » familias præstare non cogitur, hinc conductor absolvendus est, » nisi locator ostendat culpam. Vide *Laym. supra n.* 6. *et Dian.* » *p.* 9. *t.* 7. *R.* 31. ubi ex *Haun. et Berl.* docet, si constet accidisse » culpa certi, et determinati alicujus de familia, isque circa offi- » cium suum deliquerit, v. g. stabularii, qui lumen malè custodie- » rit in stabulo, teneri patrem familias (nisi famulus iste pro fideli, » ac diligenti fuerit habitus) de damno : secus, si culpa alterius : » vel si non constet, utrùm casu, an culpa cujusquam acciderit.

« 9. Si conductor domûs, v. g. ante tempus velit emigrare, id » quidem licet, potestque alteri locare : cætero qui autem de pen- » sione nihil ei remittitur. » (*V. Not. XLIII, pag.* 372.)

858. — « 10. Locator non potest ante tempus (*V. Not.* XLIV,

» *pag.* 372.) præfinitum conductorem invitum privare re conducta,
» nisi his casibus : 1. Si pensionem non solvat ; expectare tamen
» debet biennium, si ultra biennium res sit conducta. 2. Si casus
» improvisus accidat, ob quem domus v. g. ipsi domino sit neces-
» saria. 3. Si rem locatam reficere necesse sit, nec possit fieri al-
» tero inhabitante. 4. Si conductor in re conducta malè versetur,
» v g. destruat, vel abutatur, ut alendo ibi meretrices, *Laym. n.* 9.
« 11. Successor universalis, sive hæres non potest ante com-
» pletum tempus conductorem expellere : Partialis autem suc-
» cessor, ut emptor, donatarius, legatarius, etc. non tenetur
» stare contractui locationis, utì neque conductor ; nisi tamen
» aliter pactum sit, v. gr. ne res locata durante tempore locatio-
» nis alienetur. Vide *Less. l.* 2. *cap.* 24. *et Laym. l.* 3. *t.* 4.
» *n.* 22. * » (V. Not. XLV, pag. 372.)

859. — Commune est, et certum cum *Bus.* ut supra, quòd successor universalis non potest expellere conductorem, ut communiter dicunt *Lugo D.* 29. *n.* 16. *et Spor. de* 7. *Præc. c.* 7. *n.* 23. *cum aliis, ex l. Viam decima. C. de Locat.* Certum est etiam et commune, quòd possit eum expellere Successor particularis, utì emptor, legatarius, etc. ex *l. Emptorem C. eod. tit.* Conductor autem habet eo casu actionem pro interesse contra locatorem, vel ejus hæredem, ex *l. Qui fundum* 25. *ff. de Locat.* Excipiunt tamen *Spor. n.* 34. *et Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 1047. si ager jam esset à colono elaboratus, vel seminatus : quia (ut dicunt) non patitur æquitas, ut colonus jacturam illam patiatur. Sed dico hanc exceptionem esse contra expressam juris sanctionem, cùm ex præfatis textibus Successor particularis habeat jus certum expellèndi colonum : È converso non video, quomodo lædatur æquitas, cùm colonus jam habeat actionem contra locatorem, vel ejus hæredem, repetendi damnum ; expressè enim in *c. l. Qui fundum* (ubi sermo fit de legatario expellente colonum fundi legati) dicitur : *Et hoc detrimentum* (id est ab expulsione proveniens) *ad hæredem pertinet.* Notandum autem hîc, quòd minor tenetur stare locationi sui Curatoris : Beneficiarius, sui prædecessoris ; Et uxor stare locationi sui Mariti. Vide *Croix lib.* 3. *p.* 2. *num.* 1057. (V. Not. XLVI, pag. 373.)

860. — Quær. 1. an ob jacturam causa sterilitatis possit colonus petere remissionem pensionis? De jure naturæ jactura sterilitatis per se spectat ad conductorem. Ob æquitatem tamen juris introductum est, si ingens sit damnum, ut aliquid remittatur : nisi sterilitas compensetur cum ubertate aliorum annorum, ut ex *l.* 8. *C. de Loc. et ex cap. Propter sterilitatem, de eod. tit.* ubi Gregorius IX in quadam sua *Extravag.* sic sancivit : « Prop-
» ter sterilitatem afficiendo magno incommodo conductores, vi-
» tio rei, sine culpa coloni, seu casu fortuito contingente, colono
» Ecclesiæ pro rata pensionis remissio est facienda : Nisi cum
» urbertate præcedentis vel subsequentis valeat sterilitas compen-
» sari. » Hinc, si nulli fructus percipiantur, nulla debetur pensio, ut docet *Lug. D.* 29. *n.* 40. *ex l. Si merces.* §. *Vis major. ff.*

de Locatione. Si autem aliqui fructus percipiantur, aiunt *Less. l.* 2 *c.* 24. *n.* 17. *et idem Lugo n.* 43. *cum Coo. Bartolo, et aliis*, tunc tantùm remissionem esse faciendam, quando, deductis semine et expensis, non supersit quod sufficiat saltem ad solvendam dimidiam pensionem. Verumtamen putant *Croix lib.* 3. *p.* 2. *n.* 1049. *cum Laym.* et aliis, in hoc servandam esse consuetudinem locorum.

861. — Quær. 2. an liceat pauperi elocare jus mendicandi. Affirmant *Sanch. Cons. lib.* 1. *c.* 7. *dub.* 2. *cum Henriq. et Spor. de* 7. *Præc. n.* 23. Quia ex una parte contractus est justus; cùm utrinque æqualis sit sors lucrandi, et perdendi : et ex alia hoc idem esset, ac si pauper mediatè per alium eleemosynam peteret. Sed meritò negant *Lugo D.* 29. *num.* 9. *cum Rodr. et Cord. Concin. t.* 7. *p.* 629. *n.* 13. *ac Croix lib.* 3. *p.* 2. *n.* 1044. Ratio, quia, tametsi hic contractus sit justus inter locatorem et conductorem, est tamen injustus respectu ad fideles eleemosynas dantes, qui pauperi tantùm volunt dare, non conductori, qui non est pauper, ut supponitur. Nec valet dicere, quòd fideles mediatè dent pauperi; nam bene respondet *Croix*, quòd vi juris empti ad petendum, conductor non jam petit nomine pauperis, sed nomine suo : Et ideo nec mediatè, nec immediatè eleemosynæ illæ pauperi dantur. Secus autem dicendum censerem, si pauper non posset petere per seipsum : quia hoc casu, licèt eleemosynæ illæ hîc et nunc non perveniant ad dominium pauperis, prosunt tamen, ut eorum subventio sic manu teneatur; aliàs non inveniretur, qui pro paupere illo loca circumiret, et sic pauper destitutus maneret.

862. — Quær. 3. an nuntius proficiscens ad eumdem locum, licitè possit accipère à duobus duplicatam mercedem? De aurigis ait *P. Conc. t.* 7. *p.* 632. nullam esse difficultatem, quòd possint, quia talis est consuetudo. De nuntio verò opinatur æquum esse, ut dimidiam tantùm mercedem exigat à secundo conductore. Et hoc videtur satis probabile, cùm eo casu opera illius pro itinere, quod non suscipit gratia illius secundi conductoris, non videtur valere, quanti valeret, si pro eo solo iter susciperet. Cæterùm satis etiam probabile est, quòd possit totam mercedem exigere, ut tenet *Less. l.* 2. *c.* 24. *n.* 28. cum communi sententia, ut asserit idem *Concina*, et probabilem putat *Croix l.* 3. *p.* 2. *cum Laym. et Pal.* Ratio, quia per accidens se habet, ut opera sua sit utilis duobus; de se autem ab unoquoque mercedem justam exigit, cùm unicuique se obliget ex justitia ad iter illud peragendum; quòd si non peragit, peccat quidem injustitia contra jus utriusque. Vide dicta *de Cambio. n.* 853 *in fine.*

863. — Quær. 4. an conductor obligatus ad meliorationes, illas debeat facere expensis suis? Negant *Mol. et Velasq. ap. Lug. D.* 29. *num.* 69. Severiùs affirmat ipse *Lug. ib. cum Lop. et Croix lib.* 3. *p.* 2. *n.* 1053. quia, cùm quis se obligat ad aliquid faciendum, per se censetur obligatus ad id faciendum suis expensis : sicut si quis se obliget ad solvendam pensionem in domo locatoris,

tenetur quidem ad sumptus, ut illuc pensio transmittatur. Intellige, dummodo in contractu locationis detrahatur aliquid de ordinariâ pensione, cùm hoc onus meliorationum alienum sit à natura conductionis. Cæterùm expensæ modicæ, et ordinariæ in re conducta faciendæ, regulariter spectant ad conductorem; extraordinariæ verò ad locatorem, ut *Croix l. c. n.* 1052. *cum Spor. et Tamb.*

864. — Quær. 5. an debeatur pensio famulo conducto ad servitium annuum, si ægrotet per aliquos menses, putà per trimestre? Affirmat *S. Antonin. Graff. etc. apud Croix lib.* 3. *p.* 2. *n.* 1050. Sed verius negat communis sententia, quam tenent *Lugo D.* 29. *n.* 58. *et Croix l. c. in fine cum Mol. Laym. et aliis.* Quia de justitia non debetur salarium pro obsequio non præstito. Putat autem *Azorius apud Lugo n.* 60 teneri saltem dominum ad præstandum famulo alimenta, et expensas necessarias pro curatione. Meliùs tamen dicunt *ib. Rebell. et alii cum Dian.* non teneri nisi ad sumptus leves pro brevi infirmitate: Quinimo non immeritò ait *Lugo*, neque ad id obligandum esse dominum, nisi fortè aliquando ex caritate, casu scilicet quo infirmus esset in gravi necessitate. Bene tamen excipit *Ronc. quæst.* 3. *R.* 2. nisi alicubi esset consuetudo, ut domini teneantur ad totum stipendium, si famulus, ad annum conductus, per aliquot dies ægrotet.

DUBIUM XII.

De contractu Emphyteusi, Feudi et Libelli.

865. Quid de Emphyteusi? — **866.** An debeatur pensio in gravi jactura fructuum? — **867.** — Quid de Feudo? — **868.** Quid de Contractu Libellatico?

865. — « Resp. 1. Emphyteusis est contractus similis locationi, » in quo res immobilis, quæ cultura possit effici melior, concedi-» tur alteri, vel in perpetuum, vel non breviùs saltem, quàm » ad decennium; ita ut dominium ejus directum, et possessio » civilis maneat apud dominum, qui tradit in Emphyteusim; » dominium autem utile transferatur in Emphyteutam, cum hoc » onere, ut quotannis certum canonem, ut vocant, seu pensionem » domino solvat, quam si totam solvere negligat 26 annis con-» tinuis in Emphyteusi Ecclesiastica (cùm scilicet res est Eccle-» siæ, vel pii loci), vel in seculari 36 annis, incidit ipso jure in » pœnam commissi, ut dominus eum expellere possit * (*Etiam* » *auctoritate propria, ut multi cum Pal. p.* 10. *n.* 1 *et* 6. *Sed Less.* » *dicit præcedere debere monitionem.* Vide *Croix l.* 3. *p.* 2. » *n.* 1062.) *, etsi in solutione interpellatus non fuerit: Licèt » enim *Bart.* et alii quidam *ap. Dian. p.* 8. *t.* 7. *R.* 36. dicant, » si per 30 vel 40 annos non solverit, eum præscribere immu-» nitatem in futurum, id tamen *Wesemb.* et alii 5 negant, Vid. » *loc. cit.* Porro, quid juris sit in hoc contractu, pendet ex con-» suetudine locorum, quæ varia est, et ex ipsa conventione con-

» trahentium, quæ scripto instrumento concipi debet, ut valeat. » Vid. *Laym. lib.* 3. *t.* 4. *c.* 23. *Less. l.* 2. *c.* 24. *d.* 9. »

866. — Utrùm Emphyteuta debeat pensionem, quando patitur gravem jacturam fructuum? Dicit *Pal. tr.* 33. *D.* 9. *p.* 7. *n.* 5. de juris rigore, et consuedine, integram pensionem esse solvendam, ex *l.* 1. *C. de Jure emphyt.* ubi sancitur, quòd, prædio manente in parte, solvenda est pensio. *Lessius* tamen *lib.* 2. *cap.* 24. *num.* 49 *et* 50. *ac Lugo D.* 29. *n.* 88. rectè sentiunt hanc legem esse intelligendam, quando pensio est modica respectu fructuum, et magis datur in recognitionem dominii directi quàm ad fructus compensandos. Secus verò, si sit magna et fere æqualis fructibus, nam tunc ex æquitate deberet minui, vel fundo pereunte ex parte, vel magna sterilitate adveniente. Utrùm autem Emphyteuta gaudeat privilegiis, quæ dominus directus in re habebat? Affirmant *Bart. Jason. Tiraq. etc. ap. Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 1064. Sed negant probabiliter *Less. Laym. Pal. etc. ib.* Ratio, quia, cùm transfertur in Emphyteutam utile dominium rei, res fiat sua; unde, si nimirum ipse sit laicus, non potest gaudere privilegiis Ecclesiæ, ad quam spectet dominium directum.

867. — « Resp. 2. Feudum est contractus similis Emphyteusi, » quo res immobilis alicui conceditur, cum translatione dominii » utilis, proprietate retenta, sub onere non quidem aliquid sol- » vendi, sed exhibendi fidelitatem, et obsequium personale directo » domino. Quod si tamen non faciat Vassallus (sic enim dicitur » feudi acceptor), perdit feudum. Interdum etiam in feudo ali- » quid persolvi debet in recognitionem dominii directi, sed tunc » ex ea parte deficit à puro feudo, et declinat ad Emphyteusim : » Porro, quid juris sit circa feuda, pendet item à locorum consue- » tudine : quæ juris communis sunt, Vide *loc cit.* »

868. — « Resp. 3. Contractus Libellaticus, sive datio ad libel- » lum dicitur, cùm Emphyteuta, vel Feudatarius rem illam, » quam in feudum, vel emphyteusim accipit, simili contractu » tradit tertio, (ad quod tamen, si in decennium fiat, requiritur » domini consensus) : ita ut sit quasi subfeudum, subemphyteu- » sis. Ita *Less. d.* 1. *n.* 6. » (V. Not. XLVII, pag. 373.)

DUBIUM XIII.

Quid sit Sponsio, et Ludus.

869. Quid est sponsio, et an sit licita? — **870.** An liceat spondere circa peccatum committendum? — **871.** Quid ludus, et quando licitus? — **872.** An sit restituendum lucratum à filiofam. aut Religioso? — **873.** Quid, si Religiosus ludat illicitè per licentiam generalem? — **874.** An Religiosus possit plus lucrari, quàm perdere? — **875.** An si exponat majorem summam, quàm possit, teneatur restituere lucratum? — **876.** Quantum filius-familias possit exponere ludo? — **877.** Quando ludens cum deceptione teneatur restituere? — **878.** An valeat sponsio, si unus spondeat majorem summam, quam alter? — **879.** An si unus rem certò sciat, et mani-

festet ? Vide alia ibid. — **880.** An cogens alterum ad ludendum possit retinere lucratum? — **881.** An teneatur restituere præsciens se victurum ob suam peritiam ? — **882.** An qui utitur astutiis licitis ? Quid, si utatur illicitis, et quintum debeat tunc restituere ? An liceat ludere precibus sacris? —**883.** Agitur de ludo vetito.—**884.** Quæ sint leges hunc ludum prohibentes?—**885.** An, et quomodo peccent. I. Laici hoc lusu ludentes ? **886.** An peccet graviter ludens ob lucrum ? — **887.** An victor ludo vetito possit retinere lucratum ? — **888.** Quid, si impediat Judicem, ne ipsum condemnet ? Et an teneatur fateri veritatem Judici interroganti ? — **889.** An possit retinere lucratum, si lusit animo repetendi ? — **890.** An victus teneatur solvere ? — **891.** Quid, si uterque renuntiaverit legi ? — **892.** Et an victus poterit petere relaxationem juramenti ? — **893.** An victus possit sibi compensare solutum ? — **894.** An possit transigere, si fictè minitetur repetere in judicio ? — **895.** II. Quoad *Clericos ;* quinam Clerici comprehendantur ? — **896.** An certè peccent graviter Clerici ludentes frequenter et in magna quantitate ?—**897.** Quid, si solùm frequenter ? — **898.** Quid, si solùm in magna quantitate ? — **899.** Quando non peccent graviter, nec leviter ? — **900.** An hæc procedant in omni ludo *chartarum ?* — **901.** III. Quoad *Religiosos :* an, et quomodo peccent Religiosi hoc lusu ludentes ? — **902.** IV. Quoad *Episcopos,* quomodo ipsi peccent ? — **903.** An peccent graviter Clerici et Religiosi his lusibus assistentes ?

869. — « Resp. Sponsio est contractus, in quo duo de veritate » aut eventu alicujus rei certantes, sibi invicem aliquid spondent » ut id ejus sit, qui veritatem assecutus fuerit : v. g. certo tecum 10 » imperialibus hanc vel istam civitatem obsessam, captam, etc. » Ut licitè fiat, requir. 1. ut fiat super re dubia. 2. Ut sit æqua- » litas in re, quæ spondetur, cum æquali incertitudine. * (Æqua- » litas tunc adest, quando res est proportionata probabilitati alte- » rius partis, *Lugo D.* 31. *num.* 77.) * 3. Dubius eventus in » utroque. 4. Ut uterque eodem sensu accipiat id, de quo certatur. » *Molin. Less. C. Lug. d.* 36. *sect.* 6. »

Sed quæritur, an sint licitæ hæ sponsiones, vulgò dictæ *Scomesse?* Negant *S. Anton. p.* 2. *tit.* 1. *cap.* 25. §. 9. *Sylv. v. Negotium, q.* 4. *in fin. et Conc. t.* 7. *pag.* 608. *n.* 21. *cum Gabr. etc.* Ratio, quia leges civiles has sponsiones reprobant, nisi fortè fian causa exercendæ virtutis, putà in palæstra luctando, etc. Affirmant verò communiter *Azor. p.* 3. *l.* 11. *c.* 19. *dub.* 1. *Sanch. Cons. lib.* 1. *c.* 8. *dub.* 32. *n.* 2. *Lug. D.* 31. *n.* 73. *Tourn. t.* 1 *pag.* 554. *Ronc. de Contr. c.* 3. *q.* 1. *Wigandt tr.* 8. *Ex.* 4. *q.* 20 *R.* 2. *Salm. cap.* 4. *n.* 74 cum aliis pluribus. Ratio, quia hic es contractus fortunæ, quo uterque spondens exponitur pari periculi jacturæ, et lucri. Neque verum est leges prohibere sponsiones nisi fiant circa corporis certamina, causa odii, libidinis et similis. Aliæ verò sponsiones indifferentes potiùs approbantur, ut in *Si quis ff. de Verb Obl. et l. Si Pater. C. de Ineff. Test.* Hanc sententiam per se veram puto, quia sponsio per se est res indifferens. Tamen in individuo (cùm ex mea sententia non det

actio indifferens) regulariter censeo hujusmodi sponsiones non excusari à peccato veniali, quia in eis deest motivum cohonestans licitæ recreationis, sicut adest in ludo honesto. Et sic videtur intelligere *S. Ant. l. c.* vocans tale lucrum *turpe*, utpote *nulli deserviens utilitati, sed vanitati, et prodigalitati.*

Nemo autem dubitat reprobandas esse sponsiones circa ingluviem, aut potum; vide *Lugo l. c.* Sic per Bullam Pii V, *in Eligendis, etc.* prohibentur sponsiones circa dubiam electionem Pontificis, sive super ejus vitam et mortem, ut refert *Azor. l. c. c.* 20 *dub.* 3. Item testatur *Ronc. l. c. q.* 2. *R.* 2. Gregorium XIV per aliam Bullam, quæ incipit, *Cogit nos*, ampliasse præfatam Bullam Pii etiam ad electiones Cardinalium, et adhuc extra Urbem sub excommunicatione latæ sententiæ, Papæ reservata respectu ad electionem Pontificis; et respectu aliarum sponsionum ipsæ annullantur in utroque foro, adeo ut quisque teneatur ad restitutionem ante omnem sententiam. Sic etiam, ut testatur *Sanch. l. c. n.* 4. prohibentur sponsiones Scholasticorum Salmanticorum circa electiones ad cathedras.

870. — Dubitatur 1. an sit licita sponsio circa peccatum committendum? Bene distinguit *Lug. D.* 31. *n.* 75. Si sponsio est de peccato patrando ab alio tertio, illicita est, si spondens optet peccatum, vel opem ferat ad peccatum committendum. Ita *Lugo l. c. et Sanch. num.* 6. Advertunt tamen iidem *Lugo, et Sanch. cum Alcoz.* quòd eo casu optans peccatum, peccaret quidem, sed non teneretur ad restitutionem, quia læderet quidem virtutem quam lædi optat, sed non læderet justitiam. Si verò sponsio est de peccato patrando ab uno ipsorum sponsorum, licita erit, si tu v. g. sponderes alterum commissurum fore peccatum, quia tunc sponsio eum avertit à peccato : Secus, si sponderes te commissurum peccatum, alterum non commissurum; quia tunc sponsio ad peccandum induceret.

Sed dubit. 2. an hoc casu, quòd sic illicitè sponderes, tenearis ad restitutionem? Rectè negant *Lugo num.* 57. *Sanch. n.* 8. *Az. d. c.* 19. *dub.* 7. *et Ronc. c.* 3. *q.* 2. *R.* 1. Ratio, quia, licèt spondendo pecces, non tamen lædis justitiam, cùm tu non accipias tunc pretium pro peccato commisso, sed pro eventu jam successo juxta pactum sponsionis. Et in hoc consentit etiam *S. Anton. l. c.* ubi ait : « Non tamen restituere oportet de necessitate; sed pauperibus erogandum, et hoc magis ex consilio, quàm ex præcepto. »

871. — « Ludus verò est contractus, quo ludentes inter se paciscuntur, ut victori cedat, quod uterque deposuit. Hi contractus jure naturæ liciti sunt, modò debitæ conditiones adsint, et aliunde non interveniat scandalum, aut justa prohibitio, aut iniquitas se misceat, nec peccati sit occasio : quia sicut quivis suæ rei dominus potest alteri eam donare absolutè, sic etiam sub aliqua conditione, sive ea fortuita sit, sive ex industria pendeat, *Less. c.* 26. *d.* 1. *Bon. d.* 2. *q.* 3. *pag.* 1.

« 1. Qui rei dominus non est, aut alienare eam non potest, non potest etiam de ea ludere, aut disponere. Et sic deberet resti-

» tuere, qui lucratus esset à religioso, et filiofamilias non potente » alienare; *Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 21. *n.* 5. »

372. — Quod lucratur quis ludo à filiof. debet ei restituere, nisi sit de bonis castrensibus etc., vel nisi ludus sit moderatus juxta decentiam; vel adsit tacita licentia parentum, *Salm. de Contr. c.* 4. *n.* 54. idem dicendum de uxore, et Religioso, ut *Lug. Mol. Az. cum Salm. de Rest. c.* 6. *n.* 34. Hoc tamen non intelligitur de ludis illicitis vetitis à jure, à Regula, vel à Prælato, uti sunt ludi alearum, et taxillorum, et consequenter omnis ludus fortuitus, nisi fiat in parva quantitate, et in illis Religionibus, ubi usu permittitur ad recreationem, ut *Salm. ibid. n.* 95. *cum Dic. Peyrin. etc.* At in Religionibus reformatis talis ludus esset peccatum grave propter specialem Regulæ prohibitionem, ut communiter dicunt *Salm. ibid. cum Lugo, Dian. Dic. etc.* Et tunc lucratum omnino restituendum ipsi Religioso, vel Monasterio. Vide fusiùs infra dicenda super hoc puncto *num.* 901. Ubi etiam agetur de quantitate, quam alii Religiosi possunt ludo exponere.

373. — Hinc quæritur 1. si Religiosus, obtenta licentia generali à Prælato expendendi aliquam summam, expendat in usibus illicitis, putà in ludis vetitis, aut cum meretricibus, etc. utrùm tunc peccet contra votum paupertatis, et tam ipse, quàm accipiens teneantur ad restituendum Monasterio. *Prima sententia* cum *Salm. de Restit. c.* 6. *n.* 85. *cum Nav. Sanch. Less. Sylv. etc.* affirmat: Ratio, quia talis licentia à Superiore nec præsumitur data, nec dari poterat, cùm ipse non sit dominus, sed simplex administrator bonorum Monasterii. *Secunda* tamen *sententia*, quam tenent plures Auctores graves, ut *Suar. Lug. Hurt. Med. Salas, Lop. Pelliz. Reb. etc.* apud *Salm. ib. n.* 84. quibus *Croix l.* 4. *n.* 114. adhærere videtur, censet nec Religiosum tunc peccare contra votum, nec restitutionem Monasterio deberi ab ipso, aut ab accipiente. Ratio istorum, tum quia (ut ait *Croix*) tunc licentia habetur, ut data, non à Prælato administratore, sed à Religione domina, quæ in tali casu, licèt sit invita quoad modum, non est tamen quoad substantiam; et Religio præsumitur (ut ait *Rebell.*) sæpe in eam consentire, ne periclitetur fama subditi, vel Superioris: Tum quia eo casu Superior aufert de se impedimentum, quantùm potest; et ideo, cùm universaliter licentiam præbet, non est cur credatur eam limitasse ad usus tantùm licitos, ut dicunt *Croix, et Lugo cum aliis.* Sed his non obstantibus, censeo primam sententiam absolutè probabiliorem. Vide quæ fusiùs dicentur *l.* 4. *n.* 31.

374. — Quær. 2. an Religiosus possit in ludo plus lucrari, quàm perdere possit? Distingue: Potest, si eodem jactu (exponendo v. gr. quinque argenteos) totidem à quatuor personis lucretur; vel si ludus moraliter non interrumpatur; quia tunc, sicut posset amittere pecuniam jam lucratam, unà cum sua exposita, ita bene potest plus lucrari, saltem duplum suæ pecuniæ expositæ; *Sanch. l. c.* 19. *n.* 33. *et Valent. Reb. etc. cum Salm. de Rest. c.* 6. *n.* 97. Si verò ludus moraliter interrumpatur, vel si lusores sint omnino

diversi, non potest pecuniam lucratam integrè exponere, quia illa non est sua, sed Monasterii. Concedunt tamen *Salm. ib. cum Lugo, et Villal.* non interrumpi ludum, si de pluribus lusoribus unus substituatur alteri in eodem genere ludi; Aut si in altera die, urbanitatis causa ludatur cum iisdem. Idem de filiisfamilias docet *Sanch. Cons. l. 7. c. 8. D. 8. n. 2.* et idem de similibus ait *Rebellius.*

875. — Quær. 3. an Religiosus, qui sine licentia exponit ludo majorem summam, quàm possit, teneatur restituere lusori summam lucratam uno jactu supra illam, quam perdere poterat? Negant *Nav. Gabr. Arm. Graff. Tol. et alii ap. Sanch. Dec. l. 7. c. 19. n. 85.* Ratio istorum, quia contractus aliquando bene potest esse validus ex parte unius, et invalidus ex parte alterius, ut sunt contractus cum pupillo, et Ecclesia sine solemnitate initi, ex *l. Julianus, §. si quis ff. de Act. empt. et cap. Si quis. 12. q. 2.* Hanc opinionem *Sanch. n. 86.* licèt oppositam vocet longè probabiliorem, putat tamen probabilem: Sed ratio allata nullo modo probabilis mihi videtur, in adducta enim paritate supponit lex adesse in contractu æqualitatem, et tantùm respectu deficientiæ solemnitatum favet Ecclesiæ, et pupillo; At in casu nostro deficit æqualitas, et justitia contractûs, cui nescio quomodo lex favere possit, cùm sit in substantia injustus. Hinc adhæreo secundæ sententiæ quam tenent *Salm. de Rest. c. 6. n. 98. Sanch. cum Less. Villal. etc.* nimirum, quòd eo casu omnino teneatur Religiosus ad restituendum; quia nequit lucrari tali contractu inæquali, et injusto. Et hoc congruit doctrinæ *Mol. Sanch. et Lugo ap. Croix l. 3. part. 3. n. 1079.* qui rectè dicunt, quòd si quis lucratur exponendo ad ludum pecuniam furtivam, extra quam nil aliud habeat quod tradat, tunc tenetur restituere lucratam, quia contractus fuit nullus cùm exposuerit pecuniam, quam collusor acquirere non poterat.

Dicunt tamen *Salm. n. 98. et Sayr. Henr. Salon. Sa, etc. apud Sanch. n. 87.* quòd, si alter lusor sciat Religiosum, vel filiumfamilias non posse illam quantitatem exponere, tunc nihil repetere posse; quia volenti non fit injuria. Sed hoc veriùs negant *Salas apud Lugo D. 31. n. 59. et Sanch. dict. n. 87. cum Soto, Lop. Reb. etc.* Ratio, quia ille, etsi colludat cupiditate ludendi attractus, non tamen censetur ita cedere juri suo, ut possit perdere, et non lucrari. Rectè tamen id admittit *Sanch. cum Lop.* solo casu, quo ex conditione colludentis, et ex parva quantitate ludo exposita, probabiliter præsumatur animus donandi; vel si ipse colludens non animo lucrandi, sed recreationis gratia ludit, nec esset res magni momenti, ut etiam bene subdit *Sanch. cum Reb.*

876. — « 2. Si tamen filiusfamilias (et idem de religioso ait » *Nav. ap. Less. l. c. d. 1.*) alatur in distanti loco à parentibus, » poterit ex alimentis moderatè aliquid insumere in honestum » lusum, v. gr. 5 ex 100, quia talis communiter præsumitur » voluntas parentum, ut habet *Sot. l. c. Lavm. etc.* Ac præterea

» potest etiam filius exponere quidquid lucratus fuerit, cùm » ad hoc etiam parens censeatur tacitam facultatem dare, *Laym.* » *loc. cit. Bon. de Restitut. d.* 1. *quæst.* 3. *p.* 2. *num.* 10. *et* » *seq.* »

Probabile tamen est, ut mecum senserunt Juniores valde docti, quòd eo casu, si filiusfamilias nolit solvere amissum in ludo, licitè potest exceptionem opponere, tenetur solvere, reservando aliquid ex alimentis. Utrùm autem filiusfamilias possit una vice exponere, quod per totum annum perdere potest? Negant *aliqui,* sed probabiliùs affirmant *Sanch. et Diana.* Nec victor tunc tenetur inquirere, an filius poterit, necne, illam summam exponere, nisi sciat quòd iste solet cum aliis ludere. Ita *Sanch. Lug. etc. ap. Croix lib.* 3. *p.* 2 *num.* 1073.

877. — « 3. Tenetur restituere, qui vicit faciendo contra con- » ditiones ludi, et decipiendo; aut fraude, ac per injuriam al- » terum pertraxit ad ludendum; v. gr. si simularet se planè » ignarum lusûs, et sic alterum multò imperitiorem provoca- » ret, qui alioqui ludere noluisset, aut si conviciis lacesseret, » ad quæ vitanda alter consensisset in lusum, aliàs non consen- » surus, *Mol. d.* 517. *Laym. l. c. Bon. d.* 2. *q.* 3. *p.* 2. *n.* 3.

878. — « 4. Si in re, quæ spondetur, sit inæqualitas, et hæc » alteri parti (v. g. cujus pecunia major est) sit nota, isque nihil- » ominus spondere velit, valet contractus probabiliter; quia » scienti, et volenti non fit injuria, ut dicunt *Navarr. Medin.* » *Sanch. Dian.* Contrarium tamen probabiliùs docet *C. Lugo* » *d.* 31. *sect.* 6. *n.* 81. *ex Molin. Less. et Bon.* Si autem ignota » sit, non potest alter lucrari; quia non est æqualis conditio » utriusque, et alter nulli se exponit periculo. Vid. *Azor. p.* 3. » *l.* 5. *c.* 25. *q.* 7. *Bon. d.* 5. *q.* 3. *p.* 2. *q.* 36. *n.* 3. *Salas. de ludo,* » *dub.* 13. *n.* 3. *Escob. et Card. Lug. l. c.* »

879. — An valeat sponsio, si quis manifestet certò rem scire, et hoc non obstante alter perseveret in sponsione? *Prima sententia* cum *Viva, de Lugo art.* 4. *Salm. de Contr. c.* 4. *n.* 64. *et ibid. Sanch. Trull. Dian. Villal.* affirmat valere, quia alter suæ pertinaciæ detrimentum imputare debet. Sed *secunda sententia* mihi multò probabilior, quam sequuntur *Lugo D.* 31. *n.* 83. *et Croix l.* 4. *n.* 1068. tenet contractum esse nullum; pari modo, ac si quis pertinaciter emere velit gemmam falsam pro vera. Tunc enim, quamvis venditor manifestet illi veritatem, si tamen ille pro vera emat, adhuc emptio est nulla, cùm ibi non alius contractus interveniat, quàm emptionis; nec emptor animum habet transferendi dominium suæ pecuniæ alio titulo, quàm emptionis; quæ cùm sit injusta quoad substantiam, nulla est. Excipitur 1. si ille qui à principio certus videbatur de aliqua re, postea, altero contradicente, ac spondere volente, incipiat dubitare, advertens jam aliàs se deceptum deprehendisse, etiam in iis quæ sibi certa apparebant; tunc enim poterit lucrari. Ita *Lugo num.* 79. *Tourn. t.* 1. *p.* 555. *Ronc. de Contr. c.* 3. *q.* 2. *R.* 2. *Anacl. de Spon. q.* 9. *n.* 116. *cum Mol.* Præterea ego exciperem,

si sponsor deceptus suam assertionem haberet pro dubia, quia tunc sponte vult perdere : Quando enim credit certum quod ipse asserit, tunc spondet, non quia vult cedere juri suo, sed quia decipitur, unde non habet voluntatem perdendi ; sed quando alter prodit suam assertionem ut certam, et ipse de assertione sua incipit dubitare, et tamen pertinaciter vult spondere, tunc cessat sua deceptio, et ipse verè vult perdere, casu quo res se habeat, ut alter asserit. Prout si venditor asserat gemmam esse falsam, et emptor jam dubitans vult pluris emere, etiamsi deinde detegatur falsa esse, bene poterit venditor pretium illud retinere.

« 5. Per se quidem, et jure naturæ licita est etiam sponsio de » futuro eventu, qui damnum proximi conjunctum habet, v. g. » Petrum intra annum moriturum (etsi enim detur occasio op- » tandi, vel machinandi mortem Petro, id est per accidens ; » potestque idem periculum esse in censu vitalitio) : jure tamen » humano sæpe prohibetur, *C. Lugo. l. c. n.* 74.

« 6. Etsi sponsio cum conditione illicita, v. g. plus altero po- » taturum, sit illicita, quia inducit ad peccatum ; quod tamen ea » lucratus es, non teneris restituere, *Sanch. Lug. Diana p.* 7. » *t.* 9. *R.* 69.

880. — « 7. Probabile est, quod docent *Molin. etc.* dum quis, » minis, vel convitiis ad lusum inductus est, et perdit, victorem » non teneri restituere, quia talis absolutè voluntariè lusit, *Bon.* » *l. c. ex Mol. et Garc.* contra *Azor. Less. Regin. Fill. etc.* » communiter. »

Quæritur igitur an si quis cogat injuriosè alterum ad ludendum, possit postea retinere quod lucratur? *Prima sententia* negat, quia damnum ex injuria secutum omnino est restituendum. Ita *Less. l.* 2. *c.* 26. *n.* 9. qui vocat communem cum *Malder. Steph. et aliis ap. Croix. l.* 3. *p.* 2. *n.* 1080. *Secunda* verò sententia, quam tenent *Mol. D.* 516. *cum Trull. Hurt. Dic. et Dian. ap. Croix loc. cit. ac Garc. ap. Less. n.* 8. et probabilem putant ipse *Less.* et *Bus. ut supra*, affirmat posse retinere, quia tunc non coactio, aut ludus, sed potiùs casus, aut peritia cogentis fuit causa damni : si enim, dicunt, iste cogens perderet, jam solvere utique teneretur, et alter posset retinere, ut communiter docent *ib. S. Thom. S. Anton. Less. etc.* Ergo vice versa, si vincit potest retinere. Hæc sententia, per se loquendo, mihi probabilior est (nisi collusor qui coegit superaret coactum in peritia ludendi, eo enim casu sentio teneri ad restituendam saltem partem lucrati, juxta mensuram peritiæ qua præcelleret alteri.) Ratio, quia contractus ille, non obstante injuria metùs incussi, fuit satis utrinque voluntarius, et validus, juxta communiorem sententiam relatam *n.* 717. Neque obstat dicere cum *Tourn. t.* 1. *p.* 553. quòd eo casu tenetur cogens ad restitutionem, quia esset causa damni, cùm ex sua injuria alter damnum patitur. Nam respondetur ex *D. Thom.* 2. 2. *q.* 62. *art.* 7. cujus verba retulimus *n.* 562. *v. Secunda*, quòd irrogans injuriam tunc tenetur

ad restitutionem, quando injuria per se conjuncta est cum damno; sed in casu nostro damnum non est de se annexum injuriæ, cùm metum passus, sicut perdidit, ita æquè poterat lucrari; ergo damnum non provenit ex injuria, sive ex metu incusso, sed ex infortunio et casu. Dixi *per se loquendo*, nam si metum passus petat restitutionem pecuniæ amissæ, rectè docet *Less. l. c. c.* 26. *d.* 10. teneri incutientem metum, lucratum restituere, juxta *dict. n.* 717. *v. Quærit.* 2. Quid verò, si ille cogat tantùm per preces importunas? *Sanch. Nav. Sylv. ap. Croix ib.* adhuc tenent non posse retinere. Sed longè probabiliùs contradicunt *Less. l. c. et plurimi cum Dian.* quia preces non tollunt voluntarium, sicut nec minæ, ut ex communi asserit *Bus. hìc cum Bann. et Mol.*

Quid, si victus cogat injuriosè vincentem ad ulteriùs ludendum, et postea vincat aliud ultra amissum, an possit retinere? Negat *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 1080. *in fin.* nisi victor ex more lusûs haberet jus cogendi alterum ad ulteriùs ludendum : sed alii DD. ut *Adrianus. Tol. Mol. Garc. etc. apud eumdem Croix l. c.* dicunt non teneri ad restitutionem. Et hoc sequor juxta mox supra dicta, nam idem est cogere ad ludendum, quàm ad ulteriùs ludendum. Potest tamen coactus, ut diximus, repetere quod post coactionem amittit.

881. — « 8. Communior sententia est teneri restituere, qui » lusit, vel certavit, certò præsciens se victurum esse. Contra- » rium tamen, nempe non teneri, dummodo dolus abfuerit, te- » nent *Tol. et Sa. vers. Contractus*, quia non tenetur quis ex » justitia suam peritiam, vel scientiam adversario declarare : sed » is suæ temeritati imputet, quòd ausus fuerit cum eo deponere, » cujus scientiam non norat. Vid. *Bon. l. c. n.* 4. *Dian. p.* 7. » *c.* 9. *R.* 62.

882. — « 9. Non tenetur restituere, qui utitur astutiis illis, » quas regulæ lusûs, et consuetudo recepta patitur; cùm uterque » sciat, tales astutias esse solitas, et sic tacitè in illas liberè con- » sentiat, *Azor. Filliuc. Less. Bon. l. c. p.* 2. *n.* 2. v. gr. 1. Si » potiores chartas habens, et securus de victoria augeat spon- » sionem, vel simulet metum, ut adversarius augeat. 2. Si sciens » se inferiores chartas habere, dissimulet, augeatque sponsio- » nem, ut sic relinquatur sibi, quod erat appositum, *Cardin.* » *Lugo, Salm. Sanch. Dian. p.* 7. *t.* 9. *R.* 43. 3. Si inspiciat char- » tas alterius, ex sola ipsius negligentia, et absque fraude; secus, » si ita se collocet ut possit videre, vel si alium constituat à » quo admoneatur. 4. Si chartas à tergo discat nosse inter luden- » dum, quas ante non signarat, nec noverat, *Trull. Sanch. Lug.* » *Dian. p.* 4. *t.* 9. *R.* 50 *et* 52.

« 10. Qui verò utitur fraudibus non adhiberi solitis, vel col- » ludenti ignotis; v. gr. suffuratur chartas, vel signis à tergo » notat, vel utitur notatis, aut iis, quas ante novit, ignorante » socio, vel arte quadam eas componit, etc. tenetur restituere » non tantùm lucrum, sed etiam quantùm alteri valebat spes lu-

» crandi, imò etiam colludendi, *Reg. Amic. Trull. Dian. l. c.* » *R.* 42. Vide etiam *p.* 4. *t.* 3. *R.* 25. *et Bon. de Rest. d.* 2. » *q.* 3. *p.* 2. »

Certum est, quòd fraudator tenetur restituere non solùm id quod lucratus est, sed etiam quod alter justè lucraturus erat, si fraus abfuisset : ita *Less. l.* 2. *c.* 29. *et Salm. c.* 4. *n.* 58. *cum Bon. Vill. et Trull.* In dubio tamen, an alter fuisset lucraturus, non potest quidem fraudans retinere lucratum, quia saltem est dubius, an justè lucratus sit : sed non tenetur quantitatem expositam alteri dare, quia melior est conditio possidentis : cùm alter non erat certò lucraturus, ut dicunt *Less. l. c. et Salm. ib. cum Sylv. Dian. Villal. et Trull.* Sed meliùs sentit *Contin. Tournely t.* 1. *p.* 552. *cum aliis*, teneri ad dandum alteri quantum valebat spes victoriæ, quam colludens cessante fraude habuisset; modò (intelligendum dico) in colludente potior fuisset spes lucrandi, quàm periculum perdendi. Ratio, quia eo casu spes illa, qua alter per fraudem privatus est, jam aliquo pretio digna erat.

Qui lusit, quia fraudulenter monitus fuit ab altero, qui vidit socii chartas, certè lucrum restituere tenetur, nisi ante monitionem jam illum jactum (vulgò *Posta*) fudere statuisset. In dubio tamen, an fuisset lusurus, si monitus non fuisset, alii dicunt teneri restituere totum lucratum; sed probabiliùs teneri tantùm pro rata dubii judicat communis sententia cum *Croix l.* 3. *p.* 2. *et ib. Bon. Sanch. et Dian.* Quid, si post monitionem adhuc eventus ludi erat dubius? *Sanch. ib.* dicit non teneri ad restituendum aliquid : alii dicunt teneri ad totum. Probabiliùs dico tunc teneri etiam pro rata dubii, cùm dubia sit illatio damni : sed quia adfuit certa injustitia ob illam majorem fraudulentam probabilitatem vincendi, ideo tenetur ad aliquid. Nota hîc, non teneri lusorem monere alterum de suo errore, putà, si det manum, si numeret pro se minora puncta, *Croix ib. n.* 1043. *cum Sanch.* Quia sic fert communis mos lusorum.

« 11. Si ludens habeat animum non solvendi, vel, si perdat, » repetendi, non potest lucrari, atque adeo nec retinere, quod » est lucratus, quia fraudulenter decipit, nec alter vellet cum eo » ludere, si id sciret, *Less. l. c. d.* 5. *n.* 31. *Regin. n.* 388. *Bon.* » *l. c.* »

12. Peccant graviter, et communiter mortaliter, qui totos se » lusibus tradunt, cùm sciant in gravia se inde peccata labi, aut » impotentes reddi ad solvenda debita, vel alendos liberos, et » uxorem, etc. *Sanch. Trull. c.* 17. *dub.* 1.

« 13. Ludere pro Psalmo, vel Oratione Dominica recitanda » non est peccatum, nec irreverentia, *Nav. Reb. Sanch. Dian.* » *p.* 7. *t.* 9. *R.* 1. »

Quæritur hîc an liceat ludere precibus sacris, applicandis pro victore? Negant *Habert, ac Lop. Vega, etc. apud Conc. t.* 7. *p.* 662. *n.* 4. quia non licet miscere sacra profanis ; imò dicunt esse simoniam, si vellent victos civiliter obligare. Sed meritò affir-

mant licere idem *Conc. l. c. et Tourn. t.* 1. *p.* 553. *cum Henrico à S. Ignatio.* Ratio, quia malum quidem est adhibere spiritualia propter profana; adhibere verò profana propter spiritualia, licitum et bonum est : idque probat piorum usus. Sicut autem licitum est permutare spirituale cum spirituali, ut diximus *de Simon. hoc l.* 3. *n.* 72., sic etiam licet, nec est simonia, invicem se obligare ad præstanda spiritualia. Si verò unus luderet pecunia, alter precibus, hoc certè esset simonia.

383. — « 14. Peccat idem ludens, si lusus lege positiva sit » prohibitus, ut lusus alearum, et similes, qui magis in fortuna » et casu, quàm in industria fundantur. At laicis ratione circumstantiarum sub veniali, clericis sub mortali prohibentur. » *Less. l.* 1. *c.* 26. *n.* 6. Intellige, si clericus crebrò, perque longum tempus luserit, non autem, si per breve tempus, et causa » recreationis, et absit scandalum; quia Canones id prohibentes » non videntur recepti, nisi quatenus id fieret cum periculo scandali; ut habet *Less. l.* 3. *tr.* 4. *c.* 21. *n.* 1. Notat autem *Diana* » *p.* 7. *t.* 9. *R.* 2. *et ex Lug. Dicast. Amic. Trull. etc.* prædictis » legibus per contrariam consuetudinem ita derogatum esse, ut » non tantùm laicus, sed etiam clericus non peccet, si principaliter pro recreatione, et simul pro lucro moderato ludat cartis, vel aleis : In Religiosis tamen (apud quos disciplina regularis viget) utì et Episcopis, à peccato gravi excusari vix » posse, *ibid. Resp.* 4. *ex Molin. D. Lug. etc.* etsi *Sanch.* conetur » excusare, si urgeat necessitas, v. g. excitandi, aut recreandi » infirmum, vel si parum ludat ob solam recreationem.

« 15. Si quis ludo tali vetito lucratus fuerit, juxta sententiam » probabiliorem non tenetur ad restitutionem ante judicis sententiam : quia jura non annullant contractum, nec impediunt » acquisitionem dominii, sed tantùm concedunt, ut possit repeti. » An verò qui tali lusu perdidit, teneatur postea adhuc solvere? » Alii negant; vide *Less. hîc dub.* 5. *Mol. Reg. Fill. etc.* Alii » affirmant ut *Azor. Reb. Val. etc.* apud *Bon. l. c. p.* 3. *n.* 2. » Vide *Diana p.* 2. *tr.* 7. *R.* 8. *et p.* 7. *t.* 9. *R.* 21. »

384. — « Omnia hæc, operæ pretium est, singula fusiùs, et seduliùs ad trutinam revocare. Ante omnia hîc prænotandæ sunt » leges, quæ tam de jure Canonico, quàm Civili, prohibent ludos » vetitos. De jure canonico in *Can.* 42. *et* 43. *Apost.* qui refertur in » *c.* 1. *Dist.* 35 sic habetur : « Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aleæ, atque ebrietati deserviens, aut desinat, aut certè » damnetur. Subdiaconus, aut Lector, aut Cantor similia faciens, aut desinat, aut communione privetur : Similiter etiam » laicus. » Item in *c. Clerici de vita et Hon. Cler.* dicitur : « Ad » aleas etc. taxillos non ludant, nec hujusmodi ludis intersint : » Item in *c. Inter dilectos. De Excess. Prælat.* Pontifex declaravit indignum Beneficio quemdam Clericum *aleatorem manifestum*, et proinde consuetudinem talis lusùs in Clericis penitus improbavit, eamque dixit *pravam, ac corruptelam.* Item Conc. Trid. *Sess.* 22. *c.* 1. quoad hanc materiam, et Clericos, antiquos Canones eo-

rumque pœnas in usum revocari præcepit, non obstantibus quibuscumque consuetudinibus. De jure autem Civili in *l. Alearum C. de Rel. et Sumptib. fun.* generaliter prohibetur lusus alearum, adeo ut « nulli liceat in publicis aut privatis domibus vel » locis ludere, aut inspicere. Et si contra factum fuerit, nulla se» quatur condemnatio (id est victi ad solvendum), sed solutum » reddatur, et actionibus competentibus repetatur ab iis qui de» derunt. » Idem sancitur in *lib.* 1 *et* 3. *G. de Aleatoribus.* Idem statutum est jure Hispano pro ludentibus pecunia credita. Vid. *Salm. de Contr. c.* 4. *n.* 63.

885. — Hinc videndum, an et quomodo peccent Laici, Clerici, Religiosi, et Episcopi, aleis ludentes. Et 1. quoad *Laicos* pertinet, commune et certum est inter DD. quòd hujusmodi lusus non est eis vetitus sub gravi, ut cum *Bus.* tenent *Sanch. Cons. l.* 1. *c.* 8. *d.* 25. *n.* 5. *Lug. de Just. D.* 31. *num.* 9. *Mol. de Just. D.* 510. *Hurt. eod. tit. D.* 8. *dist. et Diana p.* 7. *tr.* 8. *Res.* 2. cum aliis communiter. Imò probabilissimum est cum *Bus.* quòd, respectu ad leges supra relatas, Laici ne venialiter quidem peccent, ut dicunt *Less. l.* 2. *c.* 26. *num.* 6. *Spor. tract.* 6. *de* 7. *Præc. c.* 6. *et Sa, Val* et alii communiter *ap. Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 1086. Quia (ut dicunt AA. præfati) leges civiles prohibentes obligant laicos tantùm ad pœnam, non verò ad culpam; datur enim ibi victis actio repetendi amissum, ut ex *d. l. Alearum*, ut supra. Canon autem citatus *Episcopus*, quoad laicos est consuetudine derogatus, ut dicunt communiter DD. vide infra *n.* 895. Dixi, *respectu ad leges relatas*, nam, utrùm peccent venialiter laici ludentes principaliter propter lucrum? Negant alii *ap. Lugo n.* 4. Quia non est peccatum ordinare medium ad finem utilem; si ergo lucrum honestum est utile, ludere propter illud, culpa caret. Sed probabiliùs, præcisis circumstantiis, puto cum *P. Conc. t.* 7. *p.* 601. *n.* 3. non excusari à culpa veniali, quia (ut docet *D. Th.* 2. 2. *qu.* 77. *art.* 4.) omnis negotiatio propter lucrum cupiditati deserviens, quamdam turpitudinem habet. Idque clarè probatur ex *cap. Quicumque* 14. *Qu.* 4. ubi dicitur: « Qui» cumque tempore messis, vel vindemiæ, non necessitate, sed » propter cupiditatem comparat annonam.... hoc turpe lucrum » dicimus. »

886. — Sed dubitatur 1. an peccet graviter ludens ludo vetito principaliter ob lucrum? Affirmant *Sylo. vers. Ludus q.* 4. *et Abul. Gabr. Ricch. ac Comit. apud Dian. l. c. R.* 1. *et Caj.* 3. *Antonin. Gutt. etc. apud Sanch. l. c. c.* 8. *n.* 7. Quia (ut dicunt), esto intentio lucri non sit mortalis quando ludus est illicitus, mortalis tamen est quando ludus est prohibitus: quia in illo ludens intendit expoliare proximum medio illicito. Sed communiter, et meritò negant peccare graviter *Sanch. dict. n.* 6. *cum Alcoz. Mol. D.* 510. *Lugo D.* 31. *num.* 5. *Hurt. D.* 8. *d. diff.* 2. *et Dian. l. c. R.* 1. *cum Val. Reb. et communi.* Ratio, quia intentio lucri non potest esse mortalis quando ludus est talis, ut per ipsum validè transferatur dominium, eò quòd tunc ludens licito medio intendit lucrum, licèt ludus sive modus

lucrandi sit illicitus. Imò *Lugo et Diana*, probabiliter dicunt nec veniale esse, si ad honestum finem lucrum intendatur.

887. — Dub. 2. an victor tali lusu teneatur restituere lucratum ante sententiam Judicis? Affirmant *Sylo. S. Ant. Arm. Tab. etc. apud Sanch. Cons.* 1. *c.* 8. *d.* 1. *n.* 2. *ex dict. l. Alearum*, ubi dicitur quòd, si victus « solverit, solutum reddatur, et compe- » tentibus actionibus repetatur. » Sed negandum cum *Busemb.* et communi sententia, quam tenent *Laym. l.* 3. *tr.* 4. *c.* 21. *n.* 3. *Lug. D.* 31. *n.* 60. *Salm. de Contr. c.* 4. *n.* 62. *Sporer c.* 6. *n.* 82. *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 1086. *Sanch. l. c. n.* 3. (qui meritò dicit hanc sententiam omnino tenendam) *Less. c.* 26. *n.* 17. qui vocat veram cum *Sot. Mol. Med. Coo.* et aliis communiter. Ratio, quia (uti patet ex verbis Legis, ut supra) ibi non declaratur irritus contractus, sed tantùm datur victo actio ad repetendum. Et idem dicunt *Salm. n.* 63. *et Lugo n.* 67. de lege Hispana vetante ludum ad creditum. Addunt tamen *Salm.* hoc valere solo casu quo victus libere solverit, sciens ad id non teneri; sed *Lugo n.* 67. *Dian. l. c. R.* 24. *et Dic. ap. Croix l. c. n.* 1087, probabiliter dicunt victorem posse retinere lucratum etiamsi victus ignoraverit posse negare solutionem : quia recepit ex contractu valido, et victus jam habebat obligationem naturalem solvendi, licèt ex jure positivo poterat exceptionem opponere.

888. — Dub. 3. an si victor impediat, ne Judex eum obliget ad restitutionem, teneatur restituere? Respondetur affirmativè, si impediat vi vel fraude; secus, si alio modo. Ita communiter *Lug. D.* 31. *n.* 62. *Less. c.* 26. *num.* 21. *Sanch. dub.* 2. *n.* 2. *Mol. Disp.* 514. Quia victor non tenetur restituere, nisi post sententiam. An autem victor interrogatus à Judice teneatur fateri quidquid ludo vetito lucratus fuerit, et an aliàs obligetur restituere? Negant *Mol. et Sanchez ap. Lugo n.* 63. et alii cum *Diana p.* 7. *tr.* 9. *R.* 27. et probabile putat *Less. n.* 22. si id probatum non sit saltem semiplenè. Ratio, quia, cùm victor examinetur criminaliter, ut puniatur privatione lucri in pœnam criminis, non tenetur fateri, quando crimen est occultum. Sed probabiliùs *Lugo n.* 64. *Less. dict. n.* 21. *et Croix n.* 1090. affirmant. Ratio, quia hîc non agitur de punitione, sed de restitutione concessa à lege, quæ est dispositiva in favorem eorum qui perdunt, non autem pœnalis; si enim esset pœnalis, restitutio non esset facienda victo, cùm ipse etiam particeps fuerit delicti, sed Fisco, vel pauperibus. Regula autem, quòd reus non tenetur fateri veritatem occultam Judici interroganti sine semiplena probatione, ut docent *Less. l. c. et c.* 31. *n.* 9. *et Lugo n.* 63. currit tantùm in causis criminalibus, non in civilibus.

889. — Dub. 4. an qui ludit ludo vetito cum animo repetendi in judicio, possit retinere lucratum? Negant *Less. c.* 26. *n.* 31. *et Mol. Reg. ac Dic. apud Croix n.* 1088. quia tolleret æqualitatem contractûs, cùm eo casu posset lucrari, et non perdere. Sed probabiliùs affirmant *Lugo D.* 31. *n.* 53. *Sanch. l.* 1. *c.* 8. *dub.* 5. *n.* 1. *et Spor. n.* 84. Ratio, quia ex una parte contractus fuit validus,

cùm intentio non adimplendi minimè irritet contractum; et ex alia parte contractus remansit æqualis, exceptio enim non solvendi utrique parti semper competebat. Hinc, si iste lucratur, retinet ex contractu valido: si verò perdit, negat solutionem, utens beneficio quod lex ipsi tribuit.

890. — Dub. 5. an qui ludo vetito perdidit, teneatur solvere? *Prima* sententia valde probabilis affirmat, et hanc tenent *Sayr. l. 9. c. 22. n. 21.* item *Val. Bann. et Reb. apud Bon. de Ludo quæst. 3. p. 3. n. 2.* et probabilem vocant *Lugo D. 22. n. 301. et Salm. c. 4. n. 62.* Ratio, quia jure naturali contractus fuit validus, et ideo victus illi tenetur stare donec judicialiter exceptionem opponat, vel petat restitutionem. *Secunda* verò sententia communior et probabilior negat, eamque tenent *Sanch. Dec. l. 2. c. 13. n. 144. Less. l. 2. c. 26. n. 24. Lugo Dict. D. 22. n. 300. et D. 31. n. 70. Viva de Ludo q. 9. art. 4. n. 1. Salm. c. 4. n. 62. et Spor. tr. 6. n. 7. Præc. c. 6. n. 83. cum Nav. Tol. Mol. et Laym.* Ratio, ut dicunt *Salm. l. c. et c. 1. n. 71. ac Less. n. 24*, quia in citata *l. Alearum C. de Relig. etc.* videtur ablatam fuisse omnem obligationem solvendi adhuc naturalem, dum in ea sancitur, *ut victus non cogatur solvere.* At frustra (aiunt) diceretur ludentem non posse cogi ad solvendum, si in foro conscientiæ aliàs cogeretur. Sed hæc ratio probaret nimis, probaret enim quòd ex tali lusu vincens teneretur ante sententiam restituere lucratum, quia, si victus obligationem naturalem non haberet solvendi, injustè ille reciperet; sed huic contradicit communis sententia, quam tenent ipsi *Salm. et Less.* ut vidimus supra in dub. 2. Ratio igitur potior est quia lex, nisi obligationem naturalem non auferat, cùm tamen sit lata non tantùm in pœnam victoris, sed etiam in favorem victi, dando jus victo ad se defendendum exceptione vel repetitione soluti, dat etiam jus absolutum ad non solvendum. At quid enim is tenetur solvere, si potest solutum statim repetere? Hoc confirmatur ex *l. Creditori, 5. de Pactis,* ubi dicitur: *Frustra solvitur, quod statim repetendum est.* Idque probabile putat *Lugo D. 31. n. 302.* (contra *Mol.*) etiamsi victus ob verecundiam non haberet animum excipiendi, vel repetendi in judicio.

891. — Dub. 6. an, si uterque ludens renuntiaverit beneficio legis, poterit victus negare solutionem? Rectè affirmant *Less. c. 22. n. 26. et Lugo D. 31. n. 65.* si renuntiaverint sine juramento, quia beneficium legis datum est in bonum commune, et ideo invalida est cessio ludentium. Bene tamen advertit *Lugo ib.* quòd si post solutionem fieret illa cessio, valida videtur et irrevocabilis; quia esset nova gratuita donatio independens à ludo. Si verò lusores renuntiaverint beneficio cum juramento, rectè distinguit *Less. l. c.* et dicit, quòd si juraverint tantùm se soluturos, tenerentur quidem solvere, sed poterunt postea solutum repetere. Secus, si juraverint etiam non repetituros, quia licèt ludus sit vetitus, permissum tamen est et licitum solvere tali ludo amissum, illudque non repetere; ac ideo valet quidem tale juramentum, utpote de re licita, ut mox videbimus in quæstione sequenti, contra *Salm.*

892. — Quæritur enim, utrùm eo casu poterit victus petere à Prælato relaxationem juramenti? Affirmant alii apud *Less. c.* 26. *n.* 27. prout dicitur de Juramento de solvendis usuris. Sed veriùs negat *Less. l. c. cum Molin.* quia hîc intervenit contractus validus, qui non intervenit in pacto solvendi usuras. Dicunt autem *Salm. de Jur. c.* 3. *n.* 6. prædictum juramentum solvendi amissum in ludo vetito, revera non indigere relaxatione, quia est de re illicita contra bonum commune, cùm ob commune bonum sint vetiti tales lusus. Sed bene contradicit *Sporer de Jur. c.* 1. *n.* 21. dicens verum esse, quòd juramentum contra id quod leges prohibent, per se est irritum, ut probat *Palaus D.* 2. *p.* 8. *n.* 6. Sed in nostro casu advertendum, quòd lex, quamvis prohibeat hunc lusum, non prohibet tamen, sed bene permittit solvere perditum. Hinc concluditur, quòd juramentum ludendi lusu vetito esset quidem nullum, quia lusus est vetitus, et contra bonum commune; non autem est nullum juramentum solvendi amissum, quia hoc à lege non prohibetur.

893. — Dub. 7. an victus, qui jam solverit, possit occultè sibi compensare solutum? Affirmat *Adrianus*, et probabile putat *Angles ap. Sanch. l.* 1. *c.* 8. *dub.* 2. *n.* 5. Sed oppositum est omnino tenendum cum *eod. Sanch. Arag. Met. Lop. l. c. Sporer tr.* 6. *n.* 82. *et Lugo D.* 31. *n.* 71. *cum Sot. Led. et communi.* Ratio, quia dominium pecuniæ solutæ jam validè translatum est, unde repeti non potest, nisi coram Judice : sed quid si victus repetat solutum, petendo rescissionem contractùs, et victor renuat restituere? Perpende dicta *n.* 717.

894. — Dub. 8. et ultimò, utrùm si victus fictè minitetur in judicio repetere solutum, possit titulo transactionis aliquid recipere a victore? Negant *Mol. d.* 514. *Bon. de Ludo* §. 3. *n.* 13. *et Lugo D.* 13. *n.* 72. *cum Salas*, et fusiùs *D.* 27. *n.* 167, quia (ut dicunt) contractus ille transactionis factus est per dolum dantem causam contractui, scilicet per metum qui revera non aderat deficiente animo repetendi; et ideo victus nihil potest accipere, et si accipit, tenetur restituere. Sed probabiliùs affirmant posse accipere *Less. l.* 2. *c.* 17. *n.* 42. *Sanch. de Matr. l.* 4. *D.* 9. *Pal. t.* 1. *tr.* 2. *D.* 1. *p.* 10. *n.* 5. *Dian. p.* 3. *tr.* 4. *n.* 24. *et Trull. ac Dic. ap. Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 1086. Ratio, quia, licèt victus non habet animum, habet tamen potestatem repetendi; qua se privat imposterum per talem transactionem; et victor revera non dat ut illum animum deponat, sed ut cedat juri suo repetendi, prout revera cedit.

895. — II. Quoad *Clericos* verò pertinet, aliter res se habet quàm quoad laicos. Sed prænotandum, quòd Canones vetantes ipsis ludos alearum afficiunt solos clericos in Majoribus constitutos, et beneficiatos, ut dicunt communiter *Roncag. de ludo c.* 1. *q.* 3. *Lugo de Just. D.* 31. *n.* 12. *cum Less. et Salas*, item *Sanch. Cons. l.* 1. *c.* 8. *dub.* 28. *n.* 8. *cum Nav. et Lop.* contra *Alcoz.* Ratio, quia (ut aiunt) Canon *Episcopus*, in principio relatus quoad alios clericos saltem ex consuetudine derogatus

est, sicut quoad laicos. Quoad beneficiatos autem, vide dicta *n.* 831. *v. Communis.*

896. — At dubitatur 1. an prædicti clerici in Sacris, aut beneficiati peccent graviter, aleis ludendo frequenter, et in magna quantitate? *Salm. de Contract. c.* 4. *n.* 60. quamvis probabilem putant sententiam affirmativam, negant tamen hos peccare mortaliter, cessante scandalo. Ratio eorum, quia præfatæ leges vel ab initio non obligarunt, nisi ad pœnam, vel ex consuetudine sunt abrogatæ, et citant pro sua sententia *Sanch. Less. ac alios, apud Dian.* sed *Sanchez, Less. et alii apud Dianam,* ut infra videbimus, expressè oppositum tenent. Unde omnino dicendum ipsos peccare mortaliter cum communi sententia, quam tenent *Sanch. d. dub.* 28. *n.* 7. *Less. l.* 2. *c.* 29. *n.* 6. *Spor. tr.* 7. *in* 7. *Præc. c.* 6. *n.* 80. *Mol. D.* 512. et alii infra citandi: Ratio, tum quia juxta Canones (ut pro certo habet *Dian. p.* 7. *t.* 9. *R.* 3.) damnantur de mortali clerici publicè et frequenter aleis ludentes, tum quia, licèt Canones prohibentes hodie non sint in tota sua observantia (ut concedunt *Less. et Lugo ll. cc. ac Fill. tr.* 37. *c.* 4. *n.* 59), tamen non sunt omnino aboliti, cùm lusus alearum de ipso jure naturali notabiliter dedeceat statum ecclesiasticum, ut mox dicemus dubio sequenti.

897. — Dub. 2. an peccent graviter Clerici frequenter ludentes aleis, etsi in parva quantitate? *Prima* sententia negat, quam tenent *Sylv. v. Ludus. q.* 4. *Nav. Sum. c.* 19. *n.* 12. item *Abb. S. Anton. Gutt. Lop. ap. Sanch. dub.* 28. *n.* 6. Ratio istorum, quia frequentia ludendi, licèt aggravet peccatum, non tamen mutat speciem, ut de veniali reddat mortale. Affirmat verò *secunda* sententia communissima, quam sequimur, et tenent *Cajet.* 2. 2. *q.* 168. *art.* 3. *dub.* 3. *Ang. v. Ludus, n.* 4. *Arm. eod. verb.* §. 4. *Hurt. de Just. D.* 8. *diff.* 3. *Viva de Contr. q.* 9. *art.* 4. *n.* 6. *Sanch. l. c. n.* 7. *cum Alcoz, et Palac. Laym. l.* 3. *tr.* 4. *c.* 21. *n.* 1. *Mol. D.* 512. *Less. c.* 26. *n.* 6. *Roncag. de Ludo c.* 1. *q.* 3. *R.* 2. *Spor. l. c. n.* 80 *et Dian. cum aliis dict. Res.* 3. *et p.* 4. *R.* 183, ubi vocat hanc sententiam communem, aitque ab ea non discedendum. Idem sentit *Bus.* ut supra (modò tamen ludus non solùm sit frequens, sed etiam per longum tempus, ut etiam loquuntur *Less. et Wigandt t.* 8. *Ex* 4. *n.* 77.) Ratio, quia, ut jam supra indicavimus, et ut docent *Sanch. n.* 6. *et Mol. ac. Ronc. ll. cc.* frequentia talis lusûs de jure naturæ dedecet valde Ecclesiæ ministros. Neque consuetudo id excusare potest, quia, ut Pontifex declaravit in *c. Inter dilectos, de Vita et honest. Cler.* talis consuetudo, tanquam vera corruptela, est omni tempore improbanda et removenda. Qualis autem sit hæc frequentia mortalis? *Bordon* putat esse ludere semel in hebdomada, sed *Roncaglia* meritò id putat nimis rigidum. Imò *Less. d. n.* 6. *et Wigandt l. c.* sentiunt non damnandos de mortali clericos ludentes ad breve tempus, etsi crebrò, recreationis causa, nisi propria statuta Diœcesis vel Ordinis id prohibeant.

898. — Dub. 3. an peccent graviter Clerici ludentes aleis in

magna quantitate, etsi non frequenter? Affirmant *Sporer d. c.* 1. *n.* 80, et adhærent *Mol. D.* 512. *ac alii ap. Nao. Man. c.* 24. *n.* 9. Sed negat *Salas apud Lugo D.* 31. *n.* 11. et consentit *Laym. d. c.* 21. *n.* 1. citans *Less. et Reb.* nisi fiat publicè et cum scandalo : dicit enim *Laym.* quòd Canones (ut habetur in *cit. cap. Inter dilectos de Excus. Præl.*) loquuntur tantùm de publico aleatore, et his lusibus dedito.

899. — Ex his omnibus dico I. non peccare graviter Clericos, qui rarò, moderatè, et privatim sine scandalo aleis ludunt. Imò probabiliter nec venialiter, si ludant recreationis gratia in loco ubi præfati Canones non rigidè observantur, ut dicunt *Mol. D.* 512. *Laym. l. c. n.* 2. *Spor. n.* 80. *et Dian. p.* 7. *tr.* 9. *R.* 3. *in fin. cum Dic. et Amic.*

900. — Dico II. præfatas sententias, quæ damnant de mortali clericos aleis ludentes, non procedere in ludis cartarum, qui non sunt meræ sortis seu fortunæ. Confundunt alii ludum alearum cum omni ludo cartarum : sed immeritò, nam revera alea, ut magistri idiomatis latini docent, est nomen comprehendens solos ludos sortis, qui non ex arte, sed omnino à casu pendent, et hujusmodi sunt ludi talorum, tesserarum, et similium. Hinc dico, quòd lusibus illis cartarum, qui totaliter pendent à casu, ut sunt lusus vulgò vocati, *Bassetta*, *primiera*, et similes, pro his quidem valent sententiæ præfatæ. Non autem pro aliis, qui sunt tam industriæ, quàm fortunæ, ut sunt illi qui dicuntur, *Ombre, tressette*, et similes. Pro his enim valde probabiliter puto cum Auctore Libelli cui titulus *Istruz. per li Novelli Confess. p.* 2. *c.* 17. *n.* 397. *cum Passerin.* valere sententiam *Salmanticenses*, *ut supra*, scilicet non peccare graviter clericos iis ludentes, nisi alicubi esset specialis prohibitio, aut scandalum. Circa quod bene insuper advertit *Molin. dict. D.* 512, pensandum esse qualitatem personæ, an sit magnæ vel parvæ æstimationis ; clerici enim, qui vitam non tam exemplarem ducunt, revera grave scandalum non ingerunt, si etiam frequenter aspiciuntur in talibus ludis versari, modò propria ministeria non negligant : imò nec ullum præbent scandalum, si merè recreationis causa id faciant. Et hos verè dici potest excusari ab hodierna et universali consuetudine, quæ certè differt ab illa antiqua arcta primitivæ Ecclesiæ disciplina.

901. — III. Quoad *Religiosos* autem pertinet, dicunt *Lugo D.* 31. *n.* 12. *Sanch. c.* 8. *dub.* 28. *n.* 9. *et Mol. D.* 512. *in fin.* ipsos propter eorum statum et scandalum aliorum, faciliùs posse graviter peccare, aleis sive taxillis ludendo. Unde dicunt *Roncaglia d. c.* 1. *qu.* 3. *R.* 2. *et Bann. apud Lugo d. n.* 12. quòd Religiosi reformati, ut Capuccini, Jesuitæ, Discalceati, et similes peccant, si semel his lusibus ludant. Et tantò magis id dicendum cum *Salm. de Rest. c.* 6. *n.* 95. de eo, qui in his Religionibus viam talibus ludis aperiret : *Roncaglia* autem *l. c. et Sanch. n.* 9. *cum Met.* dicunt adhuc Religiosos non tam arctæ observantiæ peccare graviter, si frequenter versentur in his lusibus, etsi sine

scandalo; sed *Salm. l. c. cum Peryn. Dic. et Ant. à Spir. S.* dicunt quòd, præciso scandalo, et præcepto in contrarium, hujusmodi Religiosi excusantur à mortali, si ludant in modica quantitate; etiam à veniali, si faciant ob rationabilem causam, putà ad solandum infirmum, aut socium tristem : et hoc probabile mihi videtur, loquendo de ludis cartarum non meræ sortis, juxta id quod supra diximus de clericis. Addunt *Salmant.* id licitum etiam recreationis gratia, vel ubi consuetudine permittitur; sed huic non acquiesco, quia talis recreatio est per se indecens statui religioso; nec consuetudo talem indecentiam cohonestare potest. Quantam verò summam possit Religiosus ludo exponere? Modò ludus non sit specialiter interdictus à Regula, *Spor. de 7. Præc. cap. 6. n. 72.* censet posse exponere tres florenos quotannis. Alii autem, ut *Lugo de Just. D. 3. n. 144. Elbel tom. 2. c. 18. n. 655. Sanch. Dec. l. 7. c. 19. n. 79. cum Nav. Val. Graff. Salon. et Mol. D. 520. etc.* probabiliter opinantur, quòd si Religiosus habet quotannis centum aureos, possit exponere quinque, dummodo tantumdem in eodem anno non impendisset in alios usus non necessarios. Alii tandem, ut *Salm. c. 6. n. 94. cum Lugo, Mol. Az. etc.* dicunt posse exponere, quantum sibi subtraheret parcè vivendo de iis quæ sibi ad usum sunt assignata.

902. — IV. Et ultimò quoad *Episcopos* pertinet, isti si ludant aleis, cùm hoc valde dedeceat statum episcopalem, vix possunt excusari à mortali, ut dicunt *Solus, et Salzed. ap. Sanchez, Cons. l. 1. c. 8. d. 28. n. 5.* qui *n. 9. cum Alcoz.* absolutè eos damnat de peccato gravi, nisi faciant ad recreandum infirmum. Extra tamen hanc vel similem causam, *Alcoz. apud Lugo D. 31. n. 12.* ait peccare mortaliter Episcopum, qui semel ludat. Sed meritò (præcisis circumstantiis) *Lugo* hoc putat nimis durum : *Sanchez* autem *ibid. cum Meth. et Reb. apud Dian. p. 7. tr. 9. R. 4.* excusat eum à mortali, si ludat semel ad recreationem; imò *Salas apud Lugo l. c.* eo casu excusat etiam à veniali. Cæterùm Episcopum ludentem ludo meræ sortis, etiam semel, difficulter puto excusari posse à scandalo gravi; sicut etiam censeo, si frequenter versetur in aliis ludis cartarum non omnino fortuitis.

903. — An autem peccent mortaliter Clerici, aut Religiosi, qui assistendo inspiciunt ludentes aleis? Hoc quidem prohibetur, ut vidimus, in *c. Clerici, de Vita, etc.* ubi eis præcipitur, *ne hujusmodi ludis intersint.* Communiter tamen negant DD. in hoc ipsos peccare mortaliter, nisi essent causa ludi mortalis, vel negligerent lusores corrigere, vel nisi de tali ludo, quatenus mortali, sibi complacerent; secus, si assisterent causa tantùm se delectandi de industria vel fortuna ludentium. Ita *Sanch. Cons. l. 1. c. 8. dub. 29. cum Cajet. Sylvest. et Ang. ac Dian. p. 7. tract. 9. R. 40.* Qua de re improbabiliter sentit *Barth. de S. Fausto apud Dian. loc. cit.* quòd Clerici et Religiosi assistentes ludis alearum non excusentur à mortali, eò quòd in Bulla S. Pii hoc interdicitur iis sub pœna excommunicationis. Sed censeo præfatum Auctorem quoad hoc in magnum irrepsisse errorem, nam *Sanch. l.*

c. loquens de ludo alearum, nil penitus meminit de tali Bulla; meminit verò de ea paulò post *dub.* 31. *n.* 5 *et* 12. At ibi observatur Bullam S. Pii loqui tantùm de Clericis et Religiosis assistentibus agitationibus taurorum, non autem lusibus alearum. Episcopi autem his lusibus ex proposito, et frequenter assistentes, difficulter etiam excusari possunt à peccato scandali gravis.

DUBIUM XIV.

Quid sit contractus Societatis.

904. Quomodo fit societas? — **905.** De conditionibus requisitis ad societatem. Quid veniat nomine *Damnorum*? — **906.** Quid nomine *Expensarum*? Et an socius possit sibi deducere expensas itineris? — **907.** Qu. I. An capitale sit dividendum, si unus confert pecuniam, alter laborem? Qu. II. Quomodo deinde dividendum lucrum? Qu. III. An damnum sortis spectet semper ad dominum? Qu. IV. An liceat pactum, ut damnum sortis sit commune Qu. V. Quando inter fratres censetur facta societas? et quid in ea servandum? Qu. VI. Quibus modis finiatur societas? — **908.** An per *Tres contractus* possit exigi lucrum certum, salvo capitali? — **909.** De societate *Animalium*. Qu. I. Si das rustico pecuniam, ut emat boves ad societatem, et ille in aliud impedit, possisne lucrum exigere? Qu. II. An liceat pactum supplendi oves mortuas, interim fructus dividendo? Qu. III. An liceat contractus, *ad caput salvum*? — **916.** Quid de filio negotiante cum patre?

904. — « Resp. Is est, cùm aliqui inter se conveniunt, et » contributis aliquibus rebus ad lucrandum idoneis, sive fructiferis, ut pecunia, animalibus, industria, labore, etc. commune » aliquod lucrum faciunt, quod, utì et damnum, pro ratione, » et rata cujusque dividunt inter se. Vide *Less. Laym. c.* 20. » *Bon. qu.* 6. *p.* 1.(V. Not. XLVIII, p. 373.)

Unde spectando id, quod ratio et justitiæ natura hìc requirit, resolvuntur hi casus:

« 1. Plus lucrari debet, qui confert pecuniam, et operam suam, » quàm qui vel pecuniam, vel operam solam.

« 2. Capitale, seu sors, quam quivis contribuit, si pereat casu, » vel culpa sociorum levissima, contribuenti perit. Ubi discri» men est inter hunc contractum et mutuum: quia in mutuo » sors data alienatur, et dominium ejus transfertur in mutuatarium, cujus proinde solius periculum ac damnum est, si casu » pereat; in Societate autem, qui sortem confert, eam non omnino alienat à se; et sicuti commodum, ac lucrum ad eum spectat, sic etiam periculum et damnum. *Bon. l. c.*(V.N.XLIX.)

905. — Tres igitur sunt præcipuæ conditiones licitæ societatis. I. Ut societas fiat in negotiatione honesta. II. Ut damnum sortis spectet tantùm ad dominium. III. Ut servetur æqualitas, nempe, ut æstimatio laboris unius æquiparet usum pecuniæ al-

terius. Vide *Salm. tract.* 14. *c.* 3. *n.* 96. *Viva de Contr. q.* 9. *art.* 3. *n.* 2. et alios passim. IV. Conditio est, ut uterque socius subeat onus damnorum, et expensarum. Nomine autem *damnorum* veniunt tantùm damna illa, quæ solo intuitu societatis obveniunt socio, putà si ipse causa custodiendi, vel transferendi, vel comparandi merces diripiatur à latronibus, ut habetur ex *l. Cum duobus*, §. *Damna,* ubi dicitur : « Damni partem dimidium (alterum) agnoscere debere tam pecuniæ, quàm rerum cæterarum, quas secum non tulisset socius, nisi ad merces communi nomine comparandas proficisceretur. » Non tamen veniunt damna, quæ remotè occasione societatis socius patitur, putà si occupatus in societate prætermittat acquirere legatum sibi relictum, negotiis domûs suæ providere, etc. ita *Bon. de Contr. D.* 3. *q.* 6. *p.* 4. *n.* 1. *Cont. Tourn. tom.* 1. *p.* 523. *et alii, ex l. Socium,* §. *Socius, ff. eod. tit.* ubi id expressè sancitur. Nec veniunt damna, quæ non contemplatione societatis, sed intuitu ipsius propriæ personæ obveniunt socio; ut legitur in eodem §. *Socius,* mox citato. Si autem causa societatis vulneretur socius, vel ejus servus à latronibus, tunc solæ expensæ curationis debent esse communes, ex prædicta *l. Cum duobus,* §. *Damna.*

906. — Nomine autem *Expensarum,* veniunt sumptus itinerum, transvectionum, solutionis vectigalium, conservationis mercium, etc. Sed hîc dubitatur, an socius itinerans causa societatis posset sibi deducere omnes expensas itineris? Negant *Sylo. v. Societas, quæst.* 12. *Ang. eod. v. n.* 12. item *P. Nav. Reb. apud Bonac. de Contr. D.* 3. *q.* 6. *p.* 4. *n.* 4. et probabile putat *Less l.* 2. *c.* 25. *n.* 35. Ratio, quia societas non tenetur subire sumptus, quos alter socius domi fecisset, sed solùm illos in quibus is damnificatur causa societatis. Alii verò, ut *Roncaglia de Contr. c.* 3. *quæst.* 2, *R.* 2. *Mol. D.* 418. *n.* 2. *Less. l.* 2. *c.* 25. *n.* 35. *Navarr. c.* 17. *n.* 283. *et Bonac. l.* 2. *cum Reg. et Salon.* concedunt posse integros deducere, modò aliter non sit conventum, et diversa non sit consuetudo. Et probant ex *l. Si frater* §. *Si quis, ff. pro socio,* ubi dicitur, quòd socius « viatica, et stabulorum, jumentorum, carrulorum vecturas, vel suî, vel sarcinarum suarum gratia, (societati) rectè imputabit. » Unde, cùm lex absolutè concedat socio sibi recipere viatica cum cæteris expensis, non apparet ratio, cur ea non integrè recipiat. Hæc secunda sententia videtur probabilior, utpote juri conformior. Sed quia primam non audeo dicere improbabilem, ideo censeo, quòd si bona fide socius sibi expensas applicavit, poterit retinere; secus, si mala fide; quia, ut diximus *n.* 761. *v. Quær. II.* cum opinione probabili et non certa, non potest inchoari possessio.

907. — Quær. I. Si in societatem unus confert pecuniam, alter laborem, an in fine societatis ante omnia restituendum sit capitale domino pecuniæ? *Prima* sententia, quam tenent *Glossa in l.* 1. *C. pro socio, et Bart. Accurs. Covarr. etc. ap. Pal. tr.* 33. *R.* 8. *p.* 3. *n.* 1. negat, et non solùm lucrum, sed etiam sortem inter utrumque socium dicit esse dividendam. Ratio, quia in so-

cietate omnia debent communicari, unde sicut mercator facit communem operam suam, sic alter debet suam pecuniam communem facere. Alii dicunt, quòd sicut ad dominum spectat capitale, et postea ejus lucrum; sic ad mercatorem priùs pretium suæ industriæ, et postea pars lucri, quod in idem coincidit. *Secunda* tamen vera sententia, quam tenent *Pal. l. cit. n.* 2. *Azor. l.* 9. *c.* 3. *q.* 1. *cum Baldo, et S. Bern. Sen. Lugo D.* 30. *n.* 24. *Petroc. tom.* 2. *p.* 405. *Bon. de Contr. D.* 3. *p.* 3. *n.* 3. *Cabass. l.* 6. *c.* 13. *n.* 3. *Escob. l.* 41. *c.* 12. *dub.* 1. *n.* 82. *Ronc. de Contr. c.* 2. *q.* 3. *R.* 2. docet sortem semper primo loco domino deducendam, etiamsi nullum lucrum supersit. Probatur 1. Ex Bulla Sixti V extrav. *Detestabilis.* §. 2. ubi sic sancitur: « Si finita » societate ipsum capitale extat, ei qui illud in societatem con» tulerit, restituatur, nisi socio recipienti fuerit communica» tum, aut aliter inter contrahentes legitimè conventum sit. » Probatur 2. ratione, quia pecunia collata in societatem minimè fit communis inter socios quoad dominium seu proprietatem, sed tantùm quoad usum, seu commoditatem, ut habetur ex *D. Th.* 2. 2. *q.* 78. *art.* 2 *ad* 5. ubi S. Doctor ait: « Qui committit » pecuniam suam vel mercatori, vel artifici per modum socie» tatis cujusdam, non transfert dominium pecuniæ suæ in illum, » sed remanet ejus; ita quòd cum periculo ipsius mercator de » ea negotiatur, vel artifex operatur. » Sicut ergo, si pecunia perit, domino perit; ita si superest, eidem superest. Nec obstat dicere, quòd in societate fiunt communia tam industria, quàm pecunia; nam respondetur, ut jam innuimus, quòd in societate non communicatur pecuniæ proprietas, sed tantùm usus, seu commoditas; unde sufficit, ut uno conferente industriam, alter conferat pecuniæ commoditatem. Et ideo, si finita societate solum remanet capitale, non erit injustitia, si totum domino restituatur; sicut enim socius amittit lucrum suæ industriæ, sic iste amittit lucrum commoditatis suæ pecuniæ, quæ cùm sit negotiationi exposita, bene apta est fructum reddere. Et sic etiam neque verum est id quod alii supponunt, nempe quòd unus conferat operam, et alter pecuniam; nam revera ex una parte confertur opera, et ex altera non pecunia, sed pecuniæ commoditas præstatur; unde non quidem debetur mercatori pretium sui laboris, et sui laboris lucrum; sed tantùm dimidium lucri spectat ad eum, ut fructus suæ industriæ, et dimidium spectat ad dominum sortis, ut fructus commoditatis suæ pecuniæ negotiationi expositæ, semper domino salvo suo capitali. Prout, si quis ad negotium confert navim, et alter operam, completo negotio, navis quidem integra debetur domino, cùm tantùm usus navis sit collatus, et lucrum deinde est dividendum.

Quær. II. Detracta sorte domino, quomodo dividendum est lucrum? In hoc valde obscurè et confusè DD. loquuntur. Alii, ut *Less. l.* 2. *c.* 25. *n.* 9. *Viva de Contr. q.* 9. *art.* 3. *n.* 5. (et probabile putat *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 1101.) dicunt, quòd, si unus confert centum aureos, et alter operam tantidem æstimatam,

tunc æqualiter dividendum est lucrum, et capitale, juxta primam sententiam allatam in præcedenti quæstione. Alii verò, ut *Cabass. l.* 6. *c.* 13. *n.* 6. *cum Ang. Sylvest. Nav. etc.* dicunt, quòd deducto priùs capitali in beneficium domini, reliquum æquè dividendum sit, etsi valor operarum æquiparet valorem sortis. Pace tantorum Doctorum, censeo neutram prædictarum sententiarum æquitati conformem esse; prima enim plus æquo tribuit ponenti operam, ut jam diximus in *Qu. I.*; secunda plus ponenti pecuniam. Hinc omnino mihi dicendum videtur cum *Ronc. de Contr. c.* 2. *q.* 3. *R.* 2. *et Pal. tr.* 33. *D.* 8. *p.* 3. *n.* 2 *et* 3. *cum Reb.* quòd, salvo capitali domino, lucrum dividendum est pro rata, habita ratione valoris industriæ ex una parte, et ex altera commoditatis præstitæ ex pecunia, juxta communem æstimationem lucri quod communiter haberi solet ex pecunia applicata ad negotiationem. Hinc bene advertendum cum *eod. Ronc. l. c. R.* 1. *et Sporer de* 7. *Præc. c.* 6. *n.* 51. quòd aliquando industria mercatoris plus valebit, quàm usus pecuniæ, et tunc proportionaliter debet lucrum distribui: ita ut aliquando licitum poterit esse pactum, ut in fine etiam capitale dividatur, æquè interim distributo lucro; prout fit ex consuetudine in pluribus locis in societate animalium, ut testatur *Cabass. l. c.* Insuper advertendum, quòd aliquando valor industriæ decrescit, ob multitudinem Operariorum societatem petentium; qua ratione poterunt fortè excusari plures contractus, qui primo aspectu videntur injusti, eò quòd operariorum industria in societatem collata juxta consuetudinem loci communiter non pluris ibi æstimatur.

E converso injustum omnino esset pactum quòd, empta merce, ante omnia durante societate restituatur domino suum capitale, et deinde quod superest æqualiter dividatur; nam, licèt compensentur mercatori fructus, quos interim non percipit, cum medietate sortis, quam in fine societatis percipiet; tamen ponenti pecuniam minuitur periculum sui capitalis, dum in principio illud salvum facit, et mercator, si postea merx pereat, subjacet periculo sortis et lucri; ita optimè *Ronc. loc. cit. R.* 3. *in praxi.*

Quær. III. An damnum sortis sit commune, quando, uno conferente pecuniam, altero operam, pecunia casu perit? *Prima* sententia, quam tenent *Major in* 4. *Dist.* 15. *q.* 47. §. *Tertius*, *Glossa in l.* 1. *C. Pro socio*, et alii *apud Azor. t.* 3. *l.* 9. *c.* 3. *q.* 3. sic distinguit: Si sors perit, postquam socius suam operam posuit, tunc damnum totum spectat ad ponentem pecuniam. Si verò pecunia perit, antequam socius operam præstet, damnum debet esse commune. Ratio, ut dicunt, quia tunc, uno æqualiter conferente operam, et altero pecuniam, omnia fiunt communia lucra et damna. *Secunda* tamen et vera sententia, quam tenent *Glossa in l. Si non fuerint, ff. Pro socio. Nav. c.* 27. *n.* 252. *Ang. v. Societas, n.* 17. *Sylvest. eod. v. n.* 1. *q.* 6. *Azor. l. c. cum Bartol. Baldo, S. Bern. Sen. et aliis*, docet damnum sortis ad solum dominum pecuniæ pertinere. Ratio, quia non est ve-

rum, quòd, collata pecunia, etiam sors conferatur; confertur enim tantùm pecuniæ commoditas, ut supra diximus in qu. I. unde, cùm; sorte pereunte in principio contractûs, dominus illius nullam pecuniæ commoditatem conferat, sic etiam ad nihil tenetur alter, si nullam conferat operam. Et ideo diximus è converso, quòd, finita societate, priùs reddenda est sors domino pecuniæ, et postea lucrum, si remanet, inter socios dividendum.

Quæritur IV. An liceat pactum, quòd, sorte pereunte, commune sit damnum inter ponentem pecuniam, et mercatorem? Respondetur: Si pactum sit, ut sicut damnum, ita et sors sit communis, tunc licitum est; quia sicut ponens operam habet commodum, ut ipsi tradatur media pars sortis, quamvis sors de jure tota ad dominum spectet, sic æquum est, ut, sorte pereunte, ipse subeat mediam partem damni, licèt damnum sortis ad ipsum non pertineat. Ita *Roncag. c.* 3 *Reg. in praxi* 3. *et Azor. t.* 3. *l.* 9. *c.* 3. *q.* 4. *cum Ang. Sylvest. Rosell. et aliis.* Si verò pactum est, ut sors non sit communis, commune verò sit damnum, tunc certè illicitum est, et injustum, cùm nulla hîc detur justa recompensatio. Vid. *Azor. Ronc. l. c.*

Quær. V. Quandonam censetur inter fratres contracta societas? et quid in ea servandum? Respondetur: non censetur facta societas, nisi expressè, vel tacitè ex conjecturis id habeatur; unde, non quia fratres habent patrimonium indivisum, et de communi mensa vivunt, inter ipsos contrahitur societas, nisi verò omnes in aliquo negotio se exerceant; vel nisi, uno negotiante, alii conferant bona sua. Ita *Azor. p.* 3. *l.* 9. *c.* 19. *q.* 1. *Mol. D.* 421. *n.* 6. *Bonac. D.* 3. *q.* 6. *p.* 7. *n.* 2. *cum Fill. Ronc. de Contr. c.* 4. *q.* 1. Idque clarius præsumitur, si omnes conferant in commune cuncta bona ad unumquemque spectantia. Hoc tamen intelligitur, quando unusquisque confert etiam bona propria, præter communia; secus, si tantùm unus sua propria bona confert, putà lucra alicujus officii, vel artis, et alii sola bona communia; tunc enim is potest ea sibi compensare, ut dicunt *Azorius qu.* 5. *cum Bart. et Baldo, ac Bonac. n.* 7. *cum Nav.* Et ita pariter, si unus majorem laborem conferat (ait *Bonac. n.* 3. *contra Mol.*) potest ille plus accipere, juxta æstimationem sui laboris. Si autem aliquis frater absens negotietur communi nomine ex communibus bonis, intelligitur habere societatem, usquedum admoneatur ab aliis fratribus, vel ipsos divisionem facere; et tunc neque etiam desinit societas pro negotiis inceptis; ita *Ronc. loc. cit. cum Giribald.* contra aliquos. (*V. Not. L.*)

Quæritur VI. Quibus modis finiatur societas? Finitur I. completo tempore ad societatem constituto, aut finita negotiatione, ex *l. Actiones.* §. *Item*, *ff. pro socio.* II. per mutuum sociorum consensum. Ad id autem sufficit etiam tacitus consensus, nempe si alter sociorum incipiat seorsim negotiari pro seipso, *l. Itaque*, *ff. eod. tit.* Si verò quis, socio invito, renuntiet ante tempus, tenetur ad interesse. Excipe 1. Si hoc est necessarium ob bonum publicum, ut si socius abesse debet causa Reipublicæ, nec alium

commodè subrogare possit. 2. Quando nulla subest spes obtinendi id, ob quod facta est societas. 3. Quando alter non servat pacta. 4. Quando alter grave damnum infert societati. Hæc tamen debent esse certa, aliàs possessio stat pro observantia contractûs. Vide *Bonac. de Contr. D.* 3. *q.* 6. *p. ult. n.* 2. III. Finitur societas morte alterius socii, nec transit ad hæredes; et hoc etiamsi conventum sit ut transeat societas ad hæredes mercatoris ex *l. Verum*, §. *In hæredem*, *ff. pro socio*. Ratio, quia in societate eligitur industria personæ, ignoratur autem qualis sit industria hæredis. Excipit tamen *Bonac. n.* 3. nisi pactum juramento sit firmatum : sicut etiam non finitur societas circa negotia cœpta, neque circa vectigalia, seu alias res publicas conductas, ut *Mol. D.* 414. *et Bonac. ibid. cum Fill. etc.* communiter. IV. Finitur societas etiam per mortem civilem, id est per exilium, aut Professionem solemnem socii, ex *l. Verum*, §. *fin. ff. eod.* V. Finitur, si socius egestate vel infirmitate laborans, aut in carcerem conjectus, non posset pecuniam, vel laborem promissum præstare. Item, si pereat pecunia collata, etiamsi socius habeat aliam, quam possit conferre. *Bonac. n.* 5. Item, si res ita sint mutatæ, ut societas non sit ampliùs idonea, ex *cit. l. Verum*, §. *fin.*

908. — « 3. Potest tamen etiam fieri in hoc contractu, ut quis » justè servet sortem suam indemnem, et insuper certum lucrum » percipiat, si nimirum ad contractum societatis adjungantur » duo alii, assecurationis, et venditionis, cujus tale exemplum » ponit *Laym.* Inis societatem cum mercatore, et contribuis » ei 1000 florenos, v. gr. Spes est, quòd is quotannis lucraturus » sit 300, cujus lucri dimidium v. gr., jure societatis tibi debe- » tur unà cum sorte; sed quia ad te quoque pertinere deberet » ejusdem sortis periculum, ut ipse id periculum in se suscipiat, » et tibi sortem assecuret, in hujus oneris compensationem, re- » linquis ei majorem partem lucri sperati, ut scilicet duæ par- » tes lucri ad ipsum, et tertia ad te pertineat. Et rursus, quia spes » lucri hujus incerta est, ideo adhuc partem hanc lucri sperati, » nempe 100 florenos in spe, vendis etiam eidem pro 50 vel 60, » v. gr. annuis certis, et sic tandem id lucrum facis, et sortem » servas indemnem. Vide *Laym. et Bon. ll. cc.* »

Hæc est celebris illa quæstio *Trium contractuum*, an per eos possit lucrum certum exigi, salvo capitali? *Prima* sententia negat, quam tenent *Sotus l.* 6. *q.* 6. *a.* 2. *Merbes. tom.* 1. *p.* 348. *Hab. tom.* 4. *pag.* 317. *P. Conc. tom.* 7. *pag.* 489. *Contin. Tourn. tom.* 1. *p.* 524. (qui tamen *p.* 541. admittit contractum duplicem, ubi sola sors, vel solum lucrum assecuratur, in quo consentit etiam *Cabass. l.* 6. *c.* 13. *n.* 1.). item *Bann. Reb. Prad. Tap. Led. et Mercad. ap. Salm. tr.* 14. *c.* 3. *n.* 96. et videtur adhærere *Ac. p.* 3. *l.* 9. *c.* 4. *q.* 5. Ratio, quia per hujusmodi contractus adjunctos contractui societatis, societas destruitur, cùm de ejus natura sit, ut dans pecuniam sit in periculo lucri, et sortis, vel saltem alterutrius, juxta sententiam *Cabassutii, et Tournely*, ut supra :

Destructo autem societatis contractu, deficit justus titulus, ex quo ille possit fructus exigere ex sua pecunia: et tunc exigeret lucrum ex mutuo, in quod transiret societas, dejecto toto periculo sortis et lucri in socium recipientem pecuniam. Nec obstat dicere quòd si contractus isti societati adjecti fierent cum personis diversis, vel in diverso tempore cum eodem socio, jam persisterent; sic etiam si fiunt eodem tempore et cum eodem socio. Nam respondent Fautores hujus primæ sententiæ, quòd in iis casibus perseveraret societas; sed hîc societas destruitur, et sic deficit fundamentum lucri ex ea percipiendi. Præterea tuentur præfati AA. oppositam sententiam reprobatam jam fuisse à Sixto V, per Bullam *Detestabilis*, editam anno 1586 (*in Bullario p.* 154.), ubi in §. 1. sic dicitur: « Damnamus et reprobamus omnes contractus posthac ineundos, per quos cavebitur personis, pecunias » animalia, aut alias res societatis nomine tradentibus, ut etiamsi » fortuito casu quamlibet jacturam sequi contingat, sors ipsa seu » capitale semper salvum sit; sive ut de certa quantitate in singulos annos aut menses durante societate respondeatur. » Et ideo huic sententiæ videtur adhæsisse noster SS. Pont. Bened. XIV in suo aureo Libro de *Synodo*, *l.* 7. *c.* 1. ubi dixit, quòd licèt quæstio hæc adhuc indecisa remaneat, cùm « plures, et non obscuri nominis Theologi posteriores trinum contractum ab usura » absolverint,» hanc tamen sententiam sentit præfatæ Bullæ magis congruere. Accedit alia Bulla S. Pii V, qui in sua *Extrav. onus*, §. 4. *de censib.* sic dixit: « Conventiones directè, aut indirectè obligantes ad casus fortuitos eum, qui aliàs ex natura contractùs » non tenetur, nullo modo valere volumus. »

Secunda verò sententia communior defendit licitum esse hunc trinum contractum, dummodo absit animus fœnerandi, et omnino obligetur socius pecuniam accipiens, ut illam ad negotium applicet; hanc tenent *Nav. Man. c.* 18. *n.* 254. *Less. l.* 2. *c.* 25. *n.* 13. *Tol. l.* 5. *c.* 41. *n.* 3. *Lugo D.* 30. *n.* 40. *Lavm. l.* 3. *tract.* 4. *c.* 18. *n.* 11. *Pal. t.* 7. *tract.* 32. *D.* 8. *p.* 5. *Bonac. D.* 3. *q.* 3. *p.* 11. *n.* 2. *Escob. l.* 41. *dub.* 3. *n.* 88. *Ronc. de Societ. c.* 3. *qu.* 2. *Mazz. tom.* 2. *p.* 161. *Spor. de* 7. *Præc. c.* 6. *n.* 58. *Mol. D.* 416. *Salm. tract.* 14. *c.* 3. *n.* 100. *cum Jo. Major. D. Parigin. et Sylo. P. Navarr. Arm. Med. Lop. Mald.* et valde probabilem vocat *Azor. loco supra cit.* saltem de jure naturali. Vide etiam libellum excusum Parisiis anno 1745, hoc titulo: *Examen Théologique sur la Société du prêt à rente*, in quo verbatim referuntur approbationes trini contractùs editæ ab Academiis et Facultatibus Theologicis, Coloniensi, Trevirensi, Complutensi, Salmantina, Ingolstadiensi, Friburgo-Biscoica, et Moguntina. Ratio præcipua hujus sententiæ jam supra est tradita, nempe quòd, si hi tres contractus disjuncti valent, etiam conjuncti valere debent. Nec subsistere dicunt Auctores hujus secundæ sententiæ duo illa præcipua fundamenta Adversariorum, nempe quòd cessante periculo destruitur societas; et quòd de societate transit in mutuum. Nam, quoad primum, negant *Navarrus, et Lugo*, quòd periculo

in socium conjecto, societas destruatur; sicut enim in contractu commodati; quamvis periculum rei fortuitum de suî natura spectet ad dominum, justa tamen compensatione facta, potest illi adjici pactum, ut periculum spectet ad commodatarium, prout habetur ex *cap. un. de Commod.*, neque tunc destruitur contractus commodati : Sic etiam in contractu societatis, de cujus essentia non est ut sit commune periculum damni, prout asserunt adversarii, sed id probare deberent, cùm imò potiùs oppositum clarè probetur ex *l. Si non fuerit*, §. *Ita, ff. Pro socio,* ubi dicitur : « Ita coiri societatem posse, ut nullam partem damni alter sen- » tiat; lucrum verò commune sit, Cassius putat. » De essentia ideo societatis tantùm esse dicunt, ut utraque pars aliquid conferat ad communem usum et lucrum, et æqualia sint commoda et incommoda. Ex quo fit, ut ex commodis æqualibus æqualia sint lucra, et ex æqualibus incommodis æqualia sint pericula. Unde quando quis assumit totum periculum, socium assecurando tum de sorte, tum de lucro, licèt majus sentiat incommodum, illud tamen sibi compensat commodo majoris lucri; contra verò conferens pecuniam, quamvis nullum sentiat incommodum periculi, sentit tamen incommodum minoris lucri, et sic fit æqualitas; ex qua principaliter constituitur societas. (Quantum autem lucrum possit exigi? *Mag. Serra apud Salm.* putat octo pro centum; *Bonac.* censet plus, si negotiatio esset lucrosior, et minùs periculosa; *Salm.* autem dicunt, regulariter posse exigi quinque pro centum.

Ad secundum verò fundamentum, nempe quòd societas eo casu transiret in mutuum, quia, conjecto in socium toto periculo sortis, tunc etiam in eum transferretur sortis dominium, ita ut sine alterius socii injuria posset ille pro libito de tali pecunia disponere. Diversè respondent Fautores secundæ sententiæ. *Lessius n.* 30. *et Azor. l. c.* (quamvis hîc contrariæ sententiæ adhæreat) dicunt, quòd hujusmodi contractus, licèt non remaneret societas non tamen transiret in mutuum, sed in aliam speciem contractûs, nempe conductionis operum socii, ut loquitur *Lessius,* vel contractûs innominati, ut ait *Azorius,* qui pro certo habet tunc contractum non transire in mutuum. Alii verò, ut *Lugo, Palaus, Escob. et Roncaglia,* respondent, quòd, non obstante periculo suscepto à socio, adhuc persistit societas. Sicut enim (inquiunt) in commodato, si commodatarius suscipit in se periculum rei commodatæ, non acquirit illius dominium, cùm permaneat contractus commodati, ut habetur ex *cit. c. un. de Commodato;* ita etiam in nostro casu socius ob periculum in se susceptum non acquirit dominium sortis sicut in mutuo; etenim, quamvis ille solvendo in fine contractûs valorem sortis, et lucri conventi, non irrogaret damnum domino sortis; faceret tamen ei injuriam, si pecuniam non applicaret ad negotium, ita ut eo casu (ait *Lugo n.* 43) posset justè cogi, ut pecuniam ad negotium applicet. Pariter addit *Lugo,* quòd si socius ille esset gravatus debitis, etiam hypothecariis, non possent creditores ejus habere actionem super hanc pecuniam : et contra, posset eam dominus sibi vendicare tamquam suam. Sed

quòd hîc contractus non transeat in mutuum, fortiùs probari dicunt ex textu supra relato in *l. Si non fuerit*, ubi dicitur bene posse coîri societatem, ut susceptò à socio periculo, alter nullam partem damni sentiat, et tamen lucrum communicetur.

Ad Bullam autem Sixti V, etiam multipliciter Auctores istius secundæ sententiæ respondent : *Less. et Salm.* dicunt prohibitionem Bullæ intelligi de eo qui cogeret socium ad sic contrahendum ex vi ipsius contractûs societatis; sed *Lugo, et Ronc. c.* 3. *q.* 2. aiunt neque hoc illicitum esse, quia unusquisque potest uni contractui alterum unitum velle, quando nulla adest injustitia. Hinc *Lugo n.* 37. *et alii* dicunt Pontificem ibi nulla alia pacta reprobasse, nisi usuraria; et sic respondisse vivæ vocis oraculo eumdem Sixtum, refert *Lugo ex Filliucio, et Comitolo*, qui Auctor insuper testatur sibi retulisse *P. Tucium*, quòd Cardinales Toletus, et S. Severina, quibus commissa fuerat cura hanc Bullam sanciendi, idem affirmassent. Item *Lugo* refert quamdam Decisionem Rotæ Romanæ sub die 3 Junii 1602, ex *Cherubino in comp. Bull. Schol.* 1. ubi decretum fuit præfatam Bullam solos comprehendere contractus usurarios de jure naturali vetitos, additis tamen majoribus pœnis. Demum respondent *Salm. c.* 3. *n.* 104. *cum Less. et Malder.* Bullam vel receptam non fuisse, vel usu in hac parte abrogatam; testantur enim adesse consuetudinem immemorabilem tali modo contrahendi in Hispania, Gallia et Italia; et fere per totam Ecclesiam. Ad Bullam autem S. Pii V, vide quæ alii AA. respondent *supra n.* 849. Hanc secundam sententiam tot auctoritatibus et rationibus roboratam meritò non reprobant *Lud. Abelly de* 7. *Pr.* §. 13. *n.* 6. *et auctor Petr. t.* 2. *p.* 411. quamvis contrariæ sententiæ adhæreant, et ego satis probabilem reputo. Cæterùm, quia non potest negari hujusmodi contractum periculo non carere animi usurarii; hinc censeo expedire, ut prima sententia universè omnibus suadeatur. (*V. Not. LI.*)

909. — « 4. Societas etiam in pecoribus validè et licitè instituitur. Et interdum quidem ita, ut tam pecora ipsa, quæ alteri » pascenda et nutricanda traduntur, quàm emolumenta, e » fructus, ipsaque detrimenta, et damna danti, et accipient » communia sint : interdum verò ita, ut pecorum dominium » ideoque etiam periculum, sive casus fortuitus spectet ad solum » dantem; emolumenta autem fructuum, nempe fœtûs, lanæ » lactis ad utrumque. Vide *Less. hîc, et Laym. l.* 3. *t.* 4. *cap.* 20.

Hîc operæ pretium est aliqua valde utilia ad praxim adnotare *de Societate Animalium*. Juxta naturam societatis, animalia quæ pereunt domino tantùm perire debent. Iis autem pereuntibus, a custodem pertinet probare, quòd illa sine sua culpa perierint; aliàs tenebitur restituere domino earum æstimationem, ut ben aiunt *Continuator Tournely tom.* 1. *p.* 535. *cum Sanboo. Ponta et aliis.* Idque clarè probatur ex *l. cum duobus* 52. §. *Damna, f. Pro socio*, ubi : « Quòd si à furibus (pecus) subreptum sit » proprium ejus (id est custodis) detrimentum est, quia custo » diam præstare debuit, qui æstimatum accepit. »

Quæritur 1. si rusticus petat à te pecuniam ut par boum emat et ad negotium applicet, revera tamen ille non emit boves, sed debitum suum extinguit, utrùm possis tu lucrum exigere? Bene distinguit *Ronc. de Contr. c.* 3. *Reg. in praxi* 2. quòd si tu mala fide pecuniam dedisti, sciens illum non empturum boves, nihil exigere potes; nisi (intelligendum) aliunde pecuniam applicasses alteri negotiationi, et de hoc illum monuisses. Si verò bona fide dedisti, tenetur ille reddere tibi lucrum cessans: et tunc ad illud tenetur, etiamsi tu eum de tali lucro cessante non monuisses.

Quær. 2. an sit licitum pactum, quòd si ex grege aliquæ oves pereant, suppleri debeant ex fœtibus quæ nascuntur, et interim cæteri fœtus, lana et caseus æquè dividantur? Negant *Tamb. Dec. l.* 9. *c.* 11. *n.* 2. *et Sylo. Ang. Tabien. etc. ap. Azor. tom.* 3. *l.* 9. *c.* 8. *quæst.* 12. quia dicunt in hoc non servari æqualitatem; *Filliucius* autem *tr.* 38. *c.* 6. *n.* 101. ait in hoc standum esse consuetudini locorum. Attamen dicunt iidem *Filliuc. Azor. l. c.* cum aliis, item *Pal. tr.* 33. *p.* 5. *n.* 2. *et Ronc. de Contr. c.* 3. *Reg. in praxi* 2. hunc contractum satis licitum esse, quia talis substitutio ovium resultat tam in gratiam pastoris, quàm mentis oves. Nec officit, quòd interim pastor amittere debeat lucrum fœtuum substituendorum, quia etiam interim socius amittit partem sui lucri. His tamen non obstantibus, prima sententia omnino vera mihi videtur, quia, licèt lucrum utrique priùs diminuatur, et utrique postea compensetur; tamen fœtus, qui substituuntur, æquè dividendi essent inter pastorem et dominum: at quando substituuntur, id certè magis cedit in utilitatem domini, quàm pastoris, cùm dominus jam sibi compenset deinde jacturam lucri, sicut et pastor, sed interim dominus semper salvam sibi servat sortem, quæ ipsi diminui deberet, et ideo in contractu non servaretur æqualitas.

Quæritur 3. an liceat contractus societatis vocatus *ad caput salvum,* scil. quando traduntur pastori animalia, cum pacto reddendi ea salva in eodem numero in fine societatis, et lucrum dividendi? Per se loquendo, hic contractus illicitus est, ut bene aiunt *Ronc. de Contr. c.* 3. *q. Viva q.* 9. *art.* 3. *n.* 2. *Azor. tom.* 3. *l.* 9. *c.* 8. *q.* 10. *cum Sylvest. et Reg.* quia sors debet stare periculo apponentis, res enim suo domino perit. Probabiliter tamen licitus fieri potest, si adjiciatur alius contractus assecurationis, compensando pastori per majorem partem fructuum onus talis periculi sortis in se suscepti: item *Azor. l. c. cum Sylvest. et Ang. Ronc. l. c. cum Pal.* etc. *Viva de Contr. q.* 9. *art.* 3. *n.* 8. *cum Nav. Less. Trull. Rebell. et aliis,* contra *Bonac. et Reg. ib.* qui videntur docere talem contractum esse usurarium, quia dum transfertur periculum animalium in alterum, jam transfertur eorum dominium per venditionem, ex qua non tenetur ille reddere nisi pretium; unde, si partem fructuum reddit, usurariè reddit. Sed *Less. cap.* 23. *dub.* 3. *et Viva cum Nav. et aliis,* respondent in eo casu non haberi contractum venditionis, sed permanere societatem, et lucrum licitè exigi per aliud pactum assecurationis, prout dictum est supra *n.* 608. in quæstione trium

contractuum. Quantum autem possit in hujusmodi contractibus accipi, ait *Viva l. c.* standum esse judicio peritorum, vel praxi timoratorum cujuscumque loci; rectèque addit, consultiùs esse hos contractus seorsim inire. Ad Bullam autem Sixti V. *Detestabilis*, ubi reprobantur contractus societatis, per quos cavetur, ut capitale semper domino salvum sit, vide quæ respondent DD. citati dicto *n.* 908. *v. Ad Bullam supra.* Bene autem advertit *Ronc. d. c.* 3. *Reg. in praxi*, certè injustum esse contractum, quo dominus dat boves æstimatos juxta præsentem valorem, cum pacto, ut si decrescant, finita societate, idem valor restitui debeat; quia deterioratio rei ad dominum pertinet, nisi aliunde hoc damnum compensetur. Quòd si tamen adesset pactum, ut in fine societatis, non solùm lucrum, sed etiam sors animalium dividenda sint cum socio, tunc non quidem injustum erit pactum, ut si interim pereat capitale, pastor restituere teneatur domino medietatem sortis, prout dictum est *n.* 907. *v. Quæst. IV.*

910. — Hìc Ultimò quæritur, an filius negotians cum patre ponente pecuniam, et ipse industriam, possit accipere partem lucri suo labori et industriæ correspondentem? Affirmat *Roncaglia de Contr. cap.* 1. *quæst.* 5. *R.* 2. casu quo filius nomine proprio negotietur; secus, si nomine patris, tunc enim tantùm potest accipere id, quod pater pro tali labore alteri daret. Et idem dixit *Bus. de Furto, n.* 544. *cum Laym. et Diana.* In eo tamen casu ait *Ronc. ib.* posse patrem detrahere ipsi valorem alimentorum, quæ non ampliùs debet filio, cùm habeat unde se alat. Sed cùm valde probabiliter neget *Croix l.* 3. *p.* 1. *n.* 1054. *cum Mol. Moya etc.* posse filiumfam. stipendium petere à patre pro suis laboribus impensis in ejus domo, ut tenuimus *dict. n.* 544, hinc dicimus (contra *Ronc. et Bus.*) nullo modo posse filium illud occultè accipere, dissentiente patre.

DUBIUM XV.

Quid sit Assecuratio et Fidejussio.

911. — « Resp. 1. Contractus Assecurationis est, quo quis alie-» næ rei periculum in se suscipit, obligando se, vel gratis, vel » pro certo pretio, ad eam compensandam, si perierit. Quod si » gratis fiat, est gratuita promissio: si pretio, est quasi emptio, » qua assecurans vendit suam obligationem præstandi alteri rem » ejus indemnem. Ad ejus justitiam requiritur, ut eventus rei sit » incertus utrique, saltem quoad notitiam, quam de eo habent; » quia alioqui non servaretur æqualitas, *Less. Bon. d.* 3 *q.* 9. » *p.* 3. *Less. l.* 22. *c.* 28. *d.* 4. *n.* 24.

Unde resolves:

« 1. Si assecurans certus sit rem esse in tuto, iniquè pretium » petit, et tenetur restituere. *Ibid. Bon. dub.* 3. *q.* 9. *p.* 3. » (*Certum est Ronc. Qu.* 9. *c.* 3. *q.* 22.) »

« 2. Si res nondum est in tuto, etsi privata scientia sciat non » fore periculum, licere nihilominus pretium ordinarium asse- » curationis accipere dicit *Less. l. c. n.* 27. Quia illa obligatio » ob pericula ordinaria magis æstimatur, et causæ occultæ, quæ » periculum minuunt, non imminuunt communem æstimationem. » Verùm id *Bon. d.* 3. *q.* 6. *p.* 3. *n.* 3. *et Card. de Lugo. d.* 31. » *sect.* 7. rectiùs negant.

« 3. Si cupiens rem suam assecurari, certò sciat eam pe- » riisse, non potest pacisci de ejus assecuratione. Vide *Less.* » *l. c. n.* 25.

912. — « Resp. 2. Fidejussio est contractus, quo quis alienam » obligationem suscipit implendam, si debitor principalis non » solverit. Ita commun. Doct. »

Unde resolves :

« 1. Pro fidejussione licet accipere pretium, etsi nullum peri- » culum timeatur; quia ex se pretio est æstimabilis. *Nav. Azor.* » *p.* 3. *l.* 11. *c.* 22. *d.* 5. *Fill. n.* 159. * (*Est commune apud Viva* » *n.* 3. *Etsi mihi omnino videtur tenendum quidquid dicant Covarr.* » *Moya, etc. ap. Croix. n.* 1106. *quia assumptio talis oneris pro-* » *cul dubio est pretio æstimabilis.*) *

« 2. Mulieres ex fidejussione (saltem si juramentum absit, et » instrumentum publicum) non tenentur, ut nec Clerici, nisi » quatenus solvere commodè possunt, et non egeant. Vide *Laym.* » *Bon. quæst.* 9. *p.* 2. *Less. l. c. cap.* 28. (V. Not. LII, pag. 376.)

« 3. Fidejussor non obligatur plus quàm principalis; et hu- » jus obligatio, si sit invalida, erit etiam fidejussoris, *Card.* » *Lugo* etc. commun. (V. Not. LIII, pag. 376.)

« 4. Fidejussor regulariter non potest conveniri, nisi, facta » excussione principalis debitoris, constet ipsum non esse sol- » vendo. *Azor. loc. cit. Fill. num.* 153. (V. Not. LIV, pag. 376.)

« 5. Debitor tenetur de omni damno sua culpa accedente fide- » jussori, etc. Vide *Azor. d.* 10. *Bon.*

« 6. Ex fidejussione Religiosi propria auctoritate facta, mo- » nasterium non obligatur, nisi quatenus in ejus utilitatem ver- » sum est. Vide *Less. c.* 28. *et Laym. c.* 29. *n.* 7.

« 7. Qui fidejussit pro reo, cui periculum capitis impendebat, » si is aufugit, non est ejus loco plectendus, quia non præsumi- » tur sic se obligare; imò nec potest, cùm nemo sit dominus » vitæ, *Sylv. Bon. Less. d.* 7. *n.* 41.

« 8. Si debitor sua culpa non solvit, tenetur fidejussori, » qui pro ipso solvit, non tantùm ipsum debitum, sed etiam » damna, et expensas omnes compensare. Si verò sine culpa, » v. gr. ob impotentiam, non solvit, ad solum debitum videtur » teneri, *Azor. Sylv. Sa, Bon. Trull. c.* 26. *d.* 2. » (V. Not. LV, pag. 377.)

DUBIUM XVI.

Quid sit Pignus et Hypotheca.

913. Quid est contractus Pignoris? — **914.** Quid si quis utatur Pignore? — **915.** Quæ liceant pignorari? — **916.** De contractu Antichriseos?

913. — « Resp. Pignus est contractus, quo debitor dat creditori rem aliquam mobilem vel immobilem, ut sit pro debito » obligata, ex eaque solutio peti possit. Aliquando tamen pignus » accipitur pro ipsa re, quæ datur. Differt autem ab hypo» theca, quòd pignus propriè sit rei mobilis, illa immobilis, *Molin.* » *Fill. Bon. q.* 10. *p.* 1. * (Hypotheca specialis impedit vendi » bona, non autem generalis, *Viva n.* 8.) * » (V. Not. LVI, pag. 377.)

Unde resolves :

914. — « 1. Pignore non licet uti contra voluntatem domini, » quia est res aliena, ad securitatem tantùm, et non ad usum » tradita, *Bon. loc. cit. ex Mol. Reg. etc.* Si tamen utatur, » v. gr. equo, vel agro, debet valorem usûs sicut et fructus omnes, » si sit res ex se fructifera, computare in sortem, deductis ex» pensis, quia alioqui committit usuram, cùm res domino suo » fructificet, *Nav. Bon. Trull. c.* 26. *d.* 2. * (Præsumitur au» tem dominus consentire si nullum damnum eo sequatur, putà, » si alter utatur libro, et simili, *Viva n.* 9.) * (V. Not. LVII, pag. 378.)

915. — « 2. Non possunt pignorari quæ non possunt vendi, » v. gr. Ecclesiæ, *Molin. d.* 530. *Less. l.* 2. *t.* 28. *d.* 3. *Bon. l. c.*

« 3. Immobilia, utì et mobilia pretiosa, cultui divino dicata, » v. gr. calices, casulæ, etc. non possunt oppignorari, nisi in » necessitate, quia tunc etiam vendi possunt, ut ecclesiæ et in» digentibus subveniatur. Vide *Nav. c.* 17. *Less. Bon. loc. cit.*

« 4. Creditor, qui pignus ab aliquo accepit, potest illud alteri » oppignorare, sed non pro majore quantitate. Neque potest » vendere, debitore non solvente, nisi post biennium, et eo » priùs monito. Quidam tamen dicunt posse vendere post » trinam monitionem. Vide *Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 30. *Bon. loc.* » *cit. n.* 9. (V. Not. LVIII, pag. 378.)

« 5. Eamdem rem non licet oppignorare, seu in hypothecam » dare pluribus, nisi sit sufficiens ad solvendum omnibus, vel » posteriores de priore hypotheca admoneantur, *Azor. Filliuc.* » *Bon. d.* 3. *q.* 10. *p.* 1. *Trull. c.* 26. *d.* 4.

916. — « Quæres : Quid sit contractus Antichriseos, Germa» nicè *ein Pfandschafft.* * (apud nos *à godere.*) *

« Resp. Is est, cùm in contractu pignoris convenitur ut » creditor utatur pignore, v. gr. agro, ac fructus inde tamdiu » lucretur, donec debitum ipsi restituatur.

Unde circa hunc ex supradictis resolves :

« 1. Contractus hic videtur juxta *Caj. Sot. etc.* (contra quos-» dam Juristas) esse usurarius : quia creditor ultra sortem ali-» quid lucratur, causa solius mutui, quæ est usura. Vide *Laym.* » *l.* 9. *t.* 4. *c.* 16. *n.* 17. *(*Et certum est cum Pal. apud Croix* » *n.* 1115. *Quare tenetur fructus etiam illos reddere, quos ex culpa* » *levi neglexit percipere. Vasq. Pal. etc. ibid. Quid, si agrum in-*» *cultum coluerit? Adhuc teneri fructus restituere, dicunt Mol.* » *Bon. etc. contra Sa, Soto, etc.* Vide *Croix n.* 1112.) *

« 2. Possunt tamen intervenire tituli justi lucrandi fructus ex » pignore, sine diminutione sortis : ut si v. gr. fructus ex hypo-» theca percepti non superent quantitatem pensionis, quæ jure » censûs super eamdem constituti exigi potest cum pacto redhibi-» tionis, ut supra dictum est de censibus : aut si alioquin lucrum » cesset, aut damnum emergat, dum debitum differtur. Unde » non facilè damnandi illi, qui à Principibus in locum debi-» torum agros, pascua, officia, etc. in antichrisim habent. » Vide *Laym. l. c. et Binfeld. de usuris, Mol. etc. Less. cap.* » 137. *etc.* »

CAPUT IV.

DE TUTELA ET TESTAMENTIS.

DUBIUM I.

Quid sit Tutela, et Curatela.

917. Quibus detur Tutor, et quibus Curator ? — **918.** Ad quæ teneantur Tutores et Curatores ? An Pupilli et Minores possint se naturaliter obligare, sine consensu Tutorum, etc ? Vide infra vers. 6. *Pupillus.*

917. — « Resp. Sunt quasi contractus, quibus Tutor et Cu-» rator ad procuranda bona et commoda Minorum cujuscumque » sexûs, qui vel parente carent, vel sub ejus potestate constituti » non sunt, obligatur ex justitia, perinde ac si ex contractu ea » obligatio suscepta fuisset : supplente nimirum lege, vel magis-» tratu vim contractûs. Differunt Tutor et Curator, quòd Tutor » solùm datur impuberibus, etiam invitis et principaliter datur » personis, ut curet earum educationem et institutionem : se-» cundariò verò datur etiam bonis illarum respectu omnium » negotiorum. Curator verò datur Minoribus, post annos expletos » pubertatis, usque ad annum 25 completum ; nec communi » jure datur invitis, nisi in certis casibus, et datur principali-» ter rebus Minorum, secundariò personis. Unde pro directione » in foro conscientiæ, ex jure tum naturali, tum positivo com-» muni resolves ex *Laym. et Tan. tom.* 3. *d.* 1. *q.* 7. *d.* 10. *Bon.* » *d.* 3. *q.* 10. (V. Not. LIX, pag. 378.)

918.— « 1. Tutores, sive sint testamentarii, hoc est relicti » ex testamento, aut codicillo patris; sive sint dativi, hoc est » constituti à Judice aut Magistratu; sive sint legitimi, hoc est » præscripti à lege (qualis præ cæteris est mater, si velit, et » promittat se non transituram ad alias nuptias, quin priùs tu- » tela abdicet, et rationem reddat : dein avia, et consanguinei » proximiores idonei) tenentur, utì et curatores, jurare se fide- » liter officium suum facturos, ac fidejussorem dare, rem Mi- » noris salvam et integram restituendam : et universim tacitè » omnia eorum bona sunt hypothecata Minori; ita ut ad quem- » cumque pervenerint, possit illa Minor sibi vendicare, ut sibi » satisfiat, si quid illorum culpa est passus. V. *Tan. l. c. Laym.* » *l.* 3. *t.* 4. *c.* 9. *Bon. l. c.* (V. Not. LX, pag. 379.)

« 2. Bona Minorum tenetur Tutor vel Curator administrare » ea cura, quam diligens paterfamilias propriis suis rebus adhi- » beret, tam impediendo et præcavendo damna, quàm procu- » rando commoda et lucra Minoris; alioqui damnum et defec- » tus congrui lucri ipsi imputabitur, et tenebitur etiam in con- » scientia ad restitutionem. Vide supra *l.* 2. *t.* 3. *cap.* 2. *d.* 3. » *R.* 6. (Tom. I. pag. 326.) (*V. Not.* LXI, *pag.* 380.)

« 3. Bona immobilia Minorum, aut alia pretiosa, quæ possunt » servari, non possunt alienari, saltem sine Judicis decreto. » * (*Sicut neque mobilia, quæ servari possunt, etsi adsit consensus* » *tutoris. Salm. c.* 1. *num.* 40.) * (V. Not. LXII, pag. 380.)

« 4. Tutori, aut Curatori et personis ei subjectis nihil licet » emere, sive per se, sive per alium, ex ullis bonis Minorum, » quandiu illi tales sunt, nisi cum auctoritate Judicis, aut cum » ejus decreto bona pupillorum publicè, per juratum vendito- » rem omnibus venalia exponuntur.

« 5. Sine decreto Judicis non potest Minor remittere, vel re- » nunciare hæreditati, legatis, fideicommissis, aliisque juribus » sibi acquisitis. Si tamen Religionem ingressus sit, potest bona » alienare, quia moritur quasi. (*V. Not.* LXIII, *pag.* 380.)

« 6. Pupillus, dum infans est, hoc est minor septennio, vel in- » fantiæ proximus (ita ut, si masculus est, non expleverit » annum decimum cum dimidio; si fœmina, nonum cum dimi- » dio), nihil per se efficere potest, quo ullo modo vel alteri obli- » getur, vel alium sibi obliget : at pubertati proximus obligare » quidem sibi potest alium, sed non se alteri, saltem civiliter, » *Sanch. d.* 38. *Less. l. c. cap.* 17. *n.* 61. *Laym. c.* 9. *n.* 7. »

Certum est 1. quòd Minor aut Pupillus etiam sine consensu tutoris, vel curatoris, possunt se obligare circa bona castrensia (*V. Not.* LXIV, *p.* 381.) vel quasi castrensia; quia de his liberam administrationem habent. Vide *Salm. de Contr. c.* 1. *n.* 39. Certum est 2. quòd non possunt se obligare circa bona immobilia sine Judicis auctoritate, ex *l. Lex quæ* 22. *C. de Admin. tut.* quia jus omnino irritat ipsorum conventiones, ut habetur in *l. St. ad sol- vendum* 7. *C. Prædiis Minor.* Circa autem mobilia nequeunt se obligare, saltem civiliter, sine consensu tutoris, vel curatoris,

Salm. n. 41. Sed quæstio est an Pupillus, vel Minor circa prædicta bona mobilia, si contrahant sine auctoritate tutoris, vel curatoris, remaneant naturaliter obligati? Certum est, quòd si Pupillus, aut Minor contrahant cum tutore, vel curatore, minimè obligantur, ex *l. Non licet. C. de Contr. empt. et l. Pupillus,* 5. *De Auct. tut.* Pariter idem communiter traditur à DD. si Pupillus non sit pubertati proximus, ut docent *Sanch. de Matr. l.* 6. *D.* 38. *n.* 24. *Lugo D.* 22. *n.* 286. *et Salm. n.* 42. ut patet ex *l. Pupillus.* 58. *ff. de Act. et oblig.* Si verò Pupillus sit pubertati proximus, et contrahat cum extraneis, hîc quæritur, an maneat naturaliter obligatus? *Prima* sententia affirmat, et hanc tenent *Lugo D.* 22. *n.* 288. *Less. lib.* 2. *cap.* 17. *num.* 61. *Sanch. l. cit. n.* 31. *Laym. lib.* 3. *Sess.* 5. *tr.* 4. *c.* 9. *n.* 7. *Pal. D.* 1. *p.* 4. §. 3. *n.* 9. *et Salm. n.* 5. *cum Nav. Reg. Fill. Reb. Tann. et Diana.* Ratio 1. istorum, quia fidejussor Pupilli remanet civiliter, et naturaliter obligatus, ex communi sententia, ut asserunt *Salm. d. n.* 45. *ex l. fin. de Jurejur. et l. Marcellus.* 25. *ff. Fidejus.* Ergo, si fidejussor (arguunt) jam obligatur, etiam Pupillus obligatus intelligi debet; nam, deficiente obligatione principalis, deficere debet etiam obligatio fidejussoris, ut docet communis sententia ex *l. Cum lex.* 46. *de Fidejuss. et l. Naturaliter, ff. De Condit. indeb.* Sed hæc ratio non satis evincit, quia probat nimis; probat enim, quòd Pupillus etiam civiliter teneatur. Ratio potior est, quia ex *l. Novatio, ff. de Novation.* habetur, Pupillum obligari naturaliter, si promittat sine auctoritate tutoris; cùm in præfata lege dicantur creditores esse satisfaciendi, « dummodo obligatio » aut civiliter teneat, aut naturaliter, ut putà si pupillus sine » auctoritate tutoris promiserit. »

Secunda verò sententia negat Pupillum, vel Minorem remanere naturaliter obligatum; et hanc tenent *Bonac. de Contr. D.* 3. *q.* 1. *p.* 5. *n.* 6. *in fin.* item *Cov. Rodr. Dic. etc. ap. Salm. n.* 44. et vocant probabilem *Sanch. l. c. n.* 20. *et Diana p.* 2. *tr.* 5. *R.* 44. Ratio, quia ex *l. Pupillus.* 41. *ff. de Condit. ind. et ex l. Pupillus* 58. *ff. de Action. et obl.* expressè negatur, Pupillum naturaliter obligari et præcisè in *dict. l.* 58. sic dicitur: « Pupillus mutuam pecuniam accipiendo, ne quidem jure natu- » rali obligatur. » Sed hæc ratio non videtur firma, nam ibi casus est de Pupillo infante, ut exponit *Glossa;* unde alia *Glossa in dict. l. Notario*, ait tam relatam *l. Pupillus,* quàm alias, tantùm de Pupillo infante, intelligendas esse. Hinc prima sententia verior mihi videtur. Cæterùm probabilissimum est quòd Pupillus non teneatur solvere quod promisit, ut tenet *Lugo D.* 22. *n.* 300. *cum Soto, Mol. Cov. etc.* et probabile putant *Salm. d. c.* 1. *n.* 47. *cum Sanch. Reg. etc.* Ratio quia, cui competit actio ad repetendum, competit etiam exceptio ad retinendum, ex *l.* 8. *ff. De Dol. mal. except. et ex reg. jur. in* 6. ubi: « Qui ad agen- » dum admittitur, est ad excipiendum admittendus. » Vide dicta *n.* 890.

« 7. Eadem est ratio Minoris si Curatorem habeat (*V. Not.*

» LXV, *pag.* 381.) : quem, si semel susceperit, tenetur illi sub-
» esse jure communi usque ad annum 25 expletum ; et si litem
» habeat, tenetur ad eam sumere Curatorem, exceptis tamen
» causis spiritualibus. Quòd si Curatore careat, valent acta per
» illos, ita tamen, ut si læsi sint, restituantur in integrum. Vide
» *Auth. cit. et Bon. dub.* 3. *quæst.* 5. *p. ult.*

« 8. Etsi Minores sine Curatorum auctoritate donare non pos-
» sint, nisi quæ ejus conditionis adolescentes donare solent (in
» iis enim præsumitur tacitus consensus Curatoris) ; qui tamen
» dona ab iis accepit, non tenetur restituere, nisi repetantur
» legitimè ; quia probabile est valere naturaliter, tametsi non
» civiliter. *Mol. Lugo*, *Trull. Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 4 *et* 7.

« 9. Tenentur Curatores et Tutores singulis annis adminis-
» trationis rationem reddere ; ubi, si quis deses aut noxius
» reperiatur, amovendus est, imposita satisfactione, aliusque
» subrogandus. (V. Not. LXVI, pag. 381.)

« 10. Si Tutor, vel Curator, post rationes officii redditas,
» fidelis deprehensus fuerit, debetur ei præmium, quod in qui-
» busdam locis est vigesima pars redituum bonorum omnium
» Minoris, in aliis autem decima pars.

« 11. Porro, qui non possunt esse Tutores et Curatores, et
» qui à tutela et curatela excusentur, ne iis imponi possint, v.
» gr. habentes quinque filios superstites pauperes, etc. V. apud
» *Tann. l. c. et Sa*, *v. Minor*, ubi sic habet : Tutor non potest
» esse junior 25 annis, nisi fortè mater : nec Religiosus, nec fœ-
» mina (nisi mater aut avia, ut uxor casu ante dicto) ; nec Cle-
» ricus in sacris, si non velit, nec Episcopus, nisi miserabilium
» personarum. Horum verò tutelam suscipere tenentur et Epis-
» copi, et Clerici, et Religiosi ; quod ego, inquit, de Religiosis
» universim non admitto. *V. Laym. l. c.*

« 12. Si Tutor et Curator, cùm tenerentur negotiari, omise-
» runt, possunt pupilli ab eis accipere 5 pro 100. *Sa*, *v. Curator.*
» Vide etiam *Navar. c.* 25. *Plura vide supra l.* 3. *tr.* 3. *c.* 2.
» *d.* 3. (Tom. II, pag. 233.) »

DUBIUM II.

Quid et quotuplex sit Testamentum.

919. Quid est Testamentum? De requisitis ad Codicillum, et quid importet Clausula Codicillaris? — **920.** Quotuplex est Testamentum? — **921.** Ex quibus capitibus Testamentum est nullum? — **922.** Quid, si desint solemnitates, et sit Testamentum ad pias causas? — **923.** Quid, si constet hæredi voluntas Testatoris? — **924.** Quid si non constet, an ipse teneatur credere uni testi? Et an testamentum nullum valeat quoad legata pia? — **925.** Quid, si Testamentum factum sit ab hominibus rusticanis? — **926.** Quid, si tempore pestis? — **927.** An Testamentum sine solemnitatibus obliget in conscientia? — **928.** Vide alios casus. — **929.** Quid de Testamento Clericorum, Novitiorum, et Militum? — **930.** Dub. 1.

An legatum relictum virgini, ut nubat, possit ei dari si fiat Religiosa? Dub. 2. An legatum relictum civibus loci possit dari extraneis? Dub. 3. An legatum relictum Orphanis possit dari eis, qui parentes habent inutiles? Dub. 4. An legatum relictum puellis, ut nubant, possit dari eis quæ sine dote jam nupserint? Dub. 5. An legatum relictum puellis nupturis, possit dari viduis, ut iterum nubant? Dub. 6. An legatum relictum virginibus nubendis, possit dari virgini corruptæ? Dub. 7. An legatum relictum puellæ, ut remaneat virgo, debeatur ei si nubat? Dub. 8. An legatum relictum puellæ, ut nubat, transeat ad ejus hæredes si ante nuptias moriatur? Dub. 9. An legatum relictum pro fabrica Ecclesiæ possit expendi in alia divino cultui necessaria? Dub. 10. Quomodo distribuendum legatum relictum pauperibus? —**931.** Quæstio I. An ultimæ voluntates possint commutari à Papa sine causa? Quæstio II. An ab Episcopis cum justa causa? Dub. 1. An tunc requiratur consensus hæredis et legatarii? Dub. 2. Quæ sint causæ justæ ad commutandum?

919. — « Resp. 1. Testamentum est voluntatis justa sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri vult, cum directa » hæredis institutione. Quod additur, ut distinguatur à reliquis » ultimis voluntatibus, nam differt à legato, seu fideicommisso » partiali, quòd hoc sit donatio à defuncto relicta, et ab hærede » præstanda : * (*Legata accipienda sunt à manu hæredis. Vide Salm. c.* 5. *n.* 178.) * à codicillo verò differt, quia codicillus est quasi testamentum imperfectum, et non fit ad instituendum hæredem, nisi ex privilegio, v. g. in militia, sed ad » aliquid in testamento explicandum, addendum, mutandum, » detrahendum, vel ad legata instituenda. Vide *Laym. l.* 3. *t.* 5. » *c.* 1. *et seq. Tann. t.* 3. *d.* 4. *q.* 8. *Less. lib.* 2. *c.* 19. *Bon. d.* 3. » *q.* 17. *p.* 1. » (V. Not. LXVII, pag. 381.)

Ad Codicillum sive nuncupativum, sive in scriptis, sufficiunt quinque testes, etiam non rogati, et fœminæ (quamvis ad Codicillum in scriptis requiritur testium subscriptio), ex *l. ult. C. de Codic.* Ad Codicillum verò inter liberos, et milites, sufficiunt duo testes; Vide *Lugo D.* 23. *n.* 15. Hîc notandum cum *eodem Lug. n.* 17. quòd clausula in testamento apposita, quòd si illud non valeat ut testamentum, valeat ut Codicillus, importat, ut si testamentum sit nullum, sive ob defectum solemnitatis, sive ob præteritionem hæredis necessarii, hæres ab intestato debeat solvere legata, ex *Auth. Ex causa. C. de Fill. prat.* et insuper ipse teneatur hæreditatem restituere hæredi in illo testamento instituto, retenta sibi quarta trebellianica, ut colligitur ex *l. Posthumus.* §. *Si paganus ff. de Injusto rupto test.* et si est hæres necessarius, retenta sibi portione debita.

920. — « Resp. 2. Testamentum est duplex (*V. Not.* LXVIII, » *pag.* 382.) I. *In scriptis, seu clausum :* quod testamentum testator, sive sua, sive alterius manu scriptum, septem testibus idoneis, non defectuosis, non cæcis, non surdis, mutis, nec furiosis, prodigis, infantibus, religiosis, cognatis, qui in testatoris » potestate sunt, * (*Adde infames de jure, fratres, patrem Tes-*

» *tatoris, qui sunt in ejus potestate. Viva Q.* 10. *n.* 4. *Salm. c.* 5. » *n.* 10. *Adde hæredem, sed non legatarios, non tutores, etc. Viva* » *et Salm. Nec Religiosos, etsi isti peccent, si testentur sine licen-* » *tia. Viva ib.*) * (quibus adde ipsum hæredem, et qui in ejus » sunt potestate) sed masculis, puberibus, liberis, ad id rogatis » et vocatis coram offert, profitendo id esse suum testamentum : » tum, si possit, manu sua subscribit, alioqui octavus pro eo » testis, dein omnes et singuli septem testes eodem tempore sub- » scribunt, si possint, per seipsos, proprioque vel alieno, aut com- » muni sigillo, consignant, *Laym. l. c. Bon. dist.* 3. *q.* 12. *p.* 1. » * (*Nullum est Testamentum scriptum ab ipso hærede, saltem* » *post sententiam. Salm. c.* 5. *n.* 155.) * II. Nuncupativum, quod » minorem solemnitatem requirit, scilicet tantùm, ut septem tes- » tes idonei supradicti convocati audiant, et intelligant testatoris » voluntatem, coram eis scriptam, vel voce articulata prolatam » * (*Simul et eodem tempore, ut sint contestes, Salm. c.* 5. *n.* 11. » *Per signa autem nequit hæres institui. Quid, si Testator annuat ?* » *Probabile est posse sic instituì. Lugo, Vasq., etc. Vide Salm. c.* 5. » *n.* 12. *Maximè ad causas pias, Salm. num.* 17. *in fine cum Vill.* » *Gom. etc. Et Croix. n.* 1130.) * Etsi verò talis nuncupatio » coram testibus à notario in scriptum communiter redigi soleat, » id fit non ad actûs substantiam servandam, sed ad meliorem » probationem, et securitatem, si testes decedant, vel inidonei » reddantur. Si autem testamentum careat solemnitate debita, » dubiteturque, utrùm testator voluerit conficere clausum, an » apertum, valet ut nuncupativum : hæc enim præsumitur tes- » tatoris voluntas, ne actus omnino corruat, *Sanch. lib.* 4. *cons.* » *Lugo. t.* 2. *de just. d.* 24. *Bard. d.* 6. *q.* 10. §. 1.

« Porro præter has solemnitates jure communi requisitas, aliæ » sunt partialium locorum, quas in singulis locis norunt periti » Notarii : qui proinde, ne impingatur, utiliter adhibentur. »

Notandum 1. cum *Lugo D.* 24. *n.* 5. qui citat *Vasq. et Ronc. de Testam. c.* 1. *q.* 3. *R.* 2. cum communiori, contra aliquos, ex *l. Hæc consultissima, C. Qui testam. etc. et l. Hæres* 12. *ff. eodem tit.* non sufficere ad valorem testamenti nuncupativi, quòd Testator declaret, se in tali schedula, putà sigillo signata, vel tali loco clausa nominare hæredem, et alias dispositiones; sed requiri, quòd ipse coram testibus sufficientibus hæredem nominet; et quoad alias, sufficere quòd se ad schedulam remittat.

921. — Notandum 2. quòd ex triplici capite testamentum potest esse nullum : I. ob defectum *solemnitatum* substantialium, (*V. Not.* LXIX, *p.* 383.) quæ ab Auctore explicantur. II. Ob defectum *complementi*, nam si Testator moriatur, vel loquelam amittat, antequam testamentum compleat, testamentum est nullum, etsi hæredem instituerit ex *l. Si quis, ff. de Test.* Hoc tamen currit, si constet testatorem voluisse instituere alios hæredes, vel legata ordinare; in dubio autem testamentum valet; sicut etiam valet, si hæres sit causa pia, vel si in eo sint scripta legata pia, *Salm. c.* 5. *cum Mol. Tap. Dic. etc.* III. testamentum potest esse nullum ob

defectum *libertatis*, eo quòd Testator non liberè egit, vel non compos mentis, vel deceptus, vel coactus vi, aut precibus importunissimis, vel metu reverentiali, *Salm. n.* 30. Sicut, si Testator fuit inductus precibus simplicibus, suasione, etc. Vide *Salm. l. c.*

922. — « Quæres, an testamentum sit validum, cui desunt » solemnitates à jure civili requisitæ ?

« Resp. 1. Si testamentum factum sit ad causas pias, etiam in » foro externo eas non requiri, sed sufficere eas quæ sunt juris » gentium, scilicet duos testes; in foro autem conscientiæ, sup- » posita potestate disponentis, sufficere scripturam, nutum, vel » aliud signum testatoris, absque ullo teste. Quòd si tamen manus » testatoris non extet, requiruntur duo testes in foro externo, » inter quos etiam fœmina esse potest. *Covar.* et alii 22. *Dian.* » *p.* 7. *t.* 6. *R.* 16. * (*Cum Salmant. c.* 5. *n.* 17.) * Item Con- » fessarius, vel Parochus esse potest, licèt legata sint pro sua » Ecclesia, idque ad hoc tantùm ut voluntas testatoris probari » possit, et Judex pro ea sententiam ferat. Vide *Less. et Card.* » *Lugo t.* 2. *d.* 22. *s.* 9. ubi etiam probat, in tali testamento ad » pias causas non esse necessariam hæredis institutionem. At, » licèt morte interveniente non fuerit absolutum, valet tamen » quoad legata pia in eo jam expressa. *Malder. Laym. Dian.* » *part.* 5. *t.* 16. *R.* 126. An autem tale testamentum ad causas » pias principaliter factum, si solemnitates desint, valeat quoad » legata profana, controvertitur. Negant *Bon. et Lugo.* Affirmant » *Covar. Sa, Less. Fill. Sanch. Barbos. Trull. cap.* 18. *d.* 4. *Dian.* » *p.* 7. *tract.* 6. *R.* 4. * (*Et hanc tenent Salm. n.* 19. *et Viva* » *art.* 2. *n.* 5. *cum communiori et Roncaglia c.* 2. *q.* 6. *R.* 1. *vocat* » *communem, quia accessorium sequitur naturam principalis. Attamen sententia Bonacinæ punct.* 3. *n.* 18. *et Lugonis D.* 22. *n.* 284. » *cum Vasq. Jason. etc. est satis probabilis :* quia respectu laico- » rum Papa nihil disponit. Nec semper valet regula, quòd acces- » sorium sequitur naturam sui principalis, nam ipsa non currit, » ubi diversa est ratio accessorii à principali, ut hîc accidit; et » ideo, non obstante quòd Testamentum principaliter sit pro- » fanum, debetur legatum in eo relictum, etiam deficientibus » solemnitatibus Juris Civilis, ex dicto cap. Relatum. Præterea » Testamentum in favorem liberorum, licet valeat quoad liberos, » non tamen valet quoad alios, si solemnitates juris communis » desint, ut habetur *in l. Hæc consultissima, et in l. Ex imper-* » *fecto. C. de Testam.*) * Denique testamentum ad pias causas non » solemne revocat aliud solemne, etsi hujus mentionem non faciat. » *Molin. etc. Dian. p.* 6. *t.* 6. *R.* 25 *et* 26. * (*Cum Viva n.* 4.) * » idque, etiamsi prius etiam fuerit ad causas pias. *Mol.* et alii, » licèt hoc posterius quidam negent. Vid. *l. c. R.* 26, 27. »

923. — Quoad dispositiones pias, certum est, quòd si constat hæredi voluntas Testatoris, sive per verba, sive per nutum, aut scripturam, tenetur hæres in conscientia vel cedere hæreditatem loco pio, vel legata solvere. Ita communiter *Lugo D.* 22. *n.* 267. *Concina t.* 7. *pag.* 647. *n* 9. *Laym. c.* 7. *de Testam. n.* 5. *Ronc.*

cod. tit. 2. 2. *q. R.* 1. *et Salm. c.* 5. *n.* 18. *cum Less. Dic. Vill. etc.* Unde infertur quòd si Testator dedisset tibi aliquid, ut tanquam pauper retineres, vel ut in pias causas distribueres, tutè id faceres, etiam inscio et invito hærede, prout docent *Lugo n.* 268. *Mol. t.* 1. *D.* 134. *et Salm. l. cum Dic. Vill. Coo. Gom. etc.*

924. — Cæterùm, si contra non constet hæredi voluntas Testatoris, docet *Laym. ib. n.* 4. quòd ex certa regula, omnium consensu recepta, non tenetur hæres in suo præjudicio credere uni testi, quamvis probatissimo, dum *in c. Rel.* 1. *de Testament.* expressè dicitur : *Tribus, aut duobus testibus requisitis;* et in *c. Licèt, de Testib.* dicitur : « Licèt quædam sint causæ quæ plu» res exigant testes, nulla tamen est causa quæ unius testimo» nio, quamvis legitimo, terminetur. » Hoc enim necessarium fuit ad bonum commune, ut fraudes evitentur, prout aiunt *Laym. ib. Holzm. de* 6. *Pr. c.* 1. *n.* 657. *et Croix l.* 2. *p.* 3. *n.* 1130. Hinc docet *Laym. n.* 5. quòd hæres non tenetur credere soli Parocho, nisi alius adsit contestans; et idem dicunt *Viva q.* 10. *art.* 2. *n.* 3. *et Croix ut sup.*

925. — Resp. 2. Si testamentum factum est ad causas non pias, hominibus rusticanis quinque testes sufficiunt, si plures haberi nequeant, nec subscriptionibus opus erit, si litterati non sunt; *Laym. l. c.* 2. *n.* 16. *Bon. l. c. part.* 1. *n.* 4.

Hîc autem quæritur, an testamentum nullum quoad causas non pias, valeat quoad legata pia? Alii negant, quia corruente principali, corruit accessorium. Sed communior sententia affirmat, quia specialis ratio repetitur in accessorio, quæ non est in principali, nempe favor Religionis, et ideo ibi attenditur tantùm jus Canonicum. Ita *Laym. lib.* 3. *tr.* 3. *c.* 2. *et Ronc. de Testam. c. q.* 6. *R.* 2. *cum Coo.*

926. — « Resp. 3. Tempore pestis (*V. Not.* LXX, *pag.* 383.) » non requiruntur septem testes simul congregati ad testamenti » subscriptionem · sed sufficit, si singuli separatim adhibeantur. » Adde, æquitatem postulare, ut quando testes, vel Notarius ha» beri non possunt, ultimæ voluntates validæ pronuncientur, si de » voluntate defuncti liquidè constet. Hinc in Camera Imperiali va» let testamentum, peste valde grassante conditum coram duobus, » vel tribus testibus, inter quos Confessarius esse potest. Atque » hæc vera sunt secundùm jus commune Cæsareum, seclusis spe» cialibus locorum statutis. Nam Venetiis v. gr. et Viennæ duo » testes ad testamentum sufficiunt. Vide *Laym. l. c. cap.* 2. » Imò absolutè loquendo tempore pestis sufficere solemnitates » juris gentium, atque adeo tres, vel duos testes. *Dian. p.* 7. » *t.* 6. *R.* 34. ex *Sa, Laym., etc.* atque inter eos esse posse fœ» minam, et Notarium ipsum (tametsi non sit immatriculatus), » modò non sit consanguineus vel affinis defuncti, *R.* 36. *ex* » *Menoch.* etc. nec opus esse ut sint rogati, vel audiant vocem » testantis (etsi hoc quidam requirant), modò eum videant, » *R.* 37 et 38. neque invalidari, licèt ægrotus convalescat, *R.* 39 « ex aliis 8. Denique, si Parochus scribat coram unico teste

» habere vim testamenti, saltem nuncupativi, dicit *Mol. et* » *March.* cum *Dian. l. c. R.* 34 *et* 41. Vide etiam *p.* 51. *t.* 3. » *R.* 123.

927. — » Resp. 4. Etsi probabilis et secura sententia sit *Cov.* » *Bon. d.* 3. *q.* 1. *p.* 4. et aliorum, testamentum factum ad causas » non pias, sine solemnitatibus à jure requisitis, invalidum esse » in foro conscientiæ, præterquam quoad legata pia, *Molin.* » *Lugo, Vasq. Sanch. Diana p.* 7. *t.* 6. *R.* 3. contra *Barbos.* ita » ut hæres per illud institutus, et legatarius teneantur ad resti- » tutionem hæredibus ab intestato; contrarium tamen verius » est, ideoque licitè retinetur, quod tali testamento possidetur. » Ratio est, quia illæ solemnitates tantùm requiruntur ad ca- » vendam deceptionem, et ad fidem in foro externo faciendam. » Vide *Less. l.* 2. *c.* 19. *d.* 3. *C. Lugo disp.* 22. *s.* 7. Unde secun- » dùm hanc posteriorem sententiam resolves sequentes. »

Triplex etiam sententia (prout diximus de contractibus n. 711.) est pro testamentis conditis sine solemnitatibus. *Prima* sententia tenet ea valere in conscientia et naturalem parere obligationem. Ita cum *Bus. Less. l.* 2. *c.* 19. *dub.* 3. *Mol. D.* 81. *Sa, et Sylv. v. Testam. Roncag. de Testam. cap.* 1. *q.* 4. *R.* 2. item *Mald. Reg. etc. apud Cabass. T. J. l.* 6. *cap.* 3. *n.* 4. Et probant ex §. *Per traditionem Inst. de rer. div.* ubi : « Nihil est tam conve- » niens naturali æquitati, quàm voluntatem domini volentis rem » suam in alium transferri, ratam haberi. » Hinc *Less. Salas, Sayr. et Molf. ib.* dicunt hæredem ab intestato, si certus sit de voluntate Testatoris, teneri eam exequi et restituere hæreditatem. *Secundam* verò sententiam omnino oppositam tenent *Suar. Bon. Cov. apud Cab. l. c. et Salm. tr.* 74. *c.* 1. *n.* 52. *cum Laym. etc.* quia lex solemnitatum non solùm fundatur in præsumptione fraudis, sed etiam in ejus periculo. Eamdem sententiam sequitur *Lugo D.* 22. *n.* 256. *cum aliis*, sed excipit fidei commissa, ex §. *ult. Inst. de Fideic. Tertia* sententia, quam amplectitur *Cabass. l. c. cum Sot. Sanch. Ban. et Beia*, tenet præferri debere possessorem. Primam et secundam sententiam probabilem censeo, sed hanc tertiam probabiliorem, et in praxi omnino sequendam; quia potius omni jure est jus possessionis; unde omnino dicendum puto quòd hæres non tenetur solvere; et contra legatarii, si bona fide legatum acceperint, non tenentur restituere. Observa attentè quæ diximus *dict. n.* 711. Id tamen intelligendum nisi accedat sententia judicis, ut dicunt *Ronc. l. c.* et *Cabass. l. c. cum aliis cit.* Nec obstat dicere, sententiam Judicis non obligare, si nitatur legi fundatæ in falsa præsumptione fraudis, quæ non adsit; nam, præterquam quòd sententia tunc nitatur legi quæ fundatur in periculo generali fraudum, ut respondet *Roncaglia*, quisque tenetur parere Judici præcipienti, semper ac ejus sententia non sit evidenter injusta, ob bonum commune pacis, ut litibus et jurgiis finis imponatur.

« 1. Hæres ab intestato, si sciat voluntatem defuncti, tenetur » restituere hæreditatem, et solvere legata iis quibus testamento

» minùs solemni, aut ex voluntate ejus debentur. *Molin. Less.* » (*contra Bonac. l. cit.*) * (Secus verò dicendum juxta contra- » riam sententiam probabilem mox supra allatam.) *

928. — « 2. Si dubius sit de voluntate testatoris, debet cum » illis componere pro ratione dubii : quia, cùm nec ipse, nec » alii cœperint adhuc possidere bona fide, in dubio par est » eorum conditio, *V. Bon. l. c.*

« 3. Si hæres ab intestato retineat hæreditatem et legata, » possunt illi, quibus aliquid per tale testamentum erat relic- » tum, uti occulta compensatione, quia revera res illæ erant » ipsorum. V. *Bon. l. c.* * (*Sed hoc negamus. Vide dicta l.* 1. » *n.* 35. *v. Attamen.*) *

« 4. Si hæres ab intestato fateatur, mentem testatoris fuisse, » ut hæreditatem nomine fideicommissi alteri traderet, vel » legatum aliquod solveret; aut si, oblato juramento, jurare » noluerit, cogendus est, etiam in foro externo, hæreditatem » tradere, et solvere legatum. (*V. Not.* LXXI, *pag.* 383.)

« 5. Ob eamdem causam idem dicendum est, si fateatur vo- » luntatem testatoris fuisse, ut hæreditas, non ut fideicommis- » sum, sed immediatè perveniret ad alium, quia non est recùr- » rendum ad fidem testium, vel ad juris subtilitatem, quando is, » cujus interest, ipse confitetur testatoris voluntatem. Vide *Less.* » *et C. de Lugo l. c.* »

Ait *Lugo D.* 22. *n.* 257 *et* 258. quòd, si Testator voce com- mittat hæredi fideicommissum, et hæres tacet, tenetur utique illud implere : secus, si Testator committat ei legatum. Dicit tamen quòd, si hæres solverit jam legatum, non potest repetere.

929. — » Resp. 5. Etsi probabile sit Clericorum, et Novitio- » rum testamenta facta ad causas non pias sine solemnitatibus » juris non valere : *Mol.* et alii 3. Cùm tamen contrarium etiam » sit probabile, ex *Suar.* etc. potest hæres ex tali testamento » hæreditatem adire pro foro conscientiæ. *Dian. p.* 9. *t.* 9. *R.* 16.

« Resp. 6. Milites (*V. Not.* LXXII, *pag.* 383.) hujus tem- » poris gaudent iisdem privilegiis testandi, quibus olim, dum- » modo in castris (vel in propinquo ex causa legitima) versen- » tur *Dian. p.* 7. *tract.* 15. *Rest.* 24. *et seq.* ex aliis 13. contra » *Bald.* etc. atque adeo sufficiunt duo testes (licèt probabiliter » nec hi requirantur, *R.* 45.), etiam non rogati, *R.* 46. et » alii 4. contra *Molin. Lugo*, etc. etiam aliàs inidonei, modò non » sint impuberes, nec cæci, vel servi, *R.* 47. *Lugo, Vasq. etc.* » Neque opus est eorum subscriptione, vel signorum appositione, » vel ut sint in conspectu testatoris, *Ibid.* Imò miles jure mili- » tari (quo præsumitur esse testatus in dubio) potest testari solo » nutu, *R.* 19. Potest etiam plura simul testamenta valida fa- » cere, vel pro parte testatus, vel pro parte intestatus decedere, » *R.* 53 *et* 55. Valetque ejus testamentum etiam post missionem » honestam, sed non ultra annum, *Mol. Lugo etc. R.* 61. Denique » possunt milites supradicto modo testari, tametsi sint surdi, et » muti (saltem si in castris auditum et vocem amiserunt.) *Dian.*

» *R.* 48, 49 *et* 50. ex aliis * (*Testamentum inter Liberos valet, ut* » *dispositio facta ad causam piam. Vide Salm. c.* 5. *n.* 20.) * »

930. — Hîc plura dubia oportet adnotare circa materiam Legatorum. (*V. Not.* LXXIII, *pag.* 384.) Dub. 1. An legatum relictum puellis, ut nubant, possit dari eis, quæ fiunt Religiosæ? Resp. Si legatum sit relictum personæ determinatæ, certum est posse dari, nisi aliter constet de mente Testatoris; ita ex *Auth. de Sanctiss. Ep.* §. *Et hoc* Vide *Salm. c.* 5. *n.* 148. Quid, si legatum relictum sit personis indeterminatis? *Prima* sententia negat deberi illud puellis Religionem ingredientibus; hanc tenent *Sanch. de Matr. l.* 1. *D.* 33. *n.* 32. *Con. D.* 3. *q. ult. n.* 19. *Mol. D.* 207. *Barb. de Pot. Ep. Alleg.* 83. *n.* 27. *Ronc. de Test. c.* 7. *q.* 2. *R.* 3. *Conc. t.* 7. *p.* 679. *n.* 10. *et Lugo Dist.* 24. *n.* 293 cum communi ut asserit. Ratio, quia mens Testatoris servanda est in specifica forma, semper ac servari potest; nec recurrendum ad ejus voluntatem præsumptam, quando habetur voluntas contraria expressa: tales enim Testatores sæpe et piè providere sic intendunt solis puellis nubere volentibus, ne exponantur periculo prostitutionis. Nec obstat præfata lex in *Aut. cit.* quia ibi sermo fit tantùm de legato facto personæ determinatæ, unde nullum aliis damnum infertur, si ipsi ingredienti Religionem tradatur; sed in casu posito præjudicium irrogaretur aliis nubendis à Testatore nominatis.

Secunda verò sententia, quam tenent *Salm. c.* 5. *n.* 185. *Diana p.* 4. *tract.* 24. *Misc. R.* 25. *cum Pontio, Natta, Boerio, et Ochagav.* ac adhæret *Less. l.* 2. *c.* 18. *n.* 123. affirmat deberi legatum; quia in dicta *Auth.* assignatur ratio, cur legatum relictum certæ personæ ad nubendum, ei debeatur, si fiat Religiosa: *Quòd vitam profitentur religiosam;* scilicet ne puella relinquat statum religiosum, ut legatum consequatur. Cùm autem in legato relicto puellis indeterminatis idem legis motivum urgeat, ideo Religiosæ non sunt illo privandæ: « ubi enim (ut dicitur *in l. Illud.* » *ff. ad l. Aquil.*) eadem militat ratio, eadem militare de- » bet juris dispositio. » Neque (ait *Lessius*) præfata lex Justiniani innititur præsumptæ menti Testatoris, sed absolutè vult favere pietati, etiam contra expressam Testatoris voluntatem; ita ut, si Testator expresserit excludendas esse puellas Religionem ingredientes, talis dispositio rejicitur tanquam turpis. Hanc sententiam reprobare non audeo, sed prima mihi videtur certè probabilior; quia dispositio *Authenticæ* continet jus novum, quod, cùm exorbitet à jure communi, non est extendendum de casu ad casum; maximè, quia talis extensio redundaret in præjudicium aliarum. Probabiliter autem dicit *Conc. tom.* 7. *p.* 680. *n.* 11. quòd, si non extarent puellæ, quæ nubere vellent, tradendum esse legatum Religionem ingredientibus; nisi ex mente Testatoris expressè oppositum colligeretur. Præterea addit *Barb. d. All.* 83. *n.* 28. *cum aliis*, quòd si testator relinquat alicui puellæ mille si nubat, et centum si ingrediatur Monasterium, debentur Monasterio omnia mille, si hoc sit factum in odium Religionis, quia tunc sic decernendum est in pœnam Testatoris:

secus, si id factum sit, eo quòd dotes Religiosarum sunt minores quàm nubentium.

Dub. 2. An legatum relictum civibus loci, possit dari extraneis? Negandum, nisi isti animum habeant ibi perpetuò manendi, tunc enim ab initio pro naturalibus habentur; vel nisi sine tali animo ibi per decennium manserint. Ita *Salm. c.* 5. *n.* 186. *cum Lugo*, *Sanch. etc. ac Conc. tom.* 7. *p.* 681. *n.* 14. *ex l.* 1. *C. de Incolis*. Hìc addendum id quod tradunt *Sanchez*, *Trullench. et Barbosa apud P. Ferraris* (*Bibl. v. Civitas n.* 71.) nempe quòd legatum relictum puellis originariis non est dandum eis, quæ casualiter natæ fuerint in eo loco.

Dub. 3. An legatum relictum Orphanis possit dari pauperibus habentibus parentes inutiles? Non concurrentibus verè orbatis parentibus, videtur receptum apud omnes, quòd dari possit. Ratio, quia sic etiam impletur voluntas Testatoris, qui vult opitulari filiis non habentibus, unde alantur, et tales sunt qui habent parentes inutiles, ex celebri illo dicto apud *Glossam in c. Admov. caus.* 33. *q.* 2. *ver. dixi.* « Si re priveris, nec nomen » habere mereris. » Et ex *Glossa v. Inutilem in c. Inter cætera*, *de Trans. Episc.* ubi dicitur, inutilem reputari ut mortuum. Huic adhæret id quod dicunt *Covarr. Bald. Pal. Perez*, *etc. apud Sanch. l. c.* nempe quòd pater dicitur orbatus filio, si filius est inutilis, ex *Glossa in l. Plagiarii C. ad L. Flaviam de Plag.* Et ex eadem *Glossa* dicitur vidua, quæ virum inutilem habet. Sic à pari dicendus orphanus, qui parentes inutiles; ita *Roncag. de Testam. c.* 7. *q.* 5. *C.* 1. *Ronc. tom.* 7. *p.* 681. *num.* 15. *Dian. p.* 1. *tr.* 2. *R.* 52. *Salm. c.* 5. *n.* 187. *cum Trull. etc.* ac adhæret *Lugo D.* 24. *n.* 303. An autem, concurrentibus verè orbatis parentibus, hi sint præferendi? Affirmant omnes præfati Auctores cum *Sanchez Cons. l.* 4. *c.* 2. *dub.* 13. qui vocat commune. Ratio, quia, cùm voluntas Testatoris possit impleri in sensu proprio, non debet impleri in improprio, ex *Clement. Quia contingit de Rel. domib. et ex Trident. sess.* 25. *c.* 8. Sicut enim propriè vidua non est, quæ virum habet inutilem, sed quæ virum caret, ut dicunt *Sylv. Tab. et Ang. apud Sanch.* Ita in casu nostro. Attamen videntur non omnino improbabiliter negare *Bonac D.* 3. *q. ult. n.* 9. *et Roncag. l. c. R.* 2. Ratio, quia id, licèt non congruat litteris dispositionis, congruit tamen, imò magis accedit ad finem Testatoris, subveniendi paupertati filiorum, qui cùm parentes habent inutiles, egentiores sunt verè orphanis, dum non solùm debent tunc propriæ, sed etiam parentum indigentiæ providere.

Dub. 4. An legatum relictum puellis ut nubant, possit dari eis, quæ sine dote jam nupserint? Resp. affirmativè, si sit relictum puellis determinatis, quia præsumitur Testator voluisse ipsis omnino providere ob peculiarem erga illas affectum, vel ut nubant, vel ut nuptæ decenter vivant. Secus, si indeterminatis, quia tunc censetur potiùs Testator voluisse subvenire nubendis ut periculum prostitutionis vitarent. Quando verò legatum est

relictum pro dotandis puellis pauperibus, bene potest dari nuptis ; nam tunc perseverat finis Testatoris, nempe sublevandi ipsarum indigentiam. Ita communiter *Sanch. l. 7. de Matr. D. 91. n. 63. Ronc. de Testam. c. 7. q. 3. R. 1. Salmant. c. 5. n. 188. cum Trull. et Dian. Conc. tom. 7. pag. 680. num. 12.*

Dub. 5. An legatum relictum fœminis in matrimonium collocandis, possit tradi viduis iterum nupturis? Resp. affirmativè, si non sint aliæ fœminæ ætate nubiles : secus, si adsint, quia nomine mulieris in matrimonium collocandæ, propriè intelligitur ea, quæ nunquam nupsit, vel si nupsit, invalidè nupsit, aut matrimonium non consummavit, ex *l. Hoc sermone. ff. de Verb. signif.* Ita communiter *Sanchez l. 7. de Matr. D. 95. n. 65. Ronc. d. c. 7. q. 3. R. 4. Conc. tom. 7. p. 681. n. 13. et Salm. t. 5. n. 189. cum Bon. Trull. etc.* Qui tamen rectè addunt cum *Roncaglia*, quòd si legatum sit relictum pro nubendis fœminis pauperibus, viduis etiam dari potest, quia verbi significatio utrisque convenit tam virginibus, quàm viduis.

Dub. 6. An legatum relictum virginibus nubendis possit dari virgini etiam corruptæ? Distinguendum : si publicè constet de ejus corruptione, non potest tradi, quia non adimpleretur finis Testatoris, volentis tantùm subvenire iis quæ verè virgines sunt : secus, si clam sit corrupta, quia, in communi æstimatione hæc pro virgine reputatur, ut colligitur ex *l. Liber, §. Quod autem ff. de Legat.* Nec censetur Testator voluisse, quòd puella manifestet suam turpitudinem : ita communiter *Conc. tom. 7. p. 681. n. 16. Roncag. de Testam. d. c. p. 4. R. 1. Salm. c. 5. n. 190. cum Trull. Dian. Martin. à S. Jos. etc.* An autem puella corrupta possit tale legatum petere? Affirmant *Salm. loc. c.* quia in favorabilibus verba sunt largè interpretanda, ut probant *in tr. de Leg. c. 4. n. 19.* Sed probabiliùs negant *Conc. l. c. et Martin. à S. Jos. ap. Salm.* tum quia verba Testatoris servanda sunt in rigore, quantùm fieri potest ; tum quia talis interpretatio fieret in præjudicium aliarum. Et idem videtur sentire *Roncag. loc. cit.* dicens illum, cui data est facultas à Testatore eligendi virgines pro legato, non posse eligere eam, quam certò scit corruptam, si absit scandalum. Conveniunt tamen *Concina*, *Ronc.* ad dicendum posse illam petere et eligi, si desint aliæ verè virgines.

Dub. 7. An legatum relictum puellæ, ut remaneat virgo, debeatur ei, si nubat? Affirma : sic enim statutum est in *l. Quoties, 22. ff. de Condit. et demonstr.* Quia, ut habetur ex alia *l. 2. C. de Induct. viduit.* multùm interest Reipubl. ut proles augeantur. Secus dicendum, si legatum relinquatur viduæ, ad viduitatem servandam. *Auth. Cui relictum. C. tit. cit.* Quia honestum est à secundis nuptiis abstinere ; ita *Salm. de Matr. c. 1. n. 109 et 110. et Concin. pag. 678. n. 7.* (*V. Not.* LXXIV, *pag.* 385.)

Dub. 8. An legatum relictum puellæ, ut nubat, transeat ad ejus hæredem, si ante nuptias illa moriatur? Rectè distinguit *Lugo D. 24. n. 209. cum Sanchez et Mol.* Si legatum relictum sit puellæ intuitu subventionis illius personæ, ut possit nubere, tunc

transit ad ejus hæredem : secus, si nullo habito respectu ad personam, sed tantùm ad operam piam peragendam; quia tunc est convertendum ad dotandam aliam pauperem: vel si legatum sit relictum sub conditione necessaria, ut puella nubat, sine intentione faciendi operam piam, quia tunc legatum erit profanum, et fiet caducum, ac ideo transibit ad hæredem Testatoris. (*Not. LXXV. pag.* 386.)

Dub. 9. An legatum relictum pro fabrica Ecclesiæ possit expendi in ornamenta, et alia divino cultui necessaria? Negant *Panormitanus, et Lopez apud Sanch. Cons. l.* 4. *c.* 2. *dub.* 24. Sed probabiliter affirmant idem *Sanch. et Lugo D.* 24. *n.* 304. quia nomine fabricæ intelliguntur omnia necessaria ad servitium Ecclesiæ, nisi aliter constet de mente Testatoris. (*V. Not.* LXXVI, *pag.* 386.)

Dub. 10. Quomodo distribuendum legatum relictum pauperibus? Resp. si legati executio relicta sit ad electionem hæredis, potest ipse dare cuicumque verè pauperi. Si verò non est hæredi electio commissa, tunc præferendi sunt I. Conjuncti Testatoris, ut communiter DD. cum *Barbosa de Pet. Ep. All.* 83. *n.* 17. *et Ronc. de Testam. c.* 7. *q.* 6. *R.* 2. Et inter eos præferendi sunt proximiores, ut docet *D. Th.* 2. 2. *q.* 32. *art.* 9. Id enim exposcit ordo caritatis : atque hoc (addit *Ronc.*) etiamsi adsint alii pauperiores. II. Pauperes concives Testatoris præferendi sunt cæteris extraneis, ut *Glossa in c. Pauperes, de Testam. et Ronc. l. c. cum Men.* utque colligitur ex *l. Præses. C. de Sero.* III. Magis indigentes, ut *S. Th. l. c. art.* 3. *ad* 1. *Ronc. l. c.* Et etiam nubiles, ut addit *Barb. cum Sardo n.* 18. IV. Pauperes probationis vitæ, *S. Th. ib. art.* 9. Hinc dicunt *Laym. l.* 3. *tr.* 5. *c.* 11. *n.* 6. *Ronc. cum Men.* præferendos esse Religiosos, qui ex eleemosynis vivunt. Rectè verò censet *Roncag.* contra aliquos, non venire nomine pauperum Religiosos, qui habent reditus sufficientes, unde vivant. V. In æquali paupertate præferendæ sunt fœminæ, quatenus istæ majori periculo peccandi sunt expositæ; idem *Roncag.* Cùm autem Testator dixerit legatum inter pauperes distribuendum, non potest uni tradi: ita *Ronc. et Barb. n.* 19. *cum Men. Bart. etc.* communiter. An verò eo casu possit executor etiam sibi aliquid applicare? Affirmant *Laym. l. c. n.* 7. *Sanch. Dec. l.* 2. *c.* 11. *n.* 34. *et Barb. l. c. vide n.* 22 *et* 54. *cum Palac. Men. Gonzal. et aliis* communiter. Excipiunt tamen *Laym. et Sanch.* si Testator noverit ejus paupertatem, quia tunc censetur quòd, si voluisset illi subvenire, aliquid expressè reliquisset. Sed non improbabiliter *Roncag. l. c.* hanc exceptionem non admittit, quia non præsumitur Testator eum voluisse inferioris conditionis facere, quàm alios pauperes; et si aliquid ei non reliquerit, id evenire potiùs censendum vel ex oblivione, vel inadvertentia, vel quòd noluisset Testator ruborem executori inferre, si inter pauperes eum numerasset.

931. — Quæritur hîc I. An Summus Pontifex possit sine justa causa validè commutare ultimas voluntates Testatorum?

Nulli dubium quòd Papa potest cum causa ultimas voluntates commutare, ut patet ex *Clem. Quia contingit, de Domib. relig.* ubi dicitur : « Ea quæ ad certum usum largitione sunt destinata » Fidelium, ad illum debeant, non ad alia (salva Sedis Aposto- » licæ auctoritate) converti. » Sed dubitatur, an id possit Papa sine causa? Tres sunt sententiæ apud *Sanch. Consil. l. 4. c. 2. dub. 1. n. 1. Prima* sententia affirmat, quam tenent *Arm. v. Legatum n.* 55. *Ang. eod. verb. l. c.* Ratio, quia omnia legata intelliguntur implicitè relicta ad arbitrium Papæ, vel Principis. *Secunda* sententia, quam tenent *Angles, Rosell. Covarr. etc. apud Sanch. num. 2.* et cui adhæret *Croix. l. 4. n.* 482. id admittit de potestate absoluta, non autem ordinaria. *Tertia* sententia verior et communis, quam tenent *Bus. infr. n.* 939. *Sanch. n. 4. cum Bart. Socin. Laym. l.* 3. *tr.* 5. *c.* 11. *n.* 11. *Salm. c.* 5. *n.* 194. cum communi, *Mol. l. 4. de Primog. c.* 3. *n.* 19. *et Lug. D.* 24. *n.* 312. (qui præfatas duas sententias falsas vocat), omnino negat posse Pontificem aut Principem sine justa causa commutare testatorum voluntates. Probatur 1. ex Trid. *Sess.* 22. *c.* 6. (ut sentit *Laym. l. c. cum Mol. D.* 249.) supponitur, tales commutationes non posse fieri à Sede Apostolica, *nonnisi ex justa et necessaria causa.* Probatur 2. ratione, quia licèt dispositiones testatorum censeantur commissæ Papæ (vel Principi), non tamen ut domino, sed ut boni communis, aut piarum causarum dispensatori committuntur; unde, cùm Pontifex non sit dominus talium bonorum, non potest neque ex potestate ordinaria, neque extraordinaria, convertere sine causa has dispositiones ad alium usum, quàm à testatoribus sunt destinatæ. Si igitur legatum est profanum, poterit Princeps ob necessitatem publicam, vel aliam justam causam, in aliud legatum profanum vel pium commutare. Si verò legatum est pium, poterit Papa tantùm, justa causa interveniente, in aliud pium convertere.

Quæritur II. An Episcopi cum justa causa possint commutare pias dispositiones. *Prima* sententia affirmat, et hanc tenent *Angel. v. Legatum* 2. *n.* 12 *et* 14. *Sylvest. eodem v. q.* 12. *Arm. n.* 55. *Cas.* 56. *et Rosell. Tap. ap. Sanch. Cons. l. 4. c. 2. d. 2. n.* 3. *et Beia* cum aliis *ap. Croix l. 4. n.* 849. qui huic sententiæ adhæret. Ratio 1. quia communis sententia (ut asserit *Croix ib.*) tenet, apud Episcopos esse hujusmodi facultatem ordinariam commutandi; quia talis commutatio est quædam dispensatio in lege præscribente exactam impletionem ultimarum voluntatum; unde, quando dicitur fieri posse dispensationes, et non exprimitur à quo in Tridentino, satis intelligitur fieri posse ab Episcopis; uti cum pluribus docent *Suar. de Leg. l.* 6. *c.* 14. n. 8. *et Sanch. de Matr. l.* 8. *D.* 5. Hinc inferunt idem *Sanch. l. c. d.* 7. *et Lugo D.* 24. *num.* 310. quòd, si Testator reliquit alicui Ecclesiæ Legatum pro festo anniversario, potest Episcopus illud ad tempus commutare in reparationem Ecclesiæ, quæ aliter non posset reparari. Ratio 2. quia, licèt Episcopus nequiret hoc facere ex potestate ordinaria, potest tamen ut Sedis Apostolicæ Delegatus,

modò adsit justa causa judicio Episcopi : idque probant ex *Trid. Sess. 22. c. 6.* ubi dicitur : « In commutationibus ultimarum » voluntatum, quæ nonnisi ex justa et necessaria causa fieri » debent, Episcopi, tanquam Delegati Sedis Apostolicæ, sum- » mariè et extrajudicialiter cognoscant, nihil in precibus, tacita » veritate, vel suggesta falsitate, fuisse narratum, priusquam » commutationes prædictæ executioni demandentur. » Ita *Barbosa de Pot. Episc. Alleg. 83. n. 5. cum Sylo. v. Legatum 4. q. 12. Menca, Beia, Graff. Mendosa,* citatque etiam Rotam Rom. Dec. 1122. Et ita etiam *Salm. de Leg. c. 5. n. 67.*

Secunda verò sententia probabilior, quam tenent *Mol. de Just. D. 249. Laym. l. 3. tr. 8. c. 11. n. 10. et Sanch. l. c. dub. 2.* cum aliis negat posse Episcopos, etiam cum justa causa, commutare ultimas voluntates. Ratio, quia ex *cap. Tua de Testam.* et ex Trident. *Sess. 22. c. 8.* imponitur Episcopis exequi exactè ultimas voluntates ; et hoc, etiamsi commutatio fieret in melius, ut dicunt *Barb. l. c. n. 3. cum Imola, et Bonif. Laym. ibid.* ac adhæret *Lugo D. 24. n. 307. ex c. Conquestus de Foro comp. et cap. Quia nos de Testam.* contra *Dian. p. 2. R. 26. ac Sylo. Beia, Graf. Comit. Vasq. etc. apud Croix l. 4. n. 847,* qui admittunt commutationem in melius. Nec probari dicunt primam sententiam à Trid. in *cit. c. 6.* Nam ibi tantùm committitur Episcopis, ut quando commutationes ultimæ voluntatis à Sede Apostolica eis committuntur, ipsi, antequam illæ executioni demandentur, examinent an sint veræ causæ expositæ? Concilium enim in *cap. 5.* immediatè præcedenti locutum erat de executionibus dispensationum à sola Sede Apostolica obtentarum. Et hoc aiunt esse conforme. *Clementinæ, Quia contingit, citatæ in I. Quæst.* Valde tamen probabiliter censet *Laym. cit. n. 11.* et consentiunt *Salm. c. 5. n. 194. cum Bon. et Trull.* quòd, si aliqua causa superveniat, vel si fuerit testatori ignota, quam si ille cognovisset, aliter disposuisset, tunc Episcopus cum hærede potest ex epikeia interpretari voluntatem Testatoris et legatum in alium usum convertere, putà si legatum sit relictum pro vasis sacris conficiendis, quibus Ecclesia non egeat, sed potiùs casulis. Quando autem legata pia nullo modo possunt applicari ad usum à testatore intentum, illa non sunt caduca, sed applicanda sunt in alium pium usum, arbitrio Episcopi et Executoris, ut docent idem *Laym. ib. cum Abb. et Lugo. D. 24. n. 305. ex c. Nos quidem de Testam.*

Sed dubitatur 1. An in commutationibus ab Episcopis faciendis, requiratur etiam consensus hæredis et Legatarii? *Abbas, et Petr. de Ubaldis ap. Barbos. de Pot. Ep. All. 83. n. 6.* dicunt requiri consensum hæredis, ex *c. Nos quidem de Testam.* Sed si hæres nollet consentire, Episcopus solus potest commutationem exequi, ut ait *Roch. cum Felin. ap. Barb. l. c.* Dicit autem prædictus *Petr. de Ubald. ibid. ex Barth.* quòd insuper requiritur consensus Ecclesiæ, cui factum est legatum ; sed si neque Ecclesia vellet consentire, Episcopus solus commutare potest.

Dubitatur 2. Quæ sint causæ, ob quas Episcopus ultimas voluntates commutare valeat? Causa I. est, quando pecunia legata ad aliquem usum, non sufficit. *Barb. de Pot. Ep. All.* 83. *n.* 7. *etc.* II. Quando usus legati non potest adimpleri, idem *Barb. n.* 8. *cum Riccio;* vel si res legata nequeat deservire pro usu destinato, ob impedimentum facti, vel juris? ita *Barb. n.* 9. *cum Imola, Bonif. Abb. Innoc. Ubald. Socin. etc.* Hinc, si non potest Monasterium Monialium construi, ubi voluit testator, putà in loco compestri, contra præscriptum à Conc. Tridentino *Sess.* 25. *c.* 5. Potest Episcopus alium locum destinare, ut *Farin. Alexandr. Riccius cum eod. Barb. n.* 10, qui tamen notat cum *Ubald. et Genuens.* quòd, si impedimentum est facti, et non est perpetuum, debet expectari tempus opportunum, ex *c. Non. est etc. Quod super his, de Voto.* Si verò impedimentum est juris, distinguit idem *Petrus de Ubald.* quòd, si legatum est ad usus pios, tunc fit commutatio; secus, si ad usus inhonestos, putà, ut in Ecclesia fiant ludi theatrales, qui prohibentur in *c. Cum decorem. de Vita et hon. Cler.* tunc legatum est nullum, tanquam inutile et fit caducum. III. Causa est, si legatum est factum ad usum non ita necessarium; tunc enim poterit Episcopus commutare in alium pium usum magis eidem Ecclesiæ necessarium: ita *Barb. n.* 12. *cum Riccio, et Genuen.* Vide mox dicta in *Q. II.* Imò etiam ad alium usum fructuosum, si causa sit gravissima, et ita præsumatur mens Testatoris, ut addit *ib. Genuensis ap. Barb. n.* 13. Sic pariter dicit idem *Barb. n.* 14. *cum Riccio*, quòd reditus alicujus Capellæ deputati pro Missis, Episcopus potest commutare in paramentorum emptione pro una vice tantùm.

DUBIUM III.

De Renunciatione hæreditatum.

932. Quando valeat renunciatio hæreditatis? — **933.** An hæc stricti interpretanda? Vide ibi resolutiones. — **934.** An sint irrita pacta de hæreditate viventium? Vide exceptiones. — **935.** De Constitutione Tridentini irritante renunciationes ingredientium Religionem.

932. — « RESP. 1. Renunciatio futuræ hæreditatis, nisi juramento firmetur, nullius roboris est. Ratio est, quia ita jure cautum est propter bonum publicum. Excipe 1. Nisi quis in ipso testandi actu renuntiet juri successionis, vel post testamentum conditum, in quo præteritus est, præteritionem suî approbet. 2. Nisi hæres necessarius, post debitam sibi portionem integram à patre acceptam, reliquæ hæreditati renunciet; qui tamen, si bona patris postea augeantur, legitimam eorum portionem poterit exigere. (*V. Not.* LXXVI, *pag.* 386.)

933. — « Resp. 2. Renunciatio hæreditatis, cùm odiosa sit, et contra jus commune, strictæ interpretationis esse debet. »

Unde resolves casus sequentes :

« 1. Non obstat renunciatio hæreditatis, etiam jurata à filio » facta, quominus ab eodem patre, mutata iterum voluntate, » possit institui hæres. *Molin. Sanchez lib. 7. cap. 7.*

« 2. Si filius renunciavit in favorem fratris, eo mortuo ante pa- » trem, is, qui renunciavit in prima hæreditate, succedere potest; » imò etiam institui debet, quia causa renunciationis cessavit. » *Mol. d. 579. n. 19.*

« 3. Filius post juratam renunciationem nihilominus succedere » potest in iis bonis, quæ pater ad secundas nuptias transiens, » liberis ex priore matrimonio susceptis relinquere cogitur. Ratio » est, quia in his filius non succedit jure sanguinis, cui renuncia- » vit, sed propter civiles Constitutiones, et favores. *Mol. n. 21.*

« 4. Etsi filia accipiens dotem à patre dicat se ea contentam, » et renuntiare paternæ hæreditati; pactum tamen illud est in- » validum, eoque non obstante, potest postea petere complemen- » tum legitimæ portionis suæ. *Evl. pactum dotale, C. de Collat.* » *L. si quando C. de pact. etc. Quamvis pactum, de pact. in 6.* » *Mol. Sanch. l. 6. cons. Lugo respon. mor. l. 6. dist. 24.*

« 5. Si parentes dent filiæ dotem infra portionem legitimæ » debitæ, inducantque eam coactione vel fraude, seu dolo ad » renuntiandum legitimæ, non sunt in conscientia tuti, sed te- » nentur illi restituere libertatem. *Sanch. lib. 4. de Matrim. d. 9.* » *Lugo loc. cit.* At licèt filia, si renunciationem juramento fir- » maverit, eam servare teneatur; si tamen dolus, vel metus » intervenerit, licebit relaxationem juramenti injustè extorti pe- » tere : eaque obtenta, non tenebitur pacto, quod ex injusta coac- » tione processit. Vide *Sanch. l. 2. mor. c. 13. Lugo t. 2. de Just.* » *d. 22. sect. 8. et resp. mor. l. 6. d. 24.*

954. — « Resp. 3. Omne pactum, vel donatio de alterius vi- » ventis hæreditate ipso jure irrita est, v. gr. irritum est pactum » quo Titius hæreditatem, quam sperat à Sempronio, promit- » tit, aut obligat Caio. Ratio est, quia tales pactiones odiosæ » sunt, et plenæ periculis, ob insidias, quæ parantur ejus vitæ, » super cujus bonis fit pactio. *Laym. c. 7. n. 3.*

« Excipe 1. Nisi consentiat is, de cujus hæreditate agitur, et » in eo consensu usque ad mortem perseveret. 2. Nisi renun- » ciatio fiat in favorem Communitatis, seu Collegii; hîc enim » cessat præsumptio, vel periculum insidiarum. 3. Nisi quis ob » Constitutiones Ordinis, de omnibus bonis, et juribus ac- » quisitis et acquirendis disponere debeat, idque in favorem Com- » munitatis piæ, vel etiam certæ personæ pauperis. *Sanch. c. 2.* » *n. 54. Laym. l. c. n. 3. 4.* Nisi fiat pactum circa hæredita- » tem personæ incertæ, v. gr. si quæ mihi hæreditas obvenerit, » dum vixero, tua esto : cessat enim periculum. *Mol. Sanch.* » *l. 7. c. 2.*

955. — « Quæres, quousque se extendat constitutio *Trid.* » *sess. 25. c. 16.* irritans donationes et renunciationes, etiam ju-

» ratas, quæ fiunt ab ingredientibus religionem, nisi fiant cum
» licentia Episcopi sive Vicarii, intra duos menses proximos
» ante professionem, et professio postea subsequatur?

« Resp. 1. Hanc constitutionem non habere locum in codicillis,
» testamentis, aut donationibus mortis causa : quia hujus consti-
» tutionis ratio est, ne per renunciatonem hæreditatis novitiis
» imponatur necessitas profitendi; hæc enim ratio cessat in his
» ultimis voluntatibus, quippe quæ usque ad professionem revo-
» cabiles sunt. Quare valet adhuc hodie testamentum à novitio
» conditum, neque rumpitur, secuta professione, etsi Monas-
» terium in eo præteritum fuerit. *Sanch. l.* 7. *c.* 5. Qui autem
» licitè à religione recedit, recuperat omnia bona cuicumque
» ante donata, intuitu ingressûs in Religionem.

« Resp. 2. Ea constitutione non prohiberi donationem modi-
» cam, quia cessat ratio. *Sanch. n.* 23.

« Resp. 3. Ea comprehendi renunciationem Beneficii Eccle-
» siastici. Ratio est, quia hæc est amissio magni juris ob quam
» libertas egrediendi à religione impeditur. *Sanch. n.* 37.

« Resp. 4. Per eamdem etiam irritantur renunciationes, quæ
» fiunt ante ingressum religionis, intuitu, vel causa impulsiva
» ingrediendi; qualis intentio in dubio præsumitur, si non multò
» ante ingressum factæ sint. Ratio est, tum quia Concilium ab-
» solutè loquitur, tum quia aliàs non sufficienter consuluisset li-
» bertati novitiorum. *Nav. Less. l.* 2. *c.* 41. *n.* 40. contra *Sanch.*
» cujus tamen sententia est probabilis. Unde sic donatum tutò
» retineri potest, donec per sententiam judicis rescindatur.

« Resp. 5. Irritam etiam esse donationem, seu renuntiationem
» bonorum, sub conditione professionis edendæ factam, ita ut,
» ea non secuta, corruat, *Nav. Sanch. n.* 17. *Mol. etc.* Ratio est
» quia donantes, seu renunciantes ægrè contristant donatarios,
» ut eos de possessione semel capta dejiciant : et Monasteria,
» quæ tales donationes acceperunt, omnes modos adhibent, ut
» tales ad professionem inducantur. *Laym. c.* 7. *n.* 8.

« Resp. 6. Non obstante hac constitutione, validas esse re-
» nunciationes, aut donationes ante vel post ingressum Soc.
» JESU factas, juxta ejus constitutiones. Ratio est, quia Triden-
» tinum Societatem disertè excipit. Dixi (juxta constitutiones)
» quia in iis donationibus, quæ contra constitutiones fiunt, non
» videtur habere locum, quia Tridentinum id voluit in favorem
» Societatis. Quod autem ob gratiam alterius conceditur, non
» est in ejus dispendium retorquendum. *Mol. Sanch. Laym. l. c.*

DUBIUM IV.

Qui possint et debeant esse Executores Testamenti.

936. Qui possint esse Executores ? Et qui sint de jure ? Et an possint officio fungi per alios ? — **937.** An Religiosus Executor possit applicare suo Monasterio legata relicta ad pias causas ? — 938. Quo-

modo relicta incerta sint exequenda ? — **939.** An legata ad pias causas possint commutari ? — **940.** Vide resolutiones. — **941.** Quomodo exequenda voluntas testatoris ?

936. — « Resp. 1. Illi à testatore (*V. Not. LXXVII, pag.* 386.) » nominari possunt, unus, vel plures ex hæredibus, vel non hæ- » redibus ; nec tantùm masculus, sed etiam fœmina. *Sanch. Wad.* » *Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 4. non tantùm laicus, sed etiam clericus, et » religiosus. Hic tamen non sine sui Prælati licentia ; at Fratres » de observantia nullo modo. Quòd si tamen religiosus, contra » Canonum decreta, executor testamenti sit, acta ejus valent. Ita » *Laym. c.* 11. Et ratio est, quia, spectato jure naturali, suffi- » cit voluntas Testatoris executoris : nec canones executionem » religiosi infirmant, sed prohibent tantùm. V. *Bon. de contr.* » *d.* 3. *q.* 18. *Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 9. 10. Et, licèt impubes executor » esse non possit, potest tamen minor, si explevit annum 17. » *Sanch. Lugo. Wading. Dian. p.* 8. *t.* 5. *Restit.* 6. Nullus au- » tem cogi potest, ut sit executor, *Dian. l. c. R.* 27. Detrectans » tamen hoc ipso perdit legatum (saltem quod in præmium mu- » neris ei relictum fuit) ceditque hoc aliis executoribus. *Molin.* » *Lugo, Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 27. contra *Wald.*

« Resp. 2. Si nullus à testatore nominatus est executor, execu- » tio pertinet ad hæredem, etiam quoad legata pia ; quo tamen » casu Episcopus jure communi ad se pertrahere potest. *Laym.* » *loc. cit.*

« Resp. 3. Executor non potest officio fungi per alium, nisi » testator ei permiserit, aut nisi committatur executio nudi facti » jam declarati. *Sanch. C. de Lugo. Dian. pun.* 8. *t.* 5. *R.* 26.

937. — « Quæres 1. An religiosus executor legatum in pias » causas monasterio suo applicare possit ?

» Resp. posse. Ratio est, quia, si quid obstaret, esset ex eo, » quòd executor etiam indigens eleemosynam sibi ex testamento » applicare nequeat, nisi testator indigentiam ejus ignoraverit, » aut ea postmodum supervenerit, cùm, si eam cognovisset, cer- » tum quid ei legaturus fuisse videatur. Sed hæc ratio non ligat, » quia causa Monasterii distincta est à causa, seu persona professi, » sicut causa Ecclesiæ à causa beneficiati. Unde etiam quivis jussus » aliquid dare pauperibus, potest id tribuere cognatis, vel filiis » suis, quia evidens est distinctio inter donantem et accipientem. » *Sylo. Sanch. l.* 6. *c.* 11. *n.* 56. V. *Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 46. Porro » ad pias causas legata dicuntur, quæ intuitu pietatis relicta sunt, » nimirum : 1. Loco, vel personæ sacræ. 2. Hospitali. 3. Confra- » ternitatibus. 4. Pupillis et Orphanis. 5. Quod causa alimento- » rum iis, qui indigent. 6. Quod causa studii, saltem Theolo- » gici. 7. Ad constructionem monumenti. 8. Ad utilitatem publi- » cam, v. gr. pro munienda urbe in necessitate, vel viis reficiendis. » *Dian. p.* 7. *t.* 6. *R.* 29 *et* 30. *ex Bald.* et cæteris multis.

938. — « Quæres 2. Quomodo relicta incerta executioni sint » mandanda ?

« Respondetur 1. Si incertitudo sit ex parte legatarii jure » civili corruit legatum : v. gr. quia sunt duo ejusdem nominis, » et amicitiæ erga testatorem, jure civili corruit legatum : in foro » conscientiæ tamen tenetur executor inter eos dividere æqua- » liter, si in id consentiant. *Mol. etc. Dian. p.* 3. *t.* 5. *R.* 58. » *Trull. d.* 12. 2. Legata ad causas pias ob incertitudinem loci, » vel Ecclesiæ, non fiunt caduca, sed plerumque pauperiori » Ecclesiæ, vel xenodochio danda erunt. 3. Si incertitudo sit ex » parte rei legatæ, videndum an terminos à natura habeat, » ut v. gr. bos, et equus; vel ab arte et industria, ut domus, » vestis, etc. Si à natura habeat, danda est una ex mediocribus; » si ab arte, electio ad hæredem pertinet, qui rem in eo genere » minimam dando satisfacit. Idemque dicendum est de legatis, » in numero, pondere, et mensura consistentibus. Vide *Laym.* » *loc. cit. num.* 7. 8 *et* 9. (V. Not. LXXVIII. pag. 386.)

« Resp. 2. Si acceperint summam pecuniæ distribuendam » pauperibus, non tenentur dare pauperioribus; possuntque etiam » dare hospitalibus, Ecclesiis (quæ ornamentis, vel fabrica in- » digent), Monasteriis, vel iis, qui secundùm suum statum non » possunt vivere, sive ii sint opifices, sive altioris conditionis, etiam » Nobiles, *Vasq. Mol.* et alii 8. dummodo tamen non constet, » vel ex signis colligatur, aliam fuisse intentionem testatoris, » quæ semper attendenda est, *Dian. p.* 2. *tit.* 15. *R.* 8. Si verò » designaverint semel certos pauperes, non posse eos variare, » docet *Wad.* sed affirmat *Lugo V. Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 50. *et* » *p.* 2. *t.* 16. *R.* 19. Possunt etiam sibi ipsis, vel suis cognatis, si » verè pauperes sint et præsertim si testator id ignoraverit, eam » applicare, *Wading. Dicastill. Dian. p.* 8. *tr.* 5. *R.* 46 *et* 47.

939. — « Quæres 3. An legata ad certas pias causas possint » ab Executore, vel Episcopo commutari in alium pium usum?

« Resp. 1. Si voluntas testatoris impleri potest justè, et honestè, » non licet eam commutare in opus quantumcumque melius, nisi » ex dispensatione Pontificis, et justa de causa, *Mol. Wading.* » *Dian. p.* 1. *t.* 17. *R.* 28. *et p.* 8. *t.* 5. *R.* 63. *etc.* communiter » contra *Vasq.* et aliquos, qui docent, Episcopum posse commu- » tare in æquale, vel melius. Interdum tamen ad Episcopum, » hæredes et executores pertinet, secundùm epikeiam interpre- » tari, non alienum esse à defuncti voluntate, si mutatio fiat; » v. gr. si testator pecuniam Ecclesiæ leget ad calices comparan- » dos, et Ecclesia non egeat calicibus, sed casulis. *Mol. Laym.* » *l. c. n.* 10. Vid. *Vasq. opusc. de test. c.* 8. §. 5. *d.* 3. *n.* 104. » *Trull. c.* 18. *d.* 12. *Barbos. de off. et potest. Episc.* * (*Vide* » *dicta n.* 931. *vers. Qu. II.*)*

« Resp. 2. Si ad usum à testatore destinatum applicari nequeunt, » non ideo fiunt caduca, sed arbitrio Episcopi, et executoris ad » aliam piam causam applicanda sunt : ita tamen, ut, quoad fieri » potest, defuncti voluntas impleatur. Ratio est, quia is princi- » paliter intendit in salutem animæ suæ ad Dei honorem relin- » quere. *Molin. disp.* 294. *Bon. disp.* 3. *de cont. qu. ult. p. ult.*

» *Barb. de Offic. Episc.* ❋ (*Ex Trid. sess.* 25. *c.* 8. *Vide Salm.* » *c.* 5. *n.* 193. *et vide dicta, n.* 931. *vers. Quær. II.*) ❋ »

Ex dictis resolvuntur sequentes Casus.

940. — « 1. Si testator pauperi determinato aliquid legarit, » hic autem ante solutionem moriatur, hæres illud tenetur alteri » pauperi dare, quia præsumitur legatum pium factum in benefi- » cium animæ testatoris, adeoque designatio pauperis demonstra- » tivè, non taxativè, facta fuisse : nisi tamen aliud constet, vel ex » circumstantiis colligatur de testatoris intentione, de qua si ma- » neat dubium, manet data resolutio. *Mol. Sanch. Bard. D.* 6. » *c.* 10. §. 7.

« 2. Si legata pia inveniantur inducta, et non constet de tes- » tatoris intentione, tenetur hæres ea solvere; quia præsumitur » id fortuitò, ac casualiter, et non ex testatoris voluntate accidisse. » *Barb. d.* 6. *c.* 10. §. 17.

« 3. Si Testator legaverit summam pecuniæ pro certo numero » Sacrorum : hæres autem eam summam Sacerdoti cuipiam » bono tradiderit, ac postea ob mortem dicti Sacerdotis, aliamve » ob causam dubitet prudenter an Sacrificia illa sint peracta, » non tenetur curare ea iterum celebranda; quia satisfecit tes- » tatoris voluntati. *Barb. d.* 6. *q.* 10. §. 22.

941. — « Quæres 4. Intra quod tempus, quo ordine et modo, » hæredes et executores defuncti voluntatem exequi debeant et » quis cogere possit? (*V. Not. LXXIX. pag.* 387.)

« Resp. 1. Teneri statim post aditam hæreditatem, confec- » tumque inventarium, etiam intra annum, nisi justo impedimento » excusentur. Imò in legatis piis intra sex menses, *Mol. Vasq.* » *Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 53. idque, etiamsi hæreditas non sit adita, » eo quòd hæres vel ante fuerit mortuus, vel eam repudiarit, » *Covar.* et alii tres, *Dian. p.* 7. *t.* 6. *R.* 25. Unde si differant nota- » biliter (præsertim solutionem piorum legatorum), aut negligant » exequi, graviter peccant, tenenturque damnum, quod alii ipso- » rum culpa acceperunt, compensare. *Bon. d.* 3. *q.* 18. *p.* 4. » *Nav. c.* 25. *Lugo. Dian. p.* 8. *tr.* 5. *R.* 52. ❋ (*In foro igitur* » *conscientiæ hæredes, et executores tenentur sub gravi statim* » *implere legata* (*maximè pia*), *cùm possunt. Ita communiter* » *Salm. c.* 5. *n.* 155. *cum Lugo, Dian. S. Anton. Trull. etc.*) ❋

« Resp. 2. Ab utroque Judice, Ecclesiastico, et seculari com- » pelli possunt (si tamen laici sunt.) Quòd si post annum à » monitione judicis vel Episcopi exequi negligant, omni com- » modo (excepta tota legitima, si hæredes necessarii sunt) ex » testamento ipsis proveniente privantur. Vide *Laym. l. c. tr.* » 5. *c.* 11. *C. de Lugo. d.* 26. *de Just. Dian. p.* 3. *T.* 3. *R.* 59. » *Valer. Trull. d.* 11. imò, si intra annum negligant exequi, » jus executionis devolvitur ad Episcopum, *Molin.* et alii 8. *Dian.* » *p.* 8. *t.* 5. *R.* 40. nec admittitur purgatio moræ, *Sanch. Dian.* » *l. c. R.* 33 *et* 34. Sed tenetur Episcopus exequi, removendo

» illos ab executione et emolumentis spoliando; atque in de-
» fectu Episcopi idem potest Metropolitanus. *Molin. Merol.*
» *Dian. R.* 57.

« Resp. 3. Executor tenetur omnia exequi secundùm mentem
» testatoris; ad hoc tamen executor particularis non potest ven-
» dere bona defuncti, nisi hic ita statuerit : universalis autem
» potest, *Lugo D.* 24. *sect.* 16. *Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 32. Neque
» potest unquam, invito hærede, rem legatam dare legatario :
» quia non potest, nisi per Judicem, spoliare hæredem sua pos-
» sessione, licèt teneatur monere Episcopum, ut hæredem cogat,
» *Sanch. Lug. Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 39; quòd si bona non suffi-
» ciant ad legata omnia solvenda, distribuenda sunt omnibus
» æqualiter pro rata (etiamsi sint pia; et licèt uni res certa,
» et in individuo sit legata) nec licet uni præ aliis gratificari :
» quia par omnium est ratio et jus. *Sylo. Sanch. Bon. Dian.*
» *Trull. l.* 7. *c.* 18. *d.* 12. (V. Not. LXXX. pag. 387.)

« Resp. 4. Tenentur Executores reddere rationem executionis
» (idque probabiliter, etiamsi testator eos hoc onere liberasset)
» exceptis iis, quæ testator jussit erogari secretò, *Diana. p.* 8.
» *t.* 5. *R.* 34. et alii 35. Possuntque ad hoc cogi ab Episcopo, vel
» Capitulo, Sede vacante, *R.* 36 *et* 37 *et* 62, nisi sint Regu-
» lares plenè exempti, quos cogi posse alii negant, affirmant alii,
» ut vide *l. c.* Denique non debetur iis salarium, cùm sit officium
» voluntarium amicitiæ : si tamen damnum ex eo patiantur, vel
» sint etiam administratores bonorum, debet assignari à Judice,
» *Lugo d.* 24. *sect.* 16. *n.* 335. Vid. *Dian. R.* 39. Plura de exe-
» cutione piarum et ultimarum voluntatum. Vide apud *Trull.*
» *et Dian. ll. cc. et Barb. l.* 3. *de jure unio. c.* 27. * (*Nemo tene-*
» *tur munus executoris exercere, nisi jam acceptavit, aut legatum*
» *accepit, aliàs legatum amittit. Salm. c.* 5. *num.* 164. *cum*
» *Dicast. etc.*) * »

DUBIUM V.

De iis qui testari, et hæredes institui possunt.

942. Qui testari possint? — **943.** Qui possint hæredes institui? —**944.** Vide resolutiones.—**945.** Quæ sit divisio hæredum?—**946.** An sit obligatio gravis relinquendi bona fratribus, et aliis propinquis indigentibus? — **947.** Quantum debeatur hæredibus necessariis?—**948.** Quæ sint causæ justæ exhæredandi filios?—**949.** An ob nuptias cum indignis? Et vide dubia super hoc puncto, vers. Sed dubitatur. — **950.** Vide alios casus, quando Testamenta infirmentur. — **951.** Quid possint petere spurii à matre et patre? —**952.** Quid, si pater relinquat bona alteri, ut reddat filio spurio? —**953.** Qui hæredes succedant ab intestato? —**954.** Quomodo facienda sit collatio inter fratres?—**955.** An debeant conferri sumptus pro studio, Doctoratu, etc. — **956.** An Patrimonium datum ad suscipiendos Ordines?—**957.** An bona paterna, quæ filius expendit in ludis, etc.? —**958.** An expensæ factæ in nuptiis?—**959.** An vestes, et similia data parentibus? — **960.** Quid si conjuges transeant

ad secundas nuptias? — **961.** De Falcidia, et Trebellianica debita hæredibus.

942. — « Resp. 1. Omnes homines liberam de suis bonis testandi facultatem habent, nisi naturali, aut positivo jure prohibeantur. (*V. Not. LXXXI, pag.* 387.) Naturali autem jure testari vetantur infantes, furiosi, amentes, nisi tamen lucida intervalla habeant, vel in una tantùm materia delirent, et aliis non, ut *Nav. Sanch. l.* 1. *de Matrim. dub.* 8. Quid autem sentiendum de eo, qui ex morbo aliquandiu delirat? Vide *C. Lugo d.* 14. *sect.* 4. Positivo autem, surdus simul et mutus à natura, prodigus, servus usurarius publicus, filiusfamilias de bonis adventitiis * (*etiam de consensu Patris, nisi ad causas pias, ex l. Qui in potestate* 6. *D. Qui testamenta, etc. et ex c. Licet de Sep. in* 6.) * (siquidem ante Clericatum advenerint, ut v. *C. de Lugo de just. d.* 24. *n.* 67.), impubes, captivus apud hostem, damnatus ad mortem, si bona ejus confiscantur, *C. Lugo l. c. n.* 72. professus religionem.

» Dico *professus*, quia novitius, cùm adhuc sui juris sit, absque superioris licentia validè testari potest, etiam non servata juris solemnitate, ut habet *Trull. c.* 18. *d.* 5. *ex Sa, et Bonnac.* et si quidem intestatus decedat, proximi consanguinei in bonis succedunt. Similiter Religiosus Societatis, post emissa vota simplicia, etsi non licitè, validè tamen potest testari: quia dominium bonorum suorum retinet impeditum quasi voto paupertatis, quoad dispositionem sine licentia superioris, non tamen ulla constitutione Canonica dispositio irritatur. Ita *Mol. Sanch. Laym.* qui addit, potestatem testandi, seu jure, seu consuetudine, etiam Religiosis ordinum militarium concessam, frequenterque à Pontifice concedi iis solere, qui extra claustrum Beneficium, vel Episcopatum habent.

943. — « Resp. 2. Omnes homines, etiam amentes, surdi, muti, servi, imò et communitas, hæredes instituì possunt, nisi specialiter prohibeatur. (*V. Not. LXXXII, pag.* 387.) Ita *Bon. de cont. d.* 4. *q. ult.* Quia ad hoc tantùm requiritur plena potestas in disponentes et capacitas in hærede. Incapaces autem secundùm jura sunt 1. Apostatæ et Hæretici, eorumque receptores, defensores, fautores : licèt probabile sit eos ante sententiam judicis ad restitutionem non teneri, eo quòd hoc jus in eo rigore non sit receptum, *Less. l.* 2. *c.* 19. *dub.* 5. *Sanch. l.* 2. *c.* 14. *n.* 31. 2. Civitas hostium et communitas Judæorum. 3. Damnatus ad metalla; persecutores et percussores Cardinalium, et qui ob crimen activè intestabiles sunt. *Less. l. c.* Adde casus, in quibus aliqui excluduntur à bonis defuncti; ut 1. Hæres (uti et legatarius) qui testatorem occidit, *l. ult.* §. *ult. ff. de bonis damnatorum.* 2. Idem si testatori prohibuit testari, aut testamentum revocare, aut si ad uxorem testatoris accedat. 3. Si dum testator mente captus fuit, hæres illius curam non habuit, aut si captivum redimere neglexit. Vide *Mol. d.* 168 *et* 202. *C. de Lugo d.* 24. *n.* 75. »

Unde resolves :

944. — « 1. Hæredes instituì possunt professi Ordinum, qui-
» bus permissum est bona immobilia in communi possidere, eo-
» rumque nomine monasterium succedit. Tales autem sunt omnes
» fere religiones, excepto Ordine Minorum de Observantia, et
» Capuccinorum. Ratio est, quia illi sunt incapaces, secundùm
» *Trid. Sess.* 25. *c.* 3. Vide *Sanch. l.* 6. *c.* 18. *Bon. l. c. Laym. l.* 3.
» *t.* 5. *c.* 15. licèt contrarium probabilius esse putet *Wading. tr.*
» *de cont. l.* 4. *d.* 1. §. 5. Vide *Dian. p.* 9. *tom.* 9. *R.* 16.

« 2. Testator potest quemvis extraneum instituere hæredem
» nulla facta mentione consanguineorum collateralium, etiam
» fratris pauperis, dummodo absit scandalum, et gravis necessi-
» tas illorum : quia nullo jure prohibetur, et bona sunt ipsius,
» de quibus disponit liberè, *Bon.* et alii 5. *Dian. p.* 1. *t.* 8. *R.* 83
» *et* 85. Item *p.* 5. *t.* 3. *R.* 114.

945. — « Quæres 1. Quæ sit divisio hæredum?

« Respondetur : Hæres alius est ex testamento, alius ab intes-
» tato. Hæres ex testamento, vel est universalis, sive ex asse; vel
» partialis, seu ex parte tantùm, v. g. ex triente, vel dodrante,
» vel quadrante. Uterque horum vel est hæres necessarius, qui
» necessariò institui debet, ut sunt omnes in recta linea des-
» cendentes, et post hos ascendentes, nisi sit causa justa exhære-
» dandi, vel non necessarius, quem testator potest instituere, et
» non tamen cogitur. *Laym. c.* 5. *n.* 9. »

946. — An testator teneatur sub gravi obligatione relinquere bona cognatis, qui non sunt hæredes necessarii, si ipsi graviter indigeant? Loquendo de fratribus, aut sororibus, negant *Salm. c.* 5. *n.* 87. et dicunt esse obligationem tantùm sub levi, nisi illi sint in extrema paupertate, et citant *Lugo de Just. D.* 24. *n.* 175. *et Dian. p.* 1. *tr.* 8. *R.* 85. Sed ipsorum pace nec *Lugo*, nec *Diana* hoc dicunt, sed isti cum *Slyvest. Sa*, *Bon. et Beia* asserunt absolutè esse obligationem relinquendi bona fratribus graviter egentibus, saltem quantum sufficiat ad sublevandam ipsorum indigentiam, juxta præceptum caritatis; et cùm hæc sit materia gravis, non videmus qua ratione possit negari, quòd caritas ad hoc graviter obliget. Confirmatur ex eo, quod communiter docent *Laym. de Just. tr.* 4. *c.* 13. *n.* 5. *cum Ang. Abb. Sylo. Sa, etc.* et idem *Salm. de* 4. *Præc. c. un. n.* 69. cum communi, scilicet quòd unusquisque tenetur fratribus alimenta præstare; adeo ut Clerici beneficiati teneantur ex fructibus Beneficii præferre fratres graviter indigentes aliis pauperibus, prout dicunt *Salm. l. c. cum Azor. Sylo. Fag. Ang. etc.* Eadem igitur obligatio, quæ urget in vita, urget etiam in morte. Et hoc non tantùm ex generali præcepto caritatis, sed ex obligatione speciali pietatis, quam habemus erga fratres, et propter quam certum est læsionem in fratres habere specialem malitiam, in Confessione explicandam, ut communiter dicunt DD. cum *Lugo de Pœnit. D.* 16. *n.* 305. *et Salm. eod. tit. c.* 8. *n.* 82 *et* 87. Hinc censemus omnino dicendum

cum *Spor. de 4. Præc. c.* 5. *n.* 66. *et Ronc. de Contr. c.* 4. *Reg.* 1. *in praxi* (qui citat etiam *Lugo loco supra cit.*), quòd idem vinculum pietatis, graviter obligans ad fratres non lædendos, obligat etiam sub gravi ad subveniendum eis in gravi necessitate præ omnibus aliis pauperibus, sive operibus piis... Addit *Ronc. ib.* quòd, si fratres sint pauperes, etiamsi gravem indigentiam non habeant, adhuc est saltem veniale eos præterire.

Erga verò alios consanguineos remotiores, putat *Spor. l. c.* adesse eamdem obligationem gravem eis succurrendi, si gravi vel adhuc ordinaria paupertate laborent; quia censet offensam adversùs eos diversam etiam speciem afferre. Attamen cùm hæc opinio sit singularis hujus Auctoris, et communis sit sententia opposita, nempe quòd peccata contra ipsos speciem non mutent, ut docent *Lugo de Pœnit. D.* 16. *n.* 308. *Bon. eod. tit. q.* 5. *sect.* 2. *p.* 2. §. 3. *diff.* 3. *n.* 15. *Salm. de Pœn. c.* 8. *n.* 89. *Croix l.* 6. *p.* 2. *n.* 1009. *cum Dic. etc.* Hinc non videtur adesse gravis obligatio ipsos præferendi aliis pauperibus. E converso, quia (ut dicunt *Lugo et Salmant. ll. cc. cum Tamb. Exp. Conf. c.* 5. §. 2. *n.* 9.) offensa cognatorum, extra fratres, saltem aggravat culpam, esto speciem non mutet, ideo puto non excusari à veniali præteritionem ipsorum, si graviter indigeant, cùm erga ipsos etiam adsit aliqua, licèt non ita stricta obligatio pietatis.

947. —« Quæres 2. Quantum hæredibus necessariis debeatur? » (*V. Not. LXXXIII, pag.* 388.)

« Resp. Jure novo legitimam portionem descendentium esse » trientem hæreditatis, si non sint plures quàm quatuor liberi; » si plures, semissem. Similiter ascendentium portio, etsi unus » tantùm sit, est triens hæreditatis, * (*Sive tertia pars, ex com-* » *muni DD. ut Salm. t.* 6. *n.* 83.) * idque absque ullo gravamine, » modo et conditione; alioqui pro non appositis habentur. Quòd » si autem alicui ascendentium, vel descendentium portio legi- » tima non relinquatur, competit ei actio ad petendum comple- » mentum, vel ad rescindendum testamentum, ut ipso jure » nullum, maximè si causa idonea exhæredationis non sit in- » certa, et probata. *Laym. c.* 8. *num.* 10.»

948. Justæ causæ exhæredandi filium sunt ex *Salm. c.* 2. *n.* 90. 1. Si filius, cum peccato gravi, manus injiciat in parentem, aut ei contumeliam dicat, aut eum conetur occidere. 2. Si accuset parentem, aut sit testis vel procurator contra eum in causis criminalibus mortis, exilii perpetui, vel infamiæ, aut damni gravis; nisi crimen sit hæresis, vel læsæ Majestatis. 3. Si rem habeat cum uxore, vel unica concubina patris. 4. Si nolit fidejubere ad liberandum patrem à carcere. 5. Si prohibuit patrem testari. 6. Si filia, recusato justo Matrimonio, luxuriosè ut meretrix vivat; non verò, si nubat contra parentum voluntatem. (*V. Not. LXXXIV, pag.* 390.)

949. — Quæritur hîc autem, an Parentes possint exhæredare filios nubentes cum indignis? Affirmant *Baldus, Goffred. et alii apud Sanch. de Matrim. l.* 4. *D.* 24. *n.* 2. ex *ex Authent.*

Ut cum, de Appel. §. *Aliud quoque;* ubi dicitur filium exhæredari posse ob gravem injuriam Patri illatam; et talem hanc esse dicunt. Sed omnino negandum cum *Sanch. n.* 3. *ac Suar. Sot. Mol. Palud. Tab. etc.* apud ipsum, ac *Bonac. de* 4. *Præc. p.* 5. §. 3. *n.* 3. Ratio, quia in præfata Authentica expressè declaratur eo solo casu posse filiam exhæredari, quo filia minor 25 annis, rejectis nuptiis à Patre oblatis, luxuriosè vixerit. Utrùm autem adhuc in hoc casu possit Pater filiam exhæredare? Negant pariter *Conc. l. c. et Sanch. l.* 4. *D.* 25. *n.* 2. *cum Abb. Nav. Suar. Sylv. Ang. Henr. et aliis plurimis.* Ratio, quia jus Civile in hoc correctum est à Canonico, argumento *cap. Gemma de Despons.* ubi, ad servandam libertatem in Matrimonio, irrita declaratur quæcumque pœna in sponsalibus apposita: Cùm autem in Matrimonio ratio Sacramenti sit dignior ratione contractûs; ideo ad Potestetatem ecclesiasticam principaliter pertinet de Matrimoniis disponere, et refellere statuta illa civilia, quæ omnimodam libertatem in Matrimoniis diminuunt. Contradicunt tamen *Sotus, Mol. Salm. Led. Vega, Viguer. et alii apud Sanch. l. c. n.* 1. horumque sententiam *Bon.* vocat probabilem, et *Sanch.* probabilissimam. Ratio, quia in dicto *c. Gemma,* sermo est de pœna, cui sponsi ultro se subjiciunt, et ad quam nullo modo obstringebantur, nisi per pactum, quod quidem adversatur Matrimonii libertati; sed in nostro casu agitur de pœna, quæ filiis justè infligitur; justè enim ex omni jure filii privantur legitima, quando grave crimen contra Parentes committunt; quale autem majus crimen, quàm rejiciendo honestas nuptias velle filiam se prostituere? Utraque sententia est probabilis, sed hæc secunda videtur probabilior juxta dicta *n.* 337. Tantò magis, quia etiam pœna apposita in sponsalibus parti injustè resilienti, valet ex probabiliori sententia, ut dicemus *de Matr. lib.* 6. *num.* 852. *vers. Hic autem.* Alia vide *ap. Salmant. c.* 2. *n.* 90. Filii è contrario Parentes exhæredare possunt ob similes causas, quas videre poteris apud *Salm. num.* 91.

Sed dubitatur 1. an in casibus enumeratis possint Parentes filiis etiam alimenta denegare. Affirmant *Vasq. et Sylv.* Sed communiùs, et longè probabiliùs negant *Salm. n.* 92. *cum Trullench. et Villal.* si filii aliunde alimenta non habeant ad vitam necessaria: ista enim semper debentur, saltem ex jure Canonico, et naturali, et etiam dico de jure civili ex quo tamen exhæredare filium conceditur Parentibus, non autem alimenta denegare.

Dubit. 2. Si pater justam causam habens, de facto tamen non exhæredet filios, an possint isti privari hæreditate? Respondendum negativè cum communi; ita *Mol. Lugo. Dicast. Trull. et Salm. n.* 93. Ratio, quia exhæredatio non ex jure naturali, sed vim habet ex jure civili; quo insuper sancitur, ut causa exhæredationis, non solùm in testamento inseratur, sed etiam legitimè probetur, ita in *Auth. C. de Liberis. etc.*

Dubit. 3. An pater possit exhæredare filium ob causas similes

enumeratas? Affirmant *Tap. Vasq. Villal. etc.* Sed negant probabiliùs *Salm. c. 2. n. 94. cum Lugo, Mol. Lop. etc.* Cùm in pœnabilibus non fiat extensio de casu ad casum : maximè quia in Jure prohibetur exhæredatio ob alias causas quàm expressas, ex *Authent. Ut cum Ap. §. Aliud.*

Dubit. 4. an pater recipiens filium in suam gratiam, et injuriam remittens, possit adhuc exhæredare? Negandum cum *Salm. n. 59. Trull. Lugo, Mol. Villal. etc.* communiter : quia remissa injuria, pater non habet ampliùs justam causam exhæredandi.

Dubitat. 5. An si filius pœnitentiam agat de crimine patrato contra patrem ante ejus mortem, possit pater eum exhæredare? Negant *Trullench. Sylo. etc.* Sed probabiliùs affirmant *Lugo D. 15. n. 108. et Salm. n. 96. cum Vasq. et Mol.* quia pœnitentia, in foro humano à pœna delinquentem non liberat.

950. — « His adde I. Rumpi testamentum ob posthumi præ» teritionem (*V. Not. LXXXV, pag.* 390) III. Peccare parentes, » si absque justa causa ex inordinato affectu erga liberos succes» sionis inæqualitatem inter eos instituant. Justæ autem causæ » hujus inæqualitatis erunt merita, et obsequia majora, si pusilli » magno sumptu in studiis ali debeant : si qui plus egere videan» tur, *Dian. p. 1. tom. 8. R. 83.* Si quis in studiis sustentatus » sit Doctor, possitque lucrari, et alii secus : imò pater id, quod » habet supra partes legitimas filiis debitas, potest de rigore relin» quere extraneo, *Trull. c. 18. d. 19. Bonac. Dian. p. 1. t. 8.* » *R. 83.* III. Liberos naturales (*V. Not. LXXXVI, pag.* 391.) » nisi legitimati sint respectu patris non esse hæredes necessarios, » respectu tamen matris esse ; idque æquali jure cum legitimis. » Quòd si tamen pater liberis caret, naturales potest instituere » hæredes, modò parentes superstites legitima portione non pri» ventur. IV. Fratrem, et sororem tunc tantùm posse infirmare » testamentum, si persona infamis instituta sit. *Laym. l. c. n. 12.* » 13. V. *Bonac. d. 3. de contr. qu. ult. p. 3.* V. Patrem non » posse expensas factas pro filio in studiis litterarum repetere, » siquidem eas liberaliter fecit, vel donavit ; secus si habuit ani» mum repetendi, et computandi in legitimam. Quòd si pater » non repetiit, quando potuit, non tenetur filius eo mortuo in di» visione conferre in commune, quia præsumi potest liberaliter » factas, vel condonatas, nisi aliunde constet contrarium, *Azor.* » *Villal. Trull. t. 1. l. 4. c. 1. d. 3.* V. supra *c. 3. d. 2. de Do» natione.*»

951. — Hìc Quæritur I. An filii illegitimi (*V. Not. LXXXVII, pag.* 391.) possint succedere Parentibus? Ante omnia advertendum, filios illegitimos alios dici *naturales*, alios *spurios. Naturales* dicuntur ii, qui nascuntur ex Parentibus solutis, inter quos matrimonium bene contrahi poterat, vel tempore conceptionis, vel tempore nativitatis. Omnes alii dicuntur *spurii*, nempe si nascantur ex Parentibus incestuosis, vel adulteris, vel voto solemni ligatis. Istorum autem aliqui dicuntur geniti ex damnato concubitu, nimirum quando ob copulam est imposita Matri

pœna mortis, putà si ipsa coierit cum ascendente, vel descendente, vel si cum adulterio intercessit incestus, et in aliis casibus apud *Salm. c.* 5. *ex n.* 48.

Certum est autem, quòd Parentes tenentur alimenta præstare filiis, etiam spuriis, et adhuc ex damnato coitu natis, si isti nequeant aliunde sustentari. Et in hoc meritò jus Canonicum in *c. Cùm haberet, de Eo qui duxit, etc.* correxit jus Civile in *Authent. Ex complexu. C. de Incest. Nupt.* ubi vetitum erat spuriis etiam alimenta præbere. Quoad successionem verò, filii *naturales*, si Pater careat filiis legitimis, de jure novo commuui (*Auth. Licet. C. de Natur. Lib.*) possunt succedere Patri in omnibus bonis; V. *Lugo D.* 24. *n.* 88. *et Less. c.* 19. *n.* 71. Si autem Pater habeat filios legitimos, potest ipse relinquere naturalibus duodecimam partem bonorum, *Lugo. ib.* Et deficientibus filiis legitimis, naturales succedunt ab intestato Patri (non relinquenti tamen uxorem) in sextam partem hæreditatis, dividendam cum Matre, *Lugo n.* 90. Ipsi verò filii naturales, succedunt Matri æquè ac legitimi, non solùm ex testamento, sed etiam ab intestato, *Lugo n.* 91. Filii autem *spurii* præter alimenta nihil penitus ex quocumque titulo possunt recipere à Patre, neque inter vivos, neque ex testamento, aut ab intestato; et si quid acceperint, tenentur in conscientia restituere hæredibus Patris. Ita communiter *Salm. c.* 5. *n.* 62. *Croix l.* 3. *p.* 2. *num.* 1164. *Less. c.* 19. *n.* 58. *Lugo. D.* 24. *n.* 92. *et Sanch. Cons. l.* 4. *c.* 3. *dub.* 3. *n.* 4. et vocant prædicti *Less. Lugo et Sanch.* omnino improbabilem opinionem *Soti, Led., et Angles* dicentium posse in conscientia spurios accipere inter vivos aliquid à Patre, modò non sint filii Clerici, vel Religiosi. Ratio, quia isti spurii effecti sunt per legem omnino incapaces in odium Genitorum, ut habetur ex *Novella* 74. (*mihi* 89.) *c.* 6. *tit. Quib. mod. nat. fil.* ubi dicitur: « Nulla eis participanda clementia est, sed sit supplicium etiam » hoc Patrum, ut agnoscant eos nihil habituros. »

An autem spurius possit succedere matri? Negant *Coo. et Mol. ap. Less. l. c. n.* 64. qui hanc veriorem sententiam putat: sed dicit contrariam non esse improbabilem (et meritò, cùm textus cit. loquatur de solis parentibus): sicut neque probabilem censet sententiam, quam tenent *Sa, Henr.* scilicet quòd possit spurius retinere ea quæ Mater ipsi reliquit, donec à Judice per sententiam illis privetur.

952. — Quæritur II. Si Pater instituat hæredem amicum, cum pacto, ut bona reddat spurio, et hæres acceptet, an iste teneatur reddere in conscientia? (V. *Not. LXXXVIII, pag.* 392.) Adsunt tres sententiæ probabiles, ut aiunt *Salm. cap.* 5. *ex n.* 69. *Prima* dicit, talem hæredem posse retinere, et pro suo arbitrio potest dare spurio, ex sua gratuita donatione, et contra potest negare, si velit: Quia ex una parte promissio illa contra leges eum non obligat; et vice versa verè est hæres, et dominium acquirit hæreditatis. Ita *Sanch. d. c.* 3. *dub.* 20. *n.* 9. *Mol. D.* 169. *Less. c.* 19. *n.* 60. *et Lugo D.* 24. *n.* 95. qui vocat hanc

veriorem, et communem cum *Vasq. Dian. etc. Secunda* sententia, mihi probabilior, dicit hæredem teneri bona restituere hæredi ab intestato, qui ex una parte non tenetur illa tradere spurio, cùm non teneatur gravamen illud observare, utpote appositum contra legem; ex altera non potest hæreditatem retinere contra voluntatem Testatoris, qui nunquam intentionem habuit, ut apud eum bona remaneant. Ita *Sot. l. 4. de Just. q. 5. art. 1. ad 4.* item *Salon. Led. Trull. apud Salm. l. c. num. 70.* et valde probabilem hanc vocat *Sanch. Tertia* verò sententia, quam ut non minùs probabilem enixè tuentur *Salm. n. 73.* et non immeritò, tenet hæredem bene acquirere hæreditatem, sed ex justitia pacti initi teneri eam reddere spurio. Ratio, quia promissio illa facta in pretium hæreditatis promissæ, satis obligat hæredem ex justitia, postquam hæreditas est tradita; maximè, si ideo hæres aliquam partem bonorum sibi acquisiverit. Ad objectionem autem, quòd illa promissio non obliget, tum quia facta est contra legem, et in ejus fraudem: tum quia gravamen illud, sive conditio est turpis, et ideo rejicitur à lege: Respondent, aliud esse quòd promissio sit contra legem, aliud quòd materia sive res fuerit promissa contra legem: Promissio enim facta ad obtinendam rem turpem, illicita quidem est, ac invalida ante traditionem rei turpis; postquam verò res turpis jam est tradita, promissio pretii valet et obligat, ejusque impletio licita est. Sicut enim qui promittit pretium meretrici, illicitè promittit, et ante copulam non tenetur promissionem implere, at copula secuta, licitè pretium tradit, et ex justitia tradere tenetur, ut diximus *n. 712.* Ita à pari, quamvis hæres illicitè promittat tradere spurio hæreditatem, et peccet promittendo, quia fraudat legem; licitè tamen potest, et debet ipsi tradere hæreditatem ex pacto inito, postquam Testator ipsi hæreditatem reliquit.

933. — « Quæres 3. Qui hæredes succedant ab intestato, aut testamento rupto, vel irrito? (*V. Not. LXXXIX, pag.* 393.)

« Resp. I. Ante omnes alios patri succedere legitimos liberos, » et in demortuorum locum nepotes. II. Deficientibus descen- » dentibus, patrem, et matrem defuncti, et in eorum locum » avos, et avas. III. His quoque deficientibus, fratres, et soro- » res ex utraque parte conjunctos; idque æquis portionibus, ex- » clusis iis, qui ex solo patre, vel matre conjuncti sunt. IV. Si » ex fratribus vel sororibus utrimque conjunctis unus mortuus li- » beros reliquerit, succedunt hi loco parentis sui cum patruis, » non in capita, sed in stirpes. Si tamen fratres et sorores utrim- » que conjuncti omnes mortui sunt, tunc eorum liberi, exclusis » patruis ex una tantùm parte conjunctis, non in stirpes, sed ca- » pita, adeoque æquis proportionibus succedunt; quia duorum » fratrum filii, non suorum parentum loco, sed jure propriæ » conjunctionis succedunt. Cùm ergo æqualiter juncti sint, æqua- » les etiam in portione hæreditatis esse debent. * (*Ita Salm.* » *n. 106. cum Lugo. Mol. etc. contra alios.*) * V. Deficientibus » fratribus, et sororibus utrimque conjunctis eorumque liberis,

» succedunt fratres et sorores, ex una tantùm parte conjuncti, » hoc tamen discrimine, ut qui ex parte patris sunt juncti succedant in bona à patre provenientia, in reliquis æqualiter omnes. VI. Si fratres et sorores, eorumque filii deficiant, succedunt propinquiores collaterales, usque ad decimum gradum : et fit talis successio in capita, nulla habita ratione, an ex altera parte, an ex utraque sint conjuncti. * (*Auth. post Fratres. Cod. de Legat. Hered.*) * VII. In horum defectu succedit uxor, et denique in illius morte fiscus secularis in bonis omnibus laici ab intestato defuncti : fiscus autem Ecclesiasticus in bonis Clerici, *Laym. c. 6. n. 1. 2. 3 et 4.* »

954. — Hinc quæritur 1. quomodo facienda sit inter fratres collatio bonorum à parente defuncto provenientium? (*V. Not.* XC, *pag.* 394.) Hæc collatio, licèt de jure antiquo locum haberet tantùm, quando filii ab intestato Patri succedebant, de jure tamen novo, ex *Auth. de Trient. et Sem.* §. *Illud*, tenentur semper filii conferre bona à patre obtenta, nisi pater expressè eos à collatione exemerit ; vel nisi aliquis eorum nolit habere cum aliis portionem, contentus iis, quæ in vita de bonis defuncti habuit. Poterit tamen petere, si aliquid à patre in dotem, vel causa matrimonii aut simili ei fuerat promissum, nisi promissione illa aliorum legitima læsa fuerit, *leg. penult. et ult. ff. de Coll. Salm. de 4. pr. c. un. n. 75. cum communi.*

955. — Quæritur 2. an sumptus à patre pro filii studio, libris, Doctoratûs gradu facti, debeant in collationem, et portionem bonorum afferri? Resp. negativè cum communi, quia hæc cedunt in bonum commune, *Salm. ib. n. 76. cum Nav. Mol.* Nisi (dicunt *Nav. Sylo. etc. ibid.*) in manu Patris aderant bona propria filii, v. gr. castrensia, vel quasi castrensia ; tunc enim censetur de illis filium in studiis sustentasse. (*V. Not.* XCI, *pag.* 394.)

Extendunt 1. hanc doctrinam ad expensas factas, pro aliqua dignitate, tunc enim præsumitur Pater potiùs eas donasse ; nisi aliud expresserit, aut sumptus scripserit in libro rationem cum filio, quia ex hoc contrarium judicatur. Extendunt 2. ad expensas factas, ut filius militiam ingrediatur, vel obtineat beneficium, vel ut liberetur à vinculis aut à pœna criminis. Ita *Salm. ibid. num. 77. cum Mol. etc.* Extendunt 3. ad expensas factas pro filii honesta recreatione, *Nav. Sylo. cum Salm. ib.*

956. — Quær. 3. an conferri debeat Patrimonium à Patre filio donatum ad sacros Ordines suscipiendos, si donatio lædat aliorum legitimam? Negant *Gomez, Pereira, et alii ap. Salm. ib. n. 73. Conc. Trid. sess. 21. c. 2.* ubi prohibetur omnis alienatio Patrimonii. Affirmant verè probabiliùs *Lugo D. 5. n. 37. Salm. num. 79. cum Vasq. Mol. Led. Bon. etc.* quia donatio, quæ lædit aliorum jus, est jure naturali illicita. Concilium autem (respondetur) non absolutè prohibet Patrimonii alienationem, sed tantùm quando Clericus aliter decenter vivere nequit : Hinc licitè Clericus potest sponte Patrimonium conferre, spe majorem portionem consequendi. *Salm. n. 81.*

957. — Quær. 4. an filius conferre teneatur, quæ de bonis paternis malè expendit in ludis, meretricibus, etc.? Affirmant *Nav. Sylo. Bon. Vasq. etc. ap. Salm. ibid. n.* 82. modò expensæ fuerint in magna quantitate, et pater eas non remiserit. Negant verò *Salm. num.* 83. *et tr.* 13. *c.* 5. *n.* 44. *cum Mol. Sot. Fag.* modò filius plus non consumpserit malè, quàm Pater contentus fuit, ut in suam sustentationem, et honestas recreationes expenderet : Secus, si expensæ excessissent. His autem limitationibus utrimque positis, facilè hæ duæ sententiæ conciliantur.

958. — Quær. 5. an expensæ factæ à Patre in die nuptiarum sint in collationem adducendæ? Resp. negativè cum communi, etiamsi filius habeat bona propria, nisi aliud expressè constet de voluntate Patris, *Nav. Mol. Bon. etc. cum Salm. de* 4. *Præc. n.* 85.

959. — Quær. 6. an mobilia, vestes pretiosæ, et similia data à Parentibus, sint in collationem afferenda? Affirma, nisi Parentes expressè aliud disposuerint ex *l. Ut à litteris, et l. Illud C. de Collat.* Et idem de arrhis, et muneribus, *Salm. ib. n.* 86. *cum comm. Sanch. Bon. etc.* Idemque dicunt de vestibus pretiosis datis à viris uxoribus, constante matrimonio. Secus verò dicendum de vestibus ordinariis.

960. — « His adde 1. Si uxor (*V. Not.* XCII, *pag.* 395.), » susceptis ex priori marito liberis, ad secundas nuptias transit, » quidquid à priore marito, donatione, aut testamento acquisivit, » ejusdem matrimonii liberis cedere. Similiter, si maritus alte- » ram uxorem ducat.

961. — « Adde 2. Hæredem adeundo hæreditatem (*V.* » *Not.* XCIII, *pag.* 395.), non commoda tantùm, et jura, sed » etiam debita, et onera realia defuncti in se transferre. Interim » tamen duplici beneficio gaudere : 1. ut supra vires hæreditatis » non obligetur; 2. quòd deductis expensis funeris, et solutis » debitis, quartam partem * (*Quæ vocatur* Falcidia *in legatis,* » *sive donationibus causa mortis, non verò in legatis piis; ut* » *Salm. c.* 5. *n.* 196. Trebellianica *autem in fideicommissis.*), * » hæreditatis obtinere debeat hæres, vel hæredes, et si eam » non habent, legatis, non tamen piis, ut notat *Trull. l.* 7. *c.* 18. » *d.* 12. *ex Authent.* similiter *C. ad legem Falc.* detrahere pos- » sunt, beneficio legis *Fal. Lavm. l.* 3. *t.* 5. *c.* 6. *n.* 7. *Sanch.* » *l.* 4. *c.* 15. Ut autem hoc beneficio frui possit hæres, conficere » tenetur inventarium * (*Intra* 30 *dies, et per alios* 60 *conclu-* » *dere* §. *Si autem. D. Jur. Del. l.* 6. *Tit.* 6. *p.* 6. *Nisi adsit* » *legitimum impedimentum.*); * tametsi hanc obligationem testa- » tor possit remittere, respectu legatariorum, et fidei commissa- » riorum, quibus ex mera liberalitate aliquid relinquit, non » tamen respectu creditorum, quibus præjudicare non potest. » Universim enim ab onere inventarii, et à rationibus redden- » dis eos, quibus potest relinquere bona, sine onere dandi par- » tem aliis, potest liberare, iisque concedere, ut eorum dictis » vel juramento stetur, *Mol. C. de Lug. d.* 34. *s.* 8. *n.* 236. »

TRACTATUS SEXTUS.

DE PRÆCEPTO OCTAVO, NONO, DECIMO, ET PRÆCEPTIS ECCLESIÆ.

CAPUT I.

De Præcepto Octavo.

« PROHIBETUR hîc omnis injusta læsio famæ, et honoris proximi, ac præcipuè omnis falsitas, et mendacium, ac læsio verbalis, quæ fit tum in judicio falso accusando, vel verum celando, de quo supra; tum etiam extra, perniciosè mentiendo, secreta revelando, de quo vide *Bon. de rest. d. 2. p. ult. Laym. l. 3. p. 2. q. 5.* ac denique detrahendo. »

DUBIUM I.

Quid sit suspicio, judicium temerarium, et dubitatio, ac quale peccatum.

962. De Judicio temerario, et quando est mortale. — 963. De suspicione, et Dubitatione temeraria. — 964. An hæc pertingere possit ad mortale? — 965. Quomodo discernatur Judicium a Suspicione?

962. — « SUPPONO hæc tria differre inter se, quòd Judicium sit firma animi sententia, seu assensus indubitatus; Suspicio, assensus inchoatus, quo quis inclinat in unam partem, judicans probabiliter, latere aliquod fundamentum opinandi; dubitatio autem non est affectus (nisi causaliter), sed quasi suspensio animi, in neutram partem inclinando. Quæritur ergo hîc non de suspicione, et judicio prudenti, quod sufficientibus indiciis nititur, sed de imprudenti, et temerario quod iis destituitur. Majora autem indicia requiruntur ad judicium, quàm ad suspicionem; et ad hanc, quàm ad dubitationem.

« Resp. 1. Judicium temerarium, cum plena advertentia, de gravi malo proximi, communiter est mortale, contra justitiam. Ita *Fill. Less. c. 29. l. 2. Laym. l. c. t. 3. c. 2.* Ratio est, quia proximo fit gravis injuria, dum sine causa improbus habetur, cùm habeat jus ad bonum nomen, et famam: præterquam quòd ex his judiciis plerumque gravia mala sequantur. In Confessione tamen non opus est explicare speciem mali judicati, cùm omnia uni justitiæ commutativæ in specie infima adversentur. *Esc. E. 10. c. 4.*

« Dixi, *communiter*; quia, si judicium habeat magnam proba-

» bilitatem, etsi non omnino sufficientem ad certitudinem, erit » veniale; quia moralis certitudo, et magna probabilitas non » adeo distant, ut censeatur gravis injuria, judicare certum quod » est valde probabile, v. gr. si judices juvenem solum cum » puella inventum in cubiculo illicita tractasse. Ex quibus re- » solvitur, peccari tantùm venialiter remotè judicando sequenti- » bus casibus. Vide *Tann.* 2. 2. *q.* 3. *d.* 2.

« 1. Si non sit grave malum, quod proximo temerè impingis ; » et sic eum, qui judicat alium esse spurium, vel filium Judæi, à » mortali excusant *Nav. Azor. et Less.* contra alios apud *Dian.* » *p.* 5. *R.* 69.

« 2. Si sit grave quidem, sed non perfectè advertas.

« 3. Si advertas quidem te malè judicare, non tamen advertas » signa esse insufficientia, nec de iis dubites.

« 4. Si signa sint sufficientia ad opinionem saltem probabilem.

« 5. Mortale etiam non est (per se loquendo), si de indeter- » minato tantùm judices : quia nulli fit gravis injuria, *Esc. l. c.* » *ex Fagund.*

963. — « Resp. 2. Suspicio et Dubitatio temeraria ex genere » suo videntur esse peccata tantùm venialia, maximè si proce- » dant ex errore intellectùs, quo indicia, ut sufficientia, appre- » henduntur. Ita *Laym. ex S. Th. Nav. Mol. Fill. tr.* 4. *c.* 1. *q.* 5. » *Less. l.* 2. *c.* 29. *d.* 3. *etc.* contra multos, putant esse mortale. » Ratio est, quia communiter suspicio tantùm est concitatio quæ- » dam ad assensum : manet enim in mente suspicantis aliquo » modo bona existimatio proximi : ergo non fit illi gravis injuria, » cùm non totaliter deturbetur de possessione bonæ famæ; fit ta- » men aliqua, quia temerè dubitatur.

« Dixi, *maximè, si ex errore ;* quia talis, cùm non sit per se vo- » luntaria, nec pertinax, meretur excusationem ; si verò ex ma- » levolentia in suspicione gravi persistas, erit mortale, ut docent » *Less. Fill. etc.* ob injuriæ gravitatem. Atque idem est dedu- » bitatione positiva, orta ex malevolentia absque causa : proce- » dit enim ex contemptu alterius, proindeque gravis injuria repu- » tatur. »

964. — Quæritur an suspicio sive dubitatio temeraria possit pertingere ad peccatum grave ? *Prima sententia* negat, et tenent *Caj. et P. Nav.* quibus adhæret *Laym. l.* 3. *Tr.* 3. *p.* 2. *c.* 2. *n.* 6. *cum Dian. Sa, Arm. etc. ap. Salm. de Rest. c.* 4. *n.* 102. Ratio istorum, quia suspicio, quantumvis temeraria, nunquam graviter famam alterius lædere videtur. *Secunda* verò probabilior *sententia* affirmat, si suspicio, sive dubitatio sine indiciis fieret de peccatis gravissimis, ut esset de pio Religioso suspicari, quòd sit hæreticus, vel quòd cum Matre incestarit; vel de viro communiter habito ut Catholico, quòd sit Judæus, vel Atheus. Ratio, quia fortè major injuria iis irrogatur talia suspicando, quàm si certum judicium haberetur illorum de delictis gravibus ordinariis. Ita *Lugo, Mol. Dic. etc. ap. Croix l.* 4. *p.* 2. *n.* 1177. *et Salm. ibid. n.* 103. qui tenent hanc ut communem et veram.

965. — « Quæres, quomodo discerni possit suspicio à judicio » firmo, quando formido de opposito expressè non est con- » juncta ?

« Resp. Cajetanus censet eum judicare, qui, rogatus an habeat » rem pro certo, respondet sibi certam, aut fere certam videri; » eum verò suspicari, qui respondet se non esse moraliter cer- » tum, sed facilè posse falli. Vide *Bon. de rest. d. 2. q. 7. » p. 1.* »

DUBIUM II.

Quid sit, et quàm grave peccatum Detractio.

966. Quid sit detractio, et quid Contumelia ?— **967.** An excusetur à mortali, revelare defectus naturales alicujus, etc. — **968.** Quando liceat crimina prodere ? — **969.** An id liceat ad vitandum damnum proprium, vel aliorum ? — **970.** Quando Secretum sit servandum ? — **971.** Et quando possit manifestari ? Et an ad vitandum damnum proprium ? Quomodo autem peccent alienas litteras legentes ? Remissivè, vide l. 5. n. 70.—**972.** An liceat famam suam tueri, alterum infamando? — **973.** An alterum infamare apud amicum ? — **974.** An excusetur à mortali, propalare crimen publicum in uno loco, in alio ubi non est notorium?— **975.** Quando crimen possit dici publicum ? — **976.** An infamatus de uno crimine possit infamari de alio? — **977.** Quid, si detrahis ex loquacitate? Et quid, si referas audita ? — **978.** Vide alias resolutiones ap. Bus. — **979.** Quomodo peccet audiens detractionem, et ad quid teneatur ? — **980.** Quid, si sit Superior ? — **981.** Quid, si sit particularis, et cùm possit, non avertit ? — **982.** An liceat alium infamare ad tormenta vitanda ? — **983.** An liceat seipsum infamare ? — **984.** Quomodo restituendus sit honor ablatus? — **985.** Quid, si de honoratio fuerit secreta? — **986.** Quæ satis factio præstanda ? — **987.** An semper sufficiat petitio veniæ ? — **988.** Quibus casibus expediat, Confessarium omittere monitionem de hac satisfactione prænenda ? — **989.** An debeatur satisfactio, si offensus se vindicavit de contumelia? — **990.** Quid, si offensor puniatur à Judice, vel damnetur ad satisfaciendum?

966. — « Resp. Detractio est alienæ famæ injusta violatio, » vel denigratio. Differt à contumelia, quæ est injusta honoris di- » minutio. 1. Objecto : quia contumelia honor, detractione autem » fama læditur, quæ est opinio, seu æstimatio de alterius excel- » lentia; honor autem est testificatio alienæ excellentiæ animo » conceptæ. 2. Differt modo : quia contumelia instar rapinæ fit » apertè contra præsentem : detractio ut plurimùm instar furti » occultè, et contra absentem. Unde licèt contumelia detractione » gravior sit, est tamen detractio peccatum mortale ex genere suo, » etsi ex parvitate materiæ, aut indeliberatione fieri possit ve- » niale. Ratio est, quia est gravius furto, quod est mortale, cùm » lædat proximi famam, quæ est majus bonum quàm opes.

« Hîc quæritur, quando contumelia est peccatum mortale? » Apud *Matth. c. 5. v. 22.* habetur : *Qui dixerit fratri suo,* raca,

» *reus erit Concilio; qui autem dixerit,* fatue, *reus erit Gehennæ* » *ignis.* Explicant interpretes apud *Corn. à Lug.* verbum *Raca* » significare hominem vituperabilem, sive sputo dignum, illud- » que proferentem dici *reum Concilio:* quia in Concilio tan- » tùm gravia crimina deferebantur. Sub verbo autem *Fatue* in- » telliguntur cuncta convicia gravem injuriam irrogantia. Hæc » igitur verba contumeliosa per se sunt mortalia, nisi excuset cir- » cumstantia personæ, vel inadvertentiæ, vel animi nolentis gra- » viter lædere. Ita præfatus *Corn. à Lap. et Conc. t. 4. p.* 604. » *n.* 3. Hîc verò *S. Th.* 2. 2. *q.* 72. *art.* 2. *ad* 2. sic rectè advertit: » *Dicendum, quòd sicut licitum est aliquem verberare causa disci-* » *plinæ* (putà Patri, Prælato, Domino, aut Magistro); *ita* » *etiam causa disciplinæ potest aliquis alteri, quem debet corrigere,* » *verbum aliquod conviciosum dicere.*

Omnes autem tenemur contumelias tolerare animum vindictæ abjiciendo : Quandoque tamen expediens erit contumelias repellere, nempe cùm eorum tolerantia prævidetur adscribi obsistendi impotentiæ, aut stultitiæ : vel si obesse possit bono communi, prout si Prælatus tolerando redderetur contemptibilis, et sic petulantia subditorum augeretur, ut *Conc. p.* 606. *n.* 5.

« Detractio alia est directa, et formalis, quæ fit ex intentione » famam lædendi : alia indirecta, et materialis tantùm, quæ fit » ex levitate, et loquacitate aliqua.

967. — « 1. Regulariter non est mortale (etsi per accidens » ratione damni sequentis tale esse possit) revelare naturales » defectus animi, corporis, vel natalium; quia tales non sunt » morales; nec infamia apud prudentes reputatur, quòd quis, » v. gr. sit stupidus, spurius, luscus, *Bon. t.* 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 2. » * (*Ita. Less. c.* 11. *n.* 14. *Salm. de Rest. c.* 4. *n.* 45. *cum Nav.* » *Dic. etc.* Si verò dicantur in faciem, aliquando possunt esse » mortalia, *Salm. ibid.* Idem dicunt de defectûs natalium pro- » palatione, quæ aliquando etiam potest esse mortalis, ut dicere » de viro honorabili, cum exercuisse vilissimum officium, vel » fuisse mancipium : Sed omnia hæc maximè pendent à cir- » cumstantiis.) *

« 2. Plerumque etiam levis detractio habetur, si alium infames » generalibus nominibus peccatorum mortalium, v. gr. esse ira- » cundum, superbum, etc. (etsi aliquando gravis esse possit) » quia audientes plerumque interpretantur de naturali propen- » sione, et defectu involuntario, nec oritur grave damnum famæ : » *S. Ant.* 1. *p. t.* 8. *c.* 4. *Sylv. Less. d.* 3. *num.* 18. *Laym. lib.* 3. » *tr.* 3. *p.* 2. *c.* 3. *num.* 3.

« 3. Similiter non erit mortale communiter referre peccata » mortalia, quæ ob conditionem personæ non notabiliter famam » lædant, v. g. si dicas militem habere concubinam, pugnasse » in duello, cogitare vindictam, adolescentem esse prodigum, » dedictum amoribus, etc. *Laym. l.* 3. *t.* 3. *p.* 2. *c.* 3.

« 4. Fieri tamen potest, ut narrando defectus etiam naturales, » spectata conditione, et statu illius, graviter ei noceas, et sic gra-

» viter pecces : ut si gravem, et optimi nominis Prælatum, aut » Religiosum, mendaciis assuetum esse ; virum gravem, ac con- » sularem, illegitimè natum, Judæum, etc. dicas. * (Item *Salm.* » *ib. n. 43. cum Less. Navarr. Dic. etc.*) * Idem est, etsi de al- » tero nihil in particulari, sed tantùm in genere dicas, v. gr. te » scire aliquid de illo ; quod si dicas, magno illum rubore sis » affecturus. *Card. Lugo. d. 14. n. 49.*

968. — « 5. Crimen, aut defectum alicujus, modò verum, sæpe » licet prodere ob justas causas : v. gr. 1. Cùm expedit Supe- » riorem scire suorum defectus, ut emendentur, de quo vide » supra, *Corr. frat.*, et sic eos, qui crimen occultum filiorum » parentibus, vel famulorum heris * (*vel Religiosorum Præ-* » *lato ut Patri : vide dicenda l. 4. n. 243.*) *, in ordine ad cor- » rectionem (cavendo tamen, ne ex revelatione majus damnum » sequatur) significant, communiter excusari docet. *Trull. l. 7.* » *c. 10. d. 11. ex Bonac. etc.* utì et uxorem loquentem cum » marito (vel contra) de criminibus occultis filiorum, vel famu- » lorum. 2. Causa consilii, vel auxilii capiendi ; in quo tamen » videndum, ut cum minimo damno tertii fiat. 3. Causa cavendi » alterius damni ; ut si alicujus æstimatio falsò concepta de ejus » doctrina, probitate, est aliis perniciosa. Unde, cùm agitur de » conferendo officio, de contrahendo matrimonio, de suscipienda » religione, assumendo medico, præceptore, famulo, famula, etc. » licet manifestare (imò aliquando oportet) occulta alterius » impedimenta, inhabilitatem, crimina, unde notabile aliquod » incommodum meritò timeretur : dummodo nulla alia sit ratio » commodior impediendi, et damnum, quod proximo timetur, » sit majus, aut saltem æquale damno, quod ex manifestatione » defectûs, aut criminis alterius ei obvenerit, *Less. l. 2. c. 11.* » *d. 12.* »

Maximè hîc advertenda doctrina *S. Thom. 2. 2. q. 73. art. 2.* ubi docet, illum propriè detrahere, qui malè loquitur de altero, intendens ejus famam denigrare, secus autem, si hoc non intendat, sed aliquid aliud. Ratio, quia (ut addit idem *S. Thom. l. c.*) : « Hoc autem non est detrahere per se, et formaliter loquendo, » sed solùm materialiter, et quasi per accidens. » Unde infert sanctus Doctor, quòd « si verba, per quæ fama alterius dimi- » nuitur, proferat aliquis propter aliquod bonum necessarium, » debitis circumstantiis observatis, non est peccatum, neque potest » dici detractio. » Hinc dicendum cum *P. Conc. p. 626. n. 17. Tourn. t. 1. p. 372.* posse revelari crimen alterius I. ut proxi- mus emendetur, deferendo illud Judici, aut Prælato, Domino, aut Parenti. II. ad damnum publicum vitandum. III. ad tuen- dum innocentem, putà, si innocens accusetur de homicidio, potes manifestare auctorem : vel si scis furem habitare cum alio igno- rante, potes eum certiorare, ut sibi caveat ; ita *Conc. loc. cit. Tourn. p. 373. Lugo D. 14. n. 95. et Salm. tr. 13. c. 4. n. 64.* cum *Soto, Bann. et Tap.* ex S. Basilio, qui in *Regul. brev. interr. 25.* ait, bene posse crimen revelari, quando necessitas poscit, ut periculo

consulatur aliquorum. IV. Addunt *Lugo l. c. n.* 112. *Tourn. l. c. Bonac. p.* 8. *n.* 1. *Salm. l. c. et cum aliis cit.* quòd unusquisque ad evitandum grave damnum suî, vel aliorum, etiam in bonis fortunæ, licitè potest detegere grave crimen alterius : modò non intendat illum infamare, sed damnum proprium, vel alienum vitare : Sufficit autem, ut damnum vitandum sit grave, quamvis majus damnum immineat diffamato. Secus verò, si damnum vitandum sit leve, vel longè minus. Ita *Salm. ibid. n.* 75. *cum Vill. Dic. Tap.* item *Elbel Conf.* 12. *num.* 353. *Mazott. t.* 2. *p.* 442. *q.* 5. et hoc satis probabile puto cum *Lugo d. D.* 14. *n.* 97 *et* 112. qui dicit eo casu te non teneri neque ex justitia, neque ex caritate proximi crimen occultare cum gravi tuo damno. Non ex justitia, quia proximus ad famam suam non habet jus ita strictum, ut obligentur alii ad tegendam veritatem, quando oportet eam patefacere, ad proprium damnum effugiendum : Si enim spectat ad bonum commune, quod sine sufficienti causa manifestentur crimina occulta, magis ad commune bonum pertinet illa revelare, quando hoc est necessarium ne alii errent cum notabili suo dispendio. Neque tenetur ex caritate, quia caritas non obligat cum tanto detrimento : sicut enim non teneris impedire damnum proximi, etsi majus, cum gravi damno tuo : ita nec etiam teneris eo casu occultum crimen proximi celare ; ita *Lug.* Et hoc etiam in dubio de gravitate tui damni, quia in tali dubio favendum est innocenti, uti dicunt *Salm. ib. cum A. A. cit.* Hæc autem omnia intelligenda, modò non possit damnum aliter averti : et modò non ampliùs, nec pluribus crimen manifestetur, quàm oportebit ad reparandum damnum quod timetur.

969. — Sed hîc magna quæstio occurrit, an ad vitandum grave tuum damnum, possis crimen occultum alterius revelare, si notitiam acceperis injustè per vim, aut fraudem, putà aperiendo litteras, etc? In hac plures sunt sententiæ : *Sotus l.* 5. *de Just. q.* 10. *art.* 2. dicit non posse, etiamsi mortem subire deberes, et fere consentit *Sanch. Cons. l.* 6. *c.* 6. *Dub.* 2. *n.* 6. *Vac.* autem *Man. c.* 18. *n.* 54. dicit non posse, si damnum irreparabile alteri immineat ex illa infamatione ; secus, si reparabile. *Molin. D.* 37. *n.* 13. censet tunc tantùm posse revelare, quando longè majus detrimentum tibi times. *Lessius lib.* 2. *c.* 11. *n.* 55. *P. Navarr. l.* 2. *de Rest. c.* 4. *n.* 131. *Mazzott. tom.* 2. *p.* 443. *Conc, t.* 4. *p.* 627. *n.* 18. (et probabile putant *Salm. c.* 5. *n.* 65.) dicunt posse te revelare ad quodcumque tuum grave damnum vitandum, quia licèt peccaveris notitiam accipiendo, in gravi tamen necessitate poteris illa uti, prout, quamvis injustè furatus sis equum, potes tamen advenient necessitate illo uti, etiam cum damno domini. Inter has tam varias sententias mihi magis arridet sententia *Lugonis D.* 14. *n.* 101. (quem sequuntur *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 1233. *Tourn. p.* 373. *et Spor. de* 8. *Præc. c.* 4. *n.* 46.) Docet hic magnus Theologus te non posse, generaliter loquendo, uti notitia illa injustè accepta cum alterius damno, ob quodcumque damnum tuum effugiendum. Ratio, quia actio injusta, qua tu secretum

accepisti, obligat te ad restituenda omnia damna propter illam proximo obventura, prout casu quo debitor est in extrema vel gravi necessitate, non tenetur restituere, etiamsi creditor eadem necessitate laboret, ut diximus, *hoc l.* 3. *ex n.* 701. Sed omnes (vide *ib.*) *cum eod. Less.* dicunt quòd teneris restituere, si præcisè propter illam substractionem proximum in eamdem necessitatem injeceris. Sic à pari in casu nostro, si tu, secretum revelando, damnum infers alteri, teneris ad restitutionem, cùm per illam fraudulentam secreti extorsionem, proximum conjecisti in necessitatem tale damnum patiendi. Et hanc sententiam tenet etiam *Laym. l.* 3. *tr.* 3. *p.* 2. *c.* 5. *n.* 3. Tunc tantùm rectè admittunt *Lugo ex n.* 130. *Spor. et Croix ll. cc.* te posse crimen manifestare, quando esset tibi permissum etiam per vim aut fraudem illud exquirere, et litteras aperire : et casus esset. 1. Si revelatio esset necessaria ad commune bonum Reip.; 2. si alter teneretur ex justitia secretum revelare, ad damnum tuum reparandum; 3. si ille injustè te vexaret. Aliàs, non licet tibi alterius litteras aperire, ad bonum tuum procurandum, vel ad malum aliquod vitandum, quia hoc esset contra commune bonum humani commercii; tantùm enim id permittunt Auctores, ad se tuendum ab injusta vexatione inimici, ut *Less. l.* 2. *c.* 12. *n.* 133. *Laym. l.* 3. *tr.* 2. *c.* 4. *n.* 2. *Bon. D.* 2. *q.* 3. *p. un. n.* 5. *et Salm. c.* 4. *n.* 85. *cum aliis* communiter. An autem possis defectum alterius detegere, ut ille excludatur ab amicitia alicujus, et tu ad illam admittaris? Vide *infra l.* 5. *de Pecc. n.* 72. *vers. An citra,* ubi dicemus id illicitum esse.

970.—Quandonam autem *Secretum* sit servandum? Prænotare oportet, quòd Secretum triplex esse potest, scilicet, ex sua natura, promissum, et commissum. I. Secretum *ex sua natura*, putà si casu aliquid scias, servare debes ex justitia, dum ex manifestatione graviter alter læderetur in fama, vel bonis; nemo tamen tenetur illud servare cum periculo mortis, nisi damnum aliàs imminens sit commune et grave. Ita *Sanch. Cons. Tr.* 2. *c.* 6. *D.* 2. *Salm. de Restit. c.* 4. *n.* 76. *cum Bon. Dian. etc. Trull.* Sed vide mox dicenda *n. seq.*

II. Secretum *Promissum* regulariter obligat graviter vel leviter, juxta intentionem promittentis. Ita *Salm. n.* 77. *cum Sanch. et Lug.* In dubio autem dicendum puto, neminem censeri gravi obligatione obstrictum, nisi de illa constet. Notandum autem est, quòd promissio secreti, etiam jurata, non obligat, quando tu revelare teneris : unde judici legitimè interroganti debes testari crimen alterius, etsi promiseris non detegere. At, si secretum sit tibi commissum, et aliàs non est publicatum, teneris servare etiam legitimè interrogatus, et potes respondere te nihil scire, scilicet ad revelandum : quia Judex nequit abrogare jus naturæ, ex quo servandum est secretum commissum, nisi ex alia via res sit jam cognita, aut sit justa causa illam revelandi, ut infra. Ita *Lugo D* 14. *n.* 141. *Bon. Dic. Pat. Nav. cum Salm. ib. n.* 78.

III. Secretum autem *Commissum,* quod aliàs dicitur rigorosum,

et absolutè naturale, potest committi expressè, vel tacitè, prout Medicis, Advocatis, Obstetricibus, Theologis consultis. Et hoc secretum strictiùs obligat: vide *Salm. d. c. 4. n. 75 et 79.*

971. — Ex quadruplici autem capite potest manifestari secretum commissum, saltem sine peccato gravi. I. Ex præsumpto consensu principalis, ut *Salm. d. n. 79. in fin. cum Lug. Sanch. Valent. etc.* II. Ex parvitate rei sub secreto commissæ; vel si aliunde res sit cognita, vel publicata, *Salm. n. 80.* An autem sit mortale, rem gravem sub secreto commissam uni, vel alteri viro probo sub eodem secreto revelare? Probabiliter negatur cum *Lugo D. 14. n. 147, Bon. Trull. Azor. Salm. ib. n. 80.* Dummodo non detegatur personæ, cui creditur, quòd secretum committens specialiter voluerit celari: et ita etiam *Ronc. de 7. Pr. c. 4. q. 5. et Mazzot. q. 10. V. n. 973.* III. Ex inadvertentia, vel indeliberatione, sive ex suppositione quòd res non sit gravis. Notant tamen *Salm. n. 81. cum Sanch.* quòd, ut revelans excusetur à mortali, debet certò credere rem non esse gravem. IV. Ex justa causa, nempe si servare non tantùm secretum verteret in damnum commune, vel alterius innocentis, sed etiam ipsius committentis, quia tunc ordo caritatis postulat, ut reveletur: unde etiamsi jurasses, tunc detegere posses. Ita communiter *Salmant. n. 82. cum Mol. Dic. Valen. Bann. Nav. Bon. Trull. Reg. etc.*

An autem quis possit revelare secretum commissum ad proprium damnum grave effugiendum? Loquendo de secreto commisso, sive rigoroso, negat *de Alexandro Conf. Monial. p. 124. q. 9. cum Scoto, Sylv. et Regin.* Ratio, quia secretum servandum est semper ac sine peccato servari valeat: et huic sententiæ adhæret *D. Th. Quodlib. 1. art. 15.* ubi dicit secretum commissum servari debet, *quando de se celari potest sine peccato. Secunda* sententia, quam tenet *Mol. D. 24. n. 2.* censet, tunc posse tantùm revelari secretum, quando ejus observantia vergeret in multò gravius damnum ipsius manifestantis. *Tertia* verò sententia communior et probabilior, quam tuentur *Laym. l. 3. tr. 3. p. 3. t. 5. n. 2. Sot. de Just. q. 10. art. 2. Less. l. 2. c. 52. n. 53 et 54. Navar. cap. 18. num. 54. Lugo D. 14. n. 102. Roncag. de 7. Præc. c. 4. q. 3. R. 2. Sporer de 8. Pr. tom. 1. pag. 156. num. 46. Elbel t. 2. p. 383. num. 390. Bon. de Rest. D. 2. q. 2. p. un. n. 8.* tenet te posse aperire secretum ad vitandum tuum grave damnum, etiamsi inde alteri immineret periculum mortis, modò illud sine vi aut fraude exceperis. Ratio, quia non teneris cum tanto tuo incommodo damnum proximi vitare: et non præsumitur quis ad tale onus se obligasse, nisi ex circumstantiis id certè appareat, ut addunt *Lugo D. 14. n. 116. et Croix l. 3. p. 2. n. 1232.* Nec obstat dicere, quòd spectet ad bonum commune secreta commissa servare, ne humanum perturbetur commercium. Nam respondet *Lugo*, ut diximus supra, hoc verum esse, nisi ex observantia secreti damnum alterius interveniat, eo enim casu magis ad bonum commune pertinet, ut unusquisque noscatur qualis est, ne alii ex ignorantia graviter errent, et per-

niciosè decipiantur cum damno innocentium. Præterea, si potest ille cui secretum est commissum illud revelare ad vitandum damnum innocentis, ex communi DD. ut supra vidimus : cur debet ipse inferioris esse conditionis quàm alii, ne posset revelare ad damnum proprium effugiendum? Excipe tamen, ut communiter DD. docent, nisi ex tali revelatione immineat damnum commune grave. Dicimus *grave*, nam si esset leve, probabiliter etiam posses secretum revelare, ut grave damnum proprium vitares, ut dicunt *Sanchez*, *Cons. c.* 6. *d.* 2. *n.* 5. *et Ronc. l. c. cum Trull.* Quia non videtur obligatio vitandi leve damnum commune te obstringere ad grave damnum tuum patiendum.

Hoc quoad secretum commissum. Quid, si sit promissum? Quando non promiseris cum obligatione servandi secretum etiam cum tuo damno, certum est te posse manifestare, cùm nemo censeatur ad secretum se obligare cum incommodo gravi. Ita *Laym. Ronc. Spor. et Holzm. locis supra cit.* Quid verò dicendum, si expressè promiseris secretum non revelare, etiam cum dispendio vitæ, an revelare posses in periculo mortis? Affirmat satis probabiliter *Spor. de* 8. *Præc. c.* 4. *n.* 46. dicens tunc posse, et teneri, quia nulli est licitum propriam vitam prodere : et huic sententiæ se adjungit *Laym. l.* 3. *tr.* 3. *p.* 2. *c.* 5. *n.* 4. juxta aliam sententiam ab ipso propugnatam *l.* 3. *c.* 3. *n.* 4. ubi tenet cum *P. Nav.* (et idem tenent *Sot. Rodr. et Vega apud Salm. de Rest. c.* 4. *n.* 34.) non esse licitum alterius vitæ propriam postponere, putà cedendo cibum in penuria, aut tabulam in naufragio; quia ex præcepto caritatis quisque tenetur propriam vitam præferre alienæ. Sed, cùm sit etiam valde probabilis et communior sententia opposita, quòd liceat ob honestum finem, conservationem propriæ vitæ omittere, ob alterius vitam servandam, ut tenent *Lugo D.* 10. *n.* 48. *Less. l.* 2. *c.* 9. *n.* 29 *et* 31. *et Salm. de Rest. c.* 2. *n.* 34. *cum Victor. Prado, Dian. ac Trull.*, quia hoc non est directè sibi mortem inferre, sed vitam non tueri, quod licitum est ob justam causam : ideo valde probabiliter DD. cum *Lugo D.* 14. *num.* 115. *Mol. D.* 37. *n.* 10. *et Croix lib.* 3 *p.* 2. *n.* 1232. *cum Haun.* dicunt in casu proprio te satis obligari ad servandum secretum etiam cum discrimine vitæ, si id promiseris; aliud enim est prodigere vitam, aliud omittere (ut dictum est) ejus conservationem, ut promissum serves.

Quomodo autem peccent aperientes et legentes litteras alienas, vide *l.* 5. *n.* 70.

972. — « 6. Hinc quoque, si quis injustè lædit famam tuam, » nec potes eam tueri, nec recuperare alia via quàm immi- » nuendo quoque famam illius, id licet (dummodo falsa non » dicas) in tantum, quantum ad tuam famam conservandam » necesse est, nec magis lædas quàm lædaris, collata tua, et alte- » rius persona. Vide *Card. de Lugo n.* 50.)* *Ita Carden. ap. Croix* » *l.* 3. *p.* 2. *n.* 1217. *et consentit Tourn. t.* 1. *p.* 381. Secus ta- » men, si agatur in judicio, et tu nullo modo possis probare illius » crimen; quia tunc infamatio illius nihil tibi prodest. *Omnino*

» *etiam peccas, si falsa dicas, ex Prop. 44 damnata ab Innoc. XI* » *quæ dicebat :* Probabile est non peccare mortaliter, qui impo- » nit falsum crimen alicui, ut suam justitiam et honorem de- » fendat, etc.) *

973. — « 7. Si quis solatii tantùm causa, et non intentione » detrahendi, alicui amico narret injuriam ab alio sibi factam, » non videtur esse mortale, etsi inde aliqua infamia proveniat » auctori; ea enim ipsi imputanda est. * (*Est communissima ap.* » *Salm. ib. n. 46. Et communis cum Mazz. t. 2. p. 444. cum Nav.* » *Bon. Sayr. Led. etc.* Hinc probabiliter ait Mazz. cum aliis, » excusari posse saltem à mortali, famulos detegentes injurias » illatas à dominis, uxores à viris, filios à Patre, Religiosos » à Prælato.) * Cavendum tamen, ne dicatur pluribus, vel » apertiùs nominetur persona, quàm necesse sit ad consilium, » vel solatium. *Less. Laym. Tann. 2. 2. q. 8. d. 2. d. 4. Card.* » *Lugo d. 14.* et sic excusari posse famulos (saltem à mor- » tali), qui injurias sibi ab heris suis, uxores, quæ à maritis, » filios, qui à patre, Religiosos, qui à Prælato illatas, doloris » tantùm mitigandi causa, referunt, docet *Trull. l. 7. c. 10. p. 11.* » *ex Less. Laym. Tann. Nav. Dian. p. 2. R. 39.* Idem putat *Caj.* » dicendum, si crimen occultum reveles uni alicui viro prudenti, » et taciturno, cui dicere perinde sit, ac si nulli diceretur, cò » quòd damnum illud censetur leve : et sic *Trull. l. 7. c. 10. d. 11.* » *cum Dian. p. 1. t. 3. m. R. 22. et p. 2. t. 5. R 33.* excusat pœ- » nitentem, qui in confessione manifestat complicem : dicuntque » cum *Tann. Bon. Escob. E. 9.* eam sententiam esse probabi- » lem. Verùm hoc universim non videtur satis tutum, quia læsio » famæ apud unam etiam personam censetur gravis, ut patet ex » judicio temerario; imò sæpe quidam ægriùs ferunt se lædi » apud unam personam gravem, quàm apud tres vel quatuor alias. » Unde *Suar. Fill. Less. Azor. et Laym.* putant communiter esse » mortale. Vide *C. Lugo l. c.* »

Sed opposita sententia, nempe quòd revelare crimen alterius uni vel alteri viro probo, non sit mortale satis est probabilis, ut dicunt *Less. lib. 2. c. 11. n. 70. Caj. 2. 2. q. 73. art. 2.* item *Nav. Trull. Covar. P. Navar. Reg. Bon. Tamb.* et alii. Ratio, quia, cùm fama consistat in communi æstimatione hominum, non cen- setur absolutè diffamatus, qui apud unum vel alterum tantùm suam famam amiserit. Et huic sententiæ apertè adhæret *D. Th. Quodlib. 11. art. 13. ad 3.* ubi dicit : « Ad 3. dicendum, quòd » si aliquis referat Prælato culpam proximi, intendens vel cau- » telam in futurum, vel aliquid hujusmodi, quod ad emendatio- » nem proximi videret expedire, non peccat. Si autem hoc sive » Prælato, sive alicui amico suo ex malitia refert, tunc peccat » mortaliter. Quòd si ex incautela alicui dixerit hoc (id est cri- » men alterius) ita tamen quòd non proveniat inde aliud, vel » infamia vel vituperium proximo delinquenti, tunc non peccat » mortaliter, licèt incautè agat. » Ergo S. Doctor putat non pro- venire illi infamiam, cujus crimen uni tantùm reveletur, nisi

aliunde infamia ei proveniat, nempe si alter sit aliis manifestaturus. Secus autem ait *S. Thom.* si tu peccatum proximi amico revelares *ex malitia,* nempe ex pravo animo nocendi, tunc non poteris à mortali excusari. Nec dicas verbum illud *ex incautelâ,* intelligi pro inadvertentia, ex hac enim nunquam peccatur mortaliter; sed omnino intelligitur imprudentia, sive levitas animi, quæ tantùm est venialis; et tunc tantùm erit mortalis, cùm ex ea « inde provenit delinquenti infamia aut vituperium. » Nec obtat paritas judicii temerarii à *Busemb.* allata; nam bene respondet *Less. loc. cit.* quòd ibi peccatum mortale non committitur ob damnum famæ, sed ob gravem injuriam quæ alteri irrogatur, cùm quisque habeat jus ne falsum crimen ei imputetur, et ideo judicium temerarium est mortale, ut docet *D. Thom.* 2. 2. *q.* 60. *art.* 3. *ad* 2. dicens : « Hoc autem ipso quòd aliquis ma-» lam opinionem habet de alio, sine causa sufficienti, indebitè » contemnit ipsum, et ideo injuriatur ei. » Idque patet ratione, quia, si judicium temerarium esset mortale ob damnum famæ alteri proveniens, etiamsi tu ex justis indiciis, tibi tantùm notis, judicares de occulto illius crimine, adhuc graviter peccares, quod nemo dicet : ergo malitia judicii temerarii non sumitur ex damno infamiæ, sed ex contemptu, sive injuria quæ proximo infertur.

« 8. Crimen simpliciter publicum, sive sit notorium jure, sive » facto, manifestare aliis, qui id nesciunt, non est peccatum » mortale injustitiæ; quia hoc ipso auctor amisit jus ad famam, » cùm ratio justi judicii, et evidentia facti faciat, ne de injuria » justè queri possit. Quod confirmat consuetudo, mandans histo-» riæ publica crimina.

« Dixi, *non est mortale injustitiæ :* quia detegere eo loco, quo » fama non erat perlatura, vel nonnisi post longum tempus, vel » aliter cum gravi mœrore ejus, qui commisit, sæpe potest esse » mortale contra caritatem, ut *Less. Val. Tol. l.* 5. *c.* 65. con-» tra *Nav. et Caj. V. C. Lugo d.* 14. *n.* 59. *Fag. p.* 2. *l.* 5. *c.* 3. »

974. — Quæritur, an peccet mortaliter, qui crimen in aliquo loco publicum manifestat in alio loco, ubi ejus notitia nondum pervenerit, nec perventura erit intra breve tempus? Circa dubium hoc tres sunt sententiæ. *Prima cum Discastill. Vill. Antoine, Cont. Tournely, Cuniliati, etc.* tenet eum peccare graviter contra justitiam, quia peccator ille in eo loco adhuc est in suæ famæ possessione. *Secunda* sententia cum *Less. Bon. et Sylv.* tenet peccare graviter, sed tantùm contra caritatem. Ratio, quia licèt reus jam amiserit jus ad famam, graviter tamen ille tristaretur, si sciret crimen suum patefactum fuisse ubi erat occultum. *Tertia* sententia communior, quam tenet *Card. de Lugo de Rest. D.* 14. *n.* 59. (et hic vocat communem et veram (cum *S. Antonino, Cajetano, Ledesma, et Jo. Majori, ac Salm. eod. tit. c.* 14. *n.* 61. *cum Nav. Bannez, Serra, Filliuc. Fagund. Macado,* et aliis dicit non peccare graviter neque contra justitiam, neque contra caritatem. Plures adducunt rationes præfati Auctores pro hac sententia. Ratio mihi probabi-

bilior videtur esse, quòd publico bono conducit facinorosos non ignorari, ut ab eis caveant omnes, publicum enim bonum sanè præferendum est famæ privati hominis. Hæc tamen ratio valet tantùm respectu illorum criminum, quæ reddunt hominem perniciosum, et ab aliis vitandum, ut sunt crimina homicidii, proditorii, lenocinii, scandalosæ impudicitiæ, et similium. Nec obstat dicere reum in eo loco suam famam possidere, et ideo non posse illa expoliari cum sola opinione probabili. Nam respondetur, quòd eodem tempore quo suum crimen fit publicum, ex una parte jam probabiliter amittit ipse jus ad suam famam, et ex alia communitas aliorum acquirit jus ad eum agnoscendum, ut eum vitet; et cùm suum jus tunc evadit incertum, redditur etiam incerta possessio illius. *P. Concina* (*Compend. Theol. tom.* 1. *p.* 239. *n.* 10.) in hac quæstione distinguit, et ait, quòd cùm delictum est publicum *notorietate facti,* id est si publicè est patratum, tunc in omni loco manifestari potest ; cùm autem esset publicum tantùm *notorietate famæ*, respectu ad illius manifestationem, sic concludit : « Cauti omnes sint oportet, quia facilè fingitur hæc » publica fama. »

« 9. Similiter non est peccatum contra Justitiam, saltem mor- » tale, quærere causam captivitatis alicujus, vel de ea loqui, » sicut enim captivitas est publica, sic etiam causa videtur esse » facta publica, *Sayr. Bon. Trull. t.* 7. *c.* 10. *d.* 11. Ubi eo- » dem modo excusat eum, qui refert delictum alicujus publicum, » referendo simul pœnitentiam et emendationem : secus, si tacea- » tur pœnitentia quam fecit : sic ait peccare historiographum, » describendo peccata mortuorum publica, et non referendo » pœnitentiam, vel emendationem, si respuerint.

« 10. Similiter manifestare crimen quod nondum est publi- » cum ; moraliter tamen certum est, brevi fore publicum (sive » per facti evidentiam, sive per sententiam Judicis) non est » mortale, quia parum nocet, nisi tamen ex ista anticipatione » sequerentur gravia damna, v. gr. in officio, etc. *Card. Lugo* » *l. c. n.* 92. »

975. — Ut autem aliquod crimen possit dici publicum, censent *Mol. Lugo et Haun. ap. Croix lib.* 3. *p.* 2. *n.* 1219. *et Elbel Cons.* 13. *n.* 379. *cum aliis* sufficere, si in aliqua communitate octo personarum, quatuor illud sciant; vel si centum personarum, sciant quindecim ; vel si mille, sciant viginti aut circa diversarum familiarum plusquam duarum : publicum autem esse in aliqua vicinia 40 personarum, si sciant 8 ex diversis familiis. Item, si in oppido 5000 civium sciant 40 per illud dispersi ; Addit *Stephan.* cum aliis, crimen dici famosum, si illius fama pervagatur per majorem partem oppidi, communitatis, viciniæ, vel parochiæ. Item dicunt *Mol. et Lugo* dici infamatum in Regno, qui jam infamatus est in curia, vel in alio illustri loco, ex quo facilè in regnum fama dimanet.

976. — « 11. Infamem in uno crimine de altero valde affini » infamare, est tantùm veniale : ut v. gr. si de adultero dicas,

» quòd miserit litteras amatorias ; quia tunc non notabiliter au-
» getur infamia. * (*Nec si de publico fure dicas esse perjurum ;*
» *nec si de famulo lusore dicas omisisse Missam, non curare fami-*
» *liam. Ita Salm. n.* 52. *cum Less. Lug. Bon. Tap. etc. Vel si*
» *dicas de milite fornicationem, vel duellum patrasse.*) * De dis-
» parato tamen, et non connexo crimine infamare, est mortale ;
» quia infamis in uno genere vilii non amisit jus famæ in aliis
» virtutibus. *Tan. d.* 4. *de just. q.* 8. *d.* 7. *n.* 141. *ex Nav. et*
» *Less.* * (*Sic etiam dicunt Salm. ibid. cum Less. Lugo, Bon. etc.*
» *esse grave de fœmina diffamata de uno adulterio narrare aliud*
» *occultum*) * contra *Sylv.* V. *detractio*, *Palud. etc.*

977. — « 12. Detractio materialis ex loquacitate orta est mor-
» tale, si gravem proximi læsionem importet, idque advertatur ;
» quia, etsi non intendatur directè læsio alterius, ea tamen in-
» directè et implicitè est volita, et æquivalet formali. Veniale
» autem tantùm erit, si non sequatur læsio gravis, quia scilicet
» communiter non seriò accipitur, nec creditur. Similiter erit
» veniale tantùm, audita referre, ut audita tantùm, hoc est,
» nihil affirmando de rei veritate, sed dubitationem potiùs suam
» de ea significando ; ita ut nulla inde secutura putetur infamia,
» nec auditores rationabiliter sint crediturі. Ita contra *Azor.*
» *n.* 3. *l.* 13. *c.* 6. docet *Tann.* 2. 2. *d.* 4. *q.* 8. *d.* 7. *n.* 121. *Esc.*
» *E.* 10. *c.* 4. *n.* 40. eò quòd diffamatio, si fortè sequatur, im-
» putetur audienti, si credat. Idem docet *C. de Lugo l. c.* rectè
» limitans, nisi grave damnum ex modo narrandi, vel ex levi-
» tate audientium (qui temerè crediturі sint, et vulgaturі)
» secuturum possis prævidere. Hinc peccas graviter contra justi-
» tiam, si, referens grave crimen, addas id tibi dictum esse à
» viro fide digno, quia præbes sufficiens fundamentum credendi.
» V. *Dian. t.* 5. *m. R.* 18. »

Quæritur, an referre tantùm peccata occulta alterius ut ab aliis audita, sit mortale ? dicendum I. Non peccas mortaliter, si ita referas ut tibi probabile non sit ullam inde infamiam orituram, eò quòd alii non sint crediturі. Dicendum II. Si audita referas coram iis, qui probabiliter sint crediturі ex sola sua levitate, vel malitia, non peccas contra justitiam, quia non es causa efficax damni, sed merè per accidens et peccas contra caritatem, quia quisque tenetur tamen impedire grave damnum proximi, quantùm commodè potest. Dicendum III. Si tandem ita referas, ut audientes probabiliter, et meritò sint crediturі, putà si asseras audivisse à persona fide digna, tunc peccas etiam contra justitiam, quia das sufficientem causam credendi malum. Ita *Less. l.* 2. *c.* 11. *d.* 5. *Lugo D.* 14. *n.* 56 *et* 57. *Spor. de* 8. *Præc. c.* 4. *n.* 62. *cum S. Anton. Caj. Sylvest. Laym. Tamb. et communi*, *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 1207. *Salm. de Rest. c.* 4. *n.* 52. *cum Soto, Trull. Vill. Sylvio, etc.* Addit *Less. l. c. n.* 24. (et hoc *Salm. n.* 49. habent ut certum cum *Bann. Lugo, et Bon.*) quòd si referas crimen alicujus valde enorme, putà hæresis, rebellionis, aut sodomiæ, tunc peccas graviter, etiamsi dubitanter dicas,

quia hæc sola suspicio horum valde infamat, juxta dicta *n.* 964. E converso, si referas crimen tanquam auditum à personis fide indignis, v. gr. ab inimicis infamati; et tunc non peccas mortaliter respectu infamati, ut *Salm. ib.*

978. — « 13. Mortuum infamare, minùs grave est quàm » vivum; mortale tamen, et ad restitutionem obligans, *Less.* » *lib.* 2. *c.* 11. *d.* 21. *Bon. d.* 1. *q.* 3. *p.* 2.

« 14. Non esse mortale de aliquo ignoto, vel indeterminato » malè loqui, v. gr. in tali loco esse multos improbos, in tali » Collegio unum Canonicum commisisse grave crimen, v. gr. » simoniam, etc. docet *Escob. E.* 10. *c.* 4. *Fag.* quod *Trull. l.* 7. » *c.* 10. *d.* 4. *ex Bon. Az. etc.* limitat, si non sit tale, quòd in » alios redundet.

« 15. Gravissimè autem peccant, qui Ordini seu statui alicui » Religiosorum in communi, vel Monasterio detrahunt, dicendo » v. gr. quòd in eo malè vivatur, non servetur observantia regu» laris, etc. *nisi id sit planè notorium:* quia gravissimè nocent, » tenenturque sub mortali ad restitutionem toti communitati, à » qua Superioris remissio non excusat, *Sot. Nav. Trull. c.* 10. » *n.* 14. Talem autem sufficienter confiteri, si dicat, detraxi » cuidam Religioni, Ordini, vel Monasterio, et sive sit commu» nitas numerosa, sive non, docet *Lugo et Tamb. de exped. conf.* » *l.* 2. *c.* 1.

« 16. Similiter mortale est, tacita persona, nominare Monas» terium, vel Ordinem religiosum, ex quo aliquis grave pecca» tum occultum, v. gr. adulterii, vel fornicationis commiserit. » *Nav. Trull. c.* 10. *n.* 14.

« 17. Explicandum est in Confessione, an apud multos, et » quot circiter; an verò apud unum tantùm alicui detraxerit. Ita » probabiliter *Bon. de sacr. d.* 5. *q.* 5. *p.* 2. §. 3. *diff.* 3. *n.* 16. » *et* 21. *ex Sanch. Sylv. Andr. n.* 135. Sed *C. Lugo d.* 16. *n.* 125. » 130 *et* 149. *ex Nav. Salas, Con.* etc. negat, dicitque contrarium esse probabilius. Nec omittendum, si quem infamaveris » libello famoso; cùm id sit genus detrahendi gravissimum, et » ad plurimos pertinens. Non tamen necessariò dicendum, in » quo genere infamaveris; quia fama semper est ejusdem speciei » in genere moris, *Card. Lug. d.* 16. *n.* 265.

979. — « 18. Peccat mortaliter contra justitiam, et tenetur ad » restitutionem, ratione cooperationis, qui audit detractorem, » excitando, vel animando efficaciter: qui verò lætatur tantùm » detractione audita, aut, licèt non lætetur, qui non impedit, » cùm commodè possit, peccat pro ratione damni, mortaliter, » vel venialiter contra caritatem; non tamen tenetur ad resti» tutionem, nisi sit superior, pater, vel dominus: is enim ex » officio tenetur impedire subditum, ne alteri injustè noceat. » Dixi, *si commodè possit:* quia non peccat qui putat monitio» nem suam nihil profuturam; vel ex eo magnum incommodum » metuit, vel qui rationabili verecundia prohibetur, ob auctori» tatem detrahentis. Debet tamen tunc discedere, si commodè

» potest, faciem tristiorem ostendere, vel alio modo sermonem
» avertere, *Less. et Bon. l. c.* Hinc æqualis rarò, inferior raris-
» simè tenetur corrigere detractorem. 1. Quia audiens plerumque
» nescit, an quod dicitur, sit notorium, tametsi ipse ignorave-
» rit; et in dubio non est, cur damnet detractorem: in quo multi
» falluntur, existimantes, simul ac aliquid audiunt dici contra
» proximum, id sibi mox refutandum * (*Excipe, si detrahens sit*
» *homo perditus, ut rectè ait Ronc. de 7. Pr. p. 2. q. 11. R. 4.*)*.
» 2. Quia, cœpta detractione, sæpe meliùs consulitur proximo,
» si sinatur absolvi, quàm si abrumpatur. Nam si distinctè ex-
» plicetur, sæpe non tam graviter apprehenditur, quàm initio
» conceptum erat. 3. Quia sæpe sine gravi offensione non potest
» corrigere. 4. Quia sæpe alter habet justam causam manifes-
» tandi, præsertim uni soli. *C. Lugo loc. cit. n.* 128. *V. Dian.*
» *t.* 3. *m. R.* 24. *et t.* 5. *m. R.* 25. »

Sed meliùs hæc sunt explicanda. Quæritur, quomodo peccet audiens detrahentem? Resp. I. Qui inducit alterum ad murmurandum, certè peccat graviter, et contra justitiam. Resp. II. Qui autem non inducit, sed tantùm gaudet de detractione gravi, peccat graviter, non contra justitiam, sed contra caritatem, cùm delectetur de gravi damno proximi; ita cum aliis *S. Th.* 2. 2. *q.* 73. *n.* 4. Excipiunt *Less. et Bon. ap. Salm. c.* 4. *de Rest. n.* 69. si ille non gauderet de infamia proximi, nec de detractione, sed de auditione rei novæ, seu de cognitione curiosa alienorum criminum. Imò *Elbel. n.* 263. *Ronc. de 7. Pr. c.* 2. *q.* 11. *R.* 2. *Spor. de* 8. *Pr. c.* 4. *num.* 106. *cum Mol. Less. ac Laym. Bon. p.* 21. *n.* 5. *et Salm. cum Tol. Dian. et Reg. ibid.* dicunt non peccare graviter, etiamsi de ipsa detractione delectetur, non causa odii vel gaudii de alterius damno, sed ex curiositate seu vanitate; idque deducunt ex *S. Th.* qui *l. c.* tunc tantùm docet esse grave, quando *placeat ei detractio propter odium ejus cui detrahitur.* Resp. III. Superior tam detrahentis quàm detracti peccat graviter audiendo detractionem, si eam non avertat, cùm commodè possit; quia ipsi specialis obligatio incumbit corrigendi detrahentem, aut damno infamati obviandi. *S. Th. eod. loc. cit. Lugo D.* 14. *num.* 133. *Spor. n.* 107. *cum comm.*

980. — An autem Superior tunc peccet contra justitiam, et teneatur ad restitutionem? *Prima* sententia cum *Bus.* hîc affirmat, si Prælatus sit Superior detrahentis; quia, dicit, ipse tenetur ex officio obstare, ne subditus alteri noceat. *Secunda* sententia cum *Salm. d. c.* 4. *n.* 70. *Bann. et Tap. ib.* affirmat, si sit Superior infamati, quia ex officio tenetur ad obviandum infamiæ subditi, quæ officit illi ad bonum spirituale in alios promovendum. *Tertia* tamen fortè probabilior sententia negat peccare contra justitiam, neque Superiorem detrahentis, cùm ipse non teneatur invigilare bono alterius non subditi (sed non excusatur à culpa gravi contra caritatem, et etiam contra justitiam, si sit Episcopus, vel Parochus, et non corrigat, quia hi tenentur ex justitia ad corrigendos subditos, juxta dicta *num.* 360. *vers. Sed*

dubitatur) ; neque Superiorem infamati, cùm ipsi non incumbat ex justitia bono temporali subditi attendere. Quòd autem infamatus impediatur sic promovere spiritualem profectum aliorum, videtur esse per accidens. Ita *Sotus. Rebell. et Dicast. ap. Salm. ibid.* et consentit *Lugo D.* 14. *ex num.* 230. Bene autem advertit *Lug. n.* 133. quòd si infamatus et infamans sint subditi, et infamatus imploret Prælati auctoritatem, ut fama ei restituatur; tunc ille ex justitia ad id tenetur, modò possit sine timore gravioris mali.

981. — Dubium majus est, an persona particularis peccet graviter, si detractionem, cùm commodè possit, non avertit? Affirmant *Bus. hîc cum Lugo, Less. Bon. Dic. etc. ap. Salm. ib. n.* 72. Sed quia Auctores relatæ sententiæ plures addunt limitationes, quas offerunt *Bus. Lug. etc. n.* 978. *ut supra;* censent absolutè *Salm.* dicendum esse cum communi Thomistarum, privatam personam nonnisi venialiter peccare, si ex verecundia, timore, vel negligentia detractioni non resistat, etiam cùm commodè possit : modò præter infamiam aliud damnum ex detractione non accedat. Ita *Ronc. de 7. Præc. c.* 2. *Reg. in prax.* 7. *Less. l.* 2. *c.* 11. *num.* 22. *Spor. num.* 109. *Mazz. tom.* 2. *p.* 448. *Elbel Conf.* 12. *n.* 373. *Salm. n.* 74. *cum Sot. Bann. Tap. Reb. Tann. Dian. etc. ex S. Thoma* qui 2. 2. *quæst.* 73. *a.* 4. sic docet. « Si » verò non placet ei peccatum, sed ex timore, vel etiam negli- » gentia, vel verecundia quadam omittat repellere detrahentem, » peccat quidem, sed multò minùs, quàm detrahens, et plerum- » que venialiter. » Addit autem S. Doctor *plerumque* (ut notant *Salm.*), quia dicit postea in tribus casibus peccare graviter, nempe 1. si esset Superior; 2. si aliud damnum proximo immineret; 3. si ipse ob timorem ultimum finem in creatura constitueret. Præterea, præcisis his casibus, memoranda est alia doctrina *S. Th.* 2. 2. *q.* 33. *a.* 2. *ad* 3. relata per extensum *l.* 2. *n.* 36, ubi docet excusari à mortali, qui ob timorem omittit facere correctionem, modò ei non constet quòd correctio sit profutura. At quia in hac materia detractionis difficillimè constare potest correctionem proficere, et aliunde facillimè offenduntur detrahentes coram aliis correpti, imò periculum est quòd potiùs augeant vel confirment detractionem : ex omnibus his motivis simul congestis rationabiliter sustineri potest præfata communissima sententia excusans universè audientes à mortali, si correctionem omittant. Excusantur autem apud omnes etiam à veniali, qui, advertendo detractionem, discedunt, vel sermonem divertunt, vel faciem avertunt, aut tristem ostendunt ex *Prov.* 25. *v.* 23. *Dissipat facies tristis linguam detrahentem.* Ratio, quia istæ actiones sunt veræ correctiones. Vide *Salm. n.* 72. *Elbel. n.* 373. *Mazzot. loc. cit. et alios* communiter.

982. — « Quæres 1 an liceat alium infamare ad tormenta » gravia vitanda?

» Resp. 1. Licet, si crimen sit verum; quia nullam alteri » facit injuriam, cùm habeat jus illud in necessitate revelandi.

« Resp. 2. Si crimen sit falsum, non licet; quia esset mendacium perniciosum. *Sylo.* tamen, et *Nav.* putant veniale » tantùm esse, si sola infamia sequatur, et post torturam revocetur, eò quòd non sit infamia efficax. * (Vide infra *l.* 4. » *n.* 277.) *

983. — « Quæres 2. an liceat seipsum infamare?

« Respondetur : Id non esse saltem mortale regulariter. Ita » *Less. Fill. et Laym. l.* 3. *t.* 3. *p.* 2. *c.* 3. *n.* 14. quia non est contra » justitiam, cùm sit famæ suæ dominus; nec contra caritatem, » quia hæc non obligat ad bona externa conservanda, nisi in » quantum id exigat salus propria, vel proximi.

« Dixi, *regulariter* : quia per accidens potest esse mortale, ut » v. g. si tua fama sit necessaria muneri, vel si tibi damnum » vitæ, vel aliis infamiæ ex eadem sequeretur.

« Non est mortale, ad vitanda gravia tormenta, falsum crimen » sibi imponere, ex quo etiam mors sequatur : quia non tenetur » homo cum tantis cruciatibus vitam suam tueri, nec talis dicitur » se interficere, sed tantùm ex justa causa vitam morti exponere. » *Less. Ang. Sylo. Fill. Tann.* * (Vide inf. *lib.* 4. *n.* 275.) * »

984. — Notandum autem est hîc, quomodo restituendus sit honor injustè ablatus. Certum est, quòd, si honor publicè sit ablatus per contumeliam, publicè etiam restitui debet coram illis, qui dehonorationi præsentes fuerunt, vel saltem per modum, quo satisfactio de facili ad ipsorum notitiam pervenire possit. Sufficit autem, ut satisfactio fiat per aliam personam, quæ nomine dehonorantis veniam petat, etc. Ita *Salm. de Rest. c.* 4. *n.* 110. *cum Trull. et Pal. et Nav.*

985. — Sed quæritur I. An, si contumelia fuit occulta, debeatur satisfactio? Negant *Mol. D.* 46. *ex n.* 5. *et Laym. l.* 3. *tr.* 3. *p.* 2. *c.* 7. *n.* 6. Sed isti Auctores diversa ratione ducuntur; ratio *Laym.* est, quia in eo casu adest injuria sine damno, quo secluso, nullam ait esse obligationem restitutionis. Ratio autem *Molinæ* est, quia, licèt damnum adfuerit, illud tamen transiit, et ampliùs non perseverat, cùm deinde offensor jam solutam debitamque honoris testificationem nunc offenso exhibeat, ut supponitur. Sed affirmandum reor omnino cum communi et vera sententia, quam tenent *Less. l.* 2. *c.* 11. *n.* 144. *Salm. de Rest. c.* 4. *n.* 112. *cum Reb. Trull. Vill. Prado, et Serra, Spor. de* 8. *Pr. c.* 4. *n.* 135. *Ronc. de* 7. *Pr. q.* 4. *c.* 1. *q.* 2. *R.* 3. *cum S. Anton. Lugo. D.* 15 *n.* 54. qui dicit omnino tenendam, referens ex *Rebel.* contrariam reprobatam fuisse Romæ à Censoribus Societatis JESU. Ratio, quia contra rationes primæ sententiæ probatur in tali casu, quòd bene adest damnum, et damnum perseverat. Quòd adsit damnum non videtur posse negari; nam, ut pro certo habet *S. Th.* 2. 2. *q.* 72. *a.* 1. *ad* 1. in omni contumelia, adhuc occulta, præter injuriam adest damnum honoris injustè læsi, cùm quisque habeat jus ut debitus honor ei servetur. Quòd autem damnum hoc perseveret, pariter non est dubitandum, cùm honor offensi remanet læsus; usquedum per debitam satisfactionem

reparetur. Non reparatur verò per signa communia postea exhibita, ut supponit *Mol.* postquam injuria est illata; quia, ut bene arguit *Lugo*, qui alteri injuriam irrogavit, in æstimatione hominum non videtur eum honorare sicut debet, imò potiùs videtur contemnere, si honore solito ipsum revereatur, quin veniam ei petat contumeliæ irrogatæ. Cæterùm ipsi *Molin. et Laym.* non negant quòd offensor teneatur petere veniam ab offenso, saltem ad reconciliandum animum illius exasperatum, juxta præceptum Salvatoris *Matth.* 5. « Si offers munus tuum » ad altare, et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet ali- » quid adversùm te, vade priùs reconciliari fratri tuo. »

986. — Quær. II. Quomodo facienda sit honoris restitutio? Resp. illam satisfactionem requiri, quæ censetur sufficiens ad manifestandum æstimationem, juxta conditionem personæ offensæ. Si enim dehonorans fuerit Superior, sufficiet si honorabiliter dehonoratum salutet, domi invitet, benevolentiam ostendat, etc. Secus, si fuerit æqualis vel inferior; tunc major satisfactio requiritur, nempe ut præveniat in salutando, cedat locum, veniam petat; qui modus quidem aptior est ad contumeliam compensandam : cæterùm talis petitio veniæ non est necessaria, nisi quando aliter satisfieri nequeat. Ita *Less. l. 2. c. 11. n. 244. Salm. d. c. 4. n. 113 et 114. cum Caj. Trull. Bon. Dian. etc.* Ideo addunt nunquam teneri Prælatum veniam petere à subdito, herum à famulo, virum ab uxore, nobilem à plebeio.

987. — Quær. III. An veniæ petitio sit semper sufficiens satisfactio? Affirmant *Less. ib. n. 145. cum Bon. Trull. etc. ap. Salm. d. c. n. 115.* Sed negant *Salm. n. 116. cum Soto, Serra, Lug. Led. et Ronc. l. c. cum S. Ant. Laym. et Ant. à Sp. S.* Quando enim injuria est gravissima, putà, si subditus inhonoret Superiorem, vel plebeius nobilem alapa percutiat, ultra petitionem veniæ, tenetur petere illam flexis genibus, vel aliam similem humiliationem ostendere : quæ quidem sententia probabilior est.

988. — Cæterùm, quoad praxim diligenter advertendum puto, quòd multoties expedire continget, ut Confessarius omittat monere pœnitentem in bona fide existentem, qui alium inhonoravit, de satisfactione præstanda, in pluribus casibus : Et I. Si prævideat monitionem non profuturam, imò potiùs obfuturam, juxta regulam infra dicendam de *Sacram. Pœnit. l. 6. num. 610.* dum experientia constat, quòd pœnitentes facilè tales satisfactiones promittunt, sed difficulter in facto esse adimplent ob ruborem quem postea in hoc sentiunt, vel apprehendunt. II. Si probabiliter putet, dehonoratum magis recusare, quàm cupere illam publicam satisfactionem, ne memoria injuriæ acceptæ apud alios redeat, aut ne ipse rubore magis afficiatur, ut *Lug. D. 15. n. 58. cum Mol.* Tunc verò bene advertit *Lug. ib.* aliam esse quærendam viam honorandi peculiariter offensum extraordinariis actionibus, in quibus aptiùs contineatur petitio veniæ. III. Idem dicendum si probabile periculum sit, quòd in actu satisfactionis odia inter offensum et offensorem renoventur. IV. Si ex

signis manifestè appareat remissio facta ab offenso, nempe si iste sponte ad offensorem accedat, atque valde familiariter, et jocosè cum eo tractet, et similia. Notant autem hîc *Salm. ib. n.* 126. *cum Bon. Dic. Trull. etc.* non sufficere, ad præsumendam remissionem, simplicem familiarem conservationem offensi : multi enim odium deponunt, et dissimulant injuriam acceptam ad evitandam notam, vel aliud damnum; sed satisfactionem verè non condonant.

989. — Quær. IV. Utrùm, si tu offensus vindictam sumpseris, liberetur offensor ab onere satisfactionis pro contumelia illata ? Videtur quòd non, quia non videris recuperare honorem tuum læsum per læsionem honoris offensoris tui. Sed affirmandum cum *Lugo D.* 15. *n.* 58. et communi sententia. Ratio, tum quia per vindictam jam censeris tibi satisfieri, tum quia offensor tuus, tolerando posteriorem injuriam, videtur suam culpam recognoscere, et satisfacere pro offensa priùs tibi illata. Rectè verò censet *Lugo. n.* 60. quòd si injuria à te irrogata tuam primam offensam notabiliter excedat, teneris tu saltem secundùm excessum satisfacere.

990. — Quær. V. Utrùm, si offensor à judice publicè puniatur, adhuc teneatur in conscientia pro injuria illata satisfactionem exhibere ? Probabilissimè negat *Lugo d. D.* 15. *n.* 61. cum communi. Ratio, quia ipsa pœna inflicta pro honore tibi ablato videtur satis honorem tuum resarcire. Ita etiam, si offensor à Judice coactus debitam satisfactionem tibi præstiterit : tunc enim licèt coactè, jam verè testificationem exhibuit æstimationis tuæ dignitatis. Dixi *debitam,* nam si satisfactio imposita à Judice non fuit sufficiens ad reparandum tuum honorem ablatum, adhuc remanet ei obligatio illum ad æqualitatem resarciendi.

DUBIUM III.

An, et quomodo fama restituenda.

991. Quomodo debeat fama restitui ? Et an apud auditores etiam mediatos ? — **992.** Quid, si verum crimen propalaveris ?— **993.** Quid, si bona fide alterum infamaveris ?— **994.** An tunc tenearis ad damnum, si advertens, famam non restituas ? An autem diffamans injustè de crimine vero, teneatur restituere integrum damnum ? — **995.** Quid notandum circa infamantem libello famoso ? — **996.** An tenearis ad damnum ortum ex infamatione ?— **997.** Quæ excusent à restitutione famæ ? — **998.** Quid, si prudenter judices rem oblivione deletam ? —**999.** An et quando restitutio famæ possit compensari, si alter renuat restituere ? — **1000.** An tenearis infamiam pecuniis compensare ? — **1001.** An infamatus possit pecuniis sibi famam compensare ? — **1002.** An excuset à restitutione periculum vitæ vel propriæ infamiæ ? — **1003.** Quid, si infamatus remittat restitutionem ? Et an hæc liceat remitti ?

991. — « Resp. Nisi sit causa excusans, patet ex natura jus-» titiæ, et ex dictis de Restitut. famam injustè ablatam restitui

» debere. Et quidem, si verum crimen quis narravit, debet opi-
» nionem conceptam, quantùm potest, apud audientes abolere,
» dicendo v. gr. se malè dixisse, injuriam intulisse, deceptum
» esse, etc. Vel, si hac ratione parum proficiatur, cum laudando
» in aliis rebus, crimen extenuando, honores ejus in re alia pro-
» curando etc.; sic enim sensim tantumdem fama ejus illustratur
» ex una parte, quantùm ex altera obscurata fuit. Quòd si autem
» crimen falsum impegisti, teneris id apertè retractare (adhi-
» bito etiam, si opus est, juramento.)* (*Sufficit autem juramen-
» tum, quin adhibeantur etiam testes, ut tenent Navarr. Trull.
» Dicast. Salm. de Rest. c. 4. n. 129. contra Lug. Bonac. etc.
» qui etiam testes requirunt.*)* apud eos, quibus dixisti, et (per
» se loquendo) ad quos infamia pervenit, sive apud auditores me-
» diatos : ut contra *Less. et Tann.* 2. 2. *d.* 4. *q.* 6. *d.* 6. *n.* 146.
» docet *Card. Lugo,* quia totum damnum famæ, cujus causa es,
» teneris reparare.

« Licèt aliquando sufficiat dicere, te penitus deceptum, rem
» aliter se habere, malè te informatum fuisse. Vide *Laym. l.* 3.
» *t.* 3. *p.* 2. *c.* 7. *Less. c.* 11. *d.* 30.

« Dixi, *per se,* plerumque enim per accidens ab hac obligatione
» talis excusatur respectu auditorum mediatorum : tum ob mora-
» lem impotentiam, tum quia eo ipso, quòd apud immediatos re-
» tractavit, implicitè illis commisit ut hanc retractationem ipsi
» indicent aliis, si quibus fortè revelaverint. Idque confirmat praxis
» Confessariorum, qui tantùm obligant, ut retractent apud eos,
» quibus ipsi revelarunt. Vide *Card. Lugo loc. cit.* »

Quæritur, an infamator teneatur famam restituere, non solùm coram auditoribus immediatis, sed etiam mediatis? *Prima* sententia quam tenet *Lugo. D.* 15. *n.* 15. *cum Navar. Less. et Turr. Spor. de* 8. *Præc. c.* 4. *n.* 100. *Croix lib.* 4. *p.* 2. *n.* 1242. *Salmant. c.* 4. *n.* 122. *Ronc. de* 7. *Præc. cap.* 3. *qu.* 1. *Concina t.* 4. *pag.* 670. *n.* 5. *Contin. Tournely pag.* 378. distinguit : Si famam abstulisti apud auditores, quos putabas non revelaturos, non teneris restitutionem facere apud auditores mediatos, quia, cùm non prævideris damnum, non teneris illud reparare; tale enim damnum, si evenit, per accidens evenit, secus, si prævideris alios facilè evulgaturos. *Secunda* verò sententia, quam (practicè loquendo) probabilem putant cum *Bus. Lugo num.* 16. *Fabr. Holzm. de Rest. cap.* 3. *n.* 301. *Croix loc. cit. Spor. n.* 102. *Salm. d. n.* 122. tenet sufficere ut plurimùm restitutionem facere apud immediatos, tum quia restitutio apud omnes mediatos sæpe est moraliter impossibilis; tum quia per illam retractationem coram immediatis jam imponitur iis obligatio se retractandi apud alios. Sed, his non obstantibus, prima sententia est mihi verior; quamvis enim ad nihil tenearis, si auditores tui jam se retractent apud alios; quando tamen illi hoc facere negligunt, teneris damnum reparare, quantùm est moraliter possibile : prout, si incendisti segetem tui inimici, prævidens ignem facilè extendendum ad segetes finitimas, teneris utique totum damnum resarcire;

cùm quisque teneatur restituere omne damnum, quod alteri provenit ex sua injuria, semper ac illud fuerit prævisum.

992. — Notandum autem hîc, quòd, cùm fama sit restituenda ab eo, qui verum crimen propalavit, tres modi à DD. assignantur : I. Modus, ut docet *S. Th.* 2. 2. *quæst.* 64. *art.* 2. *ad* 2. est, si diffamator dicat : *Se malè dixisse, vel quod injustè eum diffamaverit.* Sed hic modus, ut dicunt *Caj. Ledesm. Less. ap. Salm. de Restit. c.* 4. *n.* 130. vix hodie sufficiens est apud rusticos et simplices. II. Modus, qui communiter aptissimus existimatur, est, quòd si restitutio famæ alio modo facta potiùs noceat quàm prosit, tunc melior est indirectè occasione oblata, seriò et pluries honorabiliter loqui de læso, vel illum honorificè tractare. Ita *Salm.* cum *Cajet. d. n.* 130. III. Modus esset asserere : *Se falsum dixisse, erasse, se deceptum, vel mentitum fuisse.* Et licèt hunc modum adhiberi posse negant *Sotus, Cajetan. Bann. Sylo. etc. ap. Salm. n.* 131. putantes hæc esse vera mendacia, probabiliter tamen *Lugo d.* 15. *n.* 30. *Sanch. Dec. lib. c.* 6. 3. *n.* 14. *Wigandt. d.* 333. *n.* 104. *Less. cap.* 11. *n.* 110. *Roncag. cap.* 3. *qu.* 2. *R.* 2. *Maz. t.* 1. *pag.* 451. *communi*, ut asserit, *et Salm. ib. n.* 133. *cum Villal. Trull. Led. Serr. Tap. Prad. Sayr. P. Nav.* censent prædicta verba non esse mendacia, sed veras amphibologias, nam, ut *S. Th.* 1. *p. q.* 17. *art.* 1. ait : *Ipsa peccata falsitates et mendacia dicuntur in Scripturis ; secundùm Ps.* 4. *Ut quid diligitis vanitatem, et quæritis mendacium ?* Et idem habetur in *Jerem.* 8. *v.* 10. *A Propheta usque ad Sacerdotes cuncti faciunt mendacium,* id est peccatum. Pariter igitur qui peccavit, bene potest dicere, *se mentitum fuisse, sive errorem fecisse.* Hinc in nostro casu bene possumus, imò si opus sit, tenemur talibus verbis ambiguis uti ; dum *S. Thom. in* 4. *D.* 15. *qu.* 1. *art.* 4. *q.* 2. *ad* 1. docet famam proximi omni modo possibili reparandam esse. Ita *Salm. d. n.* 133.

« 1. Confessarii est, utì et Concionatorum, bene instruere » suos, et monere de restitutione, ac fuga vitii tam communis.

993. — « 2. Is, qui bona fide, vel probabili errore ductus, sine » formali mendacio falsum de alio dixit, tenetur (intellecta postea » materiali injustitia) ad restitutionem, licèt non tam strictè, » quàm qui infamavit per injuriam formalem : hic enim tenetur » restituere cum detrimento famæ suæ, etiam æquali ; alter non » item, sed tantùm quatenus sine suo notabili incommodo potest. » *Mol. Less. C. Lug. d.* 15. *n.* 4. Similiter qui crimen narravit » de uno, quod auditores ex errore intellexerunt de alio, licèt non » ex justitia (siquidem non ejus actio, sed error audientium causa » fuit damni injusti), tamen ex caritate tenetur ad restitutionem, » cùm possit grave damnum proximi sine suo detrimento præ» cavere. *Bon. d.* 44. »

994. — Notandum tamen, quòd talis materialis detractor, si commodè possit, tenetur statim ac advertit, famam restituere ex justitia ; pari modo quo incendens alterius domum sine culpa, tenetur ex justitia ignem extinguere ; aliàs damnum, quod inde se-

quitur, ipsi imputatur. Ita communiter *Less. l. 2. c. 11. D. 22 Lugo D. 15. n. 4. Laym. Trull. Bon. Dic. etc. cum Salm. de Rest. c. 4. n. 120 et 121.*

An autem, qui injustè alium diffamavit, crimen ejus verum manifestando, teneatur integrè damnum, quod inde secutum est, restituere. Negat *Sotus*, dicens teneri tantùm ad partem, cùm damnum proveniat non solùm ex manifestatione, sed ex ipso crimine commisso; et hoc probabile putant *Bonac. et Trullench. apud Salmantic. n. 125.* Sed omnino oppositum tenendum cum *Croix l. 3. p. 2. n. 1240. et Salm. n. 126. cum Laym. Lugo, Mol. Dicastil. etc.*, quia hîc et nunc sua injusta revelatio est causa vera et unica damni, dum sine ipsa damnum omnino abfuisset.

993. — « 3. Qui detraxit alteri libello famoso, tenetur, ut ef- » ficax sit restitutio, eam facere contrariis scriptis, vel publica » revocatione. *Sa, Bonac. d. 2. de test. qu. 4. p. 9.* »

Notandum I. quòd *libellus infamatorius* tunc conficitur, quando profertur scriptura, etsi brevissima, continens infamiam occultam alicujus, ut publica fiat. Unde non esset talis, si confectus esset ad ingenium ostentandum, non autem malum publicandum; vel si infamia jam esset facta publica; vel si quis ob bonum publicum proferret defectum grassantem in communem perniciem; vel si quis jocosa, non gravia conscriberet. Ita *Salm. de Rest. c. 4. n. 39. cum Dic. Bon. et aliis.* Notandum II. cum *Mol. et Dic. ib. n. 49.* auctorem libelli censeri, et pœnis subjici etiam illum, qui aliquod signum infamatorium appendit ad januam domûs alicujus, quo publicè eum infamet. Dicuntur autem libelli famosi etiam Schedulæ ad Judices delatæ contra aliquem sine nomine accusantis, ob quas prohibetur Judicibus ad inquisitionem procedere in c. *Inquisitionis.* §. *Tertiæ de Accusat.* Notandum III. Quoad pœnam contra tales libellos conficientes, adesse excommunicationem ferendam ex *c. Qui alterius, 5. q. 11.* latam autem ipso facto, si libellus sit contra Papam aut Cardinalem: esset imò reservata, si libellus sit contra Statum Ordinum Minorum, aut Prædicatorum, aut aliorum communicantium, ut *Bon. Mol. Dic. etc. ap. Salm. ib. n. 45.* Non verò, si contra Religiosum particularem.

996. — « 4. Si ex læsione famæ ortum etiam est alteri dam- » num fortunarum, ut si privatus est officio, excidit spe divitis » matrimonii, amisit dotem, etc. tunc et fama debet restitui, et » damnum illud compensari, ad arbitrium prudentum. * (*Juxta* » *spei æstimationem, ut Less. Lug. cum Salm. cap. 4. n. 24.* » Notandum verò, quòd ad obligationem restituendi damna om- » nino requiritur prævisio ipsorum, saltem in communi. *Salm.* » *n. 118 et 124. Vide dicta n. 613.*) * Et quidem obligatio res- » titutionis famæ, cùm sit purè personalis, non transit ad hæ- » redes: obligatio autem compensationis dicti damni, cùm ha- » beat respectum ad bona infamatoris, transit ad hæredes. *Laym.* » *loc. cit. c. 6. n. 7. cum Lugo, Less. Bon. etc.* »

997. — Quæres 1. quæ excusent à restitutione famæ?

respondetur : Patere ex dictis *de Restitut. ex. n.* 696. Et
» Excusatus es à famæ restitutione, si planè sis impotens.
» (Qui autem nequit restituere totum, tenetur quoad partem
quam potest; *Salm. c.* 4. *n.* 134.) *

« 2. Si crimen occultum quod dixisti, vel simile, alia ratione
» fiat publicum. * (*Cum Lugo, Less. Bon. et Salm. n.* 139. *Vel*
» *si auditores non credant; Salm. n.* 134.) *

« 3. Si fama aliis modis jam recuperata sit, ut infamati purga-
» tione, vitæ probitate, testimonio prudentum; *Less. l.* 2. *c.* 11.
» *d.* 24. * (*Ita etiam Salm. num.* 137. *cum Less. Dic. Trull. Nav.*
» *et communi.*) * Etsi tunc pro damno, quod secutum est, debeat
» satisfieri; *C. Lugo d.* 15. *sect.* 3.

998. — « 4. Si prudenter judicetur jam dudum rem oblivione
» deletam. Quo casu maxima prudentia opus est : nam aliquando
» periculosius est retractare renovando memoriam. *Vid. C. Lug.*
» *d.* 15. *s.* 3. *n.* 35. »

Quid agendum, si dubium sit an infamatio fuerit oblivioni data? Distinguunt DD. Si crimen, de quo alter est infamatus, fuerit verum, ait *Less. lib.* 2. *cap.* 11. *n.* 100. non esse facilè revocandum ad memoriam, nisi evidens sit periculum quòd infamia illa ex alia via ad memoriam redeat. Si verò crimen fuerit falsum, semper revocanda est infamatio, nisi constet de oblivione; ita *Lessius loc. cit. et Cajet. ac Dic. apud Croix lib.* 3. *p.* 2. *n.* 1255. Hoc tamen advertunt procedere, si nullum periculum sit ut per retractationem criminis memoria renovetur; nam *Lugo D.* 15. *n.* 35. et *Holzm. de Rest. c.* 3. *n.* 604. dicunt, aliquando multò magis periculosum fore, quoad servandam famam proximi, detractionem retractare, memoriam revocando quæ fortè jam evanuerat, quàm tacere. Hinc aiunt *Cont. Tournely t.* 1. *p.* 380. *Mazz. t.* 2. *p.* 456. *Holz. l. c. et Salm. c.* 4. *n.* 138. *cum Less. Nav. Mol. Val. Bon. Trull. et Dic.* sufficere ad omittendam retractationem, quòd oblivio probabiliter credatur. Deinde censent *Less. et Salm. cum Lugo et Bon.* crimen præsumendum oblitum, si per multum tempus nulla de illo mentio facta fuerit. Et in hoc insuper advertendum 1. quòd ad restitutionem famæ, requiritur moralis certitudo quòd detractor fidem obtinuerit apud auditores; aliàs, ex regula generali, nullum damnum dubium est de necessitate restituendum, prout diximus *hoc l.* 3. *n.* 562. *v. Secunda.* Nec rarò de facto accidit, quòd his detractionibus fides non præstatur; maximè si detractor loquatur ex ira, vel alia passione, et detractio testimoniis aliorum, aut aliter non firmetur. Advertendum 2. cum *Lugo d. n.* 35. quòd retractatio per se affert infamiam retractandi, unde quando dubitatur de oblivione infamationis, non videtur quis teneri damnum certum pati, ad reparandum incertum damnum proximi. Et licèt injuria irrogata sit certa, et ideo possideat, attamen quia restitutio non debetur ob solam injuriam, sed ob damnum verè illatum, ut diximus cum *S. Thom. d. n.* 562. non videtur esse obligatio resarciendi damnum dubium cum damno

certo restituentis, nisi quando solum periculum infamiæ alterius in aliquo casu magis æstimaretur, quàm infamia certa, seu damnum detractoris.

999. — « 5. Si is, cui detraxisti, tibi similiter detraxerit, nec » velit restituere; quia tunc potes jure compensationis, seu re- » tentionis uti, dummodo infamia illata non redundet in alios. Ita » probabiliter *Tol. Less. Sylo. Mald. Dian. t. 2. tr. 5. R. 30.* » *Molin.* contra *Caj. Tan. Card. Lugo, et Nav.* »

Quæritur igitur I. An liceat compensare famam cum fama? Certum est 1. quòd, si alter tibi velit famam restituere, teneris tu pariter restituere famam ei ablatam. Certum est 2. quòd, si alter famam tibi jam abstulerit, non potes deinde in compensationem famam illi auferre; quia tunc non esset hæc compensatio, sed vindicta, cùm fama tua non reparetur per infamiam illius. Ita communiter DD. cum *Salm. tr.* 13. *c.* 4. *n.* 143. Sed quæstio vertitur, an si alter nolit famam tibi restituere, possis tu compensationem facere, differendo restitutionem suæ famæ? *Prima* sententia negat, quam tenent *Nav. c.* 8. *n.* 47. *Lugo D.* 15. *n.* 45. *Spor. de* 8. *Pr. c.* 4. *n.* 118. *cum P. Nav. Caj. Val. et Tann.* Ratio, quia compensatio tantùm conceditur ad reparandum damnum illatum: in nostro autem casu, tu non restituendo alteri famam, non jam recuperas famam tuam ab illo ablatam, et ideo non datur compensatio, cùm ipsa non reparet damnum illatum. *Secunda* verò sententia communior (imò communissima, ut fatetur idem *Spor.*), et probabilior, quam probabilem vocat *Lugo*, et tenent cum *Busemb. ut supra*, *Lessius lib. 2. cap. 11. num.* 133. *Laym. tract. 3. p. 2. cap. 7. num. 4. Continuator Tournely t. 1. p.* 381. *Mol. D.* 49. *Sylvius* 2. 2. *q.* 62. *art. 2. Ronc. de 7. Pr. c. 3. q. 3. R. 5. Holz. de Rest. c. 3. n.* 604. *Wigandt tr. 8. Ex 5. n.* 103. *R. 4. in fin. Sotus l. 4. de Just. art. 3. ad 4. et Salm. l. c. n.* 143. *cum Sa, Reb. Dic. Trull. Vill. etc.* concedit compensationem. Ratio, quia hoc casu non fit compensatio in reparatione proprii damni, cùm utriusque partis damnum permaneat; sed fit in retentione debiti, eò quòd potes tu retinere famam alterius, donec ille famam tibi restituat: Ait enim *Laym.* regulam esse generalem, « quòd non cogeris jus suum al- » teri reddere, si ille recuset tibi reddere tuum. » Licèt ergo hæc quomodocumque dicta compensatio non auferat damnum tibi ablatum, aufert tamen, sive suspendit obligationem resarciendi famam alterius, usquedum ille tibi famam restituat.

Nec obstat dicere cum *Lugo*, quòd si posses retinere famam alterius cum illius damno, posses etiam famam illi tollere, quod nemo certè admittit. Nam respondemus, aliud esse damnum inferre, aliud illud permittere; aliud enim est positivè auferre famam proximi, aliud omittere famam ei restituere, et negativè se habere; quia pro his duobus diversis actibus, diversa occurrit ratio. Tollere famam alterius, qui te infamavit, utique tibi non licet, quia infamia illius non reparat damnum infamiæ tuæ; omittere autem famam alteri restituere, licitum est, si justam

causam habes omittendi; justa causa est hîc, ut diximus, quia non teneris reddere jus alteri debitum, donec ille jus debitum tibi reddat. Præterea ablatio famæ de se positivè et principaliter tendit ad damnum proximi, et ideò est intrinsecè mala; et quamvis id faceres, ut alter sic moveatur ad restituendam famam tuam, hoc tamen non potest reddere licitam tuam detractionem, cùm tale medium non sit per se aptum ad famam tuam reparandam. Non sic in omissione restitutionis, quia hæc omissio non tendit de se ad malum proximo inferendum, sed tantùm ad servandum te indemnem, ne obligeris famam restituere alteri, qui famam tuam renuit restituere.

1000. — Quæritur II. An, quando restitutio famæ sit impossibilis, teneatur diffamator infamiam pecuniis compensare? *Prima* sententia probabilis affirmat, quia, cùm fama sit pretio æstimabilis, debet compensari pecunia, si aliter resarciri nequit. Ita *Sylvius*, *Led. Sot. Arag. Tap. Covarr. etc. ap. Salm. de Rest. c. 4. num.* 141. Et videtur clarè hanc tenere *S. Thom.* 2. 2. *q.* 62. *art.* 2. *ad* 2. ubi dicit: « Vel si non possit famam restituere, » debet ei aliter compensare, sicut et in aliis dictum est, » scilicet pecunia, ut in solutione ad 1. jam dixerat. *Secunda* tamen probabilior sententia negat, quia justitia tantùm obligat ad reddendum ablatum, vel æquivalens, sed pecunia non est id quod per detractionem ablatum est, nec æquivalens famæ ablatæ, cùm fama sit ordinis superioris ad pecunias, et ideo quibuscumque pecuniis nunquam satisfieri potest. Monent autem communiter DD. quòd si infamator sit dives et infamatus pauper, tunc si nequit famam illi restituere, congruum est ut ille ex æquitate compenset infamiam cum aliqua pecunia, si alter libenter illam acceptat. Vide *dicta n.* 627.

1001. — Quær. III. An infamatus, si alter famam sibi restituere nolit, vel nequeat, possit pecuniis illius compensari? Alii negant, alii affirmant; ut *Less. l. 2. c. 11. n. 136. Mol. Bon. Trull. Arag. Dian.* Sed difficultas hîc urget, quomodo possit fieri compensatio cum sola probabilitate debiti? Sed jam diximus *tract. de Consc.* quòd à generali regula hunc casum specialiter DD. excipiunt *apud Salm. de Rest. cap. 1. n. 321. cum Less. Med. Arag. Led. etc.* Et *Salm.* probabile hoc esse aiunt *c. 4. n. 149.* dicentes quòd cùm DD. doceant non posse fieri compensationem debiti probabiliter dubii, intelligunt loqui, quando ipsum debitum est dubium; non verò quando debitum est certum, et dubium tantùm versatur circa modum satisfactionis; tunc enim licitè potes uti probabili opinione, tibi satisfaciendo compensatione, vel aliter. Ita *Salm. l. cit.* Sed vide dicta *lib. 1. n. 35. v. Hinc*, ubi contrariæ sententiæ adhæsimus.

1002. — « 6. Si non possis absque periculo vitæ. « (Nisi alter » ob tuam infamationem sit in eodem periculo vitæ, *Salm. d.* » *num.* 138. *Tenet tamen Croix n.* 1251. *cum Ills. metum gra-* » *vissimi damni temporalis in bonis, etiam excusare à restitutione* » *famæ; Hoc tantùm potest admitti, si damnum bonorum sit res-*

» *pectiòè majus, quàm famæ.*) * Vel si fama restituenda sit » minoris valoris quàm fama detractoris. Sic v. gr. Prælatus non » tenetur restituere vili homini, si aliter non potest quàm » cum amissione famæ suæ multò majoris momenti; sed sufficit » tunc si infamatum laudet, aut pecunia compenset. Vide *Card.* » *Lugo loc. cit.* * (*Ita etiam Less. l. 2. c. 11. n. 138. et Salmant.* » *de Rest. c. 4. n. 136. cum Bann. Dic. Trull. etc. contra aliquos;* » *quia aliter non servaretur æqualitas.*) *

1003. — « 7. Si infamatus sponte remiserit (modò tamen » ejus infamia non redundarit in alios, ut familiam, statum), sive » expressa, sive tacita sit condonatio : tametsi nihilominus ex » caritate damnum resarcire aliquando tenearis, si possis absque » gravi incommodo. *Card. Lugo d. 15. s. 3. n. 28.* Imò aliquando » etiam sufficit condonatio præsumpta, sive interpretativa voluntas » ejus qui potest condonare, si nimirum ille sit ita affectus, ut si » rogaretur, facilè condonaret : tunc enim non est invitus, sal- » tem quoad substantiam, etsi fama non restituatur. Vide *C.* » *Lugo loc. cit.*

« Quæritur, an restitutio famæ licitè condonetur?

« Resp. Licitè fit in iis casibus, in quibus seipsum licet infa- » mare; in quibus autem, et quàm graviter peccat se infamando, » in iisdem, et tam graviter peccat condonando; *Nav. Trull. l. 7.* » *c. 10. d. 38.* * (Per se loquendo non est mortale infamare » seipsum exceptis *casibus ap. Bus. ut inf.*); *ita Holzm. t. 2.* » *p. 303. n. 644. cum Laym. et communi, quia quisque est* » *dominus suæ famæ. Est tamen veniale, si fit sine causa.*) *

« 1. Condonans famæ restitutionem peccat mortaliter 1. si » infamia redundet in alios; 2. si inde sequatur scandalum 3. si » sit vir valde utilis Reip. et ex infamia fructus impediatur; » 4. si fama sit necessaria ad muneris gubernationem, *Sot. Less.* » *Trull. l. c.* qui tamen notant condonationem semper esse vali- » dam, quando fama non redundat in alios, secus quando redun- » dat. Unde parentes non possunt condonare, quando redundat » in filios, neque filii, quando in parentes. Vide *Auct. cit.*

« 2. Ex eo verò præcisè, quòd infamatus, vel contumelia affec- » tus, conversans cum infamatore, videatur remittere injuriam, » non censetur condonare restitutionem famæ, vel honoris, sicut » nec alia debita per familiaritatem. *Nav. c. 18. Trull. d. 19.* »

CAPUT II.

Quid de præcepto Nono, et Decimo.

« Resp. Prohibent omnes internas concupiscentias, et delec- » tationes voluntarias illorum operum, quæ præceptis secun- » dæ tabulæ, præsertim sexto, et septimo vetantur. Qua de re » vide supra : et patebit ex dicendis de peccatis, infra *lib. V.*

CAPUT III.

Quid de Præceptis Ecclesiæ.

« Resp. Etsi ea sint plurima, præcipuè tamen toti Christiano » populo communia quinque numerantur. Ex quibus hîc agen- » dum restat de tertio, quia de 1 et 2 actum est in Præc. 3 » Decal. De 4 et 5 infra lib. VI. de Sacram. * Contra porro, » hoc præceptum ex solo comemptu peccari, propos. est pro- » scripta ab Alex. VII. Proposit. 23. »

DUBIUM I.

Quid requiratur ad jejunium ecclesiasticum, et quanta ejus obligatio.

1004. De unica comestione. — **1005.** De abstinentia à carnibus, ovis, et lacticiniis — **1006.** An abstinentia à lacticiniis in Quadragesima obliget sub gravi ?— **1007.** Dub. I. An hæc abstinentia obliget etiam in dominicis Quadragesimæ ? — **1008.** Quinam in Quadragesima excusentur ad edendas carnes, aut lacticinia ? — **1009.** Dub. II. An in jejunio extra Quadragesimam sit abstinendum à lacticiniis de jure communi? Dub. III. An ubi viget consuetudo abstinendi ? Dub. IV. An liceat edere biscoctos ovis confectos ?— **1010.** Dub. V. An liceat edere laridum, cui permittuntur ova ? — **1011.** Dub. VI. Quorum animalium carnes vetentur in jejuniis ?— **1012.** Dub. VII. Quibus pueris possint ministrari carnes ? — **1013.** An dispensati ad carnes teneantur ad unicam comestionem, et ad abstinendum à piscibus ? — **1014.** Quid in mensa privata ? — **1015.** Sancita circa hoc à N. SS. Ben. XIV. I. De obligatione sub gravi. II. De cibis in cœnula adhibendis. III. De hora prandii. IV. De epulis vetitis ad carnes dispensatis. V. De dominicis Quadragesimæ. VI. De Bulla *Cruciatæ*. VII. De jejuniis extra Quadragesimam. Quid, si quis sit dispensatus ad carnes ob debilitatem virium ? An dispensatis ad carnes permittantur tantùm carnes salubres ? — **1016.** De hora debita refectionis. An antevertens notabiliter horam meridianam, graviter peccet ? — **1017.** De divisione prandii, etc. apud Bus. — **1018.** Qu. I. An liceat in jejuniis sumere parum cibi ante potum ? — **1019.** Qu. II. An electuaria frangant jejunium ? — **1020.** Qu. III. Per quantum temporis prandium non interrumpatur ? Qu. IV. An quis, postquam surrexit à mensa, possit ad eam redire ? Qu. V. Quantum liceat protrahere prandium ? — **1021.** An liceat sumere lac, jusculum, et similia ? — **1022.** Qu. I. An liceat potus vini ? Qu. II. An potus cerivisiæ, ac limoniadis dictæ *Sorbello* ? — **1023.** Qu. III. An liceat potio *Chocolatis* ? — **1024.** De *Collatiuncula vespertina*. — **1025.** Quænam quantitas permittatur in cœnula ; Et quæ in Vigilia Nativitatis Domini, et Paschatis, aut Pentecostes ? — **1026.** Quænam *qualitas* ciborum in cœnula permittatur ?— **1027.** Dub. I. An liceat sumere ova ? Et an parum casei ? — **1028.** Dub. II. An pisces ? — **1029.** Dub. III. An panem coctum, et jusculum ex herbis ? An legumina ? — **1030.** Quæ sit parva materia carnium, aut aliorum ciborum ? Et

an sit vetitum sæpius in die quid parum edere ? Qu. I. An bis comedens culpabiliter, teneatur ad jejunium ? Qu. II. Quid, si inculpabiliter ? Qu. III. An liceat cauponibus ministrare carnes in die jejunii ?

1004. — « Resp. Jejunium ex præcepto Ecclesiæ, obligante » sub mortali, requirit tres conditiones. *Laym. l. 4. t. 8. c. 1.* » *n.* 13.

« 1. Est unica tantùm comestio de die in ordine ad nutritionem. Quæ ita necessaria est conditio, ut secunda comestione » pecces mortaliter; reliquis autem supra secundam, ad summum » venialiter tantùm, *Laym. c. 1. n. 12 et 13.*

1005. — « 2. Est abstinentia ab esu carnium, itemque ovorum et lacticiniorum, eò quòd ex carne originem trahant, multumque nutriant. Unde intra Quadragesimam juri communi » prohibentur; extra eam permittuntur. Imò intra eam quibusdam » locis consuetudo permittit, quæ ubique notanda est: *Bon. d.* » *ult. q. 1. p. 2. ex Sylv. Nav. Less. Az. Laym. l. c. Fill. Fag* » *p. 4. l. 1. c. 2.* Adde, dispensatum quoad carnes etiam lacticiniis, et ovis vesci posse non tamen vice versa : et cui est permissus esus carnium, etiam secunda refectio permissa videtur, » ut contra *Regin. Less. Nav. etc.* probabiliter docent *Azor. l. 7. c. 10. q. 3. Fill. t. 27. c. 3. q. 4. Tolet. etc.* * (*Sed hæc opinio* » *hodie non est amplius probabilis ex Declaratione nostri SS. Pontificis Bened. XIV. Vide infra n.* 1013.) * Confirmatque *Bon.* » *l. c.* si esus carnium sit permissus ob debilitatem naturæ, et non » propter nauseam, vel damnum tantùm. Vide *Less. Fill. Azor.* » *etc.* Ratio est, quia de essentia jejunii est abstinentia à carnibus. »

1006. — Quær. an abstinentia ab ovis, et lacticiniis in diebus jejunii obliget sub gravi? Damnata quidem fuit ab *Alexandro VII Prop.* 32 quæ dicebat: « Non est evidens quòd consuetudo » non comedendi ova et lacticinia in Quadragesima obliget. » Unde certum est prædictam abstinentiam in Quadragesima obligare, et quidem sub gravi, ut communiter DD. apud *Salm. Pr. 23. de Tertio Præc. c. 2. n. 34.*

1007. — Sed dubitatur 1. an abstinentia à lacticiniis obliget etiam in Dominicis Quadragesimæ? Negant *Pasq. Fagund. Mendo. Mach. Gom. Llamas, etc. ap. Salm. l. c. n.* 35. Ratio istorum, quia in *c. Denique, Dist. 4*, prohibentur lacticinia solùm in diebus jejunii, ut refert ibi *Glossa*. Dies autem Dominici in Quadragesima non sunt dies jejunii; ergo non est in eis abstinendum à lacticiniis. Neque constat, ut dicunt, contrariam consuetudinem fidelium animo se obligandi sub culpa gravi fuisse introductam.

Quamvis præfata sententia non sanè comprehendatur sub Prop. relata *Alex. VII*, omnino tamen opposita est tuenda cum *Viva in d. Prop. 32. n. 9. Sanch. Cons. l. 5. c. 1. D. 19. n. 30. cum Caj. Coo. Medin. etc. Salm. d. c. 2. n.* 35. Ratio, quia ex *citato c. Denique*, universè præcipitur in diebus quadragesimalibus

abstinentia à lacticiniis. Certum autem est, quòd dies dominici, etiam Quadragesimæ dies sunt : quare prima sententia sat probabilis non videtur, cùm plures eam improbabilem putent apud *Sanch. d. n.* 3.

1008. — Notandum 1. cum *Sanch. ib. n. 4. et Salm. n. 40. Trull. Pasq. et Machad.* quòd pauperes, qui non habent, aut non possunt invenire aliud ad se alendum, quàm lacticinia, licitè in Quadragesima possunt ea comedere, et præbere domesticis, ac operariis suis. Idem dicit *Sanch.* de pauperibus mendicantibus. Et idem asserunt *Sanch. n.* 6. *et Salm. ib. cum Trull. et Pasq.* de iter agentibus, si in via non inveniant pisces ad emendum. Contradicunt tamen probabiliùs huic *Dian. p.* 10. *tractat.* 14. *R.* 59. *et Leand. ac Steph.* apud *Croix lib.* 3. *part.* 2. *n.* 1323. si hoc accideret tantùm per unum diem; nisi, aiunt, sit persona, quæ aliter non valeat commodè refici.

Notandum 2. cum *Sanch. n.* 7. *Holz. de Præc. Eccl. c.* 1. *n.* 4. *v. Dices. Croix d. n.* 1323. cum *Dian. Pasq. et Salm. d. c.* 2. *n.* 19. cum *Vega. et Angles*, quòd in longa inedia per plures dies, ubi aliud quàm panis haberi non possit, liceret vesci non solùm lacticiniis, sed etiam carnibus. *Sanch.* tamen refert, ab *Angles et aliis* non excusari pauperes qui, oleo carentes, larido sibi herbas præpararent; sed hoc valde rigidum mihi videtur, si carentia esset per notabile tempus, putà per hebdomadam; unde saltem in tali necessitate probabiliorem censeo sententiam *Layman. tr.* 8. *c.* 1. *n.* 5. *Holzm. d. n.* 4. *et Elbel tom.* 2. *pag.* 156 *cum Alense*, qui laridi usum pauperibus concedunt. Circa esum autem laridi extra Quadragesimam, vide dicenda infra *n.* 1010. *Dubitat. V.*

Notandum 3. plures DD. censere, quòd, qui in Quadragesima per plures dies careret piscibus, posset licitè jam lacticinia tunc comedere. Probabiliùs tamen dicit *Ronc. Tr.* 9. *c.* 2. *q.* 4. hoc tantùm permittendum assuetis piscibus vesci, non verò rusticis, qui pane, et herbis, aut leguminibus ordinariè aluntur; nisi tamen (ut rectè notat *Bus. Dub. II. n.* 2.) etiam istis cibis carerent ad sufficientiam. Cùm autem tales tenues cibi parum substentent, minimè tenentur ii ad unicam comestionem, ut dicunt probabiliter *Ronc. l. c. Sanch. l.* 4. *c.* 1. *D.* 15. *n.* 4. cum *Angles et aliis*, *ac Salm. c.* 2. *n.* 133. Et idem rectè docet *Sanch. ib. n.* 1. cum communi, si quis non haberet mane prandium sufficiens ad se pro tota die substentandum; vel si in die præcedenti inediam sit passus, ut *Tamb. et Sanch. n.* 4. cum *S. Th. etc.*

1009. — Dubitatur II. An in diebus jejunii extra Quadragesimam teneamur sub gravi abstinere à lacticiniis de jure communi? Certum est in Quadragesima teneri ad abstinendum, ex propos. proscripta supra relata. Dubium est an teneamur extra Quadragesimam? *Prima* sententia affirmat, eamque tenent *Coo.* 4. *Var. c.* 2. *n.* 15. *Gomez in Bulla*, *Claus.* 7. *n.* 3. Idque probant ex *cap. Denique.* 6. *Dist.* 4. ubi Gregorius Magnus ad Augustinum Anglorum Episcopum sic scripsit : « Par autem est,

» ut quibus diebus à carne animalium abstinemus, ab omnibus » quoque, quæ sementinam carnis trahunt originem, jejunemus, » à lacte videlicet, caseo et ovis. » Ubi notandum quòd verba *par est*, non denotant hîc consilium sed præceptum, ut explicat ibi *Glossa*, et tenent communiter DD. cum *Diana part.* 3. *tract.* 6. *R.* 80. *et Elbel tom.* 2. *pag.* 155. *n.* 428. Confirmatur ex *cap. Rogationes.* 3. *dist.* 3. ubi in Conc. Aurelianensi dictum fuit, quòd in diebus Rogationum (in quibus olim jejunium servabatur) Fideles *cibis quadragesimalibus utantur :* si ergo in Quadragesima vetantur lacticinia, vetantur etiam in aliis diebus jejunii. Hanc sententiam videtur etiam retinere *D. Th.* 2. 2. *q.* 147. *art.* 8. *in c.* ubi loquens generaliter de jejuniis, sic ait : « Illos » cibos Ecclesia jejunantibus interdixit, qui hominem ad venerea » provocant. Hujusmodi autem sunt carnes animalium in terra » nascentium et respirantium, et quæ ab eis procedunt, sicut » lacticinia ex gressibilibus, et ova ex avibus.... Et ideo ab his » cibis præcipuè jejunantibus Ecclesia statuit esse abstinen- » dum. » Ergo S. Doctor videtur sentire quòd in cunctis jejuniis sola consuetudo, ubi viget, derogat obligationi abstinendi à lacticiniis.

Secunda verò sententia communis, quam sequimur, et tenent *Laym. lib.* 4. *tract.* 8. *cap.* 1. *n.* 3. *Sanch. Cons. lib.* 1. *cap.* 1. *dub.* 20. *n.* 2. cum *S. Ant. Navarr. Palac. Henr. etc. Bon. de Pr. Eccl. D. ult. q.* 1. *part.* 2. *n.* 2. *Conc. t.* 5. *pag.* 188. *n.* 5. *Salm. tr.* 23. *c.* 2. *n.* 33. *cum Conc. Tol. an.* 1583. *Spor. de Jej. sect.* 2. *n.* 9. *Viva in prop.* 32 *Alexandri VII. n.* 10. *Holz. de Præc. Eccl. cap.* 1. *n.* 3. *Elbel. tom.* 2. *pag.* 155. *n.* 428. docet de jure communi non vetari lacticinia et ova : ratio, quia contrarium, extra Quadragesimam, nullo jure probatur ; in citato enim *cap. Denique* agebatur tantùm de jejunio quadragesimali, de quo erat quæsitum, ut patet ex *Glossa*, et ipso contextu Canonis, ubi dicitur : *à Quadragesima propositum jejunandi suscipiant*, et denique, *hujus sacri temporis, etc.* Et sic intelligunt *Panorm. Fagnan.* et alii communiter. Nec obstat illud *cit. c. Rogationes,* quia illud statutum fuit pro illa particulari Ecclesia Aurelianensi.

Nec obstat *D. Th. in. l. c.* nam *ibid. ad* 3. clarè docet abstinentiam à lacticiniis extra Quadragesimam non præcipi, et ideo non pertinere ad essentiam jejunii, dum ait : « Et ideo in quo- » libet jejunio interdicitur esus carnium ; in jejunio autem qua- » dragesimali interdicuntur universaliter etiam ova et lacticinia. » Nota To *etiam ;* ergo in jejunio extra Quadragesimam lacticinia non vetantur. Cur autem vetantur in Quadragesima, plures rationes assignat S. Doctor, tum quia tale jejunium est solemnius ; tum quia illud observatur ad imitationem Christi Domini ; tum quia per ipsum disponimur ad Redemptionis nostræ mysteria devotè celebranda. Hinc *Viva in Prop.* 32 Alex. VII. *n.* 8. supponit ut certum, quòd dispensatus ad lacticinia tenetur ad jejunium, cùm non sit ob talem esum à jejunio solutus.

Dubitatur III. An ubi viget consuetudo abstinendi à lacticiniis in jejuniis extra Quadragesimam, talis consuetudo obliget sub gravi? *Prima* sententia negat, quam tenent *Sanch. Cons. l.* 5. *c.* 1. *d.* 21. *n.* 2. *cum aliis, Villalob. Summa t.* 1. *tr.* 23. *diff.* 9. *n.* 1. et probabilem vocat *Tamb. Dec. l.* 4. *c.* 5. §. 1. *n.* 22. *cum Portell. Salas, Henr. etc.* Hæc sententia asserit præfatam consuetudinem non obligare saltem sub gravi, etiam ubi viget, nisi constet esse introductam à populo scienter et animo se obligandi; nam aliàs censetur servata fuisse ex ignorantia vel ex devotione sine obligatione. Ratio, quia ad se obligandum ex consuetudine, non sufficit credere aliquam esse obligationem, sed requiritur quòd constet majorem populi partem habuisse animum graviter se obligandi, ut dicunt *Salm. de Leg. tr.* 11. *cap.* 5. *num.* 28. *cum Suar. Pal. Bon. etc.* Unde dicunt, quòd in dubio tunc judicandum est pro libertate; nulla enim lex obligat nisi probetur ut certa, et nemo præsumitur in dubio certum onus sibi imposuisse.

Secunda tamen sententia communis, quam amplectimur, et docent *S. Th.* 2. 2. *q.* 147. *ar.* 8. *ad* 3. *Azor. t.* 1. *l.* 7. *c.* 10. *q.* 1. *Less. l.* 5. *c.* 2. *n.* 3 *et* 10. *Laym. loc. cit. n.* 3. *Viva in d. prop.* 32. *n.* 10. *Ronc. de* 3. *Præc. Q.* 2. *c.* 1. *q.* 3. *in fin. Conc. t.* 5. *p.* 188. *n.* 5. *Salm. c.* 2. *n.* 33. *Bon. loc. cit. part.* 2. *num.* 2. *cum Nav. Sylvest. Valent. Fill. Reg. etc.* communiter tenet esse obligationem abstinendi à lacticiniis in locis, ubi ab immemorabili talis viget consuetudo. Ratio, quia in hoc casu possessio non stat pro libertate, sed pro obligatione consuetudinis; regula enim generalis est, ut pluries diximus, quòd pro eo stat possessio pro quo stat præsumptio: una autem ex conjecturis quæ faciunt præsumere consuetudinem introductam animo se obligandi, est quando consuetudo constanter, et cum gravi incommodo à majori parte populi observatur, ut dicunt *Suar. de Leg. lib.* 7. *cap.* 15. *n.* 17. *Pal. t.* 1. *tr.* 3. *D.* 3. *p.* 2. §. 3. *n.* 13. *Diana p.* 3. *tr.* 6. *R.* 80. utque diximus *de Leg. n.* 107. *v. IV. Requiritur, cum Salm. et Croix,* quia non solet populus constanter convenire in observantiam alicujus consuetudinis graviter onerosæ, nisi quando verè obligatum se sentit. Si ergo præsumptio stat pro consuetudine, quòd animo se obligandi sit à populo introducta, pro ea quoque stat possessio.

Dubitatur IV. An in jejuniis Quadragesimæ liceat comedere in quacumque quantitate panes biscoctos ovis confectos, vulgò *Ciambelle?* Affirmat *Pasqualigus decis.* 85. *n.* 3. quia quantitas ovorum farinæ immixta ita absorbetur in ejusmodi compositione, ut nullo modo censeatur cibus ex ovis. Sed omnino negandum cum *Palao tr.* 30. *D.* 3. *p.* 2. *n.* 6. *Conc. t.* 5. *p.* 190. *n.* 8. *et Salm. tr.* 23. *c.* 2. *n.* 41. Ratio, quia substantia ovorum non deperditur per hoc quòd farinæ miscetur, aliàs quilibet posset in dies prohibitis comedere cibum album, vulgò *mangiar bianco*, confectum ex carne et farina. Dicunt tamen *Salm. l. c.* quòd DD. communiter admittunt sine jejunii læsione posse edi tantùm duos biscoctos, et citant *Dian. p.* 1. *tr.* 9. *R.* 31. *Led.* 2. *p.*

tract. 27. *de Abstin. c.* 1. *diff.* 5. *Vill. t.* 1. *tr.* 23. *diff.* 7. *n.* 3. Sed *Diana* id tantùm admittit ratione consuetudinis; *Ledesma* verò et *Vill.* dicunt duos biscoctos posse edi sine peccato gravi. Hinc mihi probabiliùs dicendum videtur, hujusmodi cibi esum non excusari à peccato veniali, nisi saltem aliqualis causa accedat.

1010 — Dubitatur V. An, cui licitum sit edere lacticinia, liceat etiam edere laridum, et sagimen? Affirmant *Hostiens. Abbas*, *Sylo. et Glos. in c. Presbyter. Dist.* 82. apud *Laym. Tr.* 8. *cap.* 1. *n.* 5. cum *Fagund.* apud *Bus.* Ratio, quia dicunt laridum, et sagimen revera non esse carnes, cùm pinguedo crescat, etiam finito naturali augmento animalium; ideoque censent pinguedinem potiùs dicendam esse excrementum carnis, sicut est lac, quàm veram carnem; *Vioa de* 3. *Pr. Dec. Qu.* 10. *art.* 1. *n.* 2. id putat probabile cum *Laym. et Azor.* quos citat; sed *Azor. t.* 1. *l.* 7. *c.* 10. *qu. ult.* minimè id asserit esse probabile, tantùm non improbat. *Laym.* autem *loc. cit.* dicit expressè prædictam sententiam non esse practicè probabilem ob contrariam consuetudinem; quamvis concedat posse eam inservire 1. ad permittendum lacticinia pauperibus; 2. ut esus laridi, et sagiminis non facilè damnetur de peccato gravi; 3. ut permittatur ancillis illa coquere, et etiam vesci, si nequeant resistere dominis hoc jubentibus. *Tamb.* autem *Dec. l.* 4. *c.* 5. §. 1. *ex n.* 14. distinguit, et dicit laridum sive pinguedinem nondum igne liquefactam, omnino censendam esse carnem. Si verò illa sit liquefacta et in *sagimen* reducta, dicit probabile esse cum *Dian. Henriq. etc.* quòd inter lacticinia numerari possit.

His omnibus igitur non obstantibus (quidquid sit de pauperibus, et ancillis, ut supra dicit *Laym.*), omnino videtur non recedendum à sententia communi, quam docent *Sanch. Cons. l.* 5. *c.* 1. *D.* 19. *in fine, et Dec. l.* 4. *c.* 11. *n.* 48. *Bon. D.* 4. *q.* 2. *p.* 6. *n.* 23. *Conc. t.* 5. *p.* 159. *n.* 2. *Elbel t.* 2. *p.* 156. *n.* 430. *Ronc. Tr.* 9. *c.* 1. *q.* 3. *Milante p.* 266. *Salm. d. cap.* 2. *n.* 15. cum *Trull. Henr. Rodr. etc.* Hi omnes dicunt laridum et sagimen veras esse carnes, cùm verè de substantia carnis participent. Si verò adsit in aliquo loco diversa consuetudo, hanc servandam esse dicit *Bus. n.* 3. *in fine.*

1011. — Dubitatur VI. Quorum animalium carnes judicentur vetitæ in die jejunii? *S. Th.* 2. 2. *qu.* 147. *ar.* 8. ait interdici carnes omnium animalium, *in terra quiescentium et respirantium.* Sed ad discernendum, quæ animalia reputanda sint carnes, quamvis non leve judicium sit attendere, an illa diu extra aquam vivere soleant, magis tamen attendenda est communis æstimatio Fidelium ac judicium medicorum, si reputent carnes, vel pisces; ita *Less. lib.* 4. *c.* 2. *num.* 8. *Concina tom.* 5. *pag.* 159. *num.* 2. *Elbel lib.* 2. *pag.* 155. *n.* 427. *Holzm. t.* 1. *p.* 333. *n.* 4. *et Bon. de Pr. Eccl. D. ult. q.* 1. *p.* 2. *num.* 1. *cum Sylvest. Navar. Azor. Valent. Laym. Vill. et Reg.* Hinc dicunt *Tamb. Dec. lib.* 4. *c.* 5. §. 1. *n.* 10. *Conc. Bon. Elbel Holzman, ll. cc.* item *Reg. et*

Gabr. apud Croix lib. 6. *part.* 2. *numer.* 1266. non vetari carnes limacum, testudinum, ranarum, locustarum et concharum. Ratio, quia hujusmodi animalia saltem æquiparantur piscibus, cùm vix habeant sanguinem, vel sanguinem frigidum, vel nutriuntur piscibus, aut in aquis ad instar piscium. Idem aiunt *Milante pag.* 265. *et Tamb. dict. num.* 12. de viperis, quæ similes sunt anguillis. Idem dicunt *Elbel et Holzmann ll. cc.* de lutris, castoribus, fibris, et de anatribus cujusdam generis. Aves tamen, ut *Mil. et Conc. ll. cc.* licèt aliquæ nutriantur in aquis, habentur ut veræ carnes, prout sunt fulicæ, corvi marini, et similes.

1012. — Dubitatur VII. Quibus pueris licitè possint ministrari carnes? Certum et commune est posse pueris usu rationis carentibus ante septennium, sicut et amentibus. *Sanch. Dec. lib.* 1. *cap.* 12. *n.* 6 *et* 16. *Salm. tr.* 23. *c.* 2. *n.* 20. *cum Panorm. Bon. Trull. etc.* Idem dicitur de pueris, qui adhuc post septennium ad usum rationis non pervenerint, ut *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 1367. cum communi. E converso nequeunt carnes ministrari pueris statim ac completo septennio, usum rationis adepti fuerint, ut omnino tenendum cum *Sanch. Laym. Bon. Pal. Salm. etc.* contra *S. Ant. etc.* Vide dicta *lib.* 1. *n.* 155. *in fin. v. Quæritur.* Dubium fit, an possint dari carnes pueris, qui ante septennium jam habent usum rationis. Affirmant *Sancius, Diana, et Burgh. ap. Croix l.* 1. *n.* 676. et alii in pari casu allati *n.* 270. quorum sententia non videtur improbabilis ex doctrina *D. Thomæ*, quia, ut dicunt, lex positiva tantùm respicit communiter contingentia. Sed communiùs et probabiliùs negant *Sanch. l. c. n.* 6. *Azor. p.* 1. *l.* 7. *c.* 17. *aliàs* 28. *qu.* 2. *in fine, et Salm. d. n.* 20. *cum Suar. Bon. Vill. Trull. Pill. etc.* Ratio, quia Ecclesia pro hujusmodi abstinentiæ obligatione non quidem determinat tempus, septennii, sed tempus quo pueri sunt capaces præcepti, et hoc sanè evenit, quando usu rationis jam sunt compotes facti. In dubio autem, an aliquis puer pervenerit, vel non, ad usum rationis, possunt ne ei carnes ministrari? Distinguendum: si puer attigerit septennium, non possunt, quia tunc præsumptio stat pro usu rationis, et consequenter pro obligatione, ut rectè dicunt *Salm. l. c. cum AA. citatis.* Secus dicendum, si non attigerit; quia tunc præsumptio stat pro opposito, et ideo possessio stat pro libertate, ut *Salm. de Leg. cap.* 3. *n.* 52. *Holzm. t.* 1. *p.* 82. *n.* 402.

1013. — Quoad eos autem, qui in diebus jejunii dispensantur ad carnes, attentè oportet hîc advertere, quæ nuper sancita sunt à SS. Nostro Pontifice *Bened. XIV* in Epistola Encyclica, quæ incipit: *Non ambigimus.* Ipsam in Initio Tomi noni sub n. I. in extensum reperies: ubi SS. Pontifex, graviter dolens de perniciosa licentia plurimorum, hanc adeo invaluisse conqueritur, « ut nulla Apostolici instituti (verba sunt Epistolæ) habita » ratione, jejuniorum tempore, palam, et impunè ab iisdem » agitentur convivia, et epulæ interdictæ promiscuè inferantur. »

Hinc in prædicta Epistola, et clariùs in altera, quæ incipit : *In suprema* (et hanc ibidem reperies), ita Pontifex sancit : « Nos » quibuscumque, quacumque occasione, sive multitudini indis- » criminatim ob urgentem gravissimamque necessitatem, sive » singulis ob legitimam causam, et de utriusque medici consilio « (dummodo nulla certa, et periculosa affectæ valetudinis » ratio intercedat, et aliter fieri necessariò exigat), in Quadra- » gesima, aliisque anni temporibus, et diebus, quibus carnium, » ovorum, et lacticiniorum esus est prohibitus, dispensari con- » tigerit, ab omnibus omnino, nemine excepto, unicam comes- » tionem servandam, et licitas, atque interdictas epulas minimè » esse apponendas, tenore præsentium declaramus, et edi- » cimus. »

1014. — Hîc ab aliquibus dubitatum fuit, an dispensatus ad carnes licitè possit aliquem pisciculum, sive cibum legalem, non in conviviis, neque cum scandalo, sed in privata mensa aliquando moderatè comedere? Ad hoc dubium quidam modernus Auctor (*de Petio in Addit. ad Fel. Pot.*) animadvertens relata verba SS. nostri Pontificis, quæ sub initio primæ Bullæ præmittuntur ut supra. « Ut nulla Apostolici Instituti, Sacratissi- » mique Præcepti habita ratione, jejuniorum tempore, palam, » et impunè ab iisdem agitentur convivia, et epulæ interdictæ » promiscuè inferantur, » sic respondet : (In conviviis igitur, lautisque mensis promiscuè carnes, ac legales cibos comedere prohibetur. At si privatæ sint mensæ, et nullum sit scandalum, dispensatos ad carnes, legales etiam cibos cum illis edere, si debita cum moderatione fiat, non ad satietatem, non immodicè, non ad gulæ delectationem, sed ad stomachi appetentiam, minimè censetur hac Bulla prohibitum. Nonne et actus posset esse temperantiæ, ut, si quis, ne comedat duo fercula carnis, unum carnis, legale alterum edat? Nec enim illa SS. Pontifex vult esse vitanda, quæ Theologorum sensus probat, sed ea, quæ solùm abusum redolent laxitatis.) His tamen non obstantibus, attentis duabus Bullis Nostri SS. Papæ Benedicti XIV, nempe Bulla *Non ambigimus*, et Bulla *Libentissimè*, præfata opinio non videtur probabilis; quia, licèt in prima Bulla fiat obiter mentio de conviviis, non ideo tamen infertur, quòd prohibitio fuerit facta tantùm pro conviviis : nam in primis Bulla generaliter prohibet dispensatis, ne piscibus vescantur; secundò, Pontifex asserit hanc Bullam emanasse ad instar alterius sui Rescripti eodem anno editi, quo cùm dispensasset generaliter ad carnes, expressè vetuit apponi promiscuè licitas, atque interdictas epulas. Quis autem dicet, tunc Pontificem prohibuisse dispensatis esum piscium tantùm in conviviis? Deinde per alteram prædictam Bullam *Libentissimè*, et per insertam ibi Constitutionem, *Si Fraternitas*, videtur hoc dubium omnino ablatum : ibi enim Pontifex præcepit Medicis, ne dent facultatem vescendi carnibus tempore vetito, nisi geminis adjectis conditionibus, scilicet *unicæ in die comestionis, et non permiscendarum epularum.*

Ergo dispensatis ad carnes interdicti fuerunt generaliter pisces, tam in conviviis quàm in mensa privata, cùm licentiæ Medicorum non dentur ad carnes edendas tantùm in conviviis, sed etiam in mensa privata. Tandem in præfata Constitutione, *Si Fraternitas*, ad *Quæsitum* 4, solis dispensatis ad ova conceditur esus piscium, et negatur dispensatis ad carnes, nec ullam ibi Papa mentionem facit de conviviis, sed genericè loquitur. Præterea præfatus Auctor *de Petio loc. cit.* notat in præfata, et sequenti Epistola nostri SS. Pontificis Benedicti XIV non reprobari opinionem, quòd extra Quadragesimam non sit obligatio de jure communi, in diebus jejunii abstinendi à lacticiniis, juxta *n.* 1009. Et quidem valde probabiliter; nam licèt in præfata Epistola *In suprema*, ut supra dicatur : « In quadragesima, aliis» que anni temporibus, et diebus, quibus carnium, ovorum, et » lacticiniorum esus est prohibitus, dispensari contigerit, etc. » Per hæc tamen verba, assertivè prolata, nulla apparet facta à Pontifice de hoc peculiaris sanctio; et illa prohibitio lacticiniorum rationabiliter intelligitur asserta relativè ad tempora Quadragesimæ, in quibus procul dubio eorum esus est vetitus.

1015. — Insuper alia Epistola edita die 10 Junii 1745, quæ incipit, *Libentissimè* (Vide Epistolam in eodem Tomo nono, sub n. III.), noster SS. Pontifex declaravit I. quòd duo prædicta præcepta pro dispensatis ad carnes, scilicet de unica comestione in die facienda, et de non permiscendis epulis, obligant sub gravi; II. quòd dispensati ad carnes in vespertina refectiuncula uti debeant *eo cibo, eaque portione, quibus utuntur jejunantes rectæ et meticulosæ conscientiæ;* III. quòd iidem dispensati servare debent horam jejunantibus præscriptam; IV. quòd pro dispensatis ad carnes epulæ licitæ sunt ipsæ carnes, interdictæ verò sunt pisces, adeo ut utrumque simul adhibere non possint; V. quòd præceptum de dictis epulis non miscendis quoque Dominicos Quadragesimales complectatur; VI. quòd lex non respiciat eos, qui gaudent Bulla *Cruciatæ;* VII. quòd prædicta duo præcepta urgeant diebus jejunii, etiam extra Quadragesimam. Hîc autem notandum quòd dispensati ad carnes minimè prohibentur secundam comestionem facere, si sint dispensati ob debilitatem virium, ut *Salm. cap.* 2. *n.* 26. cum *Wigandt :* Et idem declaratur in Epistola nostri Summi Pontificis verbis, ut supra : *Dummodo nulla certa, et periculosa affectæ valetudinis ratio intercedat, etc.* Scribit autem *Angelus Franzoia lib.* 3. *tr.* 6. *cap.* 3. *Animad. II. vers. At hîc, etc.* quòd dispensatus ad carnes, si pulmentum vulgò *Minestra*, carnium jure coctum comedit, licitè vesci potest non tantùm lacticiniis et ovis, sed etiam piscibus. Ratio, ut puto, quia prohibitio Pontificis non miscendi carnes et pisces, strictè intelligenda est, nempe cùm comeditur propriè ferculum carnium, sed jus carnium, magis quàm edulii, condimenti rationem habet.

Quæritur hîc, an dispensati ad carnes possint sine læsione jejunii edere carnes non salubres, nempe porcinas, et similes?

Affirmant communissimè DD. et quidem probabiliter, tum quia licentia ad carnes generaliter impertita, non est restringenda ad solas salubres, tum quia aliàs dispensati pluribus subjicerentur scrupulis; non rarò dubitando quænam carnes noceant vel prosint. Ita *Lugo de Just. D. 3. n. 139. Sanchez Dec. lib. 4. cap. 1. n. 59. Croix l. 5. part. 2. n. 1313. Tamb. Dec. l. 4. c. 5. §. 1. n. 8. et Salm. tr. 23. de 3. Præc. c. 2. n. 21. cum Villal. Trull. Diana, etc.* Verumtamen *P. Conc. t. 5. p. 273. n. 6.* adducit quoddam Edictum Clementis XI, Romæ publicatum die 24 Feb. an. 1703, et confirmatum an. 1704, ubi dispensatis in Quadragesima permittuntur tantùm carnes salubres. Sed advertendum cum *P. Viva de Jejun. q. 10. art. 1. n. 4. et Capelloto, ac aliis ap. eumdem Conc.* Edictum illud non fuisse generale pro tota Ecclesia, sed tantùm pro statu Romano, idque declaratum fuit à N. SS. P. Benedicto XIV priùs in libro Notificationum (*to. 1. Notif. 15. n. 24.*), ubi testatur hujusmodi Edictum emanatum fuisse à Clemente tanquam Episcopo Romæ. Deinde expressiùs id declaravit in sua Bulla de Jejun. *Non ambigimus*, in qua loquens de præfato Edicto (ubi, ut diximus, vetitum fuit dispensatis edere carnes insalubres et insuper in eodem Edicto simul præscriptum fuit dispensatos teneri ad unicam comestionem) dicit: « Nolumus tamen vos ignorare, cum hujusmodi necessitate » et servandam esse potissimùm unicam comestionem, sicut aliàs » hîc Romæ, ac nos ipsi hoc anno, urgentibus causis dispensantes » expressè præscripsimus. » Nota to *sicut aliàs hîc Romæ*, ergo clarè exprimit noster Papa Benedictus Decretum illud, ubi simul præscripta fuit quoad dispensatos unica comestio, et esus carnium tantùm salubrium, fuisse particulare solùm pro Roma. Noster autem Pontifex tale Decretum ampliavit quidem pro tota Ecclesia quoad partem unicæ comestionis, non verò quoad prohibitionem carnium insalubrium. Advertendum tamen, quòd in Bulla, *Libentissimè*, ejusdem Benedicti XIV (Vide in Tom. nono Epist. III. *vers. Innocentius III.*) dicitur quòd, interveniente aliqua urgentissima necessitate dispensandi ad esum carnium cum universa quadam Civitate, aut Gente, tunc tantùm a Sede Apostolica *carnis, salubris tamen, facultas concedetur*. Hoc enim æquum fuit sic disponere, et strictiùs procedere, cùm ageretur de universo Populo. Quòd autem in præfata Bulla dispondum sancitur pro universo Populo, non habetur sancitum quoad dispensationem pro singulis personis. Sed loquendo de particulari de carne porcina, non videtur illa absolutè posse dici insalubris, cùm ipsa, ut scribit celebris Medicus Hoffman, maximam habeat convenientiam cum sanguine humano. Refertque *Riverius* (*Instit. medic. l. 2. c. 17.*) id quod sentit Galenus de carne suilla, et ait: « Galenus humanæ carnis similem esse asserit, et si bene coquatur, omnium ciborum potissimè nutrire » Crassum et lentum habet succum, et ideo nutrimentum præbet » firmum, ac durabile, quod dissipari facilè nequit. » Dicet aliquis sed cur caro porcina vetita fuit Hebræis, nisi quia nociva? Re-

pondetur, quòd Palæstinæ (regioni tam adustæ) prohibita fuit illa, quia sues ibi magis quàm alibi lepra laborant, ut scribit Calmet in Levit. 11. 8. sicut ibi etiam leporina caro interdicta fuit, quæ certè inter nos non habetur ut noxia. Præterea ait S. Thomas, quòd carnes Judæis vetitæ aliæ interdictæ fuerunt ob nimiam humiditatem aut siccitatem, aliæ quia reputabantur immundæ, prout carnes porcinæ, et de facto ratio à Moyse prolata de tali prohibitione hæc quidem fuit, quia carnes suillæ immundæ erant : « Horum carnibus non vescemini, quia im- » munda sunt vobis. » *Levit.* 11. 8. « Immunda autem appellantur, » quia (ut scribit *Plutarchus*) nullum animal ita gaudet cœno, » ac sordidis locis. » Idem ait Natalis Alexander, et idem scripsit olim Tertullianus (*lib.* 2. *contra Marcionem. c.* 18.) carnes suillas vetitas esse Hebræis, ut eorum coerceretur ingluvies, et incontinentia refrænaretur.

1016. — « 3. Conditio est certa hora refectionis, quæ est circa » meridiem, nisi aliud loci consuetudo ferat. Idque non mathe- » maticè computandum, sed moraliter. Dictam autem horam » notabiliter sine justa causa prævenire, mortale putat *Nav.* et » quidam alii; sed probabiliùs docent esse veniale *Tolet. et* » *Filliuc.* eò quòd non violetur substantia, sed tantùm circum- » stantia; *Tol. Less. d.* 2. *num.* 13. Vid *Laym. c.* 3. *n.* 10 *et seq.*

« Dixi 1. *notabiliter*, et *sine causa;* quia prævenire ex justa » causa, v. gr. si iter faciendum, si hospites dimittendi, etc., et » absque ea, per mediam horam tantùm, nullum peccatum vide- » tur esse. Dilatio in vesperam, et licita est, et laudabilis, si nihil » ante sumas. »

Quæritur, an antevertens notabiliter sine causa horam meridianam graviter peccet? Primitus compertum est horam refectionis fuisse vespere post solis occasum. Deinde retroacta est ad horam nonam, nempe ad horam mediam inter meridiem, et occasum. Verùm à XIV seculo consuevit refectio fieri ad horam sextam, sive ad meridiem. Hæc autem hora non mathematicè, sed moraliter computanda est, ut docet *D. Th.* 2. 2. *q.* 147. *art.* 7. *ad* 2. ubi ait : « Ad jejunium requiritur hora determinata, » non secundùm subtilem examinationem, sed secundùm grossam » æstimationem : sufficit enim, quòd fit circa horam nonam : » hæc enim tunc erat hora refectionis. Quæ autem dicenda est notabilis anticipatio? Alii dicunt, si refectio anticipetur plus quàm hora. Alii autem probabiliùs, si tantùm hora, ut *Azor. tom.* 1. *lib.* 7. *cap.* 11. *quæst.* 4. *Conc. t.* 5. *pag.* 277. *n.* 6. *Elbel tom.* 2. *pag.* 160. *n.* 444. *Holzm. t.* 1. *pag.* 333. *num.* 6. Quamvis apud plures Religiosos, ut ait *Elbel l. cit. Croix, Spor. et Tamb.* receptissima sit consuetudo anticipandi prandium per integram horam. Cæterùm omnibus licitum est anticipare infra horam, etiam sine causa. An autem notabilis anticipatio sit mortalis. *Prima* sententia probabilis affirmat cum *Azor. loc. cit. Sanch. Dec. lib.* 4. *cap.* 11. *num.* 51. *et Navarr. Sylvest. Led. Coo. etc. ap. Salm. tr.* 23. *cap.* 1. *n.* 86. et hanc probabiliorem putat *Conc.*

l. c. num 5. Ratio, quia sicut datur præceptum de unica comestione, sic etiam datur de comestionis tempore. *Secunda* verò sententia communior et probabilior negat, eamque tenent cum *Bus. Less. lib.* 4. *cap.* 2. *n.* 15. *Tol. lib.* 6. *c.* 2. *Bon. q.* 1. *p.* 4. *n.* 3. *Pal. p.* 2. §. 3. *n.* 3. *Laym. lib.* 4. *tr.* 8. *cap.* 1. *n.* 11. *Spor. de* 3 *Præc. sect.* 5. *n.* 23. *Elbel p.* 169. *n.* 443. *Holz. tom.* 1. *pag.* 433. *n.* 6. *Salm. d. cap.* 2. *n.* 87. *cum Innoc. Rich. Archidiac. Vill. Fill. et Rodr.* Ratio, quia hora non est de essentia jejunii, ut ipsi Contrarii fatentur, sed est circumstantia tantùm accidentalis; unde, sicut in Officio Divino, licèt hora recitationis sit præcepta, anticipatio tamen non est mortalis; ita nec etiam in jejunio. Hinc non valet dicere quòd esto horæ determinatio non sit de essentia jejunii, est tamen conditio ab Ecclesia præscripta; nam respondetur, quòd hæc conditio vel non obligat sub gravi, vel an obliget sub gravi saltem non constat, et ideo ad mortale non obligat. Neque officit quòd, anticipando, finis jejunii frustretur; quia (ut bene respondet *Elbel*) maceratio quæ manè habenda erat, compensatur postea, licèt cum minori difficultate; sed hæc diminutio non reputatur gravis, præterea quòd finis præcepti non cadit sub præcepto. Nemo autem dubitat, quin hujusmodi notabilis anticipatio sit saltem venialis; à quo excusat quælibet causa rationalis, nempe iter inchoandum, urgens negotium, debilitas complexionis, urbanitas, et similia. Ita *Elbel, Holzm. Sporer ll. cc. et Salm. n.* 90. *cum Pal. Azor. Nav. etc.*

1017. — « 1. Non solvitur jejunium per divisionem prandii » ob negotium incidens, vel si quid sumatur per modum medi- » cinæ, vel ob debilitatem, aliamve causam rationabilem, ut » apud Religiosos faciunt ministri, et lectores mensæ, quia non » nisi unicam refectionem intendunt. * (*Ita Caj. Bon. Less. Pal.* » *et Salm. n.* 51. *Et ita præscripsit S. Benedictus in Reg.* 28.) * » Et hinc *Sanch. t.* 2. *opusc. lib.* 5. *c.* 1. *dub.* 34. *Escob. t.* 1. » *E.* 6. *c.* 3. *num.* 29. excusantfamulos mensæ ministrantes, si ali- » quid prægustent, aut ex reliquiis gulosè sumant, tum ut meliùs » serviant, tum ut famem sublevent; intellige, si cum illorum » refectione licita moraliter uniatur. * (*Ut ait etiam Elbel.* » *tom.* 2. *pag.* 161. *n.* 448. *cum Less. Tamb. Sporer n.* 13. *cum* » *Azor. Nav. Diana, et Croix lib.* 3. *p.* 2. *num.* 1280.) * Nec » solvitur per sumptionem electuariorum, vel crebriorem haus- » tum (ante quem modicum sumere, ne potus noceat, permittit » *Azorius, Escob. tom.* 1. *E.* 7. *cap.* 3. *num.* 28.); et quidem » toties, quoties biberit, dummodo non in fraudem jejunii, verbi » gratia 5 vel 6 amygdalas, vel quid simile, *Regin. etc.* cum » *Diana p.* 1. *tom.* 8. *r.* 24, quia ordinatur potiùs ad alterationem » corporis, vel digestionem ciborum quàm nutritionem. »

1018. — Quæritur I. an liceat sine fractione jejunii, sumere toties quoties libuerit aliquid cibi ante potum, ne potus noceat? Affirmant *Pasqual Fag. Dian. et Leander* (*apud Salm. tract.* 23. *cap.* 2. *n.* 66.), qui citat *D. Th. Syl. Sanch. Bonac. etc.* Sed

rectè contradicunt *Salm. n.* 68. *cum Caj. Abul. etc.* qui dicunt, nequaquam *D. Thomam*, nec alios citatos à *Leandro*, id permittere toties, quoties, sed tantùm vix pro una vice, in quo consentiunt ipsi *Salm. et Concina tom.* 5. *pag.* 255. *n.* 3. Alii verò ut *Elbel tom.* 2. *pag.* 165. *n.* 440. cum communissima, ut asserit *Sporer sect.* 5. *n.* 14. *Laym. l.* 4. *tr.* 8. *cap.* 1. *n.* 7. *Croix lib.* 3. *part.* 2. *num.* 1293. id permittunt, si non fiat frequenter.

1019. — Quæritur II. an *Electuaria* frangant jejunium? Electuaria dicuntur ea, quæ ex electis rebus, putà ex saccharo et junipero, aut cedro conficiuntur, vulgò dicta *Conserve*, ut *Concina t.* 5. *p.* 203. *n.* 8. *et Elbel t.* 2. *p.* 171. *n.* 447. *cum D. Th.* loco mox citando; non autem intelliguntur potiones de *Kaffè*, et herba *Thè*, quæ omnino ad libitum quidem permittuntur, ut bene aiunt *Croix lib.* 3. *p.* 2. *n.* 1292. *Holzm. t.* 1. *p.* 337. *num.* 21. *Milante in Prop. Ex.* 23. *pag.* 257. *et Elbel p.* 156. *n.* 433. *cum communi.* De præfatis autem Electuariis sic docet *D. Th.* 2. 2. *q.* 147. *art.* 6. *ad* 3. ubi ait: « Electuaria, etiamsi aliquo modo nutriant, non » principaliter assumuntur ad nutrimentum, sed ad digestionem » ciborum: Unde non solvunt jejunium, sicut nec aliarum me» dicinarum assumptio: nisi forte aliquis in fraudem electuaria » in magna quantitate assumat per modum cibi. » Hanc doctrinam S. Doctoris communiter sequuntur *Holzm. l. c. p.* 338. *R.* 2. *Elbel p.* 161. *num.* 447. *Spor. c.* 2. *n.* 42. *cum Caj. Less. Nav. Laym. etc.* An autem hæc, ob solam delectationem sumpta, jejunium lædant? Negant *Salm. n.* 53. *cum Abul. et Sylo.* modò sumantur in parva quantitate: utuntur ratione *D. Thomæ*, scilicet quòd Electuaria non sumuntur ad nutriendum, sed ad digestionem adjuvandam; sicut vinum, etiamsi verè nutriat, et ad delectationem sumatur, tamen, quia non est ad nutriendum institutum, non frangit jejunium. Sed oppositum tenendum cum *Concina pag.* 203. *num.* 8. qui citat *Leand. Fag. etc. ac Diana. Coord. tract.* 6. *R.* 95. *num.* 2. Ratio, quia ideo Electuaria licitè sumuntur in parva quantitate, eò quòd, cùm assumuntur ut medicamentum, adest sufficiens causa excusans à veniali; cùm autem sumuntur ad delectationem, deficit causa, et propterea nequeunt sumi sine culpa. Nec obstat ratio *D. Th.* ut supra opposita, quia, cùm dicat S. Doctor non posse ea sumi per modum cibi, utique consequenter excludit posse sumi ad delectationem. Neque etiam valet paritas vini, nam vinum per se habet rationem potûs, et non cibi, ut per se habent Electuaria. Cæterùm, ad excusandum sufficit quælibet rationabilis causa, licèt non tam gravis, putà ad digestionem ciborum, ut ait S. Thomas, sive ad confortandum stomachum, ad tollendum fœtorem oris, ad conservandam vocem, et similia; Ita *Spor. d. n.* 14. *et Elbel l. c.* Et sic probabiliter excusantur ii, qui aliquid sumunt, ne vires deficiant, quando prandium differe debent ultra horam communem, ut docent *Pal. t.* 7. *tr.* 1. *D.* 3. §. 2. *n.* 3. *cum Azor, Tol. Sa, Nav. et Val. Less. ac Layman apud Croix l.* 3. *part.* 2. *n.* 1282.

1020. — Quæritur III. per quantum temporis prandium mo-

raliter non interrumpatur, ita ut illud continuari possit? *Tamb. Dec. l. 4. c. 5. n. 16. et Fill.* apud *Dian. part. 1. Tract. 9 R. 32.* dicunt, si nulla adsit causa, non interrumpi prandium per quadrans cum dimidio, etiamsi decreveris non amplius comedere; imò *Elbel tom. 2. pag. 158. n. 438.* concedit id etiam per semihoram. Per horam procul dubio interrumpitur prandium, ut *Salm. tr. 10. c. 21. n. 38.* Quando verò intercedit negotium *Sanch. Cons. l. 5. c. 1. D. 24. n. 1.* cum aliis, et *Viva Qu. 10. Ar. 2. n. 4.* dicunt, nec etiam per horam prandium interrumpi. Imò *Joan. Sanchez*, extendit adhuc ad duas horas; et quamvis hoc non admittant *Salm. tr. 23. c. 2. n. 49*, attamen *Tamb. Dec. l. 4. cap. 5. §. 2. n. 15.* cum *Fag. et Lezan. Dian.* apud *Croix lib. 3. p. 2. n. 1279.* absolutè concedunt, et sanè probabiliter, quando quis non sufficienter se refecit, ut ait *Holzmann, t. 1. p. 338. n. 22.* Imò *Croix loc. cit. cum Leand. Steph. et Pasqual.* adhuc probabiliter concedunt, quantumcumque fit serò, posse cum redire ad prandium: Dummodo (addunt) retinuerit intentionem redeundi, et non sufficienter se refecerit. Sed casu quo aliquis non posset tolerare jejunium sine magno incommodo, puto, etiam sine illa intentione, posse redire, quia Ecclesia nunquam intendit obligare ad diem transigendam sine sufficienti refectione. Et hoc concedere videntur etiam ipsi *Salm.* sequenti *n. 50. in fine* cum *Less. Trull. et Fill.*

Quær. IV. an quis, postquam surrexit à mensa animo non ampliùs comedendi, possit iterum ad comedendum redire? Negat *Nav.* Sed affirmant *Less. lib. 4. cap. 2. D. 2. Ronc. cap. 1. q. 1. R. 1. ac Bon. Trull. et Fill.* apud *Salm. cap. 2. n. 50.* qui meritò probabile putant, si convivæ adhuc comedant, vel si in mensa apponatur aliud ferculum, quod ille ignorabat apponendum; ut ait *Sanch. n. 5. et Salm. n. 16.* cum *Villal.* quia adhuc moraliter censetur idem prandium durare. Id autem quod dicunt *Nav. Sylv. et Pal.* scilicet, quòd qui causa itineris mane jentaculum sumpserit, non tenetur ad jejunandum, si postea non proficiscatur; rectè id negant *Salm. Less. Trull. et Fill.* nisi quando per illam unicam comestionem non possit is reliquo die commodè jejunare; nam aliàs cùm essentia non adhuc sit destructa, tenetur utique jejunium servare.

Quæritur V. Quamdiu liceat protrahere prandium? Probabiliter respondet *Tamb. l. 4. c. 4. §. 2. n. 15. et Croix lib. 3. p. 2. n. 1283. cum Fagund.* licere usque ad duas horas; imò *Elbel tom. 2. pag. 158. n. 437. cum Gobat.* concedit usque ad tres vel quatuor horas, saltem pro Germanis, juxta eorum morem; sed *Croix* meritò dubitat an hæc consuetudo sit approbata; nisi, ut ait, post duas circiter horas apponantur sola bellaria, vel cibi leviores; maximè si postea vesperi omittatur refectiuncula; hocque ego nec approbo, nec reprobo.

1021. — « Excipe tamen 1. Si qui sumeret lac, jusculum, et » similia, quæ sive sorbeantur, sive comedantur, non habent ra- » tionem potûs, sed cibi, ac principaliter referuntur ad nutrien-

» dum. * (*Est commune apud Salm. n.* 57. *cum Sanc. Trull.* » *etc.*) * 2. Si quis poma, pira, vel etiam uvas in magna quan- » titate sumeret; quia habent rationem cibi. *Dic.* et alii 6. *Dian.* » *p.* 9. *t.* 6. *R.* 14. * (*Etiamsi solum succum deglutiat. Salm.* » *n.* 64. *Et idem de uva, ex communi Salm. n.* 65. (*contra Pal.*) » *et idem dicit Viva q.* 10. *art.* 1. *n.* 8. *de peponibus, vulgò* mel- » loni d'acqua, *ut est communissima contra quemdam Anony-* » *mum, qui improbabiliter contrarium scripsit.*) * 3. Nisi quis » in magna quantitate electuaria in fraudem jejunii sumeret. Qui » verò in potu valde excederet, contra temperantiam quidem, » non tamen contra jejunium peccaret, saltem mortaliter. *Laym.* » *loc. cit. n.* 7. »

1022. — Quæritur hîc I. An potus vini frangat jejunium? Non dubitandum, quòd, ut testantur plures Patres, S. Hieronymus, S. Basilius, etc. juxta primam Ecclesiæ disciplinam antiqui Christiani in jejuniis omnino vino abstinebant. Sed nec etiam dubitandum, quòd hodierno tempore potio vini non est interdicta, si sumatur in comestione, vel extra, ad sedandam sitim, vel ad digestionem juvandam; sic docet S. Thomas 2. 2. qu. 47. a. 6. ad 2. *Non autem intendit Ecclesia interdicere* abstinentiam (aliàs *sumptionem,* juxta Billuart) *potus... licèt aliquo modo nutriat.* Et patet *ex c. Denique, Dist.* 3. ubi Gregorius Magnus sic ait: « Vinum quoque ita bibere permittitur, ut ebrietatem omnino » fugiamus. » Attamen dubium fit an vinum sumptum extra refectionem ad sedandam famem lædat præceptum jejunii? *Prima* sententia affirmat, quam tenent *Sylvest v. Jejunium n.* 9. *Natal. Alexandr. l.* 4. *art.* 7. *Reg.* 14. Item *S. Anton. Abul. Reg. etc. ap. Salm. de* 3. *Præc. c.* 2. *n.* 55. Et hanc videtur tenere *D. Th. in* 4. *Sent. D.* 15. *quæst.* 3. *art.* 4. *quæst.* 1. *ad* 1. his verbis: « Qui potat extra horam unicæ comestionis, non dicitur bis man- » ducare, et propter hoc nec statutum Ecclesiæ frangit: nisi » fraudem faciat, quia legem violat, qui in fraudem legis aliquid » faciat. » Ratio igitur hujus sententiæ est, quia licèt bibens vinum ad famem extinguendam non peccet frangendo jejunium, peccat tamen frustrando finem jejunii. Hæc sententia est probabilis, sed probabilior est mihi sententia opposita, quam tenent *Sanch. Cons. lib.* 5. *c.* 1. *dub* 23. *n.* 3. *Navar. Sum. c.* 21. *num.* 13. *Azor. l.* 7. *c.* 10. *quæst.* 6. *Ronc. tract.* 9. *cap.* 1. *q.* 6. qui hodie certam vocat, *et Salm. c.* 2. *n.* 46. *cum Less. Laym. Pal. Bonac.* et aliis communiter. Ratio, quia ut ipse *D. Th. eod. loc. cit.* docet: « Statutum positivæ legis non attendit intentionem observantis, » sed seipsum actum, eò quòd modus virtutis non cadit in præ- » cepto, sed est finis præcepti. » Si igitur modus virtutis, seu finis præcepti non cadit sub præcepto, ergo non peccat contra præceptum, qui modum virtutis, seu finem præcepti non observat, quia utitur jure suo. Neque huic obstat dicere, quòd, si hoc esset, non peccaret qui sine justa causa laborem assumeret, ut posset jejunium solvere; quod verum non est, ut dicemus in *Dub. seq. n.* 1045. Sed respondetur, aliud esse apponere impedimentum

contra præceptum, aliud contra finem præcepti : Quando labor assumitur ad non jejunandum, peccatur quidem contra jejunii præceptum, eò quòd Ecclesia, præcipiendo jejunium, præcipit simul non apponere impedimentum proximum ad jejunandum. At in nostro casu potus vini ad sedandam famem non est contra præceptum jejunii, sed contra finem jejunii, qui non cadit sub præcepto, et ideo talis potus non est saltem culpa gravis ; et fortè per se nec venialis, quia potu vini non omnino frustratur finis jejunii, sicut frustratur per sumptionem cibi qui ab Ecclesia vetatur.

Quæritur II. An frangat jejunium potus cervisiæ ex hordeo, et cerasis confectæ, aut aquæ mixtæ saccharo, et succo cinnamomi, vel mali cedrini, vulgò dictæ *Limonata*, sive *Sorbetto* ? Certè si cum parva aquæ magna rerum harum quantitas misceatur, jejunium frangitur : secus, si parva quantitas cum magna quantitate aquæ, quia tunc judicantur isti veri potus, eò quòd alia, quæ cum aqua miscentur, ita liquefiunt, ut videantur propriam naturam amisisse. Ita communiter *Wigandt p.* 738. *n.* 97. *Roncag. c.* 1. *q.* 6. *Elbel t.* 2. *p.* 156. *n.* 433. cum communissima, *Concina t.* 5. *p.* 204. *n.* 9. *Viva q.* 10. *a.* 1. *n.* 8. *Mazzotta t.* 1. *p.* 425. *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 1292. *cum Leand. et Steph. Tamb. de Pr. Eccl. c.* 5. *n.* 8. *et Salm. c.* 2. *n.* 57. Nec obstat dicere, quòd aqua mixta saccharo, cùm congeletur, mutet naturam : quia mutatio naturæ importat privationem prioris esse, ad quod redire non possit : sed aqua congelata liquefit statim ac ori admovetur, ergo naturam non mutat. Confirmatur : si gelu mutaret naturam, accideret quòd in speciebus congelatis vini post Consecrationem desineret ibi esse Christus, sed hoc est contra Rubricam Missalis (*c.* 10. *n.* 11.), ubi præcipitur, ut si Sanguis congeletur, debeat igne liquefieri, et sumi. Instabis : si si quis uvam manibus exprimat, et succum tamen deglutiat, quippe jejunium frangit, unde non refert, quòd aqua illa liquefacta deglutiatur. Sed respondetur : Liquor intra uvas non est quidem in forma potabili, sed in forma cibi, et per masticationem deglutitur ; sed aqua congelata non jam per masticationem deglutitur, sed ore immissa, citò per se ipsius oris calore liquefit, et ad pristinum statum redit, sicque naturam potûs non amittit, et ut potus habetur.

1025. — Quæritur III. An potio *Chocolatis* frangat jejunium ? *Prima* sententia, quam tuentur *Cardinalis Brancatus in sua Dissertat. de Chocolat. Escob. t.* 12. *p.* 93. *dub.* 28. *Hurtad. part.* 2 *tract.* 10. *c.* 5. *num.* 98. *Holzm. tom.* 1. *n.* 337. *n.* 21. *Viva de* 3. *Præc. qu.* 10. *a.* 1. *num.* 8. item *Machad. Avill. Henri. Quintanad. apud Guimenium*, et probabilem putant *Felix Potestas p.* 307. *n.* 2877. *et Tamb. l.* 4. *c.* 5. §. 2. *n.* 13. qui testatur probabilem etiam censuisse *C. de Lugo*, negat jejunium frangere, modò fiat usus illius, ut est in Mexico ; non autem, si sumatur ad instar densæ pultis, putà si misceatur aqua in majori aut æquali quantitate. Fundamentum hujus sententiæ est prout aliqui ex citatis AA. dicunt, quia ratio potûs sumitur à materia prædominante, quæ hîc est aqua. Et hoc modo sentiunt citati

Auctores nanc potionem posse sumi toties, quoties libuerit; feruntque *Hurtadus, et Illsung. apud Holz.* eam licitam declarasse S. Pium V, Gregorium XIII et Paulum V.

Secunda verò sententia, quam tenent *Sanch. Cons. l.* 5. *c.* 1. *dub.* 23. *n.* 1. *Sylvius* 2. 2. *q.* 147. *art.* 6. *Laym. l.* 4. *tr.* 8. *c.* 1. *P. Conc. t.* 5. *p.* 307. *n.* 4. *Salm. tr.* 23. *c.* 2 *n.* 60. *Dian. p.* 4. *tr.* 4. *R.* 194. *Ronc. tr.* 9. *c.* 1. *q.* 6. *R.* 3. *Tamb. Dec. l.* 4. *n.* 5. §. 2. *n.* 9. et alii plures, docet frangere jejunium. Ratio, quia illa tantùm potio habet rationem potûs, quæ inservit ad vehiculum alimenti, non verò quæ ipsa alimentum est, ut est lac, et jusculum; ita et chocolates. Aliàs, si quis pisces contunderet, et in aqua mixtos sumeret, nec iste frangeret jejunium. Hoc tamen non obstante, prima sententia probabilior mihi est, sub limitationibus tamen, ut infra dicam. Ratio, quia potus chocolatis eo modo quo admittemus, licèt non habeat rationem potûs, cùm non deserviat ad extinguendam sitim, ut certè sentio, et licèt aliquo modo nutriat; habet tamen rationem medicinæ, quatenus juvat ad vehendum cibum, sive ad caput ac stomachum confortandum. Unde de hoc potu idem dici potest, quod diximus supra de electuariis *n.* 1019 cum *D. Th.* 2. 2. *q.* 147. *art.* 6. *ad* 3. ubi ait: « Electuaria, etiamsi aliquo modo nutriant, non tamen principaliter assumuntur ad nutrimentum, sed ad digestionem ciborum; unde non solvunt jejunium, sicut nec aliarum medicinarum assumptio. » Sed hac ratione medicinæ non licebit sumere chocolatem, nisi in parva quantitate, et cùm aderit aliqua rationabilis causa, eo modo quo licitus est usus electuariorum. Hinc *P. Milante in Prop. Alex. VII. Exer.* 23. *p.* 257. loquendo de electuariis, rectè ait: « Ergo etiam ex fine in præsentiarum chocolatem ad consolidandum stomachum viri probi in » moderata quantitate permittunt. » Accedit alia ratio extrinseca universalior et fortè potior, nempe consuetudinis jam hodie communiter receptæ, quæ negari non potest, et quam etiam testantur *Salm. num.* 62. *in fine, et Viva, Tamb. Holzm. ll. cc. ac Felix Potestas n.* 2879. *cum Ronc. l. supra c.* ubi sic ait: « (Dixi chocolatem frangere jejunium; habeo tamen rationem extrinsecam, qua certum mihi redditur jejunium non frangere: hæc autem fundatur in universali consuetudine, quam sciunt et tolerant Prælati Ecclesiæ, quæ consuetudo legi derogavit). » Hæc autem ratio consuetudinis (etsi in alio casu) confirmatur ex *D. Th.* 2. 2. *qu.* 147. *art.* 4. *ad* 3. *in fine* ubi disserens de operariis, et peregrinantibus, an excusentur à jejuniis, ait excusandos esse, si immineat necessitas, et deinde subdit: « Videtur tamen in » talibus recurrendum esse ad Superioris dispensationem, nisi » fortè ubi est consuetudo, quia ex hoc ipso, quòd Prælati dissimulant, videntur annuere. » Cùm verò ratione consuetudinis potus chocolatis admittitur, censeo cum *Salm. d. n.* 62. *in fine*, hanc consuetudinem non adesse, nisi pro uno tantùm cyatho in diem, non toties quoties, ut alii dicunt.

Quænam autem quantitas censeatur parva, et juxta usum

hodie permitti possit? Sanè improbabiliter *Pasqual. in suo Tr. de jejun.* putat nimiam mediam unciam chocolatis, ut possit sumi pro parva materia, ineptè dicens, quòd hujusmodi quantitas plus nutrit, quàm sex unciæ alterius cibi : unde tantùm admittit octavam, vel sextam partem unciæ. Et huic opinioni videtur adhærere *P. Conc. t.* 5. *p.* 243. *n.* 5. ubi ait solùm posse admitti aliquid pulveris chocolatis cum aqua ita admixtæ, ut aqua sapida efficiatur, et stomacho attemperetur : Cæterùm *n.* 6. non dubitat chocolatem posse sumi per modum medicinæ ad instar electuarii. Contra verò, meritò *Salm. n.* 63. rejiciunt *Leand. q.* 5. §. 4. *et Turrian. Sum. p.* 1. *c.* 256. *dub.* 37. qui permittunt potionem duarum unciarum chocolatis. Alii, ut *Pinellus ap. Salm. Felix Potestas, ac Auctor Admotation. ad Anacl. de Præc. Eccl. D.* 2. *q.* 1. *n.* 6. permittunt unam unciam et dimidiam chocolatis cum dimidia sacchari. Rationabiliùs tamen *Card. Brancatius* admittit potionem unius unciæ chocolatis (cum quinque unciis aquæ, ut ait) non frangere jejunium; vel, ut admittunt *Escobar loc. cit. Salm. n.* 65. *in fine*, *Viva ut supra*, *et Renzius de Præcept. Eccl. c.* 2. *q.* 18. *cum Hurtad.* unam unciam chocolatis cum dimidia sacchari. Spectata autem hodierna consuetudine, *P. Milante loc. cit. p.* 256. sic scribit : « Dico in præsentiarum esse absolutè licitam chocolatæ potio-» nem in moderata sesquiunciæ quantitate (id est unciæ cum » dimidia), quia parvitas materiæ ex consuetudine introducta et » tolerata ab Ecclesia omnino excusat à culpa. Dixi ex tolerantia » Ecclesiæ, quia ex laudata permissione hodie chocolata in præ-» fata quantitate sumpta communalis potus semel dumtaxat in » die permissus evasit. » Et quidem valde probabiliter, dum communis usus fert ut mihi constat non minùs quàm unciam cum dimidia chocolatis in ordinariis cyathis solere immitti. Dicit autem *Viva*, quòd tunc chocolates habet rationem potûs, quando uncia chocolatis, et media sacchari, miscentur septem unciis aquæ. Sed hoc videtur contra communem usum, neque hoc congruit ei quod dicit ipse *Viva*, et quod proferunt *Leander*, *Diana*, *Escob. Potestas*, *etc.* nempe tunc chocolatem non habere rationem potûs, cùm illa æquat quantitatem aquæ. Unde meliùs videtur sufficere, quòd præfata permissa quantitas sumatur cum aqua, quæ de more solet in usualibus cyathis adhiberi.

1024. — « 2. Jejunium non solvitur per collatiunculam ves-» pertinam, etsi hæc non ad somnum, sed ad nutritionem ordi-» netur : quia consuetudo permittit. Addo, *vespertinam;* quia » sine causa non licet illam sumere mane, vel meridie : ex justa » tamen causa licet utrumque ; ut si fiat ratione debilitatis, ne-» gotiorum, studiorum : sine ea erit veniale tantùm, cùm non » violetur substantia jejunii. * (*Ita Viva Q.* 10. *Art.* 3. *n.* 5. *et* » *Salm. c.* 2. *n.* 82. *cum Less. Tol. Sanch. Caj. Fill. et communi* » *Ibid. dicunt Fagund. et Leand. quòd venatio sufficit pro causa* » *justa tempus commutandi.*) *

« Quoad ejus quantitatem, communiter designatur quarta vel

» quinta pars integræ cœnæ ; ut contra *Dian.* 1. *p. tr.* 4. *R.* 117. » *Turr. etc.* docent *Reg. c.* 2. *l.* 6. *num.* 185. *Laym. c.* 1. *n.* 9. » *Fill. t.* 2. *tr.* 27. *p.* 2. *c.* 2. *q.* 7. *n.* 33. dicens, ita decisum esse » in celebri Academia Theologorum, qui omnes in quartam » partem consenserunt. Idem probat *Escob. tom.* 1. *E.* 13. *c.* 3. » *n.* 61, siquidem cœna ordinaria duarum librarum pondus non » excedet, quia talis in reliquis præceptis modica censetur, ac » proinde tantò quis magis, minùsve peccat, quantò magis, vel » minùs transgreditur. Adde, quibusdam locis ex consuetudine » plus permitti secularibus quàm religiosis, nobilibus quàm » plebeis, et in frigidis regionibus quàm in aliis, ut notant *Laym.* » *l.* 4. *t.* 8. *c.* 1. *Bon. l. c.* Plus item quibusdam in locis in vigilia » Nativitatis Domini, et alibi in Cœna Domini, permitti ex » consuetudine dicit *Med. Cajet. n.* 34. *et Sanch. in opusc. Escob.* » *t.* 1. *E.* 9. *c.* 3. Quod *Bon.* non improbat, ubi ea consuetudo » est recepta.

« Quoad qualitatem, in ea prohibentur cibi ob nutritionem » communiter ordinati, quippe inter fercula fere apponuntur. » Permittuntur autem leviores, ut fructus, aliave ex saccharo, » et melle confecta ; et pro more regionis parum butyri et casei, » ut in regionibus septentrionalibus, ob fructuum inopiam. *Laym.* » *l. c. n.* 9. »

1025. In serotina igitur refectione duo spectanda sunt, quantitas, et qualitas cibi. Sed hîc ante omnia animadvertendum præcipuè in his attendendam esse consuetudinem locorum, ut bene advertunt *Caj.* 2. 2. *q.* 147. *n.* 6. §. 2. et alii passim. Certum enim est, quòd ubi agitur de consuetudine, tam circa jejunium, quàm circa omnes alias Ecclesiæ leges, quibus nemo negat per consuetudinem derogari posse, auctoritas Doctorum recentiorum, licèt pauciorum, qui soli de posteriori moderna consuetudine testari possunt, pluris facienda est, et sine dubio præferenda auctoritati, etsi communiori AA. antiquorum, qui nihil de consuetudine imposterum introducenda scire poterant. Cùm autem Auctores de aliqua consuetudine testantur, id non temerè, et sine sufficienti fundamento asseruisse credendum est. His positis, omnibus patet, quòd antiquitus, præter unicam comestionem, nulla alia refectio cibi permittebatur. Tractu temporis introductum fuit aliquid parum sumere fructuum, herbarum, aut dulciarium ad medicinam, ne potus noceret, ut testatur *D. Antonin. et Caj.* de suo tempore. Postmodum consuetudo obtinuit etiam ad nutriendum sumere aliquid panis et fructuum, usque ad tres vel quatuor uncias, ut aliqui DD. dicebant ; vel usque ad sex, ut alii putabant. Recentiorum autem, quoad quantitatem pertinet, alii, ut *Holz. t.* 1. *p.* 338. *n.* 23. *cum Laym. Fill. Reg. Spor. t.* 1. *p.* 293. *n.* 26. *Wigandt p.* 139. *Resp.* 5. *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 1299. *cum Bus. et Elbel t.* 2. *p.* 175. *n.* 401. *cum Henno, et aliis, Anacl. p.* 387. *n.* 27. dicunt ex consuetudine permitti jejunantibus quartam partem cœnæ ; sed hæc regula non multùm mihi arridet, nam vel potest esse nimis indulgens, et

ideo reprobant eam *Salm. tr.* 23. *c.* 2. *n.* 71. *et Diana p.* 1. *tr.* 9. *R.* 1. *cum aliis*, vel saltem est valde obscura, scrupulisque obnoxia. Meliùs igitur alii communiter asserunt permitti in collatiuncula octo uncias cibi : ita *Palaus t.* 7. *tr.* 1. *D.* 3. §. 2. *n.* 7. *Ronc. de* 3. *Præc. c.* 1. *q.* 5. *R.* 1. qui asserit sic ferre hodie praxim timoratorum, *Viva eod. tit. q.* 10. *art.* 3. *n.* 1. *Tamb. Dec. l.* 4. *c.* 5. §. 3. *n.* 1. *Elbel t.* 2. *p.* 180. *n.* 493. *Felix*, *Potestas de Pr. Eccl. n.* 2886. *Mazzotta t.* 1. *p.* 428. *Diana p.* 1. *tr.* 8. *R.* 1. qui ait hanc sententiam ab omnibus admittendam, et *Salm. c.* 2. *n.* 72. *cum Vill. Turr. Pasq. Led. Trull. Leand. etc.* communiter, qui dicunt sic hodie teneri communem Piorum usum, et sic practicari ab eodem suorum Discalceatorum Ordine, sicut apud ipsos *Salm.* testatur *Fagund ex Suar*, de Societate Jesu. Idem confirmat *P. Milante in prop. Alexandri VIII Exerc.* 23. *p.* 258. qui Auctor, licèt rigidarum sententiarum fautor sit, tamen non dubitat sic asserere : « (Ut cœnula ista innoxia sit, debet esse modica, ita ut octo unciarum pondus ordinariè haud excedat quantitas illa, quæ pro refectione sumitur; ita quidem universim viri qua pietate, qua doctrina pollentes docent, et ad praxim deducunt. Dixi *ordinariè;* quia justa ex causa poterit esse majoris ponderis, quando videlicet aliquis majori eget nutrimento.) » Quod ultimum etiam communiter DD. admittunt. Quapropter cùm censeant *Salm. loc. cit. cum Sanch. Viva n.* 3. *Elbel t.* 2. *p.* 180. *n.* 484. *Spor.* §. 3. *n.* 2. *et Vivald. Tamb. Leand. ac Diana apud Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 1300. duas uncias in refectiuncula non reputari excessum gravem; consequenter tenere debent, eum à culpa excusari, qui majori indiget nutrimento, et per duas tantùm uncias cœnulam excedit. Cæterùm quantitas octo unciarum ita hodie usu recepta est, ut indistinctè permittatur, etiam iis qui cum illa ad satietatem reficiuntur; ut dicunt *Spor. ad* 3. *Præc. de Jejun. n.* 27. *Croix n.* 1299. *cum Vill. Fag. et Bon. Tamb.* §. 3. *n.* 1. *Elbel t.* 1. *p.* 180. *n.* 491. *et Holzm. tom.* 1. *p.* 339. *n.* 24. *cum communi.*

In Vigilia autem Nativitatis Domini ex consuetudine permittitur quantitas duplo major, ut dicunt *Viva art.* 3. *n.* 2. *Holzm. n.* 25. *Mazz. t.* 1. *p.* 278. *Ronc. R.* 2. Imò *Sanch. Conc. l.* 5 *c.* 1. *dub.* 26. *n.* 6. *cum Metin. Elbel. p.* 181. *n.* 496. *Pal.* §. 2 *n.* 7. *et Salm. n.* 73. *cum Mol. Barb. Led. Fag. etc.* dicunt in ea nocte posse sumi quantumlibet de fructibus, herbis, et dulciariis, non autem de pane; quia hanc asserunt esse consuetudinem Ecclesiæ ab omnibus receptam. Hanc tamen consuetudinem *Mazzotta* apud nos negat adesse; et ego cum *Pasq. Dec.* 92. *n.* 2. *et Renzi t.* 2. *p.* 589. *quæst.* 6. saltem de illa dubito. Duplicem autem refectiunculam *Sanch. Az. Dian. Tamb. etc. apud Croix n.* 1301. *Mazz. et Ronc. ll. cc.* admittunt, etiamsi Vigilia Nativitatis adveniat in Sabbato Quatuor Temporum, hoc est etiamsi Festum Nativitatis accidat in die lunæ; quia id conceditur ratione lætitiæ et solemnitatis. Probabiliùs tamen advertit *Sanch l. c. n.* 6. quòd, si quis in meridie anteverteret refectiun-

culam, non posset excedere octo uncias, quia tunc non adhuc Festum incœpit. In Vigilia autem Paschatis aut Pentecostes dicunt *Viva et Salm.* non permitti duplicem cœnulam, sed tantùm posse sumi ex consuetudine decem vel undecim uncias cum *Leand. Pasq. et Quintan.* sed de hac consuetudine apud nos etiam dubito.

1026. — Quoad qualitatem verò cibi in cœnula sumendi, hodie commune est posse comedi panem, fructus, oleas, herbas, et dulciaria, ut dicunt *Viva q.* 10. *art.* 1. *n.* 9. *Salm. c.* 2. *n.* 77. *cum Laym. Nav. Azor. Pal. etc.* communiter. Cæterùm. *Spor. t.* 1. *ad* 3. *Præc. n.* 32. *Elbel. t.* 2. *p.* 176. *n.* 483. *cum March. Tamb. et Burghaber,* dicunt quòd spectata moderna consuetudine, tuta est sententia quòd, in collatione vespertina non est attendenda qualitas ciborum, sed tantùm quantitas; adeo ut ex omnibus cibis qui die jejunii sumi possunt in prandio, etiam piscibus, leguminibus, ovis, etc. adhuc liceat sumere in cœna. His videtur se adjungi *Bonac. de Præc. Eccl. D. ult. q.* 1. *p.* 3. *n.* 3. dicens : « Ex » quo patet in secunda refectiuncula magis servandam esse quan» titatem quàm cibi qualitatem. »

1027. — Huic opinioni non universè acquiescendum est, nam dubitatur I. an in cœnula liceat sumere ova, cui hæc sint permissa? Affirmat *Spor. ut supra tom.* 1. *p.* 284. *n.* 32. *cum Pasq. et Vivald. ap. Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 1303. Sed hoc omnino negandum, ut dicunt *Viva p.* 10. *a.* 3. *n.* 3. *Potestas de Præc. Eccl. n.* 2886. *Mazzotta n.* 1. *p.* 427. *Ronc. l. c. et Tamb. t.* 4. *c.* 5. §. 3. *n.* 5. *cum Sanch. Fill. et Diana.* Ratio, quia ova sunt maximæ substantiæ, et ideo à consuetudine communiter rejiciuntur. Tantùm permittunt *Busemb. ut supra, Laym. l.* 4. *tr.* 8. *c.* 1. *n.* 9. *Holz. tom.* 1. *p.* 339. *n.* 23. *et Elbel t.* 2. *p.* 276. *n.* 483. pro regionibus frigidioribus sumere parum casei, vel butyri. Verumtamen *Viva, Potestas, Tamb. ll. cc. et Mazz. tom.* 1. *p.* 427. id indiscriminatim permittunt. Hocque probabiliter apud nos admittitur, et in usum deducitur à pluribus perdoctis Junioribus, et præsertim à doctissimo meo Magistro ac Illustrissimo Episcopo D. Julio Torni, pro eis qui jam dispensati sunt ad lacticinia; modò non sumatur plus quàm una uncia casei, vel ad summum una cum dimidia. Idem ait *Palaus* §. 2. *n.* 6. de biscoctis cum ovis, vel butyro confectis, modò eorum non sumatur plus quàm una vel altera uncia.

Hîc notandum, quòd nuper per quemdam confessarium supplicatus fuit SS. Pontifex Bened. XIV ut explicaret an revera liceret in serotina collatiuncula parum casei sumere iis, qui in Quadragesima et vigiliis sunt dispensati ad lacticinia? Pontifex supplicationem transmisit ad S. Pœnitentiariam, quæ sic rescripsit : « Sacra Pœnitentiaria optimè conscia mentis Sancti» tatis suæ ex speciali auctoritate ejusdem respondet non licere, » rationem afferens quòd illud *jejunantes,* expressum in Bulla *Libentissimè,* præfati Nostri Pontificis Benedicti XIV (ubi dictum fuit dispensatos ad carnes, vel ad lacticinia, « opus habere

» eo cibo eaque uti portione, quibus utuntur omnes jejunantes » rectæ meticulosæ conscientiæ), » intelligitur de rigorosè jejunantibus Quadragesimali jejunio, in quo tam carnes quàm ova et lacticinia vetantur.

Deinde dubium subortum fuit, an S. Pœnitentiaria illud, *Optimè conscia mentis, etc.* dixerit ex sua interpretatione, vel ex proprio Oraculo Pontificis? Idcirco idem Confessarius item Papam supplicavit, ut ipsemet mentem suam explicaret. Venit responsum (quod ego ipse authenticum observavi, et nunc apud me est) in quo sic dicitur: « Sacra Pœnitentiaria de mandato SS. » Domini, qui suis ipsis oculis retroscriptam epistolam dignatus » est legere, respondet vera esse, et pro veris habenda quæ con» stat ab eadem Pœnitentiaria fuisse rescripta. *Datum Romæ* » *in Pœn. die* 23 *Julii* 1756. »

Sed super hoc aliud dubium aliquibus factum fuit, an hujusmodi declaratio Pontificis indigeat universali promulgatione, ut Fideles obliget. Dubitatio orta fuit ex eo quod dicunt DD. nimirum quòd interpretationes, sive declarationes, etiam authenticæ, factæ scilicet ab ipso Legislatore, vel à Successore, aut ejus Superiore, indigent promulgatione, ut vim legis habeant. Attamen dicimus distinguendam esse declarationem purè talem, à declaratione non purè tali, sive ab interpretatione. *Declaratio purè talis* est illa quæ clarè à principio inest in ipsa lege, id est cùm sensus declaratus totus jam in lege continebatur, v. gr. si lex loquatur de alio, et dubitetur an de filio legitimo, vel spurio; si Legislator declaret intelligi de legitimo, jam sensus clarè in lege inest in principio. *Declaratio* autem *non purè talis*, sive interpretatio est illa, cujus sensus non clarè est in lege imbibitus, sed infertur ex aliquo argumento, putà quòd nomine patris veniat etiam avus, nomine mortis naturalis veniat etiam civilis et similibus.

Hinc dicimus cum sententia communi, quam tradunt *Castrop. t.* 3. *D.* 5. *p.* 3. §. 3. *num.* 3. *cum Suar. Vasq. Salas, etc. citatis ib. in* §. 1. *n.* 5. *Holzm. t.* 1. *de Lege p.* 112. *n.* 543. *Spor. Supplem. cod. tit. c.* 1. *p.* 47. *n.* 330. *La Croix l. c. n.* 824. *Salm. tr.* 11. *de Leg. c.* 3. *n.* 30. quòd Declaratio *purè talis* illius sensûs qui clarè jam inest in lege, non indiget promulgatione, sed obligat omnes qui Declarationem illam jam sciunt, cùm ipsa non sit nova lex, sed à principio in lege sit imbibita. Declaratio contra *non purè talis*, sive interpretatio alicujus sensûs obscuri vel ambigui, qui dubius est, an insit vel ne in ipsa lege, sed ex argumento infertur, hujusmodi Declaratio, ut obliget, indiget promulgatione. Ut rectè aiunt *Pal. l. c.* §. 1. *n.* 2. *et Suar. de Leg. l.* 6. *c.* 1. *n.* 3. quòd Declarationes omnes quæ non fiunt à Legislatore, sed ab ejus successore, aut superiore, semper indigent nova promulgatione ut obligent. Ratio, quia Successori aut superiori non est tam aperta mens primi Legislatoris, sicut ipsi Legislatori nota est; ideoque, ut illi aliquid declarent, etiamsi explicarent aliquem sensum jam in lege exis-

tentem, semper opus habent recurrere ad argumenta, et interpretationes; et propterea semper videntur aliquid novi constituere. Saltem (ut ait *P. Suar. de leg. l. 4. c. 14. n. 3.*) hujusmodi Declarationes, prout sunt responsa declarativa Pontificum, obstringunt ad illam interpretationem tuendam, sive ad servandum antiquum jus secundùm illam interpretationem. Verumtamen idem *Suar. eod. tit. l. 6. c. 1. n. 3.* sic addit : « Ut » authentica sit interpretatio, oportet ut habeat legis condi- » tiones, sit justa, sufficienter promulgata, etc. Unde consequen- » ter fit, ut hæc lex interpretativa alterius exposita sit dubiis, » ita ut aliæ interpretationes necessariæ sint. »

His positis, concluditur in nostro casu quòd cùm sensus explicatus à Pontifice, legis ipsiusmet conditore (nempe verbum *jejunantes* accipiendum esse pro rigorosè jejunantibus), jam totus insit in lege; totum enim quod significet abstinentiam tam à carne quàm à lacticiniis, jam in verbo *jejunantes* continetur: propterea hæc Declaratio non indiget promulgatione; tum quia explicatus est sensus jam in lege imbibitus, tum quia ab ipso Legislatore declaratus est.

Sed post hæc scripta regnans Pontifex Clemens XIII per Bullam quæ incipit *Appetente*, sub die 20 Dec. 1759, in hoc puncto omnia sustulit dubia, dicens : « Nova infringendis jeju- » nii legibus vel opinionum commenta, vel à vera jejunii vi et na- » tura abhorrentes consuetudines quæ humani pravitate ingenii » sint invectæ, ea omnia radicitus convellenda curetis. In quibus » profectò abusum illum censemus omnino numerandum, cùm » nonnulli, quibus ob justas et legitimas causas ab abstinentia car- » nium dispensatum fuerit, licere sibi putant potiones lacte per- » mixtas sumere : contra quam prædictus Præcessor Noster » censuit tam dispensatos à carnium abstinentia, quàm quovis » modo jejunantes, unica excepta comestione, in omnibus æqui- » parandos iis esse, quibuscum nulla est dispensatio; ac propterea » tantummodo ad unicam comestionem posse carnem, vel quæ » ex carne trahunt originem, adhibere. » Quænam autem sint quæ ex carne originem trahunt, habetur in *Can. Denique, dist.* II. ubi dicitur : « Quæ trahunt originem sementinam à carnibus, ut » sunt ova et lacticinia. » Itaque dispensatis non permittitur in collatiuncula alius cibus, nisi ille qui permittitur non dispensatis.

1028. — Dubitatur II. An in cœnula permittantur pisces? Hîc plures concurrunt Doctorum sententiæ. Id absolutè negant *Salm. c. 2. n. 80. cum Sanch. Led. et Pal.* ex communi, ut asserunt, etiamsi pisces sint parvi et siccati; quia, ut aiunt, nullibi est hæc consuetudo. Attamen *Laym. cit. n. 9. cum Azor.* concedit pisciculum sale coctum. *Tamb.* autem *l. c. §. 3. n. 3.* tenet pisces sale coctos, sive parvos sive magnos, hodie vetitos non esse, et asserit *Viva d. a. 3. n. 3.* putans hanc consuetudinem jam introductam esse. Imò *Sporer loco supr. cit. p. 284. n. 32. et Elbel p. 176. n. 483. et Vivald. March. Pasqual. ac Burgh. apud Croix. l. 3.*

p. 2. *n.* 1302. dicunt juxta hodiernam consuetudinem licitum esse vesci piscibus, prout in prandio, modò quantitas debita servetur. Cæterùm, *Bon. Dist. ult. q.* 2. *p.* 3. *n.* 3. *et Viva d. n.* 3. *ac Mazzot. tom.* 1. *p.* 427. probabiliter aiunt, hodie ex consuetudine jam apud nos recepta (quam mihi confirmarunt alii docti et probi Juniores) posse sumi in cœnula exiguam partem, v. gr. duas vel tres uncias piscis majoris. Hancque consuetudinem confirmat, et approbat ut licitum *M. Milante in prop. Alexand. VII, Exerc.* 23. ubi sic ait : « Nec scrupulosus quidem Theologus » inficiare audet (licitum esse vesci pisciculis recentibus), præ- » sertim quia viri prudentes ac docti, imò Regularium Commu- » nitates eisdem vesci in antipaschali jejunio consueverunt. Ut » ingenuè meam in re proferam sententiam, attenta præsenti dis- » ciplina, sine ullo scrupulo posse etiam magnos pices in eadem » quantitate permitti existimo... Unde, sicut hodie in prandio » licet grandes pisces comedere, licet pariter in cœnula cum de- » bito moderamine manducare. »

1029. — Dubitatur III. Utrùm liceat sumere octo uncias panis cocti cum aqua et oleo. *Prima* sententia affirmat, quam tenent *Diana p.* 10. *tr.* 14. *R.* 58. *Spor. tom.* 1. *p.* 284. *n.* 32. *cum Bassæo, et Dress. ac Bon. D. ult. q.* 1. *p.* 3. *n.* 3. citans *Az. l.* 7. *c.* 8. *q.* 7. (Sed non bene, nam *Azor.* ibi nihil aliud admittit, nisi aliquid panis, ne alii cibi soli noceant) item *Elb. t.* 2. *p.* 181. *n.* 499. qui probabilissimam vocat, et *Laym. l.* 4. *tr.* 8. *c.* 1. *n.* 9. dicit non carere aliqua probabilitate. Ratio, ut dicunt, tum quia, si panis et liquor sejunctim sumi possunt, cur non unà simul? tum quia, licèt panis crescat pondere, non tamen acquirit rationem majoris substantiæ quoad nutritionem, sed solùm rationem temperamenti quoad cibum vehendum. *Secunda* verò sententia tenenda negat, eamque docent *Pal. tr.* 30. *D.* 3. *p.* 2. *n.* 6. *Laym. l. c. Fill. tr.* 27. *p.* 2. *c.* 2. *n.* 30. *Ronc. c.* 1. *q.* 5. *R.* 2. *Croix. l.* 3. *p.* 2. *n.* 1303. *Tamb. Dec. l.* 4. *c.* 5. §. 3. *n.* 2. qui oppositam non audet vocare probabilem, item *Salm. tr.* 23. *c.* 2. *n.* 77. *cum Trull. Villal. et Reg.* idemque sentit *Viva Q.* 10. *art.* 3. *n.* 4. qui asserit hanc esse communem et contrariam non esse sequendam, ut communiter rejectam. Ratio 1. quia esto panis coctus in aqua naturam non mutaret, tamen hujusmodi ferculum minimè est consuetudine receptum. Ratio 2. quia revera panis per decoctionem et fermentationem cum aqua, aliam naturam acquirit et ita fit quid unum panis et aqua ut evadat una substantia major, et ab invicem separari nequeant. Tantùm ipse censeo admitti posse cum *Tamb. l. c.* ut quis actu quo se reficit, infundens panem in aqua, aut vino, statim ori admoveat; quia tunc non intervenit fermentatio, et liquor deservit ad vehiculum cibi. Nec improbo quod aiunt *Salm. ib.* nempe quinque uncias (aut saltem quatuor, ut ait *Ronc.*) panis cocti non excedere notabiliter debitam quantitatem.

Probabiliter autem licitum est in cœnula edere jusculum ex herbis coctis cum aqua, et aceto aut oleo, aut vino decocto, ut

dicunt *Palaus p.* 2. §. 2. *n.* 6. *Dian. p.* 10. *tract.* 14. *R.* 58. *cum Laym. Leand. et p.* 9. *tr.* 6. *R.* 8. *Viva q.* 10. *ar.* 3. *n.* 3. *cum Bon. et Tamb. Mazzot. t.* 1. *p.* 427. *ac Salm. c* 2. *n.* 77. *cum Nav. et Azor.* nec dissentit *Wigandt p.* 139. *Resp.* 5. si adsit aliqua causa, aliàs ait esse veniale. Bene tamen advertit *Viva loc. cit.* oleum, et acetum computanda esse in pondus; et ratio est quia oleum et acetum revera non habent rationem potûs. Admittunt autem *Salm. loc. cit.* octo uncias ex leguminibus igne tostis: negant verò posse sumi legumina cocta cum aqua, quia (ut dicunt) in hoc adversatur consuetudo; sed id concedunt *Escob. tom.* 12. *l.* 45. *dub.* 54. *num.* 293 *et* 294. *Spor. loc. cit. num.* 32. *et Elbel num.* 483. Cæterùm, quod dictum est supra de pane decocto, fortiùs videtur posse dici de leguminibus quæ minoris sunt nutrimenti quàm panis.

« 3. In Confessione non sufficit dicere, non servavi aut fregi » jejunium, sed addendum, utrùm refectione multiplici, an esu » carnium. Et, si hoc, utrùm semel, an sæpius quantitatem no- » tabilem sumpserit; quia probabile satis est etiam in hac mate- » ria, parvitatem à mortali excusare, ut docent *Bon. t.* 2. *D. ult.* » *p.* 1. *q.* 2 *et Tann. t.* 3. *d.* 3. *q.* 3. *dub.* 5. v. g. si coquus, aut ægroti » minister parum carnis prægustent, *Escob. l. c. n.* 54. *Sanch. in* » *opus. t.* 2. *l.* 5. *c.* 1. *dub.* 12. *n.* 10.* (*Mediam unciam carnis, ait* » *Pasq. esse materiam paroam, sed meritò rejicitur à Salm. c.* 2. » *n.* 17. *qui dicunt materiam paroam esse tantùm octavam partem* » *unciæ, ut aiunt etiam Ronc. et Dian. ap. Croix n.* 1305.) * Vel » ex aliis cibis quartam tantùm partem collationis serotinæ, sive » unam vel duas uncias sumat: hanc enim esse materiam par- » vam, cum *Turrian. et Leon.* docet *Diana. p.* 5. *t.* 5. *R.* 11. » *p.* 8. *t.* 7. *R.* 54. esse probabile. Si autem sæpius eodem die pa- » rum sumeret, peccaret graviter; quia materiæ illæ coalescerent » in unam magnam, ut contra *Salas* docet *Diana p.* 3. *tr.* 6. *R.* 43. » Accedit auctoritas Pontificia damnans opinionem oppositam. » *(Vide *Propos.* 29 inter proscriptas ab *Alexandro VII.*)*Deni- » que, si sit in Quadragesima addendum, utrùm fregeris esu » ovorum, aut lacticiniorum? Tametsi etiam *Dian. t.* 9. *R.* 54. » *et t.* 6. *misc. R.* 82. citans multos Doctores, dicat, certum esse, » quòd sit mortale, si non ex jure positivo, saltem ex consuetu- » dine, in omnibus fere mundi partibus recepta, vesci ovis, » et lacticiniis in quadragesima: probabile tamen est, et tu- » tum (saltem in Germaniæ partibus) esse tantùm veniale. » *Laym. c.* 1. *n.* 3. *Fag. l.* 1. *c.* 2. *etc.* Tum quia, licèt consue- » tudo habeat, ea tamen non semper sub peccato, præsertim » mortali, obligat. Vide *Fill. t.* 27. 3. *Bon. n.* 2. Tum quia Ec- » clesia non tam graviter ad hoc obligat; ut patet tum ex verbis » ipsis, tum ex faciliore dispensatione in his quàm in carnibus. » *(*Sed hodie hoc est improbabile ex Prop.* 32 *damnata ab Alex.* » *VII, relata supra n.* 1007.) * Ob quam causam etiam laridi et » adipis usum faciliùs concedi posse pauperibus, docet *Laym.* » *l.* 4. *t.* 8. *c.* 1. *n.* 5 Imò ait, nec divitem propter eum usum

» continuò damnandum esse peccati mortalis; præsertim cùm » *Sylo. verb. Jejunium,* et alii dicant, ei, cui ovorum, et lacti- » ciniorum usus permissus est, etiam laridi, et sagiminis per- » missum videri, idque non improbat *Azor. l.* 7. *c.* 10. *q. ult.* » Vid. *Laym.* hîc, *Fagund. p.* 4. *l.* 1. *c.* 2. *n.* 20. ubi dicit, » pinguedinem inter carnes non computari. Vide *Dian. p.* 1. » *t.* 9. *R.* 21. Verùm in his videndum ubique, quid recepta pio- » rum consuetudo ferat, à qua non temere recedendum. *Azor.* » *l.* 7. *c.* 10. *q. ult.* * (*Vide dicta. n.* 1010.) *

« Dixi : *si sit in Quadragesima ;* quia extra eam licitè vescitur » ovis, qui debet jejunare, v. gr. ob Jubilæum, *Henr. etc.* vel ex » pœnitentia sacramentali, *Fag.* vel ex voto, aut in vigilia. Vid. » *Dian. p.* 1. *c.* 9. *R.* 5 *et* 6. * (*Vide dicta n.* 1009.) * »

1030. — Quæritur I. Utrùm, qui in die jejunii culpabiliter bis comedit in notabili quantitate, peccet graviter, si iterum comedat? Affirmat *prima* sententia, quam tenent *Wigandt p.* 140. *n.* 101. *Resp.* 3. *Sylo. v. Jejunium n.* 22. *Elbel t.* 2. *p.* 134. *n.* 46. *cum Med. etc. Henno :* item *Major, ac Montesin. apud Salm. de* 3. *Præc. c.* 1. *num.* 7. Ratio, quia, sicut præceptum abstinendi à carnibus est negativum, ita ut qui eas quoties comedit, toties peccet, prout omnes asserunt cum *Salm. c.* 2. *n.* 29. *Suar. Diana etc.* communiter, contra *Palud. Tab. etc.* Sic est illud per quod præcipitur abstinentia à secunda comestione. Negat verò *secunda* communis, et probabilior sententia, quam tenent *cum Busemb. n.* 1004. *Sanch. Dec. l.* 4. *c.* 1. *n.* 42 *et* 45. *Holzm. t.* 1. *p.* 335. *n.* 8. *Anael. pag.* 386. *n.* 20. *Mazzotta tom.* 1. *p.* 326. *Roncaglia de* 3. *Præcept. c.* 1. *q.* 2. *R.* 2. *cum Azor. Suar. Fag. Palaus tom.* 7. *tr.* 1. *D.* 3. *p.* 2. §. 2. *n.* 8. *cum Caj. Val. Sa, Tol. Laym. Henr. etc. Salm. l. c. et c.* 2. *n.* 47. *cum Bon. Trull. Fag. et Bass.* Ratio 1. ut alii dicunt, quia præceptum jejunii est positivum, cùm præcipiat principaliter per se unicam comestionem, unde non obligat semper ad semper; et proinde qui semel illud fregit, non peccat saltem graviter iterum comedendo: sed hæc ratio non convincit, nam si hoc esset præceptum merè positivum, peccaret qui prorsus nihil per diem comederet. Ratio 2. potior est, quia essentia jejunii consistit in unica comestione, ut clarè videtur docere *D. Thomas* 2. 2. *q.* 147. *a.* 6. dicens : « Ecclesiæ modera- » tione statutum est, ut semel in die à jejunantibus comedatur. » Quapropter, destructa essentia jejunii, cessat præceptum. Dispar autem est ratio præcepti abstinendi à carnibus, ibi enim essentia præcepti consistit in unica comestione, quia facta secunda comestione, jam jejunium solutum est; ideoque bis comedens non tenetur deinde jejunare, cùm ampliùs jejunium servare non possit. Adde, quòd hoc præceptum communiter sic DD. interpretantur; et hoc solum redderet probabiliorem sententiam nostram. Dixi autem *saltem graviter*, nam *Less. l.* 4. *c.* 2. *n.* 17. *Fill. t.* 2. *tr.* 27. *n.* 24. *et Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 1265. cum communissima (contra *Pal. Anael. et Salm. ll. cc.*) dicunt id esse veniale, eò quòd est contra finem legis, qui est carnis mortificatio :

et quidem probabiliùs, quia contraire fini legis est quædam inordinatio, quæ ab omni culpa non videtur excusari.

Quæritur II. Utrùm, qui inculpabiliter bis comedit in die, teneatur abstinere à tertia refectione? Negant *Bonac. de Præc. Eccl. D. ult. q.* 1. *p.* 3. *n.* 8. *Holz. l. c. p.* 335. *Laym. c.* 1. *n.* 13. *Pal. p.* 2. §. 2. *n.* 9. *Elbel l. c. et Spor. tom.* 1. *p.* 285. *n.* 39. Quia, ut dicunt, adhuc in casu inadvertentiæ jam destructa est essentia jejunii. Sed affirmant *Azor. Val. Sa, Nav. etc. apud Bon. l. ut sup.* Ratio, quia is qui jejunium inadvertenter fregit, materialiter tantùm fregit, et non formaliter; unde cùm primùm advertit ad jejunii legem, tenetur illam servare, ne formaliter lædat. Utraque sententia est probabilis, sed juxta dicta in præced. Quæst. prima videtur probabilior.

Quæritur hîc III. an liceat cauponibus in die jejunii indiscriminatim ministrare omnibus cibos et carnes? Affirmat *Viva Qu.* 10. *A.* 4. *n.* 7. cum communi, etiamsi dubitent, an aliquis petens excusetur, quin eum interrogent; quia in dubio nemo præsumitur malus. Imò etiamsi certò sciant eum non excusari, concedunt tabernariis *Sanch. l.* 7. cum *Nav. Tol. Mol. etc.* apud *Viva ib.* posse adhuc invitare ad prandium; quia, ut dicunt, illa invitatio intelligitur conditionata, hoc est, *si vultis comedere, comedite apud me.* Ad carnes verò dicit *Viva* non posse invitare hospites, nisi expressè sub dicta conditione nuper annunciata. Sed hæc duo ultima non admittimus, nisi permissivè, et accedat gravis causa excusans à peccato scandali, prout diximus *l.* 2. *n.* 69.

DUBIUM II.

Quæ causæ excusent à jejunio.

1031. Quatuor sunt causæ excusantes à jejunio. I. Dispensatio. II. Impotentia. III. Labor. IV. Pietas. Vide omnia quæ de his dicit Busemb. — **1032.** I. Causa est Dispensatio; Possunt enim à jejunio dispensare 1. Papa. 2. Episcopi. 3. Parochi. 4. Prælati, de quibus singulatim agitur. — **1032.** II. Causa est Impotentia. Quinam excusentur de Impotentia Physica. Resp. 1. Infirmi. 2. Pauperes.—**1034.** Quinam excusentur de Impotentia Morali? Resp. Excusantur 1. Qui laborant dolore capitis: Vel qui nequeunt dormire: An autem hi teneantur manè sumere cœnulam? 2. Milites. 3 An uxores timentes indignationem à Viris; et an Viri non potentes reddere debitum? — **1035.** 4. Adolescentes. — **1036.** 5. Senes. Dub. 1. An Sexagenarii robusti teneantur jejunare? — **1037.** Dub. 2. An Fœminæ quinquagenariæ? — **1038.** Dub. 3. Quid de senibus habentibus votum jejunandi? — **1039.** Dub. 4. An Religiosi sexagenarii teneantur ad jejunia Regulæ? — **1040.** Dub. 5. An jejunium subrogatum voto castitatis, obliget Sexagenarios? — **1041.** III. Causa est Labor. Quæ sint artes per se laboriosæ? An excusentur Tonsores, et Sartores? An Pictores, Scribæ, et Horologiarii? An Molitores, Argentarii, et Sculptores? — **1042.** Qu. 1. An excusentur Artifices divites? — **1043.** Qu. 2. An excusentur Artifices qui possunt jejunare sine gravi incommodo? — **1044.** Qu. 3. An excusentur ipsi in diebus,

in quibus non laborant? — **1045.** Qu. 4. An excusentur qui assumunt laborem in fraudem jejunii? — **1046.** Qu. 5. An qui laborant sine justa causa? Et an qui laborant ob rarum lucrum? — **1047.** De Itinerantibus. Dub. 1. Quale iter sufficiat ad excusandum? Dub. 1. An excusenter iter facientes equis, vel rhedis? — **1048.** IV. Causa est Pietas. An ideo opera pietatis possint sponte suscipi? — **1049.** 1. Quando excusentur inservientes infirmis? 2. Quando peregrinantes ad Loca sacra? 3. Quando Concionatores? 4. Quando Cantores? 5. Quando Lectores? 6. Quando Advocati, Judices, Medici, et alii Professores? 7. Quando Confessarii? — **1050.** An absentes à Patria teneantur ad jejunium in illa præceptum? Et an ad jejunium loci ubi sunt? Remissivè ad l. 1. n. 156. (Tom. 1. pag. 138.)

1031. — « RESP. Hæ sequentes : 1. Superioris *Dispensatio*; » qua tamen non est opus, si necessitas sit evidens, sed in dubio » tantùm; idque sive ad esum carnium, sive ad secundam refec- » tionem. Talis autem Superior est Episcopus et Parochus, » etiam præsente Episcopo, quando legitima consuetudo sic habet. » Imò *Sylv. et Sanch. de matr. l.* 9. *d.* 9. *n.* 27. *et in opusc. t.* 2. » *l.* 5. *c.* 1. *d.* 5. *n.* 18. absolutè affirmant, posse dispensare præ- » sente Episcopo : quia, inquit, ad Episcopum non recurritur in » minimis, ut usus habet; quod Episcopi sciunt, et non contra- » dicunt. Verùm id totum pendet ab usu et consuetudine, sine » qua non licebit. Vide *Trull. l.* 2. *c.* 3. *d.* 7. Item prælatus, et » in ejus absentia Vicarius illius; ut habent *Sanch. l. c.* respectu » suorum Religiosorum. Non tamen Confessarius, licèt privile- » giatus, si non sit Parochus : quia non habet jurisdictionem in » foro externo, *Sanch. l. c.* contra *Pal.* Unde tantùm potest ju- » dicare de justitia causæ. * (*Vel adesse causam ad non jejunan-* » *dum. Viva d. n.* 5.) * Causa autem valida ad dispensandum » erit vel vera, vel quæ talis putatur; sufficit enim credulitas » inculpata. Item cùm quis bona fide putat se à jejunio excusari, » etsi causa insufficiens sit, tantùm venialiter peccare docet » *Cajet.* At si verè bona fide putet, se plane excusari, nullo modo » peccare videtur.

« 2. Causa est *Impotentia*, qua excusantur, qui sine notabili » damno non possunt jejunare : ut sunt juniores usque ad annum » 21 completum; quibus tamen post septimum annum carnes dari » non debent. Item debiles, infirmi, convalescentes, prægnantes, » lactantes, etc. * (*Etiamsi lactantes sint robustæ, ut Viva qu.* 10. » *Art. 4. n.* 3. *Salm. n.* 126. *communiter. Idem Tamb. dicit de* » *muliere mox conceptura, si jejunium ei nocere probabiliter possit.* » *Hinc probabilis metus gravis mali, ut ait Viva art. 4. n.* 2. » *aut gravis incommodi, ut dicit Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 1324. *cum* » *Bon. Tamb. et Pasqual. excusat à jejunio.*) * Ratio est, quia » hi omnes egent alimento multiplicato : uti et senes communi- » ter sexagenarii, nisi evidenter constet posse jejunare sine » damno. In dubio autem an possint, non tenentur cum periculo » tentare fortunam : quia cùm de ætate constet, et robur sit » dubium, non est expectandum, donec deficiat, tunc enim irre-

» cuperabilis est defectus. *Gran. tom.* 2. *d.* 6. *tract.* 3. *p.* 1. *d.* 6. » *s.* 5. *n.* 39. *Escob. Laym. l.* 4. *tr.* 8. *c.* 3. *Tan.* 2. 2. *dub.* 3. » *q.* 3. *d.* 5. *Fill. tom.* 2. *tr.* 27. *p.* 2. *c.* 6. et cæteri communiter, » contra *Nav. Sa*, *Sanch. de matr. t.* 2. *l.* 7. *d.* 32. *n.* 17. *et* » *part.* 2. *consil. l.* 6. *c.* 1. *d.* 4. *n.* 7. item *Dian. p.* 1. *tr.* 9. » *R.* 20. *etc.* qui absolutè, sine omni restrictione, sexagenarios » omnes à jejunio liberant. Quam sententiam *Trull.* tanquam » communiorem et magis conformem tempori, et imbecillitati » humanæ, ut ait, sequitur (cum *Molf. Orliz. etc.*) *l.* 3. *c.* 2. » *d.* 7. *num.* 3. præsertim cùm à scrupulis, quibus exponit con- » traria, liberat. Quidam insuper id extendunt ad eos, qui pro » toto vitæ tempore certis diebus voverunt jejunium; adduntque » esse probabile, quòd sufficiat, si annus 60 sit inchoatus, eò » quòd is in favorabilibus habeatur pro completo. *Diana. p.* 5. » *t.* 14. *R.* 83. ex *Naldo*, *et Sanch.* Item *p.* 9. *t.* 7. *R.* 73. *ex* » *Trull.* et aliis 6. Eademque ætate, uti et ante annum 21 Re- » gulares non teneri ad jejunia sui Ordinis, probabile affirmat » *Dian p.* 9. *t.* 7. *R.* 63. ex aliis 4. qui etiam probabile censet » excusari fœminas quinquagenarias, *p.* 9. *t.* 7. *R.* 93. ex aliis 4. » Denique pauperes, qui non habent alium cibum præter pro- » hibitum, vel non sufficientem pro unica refectione. Vide *Sanch.* » *in opusc.* ubi ex *Nav. Gabr. Ang.* excusat eos qui laborant » tertiana, vel quartana, item qui ex vacuitate stomachi notabi- » lem capitis dolorem vel vertiginem patiuntur, vel tota nocte » calefieri, aut dormire non possunt. Neque hos teneri mane » sumere collatiunculam, et vesperi cœnam, notat *Dian. p.* 1. » *t.* 9. *R.* 51. *ex Fill.* et aliis 3. quia nemo tenetur pervertere » ordinem refectionum.

« 3. Causa est *Labor*, vel Officium, quocum jejunium non » possit consistere, qualis est agricolarum, et multorum opificum » ut fabrorum, pistorum, sutorum, etc. (etsi de sutoribus neget » *Angles :* cujus sententiam *Sanch.* dicit esse veram, si non suant, » sed tantùm scindant corium, et materiam præparent) ; non » tamen pictorum, sartorum, quòd labor exiguus est. Excusat » etiam *Laym. l.* 4. *t.* 8. *c.* 3. figulos, argentarios, ferrarios, ligna- » rios, fullones, cœmentarios, coriarios, et textores. *Dian. p.* 4. » *t.* 4. *R.* 138. *et Gordon. t.* 2. *l.* 6. *q.* 18. *c.* 6. versantes præ- » lum typographicum, non tamen typorum compositores : fos- » sores autem, ferrarios, et similes, etiam in die uno, vel altero, » quo non laborant, excusat *Azor. etc. cum Dian. p.* 1. *t.* 9. *R.* 9. » Similiter excusatur qui pedibus facit iter per magnam diei » partem, ut ait *Sanch. in opusc. l. c. Vid. Fill. n.* 119. Ratio » horum omnium est, quia communiter horum vires non suffi- » ciunt ad hujusmodi labores cum jejunio. »

« Dixi, *pedibus ;* quia multi non excusant equites ; longa tamen » equitatio ad plures dies, ut docet *Fill. tr.* 38. *c.* 6. meritò » excusat. Ubi etiam concedit ob labores præcedentes et subse- » quentes, posse aliquem excusari, si probabiliter debilitatus, vel » debilitandus putetur, ita ut officio ritè fungi nequeat. Vide

» *Bon. dist. ult. q. 4. n.* 11. Ex eodem capite Doct. excusant » conjugem, si debitum reddere non possit, quando jejunat: uti » et uxorem, quæ ob maciem non possit cum jejunio se viro » gratam præstare. *Bon. l. c.* Atque, universim loquendo nemo » tenetur opus, ad quod obligatur, omittere ob præceptum jejunii, » ait *Caj.* Quod intelligo, nisi ista obligatio sit valde levis, et ra- » tionabiliter postponenda obligationi jejunii.

« 4. Est *Pietas*, vel majus bonum. Unde excusantur, qui cum » jejunio non possunt vacare operibus melioribus: v. g. Concio- » natores, Præceptores ordinarii, Confessarii, Cantores, et quot- » quot opera caritatis et misericordiæ tam corporalia quàm » spiritualia exercent, etiam ob mercedem, si ea cum jejunio per- » agere non possunt. *Fill. t. 2. tr. 27. p. 2. c. 6. n. 24. Izor. p. 1.* » *l. 7. c. 28. Fern. Navar. Sylvest. Fagund. etc.* Atque hi qui- » dem omnes intelligunt, et fere addunt, quando eorum labores » cum jejunio non possunt consistere. *Diana* autem (absolutè lo- » quendo) *p. 1. t. 9. R. 9.* Prædicatores, qui diebus quadrage- » simalibus (intelligo omnibus) concionantur, putat à jejunio ex- » cusandos; quia, inquit, summopere laborant: non item eos, qui » Dominicis tantùm concionantur, nisi sint debiles. *Sanch.* tamen » *in consil. p. 2. l. 5. c. 1. d. 13. n. 6. 7 et 8. Trull. l. 3. c. 3. d. 7.* » putant à jejunio Quadragesimæ communiter et regulariter » excusari eos, qui ter, vel quater in hebdomada concionantur » cum fervore. Lectores verò *Diana. l. c. cum Fagund. p. 4. lib. 1.* » *c. 8. n. 19.* censet non omnes excusandos, sed eos tantùm, quo- » rum labor est improbus; vel qui ita sunt debiles, ut satisfacere » non possint. Idem fere sentit *Sanch.* licèt *l. c.* putet Lectores » eos, qui quotidie quatuor lectiones legunt (ut in Societate fa- » ciunt præceptores Grammaticæ) satisfacere, si media Quadra- » gesima, sive ter in hebdomada jejunent, eò quòd sit magnus labor » et paucis annis sic fatigentur, ut progredi non possint: sic ille. » Verùm præstat, ut Superiores, ad tollendum scrupulum, cum » talibus dispensent; ut monet idem *Sanch. l. c.* Nam in omnibus » istis regula certa, et universalis statui non potest alia, quàm » quòd lex Ecclesiæ non obliget cum magna difficultate, ut notat » *Laym. c. 2. num. 2.*

« 5. *Caritas*, vel etiam urbanitas secundùm quosdam, excusat » etiam à veniali eum, qui die jejunii rogatus ab amico, modi- » cum cibi sumit, *Med. Fab. Fill. Dian. p. 2. t. 9. R. 29.* vel » qui ad excitandum infirmorum appetitum, comedit parum, » etiam carnis. *Sanch. Dian. p. 3. t. 5. R. 32.*

1052. — Quatuor igitur sunt causæ excusantes à jejunio; I. Dispensatio, II. Impotentia, III. Labor, IV. Pietas. De his seorsim hîc, et accuratè censeo disserendum, cùm sint res omnes pertinentes ad praxim, et scitu necessariæ. Sedulò curavi super hoc puncto quamplures Auctores observare, et hîc recensere, eò quòd Doctorum auctoritas in hoc redundat in probabilitatem intrinsecam, cùm agatur de re quæ valde pendet ab æstimatione Sapientum. Et quia plures infra in singulis sententiis eosdem

AA. sæpe citare mihi opus erit, ideo, ne citationes iterum semper repetam, loca Doctorum de hoc puncto agentium, quos observavi, hîc congero: Hi sunt *Sanch. Cons. l.* 5. *c.* 1. *ex dub.* 1. *pag.* 90. *Laym. lib.* 4. *tract.* 8. *c.* 2. *pag.* 144. *Less. l.* 4. *c.* 2. *pag.* 590. *Azorius tom.* 1. *l* 7. *c.* 17. *ex pag.* 380. *Petrocorens. tom.* 2. *ex pag.* 191. *c.* 3. *Escob. tom.* 12. *l.* 94. *Palaus tract.* 30. *D.* 3. *p.* 2. §. 5. *pag.* 22. *Bon. tom.* 2. *de Præc. Eccl. D. ult. q.* 1. *p. ult. pag.* 413. *P. Concina tom.* 5. *de Præc. Eccl. Dissert.* 2. *ex pag.* 308. *Sporer Append. ad* 3. *Pr. Sect.* 4. §. 1. *pag.* 286. *Roncaglia tr.* 9. *de Jejun. c.* 2. *pag.* 266. *Salm. de Pr. tract.* 23. *c.* 2. *p.* 7. *pag.* 362. *Wigandt tr.* 5. *E.* 4. *pag.* 137. *Holzm. t.* 1. *p.* 3. *de Pr. Eccl. tr.* 1. *c.* 3. *pag.* 335. *Abelly tr.* 2. *c.* 5. *pag.* 414. *Viva de* 3. *Pr. q.* 10. *art.* 5. *ex pag.* 115. *Anaclet. Dec. l.* 4. *c.* 5. §. 7. *pag.* 392. *Croix l.* 2. *p.* 3. *ex num.* 138. *Tamb. l.* 4. *c.* 5. §. 7. *pag.* 140. *Elbel tom.* 2. *Conf.* 18. *pag.* 183. *Mazotta tom.* 1. *de* 3. *Præc. D.* 1. *q.* 4. §. 4. *p.* 428. *Felix Potestas de Pr. Eccl. ev v.* 308. *Renzius tom.* 2. *de Pr. Eccl. ex p.* 592. *etc. ut infra.*

I. Causa est *Dispensatio:* circa quam quæritur quisnam possit in jejunio dispensare? Resp. 1. Papa habet potestatem dispensandi à jejuniis in universam Ecclesiam, et quidem validè etiam sine justa causa, quamvis non licitè. Quomodo autem peccet dispensando sine causa. Plures censent peccare graviter, ut *P. Concina pag.* 330. *n.* 2. *et Sotus, Covarr. Cordub. Tap. etc. ap. Salm. de Leg. c.* 5. *n.* 61. qui id putant probabile, quia hoc esset contra bonum commune, ad quod leges ordinantur. Sed satis probabiliter dicunt peccare tantùm venialiter *Sanch. de Matr. l.* 8. *D.* 18. *n.* 7. *Laym. l.* 1. *tr.* 4. *c.* 22. *n.* 13. *et Salm. l. c. n.* 66. *cum Basil. Pal. Salas, Vill. etc.* modò tamen scandalum, vel aliud damnum absit. Ratio, quia hoc quòd non omnes conformentur in observantia legum humanarum, non videtur tam gravis deordinatio, ut damnetur de mortali.

2. Episcopi possunt etiam dispensare cum subditis suis pro casibus occurrentibus, sed nonnisi ex justa causa; aliàs dispensatio erit nulla. Si verò causa non videatur omnino sufficiens ad dispensandum, vel dubitetur an sufficiat, poterit Episcopus partim dispensare, et partim commutare jejunium in aliud pium opus, ut aiunt *Roncaglia c.* 2. *Reg. in praxi* 4. *et Viva n.* 4. *cum Tamb.* Potest etiam Episcopus ob aliquam specialem causam dispensare pro una vice in lege universalis jejunii, aut commutare, cùm ejus Officium sit saluti suarum ovium invigilare, et scandala infirmorum tollere, putà si periculum sit alicubi jejunium non observari; ita *Laym. cap.* 3. *n.* 5. *Azor. c.* 18. *q.* 5. *et Salm. de* 3. *Præc. c.* 2. *n.* 160 *cum Caj. Armill. Tab. Trull.* Sed Summ. Pontif. Benedict. XIV. in Bulla *Prodiit jam dudum,* §. 10. (*vide Bullar. Tom.* 3.) dixit sententiam oppositam, nimirum non posse Episcopos pro universo grege dispensare in lege jejunii, esse non modò communiorem cum *Raynaud. Merat. Dian. Mon. Leand. et Ferrar.* sed etiam magis rationi consentaneam. Et sic ait ipse respondisse quibusdam Episcopis rogantibus, an possent vigiliam

S. Mathiæ occurrentis in ultimo die bacchanaliorum ad præcedens sabbatum transferre. Hinc ipse Benedictus licentiam eis impertivit, ut pro illo anno prædictam vigiliam anticiparent. Vicarii autem Episcoporum non possunt dispensare, nisi ex speciali facultate ipsis concessa, ut ait *Vica art.* 5. *n.* 5. Neque possunt dispensare Abbatissæ, aliæque superiores Monialium, cùm ipsæ nullam habeant jurisdictionem spiritualem; possunt tamen in aliquo casu declarare Moniales subditas ad jejunium non teneri; Ita *Concina t.* 5. *p.* 331. cum aliis passim. Vide dicenda *l.* 4. *n.* 53 *et* 61.

3. Parochi, licèt dubitetur inter DD. an ex vi juris communis possint dispensare in jejuniis, jure tamen consuetudinis certè id possunt ex justa causa cum suis subditis particularibus, non verò pro tota Parochia. Ita ex communi sententia, quam tenent *Larm. c.* 3. *num* 8. *Less. n.* 45. *Concina p.* 331. *num.* 4. *Elbel. n.* 504. *Sanch. de Matr. l.* 8. *D.* 9. *n.* 27. *Holz. pag.* 436. *n.* 19. (quamvis hic permittat tantùm ad unum vel alterum diem, sed alii absolutè loquuntur) item *Salm. c.* 2. *n.* 155. *cum Cajet. Suar. Sylvest. etc.* Ratio, quia hoc expedit ad suave regimen Ecclesiæ; nimis enim grave foret ex locis remotis adire Episcopos ad obtinendam dispensationem, cujus necessitas occurrit in diem. Vide *lib.* 1. *n.* 190. *et l.* 3. *n.* 288. Imò valde probabiliter potest Parochus in iis dispensare, etiam præsente Episcopo: quamvis enim Parochi de jure hanc jurisdictionem non habeant, habent tamen, ut dictum est, ex consuetudine, quæ satis potest jurisdictionem tribuere, ex *c. Contingat de Foro compet.*; ita *Sanch. Concina et Salm. loc. cit. cum Lop. Azor.* et aliis supra relatis. Id possunt etiam Vicarii Parochorum, qui exercent actus Parochiales jurisdictionem exigentes, nisi Parochi expressè repugnent, ut *Salmant. cum Sanch. Palac. Pasqualig. etc.*

4. Possunt etiam dispensare cum suis subditis, et adhuc cum semetipsis, omnes Prælati Religiosorum, etiam inferiores, atque Vicarii Superiorum localium: Ita *Concina p.* 331. *n.* 5. *et Elbel. n.* 503. cum aliis communiter. Ratio, quia Regulares Superiores veram habent jurisdictionem spiritualem in subditos suos, ut eis provideant in illis quæ ad ipsorum bonum regimen pertinent.

Hìc autem maximè advertenda est de omnibus hujusmodi facultatem dispensandi habentibus doctrina communis, quam tradit *D. Thomas* 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 4. nimirum: « Si causa sit » evidens, per se ipsum licitè potest homo statuti observantiam » præterire, præsertim consuetudine interveniente, vel si non » posset de facili recursus ad Superiorem haberi. Si verò causa » sit dubia, debet aliquis ad Superiorem recurrere, qui habet » potestatem in talibus dispensandi.»

1055. — II. Causa est *Impotentia,* sive Physica, sive Moralis. Ex impotentia *Physica* excusantur 1. Infirmi, quibus jejunium timetur posse notabile damnum afferre; Hinc dicunt *Elbel n.* 527. *et Vica art.* 5. *n.* 2. quòd, si quis sibi persuadeat ex experientia, vel ex probabili ratione, jejunium graviter nocitù-

rum, non tenetur jejunare. Sed ideo etiam excusantur, qui laborant febri tertiana, vel quartana, vel qui ab ea immediatè convaluerunt, *Holzm. n.* 14. Item debiles qui una vice alimentum sufficiens non possunt sumere, ut *Sanch. dub.* 14. *n.* 11. *cum Sylvest. et Angles, ac Holzm. n.* 14. *cum Laym.* Item prægnantes, et lactantes, quibus aliquando permittunt etiam carnes, si puer sit infirmus, aut ei immineat periculum infirmitatis, vel si mater sit debilis, ut *Ronc. c.* 2. *n.* 1. *et Holzm. n.* 18. Imò prægnantes peccarent, si pluries jejunarent; secus, si unum vel alterum jejunium aliqua mulier robusta ferre vellet, ut *Petrocorens. tom.* 2. *p.* 198. *cum Nav.*

2. Excusantur pauperes, qui non habent prandium perfectum pro unica congrua refectione. Ita communiter *Less. c.* 2. *num.* 40. *Sanch. dub.* 14. *n.* 1. *Elbel n.* 507. *Spor. n.* 55. *Holzm. n.* 13. *et alii et D. Th.* 2. 2. *q.* 147. *art.* 4. *ad* 4. ubi ait : « Excusari vi- » dentur illi, qui frustatim eleemosynas mendicant, qui non pos- » sunt simul habere quod eis ad victum sufficiat. » Hinc valde probabiliter dicunt *Sanch. dub.* 14. *n.* 3. *cum Angles, Salm. n.* 133. *et Ronc. q.* 4. *R.* 1. (contra *Mazzotta*) quòd si quis non haberet nisi panem et legumina, aut herbas, non teneretur ad unicam refectionem : Licèt enim esset is ad hujusmodi obsonia assuetus, tamen ideo se sufficienter sustentat, quia pluries in die, et pluries in magna quantitate se reficere solet iis cibis, qui sunt modicæ nutritionis.

1034. — Impotentia autem *Moralis* etiam excusat à jejunio : et hæc est, quando jejunium non sine gravi incommodo, sive sine magna difficultate extrinseca, quæ magno incommodo æquiparatur, sustineri potest, ut dicunt *Abelly. pag.* 412. *n.* 2. *Viva n.* 3. *Tamb. n.* 14. *et Croix n.* 1324. *cum Bon. etc.* Hinc 1. non tenentur jejunare ii, quibus jejunium affert gravem capitis dolorem, ut dicunt *Holzm. n.* 14. *Elbel. n.* 507. *et Sanch. dub.* 14. *n.* 10. *cum Abul. Navarr. et Gabr.* 2. Excusantur ii qui jejunando non possunt noctu calefieri, vel per notabile tempus somnum capere, ut communiter docent DD. ut *Sanch. dub.* 14. *n.* 10. *et Salm. c.* 2. *n.* 125. *Pal. n.* 9. *Spor. n.* 53. *Holzm. num.* 14. *Less. n.* 40. *Laym. n.* 3. *etc.* An autem isti teneantur eo casu mane sumere collatiunculam, ut serò possint comedere, et sic servare jejunium ? Affirmant *Ronc. c.* 1. *Reg. prax.* 4. *Conc. pag.* 310. *n.* 41. *Salm. c.* 2. *num.* 83. *et Croix num.* 1325. *cum Sanch. dub.* 27. *n.* 4. Ratio, quia ille qui tenetur ad finem, tenetur etiam ad media non difficilia. Sed valde probabiliter id negant *Elbel n.* 507. *Tamb.* §. 7. *num.* 14. *Fill. tom.* 2. *tr.* 27. *c.* 6. *n.* 130. *Viva c.* 5. *n.* 3. *cum Fagund. Diana p.* 1. *tr.* 9. *R.* 51. item *Lop. Sanctius, et Soth. ap. Croix loc. cit.* Ratio, ut alii dicunt, quia nemo tenetur ordinem pervertere, sed potest communi aliorum consuetudini se uniformare. At hæc ratio debilis est, nam refectionem ad vesperam transferre, revera non est ordinem pervertere, sed illum perfectiùs servare cùm hæc erat antiqua disciplina. Ratio potior est, quia dilatio comestionis usque ad vesperam revera medium est non solùm extraordina-

rium, sed grave afferens incommodum, cùm in eo non leve perferatur incommodum, qua ratione derogatum est antiquæ disciplinæ, quæ olim tam rigorosè fuit observata.

3. Excusantur milites, sive sint in castris, sive in hospitiis, ut dicunt communiter *Concina pag.* 23. *n.* 2. *Roncag. c.* 2. *Reg. prax.* 2. *et Salm. cap.* 2. *n.* 141. *cum Leand. Pasqualig. et aliis.* Ratio, tum quia ipsi magnos labores perferunt, tum quia statis horis non possunt comedere, nec congruum habent cibum pro jejunio.

4. Excusantur uxores, quæ aliàs jejunando magnam paterentur indignationem à viris, ut *Less. n.* 44. *Azor. c.* 18. *q.* 7. *Viva art.* 6. *n.* 6. *Sanch. de Matr. l.* 9. *D.* 3. *n.* 13 *et* 26. *Salm. c.* 2. *n.* 127. *Holzm. n.* 16. *et Sporer n.* 65. *cum Cajet. Sylvest. Nav. Laym. etc.* Modò jejunium à viro non probibeatur in contemptum Religionis, vel præcepti Ecclesiæ. Pariter *Sanch. l. c. de Matr. num.* 12. *Viva art.* 6. *n.* 3. *et Tamb. n.* 45. excusant à jejunio puellam petentem nuptias, si timeat jejunando notabiliter deformari. Sed rectè ait *Croix n.* 1326. hoc practicè vix esse probabile, cùm vix accidat ex jejuniis ordinariis Ecclesiæ hanc notabilem deformitatem causari. Bene autem excusantur viri, si jejunando non possent uxoribus debitum reddere, quia præceptum justitiæ debet prævalere præcepto humano jejunii. Ita *Sanch. loc. cit. n.* 10. *cum Cajet. Arm. Nav. Sa, Val. etc. Laym. n.* 4. *Holzm. n.* 16. *Tamb. n.* 37. *et Salm. c.* 2. *n.* 127. *cum Less. et.* Idem sentit *Concin. p.* 317. *n.* 14. censet teneri virum priùs precibus hortari conjugem, ut à petendo desistat: Si tamen hoc omitteret, non putarem eum peccare, saltem mortaliter. Si autem vir servans Ecclesiæ jejunia, et alia moderata ex devotione, redderetur minùs potens ad debitum reddendum, non teneretur ab eis abstinere; quia non tenetur cum spirituali jactura illa omittere ut potentiorem se reddat, ut dicunt *Sanch. n.* 5. *cum Gabr. Soto. Sylvest, Angles, etc. ac Croix n.* 1338. *cum Corneio, et Steph.* Non autem excusantur conjuges à jejunio, si cum illo debitum petere non possint, ut *Croix loc. cit. et Tamb. n.* 40. qui tamen *num.* 41. probabiliter excusat conjugem advertentem in altero, nisi petat, periculum incontinentiæ, gravem suspicionem concipere quòd ipse adulteratus fuerit, vel aliam diligat.

1033. —5. Excusantur universè adolescentes usque ad annum 21 completum, ut docet *D. Th.* 2. 2. *q.* 147. *a.* 4. cum aliis communiter: hi enim indigent majori et crebriori cibo, tam ad augmentum naturæ, quàm ad vires solidandas. Sentit autem *Durandus in* 4. *Dist.* 15. *q.* 10. *art.* 4. quòd, si aliquis adolescens esset robustus, et in ipso natura jam attigerit terminum augmenti, is teneretur ad jejunia; sed hæc opinio est contra communem; et contra *D. Thomam l. c.* qui prorsus deobligat juvenes ante finem tertii septennii, et tantùm subdit: *Conveniens tamen est, ut etiam in hoc tempore ad jejunandum se exerceant.* An verò aliquis adolescens complens 21 annum, v. g. hora tertia, vel nona, teneatur eo die jejunare? Negant *Escob. pag.* 108. *n.* 364. *Spor.*

pag. 286. *n.* 41. *et Trull. Dian. etc. apud Salm. cap.* 2. *n.* 120. quia, ut hi dicunt, præceptum jejunii respicit totum diem integrum, tanquam unicum objectum præcepti. Sed probabiliùs affirmant *P. Conc. p.* 289. *n.* 3. *Sanch. de Matr. l.* 2. *D.* 24. *n.* 23. *et Salm. loc. cit. cum Bon. etc.* Ratio, quia præceptum obligat statim ac tempus obligationis advenit; prout qui perveniens ad locum, ubi tenetur ad jejunium, obligatur jejunare, statim ac pervenit.

1036. — 6. Excusantur senes, sed de his dubitatur 1. an sexagenarii indistinctè sint ab obligatione jejunii immunes? Communiter DD. docent sexagenarios excusari in dubio de validitate virium, nisi oppositum constet; ita *Bon. p. ult. n.* 4. *Less. n.* 41. *Laym. n.* 2. *Sanch. d.* 4. *n.* 7. *Abelly n.* 2. *Sporer n.* 50. *cum Navarr. Tol. etc.* Ratio, quia in istis præsumptio in dubio stat pro imbecillitate virium, ut à jejunio excusari censeantur. Sed dubium fit an teneatur jejunare, si quis certè robustus inveniatur? *Prima* sententia affirmat, eamque tenent *Fill. tr.* 27. *c.* 6. *q.* 4. *n.* 112. *Elb. n.* 458. *Bon. p. ult. n.* 4. *cum Valent. Abul. Rodr. Reg. Laym. n.* 2. *cum Navarr. Caj. Tol. Sa, etc.* Ratio, quia illi qui in ea ætate vires validas habent, non reputantur ut senes. Hæc quidem est probabilis, sed non minùs probabilis est sententia opposita, quam tenent *Sanch. de Matr. lib.* 7. *D.* 22. *n.* 17. *Escob. pag.* 108. *n.* 367. *Holz. n.* 17. *Ronc. q.* 4. *R.* 1. qui eam tutam vocat, *Vica art.* 6. *n.* 8. *cum Trull. Molf. etc. Salm. cap.* 2. *n.* 130. *cum Villal. Leand. etc.* et probabilem putant *Azor. c.* 17. *q.* 4. *Palaus* §. 5. *n.* 6. *cum Sa, et Angles, Elbel p.* 166. *n.* 458. *ac Mazz. tom.* 1. *pag.* 428. Ratio, tum quia sic fert universalis consuetudo, ut testantur communiùs DD. apud *Ronc.*; tum quia aliàs esset res multis scrupulis obnoxia, examinare, an aliquis sexagenarius sit vel ne sufficienter robustus ad jejunium sustinendum. Sed ratio potior est, quia hujusmodi senes, tam ob virium imbecillitatem, quàm ob defectum caloris, nequeunt simul alimentum sufficiens sumere, egentque cibo frequentiori; et licèt nonnulli in tali ætate robusti videantur, eorum tamen robur est de facili illusivum et inconstans, cùm negari non possit in hujusmodi senibus vires deficere et prolabi in interitum, ita ut si in morbum incidant, difficulter perfectè convalescant, unde *Galenus l.* 5. *de Sanit. tuenda* sic dixit: *Senibus simili ratione iis, qui ex morbo convalescunt, in victu esse curandum.* Hinc commune adagium prodiit *: Senectus ipsa morbus est.*

Nec obstat dicere cum *Elbel*, quòd senes ante sexagenarium annum certè tenentur ad jejunium: unde cùm dubium accedat, an deinde ob ætatem excusantur, possidet præceptum. Nam respondetur I. quòd, cùm dubitatur an lex comprehendat aliquem casum, aut subjectum, non obligat; quia tunc prorsus perinde est ac si dubitetur, an existat lex vel non pro illo casu, aut subjecto: et ideo possidet libertas, ut docent *Sanch. Dec. l.* 1. *c.* 10. *n.* 53. *Palaus t.* 1. *tr.* 1. *D.* 3. *p.* 7. *n.* 2. *cum Salas, Salm. de Leg. c.* 2. *n.* 110. et *Tamb. Dec. lib.* 1. *c.* 3. §. 7. *verb. Leges, n.* 1.

An verò sexagenarii comprehendantur à lege, vel non, est quidem dubium, imò valde probabiliter negatur, ut ostendimus; unde hoc casu, non lex, sed libertas possidet. Respondetur 2. quòd etiamsi eo casu possessio staret pro lege, sexagenarii nec etiam tenentur ad jejunium; quia, cùm senes ad eam ætatem perveniunt, duabus ipsi obligationibus obstringuntur, una servandi præceptum Ecclesiæ, altera tuendi valetudinem; unde sicut in dubio prudens timor gravis incommodi excusat à recitatione Officii, ut communiter dicunt *Holz. t.* 1. *pag.* 451. *n.* 486. *Viva de* 1. *Præc. q.* 3. *art.* 6. *n.* 3. *Salm. de Hor. Canon. c.* 3. *n.* 36. *cum Sanch. Pelliz. Trull. et aliis,* ac ipse *Elbel t.* 2. *p.* 556. *n.* 443. ita excusat etiam sexagenarios à præcepto jejunii: præceptum enim naturale servandi sanitatem præponderat præcepto ecclesiastico jejunii, cùm in talibus senibus adhuc robustis, ut ait *Palaus n.* 8. semper adest periculum moraliter certum gravis nocumenti, aut diminutionis virium, quæ semel amissæ, nunquam recuperantur.

An autem annus sexagesimus debeat esse completus, ad excusandum? Affirmant *Sporer, et Elbel ll. cc.* Sed alii dicunt sufficere ut sit inchoatus, *Viva art.* 6. *n.* 8. *Mazz. t.* 1. *p.* 428. *Diana p.* 6. *tr.* 14. *R.* 83. *cum Naldo;* et probabile putat *Pal.* §. 5. *n.* 6. *cum Sa, Angles, et Llamas.* Ratio, quia communiter dicitur sexagenarius, qui annum sexagesimum inchoavit.

1037. — Dubitatur 2. An excusentur à jejunio fœminæ quinquagenariæ? Prima sententia affirmat, quam tenent *Escobar p.* 109. *n.* 372. *Renzius p.* 593. *quæst.* 4. *et Narbona, Machad. ac Pelliz. ap. Diana p.* 9. *tract.* 7. *R.* 73. et hanc approbat etiam *Sanchez,* qui licèt *in Tr. de Matrim.* in dubium revocaverit, in Opusculo tamen Conciliorum *dub.* 4. *n.* 5. *cum Cajet. et aliis* eam absolutè docet, et probabilem putant *Viva art.* 6. *n.* 8. *et Mazzot. tom.* 1. *p.* 428. Ratio istorum, quia in fœminis antecedit senectus, ita ut quinquagenariæ nequeant ampliùs generare. *Secunda* verò sententia, quam tenent *Laym. c.* 3. *Salm. c.* 2. *n.* 131. *Tamb.* §. 7. *n.* 5. *Croix n.* 1318. *Holz. p.* 336. *n.* 17. *Elbel. p.* 187. *n.* 507. *Anacl. p.* 393. *n.* 64. negat quinquagenarias excusari, nisi adsit specialis circumstantia infirmitatis, vel debilitatis; quia experientia constat, quòd fœminæ sine detrimento valetudinis faciliùs jejunant, cùm ipsæ minori indigeant cibo. Primam sententiam non audeo improbare, sed neque audeo probabilem dicere, dum video illam à *Laym. Tamb. Elbel et La Croix* cum aliis omnino rejici, et *Dianam* dubitare de sua probabilitate.

1038. — Dubitatur 3. An qui voverit jejunare, putà semel in hebdomada, *toto vitæ suæ tempore,* teneatur ad jejunium in ætate sexagenaria? *Prima* sententia, quam tenent *Sanchez Dec. l.* 4. *c.* 11. *n.* 54. *Bon. p. ult. n.* 4. *Renzius tom.* 2. *p.* 594. *q.* 6. *Pal.* §. 5. *n.* 8. *Escob. l.* 94. *n.* 379. *et Tamb.* §. 7. *n.* 9. *cum Fag. ac Diana,* negat, nisi quis expressè voluerit se obligare ad jejunandum post sexagesimum annum. Ratio istorum, quia votum, cùm sit lex particularis, non obligat ad instar legis Ecclesiasticæ.

Secunda tamen verior sententia, quam tenent *Laym. n.* 3. *Sporer n.* 51. *Anacl. n.* 78. *Holzm. n.* 26. *Elbel n.* 528. *et Ronc. cap.* 2. *q.* 4. *R.* 1. affirmat teneri, nisi adveniat specialis ratio debilitatis. Ratio, quia votum quamvis obliget ad instar præcepti Ecclesiastici quoad modum, non tamen quoad personas, unde sicut adolescens ante 21 annum potest se obligare ad jejunandum, ita et senes post annum sexagesimum; et satis præsumitur ad id voluisse se obstringere, qui vovit jejunium *usque ad mortem*, sive *toto vitæ suæ tempore*. Secus autem dicendum cum *Anacl. et Elbel*, si quis voveat sine tali expressione, et non advertat ad ætatem sexagenariam; tunc enim non tenetur, quia eo casu vel censetur se obligasse ad instar præcepti ecclesiastici, juxta primam sententiam: vel quia tunc supervenit notabilis mutatio, ad quam si advertisset, non intendisset se obligare, juxta dicta *hoc libro* 3. *n.* 226.

1039. — Dubitatur 4. An Religiosi sexagenarii excusentur à jejuniis Regulæ? Affirmant *Sporer p.* 287. *n.* 51. *Holzm. p.* 340. *n.* 26. *Tamb. de Jure Abb. D.* 12. *q.* 5. *n.* 7. item *Rodr. Pasq. et Sanctius ap. Salm. c.* 2. *n.* 132. Quia pariter dicunt præceptum Regulæ obligare ad instar præcepti ecclesiastici. Sed negant *Azor. qu.* 3. *Elbel p.* 167. *n.* 480. *Roncaglia q.* 4. *R.* 1. *et Salm. c.* 2. *n.* 132. *cum Bordon etc.* Ego distinguendum puto, et dico non excusari, si in Regula quam Religiosi profitentur, expressè promittatur observantia *usque ad mortem*. Secus, si promissio fit sine illa clausula *usque ad mortem*, juxta id quod diximus in præcedenti dubio. Et hujus sententiæ videntur quidem esse *Salmanticenses*, cùm asserant in eorum Regula (secundùm quam loquuntur) observantiam *usque ad mortem* promitti.

1040. — Dubitatur 5. An jejunium subrogatum voto castitatis obliget voventem post 60 annum? Negat *Tamb.* §. 7. *ex n.* 10. *cum aliis*, quia in illa ætate, ut ait, ipsa senectus, utpote magnis infirmitatibus obnoxia, æquivalenter est morbus à jejunio excusans. Affirmat verò *La Croix n.* 1320. dicens, quòd sicut senes tenerentur in ea ætate ad castitatem, sic tenentur ad jejunium illius vice impositum. Sed hæc ratio non convincit, nam nimis probat: probaret enim, quòd si vovens gravi laboraret morbo, adhuc teneretur ad jejunium. Quapropter, cùm senectus morbo æquiparetur et ærumnis subjiciatur, non omnino improbabilis videtur prima sententia; sed cùm res sit valde dubia, putarem hunc teneri ad impetrandam dispensationem, pro qua ætas illa est quidem sufficiens causa.

1041. — III. Causa est *Labor*. Ante omnia hîc est advertenda Propos. 30 damnata ab Alex. VII, quæ dicebat: « Omnes Offi-» ciales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati » ab obligatione jejunii; nec debent se certificare, si labor sit » compatibilis cum jejunio. » Meritò Pontifex præfatam Propositionem damnavit, quia secundùm eam, omnes laborantes, sive ob officium, sive ob recreationem, sive labor esset compatibilis sive non cum jejunio, essent excusati, quod falsum est.

Ideo igitur fuit illa proscripta, quia nimis generaliter loquebatur. Cæterùm omnes artes, quæ exerceri non possunt nisi cum ingenti corporis agitatione, à jejunio excusant, eò quòd in eis multi spiritus consumuntur. Hujusmodi artes laboriosas exercere, et à jejunio excusari, ex communi sententia dicuntur Fossores, Agricolæ, Lapidicinæ, Figuli, Textores, Lanarii, Fullones, Bajuli, Aurigæ, Nautæ remigantes, Fabri lignarii, ferrarii, et murarii: ita communiter *Salm. c. 2. n. 136. Concina p. 320. n. 2. Elbel n. 508 et alii.* Iis meritò adduntur Cursores cum *Sanchez dub. 10. n. 6. Wigandt n. 92. Ronc. c. 2. Reg. in prax. 2. Spor. n. 58.* Sutores, qui calceos conficiunt, non verò qui coria scindunt, *Sanch. d. dub. 10. n. 7. Salm. n. 136. Elbel n. 508. Azor. q. 8. Pal. n. 10. Wigandt n. 92. et Sporer n. 58.* Item Furnarii, *Salm. n. 136. Holzm. n. 15. Palaus n. 8.* Pistores, *Azor. q. 8. Elbel n. 508. Pal. n. 8. Holzm. n. 15.* Coqui, plures dapes et multis personis præparantes, si fere per diem laborent, ut *Salm. et Spor. ll. cc. Roncaglia Reg. 2. in prax. et Tamb. n. 27.* Secus, si pauca fercula parent, vel tantùm præsideant inferioribus ministris. Typographi prælum versantes, non verò typos componentes, *Concina pag. 322. n. 7. Salm. n. 136. Holzm. n. 5. Elbel. n. 508.* Famuli, qui vehementer tota die incumbunt majoribus laboribus, ut *Laym. n. 3. et Sporer n. 58.* non verò Ancillæ lanam aut linum nentes, aut similia levia servitia domûs exhibentes, ut *Tamb. §. 7. n. 25.* Secantes lapides, percursantes urbem ad vendendas merces, *Croix n. 1330.* ornantes Templa scalas circumferendo, *Tamb. §. 7. n. 30.* qui autem bene advertit omnes hos laborantes non excusari à jejunio nisi laborent saltem per majorem diei partem, non verò si per duas vel tres horas.

Barbitonsores communiter non excusantur, ut docent *Less. c. 2. n. 43. Laym. c. 3. n. 3. et Salm. cap. 2. n. 39. etc. cum communi.* Excipe, nisi aliquis artem suam sine refectione exercere non valeret propter laboris molestiam, vel propter complexionis debilitatem, ut dicunt *Palaus p. 2. §. 5. n. 10. Sanch. c. 1. dub. 7. n. 8. Mazzotta to. 1. p. 429. Concina p. 321. n. 6. et Led. Fagund. ac Leand. ap. Salm. l. c. ex Less. d. n. 43.* Item *Palaus n. 10. et Led. ac Angles ap. Sanch. dub. 6. n. 7.* excusant etiam Sartores; sed hoc non admittendum, nisi ipsi peculiari debilitate laborent, ut ait *Concina p. 371. n. 6.* vel nisi aliquando deberent extraordinario labore etiam per magnam noctis partem suere, ut evenire posset, si aliqua festivitas immineret, et non possent necessarias vestes conficere, ut dicunt *Roncaglia Reg. in prax. 2. et Salm. n. 139.* Pictores, et Scribæ sive Notarii non excusantur, ut verius docent *Salm. n. 140. Tamb. n. 25. Viva a. 6. n. 4. et Elbel n. 508. cum communi*, ut asserit (contra *Henr. Machad. Leand. et Pasq. ap. Salm. ibid.*) nisi labor sit talis, ut non possit exerceri cum jejunio, sine magna difficultate. Neque Horologiarii, ut ait idem *Elbel:* sed excipe eos, qui magna horologia conficiunt, ad quæ construenda magnis viribus opus est.

Alii absolutè excusant Molitores, Argentarios, et Sculptores.

At *Concina p.* 326. *n.* 6. hos non excusat, nisi ob debilitatem personæ. Sed meliùs puto dicendum, in his attendi debere qualitatem laboris, an sit gravis, et cum jejunio incompatibilis : Regula enim communiter recepta est cum *Lessio n.* 43. quòd qui sine magno incommodo nequit aliquam artem, etsi per se non laboriosam, exercere, vel propter debilitatem personæ, vel propter aliam peculiarem circumstantiam, is non tenetur ad jejunium.

1042. — Hîc quæritur 1. An Artifices divites, qui ex officio exercent artes laboriosas, peccent, si in die jejunii laborem assumunt. *Prima* sententia probabilis affirmat, quam tenent *S. Antonin.* 2. *p. tit.* 6. *cap.* 11. §. 8. *Conc. p.* 319. *n.* 1. cum *Fabr. Durando, et Armill.* Et hanc clarè tenet etiam *S. Thomas* 2. 2. *q.* 147. *art.* 4. *ad* 3. ubi sic ait : « Si operis labor commodè differri possit, aut diminui absque detrimento corporalis salutis, » et exterioris statûs, qui requiritur ad conservationem corporalis, vel spiritualis vitæ; non sunt propter hoc Ecclesiæ jejunia prætermittenda. » Verùm *secunda* communis sententia, quam tenent *Sylvest. v. Jejunium n.* 4. *Nav. c.* 21. *num.* 16. *Salm. n.* 134. *Viva in prop.* 39 *Alex. VII. Less. n.* 42. *Ronc. c.* 2. *Reg. in prax.* 2. *Elbel n.* 518. *Sanch. dub.* 7. *n.* 4. *cum Tol. Led. Met.* et alii innumeri, dicit hos non peccare, quamvis non indigeant pro suî vel suorum sustentatione. Probatur 1. ex Decreto, sive Oraculo vivæ vocis prolato ab Eugenio IV ann. 1440, ut testantur omnes AA. citati, utque habetur in *Compend. Privilegiorum Fratr. Minor. verb. Jejunium n.* 2. In illo enim sic fertur Pontifex declarasse : « Artifices laboriosas artes exercitantes, et » rustici, sive divites sint, sive pauperes, non tenentur jejunare » sub præcepto peccati mortalis. Et quòd absolvi possunt, et » induci ad eleemosynas, et alia bona opera facienda. » Alicui hujusmodi Declaratio visa est apocrypha, dicens 1. Inepta videri verba illa, *sub præcepto peccati mortalis;* ergone declarat Pontifex teneri sub veniali? et cur? Sed respondetur, quia facilè hujusmodi divites possunt venialiter peccare, assumendo laborem propter cupiditatem lucri, juxta dicta *n.* 885. Et ob hanc causam rationabiliter monet Pontifex eos inducendos esse ad alia bona operà facienda. 2. Inepta etiam videri alia verba illa, *et quòd absolvi possunt :* Si non peccant, à qua culpa absolvi debent? Sed hoc clarè intelligitur; eò quòd fortè ii tanquam indispositi à Confessariis dimittebantur, propterea Eugenius declaravit bene eos absolvi posse, non quidem à transgressione jejunii, sed ab aliis peccatis confessis. Cæterùm, usquedum mihi non constabit falsitas hujus Declarationis, nunquam audebo eam apocryphum dicere, postquam tot classici Auctores communiter pro vera illam habent, et super ea suam sententiam fundant. Ratio autem hujus sententiæ mihi videtur esse, quia valde interest Reipublicæ, ne causa jejunii Operarii intermittant exercere artes, quibus ex suo officio incumbunt; si enim in diebus jejunii tantùm pauperes laborare possent sine jejunii obligatione, plu-

res, quibus non est opus actualiter laborare ad se sustentandum. laborem intermitterent, quod certè verteret in notabile Reipublicæ detrimentum.

1043. — Quæritur 2. An Artifices, qui laborando sine gravi incommodo jejunare valent, teneantur ad jejunium. *Prima* sententia negat, quam tenet *Tamb.* §. 7. *n.* 18. *et Leand. et Pasqual. ap. Concin. p.* 320. *n.* 3. Ratio, tum quia consuetudo communiter à jejunio eximit omnes qui laboriosas artes exercent; leges autem non respiciunt, quod rarò, et per accidens evenit, sed quod communiter, et per se contingit; tum quia ab Eugenio IV in præfata Declaratione omnes hi fuerunt dispensati. *Secunda* verò sententia, quam tenent *Bonac. p. ult. n.* 8. *Conc. l. c. Viva in prop.* 30 *damn. ab Alex. VII, Regin. lib.* 4. *c.* 16. *n.* 216. affirmat teneri, modò tamen sit manifestum, quòd ipsi jejunando grave non subeant incommodum: cùm ex una parte lex universè obliget omnes, qui valent cum levi incommodo jejunare: et ex altera satis non constat Eugenium voluisse eum eis dispensare. Secus verò dicendum, si dubium sit, an jejunando grave perferant incommodum; quia ex communiter contingentibus in dubio præsumitur jejunium non esse compatibile cum artibus laboriosis. Hæc secunda sententia, speculativè loquendo, videtur probabilior; sed in praxi vix reperietur unus qui ex hujusmodi labore non graviter relaxetur.

1044. — Quæritur 3. An excusentur à jejunio exercentes artes laboriosas in diebus quibus vacant à labore? Commune est inter DD. quòd ii qui uno vel altero die non laborant, non tenentur jejunare. Ita *Sanch. dub.* 7. *n.* 10. *Bon. p. ult. n.* 8. *Az. c.* 17. *q.* 8. *Ronc. c.* 2. *Reg. in prax.* 2. *Elbel p.* 189. *n.* 518. *Tamb.* §. 7. *n.* 24. *Croix n.* 1333. *cum Mendo et Diana.* Ratio, quia in primo die excusantur, ad reficiendam lassitudinem propter laborem assumptum in die præcedenti: in altero, ad servandas vires propter labores in subsequenti die assumendos. Sed quid, si in illis duobus diebus posset aliquis sine gravi incommodo jejunare? *Bonac. l. c. Ledesma, et Med. apud Viva in d. prop.* 30 *Alex VII, n.* 9. affirmant teneri, nisi experti jam fuerint ex præcedenti labore se laxatos manere, vel minùs aptos reddi ad laborem pro die sequenti. E contrario *Elbel p.* 189. *n.* 518. *Sanch. dub.* 7. *n.* 10. *cum Victoria, etc. Diana p.* 1. *tr.* 9. *R.* 9. *cum Fag. et Hurtado* absolutè excusant, quia ipse labor lassitudinem refert. At ego sentio cum *Viva l. c.* pariter distinguendum, ut in præcedenti quæstione, nempe quòd si manifestè ipsi grave incommodum ex jejunio non sustinerent, tenerentur jejunare. Secus, si non manifestè, in dubio enim excusantur, quia ex communiter contingentibus præsumptio stat pro necessitate alimenti, ut vel reficiantur à labore exercito, vel idonei reddantur ad laborem exercendum.

1045. — Quæritur 4. An qui laborem assumit, ut eximatur à jejunio, excusetur à culpa? Non videtur dubitandum, quòd hic postquam graviter est defatigatus, etiam malo fine et etiamsi

prævideriт defatigationem illam fore incompossibilem cum jejunio, ad illud non tenetur, ut communissimè docent *Laym. l. 4. tr. 8. c. 3. n. 5. P. Concina tom. 5. p. 308. num. 2. Sporer n. 61. cum Med. ac Dian. et Sylvest. Palud. Sanch. Pal. Fill. et Pasqual.* (qui asserit communem esse sententiam) *apud Croix l. 3. p. 2. n. 1334.* Ratio, quia jam ille est factus moraliter impotens ad jejunandum. An autem iste, apponendo impedimentum, peccet contra jejunii præceptum? Negant *Salm. de Leg. c. 2. num. 164. cum Pasq. Sanctio, et Recaful. ap. Croix l. c.* Ratio ut dicunt, quia tunc ille utitur jure suo, quo potest se extrahere ab obligatione legis, sicut sè eximit ab obligatione jejunii, qui egreditur è sua Patria, ubi aderat obligatio jejunandi, ut alium locum adeat, in quo tale præceptum non adest. Sed omnino affirmandum cum sententia communi, quam tenent *Sanch. Cons. l. 5. cap. 1. dub. 7. n. 13. Azor. tom. 1. l. 7. c. 17. n. 9; P. Concina tom. 5. p. 140. n. 2. Maz. tom. 1. p. 126. et Diana p. 3. tr. 14. R. 11.* qui ait ab hac sententia non recedendum, quidquid priùs alibi dixerit; item *Viva q. 10. art. 6. n. 7. et Croix l. c.* qui dicunt contrariam sententiam communiter rejici. Ratio, quia licèt is non peccet contra præceptum jejunii, omittendo jejunium post defatigationem, peccet tamen, quia operatur in fraudem præcepti; omnis enim lex obligat, ne quid fiat data opera, ut lex eludatur, ex *D. Th.* vide *n. seq.*

1046. — Quæritur 5. An peccent contra legem jejunii, qui sine justa causa laborem assumunt, quamvis non in fraudem præcepti? Negant *Ronc. tr. 9. cap. 2. Reg. 1. Bonac. Led. Med. Leand. Pasq. et alii ap. Croix l. 3. p. 2. n. 1334.* Sed oppositum pariter omnino tenendum, ut censent *Laym. l. 4. tr. 8. c. 3. n. 5. Sanch. Cons. l. 5. c. 1. d. 8. n. 2. Palaus tr. 30. D. 3. p. 2. §. 5. n. 10. cum Nav. Caj. Tol. Abul. Fill. etc. communiter*, item *Croix, l. c. cum Sanch. Diana, ac aliis;* et hanc clarè docet *S. Th. 1. 2. q. 71. art. 5.* ubi loquens de eo qui *occupat se talibus, quibus ab eundo ad Ecclesiam impeditur* (nempe ad Sacrum audiendum) damnat de peccato omissionis, et rationem adducit: « Qui enim vult aliquid, cum quo aliud simul esse non potest, » ex consequenti vult illo carere. » Nec obstat dicere, quòd si quis obligatus ad Sacrum audiendum, aliò pergat, ubi non adest tale præceptum, eo fine, ut eximatur, vel prævidens sic eximi ab obligatione Missæ, non peccat. Nam bene respondet *Mazzotta loc. cit.* quòd hic talis, aliò eundo, omnino eximitur à debito Sacri audiendi, sed qui opus assumit ad se liberandum, vel prævidens se liberatum iri à jejunio, adhuc remanet ad illud obligatus, licèt postea propter laborem assumptum à jejunio excusetur. Notat autem *Sanch. Cons. lib. 5. cap. 1. dub. 7. n. 16. cum Victor. et aliis*, quòd, si quis non ad recreationem, sed ad finem utilem, licèt non necessarium, assumit laborem, non peccat contra præceptum jejunii, si postea non jejunet. Et idem ait *n. 17.* de itinerante ex aliqua causa honesta, etsi non necessaria, putà ad visendos propinquos, vel Patriam, ad venandum, ad luden-

dum pila, tunc enim semel, vel iterum excusat. Sed his non universè acquiesco; præsertim, si sola delectationis causa, iter, sive alius labor suscipiatur, ut bene aiunt *Abelly. p.* 412. *num.* 3. *et Sporer n.* 61. Cæterùm probabiliter *Elbel p.* 191. *n.* 526. *Sporer n.* 60. *cum Laym. et Sanch. dub.* 7. *n.* 2. *cum Caj. Nav. Angles*, et aliis communiter, excusant à culpa eos, qui, licèt ex proprio officio non laborent, tamen laborem aliquem magnum assument ob rarum lucrum, sicut probabiliter non peccant, qui ob hujusmodi causam laborant in die festivo, ut ait idem *Sanchez*, utque diximus *de* 3. *Præcep. num.* 301. *et n.* 332. *cum aliis.* (Tom. II. pag. 120 et 146.)

1047. — Ratione pariter laboris excusantur à jejunio iter facientes pedestre per majorem diei partem, ut probabiliter docent *Sanch. dub.* 10. *n.* 2. *Less. c.* 2. *n.* 43. *Holzm. p.* 335. *n.* 15. *Pal.* §. 5. *n.* 10. *et* alii communiter. Sicque pariter excusantur Muliones, et Agasones pedestres mulas, aut asinos ducentes, ut *Salm. cap.* 3. *n.* 137. *cum Sanch. Pal. Tol. Laym. etc.* Hoc tamen intelligitur 1. nisi persona, completo itinere, et alia refectione non sumpta in notabili quantitate, jam postea satis se reficiat: tunc enim nequit secundam comestionem facere, nisi die sequenti iter prosequi deberet. Intelligitur 2. nisi iter commodè differri possit ut docet *D. Th.* 2. 2. *q.* 147. *art.* 4. *ad* 3. dicens: « si peregrinatio commodè differri possit.... non sunt » propter hoc Ecclesiæ jejunia prætermittenda. » Et eum sequuntur *Less. n.* 43. *et Laym. n.* 3. *cum Sylv. Tol. et Medin.* Quando autem, incœpto itinere, jejunii dies intercurrit, non tenetur itinerans ab illo desistere, ut jejunet, utì docent *Sanch. dub.* 11. *n.* 5. *cum Abul. Laym. cap.* 3. *num.* 5. et *Sporer n.* 66. *cum aliis communiter.*

Sed dubitatur 1. Quale iter, communiter loquendo, sufficiat ad excusandum? *Pasqualigus apud Croix n.* 1344. dicit satis esse iter septem milliarium, id est duarum leucarum, et mediæ (leuca enim importat hîc spatium milliarium, sive unam horam itineris). Sed hæc opinio ab aliis non recipitur, qui probabiliter dicunt requiri ad excusandum saltem iter quatuor vel quinque leucarum, ut *Salm. n.* 145. *Pal.* §. 5. *n.* 10. *Viva art.* 6. *n.* 4. *cum Trull. et Diana*; quamvis *La Croix cum Bonac. Fill. etc.* requirat iter ad minùs quinque leucarum, id est 15 milliarium. Si tamen via esset tam ardua, aut tempus tam asperum, aut si itinerans esset adeo debilis, vel itineri non assuetus, ut non posset jejunare sine magna difficultate; ob has causas aliquando posset eum excusare à jejunio iter etiam sex millarium, vel minùs; ita *Sanch. dub.* 10. *n.* 3. *Salm. n.* 137. *Ronc. Reg.* 2. *in prax. et Croix loc. cit. sic pariter Tamb.* §. 7. *n.* 25. *in fine* rectè excusat famulos pedestres comitantes dominum, qui per totum diem equitaret per urbem. Et sic adhuc probabiliter quidam doctus excusabat famulos, qui jugiter per diem inserviunt, ambulantes ad emendum, ad comitandum, ad litteras ferendas, et similia.

Dubitatur 2. an iter facientes equis, vel rhedis, excusentur à

jejunio? Damnata quidem fuit prop. 31 ab Alex. VII quæ dicebat : « Excusantur absolutè à præcepto jejunii omnes illi qui iter » agunt equitando, utcumque iter agunt, etiamsi iter necessarium » non sit, et etiamsi iter unius diei conficiant. » Cæterùm communiter DD. excusant qui sic itinerantur per plures dies, ut *Salmant. num.* 138. *Sanch. dub.* 10. *n.* 5. *Roncag. c.* 2. *Reg.* 2. *in prax. Laym. n.* 3. *et Viva a.* 6. *n.* 4. *cum Trull.*) *Viva* tamen, et *Laym.* requirunt, ut tale iter sit saltem per octo dies; sed hoc videtur nimis rigorosum.) Bene autem advertit *Viva*, quòd hujusmodi itinerantes non excusantur, si constet eos sine magno incommodo posse jejunare. Præterea, rectè dicunt *Croix, Ronc. ll. cc. et Salm. n.* 137 *et* 138. *cum Sanch. Azor. Tol. Trull. etc* posse aliquando excusare iter etiam unius diei, si agendum esset cum magna defatigatione, ut evenit Cursoribus; vel si equitans sit debilis, aut tempus sit asperum, vel iter arduum, aut extraordinarium. Iter autem octo, vel decem leucarum putant non esse extraordinarium *Salmant. cum Sanch. Tol. Trull. Lastra, Corella, etc.* contra *Machad. Dianam, Leand. etc. ibid.* Meritò autem hîc notat *Viva d. art.* 6. *n.* 11. *cum Sanch. dub.* 32. quòd itinerantes, si non habeant cibos quadragesimales sufficientes ad sustentandum, potiùs debent refici lacticiniis, adhuc in Quadragesima, et servare jejunium, quàm aliis legalibus cibis levioribus vesci, et jejunium frangere, quia observantia jejunii præstat abstinentiæ à lacticiniis.

1048. — IV. Causa excusans est *Pietas*. Communiter docent DD. propter hujusmodi causam pietatis posse hominem jejunium omittere, scil. ob peragendam aliam piam caritatis aut religionis operam, quæ sit majoris boni, quàm jejunium. Ita *Salm. c.* 2. *n.* 142. *cum aliis passim*, ex *D. Th.* 2. 2. *q.* 147. *art.* 4. *ad* 3. ubi sic ait : « Si autem immineat necessitas statim peregrinandi, » et magnas diætas faciendi, vel etiam multùm laborandi, vel » propter conservationem vitæ corporalis, vel propter aliquid » necessarium ad vitam spiritualem, et simul cum hoc non possint Ecclesiæ jejunia observari, non obligatur homo ad jejunandum; quia non videtur fuisse intentio Ecclesiæ statuentis » jejunia, ut per hoc impediret alias pias, et magis necessarias » causas. » Subdit tamen S. Doctor : « Videtur tamen in talibus » recurrendum esse ad Superioris dispensationem, nisi fortè » ubi est ita consuetum; quia ex hoc ipso, quòd Prælati dissimulant, videntur annuere. » Sed facilè *S. Thomas* dispensationem hanc potiùs requirit ad majorem cautelam, vel de convenientia, non verò de necessitate, cùm mox priùs jam dixerat ut supra, « propter hujusmodi causas pietatis non obligatur homo » ad jejunandum. »

Sed dubium fit, an hujusmodi opera à jejunio excusantia possint suscipi sponte, et non ex officio, vel obedientia? Negant *Sylvest. Navar. Cajet. et alii ap. Salm. n.* 142. Sed probabiliùs affirmant *Sanch. dub.* 17. *n.* 2. *et Salm. l. c. cum Arm. Gabr. Palac. et Villal.* Idque expressè docet *D. Th. in* 4. *dist.* 15. *q.* 3.

art. 1. *q.* 2. *ad* 3. ubi dicit : « Si enim sit tanta abstinentia, quòd » homo ab operibus utilioribus impediatur, quamvis ad ea de » necessitate non teneatur, indiscretum est jejunium, etsi non sit » illicitum. » Modò intelligitur (ut infra explicabimus), opera illa ex justa causa assumantur, et differri non possint.

1049. — Hinc 1. Excusantur qui pluribus infirmis cum magno labore inserviunt in Hospitalibus, aut Monasteriis, ut dicunt *Palaus* §. 4. *n.* 11. *Bon. p. ult. n.* 13. *et Salm. c.* 2. *n.* 143. *cum Led. etc.*

2. Excusantur peregrinantes ad loca sacra, modò 1. ipsi vero zelo peregrinationem suscipiant, in magnum Dei honorem, aut magnam ædificationem communem, nempe si sint personæ gravis auctoritatis, ut ait *Cajet. ap. Laym. n.* 5. vel si peregrinatio vertat in magnam ipsius peregrini spiritualem utilitatem, ut dicunt *Sanch. dub.* 11. *n.* 5. *Holz. p.* 336. *n.* 16. *et Salm. tr.* 23. *c.* 2. *n.* 144. *cum Sylvest. Abul. Pal. Vill. etc. contra Ledesm. Palac. et Met. ap. Sanch. l. c.* qui excusant à jejunio etiam eos qui simplicis devotionis causa peregrinationem suscipiunt. Sed hæc opinio non videtur satis tuta, semper ac ipsi commodè peregrinationem differre possunt, ut docet *D. Th. eod. loco supra cit. art.* 4. *ad* 3. ubi ait : « Si peregrinatio, et operis labor commodè » differri possit, aut diminui absque detrimento corporalis salu- » tis..... vel spiritualis vitæ, non sunt propter hoc Ecclesiæ » jejunia prætermittenda. » Et sic alii communiter, ut *Less. c.* 2. *n.* 44. *Laym. d. n.* 5. *Holzm. et Salm. ll. cc.* Quando verò peregrinatio jam suscepta fuerit, et interim dies jejunii occurrat, non est obligatio intermittendi eam, ut jejunium servetur, prout communiter inquiunt *Sanch. et Salm. ll. cc. cum Abul. Spor. n.* 66. *et Laym. d. n.* 5. qui ait id ut certum tenendum.

3. Excusantur Concionatores, qui prædicant quotidie sive frequenter in Quadragesima, ut ex communi sententia dicunt *P. Wigandt Ex.* 4. *n.* 92. *Tolet. l.* 6. *c.* 4. *n.* 6. *et Salm. c.* 2. *n.* 149. *cum Nav. Caj. Tol. Trull. etc.* quia actio concionandi est valde laboriosa, tum propter studium ad id necessarium, tum propter corporis agitationem. Et hoc maximè locum habebit pro Missionariis, qui diebus Missionis cum vehementi agitatione concionantur. Cæterùm decet quidem Concionatores omnes, qui non solùm verbo, sed etiam exemplo debent prædicare, ut quantùm fieri potest, ad ædificationem Populorum, jejunia satagant observare, ut faciunt qui perfectionis amantiores sunt. An verò excusentur, qui tantùm ter, vel quater in hebdomada Conciones habent; Affirmant absolutè *Sanch. dub.* 13. *n.* 6. *Ronc. c.* 2. *Reg. prax.* 3. *Tamb.* §. 7. *n.* 26. *et Henr. Trull. ac Pasq. ap. Salm. n.* 149. Idem sentiunt *Busemb. ut supra, Elbel p.* 169. *n.* 464. *et Viva art.* 6. *n.* 4. Modò tamen, ut isti dicunt cum magno fervore concionentur. Sed meliùs aiunt *Holzm. p.* 335. *n.* 15. *et Salm. l. c.* in hoc standum esse judicio prudentum, nempe si Concionatores isti ob corporis agitationem, et applicationem mentis ita debiles evadant, ut nequeant jejunium perferre, tunc possunt excusari. Et hoc valet etiamsi ipsi concionen-

tur causa lucri, ut dicunt *Sporer n.* 63. *Tamb. n.* 26. *Sanch. dub.* 13. *n.* 3. *cum Nao. et Angles* (contra *Caj. Led. et Arm.*) *et Salm. d. n.* 149. *Less. Bon. etc.* Ratio, quia hujusmodi lucrum cùm sit justum stipendium talis laboris, licitè intenditur; et aliunde ex tali intentione non impeditur utilitas audientium.

4. Excusantur Cantores, sive musici, qui jejunium observando vocem amitterent, nec possent suum Officium exercere, ut dicunt *Anacl. n.* 65. *Sporer n.* 63. *Elbel. n.* 512. *et Less. n.* 44. *cum Sylvest. Nao. et Tamb.*

5. Excusantur Lectores Scientiarum, qui magno studio et labore indigerent; non verò qui dictant lectiones jam priùs ordinatas, et sæpius repetitas; ita communiter *Ronc. c.* 2. *Reg. prax.* 3. *Elbel n.* 464. *et Salm. cap.* 2. *n.* 147. *cum Less. Nao. Caj. Tol. Azor. etc.* Asserunt *Salm.* contrarium sentire *Sanch. dub.* 13. *n.* 7. Sed non bene, nam hic Auctor ibi non loquitur de Lectoribus, sed de Scholasticis qui propter studium non possent jejunare, et dicit cum *Angles*, hos potiùs debere omittere studium, etiam per totam Quadragesimam, quàm jejunium; contra *Azor. q.* 8 *et Pal. n.* 11. qui censent Scholasticos excusari, si per quinque horas utilibus studiis vacant. An autem excusentur à jejunio Lectores Grammaticæ? Negant *Salm. n.* 148. Sed affirmat *Sanch. n.* 7. si in die quatuor legant lectiones : sive si doceant per quinque horas, ut ait *Azorius; Palaus* autem, et alii *ap. Croix n.* 1346. dicunt Magistros Grammaticæ, qui per quatuor horas docent, non teneri jejunare plusquam tribus diebus in hebdomada.

6. Excusantur Advocati, qui cum jejunio non possent satisfacere suis clientibus, propter studium quo indigent; ita *Ronc. Reg.* 3. *prax. Holz. n.* 15. *Elbel n.* 464. Idem aiunt *Salm.n.* 140. de Judicibus, qui egent studio ad sententias ferendas. Idem dicunt *Sporer n.* 59. *Holzm. et Elbel ll. cc. cum Bonac.* de Medicis et Confessariis, qui magno indigent studio, ut suis infirmis aut pœnitentibus satisfaciant : hi enim, licèt non egeant majori cibo, cùm labor sit mentis, opus tamen habent cibo frequentiori, ut in eis reparetur spirituum consummatio.

7. Confessarii causa Confessionum excipiendarum communiter non excusantur, nisi extraordinarium laborem subeant, nempe si Confessiones audiant fere per totum diem, putà per septem, vel octo horas; ita *Palaus n.* 11. *Salm. n.* 150. *et Ronc. c.* 2. *Reg. prax.* 3. Sed meliùs *Sanch. dub.* 13. *n.* 11. *Spor. n.* 59. *Viva art.* 6. *n.* 4. *et Diana p.* 1. *tr.* 9. *R.* 10. *cum Fag.* ad eos excusandos, ultra laborem extraordinarium, requirunt, ut ipsi sint ita debiles, ut cum jejunio non possent satisfacere frequentiæ pœnitentium; et idem sentit *Tamb.* §. 7. *n.* 25. ubi insuper notat quòd prædicti Professores, nempe Lectores, Cantores, Advocati, Medici et Confessarii, non per se, sed tantùm per accidens à jejunio excusari possunt, nimirum si ratione alicujus gravis circumstantiæ suis officiis jejunando non possint satisfacere. Et hoc maximè advertendum in hac materia, nam ubi labor per se

excusat, in dubio præsumptio stat pro exemptione jejunii ; è converso, ubi labor non per se, sed per accidens, nempe ob aliquam circumstantiam debilitatis personæ, vel gravitatem laboris excusat, in dubio præsumptio stat pro obligatione jejunii.

Hîc autem ultimò animadvertenda est quædam doctrina, quam tradunt *Sporer n.* 67. *et Laym. cap.* 3. *n.* 6. *cum Navar. Sylo. Caj. et Tol.* quòd, si quis non habeat causam absolutè sufficientem ad eum excusandum à jejunio Quadragesimali, et aliqua ratio ipsi probabilis et justa appareat, qua tantùm bis, vel ter in hebdomada jejunet, non est urgendus ad jejunandum, etiamsi causa illa non omnino sufficiat, sed relinquendus in sua bona fide, ne ipse fortè deinde omnia jejunia culpabiliter omittat.

1030. — An autem peregrinus teneatur ad jejunium quod servatur in loco ubi reperitur non permanenter, sed per aliquod tempus, aut transeunter? Et quid si ibi non servetur jejunium quod servatur in Patria? Vide dicta *l.* 1. *n.* 156. *v. Hîc refert.* (Tom. I. pag. 138 et seqq.)

LIBER QUARTUS.

DE PRÆCEPTIS PARTICULARIBUS CERTO HOMINUM STATUI PROPRIIS.

« Cum omnes fideles sicut præcepta Decalogi, ita etiam alia » præcepta, quæ pertinent ad statum, et officium uniuscujusque, » teneantur scire sub peccato mortali; ita ut ipsa eorum igno- » rantia vincibilis, licèt non sequatur transgressio, sit peccatum » mortale. (*Sylv. Sayr. Sanch. Bald. t.* 1. *l.* 1. *d.* 9. *n.* 8 *et* 9.) » Hinc post præcepta omnibus communia agendum de propriis » certorum statuum in particulari. »

CAPUT I.

DE STATU RELIGIOSO.

DUBIUM I.

Quid sit natura Statûs Religiosi.

1. Quid Status Religiosus ? Et qui sint Religiosi ? —**2.** An Religiosus promotus ad Cardinalatum vel Episcopatum maneat obstrictus votis?— **3.** An teneatur ad observantiam suæ Regulæ ? — **4.** An promotus ad Parochiam teneatur ad habitum et Regulam ?

I. — « Resp. Status Religionis est fidelium ad divinæ caritatis » perfectionem tendentium, editis votis perpetuæ paupertatis, » castitatis, et obedientiæ, stabilis in communi vivendi modus, » ab Ecclesia approbatus.

» Dixi, *ab Ecclesia;* quia, etsi olim Episcopi Religiones appro- » bare poterant, postea tamen in Concilio Lateranensi sub Inno- » centio III statutum est, ne nova Religio inducatur, nisi » approbata à Papa. Ratio est, quia, cùm Religio sit communitas » sacra, in qua debet esse spiritualis jurisdictio, hæc autem à » Papa proveniat decens est, ut talis communitas ab eodem » approbetur. *Laym. l.* 4. *t.* 5. *c.* 1. »

Unde resolvuntur Casus :

« 1. Ad essentiam Religionis non requiruntur vota solemnia. » Ratio est, quia qui in Societ. JESU vota simplicia edunt, sunt » veri Religiosi, utì definivit *Greg. XIII* in Bulla *Ascendente* » *Domino. Laym. l. c. n.* 4.

« 2. Non sunt Religiosi ii Ordines militares, qui conjugalem » castitatem tantùm vovent ; sunt tamen verè Religiosi milites » S. Joannis, et Teutonici, eorumque similes, cùm tria vota sub-

» tantialia habeant. Similiter ex Fratribus, et sororibus Tertiariis » sive Ordinis sancti Francisci, sive aliorum, tantùm sunt Reli- » giosi, qui in Religione approbata, secundùm certam Regulam » tria vota substantialia emittunt. Contra autem ii non sunt, qui, » licèt tria ista emittant, et communiter, vel seorsim habitent, » Regulam tamen à Sede apostolica approbatam non profitentur » *Laym. l. c.*

» 3. Religiosi non sunt, qui, edito voto perpetuæ paupertatis » et castitatis, obedientiam vovere Confessario, aut Episcopo. » Ratio est, quia tali voto non subjiciuntur jurisdictioni spi- » rituali, quæ à Deo, medio ejus Vicario, provenire debet. » *ibid. n.* 7.

» 4. Etsi in votis solemnibus Religionis dispensare possit, ut » quis desinat esse Religiosus, non potest dispensare tamen ut » quis manens Religiosus substantialibus votis non teneatur; quia » ad sententiam Religionis illa spectant. *Laym. loc. cit. n.* 8. *ex* » *Nav. etc.*

2. — « 5. Religiosus promotus ad Cardinalatum, vel Episcopa- » tum, obstrictus manet votis essentialibus suæ Religionis, etsi » quoad aliquos effectus paupertatis, et obedientiæ exemptus cen- » seatur. Deinde, etsi jugo Regulæ absolutus sit quoad culpam et » pœnam, tamen ex obligatione moralis honestatis ea servare » debet, quæ eum decent et cum ejus munere consistunt. Hinc » quoad habitum, sui Ordinis colorem deferre debet, etsi quoad » figuram Episcopis secularibus se conformare possit, ut Cle- » mens VIII concessit apud *Sanch.* 6. *mor. c.* 6. Imò, si Epis- » copatum resignet, vel ob culpam deponatur, absque degrada- » tione, tamen non tenetur ad regularem observantiam redire, » quia retinet eminentiam Episcopalem, ob quam ab obedientia » regulari exemptus fuit. *Ibid. ex S. Th. Rodr. Sanch. etc.* Secus » est in Cardinali religioso, qui non est Episcopus; hic enim, re- » licto Cardinalatu, nihil retinet ex dignitate Cardinalitia; ideo- » que, si Papa ejus renunciationem acceptarit, tenetur redire ad » obedientiam regularem sui Ordinis. *Pal. de Lug. resp. mor.* » *l.* 5. *d.* 12. »

Quæritur igitur I. An Religiosus assumptus ad Episcopatum maneat absolutus à votis? (Intellige à votis *obedientiæ*, et *pau- pertatis;* nam voto castitatis remanet quidem obstrictus ratione Ordinis.) *Prima* sententia affirmat cum *Vasq. Sot. Med. Angles:* et signanter quoad votum paupertatis, tenent *Palac. Tamb. Dian.* et probabile putant *Sanch. Villal. cum Salm. tr.* 15. *de Stat. Rel. c.* 5. *n.* 30 *et* 32. Probantque ex *c. unic.* 4. *Qu.* 1. ubi dicitur: « Monachus, quem canonica electio à jugo Regulæ monasticæ » professionis absolvit, et sacra Ordinatio de Monacho Episco- » pum facit. » Ex hoc igitur dicunt liberari à voto obedientiæ. Sequitur textus: « Velut legitimus hæres paternam sibi hære- » ditatem postea jure vendicandi potestatem habet. » Si enim, dicunt, potest ut legitimus hæres sibi vendicare hæreditatem paternam, ergo potest illius verum dominium acquirere, dum

vendicare solis dominis competit. Et sic etiam liberatur à voto paupertatis.

Secunda sententia, quam sequimur, et tenent cum *Bus. Less. d. c.* 40. *n.* 113. *Pal. t.* 3. *tr.* 16. *D.* 4. *p.* 14. *n.* 4. *Sanch. lib.* 6. *Dec. c.* 6. *n.* 2. *Suar. de Rel. t.* 4. *tr.* 8. *l.* 3. *c.* 17. *n.* 1. *Laym. l.* 4. *tr.* 5. *c.* 2. *n.* 9. *et Salm. l. c. n.* 31. *cum Bon. Lezan. etc. ac Spor. t.* 3. *de Statu Rel. pag.* 87. *n.* 165. *cum communi*, negat Episcopos religiosos absolvi à votis, nisi in quantum ipsorum observantia repugnet muneri episcopali. Ratio, tum quia Religiosus factus Episcopus remanet Religiosus, ut omnes fatentur, utque obligatio deferendi habitum (ex *c. Clerici, de Vita, et hon. Cler.*) ostendit; ergo manet obstrictus votis, quæ sunt de essentia Religionis, juxta dicta *de Voto n.* 244. *v. Quæritur :* tum quia vota personalia comitantur personam, in quantum sunt compatibilia cum suo statu. Et hanc sententiam expressè tenet *S. Th.* 2. 2. *q.* 88. *art.* 11. *ad* 4. ubi ait : « Religiosus, qui fit Episco» pus, sicut non absolvitur à voto continentiæ, ita nec à voto » paupertatis, quia nihil debet habere tanquam proprium.... » Similiter etiam non absolvitur à voto obedientiæ, sed per acci» dens obedire non tenetur, si superiorem non habet; sicut nec » Abbas Monasterii, qui tamen non est à voto obedientiæ abso» lutus. » Et alibi *qu.* 185. *ad* 3. sic explicat textum, in *c. Monachus*, ut supra oppositum : « Proprium autem (Episcopi » Regulares) nullo modo habere possunt : non enim paternam » hæreditatem vendicant quasi propriam, sed quasi Ecclesiæ » debitam. » Et deinde subdit : « Testamentum (Episcopus) » nullo modo facere potest, quia sola ei dispensatio committitur » rerum ecclesiasticarum, quæ morte finitur. » Eodem modo præfatum textum explicat *Glossa verb. Legitimus*, sic dicens : « Sed objicitur : Si hæreditatem vendicat, ergo potest habere » proprium, cùm tamen remaneat monachus, quod esse non » debet. Sed dicitur sibi, id est Ecclesiæ suæ. » Et idem videtur expressè sancitum in ipso Canone citato, ubi in fine dicitur : « Postquam enim Episcopus ordinatur ad altare, ad quod sanc» tificatur ac titulatur, secundùm sacros Canones, quod acquirere » poterat, restituat. » Ex quo *Salm. n.* 35. *cum S. Th.* inferunt 1. Episcopum regularem non posse de ullis bonis testari. Inferunt 2. cum *S. Bon. Sanch. Nav. et Lez.* quòd prædicti Episcopi regulares possunt quidem ut alii Episcopi disponere de bonis Ecclesiæ ad moderatam ipsorum sustentationem, sed non ad alia; nam superflua debet in eleemosynas, et pia opera erogare; nisi aliquid ipsi acquisierint parciùs vivendo : præsumitur enim tunc Ecclesia concedere, quòd de eo liberè ipsi disponant; ita *Salm. n.* 32. *in eod. fine*, cum *Nav. Less. Mol. Sanch. etc.*

3. — Quær. II. Utrùm Episcopus regularis teneatur ad observantiam suæ Regulæ? Resp. cum *Bus. et Salmant. de Stat. Rel. cap.* 5. *n.* 34. *et ibi Caj. Val. Bon. Pal. Sanch. Sot. Suar. Less.* contra alios, probabilius esse quòd ipsi sub nulla culpa sint ad Regulam obligati, sed solùm ex honestatis debito, quod autem

debitum ne sub levi quidem obligat, ut docent *ib. Less. Sot. Pal. Sanch. etc.* Ratio, quia Episcopus regularis absolutè à jugo Regulæ liberatur, ut ex *d. c. unic.* ubi dicitur : « Monachus, quem » canonica electio à jugo Regulæ Monasticæ professionis absol- » vit, etc. »

Ab aliis autem votis propriis alicujus Religionis Episcopus regularis omnino liberatur, ut *Salm. ex n.* 37. cum *Sanch. Pal. etc.*

Nota, quòd Abbates, propriam Diœcesim habentes cum jurisdictione Episcopali, sunt in omnibus Episcopis similes. Communiter *Salmant. c.* 5. *num.* 29. cum *Pal. Sanch. etc.*

4. — « 6. Religiosus ad Parochiam promotus, cùm votis » astrictus maneat, tenetur deferre habitum Religionis, Regu- » lamque observare in omnibus, quæ cum suo munere consistere » possunt. Idque non tantùm secundùm moralem honestatem, sed » sub obligatione gravis culpæ, si ad eam Regula obliget. (*Ita pro-* » *babilius Salm. tr.* 15. *de Statu Rel. c.* 5. *n.* 40. *cum Sanch. Pell.* » *Bon. etc. contra Suar. et Pal. dicentes teneri ad vota, sed non* » *ad observantiam Regulæ.*) * Ita *Laym. lib.* 4. *t.* 5. *c.* 1. *n.* 11 » *et* 12. Ubi addit, etsi Parochus religiosus in iis, quæ ad Regu- » lam spectant, subjectus maneat Superiori : jam tamen consue- » tudine multis locis observari, ut non tantùm in pertinentibus » ad disciplinam ecclesiasticam, sed etiam in plerisque aliis, ab » obedientia Prælati eximatur, et Episcopo subjiciatur. Vide » *Sanch. l.* 6. *mor. c.* 6. *n.* 36. * »

DUBIUM II.

Quæ requirantur ad valorem Professionis Religiosæ.

5. Quæ conditiones requirantur ad professionem religiosam? I. Aptitudo voventis. Quid de ætate, et exploratione puellarum suscipientium habitum religiosum? — 6. II. Requiritur consensus Prælati Ordinis. — 7. III. Ut professio sit spontanea. — 8. Quomodo et quando professus possit reclamare de nullitate suæ professionis?

5. — « Resp. Ad valorem ejus tres requiruntur conditiones » 1. Est qualitas seu aptitudo voventis, scilicet ut, juxta *Trid.* » *sess.* 25. *c.* 15. *de Regularibus*, decimum sextum ætatis annum » expleverit, annumque integrum cum religioso habitu steterit in » probatione, nullumque habeat impedimentum, quod per sta- » tuta à Pontifice confirmata, in isto ordine substantiale esse » censeatur. *Azor. tom.* 1. *lib.* 12. *c.* 2. *qu.* 6 *et* 7. *Rodric.* » *tom.* 2. *c.* 6. »

Quoad Moniales, Tridentinum statuit quòd puellæ non suscipiant habitum regularem ante 12 annum completum : unde nequeunt antea suscipere, ut tenet *Alex. Cons. Mon. c.* 2. §. *Qu. X. cum Tamb. Rodr. Naldo* (contra *Sanch. l.* 4. *Dec. c.* 18 *n.* 33. *Vill. etc.*) et affert Declar. S. C. Exploranda autem est voluntas puellarum ante susceptionem habitûs, et ante profes-

sionem ab Episcopo, vel, eo impedito, à Vicario, vel alio deputato. Si utraque exploratio omitteretur esset culpa gravis, sed valeret professio, ut *de Alex. l. c. cum Sanch. Barb.* cum declaratione *S. C. et Salm. de Privil. Tr.* 18. *c.* 3. §. 2. *n.* 14. qui notant explorationem hanc ex consuetudine fieri, et semel, et tantùm ante professionem intra 15 dies. Episcopus autem explorare potest, et debet voluntatem puellarum etiam in Monasteriis exemptis, ut *Salm. ib.*

6. — « 2. Conditio est consensus, et acceptatio expressa vel » tacita Prælati Ordinis : per hanc enim Religioni incorporari » debet. * *Error circa substantiam tam ex parte profitentis quàm* » *admittentis, vitiat professionem, Salm. c.* 4. *n.* 27. * Idque or- » dinariè, non tantùm cum consilio, sed etiam cum consensu » Capituli, aut certè majoris, aut principalioris partis, secundùm » cujuscumque Ordinis statuta. *Navarr. Lessius c.* 41. *d.* 7.

7. — « 3. Ut professio sponte facta sit non cogente gravi metu, » qualis esset incarceratio, alimentorum substractio, eò quòd in » professionem consentire noluerit. Itemque metus reverentialis, » non quidem se solo, sed accedente precum, blanditiarum, et » imperii sæpius repetita importunitate, aut gravi offensione, » aut diu continuata indignatione consanguineorum, adjunctis » etiam minis de subsidiis negandis, si ex Religione egrediatur; » hæc enim vel singula, vel certè simul juncta, considerata con- » ditione hominis rudis, timidi, et metum justum incutere pos- » sunt, et professionem irritare, ut *Laym.* cum aliis *lib.* 4. » *tract.* 5. *c.* 5. *Less. l.* 2. *c.* 43. *dist.* 7. * (*Vide dicenda de Ma-* » *trim. lib.* 6. *num.* 1055. *Professio enim, et Matrimonium æqui-* » *parantur; ac Salm. de statu Rel. c.* 4. *n.* 26.) * »

Unde resolvuntur sequentes casus :

8. — « 1. Is, qui professionem irritam edidit, ex defectu ali- » cujus conditionis ex jam dictis, nisi eam postmodum tacitè, » vel expressè ratificaverit, egredi è Religione et uxorem ducere » potest; licèt, ob vitationem scandali causam egressûs dicere » debeat, et si ad forum externum causa deveniat, defectum » professionis probare; hoc autem fieri debet intra quinquen- » nium à die professionis; post illud enim non auditur, juxta » *Trid. c.* 19. *Sess. ead.* quia præsumitur eam interea ratifi- » casse.

« 2. Quòd si tamen sciret illam juris præsumptionem falsam » esse, eò quòd vel ignorans impedimentum, vel metu gravi, » aliave justa causa impeditus reclamare intra quinquennium » non potuerit, vel impedimentum sit essentiale ac perpetuum, » aut saltem ultra quinquennium duret, eo elapso potest recla- » mare, debetque audiri in judicio, saltem extraordinario, vel » in integrum restitui, ut contra *Bon. de claus. d.* 4. *q.* 2. *p.* 16. » docent *Navarr. Sanch. d.* 32. *n.* 22. *Less. l.* 2. *c.* 41. *d.* 7. *Az.* » *l.* 12. *c.* 4. *qu. ult. Dian. p.* 3. *t.* 2. *R.* 53. *Barb. in Trid. sess.* 25. » *c.* 19. *n.* 8. ubi plures alios citat : et nisi aliud quid impediat,

» fugere potest, ut docet *Laym.* Qui addit, si fuga sine gravi » scandalo, vel incommodo tentari non posset, monendum à » Confessario, ut professionem tacitè ratificet : quod fiet, si pro- » fessorum habitum proprium deferat, actusque iis proprios » exerceat, cum intentione, quòd professus talis Ordinis esse » velit. Vide *Auct. cit. et Dian. p.* 8. *t.* 7. *R.* 51. ubi ex *Trid.* » *sess.* 25. *c.* 19. probat Episcopum de nullitate professionis sine » interventione Superioris regularis sententiam ferre non posse ; » et si faciet, fore nullam. * (*Ita Salm. c.* 5. *n.* 15. *communiter* » *Dubius de sua professione nequit reclamare, Salm. c.* 5. *n.* 8. » *cum Pell. et Lez. quia Religio possidet : intellige, si dubium* » *superveniat. Nec creditur reclamanti, nisi probet fictè consen-* » *sisse, ex c.* 2. *de Reg. Salm. n.* 9.) * »

Hîc addenda quæ nuper sancita sunt à N. SS. P. Bened. XIV in sua Bulla, quæ incipit, *Si datam hominibus.* (In suo *Bullar. tom.* 2. *num.* 47.) Ibi statuitur I. omnia quæ decreta sunt de viris religiosis, comprehendere etiam fœminas, ubi eadem causa militat. II. Causas nullitatis professionis agnoscendas esse à Prælato regulari tempore motæ litis, et simul ab Ordinario ; pro Monialibus verò non exemptis, à solo Ordinario, et pro exemptis simul ab Ordinario, et à Prælato cui regimen Monasterii commissum est. III. Non posse Prælatum ejicere professum, nisi cognita causa per ipsum et Ordinarium ut supra, casu quo agnoverit postea impedimentum, etiamsi de eo subditum interrogaverit, nullam aliàs professionem fore protestatus, et ille occultaverit. IV. Posse causam nullitatis agi etiam, elapso quinquennio, si intra illud professus seriò reclamaverit. V. Cognitionem causæ ad Sedem Apostolicam pertinere, si professio emissa fuerit extra Novitiatum. VI. Apostatas repelli à judicio, nisi habitum Religionis reassumpserint. VII. Non posse professum prætendere annullationem suæ professionis ratione vis aut metûs illati, si intra quinquennium non reclamaverit, tametsi allegaret vim et metum semper durasse. Concedi tamen huic restitutionem in integrum dandam tantùm per Sedem Apostolicam prævio processu confecto à suo Prælato, et Ordinario, cum assistentia defensoris professionis, qui debet etiam Romæ assistere. VIII. Post primam sententiam professus non posse egredi a Religione, sed debere expectare secundam, post appellationem faciendam à defensore.

DUBIUM III.

Ad quid teneatur Religiosus vi suæ professionis.

9. De obligatione Religiosi tendendi ad perfectionem? — **10.** Quando Religiosus peccet graviter contra hanc obligationem? — **11.** An peccet graviter, si intendat servare sola mandata obligantia sub gravi? — **12.** An quilibet Christianus graviter peccet, si proponat committere omnia venialia? — **13.** An Prælatus aliquando peccet graviter, negligendo corrigere defectus leves subditorum?

9. — « Resp. Religiosus vi suæ professionis tenetur ad progrediendum aliquo modo in via perfectionis. Quia ex vi professionis tenetur velle servare suum statum, qui est perfectionis, sive tendentium ad perfectionem (licèt secundum se non sit præcepti, sed consilii); hoc autem est intrinsecè velle tendere ad perfectionem. *S. Th.* 2. 2. *q.* 186. *art.* 1 *et* 2. *et q.* 184. *art.* 5. *Laym. l.* 3. *tr.* 5. *c.* 2. *n.* 1. *Suar. de relig. t.* 4. *lib.* 1. *c.* 4. *Bard. de consid. d.* 7. *c.* 6. §. 5. »

Unde resolves :

« 1. Religiosus non tenetur actu esse perfectus, sed tantùm studere perfectioni. *Bard. etc. loc. cit.*

« 2. Tenetur tendere ad perfectionem 1. Per media essentialia. 2. Per vota. 3. Per auxilia secundaria, non contemnendo ea. *Laym. l. c.* 9. *n.* 13. 4. Tenetur aliquibus mediis uti, et, si omnia media abjiciat, non est in statu salutis. *Suar. Laym. l. c.* dicens, si nullum perfectionis studium adhibeat, sed omnia monita et regulas negligat, eò quòd sub mortali non obligent, peccare mortaliter. 5. Tenetur ad aliqua opera bona supererogatoria, sive specialiter non præcepta, nec promissa : quia alias, moraliter loquendo, non potest habere debitam intentionem salutis; *Suar. l. c.*

« 3. Tenetur tendere ad perfectionem per media suæ Religionis, non per alia : hoc est, servando suas Regulas, *Sanch. l.* 6. *c.* 5. *n.* 1 *et* 2. Hinc peccat 1. per contemptum Regulæ, hoc est, si nolit subjici, *ib. n.* 6; 2. si tantùm velit servare quæ sub mortali obligant, quia contemnit perfectionem, *ib. n.* 7. 3. Per actum directè contrarium, hoc est, nolendo perfectionem; quod esse mortale docent *Sanch. n.* 10. *Pelliz. et Bard. l. c.*

« 4. Si quis non tantùm intendat non esse sollicitus in observatione Regulæ, sed etiam nunquam servare, etiamsi facilè possit, est mortale, vel proxima dispositio ad illud, vixque potest fieri sine contemptu formali, *Suar. loc. cit. n.* 23.

« 5. Si ex remissione animi, et sine ullo justo titulo, per directam intentionem, velit aliquam Regulam non servare, erit saltem levis contemptus, et peccatum veniale; *Suar. l. c.*

« 6. Frequenter, et ex consuetudine violare Regulam, esse mortale, dicit *Sanch. l.* 6. *mor. c.* 4. *n.* 18 *et* 20. Tum quia perturbat religiosam disciplinam; tum quia secundùm quosdam est contemptus interpretativus, seu saltem probabilissimum ejus periculum : tenetur autem sub mortali ita vivere, ut non sit graviter perniciosus, Religioni inducendo alios malo exemplo ad Regulæ laxitatem; *Sanch. n.* 18. *Laym. c.* 9. *n.* 13. Tum quia constituit se in eo statu, ut tanquam incorrigibilis sit expellendus : tenetur autem quisque ratione votorum, quibus se Religioni addixit, ita se gerere, ut sit tolerabilis, et non mereatur expelli; at qui nullum conatum perfectionis adhibendo, Regulas sine discrimine transgreditur, reddit se intolerabilem, ut debeat expelli, aut, si toleretur, plurimùm

» nocet : ergo per accidens, et indirectè agit contra professio-
» nem, peccatque mortaliter. *Sanch. n.* 18. Vide *Auct. cit.*

« 7. Religiosus Societatis JESU peccat mortaliter, si non ad-
» hibet diligentiam in cavendis defectibus, ob quos se dimitten-
» dum, vel ejiciendum prævidet : et licèt ita dimissus sit liber
» in conscientia, si tamen sit dimissus ob fraudem, vel peccata
» in eum finem commissa, irrita est dimissio, utpote obtenta
» per dolum dantem ipsi causam (sicut in Matrimonio, et cæ-
» teris contractibus) unde subjacet pœnis apostatarum; *Bon.*
» *de claus. q.* 2. *p.* 12. §. 1.

« 8. Scholasticus Societatis JESU, qui pravis moribus de in-
» dustria dimissionem extorsit, vel falsis allegationibus impe-
» travit, non est liber à votis; *Less. l.* 2. *c.* 41. *d.* 15. *Sanch. l.* 6.
» *c.* 9. *n.* 66. *Laym. l.* 5. *t.* 5. *c.* 9. *n.* 13. »

10. — Pro majore hujus puncti intelligentia, quæritur I. Quandonam Religiosus, contra obligationem hanc tendendi ad perfectionem, graviter peccet? Resp. 1. Peccat graviter, quando regulas, etsi ad culpam venialem tantùm, vel nullam obligantes, ex contemptu transgreditur; est commune cum *S. Th.* 2. 2. *q.* 180. *art.* 2 *et* 9. *Salm. de Stat. Rel. tr.* 15. *c.* 1. *n.* 20. *etc.* Tunc autem Religiosus censetur regulas prætermittere ex contemptu, quando illas transgreditur animo non subjacendi illis, vel Prælatorum præceptis. Ita *Bus. infra n.* 3. cum *Sanch. et Less. l.* 2. *c.* 41. *n.* 76. *Salm. c.* 1. *n.* 20. cum *Lez.* Item, si eas omittat servare tanquam inanes; non verò, si omittat ex concupiscentia ductus, vel quia putat illas sibi non esse necessarias ad salutem, vel si judicet eas non præcipi sub gravi. Ita *S. Th.* 2. 2. *q.* 180. *art.* 9. *ad* 3. *Sanch. Dec. l.* 6. *c.* 5. *n.* 1. *Salm. l. c. n.* 20. cum *Pal. Ant. à Sp. S.* Ideo transgredi regulas in rebus parvæ materiæ, etiam ex consuetudine, veniale non excedit, ut *Salm. ib. cum Lez. Az. Garcia, et de Alexandro Confess. Mon. c.* 1. §. 2. *Qu.* 11. cum *S. Th.* 2. 2. *qu.* 186. *art.* 5. *ad* 3. Sed vix unquam transgressio à veniali excusabitur, etiamsi regula ad nullam culpam obligaret, ut rectè notat *de Alex. d. c.* 1. §. 2. *Qu.* 1. *et Laym. l.* 4. *tr.* 5. *c.* 9. *n.* 8. *cum Vasq. Sanch. et Val. ex D. Th. l. c. a.* 9. *ad* 1. ubi aït : « Qui tamen possent venialiter, vel mor-
» taliter peccare ex negligentia, vel libidine, seu contemptu. »
E converso dicit *Laym. ib. cum AA. cit.* quòd si quis aliquam transgreditur regulam ex bono fine, putà regulam silentii, loquendo, ut socium mœstum soletur, nullo modo peccat.

Resp. II. Peccat mortaliter Religiosus, qui firmiter statuit non tendere ad perfectionem vel nullo modo de ea curare; *Sanch. d. c.* 5. *n.* 10. *Salm. n.* 21. *cum Pelliz. Lez. Anton. à Sp. S. et de Alex. cap.* 1. §. 1. *Qu.* 111.

Resp. III. Peccat graviter ratione scandali, si suo exemplo alios inducat ad regulæ relaxationem; *Salm. d. n.* 12. *cum Sanch. Sylo. Lez. Pell.* Sed hoc intelligendum, si materia sit gravis, ut notant *Salm. ibi in fine cum Ant. à Sp. S.* Et hîc expedit perpendere verba *Sanch. Dec. l.* 6. *c.* 4. *n.* 17. ubi sic docet : « Reli-

» giosus tenetur sub mortali taliter vivere, ut non sit graviter suæ » Religioni perniciosus, inducendo alios suo pravo exemplo ad » nimis relaxandam regulam, ut esset, si nollet unquam ser- » vare silentium, nec orare, nec modestè incedere, et ingrede- » retur omnium Religiosorum cubicula, et similia Religionis » statuta transgrederetur. »

11. — His positis, quæritur. I. An peccet graviter Religiosus, qui intendit servare tantùm mandata obligantia sub gravi, alia verò statuat omnia transgredi, vel de iis non curare? *Prima* sententia probabiliter affirmat, quia ipsum propositum non curandi de regulis, etsi præcipientibus tantùm sub levi, est virtualis de iis contemptus. Ita *Croix l. 4. ex n. 57. Elbel t. 2. p. 612. n. 592.* item *Lez. Sylo. Barb. Escob. etc.* apud *Salm. c. 1. n. 23. Secunda* tamen sententia communior et probabilior negat talem peccare graviter. Ita *Sanch. l. 6. c. 5. n. 9. et c. 4. n. 18. in fine, Salm. n. 24. cum Azor. Pal. Val. Suar. Peyrin. Pelliz. etc.* Et idem expressè docet *S. Th. d. q. 186. art. 9.* in corpore, ubi S. D. tunc damnat de mortali Religiosum, cùm vel is transgreditur regulam ex contemptu (intelligitur quidem formali); vel cùm agit contra regulam, aut prælati expressum præceptum, obligans, ut intelligitur, sub gravi. Ratio, quia eo ipso, quòd Religiosus velit servare præcepta, quæ respectu ipsius obligant sub gravi, cùm ista de se, et respectu aliorum sint mera consilia, volens ea servare, jam tendit ad perfectionem.

Hoc tamen intellige, quòd sic ille excusabitur à mortali, ratione hujus præcisè obligationis, quam habet tendendi ad perfectionem; nam difficillimè excusabitur quidem ex aliis capitibus, nempe ratione periculi transgrediendi vota, vel grave damnum Religioni inferendi quoad regularem disciplinam etc. quæ omnia (ut docet *Sanch. l. c.*) est moraliter impossibile evitari ab eo, qui propositum habet transgrediendi vel negligendi omnia statuta sub gravi non obligantia.

12. — Quæritur autem hîc obiter II. An quilibet Christianus graviter peccet, si proponat committere omnia venialia? Affirmant *Sanch. d. c. 5. n. 4. et Bon.* quia ut docet *S. Th.* venialia de se disponunt ad mortale. Negant verò probabiliùs *Pal. et Anton. à Sp. S.* apud *Salm. d. c. 1. n. 29.* (secluso tamen contemptu, vel periculo proximo labendi in mortale, habito respectu ad præteritam experientiam). Ratio, quia revera tale propositum tantùm remotè conducit ad mortale.

13. — Quæritur III. An Prælatus aliquando, defectus leves subditorum corrigere negligens, ipse graviter peccet? affirmativè tenendum (contra *Lorca*) *cum Lugo, Trull. Peyr. Dian. et de Alex. Conf. Mon. c. 11. §. 1. q. 1. communiter,* casu quo defectus plures sint, et tales (v. g. circa silentium, jejunia, etc) ut disciplinam valeant relaxare. Ratio, quia licèt quisque Religiosus non deficiat in re gravi, levem regulam transgrediendo, superior tamen negligens impedire, cùm possit, observantiæ relaxationem, deficit in re gravi. Et ideo tenetur defectus subditorum in damnum to-

tius communitatis vergentes non solùm corrigere, sed etiam inquirere, ut corrigat, prout docet *S. Th.* 2. 2. *q.* 33. *art.* 2. *ad* 4. sine tamen nimia sollicitudine, ut notat *Alex. l. c. q.* 15. Expedit autem, ut aliquando corrigere dissimulet, si defectus scandalum non afferant, vel si prævideat subditum ex correctione pejorem fieri, vel si tempus opportunius sit expectandum. Et hîc advertendum, quòd, si oportet ad corrigendum, superior potest subditum etiam verberare, et conviciis increpare ex *D. Th.* 2. 2. *q.* 72. *art.* 2. *ad* 2, modò non agat ex ira, nec coram secularibus, aut novitiis. Et, sicut superior tenetur corrigere, sic de transgressionibus aliorum tenetur ipsum admonere, qui officium zelatoris habet; *Alex. c.* 11. §. 2. *q.* 8. *cum Suar. etc.*

DUBIUM IV.

Ad quid Religiosus obligetur vi votorum.

14. Ad quid obligetur Religiosus ex voto paupertatis? An manuscripta, Reliquiæ, et picturæ sint propriæ Religiosorum? — 15. An possint habere peculium? — 16. Quæ non repugnant voto paupertatis? — 17. An et quomodo peccet Religiosus accipiens, vel absumens sine consensu Superioris? — 18. An excuset à mortali licentia præsumpta? — 19. An peccet Religiosus absumens bona in alium usum quàm ei sunt data? — 20. An possit renunciare, vel non acceptare sibi debita? — 21. An facere donationes remuneratorias? — 22. An testari? — 23. An aliis largiri quod sibi subtraxit ex sibi concessis ad usum? — 24. Quænam quantitas in Religioso sit gravis? — 25. An peccet graviter, si accipiat parva usque ad magnam quantitatem? — 26. An impotens restituere, teneatur sibi subtrahere ex rebus datis ad usum? — 27. An peccet mutuans res ad usum concessas? — 28. An abscondens res, ne Superior de eis disponat? — 29. Quid, si Prælatus det licentiam ad expendendum ad usus turpes aut vanos? — 30. An hæc licentia sit de se invalida? — 31. An subditus obtenta licentia generali, peccet contra paupertatem, et teneatur restituere, tam ipse, quam accipiens, si expendat in usus tupes? — 32. An Superior possit dare licentiam aliquid ludo exponendi? — 33. An excuset licentia petita, et injustè negata? — 34. An accipiens aliquid à Religioso sine licentia, possit aliquando id retinere? — 35. An votum paupertatis possit per consuetudinem abrogari? — 36. An Abbatissa possit liberè bona Monasterii administrare? An instituere beneficia, et ea auferre? necnon conferre Capellanias etc.? — 37. De voto Castitatis. Hic etiam agitur de *Clausura* Religiosorum. — 38. Ad quid obligetur Religiosus ex voto Obedientiæ? Et an teneatur subditus obedire sub gravi, si Prælatus non jubeat *in virtute obedientiæ*, vel sub pœna gravi? — 39. An teneatur ad ea quæ indirectè pertinent ad Regulam? — 40. An ad ea quæ sunt contra, vel supra Regulam? An teneatur assistere morbo contagioso infectis? — 41. Quid, si Regula obliget sub peccato? — 42. Quid si non sub peccato? — 43. An obligentur Religiosi ad nova Statuta Capitulorum? — 44. An teneantur obedire Prælatis Regulam reformantibus?

— 45. An Prælati possint præcipere sub peccato actus internos? — 46. An Religiosus non obediendo dupliciter peccet? — 47. An teneatur obedire, si dubitat, utrùm res præcepta sit licita? Quid, si habeat opinionem probabilem quòd non teneatur? — 48. An Religiosus validè voveat sine licentia Prælati? — 49. An teneatur obedire Prælato jubenti revelare secretum commissum? — 50. An Religiosus teneatur ad vota in professione emissa, etiamsi superveniat aliqua notabilis circumstantia non prævisa? An valeat licentia impetrata à Prælato inferiori, si à majori fuerit priùs denegata? — 51. *Moniales* quibus Superioribus teneantur obedire? — 52. An Abbatissa possit ipsis præcipere, obligando in conscientia? — 53. An cum ipsis dispensare in Regulis et votis? — 54. An irritare vota emissa cum suo consensu? — 55. An vota novitiarum? — 56. Plura notanda circa obedientiam Monialium debitam Episcopo. — 57. An Moniales in actu visitationis teneantur revelare transgressiones aliarum Episcopo interroganti? — 58. De Confessariis Monialium, remissivè. — 59. Pluranotanda de electione Abbatissæ. — 60. De privilegiis Regularium et Monialium. An Moniales gaudeant privilegiis Religiosorum ejusdem Ordinis? — 61. Et 1. An Abbatissæ possint dispensare in jejuniis, Officio? etc. II. An Moniales possint absolvi ab Episcopo? III. An omnes Regulares possint divina peragere tempore interdicti?—62. An laici possint sepeliri in Ecclesiis Monialium? — 63. De privilegiis Regularium circa divinum officium. —64. An Prælatus possit privilegia limitare?

14. — « Resp. 1. Religiosus ex voto *Paupertatis* obligatur, ut » nihil habeat proprium. Nomine *proprii* autem intelliguntur » bona temporalia pretio æstimabilia, quorum dominium, vel certè » facultatem disponendi liberam, et independentem in perpetuum » abdicavit. Constat *ex cap. Non dicatis* 12. *qu.* 2. *c. Monachi.*

« Dicitur 1. *Bona temporalia:* quia retinet Religiosus dominium » bonorum spiritualium, honoris, famæ, et similium. Item jus « eligendi, præsentandi, conferendi regulare beneficium, etc. » *S. Thom.* 2. 2. *q.* 186. *art.* 7. *Sanch. l.* 7. *c.* 18. *Less. l.* 2. *c.* 4. » *d.* 5. *Laym. l.* 4. *t.* 5. *c.* 7.

Quæritur hîc, an manuscripta sint propria Religiosorum. Negat *Henno cum aliis apud Contin. Tourn. t.* 3. *p.* 80. tum quia, ut ait, manuscripta sæpe sunt pretiosiora libris impressis, tum quia sicut picturæ et quælibet arte facta à Religiosis, etsi postulent multum ingenii, Religioni cedunt, ita et manuscripta. Sed probabiliùs affirmant communissimè *Lugo D.* 3. *n.* 230. *Sporer. t.* 3. *de statu Rel. p.* 97. *n.* 149. *et Salm. de Rest. tr.* 22. *cap.* 2. *n.* 195. *cum Pelliz. Diana, etc.* tum quia manuscripta sunt quid spirituale, cùm sint partus ingenii, quamvis alieno studio elaborata; tum quia pertinent ad scientiam, quæ non cadit sub voto paupertatis; quia talis est communis consuetudo. Hinc (ut dicemus *n. seq. vers. Ita respectu*) ex Brevi Benedicti XIII. Religiosi promoti ad Episcopatum debent omnia bona suis Superioribus resignare, præter manuscripta. Et insuper Clemens VIII, apud *Spor. loc. cit.* expressè declaravit, quòd Religiosi possunt ad suum arbitrium sua manuscripta alienare, etiam sine licentia. Idem sentit

Tourn. l. c. Dummodo (excipit cum aliis) non sit aliter definitum in Ordinis Constitutionibus. Idem, quod de manuscriptis, dicunt *Salm. ib.* de Reliquiis. Quoad picturas verò, si Religiosus eas elaboravit animo retinendi, illæ sunt Monasterii. Idem dicendum, si Religiosus sit conversus, quia tales conversi ad hoc tantùm recipiuntur, ut artes externas exercitent; excipitur, si conversus eas faciat die festivo, per unam aut alteram horam in die elaborando : ita *Salm. n.* 197. Si autem Religiosus sit chorista, distinguunt idem *Salm. et Spor. cum Bonac. Pell. et Diana apud Croix l.* 4. *n.* 232. et dicunt, quòd si tabulæ, tela, colores etc. tradantur ei à Monasterio, tunc picturæ ad Monasterium pertinent : secus, si illa præstentur ab aliis.

« Dicitur 2. *Dominium*, *vel facultatem disponendi*, propter » Religiosos Societatis JESU, qui post emissa vota retinent, et » acquirere possunt dominium radicale bonorum temporalium, » non tamen habent jus actuale de iis pro suo arbitrio disponendi, » vel utendi, in cujus abdicatione essentia religiosæ paupertatis » consistit; *Sanch. Laym. l. c. n.* 3.

« Dicitur 3. *Independentem*, quia Religiosus, etiam professus, » potest habere peculium dependens, et revocabile ad nutum » Superioris, quod nomine proprii non comprehenditur. *Laym.* » *c.* 7. *n.* 12. »

15. — An Religiosis licitum sit habere peculium ex superioris licentia? Est hîc distinguendum jus antiquum à jure novo Concilii Tridentini. De jure antiquo alii, ut *Gerson, Theodor. Felin. Tap. etc. ap. Sanch. Dec. l.* 7. *c.* 22. *n.* 4. negant licitum esse ullum peculium habere. Ratio, tum quia hoc est contra jus naturale, nempe contra votum paupertatis religiosæ, cùm ex administratione peculii Religiosus jacturam facit præcipuarum utilitatum paupertatis; tum quia est contra jus positivum ab Ecclesia in Concil. Lateranensi statutum in *cap. Monachi, de statu Monac.* ubi sancitum fuit : « Monachi non pretio reci- » piantur, nec peculium permittantur habere. » Alii verò probabiliùs tenent id non esse vetitum ex jure antiquo, ut censent *Sylvest. v. Abbas. n.* 3. *Nav. Comm.* 2. *n.* 14. *Pal. t.* 3. *tr.* 16. *D.* 3. *p.* 7. *n.* 2. *Sanch. l. c. n.* 5. *Salm. tr.* 12. *c.* 2. *n.* 200. qui dicunt hanc esse receptam sententiam, et *Felix Potest. de* 1. *Præc. n.* 1082. ait esse communem cum *S. Anton. Suar. etc. ac B. Umberto c.* 18. *in Reg. S. Aug. et B. Jordano l.* 3. *de Vitiis Fratrum c.* 13. Ratio, quia hoc neque est contra jus naturale, cùm, licèt id adversetur fini paupertatis, non tamen est contra paupertatis votum, quod solùm Religiosos obligat, ne rebus ut propriis utantur : neque est contra jus positivum, cùm ex ipso potiùs contrarium appareat; nam in *c. fin. Insinuare Qui Clerici vel voventes*, approbatur professio facta sub conditione vivendi in propria domo, ibique retinendi administrationem bonorum in suî sustentationem. Ex quo infertur retentionem peculii non esse contra votum paupertatis, neque contra statum religiosum. Nec obstat textus oppositus in *d. cap. Monachi;* etenim, ne dicantur

Canones inter se contradici, probabiliter ait *P. Milante* in suo libro (cui titulus *Vindiciæ Regul. p.* 120.), nomine peculii ibi intelligi appropriationem fundorum, quæ tunc temporis Monachi ex massa communi sibi abdicaverant, ut probat ex Petro Blessensi, et Thomassino; idque solùm vetitum fuisse ostendit à Conc. Lateranensi.

Sed majus dubium est an peculia sint vetita ex jure novo? *Prima* sententia affirmat, et hanc tenent *Pal. d. Disp.* 3. *p.* 7. *n.* 5. *Suar. t.* 3. *de Relig. tr.* 8. *c.* 14. *n.* 8. *Pont. q.* 9. *Scholast. c.* 4. *Laym. l.* 4. *tr.* 5. *cap.* 7. *n.* 13. *Holz. t.* 1. *de præc. part. p.* 485. *n.* 616. *et Salm. n.* 202. *cum Vasq. Valent. etc.* Idem enixè tuetur *P. Conc.* in suo Opusculo (*de Disciplina Apostolica, Monastica Diss. Theol.*), ubi eruditè quidem loquitur, sed plusquam par est invehit contra Religiosos, quodcumque minimum peculium habentes; hos enim vocat (ut refert *P. Carratinus p.* 81. in alio libro contra *Concinam* edito) filios iræ, filios perditionis, infames violatores paupertatis; ac perinde dicit eos esse in æternæ damnationis periculo, et superiores gravissimi peccati reos esse, nisi studeant vitam communem, ubi collapsa est, restaurare, nec posse Regulares in iis Conventibus bona conscientia manere, ubi non viget vita communis, sed transire debere ad Monasteria vitam communem observantia, sive proprii, sive alterius Ordinis, si aditus pateat; item juvenes Religionem ingredientes, ubi vita communis absolevit, se exponere periculo æternæ salutis : graviterque peccare Superiores eos acceptantes, et qui consilio aut favore illos inducunt ad ingrediendum, utì etiam parentes filios ab ingressu pro viribus non avertentes; quia (ut ait), ubi vita communis sublata est, Religio non est Religio, nec status perfectionis, sed confusionis et damnationis. Ita doctus præfatus Auctor, sed nimis severus Judex. At veniamus ad quæstionem; hæc prima sententia probatur ex Decreto Trid. *sess.* 25. *c.* 2. *de Regul.* ubi sic dicitur : « Nemini igitur Regularium, tam virorum quàm mulierum, » liceat bona immobilia vel mobilia, cujuscumque qualitatis » fuerint, etiam quovis modo ab eis acquisita, tanquam propria, » aut etiam nomine Conventûs possidere vel tenere; sed statim » ea Superiori tradantur, Conventuique incorporentur. Nec » deinceps liceat superioribus bona stabilia alicui Regulari concedere, etiam ad usumfructum, vel usum, administrationem, » aut commendam. Administratio autem bonorum Monasterio- » rum, seu Conventuum ad solos officiales eorumdem, ad nutum Superioris amovibiles, pertineat. Mobilium verò usum » ita Superiores permittant, ut eorum supellex statui pauperatis, quam professi sunt, conveniat; nihilque superflui in ea » sit; nihil etiam, quod sit necessarium, eis denegetur. Quòd » si quis aliter quidquam tenere deprehensus, aut convictus » fuerit, is biennio activa, et passiva voce privatus sit, atque » etiam juxta suæ Regulæ et Ordinis constitutiones puniatur. »

Secunda verò sententia, quam tenent *Navarr. Comment.* 2.

n. 15. *Sa v. Religio, n.* 48. *Sanch. l. c. n.* 11. *Barb. in c. l. Trid. Cabass. T. J. l.* 1. *c.* 22. *de Alexand. Confess. Monial. c.* 4. §. 2. *q.* 1 *et* 4. *cum Pelliz. Rodr. Peyrin. Vill. etc. et P. Milante cum aliis*, dicit Concilium nihil novi statuisse, quàm quod de jure communi statutum erat. Præcipit quidem Concilium (ut aiunt), nullum Religiosum posse habere peculium cum dominio utili, ita ut illud sine licentia Prælati distrahere possit, vel saltem nulli licere sine justa causa habere, sed non prohibuit, ut Superior ex juxto causa possit usum peculii Religioso concedere dependenter à suo arbitrio, sicut et usum aliarum rerum Monasterii ipsi concedere potest.

His tamen non obstantibus, prima sententia probabilior videtur, spectata sanctione Concilii ducor primò ex illis verbis : Ne » mini liceat bona immobilia, vel mobilia....etiam nomine Conven» tûs possidere. » Ergo non licet qualecunque peculium tenere, nec etiam ex consensu Superioris; non enim aliter poterit Monachus dici bona habere *nomine Conventûs*, nisi ea concedantur ipsi à Prælato, qui vices Conventûs repræsentat. Quod autem dicitur, hoc intelligi *sine justa causa*, id omnino gratis videtur asseri, tantò magis cùm ibi subdatur, quòd « bona statim supe» riori tradantur, Conventuique incorporentur; » quod verbum *incorporentur* denotat bona illa fieri communia, et ad usum totius Conventûs destinari. Item moveor ex verbis illis : « Admi» nistratio bonorum ad solos officiales pertineat ; mobilium verò » usum ita Superiores permittant, ut nihil quod sit necessarium » eis denegetur. » Ergo, quoad stabilia, omnis administratio Religiosis interdicitur : et quoad mobilia, tantùm *necessarium* (non verò quod ad delectum, licèt honestum, deserviat) statuitur non denegari ; quo verbo excluditur administratio etiam mobilium ad usus indeterminatos. Idque confirmatur ex to : *Ne deinceps liceat, etc.* quibus verbis videtur Concilium novum jus statuisse, unde *Laym. l. c. n.* 13. infert : « Propositum (con» cilii) fuisse, hujusmodi stabiles reditus, seu annuas pecunia» rias portiones omnino interdicere. »

Ita respectu ad Decretum Concilii ; sed ratione consuetudinis, quæ hodie fere in omnibus Religionibus, saltem non reformatis, introducta est, puto cum eisdem fautoribus *primæ* sententiæ, ut *Sanch. n.* 11. *et* 14. *Laym. n.* 13. *Less. n.* 32. *Pal. n.* 6. *Pontius l. c. Salm. n.* 240. Item *P. Milante p.* 199. *cum Nav. Barb. Suar Az. Cab. Sylv. Wigandt, Beja, Luca, Rodr. Mirandola, Cord. de Alex. Lop. Conrad. Passer. Led. et Mastrio etc.* rigorem Concilii hodie temperatum esse, et licere singulis Religiosis ex consensu Superioris peculium habere, ut sibi provideant ad usus necessarios vel honestos ; modò sint parati bona à se abdicare ad Superioris nutum, semper ac illis sufficienter subveniatur ; nam alias non tenerentur peculium dimittere, dicunt *Salmant cum Sanch. Less. etc. ll. cc.* Libet hîc adnotare responsum datum à Cardinali Bellarmino (ut refert *P. Milante in cit. l. pag.* 245.) qui cùm rogatus fuisset à Cardinali Gesualdo Archiepiscopo Neapo-

litano, an moniales, non obstante contraria consuetudine, teneantur exactè vitam communem servare, sic respondit : « Si consuetudo inobservantiæ est legitimè præscripta, videntur posse » excusari illæ, quæ Religionem sic relaxatam invenerunt ; nam » talis Religio sic relaxata, in qua tantùm servantur omnia substantialia, est vera et bona Religio ; ergo potest eligi, et qui in ea » vivunt sunt in statu perfectionis. » Præfatam autem administrationem peculii ad nutum Superioris, dicunt *Pal. Salm. Pontius, et Sanch.* licitam esse ratione consuetudinis, non solùm de bonis mobilibus, sed etiam de immobilibus. Idque videtur confirmatum ex quodam Brevi edito à Bened. XIII an 1724, incipiente, *Postulat humilitati nostræ* (ac in extensum relato ab eodem *P. Milante p.* 196.), in quo Pontifex, loquens de Religiosis promotis ad aliquam Dignitatem, præcipit « ut omnia bona » mobilia, seu immobilia, cujuscumque generis, quæ eos tempore » suæ promotionis penes se, vel alias habere contigerit, exceptis » dumtaxat scriptis propriis, etc. Superiori locali resignare te» neantur. » Ergo Pontifex, licèt expressè hîc non approbet, saltem præsupponit tanquam licitum peculium sive mobilium, sive immobilium, quod Religiosi penes se habent.

Hoc quoad peculium bonorum etiam immobilium ; sed quoad peculium mobilium, illud expressè approbatum habetur à Clement. VIII, qui (ut refert *P. Milante*) anno 1602 per suum Breve Cardinali Gesualdo declarandum injunxit (en verba Brevis) « quòd liceat Abbatissæ cujuslibet Monasterii permit« tere Monialibus, ut unaquæque earum ex subventionibus, quæ » eisdem Monialibus dantur, aliquid expendere possit, absque eo » quòd per manus Officialium erogetur, et sine onere aliam de » eis rationem reddendi ; summa autem hæc erit scuti unius » quolibet mense pro minutis causis, etc. » Præcepit tamen ibidem Pontifex, « ut imposterum neque ad habitum, neque ad » professionem aliqua recipiatur, nisi sub integra reformatione » vitæ communis. » Sed, cùm rursus ab hoc ultimo Moniales reclamassent, idem Clemens aliud edidit Decretum, quo sic declaravit : « Moniales verò, quæ... imposterum admittentur in » iis Monasteriis, in quibus subventiones retinentur, nullatenus » invitæ cogantur ad vitam communem. » Ergo ex hoc Decreto Pontificis vita communis non pertinet ad essentiam voti paupertatis, et peculia ex consuetudine ritè permittuntur. Id ipsum confirmatur pro Religiosis ex alio Brevi Innocent. XI edito an. 1691, approbante Constitutiones Ordinis S. Mariæ de Mercede, jam priùs approbatas à novem aliis Pontificibus ; in iis autem Constitutionibus (*Dist.* 3. *c. de voto paupert.*) sic statutum erat : « Sancimus, ne quis Fratrum professorum aliquid » proprium habeat, neque pecunias, neque vasa argentea, etc. » neque illa expendat absque sui Prælati licentia.... Attendant » autem Fratres nostri, quòd singulis annis semel omnia, quæ » in usu retinent, Commendatoribus suis exponant, et realiter » exhibeant, eorum dispositioni relinquendo, et specialem licen-

» tiam utendi eis accipiant à Prælato. » Ergo cum licentia bene poterant retinere et expendere.

Cæterùm (ut proferam quid ego sentio super hac re), licèt præfatam secundam sententiam probabilem censeam, imò probabiliorem, ratione consuetudinis universaliter introductæ: attamen in praxi omnes Prælati tanquam certum sibi persuadeant, quòd si usum peculii in Monasteriis de novo introducant, vix nomen paupertatis ibi supererit, et ex hoc innumera mala communitati quoad observantiam supervenient. Quapropter, etiamsi ipsi à peccato gravi excusari possunt, usum peculii concedendo, respectu voti paupertatis, non tamen excusabuntur ob Regulæ relaxationem, cui hac concessione procul dubio operam dabunt.

Omnes autem conveniunt, quòd in iis Conventibus, in quibus non observatur vita communis ob paupertatem, vel incuriam Superiorum subministrandi subditis necessaria, possint concedi peculia ad nutum Prælatorum. Ratio, quia Tridentinum tunc præcipit Religiosis vitam communem, cùm à Conventu *Nihil* (eis) *quod sit necessarium denegetur*. Ita *Potest. Fagn. de Alexand. l. c.* communiter.

Hinc infertur I. cum *Pell. Val. Lop. et Potest. n.* 1078. in dicto casu non peccare (saltem graviter) Religiosum, qui peculium retinet, non in communi deposito, sed in sua cella cum licentia Prælati dependenter ab ejus arbitrio; quia tunc substantia paupertatis jam servatur.

Infertur II. non posse Regulares vitam communem recusare, si superiores illam erigere velint, ut *de Alex. c.* 4. §. 2. *Q.* 2. *cum Suar. Less. Nav. et Potest. n.* 1087. *cum communi*. Ratio, quia licèt vitam communem non servare non sit contra votum paupertatis, est tamen contra votum vitam communem respuere, quia est habere bona independenter à voluntate Superiorum. Dicunt tamen *Less. et Peyr. cum de Alex. l. c. Q.* III. quòd Religiosus non tenetur tradere peculium suum Prælato, qui velit illud in usum Monasterii convertere, nisi ei constet quòd Prælatus suis necessitatibus sufficienter aliunde providebit.

Infertur III. quòd, si Religioso relinquatur legatum cum conditione ut illud possideat independenter ab arbitrio Superiorum, tunc certè peccabit Religiosus contra votum paupertatis, si sic retineat; sed legatum valebit in favorem Monasterii, quia illa conditio tanquam turpis rejicitur. Ita *de Alex. ib. Q. V. cum Graff.* et aliis communiter.

16. — « 1. Non repugnat voto paupertatis, quòd Religiosi ha- » beant bona in communi, etiam immobilia. * (*Extrav. Ex iis* » *de Verb. signif. et Trid. sess.* 25. *c.* 3. *de Regul. Vide Salm.* » *tr.* 12. *c.* 2. *n.* 164. *Potest tamen Papa, justa urgente causa,* » *dicta bona in aliud opus pium transferre. Salm. d. n.* 164. *cum* » *Pal. Lug. et Less.*) * Imò sine consensu Papæ non possunt se « obligare communitati, quòd ea nunquam sint acquisituri, quia « præjudicarint immunitati ecclesiasticæ. *C. Lug. Resp. mor.*

» *l.* 3. *d.* 8. Neque possunt fructus, seu reditus à donatore destinatos ad ea emenda, applicare ad usus alios, v. g. solvenda debita, etc. *ib. d.* 10.

« 2. Non repugnat paupertati, si Religiosis detur villa, vel » alius locus administrandus nomine Monasterii, idque in Monasterii commodum. Imò nec repugnat, si detur in commodum vel incommodum ipsiusmet Religiosi aliquod ecclesiasticum Beneficium. Quo casu competit ei administratio redituum, » quos ad suî sustentationem, piasque causas applicare potest » juxta Canonum concessionem : quod reliquum est, pertinet ad » Ecclesiam, vel Beneficium, cui servit : ac consequenter donationes de reditibus Beneficii factæ ab eo in usus non pios invalidæ sunt, et contra justitiam, neque accipientes possunt tuta » conscientia retinere. *Suar. t.* 4. *de rel. l.* 5. *Mol.* 267. *etc.* » communiter. Ratio est, quia non habet dominium dictorum » redituum. *C. Lug. de just. t.* 4. *d.* 4. *s.* 1. Nihilominus *Wading.* apud *Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 133. probabile censet, quòd, » etsi illicitæ, validæ tamen sint istæ donationes ; idemque multò » magis de donationibus Episcoporum regularium censet cum » eodem *Dian. l. c. R.* 132. *et* contra *Sanch. Suar. etc.* Ad Monasterium verò omnia alia pertinent, quæ aliunde quàm ex » Beneficio, acquiruntur, nisi ex consuetudine cedant Ecclesiæ. » *Nav. Az. t.* 1. *l.* 12. *c.* 10. *q.* 6 *et* 7. *Mol. Laym. l. c.* Vide » *Trid. sess.* 25. *c.* 2. *de Regul.*

« 3. Non tantùm jure antiquo, sed etiam post Tridentinum, » probabile est, Religioso in Monasterio, vel juxta illud manenti » annuatim assignari posse reditum, ut ex eo vivat suo commodo, et incommodo, revocabiliter tamen ad nutum Prælati : » similiter Monialibus victum præberi posse, ita ut ipsæ sibi labore manuum vestes comparent. Ita contra *Azor. Less. et* » *Mol.* docent *Sanch. l.* 7. *mor. c.* 22. *Tan. Laym. l.* 4. *c.* 7. Qui » addit, talem consuetudinem, ubi viget, non damnandam : » probat tamen tolli debere, si commodè possit, monetque, non » sine urgentissima causa introducendam.

17. — « 4. Peccat contra paupertatem Religiosus, si quid, » seu domi, seu foris, etiam ex iis quæ ad victum et vestitum » pertinent, sine Superioris consensu expresso, tacito, vel præ» sumpto, accipiat, retineat, absumat, permutet, alteri donet, » vel accommodet. Ita *Less. l.* 2. *c.* 41. *d.* 8. *et d.* 9. *n.* 79. *Sanch.* 7. » *mor. c.* 19. *n.* 53. *et c.* 21. *n.* 32. *Suar. t.* 3. *de rel. l.* 8. *c.* 11. » *Laym. l.* 4. *t.* 5. *c.* 7. *Az. t.* 3. *l.* 12. *c.* 12.

« Dixi, *sine consensu tacito :* quia, si Prælatus sciat subditum » aliquid accipere, retinere, vel expendere, et non prohibet, » cùm facilè possit, tacitè consentire et approbare videtur. Unde » *Sanch.* 6. *mor. c.* 19. ait, si in aliqua Religione consuetudo » viget aliqua recipiendi, vel expendendi sine licentia, id excu» sari per tacitam licentiam Prælati, qui id tolerando, consue« tudinem rationabilem declarat. * (*Salmanticens. de Restitution. cap.* 6. *n.* 25. *cum Pal. Pell. Fag. Boss. etc.*) * Et si

» Prælatus subdito donet, vel donari permittat imagines, ro-
» saria etc., sciens non indigere iis omnibus ad proprium usum,
» tacitè facultatem concedere censetur donandi aliis, ut notat
» *Laym.* Monet tamen *Less.* talem consensum non præsumen-
» dum, nisi in rebus parvis, crebrò occurrentibus.

« Dixi 2. *vel præsumpto:* hic enim locum habet cùm res urget,
» superiorque non est præsens. Ad hunc autem, ut vult *Sanch.*
» et *Bon.*, non sufficit quòd superior libenter concedet, si pe-
» teres (alioquin omnes donationes à Prælatis permitti solitæ
» licerent sine venia : quod cederet in eversionem disciplinæ
» regularis), sed requiritur ut ipse censeatur concedere, quamvis
» non petas, et nolit in iis circumstantiis te petere. Addunt
» tamen *Suar. et Less.* excusari à mortali, si præsumatur affec-
» tus Superioris libenter rem concessuri, si rogaretur. Ratio
» est, quia tunc censetur rem habere ex voluntate superioris
» saltem virtuali, quæ in illo affectu latet; ideoque, si Superior
» tantùm sit invitus quoad modum, venialiter quidem peccari,
» non tamen contra paupertatem docent *Suar. Sanch. Laym. l.* 5.
» *tr.* 5. *c.* 7. »

18. — Quæritur igitur, an liceat Religioso res alienare, vel accipere ex licentia præsumpta? Affirmant DD. communiter, si licentia præsumatur de præsenti; ex voluntate actuali vel virtuali Superioris. Imò *Lug. D.* 3. *n.* 125. *et Salm. tr.* 13. *de Rest. c.* 6. *n.* 72. dicunt sufficere ad non peccandum, saltem graviter, contra votum paupertatis, ut Superior non habeat hîc et nunc voluntatem omnino repugnantem quoad substantiam, licèt sit invitus quoad modum. Hinc infertur excusari saltem à mortali (ut aiunt *Less. l.* 2. *c.* 41. *n.* 79. *et Salm. n.* 71. *cum aliis* communiter) Religiosum, qui noverit Superiorem erga ipsum ita esse affectum, ut si hic sciret, libenter licentiam concederet, vel saltem non graviter repugnaret. Idem dicunt *Salm. ib. et Lugo n.* 126. si datio vel acceptio cederet in utilitatem Monasterii. Item, si Superior non possit facilè adiri, et urgeat causa aliquid accipiendi, vel alienandi, ut *Cont. Tourn. t.* 3. *p.* 81. *Less. et Salm. ll. cc. ac Holzm. t.* 1. *de Pr. Partic. p.* 483. *n* 663. *cum communi.* Advertunt tamen *Elbel. t.* 2. *p.* 632. *n.* 654 *et Lugo n.* 128. *cum Suar. et Sanch.* quòd Religiosus post talem acceptionem tenetur, si commodè potest, rem Prælato manifestare, ut deinde licitè possit eam retinere. Idem ait *Elbel p.* 631. *n.* 640. Si superior de facili soleat licentiam concedere pro quibusdam rebus, maximè esculentis et poculentis; sed in Monasteriis bene ordinatis non solent passim tales licentiæ concedi, ut ait *Less. l. c.* nisi pro rebus minimis, et crebrò occurrentibus.

Hæc docent præfati AA. quando agitur de licentia præsumpta de præsenti. Sed magna quæstio est, an peccet Religiosus contra votum paupertatis, quando aliquid accipit, aut dat, ex licentia interpretativa, sive præsumpta de futuro, scil. præsumendo quòd Superior annueret, si rogaretur? *Prima* sententia, quam tenent *Holz. p.* 482. *n.* 599. *Elb. pag.* 631. *n.* 639. *Pal. tr.* 16. *D.* 3.

p. 23. *n.* 8. *cum Nav. Azor. Suar. Val. et P. Nav.* item *Tolet. et Rosell. ap. Sanch. Dec. l.* 7. *c.* 19. *n.* 13. *et Pelliz. Rodr. ac Bassœus ap. Salm. de Rest. tr.* 13. *c.* 6. *n.* 67. negat talem Religiosum peccare, saltem mortaliter. Hocque dicunt procedere *Holzm. Elbel, Sanch. et Pal. ll. cc. cum Suar. Nav. etc.* non solùm si ille certè, sed etiam si probabiliter crederet Superiorem licentiam concessurum, nisi (bene excipit *Sanch.*) in aliqua communitate observanti vigeat præceptum, ut licentiæ expressè petantur. Hanc sententiam docet etiam *D. Th.* 2. 2. *q.* 32. *a.* 8. *ad* 1. ubi ait : « Si verò non habet dispensationem (Religiosus » à Prælato) commissam, quia nihil proprium habet, tunc non » potest facere eleemosynam sine licentia Abbatis, vel expressè » habita, vel probabiliter præsumpta. » Idemque tradit in 4. *D.* 15. *q.* 2. *a.* 3. *q.* 4. ubi dicit : « Non esse proprietarium Reli- » giosum, qui donat aliquid ponens spem in ratihabitione Præ- » lati. » Ratio, quia ad non peccandum contra votum paupertatis ea sufficit licentia, quæ efficit ut acceptio non fiat nomine proprio, sed cum dependentia à voluntate Superioris. Idque confirmatur ex *l.* 46. §. 7. *de Furto* (cujus verba retulimus *l.* 3. *n.* 700. *v. Quæritur hìc*), ubi dicitur non esse reus furti, qui aliquid accipit probabiliter credens dominum consensurum, si peteret. Sicut igitur talis accipiens ex præsumpto consensu domini futuro non lædit justitiam; ita Religiosus non lædit votum paupertatis, quia accipiendo ex præsumpta ratihabitione Superioris, jam dependenter accipit.

Secunda verò sententia tenet Religiosum accipientem, vel dantem ex tali licentia interpretativa, peccare contra votum, et hanc sequuntur *Sanch. Dec. l.* 7. *c.* 19. *n.* 15. *Less. l.* 2. *c.* 41. *n.* 79. *Lug. D.* 3. *n.* 124. *Salm. de Rest. c.* 6. *n.* 70. *cum Bon. Vill. et Garcia.* Ratio, quia aliud dicendum (ut aiunt) quando licentia requiritur ad honestatem actûs, aliud quando requiritur ad ejus valorem; quando enim licentia requiritur ad honestatem, sufficit licentia Superioris interpretativa, sive ratihabitio de futuro, quando verò consensus Superioris requiritur ad valorem actûs, tunc omnino requiritur voluntas Superioris actualis, vel saltem virtualis, nec sufficit ejus voluntas præsumpta de futuro : sicut non sufficit, ut quis Confessiones excipiat, vel ut carnes comedat in diebus vetitis, eò quòd Superiores licentiam concederint, si peteretur. Nec officit paritas furti; respondet enim *Lugo n.* 127. quòd ibi bene sufficit ad excusandum accipientem, ut rem accipiat non invito domino; sed ad valorem actûs dandi vel accipiendi requiritur in Religioso licentia Superioris de præsenti, cùm tales actus à Religioso exerciti non sint validi, nisi dependenter à Prælati voluntate.

Sed, his non obstantibus, probabilior mihi videtur prima sententia, et pace tantorum DD. hujus secundæ sententiæ, puto eos non attigisse punctum quæstionis, in qua agitur non de valore, sed de honestate actionis. Confundunt enim adversarii valorem actûs cum honestate illius; nam ratio ipsorum probat qui-

dem actum Religiosi non esse validum, nisi postquam Prælatus illum ratum habuerit; quia certum est (ut diximus de *Contr. l.* 3. *n.* 769. *v. Sed dubitatur*), quòd ad valorem contractuum non sufficit voluntas interpretativa, sed requiritur voluntas contrahentium actualis, aut saltem virtualis de præsenti: et ideo rectè dicitur Sacerdos non posse validè absolvere, nec alius edere carnes in diebus vetitis, nisi habeant concessionem Superiorum, saltem præsumptam de præsenti, eò quòd revera nec Sacerdos validè absolvit sine jurisdictione de præsenti collata, nec alius licitè vescitur carnibus die vetito, nisi jam per dispensationem sit à lege absolutus. Non autem probat ratio allata actum Religiosi accipientis ex licentia interpretativa esse illicitum, et contra votum paupertatis; ad agendum enim contra votum requiritur, ut ipsi contrarii fatentur, quòd Religiosus agat nomine proprio, et independenter à voluntate Superioris. Non autem agit nomine proprio, et independenter, qui accipit ex consensu Prælati prudenter interpretato, quia tunc verè cum dependentia agit.

Nec obstat 1. dicere quòd, cùm actus sit invalidus, ideo est illicitus; prout Sacerdos ideo illicitè absolvit cum facultate Episcopi præsumpta de futuro, quia invalidè absolvit. Sed dispar est ratio casus hujus à casu nostro: nam ibi honestas actionis pendet ab ipsius validitate; sed hîc honestas acceptionis non pendet ab ejus valore, sed pendet à non agendo nomine proprio et independenter; hoc solum enim lædit paupertatis votum; et sic in nostro casu bene poterit esse licitus actus accipiendi hîc et nunc, cùm fiat dependenter à consensu præsumpto Superioris, quamvis hîc et nunc invalidus sit, et erit, si Superior non annuet: sicut aliquis in bona fide contrahens matrimonium cum impedimento, licitè quidem contrahit, quamvis invalidè. Nec obstat 2. dicere, quòd, si nostra sententia in praxim deduceretur, locus daretur relaxationi; vix enim esset casus, quo non posset subditus facilè præsumere concessionem licentiæ, si peteret, saltem à Prælatis majoribus, si inferior negaret. Sed respondetur primò, advertendum in hujusmodi acceptionibus ex licentia præsumpta, ut plurimùm accipientes non excusari à culpa veniali, cùm Prælati plerumque sint inviti quoad modum, si non ad substantiam. Præterea advertendum hujusmodi licentias non esse facilè præsumendas, nisi habeatur certitudo, vel saltem certa probabilitas de ipsarum concessione, dum rectè notat *Tourn. t.* 3. *p.* 81. in illis summopere cavendum, ne præsumantur quæ præsumi non debent; imò nec semper quæ sub oculis Prælati fiunt, ab eo tacitè approbata esse censenda; plerumque enim Superiores ægrè coguntur plura tolerare, quæ vident fieri contra ejus voluntatem. Præterea licentiæ, quæ à Prælatis inferioribus negantur, vix præsumi possunt concedi à majoribus, dum ipsi, ad justum regimen servandum communitatis, vix concedunt quæ ab inferioribus denegantur. Ideo ipsi in talibus licentiis præsumendi

sunt inviti etiam quoad substantiam; nam, si res sint parvi momenti, cùm Prælati majores non se ingerant in hujusmodi leviorìbus causis, non adest prudens præsumptio de ipsarum concessione; si autem res sint magni momenti, quoad eas (ut ait *Holzm. n.* 602.) non suffragatur licentia præsumpta, aliàs daretur ansa ad res etiam majoris momenti sine expressa licentia accipiendas et retinendas, quod cederet in grave detrimentum religiosæ paupertatis.

19. — « 5. Contra votum paupertatis peccas, si quid ex rebus » in usum tuum concessis, in alium usum expendas, aut cul- » pabiliter amittas, vel destruas lata culpa. Ratio est, quia in » iis tantùm habes usum facti, idque precario, quandiu supe- » riori videbitur; estque actus dominii, posse rem arbitratu suo » destruere; *Sanch. c.* 19. *Laym. n.* 6. *Less. n.* 79.»

20. — Notandum I. Quòd Religiosus, licèt non possit donare, nec remittere sibi debita, ex communi cum *Salm. tr.* 13. *de Rest. c.* 6. *n.* 41. nec renunciare legata sibi relicta, sive mercedes suis laboribus debitas, quia horum jus immediatè Monasterium acquirit, ut dicunt *Sanch. l.* 7. *c.* 12. *à n.* 55. *et de Alex. c.* 4. §. 2. *Qu.* 7. potest tamen Religiosus non acceptare munera; nam votum paupertatis obligat ad non alienandum acquisita, non verò ad acquirendum quæ nondum acquisivit. Ita *Sanch. Dec. c.* 19. *n.* 75. *Salm. ib. n.* 23. *cum Lugo, et Pelliz.* Hinc volentem dare centum tibi Religioso, bene potes rogare ut det tuo consanguineo, vel amico; *Salm. ib. cum Lugo, Trull. Sanch. etc. et Tourn. t.* 3. *p.* 80. *n.* 10. qui addit Religiosum nolentem sine justa causa acceptare quod sibi offertur, peccare contra caritatem, impediendo bonum suæ Religionis, non verò contra justitiam.

21. — Notandum II. Quòd Religiosus sine licentia potest facere donationes remuneratorias ex bonis sibi concessis ad usum, quia tales donationes sunt quasi debiti solutiones; *Salm. l. c. n.* 24. cum *Rod. et Vill.* Imò potest plus donare quàm accepit, usque ad excessum quartæ partis, ut *Salm. ib.* quia postulat gratitudo, ut semper plus reddatur quàm sit acceptum, prout dicunt *Sanch. Barb. Nav. Dian. etc.* ex *S. Th.* apud *Salm. d. c.* 6. *n.* 92.

22. — Notandum III. Quòd, licèt Religiosus non possit testari ullo modo, ut est commune cum de *Alex. Conf. Mon. c.* 4. §. 1. *q.* 2. si tamen petat licentiam donandi aliquid post suam mortem, et Prælatus id promittat exequi, dicit *de Alex.* §. 3. *q.* 11. tunc teneri Prælatum stare promissis. Sicuti, si dominus aliquid promittit servo, tenetur servare, ut docent *Less. et Mol.* cum *Sanch. l.* 7. *c.* 9. *n.* 13.

23. — Quæritur hîc 1. an Religiosus possit sine licentia donare, quæ parciùs vivendo sibi subtrahit ex rebus sibi concessis ad usum? Affirmant *Val. Rodr. Arad. Sylo. Dian. etc.* apud *Salm. d. c.* 6. *n.* 26. At licèt id probabile putent *Salm.* modò sit de rebus, quæ usu consumuntur, cùm in iis usus et dominium minimè distinguantur, probabiliùs tamen respondendum

esse dicunt, quòd si Religioso ad suam sustentationem certa quantitas ita assignetur, ut nec Monasterium teneatur aliud ei præstare, nec ipse rationem reddere; tunc sive is intra claustra commoretur, sive extra, quidquid sibi de illa portione subtraxerit, poterit ad suum beneplacitum erogare, modò eroget ad honestum usum. Secus verò, si nulla certa quantitas ei assignetur, sed omnia necessaria à Monasterio subministrentur; quia tunc non præsumitur, sicut in primo casu, Prælatus licentiam concedere. Ita *Sanch. Dec. l.* 7. *c.* 19. *n.* 100 *et* 101. *Salm. l. c. cum Abul. Pal. Garc. Mol. Vill. ac Holz. n.* 615. *cum aliis* communiter.

Ab auctoribus autem communiter permittitur Religiosis, qui cum debita licentia vivunt extra Conventum, eleemosynas moderatè facere ex iis, quæ à Monasterio, vel ab aliis eis subministrantur ad victum. Item permittitur Religiosis elargiri, cui velint, suas pitantias, quæ limitatè eis præbentur, ut ova, carnes, etc.: ita *Sylv. S. Anton. Arag. etc.* cum *de Alex. c.* 4. §. 4. *q.* 5. nisi Superior expressè id vetaverit. Præterea, permittitur eis succurrere pauperi magna paupertate laboranti ex bonis Monasterii, quando aditus Superiori non patet: item permittitur leves donationes facere amicis et consanguineis in signum gratitudinis, vel debitæ amicitiæ, vel ad conciliandum aliorum amorem erga Religionem. Ita *Salm. n.* 31. *et Croix l.* 4. *n.* 123. *cum Suar. et Pal.* Permittit etiam *Bordon. de Paup. Rel. c.* 20. *n.* 32. Religiosis, dare aliquid esculenti vel poculenti pauperibus, quia in his Prælatus præsumitur consentiens.

24. — Quæritur 2. quænam quantitas requiratur, ut Religiosus eam expendens sine licentia peccet graviter? *Ex Nav. Azor. Graff. etc. Pal. tr.* 16. *D.* 3. *p.* 20. *n.* 3. *Sanch. l.* 7. *c.* 20. *n.* 3. assignant pro materia gravi quatuor argenteos. Plus verò Conventibus pinguibus; et adhuc plus, si res non sit ex pecuniis, sed ex vestibus, libris, et similibus. *C. de Lug. de Just. D.* 3. *n.* 173. pro Conventibus mediocriter opulentis assignat 7 vel 8 argenteos, si accipiantur à Religioso ex destinatis ad ejus usum; et plus, si res surripiatur ad usum proprium, et remaneat in Communitate. Si verò res surripiatur ex rebus communibus Monasterii, et detur extraneis, putat sex argenteos esse materiam gravem. Plus tamen requirunt *Ledesma, et Cenedo apud eumdem Lugo n.* 170; nam censent non esse mortale accipere 8 vel 9 argenteos ex rebus quæ usu non consumuntur; modò id non plus quàm semel aut bis fiat in anno. Alii, ut *Sot. et Rodr. ap. Salm. d. n.* 47. (*et Arag.* putat probabilem) dicunt requiri ad materiam gravem duos aureos. Alii demum quoad gravitatem materiæ putant ut *Rebell. Fagund. etc. apud Croix l.* 4. *n.* 133. idem dicendum esse de furtis religiosorum, quod dicitur de furtis filiorum, juxta dicta de 7. *Pr. l.* 3. *n.* 543. Et consentiunt *Holz. n.* 595. *ac Elbel p.* 633. *n.* 646. *cum Henno et aliis*, dicentes quòd Religiosi furantes materiam communiter gravem, nisi furtum redundet in grave damnum Monasterii, peccabunt quidem contra votum paupertatis, sed non contra justitiam; unde non erunt obstricti ad

restitutionem. Sed probabiliùs id negandum, scil. requiri in Religiosis ad peccandum graviter, ut eam surripiant quantitatem, quæ requiritur in filiis; ita *Lug. D.* 3. *n.* 172. *et Sanch. Dec. l.* 7. *c.* 20. *n.* 3. Ratio, tum quia filii censentur quasi in spe dominii bonorum parentum, non autem sic Religiosi, qui non possunt Monasterio succedere; tum quia parentes in furtis filiorum sunt inviti respectu ad detrimentum temporale, sed Prælati in furtis Religiosorum sunt inviti etiam respectu ad eorum detrimentum spirituale; unde faciliùs præsumuntur inviti Prælati quoad furta Religiosorum, quàm parentes quoad furta filiorum; tantò magis, quia filii bene sunt capaces possidendi, non autem Religiosi, qui voto paupertatis obstringuntur.

Cùm autem donatur res Religioso ejusdem Conventûs, certè plus requiritur, ut censent *Salm. n.* 47. cum *Suar.* Hinc dicit *ib. Coriolanus,* quòd ex rebus ad usum concessis donatio 12 regalium tunc non esset materia gravis, *Ledesma* extendit ad vigenti argenteos; imò *Lug. Sanch. Pell. Rodr. et Anton. à Sp. S.* apud *Salm. l. c.* aiunt quòd, si res non sit pecunia, nec etiam valor 5 aureorum, tunc non erit gravis materia. Si verò accipiatur aliquid ab extraneis ad aliis præstandum, adhuc plus requiritur; tunc enim *Garcia cum Pal. Leand. Dian. etc.* apud *Salm. n.* 47. assignant pro materia gravi valorem majorem 60 argenteis. Regulariter autem non peccat graviter Religiosus clam accipiens, ex gr. librum ad usum temporalem, etiam diuturnum, sed non in perpetuum; quia tunc Prælatus non censetur invitus quoad substantiam, sed tantùm quoad modum. Ita *Salmant. num.* 49. cum *Suar. Azor. Pel. Vil. etc.*

25. — Quær. 3. an Religiosus res paulatim accipiens sine licentia, peccet graviter, si furtula ad magnam quantitatem perveniant, et teneatur ad restitutionem? Negant *Nav. Tol. Fill. Gran. Rod. Dian. etc.* atque probabile vocat *Pelliz* consentitque in aliquo *Lugo*, judicans rarò contingere, quòd Religiosus, modica accipiendo sine animo perveniendi ad magna, graviter peccet, quia Prælati contra talem nunquam graviter offenduntur. Attamen veriùs affirmant *Salm. de Rest. c.* 5. *n.* 53. cum *Sanch. Bon. Vill. Garc. etc.* quamvis majorem requirant quantitatem pro materia gravi. Bene tamen admittunt *n.* 55. cum aliis, hæc furtula non coalescere, si inter ea intercedat magna interpolatio: hæc autem, ut magna reputetur, *Sanch.* requirit spatium anni; sed *Salm. d. n.* 55. *in fine* cum *Fill. Dian. Garc. et Ant. à Sp. S.* putant sufficere spatium mensis. Vide dicta *de Furto. l.* 3. *n.* 530. Admittunt item *Salm. n.* 58. cum *Sanchez, Pal. Bon. Lug. Pell. etc.* non esse mortale surripere comestibilia per plures vices, etiamsi perveniant ad magnam quantitatem (modò à Religioso non reserventur, ut *Salm. n.* 57. et modò damnificatio Conventûs non sit nimia, et in re extraordinaria, et pretiosiore, ut notat de *Alex. c.* 4. §. 1. *q.* 5. cum *Suar.*); Ratio, quia præsumitur tunc adesse tacita licentia Prælatorum.

26. — Quær. 4. an Religiosus impotens ad restituendum ali-

quod debitum suo Monasterio, teneatur ex sibi datis ad usum Affirmant *Lug. Bon. etc.* Negant verò *Pell. Fag. Leone, etc.* Et probabile putant *Salm. n.* 236. quia minimè præsumitur velle Prælatus obligare subditum cum tanto incommodo; et verè est probabile, si res datæ sint ad usum necessariæ.

27. — Quær. 5. an peccet Religiosus si ad mutuum det sine licentia res sibi ad usum concessas? Affirma, sed non graviter, si tutus sit de restitutione, ut tenent *Laym. Sanch. Peyr.* quos supra sequitur *Dian. R.* 14. *et de Alex. c.* 4. §. 1. *q.* 9.

28. — « 6. Item peccas, si quid abscondas, ut illud liberæ dispositioni Superioris subducas. Nec Procuratores, Œconomi, Administratores, Prælati inferiores quidquam possunt expendere, contra quàm regula Ordinis, voluntas Superiorum, vel consuetudo postulat. Ratio est, quia non sunt domini bonorum communium, sed tantùm administratores. *Laym. n.* 8. *ex S. Thom.*

29. — 7. « Si Prælatus permittat subdito, ut bona ex quacumque causa aut titulo provenientia, in usus vanos, turpes, aut illicitos expendat, aut superflua, pretiosa, et statum suum decentia penes se habeat, peccat et Prælatus, et subditus contra votum paupertatis; estque talis donatio, seu alienatio irrita, et restitutioni obnoxia. *Nav. Sylv. Vald. Mol. t.* 2. *d.* 276. *Azor Less. d.* 9. *Sanch. Laym.* Quia Prælatus non potest dare veniam majorem quàm ipse habet: ipse autem, cùm non sit dominus, non potest bona suo arbitrio, et inutiliter expendere, sed tantùm in Religionis necessitatem et utilitatem. V. *Lug. de Just. d.* 3. *s.* 7. *n.* 11. »

30. — Super hoc puncto I. Quæstio est, an licentia à Prælato data Religioso expendendi aliquid expressè ad usus illicitos, de se invalida sit. Affirmant cum *Bus.* hìc *Nav. Pal. Sanch. ap. Croix l.* 4. *n.* 114. et hoc absolutè tenent *Salm. de Rest. c.* 6. *n.* 82. cum communi, ut asserunt. Ratio, quia Prælatus non est dominus, sed simplex administrator bonorum Monasterii. Rectè tamen concedunt *Salm. n.* 83. *cum Pal. Suar. Az. etc.* validam esse licentiam datam retinendi superflua sine notabili excessu; quia aliter res magnis scrupulis esset obnoxia. At contra *Lugo de Just. D.* 3. *n.* 137. cum *Less. Az. Tab. et S. Ant. Sylv. Turrecr. Fab. etc.* apud *Croix l. c.* tenent licentiam esse validam, quamvis illicitam: si enim, inquiunt isti, Superior licentiam daret ad emenda superflua, quis dicet emptionem esse invalidam? idem censent *Elb. n.* 666. *et Holz. n.* 604. *cum Ills.* dicentes Religiosum, qui habet superflua ex licentia, peccare quidem contra paupertatem, cùm votum paupertatis obliget, non solùm ad accipiendum cum licentia; sed etiam ad non habendum superflua; sed non peccare contra justitiam, nec esse proprietarium, quando habet cum licentia, quæ nullo jure habetur esse invalida, nisi vertat in grave damnum Monasterii. Hanc sententiam non audeo omnino reprobare propter auctoritatem tantorum DD. Sed prima sententia mihi omnino arridet; nam, ut aiunt *Less. l.* 2. *c.* 41. *n.* 79

Salm. n. 85. *Ronc. Cons.* 25. *n.* 4. et alii plurimi, Superior non est dominus, nec aliam habet facultatem super bona Monasterii, nisi in quantum Canones et Religio ei concedunt : sed non potest dici concedere ipsi facultatem dandi licentiam ad usus illicitos vel superfluos, neque sacros Canones, cùm ex iis contrarium eruatur, ut habetur ex *Clement.* 1. *de Statu Monach.* ubi expressè prohibentur omnia superflua ; neque Religionem, quæ nunquam censetur id concedere in exitium spirituale suorum filiorum.

31. — II. Quæstio est, an, cùm Prælatus dat licentiam generalem Religioso ad expendendam aliquam summam ad suum libitum, si iste illam eroget in usus turpes, aut vanos, peccet contra votum paupertatis, et teneatur ad restitutionem tam ipse, quàm accipiens? *Prima* sententia affirmat. Ratio, quia neque superior intendit tunc licentiam dare ad usus illicitos, neque ipse superior posset hanc licentiam concedere, cùm is sit merus administrator. Ita *Sylv. Pal. Mol. Sanch. etc.* ap. *Croix l.* 4. *n.* 113. Et hanc probabiliorem putant *Salm. de Rest. c.* 6. *n.* 85. et *Lugo* vocat communem *D.* 3. *n...*

Juxta autem hanc sententiam, dicunt *Sanch. Pell. Mol. Reb. etc.* cum *Salm. ib. n.* 106. quòd ille, qui malè accepit rem à Religioso, jam bene satisfacit, si ipsi Religioso rem restituit, quia ponit rem in eodem statu in quo invenit : modò ipse (excipiunt *Salm. ib. cum cit. DD.*) non timeat Religiosum re illa abusurum.

Secunda tamen sententia contradicit, et hanc tenent *de Alex. Conf. Mon. cap.* 4. §. 4. *Q.* 9. cum *Bord. Suar. Bann. Lopez, Hurt. Med. Pelliz. Reb. Salas, etc.* apud *Salm. n.* 84. probabilemque hanc vocant *Lugo D.* 3. *n.* 137. *Dian. Sayr. Mach. etc.*, et huic adhæret *Croix l. c.* dicens non obstare, quòd superior non sit dominus ; nam respondet cum *Reb.* saltem Monasterium esse dominum, ut possit disponere de bonis suis ad omnes usus : et sæpe præsumi Monasterium consentire, quòd subditi expendant in quibusvis usibus maluerint id, quod generaliter est eis concessum ad expendendum, ne periclitetur fama subditi, aut superioris, ut dicit *Reb.* Deinde dicit *Lug.* quòd, licèt superior sit simplex administrator, nullo jure tamen scitur suam potestatem esse restrictam ad solos usus licitos concedendos. Et, ut dicunt *Bann. Lop. Reb. et Salas ap. Lug. n.* 142. (et hoc ipse non putat improbabile) non est censendum, quòd superior dans licentiam, eam limitet tantùm ad usus licitos ; quia ipse dando licentiam generalem, vult et potest tollere impedimentum, quod subditus habet ex licentiæ defectu ad expendendum. Pari modo ac si Pontifex dispenset cum consanguineis ad Matrimonium, non solùm dispensat ad actum conjugii, sed tollit malitiam incestûs, etiam quoad copulam illicitam (ut tenent *Lug. n.* 133. *et Sanch. de Matr. l.* 7. *D.* 67. *n.* 8. *cum Met. Gutt. Manuel, Led. Lamas, etc.* Modò Episcopus, cui commissa est dispensatio, jam dispensarit, ut veriùs dicit *Sanch. n.* 9. contra *Major. et Gall. ap. Croix*). Item, si Papa dispenset ad carnes in Qua-

dragesima cum aliquo, si iste comedet carnes nocivas, peccabit utique ex intemperantia, sed non contra præceptum jejunii, quod per dispensationem jam sublatum est (sed quoad hoc obstat Decretum Clementis XI, relatum *in tract. de Jejunio l.* 3. *n.* 1015. *v. Quær. hîc*). Ita loquitur *Lug. n.* 133. *cum aliis, ut supra.* Sed, his non obstantibus, quamvis hanc sententiam non audeam reprobare, primam amplector; cùm non satis mihi probetur quòd superior hanc facultatem habeat dandi licentiam, neque specialem, neque generalem ad usus illicitos, prout dixi mox in *I. Quæst. n.* 30. Aut quòd Monasterium in hujusmodi licentias consentiat in tantum detrimentum animarum suorum subditorum.

Concedunt verò *Salm. n.* 86. *cum Pal. et aliis*, excusari à restitutione eum, qui pro usu turpi rem accepit à Religioso, quando honor Religionis, vel Religiosi alias periclitaretur; aut si v. gr. cùm mulier ob turpem causam aliquid accepit à Religioso, iste mutet animum, et intendat donare gratis, quia mulier est pauper, vel ne damnum in fama patiatur; tunc enim jam in usum honestum impenderet. Et hinc, quando mulier talem consensum Religiosi rationabiliter præsumere potest, saltem ex hoc capite facilè excusabitur. Ita *Salm. loc. cit.*

32. — III. Quæstio est an possit superior licentiam subdito præbere, ut aliquam summam ludo exponat? Certum est, quòd potest, si summa sit modica; in quo casu subditus potest uti licentia etiam tacita, sive præsumpta. *Less. Mol. Az. etc.* cum *Salm. de Rest. c.* 6. *n.* 94. Quoad quantitatem autem, alii dicunt posse Religiosum exponere quantum posset liberaliter donare; alii dicunt 4 vel 5 aureos pro centum quotannis ad usum sibi concessis. Ludus autem debet esse licitus, non illicitus, prout est ludus alearum, taxillorum, et omnes ludi merè fortuiti, ex *Trid. sess.* 22. *c.* 1. Cæterùm in aliqua Religione permittitur ex consuetudine ludere modicam summam chartis lusoriis, ut *Salm. n.* 95. *cum Peyr. Dic. etc.* Vide dicta *de Ludo l.* 3. *n.* 873.

Dubium est, an possit superior validè dare licentiam particularem exponendi ludo magnam summam? Affirmant *Less. l.* 2. *c.* 26. *n.* 36. cum *Hurt. Salas, et Amic.* apud *Salm. l. c. n.* 96, quia quæcumque licentia ad ineundum contractum, per se quidem justum, de se valida est. Sed negant veriùs *Salm.* ibi cum *Sanch. Led. Dic. Vill.* quia, ut dicunt, simplex administrator, qualis est superior Conventûs, non potest licentiam concedere tales ineundi contractus proprios tantùm dominorum qui pro suo arbitrio res suas prodigere possunt. Quid verò dicendum, si licentia sit generaliter data? Hæc quæstio comprehenditur sub quæstione II. ut supra jam allata, quam relegere potes. An verò Religiosus possit ludo plus lucrari quàm perdere; vide dicta *l.* 3. *n.* 874.

33. — IV. Quæstio est, an licentia petita, sed indebitè negata, excuset à transgressione voti paupertatis? Resp. non excusare, nisi periculum gravis damni sit in mora: tunc enim præ-

sumitur adesse consensus superioris majoris; et si, iste tunc etiam licentiam neget, potest aliquando prudenter judicari, legem, sive votum in tanto discrimine non obligare. Ita probabiliter *Pal. D.* 3. *p.* 23. *n.* 10. *Holzm. p.* 484. *n.* 610. *cum communi, ac de Alex. c.* 4. §. 3. *q.* 6. Et hoc bene congruit doctrinæ *D. Th.* 1. 2. *q.* 96. *a.* 6. *in fin.* qui loquens de lege ait: « (Si verò sit subitum periculum non patiens tantam moram, ut ad superiorem recurri possit, ipsa necessitas dispensationem habet annexam, quia necessitas non subditur legi.) » Idem dicendum de voto, quod est quædam lex particularis, et cujus obligatio non urget, tali periculo imminente. Sed notat *Holz. cum Pal.* quòd licentia negata tum excuset, cùm est debita tam ex parte Religiosi quàm Prælati, non autem, si solùm ex parte Prælati, ita ut subditus non habeat jus ad concessionem licentiæ.

34. — V. Quæstio est, an valeat Religiosus ex licentia dare aliquid alicui, quem si scivisset superior, licentiam non concessisset? Respondent *Mol. Disp.* 209. *et Alex. ib. q.* 7. tunc videndum, in quanam dispositione sit superior; nam, si præsumitur, quòd ipse licentiam omnino revocaret, tunc licentia non valet; secus autem dicendum, si præsumitur Prælatus non velle revocare, licèt ab initio licentiam negasset, si rem scivisset. In dubio autem præsumitur pro validitate actûs, id est licentiæ datæ, intellige, si non possit superior adiri.

35. — VI. Quæstio est, an votum paupertatis possit per consuetudinem abrogari? Negant communiter DD. quoad substantiam, affirmant verò quoad modum. Talis autem consuetudo justa præsumitur, quando ipsa passim practicatur à Religiosis etiam timoratis, et scientibus, ac non contradicentibus Prælatis; cùm facilè contradicere possint. Ita de *Alex. c.* 4. §. 1. *q.* 16.

36. — VII. Quæstio est circa Moniales, an Abbatissa habeat bonorum sui Monasterii administrationem? Resp. Habet quidem, si non obest Regula, aut consuetudo. Cæterùm non potest concedere licentiam donationes inmoderatas faciendi, ut *Alex. c.* 11. §. 1. *q.* 11. cum *Sanch.* Sed bene ipsa potest elargiri in eleemosynas bona superflua, etiam sine consensu aliarum; potest, sed non tenetur superflua in eleemosynas dispensare, si ea applicet in augendo Ecclesiam, vel habitationem, vel reditus Monasterii, ut Monasterium plures Moniales alere possit, vel ut meliùs servetur vita communis, prout tenet *Alex. l. c. q.* 23. contra alios. Superior autem in dispensando bona suis subditis, debet respicere necessitates, non dignitates personarum, neque proprium commodum, ut *Peyr. cum Alex. q.* 13.

Potest Abbatissa in rebus modicis contractus per se inire, sed in gravioribus requiritur consensus Capituli, ex *c. Ea noscitur. De his, quæ fiunt à Præl.* Præsertim si recipiantur pecuniæ ad mutuum, quæ postea non applicentur in utilitatem Monasterii; aliter enim Monasterium non remanet obligatum, ut *Tap. Bard. Alex. c.* 11. §. 1. *q.* 16. Interveniente tamen consensu Abbatissæ, et Capituli, saltem quoad majorem partem Vocalium, Monas-

terium debet stare contractui, ex *c.* 2. *de Ordin. cogn.* An autem valeat remissio debiti, aut renunciatio legati facta ab Abbatissa et Capitulo? Affirmant probabiliter, justa causa intercedente, *Sanch. Lug. etc.* apud *Alex.* Sed non minùs probabiliter ipse *Alex. c.* 11. §. 1. *q.* 17. cum *Bon. Mol. etc.* negant, quia non possunt Moniales lædere Monasterium, quod jam acquisivit jus ad rem. Et ideo dicunt non posse Abbatissam, et Capitulum alienare bona immobilia Monasterii (sive mobilia pretiosa, quæ servari possunt) : neque ea locare ultra triennium : neque transigere super bonis jam Monasterio incorporatis, nisi res sit litigiosa, vel præjudicialis : neque illa oppignorare, nisi urgeat necessitas, et non sit tempus adeundi S. Congregationem : neque super iis imponere censum, sive hypothecam : *Alex. c.* 11. §. 1. *q.* 14. cum *Nav. Quart. et aliis.* Neque recipere pecunias ad cambium cum solutione lucri cessantis, ex Decr. S. C. *ib.* Neque alienare greges, vel boves ad culturam agrorum Monasterii necessarios; bene verò fructus gregum. *Alex. Suar. ib.*

Excipitur tamen, si res non excedat valorem 25 scutorum monetæ Romanæ, et alienatio sit in evidentem utilitatem Monasterii; vel si res sit Monasterio inutilis. Vide alia apud *Alex. c.* 11. §. 1. *q.* 18 *et* 19.

Potest etiam Abbatissa instituere Beneficia, et Cappellanias conferre, quoad titulum tantùm et possessionem; non autem quoad potestatem ecclesiasticam, ut *Gonz. Felin. etc.* cum *Alex. c.* 11. §. 1. *q.* 8. Ita etiam, licèt non possit ipsa Clericos suos suspendere, potest tamen ab eis auferre titulum, et possessionem Beneficiorum: quia ablatione posita, censetur Papa auferre etiam jus spirituale. Ita *Alex.* cum *Pasq.* Potest etiam Abbatissa cum justa causa amovere Capellanum, adhuc invito patrono. Vide *Alex. ib.*

37. — « Resp. 2. Religiosus voto castitatis obligatur, ut abstineat se ab omni voluntaria delectatione venerea, interna et externa : proindeque, si quis contra castitatem peccat, duo peccata admittit, luxuriæ, et sacrilegii. *Less. et Laym. c.* 7. » * (Et probabilissimè peccat etiam contra bonum commune, si periculum sit, quòd per suum peccatum Religio infametur. » *Salm. de Statu Relig. c.* 6. *n.* 26. *cum Pell. Dian. etc.*) *

Ad majorem autem tutelam castitatis introducta est clausura, non solùm Monialium, sed etiam Religiosorum, qui non possunt è Monasterio egredi sine licentia Superioris. Ita ex Constit. Clem. VIII, quæ incipit, *Nullus etc.* (apud *Cherub. in suo Bull. n.* 60.) ubi sic habetur : « Nullus è Conventu egredi audeat, nisi ex causa, et cum socio, licentiaque singulis vicibus impetrata à superiore : qui non aliter eam concedat, nisi causa probata, sociumque exituro adjungat, non petentis rogatu, sed arbitrio suo, neque eumdem sæpius. Licentiæ verò generales exeundi nulli concedantur. » Sed hîc quæritur, quale peccatum sit egredi sine licentia? Communiter DD. ut ait *Spor. t.* 3. *p.* 100. *n.* 158. *cum Pelliz. Lezana, etc.* dicunt, ex genere

suo id esse mortale, quia consuetudo omnium Religionum fert, ut tales egressus tanquam graves culpæ semper puniantur. Censent tamen rationabiliter *Anacl. tit.* 35. *de Statu Monach. n.* 69. *et Spor. l. c. cum Nao. Bard. Miranda, Pell. et communi* (contra *Suarez*) non peccare graviter Religiosum semel vel iterum exeuntem de die sine licentia, nisi hoc agat ex contemptu, vel cum scandalo; secus verò dicendum de nocturno, et furtivo egressu. Quoad excommunicationem autem ob violationem clausuræ Regularium, vel Monialium, vide dicenda *de Censur. l.* 7. *n.* 229.

38. — « Resp. 3. Religiosus, ex voto *Obedientiæ*, obligatur » ad omnia quæ Superior præcipit, secundùm Regulas et Cons- » titutiones Ordinis, sive directè et expressè, sive indirectè et » implicitè. Et quidem, si præcipiat in virtute sanctæ Obe- » dientiæ, in nomine Domini nostri JESU CHRISTI, vel si- » mili forma, tenetur obedire sub mortali, quia intendit obligare » quantùm potest : sub veniali autem, si alia forma utatur, vel » sub nullo ; quod consuetudo in Societ. JESU approbavit. Vide » *S. Th.* 2. 2. *q.* 104. *Sylo. Sanch. l.* 6. *mor. c.* 1. *Less. l.* 2. *c.* 4. » *d.* 4. *Laym. c.* 9. * (*Notandum, quòd, nisi Prælatus mandatum* » *explicet, v. gr. dicens, jubeo, præcipio etc. subditus non tenetur* » *obedire; ita Salm. ib. n.* 47. *cum Suar. Pelliz. etc. Et, dicente* » *Prælato, jubeo, præcipio, etc. nec etiam tenetur subditus obe-* » *dire sub gravi, ut docet Sanch. Dec. l.* 6. *c.* 4. *n.* 26. *cum Med.* » *Vasq. Suarez, et de Alexandro Conf. Mon. c.* 6. §. 5. *Qu.* 14. » *nisi addatur : In nomine D. JESU CHRISTI, vel in virtute* » *Obedientiæ : vel nisi addatur pœna excommunicationis, non solum* » *ferendæ, sed etiam latæ sententiæ, ut dicunt Navar. Vasq. et* » *alii cum Alex. ibid.*) *

39. — « Porro, quæ indirectè pertinent ad Regulam, *Sylo.* et » quidam alii ampliant ad illa, quæ faciunt ad pleniorem ejus ob- » servationem. *Sanch.* tamen arctat ad res valde necessarias, » sine quibus Regula commodè servari nequit, alioqui enim Su- » perior quasvis corporis macerationes præcipere posset : ordi- » nantur enim ad pleniorem observationem Regulæ. *Laym. l.* 4. » *tr.* 5. *c.* 9. *Less. l.* 2. *c.* 4. *d.* 9.

40. — « 1. Non tenetur subditus obedire in iis quæ sunt vel » contra Regulam (nisi Superior in ea possit dispensare, et legi- » tima causa dispensandi subsit) * (*Hinc constare debet, Prælа-* » *tum dispensasse sine causa, ut non tenearis obedire, prout Salm.* » *de Stat. Rel. c.* 5. *n.* 72. *cum Pell. Peyr. et communi*) *, vel » supra Regulam, ut essent magnæ macerationes (nisi in pœnam, » vel ad obligationem votorum necessariæ), vel ut acceptet Epis- » copatum. * (*Ita Salm. cum communi d. c.* 5. *n.* 77. *Vel ut ac-* » *ceptet Beneficium curatum, aut simplex; Salm. n.* 78. *Vel ut* » *eat ad infideles cum manifesto periculo vitæ, aut servitutis;* » *Salm. ib. n.* 73. *cum aliis. Tenetur tamen acceptare munus intra* » *Ordinem, si Prælatus præcipiat, communiter Salmant. n.* 79. » *etiamsi præcesserit pactum in contrarium, quia pactum rejicitur* » *tanquam turpe, ut de Alex. c.* 6. §. 1. *Qu.* 10. *cum S. Th.*) *

» *Dian. p.* 6. *t.* 9. *Res.* 33. et alii sex : vel infra Regulam scilicet » vana (nisi præcipiat ex causa, quæ sit secundùm Regulam, » v. g. ut obedientia exerceatur) ; nec refert quòd Regulæ ju- » beant in omnibus obedire ; id enim non de obligatione voti, sed » de obedientiæ perfectione intelligitur. Ita *Suarez*, *Sanch.* 6. » *mor. c.* 2. *et Laym.* »

An autem Religiosus teneatur obedire Prælato præcipienti, quòd assistat infirmis infectis morbo contagioso? Resp. Affirmativè, si infirmi sunt Religiosi ejusdem sui Monasterii, vel Ordinis, quia hoc pertinet ad bonum commune ipsius Communitatis, ut ipsi inter se invicem sibi subveniant. Secus, si infirmi sunt extranei ; nisi deest qui ipsis Sacramenta necessaria ministraret, quia tunc debent postponere vitam temporalem saluti spirituali proximorum. Ita *Sanch. Dec. l.* 6. *c.* 2. *n.* 57. *Pal. tr.* 15. *D.* 4. *p.* 4. *n.* 7. *Elbel. t.* 2. *p.* 625. *n.* 624. *et Spor. t.* 3. *p.* 101. *n.* 163. *cum Caj. Lez. Rodr. et communi.*

41. — « 2. Si regula Ordinis sub peccato obliget, ejus trans- » gressio est contra votum, et sacrilega. Ratio est, quia talis » Regula non est minùs præceptiva quàm vox Superioris ; et » subditus promittens observationem Regulæ, eo modo quo ipsa » intendit, se obligare censetur : proindeque Carthusianus, v. gr. » carnes edens, vel Franciscanus feria sexta non jejunans, et » contra obedientiam, et contra temperantiam peccat : *S. Th.* » *in* 2. *d.* 44. *q.* 2. *art.* 3. *Valent. Sanch.* 6. *mor. c.* 1 *et* 4. *Vasq.* » *Rodr. Laym. l. c. n.* 6. *Escob. etc.*

42. — « 3. Si Regula sub peccato non obligat, transgressor » illius non peccat contra votum obedientiæ. Ratio est quia talis » Regula non continet propriè præceptum, sed tantùm est ordi- » natio, seu monitum, obligans tantum ad pœnam, si imponatur, » *S. Th. Laym. l. c. etc.* Hinc nec transgressio illius, ex rationa- » bili causa, et bono fine, seu ex motivo virtutis facta, v. g. si » extra tempora loquatur cum socio, ut mœstum consoletur, est » peccatum ; erit tamen veniale, si ex negligentia, torpore animi, » aliove inordinato affectu fiat : * (*Ita S. Th.* 2. 2. *q.* 186. *a.* 9. » *ad* 1. *Sanch. l.* 6. *c.* 4. *n.* 14. *et Laym. l.* 4. *tract.* 5. *c.* 9. *n.* 8. » *cum Vasq. et Val.*) * Quem ut plurimùm concurrere, adeoque » rarò omni culpa vacare, putant *Valent. Sanch. et Suar.* Qui » addunt, quòd, si quis frequenter, et quasi per consuetudinem » Regulam transgrediatur, religiosam disciplinam graviter per- » turbet, eaque ex causa in periculo expulsionis se constituat, » peccet mortaliter. *Laym. l.* 5. *c.* 9. *Sanch. n.* 8.

43. — « 4. Etsi Capitulares novum statutum constituere pos- » sint, quo ipsi, aliique postmodum professionem edituri obli- » gentur ; ante tamen professi, qui in illud non consenserunt, eo » non obligantur, si ad Regulam Ordinis non directè nec indi- » rectè spectet, *Laym. l. c. n.* 10. Nisi statutum fiat in Capitulo » generali, vel saltem provinciali (juxta cujusque Ordinis insti- » tutum), concurrente majore parte suffragiorum, et non sit Re- » gulæ difforme. V. *Escob. de leg. E.* 1. *c.* 12. *n.* 15 Ratio est,

» quia, quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, juxta » *reg.* 39. *in* 6. Addunt *Laym. et Sanch. ex Sylv. et Az. t.* 1. » *l.* 13. *c.* 11. *q.* 19. *Less. l.* 2. *c.* 41. *n.* 22. nec Pontificem posse » Religiosos cogere ad arctiorem vivendi rationem quàm Instituti » prima forma postulat; quia obligatio obediendi, etiam Ponti- » fici, provenit ex voto quod factum fuit secundùm proprium Re- » gulæ institutum. Si tamen Regulæ reformatio necessarium » medium esset ad ordinis conservationem, ad eam Prælatus cum » Capitulo, multòque magis Pontifex illos cogere potest, quando » ad hoc se implicitè quisque obligasse censetur. *Sylv. Less. Sanch. Laym. ll. cc.* »

44. — Quæritur, an Religiosi teneantur obedire Prælatis reformantibus Regulam collapsam? Certum est, quòd, postquam Regula per legitimam consuetudinem relaxata est, quamvis primi Religiosi peccarint, secundi tamen non tenentur eam observare, ut fusè probant *Salm. de Leg. c.* 6. *a. n.* 39. et docent *Sanch. l.* 6 *c.* 2. *n.* 26. *etc. ac de Alexand. Conf. Mon. c.* 1. §. 2. *Q.* 3. cum *Caj. Turrec. Palac. etc.* Sed dubium est, si Regula reformetur à Capitulo Generali, an Professi teneantur obedire? Affirmant de *Alexand. Conf. Mon. c.* 1. §. 2. *q.* 4. *et Salm. c.* 6. *n.* 38. *cum Corduba, Pell. Suar.* (citantque etiam *Laym. Vasq. Az. et Sanch.* sed non bene: nam *Laym.* est pro secunda sententia, ut infra, et citat pro se *Vasq. Azor. et Sanch.*) Ratio hujus primæ sententiæ est, quia Religiosi Regulam profitentes, eam ut primitus institutam profitentur; unde saltem parati esse debent ad illam servandam, quando de ea instauranda tractatur. Excipiunt tamen, nisi Religiosus tempore Professionis expressè intenderit non se ampliùs obligare, quàm ad illam Regulam sic relaxatam. Alii verò, ut *Palaus tr.* 16. *d.* 4. *q.* 4. *n.* 11. *Laym. l.* 4. *tr.* 5. *c.* 9. *num.* 13. cum aliis, ut supra, ac *Sporer t.* 3. *pag.* 101. *n.* 161. dicunt non minùs probabiliter (ut loquitur *Tourn. t.* 3. *pag.* 83. *Qu.* 3) et fortè probabiliùs, Religiosos ad id non teneri, nisi Reformatio appareat medium necessarium ad Ordinis conservationem, nempe si cum præsenti observantia paucissimi ad perfectionem Religiosam pervenire studeant, vel si cum scandalo secularium vivant, ut expediret potiùs Religionem dissolvi quàm ita continuari. Ratio, quia is, qui Professionem emittit potiùs censetur juxta præsentem statum Regulam profiteri, quàm juxta pristinum Institutum. Ait autem *Laym. l. c. cum Less. et Sanch.* posse Prælatum ob aliquam publicam necessitatem ad tempus imponere aliquam austeritatem, putà jejunium, etc. Imò addunt *Sanch. Sylv. Vega, et Vasq. Salm. n.* 82. Prælatos posse edere nova Statuta, quando essent necessaria, ut vota essentialia et alia Religionis Statuta serventur.

45. — « Etsi consuetum non sit, nec consultum, ut Prælati » sub peccato præcipiant actus internos, probabile tamen est » fieri posse, ut docent *Laym. Suar. etc.* Ratio est, quia verisi- » mile est, quòd aliqui Religiosi ad id se obligare intendant, cùm » se quasi holocaustum Deo tradant. »

46. — Quær. hîc, quot peccata committit Religiosus, contra Obedientiæ præceptum agens? *Sotus, Led. Laym. Tambur. etc. ap. Salm.* t. 6. *n.* 100. dicunt unum peccatum committere contra votum Obedientiæ, quia tantùm ex voto tenetur obedire. Contradicunt tamen probabiliùs *Salm. n.* 110. cum *Suar. Pell. Pal. etc.* qui tenent committere duo peccata, unum contra Religionem ratione voti, aliud contra virtutem Obedientiæ, quam de se debet Religiosus Prælato suo ratione promissionis, et traditionis factæ de seipso in professione, ob quam per se, etiam sine voto, teneatur legitimo Superiori obedire.

47. — « Quæres, an subditus teneatur obedire, si dubitet » utrùm sit res licita, quam Prælatus jubet, vel justa sit causa » imperandi?

« Resp. 1. Communiter teneri, quia tunc melior est conditio » Superioris, qui est in possessione potestatis præcipiendi : in » dubio autem nemo spoliandus est jure, quod habet. Nec dicas, » subditum etiam esse in possessione libertatis, cùm habeat debitum parendi.

« Resp. 2. Non teneri, si grave damnum obediendo timeat. Ratio » est, quia in dubio favendum est reo, cique de cujus damno agi- » tur. Etsi enim subditus non sit in possessione libertatis, est » tamen in possessione juris, quo potest se à periculosis rebus » conservare. *Less. Sanch.* 6. *mor. c.* 4. aliique.

Quær. I. Utrùm subditus dubitans an res præcepta sit licita vel ne, possit et teneatur obedire? Videtur negare *Adrianus ap. Less. l.* 2. *c.* 41. *n.* 76. dicens : « Nullus dubitans de actu, an sit » mortalis an non, licitè obedit, ipso sic dubitante; » idemque tenere *Vasq. et Rodriq.* refert *Pal.* Sed communis et certa est sententia opposita, quòd subditus, licèt dubio perseverante non possit obedire, cùm omnino sit illicitum operari cum dubio practico (quod tantùm ait *Less.* intelligere *Adrianum*, et facilè idem intelligunt *Vasq. et Rodr.*); tenetur tamen eo casu dubium deponere, et sic potest et debet obedire : *Glossa in c. Ad aures*, 6. *de Temp. Ord. v. Obedientia*, ubi dicit : « Si verò dubium sit præ- » ceptum, propter bonum obedientiæ (subditus) excusatur à » peccato, licèt in veritate sit malum. » *Azor. t.* 1. *l.* 2. *c.* 19. *q.* 9. qui ait hanc sententiam esse *omnium communi consensione receptam*, *Caj.* 2. 2. *q.* 169. *ar.* 2. *ad* 4. *dub.* 2. *Less. l.* 2. *c.* 41. *n.* 73. *Sylvius qu.* 19. *art.* 5. *Cabass. T. J. l.* 1. *c.* 21. *n.* 17. *Contin. Tourn. t.* 4. *p.* 89. *q.* 5. *R.* 2. *Anacl. de Consc. p.* 27. *n.* 34. *Pal. p.* 1. *D.* 3. *punct.* 13. *n.* 3. *Spor. t.* 3. *de Stat. Relig. p.* 101. *n.* 161. *Holz. de Præc. part. t.* 1. *p.* 479. *n.* 590. *Elbel t.* 2. *p.* 620. *n.* 612. *Salm. tr.* 15. *c.* 6. *n.* 68. *Sanch. Dec. l.* 6. *c.* 3. *ex n.* 3 *cum S. Bonav. S. Ant. Inn. Ostiens. Abb. Pal. Soto, Nav. Tol. Mol. Val. Sa, Sylv. Ang. Arm.* et innumeris aliis. Probatur 1. ex *Deut. c.* 17. *v.* 8 *et* 10. ubi sic habetur : « Si difficile et am- » biguum apud te judicium esse perspexeris... facies quodcumque » dixerint, qui præsunt loco, quem elegerit Dominus. » Item ex *c. Si quid culpetur. Dist.* 23. *q.* 1. ubi dicitur subditus « posse

» obedire, si quod sibi jubetur vel non esse contra Dei præcep-» tum certum est, vel utrùm sit certum non est. » To autem *posse* non quidem denotat libertatem, sed honestatem operandi, nempe non lædi præceptum de cujus transgressione subditus dubitat. Idem confirmat *S. Bernardus de Pr. et Disc. c.* 12. ubi : « Quid-» quid vice Dei præcepit homo, quod non sit tamen certum dis-» plicere Deo, haud secus omnino accipiendum est, quàm si præ-» cipiat Deus. » Ipse enim Christus Dominus dixit : *Qui vos audit, me audit. Luc.* 10. 16. Et Apostolus *Hebr.* 13. 17. *Obedite Præpositis vestris, et subjacete eis.* Item in *Constit. Societ. JESU* sic Ignatius præscripsit : « Obediendum in omnibus, ubi pecca-» tum non cernitur, id est (ut in *Declarat.*) in quibus nullum » manifestum est peccatum. » Sic pariter habetur in *Reg. FF. Minorum, c.* 10. *apud Elbel :* « Obediendum in omnibus, quæ non » sunt contraria animæ et Regulæ. » Idem docuit *B. Ubertus in lib. de Erud. Rel. c.* 1. ubi : « Nisi apertè sit malum quod » præcipitur, accipiendum est ac si à Deo præciperetur. » Idem *B. Dionysius Carthus. in* 2. *Dist.* 39. *quæst.* 3. scripsit : « In du-» biis, an sit contra præceptum Dei, standum est præcepto Præ-» lati; quia, etsi sit contra Deum, attamen propter obedientiæ » bonum non peccat subditus. » Et idem docuit priùs *S. Bonav. in Spec. Dist. c.* 4. Probatur 2. ratione, quia Superior est in possessione præcipiendi; unde ab ea non est expoliandus, nisi constet quòd res præcepta sit illicita. Confirmatur, quia, si in cunctis dubiis de bonitate actionis præceptæ possent subditi se eximere à jugo obedientiæ, utique nulla Communitas bene regi, et consistere valeret. Hinc D. Bernardus (*l. de Gratia et arb.*) meritò objurgat Religiosos præcepta Superiorum discutientes, dicens : « Porro imperfecti cordis et infirmæ prorsus voluntatis judicium » est, hærere ad singula quæ injunguntur, et exigere de quibus-» que rationem; Quoniam expedit profectò magis omnino non » fuisse, quàm nostros permanere; nam qui voluerunt suî esse, » utique sicut Dii scientes bonum et malum, et facti sunt non » solùm suî, sed etiam Diaboli. » Neque hîc currit regula pro subdito quòd in dubio melior sit conditio possidentis; nam cùm ipse jam se subjecerit potestati Prælati, in dubio possessio stat pro Superiore habente jus præcipiendi.

Hinc infertur I. Quòd, si diversæ adsint opiniones probabiles circa rem præceptam, quòd sit licita, vel non, subditus tenetur obedire, ut communiter docent *Sanch. l. c. n.* 6. *et l.* 1. *c.* 3. *n.* 6. *Azor. l. c. et Salm. d. cap.* 6. *n.* 67. *cum Valent. Pelliz. Læz. Vill. Satas, Cordub. et Prado* (contra *Less. Dian. Sancium, ac Pal.* qui *tr.* 1. *Dist.* 2. *p.* 6. *n.* 5. probabilem vocat eorum sententiam, sed fatetur contrariam esse communem, aitque semper in praxi consulendam.) Nec obstat dicere, quòd Superior non habet jus imperandi quod illicitum est, et ideo, cùm præcipit rem probabiliter illicitam, probabiliter nequit eam præcipere; ergo probabiliter nec tenetur subditus tunc obedire. Nam argumentum hoc claudicat ex duplici capite : valeret enim argumentum, si

Prælatus rem illam præciperet ut probabiliter illicitam; sed nos dicimus, quòd eo casu rem illam præcipit, non ut probabiliter illicitam, sed ut probabiliter licitam: et ideo licitè imperat, ac proinde subditus tenetur obedire. Præterea, quamvis tunc sit probabile, quòd Prælatus non possit rem illam præcipere, cùm sit probabiliter illicita; non ideo est probabile quòd subditus non teneatur obedire; esto enim Superior non habeat jus præcipiendi id quod certè injustum est, habet tamen jus præcipiendi id quod probabiliter est justum, vel quod certum non est esse injustum, idcirco subditus tenetur ei obedire in omni re, quæ vel est probabiliter justa, vel quæ non constat esse injusta. Hinc rectè deducitur, quòd subditus tenetur obedire Prælato, etiamsi res præcepta probabiliùs ei videatur illicita (quidquid dicant *Salm. n.* 70. cùm ipsi iidem *n.* 66. contrarium apertè asseruerint dicendo, Prælatum habere jus imperandi quod vel est probabiliter justum, vel quod non est certè injustum.) Ratio, quia jus possessionis, quod habet Superior, prævalet omni opinioni contrariæ, quæ non habet rationes convincentes, fundantes certitudinem moralem, juxta dicta *de Conscientia cum Lugo, Pal. Ronc. Spor. et aliis*, utque tenent in præsenti casu *Bus. l.* 1. *p.* 6. *vers.* 5. *Superiori, et Laym. l.* 1. *tr.* 1. *c.* 5. §. 2. *n.* 11. *cum Vasq. Corduba, ac Miranda*: et idem docet *Sanch. l.* 6. *c.* 3. *n.* 6. *et l.* 1. *c.* 10. *n.* 9. ubi non dubitavit se retractare à diversa opinione quam olim tenuerat *de Matrim. l.* 2. *D.* 41. *n.* 10.

Infertur II. Quòd subditus, etiamsi habeat unicam opinionem probabilem, quòd res præcepta sit illicita, et nulla sibi appareat probabilitas de illius honestate, adhuc tenetur obedire, ut dicunt idem *Pal. l. c. punct.* 13. *n.* 4. *et Sanch. d. c.* 3. *n.* 6. *cum Suar. Sylvest. Ang. Val. Tab. Sayr. Salas, Rosell. et Corduba.* Ratio, quia dum non constat de turpitudine actionis, Prælatus habet jus præcipiendi omnia, quæ ipsi licita videntur, quamvis subdito illicita appareant, cùm Prælatus (ut diximus) non est expoliandus suo jure imperandi, nisi constet quòd res præcepta sit illicita; idque patet ex *c. Inquisitioni, de Sent. Excomm.* ubi sancitum fuit, quòd conjux habens tantùm probabilitatem, non autem certitudinem, de nullitate sui matrimonii, tenetur reddere debitum alteri, qui adhuc possidet jus petendi. Hoc autem quod dictum est de dubio honestatis rei præceptæ, dicendum etiam est in dubio an præceptum excedat potestatem Prælati, vel an sit supra Regulam, ut docent *Sanch. l.* 6. *c.* 3. *n.* 3. *et Sal. n.* 67. *cum Az. Valent. Cord. Vill. Salas, etc.*

Limitant verò communiter DD. præfatam sententiam, et dicunt subditum non teneri obedire 1. si res sit valde difficilis et molesta; quia tunc difficultas operis simul cum opinione probabili, quòd res præcepta sit illicita, vel quòd præceptum excedat potestatem Superioris, prævalet illius possessioni. Ita *Bus. ut supra, et Less. l.* 2. *c.* 41. *n.* 73. *Pal. D.* 3. *punct.* 14. *n.* 16. *ac Salm. n.* 68. *cum Soto, Lop. Med. Hurtad. Prad. Pelliz. et communi.* Limitant 2. Quando subditus obediendo exponeret

se vel alterum periculo gravis incommodi subeundi in vita, fama, honore, aut bonis; ita *Less. n.* 76. *Sanch. n.* 24. *Pal. n.* 16. *Holz. pag.* 479. *n.* 590. *Tourn. t.* 1. *pag.* 138. *Elbel t.* 1. *de Cons. n.* 60. *et Salm. numer.* 69. *cum Soto*, *Bann. Hurt. Led. Prado*, *Rodr. et Pell.* Ratio, quia subditus non tenetur tunc se privare jure suo certo, quod possidet circa talia bona magni momenti, ne Superior privetur sua possessione, quæ in eo casu est aliquo modo incerta.

Sed dubitatur 1. an subditus teneatur obedire, quando probabiliter opinatur præceptum non esse impositum, vel esse abrogatum? Resp. negativè, ut communiter docent *Sanch. Dec. l.* 6. *c.* 5. *n.* 7. *et Salm. c.* 6. *num.* 73. *cum Hurt. Prad. etc.* Imò dicendum, quòd in dubio de impositione præcepti, nulla est obligatio parendi, nisi constet illud fuisse impositum.

Dubitatur 2. an teneatur subditus parere, si dubium vertat utrùm qui præcipit sit legitimus Superior? Negant *Vasq. Salas*, *Dian. etc. apud Salm. tr.* 15. *c.* 6. *n.* 64. quia (ut dicunt) eo casu dubitatur etiam de possessione Superioris. Sed veriùs dicendum cum *Less. c.* 41. *n.* 78. *Cabass. l.* 1. *c.* 31. *n.* 17. *Tourn. t.* 3. *pag.* 89. *Sanch. l.* 6. *c.* 3. *n.* 29. *et Salm. n.* 65. quòd subditus tenetur tunc obedire, si communiter ille habetur ut Superior; quia stante tali communi æstimatione ex una parte, et probalitate quòd ipse legitimus sit Superior ex alia, supplet Ecclesia jurisdictionem, ex *l. Barbarius, ff. de Offic. Præt.* Eo igitur casu non erit tantùm probabile, sed certum quòd ille sit Superior. Secus, si communiter non habeatur ut talis, quia (ut ait *Cabass. l. c.*) tunc in dubio melior est conditio subditi suam libertatem possidentis.

48. — Quær. II. An Religiosus validè voveat sine sui Superioris licentia? Negant *Palud. Val. Ang. Rosell.* quia Religiosus per votum Obedientiæ privavit se voluntate. Sed veriùs *Nav. Caj. Sot. cum de Alex. Conf. Mon. c.* 6. §. 1. *Qu.* 4. *et aliis* dicunt bene posse Religiosum vovere quæ non repugnant Regulæ, aut præcepto Prælati, neque obsequio illi debito. Quare possunt emittere vota personalia, vel circa res præceptas, et etiam non præceptas à Regula, si à Regula vetitæ non sunt. Potest tamen Superior prohibere subditis, ne voveant, ipso inconsulto, ut apud *Alex. l. c.* aiunt *Suar. et Bart. à S. Fausto*; qui autem probabiliter dicit valere aliter vota emissa, non obstante hoc præcepto quandoquidem materia sit Deo grata, quamvis modus Deo non placeat.

49. — Quæritur III. An Religiosus teneatur obedire Prælato præcipienti revelare secretum sibi commissum? Resp. tenetur, si aliter damnum eveniret Monasterio, aut alii tertio, sive ipsi Prælato; quia tunc, etiam sine præcepto, de se urget manifestandi obligatio, quæ per secreti commissionem minimè impeditur. Ita docet *S. Th.* 2. 2. *q.* 70. *ar.* 1. *ad* 2. *S. Anton. Nav. Reg. etc.* Secus verò, si absit damnum prædictum, quia tunc urget fidem servandi naturalis obligatio, quæ per præceptum

Prælati auferri nequit, ut *S. Thom. ib.* En verba S. Doctoris : « Quandoque enim sunt talia, quæ homo manifestare tenetur, » puta si pertinent ad corruptionem multitudinis spiritualem, » vel corporalem, vel in grave damnum alicujus personæ, quod » quis propalare tenetur, vel testificando, vel denuntiando.... » Quandoque verò sunt talia, quæ quis prodere non tenetur : » unde potest obligari ex hoc, quòd sibi sub secreto committun- » tur, et tunc nullo modo tenetur ea prodere, etiam ex præcepto » Superioris. » An autem possit Religiosus revelare secretum commissum ad vitandum damnum proprium? Negat *de Alexand. Conf. Mon. p.* 124. *q.* 9. *cum Scoto, Sylvest. etc.* Sed probabiliter affirmant communiùs *Less. Laym. Lugo, Spor. Roncaglia et alii* plures, quos retulimus *l.* 3. *n.* 971. *v. An autem.*

30. — Hîc operæ pretium est videre circa obligationem omnium votorum istorum, an Religiosus, superveniente aliqua circumstantia notabili non prævisa, teneatur ad vota in Professione emissa? Loquendo de votis simplicibus (in *tr. de Voto l.* 3. *n.* 226.) diximus satis quidem probabilem esse sententiam, non esse obligationem implendi votum, si notabilis circumstantia superveniat, qua prævisa quis votum non emisisset; excepto voto simplici castitatis, et Religionis; nam licèt *Bonac. t.* 2. *D.* 4. *q.* 2. *p.* 1. *n.* 26. *et Led. Leand. ac Quintan. apud Salm. tr.* 15. *c.* 6. *n.* 32. sentiant non teneri ad præfata vota eum qui illa emiserit agitatus stimulis carnis, cum evidenti periculo incontinentiæ, stante experientia lapsuum, si postea perseverent stimuli et pericula, quia (ut inquiunt) eo casu talia vota non sunt de melìori bono : Attamen meliùs dicunt *Sanch. Dec. l.* 4. *c.* 8. *n.* 9. *et de Matr. l.* 7. *D.* 11. *n.* 8. *Pont. de Matr. l.* 6. *c.* 12. *n.* 2. *Salm. tract.* 15. *de Stat. Rel. c.* 6. *n.* 35. *cum Suar. Laym. Pal. Moia, Dian. etc.* præfatam sententiam non esse practicè probabilem, quia aliàs vix ullus esset casus, quo prædicta vota firma remanerent, cùm vix ullus inveniretur, qui vel ob suam igneam complexionem, fragilitatem expertam, pravam consuetudinem, vel ob dæmonis suggestiones non ageretur stimulis carnis, et facilè sibi persuaderet non esse talibus votis obstrictum. Loquendo autem de votis solemnibus emissis in Professione Religiosa, vel in susceptione sacrorum Ordinum, omnino tenendum cum communi DD. quòd nullo modo vota prædicta irritari possunt ob quamcumque nobilem circumstantiam supervenientem, etiam non prævisam, modò non sit circumstantia versans circa substantiam votorum. Ita *Sporer de Voto c.* 3. *n.* 6. *Ronc. Vot. c.* 2. *qu.* 3. *R.* 3. *Sanch. de Matr. l.* 10. *D.* 9. *n.* 18. *Laym. lib.* 4. *tract.* 4. *c.* 7. *n.* 5. *Bon. q.* 2. *p.* 3. §. 2. *n.* 5. *Holz. de Voto n.* 411. *Pichler l.* 3. *Decret. tit.* 34. *n.* 5. Et idem dicunt loquendo speciatim de solemni voto Castitatis, *Sanch. Dec. l.* 4. *c.* 8. *n.* 10. *cum Val. et Salm. de Voto c.* 1. *n.* 44. Ratio, quia Religiosus vel Sacerdos in tali casu non consideratur ut persona particularis, cui meliùs tunc conveniat non esse voto obstrictum, sed ut pars et membrum Communitatis Ecclesiæ, cui præsta-

postponere suum bonum privatum bono communi; nam aliàs innumera inconvenientia, scandala, et perturbationes cum ingenti damno Christianæ Reipublicæ procul dubio sequerentur.

Et idem omnino dicendum, ob eamdem rationem boni communis, pro votis quæ emittuntur à viris, aut mulieribus oblatis in aliquibus Congregationibus; maximè si addatur juramentum Perseverantiæ, prout fit in Ven. Congregatione Patrum Missionis, S. Vincentii à Paulo, et in nostra minima Congregatione SS. Redemptoris : Quia (ut diximus *lib.* 3. *num.* 236. *vers. Notandum*) hîc intervenit contractus onerosus utrimque obligatorius; nulla enim circumstantia superveniens, etiam non prævisa, potest contractus onerosos irritos reddere; unde sicut Congregatio nequit Oblatum dimittere ob circumstantias supervenientes (exceptis circumstantiis criminum), ita nec Oblatus potest Congregationem relinquere.

Quæritur hîc, an valeat licentia ab inferiori Prælato concessa, quæ à majori fuerit denegata? Probabiliter affirmant *Holzm. tom.* 1. *pag.* 474. *n.* 610. *et Croix lib.* 4. *num.* 116. *cum Pelliz.* Ratio, quia Superior major, denegando licentiam, minimè reddit irritam potestatem inferioris. Secus verò dicendum puto, si Prælatus major positivè prohibeat subdito exequi rem petitam, quia tunc inferior nequit dispensare in mandato Superioris. Quid, si Prælatus major interdicat inferiori concedere licentiam pro aliqua re? Probabiliter adhuc dicunt AA. supra citati, quòd si inferior licentiam concedit, validè concedit (quamvis illicitè) secus, si Superior hujusmodi licentiam irritam declarasset. Item advertatur hîc quod habetur in *Trident.* (*Sess.* 25. *de Regul. c.* 4.); « Nec liceat Regularibus à suis Conventibus recedere, » etiam prætextu ad Superiores suos accedendi; nisi ab eisdem » missi, aut vocati fuerint. »

51. — Circa autem obedientiam *Monialium*, prænotandum, quòd Moniales ratione voti tenentur obedire I. Summo Pontifici. II. Episcopo loci, si non sunt exemptæ; si verò sint exemptæ, Prælato Ordinis, eodem modo quo sui Religiosi illi obediunt. Etiam tamen exemptæ tenentur obedire Episcopo in iis, in quibus ille se gerit tanquam Delegatus Sedis Apostolicæ, prout in observantia clausuræ. III. Tenentur obedire Abbatissæ in iis quæ ad Regulam pertinent. Sed de hac obedientia, quam Moniales debent Episcopo et Abbatissæ, alia necessaria adnotare et discutere opus est.

52. — Quoad obedientiam debitam Abbatissæ I. Magna illa quæstio hîc occurrit, an Abbatissa possit præcipere Monialibus in virtute Obedientiæ, obligando in conscientia. *Prima* sententia negat cum *Soto, Caram. etc.* Quia, ut dicunt, Abbatissa non est capax jurisdictionis spiritualis exercendæ, sed tantùm ipsa præcipere valet, quæ spectant ad œconomicam Monasterii gubernationem. *Secunda* tamen sententia affirmat, quam tenent *Pasq. in Lauret. p.* 1. *n.* 761. et undecim alii AA. apud ipsum; et his adhæret *de Alex. c.* 6. §. 2. *Qu.* 7. Ratio, quia per Votum Obe-

dientiæ obligantur Moniales ad obediendum omnibus suis legitimis Superioribus. Legitima autem, et vera Superior dicenda est Abbatissa in suo Monasterio; cùm enim Pontifex Religionem approbat, approbat pariter inter Moniales ordinem superioritatis, et subjectionis: aliter quomodo Monasterium, et observantia Regulæ servari potest? Quare, licèt Abbatissa jurisdictionem non possit exercere, ut certum est et commune, potest tamen, saltem tanquam Ministra, exigere obedientiam per votum promissam circa res, quæ à Regula sunt præceptæ, vel quæ ad profectum Monialium juxta Regulam conveniunt. Et secunda sententia mihi videtur absolutè probabilior, cùm talis obedientia videatur absolutè esse necessaria ad observantiam Regulæ sustinendam; talis enim est in Monasteriis observantibus praxis universalis.

53. — II. Quæstio occurrit an possit Abbatissa dispensare cum suis Monialibus in Regulis, aut votis? Certum est quòd Abbatissa non potest authoritativo modo dispensare quoad observantias Religionis, nempe quoad jejunia frangenda, ad edendas carnes, etc. contra Regulam; sed bene potest dispensare ex commissione Prælati, ut notant *Lezan. Tamb.* cum *Alex. c.* 11. §. 1. *qu.* 4. Vel potest ipsa de se declarare aliquando, jejunium, vel aliud præceptum non obligare. Circa vota autem Monialium, pariter certum est non posse Abbatissam in illis dispensare, vel commutare, uti potest cum eis dispensare Episcopus, vel Prælatus Regularis, si sint exemptæ; sed conveniunt communiter DD. quòd abbatissa, ratione potestatis dominativæ, quam ob votum Obedientiæ habet supra suas subditas, sicut habent Parentes super filios, possit irritare earum vota sive de re supererogatoria, sive de re circa Regulas, ut docent *Nav. Sot. Tamb. Sylv.* cum *Alex. l. c. quæst.* 5. Et hoc etiamsi votum fuerit transeundi ad strictiorem Religionem, ut tenet *Pasq.* et adhæret *Alex. ib.* contra *Less. Pelliz. etc.*

54. — Dubitatur autem, an possit Abbatissa irritare votum Monialis emissum cum suo consensu? Negat *Rich.* Sed affirmant communiter *Sylv. et Armill.* quibus adhæreo cum *Tamb, Pasq. Alex. q.* 9. *et Salm.* modò adsit justa causa; aliàs si sine causa, peccabit, sed probabiliter non plus quàm venialiter. Vide dicta *de Voto l.* 3. *n.* 239. *v. Certum.*

55. — Vota Novitiarum non potest abbatissa irritare, sed tantùm suspendere eorum executionem, si probationi officiant ut *Less. et Sylv.* Si verò vota emissa fuerint à Novitia, dum adhuc erat sub potestate Parentum, tunc dicit *Alex. l. c. q.* 7 posse Abbatissam ea irritare, cùm ipsa tunc succedat in eamdem potestatem dominativam erga Novitiam.

56. — Quoad autem Obedientiam à Monialibus Episcopo debitam, plura alia adnotare oportet. Notandum I. quòd Moniales non tenentur obedire Episcopo circa electionem Officialium Monasterii, cùm hæc omnino ad Moniales spectet, ex Decreto S. C. apud *Pasq. in Lauret. n.* 770. Et prædictæ Officiales

possunt ad nutum eligentium amoveri, ut statuit *Trid. sess.* 25. *de Reg. c.* 2. Notandum II. quòd Episcopus potest Abbatissam ab Officio suspendere casu, quo ipsa Episcopum non præmoneat de professione facienda à Novitia, ex *Trull. l. c. c.* 17. Notandum III. quòd Episcopus potest numerum Monialium statuere, ut omnes admissæ commodè sustentari possint. Et hoc etiam in Monasteris exemptis : in his tamen debent intervenire etiam Prælati Ordinis. Ita *Salm. Tr.* 18. *de Priv. c.* 3. *n.* 14. *ex Trid. sess.* 15. *c.* 3. *et Const. S. Pii V, et aliis Declar. S. C.*

Notandum IV, quòd Episcopus singulis annis tenetur visitare Monasteria Monialium sibi subjecta per seipsum, vel Vicarium cum suo speciali mandato. Monasteria autem Pontifici immediatè subjecta etiam ab Episcopo sunt visitanda, sed authoritate Apostolica; exempta verò visitantur à Prælato Ordinis. Ita ex *Clement. Attendentes, de Statu Monac.* Sed quoad observantiam clausuræ etiam Monasteria exempta visitari debent ab Episcopo, tanquam Sedis Apost. Delegato, ita ut nullo modo possit Episcopus impedire ex Decr. S. C. apud *Bar. de Offic. Episc. Alleg.* 102. *n.* 7. Et præsumentes impedire, post tres monitiones, excommunicationem ipso facto incurrunt; ex *d. Clem.* ut supra. Vide *Alex. c.* 6. §. 4. *q.* 3.

57. — Notandum V, quòd in actu Visitationis Moniales ab Episcopo interrogatæ, vel à Prælato Ordinis, tenentur veritatem aperire circa observantias Regulæ, ut de *Alex. l. c. q.* 5. cum *Texeda :* etiamsi transgressiones sint leves, quia ordinariè ab istis incipit totius Regulæ relaxatio. Excusant tamen *Lezan. et Alex. ib.* Moniales à manifestando veritatem I. Si crimen sit emendatum : ex quo inferunt non teneri aperire alterius crimen ab annis plurimis (putà tribus, ut censet *Mascard.*) commissum, quia jam emendatum censetur. Et ob eamdem rationem, ordinariè ad denunciationem semper est præmittenda correctio; sed de hoc vide dicenda *infra ex n.* 249. II. Excusantur Moniales, si crimen sit occultum, et nulla præcesserit infamia, vel indicium evidens. III. Si constet Prælatum nullum remedium fore adhibiturum; vel si sciant Moniales crimen jam denunciasse alias, à quibus ipsæ illud audierunt, quia ad opus inutile nemo tenetur. IV. Si manifestatio vergat in damnum proprium. V. Si crimen cognitum sit sub secreto naturali; excipitur tamen, si crimen sit causa communis damni. Sed hæc vide fusiùs discutienda infra *ex n.* 246.

58. — Quoad Confessarios Monialium ab Episcopo approbandos; vide *de Sacr. Pœn. l.* 6. *n.* 576. Sed hîc libet alia utilia adnotare I. quoad Electionem Abbatissæ. II. quoad Privilegia Monialium et Regularium.

I. DE ELECTIONE ABBATISSÆ.

59. — Notandum I. quòd ex *Trid. Sess.* 25. *de Reg. c.* 7. non debet eligi Abbatissa minor 40 annis, et quæ 8 annis post professionem laudabiliter vixerit; aliàs electio est nulla, ut ex De-

clar. S. C. apud *Alex. Conf. Mon. c.* 9. §. 1. *q.* 1. Imò aliàs, aliqui dicunt Moniales privari facultate eligendi pro illa vice: sed probabiliùs putat oppositum *Passerinus*. Casu tamen, quo desit in Monasterio, quæ talem ætatem habeat, ex eodem Trid. potest eligi Monialis habens 30 annos, et 5 professionis: vel alia ex alieno Monasterio ejusdem Ordinis, et etiam alieni Ordinis, sed hoc nonnisi cum assensu S. C. ut notat *Pasq. in Laurent.* n. 680. Si verò adest jam in monasterio Monialis 40 annorum (nisi ista sit verè inhabilis) nequit eligi alia, etsi habilior, sine dispensatione S. C. ut *Alex. l. c. q.* 2. ex Decr. S. C. Et hîc notandum, quòd, sicut Abbatissæ, sic et Procurator Monasterii debet in quocumque triennio mutari, ex alio Decr. S. C. apud *Alex. cap.* 6. §. 2. *q.* 13.

Not. II. quòd non possunt eligi in Abbatissas illegitimæ, infames, neque corruptæ, ut viduæ, ex Decl. S. C. nisi corruptio fuerit occulta. Vide *Alex. d. c.* 9. *Art.* 1. *q.* 5. Item neque cæcæ, aut surdæ, ex *c. Hinc.* §. *Cæcus Dist.* 49. *et c. Constitutionem. De Verb. signific.* Idem de muta dicunt DD. apud *Alex. q.* 6.

Not III. quòd ad electionem Abbatissæ non admittuntur Conversæ, sed tantùm Choristæ professæ, *Suar. Lez. Tamb. Alex. c.* 9. §. 2. *q.* 1. Not. IV. quòd, si qua Monialis est in lecto infirma, ejus votum etiam est recipiendum vel per scriptum sigillo munitum, vel per duas Moniales à Præsidente electionis deputatas. Ita *de Alex. ib. q.* 2. ex Decr. S. C. Not. V. quòd, si electio ob discordiam non compleatur, non potest Prælatus præsidens dare suum suffragium, ut ex pluribus Decr. S. C. sed bene potest præfigere tempus ad electionem, quo elapso, ipse Abbatissam deputabit. Ita pluries declaravit S. C. apud *Alex. q.* 3. Not. VI. quòd Monialis, quæ jam suam dedit vocem, nequit ampliùs illam revocare, commun. DD. Cùm autem electio fit per scrutinium, præcipit *Trid. l. c.* quòd vota secretè præstentur Notario et 4 vel 5 aliis assistentibus: alias electio est nulla, ut dicunt *Garcia*, *Zeroll. Rot. et de Alex. q.* 5. Etiamsi aliter fiat ex ignorantia ut *Tamb. et Ricc.* ex Decr. S. C. Ad electionem autem sufficit major pars votorum, ut *Mirand. Rodriq.* etc. cum communi apud *Alex. q.* 6. contra *Tamb. et alios*, qui requirunt duas tertias partes.

Not. VII. quòd in electione Abbatissæ, ut præcipit *Trid. cod. l.* Prælati, qui præsident, debent esse extra Claustra. Putant tamen *Pasq. Miranda*, *et de Alex. c.* 9. §. 2. *q.* 7. quòd urgente justa causa (putà, si timeantur rixæ, etc. ut ait *Miranda de Mon. q.* 2. *art.* 15.), possunt tunc Prælati Claustra introire. Proinde hîc notandum, quòd in Monasteriis non exemptis, vel Sedi Apostolicæ submissis præsidet Episcopus: In exemptis verò Prælatus Regularis unà cum Episcopo, ex *Const. Greg. XV.* Tunc tamen Episcopus tantùm assistit, sed vota non excipit: *Alex. ex Decr. S. C. q.* 8. Facta autem electione, nisi aliud obstet, debet in eodem loco electio confirmari à Prælato præsidente, scil. ab Episcopo, vel à Prælato Regulari in Monasteriis

exemptis, vel à Sede Apostolica, si Monasterium illi sit immediatè subjectum. Vide *Alex. c.* 9. §. 4. *q.* 1. Et hæc confirmatio potest fieri etiam à Prælato absente, et adhuc etiam, extra Diœcesim degente, ut tenet *Pasq.* (contra *Tamb.*) nisi adsit oppositio, apud *Alex. q.* 3. Item, Abbatissa nequit officium exercere ante confirmationem. Ipsa debet etiam benedici in Ecclesia exteriori ab Episcopo, vel Prælato Regulari intra annum, aliàs privatur officio ; talis autem Benedictio potest alteri committi, etiam simplici Sacerdoti ; *Pasq. et Alex. q.* 8. Sed in his omnibus, ut notant *Tamb. Azor. etc.* cum *Alex. q.* 8. attendenda est Monasteriorum consuetudo.

Not. VIII. Quòd Abbatissæ possunt eligi per triennium, vel per singulos annos, sed non ultra triennium, aliàs electio est nulla. Et insuper Abbatissa triennalis debet per triennium vacare, *ex Const. Greg. XIII. Exp. etc.* Neque in Vicariam eligi potest, si fortè nova Abbatissa deficiat, quia præcipit Pontifex ut Abbatissa anterior *per triennium omni prorsus careat authoritate.* Vide *Alex. c.* 9. §. 3. *q.* 2. Dicit autem *Alex. q.* 4. cum *Rodr.* quòd in Collegiis Oblatarum bene potest eligi Superior perpetua, quia tantùm de veris Monialibus professis loquentur Bullæ.

Alia hîc addere expedit.

II. DE PRIVILEGIIS MONIALIUM ET RELIGIOSORUM.

60. — Hîc prænotandum quoad privilegia Regularium quòd omnes Ordines Regulares communicant in privilegiis aliorum Ordinum, sine Mendicantium, sive non, ut constare ex privilegiis concessis asserunt *Salm. Tr.* 18. *de Priv. c.* 1. *num.* 90. cum *Lez. Tamb. Miranda, Pell. Rodr. et communi.*

Hinc notandum I. quòd Moniales gaudent iisdem privilegiis (de quibus sunt capaces) Religiosorum ejusdem Ordinis; ita *de Alex. Conf. Mon. c.* 10. *q.* 1. cum *S. Ant. Pal. Rodr. Tamb. etc.* contra *Sanch. Barb. et alios.* Ratio, quia, cùm ipsæ vivant sub eadem Regula, sunt pars Ordinis, et ideo Ordinis privilegiis meritò gaudere debent. Et hoc, etiamsi in Privilegio exprimatur concessio fieri *viris, aut masculis;* et etiamsi Moniales sint Episcopo subjectæ, ut tenent *Salm. l. c. n.* 92. cum *Suar. Pelliz. Pal. Bon. Bordon. et Alex. c.* 10. *q.* 2. qui notat cum aliis *q.* 3. gaudere etiam privilegiis aliorum Ordinum suo Ordini communicatis.

61. — Ex hoc infertur I. cum *Lez. Pasq. et Alex. q.* 5. Abbatissam posse dispensare in jejuniis, Officio, etc. juxta Privilegia sui Ordinis Prælatis concessa ; quia, licèt ipsa non possit per se dispensare defectu authoritatis spiritualis, potest hoc tamen Prælati commissione, quæ præsumitur ei facta, statim ac fuit electa in Abbatissam. Infertur II. Moniales Episcopo subjectas bene posse uti privilegio, v. gr. recipiendi absolutionem etc. à proprio Episcopo, quando cuicumque Regulari privilegium est

concessum; secus tamen, si facultas absolvendi non est Regularibus concessa, sed tantùm Prælato illius Ordinis; ita *Alex.* cum *Cespedes cap.* 10. *q.* 4. Infertur III. cum *Salm. tr.* 10. *de Censur. c.* 9. *n.* 65. *et Viva*, *Roncagl.*, *Rodr. Alex. c.* 1. *q.* 6. (quidquid dicant *Nav. Barb. etc.* apud *Alex.*) omnes Regulares utriusque sexûs tempore Interdicti Generalis posse in suis Monasteriis Divina peragere, prout Officia recitare, Missas celebrare, etc. submissa tamen voce, januis clausis, sine campanis, et exclusis nominatim interdictis, vel qui causam Interdicto dederunt, ut concessum fuit in cap. *Alma Mater*, *de Sent. Exc.* Item posse Eucharistiam suscipere, Missas audire, ut *Salm. n.* 48. cum *Pal. Laym. Henr. Sayr.* Item suscipere Extremam Unctionem, ut ibi *Salm.* cum *Pal. Avil. Henr.* etc. Et ad hæc Regulares ex privilegio possunt admittere omnes Monasterii famulos, Procuratores, operarios, ut concessit Alex. IV. Et idem concessit Eug. IV pro Beatis et Tertiariis : exceptis tamen semper specialiter interdictis, etc. ut supra *Salm. n.* 66. *Alexand. qu.* 7. *etc.* Et possunt etiam publicè celebrare in pluribus Festis, ut Paschatis, Pentecostes, Nat. Domini, Ass. B. V. Mariæ : item SS. Sacramenti et Octavæ, Concept. Annunt. et Nat. B. V., Sanctorum Titularium Ecclesiæ, et Sanctorum proprii Ordinis : Item in Festis Circumcisionis, Epiph., SS. Trinitatis, Apostolorum, S. Joan. Baptistæ, S. Luciæ, S. Marci, omnium Sanctorum, omnium Defunctorum. Vide *Salm. n.* 61. 62 *et* 64. Nec obstat dicere quòd *Trid. Sess.* 25. *de Reg. c.* 12. præceperit Interdicta etiam à Regularibus in eorum Ecclesiis servari; nam probabiliter respondet *Alex. d. c.* 10. *q.* 8 *et* 10. cum *Peyrin. Sorb. etc.* mentem Trid. fuisse tantùm compescere aliquos Fratres, qui vi quorumdam privilegiorum prætendebant nullo modo Interdicta ab Ordinariis emanata servare; non autem abrogare privilegium Religiosis, etiam Clericis in *d. c. Alma Mater*, ad commune bonum concessum, ut supra, tempore Interdicti.

62. — Notandum II. quòd in Ecclesiis Monialium non possunt sepeliri personæ laicales; nisi ibi habeant jus Sepulturæ, vel nisi obtineatur concessio à S. C. ut pluribus Declar. apud *Alex. c.* 9. *qu.* 10. Et tunc Officia defuncti peragenda sunt vel à Confessario Monialium, vel à Regularibus ejusdem Ordinis, si sint exemptæ, non autem à Clerico, ut *Barb. Lez. etc. cum Alexand. q.* 11.

63. Notandum III. Circa *Divinum Officium* plura privilegia Regularibus fuisse indulta. Clemens VII concessit Monialibus Clarissis Privilegium, uti refert *Alex. cap.* 10. *q.* 13. (At *Salmant. Tr.* 16. *de Prio. cap.* 3. *n.* 61 *et* 62. dicunt hoc privilegium concessum fuisse universis Monialibus) quòd possint satisfacere per Officium laicarum, si judicio Prælati, vel Confessarii, vel Abbatissæ non sint satis instructæ ad Officium Chori. Idem Clemens concessit omnibus Regularibus infirmis, vel eis qui infirmis inserviunt, satisfacere per 7 vel 6 Psalmos à Superiore assignandos, cum 7 *Pater*, et duobus *Credo*. Item Innoc. IV per Bal-

lam X concessit Monialibus S. Claræ, et inde aliis per communicationem, satisfacere cum Officio laicarum, si non dicant Horas Canonicas, ex quacumque rationabili causa, nempe si Monialis sit scrupulosa, si sit extraordinariè defatigata, vel occupata in utilibus ministeriis. Ita *Salm. l. c. n.* 62. *Alex. q.* 13. Et notant 1. ibi *Salm.* hoc privilegio uti posse per se, sine licentia Superiorum. Notant 2. *Salm. ib. n.* 61. cum *Pelliz*, quòd, si Moniales fortè culpabiliter omittant dicere Officium laicale, non peccant graviter, quia tunc se habent ut laicæ, quæ ad talem recitationem non tenentur sub mortali. Notant 3. eodem privilegio uti posse omnes Religiosos, qui communicationem habent privilegiorum; quia ex communi sententia, sicut Moniales privilegiis Religiosorum uti valent, sic è converso. Et pro causa eis sufficiet, si concionentur in Quadragesima (etsi non quotidie) cum magno labore; si confluat multitudo pœnitentium: si laxati sint ex itinere, vel concione: item si sint lectores, aut studentes, qui pro majore parte diei vacent studio S. Scripturæ, aut SS. Canonum, aut Theologiæ Scholasticæ, vel Moralis. Ita *Salm. ibid. n.* 56. 57 *et* 63. cum *Pasq. etc.*

64. — Item Martin. V concessit Monachis S. Hieronymi, ut qui sine tædio Officium non valent dicere ob infirmitatem, etiam postquam convaluerint, satisfaciant recitando id quod suis Confessariis visum fuerit. Item Leo X concedit Fratribus Minoribus Officia prolixiora anticipare, et breviora reservare pro diebus, in quibus minùs occupantur in concionibus, et confessionibus, aut studio, ut putant *Salm. n.* 59. cum *Rodr. Tambur. Pelliz etc.* contra tamen *Lezan.* Item Leo X concessit Regularibus privilegium recitandi Officium privatum mentaliter: et, licèt *Alex. c.* 10. *q.* 16. cum *Pelliz. Less. Tamb. Lugo etc. apud Salm.* teneant hoc privilegium fuisse revocatum à Gregor. XV et Urban. VIII, qui revocarunt omnia privilegia vivæ vocis Oraculo concessa, prout tale fuit hoc privilegium ut communiter DD. asserunt; attamen probabiliùs contradicunt *Salm. Tr.* 16. *c.* 3. *n.* 53. cum *Nav. Hurt. Henr. Villal. Tamb. de Sacr. Mis. Rodr. Leand. etc.* Quia, ut aiunt, prædicta revocatio respexit tantùm privilegia oretenus concessa ante S. Pium V. Non autem hoc, quòd à S. Pio confirmatum fuit per Bullam, quam referunt *Pell. et Peyr.* Addunt, quia privilegium Leonis fuit declaratio juris communis in *cap. Dolentes*, *de Cel. Miss.* ut idem *Lezana* concedit. At Oracula vivæ vocis, quæ sunt declarationes juris communis, vel Bullarum, tunc minimè revocata fuerunt, ut fere omnes dicunt, prout testantur *Salm. d. n.* 53. Id autem quod objicit *Peyrin.* nempe quòd dictum privilegium ad summum concessum fuit pro ea parte, quæ secretò dicitur in Officio publico, vel in Missa, ut exprimunt verba Privilegii relata à *Salm. l. c. n.* 51. minimè obstat, nam ibi in fine sic additur: « Et quòd » eodem modo possit facere, qui solum dicit Officium per se: » cùm prolatio verbalis sit præcipuè, ut ab aliis intelligatur. » Ergo (rectè arguunt *Salm. n.* 54.) recitatio privata, ubi nihil

dicitur, ut ab aliis intelligatur, et potest ex hoc privilegio tota mentaliter fieri.

Sedulò hîc notandum quoad omnia privilegia Religiosorum, quòd Superior potest ex justa causa aliquando limitare privilegia subditorum, quia hæc semper concessa intelliguntur, ut non præjudicent potestati dominativæ, quam ob votum Obedientiæ Superior super subditos habet. Poterit etiam Abbatissa moderari pœnitentiam à Prælato Moniali impositam, si adsit justa causa, et accessus ad superiorem non pateat. Ita *Alex. cap.* 11. §. 1. *qu.* 28. Ultimò notandum, quòd ex Bulla Pauli V, §. 8. omnes Regulares professi (sicut et Ordinarii locorum) gaudent indulgentiis concessis cuicumque Ordini Religioso, ut notat *Alex. c.* 10. *qu.* 18.

DUBIUM V.

Qui possint, vel teneantur ingredi Religionem.

65. Quibus non liceat Religionem ingredi? — **66.** In qua necessitate Parentum prohibeatur filiis Religiosos fieri? — **67.** Quando filii jam professi teneantur a Religione egredi ad subveniendum Parentibus? — **68.** An peccent filii Religionem ingredientes, invitis aut insciis parentibus? — **69.** Quando prohibeatur Parentibus Religionem intrare ob necessitatem filiorum? — **70.** An liceat relinquere Fratres, aut Sorores in necessitate? — **71.** An debitis gravati possint Religionem ingredi? Quid si jam sint Professi? — **72.** Voventes Religionem, quando teneantur, vel excusentur ingredi? — **73.** Quando liceat ad aliam Religionem laxiorem, vel strictiorem transire? — **74.** An Parochi possent Religionem ingredi, Episcopo contradicente? — **75.** An Episcopus possit impedire Clericos a Religione? — **76.** An, et quando Episcopi possint deserere Ecclesias suas, aut permutare? — **77.** An peccent graviter Parentes, avertendo filios à Religione? — **78.** An, et quomodo aliquis vocatus ad Religionem peccet, si vocationem suam negligat adimplere?

65. — «Resp. 1. Omnes illi, et soli possunt ingredi Religionem, » qui sunt sui juris, nec aliis obstricti: qui verò aliis obstricti » sunt, non possunt sine eorum consensu. *Less. l.* 2. *c.* 41. *d.* 3. « Unde 1. non possunt ingredi Religionem impuberes, quia » subsunt parentibus, vel tutoribus, quoad vitæ dispositionem. » 2. Nec filii, si parentes sine illis se alere nequeant. *Laym.* » *l.* 4. *t.* 5. *c.* 4. *n.* 1. et supra *l.* 3. *t.* 3. *n.* 335. 3. Nec servi sine » consensu dominorum. 4. Nec qui decepit virginem sub pro- » missione matrimonii. 5. Nec is, qui non est solvendo credito- » ribus modò in seculo manendo possit intra paucos annos sol- » vere. *S. Th.* tamen, *Sylo. Fumus*, *v. Religio*, et alii putant, » illum posse bona præsentia cedere creditoribus; quia persona » hominis liberi non est pecunia obligata. 6. Nec Episcopus, » sine consensu Papæ, cui juramento se obstrinxit; præterquam » quòd sit obstrictus suæ Ecclesiæ, sicut maritus uxori. 7. Nec » conjuges post matrimonium consummatum, nisi vir per vim » consummasset ante expletos 2 menses, qui eis à jure conce-

» duntur, aut nisi alter conjugum commisisset adulterium : tunc » enim innocens ingredi posset. »

66. — Notandum hîc I. quòd, si filius profiteatur Religionem, relinquendo Parentes in necessitate, professio, hoc non obstante, bene valida est. Notandum II. quòd, si filius in seculo manens nullo modo necessitati Parentum possit subvenire, licitè Religionem ingredi potest. Notandum III. quòd si filius in seculo manere non possit sine gravi periculo labendi in aliquod grave peccatum, licitè etiam ingreditur Religionem quacumque necessitate laborent Parentes, quia temporali vitæ Parentum præferri quidem debet spiritualis salus filii. Ita *S. Thomas Quodlib.* 10. *art.* 9. ubi ait : « Aut iste, qui habet propositum intrandi » Religionem, videt in seculo non posse vivere sine peccato » mortali, vel non de facili ; si timet sibi periculum peccati mor- » talis, cùm magis teneatur saluti Animæ suæ providere, quàm » corporali necessitati Parentum, non tenetur in seculo rema- » nere. » Sanctum Doctorem sequuntur *Sanch. Dec. l.* 4. *c.* 20. *n.* 11. *Pal. tr.* 16. *D.* 1. *p.* 7. §. 5. *n.* 7. *et Salm. tr.* 15. *de Statu Relig. c.* 3. *n.* 50. *cum Lezana, Garcia, Peyrino, etc.* Intellige tamen (ut bene advertunt *Salm. l. c.*) si periculum sit proximum, et tale, ut à filio, manendo in seculo, moraliter vitari non possit.

Sed nunc quæritur, quænam necessitas Parentum prohibeat filios Religionem ingredi ? Et è converso quænam necessitas filiorum prohibeat Parentes Religiosos fieri? Sic respondet, et docet *S. Th.* 2. 2. *q.* 189. *art.* 6. loquendo de filiis : « Parentibus » in necessitate existentibus, ita quòd eis commodè aliter subve- » niri non possit, non licet filiis Religionem intrare. » Secus autem dicit, si Parentes *filiorum obsequio non multum indigeant.* Hinc dicunt *Sanch. Dec l.* 4. *c.* 20. *Less. l.* 2. *c.* 41. *n.* 34. *Salmant. de Stat. Relig. c.* 3. *n.* 53. cum *Suar. Peyrin. Pal. Bon. et communi*, quòd filius nequit ingredi Religionem, relinquendo Parentes in necessitate sive extrema, sive gravi (non autem communi), etiamsi filius votum Religionis emiserit. Secus autem, si necessitas sit communis, aut si illi tantùm aliqualem patiantur statûs diminutionem, ut videtur docere *S. Thomas Quodl.* 10. *art.* 9. ubi : « Si sine ejus obsequio Parentes nullo modo vivere » possunt, sic tenetur eis servire, et alia opera perfectionis præ- » termittere. Si verò sine ejus obsequio possunt aliqualiter sus- » tentari non honorificè, propter hoc non tenetur opera perfec- » tionis dimittere. »

67. — Hoc dicendum de filiis nondum in Religione professis ; Sed magna quæstio est an, Parentibus egestate pressis, Filius jam professus teneatur egredi ut eis subveniat? In necessitate extrema, certum est teneri ; dicunt tamen *Salm. de IV. Præcepto c. unic. n.* 11. quòd hoc non procedit, si filius è Claustro possit subvenire, quin egrediatur ; nec si patris necessitas non sit evidens, et Prælatus licentiam neget, judicans necessitatem non esse talem, quia in dubio standum est judicio Superioris. At

dubium majus est, si necessitas Parentum sit evidens, sed tantùm gravis? Adest triplex sententia : *Prima* dicit teneri filium egredi, quia per votum non extinguitur obligatio naturalis filii erga Parentes. Ita *Henr. de Pandao, Cord. etc. ap. Salm. l. c. n.* 12. *Secunda* sententia distinguit, et dicit, quòd si necessitas Parentum antecedit Professionem, filius tenetur egredi, quia obligatio jam contracta non extinguitur per Professionem : secus, si Professionem subsequitur. Ita valde probabiliter *Elbel. de* 4. *Pr. n.* 552. *cum Less. etc. Tolet. summ. l.* 5. *c.* 1. *num.* 9. *et Navar. Suarez, Sylvest. etc. ap. Salm. num.* 13. *Tertia* sententia probabilior docet in tali casu non teneri, nec posse filium egredi sine licentia, sive necessitas Parentum præcedat Professionem, sive non. Et probatur ex *D. Th.* 2. 2. *q.* 101. *art.* 4. *ad* 4. ubi ait : « Ille verò qui jam est in Religione Professus, reputatur » jam quasi mortuus mundo : unde non debet occasione susten- » tationis Parentum exire è Claustro. » Tenetur tamen, salva sui Prælati obedientia, et suæ Religionis statu, media adhibere, quibus suis Parentibus subveniatur. Probatur inde ratione, quia sicut filius conjugatus non tenetur relinquere uxorem, et adire Parentes, ut eos alat, sive necessitas Matrimonium præcedat, sive non ; quia jam statum suscepit, in quo tenetur magis adhærere uxori quàm Parentibus. Sic neque Religiosus tenetur Claustrum deserere ad subveniendum Parentibus. Ita cum *Bus. de* 4. *Præc.* vide *l.* 3. *n.* 335. *in fin. n.* 5. *S. Thom. l. c. et Quodl.* 3. *art.* 16. *ac Quodl.* 10. *art.* 9. *Sanch. Dec. l.* 4. *c.* 20. *n.* 17. *cum Caj. S. Anton. Arm. Tab. etc. Bon. de* 4. *Præc. p.* 5. *n.* 7. *Salm. n.* 14. cum *Fag. Bord. Rodr. etc.*

Nota hîc obiter Decretum SS. N. P. Bened. XIV, incipiens *Pontificia*, editum die 28 Maii 1745, notandum in suo *Bullar. t.* 2. *N. VII.* ubi præcipitur, quòd Regulares extra Claustra degentes (sicut et in civilibus) sint subjecti Ordinario, qui eos etiàm corrigere debet.

68. — Quæritur inde, an peccent filii Religionem ingredientes, invitis aut insciis Parentibus ? Dixit Lutherus, ut refert *Bellarm. Contr. t.* 1. *de Monach. c.* 36. *n.* 1. peccare filios intrando in Religionem sine Parentum consensu ; cùm teneantur ipsis in omnibus obedire. Sed hoc reprobatum fuit à Conc. Toletano. X. *c. ult.* ubi omnino concessum fuit filiis Religionem suscipere sine Genitorum licentia, modò annos pubertatis compleverint : « Parentibus (verba Concilii) filios Religioni tradere, » non ampliùs quàm usque ad decimum quartum eorum ætatis » annum licentia poterit esse. Postea verò, an cum voluntate » Parentum, an suæ devotionis sit solitarium votum, erit filiis » licitum Religionis assumere cultum. » Idem sancitum fuit per Conc. Tiburtinum Can. 24. Idem docuerunt S. Ambr. S. Hieronym. S. August. S. Bern. S. Thom. et alii cum S. Joann. Chrysost. qui generaliter loquendo scripsit : « Cùm spiritualem » (salutem) impediunt Parentes, nec cognoscendi quidem sunt. » Hinc communiter docent DD. non teneri filium Religionem

omittere, causa vitandi scandala Parentum. Ita *S. Thom. 4. D. 38. q. 2. art. 4. q. 2. ad 2. Pal. de Char. D. 6. part. 16. n. 6.* cum *Suar. Vasq. etc. Spor. de Scand. c. 1. n. 31. cum Val. Salm. tr. 21. c. 8. n. 87 cum Cano, Led. Hurt. etc.* Quamvis autem præfati AA. advertant debere filium eo casu aliquantulum expectare, donec Parentes moneantur de eorum obligatione; imò, si ipse facilè et tutò possit ipsorum consensum obtinere, par esse, ut non discedat sine Parentum benedictione. Hoc tamen intelligendum, ut mox videbimus, nisi probabile sit periculum, quòd Parentes injustè illi impediant executionem suæ vocationis. Ideo ut plurimùm in praxi filii excusantur, si insciis Parentibus domum relinquant.

Certum est, quòd circa statûs electionem non tenemur Genitoribus parere, ut docet communis sententia DD. cum *S. Thom. 2. 2. q. 104. a. 5.* qui ait : « Non tenentur nec servi dominis, » nec filii Parentibus obedire, de matrimonio contrahendo, vel » virginitate servanda, aut aliquo alio hujusmodi. » Dubium igitur fit, an filius teneatur in his consulere Parentes, ut ab ipsis rectum consilium accipiat? Quoad statum conjugalem, *Sanch. de Matr. lib. 4. D. 23. n. 10. cum Con. et aliis,* censent teneri filium Parentes consulere, quia in tali negotio ipsi majorem experientiam quàm juvenes, habent. Sed adhuc circa matrimonia *Castrop. Henriq. et Salm.* cum aliis, authoritati *S. Thomæ* innixi (Vide *de Matr. l. 6. n. 849. v. Tertia sententia*) excusant à culpa gravi filium, insciis Parentibus, matrimonium contrahentem. Quidquid tamen sit de hoc, rectè dicit P. Pinamontius in aureo Libello (cui titulus *Vocaz. vittoriosa c. 3.*) quòd circa electionem Statûs Religiosi nec tenentur, nec expedit, quòd filii consilium Genitorum expectant; quia in hoc non tantùm ipsi nullam experientiam habent, sed etiam quia Parentes ob proprium commodum mutantur in hostes, ut ait *S. Th. 2. 2. q. 189. art. 10.* loquens de vocatione Religiosa : « Frequenter amici carnales » aversantur profectui spirituali. » Etenim frequentiùs parentes malunt filios perire cum eis, quàm salvari sine eis, ut dicit *S. Bern. Ep. 111.* unde exclamat : « O durum patrem, ô sævam » matrem! O Parentes crudeles et impios! non Parentes, sed » peremptores; quorum dolor salus pignoris? quorum consolatio » mors filii est. Ibidem. » Hinc sic advertit *Porrecta apud S. Th. l. c.* « (Si Deus vult animam ad se vocatam oblivisci patrem, et domum patris, suggerit utique per hoc, quòd vocatus ab ipso ad Religionem, non debet suorum carnalium consilium interponere Vocationis executioni.) » Et S. Cyrillus apud eumdem S. Th. ibid. explicans illud : « Nemo mittens manum ad aratrum, et » respiciens retrò, aptus est Regno Dei. » *Luc. 9. 62.* inquit : « Aspicit retrò, qui dilationem quærit cum propinquis confe- » rendi. » Ideo *S. Thom. Opusc. 17. c. 10.* absolutè vocatos animadvertit, ut diligenter caveant, ne de sua vocatione consilium à Parentibus accipiant : « Ab hoc consilio primo quidem amo- » vendi sunt carnis propinqui, dicitur enim : Causam tuam tracta-

» cum amico tuo. Propinqui enim carnis in hoc negotio amici non » sunt, sed inimici juxta sententiam Domini : Inimici hominis » domestici ejus. » Ex his omnibus concluditur, non solùm non peccare filios Religionem assumentes, Parentibus inconsultis : sed ordinariè loquendo, valde errare, si participes eos faciant de sua Vocatione, ob periculum cui se exponunt, se ab illa averti; et hoc utique confirmatur ab exemplo tot Sanctorum, quorum discessus, parentibus insciis aut invitis, Deus etiam miraculis approbavit, et benedixit. Idemque sentit doctus *P. Elbel de Præc. n.* 538. dicens : « (Si filius se sentiat à Deo vocatum ad statum religiosum, et advertat Parentes id ægrè laturos, atque ex affectu carnali, ac futilibus motivis se opposituros, non tenetur eos consulere, quia consultiùs aget rem eis celando, juxta illud *Matth.* 8 ubi Christus Dominus discipulum reprehendit nolentem eum illico sequi ob patrem priùs sepeliendum.)» An autem peccent graviter Parentes avertentes filios à Religione, vide *infra n.* 77.

69. — E converso docet *S. Thomas eodem loco*, non licere Parentibus Religionem intrare, non solùm cùm filios in necessitate gravi relinquere deberent, sed etiam si omnino prætermittere deberent eorum curam, *id est*, *non prævoiso* (sunt verba S. D.) *qualiter educari possint.* Hoc tamen intelligitur, ut dicunt *Salm. d. c.* 3. *n.* 52. cum *Suar. Pal. Pelliz.* de filiis non emancipatis, quos Parentes nequeunt in seculo relinquere, quin eis provideant de necessariis tam ad sustentationem quàm ad instrumentum morum. Secus autem de filiis emancipatis, quos Parentes, ordinariè loquendo, nec alere, nec instruere ampliùs tenentur, nisi filii per accidens gravi necessitate laborent.

70. — Fratres autem et sorores non licet deserere in necessitate extrema, sed licet in gravi; quamvis ratione caritatis posset quis differre, et etiam omittere statum Religionis ad subveniendum fratribus graviter indigentibus. Si verò votum habeat Religionis, in tali casu non posset differre per longum tempus, sine dispensatione. Ita *Salm. ib. num.* 54. cum *Sanch. Suar. Pal. Azor. Pelliz. Bonac.*

71. — Quæritur inde, an debitor ære alieno gravatus possit Religionem ingredi? Adsunt tres sententiæ. *Prima* sententia cum *Gers. Pal. Val. Suar. Reg. Mol. Bon. etc.* apud *Salm. de Rest. c.* 1. *num.* 289. *et Holzm. de Restit. n.* 518. absolutè negat, quia hoc esset contra naturale præceptum justitiæ, lucrum spirituale quærere cum damno creditoris, cui debitor ex justitia solvere tenetur. *Secunda* sententia, quam tenent *Sanch. Dec. l.* 4. *c.* 19. *n.* 8. cum *Major*, *Nav. Az. et Salm. l. c. n.* 290. distinguit, et dicit, quòd si debitor in seculo manens brevi tempore probabiliter, et sine magna difficultate acquirere sua industria possit quod debet, vel notabilem debiti partem, ut solvat; tunc tenetur exspectare. Secus, si diu exspectare deberet, vel si sine notabili difficultate satisfacere non potest. Quale autem tempus censendum sit breve? *Maj.* putat triennium : *Sanch.* autem cum *Nav.* biennium. *Tertia* verò sententia absolutè docet debitorem statim

posse Religionem ingredi, bona sua creditori cedendo Hanc tenet *S. Th.* 2. 2. *q.* 189. *a.* 6. *ad* 3. et eum sequuntur *S. Anton. Sylo. Cajet. Palud. Tabien. Ang. Armill. Arag. etc.* apud *Sanch. l. c. n.* 7. ac probabilem putat *Sa.* Et hoc, etiamsi solutio promissa fuerit cum juramento, ut notant *ib. S. Anton. Sylo. Tab. et Sa.* Ratio *S. Th.* hæc est : « Propter pecuniam persona liberi » hominis secundùm jura Civilia non obligatur, sed solùm res : » quia persona liberi hominis superat omnem æstimationem pe- » cuniæ : unde licitè potest, exhibitis rebus suis, Religionem in- » trare ; nec tenetur in seculo manere, ut procuret unde » debitum reddat. » Rationem hanc rejicit *Sanch.* cum *Med. d. n.* 7. dicens non esse verum, quòd persona debitoris non sit creditoribus obligata ; aliàs, ait, iniquè debitor carens bonis in carcerem à Judice detruderetur. Sed respondetur, quòd obligatio personalis, quæ inest debitori, non jam est ratione personæ, sed ratione bonorum, ut docet *S. Th. l. c.* et prout certum asserunt *Salm. d. c.* 1. *n.* 224. Unde, supposito quòd debitor in seculo maneat, et liber potensque sit bona acquirere, bene remanet sua persona obstricta ad bona acquirenda, cùm possit sine magno sui detrimento ; et tunc remanet obligata persona debitoris, non jam directè ratione suî, sed indirectè ratione bonorum ad quæ acquirenda potens est, cùm teneatur tunc non solùm dare quæ habet, sed etiam procurare possibilitatem solvendi, dum potest acquirere sine magno damno suæ libertatis. Secus tamen dicendum, supposito quòd velit seculum relinquere, et Deo se totum dicare in religione, ubi impotens redditur ad solvendum ; tunc enim liberam habet personam, ut de ea in Dei obsequium disponere possit : et quoad debitum solvendum sufficit, si omnia sua bona creditoribus cedat. Aliàs, si in seculo manere teneretur esset directè, et per se obligata persona debitoris ob pecuniam debitam, quod absolutè negatur, quia libertas hominis omnem æstimationem pecuniæ excedit, ut loquitur supra *S. Thom.* Adde (et sic respondetur rationi primæ sententiæ) quòd Præceptum naturale non obligat, quando debitor nequit satisfacere, nisi cum tanto detrimento suæ libertatis, et cum onere subeundi, in seculo manendo, periculum æternæ salutis ; nemo enim in contractu cum hoc onere præsumitur velle se obligare. Et, sicut quis non tenetur in seculo manere ad servandam promissionem Matrimonii (nisi per eam copulam extorserit), ita nec etiam, qui debitum contraxit. Et hoc, etiamsi debitum sit ex delicto, ut tenent *Salm. cum aliis d. n.* 290. quia pariter iste debitor non est obstrictus cum tanto onere, ut Religionis meliori statu privari debeat. Hæ tres sententiæ sunt omnes probabiles, sed probabilior mihi videtur secunda ; modò ex illa brevi mansione in seculo non immineat probabile periculum incidendi in peccata, vel amittendi vocationem ad Religionem. Conveniunt autem DD. ad dicendum, quòd prædicta quæstio currit, cùm debita sunt certa : at, si incerta sint, procul dubio statim debitor Religionem ingredi potest ; quia, cùm obligatio elargiendi debita incerta pau-

peribus non sit ex justitia, et jure naturali, sed ex pietate, et jure Ecclesiastico, ut probant *Salm. de Rest. c.* 1. *n.* 211. cum *Less. Vasq. Bann. Vill. Led. etc.* contra alios, ideo bene talis debitor potest, omissa restitutione, Religionem petere, cùm nihil sit tam pium, quàm se, suaque omnia Deo in Religionem dicare. Ita *Sanch. l. c. n.* 4. *Lugo, Suar. Pal. etc.* cum *Salm. c.* 16. *n.* 287.

Advertendum tamen quòd hæc locum habent de jure naturali. At Sixtus V. per Bullam datam anno 1587. reddit inhabiles ad Religionem debitores, qui dilapidaverunt sua bona, vel qui deponere debent rationes, antequam debita solverint, aut rationes reddiderint: et licèt Clemens inhabilitatem abstulerit, reliquit tamen prohibitionem. Hoc verò intelligendum, ait *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 444. cum *Sanch. et Ills.* de iis, qui aliter non possunt satisfacere, nisi in seculo manendo, et à quibus sperari potest solutio; item si magna sint debita, superantia facultates proprias, cùm dicatur in Bulla, *ingenti ære alieno* gravatis. Præterea dicit *Croix* cum *Sanch. et Dic.* hoc non procedere pro Monialibus, nec pro Equitibus Ordinum Militarium, quia hi in odiosis non comprehenduntur nomine Religiosorum: insuper neque pro iis, qui gravantur debitis tantùm incertis. Nec pro iis, qui sine culpa gravi inciderunt in impotentiam; nam Bulla est tantùm pro dilapidatoribus, ut notat *Croix* ibid. cum *Dic.* nec pro debitoribus ratione donationis, *Croix* cum *Sanch.* Præceptum autem de reddendis rationibus, intelligitur de rationibus valde litigiosis, intricatis, fraudulentis, daturis causam litibus. *Croix* cum *Dic. et Ills.*

Si verò quis debitis gravatus jam Religionem professus fuerit, valet Professio, ut *Croix d. n.* 444. Nec Prælatus tenetur tunc de justitia licentiam ei dare ad laborandum, ut satisfaciat; *Croix num.*450. cum *Lug. et Nav.* Tenetur tamen ex caritate, si nullum inconveniens obstaret.

72. — « Resp. 2. Qui vovit religionem, tenetur ingredi secun-» dùm sequentes regulas.

« 1. Non tenetur, imò nec potest licitè ingredi Ordinem, in » quo collapsa est disciplina regularis: * (*Intellige quoad Obser-» vantias principaliores, ut Salm. de Stat. Rel. c.* 2. *n.* 3.) * idque » ob periculum perversionis. *Laym. l.* 4. *t.* 5. *c.* 6. *n.* 5.

« 2. Qui vovit laxiorem, licitè ingreditur strictiorem; non tamen » contra, quia minus præstaret, quàm promisit. Quòd si tamen » profiteatur in laxiore, valida est professio, et liberatur à voto » strictiorem ingrediendi. Ratio est, quia votum solemne, quo » fit personæ traditio, et religioni jus in personam acquiritur, de-» rogat priori voto simplici, per quod nullum tale jus Religioni » strictiori erat acquisitum. *Laym. l. c. ex S. Th. etc.*

« 3. Is, qui vovit experiri Religionem strictiorem, potest id » commutare in votum profitendi, et perseverandi in laxiore. » Ratio est, quia hoc melius est, *Laym. l. c.* ex *Sanch. etc.* »

Communiter DD. dicunt quòd, si quis voverit Religionem ingredi, non tenetur eam quærere extra propriam nationem, vel Provinciam: vide *Salm. tr.* 15. *c.* 2. *n.* 8. Fœmina verò quæ vovit

Religionem, non tenetur quærere monasterium extra patriam, longè à suis, ut aiunt *Pal. D.* 1. *tr.* 16. *p.* 3. *n.* 6. *Sanch. D. l.* 4, *c.* 16. *n.* 46. *Tolet. l.* 4. *c.* 17. *num.* 12. *et Salm. l. c. cum Garc. etc.* Ratio quia regulariter non censentur fœminæ Religionem voventes ad id se obligare, cùm hoc gravem et novam involvat difficultatem; ob quam *Tolet. et Garc. ib.* excusant etiam viros votum Religionis habentes.

Quær. I. An is, qui voverit Religionem, et semel legitimè repellatur ab ea, teneatur iterum ingredi, si Monasterium postmodum velit eum admittere? *Prima* sententia affirmat, eamque tenent *Laym. l.* 2. *tr.* 5. *c.* 6. *n.* 4. *Bon. t.* 2. *D.* 4. *q.* 2. *p.* 5. §. 6. *n.* 11. *et Sanch. Dec. l.* 4. *c.* 16. *n.* 71. *cum Abul.* Ratio, quia votum non est factum in favorem Religionis, sed in Dei obsequium; unde, licèt illa cedat juri suo nolendo eum admittere, non ideo tamen vovens liberatur à sua obligatione. *Secunda* verò sententia negat, quam tenent *Pal. D.* 1. *p.* 3. *num.* 10. *Less. l.* 2. *c.* 41. *n.* 44. *Suar. c.* 2. *n.* 7 *et* 10. *et Salm. tr.* 15. *c.* 2. *num.* 11. *cum Arag. Pell. Garc. Dian. et à S. Fausto.* Ratio, quia tale votum, quamvis emissum in honorem Dei, censetur tamen factum sub conditione, *si non repellar;* ergo, conditione non impleta, extinguitur obligatio. Huic objicit *Bon.* nullam conditionem reddere votum conditionale, nisi explicitè apponatur. Sed hæc objectio non videtur subsistere; non rarò enim in promissionibus conditio implicitè apposita promittentes deobligat juxta dicta *l.* 3. *n.* 720. *v. Notandum.* Cæterùm in hac quæstione probabiliùs mihi videtur dicendum, quòd si talis vovens habet probabilem spem se fore imposterùm recipiendum, non liberatur à voto; secus, si nulla probabilis spes appareat.

Quær. II An qui simpliciter Religionem voverit, peccet mortaliter, si post ingressum, sine causa ab illa egreditur? *Prima* sententia negat, et hanc tenent *Bon. de Voto D.* 4. *q.* 2. *p.* 5. §. 6. *n.* 22. *et Sotus, Caj. Arag. etc. ap. Sanch. l.* 4. *c.* 16. *num.* 90. et probabilem vocant *Salm. c.* 2. *n.* 23. Ratio, quia qui vovet Religionem, censetur eam vovere sub conditione probationis à jure concessæ; jus autem universè concedit ingredientibus ut possint sine ulla causa pro libito Religionem deserere, utì patet ex *c.* 1. *de Regul. in* 6. *Secunda* verò probabilior sententia, quam tenent *Sanch. l. c. Pal. tr.* 16. *D.* 1. *p.* 4. *n.* 2. *Suar. l.* 4. *c.* 3. *n.* 2. *et Salm. c.* 2. *n.* 24. *cum Pell. Garc. Miranda, et aliis,* docet hunc à mortali non excusari. Ratio, quia votum Religionis non tantùm obligat ad suscipiendum habitum religiosum, sed etiam ad Deo toto vitæ tempore obsequendum; unde obstringit etiam ad profitendum, nisi justa adsit causa egressûs, putà si ille inveniat Religionem suis viribus imparem, ut ait *Sanch.* Ad textum oppositum autem respondetur, illum loqui de iis, qui Religionem ingrediuntur, tantùm ad experiendum, nullo tamen præmisso voto. Secus verò dicendum cum *Azor. l.* 11. *c.* 12. *et aliis cit. apud Sanch. ut supra,* si vovens non habuerit animum profitendi, sed tantùm experiendi. Idque ex-

pressè tradit *D. Th.* 2. 2. *q.* 189. *a.* 4. ubi sic docet : « Si ergo » vovens intendit se obligare, non solùm ad ingressum Religionis » sed etiam ad perpetuò remanendum, tenetur perpetuò rema- » nere : Si autem intendit se obligare ad ingressum Religionis » causa experiendi cum libertate remanendi, vel non remanendi, » manifestum est quòd remanere non tenetur. Si verò in vovendo » simpliciter de ingressu Religionis cogitavit, absque hoc quòd » cogitaret de libertate exitûs, vel perpetuitate remanendi, videtur » obligari ad ingressum Religionis secundùm formam juris com- » munis, quæ est ut ingredientibus detur annus probationis ; » unde non tenetur perpetuò in Religione permanere. » Rectè autem ad 3. advertit : « Quòd ille qui intrat, ut statim exeat, » non videtur satisfacere voto suo, quia ipse in vovendo hoc non » intendit : et ideo tenetur mutare propositum, ut saltem velit » experiri, an ei expediat in Religione remanere : non autem » tenetur ad perpetuò remanendum. »

Quær. III. An si quis habeat votum profitendi, et Religionem ingrediatur, animo perpetuò manendi, sed à Religione ejiciatur, quia judicatur ineptus ob inscitiam, ægritudinem, et similia, liberetur à voto? Supponendum, ut certum cum *Sanch. l.* 4. *c.* 16. *n.* 108. *et Salm. c.* 2. *n.* 25. quòd si is remissè se gesserit, tenetur mediocrem adhibere diligentiam, ut se corrigat, aliter à voto non fit immunis. Difficultas est, quando jam diligentiam adhibuerit, et repellatur, an maneat liber à voto? *Prima* sententia affirmat, quam tenent *Pal. D.* 1. *p.* 4. *n.* 10. *Suar. l.* 4. *c.* 4. *n.* 14. *et Garc. apud Salm. n.* 26. qui probabilem putant. Ratio, quia is, qui promisit profiteri, non censetur se ad aliud obligasse, quàm ad media ordinaria apponenda, quæ jam apposuit, nec per ipsum stat quominus profiteatur. *Secunda* verò probabilior sententia negat, et hanc tenent *Sanch. l. c. n.* 82. *Laym. l.* 4. *tr.* 5. *c.* 6. *n.* 13. *Bon. t.* 3. *D.* 4. *s.* 2. *p.* 5. §. 6. *n.* 22. *Salm. l. c. cum Pell.* Ratio, quia hic tenetur procurare votum illud implere usquedum apparet probabilis spes implendi ; idque non extraordinarium, sed ordinarium est medium adhibere ; unde, si ab illa Religione ejicitur, tenetur mediocrem diligentiam apponendo aliam Religionem quærere.

Quær. IV. An qui voverit profiteri, possit à Religione exire ex causa, non jam urgenti, sed justa, nempe quia talem vitam expertus sit incommodam? *Prima* sententia affirmat, et hanc tenet *Dian. p.* 2. *tr.* 17. *R.* 10. citans *Sot. Reg. Led. Arag. etc.* eò quòd tale votum intelligitur emissum sub hac conditione, si talis status conveniens sibi videtur. *Secunda* tamen vera sententia, quam tenent *Sanch. l.* 4. *c.* 16. *n.* 81. *Laym. c.* 6. *n.* 13. *Bon. D.* 4. *p.* 5. §. 6. *n.* 22. *et Salm. n.* 28. *Caj. Az. Val. etc.* docet hunc teneri ad profitendum etiam cum incommodo ; modò non sit tale, ut intolerabile videatur. Ratio, quia is ita videtur se voluisse obstringere, ut non possit egredi, si ratio vivendi esset tolerabilis ; nam è converso, si difficultatem valdè gravem experiretur, non tenetur permanere, cùm non videatur se voluisse obligare ad id

quod sibi est moraliter impossibile. Et hanc eamdem nostram sententiam tenent *Less. l.* 2. *c.* 41. *n.* 46. *et Pal. D.* 1. *p.* 4. *n.* 9. qui non bene citantur à *Salm.* pro prima sententia.

Per quantum autem temporis is qui votum habet Religionis, differendo illud exequi, peccet graviter? Vide dicta *l.* 3. *n.* 221. *v. Quær.*

73. — « 4. Professo licentiam transeundi ad Ordinem laxiorem » Episcopus, vel Prælatus Ordinis exemptus cum consensu Capituli dispensativè ex justa causa dare potest. *Laym. l. c. Less.* » *l.* 2. *c.* 41. *n.* 103. *Sanch.* 6. *mor. c.* 7.

« 5. Professus ad Ordinem strictiorem, petita (licèt non con- » cessa) Prælati sui licentia, ex justa causa transire potest. Quod » addo, quia hujusmodi transitus sine causa temerè fieri non debet. » Quòd si fiat, spectanda est austeritas circa silentium et solitudinem, idque non tantùm secundùm institutum Regulæ, sed » etiam secundùm observationem præsentem. Probatur *ex c. Licet, de Regularibus. V. Laym. Less. Sanch. ll. cc.* »

Ex dictis resolvuntur hi Casus.

« 1. Canonici regulares ad Monachos transire possunt, non » contra, cùm Religio Monachorum austerior sit. *Laym. l. c.*

« 2. Professus Regulam strictiorem, si ea non servetur in suo » Monasterio, aliove ejusdem Ordinis, nec sit spes reformationis, » potest transire ad Ordinem laxiorem, in quo Regula servetur : » ita ut, considerato præsenti statu, ducat vitam strictiorem; » *Laym. l.* 4. *tr.* 5. *c.* 6. *n.* 10. *ex Sanch. Rodr. etc.* »

Bene potest Religiosus ex suo Ordine ad alium strictiorem transire, petita licentia à suo Prælato, quamvis negata; ita *S. Th.* 2. 2. *q.* 189. *a.* 8. et DD. communiter ex *c. Licet* 18. *de Reg.* ubi Innocentius III sic præscribit : « Postquam (Mona- » chus) à Prælato suo transeundi licentiam postulaverit... » liberè potest sanctioris vitæ propositum adimplere, non ob- » stante proterva indiscreti contradictione Prælati. » Debet tamen Subditus Prælati responsum exspectare usque ad tempus, quo Superior valeat examinare, an debeat vel ne licentiam impertire. Contra verò, re perpensa, tenetur Prælatus licentiam concedere, statim ac videt nihil obstare. « Prælatus (addit Pon- » tifex) subdito sine difficultate, et pravitate qualibet debet » transeundi licentiam indulgere, ne videatur propositum im- » pedire divinitus inspiratum. » Hinc communiter tradunt *Suar. t.* 4. *de Relig. tr.* 8. *l.* 3. *c.* 10. *n.* 17. *Sylo. verb. Religio* 4. *q.* 1. *n.* 5. *Pell. tr.* 3. *c.* 5. *n.* 139. *Pal. Disp.* 4. *p.* 26. §. 3. *n.* 1. *Lez. t.* 1. *c.* 22. *n.* 13. *Miranda t.* 1. *qu.* 31. *a.* 6. *Salm. tr.* 15. *c.* 5. *n.* 68. *etc.* quòd Prælatus graviter peccaret, si sine justa causa licentiam denegaret, quia gravem irroget subdito injustitiam, eum à perfectiori statu retrahendo, idque confirmatur ex verbis Innocentii relatis, ubi dicitur proterva contradictio Prælati, qui injustè licentiam denegat. « Non obstante proterva indiscreti » contradictione Prælati. »

Diximus injustè, nam tres sunt justæ causæ, ex quibus Superior valet denegare licentiam, juxta verba ejusdem Pontificis in *cit. cap. Licet.* Et 1. Si subditus *ex temeritate vel levitate* vellet transire, putà si duceretur ex ira alicujus offensionis acceptæ, aut ex fine consequendi aliquod temporale commodum. In dubio tamen negativo præsumitur recto animo procedere, ut dicunt *Suar. l. c. c.* 9. *n.* 2. *et Bon. q.* 2. *p.* 9. §. 3. In dubio autem positivo standum judicio Superioris tam Subditi, quàm Prælati Conventûs, nempe Generalis, vel Provincialis, ut præcipit Pontifex *eodem c. Licet.* 2. Si transitus redundet in *jacturam sui Ordinis : quoniam communis utilitas* (verba textûs) *privatæ utilitati præfertur.* Sed pro hujusmodi *jactura* porro non reputatur illa, quam perferret Ordo ex privatione exempli illius boni Religiosi; nam si talis sufficeret jactura, nemini transire ad arctiorem Ordinem liceret. Nomine *jacturæ* intelligunt *Salm. n.* 61. *cum Portell. etc.* si v. g. Monachus ille esset Doctor, vel arte peritissimus, ita ut ex ejus deficientia Religio notabile reciperet damnum. 3. Si ex transitu Ordo gravem pateretur *injuriam*, sive dedecus, ita ut deinde ab aliis notabiliter despiceretur, vide *Salm. cit. num.* 61. Hoc dedecus ordinariè abesse censeo, si pateat alterum Ordinem certè in Regulæ perfectione præcellere.

Addendum, non licere Monacho hunc transitum intentare, si altera Religio quam optat, nollet eum recipere, juxta præceptum Urbani VIII (ut in *Bullar. t.* 4. *Constit.* 25.) qui dixit : « Non » permittatur transire, nisi constiterit eam Religionem paratam » esse eum recipere. » Sufficit autem, si nullum obstet impedimentum, licentia Prælati Conventûs, à quo petitur transitus, ut *Sylvest. verb. Religio* 4. *q.* 3. *Peyrin. q.* 1. *c.* 24. *et Salm. n.* 63. Utrùm autem transitus sine petitione licentiæ non solùm sit illicitus, sed etiam invalidus? Affirmant *Less. c.* 41. *n.* 101. *Azor. c.* 14. *q.* 6. *Sanch. Dec. c.* 7. *n.* 95. *etc.* At valde probabiliter negant *Suar. l.* 3. *c.* 10. *n.* 22. *Sylvest. l. c. q.* 1. *et Salm. c.* 5. *n.* 67. *Bon. Pelliz. etc.*, quia nullum jus habetur irritans hunc transitum, et contra ipse transitus de jure naturæ valet, cùm sit commutatio in melius.

74. — Hìc plures utiles quæstiones adnectere oportet. Quær. I. An Parochus possit licitè Religionem ingredi contradicente Episcopo? Omnino affirmandum ex *c. Duo sunt leg.* 19. *q.* 5. ubi habetur : « Si quis Clericorum in Ecclesia sua sub Episcopo » populum (scilicet proprium, ut explicat Glossa) retinet, et » seculariter vivit; si afflatus Spiritu sancto in aliquo Monas» terio, vel Regulari Canonica salvari se voluerit... etiam Epis» copo contradicente eat liber nostra auctoritate : » sic Urbanus II ad Rufinum. Rationem autem hujus sanctionis dat *D. Th.* 2. 2. *q.* 189. *a.* 7. dicens : « Obligatio voti perpetui præfertur » omni aliæ obligationi; obligari autem voto perpetuo et solemni » ad vacandum Divinis obsequiis, competit propriè Episcopis » Religiosis. Presbyteri autem curati, et Archidiaconi non obli» gantur voto perpetuo et solemni ad curam Animarum reti-

» nendam, sicut ad hoc obligantur Episcopi; unde Episcopi non » possunt deserere Præsulatum absque auctoritate Rom. Pon- » tificis, ut Extrav. de Regul. etc. c. Licèt. Archidiaconi autem, » et Presbyteri curati possunt liberè abrenunciare Episcopo » curam eis commissam absque speciali licentia Papæ. » Deinde *S. Th.* (*ad* 2. *d. a.* 8.) affert textum *D. Hieronymi* ad Vigilan- tium sic dicentis : « Tu dicis, si omnes se clauserint, quis secu- » lares homines lucrifaciet; quis peccantes ad virtutes poterit » exhortari, etc. » Respondet S. Hieronymus : *Rara est virtus, nec à pluribus appetitur.* Hæc omnia utì certa enunciat N. SS. P. Bened. XIV in sua Bulla, quæ incipit, *Ex quo dilectus*, edita die 14 Januarii 1747 (*in Bullar. t.* 2. *num.* 69.) : Attamen non dubitat idem Pontifex, quin Parochus omnino teneatur, *non tam officio* (verba Bullæ) *et honestate, quàm naturalis legis præ- cepto,* certiorem facere Episcopum de suo suscepto consilio, an- tequam Religionem ingrediatur, ne grex sine custode deseratur. Si verò Episcopus deinde dissentiat, *Presbyterum non adstringet* (ait Pontifex) *quominus Religionem ingredi valeat.* Insuper decernit ibidem Beneficium non vacare, nisi post Professionem, et interim Parochum fructus illius lucrari, ac si legitimo impe- dimento detineretur. Et idem statuit de omnibus aliis Bene- ficiariis, juxta opinionem traditam à *Suar. de Relig. t.* 3. *l.* 5. *c.* 16. *n.* 12. *et Sanch. Dec. l.* 7. *c.* 4. *n.* 7. *etc.*

75. — Quær. II. Quid dicendum de Clericis, aut aliis Bene- ficiariis non curatis ? Respondeo : Quamvis isti ex officio, et honestate teneantur suos Episcopos certiorare de suo Religionem ingrediendi proposito, non peccant tamen, ut declarat N. SS. Bened. XIV in Bulla mox citata, si id omittant ob metum reverentialem, ne fortè ab ejus desiderii implemento revocentur. Certum autem est non posse Episcopos impedire suos Clericos ne Religionem ingrediantur, ut habetur in *cap. Clerici.* 19. *qu.* 1, ubi ex Concil. Tolet. IV dicitur : « Clerici qui Monachorum » propositum appetunt, quia meliorem vitam sequi cupiunt, » liberos eis ab Episcopo in Monasteria largiri oportet in- » gressus, nec interdici propositum eorum, qui ad contempla- » tionis desiderium transire nituntur. » Hunc et consimiles Ca- nones laudat et approbat præfatus N. Pontifex; necnon affirmat id non tantùm intelligi de Religionibus vitæ contemplativæ, sed etiam activæ.

Declarat tamen quòd Episcopus bene posset revocare suum Clericum à Religione, si ejus ingressus gravi detrimento esset Ecclesiæ cui erat addictus, his verbis : « Quod verò jus certis in » casibus certisque de causis competit Superiori Ordinis laxioris, » ut suum subditum Regularem ad strictiorem Ordinem digres- » sum, etiam post solemnem Professionem in eo emissam, repe- » tere et revocare valeat. Idem similiter certis in casibus, justis- » que exigentibus causis, Episcopo competit, ut suum Clericum » secularem Ordini Regulari adscriptum repetere possit. Hoc » tradit clarissimus Canonum Doctor Innoc. IV ad sæpe cita-

» tum c. Licet de Regul. cujus hæc sunt verba : » Clericus potest transire ad Religionem, non petita licentia etiamsi contradicatur; crederemus tamen quòd posset eum repetere, si ex transitu suo prima Ecclesia gravem sustineret jacturam... « Satis » itaque provisum est etiam Episcopo, qui factum Clerici sui ad » Regularia Claustra se invito digressi impugnare velit. » Cæterùm, cùm accidisset casus, quòd Archidiaconus quidam ad societatem JESU transisset; et Em. Card. Quirinus, conquerens quòd se invito hoc fecisset, integro libello typis edito contendebat, ut Papa declararet Clericos non posse sine Episcopi licentia Religionem ingredi; noster Pontifex respondit, uti in simili casu D. Gregorius (*Epist.* 35. *l.* 12.) cuidam alii Episcopo responderat, tales Clericos nedum à suo proposito non esse impediendos, sed potiùs ad perseverantiam hortandos et confirmandos.

76.— Quær. III. Quibus casibus liceat Episcopis ad Religionem transire ? Jam supra dictum est ex *D. Th. in cit. q.* 189. *art.* 7. *et qu.* 185. *art.* 4. quòd Episcopi nequeunt deserere Ecclesiam assumptam ob votum perpetuum eam non relinquendi, nisi authoritate Papæ, et ex justa causa, ut etiam exprimitur in *d. c. Licet.* Justæ autem causæ ut Episcopus possit Ecclesiæ suæ renunciare (ut docet idem Angelicus, et habetur *c. Nisi de Renunc.*) sunt : I. ob defectum proprium, scilicet si sit simoniacus, irregularis, vel indoctus, senex, infirmus : II. ob defectum subditorum, si in eis non possit proficere ; III. ob scandalum aliorum, non verò si scandalum oriatur ex malitia aliquorum volentium justitiam conculcare. Quapropter dicendum, quòd Episcopi sine aliqua ex prædictis causis nequeunt Ecclesiis renunciare, etiam ad finem Religionem ingrediendi. Et ita nec etiam possunt Ecclesias permutare, uti expressè habetur ex *Can.* 15. *Concilii Nicæni I.* et idem habetur in *Can.* 5. *Concilii Chalced. et in Ep. 11. ad Anastasium.* Rationem affert *S. Hieronymus Epist.* 83. ad *Oceanum*, ubi memorans de prædicto *Can.* 15. *Nicæni*, ait : « Ne virginis pauperculæ societate contempta, » ditioris adulteræ quærat amplexus. » Meritò igitur ait *Cabas.* (*Hist. Concil. p.* 115.) has translationes vetitas fuisse, quia vitio cupiditatis adscribuntur, cùm nemo reperiatur, qui à ditiore Episcopatu ad pauperiorem transeat. An autem translatio Episcoporum vetetur de jure Divino ? Vide *infra n.* 104.

77. — Hìc autem oportet ad trutinam adducere duas alias quæstiones summoperè quoad praxim scitu utiles. Quæritur IV. An peccent graviter Parentes, qui avertunt filios à Statu Religioso, sine justa causa ? Si avertunt injuriosè per minas aut vim, vel fraudem, nullus excusat eos à peccato mortali. Si verò aversio fit tantùm precibus, vel promissionibus, censet *P. Suar. tr.* 3. *de Rel. l.* 5. *c.* 9. *n.* 9. hoc ex genere suo non esse peccatum grave ; quia (ut ait) ex una parte ibi non intervenit injuria, licèt enim filius grave damnum patiatur, non tamen patitur involuntariè, sed liberè consentiens ; ex altera, filius non

inducitur ad malum, sed tantùm abstrahitur à bono ad salutem non necessario. Sed omnino tenendum cum communi DD. sententia, hos Parentes peccare graviter, qui sive fraude aut vi, sive precibus, promissionibus, aut alio modo filios à Religione distrahunt. Ita *Nav. Man. c.* 14. *n.* 44. *cum S. Antonin. Palud. Sylvest. Ang. Tab. et communi;* item *Molin. t.* 3. *tr.* 4. *D.* 51. §. *Secunda verò, Tourn. t.* 3. *p.* 376. *R.* 2. *Abelly. p.* 344 *Salm. de* 4. *P. c. un. n.* 29. *Anacl. cod. tit. p.* 319. *n.* 19. *Spor. t.* 1. *p.* 291. *n.* 21. *Elbel t.* 2. *p.* 195. *n.* 538. *Mazzotta t.* 1. *p.* 483. *P. Conc. t.* 4. *p.* 222. *n.* 11. *cum Soto, P. Nav. Arag.. Sayr. et Led.* item *apud Leand. D.* 6. *q.* 17. *Trull. Miranda, Fagund. Bord. et Dic.* Et plures horum AA. damnant de mortali, non solùm parentes, sed etiam extraneos, qui alios avertunt à statu Religioso. Ratio, quia hoc non potest esse sine gravi damno illius qui à Religione distrahitur, ut fatetur ipse *Suarez;* unde, sive id fiat vi aut fraude, sive precibus, aut alio modo, non potest à peccato gravi excusari. Et idem *Suar.* videtur tandem in nostram sententiam descendere, dum *l. c. in fin.* sic concludit : « Licèt verum sit id non esse tam grave peccatum, est tamen » sine dubio peccatum multùm repugnans ordini caritatis, et » respectui Dei, à cujus majori obsequio homo separatur. » Si igitur tale peccatum multùm repugnat ordini caritatis, quis dicet illud non esse grave ? Hæc autem ratio comprehendit non solùm Parentes, sed etiam extraneos. Sed Parentes avertentes filios à Religione puto duplici peccato gravi delinquere, nam præter peccatum contra caritatem, ut vidimus, committunt alterum peccatum contra pietatem, dum ipsi ex officio eorum proprio educationis tenentur sub gravi incumbere spirituali profectui suorum filiorum, ut bene advertit *Bon. d.* 4. *Præc. D.* 6. *q. un. part.* 5. *n.* 2. Non tamen propterea nego, quòd plures Parentes excusari possunt à mortali, saltem per aliquod breve tempus, ratione ignorantiæ, vel inadvertentiæ, quæ de facili eis inesse potest ob vehementem carnis affectionem erga filios.

78. — Quær. V. An et quomodo aliquis à Deo vocatus ad Religionem peccet, si Vocationem suam negligat adimplere ? Respondemus, quòd negligere Vocationem religiosam, per se non est peccatum ; Divina enim Consilia per se non obligant ad culpam. Id tamen ratione periculi æternæ salutis, cui vocatus se committit, electionem statûs faciens non juxta Divinum Beneplacitum, non potest ab aliqua culpa excusari. Et quidem, si quis crederet, quòd in seculo manens damnationem incurreret, tum ob suam fragilitatem quam inter seculi occasiones expertus est, tum ob carentiam auxiliorum quæ in Religione haberet; non potest excusari à peccato gravi, cùm in grave discrimen salutis suæ se injiciat. Ita *Less. de Statu vit. elig. q.* 8. *n.* 94. qui priùs dicit, eum, qui nondum voto se obstrinxerit, non peccare, si non ingrediatur Religionem, ad quam est vocatus : Sic tamen subdit : « Si conscientia dictet ibi (quod sæpe accidit) te deser- » tum iri à Deo, nisi Divinæ Vocationi obtemperes : te peri-

» turum, si manseris in seculo, etc. tunc peccatum est non sequi » Divinam Vocationem. »

Utrùm autem sit in malo statu conscientia eorum, qui certi moraliter jam facti de Vocatione Dei ad Religionem, nituntur sibi suadere, manendo in seculo, vel in illud redeundo, salutem suam æquè facilè facere posse? Non videtur dubitandum quòd isti magno discrimini salutis se exponunt. Nam *Habert de Sacr. Ord. p.* 3. *c.* 1. §. 2. loquens de eo qui non suscipit statum à Deo sibi destinatum, sic ait: « Non sine magnis difficultatibus poterit » saluti suæ consulere: manebitque in corpore Ecclesiæ velut » membrum in corpore humano suis sedibus motum, quod ser- » vire potest, sed ægrè admodum, et cum quadam deformitate. » Deinde rectè concludit: « Licèt, absolutè loquendo, salvari » possit, difficilè tamen ingredietur viam humilitatis, et pœni- » tentiæ, qua sola ipsi patet ingressus ad vitam. » Ideo S. Gregorius (*Hom.* 20. *in Evan.*) scribens ad Mauritium Imperatorem, qui per suum Edictum prohibuerat ne Milites fierent Religiosi, scripsit hanc legem esse iniquam, cùm pluribus Cœlum clauderet: « Nam plerique sunt (en verba, et ratio S. Doct.) » qui, nisi omnia reliquerint, salvari apud Deum nullatenus » possunt. » Ratio autem hujus periculi est, quia qui in seculo manet contra Dei Vocationem, non habebit congrua Gratiæ auxilia, quæ in Religione Deus ipsi præparavit: et ideo illis destitutus, difficulter seculi tentationibus resistet, et sic succumbens damnationem incurret. Præterea, si alter, qui vocato ad Religionem dissuadet ingressum, vel suadet egressum, etiam sine vi, aut fraude, peccat mortaliter, ut vidimus supra in quæstione præcedenti docere communiter Doctores, eò quòd induceret vocatum ad subeundum grave damnum, licèt is omnino sponte illud patiatur. Si ergo qui alteri consulit, ut damnum sibi inferat, non excusatur à peccato mortali, nescio quomodo poterit excusari ille ipse, qui sibi tale damnum infert.

Cæterùm, nolo in hoc puncto absolutum judicium proferre: Sapientibus illud remitto. Interim Deum instanter rogemus, ut ab hoc discrimine per suam Misericordiam nos prorsus avertat; cùm innumeris in eventibus funestis legamus in historiis tragicè executas minas, quas proferunt Scripturæ in hujusmodi Divinæ Vocationis desertores: In Isaia enim habetur: « Væ filii deser- » tores, ut faceretis consilium, et non ex me; et ordiremini » telam, et non per spiritum meum. » 30. *v.* 1. In Job: « Deus inultum abire non patitur: ipsi fuerunt rebelles lumini, » nescierunt vias ejus. » *c.* 24. *v.* 12. In Proverbiorum autem Libro id expressiùs legitur in *c.* 1. *v.* 23. ubi singula verba animadvertenda: « En proferam vobis spiritum meum (ecce Divina » Vocatio)... quia vocavi et renuistis... Despexistis omne con- » silium meum... Ego quoque in interitu vestro ridebo et sub- » sannabo, cùm vobis id quod timebatis advenerit. Cùm irrue- » rit repentina calamitas, et interitus quasi tempestas ingruerit » (tempestas nempe tentationum, et periculorum, quibus secu-

» lum abundat) ; quando venerit super vos tribulatio et angus-
» tia, tunc invocabunt me, et non exaudiam. Manè consurgent,
» et non invenient me, eò quòd exosam habuerint disciplinam...
» nec acquieverint consilio meo : (nota quòd loquitur Deus,
» non de præcepto, sed de disciplina et consilio) et detraxerint
» universæ correptioni meæ : (hîc improperantur qui parvipen-
» dentes Vocationem, dicunt in omni statu se æquè securè sa-
» lutem consequi posse) Comedent igitur fructus vitæ suæ,
» suisque consiliis saturabuntur. (En punitio eligentium statum
» non secundùm Divinum, sed proprium consilium.) Aversio
» parvulorum interficiet eos, et prosperitas stultorum perdet
» illos : » (ruent isti ad quamcumque levem seculi tentationem,
et ipsa seculi bona servient eisdem ad perditionem). Hinc
S. Bernardus sic alloquitur vocatos ad Religionem : « Periclita-
» tur castitas in deliciis, humilitas in divitiis, pietas in negotiis,
» veritas in multiloquio, caritas in seculo nequam ; Fugite de
» medio Babylonis, et salvate animas vestras. » Ex his omnibus
velim, ut sedulò perpendant ii qui Vocationem Religiosam ne-
gligunt, an meritò expavescere debeant, utrùm existant, necne,
in malo statu.

Sed dices, omnes ne igitur tenentur Religionem ingredi, ut salventur? Respondeo, et distinguo ? si loqueris de non vocatis, utique non tenentur : quia Deus in seculo præstabit eis auxilia opportuna ab salutem. Si verò loqueris de vocatis, dico teneri, quia Deus negabit ipsis auxilia, quæ in Religione eis parata habebit, et quibus destituti, licèt auxiliis ordinariis salvari possent, de facto tamen difficulter salutem adipiscentur, cùm proferat S. Cyprianus : « Ordine suo, non arbitrio nostro, virtus Spiritûs » sancti ministratur. »

DUBIUM VI.

Ad quid teneantur Religiosi ejecti et fugitivi.

79. Ob quas causas possint Religiosi è Religione expelli ? — **80.** Quæ possint acquirere Ejecti ? Quæ Apostatæ ? — **81.** Ad quid teneantur Ejecti ? — **82.** Ad quid Prælati teneantur ergaApostatas, vel Ejectos ?

79. — « Suppono, Religiosum justas ob causas à Religione
» expelli posse : 1. si in gravi, vel pernicioso crimine existens,
» notoriè incorrigibilis appareat ; in quo tamen casu Moniales
» perpetuò potiùs carceri mancipandas quàm ejiciendas, putàt
» *Sanch. l.* 6. *mor. c.* 9. 2. si ob criminis infamiam, sine gravi
» Ordinis damno, tolerari nequeat ; 3. si in admissione reticuerit
» impedimentum, vel essentiale, vel saltem admodum grave,
» v. g. lepram etc. ut docent *Nav. Sa*, v. *Religio. n.* 34. *Sanch.* 6.
» *mor. c.* 3. *n.* 56. Ratio est, quia in re admodum gravi decepit,
» ita ut fraus dederit causam admissioni : Vide *Dian. p.* 9. *t.* 9.
» *R.* 57. ubi docet, quòd, licèt hactenus ex communi sententia
» *Sanch. Suar. Azor. Rodr. etc.* Religiosi propter delictum ali-

» quod grave, etiam semel perpetratum, potuerint expelli, jam » tamen propter declarationem Urbani VIII, editam anno 1624, » per nulla privilegia possunt expelli è Religione (excepta Societ. » JESU), nisi sint incorrigibiles : tales autem non censeantur, » nisi unius anni jejunio et pœnitentia in carcere sint probati.

« Hoc supposito, Resp. 1. Professus ex Religione ob culpam » ejectus manet Religiosus, votisque adstrictus. *Laym. l. 4. t. 5. » c. 13.* ex communi. »

Unde resolvuntur hi casus :

30. — « 1. Ejectus rerum, quas acquirit, usum, et adminis- » trationem tantùm sibi vendicare potest, non autem dominium, » neque illud acquiritur Monasterio, cujus non est membrum » ampliùs, sed Ecclesiæ, in qua Beneficium habet; vel Papæ, » si Beneficium non habet, et exemptus est. Quòd si non sit » exemptus, Episcopo loci. *Laym. l. c. ex Mol. et Less.*

» Dixi, *Ejectus;* quia fugitivos et apostatas, iis exceptis, quæ » ex Beneficio Ecclesiastico acceptata sunt, Monasterio acquirere » verius est, si illud dominii in communi capax sit : sin minùs, » Sedi Apostolicæ. Ratio est quia Monasterium, instar servo- » rum eos vendicare et reducere poterat. *Laym. l. c. ex Azor. » Sylv. etc.*

31. — « 2. Ejectus per culpam, non omnino solutus est voto » Obedientiæ, etsi ejus executio magna ex parte cesset : quia » caret Superiore, à quo dirigatur; debet tamen illud servare in » præparatione animi, si recipiatur. *Laym. l. c. ex Nav. et Less.*

« 3. Idem à reliquis monasticis observantiis, et regulis, ut à » jejuniis, vigiliis, delectu ciborum, et similibus liber est, *Laym.* » *l. 4. t. 5. c. 14. Sa n. 40. Nav. et alii.* * (*Cum Bon. Lez. Pal.* » *et Salm. de Stat. Rel. c. 5. n. 94. Nec tenetur ad officium Di-* » *cinum, nisi sit in Sacris; ut Salm. de Horis c. 2. n. 10. Idem* » *dicitur de damnato ad triremes ib. Idem dicunt ibi Lez. Bon.* » *Sot. etc. de perpetuò degente cum licentia extra Monasterium :* » *sed probabiliùs hoc negant Pal. Suar. Nav. cum Salm. l. c.*) * » contra *Less. Sanch. etc.* Ratio est, quia talium observatio non » comitatur simpliciter professionem votorum substantialium » sed statum regularem, è quo ille est expulsus.

« 4. Etsi non sit improbabile, quod docent *Nav. et Az.* pro- » batque *Rodr.* ejectum tutò manere extra suum Ordinem, nec » teneri receptione petere, eò quòd justæ sententiæ suæ ejectionis » se conformare possit : contrarium tamen communius est et pro- » babilius. Ratio est, quia cùm sit obligatus votis, tenetur se » qualificare, ut vota sua convenienter professioni exequi possit » * (*Ideo tenetur se corrigere. Salm. d. c. 5. n. 102.*) * Quæ » ratio magis probat, si Ordo ipsum revocet. *Laym. l. c. n. 6* » ex *Sylv. Sanch. et Less.*

« 5. Ejectus potest tutò in seculo manere, si in Monasterio non » recipiatur, nisi Religionem laxiorem inire malit : quia aliàs » non vovit, neque per ipsum (ut suppono) jam stat, quominus

» in sua recipiatur. Ita *Rodr. Laym. etc. l. c.* Ubi addit Prælatos » posse aliquem sub conditione ejicere, ut vel aliam Religionem » intret, vel ad suam revertatur; imò etiam Ordinarii locorum » ejectos ad hoc cogere possunt. Ratio est, quòd tales non sine » periculo, et scandalo aliorum in seculo vivant. Vide *Laym.* » *l. c. n.* 8 *et* 9.

82. — « Respond. 2. Prælati Ordinum fugitivos, et apostatas » requirere tenentur, si absque gravi Ordinis damno possint, et » non omnino incorrigibiles videantur. Ita *Sanch. l. c.* Ratio » prioris partis est, quia jure divino et naturali tenentur Prælati » prospicere eorum saluti. Ratio posterioris est, quia si ob justam » causam possint ejici, ob eamdem etiam, postquam malitiosè » exierunt, poterunt non recipi. *Laym. l. c. n.* 7. *Sanch. etc.* » Dixi, *fugitivos et apostatas:* quia per sententiam justam ejectos » etsi se correxerint, necessariò recipiendos negant *Sanch. l. cit.* » *et Az. l.* 12. *c.* 17. Affirmant *Nav. Mol. t.* 1. *d.* 140. *Less. lib.* » 2. *c.* 41. *d.* 15. Utrique probabiliter.

« Quæres, an professus in uno Monasterio possit cogi ut se » transferat ad aliud.

« Resp. posse, si plura Monasteria faciunt unum corpus sub » uno capite; secus, si singula subsint suis Superioribus sub Epis- » copo, vel immediatè sub Papa. Ratio est, quia non vovit obe- » dientiam, nisi in hoc Conventu. *Laym. lib.* 6. *num.* 10. Vidè » etiam *Sanchez lib.* 7. *mor. c.* 32. »

CAPUT II.

De Statu Clericorum.

« Clerici generaliter dicuntur illi, qui Sacris Ordinibus, vel » prima saltem tonsura sunt initiati. Ad quorum statum cùm » multa pertineant, de quibus alibi agendum, hîc agemus de » Beneficiis Ecclesiasticis, Horis Canonicis, et aliis paucis.

DUBIUM I.

DE BENEFICIIS ECCLESIASTICIS.

ARTICULUS I.

Quid, et quotuplex Beneficium Ecclesiasticum.

83. Quid est Beneficium? — **84.** Quotuplex est?

83. — « Resp. 1. Beneficium Ecclesiasticum est jus perpetuum » percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ, propter Officium aliquod » spirituale, auctoritate Ecclesiæ constitutum. Ita *Laymann.* » *l.* 4. *t.* 2. *c.* 1. *Less. l.* 2. *c.* 34. *d.* 1.

« Dicitur 1. *jus perpetuum:* quia in Beneficio duo jura à se » mutuò separabilia distinguuntur: 1. Est jus seu potestas exer- » cendi muneris spiritualis, estque simpliciter spirituale. Alte-

» rum est jus percipiendi reditus Ecclesiasticos : quod, etsi secun-
» dùm se sit temporale, quatenus tamen fundatur in officio
» spirituali, cique annexum est, spiritualitatem aliquam par-
» ticipat. »

« Dicitur 2. *Auctoritate Ecclesiæ, etc.* quia solius Prælati est
» officia in Ecclesia instituere, eisque proventus Ecclesiasticos
» annectere; ipsiusque est respicere quot et qualibus ministris
» Ecclesia egeat.

84. — « Resp. 2. Beneficium dividitur 1 in Seculare quod
» pro Secularibus, et Regulare, quod pro Regularibus est in-
» stitutum. Unde sine dispensatione nec seculare Regulari, nec
» contra conferri potest. Porro omne Beneficium præsumitur esse
» seculare, nisi probetur esse regulare, vel ex prima sui insti-
» tutione, vel per possessionem pacificam 40 annorum, per eam
» enim ex seculari fit regulare, et contra.

« 2. Beneficium aliud est duplex, aliud simplex. Duplex di-
» citur, quod est cum administratione, ut Papatus, Episcopatus,
» et omnia quæ dicuntur dignitatis, hoc est, quæ habent præ-
» eminentiam, cum jurisdictione in foro externo, ut Præpositura.
» Decanatus, Archidiaconatus, Abbatia sive secularis sive re-
» gularis, Prioratus claustralis. Item Personatus, qui est emi-
» nentia in Ecclesia sine jurisdictione, v. gr. locus honorificus in
» choro, in processionibus, suffragiis ferendis, ut Cantoria et
» similes. Item Beneficia, quæ dicuntur Officia, habentque ad-
» ministrationem rerum ecclesiasticarum sine jurisdictione, ut
» Custos, Thesaurarius, Primicerius, Archipresbyter. Denique
» duplicia dicuntur Beneficia curata; hæc enim omnia duplici
» onere et cura constricta censentur, cùm præter recitationem
» precum omnibus communem, habeant aliquam administratio-
» nem et eminentiam. Simplicia dicuntur, quæ tantùm sunt
» instituta ad officia Divina obeunda, neque administrationem
» vel eminentiam singularem habent : ut Canonicatus sive secu-
» lares, sive regulares, Capellaniæ ; V. *Laym. c. 4. n. 4. et Less.*
» *l. 2. c. 34. d. 2.* »

ARTICULUS II.

Quomodo acquirantur et conferantur Beneficia.

85. Quibus modis acquirantur Beneficia? — **86.** Quinam sint proprii collatores Beneficiorum? — **87.** Quid, et quotuplex sit Jus patronatûs? — **88.** Quando Patronus teneatur præsentare? — **89.** An pendente lite currat tempus præsentationis? — **90.** Quid faciendum, si multi præsententur? — **91.** An peccent graviter non præsentantes digniores ad Beneficia? Certum est de promoventibus ad Cardinalatus et Episcopatus? — **92.** Id certum est etiam de Episcopis non eligentibus digniores ad Parochias. — **93.** Quid, si electio fit ad Beneficia simplicia? usque ad 96. — **97.** An Patroni non præsentantes digniores peccent graviter? — **98.** An ad idem teneantur resignantes? — **99.** Verior sententia. — **100.** An eligendi digniores ad Prælaturas Regulares? — **101.** Vera sententia. — **102.** An

electio digni, omisso digniori, sit valida? — **105.** Probabilior sententia. — **104.** An Episcopi digniores sint transferendi ad majores Ecclesias? Et quæritur hîc, an translatio Episcoporum vetetur jure Divino? — **105.** Quid, si adsit justa causa? — **106.** An eligentes minùs dignum teneantur ad restitutionem? Et cui?—**107.** An sententia negativa sit probabilis? — **108.** An teneantur ad restitutionem id suadentes? — **109.** Quid, si Beneficium conferatur per concursum? — **110.** An eo casu minùs dignus electus teneatur resarcire damnum Ecclesiæ, vel digniori?— **111.** An examinatores teneantur denunciare digniores?

35. — « Resp. 1. Beneficia Ecclesiastica uno ex tribus modis » communiter acquiruntur 1. Per *electionem,* v. gr. Canonico- » rum; vel etiam postulationem (quæ est electio ejus, qui non » erat de Capitulo, vel de jure non erat capax) et confirmationem » Superioris, si electum, vel postulatum idoneum esse intelli- » gat. 2. Per *præsentationem* Patroni præviam, et institutionem » subsecutam à Prælato Ecclesiæ factam, si præsentatus sit ido- » neus. Etsi verò Patronus præsentato jus ad rem conferat, ita ut » Beneficium alteri conferri nequeat, jus tamen in re, et col- » latio Beneficii per institutionem datur. 3. Per *collationem* li- » béram, quando Beneficium solo jure Prælati datur, nec Patro- » natûs juri subest. Unde etiam Beneficia ex modo conferendi » dividuntur in Electiva, Patronata, et Libera.

36. — « Resp. 2. In qualibet Diœcesi Episcopus est proprius » collator Beneficiorum, nisi ex legitima præscriptione hoc jus » alteri competat: supremus autem, et universalis collator omnium » Beneficiorum non patronatorum est Papa. *Less. l.* 1. *c.* 34. *d.* » 10. Ratio prioris est, quia Episcopus in sua Diœcesi est mode- » rator sacrorum: ergo ipsius est Officia Sacra conferre. Ratio » posterioris est, quia Papa est supremus dispensator bonorum » Ecclesiarum, et Ordinarius Ordinariorum. Potest autem Papa » tribus modis Beneficia conferre. 1. Jure præventionis, 2. Jure » concursûs, 3. Jure devolutionis, de quibus vide *Less. l. c.* ubi » notat, jure prævention is et concursûs ad vitandas lites rarius » Papam uti, imò per concordata Germaniæ inter Sedem Apos- » tolicam et Fredericum Imperatorem, per Constitutionem Ni- » colai V quæ incipit: *Ad sacra etc.*, alterni tantùm menses » Papæ collationi reservantur, scilicet Januarius, Martius, etc.; » reliqui verò Ordinariis collatoribus relinquuntur. Imò, si per » tres menses, à die notæ vacationis, in loco Beneficii nulla dis- » positio, vel gratia Papæ appareat, Ordinarius conferre potest. » Similiter, mortuo Papa, quamdiu Sedes vacat. *Less. l. c. Laym.* » *c.* 10. Quòd si autem Pontifex, et Ordinarius eodem die idem » Beneficium diversis contulerint, et neutrius collationis prio- » ritas appareat, præferendus est, qui invenitur in possessione, » quia pro eo jus præsumit. Si neuter est in possessione, præ- » fertur provisus à Pontifice, ob dignitatem provisoris. *Barb.* » *et Bard. d.* 6. *c.* 6. §. 10. *ex c. Si à Sede.* Denique, si ultima » nocte mensis Episcopalis Beneficium cœperit vacare, in dubio

» utrùm ante, an post mediam noctem, qua incipit mensis Pa-
» palis, si nemo sit in possessione, nec ulla provisio, præ-
» sumptio juris est pro Ordinario. *Gonzal. Barbos. Bard. d.* 6.
» *c.* 6. §. 11. »

87. — « Quæres 1. Quid, et quotuplex sit jus patronatûs?
« Resp. 1. Esse potestatem præsentandi ad Beneficium Eccle-
» siasticum vacans. Resp. 2. Esse duplex, scilicet jus patronatûs
» Ecclesiastici, quod alicui competit, quia ex bonis ecclesiasticis;
» et jus patronatûs laici, quod alicui competit, quia ex bonis pa-
» trimonialibus Ecclesiam fundavit, vel dotavit, vel erexit. *Laym.*
» *l.* 4. *tr.* 2. *c.* 13. *n.* 2 *et* 4.

88. — « Quæres 2. Quando Patronus teneatur præsentare
» Beneficio vacante? Respond. si patronatus sit laicus, teneri
» intra 4 menses * (*Ex c. Quoniam. De jure patron.*) * si Eccle-
» siasticus, intra 6 * (*Ex c. unico.* §. *Verum. De Jure patr. in* 6.
» *Si mixtus, etiam intra* 6. *ut Salm. de Benef. c. un. num.* 275.) *,
» intra quos nisi fiat præsentatio, Beneficium fit liberum, ejus-
» que dispositio pro ea vice devolvitur ad eum, cujus est insti-
» tuere præsentatum. »

89. — Quæritur hîc, an currat tempus præsentationis, quando vertitur lis super jurepatronatûs? Nega, si lis sit inter Episcopum et Patronum, vel inter ipsos præsentatos. Secus, si lis sit inter Patronos, verbi gratia si non conveniunt in præsentando; vel si contenditur, cui competat jus præsentandi; *Salm. tr.* 28. *de Ben. c. un. n.* 277. cum *Azor. Zer. etc. ex c. Quoniam de Jurepatr.* Notant tamen *Salm. ib.* cum *Barb.* Episcopum tempus designatum posse per alios 6 menses prorogare, sed non amplius ex *c.* 2. *de Conces. Præb.*

90. — « Quæres 3. Quid faciendum, si multi præsententur?
« Resp. 1. Si Patronus, qui antea præsentavit Petrum, præ-
» sentet postea Paulum, velitque hunc præferri, poterit Prælatus
» instituere utrùm maluerit, si patronatus sit laicus: quia tunc
» præsentatio secunda non facit irritam primam, nec contra. Si
» tamen patronatus sit Ecclesiasticus, prior tempore erit potior
» jure, ex *cap. Cum authent. de jure patronatus.* Resp. 2. Si ex
» duobus Patronis, alter Petrum, alter Joannem præsentet, po-
» test collator conferre utri maluerit. * (*Sed præferre debet di-*
» *gniorem, etsi à minore parte Patronorum præsentatum, ex cap.*
» *Quoniam, de Jurepatr. Vide alia infra ex n. seq.*) * Imò juxta
» *Sylv.* Episcopus tunc tertio conferre potest, eò quòd Patroni
» non conveniant. Resp. 3. Si multi Patroni inter se sint discor-
» des, is instituendus, in quem plures conveniunt. Vide *Less.*
» *l. c. d.* 8. *Laym. l. c.* »

91. — Hîc oportet plures quæstiones discutere sicut maximè necessarias circa collationem Beneficiorum. Quær. 1. An sit obligatio eligendi digniores ad beneficia? Certum est 1. nullo modo excusari à peccato mortali eos, qui promovent minùs dignos ad Episcopatus, et Cardinalatus. Habetur hoc ex *Trid. sess.* 24
1. *de Ref.* ubi declaratur: « Omnes verò et singulos, qui ad

» promotionem præficiendorum, quodcumque jus quacumque ra-
» tione à Sede Apostolica habent, aut alioquin operam suam præ-
» stant... in primis meminerint nihil se ad Dei gloriam, et Popu-
» lorum salutem utilius posse facere, quàm si bonos Pastores, et
» Ecclesiæ gubernandæ idoneos promoveri studeant; eosque alie-
» nis peccatis communicantes mortaliter peccare, nisi quos di-
» gniores, et Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, non quidem
» precibus, vel humano affectu, aut ambientium suggestionibus,
» sed, eorum exigentibus meritis, præfici diligenter curaverint. »
Ex quo patet peccare quidem graviter Pontifices, et Reges, qui ad præfatas Dignitates non digniores promovent. Ratio, quia, cùm Beneficia, seu Dignitates prædictæ, sint instituta ad commune bonum Ecclesiæ, multum ipsi detrahunt, qui prætermittunt eligere magis idoneos ad Ecclesiarum regimen. Confirmatur ex Proposit. 47 damn. ab Innocent. XI quæ dicebat : « Cùm dicit
» Concilium Tridentinum alienis peccatis communicantes mor-
» taliter peccare, qui nisi quos digniores, et Ecclesiæ magis utiles
» judicaverint, ad Ecclesias promovent, Concilium vel primò vi-
« detur per hoc *Digniores,* non aliud significare velle, nisi digni-
» tatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo : vel se-
» cundò locutione minùs propria ponit digniores, ut excludat
» indignos, non verò dignos : vel tandem loquitur tertiò, quando
» fit concursus. »

92. — Certum est 2. quòd Episcopi ad Beneficia curata pariter tenentur digniores eligere. Ratio est eadem quæ supra declarata est, cùm ad Parochos etiam pertineat salus Animarum. Et hoc pariter constat ex *c.* 18. *Trident. ejusdem sess.* 24. ubi dicitur : « Ex hisque Episcopus eum eligat, quem cæteris magis
» idoneum judicaverit. » Ex verbis autem Tridentini primo loco relatis *quos Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint,* rectè inferunt cum *S. Thom.* 2. 2. *q.* 63. *art.* 2. *Salm. App. de Benefic. n.* 307. *cum Soto, Cajet. etc.* quòd major dignitas eligendorum non accipienda est absolutè, sed respectivè ad utilitatem Ecclesiæ et fidelium. Cæteris autem paribus, dicunt *Salm. l. c. cum Barb. Hurt. etc.* censendum esse digniorem 1. qui est senior; 2. qui de suis bonis fundavit Ecclesiam; 3. sacerdos in concursu non Sacerdotis; 4. originarius respectu extranei; 5. graduatus in aliqua scientia; 6. qui præditus est majori sanctitate aut prudentia, præferendus est ei qui sola scientia præeminet; 7. potens et nobilis, quia hæc solent non parum conducere ad Ecclesiæ bonum; 8. pauper præferendus est diviti. Ultimò notant *Pass. Leur. et Sigism. apud Croix l.* 4. *n.* 594. quòd si quis sit probabiliter dignior, sed dubiè minùs dignus altero qui est certè dignus, potest hic certè dignus præferri.

93. — Dubitatur 1. an peccent mortaliter Episcopi eligentes minùs dignos ad Beneficia simplicia omissis dignioribus? Adest duplex sententia. *Prima* sententia probabilis negat, quia, cùm Beneficia non sint instituta (saltem primario) in bonum singulorum, sed in utilitatem Communitatis, modicum ei damnum

infertur, si illa conferantur dignis, prætermissis dignioribus. Ita tenent *Nav. l. 2. de Rest. c. 2. n. 172. Sa verb. Beneficium, n. 42. Sotus l. 3. de Just. q. 6. ar. 2. Elbel t. 2. p. 507. ar. 2. Sanch. Conf. l. 2. c. 1. dub. 2. n. 20. cum Salon. Gabr. Ales. et Abul.* item *Dic. Hurt. Vega, et Diana apud Salm. de Ben. n. 312.* et probabilem putant *Salm. n. 324. et Card. in dict. Prop. 47 damn. ab Innoc. XI. n. 9.* Ad textum autem, qui adducitur ab Adversariis in *c. un. Ut Eccles. Ben. sine dim. etc.* Ubi dicitur : « Debuisti Beneficium in persona magis idonea » dispensare. » Respondent cum *Lugo de Just. D. 35. n. 11.* ibi reprehendi à Pontifice Episcopum, non quia non dispensavit digniori, sed quia dispensavit non idoneo, ut colligitur, judicio *Lugonis*, ex ejusdem Canonis initio. Ad alios textus verò qui opponuntur, respondent in illis non haberi præceptum, sed tantùm instructionem. Non desunt qui asserunt nullum esse peccatum eligere ad Beneficia simplicia etiam minùs dignos, ut *P. Nav. Led. Gutt. Garz. Nav. et Diana* ap. *Carden. d. n. 9.* qui adhuc probabile putat; sed puto in hoc non recedendum à communi sententia, quæ saltem à veniali id non excusat : Quinimo rectè *Sanch. n. 21. et Continuator Tourn. t. 1. p. 760. cum communi* damnat de mortali eligere minùs dignum ad Canonicatus, quibus annexum est munus Pœnitentiariæ, vel concionandi, aut docendi.

Secunda tamen sententia communior et probabilior docet sub gravi obligatione etiam ad Beneficia simplicia eligendos esse dignores. Ratio I. quia, ut ait *S. Th. 2. 2. qu. 63. a. 2. ad 1.* « Prælatus Ecclesiasticus non est dominus (Beneficiorum), ut » ea possit dare pro libito, sed dispensator etc. » Unde peccat, qui aliis Beneficia distribuit, quàm dignioribus, qui ad illa jus fortius habent; si enim verum est (ut DD. communiter fatentur) quòd Beneficia non solùm sint instituta in bonum commune, sed etiam (licèt minùs principaliter) in præmia meritorum, patet inde ad illa majus habere jus, qui commune bonum magis promovent; saltem Beneficia sunt bona communia, et ut talia etiam debentur iis, qui meritis præstant. Ratio 2. potior mihi, et *Lugoni* (qui prædictæ primæ rationi minimè acquiescit) ea est, quia ipsa utilitas Ecclesiæ, ob quam sunt beneficia instituta, postulat de se ut digniores promoveantur, alioquin Clerici parum incumberent ad digniores se reddendos, et sic valde deficeret Ecclesiæ utilitas; hoc autem damnum non leve, sed satis notabile videtur. Ita *Less. l. 2. c. 33. dub. 14. Lugo de Justit. D. 35. n. 10. Pal. tr. 13. Disp. 2. p. 11. n. 8. Holzm. t. 1. p. 432. n. 419. Croix l. 4. n. 588. Viva in Prop. 47. Innoc. XI, n. 6 et 9. Ronc. de Beneficiis c. 5. qu 9.* qui, spectata ratione, putat contrariam carere probabilitate, item *Salm. de Benefic. n. 314. cum S. Anton. Caj. Az. Fill. Garcia, et aliis plurimis.*

94. — Limitant tamen DD. et dicunt non esse peccatum mortale I. Si prætermittatur dignior non passim, sed semel, vel bis, ut *Lugo l. c. n. 21. Nav. Azor. et Fill.* apud *Croix d. n. 588.*

item *Less. l. c. n.* 66. *cum Ales. Soto, Su, Gabr. Angel. P. Nav. et Arag.* loquendo de Beneficiis merè simplicibus, ut Cappellaniis, et etiam Canonicatibus, non autem de iis quibus annexa est jurisdictio vel functio magni momenti, ut supra; Ratio, quia, tunc parum damni infertur Ecclesiæ. Hoc tamen nullo modo admittendum in Beneficiis curatis, pro quibus damnum Ecclesiæ, communiter loquendo, esset notabile. Imò *Vasq. Cov. et Caj.* tenent hoc esse mortale etiam in omnibus Beneficiis simplicibus, quia etiam violaretur in re gravi justitia distributiva. E converso, ait *Less. cum aliis n.* 65. quòd dignior in his Beneficiis non habet tale jus strictum ut illud violare sit mortale, cùm violatio justitiæ distributivæ, ut asserit cum *Soto*, non sit semper mortale, nisi redundet etiam in violationem justitiæ commutativæ.

95. — Limitant II. Si excessus dignitatis sit parvus, quia tunc damnum leve censetur. Ita *Less. n.* 64. *Lugo n.* 21. qui vocat commune cum *Nav. Sot. Gers. P. Nav. et Sylvest. Sanch. d. Dub.* 2. *num.* 326. cum *Arag. Pal. Prado, etc.* et in hoc casu dicunt electionem non excedere culpam venialem, etiamsi Electores præstiterint juramentum eligendi digniores, ut *Salm.* cum *Soto, Sanch. Pal. et Lugo*, qui *n.* 23. hoc admittit in his duabus, et sequenti limitatione. Hæc tamen limitatio nequaquam admittenda est quoad Beneficia curata.

96. — Limitant III. Si Beneficia sint parvi momenti, ut *Lugo* ex *n.* 21. communiter cum *Nav. Sylv. Gers. Arag. Salon. Viva l. c. n.* 6. item *Less. Reg. Reb. Mald. apud Croix num.* 588. item *Sotus, Valent. Bann. Rodr.* apud *Dianam p.* 5. *tr.* 5. *R.* 13. Limitant IV. Si ex lege fundationis debeat eligi aliquis de aliqua Familia, Collegio, vel Oppido, ut *Tourn. t.* 1. *p.* 762. *cum Sylvio.* Limitant V. Si prævidetur dignior brevi dimissurus Beneficium, ut *Holzm. p.* 232. *n.* 421. *cum Pichler.*

97. — Dub. 2. an Patroni teneantur sub mortali præsentare digniores ad Beneficia? Distinguendum inter Beneficia curata, et simplicia. Si sint curata, certum est 1. quòd Patroni Episcopatuum, ut sunt Reges, ad id tenentur ex relato *c.* 1. *Trident. Sess.* 24. ut supra, ubi hoc declaravit Concilium de omnibus promoventibus, ut vidimus *n.* 91. Certum est 2. Quòd si Patroni sunt Ecclesiastici, tenentur etiam digniores præsentare, ut sancivit Concilium *c.* 18. *dict. Sess.* 24. Sed dubium est, si Patroni sint laici? *Prima* sententia quam tenent *Pal. tr.* 13. *disp.* 2. *p.* 7. *n.* 6. *ac Garcia, P. Nav. et alii apud Salm. de Benefic. n.* 281. negat teneri ad præsentandos digniores, sive Beneficium sit simplex, sive curatum. Probant ex *Trid. d. c.* 18. ubi dicitur : « Quòd si jurispatronatûs laicorum fuerit, debeat » qui à Patrono præsentatus erit ab eisdem deputatis examinari, » et non nisi idoneus repertus fuerit, admitti. » Ergo Concilium, ait *Palaus,* non aliud onus imponit laico, quàm idoneum præsentare. Confirmant ex *cap. Monasterium* 33. *Caus.* 17. *q.* 7. ubi dicitur : « Liceat illi Presbytero cui voluerit pro sacro officio » illius Diœcesis cum consensu Episcopi, ne malus existat, com-

» mendare. » In quibus verbis *ne malus*, commentat *Glossa : Sufficit aliquem non malum esse ;* ut notat etiam *Glossa in cap. Licet cas.* 8, *q.* 1.

Sed omnino tenendum cum *secunda* sententia, quòd in Beneficiis curatis teneatur sub gravi Patronus adhuc laicus præsentare digniorem. Hoc mihi certum videtur, quia in his Beneficiis eadem utique ratio currit, quæ in Episcopatibus, pro quibus jam declaravit Tridentinum, ut supra vidimus, à quibuscumque Patronis promovendos esse digniores. Idque videtur clarè confirmari ex *Prop. dam.* 47. ut supra (ut bene advertit *Croix. n.* 583.), quæ intelligenda est ex verbis, *quando fit concursus*, non solùm de Episcopatibus, in quibus non fit concursus, sed etiam de Beneficiis curatis, quæ per concursum conferuntur. Si verò Beneficia sint simplicia, prout probabile est, Episcopos non teneri sub gravi ea dignioribus conferre, ita probabile etiam est ad hoc non teneri Patronos ; sed quia probabilius est, ut diximus, illa dignioribus conferenda esse ; ita etiam probabilius censemus Patronos teneri sub gravi digniores præsentare. Ratio potissima, ut bene ait *Sanch. d. lib.* 2. *c.* 1. *Dub.* 5. *n.* 3. quia aliàs evenirent eadem inconvenientia, quæ sequuntur ex hoc quòd Electores non eligant digniorem, prout supra animadvertimus, cùm Episcopus non possit alioquin repellere præsentatum, si sit idoneus, etiamsi dignior omittatur. Nostram sententiam tenent *Sanch. l. c. Croix n.* 584. *Viva l. c. q.* 4. *et Salm.* cum *Mol. Bon. Vasq. Azor. Less.* Et eamdem tenet *Lugo dict. Dub.* 35. *n.* 39. quamvis excipiat Capellanias, quas quis pro libito in aliqua Capella suæ familiæ instituit, contra *Molin. Azor. et Vasq.* apud *Viva Opusc. de Benefic. q.* 4. *a.* 2. *n.* 5. quia hoc concedunt tantùm Fundatoribus, non autem successoribus.

98. — Dub. 3. an resignantes Beneficia etiam debeant digniorem quærere? In hoc plures diversæ adsunt sententiæ. *Prima* negat cum *Sanch. Consil. l.* 2. *c.* 1. *dub.* 7. *n.* 4. *Less. l.* 2. *c.* 34. *n.* 61. *cum Caj. Pal. tract.* 13. *Disp.* 2. *p.* 11. §. 2. *n.* 11. item *Azor. Hurtad. Mercad. Salon.* apud *Salm. n.* 330. *et Lugo* vocat communem *d. D.* 35. *n.* 49. cum *Malder. Sa, et Diana*, et ipse *Lugo* cum *Vasq.* probabilem vocat. Ratio, quia resignans sive commutans Beneficium non est dispensator boni communis, sed boni sui: unde non peccat contra justitiam distributivam : nec peccat Episcopus tunc conferens Beneficium resignatario idoneo, quia tunc non tenetur digniorem quærere, decreta enim de eligendo digniore loquuntur de collatione per vacationem, non autem per resignationem. Sentit tamen *Less. l. c.* quòd si offeratur resignanti persona multò dignior, tenebitur ex caritate erga commune bonum illam præferre. *Secunda* sententia omnino opposita absolutè affirmat teneri resignantem quærere digniorem. Hanc tenent *Sotus de Just. l.* 3. *qu.* 6. *art.* 2. *Viva l. c. n.* 13. *Cont. Tourn. t.* 1. *pag.* 762. item *Vasq. et Palac. apud Salm. n.* 379. Ratio, quia resignans, licèt non peccaret tanquam collator Beneficii, peccaret tamen, quia esset causa illicitæ collationis :

cùm alioquin collator, qui certè non tenetur acceptare hujusmodi resignationem, non excusaretur à peccato, si eam acceptaret in aliquem qui vix est dignus, dum aliunde de facili inveniri posset magis idoneus qui beneficium conferat; unde peccat etiam resignans, cooperando peccato collatoris. *Tertia* sententia, quam tenent *Nav. l. 2. de Rest. c. 2. n. 173. et Salm. n. 331.* cum *Vasq.* tum tantùm admittit posse resignationem fieri non digniori, cùm resignatarius sit æquè dignus ac resignans, quia tunc nullum Ecclesiæ damnum irrogatur.

99. — Sed de his omnibus sententiis æquior mihi videtur sententia doctissimi *Lugonis*, nempe quòd tota ratio culpa in hoc puncto sumenda est à ratione damni, quod Ecclesiæ obveniret. Ratio, quia, cùm finis intrinsecus principalis institutionis Beneficiorum sit bonum commune, ut compertum est apud omnes (juxta dicta *n. 93. et l. 3. n. 492.*), Ecclesia illa conferendo, sub hoc onere confert, ut casu quo Beneficiarii velint ea à se abdicare, nonnisi in bonum commune resignent; finis autem hic intrinsecus non potest negligi sine culpa. Hinc rectè infert hujusmodi resignationes præsertim in Beneficiis curatis, et præcipuè in Episcopatibus, rarò esse licitas; tum quia rarò fiunt sine gravi boni communis detrimento; tum quia istæ electiones non fiunt cum ea diligenti inquisitione meritorum, qua conferuntur Beneficia præfata per vacationem; item quia ut plurimùm fiunt cum retentione pensionis, quæ in damnum pauperum vergit; tandem quia sæpe fiunt à senibus in adolescentes, ex quo deinde provenit, quòd ubi digniores in Beneficiis post resignantium mortem electi fuissent, sint tantùm electi minùs digni: omnia autem hæc utique vergunt in grave damnum commune. Si autem ex circumstantiis censeri posset in aliquo casu nullum, aut modicum detrimentum Ecclesiæ inferri ob resignationem factam in aliquem minùs dignum alio, qui inveniri posset; tunc bene ait *Lugo* excusari posse resignantem, et collatorem à culpa, saltem gravi. Et huic sententiæ adhæret etiam *Croix. l. 4. n. 586.*

100. — Quær. II. An ad Prælaturas Regulares eligendi sint etiam digniores? *Prima* sententia negat cum *Gurt. Rodr. et Valer.* apud *Salm. n. 332.* nisi agatur de Generalatu, aut Prælatura perpetua; quoad tamen Prælaturas amovibiles, dicunt non esse obligationem eligendi digniores; tum quia in Religione jam adsunt Regulæ, quapropter sufficit, ut juxta eas subditi regantur, quod bene potest præstare Prælatus dignus quin dignior existat; tum quia, si hic damnum aliquod afferret, facilè amoveri potest. Huicque sententiæ adhæret *Lugo D. 35. n. 56.* casu quo subditi essent adeo observantes, ut Prælatus non dignior, sed dignus possit sine ullo periculo eis præfici.

101. — Sed omnino affirmandum cum sententia communi, ut asserit idem *Lugo*, et hanc tenent *Sotus l. 3. q. 6. art. 2. concl. 9. Nav. l. 2. c. 2. n. 159. Card. l. cit. n. 5.* ubi id prænotat ut certum, *Viva in dict. Prop. 47. n. 10. Ronc. c. 5. q. 7. Sanch. dub. 2. n. 27.* et etiam habent tanquam certum *Croix l. 4.*

n. 582 *et* 589. *Salm. n.* 333. cum *Vasq. Perrin. Vil. Fern. et aliis.* Ratio, quia eadem valet ratio in Prælatis Regularibus, quàm in Episcopis, incumbendi bono communitatis et subditorum, erga quos Prælati sunt quasi Episcopi. Nec penitus valet dicere, quòd cùm adsint Regulæ, sufficiet quòd Prælatus attendat dumtaxat ad ipsarum observantiam retinendam: nam hæc observantia difficillimè vigebit, si minùs digni eligantur; quia minùs digni facilè tepescunt, et indigni evadunt, aut saltem minùs diligenter observantiæ incumbunt, et deinde ex imperfecta observantia facilè ac citò Regularum relaxatio succedet cum damno irreparabili; nam experientia constat, quòd ubi in aliqua Religione abusus aliquis vel semel intruditur, difficillimè postmodum avertitur. Et hujus gravissimi damni profectò sunt causa Prælati minùs diligentes, et ii qui tales Prælatos eligunt. Utinam hujusmodi detrimentum ex hoc capite derivatum in pluribus Monasteriis sæpe non lugeretur! Ideo nunquam auderem absolvere Religiosum, qui minus dignum Prælatum eligere vellet. Atque rectè *Salm.* cum *Anton. de Spirit. sanct.* hanc doctrinam extendunt ad electionem Definitorum, Consiliariorum, Procuratoris generalis, et similium.

102. — Quær. III. an electio digni in Beneficiis, omisso digniori, sit valida? Si Beneficium est simplex, certum est valere ex communi DD. Vide *Salm. n.* 343. Dubium est, si sit curatum. Negant probabiliter *Pal. l. c. p.* 11. §. 3. *n.* 3. *Sanch. l.* 1. *c.* 1. *dub.* 6. *et Salm. n.* 345. cum *Gonsal. Arag. Hurt. etc.* Ratio, quia in *cap. cit.* 18. *Trid.* circa Beneficia parochialia, postquam præcipitur eligere digniores, sic additur: « Provisiones, seu » institutiones, præter supradictas formas factæ, subreptitiæ » esse censeantur: » Inter autem has formas (dicunt), quænam magis præcipua forma est, quàm ut dignior eligatur, prout expressè Concilium jubet? Confirmant ex Bulla S. Pii V, anno 1566, *in Bullario n.* 32. ubi declarantur nullæ omnes collationes factæ præter formam Tridentini, præsertim in examine; et insuper conceditur appellatio digniori præterito.

103. — Affirmant verò probabiliùs collationem valere *Lugo Dist.* 35. *n.* 71. cum *Garcia, Ugolin. Fill. Vasq. Mol Gutt. Led.* et idem tenent *Holz. pag.* 432. *n.* 422. *cum Anacl. et Angel, Croix lib.* 4. *n.* 627. *cum Gonz. Leur. et Lott.* Ratio, quia *forma* revera non significat nisi modum, seu ritum externum in hujusmodi collationibus à Concilio præscriptum, nempe edictum, concursum, examen, etc. Quòd autem alter dignior judicetur ab Episcopo, non pertinet ad formam, sed ad internum Episcopi judicium, à quo non debet pendere validitas collationis; nam alias, si Episcopus elegerit eum quem minùs dignum judicaverit, etiamsi ille revera sit dignior, electio erit nulla. Præterea S. Pius in sua Bulla præscripsit appellationem interpositam *non impedire*, quominus electio per Ordinarium primo loco facta interim executioni mandetur, et provisus, causa pendente, ab eadem Ecclesia *non amoveatur*. Ergo (bene arguit *Lugo*) electio facta erit valida, donec Judex appellationis eam revocet;

alioquin, etiam appellatione non facta, electio nulla dicenda esset. Omnes autem conveniunt in dicendo, quòd difficillimè poterit in eo casu judicari pro appellante, cùm major dignitas electi non tantùm pendeat à scientia, sed etiam ab aliis requisitis prudentiæ, integritatis, aptitudinis, etc. Et ideo præsumptio semper est pro electione Ordinarii, nisi evidenter injusta et dolosa probetur, ut aiunt *Lugo l. c. et Salm. n.* 347.

104. — Quær. IV. An obligatio eligendi digniores ad Beneficia curata, præsertim ad Episcopatus, ita urgeat, ut debeat Episcopus dignior ab una Ecclesia ad alteram majorem transferri. Hæc quæstio tota pendet ab alia, nimirum, an translatio Episcoporum sit prohibita jure Divino, vel humano? Quapropter hanc discutere oportet. *Prima* sententia tenet translationem Episcoporum esse tantùm vetitam jure Ecclesiastico, ut disponunt *Leo I. Ep.* 82. *Gelasius Epist.* 6. *etc.* Ratio, quia aliàs, si esset vetita de jure Divino, non sufficeret quælibet utilis, et honesta causa ad dispensandum; sed in *cap. Nisi*, *de Renunc.* Pontifex loquens de renunciatione Episcopatûs, expressè dixit : « Ut si propter aliquam causam utilem et honestam in hujus-» modi proposito perseveres, de licentia nostra cedas. » Ex quo infertur, Papam sine causa validè dispensare, et cum aliqua causa etiam licitè. Ita mordicus tuetur *Suar. t.* 3. *de Relig. l.* 1. *c.* 16. cum *Hostiens. et Major.* ac sequuntur *Barbos. etc.* apud *Salm. de Benefic. n.* 380. *Secunda* verò sententia communior, et mihi longè probabilior, docet Episcopos teneri jure Divino permanere in suis Episcopatibus; ideo nec licitè nec validè posse Papam cum eis dispensare sine valde gravi causa. Probatur ex *cap. Inter corporalia. De Trans. Ep.* ubi expressè declaravit Innocentius III quòd, sicut Deus dissolutionem carnalis conjugii sibi reservavit, sic etiam conjugii spiritualis inter Episcopum et Ecclesiam, et addidit : « Non enim humana, sed potiùs Divina » potestate conjugium spirituale dissolvitur cùm per translatio-» nem..... authoritate Romani Pontificis (quem constat esse » Vicarium Jesu Christi) ab Ecclesia removetur. » Ratio autem hujus naturalis indissolutionis est, quia aliàs innumerabilia inconvenientia evenirent : præsertim quia Episcopi multùm deficerent in dilectione suarum Ecclesiarum, et ipsæ Ecclesiæ parum bene regerentur, si sæpe mutarentur Episcopi. Ita *Vasq. in* 3. *p.* 3. *D.* 241. *Caj.* 2. 2. *q.* 184. *art.* 6. *Sanch. Consil. l.* 2. *c.* 1. *dub.* 3. cum *Salon. et Sot.* item *Ban. Arag. cum Salm.* qui *n.* 384. rectè addunt cum *Carthusiano*, *Soto*, *Hurtado*, *etc.* Episcopis esse etiam vetitum suas deserere Ecclesias, propter votum quod ipsi emittunt, dum Ecclesiis præficiuntur, curam habendi ovium ipsarum; quod votum perpetuum est, et in eo solus Papa dispensare potest, ut docet *S. Thomas.* 2. 2. *q.* 185. *art.* 4. et clariùs *q.* 189. *art.* 7. ubi ait : « Presbyteri autem cu-» rari non obligantur voto perpetuo et solemni ad curam anima-» rum, sicut obligantur Episcopi. Unde Episcopi præsulatum » non possunt deserere absque auctoritate Romani Pontificis. »

105. — Advertendum hîc verò, quòd, licèt Episcopatus comparetur Matrimonio carnali, non tamen id ita verum est, ut non possit dissòlvi hoc conjugium spirituale per dispensationem Pontificis, justa et valde gravi causa interveniente, ut omnes fatentur; Vide *Salm. n.* 328. Et ita respondetur ad textum oppositum à *P. Suarez.* Causæ autem justæ communiter à DD. censentur esse, nimirum magna utilitas Ecclesiæ universalis, vel particularis, vel ab alio non supplebilis; vel necessitas Episcopi, propter infirmitatem, aut aeris malitiam: vel quia in sua Diœcesi ob plebis iniquitatem, aut ob aliam causam non potest bene suum munus exercere. Ita *Salm. n.* 390. *Sanch. l. c.* cum *Soto, et Vasquez.* Hinc respondetur ad quæsitum, quòd si translatio sit vetita tantùm de jure Ecclesiastico, juxta primam sententiam, minor sufficit causa ad translationem, et adest obligatio eligendi Episcopum digniorem, etiam ex iis qui aliis Ecclesiis præsunt. Si verò translatio sit vetita de jure Divino, juxta nostram sententiam, nulla erit obligatio eligendi digniorem ex Episcopis qui actualem curam habent suarum Ecclesiarum, et si Episcopus nolit transferri, ad id nequit Papa eum cogere, nisi interveniat causa urgens, quo casu potest etiam cogi Episcopus ut ad aliam Ecclesiam se transferat, ut dicit *Sanch. dict. dub.* 3. *n.* 2. *Arag.* Et idem censent *Salm. n.* 390. *cum Hurtado* de translatione Parochi.

106. — Quæritur V. An qui eligunt ad Beneficia dignum, omisso digniore, teneantur restituere damnum illatum ipsi, aut Ecclesiæ? *Prima* sententia, quam tenent *Caj.* 2. 2. *q.* 62. *art.* 4. *Sylo. v. Restit.* 5. *q. ult. Vasq. de Benefic. dub.* 17. *n.* 117. *et Salm. n.* 359. cum *Bann. Salon. Aragon. Tapia, et Lop.* ait teneri compensare damnum digniori omisso; quia, ut dicunt, sicut si aliqua bona essent à Fundatoribus relicta, ut distribuerentur magis benemeritis, aut indigentibus, aut propinquis, isti jus strictum quidem haberent ad illa bona; ita jus habent digniores ad Beneficia, quæ hac lege universali instituuntur, ut sint non solùm stipendia laborum, sed etiam præmia meritorum. Alii verò, ut *Salm. n.* 367. *cum Bannez, et salon.* putant damnum resarciendum non solùm digniori, sed etiam Ecclesiæ; quia hoc confertur Electori jus eligendi ab Ecclesia, ut eligat meliores; unde dicunt teneri Electorem ex justitia commutativa ad compensationem damni, quod ipsi Ecclesiæ obveniat ob electionem minùs digni.

107. — *Secunda* verò sententia non minùs probabilis, quam tuentur *Nav. in Man. c.* 17. *num.* 69. *Less. l.* 2. *c.* 34. *dub.* 15. *Sanch. l.* 2. *c.* 1. *D.* 45. *n.* 15. *Pal. tr.* 13. *disp.* 2. *p.* 11. §. 4. *n.* 5. *Lugo D.* 35. *n.* 83. *Tol. l.* 5. *c.* 4. *n.* 4. *Croix l.* 4. *n.* 531. *et Canus cum Adrian. Penna, Coo. etc.* apud *Salm.* 354. qui probabilem vocant, docet Electorem neque Ecclesiæ, neque digniori teneri aliquid restituere; non digniori, quia tunc digniores haberent jus strictum ad Beneficia, quando principaliter, ut supra diximus, Fundatores habuissent rationem meritorum; non verò

quando minùs principaliter, ut est in casu nostro, cùm Beneficia primariò, prout omnes concedunt, imò etiam unicè, prout tenet *Lugo*, sunt instituta in bonum commune, ut Ecclesiæ inserviatur à bonis Ministris; et licèt secundariò essent etiam instituta in præmia meritorum, ex hac tamen justitia nullum jus rigorosum ad illa acquirunt nec digni, nec digniores. Neque sub alio pacto, seu lege intelligit Ecclesia Electores obligare; neque ipsi intendunt se obligare sub onere restitutionis ad amplius quàm ad Ministros non indignos eligendos. Unde neque Ecclesiæ tenentur aliquid restituere, ut pro certo vel fere certo habent *Pal. Mol. et Sanch. n.* 10. cum *Soto*, *et Arag.* Secus verò, si eligatur indignus, quia tunc tam ab electo quàm ab Electore deberetur Ecclesiæ restitutio damni. Utraque sententia est valde probabilis; sed reddit mihi probabiliorem secundam sententiam id, quod diximus *l.* 1. *t.* 1. *num.* 83. *et l.* 3. *n.* 927. nempe quòd nullus legitimus possessor sui ad restitutionem tenetur, qui pro se probabilem habet opinionem.

108. — Sic etiam resolvitur illa alia quæstio, quam retulimus *l.* 3. *n.* 585. scil. an qui suadet Episcopo conferre Beneficium simplex, aut curatum digno, prætermisso digniore, teneatur ad restitutionem damni? Affirmant *Salm.* in hoc *tract. de Benefic. n.* 371. consequenter ad sententiam, quam ipsi tenent, ut supra. Sed nos, consequenter ad secundam sententiam, cui mox supra adhæsimus, dicimus cum *Laym. Nav. Sa*, *Less. Val. Fill.* et aliis apud *Salm. in tract. de Rest. c.* 1. *n.* 106. ubi ipsi *Salm.* hoc probabile censent, eum qui Episcopo sine vi aut fraude suadet Beneficium conferre minùs digno, ad nullam restitutionem teneri. Secus verò, si vi vel fraude impediret Beneficium conferri digniori; tunc enim certè tenetur damnum ipsi illatum restituere, cùm quisque jus habeat ne vi vel fraude impediatur à consecutione justi boni, ut dictum est *l.* 3. *n.* 582. Secus etiam, si Beneficium conferendum esset per concursum, ut in sequenti quæstione dicetur. An autem teneatur ad restitutionem is, qui non vi vel fraude, sed tantùm ex odio impediret aliquem dignum à consecutione Beneficii? Probabiliùs negatur. Vide dicta *l.* 3. *n.* 584.

109. — Quær. VI. An quando Beneficia conferuntur per concursum, eligens dignum, omisso digniore, teneatur huic damnum restituere? *Prima* sententia communis affirmat, quam tenent *Pal. d. p.* 11. §. 4. *n.* 6. *Tourn. t.* 1. *p.* 763. *Holzm. p.* 432. *n.* 419. *Sanch. l.* 2. *c.* 1. *dub.* 46. cum *Mol. et Metin. Croix l.* 4. *n.* 628. *Lugo D.* 35. *cum P. Nav. Less. Caj. Sylvest. Vasq. etc.* qui vocavit verissimam sententiam. Ratio, quia eo ipso quo dignior admittitur ad concursum, acquirit jus ad rem, cùm in communi æstimatione adsit tunc pactum implicitum in edicto inter Episcopum, et oppositores, ut dignior præferatur. Quod procedit in omni præmio, quod promittitur vocatis per concursum ad luctam, ad jactum, etc. Imò, ait *Lugo*, quòd cùm in edicto dicatur, quòd cuique servabitur jus suum, digniores ex pacto ex-

plicito ab Beneficium jus acquirunt. Tantò magis, quia in concursu ad Beneficia curata datur ex Tridentino appellatio digniori, si prætermittatur; ergo dicit *Pal. loc. cit.* quòd digniores habent jus strictum ad Beneficia. Excipiunt tamen *Ronc. c.* 5. *q.* 2. *cum Garcia, Lugo n.* 21. *et Sanch n.* 5. si excessus dignitatis sit parvus.

Secunda tamen sententia negat obligationem restitutionis, ut tenent *Sot. l.* 4. *de Just. q.* 6. *art.* 3. *sub fin. Nav. c.* 17. *in Summ. n.* 74. item *Led. Henr. et alii ap. Sanch. l. c. n.* 1. qui probabilem censent. Ratio istorum, quia prædictum pactum, quod supponitur, vel habetur in Edicto, non est pactum rigorosum obligans juxta leges justitiæ commutativæ, sed est tantùm promissio, obligans dumtaxat ex fidelitate; imò potiùs est explicatio obligationis quam per se habet Episcopus ex justitia distributiva, quæ non obligat ad restitutionem. Procul dubio sub gravi debentur, ut aiunt, præmia promissa concurrentibus ad luctam etc. ut supra, quia illa principaliter sunt instituta ut præmia meritorum: sed idem non currit de beneficiis, quæ unicè vel principaliter instituuntur in bonum commune. His non obstantibus, non audeo recedere à prima sententia communi, et valde probabiliori. Sed hanc secundam nec etiam audeo dicere improbabilem, quia revera non videtur constare quòd inter Episcopum et oppositores intercedat pactum illud obligans rigorosè ex justitia commutativa; et non constando de tali pacto, non videtur constare de tali obligatione.

110. — Quær. VII. An dignus se opponens per concursum digniori peccet mortaliter, et teneatur ad restituendum illi damnum, si Beneficium obtineat? Nulli dubium, quòd si concurrat indignus cum digno, peccet concurrendo, et acceptando Beneficium tenetur resarcire damnum Ecclesiæ, illudque resignare; vide *Sanch. Cons. l.* 2. *c.* 1. *Dub.* 4. *n.* 9. *et Salm. de Ben. n.* 373. Si verò concurrat dignus cum digniore, duo dubia occurrunt. Dubium 1. est, an iste concurrendo peccet graviter? *Prima* sententia negat, et hanc tenent *Less. l.* 2. *c.* 34. *n.* 70. *Caj.* 2. 2. *q.* 185. *art.* 3. *Azor.* 2. *p. lib.* 6. *c.* 15. *q.* 14. *Salm. n.* 374. *cum Soto, Bann. Led. etc.* item *Vasq. et Cov. apud Lugo D.* 35. *n.* 88. Ratio, tum quia non pertinet ad ipsum merita discutere, sed ad Electores; ideo si ipse Beneficium petit, petit sub conditione, si dignior videatur; tum quia hoc est secundùm mentem Ecclesiæ, ut omnes digni concurrant; aliàs, si non liceret dignis se opponere dignioribus, pauci concurrerent, et fortè digniores à scrupulo territi se retraherent, idque in grave damnum Ecclesiæ utique vergeret. *Secunda* verò sententia, quam tenent *Sanch. c.* 1. *d.* 48. *n.* 4. *Pal. D.* 2. *p.* 11. §. 5. *n.* 1. *Nav. de Orat. Misc.* 45. *n.* 89 *et* 97. *ac Lugo D.* 35. *n.* 91. *cum Turriano*, dicit, quòd, si talis concurrat gratia honoris, ut ad alios concursus gradum sibi faciat, et postea desistat petere, ut eligatur, certè non peccat. Secus si prætendat electionem, apertè cognoscens alterum esse digniorem. Ratio, quia, licèt Episcopus non peccet ipsum eligendo ex errore

inculpabili, peccat tamen ille cooperando ad talem electionem, saltem materialiter injustam; maximè quia injustitia illa vergeret in damnum dignioris, qui jus habet ad sui electionem. Hæc sententia, speculativè loquendo, apparet probabilior; attamen in praxi nunquam videtur locum habere posse; nullo enim casu is qui est dignus, poterit esse certus quòd Episcopus bona fide eum eligendo, non habeat aliquod rationabile motivum, ipsi concurrenti occultum, excludendi alterum, quem ille putat digniorem. Hoc innuit ipse *Lugo n.* 89.

Dubium 2. est, an hic dignus, manifestè cognoscens alterum se digniorem, peccet acceptando Beneficium, et teneatur damnum illi resarcire? *Prima* sententia affirmat, quam tenent *Nav. l.* 2. *de R. c.* 2. *n.* 173. *Pal. d.* §. 5. *n.* 1. item *Sylvius, et Tanner. apud Salm. d. n.* 374. Ratio quia ipse acceptando Beneficium concurrit ad injustam electionem in damnum alterius. *Secunda* tamen sententia, quam tenent *Sanch. c.* 1. *dub.* 13. *n.* 2. *Sot. de Just. l.* 3. *q.* 6. *art.* 2. *Diana t.* 2. *tr.* 5. *Misc. R.* 110. *cum Turr. etc. ac Salm. l. c.* dicit eum nec peccare, nec teneri ad restitutionem. Ratio cur non peccet, quia ex una parte, ut ait *D. Th.* 2. 2. *q.* 183. *art.* 3. loquens de assumptione ad Episcopatum, ille qui debet assumere, *tenetur assumere meliorem quoad regimen Ecclesiæ;* pro eo verò qui assumitur, dicit quòd « non requiritur, ut reputet » se aliis meliorem, sed sufficit quòd nihil in se inveniat, per » quod illicitum ei reddatur assumere prælationis officium. » Ex alia parte non peccat cooperando peccato collatoris, cùm per ipsam collationem jam Episcopus peccatum consummaverit, et per accidens se habet, quòd ipse acceptet, vel non; juxta dicta in simili casu *l.* 3. *n.* 492. *q.* 8. *v. Sed admissa.* Prout enim (ait *Sanch.*), si pater et extraneus sint in extrema necessitate, extraneus recipiendo panem à filio, licèt filius peccet panem ei præbendo, ipse tamen non peccat acceptando: Ita in casu nostro. Ratio autem cur iste neque tenetur ad restitutionem, est, quia cùm Beneficium jam est ei collatum, alter dignior nullum jus ampliùs ad illud habet, eò quòd desinit tunc Beneficium esse inter bona communia; prout, si res duobus vendita, tradatur secundo emptori, non tenetur iste rem emptam primo emptori restituere, cùm per traditionem adeptus sit illius dominium, et extinctum sit jus ad rem primi emptoris. Licèt autem in nostro casu concedatur digniori appellatio, collatio tamen in utroque foro valida est, et electus non potest à Beneficio acquisito amoveri, nisi per sententiam Judicis collatio invalidetur, ut diximus *n.* 102. Et hæc sententia mihi probabilior videtur; tantò magis, quia sicut dignus electus potest licitè Beneficium petere, juxta dicta in præcedenti dubio; sic etiam potest acceptare, eò quòd nunquam potest esse certus collationem fuisse injustam. Hinc ait probabiliter *Lessius d. n.* 70. quòd, si certè existimes Episcopum non judicio, sed favore te prætulisse, hoc tibi non imputabitur, si Beneficium tibi non sollicitanti fuerit oblatum, vel si bona fide sollicitasti; videtur enim Ecclesia ratas habere has collationes in

favorem concurrentium, ne ipsi deinde perpetuò scrupulis angantur, ut eruitur ex *Trid. sess. 7. c. 3. de Ref.* ubi præcipitur Beneficia conferre *dignis, aliter facta collatio omnino irritetur.* Ergo collationes dignis factas, pro assumptis jam ratas habet. Cæterùm bene ait *Sanch. l. c. n. 3.* quòd *communiter Oppositores* excusantur à peccato, quia nullus se reputat minùs dignum, et bona fide existimare valet, quòd si alius excedit in uno, ipse excedat in alio.

111. — Quær. VIII. An Examinatores teneantur Episcopo denunciare digniores? *Prima* sententia negat cum *Lugo D. 35. n. 66. Pal. l. c. §. 4. n. 9. Croix l. 4. n. 626. et Barb. Garc. etc.* apud *Salm. n. 338.* Et probant ex *cit. c. 18. Trid. Sess. 24.* ubi dicitur: « Peracto deinde examine renuncientur quotcumque ab » his idonei judicati fuerint ætate, moribus, doctrina, etc. Ex » hisque Episcopus cum eligat, quem cæteris magis idoneum » judicaverit. » Ergo, ut dicunt, ex verbis Concilii colligitur, quòd solùm ad Examinatores pertinet denunciare idoneos, ita ut Episcopus invalidè eligeret eum, quem ipsi reprobarent: sed contra ad Episcopum unicè pertinet judicare quis eorum sit dignior. Hoc confirmat *Lugo* ex Declaratione S. C. Concilii, quam refert, ubi dicitur: « (S. Congregatio declaravit non pertinere ad examinatores, sed solùm ad Episcopum judicare, quis ex concurrentibus ad Parochialem vacantem sit magis idoneus.) » Et in *Conc. Trid. c. 18. Sess. 24.* tantùm habetur, ut Examinatores peracto examine renuncient Episcopo quotcumque ab his idonei judicati fuerint. Hæc sententia est quidem probabilis, sed probabilior mihi est *secunda* sententia opposita, quam tenent communiùs *Nav. lib. 2. de Rest. c. 2. num. 187. Ronc. c. 5. q. 9. R. 1. et Salm. num. 339.* cum *Azor. Led. Med. Vill. Lop. Dian. Tap. etc.* Ratio, quia ideo, et præcipuè Concilium præscripsit concursum, et Examinatores, ut Episcopus faciliùs et tutiùs digniorem agnoscere ac eligere valeret; unde quamvis ex verbis Concilii non inferatur obligatio Examinatorum denunciandi digniorem, infertur tamen ex mente Concilii. Nec obstat Declaratio allata S. C. ut supra, quia ibi nil aliud decernitur, nisi quòd ad Episcopum pertinet judicare de majori dignitate oppositorum, et hoc est certum; sed ibi non excluduntur Examinatores teneri ad exponendum Episcopo, quem ipsi censeant magis idoneum, ut mens Concilii servetur. Demum hîc notandum, quòd Examinatores debent præstare juramentum de fidelitate in eorum Officio, ut præcipitur in Trident. *Sess. 24. c. 18. de Ref.* Alioquin concursus est nullus, ut declaravit Sacr. Congreg. Conc. die 2 Decemb. 1628.

ARTICULUS III.

Quæ intentio et qualitates requirantur ad Beneficium accipiendum.

112. Quænam qualitas requiratur in eo, cui Beneficium confertur? — **113.** An requiratur in eo voluntas clericandi? Quomodo peccet recipiens Beneficium simplex cum animo ducendi postea uxorem? — **114.** An peccet graviter recipiens Beneficium curatum cum animo dubio suscipiendi Sacerdotium intra annum.

112. — « Resp. 1. Ut Beneficium aliquod validè et licitè obti-» neatur, requiritur ut sit persona capax et habilis, hoc est, ut » sit Clericus, non illegitimus (cum quo tamen Episcopus dis-» pensare potest ad Ordines minores, et Beneficium simplex, cui » Ordo major non est annexus), non irregularis, non excommu-» nicatus, non improbus, aut facinorosus, ut habeat scientiam » competentem ad munus Beneficio annexum, et ætatem legiti-» mam, nisi dispensetur, scilicet pro beneficio simplici annos 14. » (sufficere tamen 14 inchoatum, docet *Dian. p.* 3. *tr.* 6. *R.* 64. » *ex Azor. et aliis* 5.) * (*Cum Gonzal. Pal. Fill. Barb. et Salm.* » *De Benef. c. unic. n.* 160. *communiter.*) * Pro eo, quod Sub-» diaconatum requirit, vigesimum primum. Pro eo, quod Dia-» conatum, vigesimum secundum. Pro eo, quod Sacerdotium, » vigesimum quartum inchoatum. * (*Ut probabiliter Less. et* » *Azor. apud Salm.* 157. *Quæ ætas sufficit, si Ordinem suscipiat* » *intra annum, juxta Trid. sess.* 23. *c.* 12. *Notat, quòd, ætate* » *deficiente, etiam quoad unam horam, provisio Beneficii est nulla:* » *Est commune cum Sanch. Pal. Azor. et Salmant. n.* 162.) * » Colligitur ex *Trid. sess.* 22. *c.* 23. etc. In his tamen, et simili-» bus casibus multi excusantur, vel quia illud jus ubique non est » receptum, vel quia bona fide tres annos fuerunt in possessione, » quæ veluti usucapionem, et dominium parit. *Less. dub.* 20.

113. — « Resp. 2. Qui recipit Beneficium quodcumque habens » annexum Ordinem Sacrum, tenetur habere voluntatem saltem » conditionatam clericandi, et Sacrum Ordinem accipiendi intra » tempus à jure requisitum. *Laym. c.* 13. *Less. l.* 2. *c.* 34. *dist.* 26. » Ratio est, quia suscipiens Officium, cui obligatio est annexa, » omni modo se habilitare tenetur. Imò, si curatum seu paro-» chiale est, habetque intentionem sacerdotium intra annum non » suscipiendi, sed parochiam dimittendi, non tantùm mortaliter » peccat, sed etiam ipso jure est privatus, et ad fructuum resti-» tutionem tenetur, ut patet ex *cap. Commissa* §. 7. *de elect.* » *in* 6. Quòd si tamen, mutata voluntate ante finem anni Sacer-» dos fiat, fructus retinere potest. * (*Idem docent Nav. Less.* » *Sanch. etc. cum Salm. num.* 190. *Et sic tenendum contra Soto* » *et Tol. ut probatur ex dict. cap. Commissa, ubi dicitur, quòd* » *recipiens Beneficium curatum animo non suscipiendi Sacerdo-*» *tium, tenetur fructus restituere,* nisi voluntate mutata promotus.

» fuerit. *Vide omnia verba textûs citati infra n.* 114.) * Imò et » Episcopus dispensare potest, ut, Vicario substituto, studiis per » septennium vacet.

« Dixi 1. *Habens annexum Ordinem Sacrum :* quia, si is non » sit annexus et Beneficium sit simplex, licèt illud acceptet animo » fructus lucrandi, et deinde uxorem ducendi, non nisi venialiter » peccat, si aliàs officio suo satisfaciat, ut docent *Laym. c.* 17. » *Sanch. l.* 7. *de Matrim. Dist.* 45. Ratio est, quia illa perversio » ordinis non videtur gravis, nec ullo jure vetatur, ideoque ad » nullam fructuum restitutionem tenetur. Unde *Garcias p.* 3 » *c.* 4. *n.* 42. talem ab omni culpa excusat.

« Dixi 2. *Voluntatem saltem conditionatam :* quia, si ex justa » causa postmodum status Clericalis minùs illi convenire videa- » tur, potest animum mutare, etiamsi Beneficium sit curatum, » v. gr. si primogenitus familiæ, aut frater unicus sine liberis » decedat; si optimum matrimonium ad conservationem familiæ » nobilis vel ad lites graves sopiendas necessarium offeratur. » Ratio est, quia non est mens Ecclesiæ, ita ad Ecclesiasticum » statum obligare, ut hæc et similia bona impediantur, *loco* » *citato* »

Quær. hîc I. Quomodo peccet, qui recipit Beneficium simplex, animo deinde uxorem ducendi, Beneficio dimisso? Certum est peccare graviter si Beneficium habeat annexum Ordinem sacrum, ut communiter docent *Bus. ut supra, et Sanch. l.* 7. *de Matrim. D.* 45. *n.* 14. *Pal. tract.* 13. *Dub.* 4. *p.* 7. *n.* 14. *Salm. tr.* 18. *c.* 200. *cum Soto, Tol. etc.* Si verò ordinem Sacrum annexum non habeat, tres sunt sententiæ : *Prima* quam tenent *Less. l.* 2. *c.* 34. *n.* 132. *Tol. l.* 5. *c.* 5. *et Salm. num.* 199. *cum Soto, et Gutt.* dicit adhuc peccare mortaliter, quia similis intentio est perversio ordinis naturalis et divini, statuentis Beneficia recipienda esse tantùm ad obsequium Deo præstandum. *Secunda* sententia quam sequuntur *Palaus l. c. et Garcias ap. Bus. supra*, censet ne leviter quidem peccare, quia nullum apparet præceptum hoc prohibens. *Tertia* sententia media, quam tuentur cum *Bus. Sanch. l. c. n.* 19. *et Laym. l.* 4. *tr.* 2. *c.* 14. *n.* 11. *cum Nav. et Vasq.* tenet hunc quidem non excusari ab aliqua culpa, cùm talis animus aliquam involvat inordinationem; sed non peccare graviter, cùm hujusmodi inordinatio non sit tanta, ut damnari debeat de mortali; nullo enim jure constat ipsam esse gravem. Nullum autem præceptum (ut rectè docent *S. Antoninus, et P. Concina*, quorum verba retulimus *l.* 3. *n.* 547. *v. Cæterum in.*) est hominibus sub gravi imponendum, nisi evidens ratio id suadeat. Et ex hoc principio, tradito priùs etiam à *D. Thom. Quodlibet.* 9. *art.* 15. præfata tertia sententia probabilior mihi redditur.

114. — Quær. II. An peccet graviter, et teneatur restituere fructus, qui recipit Beneficium curatum cum animo dubio, vel conditionato suscipiendi Sacerdotium intra annum? Affirmant *Conc. t.* 10. *pag.* 152. *et Sotus, Azorius* apud *Salm. n.* 185. quia lex exigit veram intentionem suscipiendi etc. Sic enim ha-

betur in *cap. Commissa de Elect. in* 6. « Cæterùm, si promoveri ad » Sacerdotium non intendens, Parochialem receperis Ecclesiam » ut fructus ex ea per annum recipias, ipsam postea dimissurus, » (nisi voluntate mutata promotus fueris) teneris ad restitutio- » nem fructuum eorumdem, cùm eos receperis fraudulenter. » Negant verò *Nav. Barb. Garc. Graff. ib. n.* 186. quia textus loquitur de eo, qui accipit fraudulenter Beneficium; non autem dicunt accipere fraudulenter, qui cum animo dubio, aut conditionali accipit. Verumtamen alii opinantur, ut *Bus. Less. l.* 2. *c.* 34. *n.* 131 *et* 133. *Sanch. d. c.* 45. *n.* 10. *Pal. n.* 4. *et Salm. n.* 188. qui citant *Lop. Man. Bardi, etc.* accipientem cum dubio peccare mortaliter, et teneri ad fructus perceptos restituendos, quia dubitans revera non habet intentionem; non verò accipientem sub conditione, quia hic veram habet intentionem, quamvis conditionatam. Sed prima sententia est mihi probabilior, quia intentio, ut non sit fraudulenta, debet esse determinata absolutè ad Ordinem suscipiendum.

ARTICULUS IV.

An liceat habere plura Beneficia. Et quinam Beneficiarii teneantur ad Residentiam.

115. An et quando liceat habere plura Beneficia? vide alia apud Busemb. — **116.** Quotuplicia sint Beneficia? Et quæ sint incompatibilia? Et an, obtento secundo Beneficio quomodocumque incompatibili, vacet primum? — **117.** An pluralitas Beneficiorum sit vetita de Jure Divino, vel positivo? — **118.** Quæ causæ cohonestent pluralitatem Beneficiorum? — **119.** De obligatione *Residentiæ.* Vide quæ habentur ap. *Bus.* — **120.** Quinam Beneficiarii ad Residentiam obligentur? — **121.** De Residentia Pastorum. Qu. I. An Curati teneantur residere de Jure Divino? — **122.** Quid notandum circa Residentiam Episcoporum? — **123.** Quid circa Residentiam Parochorum? Dub. 1. An Parochi indigeant licentia in scriptis? Dub. 2. An Parochi habentes justam causam possint abesse per duos menses sine licentia? Quid si urgeat aliqua necessitas? Quid si absint per modicum tempus? — **124.** Qu. II. Quo in loco Beneficiarii teneantur residere? Et præsertim ubi Episcopi? Et ubi Parochi? — **125.** Qu. III. Quænam causæ excusent Pastores à Residentia? Et I. de causa *Caritatis.* II. De causa *Necessitatis.* III. De causa *Obedientiæ.* IV. De causa *Utilitatis.* — **126.** Qu. IV. Quando et quomodo pastores non residentes teneantur restituere fructus Beneficiorum? — **127.** Dub. 1. Quid, si absint cum justa causa, sed sine licentia? Dub. 2. Quid, si eorum absentia sit sine culpa? Dub. 3. Quid, si resideant inutiliter? Et an Parochi teneantur per se exercere munia principaliora? Dub. 4. An non residentes teneantur integros fructus restituere? — **128.** Quibus debent restitui fructus à non Residentibus? — **129.** Plura hîc de *Residentia Canonicorum.* — **130.** Quænam causæ excusent Canonicos ab assistentia Chori? Et I. De causa *Infirmitatis.* Dub 1. An per se excusentur septuagenarii? Dub. 2. An cæci et surdi? II. De

causa *Necessitatis*. Quid, si quis abest à Choro ob excommunicationem incursam ? Quid, si Ecclesia sit interdicta ? Quid si polluta ? An Canonici irregulares amittant Distributiones, et fructus Præbendæ ? III. De causa *Utilitatis*. — **131.** Quid de Canonico Pœnitentiario ? Quid de Theologo, de Examinatoribus, Visitatoribus etc. — **132.** Quid de Canonicis docentibus? An Parochi docentes gaudeant eodem privilegio ? Quid de Canonicis, et Parochis studentibus ?

113. — « Resp. Plura Beneficia possidere, non est res simpliciter intrinsecè mala, nec omnino indifferens, sed speciem mali præ se ferens, imò ordinariè illicita, et naturali juri repugnans (si talia sint, quorum unum ad honestam sustentationem sufficiat), nisi justa causa ex circumstantia cohonestetur. Ita fere *Laym. l. 4. t. 2. c. 8. n. 1. et S. Th. Less. Azor. etc.* comm. Quia ut docet *Trident. sess. 24. de Ref. c. 17.* pluralitas hujusmodi magnam inordinationem involvit, dum minuitur cultus divinus, Ecclesia operariis, fundator pia intentione, pauperes utiliores Ecclesiæ futuri sustentatione privantur. Hinc beneficia distinguuntur in Incompatibilia primi generis, in quibus, accepta pacifica possessione secundi, vacat prius; qualia sunt plura Beneficia curata : item plures Dignitates, personatus, duo Beneficia uniformia sub eodem tecto : et in Incompatibilia secundi generis, quæ, etsi sine peccato citra dispensationem obtineri nequeant, primum tamen altero obtento non vacat : qualia sunt Beneficia reliqua residentiam postulantia, v. gr. Canonicatus duo diversarum Ecclesiarum, in quibus recepta est constitutio *Trident. sess. 14. c. 12. de reform.* ut non liceat ultra tres menses Canonicis ab Ecclesia abesse. Unde *Laym. c. 8. n. 6.* docet Canonicatus in Cathedralibus Ecclesiis Germaniæ, qui ex immemorabili consuetudine requirunt tantùm residentiam medii anni, vel 3 mensium, inter compatibilia Beneficia numerandos. » * (*Vide num. seq. 116. v. Notandum.*) *

« Dixi, *nisi justa causa cohonestetur;* quia qui per dispensationem plura Beneficia obtinuit, nisi justa causa subsit, in conscientia non erit tutus, sed tenebitur alterum resignare, ut docet *Less. l. 2. c. 24. n. 151.*

« Porro justa causa dispensandi erit evidens necessitas, et utilitas Ecclesiæ, et quandoque etiam prærogativæ, et merita personæ, v. gr. insignis nobilitas, dignitas, scientia, auctoritas, virtus, etc. modò caveatur, ne Beneficiorum coacervatio; facta etiam ob prærogativam personæ, ad privatum tantùm, et non ad commune bonum referatur. Imò sine dispensatione plura Beneficia sequentibus casibus haberi possunt.

« Si utrumque adeo sit tenue, ut neutrum sufficiat ad sustentationem, modò utrumque sit simplex, nec residentiam requirat. » * (*Secus igitur, si beneficia residentiam requirant, licèt sint tenuia ; Croix lib. 4. n. 918. cum communi.*) *

« 2. Quando parochia est annexa Canonicatui, eique acces-

» soria; tunc enim utrumque per modum unius possidetur, ita » tamen, ut teneatur Vicarium perpetuum in Ecclesia alere.

« 3. Quando Beneficia legitimè sunt unita.

« 4. Quando alius idoneus et dignus non reperitur.

« 5. Quando unum Beneficium habetur in titulum, alterum in » commendam non perpetuam, sed ad aliquot menses, donec » de idoneo provideatur. Ita *Regin. ex Sylo.* »

116. — Beneficia alia sunt *Simplicia*, prout sunt ea quæ instituuntur tantùm ad preces Deo persolvendas, et ad altaris servitium, nimirum Canonicatus, Capellaniæ auctoritate Pontificia vel Episcopali erectæ, Præstimonia quæ dantur Clericis ad studia prosequenda et similia. Alia sunt *Duplicia*, scil. quæ habent aliquam jurisdictionem, præeminentiam, vel administrationem, ut sunt dignitates, etc. ut infra. Item alia Beneficia sunt *Compatibilia*, alia *Incompatibilia*. Et horum alia sunt incompatibilia *primi generis*, prout sunt Beneficia curata, vel uniformia sub eodem tecto, nempe quæ ad easdem functiones concurrunt eodem loco et tempore ; item Dignitates, Personatus, et officia. *Dignitates* sunt quibus est annexa aliqua jurisdictio supra Clerum, aut Populum, ut sunt Episcopatus, Abbatiæ, Decanatus, Præposituræ, Archipresbyteratus, Archidiaconatus. *Personatus* autem sunt qui habent præeminentiam aliquam supra Clerum, sed sine jurisdictione, ut sunt munera Primicerii, Præcentoris sive Cantoris, et Sacristæ primarii. *Officia* demum sunt munera Thesaurarii, Præceptoris, Custodis, seu Sacristæ inferioris, Œconomi, etc., quorum aliquibus est annexa quædam administratio, sine tamen jurisdictione, aut præeminentia. Alia verò sunt incompatibilia *secundi generis*, ut sunt Canonicatus, et omnia quæ residentiam requirunt.

Notandum autem, quòd si quis obtinet duo Beneficia incompatibilia, obtento secundo, vacat ipso jure primum ; et si ille utrumque retinere præsumat, ipso pariter jure utroque Beneficio privatur. Hæc certa sunt quoad Beneficia incompatibilia primi generis, ex Tridentino *sess. 7. c. 2. et sess. 24. c. 17.* item ex *c. De multa, de Præb. Extrav. Execrabilis, de Præb. et Dign. cap. Litteras, de Concess. Præb. ac Clement. fin. eod. tit.* Sed dubium fit, an idem procedat in Beneficiis incompatibilibus secundi generis, nempe quòd, obtento secundo, vacet primum? Affirmant *Contin. Sporerii in fine Tomi 3. de statu Clericor. p. 76. n. 48. ad num. 9. Salm. tr. 28. de Benef. n. 664. cum Gonz. Azor. et Garcia, ac Fagn. in. c. de multa, de Præb.* ex Declaratione S. C. idemque dicunt *Salm.* probari ex locis citatis Tridentini. Sed negat *Busemb.* ut supra *n. anteced. 115. ac Holz. t. 1. p. 431. n. 415. cum aliis :* et idem sentit *Nav. l. 3. Consil. 24. de Præb.* dicens quòd si constaret S. C. declarasse, quòd Tridentinum ita sit intelligendum, talis Declaratio à Pontifice fuisset confirmata, et tunc sic foret tenendum ; sed quia id non constat, et aliàs ex verbis Concilii id non videtur efficaciter probari, non est quod ad primam sententiam nos adstrin-

gat. Revera enim Concilium in priori loco citato, nempe *sess. 7. c. 4*, loquitur quidem de præsumentibus retinere duo Beneficia quomodocumque incompatibilia, scil. quæ residentiam requirant, et eos dicit ipso jure privari utroque Beneficio, sed nullum facit verbum de vacatione primi ob consecutionem secundi. In posteriori autem loco, nempe *sess. 24. c. 17*, ubi præscribit vacare primum Beneficium, obtento secundo, loquitur tantùm de Beneficiis curatis, nimirum Episcopalibus, et Parochialibus. Hoc tamen non obstante propter prælaudatam Declarat. S. C. cùm ipsa à pluribus referatur, et præsertim à *Fagnano*, qui hujusmodi Declarationum fuit diligens inquisitor, placet nobis potiùs primæ sententiæ adhærere, sed secundam non improbamus. Notat *Laymann l. 4. tom. 2. c. 8. n. 4. in fine*, quòd habens Personatum cum Cura in Ecclesia, bene potest etiam habere ibidem Canonicatum, cui Parochialis Ecclesia annexa est, et quam per Vicarium administrare debet, ex *c. Super eodem, de Præb. in* 6.

Præterea notandum cum *Salmant. n.* 666. *et Abelly App. de Statu Cler. p.* 448. *n.* 2. quòd in aliquo casu evidentis necessitatis, sive utilitatis Ecclesiæ posset Papa dispensare, ut aliquis obtineat plura hujusmodi Beneficia incompatibilia, etiam curata, prout Gregorius Magnus fertur præfecisse Martinum, Paulinum, et alios duobus Episcopatibus. Idque patet ex Trid. *Sess. 7. cap.* 5. Diximus *casu evidentis necessitatis, vel utilitatis*, nam aliàs habens plura hujusmodi Beneficia, etiam cum dispensatione Pontificis non erit tutus in conscientia, ut rectè dicunt *Salm. l. c. cum Bellarm. Panorm. Wig. et Polet.*

117. — Hìc autem magna vertitur quæstio, an pluralitas Beneficiorum sit vetita non solùm de jure canonico, sed etiam naturali? *Prima* sententia negat cum *Innoc. in c. Finali, de Cler. non resid. n.* 1. *et in c. Jamdudum de Præbendis num.* 2. item *Filliuc. Lugo apud Salm. de Benef. n.* 656. *et Val. Led. Tusch. Rebuff. etc. ap. Croix l. 4. n.* 902. Quia, ut dicunt, si hoc esset contra jus naturæ, Papa non dispensaret ita frequenter in hac pluralitate ut videmus esse in consuetudine. *Secunda* verò sententia, quam tenent *Tournely t. 3. pag. 774. art. 2. et Azor. Panorm. ac Hostiens. ap. Salm. n.* 655. absolutè affirmat tam de Beneficiis duplicibus quàm simplicibus. Ratio, tum quia nequit unus duabus Ecclesiis satis bene deservire, tum quia intentio Fundatorum talis est, ut plures sint qui Ecclesiis inserviant; et ideo pluralitatem Beneficiorum dicunt fuisse expressè damnatam ex Trid. *Sess. 24. de Ref. c.* 17. ubi sic sancitum fuit: « Cùm eccle» siasticus Ordo pervertatur, quando unus plurium officia occu» pat Clericorum, sanctè sacris Canonibus cautum fuit, nemi» nem oportere in duabus Ecclesiis adscribi. Verùm quoniam » multi improbæ cupiditatis affectu seipsos, non Deum deci» pientes, ea quæ bene constituta sunt variis artibus illudere, » et plura simul Beneficia obtinere non erubescunt, sancta » Synodus debitam regendis Ecclesiis disciplinam restituere

» cupiens, præsenti decreto, quod in quibuscumque personis » quocumque titulo, etiamsi cardinalatûs honore fulgeant, » mandat observari, statuit, ut in posterùm unum tantùm Bene- » ficium ecclesiasticum singulis conferatur. Quod quidem si ad » vitam ejus cui confertur honestè sustentandam non sufficiat, » liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodo utrum- » que personalem residentiam non requirat, eidem conferri. » Hæcque non modò ad Cathedrales Ecclesias, sed etiam ad » alia omnia Beneficia, tam Secularia, quàm Regularia quæ- » cumque, etiam commendata, pertineant, cujuscumque tituli, » ac qualitatis existant. » *Tertia* autem sententia communis, et tenenda (etsi olim primam probabilem censui) docet pluralitatem Beneficiorum sive duplicium, sive simplicium, modò unum sufficiat ad congruam sustentationem, secundùm se esse contra jus naturale ob rationes mox allatas, et alia plura inconvenientia, quæ oriuntur à pluralitate Beneficiorum, enumerata à Joanne XXII in *Extrav. Execrabilis de Præb. et Dign.*, ita ut plura Beneficia nec etiam cum dispensatione Pontificis valeant retineri sine peccato mortali, sed non taliter quòd id non possit ex aliquibus circumstantiis cohonestari. Ita *S. Th. Quodlib* 9. *a.* 15. quem sequuntur *Less. l.* 2. *c.* 34. *n.* 137. *Laym. l.* 4. *tr.* 2. *c.* 8. *n.* 2. *Pal. tr.* 13. *D.* 6. *p.* 4. *n.* 26. *Azor.* 2. *p. lib.* 6. *c.* 12. *q.* 7. *Abel. App. de Statu cleric. art.* 3. *q.* 4. *n.* 4. *Holzm. tom.* 1. *p.* 431. *n.* 417. *Salm. n.* 658. *et n.* 669. ubi nostram sententiam ut certam habent cum aliis communiter, item *Bellarm.* (*apud Tourn. l. c.*) qui ait dipensationem Pontificis neminem tutum reddere nisi adsit urgentissima causa et Ecclesiæ necessaria.

118. — Causæ autem cohonestantes pluralitatem Beneficiorum, ex communi DD. sententia, sunt I. *Necessitas Ecclesiæ*, nempe si desint alii ministri idonei; ita *P. Concin. t.* 10. *pag.* 171. *n.* 7. *Anacl. pag.* 417. *n.* 16. *et Salm. n.* 661. *et alii*, *ex D. Th.* qui docet *cit. a.* 15. tunc posse alicui conferri plura Beneficia, « si sit necessitas in pluribus Ecclesiis ejus obsequio, et ipse » possit plus deservire Ecclesiæ, vel tantumdem absens, quàm » alius præsens, » verba S. Doctoris. II. *Utilitas Ecclesiæ*, nempe si unus solus, licèt absens, magis censetur profuturus sua auctoritate, doctrina, et prudentia, quàm alter sua præsentia. Ita *Holzmann tom.* 1. *pag.* 431. *n.* 418. *Conc. l. cit. et Anacl. n.* 17. *cum Pirhing.* Hinc aiunt *Holzm. et Anacl.* hac de causa conferri aliquando filiis principum plures Episcopatus, etiam ante ætatem, ut Ecclesiæ contra Hæreticos potentiùs defendantur. III. *Evidens meritorum prærogativa*, scilicet si aliquis præstaret doctrina, consilio, instructione, aut scriptione. Ita *Laym. l.* 4. *tr.* 2. *cap.* 3. *n.* 2. *Anacl. l. cit. n.* 18. *et Holzm. d. n.* 418. *ex. c. De multa* §. *fin. de Præb.* ubi dicitur : « Nullus plures dignitates, » aut personatus habere præsumat, etiamsi curam non habeat » animarum; circa sublimes tamen, et litteratas personas, quæ » majoribus sunt beneficiis honorandæ, cùm ratio postulaverit, » per Sedem Apostolicam poterit dispensari. » Et hoc est con-

forme doctrinæ Apostoli, 1. *ad Tim.* 5. *v.* 17. ubi ait : *Qui bene præsunt Presbyteri, duplici honore* (id est *munerum largitione*, uti explicat S. Hieronymus *c.* 15. *Matth.*) *digni habeantur; maximè qui laborant in verbo et doctrina.*

Quæritur autem circa Beneficia simplicia, an si quis habens unum Beneficium jam sufficiens ad suam congruam sustentationem, accipiat secundum sine causa cohonestante, primum ipso jure vacet? Negant *Holzm. t.* 1. *p.* 431. *n.* 415. item *Gonzalez, et Flaminius apud Salm. n.* 669. dicentes hunc Beneficio non privari, sed esse cogendum per sententiam Judicis, ut alterum dimittat. Sed meliùs et communiùs affirmant *Barbos. de Pot. Ep. All.* 62. *n.* 3. *Fagnan. in c. De multa de Præb. et Salm.* 669. *cum Garcia, ex* quadam Declar. S. C., quam iidem *Fagn. et Garcias* referunt, hoc enim conformius videtur verbis, aut saltem menti Tridentini.

119. — « Quæres, an et quomodo Clerici teneantur ad resi-» dentiam?

« Resp. 1. Episcopos, Parochos, eosque, qui curatum Bene-» ficium habent, jure divino teneri. Nec sufficit, si per alios ad-» ministrent, nisi majus bonum urgeat, quia contra rationem » est, ut hic officium et fructus, alter onus habeat. *Bon. tr.* 1. » *D.* 5. *de oblig. Benef. p.* 1.

« Resp. 2. Ita teneri ad residentiam, ut si Episcopi intra an-» num ultra tres, et Parochi ultra duos menses absque legitima » causa per Episcopum cognita, et approbata absint, mortaliter » peccent, et fructus non faciant suos. Ita *Trid. sess.* 23. *de re-» form. cap.* 1. V. *Bonac. l. c.* Notat autem *Dian. p.* 9. *tom.* 7. » *R.* 33. *ex Bard.* supradicta etiam habere locum in Superio-» ribus, sive Prælatis regularibus; ideoque eos teneri tempore » pestis etiam cum periculo suis assistere.

« Resp. 3. Qui in Ecclesiis Cathedralibus, vel Collegiatis » obtinent dignitates, Canonicatus, præbendas, vel portiones » *(Item omnes Mansionarii, et cæteri, qui habent in Collegia-» tis Beneficium perpetuum cum servitio annexo in Choro, ut di-» cunt Salm. tr.* 28. *n.* 142. *ex Declar. S. C. contra Azorium, » qui eos excusat, si alii sint qui Ecclesiæ inserviant,*)* si intra » annum ultra 3 menses absint, primo anno media parte fruc-» tuum, secundo verò anno omnibus fructibus, quos illo anno » lucrati sunt, privandos. Quæ tamen pœna est sententiæ feren-» dæ, non latæ : ut constat ex Trident. *sess.* 24. *cap.* 12.

« Resp. 4. Causas à residentia excusantes esse 1. Lectionem » Theologiæ, vel Juris Canonici; neque ad hoc licentiam Præ-» lati aut Episcopi requiri; requiri autem ad lectiones littera-» rum humanarum, et Philosophiæ, nisi contrarium habeat » consuetudo. 2. Studium Theologiæ, vel juris Canonici; id » enim per 5 annos etiam excusat. 3. Obsequium Papæ, vel » Episcopi, ad Ecclesiæ utilitatem. 4. Licentiam legitimam, ex » quavis alia justa causa. 5. Honestam consuetudinem, ubi dispo-» sitio Concilii non est recepta Vid. *Bon. c. l.*

« Resp. 5. Qui absque justa causa abest, peccat mortaliter, » non tamen tenetur ad restitutionem fructuum, si officio satis- » fecerit, nisi ad eam condemnetur, vel nisi id aliquo jure sit » expressum.

« Resp. 6. Eos qui ex legitima causa absunt, non lucrari dis- » tributiones, juxta Trid. nisi tamen absint ad curanda negotia » Ecclesiæ, ex commissione Capituli, vel omnino involuntariè, » ob morbum, captivitatem, injustam excommunicationem, etc. » Vid. *Less. lib. 2. cap. 34. dub. 29.*»

120. — Plura hîc scitu et ad praxim necessaria sunt ad trutinam vocanda circa hanc materiam *Residentiæ*, cujus nomine intelligitur commoratio in loco Beneficii, ad obsequia Ecclesiastica personaliter reddenda. Unde bene infert *Sylvester*, quòd ii qui in loco Beneficii degunt, sed debita officia non præstant, non reputantur residere, ut infra meliùs explicatur. Ut certum autem sciendum, quòd olim de jure communi omnia simplicia residentiam exigebant, ut patet ex *cap. Clericus*, *Dist. 91. et cap. Ex parte 8. de Cler. non resid.* Sed hodie ex generali totius Ecclesiæ consuetudine ipsa talem residentiam non requirunt, cùm sufficiat per Vicarium servitium præstare, nisi Fundatores aliud expresserint. Ita communiter *Continuat. Tournely tom. 3. p. 29. Holzm. de Præc. partic. p. 433. n. 425. Barb. in Trident. Sess. 24. c. 17. n. 18. cum Sanch. Azor. Reg. et Sporer tom. 3. de Statu Clericor. pag. 73. n. 22.* qui de hoc refert Decretum S. C. Tantùm hodie ad residentiam obligantur omnes Pastores curam animarum habentes, et omnes Canonici sive Præbendati, etc. Cathedralium sive Collegiatarum, de quibus infra postea agemus.

121. — Quæritur I. An omnes curam animarum habentes teneantur ad residentiam de jure Divino ? Negant *Ambrosius Catharinus, Valerius, etc. apud Salmant. tr. 28. de Benef. n. 91.* qui dicunt teneri tantùm de jure positivo. Sed omnino tenendum ad id obligari de jure Divino, ut communiter cum *Busemb.* docent *Less. l. 2. c. 34. n. 153. Tournely tom. 3. p. 29. Petrocor. tom. 4. p. 503. Anacl. de Benef. p. 414. n. 68. Roncaglia eod. tit. cap. 2. qu. 3. R. 2. Spor. l. c. pag. 73. n. 23. cum Nav. Fagnan. Garc. Barb. et Salm. l. c. n. 94.* cum aliis innumeris. Et probatur ex Concil. Trident. *Sess. 23. c. 1. de Ref.* ubi, licèt hoc non fuerit expressè definitum, fuit verò tanquam certum suppositum, his verbis : « Cùm præcepto Divino mandatum sit » omnibus, quibus Animarum cura commissa est, oves suas » agnoscere, pro his Sacrificium offerre, Verbique Divini prædi- » catione, Sacramentorum administratione, ac bonorum om- » nium operum exemplo pascere, pauperum, aliarumque mise- » rabilium personarum curam paternam gerere, in cætera pas- » toralia munia incumbere ; quæ omnia ab iis nequaquam præ- » stari, et impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, neque » assistunt, sed mercenariorum more deserunt, etc. Decl. S. » Synodus, omnes Cathedralibus Ecclesiis... præfectos, etiamsi

» S. Rom. Ecclesiæ Cardinales sint, obligare ad personalem in » sua Ecclesia vel Diœcesi residentiam, ubi injuncto sibi officio » defungi teneantur etc. » Si ergo de jure Divino est, ut Pastores oves agnoscant, et pascant exemplo, de jure etiam Divino est consequenter, ut resideant ubi oves morantur; aliàs ea nequaquam ab iis præstari et impleri possunt, qui « gregi suo non in- » vigilant, neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt. » Idque clarè declaravit Benedictus XIV in sua Bulla, *Ubi primum*, §. 4. *edita* 3 *Dec.* 1740 (Vide in *Bullar. Tom. I. n. II.*); postquam enim dixit ibi teneri Pastores de jure Divino suis ovibus assistere, ut eas pascant verbo et exemplo, mox subdit : « Ita- » que in statione vestra maneatis oportet, et personalem in Ec- » clesia vestra, vel Diœcesi, servetis residentiam, ad quam ex » vi muneris vestri (nota) obligati estis. » Hinc bene aiunt *Tournely pag.* 31. *et Croix l.* 4. *n.* 865. *cum Lugo,* non posse Pontificem in hoc dispensare, sed tantùm posse aliquo casu declarare, quòd jus Divinum non obliget, justis intervenientibus causis, de quibus vide infra *n.* 125.

122. — Hinc autem notandum I. ab eodem Concilio *dict. cap.* 1. concessum esse Episcopis per duos vel tres menses abesse à à suis Ecclesiis, his verbis : « Quoniam, qui aliquantisper tan- » tùm absunt, ex veterum Canonum sententia non videntur » abesse, quia statim reversuri sunt ; Sacrosancta Synodus vult » illud absentiæ spatium singulis annis, sive continuum, sive » interruptum, extra prædictas causas, nullo pacto debere duos, » aut ad summum tres menses excedere. » Unde opinantur *Roncag. c.* 2. *q.* 3. *R.* 2. *Elbel p.* 526. *num.* 360 *et Anacl. p.* 415. *n.* 73. *cum Barbos. et Sot. et aliis*, sufficere pro tali absentia excusanda causam etiam relaxandi animum, vel consanguineos aut amicos invisendi. Attamen *Palaus D.* 5. *p.* 4. *n.* 1. *Vasq. Op. de Benef. cap.* 4. §. 2. *n.* 147. *et Mazzot. t.* 2. *p.* 441. *n.* 2. *cum aliis*, dicunt præfatas causas non sufficere, nisi fortè ad mensem, qui revera bene satis est ad animum relexandum ; dum è converso Concilium judicium pro sufficientia causæ æquæ (id est proportionatæ ad talem absentiam) remittit conscientiis Episcoporum, et sedulò monet, ne salutis periculo ob hoc se committant : sic enim in *eodem cap.* 1. *Trident.* immediatè ad relata verba subditur : « Et haberi rationem, ut id æqua ex causa fiat, » et absque ullo gregis detrimento; quod an ita sit, absceden- » tium conscientiæ relinquit, quam sperat religiosam et timo- » ratam fore, cùm Deo corda pateant, cujus opus non fraudu- » lenter agere, suo periculo teneantur. » Notandum autem, quòd Concilium *ibidem* monet Episcopos, ne absint à suis Ecclesiis Cathedralibus tempore Adventûs, Quadragesimæ, Nativitatis, ac Resurrectionis Domini, necnon Pentecostes, et festi Corporis Christi. An verò causæ supra allatæ sufficiant ad excusandam absentiam Episcoporum pro tribus mensibus à Tridentino concessis, vel causæ majores his requirantur? Perpende id quod in duplici loco de hoc puncto dixit noster SS. P. Benedict. XIV.

Nam in uno videtur causam absolutè gravem requirere ad excusandum ; in altero verò solas causas futiles excludit. En verba Pontificis in Bulla quæ incipit *Grave* etc. edita die 15 aug. 1741. (*in Bullar. tom. I. num. XXVI.*) scribens ibi ad Episcopos Hibernos, et conquerens quòd aliqui ipsorum vix per mensem in suis Diœcesibus residebant ; deinde sic ait : « Episcopi sanè re-» sidendi debito satis nequaquam faciunt, qui per alium à se » substitutum seu Vicarium Ecclesiam regunt, nisi foret ad » breve tempus, et gravi de causa id fieret. » In alia autem Bulla, quæ incipit *Ad universæ*, edita die 3 septembris 1746 (*in Bull. tom. II. n. XVIII.*), declarans qualis sit causa *æqua* requisita à Tridentino pro trimestri absentia Episcoporum, dicit : « Animi levitas, oblectationum cupiditas, aliæque futiles » causæ penitus excluduntur. »

Insuper quoad hanc Episcoporum Residentiam plura alia hîc sedulò oportet adnotare, quæ habentur in Bulla *Ad Universæ*, mox supra citata. In ea ante omnia confirmantur, et præcipiuntur servari in virtute sanctæ Obedientiæ Decreta hac de re edita per Pium IV, Greg. XIII, Clem. VIII, et præsertim innovantur Decreta Urbani VIII, ubi præscriptum fuerat 1. Quòd in curia possunt Episcopi manere Romæ per mensem (qui tamen ex concessione Benedict. XIII prorogari potest per alios 40 dies à Vicario Pontificis). 2. Quòd Episcopi accedentes ad limina Apostolorum juxta tempora statuta abesse possunt per quatuor menses, et per septem, si ipsorum Ecclesiæ sint ultra mare vel montes positæ. 3. Quòd si Episcopi occupari debeant in Conciliis Provincialibus, aut Congregationibus Ecclesiasticorum, vel in Officiis Reipublicæ, quæ ipsorum Episcopatibus sint adjuncta, possunt abesse pro tempore ad ea necessario. 4. Quòd Episcopi non possunt trimestrem absentiam à Tridentino concessam conjungere cum eo tempore, quo ipsi commorari debent : sive cum eo, quod ipsis conceditur ad sacra limina visitanda ; sive cum eo, quo propter aeris insalubritatem ipsis extra Diœcesim degere permittitur ; nec possunt trimestre unius anni conjungere cum trimestri anni sequentis.

Deinde idem Benedict. XIV in præfata Bulla renovat pœnas Episcopis non residentibus impositas à Tridentin. *Sess.* 6. *cap.* 1. *et Sess.* 23. *cap.* 1. Item innovat pœnam amissionis facultatis testandi et disponendi, si quæ transgressoribus ejusmodi competat, à Pio IV impositam, necnon pœnam inhabilitatis ad majores Dignitates, et Ecclesias obtinendas indictam à Clem. VIII, quibus addit privationem omnium Privilegiorum, quæ transgressoribus tanquam Pontificio Solio assistentibus concessa fuerint. Præterea declarat quinam comprehendantur nomine *Transgressorum*, his verbis : « Decernentes, sub Transgressorum nomine com-» prehendi non solùm eos, qui præter tres menses à Concilio » toleratos, absque legitima causa et expressa Romani Pontificis » licentia extra proprias Diœceses commorantur ; sed eos etiam » qui hujusmodi licentiam falsis simulatisvè causis dolosè extor-

» quere non dubitaverint, vel, ea semel ritè rectèque ob-
» tenta, præscriptos in eadem limites ac præfinitum tempus
» prætergressi fuerint. » Vide alia infra, quæ in hac Bulla sanciuntur.

123. — Notandum II. Quòd sic pariter non excusantur à gravi culpa, et à restitutione fructuum Parochi non residentes, ut declaravit idem Tridentinum *dict. Sess.* 23. *cap.* 1. Et hi tenentur residere, quantumcumque modicum sit Beneficium, ut dicunt *Salmant. tract.* 28. *num.* 109. *cum Barbos. et Reg. ex cap. Conquerente de Cler. non res.* Statuit autem idem Tridentin. *loc. cit.* Parochos non posse discedere à suis Ecclesiis ultra bimestre, nisi ex gravi causa, et cum licentia Episcopi in scriptis, nec infra bimestre; nisi idem ipsorum Episcopus causam, et Vicarium substitutum approbaverit. Verba Concilii : « Eadem om-
» nino, etiam quoad culpam, amissionem fructuum, et pœnas
» de Curatis inferioribus.... Sacrosancta Synodus declarat et
» decernit : ita tamen ut quandocumque eos, causa priùs per
» Episcopum cognita et probata, abesse contigerit, Vicarium
» idoneum, ab ipso Ordinario approbandum, cum debita mer-
» cedis assignatione relinquant. Discedendi autem licentiam, in
» scriptis gratisque concedendam, ultra bimestre tempus, nisi ex
» gravi causa, non obtineant. »

Hîc autem dubitatur 1. an præfata licentia in scriptis omnino requiratur, ita ut non valeat si oretenus habeatur? Negant *Less. l.* 2. *c.* 34. *num.* 158. *et alii ap. Bonac. de Benef. D.* 5. *p.* 5. *num.* 17. dicentes Scripturam requiri tantùm pro foro externo, non autem ad valorem concessionis; affirmant verò *Sanch. Dec. l.* 6. *cap.* 16. *n.* 34. *Palaus tract.* 13. *D.* 5. *n.* 8. *et Nav. apud Bonac. loc. cit.*, nam esto de jure naturæ Scriptura non sit necessaria ad valorem concessionis, hîc tamen est necessaria, cùm à Tridentino licentia in scriptis pro forma expostuletur. At cùm hoc non constet, non puto improbabilem opinionem *Lessii*, quam tenet etiam *Viva Op.* 3. *q.* 3. *a.* 3. *n.* 7. *in fine*, et probabilem censet *Croix l.* 3. *p.* 1. *n.* 739. imò *Coninchius, et Reg. ib.* dicunt sufficere licentiam tacitam, saltem si talia concurrant signa ut constet Episcopum actu consentire. Dicit autem *Mazzotta t.* 2. *pag.* 412. sufficere etiam licentiam præsumptam; sed ait *Croix l. c.* hanc licentiam præsumptam sive interpretativam à nullo admitti. Vide dicta *n.* 18. *v. Secunda.* Imò S. C. Concilii (ut notat *P. Zacharia ap. Croix d. num.* 739.) declaravit talem licentiam oportere esse expressam.

Dubitatur 2. an Parochus habens justam discedendi causam, possit per dictos duos menses abesse sine licentia Episcopi? *Prima* sententia affirmat, eamque tenent *Nav. Man. c.* 25. *num.* 121. *Cabass. T. J. l.* 5. *c.* 1. *num.* 4. item *Bon. Rodr. Lop. etc. apud Salm. numer.* 117. probabilemque putant *Less. l.* 2. *c.* 34. *num.* 159. *Croix l.* 3. *p.* 1. *num.* 142. *Azor. p.* 2. *l.* 7. *cap.* 4. *q.* 10. *et Pal. tract.* 13. *D.* 5. *num.* 3. *cum Sa, Zerol. etc.* Ratio, quia (ut dicunt) hoc jam permissum erat ante Concilium, ut patet ex *cap.*

Præsentium quæst. 1. ubi Sacerdos, qui causa infirmitatis aberat à sua Ecclesia per bimestre, ultra tamen tempus ei ab Episcopo præfixum, et ideo fuerat à suo Episcopo remotus, præcipitur à Pontifice in locum suum restitui. Ad absentiam autem duorum mensium quælibet causa honesta sufficit, ut patet ex verbis Tridentini supra relatis; ergo licentia et probatio Episcopi non requiritur pro tali absentia, sed tantùm pro absentia ultra bimestre, pro qua Episcopus debet causæ gravitatem approbare. *Secunda* tamen sententia, quam sequimur, negat, eamque tenent *Barbos. de Potest. Episc. Alleg.* 53. *num.* 96. *Ebel t.* 2. *pag.* 527. *num.* 362. qui oppositam vocat vix probabilem, *Roncag. de Benefic. c.* 2. *q.* 4. *R.* 2. *Holzm. tom.* 1. *p.* 433. *n.* 428. *et Salm. l. c. cum Vasq. Garc. Gom, Fill. etc.* ex quadam declaratione S. C. apud *Garciam.* Ratio, quia, licèt ex Concilio non exigatur gravis causa ad discedendum per bimestre, absolutè tamen requiritur ut causa ab Episcopo agnoscatur, et probetur ex illis verbis, « quandocumque eos abesse contigerit, causa priùs per » Episcopum cognita et probata. » Tantò magis quòd Parochus à Concilio prohibetur discedere, nisi priùs ab Episcopo approbetur Vicarius, qui relinquitur. Dicit tamen *Anacl. p.* 416. *n.* 77, in hoc servandum esse usum Diœcesum; et an rigor iste sit usu receptus, ait *Less. d. n.* 159. *Credo tamen non usu receptum.* Si autem Episcopus jam causam, et Vicarium approbaverit, nulla alia licentia requiritur ad discedendum, ut patet ex verbis Concilii supra relatis *num.* 123.

Cæterùm licitè poterit Parochus abesse per breve tempus sine licentia, si aliqua occurrat necessitas quæ moram non patiatur Episcopum adeundi, modò idoneum Vicarium relinquat, ut rectè aiunt *Sporer tom.* 3. *p.* 74. *n.* 30. *Elbel p.* 534. *n.* 379. *cum communi, et Anacl. p.* 416. *num.* 78. qui hoc ut certum habet; et approbavit S. C. Concil. ut notat *P. Zachar. ap. Croix l.* 3. *p.* 1. *ad n.* 740. Debet verò Episcopum certiorare de suo discessu et causa, ut ille causam agnoscat, et licentiam saltem postea præbeat, nisi brevi fiat reditus, *Elbel cum Garcia, Sporer. ll. cc. cum Fag. Abb. Anacl. etc.*

Item ex parvitate materiæ poterit Parochus excusari saltem à mortali si discedat per modicum tempus, ut communiter dicunt DD., modò non relinquat infirmos in articulo mortis. Quantum autem sit hoc modicum tempus? S. C. Concilii apud *Garciam*, ut referunt *Salm. num.* 113. sic declaravit: « Parochum non » posse abesse absque licentia per hebdomadam, etiam relicto » Vicario idoneo ab Ordinario approbato. » Verumtamen communiter admittunt *Holzm. p.* 433. *num.* 427. *Ronc. quæst.* 3. *R.* 2. *et Sporer num.* 31. *pag.* 74. *cum Barbosa et Anacl.* non peccare graviter Parochum, qui absit sine licentia per sex vel septem dies, relicto tamen Vicario idoneo; imò *Tournely pag.* 34. *num.* 5. *Cabas. lib.* 5. *cap.* 1. *num.* 4. *Sanch. de Matrim. lib.* 7. *D.* 71. *num.* 11. *et Reg. Valer. apud Salm. num.* 113. id extendunt usque ad 15 et 30 dies. Verùm per Synodum Romanam sub

Benedicto XIII, *tit.* 15. *c.* 6. vetitum fuit Parochis discedere à Cura ultra biduum sine Episcopi vel Vicarii Generalis licentia in scriptis : sed per aliquos viros probos tanquam certum mihi fuit affirmatum, præfatam Synodum non fuisse in nostro Regno receptam. Cæterùm non acquiesco opinioni quam tenet *La Croix l.* 3. *p.* 1. *n.* 741. ubi ait non peccare graviter Parochum si absit per bimestre sine licentia, sed cum causa, et sine gravi damno ovium : quia (ut ait) id non est per se malum, alioquin Concilium nunquam admisisset absentiam per bimestre etiam prævia licentia : quòd autem non petatur eo casu licentia, censet non esse materiam gravem. Imò affert *ibid. Nav. Garz. Bonac. Barbos.* et alios, qui excusant Parochum à mortali, etiamsi abesset sine causa, quia talis absentia per se censetur modica ; unde *Navar. Azor. Castrop. Bonac. et alii ap. Croix n.* 743. eum tali casu non obligant ad restitutionem fructuum. Quidquid tamen sit de his, bene poterit Episcopus prohibere, ne Parochi omnino discedant à suis Ecclesiis, esto nequeat eos obstringere per excommunicationem, ne per biduum quidem absint, ut dicunt *Salm. n.* 103. *Ronc. q.* 4. *R.* 2. *Bon. D.* 5. *p.* 3. *n.* 8. Decreto S. C. *ap. Garc. et Barbos.*

124. — Quæritur II. Quo in loco Beneficiarii teneantur residere ? Papa tenetur residere Romæ, prout etiam Cardinales ; ita *Ronc. de Benef. c.* 2. *q.* 3. *R.* 2. *Salm. tr.* 28. *n.* 97. Episcopos autem alii dicunt teneri ad residendum in sua Cathedrali ; nec satis esse si resideant in Diœcesi, ut *Salm. num.* 98. *Fagnan. in c.* 34. *de Cler. non resid. Roncaglia l. c. cum Barbos. et Sporer pag.* 73. *n.* 25. *ex c. Placuit ut nemini q.* 1. ubi ex Concilio Carthag. *c.* 5. sic statutum fuit : « Placuit, ut nemini sit facultas, re- » licta principali Cathedra, ad aliquam Ecclesiam in Diœcesi » constitutam se conferre, vel in re propria diutiùs, quàm opor- » teat constitutam curam vel frequentationem propriæ Cathe- » dræ negligere. » Si verò Episcopus habeat duas Cathedrales, potest ubi mavult recidere, ut *Salm. l. c.* ex Bulla Urbani VIII. Alii tamen veriùs, ut *Hol. tom.* 1. *pag.* 433. *n.* 426. *Cabass. T. J. lib.* 5. *c.* 1. *n.* 2. eisque adhæret *Bonac. t.* 1. *D.* 5. *p.* 3. *n.* 5. dicunt posse residere Episcopum in quocumque loco suæ Diœcesis, et de hoc videtur non posse dubitari, cùm in Tridentino expressè dicantur Episcopi « obligari ad personalem in sua Eccle- » sia, vel Diœcesi residentiam. » Idemque declaravit N. P. in bulla quæ incipit, *Ubi primum*, edita 3 Decemb. 1740, §. 4. dicens : « personalem in Ecclesia vestra, vel Diœcesi servatis » residentiam. »

Parochi autem debent habitare in domo suæ Ecclesiæ, si ibi adest ; si verò non adest, debent residere in alia domo, quæ sit intra limites Parochiæ, saltem moraliter, nempe quæ sit ita propinqua Ecclesiæ Parochiali, ut commodè possit ei inservire : et quò Parochiani facilè queant ad ipsum recurrere pro Sacramentis suscipiendis : ita *Palaus tr.* 13. *D.* 5. *part.* 2. *n.* 1. *Bon. de Benef. D.* 5. *p.* 5. *n.* 4. *et Salm. tr.* 28. *n.* 110. *cum Nav. Bard.*

Hurt. et Garcia; Hinc rectè dicunt *Bon. et Salm. ll. cc.* nequaquam residentem censeri Parochum, qui habitaret procul à sua Ecclesia per tria, aut quatuor milliaria; imò etiam per duo, ut non irrationabiliter sentit *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 745. Imò *ibid.* addit cum *Luca*, *Leur. Lot. etc.* non satis residere Parochum, etiamsi habitet intra fines Parochiæ, si oves non facilè ad eum accedere possint. Parochus verò qui haberet duas Parochias perpetuò unitas, quarum nulla sit dignior, aut frequentior, aut existens in Civitate, hic poterit habitare in ea qua velit : ut *Salm. ibid. cum Nav. Pal. Hurt. Bard. et Garcia*, qui refert hæc fuisse decisa ex variis Declarationibus S. C.

125. — Quær. III. Quæ sunt causæ excusantes Episcopos et Parochos à residentia? Quatuor ex Tridentin. *sess.* 23. *c.* 1. assignantur causæ, nempe « christiana caritas, urgens necessitas, » debita obedientia et evidens Ecclesiæ, aut Reip. utilitas.» Has tamen causas decernit Concilium, quoad Episcopos excusandos pertinet, approbandas esse in scriptis vel à Pontifice, vel à Metropolitano, vel eo absente à suffraganeo Episcopo antiquiore residente, qui Metropolitani absentiam probare debebit. Sed nunc semper ad Papam recurrendum, ut *n.* 122. *in fine.* Quoad Parochos verò, causæ approbari debent à suis Ordinariis, ut jam supra diximus. Sed de præfatis causis sigillatim agendum.

Et I. Ratione *Christianæ Caritatis* excusantur Pastores animarum, si abesse debeant ad componendas inimicitias, præsertim personarum potentium; ut *Ronc. c.* 2. *q.* 4. *Barb. All.* 53. *Holzm. pag.* 434. *num.* 428. *Elbel tom.* 1. *pag.* 527. *n.* 363. *Tourn. tom.* 3. *pag.* 33. *Salm. n.* 102. *cum Sot. Vasq. etc.* Vel ad opitulandum alteri Ecclesiæ, quæ indigeat eorum prædicatione, ut liberetur ab hæresi, vel aliis gravibus flagitiis, *Palaus tr.* 13. *D.* 5. *p.* 4. *n.* 4. item *Ronc. Holz. et Elbel ll. cc.* Modò, advertit *Palaus cum Tol. et Barb.* hoc non fiat cum notabili detrimento propriæ Ecclesiæ.

II. Ratione *Urgentis Necessitatis* excusantur Pastores, quando eis imminet periculum extrinsecum mortis ab inimicis (vel gravis damni in bonis, ut ait *Petrocor. l. c.*), dummodo præsentia Pastoris non sit necessaria ad salutem subditorum; nempe ad confirmandos eos in fide, vel ad Sacramenta eis ministranda, et aliàs sufficienter ipsis per Vicarios provideatur, ut docent communiter DD. cum *S. Thom.* 2. 2. *q.* 185. *art.* 5. cujus verba retulimus *l.* 3. *num.* 360. *v. Dubitatur III.* Dicit autem *Ronc. c.* 2. *q.* 4. *cum Fagn. in c. Clericos de Cler. non resid. n.* 25 et 26. ex Decr. S. C. quòd si aliquis Parochus gravem haberet inimicitiam, posset discedere per sex menses, constituto idoneo Vicario, et licentia obtenta; quæ posset prorogari, si inimicitia perduraret; sed transacto anno debet Parochus induci omnino ad resignandam vel permutandam Ecclesiam. Insuper animadvertendum, quòd talis absentia tum tantùm permittitur, cùm periculum est particulare ipsius Pastoris, non verò quando est commune totius populi, prout accidit tempore pestis, ut docent com-

muniter *Fagn. l. c. n.* 38. *Tourn. t.* 3. *p.* 33. *Ronc. c.* 2. *Quæst.* 4. *Sporer. p.* 74. *n.* 32. *et Elbel t.* 1. *p.* 529. *n.* 170. et sic referunt *Fagnanus, et Sporer* declarasse S. C. ann. 1576, die 11 octobris, instante S. Carolo Borromæo. Et idem dicendum ait *Spor.* de tempore incursionis hostium.

Sic pariter excusantur Pastores à residentia ob periculum intrinsecum infirmitatis, putà si eis oporteat abesse à suis Ecclesiis propter insalubritatem aeris, ut communiter docent *Caj.* 2. 2. *q.* 185. *art.* 5. *Petr. de Benef. t.* 4. *p.* 505. *Tourn. p.* 33. *Holz. p.* 433. *n.* 428. *Salm. n.* 102. *et Laym. l.* 2. *tr.* 2. *c.* 6. *n.* 5. *ex c. Præsentium* 7. *Qu.* 1. *etc. Ad audientiam de Cler. non res.* Modò tamen, ut bene advertunt *Tourn. et Salm. ll. cc. Bellarm. Vasq. Hurtado*, infirmitas non sit perpetua, et absentia non sit ovibus graviter nocitura, nam tunc deberet Pastor vel residere, vel Curam resignare. Hìc autem advertendæ sunt Regulæ, quas super hac causa infirmitatis præscripsit Bened. XIV in Bulla, *ad universæ*, supra relata; et quas mandavit servari ab iis ad quos spectat; in ea sic loquitur: « Qui verò licentiam abessendi » petierint ratione infirmitatis extra Diœcesim contractæ, dum » vacatione à Concilio indulta uterentur, asserentes ea de causa » regressum ad propriam Diœcesim sibi prohiberi, exponere » debebunt contractæ infirmitatis qualitatem, et super ea testi- » monium Medici juramento firmatum exhibere. Atque ubi » petita licentia ipsis indulgeatur, ea semper ad certum ac defini- » tum tempus concedi debebit, adjecta quoque clausula, si tandiu » infirmitas duraverit.

« Ab iis autem, qui hujusmodi licentiam postulaverint, eò » quòd aeris mutatione opus sibi esse dicant ad convalescendum » ex morbis quos in suis Ecclesiis residendo contraxerunt, expri- » mendum erit in precibus, quo morbi genere, et quàm graviter » laborent, ac proferendum testimonium Medici, qui jurejurando » testetur utile ac necessarium Oratori esse, ut in aliam Regio- » nem atque aerem per aliquod tempus se transferat. Nec illud » silentio prætereundum, an scilicet Orator, antequam morbo » corriperetur, trimestri licentia à Concilio permissa usus fuerit: » si enim id nondum fecerit, et tempus à Concilio indultum » sufficiens ipsi non reputetur, poterit eidem concedi, ut per » quatuor menses, in quibus tamen Conciliares menses compre- » hendantur, à Residentia absens permaneat: at si prædictos » Conciliares menses, remoto omni dolo et fraude, jam extra » Diœcesim transegerit, tantum temporis ipsi indulgeatur, quan- » tum ad confirmandam ipsius valetudinem verè necessarium » esse prudenter judicabitur.

« Qui tandem licentiam commorandi extra Diœcesim postula- » bit propter malignitatem aeris, quem in sua Diœcesi aliquo » anni tempore insalubrem esse affirmet; is videat etiam atque » etiam quid agat: et quidem pro veritate exponat, quibus anni » mensibus perniciosus sit Regionis aer: item an eadem cœli » temperies totam comprehendat Diœcesim, ita ut nullus intra

» ejus tractum locus existat, in quo suspectum illud tempus » absque salutis detrimento transigere valeat; postremò, an Con- » ciliaribus mensibus usus fuerit. Etenim si nondum eos sibi » sumpserit, non ægrè obtinebit Indultum abessendi per quatuor » menses (quatenus periculum ab aere tandiu durare cen- » seatur), in quibus tamen tres illi à Concilio permissi nume- » randi erunt : si autem hujusmodi Concilii indulgentia jam » usus fuerit, frustra novum Indultum prædicta de causa ab » Apostolica Sede postulabit : sibique imputare debebit, quòd, » cùm sciret certo anni tempore in sua Diœcesi aerem insalu- » brem fore, concessos vacationis menses in tempus illud non » reservaverit. In omnibus autem absentiæ Indultis, quæ ratione » aeris insalubris in posterùm concedentur, hanc clausulam » adjici volumus : Dummodo intra Diœcesim aliquis locus non » adsit, in quo aer salubris sit, et in quo Episcopus commorari » possit. »

III. Ratione *Debitæ Obedientiæ* excusantur Episcopi, vel Parochi, si absunt ut obediant Pontifici vel suis Ordinariis ob bonum Ecclesiæ, vel Reipublicæ, ut dicunt *Elbel pag.* 527. *n.* 363. *Salm. n.* 103. *et Holz. pag.* 433. *n.* 428. vel ob quam-cumque aliam gravem causam, ut ait *Tourn. pag.* 34. Dummodo absentia sit ad breve tempus, nam aliàs requiritur absoluta ne-cessitas boni communis, ut *Salm. n.* 103. *cum Caj. Gonz. Soto, Vasq. etc.*

An autem Episcopus possit retinere Parochum, ut sit suus Vicarius, Visitator aut Secretarius? Affirmant *Nav. Sylv. Oxeda, et alii apud Salm. n.* 121. Sed meliùs id negant *Bon. D.* 5. *q.* 2. *n.* 4. *Tournely. pag.* 34. *Ronc. c.* 2. *q.* 4. *Salm. n.* 122. *c. Gonsal. Garcia, etc. ac Viva Opusc.* 3. *q.* 3. *art.* 2. *n.* 8. qui refert S Con-gregationem sic declarasse : « Episcopus non potest uti opera » Parochi in Visitatione, vel in alio servitio suæ Diœcesis, nisi » pro tempore illi permisso duorum mensium. » Excipit *Palaus D.* 5. *p.* 4. *n.* 9. *cum Vasq. Azor. et Barb.* si talis sit indigentia, ut non sit alius, qui hujusmodi legitimè præstare possit.

IV. Ratione *Evidentis Ecclesiæ, aut Reip. Utilitatis* excusantur Pastores, si absunt causa assistendi Synodis Provincialibus vel Diœcesanis; vel ut defendant se, vel suos, aut Ecclesiam apud Curiam Regiam in gravi negotio, ut dicunt *Salm. n.* 102. *cum Soto, et Vasq. Ronc. c.* 2. *q.* 4. *et Bonac. D.* 5. *p.* 5. *n.* 12. (contra *Nav.*) cum quadam Decisione Rotæ Rom. ex *c. Ex parte* 13. *de Cler. non res.*, ubi dicitur : « Quòd si, non absentando in frau- » dem, Præposituræ tuæ jura fideliter prosequeris, ex hoc » censeri debeas residens. » Hoc tamen intelligendum (bene advertit *Ronc. l. c.*), modò non sit alius, qui æquè utiliter id implere possit. Insuper præscribit Bened. XIV in Bulla supra cit. quòd in hujusmodi litibus pro Ecclesia vel Clero tuendo Episcopus exponere debebit gravitatem litis et causas per quas necessaria creditur ejus assistentia; et an mensibus conciliaribus usus fuerit : nam si nondum usus sit, rescribere debebit, ut iis

ad hunc effectum utatur : si verò usus fuerit, concedatur illi licentia ut absit non usque ad exitum causæ, sed quamdiu necesse erit ad Advocatos et Judices instruendos. Si autem lis pertineat ad suam familiam, alia licentia ipsi non concedetur, nisi pro mensibus conciliaribus.

Nullo autem modo poterunt abesse, etiam cum licentia Pontificis, ad fungendum Officio Proregis, Conciliarii, etc. nisi id exigat bonum commune, ut dicunt *Az. Sotus, Bardi, Diana, etc. apud Salm. n.* 105. Sed meliùs id intelligendum, ut docent *Vasq. Barb. Garcia, et Molf. apud Bon. D. 5. p. n.* 9. si non sint alii qui æquè utiliter, et fideliter talia Officia exercere valeant.

126. — Quæritur IV. Quando et quomodo Episcopi, ac Parochi teneantur ad restitutionem fructuum suorum Beneficiorum? Ante omnia advertere oportet, quæ super hoc puncto statuit Tridentinum, nam in *Sess. 6. c. 1.* sic præscripsit : « Si quis à Patriarchali, Metropolitana aut Cathedrali sibi quocumque titulo » commissa..... rationabilibus causis cessantibus, sex mensibus » continuis extra suam Diœcesim morando abfuerit, quartæ partis » fructuum unius anni fabricæ Ecclesiæ, et pauperibus loci per » Superiorem Ecclesiasticum applicandorum pœnam ipso jure » incurrat. Quòd si per alios sex menses in hujusmodi absentia » perseveravit, aliam quartam partem fructuum similiter applicandam eo ipso amittat. » Deinde in *Sess. 23. c. 1.* declaravit, Episcopum ultra tres menses, et sine justa causa absentem à sua Ecclesia : « Præter alias pœnas adversùs non residentes sub » Paulo III impositas et innovatas, ac peccati mortalis reatum, » eum pro rata temporis absentiæ non facere fructus suos, alia » etiam declaratione non secuta, sed teneri per Superiorem Ecclesiasticum illos fabricæ Ecclesiarum, vel pauperibus loci » erogare, prohibita quacumque compositione. » Deinde respectu Parochorum hæc subdit : « eadem omnino, etiam quoad culpam, » amissionem fructuum et pœnas, de Curatis inferioribus, etc. » sacrosancta Synodus declarat et decernit. »

127. — Sed dubitatur 1. an Pastores animarum teneantur ad restitutionem fructuum, si absint sine licentia, sed cum justa causa? Negat *Vica Op. 3. q. 3. a. 3. n. 7.* et dicit quòd si causa absentiæ sit evidenter justa, non teneantur restituere fructus, nisi post sententiam Judicis, modò per alios suis ovibus sufficienter providerint. Ratio, quia talis restitutio non debetur, nisi quando violatur jus naturale contractûs, quod hîc non violatur; non verò quando læditur solùm jus positivum; tunc enim requiritur sententia, ut pœna incurratur. Sed quoad Episcopos aliter hodie dicendum ex Bulla supra relata N. SS. P. Bened. XIV, *Ad universæ*, ubi sancitur, quòd, si Episcopus ultra menses Conciliares absit *sine licentia expressa Romani Pontificis*, habetur ut transgressor, et fructus non facit suos, et alias incurrit pœnas in transgressores impositas. Vide *num. 122. in fin.*

Dubitatur 2. an restituendi sint fructus, si absentia sit inculpabilis, quia scilic. facta fuit bona fide, et cum existimatione

causæ excusantis à residentia? Negant *Viva dict. art.* 3. *n.* 9. *et Garcia apud Bonac. D.* 5. *p.* 4. *n.* 10. Ratio, quia obligatio restitutionis vel est de jure positivo tanquam pœna, et hæc non debetur nisi post sententiam; vel est de jure naturali, et ex benignitate Ecclesiæ præsumitur nolle ipsam damnare ad talem restitutionem Beneficiarium, qui inculpabiliter suæ obligationi non satisfacit; prout Beneficiarius inculpabiliter omittens recitationem Officii probabiliùs non tenetur restituere fructus Beneficii, ut communissimè docent DD. (vide dicta *libro* 3. *n.* 665.) esto plures Auctores sentiant Beneficiarios de jure naturali ad Officium teneri; sed huic opinioni minimè acquiesco, nam ut certum habendum puto, quòd hæc obligatio non est de jure positivo, sed de jure naturali et divino, cùm de jure naturali divino teneantur Pastores residere ut ex Tridentino probavimus supra *n.* 121. Posito igitur quòd Pastores teneantur de jure naturali ad residentiam, ad eam quidem non alia ratione tenentur, quàm contractûs initi inter ipsos et Ecclesiam, ex quo dantur eis fructus Beneficiorum sub conditione residentiæ; qua non impleta, etiam sine culpa, nullo modo Pastores tales fructus acquirunt. Præsumptio autem illa quòd Ecclesia fructus remittat illis, qui sine culpa non resident, valde dubia est; imò potiùs præsumitur Ecclesia oppositum velle, ne pateat via ad eludendam hanc residentiam tam rigorosè ab ipsa Ecclesia requisitam: tantò magis quòd N. P. Benedict. XIV in citata Bulla *Ad universæ*, expressè declaravit haberi tanquam transgressores, et fructus non facere suos, Episcopos qui *sine legitima causa* à suis Ecclesiis absunt. Nec obstat paritas allata Beneficiariorum inculpabiliter omittentium Officium, nam (ut diximus *l.* 3. *d. n.* 665. et dicemus infra *n.* 145. *Q. I.*) communiter DD. docent, prout fatetur *Covarr*, contrariæ sententiæ fautor, quòd Beneficiarii non jam tenentur ad restitutionem fructuum de jure naturali, sed positivo ex Concilio Lateran. et ex Bulla S. Pii V ubi talis restitutio omittentibus præcipitur.

Dubitatur 3. an teneantur restituere fructus Pastores, qui inutiliter in suis Ecclesiis resident? Negant *Garc. et Led. apud Viva cit. Opusc.* 3. *q.* 3. *art.* 3. *num.* 8. quia (ut dicunt) absentia est rigorosè explicanda, unde semper ac non absunt, possunt fructus lucrari, satisfaciendo per alios suis obligationibus. Sed veriùs affirmat *Viva l. c.* tum quia restitutio fructuum revera, ut diximus, ab his non tantùm debetur de jure positivo ratione pœnæ, sed etiam de jure naturali ratione contractûs, sive conditionis residentiæ in contractu appositæ non impletæ, quæ conditio quidem non potest intelligi de sola residentia corporali: tum quia, etiamsi restitutio fructuum non deberetur de jure naturali, sed ex sola lege pœnali Tridentini, adhuc Pastores inutiliter residentes teneantur fructus restituere; dum Concilium in *cit. sess.* 23. *c.* 1. postquam declaravit ipsos obligari ad personalem residentiam, addit *Ubi injuncto sibi officio defungi teneantur.* Atque in Bulla *Grave*, Bened. XIV declaratur residentia non esse vera, nisi sit formalis.

Hinc communiter dicunt DD. ut *Salm. t.* 28. *n.* 114. *cum Vasq. Barbos. et Garc.* ex Declarat. S. C. quòd Parochus non reputatur residere, si per ipsum non exerceat principaliora munera, nempe administrationem Verbi Divini, Sacramentorum, etc. Et quoad Episcopos, ut ait *Sporer tom.* 3. *pag.* 73. *num.* 27. quòd licèt ipsi regulariter, juxta consuetudinem non teneantur per se prædicare, et Sacramenta ministrare, debent tamen personaliter invigilare ut per alios id præstent, et insuper gregem bono exemplo instruere ac pauperibus subvenire. Dictum est *regulariter*, nam puto saltem aliquando Episcopos teneri ad concionandum, dum ipsi (ut declarat Tridentinum *d. c.* 1. sess. 23) de jure Divino tenentur oves suas Verbi Divini prædicatione pascere. Hocque per idem Concilium *Sess.* 5. *c.* 2. declaratur : « Omnes Episcopos et Prælatos teneri per seipsos, si » legitimè impediti non fuerint, ad prædicandum...Si quis autem » hoc adimplere contempserit, districtæ subjaceat ultioni. » Circa autem obligationem Parochorum concionandi, et Sacramenta ministrandi, vide dicta *l.* 3. *num.* 269. *v. Hic obiter, et n.* 358. (*Tom. II. pag.* 161 *et pag.* 245.)

Sentit autem *Hurtadus l.* 3. *de Resid. Paroc. Resp.* 9. *contra Sancium*, non esse tutum in conscientia Parochum, qui degens in Parochia, per duos menses Sacramenta per seipsum non ministraret, nisi in Beneficio constitutus esset alius Vicarius perpetuus, ut dicunt *Salm. num.* 114. *cum Gonzal. Barbos et Garc.* Censet tamen *Viva cit. art.* 3. *num.* 9. *cum Sancio* esse valde probabile, quòd Episcopus vel Parochus absens cum justa causa, et tantò magis inutiliter residens in sua Ecclesia per tres menses, vel duos, ipsis respectivè à Trident. concessos, non teneatur ad restitutionem fructuum. Idque non omnino improbabile videtur, cùm ex Concilio *dict. cap.* 1. præfatum spatium non reputetur gravis materia; nam pro trimestri Episcoporum absentia utitur verbo illo *aliquantisper*, et pro bimestri Parochorum gravem non requirit causam. Dicunt verò *Bon. et Barb. ap. Croix. l.* 3. *p.* 1. *n.* 752. quòd Parochi qui tantùm habitu sunt Curati, possunt totam Curam Sacellanis committere. Curati autem etiam actu peccant mortaliter, si semper per alios ministrent, cùm ipsi commodè possint; secus, si aliquando ministrent per se, præsertim Sacramentum Pœnitentiæ; et aliàs per Sacellanos.

Dubitatur 4. an Episcopus vel Parochus non residens teneatur ad integram restitutionem fructuum, tempori absentiæ respondentium? Affirmat *Nav. apud. Bonac. de Benef. D.* 5. *p.* 4. *n.* 5. quia (ut ait) Tridentinum indefinitè absentes privat eos fructibus; propositio enim indefinita æquivalet universali. Negant verò probabiliter *Bon. loc. cit. Barbos. de Pot. Ep. pag.* 3. *Aleg.* 43. *n.* 10. *Croix l.* 3. *num.* 737. *et Viva Opusc.* 3. *q.* 3. *art.* 3. *n.* 3 *et* 4. *cum Vasq.* et communi, ut asserit; idemque ait *Viva* et de omnibus aliis Beneficiariis ad residentiam obstrictis. Ac ejusdem sententiæ, ait *Bonac.* debere esse omnes DD. qui excusant ab integra restitutione fructuum Beneficiatos omittentes

recitationem Horarum, ut retulimus *lib.* 3. *num.* 673. *v. Quæritur* 10. Ratio, quia fructus non solùm dantur Pastoribus pro oneribus residentiæ, sed etiam pro recitatione Divini Officii, et aliis muneribus; unde Concilium Tridentinum, cùm oppositum non expresserit, benignè interpretandum velle, quòd præfati Pastores teneantur restituere fructus tantùm residentiæ respondentes, juxta rationem naturalem, quæ dictat, quòd, si quis duplici onere gravatur, non est privandus integra mercede, cùm unum adimplet.

128. — Quæritur V. Quibus restitui debent fructus à non Residentibus? Hîc notanda est differentia inter rationem faciendam à Beneficiario ob omissionem horarum et ob omissionem residentiæ. Illa enim potest fieri quibusque pauperibus, et in fabricam domûs Beneficii, sive in emendis, aut meliorandis agris Beneficii; quia omnia hæc veniunt nomine *Fabricæ Beneficii*, ut dicitur in Bulla S. Pii V; vide *dicta lib.* 3. *n.* 672. Ob omissionem autem residentiæ, restitutio debet omnino erogari vel in *fabricam Ecclesiæ*, vel *in pauperes illius loci*, ut sancitur in Trid. *Sess.* 23. *c.* 1. Vide *Bon. q.* 5. *p.* 4. *et Viva Opusc.* 3. *q.* 3. *a.* 4. *n.* 1. Nec satisfacit Pastor non residens, applicando restitutionem in Missis vel aliis suffragiis pro animabus Purgatorii illius loci, quia revera animæ defunctorum non possunt ampliùs dici pauperes loci illius.

Dicit autem *Viva loc. cit. cum Less.* et communi ut asserit, quòd bene posset Beneficiarius sibi restitutionem applicare, casu quo ipse verè esset pauper, cùm non debeat inferioris esse conditionis quàm alii pauperes; modò id non faciat in fraudem, nempe si non resideat eo animo ut postea applicet deinde sibi fructus ratione paupertatis; fraus enim nulli debet patrocinari, ut diximus *lib.* 3. *n.* 672. et sic dicit *Viva n.* 4. qui tamen excipit, si fortè Beneficiarius in gravem necessitatem postea incideret, et pœnitentia ductus proponeret se emendare in futurum. Insuper *Viva n.* 5. *et Bon. de Hor. Can. D.* 1. *q.* 5. *p.* 4. *n.* 10. *cum Suar. Nav. Az. Men. etc.* communiter docent, quòd si pauperes donarent Beneficiario fructus restituendos post ipsorum traditionem, tunc bene posset ille retinere; secus verò, si donarent ante traditionem, quia tunc donatio est nulla: pauperes enim nullum jus certum et firmum habent ad illos fructus, sed tantùm vagum et incertum, cùm sit in potestate Beneficiarii eligere pauperes, quos velit.

129. — Hinc ultimò plura adnotare oportet circa residentiam Canonicorum in loco Beneficii. Ante omnia animadvertenda sunt verba Tridentini, quæ circa id habentur in *Sess.* 24. *c.* 12. *de Ref.* ibi: « Præterea, obtinentibus in eisdem Cathedralibus, aut Collegiatis Dignitates, Canonicatus,... non liceat vigore cujuslibet » statuti, aut consuetudinis ultra tres menses quolibet anno abesse, salvis nihilominus earum Ecclesiarum Constitutionibus, » quæ longius servitii tempus requirunt. Alioquin primo anno » privetur unusquisque dimidia parte fructuum, quos ratione

» etiam Præbendæ ac residentiæ fecit suos. Quòd si iterum ea-
» dem fuerit usus negligentia, privetur omnibus fructibus, quos
» eodem anno lucratus fuerit. Crescente verò contumacia, contra
» eos, juxta sacrorum Canonum Constitutiones, procedatur. »
Insuper ex Diplomate N. SS. P. Benedicti XIV (quod retuli-
mus *l.* 3. *num.* 675. *vers. Dubitatur* 3.) habetur quòd Canonici
Choro non interessentes, sive non canentes, psallentesve, non so-
lùm amittunt Distributiones, ut jam statutum erat in *eod. can.* 12.
Concilii (cujus verba retulimus *eod. l. c.*), sed etiam fructus
omnes Præbendarum, cùm non faciant suos. Si ergo non faciunt
fructus suos non canentes, tantò magis non faciunt non residentes.
Præterquam quòd id clarè eruitur ex eodem Tridentini loco mox
supra citato (quidquid dicat *Bon. t.* 1. *D.* 5. *de Onere Benef. ad
Resid. p.* 4. *n.* 16.) dum ibi dicitur, quòd Canonicus non residens
ultra tres menses, « privetur dimidia parte fructuum, quos ra-
» tione etiam Præbendæ, ac residentiæ (nota) fecit suos. » Ergo
si Canonicus *ratione residentiæ* facit fructus suos, non residendo
suos non facit. Dicit autem *Bonacina* (et hoc valde probabile
est *l. c. cum Gar. Macigno*) ex quadam Declar. S. C. Canonicos non privari fructibus, si tantùm per paucos dies ultra tres menses absint; hujusmodi enim transgressio non videtur talis, ut prædictam gravem pœnam privationis medietatis fructuum mereatur.

Canonici autem tribus mensibus, in quibus absunt, non lucrantur Distributiones, sed bene lucrantur fructus Præbendæ : modò (ut bene ait *Concina tom.* 2. *p.* 535. *n.* 32. *cum Garcia*) reliquo tempore anni resederint, et Chorum frequentaverint, contra *Palaum tr.* 7. *D.* 3. *p.* 9. *n.* 10. *et Bon. de Hor. Can. D.* 2. *q.* 5. *p.* 4. *n.* 22 *et* 25. qui dicunt Canonicos absentes majori anni parte non ideo carere privilegio trium mensium ipsis concesso, quia privilegium non datum est residentibus, sed obligatis ad residendum; aliàs Canonici non possent eo privilegio frui, nisi priùs per novem menses jam recedissent, quod certè non esset juxta usum receptum, dum in quavis anni parte tres menses privilegii accipere solent. Sed huic opinioni non acquiesco, quia Concilium præbendatos ultra tres menses absentes, absolutè illos privat fructibus Præbendæ; atque etiam eos damnat ad restituendam medietatem fructuum, quos ratione residentiæ fecerant suos; quapropter ipsi ex Concilio post absentiam trium mensium privantur omnino præfato privilegio. An autem Canonicus, qui inutiliter prodigit tres menses a Trid. concessos, teneatur restituere fructus Beneficii; affirmant *Palud et Nav. apud Conc. pag.* 535. *n.* 32. Sed probabiliùs negant *ibid. Sanch. Pelliz. et Leand.* Ratio, quia Concilium absolutè concedit Canonicis per tres menses abesse, nulla speciali causa requisita. Bene autem possunt Canonici conjungere tempus trimestre concessum cum trimestri anni sequentis, ut dicunt *Pell. et Leand.* Nisi (excipit *Concina pag.* 535. *n.* 33.) scandalum obveniat, aut cultus Divinus minuatur. Præterea refert *ibid. Concina*, sacram C. apud *Leand.* declarasse, quòd non possint confici

præfati tres menses ex horis, quibus Canonici residentes absunt à Choro; item declarasse non posse Canonicos computare punctaturas pro tribus mensibus ipsis concessis, ita ut nihil teneantur restituere, si omnes punctaturæ anni non excederent quartam partem integræ residentiæ. Cæterùm, regulariter absentes à Choro ex justa causa lucrantur et fructus, et Distributiones; ita communiter *Bonacina Dist.* 2. *q.* 7. *p.* 1. *Salm. tr.* 16. *c.* 4. *n* 11. *Concina t.* 5. *pag.* 522. *n.* 2. *etc.* Quidquid sit, ut alii negant, de Distributionibus, quæ ex absentia reliquorum Canonicorum ipsis deberentur. Adversatur hîc quòd ex Decr. S. C. Conc. apud. *Jordan. Pax* (*Jord. Pax Elucubr. lib.* 10. *tom.* 40. *n.* 73.) Canonici nequeunt in mensibus conciliariis abesse diœcesi, nisi de licentia Episcopi.

130. — Causæ autem excusantes Canonicos ab assistentia Chori tres sunt, ut constituit Bonifacius VIII, *in cap. unic. de Cleric. non resid. in* 6, nempe *Infirmitas, rationabilis corporis Necessitas, et evidens Ecclesiæ Utilitas.* Et hîc expedit prænotare, quòd ille qui non residet propter has tres causas in præfato textu expresssas, non privatur neque fructibus Præbendæ, neque Distributionibus, ut patet ex eodem *cap.* citato. Quibus addenda est quarta causa (ut censet *Pichler in Candit. abreo. l.* 3. *tit.* 4. *n.* 8.) nempe consuetudo introducta post Tridentinum, nam Concilium antegressas abolevit. Qui autem non residet propter causas diversas à tribus prædictis, sed etiam justas, putà ob studium, visitationem et alias de quibus infra fiet sermo (ubi semper requiritur licentia Episcopi vel Prælati), is lucratur quidem fructus, sed non distributiones, ut *Anacl. l.* 3. *tit.* 4. *n.* 134 *et* 163. *ac Holzm. t.* 1. *p.* 434. cum aliis communiter. I. igitur excusat *Infirmitas*, non quidem levis, sed tantùm gravis, vel quæ gravis fieri potest per accessum ad Ecclesiam, ut communiter dicunt *Palaus D.* 3. *p.* 9. §. 1. *n.* 2. *Bon. q.* 5. *p.* 1. *n.* 13. *Concina tom.* 2. *pag.* 522. *n.* 2. *et Salm. tr.* 16. *c.* 4. *n.* 15. *cum Pell. etc.* Excusantur autem etiam ii qui propria culpa infirmitatem contraxerint, ut pariter cum communi docent *Pal. n.* 3. *Bon. n.* 7. *Concina n.* 3. *cum Nav. Sanch. et Salm. n.* 16. *cum Garc. Covarr. et Pell.* quia jus indistinctè excusat infirmos. Et hoc, etiamsi quis data opera in morbum se conjecerit, ut absit à Choro, prout probabiliter dicunt *Palaus, Sal. ll. cc.* et probabilem putat *Concina n.* 4. *cum Bon.* Ratio, quia lex ad infirmitatem, non autem ad intentionem respicit; et hoc etiamsi iste ante infirmitatem consueverat abesse à Choro, ut probabile putant *Nav. l.* 2. *de Rest. c.* 11. *n.* 238. item *Conc. l. c. n.* 5. *et Salm. cum P. Nav. et Pal.* qui id vocat satis probabile (contra *Bon. p.* 1. *n.* 10. *cum Covar. Az. etc.*), et meritò, quia infirmitas hîc et nunc de se excusat. Nec officit, quòd ille nec vellet assistere, si esset sanus; nam leges non puniunt nisi culpabilem absentiam. Secus verò aiunt *Sanch. Cons. l.* 2. *c.* 2. *Dub.* 90. *n.* 5. *Pal. n.* 6. *Salm. n.* 18. *et Concina pag.* 526. *n.* 6. cum communi ut asserit, si Canonicus sine legitima causa absit, et infirmetur, quia tunc pro toto tempore absentiæ reputatur culpabiliter absens. Contra hanc senten-

tiam, quam audio vocari communem, nolo judicium ferre; sed durum mihi videtur, ut si quis, licèt sine causa, aliò accedat, et ibi contrahat perpetuum morbum, perpetuò debeat distributionibus et fructibus Præbendæ privari.

Dubitatur 1. an excusentur absolutè septuagenarii ab assistentia Chori? Affirmant *Leander, et alii;* sed verius negat *P. Conc. t.* 2. *pag.* 526. *n.* 8. si ipsi robusti sint; et ad alia peragenda negotia ordinariè egrediuntur. Secus si sint debiles, et minùs apti ad longum iter faciendum, ita ut commodè interesse nequeant, ut ait *Bon. p.* 2. *n.* 6. *cum Azor. Men. et aliis.* Unde probabiliter dicunt *Salm. c.* 4. *n.* 19. quòd hujusmodi senes regulariter non tenentur ad Chorum, non autem quòd nunquam.

Dubitatur 2. an excusentur cæci et surdi, et lucrentur Distributiones, si absunt à Choro? Affirmant *Barb. Pelliz. Diana, etc. apud Salm. c.* 4. *n.* 18. Idque inferunt, ex *l.* 1. *C. Qui morb. etc.* ubi dicitur: « Qui utriusque oculi actum amisit, levamen sentit » munerum personalium. » Sed meliùs negant *Sanch. Cons. l.* 2. *c.* 2. *dub.* 90. *et Salm. ibidem cum Suar. P. Nav. et Coo.* quia Chorus istis non nocet, et ipsi assistendo saltem auctoritatem præbent. Excusarem autem cæcum, qui sine notabili incommodo non posset ad Ecclesiam accedere.

II. Excusat *rationabilis corporis necessitas*, sub qua intelligitur timor cujuscumque gravis damni in vita, honore, aut bonis. Unde non privantur distributionibus, qui domi morantur ad medicinam sumendam, ad venam scindendam, vel proficiscuntur ad balnea, aut locum salubrioris aeris: item qui ab hostibus capiuntur, aut qui patiuntur injustum exilium, aut detinentur per vim, aut ob timorem gravis nocumenti ab inimicis; ita *Bon. q.* 5. *p.* 2. *ex n.* 7. *Salm. tr.* 16. *c.* 4. *n.* 19. *et Conc. t.* 2. *pag.* 526. *n.* 9. *cum commun.* Idem probabiliùs dicendum de absente ob metum belli, vel pestis grassantis in loco Beneficii, ut tenent *Bon. n.* 7 *et* 8. *Pal. tr.* 7. *D.* 3. *p.* 9. §. 2. *n.* 2. *et Salm. cum Vasq. Pell. Covarr. Garc. etc.* contra *Conc. l. c. Barb. etc.* qui concedunt posse quidem talem percipere fructus Præbendæ, non verò distributiones.

Cùm autem quis absit à Choro ob excommunicationem, amittit distributiones, si justè sit excommunicatus; secus si injustè, et curet ab excommunicatione absolvi, *Concina p.* 527. *n.* 10. *et Salm. n.* 21. Item de Canonico suspenso probabilius esse censet *Concina n.* 12. Si verò quis sit justè excommunicatus, etiamsi Choro assistat, putat *P. Conc. num.* 11. *cum Abb. Palad. Innoc. Nav. Suar. Tolet. Fill. Sylv.* et communi, ut asserit, hunc amittere tam distributiones, quàm fructus Beneficii; sed probabiliter id negant *Sanch. de Matr. l.* 3. *D.* 51. *n.* 12. *Bon. p.* 2. §. 2. *Pal. p.* 9. §. 2. *n.* 4. *cum Coninck, Vasq. et Gloss. in c. Pastorali,* §. *Verum de Apell. ac Salm. c.* 4. *n.* 21. *cum P. Nav. Pellz. etc.* et dicunt, quòd licèt iste peccaret assistendo, et meritò deberet privari à Judice distributionibus et fructibus, nullibi tamen constat hanc privationem ipso jure impositam esse. Qui autem esset justè excommunicatus, et resipiscens absolutionem peteret, non amit-

teret distributiones, si injustè absolutio ei negaretur, cùm tunc per ipsum non fiat quominus assistat. Ita *Palaus p.* 9. §. 2. *n.* 4. *cum Suar. Vasq. Sylvest. Armil. Sa, Henr. Sayr. Lop. etc. communiter.*

Quando autem Ecclesia est interdicta, canonici non assistentes non ideo amittunt distributiones, dummodo non dederint causam Interdicto, *Conc. l. c. n.* 12. Secus est in cessatione Divinorum Officiorum, tunc enim etiam non dantes causam Cessationi privantur distributionibus, ut *Conc. l. c. Pal. n.* 11. *et Bon. p.* 1. §. 5. *cum Suar. et Sayr. ex c. Canonici.* §. *Sciscitari de Off. Ordin. in* 6. ubi statuitur, quòd ii qui causam dederunt cessationi, debent restituere Canonicis omne interesse, quod ipsi amittunt ex omissa assistentia Divinis Officiis. Sic pariter quando Ecclesia est polluta, non privantur distributionibus illi qui causam pollutioni non dederunt. Ita *Palaus p.* 9. §. 2. *n.* 10. *Conc. d. n.* 12. *cum Suar. Bon. Sayr. Trull. Henr. et communi.*

Quæritur autem hîc, an Canonici irregulares assistentes amittant distributiones, et fructus Præbendæ? Si irregularitas est incursa post collationem Beneficii, certum est et commune, quòd neutrum amittunt : ita *Conc. t.* 2. *pag.* 527. *n.* 12. Sed dubium fit, quando irregularitas incursa est ante collationem. Hæc quæstio omnino pendet ab alia, an collatio Præbendæ facta clerico irregulari sit per se invalida? Negant *Palaus de Censur. tr.* 29. *D.* 6. *p.* 5. *n.* 7. *Elbel t.* 2. *pag.* 457. *n.* 158. *Ronc. de Censur. c.* 1. *q.* 5. *R.* 1. *et Salm. tr.* 10. *c.* 7. *n.* 34. *cum Sylvest. Felin. Leand. Laym. Less. Suar. Conc. Hurt. etc.* hanc sententiam probabilem putant. Hi dicunt collationem istam illicitam quidem esse, et nullam in foro externo, sed validam in conscientia. Ratio, quia cùm nulla irregularitas incurrratur, nisi in jure sit expressa, tantò minùs incurritur ejus effectus, qualis est inhabilitas ad Beneficia obtinenda; hic autem effectus nullibi in jure reperitur expressus. Affirmant verò probabiliùs *Conc. l. c. Contin. Tourn. de Irreg. t.* 2. *pag.* 12. *Holzm. t.* 1. *p.* 411. *n.* 320. *Bon. de Irreg. D.* 5. *p.* 4. *n.* 6. *cum aliis*, et hanc sententiam ipsi *Salm.* fatentur esse communem. Probatur 1. *ex c.* 2. *de Cler. pugn. in duello*, ubi dicitur dispensari posse cum Clerico irregulari, ut Beneficium possideat; ergo sine dispensatione ipse est inhabilis ad recipienda Beneficia. Probatur 2. et fortiùs ex Trid. *Sess.* 22. *c.* 4. *de Ref.* ubi Concilium loquens de Præbendatis, sic ait : « Ne aliis » in posterùm fiat provisio, nisi iis qui jam ætatem, et cæteras ha- » bilitates integrè habere dignoscantur, aliter irrita sit provisio. » Respondent *Salm. et Ronc.* ad præfatum textum (quem ipsi *Salm.* fatentur difficilem esse solutione) et dicunt to *cæteras habilitates* intelligi de habilitatibus ex jure naturali, non autem positivo : sed hæc responsio non satisfacit; nam Concilium, cùm indistinctè et integrè habilitates requirat, sanè intelligendum est de omnibus habilitatibus, tam de jure naturali, quàm positivo necessariis; idque videtur expressè ibidem declarari, cùm dicatur, *qui jam ætatem etc.* id est ætatem requisitam ad Ordines recipiendos, ut Concilium præceperat, quæ quidem habilitas certè est de jure po-

sitivo. Hinc probabiliùs *P. Concina l. c.* sentit Clericos, qui post irregularitatem Præbendas recipiunt, privari ipso jure etiam in conscientiâ distributionibus, et fructibus Beneficii.

III. Excusat *Ecclesiæ Utilitas*, modò utilitas sit gravis judicio Episcopi, vel Capituli, et sit Ecclesiæ propriæ, vel universalis, ut aut totius Diœcesis, non verò alterius Ecclesiæ vel particularis, *Conc. t. 2. pag.* 528. *n.* 14. *et Salm. tr.* 16. *c.* 4. *n.* 23. An autem, qui propter utilitatem Ecclesiæ abest à loco Beneficii, lucretur distributiones : negant aliqui ex *cap. Cum non deceat, de Cler. non resid. in* 6. ubi Clerici ad Sedem Apostolicam accedentes ob negotium suarum Ecclesiarum distributionibus privantur. Sed probabiliùs affirmant *Salm. l. c. n.* 24. *cum Pal. Pelliz. etc.* idque satis probabile putat *Concina n.* 15. *ex c. un. de Cler. non resid. in* 6. ubi absolutè conceditur privilegium absentibus in utilitatem evidentem Ecclesiæ. Alter autem textus intelligitur de solo casu, quo Præbendatus accedit ad Sedem Apostolicam ob instructionem electionis.

Item ex hac ratione excusatur Canonicus, qui mittitur (nam unus tantùm mitti potest) ab Episcopo ad visitanda Limina Apostolorum, ut communiter omnes cum *Concina n.* 16. Idem dicitur de Canonico comitante suum Episcopum ad eadem Limina, ex Decreto Sixti V apud *Concina*, qui *ib.* ait, Episcopum Limina visitantem posse etiam duos Canonicos secum ducere. Idem dicitur de Canonico misso ad Concilium provinciale tanquam Theologo, Canonista, aut Procuratore, ut probabiliùs sentiunt *Concina pag.* 529. *num.* 17. *et Salm. c.* 4. *n.* 24. *cum Pal. Pell. etc.* Idem si mittatur Canonicus à Capitulo ad Pontificem, aut Principem tanquam Legatus pro agendis negotiis Ecclesiæ, *Concina ib.* Idem, si eligatur Vicarius, Capitularis Sede vacante, ut communiter docent DD. quia hic incumbit totius Diœcesis utilitati. Secus, si eligatur Vicarius Episcopi, quia tunc Episcopo, non Ecclesiæ inservit. Is enim lucratur quidem fructus Præbendæ, sed non distributiones. *Pal. p.* 9. §. 7. *n.* 2. *Salm. c.* 3. *n.* 34. *Conc. p.* 529. *num.* 18 *et* 24.

151. — Minimè autem privatur distributionibus Canonicus Pœnitentiarius, qui tempore Officii Confessiones excipit, ex Trid. Sess. 24. c. 8. ubi dicitur : « Pœnitentiarius aliquis cum » unione Præbendæ proximè vacaturæ ab Episcopo instituatur, » qui Magister sit, vel Doctor, aut Licentiatus in Theologia, vel » jure Canonico, et annorum 40; seu alius qui aptior pro loci » qualitate reperiatur; qui dum Confessiones in Ecclesia audiet, » interim præsens in Choro censeatur. » Sed hîc dubitatur, an lucretur distributiones Pœnitentiarius, qui tempore Officii manet in confessionario expectans pœnitentes accessuros? Negat *Barbosa de Pot. Ep. Alleg.* 65. *num* 30. *cum Garcia, Ugolin. Salaz, et Moneta*, qui referunt decisum, non habendum esse pro præsente in Choro Pœnitentiarium, qui residet in confessionario pro tempore quo non audit Confessiones, etiam ut oportuniùs Confessiones audiat. Sed veriùs *Salm. c.* 4. *n.* 31. *cum Barb. Bonac.*

Pell. Ronc. tr. 6. *c.* 2. *q.* 9. *R.* 1. *et Concina, cum Pal. et Leand.* affirmant, si pœnitentes soleant accedere, et Pœnitentiarius eo animo se detineat, ut promptiorem illis se exhibeat, ex Decl. S. C. relata à Barbosa in *Concil. Trid. Sess.* 24. *c.* 8. pro Ecclesia Abulensi, ubi mandatur Pœnitentiario assistere in Confessionario, ne pœnitentes perquirere eum cogantur, et ob verecundiam ejus inquisitionis Confessiones omittant. Et idem dicitur de Canonico subrogato Pœnitentiario, modò subrogatio non fiat in fraudem; et de aliis qui Pœnitentiarium adjuvant de mandato Superioris in magno concursu, *Conc. ibid. et Castropal. l. c. n.* 3. *c.* 4. Præterea addunt *Barbosa in Trident. Sess.* 24. *c.* 8. *n.* 29. *Castr. n.* 2. *et Bonacina t.* 1. *de Hor. Canonic. D.* 2. *q.* 5. *pag.* 3. §. 5. *num.* 3. *cum Palaz. et Garcia* ex alia Declarat. S. C. in una Gienen. 4. *Sept.* 1591. Pœnitentiarium censeri præsentem etiam processionibus, orationibus, et exequiis Defunctorum, quæ fiunt tempore quo ipse Confessiones audit. Quod autem dicunt de Pœnitentiario, dicunt etiam de Canonico curato, qui tempore Officii opera sui muneris exercet, *Pal. p.* 9. §. 3. *n.* 8. *Salm. cap.* 4. *n.* 26. *cum Barbos. Garc. Gutt. et Concina p.* 532. *n.* 22. Qui sentit idem procedere, etiamsi Ecclesia, de qua is curam habet, sit diversa ab Ecclesia ubi est Canonicus; dummodo illa sit intra propriam Diœcesim; sed huic contradicit *Bonac. D.* 1. *q.* 5. *p.* 3. §. 6. *n.* 5. Non amittit autem distributiones is, qui abest ad tuenda jura sui Beneficii : secus verò si defendat jus suum ad Beneficium adversùs alterum. *Concina ib.*

Sic pariter lucratur distributiones Canonicus Theologus, qui tempore Officii legit, aut concionatur, ut communiter docent omnes; et etiamsi in aliis horis ipsius diei (non verò præcedentis) se pararet ad legendum, vel concionandum, ut *Roncag. c.* 2. *q.* 6. *R.* 2. cum communi, ex Concessione Greg. XIII, et *Concina p.* 531. *n.* 21. cum communiori ex Decl. S. C. *apud Garciam,* qui contradicit.

Sentiunt autem *Concina pag.* 532. *n.* 22. *Pal. p.* 9. §. 7. *n.* 1. *Ronc. R.* 3. et *Salm. c.* 4. *n.* 34. *cum Garc. Pell. etc.* contra *Barbos. et Zechium apud Pal.* quòd Canonici examinatores dum absunt à Choro (nisi alia sit alicubi consuetudo), non lucrentur distributiones. Idem aiunt de Canonicis destinatis ab Episcopo ad visitanda Hospitalia et Ecclesias Diœcesis, quia hi non occupantur in servitium propriæ Ecclesiæ. Episcopus autem potest duos Canonicos in suo servitio occupare ex *cap. De cætero, etc. Ad audientiam, de Cler. non res.* qui lucrantur fructus Præbendæ, sed non distributiones; ut *Ronc. l. c. et Salm. n.* 125. ex Decl. S. C. Dicit tamen *P. Conc. n.* 23. quòd Canonici assistentes Episcopo solemniter celebranti lucrantur etiam distributiones. Canonici autem absentes à Choro tempore Officii, ut Capitula celebrent, amittunt tam distributiones, quàm fructus Præbendæ, quia tempore Officii vel Missæ Choralis ipsis vetitum est Capitula celebrare, nisi urgeat grave negotium, quod moram non patiatur; *Conc. ib.*

132. — Ultimò notandum, quòd Præbendati docentes in Scholis publicis (non autem privatis) sacram Scripturam, licèt non lucrentur distributiones, acquirunt tamen fructus suorum Beneficiorum, ex Trid. *Sess.* 5. *in fin.* Idem dicitur in *cap. fin. de Magistris*, de docentibus Theologiam. Idque communiter extendunt DD. ad docentes Jus Canonicum, ut *Palaus p.* 9. §. 9. *n.* 1. *Roncag. de Benef. c.* 2. *q.* 6. *R.* 3. *Concina t.* 2. *pag.* 533. *n.* 24. *et Salm. tract.* 28. *n.* 129 *et* 130. *cum Sanch. Fill. Garcia*, qui de hoc affert declarationem S. C. Idem dicunt de docentibus Grammaticam *Pal. n.* 3. *Conc. n.* 26. *Ronc. l. c. et Salm. tr.* 16. *c.* 4. *n.* 37. Necnon *Salm.* idem sentiunt de docentibus Logicam et Philosophiam, quia (ut aiunt) omnia hæc sunt necessariò præmittenda ad Theologiam addiscendam.

An autem Parochi docentes sacram Scripturam, Theologiam, aut jus Canonicum eodem privilegio gaudeant? Negat *P. Concina num.* 25. quia in Tridentino parochus absolutè vetatur abesse ultra duos menses. Sed probabiliter admittunt *Palaus n.* 4. *Salm. dict. n.* 37. *et Ronc. l. cit. cum Gonzal. Barbos. etc.* Ratio, quia in *cit. cap. fin. de Magistris* indistinctè omnibus facultatem Theologicam docentibus conceditur privilegium, sive exemptio à residentia: hocque privilegium non habetur in Tridentino, quod ibi clarè (ut oportebat) sit revocatum: verba autem textûs præfati hæc sunt: « Docentes verò in theologica » facultate, dum in scholis docuerint, et studentes in ipsa integrè » per annos quinque, percipiant de licentia (*nempe* generali, » concessa auctoritate hujus Constitutionis, *ut explicat ibi Glossa*) » Sedis Apostolicæ proventus præbendarum, et beneficiorum » suorum, non obstante alia aliqua consuetudine, aut Statuto; » cùm denario fraudari non debeant in vinea Domini operantes. » Ratio, quia id redundat in bonum totius Diœcesis, imò universalis Ecclesiæ

Idem privilegium sanè conceditur Præbendatis studentibus in Universitate ex Trident. *l. c. et ex cit. c. fin. de Mag. et cap.* 11. *de Prioil. in* 6. *ac cap. Tuæ, de Cler. non resid.* modò ipsi studiis operam dent saltem per majorem anni partem, ut ait *Conc. num.* 27. *et Pal. n.* 5. *cum Bonac. Barbos. etc.* et modò habeant de hoc licentiam (quæ verò non requiritur pro docentibus), ut dicunt *Palaus part.* 9. §. 9. *n.* 7. *Ronc. qu.* 6. *R.* 3. *Conc. n.* 28. *ex Salm. tr.* 28. *n.* 130. *cum Barb. et Garc.* ex Bulla Pii IV *Ad aures*, edita 24 novemb. 1564. Hæc autem licentia illis suffragatur pro quinquennio, si audiant sacros Canones; pro septennio verò, si audiant Sacram Scripturam, seu Theologiam, *Salmant. l. c. cum Garc. et Barb.* An autem Parochi studentes Theologiæ excusentur à residentia post duos menses ipsis à Trid. concessos? Affirmant *Nav. Tolet. Less. etc. apud Palaum num.* 9. idque probabile putant *Palaus ibid. et Salm. tr.* 16. *c.* 4. *n.* 39. Quia in *cit. cap. fin. de Magistris* eodem privilegio gaudent docentes, quo studentes. Sed probabiliùs negant *Conc. pag.* 534. *n.* 29. *Ronc. qu.* 6. *R.* 3. *Palaus num.* 9. *Salm. l. c. cum Gonzal.*

Barbos. Garcia, etc. Ratio, tum quia Tridentinum declaravit non posse Parochos ultra duos menses abesse, nisi ex gravi causa; et S. C. *apud Garciam* declaravit hujusmodi causam studiorum nequaquam esse gravem; tum quia privilegium præfatum concessum est tantùm addiscentibus, unde non concedendum Parochis, qui jam edocti supponuntur. Dicunt verò *Salm. n.* 128. ex Decl. S. C. quòd si à Papa detur alicui licentia, ut absit causa studiorum, hæc non valet nisi consensus Ordinarii accedat. Et sic pariter referunt declarasse Pium IV de his qui studiis in Curia Romana assistunt. Hîc autem obiter notandum, quòd in *c. fin. de Cler. vel Mon.* prohibentur *Archidiaconi, Decani, Plebani, Præpositi, Cantores, et alii Clerici Personatus habentes, necnon Presbyteri* studere Juri Civili, vel medicinæ sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, si infra duos menses à tali studio non destiterint. (Dicit tamen *Bonac. de Censur. D.* 2. *qu.* 4. *p.* 7. *n.* 4. cum communi, hoc non intelligi de studio privato; nec si audiatur lector domi, ut probabile putat cum *Tol. Calderin. etc.* Neque intelligi de docentibus, ut sentiunt *Sanch. l.* 6. *cap.* 8. *n.* 9. et idem *Bon. cum Tab. et aliis.*) Unde tales studentes privantur fructibus suarum Præbendarum, ut dicunt *Palaus l. c. p.* 9. *num.* 6. *Salm. c.* 4. *n.* 38. *cum Bonac. et Barbosa.*

Diximus autem præfatos Magistros, aut Scholares excusatos, lucrari quidem fructus Beneficiorum, non verò distributiones, si tamen Beneficium constaret ex solis distributionibus, has etiam lucrari dicit *Conc. pag.* 533. *n.* 27. cum communi ex Decl. S. C. apud *Garciam* (contra *Bon.*) quia tunc distributiones succedunt loco fructuum. Et idem ait *Conc. pag.* 536. *n.* 35. de dispensatis à Choro, quando Beneficium tantùm ex distributionibus conflatur. Excipit tamen *Conc.* contra alios, si sint distributiones minutæ pro Anniversariis, quia Testatores nolunt has dari nisi assistentibus.

ARTICULUS V.

Quibus modis Beneficia amittuntur.

133. Quibus modis amittuntur Beneficia? — **134.** Quid, et quotuplex est Resignatio? — **135.** Quid requiritur, ut valeat Resignatio conditionata? — **136.** Quid de Permutatione Beneficiorum?

133. — « Resp. 1. Beneficia quatuor modis amittuntur. 1. Per » mortem Beneficiati. 2. Ex dispositione juris, idque vel propter » alterius Beneficii incompossibilis consecutionem, vel per pro- » fessionem religiosam, vel per contractum matrimonii, vel per » commissionem criminis (v. gr. hæresis, schismatis, sodomiæ » sæpius exercitæ), cui amissio Beneficii ipso facto est annexa, » ut vide apud *Less. l.* 2. *cap.* 34. *d.* 34. 3. Per sententiam judi- » cis. 4. Per liberam resignationem, de qua

134. — « Resp. 2. Resignatio est spontanea proprii Beneficii » dimissio, facta coram legitimo Superiore id acceptante. Estque » duplex, scilicet tacita quæ fit ex juris dispositione; ut dum quis

» Religionem profitetur : et expressa, quæ rursus est duplex, » scilicet pura, quæ fit sine conditione et pacto apposito, coram » Ordinario, qui Beneficium cuilibet alteri conferre potest : et » conditionata, seu in favorem : eaque vel est simplex in favo- » rem, ut quando fit absque reservatione ; vel est qualificata, » quando scilicet fit reservato sibi jure regressûs, vel pensione, » vel fructibus aliquibus, quæ ob simoniam juris humani, non- » nisi in Pontificis manibus fieri potest. Et quamvis verius sit, » etiam resignationem simplicem in Pontificis manibus facien- » dam, cùm alioqui periculum sit, ne Beneficiorum resignatio- » nes speciem quamdam hæreditariæ successionis acquirant, » quod jura Canonica detestantur : probabile tamen est, in manu » Ordinarii fieri posse, eò quòd permutatio in ejus manibus fieri » possit. * (*Sed omnino contradicunt Salm. de Simon. c.* 3. *n.* 52. » *cum communi. Vide dicta de Simon. l.* 3. *n.* 81.) * Idque à » fortiori verum est, si fiat sine modo obligatorio, quamvis addita » deprecatione, ut personæ certæ conferatur. Idque observari » potest, ubi non est recepta Bulla Pii V quamlibet personæ » successuræ designationem prohibens, quam citat *Laym. l.* 4. » *t.* 2. *cap.* 17. »

135. — « Porro, ut resignatio conditionata valida sit, requi- » ritur 1. Ut Beneficium sit resignantis, cùm resignatio sit juris » sui dimissio. 2. Ut fiat liberè. 3. Ut fiat in manibus ejus qui » potest admittere, scilicet Pontificis, Ordinarii, Collatoris, vel » Institutoris, juxta dicta. 4. Ut acceptetur à Prælato, in cujus » manibus fit, quia sine acceptatione jus suum resignans non » perdit. 5. Ut conferatur illi, in cujus favorem, cum clausula » consueta, *non aliter, nec aliàs*, est resignatum. 6. Ut is, cui » confertur acceptet ; aliàs enim resignans non perdit Benefi- » cium, propter clausulam, *non aliter*. 7. Requiritur consensus » Patroni, vel electorum, prout Beneficium est patronatum, vel » electivum. 8. Si resignans sit infirmus, ut à resignatione su- » pervivat 20 dies, aliàs enim per obitum vacare censebitur. » 9. Ut si resignatio fiat in Curia Romana, intra 6 menses à » supplicatione oblata computandos, in loco Beneficii publice- » tur : sin autem extra Curiam, intra mensem : alioqui, si con- » tingat resignantem mori antequam resignatarius ceperit pos- » sessionem, Beneficium vacare censebitur. *Less. et Laym. c.* 17.

136. — « Resp. 3. Permutatio Beneficiorum, quæ est quædam » species conditionalis resignationis, fit, cùm duo Beneficiati » unum, vel plura sua Beneficia Pontifici non reservata, in ma- » nus Ordinarii, alteriusve Episcopali auctoritate præditi resig- » nant cum conditione, ut postea vicissim alteri alterius Bene- » ficium conferat. Quod quandoque Episcopus instituere potest, » si necessitas ita exigat ; vocatis tamen iis quorum interest, sci- » licet Patrono, et Collatore inferiore. Ad hanc autem omnia » requiruntur, quæ ad resignationem in favorem. Vid. *Less.* » *c.* 31. *d.* 35 *et* 36. *Laym. cap.* 17. *Bon. de Sim. d* 1. *qu.* 4 » §. 12. * (*Vide l.* 3. *n.* 72.) *

« Quæres 1. An licitæ sint permutationes coram Ordinariis, » in mensibus reservatis per Concordata Germaniæ? Resp. af- » firmativè, quia per reservationem Concordatorum non cen- » setur Pontifex voluisse conditionem Ordinariorum Germaniæ » deteriorem facere, quàm Episcoporum extra Germaniam, » coram quibus id simpliciter licet.

« Quæres 2. An licitum sit permutare Beneficia, compensata » fructuum æqualitate? Resp. 1. non licere, si Beneficium » copiosius, non separatis proventibus à titulo, permutetur cum » tenui. Ratio est, quia excessus ille, eo ipso, quo manet an- » nexus titulo, est debitus titulo, ideoque pro eo nihil exigi po- » test, quin etiam exigatur pro titulo.

« Resp. 2. posse peti compensationem ob hujusmodi permu- » tationem à Pontifice, pro incommodo temporali, quod alter » subit, spoliando se proventibus sui Beneficii, ideoque talis » compensatio non est pretium Beneficii, aut proventuum an- » nexorum, sed conditio, ut se indemnem servet, sine qua con- » ditione nollet se spoliare.

« Resp. 3. Jura proventuum posse separari à titulis, et primò » nudos titulos, deinde alio contractu jura proventuum, utpote » temporalia, permutari, compensato excessu opulentioris; id- » que auctoritate solius Papæ. V. *Less. l. c. Bon. l. c.* §. 12. » *n.* 11. * (*Vide l.* 3. *n.* 75 *et* 76.) *

« Quæres 3. An licitè permutetur Beneficium hac lege, ut » expensæ litis vel Bullarum refundantur per recipientem? » Resp. Videri permutationem simoniacam, si impensæ sint » causa impulsiva permutationis, sine qua actus non fuerit » futurus. Idem de simili resignatione affirmarem. *Less. l. c.* » *Bon. l. c. n.* 9. »

ARTICULUS VI.

Quid, et quotuplex sit Pensio.

137. Quid, et quotuplex sit Pensio? — **138.** A quo et quanta possit Pensio designari? — **139.** An Pensionarius possit de illa liberè disponere?

137. — « Resp. Pensio est jus percipiendi fructus ex alieno » Beneficio. Estque triplex : 1. *Temporalis*, quæ datur propter » ministerium temporale, v. g. Cantori, Æditui, Patrono, et » Defensori Ecclesiæ. 2. *Spiritualis*, quæ fundatur in titulo merè » spirituali, ut quæ datur Concionatori, Coadjutori Episcopi, » Parocho, etc. 3. *Media*, quæ fundatur in statu spirituali, non » tamen officio spirituali : ut quæ datur Clerico pauperi, vel » Parocho seni ad sustentationem, vel quæ datur causa resigna- » tionis, et litis componendæ. Duæ posteriores dicuntur Cleri- » cales, quia Clericis; prima Laicalis, quia Laicis tantùm datur.

138. — « Porro circa pensiones *Laym. c.* 18. *et Less. c.* 35. » docent hæc : I. Etsi eam designare proprium sit Papæ, id tamen

» etiam Episcopum posse in causis specialibus, et necessariis : » v. g. propter paupertatem, et senium resignantis, vel litis compositionem, vel propter adæquandos fructuus, in permutatione » Beneficiorum. * (*Vide l.* 3. *n.* 73.) * II. Debere esse moderatam, ita ut Beneficiato relinquatur sufficiens sustentatio ; talis » autem plerumque censetur tertia pars fructuum. * (*Cum Salm.* » *de Benef. cap. unic. n.* 46.) * III. Ad pensionem non requiri » consensum patroni, ut quidam volunt, quia id nullo jure statutum est. Neque ullum fit præjudicium per impositionem pen» sionis, cùm is fructus non percipiat ex Beneficio, sed tantùm » habeat jus instituendi, et præsentandi, quod ei non adimitur. » IV. Pensionarius post Constitutionem Pii V, ubi ea est re» cepta, tenetur recitare Officium B. V. nec facit fructus suos, » si omittat. * (*Intelligitur de pensione quam quis ut Clericus* » *percipit. Vide Salm. de Benef. n.* 64. *Item ad tale onus non* » *obligantur, qui dicunt Officium Majus, vel qui fiunt Equites* » *Ordinis Militaris, cùm satisfaciant recitando preces à Religione* » *præceptas. Ita Azor. Pal. Bon. Led. cum Salm. l. c. et de Her.* » *Can. c.* 2. *n.* 28.) * V. Pensionem extingui morte Pensionarii, » sicut ususfructus morte ususfructuarii. Posset tamen Papa » facere perpetuam, ex plenitudine potestatis. De venditione » et redemptione pensionis vide *Laym. c.* 18. *et Less. l.* 2. *c.* 25. » *d.* 22. *Bon. l. c.* §. 13. »

139. — Quæritur, an pensionarius possit de reditibus pensionis pro libito disponere ? Affirmant *Vasq. Azor. Covarr. etc.* apud *Salm. de Benef. cap. un. n.* 63. Quia pensio, ut dicunt, est portio jam extracta ex fructibus Beneficii. Et pro hac sententia adest Decisio Rotæ Romanæ, quam affert *Azor. p.* 2. *l.* 7. *c.* 9. *q.* 12. in qua definitum fuit, « pensiones decursas et non solutas non » computari inter spolia (sicut computantur fructus Beneficio» rum), sed transire ad hæredes ; quia pensio non est Beneficium, » sed consistit in mera temporalitate. » Negant verò *Nav. Mol. Garcia*, quia pensio eisdem regulis Beneficiorum metiri debet, cùm illis æquiparetur. Verùm *Salm. ibid.* distinguunt, et affirmant de pensione laicali, negant de Ecclesiastica. Hæ tres sententiæ omnes sunt probabiles. *Vide l.* 3. *n.* 401. *Qu. VI.*

FINIS TOMI TERTII.

NOTÆ.

DE CONTRACTIBUS.

NOTA I.

(Pag. 1, lin. penult. ad verb. *Nominatos*.)

Contractus sic in Codice civili definitur :

Art. 1101. Le contrat est une convention par laquelle une ou plusieurs personnes s'obligent, envers une ou plusieurs autres, à donner, à faire ou à ne pas faire quelque chose.

Art. 1102. Le contrat est *synallagmatique* ou *bilatéral* lorsque les contractans s'obligent réciproquement les uns envers les autres.

Art. 1103. Il est *unilatéral* lorsqu'une ou plusieurs personnes sont obligées envers une ou plusieurs autres, sans que de la part de ces dernières il y ait d'engagement.

Omnes contractus sive nominati sive innominati, quibusdam regulis generalibus subjiciuntur quas definit Codex civilis sub titulo *de contractibus in genere*. Harum dispositionum præcipuas breviter hîc in antecessùm referre juvat.

Art. 118. Quatre conditions sont essentielles pour la validité d'une convention :

Le consentement de la partie qui s'oblige ;

Sa capacité de contracter ;

Un objet certain qui forme la matière de l'engagement ;

Une cause licite dans l'obligation.

In quibusdam insuper contractibus speciales solemnitates requiruntur, quarum defectus irritat contractum in foro externo, si sint substantiales adeo ut absque illis obtineri non possit finis à legislatore vel a contrahentibus intentus, aut præcipiantur expressè sub pœna nullitatis ; secus verò si sint tantùm accidentales, vel præcipuè respiciant probationem non autem valorem contractùs. Utrùm autem aliquando contractum irritet in conscientia defectus harum solemnitatum quæ substantiales sunt, disputatur inter theologos.

Consensus contrahentium mutuus liber et externè manifestatus absolute requiritur ad validitatem contractùs. Utrùm verò sufficiat si quis consensum externè manifestet, sine animo contrahendi vel sese obligandi inter theologos pariter disputatur. Probabilior videtur sententia affirmans, quia contractuum obligatio pendet non tantùm à voluntate contrahentium, sed etiam à lege quæ conventionem firmat et contrahentes obligat statim ac consensus externis verbis seriò exprimitur, sicut etiam certas imponit obligationes absque ullo consensu. Quomodo consensus per dolum, errorem aut metum vitietur, et quinam sint incapaces contrahendi, dicemus in sequentibus adnotationibus.

Art. 1126. Tout contrat a pour objet une chose qu'une partie s'oblige à donner, ou qu'une partie s'oblige à faire ou à ne pas faire.

Art. 1127. Le simple usage ou la simple possession d'une chose peut être, comme la chose même, l'objet du contrat.

Art. 1128. Il n'y a que les choses qui sont dans le commerce qui puissent être l'objet des conventions.

Art. 1129. Il faut que l'obligation ait pour objet une chose au moins déterminée quant à son espèce.

La quotité de la chose peut être incertaine, pourvu qu'elle puisse être déterminée.

Art. 1130. Les choses futures peuvent être l'objet d'une obligation.

On ne peut cependant renoncer à une succession non ouverte, ni faire aucune stipulation sur une pareille succession, même avec le consentement de celui de la succession duquel il s'agit.

Per causam conventionis intelligitur motivum finale contractûs, id est ratio propter quam contrahentes determinantur ad obligationem suscipiendam; sic in contractibus onerosis obligatio suscipitur ab uno contrahentium propter jus vel obligationem reciprocam alterius: in contractibus autem gratuitis aliquid datur vel promittitur ad alteri benefaciendum.

Art. 1131. L'obligation sans cause, ou sur une fausse cause, ou sur une cause illicite, ne peut avoir aucun effet.

Art. 1132. La convention n'est pas moins valable, quoique la cause n'en soit pas exprimée.

Ex his sequitur quòd si quis erga alterum sese obligaret ad solvendum centum nummos quos illi non debet, nulla est obligatio.

Art. 1235. Tout paiement suppose une dette : ce qui a été payé sans être dû, est sujet à répétition.

La répétition n'est pas admise à l'égard des obligations naturelles qui ont été volontairement acquittées.

Art. 1376. Celui qui reçoit par erreur ou sciemment ce qui ne lui est pas dû, s'oblige à le restituer à celui de qui il l'a indûment reçu.

Art. 1377. Lorsqu'une personne qui, par erreur, se croyait débitrice, a acquitté une dette, elle a le droit de répétition contre le créancier.

Néanmoins ce droit cesse dans le cas où le créancier a supprimé son titre par suite du paiement, sauf le recours de celui qui a payé contre le véritable débiteur.

Contractus semel initi contrahentes instar legis obligant, nec possunt revocari nisi de mutuo consensu, vel propter causas lege expressas.

Art. 1134. Les conventions légalement formées tiennent lieu de loi à ceux qui les ont faites.

Elles ne peuvent être révoquées que de leur consentement mutuel, ou pour les causes que la loi autorise.

Elles doivent être exécutées de bonne foi.

Art. 1135. Les conventions obligent non-seulement à ce qui y est exprimé, mais encore à toutes les suites que l'équité, l'usage ou la loi donnent à l'obligation d'après sa nature.

Si quid in contractu sit obscurum vel ambiguum, inquirendum est ut quænam fuerit intentio contrahentium et juxta hanc intentionem interpretari debent verba etiam generalissima. Quòd si non possit intentio certò cognosci, attendendum est vel ad materiam contractûs, vel ad usum locorum, vel ad tenorem totius conventionis, adeo ut verba obscura per alia interpretentur. Vide *art.* 1156 *et seqq.*

Art. 1160. On doit suppleer dans le contrat les clauses qui y sont d'usage, quoiqu'elles n'y soient pas exprimées.

Art. 1161. Dans le doute, la convention s'interprète contre celui qui a stipulé, et en faveur de celui qui a contracté l'obligation.

Art. 1602. Le vendeur est tenu d'expliquer clairement ce à quoi il s'oblige.

Tout pacte obscur ou ambigu s'interprète contre le vendeur.

Art. 1164. Lorsque dans un contrat on a exprimé un cas pour l'explication de l'obligation, on n'est pas censé avoir voulu par là restreindre l'étendue que l'engagement reçoit de droit aux cas non exprimés.

Varia sunt obligationis consectaria prout contractus habet pro objecto vel aliquid dandum, vel aliquid faciendum aut non faciendum.

Art. 1136. L'obligation de donner emporte celle de livrer la chose et de la conserver jusqu'à la livraison, à peine de dommages et intérêts envers le créancier.

Art. 1137. L'obligation de veiller à la conservation de la chose, soit que la convention n'ait pour objet que l'utilité de l'une des parties, soit qu'elle ait pour objet leur utilité commune, soumet celui qui en est chargé à y apporter tous les soins d'un bon père de famille.

Cette obligation est plus ou moins étendue relativement à certains contrats, dont les effets, à cet égard, sont expliqués sous les titres qui les concernent.

Art. 1138. L'obligation de livrer la chose est parfaite par le seul consentement des parties contractantes.

Elle rend le créancier propriétaire, et met la chose à ses risques dès l'instant où elle a dû être livrée, encore que la tradition n'en ait point été faite, à moins que le débiteur ne soit en demeure de la livrer : auquel cas la chose reste aux risques de ce dernier.

Art. 1139. Le débiteur est constitué en demeure, soit par une sommation ou par autre acte équivalent, soit par l'effet de la convention, lorsqu'elle porte que, sans qu'il soit besoin d'acte et par la seule échéance du terme, le débiteur sera en demeure.

Hinc post perfectum contractum res debita perit creditori, quia fit illius dominus etiam ante traditionem. Excipiendum tamen 1.° si casus fortuitos debitor in se susceperit; 2.° si debitor sit in mora, nisi tunc res apud dominum pariter perire debuisset; 3.° si pereat culpa debitoris; 4.° si agatur de re furto ablata, quocumque modo pereat. Vide *art.* 1302.

Art. 1142. Toute obligation de faire ou de ne pas faire se résout en dommages et intérêts, en cas d'inexécution de la part du débiteur.

Art. 1143. Néanmoins le créancier a le droit de demander que ce qui aurait été fait par contravention à l'engagement soit détruit; et il peut se faire autoriser à le détruire aux dépens du débiteur, sans préjudice des dommages et intérêts, s'il y a lieu.

Art. 1144. Le créancier peut aussi, en cas d'inexécution, être autorisé à faire exécuter lui-même l'obligation aux dépens du débiteur.

Art. 1145. Si l'obligation est de ne pas faire, celui qui y contrevient doit les dommages et intérêts par le seul fait de la contravention.

Debitor in mora constitutus tenetur ad compensationem damni, si quod sequatur ex mora vel inexecutione conventionis, si non constet id tribuendum esse causæ extraneæ et non imputabili etsi nulla fuerit mala fides. *Art.* 1146 *et seq.*

Inexecutio conventionis provenire potest vel ex casu fortuito, vel ex dolo debitoris, vel ex ipsius culpa.

Art. 1148. Il n'y a lieu à aucuns dommages et intérêts lorsque, par suite d'une force majeure ou d'un cas fortuit, le débiteur a été empêché de donner ou de faire ce à quoi il étoit obligé, ou a fait ce qui lui était interdit.

Excipiendum tamen si casus fortuitos debitor in se susceperit, vel si culpa ipsius præcesserit quæ locum dederit casui fortuito.

Art. 1149. Les dommages et intérêts dus au créancier sont, en général, de la perte qu'il a faite, et du gain dont il a été privé, sauf les exceptions et modifications ci-après.

Art. 1150. Le débiteur n'est tenu que des dommages et intérêts qui ont été prévus ou qu'on a pu prévoir lors du contrat, lorsque ce n'est point par son dol que l'obligation n'est point exécutée.

Art. 1151. Dans le cas même où l'inexécution de la convention résulte du dol du débiteur, les dommages et intérêts ne doivent comprendre, à l'égard de la perte éprouvée par le créancier et du gain dont il a été privé, que ce qui est une suite immédiate et directe de l'inexécution de la convention.

Art. 1152. Lorsque la convention porte que celui qui manquera de l'exécuter paiera une certaine somme à titre de dommages-intérêts, il ne peut être alloué à l'autre partie une somme plus forte ni moindre.

Ex his omnibus patet compensationem damni præstandam esse in foro externo propter culpam meré juridicam. Utrùm autem et quandonam debeatur in conscientia, si nulla fuerit culpa theologica, vide dicta tom. 2, inter adnotationes de restitutione.

Contrahentes possunt suæ conventioni quascumque voluerint conditiones vel modificationes adjicere, modò nec legibus nec bonis moribus repugnent. Sic v. gr., contractus fieri potest sub conditione quæ illius vim et effectum suspendeat usque ad eventum incertum, vel sub conditione quæ, posito tali eventu, conventionem resolvat. Sic etiam obligatio suscipi potest à pluribus in solidum, etc. De his omnibus vide, si lubet, Codicem civilem, *art.* 1168 *et seqq.*

Obligatio contractuum multiplici modo extinguitur, scilicet per solutionem, per remissionem, compensationem, etc. De his vide pariter Codicem civilem *art.* 1234 *et seqq.* Pauca tantummodo dicenda judicamus de conventionis rescissione.

Art. 1304. Dans tous les cas où l'action en nullité ou en rescision d'une convention n'est pas limitée à un moindre temps par une loi particulière, cette action dure dix ans.

Ce temps ne court, dans le cas de violence, que du jour où elle a cessé; dans le cas d'erreur ou de vol, du jour où ils ont été découverts; et pour les actes passés par les femmes mariées non autorisées, du jour de la dissolution du mariage.

Le temps ne court, à l'égard des actes faits par les interdits, que du jour où l'interdiction est levée; et à l'égard de ceux faits par les mineurs, que du jour de la majorité.

Art. 1338. L'acte de confirmation ou ratification d'une obligation contre laquelle la loi admet l'action en nullité ou en rescision, n'est valable que lorsqu'on y trouve la substance de cette obligation, la mention du motif de l'action en rescision, et l'intention de réparer le vice sur lequel cette action est fondée.

A defaut d'acte de confirmation ou ratification, il suffit que l'obliga-

tion soit exécutée volontairement après l'époque à laquelle l'obligation pouvait être valablement confirmée ou ratifiée.

La confirmation, ratification, ou exécution volontaire dans les formes et à l'époque déterminées par la loi, emporte la renonciation aux moyens et exceptions que l'on pouvait opposer contre cet acte, sans préjudice néanmoins du droit des tiers.

Art. 1339. Le donateur ne peut réparer par aucun acte confirmatif les vices d'une donation entre-vifs, nulle en la forme; il faut qu'elle soit refaite en forme légale.

Art. 1340. La confirmation ou ratification, ou exécution volontaire d'une donation par les héritiers ou ayant cause du donateur, après son décès, emporte leur renonciation à opposer, soit les vices de forme, soit toute autre exception.

Contractus initi cum interdictis, aut cum uxoribus absque consensu mariti, ob solam contrahendi incapacitatem sunt invalidi, etsi nulla intervenerit læsio. Quoad minores autem non sufficit, juxta probabiliorem sententiam, sola incapacitas contrahendi ad rescissionem obtinendam; sed requiritur insuper quòd contractus illis fuerit nocivus, nisi tamen quædam speciales formalitates lege præscribantur, ut v. gr., in venditione immobilium, etc. Si verò contractus illis nocuerit, rescindi potest ordinariè ob læsionem etiam minimam, nisi ex casu fortuito provenerit. Sed de his omnibus vide infra, ubi de inhabilitate ad contrahendum.

Art. 1312. Lorsque les mineurs, les interdits ou les femmes mariées sont admis, en ces qualités, à se faire restituer contre leurs engagemens, le remboursement de ce qui aurait été, en conséquence de ces engagemens, payé pendant la minorité, l'interdiction ou le mariage, ne peut en être exigé, à moins qu'il ne soit prouvé que ce qui a été payé a tourné à leur profit.

NOTA II.

(Pag. 6, lin. 31, ad verb. *Dolo.*)

Hæc de vi, dolo aut errore statuuntur in Codice civili.

Art. 1109. Il n'y a point de consentement valable, si le consentement n'a été donné que par erreur, ou s'il a été extorqué par violence ou surpris par dol.

Art. 1110. L'erreur n'est une cause de nullité de la convention que lorsqu'elle tombe sur la substance même de la chose qui en est l'objet.

Elle n'est point une cause de nullité lorsqu'elle ne tombe que sur la personne avec laquelle on a intention de contracter, à moins que la considération de cette personne ne soit la cause principale de la convention.

Error pariter irritat contractum si versetur circa motivum principale contractûs, quia motivum illud pertinet ad substantiam, cùm nulla sit obligatio propter causam falsam, ut jam diximus.

Art. 1111. La violence exercée contre celui qui a contracté l'obligation, est une cause de nullité, encore qu'elle ait été exercée par un tiers autre que celui au profit duquel la convention a été faite.

Art. 1112. Il y a violence, lorsqu'elle est de nature à faire impression sur une personne raisonnable, et qu'elle peut lui inspirer la crainte d'exposer sa personne ou sa fortune à un mal considérable et présent.

On a égard en cette matière, à l'âge, au sexe et à la condition des personnes.

ART. 1113. La violence est une cause de nullité du contrat, non-seulement lorsqu'elle a été exercée sur la partie contractante, mais encore lorsqu'elle l'a été sur son époux ou sur son épouse, sur ses descendans ou ses ascendans.

ART. 1114. La seule crainte révérentielle envers le père, la mere, ou autre ascendant, sans qu'il y ait eu de violence exercée, ne suffit point pour annuler le contrat.

ART. 1115. Un contrat ne peut plus être attaqué pour cause de violence, si, depuis que la violence a cessé, ce contrat a été approuvé, soit expressément, soit tacitement, soit en laissant passer le temps de la restitution fixé par la loi.

ART. 1116. Le dol est une cause de nullité de la convention lorsque les manœuvres pratiquées par l'une des parties sont telles, qu'il est évident que, sans ces manœuvres, l'autre partie n'aurait pas contracté.

Il ne se présume pas, et doit être prouvé.

Hinc ut dolus sit causa sufficiens irritationis, duo requiruntur: 1.° quòd proveniat ab uno contrahentium, nisi etiam includat errorem circa substantiam: 2 quod manifestè dederit causam contractui.

Irritatio contractuum, si propter metum, errorem aut dolum sint rescindibiles, à judice obtineri et pronuntiari debet, ex *art.* 1117: quod quidem statutum est ne privati sint judices in sua causa. Conceduntur autem decem anni ad hanc rescissionem obtinendam. *Art.* 1304.

NOTA III.

(Pag. 10, lin. ult. ad verb. *Contrahere.*)

ART. 1113 Toute personne peut contracter, si elle n'en est pas déclarée incapable par la loi.

ART. 1124. Les incapables de contracter sont

Les mineurs,

Les interdits,

Les femmes mariées, dans les cas exprimés par la loi:

Et généralement tous ceux à qui la loi interdit certains contrats.

ART. 1125. Le mineur, l'interdit et la femme mariée ne peuvent attaquer, pour cause d'incapacité, leurs engagemens, que dans les cas prévus par la loi.

Les personnes capables de s'engager ne peuvent opposer l'incapacité du mineur, de l'interdit ou de la femme mariée, avec qui elles ont contracté.

Durante matrimonio filii minores paternæ potestati subjiciuntur tum quoad bonorum suorum administrationem, tum quoad personam dirigendam donec fuerint emancipati vel majoritatis annos attigerint: post dissolutionem matrimonii per mortem patris aut matris, vel utriusque, administratio bonorum minoris et cura personæ ad eum pertinent, qui vel jure vel nominatione legitima tutor designatur. Unde contractus ab ipsomet minore initi, vel sunt invalidi, vel saltem rescindibiles in casibus lege expressis.

ART. 388. Le mineur est l'individu de l'un et de l'autre sexe qui n'a point encore l'âge de vingt-un ans accomplis.

ART. 1305. La simple lesion donne lieu à la rescision en faveur du

mineur non émancipé, contre toutes sortes de conventions; et en faveur du mineur émancipé, contre toutes conventions qui excèdent les bornes de sa capacité, ainsi qu'elle est déterminée au titre *de la Minorité, de la Tutelle et de l'Emancipation*.

ART. 1306. Le mineur n'est pas restituable pour cause de lésion, lorsqu'elle ne résulte que d'un événement casuel et imprévu.

ART. 1307. La simple déclaration de majorité, faite par le mineur, ne fait point obstacle à sa restitution.

ART. 1308. Le mineur commerçant, banquier ou artisan, n'est point restituable contre les engagemens qu'il a pris à raison de son commerce ou de son art.

ART. 1309. Le mineur n'est point restituable contre les conventions portées en son contrat de mariage, lorsqu'elles ont été faites avec le consentement et l'assistance de ceux dont le consentement est requis pour la validité de son mariage.

ART. 1310. Il n'est point restituable contre les obligations résultant de son délit ou quasi-délit.

ART. 1311. Il n'est plus recevable à revenir contre l'engagement qu'il avait souscrit en minorité, lorsqu'il l'a ratifié en majorité, soit que cet engagement fût nul en sa forme, soit qu'il fût seulement sujet à restitution.

Quòd si contractus fiant nomine minoris ab iis qui jus habent, sed non servatis formalitatibus requisitis, sunt pariter rescindibiles et irritari possunt ob solam omissionem formalitatum.

ART. 1314. Lorsque les formalités requises à l'égard des mineurs ou des interdits, soit pour aliénation d'immeubles, soit dans un partage de succession, ont été remplies, ils sont, relativement à ces actes, considérés comme s'ils les avaient faits en majorité ou avant l'interdiction.

Quænam sint illæ formalitates requisitæ, vide infra ubi de tutela.

ART. 481. Le mineur émancipé passera les baux dont la durée n'excédera point neuf ans; il recevra ses revenus, en donnera décharge, et fera tous les actes qui ne sont que de pure administration, sans être restituable contre ces actes dans tous les cas où le majeur ne le seroit pas lui-même.

ART. 482. Il ne pourra intenter une action immobilière, ni y défendre, même recevoir et donner décharge d'un capital mobilier, sans l'assistance de son curateur qui, au dernier cas, surveillera l'emploi du capital reçu.

ART. 483. Le mineur émancipé ne pourra faire d'emprunts, sous aucun prétexte, sans une délibération du conseil de famille, homologuée par le tribunal de première instance, après avoir entendu le procureur du roi.

ART. 484. Il ne pourra non plus vendre ni aliéner ses immeubles, ni faire aucun acte autre que ceux de pure administration, sans observer les formes prescrites au mineur non émancipé.

A l'égard des obligations qu'il aurait contractées par voie d'achat, ou autrement, elles seront réductibles en cas d'excès : les tribunaux prendront, à ce sujet, en considération la fortune du mineur, la bonne ou mauvaise foi des personnes qui auront contracté avec lui, l'utilité ou l'inutilité des dépenses.

Interdicti dicuntur ii qui judicis sententia delarantur incapaces seipsos regendi et sua bona administrandi.

ART. 489. Le majeur qui est dans un état habituel d'imbécillité, de

démence ou de fureur, doit être interdit, même lorsque cet état présente des intervalles lucides.

Art. 499. En rejetant la demande en interdiction, le tribunal pourra néanmoins, si les circonstances l'exigent, ordonner que le défendeur ne pourra désormais plaider, transiger, emprunter, recevoir un capital mobilier, ni en donner décharge, aliener, ni grever ses biens d'hypothèques, sans l'assistance d'un conseil qui lui sera nommé par le même jugement.

Art. 502. L'interdiction ou la nomination d'un conseil aura son effet du jour du jugement. Tous actes passés postérieurement par l'interdit, ou sans l'assistance du conseil, seront nuls de droit.

Art. 503. Les actes antérieurs à l'interdiction pourront être annulés, si la cause de l'interdiction existait notoirement à l'époque où ces actes ont été faits.

Art. 504. Après la mort d'un individu, les actes par lui faits ne pourront être attaqués pour cause de démence, qu'autant que son interdiction aurait été prononcée ou provoquée avant son decès : à moins que la preuve de la démence ne résulte de l'acte même qui est attaqué.

Interdicti minoribus assimilantur, cum hoc tamen discrimine quod contractus cum interdictis irritentur ob solam interdictionem, dum contractus cum minoribus juxta probabiliorem sententiam, non sunt rescindibiles, nisi propter læsionem vel omissionem formalitatum.

Art. 513. Il peut être défendu aux prodigues de plaider, de transiger, d'emprunter, de recevoir un capital mobilier et d'en donner decharge, d'aliéner, ni de grever leurs biens d'hypothèques, sans l'assistance d'un conseil qui leur est nommé par le tribunal.

Tunc hujusmodi contractus si fiant absque consilii assistentia, sunt invalidi.

Art. 217. La femme, même non commune ou séparée de biens ne peut donner, aliéner, hypothéquer, acquérir, à titre gratuit ou onéreux, sans le concours du mari dans l'acte, ou son consentement par écrit.

Art. 219. Si le mari refuse d'autoriser sa femme à passer un acte, la femme peut faire citer son mari directement devant le tribunal de première instance de l'arrondissement du domicile commun, qui peut donner ou refuser son autorisation, après que le mari aura été entendu ou dûment appelé dans la chambre du conseil.

Art. 220. La femme, si elle est marchande publique, peut, sans l'autorisation de son mari, s'obliger pour ce qui concerne son négoce ; et, audit cas, elle oblige aussi son mari, s'il y a communauté entre eux.

Elle n'est pas réputée marchande publique, si elle ne fait que détailler les marchandises du commerce de son mari, mais seulement quand elle fait un commerce séparé.

Art. 223. Toute autorisation générale, même stipulée par contrat de mariage, n'est valable que quant à l'administration des biens de la femme.

Ex his et pluribus aliis articulis constat uxorem nunquam posse bona sua immobilia alienare aut hypotheca gravare, nisi de expresso et speciali consensu mariti vel judicis auctoritate. Uxor autem ratione bonorum separata sive per contractum matrimonialem, sive post contractum per judicis sententiam, facultatem habet omnia bona sua administrandi et de mobilibus disponendi, ut constat ex *art.* 1449 *et* 1536.

Idem dicendum de uxore quæ habet bona paraphernalia quoad hæc bona ex *art.* 1576.

Extra hos casus mulier ad quoscumque contractus inhabilis est sine speciali consensu mariti, vel judicis autoritate, nisi mercaturam publice exerceat, vel emat necessaria ad familiæ sustentationem, quia tunc jure præsumitur de mariti consensu.

Art. 225. La nullité fondée sur le défaut d'autorisation ne peut être opposée que par la femme, par le mari, ou par leurs héritiers.

Prohibentur ob metum fraudis quidam contractus inter certas personas, v. gr., inter tutorem et pupillum, inter conjuges, etc.

Vide quoad hæc præsertim *art.* 450 infra referendum ubi de tutela, et *art.* 1595 *et seq.*, ubi de venditione.

NOTA IV.

(Pag. 11, lin. 40, ad verb. *Foro externo.*)

De promissione in foro externo judicandum est ex antea dictis inter adnotationes de contractibus in genere, cùm nihil specialiter de ea statutum sit in jure gallico. Unde vim haberet quamvis causa non exprimeretur, si revera existeret, ut constat ex *art.* 1132.

NOTA V.

(Pag. 12, lin. 45, ad verb. *Donare non possunt.*)

Ex jure gallico sunt incapaces donandi sive inter vivos, sive per testamentum : 1° civiliter mortui, *art.* 25; 2° carentes usu rationis, *art.* 901; 3° minores ante annum decimum sextum præterquam in contractu matrimoniali et iis assistentibus quorum consensus requiritur ad validitatem matrimonii, *art.* 903 *et* 1095.

Art. 904. Le mineur parvenu à l'âge de seize ans ne pourra disposer que par testament, et jusqu'à concurrence seulement de la moitié des biens dont la loi permet au majeur de disposer.

Art. 905. La femme mariée ne pourra donner entre-vifs sans l'assistance ou le consentement spécial de son mari, ou sans y être autorisée par la justice, conformément à ce qui est prescrit par les articles 217 et 219, au titre *du Mariage.*

Elle n'aura besoin ni de consentement du mari, ni d'autorisation de la justice, pour disposer par testament.

Interdicti, cùm sint ad quoslibet actus inhabiles, donare non possunt post sententiam interdictionis; imò donationes eorum antea factæ possunt irritari, si jam manifesta extiterit causa interdictionis. Subsistit tamen eorum testamentum si factum fuerit pleno usu rationis, quamvis illam post interdictionem non recuperarint.

Quilibet alii validè possunt donare, ut constat ex art. 902.

NOTA VI.

(Pag. 13, lin. 11, ad verb. *Debitis gravatus.*)

Quamvis nihil expressè statuatur in codice civili quoad gravatos debitis, censet tamen *Delvincourt* eorum creditores posse donationis quæ

post debitum contractum facta esset, irritationem obtinere, probando scilicet eam fuisse factam in fraudem sui juris, ut colligitur ex art. 1167.

Notandùm insuper id quod statuitur in codice commerciali.

Art. 444. Tous actes translatifs de propriétés immobilieres, faits par le failli, à titre gratuit, dans les dix jours qui précedent l'ouverture de la faillite, sont nuls et sans effets relativement à la masse des créanciers : tous actes du même genre, à titre onéreux, sont susceptibles d'être annulés, sur la demande des créanciers, s'ils paraissent aux juges porter des caractères de fraude.

NOTA VII.

(Pag. 14, lin. 12, ad verb. *Inter conjuges.*)

Ex jure novo donationes in contractu matrimoniali, sive durante matrimonio inter conjuges licitæ et validæ sunt; imò propter favorem matrimonii varias admittunt stipulationes quæ in cæteris donationibus reprobantur. Sic, v. gr. comprehendere possunt bona etiam futura, vel fieri sub conditionibus quæ a voluntate donatoris pendeant, etc.

Art. 1091. Les époux pourront, par contrat de mariage, se faire réciproquement, ou l'un des deux à l'autre, telle donation qu'ils jugeront à propos, sous les modifications ci-après exprimées.

Art. 1092. Toute donation entre-vifs de biens présens, faite entre époux par contrat de mariage, ne sera point censée faite sous la condition de survie du donataire, si cette condition n'est formellement exprimée; et elle sera soumise à toutes les règles et formes ci-dessus prescrites pour ces sortes de donations.

Art. 1093. La donation de biens à venir, ou de biens présens et à venir, faite entre époux par contrat de mariage, soit simple, soit réciproque, sera soumise aux regles établies par le chapitre précedent, à l'égard des donations pareilles qui leur seront faites par un tiers; sauf qu'elle ne sera point transmissible aux enfans issus du mariage, en cas de décès de l'époux donataire avant l'époux donateur.

Quænam sint illæ regulæ speciales donationibus quæ sponsis fiunt in contractu matrimoniali à tertia persona, videbis infra ubi de conditionibus et forma donationis; sed nota sedulò exceptionem in fine art. 1093 positam. Advertendum insuper donationes quas sibi invicem conjuges faciunt sive in contractu matrimoniali, sive post matrimonium, non vocari ob prolem supervenientem, ut constat ex art. 960 et 1096.

Art. 1096. Toutes donations faites entre époux pendant le mariage, quoique qualifiées entre-vifs, seront toujours révocables.

La révocation pourra être faite par la femme, sans y être autorisée par le mari ni par la justice.

Ces donations ne seront point révoquées par la survenance d'enfans.

Art. 1097. Les époux ne pourront, pendant le mariage, se faire, ni par acte entre-vifs, ni par testament, aucune donation mutuelle et réciproque par un seul et même acte.

Pars autem bonorum quam sibi invicem sponsi donare possunt, sic in codice civili determinatur.

Art. 1094. L'époux pourra, soit par contrat de mariage, soit pendant le mariage, pour le cas où il ne laisserait point d'enfans ni descendans, disposer en faveur de l'autre époux, en proprieté, de tout ce dont il pourrait disposer en faveur d'un étranger, et, en outre, de l'usufruit

de la totalité de la portion dont la loi prohibe la disposition au préjudice des héritiers.

Et pour le cas où l'époux donateur laisserait des enfans ou descendans, il pourra donner à l'autre époux, ou un quart en propriété et un autre quart en usufruit, ou la moitié de tous ses biens en usufruit seulement.

ART. 1095. Le mineur ne pourra, par contrat de mariage, donner a l'autre époux, soit par donation simple, soit par donation réciproque, qu'avec le consentement et l'assistance de ceux dont le consentement est requis pour la validité de son mariage; et, avec ce consentement, il pourra donner tout ce que la loi permet à l'époux majeur de donner à l'autre conjoint.

ART. 1098. L'homme ou la femme qui, ayant des enfans d'un autre lit, contractera un second ou subséquent mariage, ne pourra donner à son nouvel époux qu'une part d'enfant légitime le moins prenant, et sans que, dans aucun cas, ces donations puissent excéder le quart des biens.

ART. 1099. Les époux ne pourront se donner indirectement au-delà de ce qui leur est permis par les dispositions ci-dessus.

Toute donation, ou déguisée, ou faite à personnes interposées sera nulle.

ART. 1100. Seront réputées faites à personnes interposées, les donations de l'un des époux aux enfans ou à l'un des enfans de l'autre époux issus d'un autre mariage, et celles faites par le donateur aux parens dont l'autre époux sera héritier présomptif au jour de la donation, encore que ce dernier n'ait point survécu a son parent donataire.

Quòd si donatio fiat per alias personas interpositas, pariter invalida foret, sed tunc fraus probanda esset, dum e contra pleno jure præsumitur in supradictis casibus. Notandum insuper omnes donationes quæ fiunt inter conjuges per simulationem contractûs onerosi, vel per interpositionem personarum, ex art. 1093 irritas absolutè declarari, et non tantùm in eo quod excederet partem bonorum disponibilem.

NOTA VIII.

(Pag. 14, lin. 26, ad verb. *Inter patrem.*)

Pater nihil unquam à filio minore accipere potest per donationem inter vivos, cùm minor sit incapax donandi, imò nec per testamentum ante annum decimum sextum. Ipse autem filio minori donare potest modò servet conditiones lege præscriptas. Quænam sit pars bonorum de qua pater disponere potest, vide infra inter adnotationes de testamentis, ubi etiam dicemus quinam sint incapaces accipiendi donationes sive inter vivos, sive per testamentum.

NOTA IX.

(Pag. 14, lin. 39, ad verb. *In legitimam.*)

ART. 851. Le rapport est dû de ce qui a été employé pour l'établissement d'un des cohéritiers, ou pour le paiement de ses dettes.

ART. 852. Les frais de nourriture, d'entretien, d'éducation, d'apprentissage, les frais ordinaires d'équipement, ceux de noces et présens d'usage, ne doivent pas être rapportés.

Cæterùm de iis quæ in legitimam computari et referri debent, vide adnotationes de testamentis.

NOTA X.

(Pag. 15, lin. 5, ad verb. *Ante acceptationem.*)

Ex jure gallico donatio perfecta non est, nec donatorem obligat, nisi uerit acceptata verbis expressis in ipso actu donationis, vel in alio posteriore et authentico quem insuper donatori notificari necesse est. Unde patet non satis esse si fiat donatio præsenti et tacenti, vel acceptetur per litteras aut post mortem donantis. Id autem locum habet etiam respectu infantium, ecclesiæ et aliarum communitatum. Quinam verò donationem validè acceptare possint, statuitur in articulis sequentibus.

Art. 932. La donation entre-vifs n'engagera le donateur, et ne produira aucun effet, que du jour qu'elle aura été acceptée en termes exprès.

L'acceptation pourra être faite du vivant du donateur, par un acte postérieur et authentique, dont il restera minute; mais alors la donation n'aura d'effet, à l'égard du donateur, que du jour où l'acte qui constatera cette acceptation lui aura été notifié.

Art. 933. Si le donataire est majeur, l'acceptation doit être faite par lui, ou, en son nom, par la personne fondée de sa procuration, portant pouvoir d'accepter la donation faite, ou un pouvoir général d'accepter les donations qui auraient été ou qui pourraient être faites.

Cette procuration devra être passée devant notaires; et une expédition devra en être annexée à la minute de la donation, ou à la minute de l'acceptation qui serait faite par acte separé.

Art. 934. La femme mariée ne pourra accepter une donation sans le consentement de son mari, ou, en cas de refus du mari, sans autorisation de la justice, conformément à ce qui est prescrit par les art. 217 et 219, au titre *du Mariage*.

Art. 935. La donation faite à un mineur non émancipé ou à un interdit, devra être acceptée par son tuteur, conformément à l'article 463, au titre *de la Minorité, de la Tutelle et de l'Emancipation*.

Le mineur émancipé pourra accepter avec l'assistance de son curateur.

Neanmoins les père et mère du mineur émancipé ou non émancipé, ou les autres ascendans, même du vivant des père et mère, quoiqu'ils ne soient ni tuteurs ni curateurs du mineur, pourront accepter pour lui.

Art. 936. Le sourd-muet qui saura écrire, pourra accepter lui-même ou par un fondé de pouvoir.

S'il ne sait pas écrire, l'acceptation doit être faite par un curateur nommé à cet effet, suivant les règles établies au titre *de la Minorité, de la Tutelle et de l'Emancipation*.

Art. 937. Les donations faites au profit d'hospices, des pauvres d'une commune, ou d'établissemens d'utilité publique, seront acceptées par les administrateurs de ces communes ou établissemens, après y avoir été dûment autorisés.

NOTA XI.

(Pag. 18, lin. 10, ad verb. *Donationem verbalem.*)

Donatio regulariter fieri debet per actum authenticum sub pœna nullitatis, et si habeat pro objecto bona quæ hypotheca gravari queant, actus donationis et acceptationis transcribi debent in codice hypothecarum, non quidem ad validitatem, sed ne possit ejus irritatio ab iis quorum interest obtineri. Donatio autem sic facta et acceptata perficitur absque ulla rei traditione.

Art. 931. Tous actes portant donation entre-vifs seront passés devant notaires, dans la forme ordinaire des contrats; et il en restera minute, sous peine de nullité.

Art. 938. La donation dûment acceptée sera parfaite par le seul consentement des parties : et la propriété des objets donnés sera transférée au donataire, sans qu'il soit besoin d'autre tradition.

Art. 939. Lorsqu'il y aura donation de biens susceptibles d'hypothèques, la transcription des actes contenant la donation et l'acceptation, ainsi que la notification de l'acceptation qui aurait eu lieu par acte séparé, devra être faite aux bureaux des hypothèques dans l'arrondissement desquels les biens sont situés.

Art. 940. Cette transcription sera faite à la diligence du mari, lorsque les biens auront été donnés à sa femme; et si le mari ne remplit pas cette formalité, la femme pourra y faire procéder sans autorisation.

Lorsque la donation sera faite à des mineurs, à des interdits, ou à des établissemens publics, la transcription sera faite à la diligence des tuteurs, curateurs ou administrateurs.

Art. 941. Le défaut de transcription pourra être opposé par toutes personnes ayant intérêt, excepté toutefois celles qui sont chargées de faire faire la transcription, ou leurs ayant cause, et le donateur.

Art. 942. Les mineurs, les interdits, les femmes mariées, ne seront point restitués contre le défaut d'acceptation ou de transcription des donations; sauf leur recours contre leurs tuteurs ou maris, s'il y échet, et sans que la restitution puisse avoir lieu, dans le cas même où lesdits tuteurs et maris se trouveraient insolvables.

Dixi *regulariter*, quia donatio rerum mobilium, v. gr. vestis, gemmæ, pecuniæ, et fieri potest per solam traditionem, et valida est modò serventur conditiones requisitæ tum relativè ad capacitatem donandi et accipiendi, tum relativè ad partem disponibilem, nec fiat in fraudem creditorum. Ratio est quia pro mobilibus possessio titulus sufficiens reputatur, nec proinde requiritur aliud fundamentum proprietatis.

Si tamen hujusmodi donatio fiat per actum publicum, præter ordinarias formalitates, requiritur insuper index rerum donatarum æstimatorius.

Art. 948. Tout acte de donation d'effets mobiliers ne sera valable que pour les effets dont un état estimatif, signé du donateur et du donataire, ou de ceux qui acceptent pour lui, aura été annexé à la minute de la donation.

Adverte tandem id quod statuitur de obligatione rem mobilem donandi.

Art. 1141. Si la chose qu'on s'est obligé de donner ou de livrer à deux personnes successivement, est purement mobilière, celle des deux

qui en a été mise en possession réelle est préférée et en demeure propriétaire, encore que son titre soit postérieur en date, pourvu toutefois que la possession soit de bonne foi.

Cùm donatio actualiter et irrevocabiliter dominium rei donatæ transferat in donatarium prohibentur quælibet clausulæ cum hac translatione incompossibiles.

Art. 943. La donation entre-vifs ne pourra comprendre que les biens présens du donateur; si elle comprend des biens à venir, elle sera nulle à cet égard.

Art. 944. Toute donation entre-vifs faite sous des conditions dont l'exécution dépend de la seule volonté du donateur, sera nulle.

Art. 945. Elle sera pareillement nulle, si elle a été faite sous la condition d'acquitter d'autres dettes ou charges que celles qui existaient à l'époque de la donation, ou qui seraient exprimées, soit dans l'acte de donation, soit dans l'état qui devrait y être annexé.

Art. 946. En cas que le donateur se soit réservé la liberté de disposer d'un effet compris dans la donation, ou d'une somme fixe sur les biens donnés; s'il meurt sans en avoir disposé, ledit effet ou ladite somme appartiendra aux héritiers du donateur, nonobstant toutes clauses et stipulations à ce contraires.

Notandum tamen dispositiones in his quatuor articulis contentas, vim non habere quoad donationes quæ inter conjuges permittuntur, vel ipsis fiunt in contractu matrimoniali.

Art. 1082. Les pères et mères, les autres ascendans, les parens collatéraux des époux, et même les étrangers pourront, par contrat de mariage, disposer de tout ou partie des biens qu'ils laisseront au jour de leur décès, tant au profit desdits époux, qu'au profit des enfans à naître de leur mariage, dans le cas où le donateur survivrait à l'époux donataire.

Pareille donation, quoique faite au profit seulement des époux ou de l'un d'eux, sera toujours, dans ledit cas de survie du donateur, présumée faite au profit des enfans et descendans à naître du mariage.

Art. 1083. La donation, dans la forme portée au précédent article, sera irrévocable, en ce sens seulement que le donateur ne pourra plus disposer, à titre gratuit, des objets compris dans la donation, si ce n'est pour sommes modiques, à titre de récompense ou autrement.

Art. 1084. La donation par contrat de mariage pourra être faite cumulativement des biens présens et à venir, en tout ou en partie, à la charge qu'il sera annexé à l'acte un état des dettes et charges du donateur, existantes au jour de la donation; auquel cas il sera libre au donataire, lors du décès du donateur, de s'en tenir aux biens présens, en renonçant au surplus des biens du donateur.

Art. 1085. Si l'état dont est mention au précédent article n'a point été annexé à l'acte contenant donation des biens présens et à venir, le donataire sera obligé d'accepter ou de répudier cette donation pour le tout. En cas d'acceptation, il ne pourra réclamer que les biens qui se trouveront existans au jour du décès du donateur, et il sera soumis au paiement de toutes les dettes et charges de la succession.

Art. 1086. La donation par contrat de mariage en faveur des époux et des enfans à naître de leur mariage pourra encore être faite, à condition de payer indistinctement toutes les dettes et charges de la succession du donateur, ou sous d'autres conditions dont l'exécution dépendrait de sa volonté, par quelque personne que la donation soit faite: le

donataire sera tenu d'accomplir ces conditions, s'il n'aime mieux renoncer à la donation : et en cas que le donateur, par contrat de mariage, se soit réservé la liberté de disposer d'un effet compris dans la donation de ses biens présens, ou d'une somme fixe à prendre sur ces mêmes biens, l'effet ou la somme, s'il meurt sans en avoir disposé, seront censés compris dans la donation, et appartiendront au donataire ou à ses héritiers.

Art. 1089. Les donations faites à l'un des epoux, dans les termes des articles 1082, 1084 et 1086 ci-dessus, deviendront caduques si le donateur survit à l'époux donataire et à sa postérité.

Illæ regulæ, ut jam diximus, communes sunt tum donationibus quæ sponsis fiunt ab extraneis, tum etiam donationibus quas sibi invicem faciunt, cum exceptione tamen jam supra notata in *art.* 1093.

Art. 959. Les donations en faveur de mariage ne seront pas révocables pour cause d'ingratitude.

Art. 1087. Les donations faites par contrat de mariage ne pourront être attaquées, ni déclarées nulles, sous prétexte de défaut d'acceptation.

Art. 1088. Toute donation faite en faveur du mariage sera caduque si le mariage ne s'ensuit pas.

NOTA XII.

(Pag. 18, lin. 18, ad verb. *Remissio debitorum.*)

Remissio debiti cujuscumque valida est ex jure gallico, modò non excedat partem bonorum disponibilem, et fieri potest absque solemnitatibus tradendo debitori chirographum ab eo subscriptum, *art.* 1282.

Hìc insuper notandum est donationem fieri posse absque solemnitatibus in gratiam alicujus tertii, si includatur in alio centractu; v. gr. si vendideris aut etiam donaveris domum Petro, sub ea conditione ut centum præstet Paulo, hæc donatio fit irrevocabilis statim ac iste declaravit se eam acceptare, *art.* 1121.

Vulgò censent etiam jurisperiti donationem remuneratoriam non exigere solemnitates pro donatione ordinaria requisitas.

NOTA XIII.

(Pag. 19, lin. 4, ad verb. *Ut nubat.*)

De conditionibus legato appositis, vide adnotationes infra de testamentis.

NOTA XIV.

(Pag. 20, lin. 7, ad verb. *Potest revocari.*)

Licèt donatio actualiter et irrevocabiliter ex natura sua transferat rei donatæ dominium, potest tamen donator usumfructum sibi reservare vel aliis concedere, et insuper stipulari ut res donata, sibi, non verò aliis revertatur, in casu mortis sive donatarii, sive ejus descendentium. Vide *art.* 949 *et seqq.*

Præterea donatio absoluta et acceptata revocari potest ob triplicem causam : nempe 1° ob inexecutionem conditionum appositarum ; 2° ob

ingratitudinem donatarii; 3° ob prolem donatori supervenientem, *art.* 953. Sed hæc revocatio locum non habet pleno jure et ante sententiam judicis ob primam et secundam causam. Notandum est insuper quòd bona redeant ad donatorem libera ab omni onere vel hypotheca, si donatio revocetur ob inexecutionem conditionum vel ob prolem supervenientem. Vide *art.* 954 *et seqq.* Advertendum præterea conditiones impossibiles, vel legibus aut bonis moribus contrarias haberi tanquam non appositas, *art.* 900.

Art. 955. La donation entre-vifs ne pourra être révoquée pour cause d'ingratitude que dans les cas suivans :

1° Si le donataire a attenté à la vie du donateur :

2° S'il s'est rendu coupable envers lui de sévices, délits ou injures graves ;

3° S'il lui refuse des alimens.

Art. 959. Les donations en faveur de mariage ne seront pas révocables pour cause d'ingratitude.

Revocatio ob prolem supervenientem, locum habet pleno jure, in omni casu et non obstante qualibet contraria stipulatione; excipitur tantùm donatio quæ fit in favorem matrimonii vel ab ipsis sponsis, vel ab eorum ascendentibus.

Art. 960. Toutes donations entre-vifs faites par personnes qui n'avaient point d'enfans ou de descendans actuellement vivans dans le temps de la donation, de quelque valeur que ces donations puissent être, et à quelque titre qu'elles aient été faites, et encore qu'elles fussent mutuelles ou rémunératoires, même celles qui auraient été faites en faveur de mariage par autres que par les ascendans aux conjoints, ou par les conjoints l'un à l'autre, demeureront révoquées de plein droit par la survenance d'un enfant légitime du donateur, même d'un posthume, ou par la légitimation d'un enfant naturel par mariage subsequent, s'il est né depuis la donation.

Art. 961. Cette révocation aura lieu, encore que l'enfant du donateur ou de la donatrice fût conçu au temps de la donation.

Art. 962. La donation demeurera pareillement révoquée, lors même que le donataire serait entré en possession des biens donnés, et qu'il y aurait été laissé par le donateur depuis la survenance de l'enfant; sans néanmoins que le donataire soit tenu de restituer les fruits par lui perçus, de quelque nature qu'ils soient, si ce n'est du jour que la naissance de l'enfant ou sa légitimation par mariage subsequent lui aura été notifiée par exploit ou autre acte en bonne forme; et ce, quand même la demande pour rentrer dans les biens donnés n'aurait été formée que postérieurement à cette notification.

Donatio sic revocata reviviscere non potest neque per mortem prolis, neque per actum confirmatorium. Sed tantum per novam donationem; et insuper præscriptio quoad bona donata locum non habet nisi per triginta annos. Vide *art.* 964 *et seq.*

NOTA XV.

(Pag. 21, lin. 13, ad verb. *Inofficiosa.*)

Quoad donationem officiosam seu quæ partem excedit bonorum disponibilem, vide adnotationes de testamentis. Hîc tantùm notabimus donationes illas reductibiles esse non vero invalidas, et quidem solùm

post mortem patris. Si tamen pater bona dissipet, vide quæ supra diximus de prodigis, ubi de iis qui contrahere non possunt.

NOTA XVI.

(Pag. 22, lin. 6, ad verb. *Causa mortis.*)

In jure novo donatio causa mortis videtur multis jurisperitis abrogata. Certum est ad minùs eam valere non posse nisi serventur in ea formalitates pro testamentis requisitæ. Sed donatio inter vivos fieri potest etiam in ultimo morbo.

NOTA XVII.

(Pag. 23, lin. 41, ad verb. *Commodante.*)

Art. 1888. Le prêteur ne peut retirer la chose prêtée qu'après le terme convenu, ou, à défaut de convention, qu'après qu'elle a servi à l'usage pour lequel elle a été empruntée.

Art. 1889. Néanmoins, si pendant ce délai, ou avant que le besoin de l'emprunteur ait cessé, il survient au prêteur un besoin pressant et imprévu de sa chose, le juge peut, suivant les circonstances, obliger l'emprunteur à la lui rendre.

Art. 1890. Si, pendant la durée du prêt, l'emprunteur a été obligé, pour la conservation de la chose, à quelque dépense extraordinaire, nécessaire, et tellement urgente qu'il n'ait pas pu en prévenir le prêteur, celui-ci sera tenu de la lui rembourser.

Si verò quasdam fecerit expensas ad rem utendam, eas repetere non potest, *art.* 1885.

NOTA XVIII.

(Pag. 24, lin. 7, ad verb. *Sigillo.*)

Art. 1932. Le dépositaire doit rendre identiquement la chose même qu'il a reçue.

Ainsi, le dépôt des sommes monnayées doit être rendu dans les mêmes espèces qu'il a été fait, soit dans le cas d'augmentation, soit dans le cas de diminution de leur valeur.

Art. 1930. Il ne peut se servir de la chose déposée sans la permission expresse ou presumée du déposant.

Art. 1931. Il ne doit point chercher à connaître quelles sont les choses qui lui ont été déposées, si elles lui ont été confiées dans un coffre fermé, ou sous une enveloppe cachetée.

NOTA XIX.

(Pag. 24, lin. 18, ad verb. *Ut pereat.*)

Art. 1880. L'emprunteur est tenu de veiller, en bon père de famille, à la garde et à la conservation de la chose prêtée. Il ne peut s'en servir qu'à l'usage déterminé par sa nature ou par la convention; le tout à peine de dommages-intérêts, s'il y a lieu.

Art. 1881. Si l'emprunteur emploie la chose à un autre usage, ou pour un temps plus long qu'il ne le devait, il sera tenu de la perte arrivée, même par cas fortuit.

Art. 1882. Si la chose prêtée périt par cas fortuit dont l'emprunteur aurait pu la garantir en employant la sienne propre, ou si, ne pouvant conserver que l'une des deux, il a préféré la sienne, il est tenu de la perte de l'autre.

Art. 1883. Si la chose a été estimée en la prêtant, la perte qui arrive, même par cas fortuit, est pour l'emprunteur, s'il n'y a convention contraire.

Art. 1884. Si la chose se détériore par le seul effet de l'usage pour lequel elle a été empruntée, et sans aucune faute de la part de l'emprunteur, il n'est pas tenu de la détérioration.

Art. 1927. Le dépositaire doit apporter, dans la garde de la chose déposée, les mêmes soins qu'il apporte dans la garde des choses qui lui appartiennent.

Art. 1928. La disposition de l'article précédent doit être appliquée avec plus de rigueur, 1° si le dépositaire s'est offert lui-même pour recevoir le dépôt; 2° s'il a stipulé un salaire pour la garde du dépôt; 3° si le dépôt a été fait uniquement pour l'intérêt du dépositaire; 4° s'il a été convenu expressément que le dépositaire répondrait de toute espèce de faute.

Art. 1929. Le dépositaire n'est tenu, en aucun cas, des accidens de force majeure, à moins qu'il n'ait été mis en demeure de restituer la chose déposée.

Art. 1933. Le dépositaire n'est tenu de rendre la chose déposée que dans l'état où elle se trouve au moment de la restitution. Les détériorations qui ne sont pas survenues par son fait, sont à la charge du déposant.

Art. 1935. L'héritier du dépositaire, qui a vendu de bonne foi la chose dont il ignorait le depôt, n'est tenu que de rendre le prix qu'il a reçu, ou de céder son action contre l'acheteur, s'il n'a pas touché le prix.

Quoad obligationem illarum dispositionum in foro conscientiæ, si nulla fuerit culpa theologica, vide quæ diximus tom. 2, inter adnotationes de restitutione.

NOTA XX.

(Pag. 24, lin. ult., ad verb. *Teneri.*)

Art. 1952. Les aubergistes ou hôteliers sont responsables, comme dépositaires, des effets apportés par le voyageur qui loge chez eux : le dépôt de ces sortes d'effets doit être regardé comme un dépôt nécessaire.

Art. 1953. Ils sont responsables du vol ou du dommage des effets du voyageur, soit que le vol ait été fait ou que le dommage ait été causé par les domestiques et préposés de l'hôtellerie, ou par des étrangers allant et venant dans l'hôtellerie.

Art. 1954. Ils ne sont pas responsables des vols faits avec force armée ou autre force majeure.

Art. 1782. Les voituriers par terre et par eau sont assujétis, pour la garde et la conservation des choses qui leur sont confiées, aux mêmes obligations que les aubergistes, dont il est parlé au titre *du Dépôt et du Séquestre.*

Art. 1783. Ils répondent non seulement de ce qu'ils ont déjà reçu dans leur bâtiment ou voiture, mais encore de ce qui leur a été remis sur le port ou dans l'entrepôt pour être placé dans leur bâtiment ou voiture.

Art. 1784. Ils sont responsables de la perte et des avaries des choses qui leur sont confiées, à moins qu'ils ne prouvent qu'elles ont été perdues et avariées par cas fortuit ou force majeure.

Eadem aut similia statuuntur de aliis artificibus in articulis sequentibus.

NOTA XXI.

(Pag. 25, lin. 14, ad verb. *Tuam præferre.*)

De commodato vide art. 1828 supra relatum. Quoad depositum hæc in Codice statuuntur.

Art. 1947. La personne qui a fait le dépôt est tenue de rembourser au dépositaire les dépenses qu'il a faites pour la conservation de la chose déposée, et de l'indemniser de toutes les pertes que le dépôt peut lui avoir occasionnées.

Art. 1948. Le dépositaire peut retenir le dépôt jusqu'a l'entier paiement de ce qui lui est dû à raison du dépôt.

NOTA XXII.

(Pag. 25, lin. 17, ad verb. *Depositum remiserit.*)

Art. 1937. Le dépositaire ne doit restituer la chose déposée qu'à celui qui la lui a confiée, ou à celui au nom duquel le dépôt a été fait, ou a celui qui a été indiqué pour le recevoir.

Art. 1942. Si le contrat de dépôt désigne le lieu dans lequel la restitution doit être faite, le dépositaire est tenu d'y porter la chose déposée. S'il y a des frais de transport, ils sont à la charge du déposant.

Art. 1943. Si le contrat ne désigne point le lieu de la restitution, elle doit être faite dans le lieu même du dépôt.

NOTA XXIII.

(Pag. 25, lin. 32, ad verb. *In quatuor casibus.*)

Art. 1944. Le depôt doit être remis au déposant aussitôt qu'il le réclame, lors même que le contrat aurait fixé un délai déterminé pour la restitution; à moins qu'il n'existe, entre les mains du dépositaire, une saisie-arrêt ou une opposition à la restitution et au déplacement de la chose déposée.

Art. 1938. Il ne peut pas exiger de celui qui a fait le dépôt, la preuve qu'il était propriétaire de la chose déposée.

Néanmoins, s'il découvre que la chose a été volée, et quel en est le véritable propriétaire, il doit dénoncer à celui-ci le dépôt qui lui a été fait, avec sommation de le réclamer dans un délai déterminé et suffisant. Si celui auquel la dénonciation a été faite, néglige de reclamer le dépôt, le dépositaire est valablement déchargé par la tradition qu'il en fait à celui duquel il l'a reçu.

Art. 1946. Toutes les obligations du dépositaire cessent, s'il vient a

découvrit et à prouver qu'il est lui-même propriétaire de la chose déposée.

Ex jure gallico compensatio fieri non potest retinendo rem depositam vel commodatam, *art.* 1293.

NOTA XXIV.

(Pag. 46, lin. 32, ad verb. *Legis commissoriæ.*)

Pactum legis commissoriæ de quo apud auctorem, ordinarie declaratur irritum jure gallico. Vide infrà *art.* 2078 *et* 2088, ubi de pignore.

NOTA XXV.

(Pag. 54, lin. 10, ad verb. *Restituerit.*)

Non admittitur in jure novo lex irritans testamenta usurariorum.

NOTA XXVI.

(Pag. 55, lin. 19, ad verb. *Determinatio pretii.*)

Art. 1591. Le prix de la vente doit être determiné et désigné par les parties.

Art. 1592. Il peut cependant être laissé à l'arbitrage d'un tiers : si le tiers ne veut ou ne peut faire l'estimation, il n'y a point de vente.

NOTA XXVII.

(Pag. 55, lin. 28, ad verb. *Data sit arrha.*)

Art. 1590. Si la promesse de vendre a été faite avec des arrhes, chacun des contractans est maître de s'en départir :

Celui qui les a données, en les perdant,

Et celui qui les a reçues, en restituant le double.

In hoc articulo agitur de solâ promissione venditionis, ac proinde hujus dispositio locum non haberet si venditione jam perfectâ, arrhæ darentur tanquam pars pretii.

NOTA XXVIII.

(Pag. 55, lin. 42, ad verb. *Perficitur.*)

In Codice civili derogatum est juri Romano juxta quod dominium rei venditæ non transibat in emptorem nisi factâ traditione.

Art. 1583. La vente est parfaite entre les parties, et la propriété est acquise de droit à l'acheteur à l'égard du vendeur, dès qu'on est convenu de la chose et du prix, quoique la chose n'ait pas encore été livrée ni le prix payé.

Admittuntur tamen exceptiones pro rebus quæ degustari solent, vel ad mensuram venduntur, aut sub conditione.

Art. 1585. Lorsque des marchandises ne sont pas vendues en bloc,

mais au poids, au compte ou à la mesure, la vente n'est point parfaite, en ce sens que les choses vendues sont aux risques du vendeur jusqu'à ce qu'elles soient pesées, comptées ou mesurées; mais l'acheteur peut en demander ou la délivrance ou des dommages-intérêts, s'il y a lieu, en cas d'inexécution de l'engagement.

Art. 1586. Si, au contraire, les marchandises ont été vendues en bloc, la vente est parfaite, quoique les marchandises n'aient pas encore été pesées, comptées ou mesurées.

Art. 1587. A l'égard du vin, de l'huile, et des autres choses que l'on est dans l'usage de goûter avant d'en faire l'achat, il n'y a point de vente tant que l'acheteur ne les a pas goûtées et agréées.

Art. 1588. La vente faite à l'essai est toujours présumée faite sous une condition suspensive.

NOTA XXIX.

(Pag. 55, lin. ult. ad verb. *Pretium solvatur.*)

Quamvis dominium emptori transferatur absque traditione, attamen venditor, si pretium non solvatur, non tenetur rem tradere, et licet jam tradita fuerit, potest obtinere rescissionem venditionis.

Art. 1612. Le vendeur n'est pas tenu de délivrer la chose si l'acheteur n'en paie pas le prix, et que le vendeur ne lui ait pas accordé un délai pour le paiement.

Art. 1613. Il ne sera pas non plus obligé à la délivrance, quand même il aurait accordé un délai pour le paiement, si, depuis la vente, l'acheteur est tombé en faillite ou en état de déconfiture, en sorte que le vendeur se trouve en danger imminent de perdre le prix, à moins que l'acheteur ne lui donne caution de payer au terme.

Art. 1654. Si l'acheteur ne paie pas le prix, le vendeur peut demander la résolution de la vente.

Art. 1655. La résolution de la vente d'immeubles est prononcée de suite, si le vendeur est en danger de perdre la chose et le prix.

Si ce danger n'existe pas, le juge peut accorder à l'acquéreur un délai plus ou moins long, suivant les circonstances.

Ce délai passé sans que l'acquéreur ait payé, la résolution de la vente sera prononcée.

Quomodo autem traditio fieri possit et debeat, statuitur in sequentibus articulis.

Art. 1605. L'obligation de délivrer les immeubles est remplie de la part du vendeur lorsqu'il a remis les clefs, s'il s'agit d'un bâtiment, ou lorsqu'il a remis les titres de propriété.

Art. 1606. La délivrance des effets mobiliers s'opère,

Ou par la tradition réelle,

Ou par la remise des clefs des bâtimens qui les contiennent,

Ou même par le seul consentement des parties, si le transport ne peut pas s'en faire au moment de la vente, ou si l'acheteur les avait déjà en son pouvoir à un autre titre.

Art. 1607. La tradition des droits incorporels se fait, ou par la remise des titres, ou par l'usage que l'acquéreur en fait du consentement du vendeur.

Jura incorporea dicuntur ea quæ solo intellectu conspiciuntur, ut

jus hæreditatis, servitutis, etc. De illorum venditione hæc præcipue notanda sunt.

Art. 1689. Dans le transport d'une créance, d'un droit ou d'une action sur un tiers, la délivrance s'opère entre le cédant et le cessionnaire par la remise du titre.

Art. 1690. Le cessionnaire n'est saisi à l'égard des tiers que par la signification du transport faite au débiteur.

Néanmoins le cessionnaire peut être également saisi par l'acceptation du transport faite par le débiteur dans un acte authentique.

Art. 1691. Si, avant que le cédant ou le cessionnaire eût signifié le ransport au débiteur, celui-ci avait payé le cédant, il sera valablement libéré.

Art. 1696. Celui qui vend une hérédité sans en spécifier en détail les objets, n'est tenu de garantir que sa qualité d'héritier.

Art. 1699. Celui contre lequel on a cédé un droit litigieux peut s'en faire tenir quitte par le cessionnaire, en lui remboursant le prix réel de la cession, avec les frais et loyaux coûts, et avec les intérêts à compter du jour où le cessionnaire a payé le prix de la cession à lui faite.

Art. 1700. La chose est censée litigieuse dès qu'il y a proces et contestation sur le fond du droit.

Art. 1701. La disposition portée en l'article 1699 cesse,

1.° Dans le cas où la cession a été faite à un co héritier ou co-propriétaire du droit cédé;

2.° Lorsqu'elle a été faite à un créancier en paiement de ce qui lui est dû;

3.° Lorsqu'elle a été faite au possesseur de l'héritage sujet au droit litigieux.

NOTA XXX.

(Pag. 56, lin. 31, ad verb. *Conventum sit.*)

Eo jure novo non secus ac romano, res vendita si perierit vel decreverit ante traditionem, perit emptori, nisi ex parte venditoris id fuerit pactum vel culpa, aut mora. *Art.* 1302. Et id currit etiamsi nondum sit solutum pretium. Secùs dicendum si res perierit propter vitium, *art.* 1647 *et seqq.* Vide insuper, *art.* 1585 quem supra retulimus.

Quoad fructus rei pertinent ad emptorem a die venditionis, cùm ipse fiat rei dominus ab illa die et ante traditionem. *Art.* 1614.

NOTA XXXI.

(Pag. 58, lin. 8, ad verb. *Res aliena.*)

Art. 1599. La vente de la chose d'autrui est nulle; elle peut donner lieu a des dommages-interêts lorsque l'acheteur a ignoré que la chose fût à autrui.

Hinc patet emptorem non acquirere dominium rei, et posse venditionis rescissionem obtinere; nec venditorem acquirere dominium pecuniæ quæ emptori reddenda est. Quòd si bonâ fide vendiderit et res domino reddi non possit, erga eum tenetur tantùm ad restitutionem pretii.

Art. 1380. Si celui qui a reçu de bonne foi a vendu la chose, il ne doit restituer que le prix de vente.

Quoad indemnitatem à venditore præstandam in casu evictionis pro venditione, vide *art.* 1626 *et seqq.*

NOTA XXXII.

(Pag. 66, lin. 22, ad verb. *retrovendendo.*)

Art. 1660. La faculté de rachat ne peut être stipulée pour un terme excédant cinq années.

Si elle a été stipulée pour un terme plus long, elle est réduite à ce terme.

Art. 1661. Le terme fixé est de rigueur, et ne peut être prolongé par le juge.

Art. 1662. Faute par le vendeur d'avoir exercé son action de réméré dans le terme prescrit, l'acquéreur demeure propriétaire irrévocable.

Art. 1663. Le délai court contre toutes personnes, même contre le mineur, sauf, s'il y a lieu, le recours contre qui de droit.

Art. 1664. Le vendeur à pacte de rachat peut exercer son action contre un second acquéreur, quand même la faculté de réméré n'aurait pas été déclarée dans le second contrat.

Art. 1673. Le vendeur qui use du pacte de rachat doit rembourser non-seulement le prix principal, mais encore les frais et loyaux coûts de la vente, les réparations nécessaires, et celles qui ont augmenté la valeur du fonds, jusqu'à concurrence de cette augmentation. Il ne peut entrer en possession qu'après avoir satisfait à toutes ces obligations.

Lorsque le vendeur rentre dans son héritage par l'effet du pacte de rachat, il le reprend exempt de toutes les charges et hypothèques dont l'acquéreur l'aurait grevé : il est tenu d'exécuter les baux faits sans fraude par l'acquéreur.

Notandum hodie abrogari in Galliis retractum gentilitium de quo agitur apud auctorem.

NOTA XXXIII.

(Pag. 71, lin. 39, ad verb. *Exceperit.*)

Hæc statuuntur in Codice civili circa venditionem rerum vitiosarum.

Art. 1641. Le vendeur est tenu de la garantie à raison des défauts cachés de la chose vendue qui la rendent impropre à l'usage auquel on la destine, ou qui diminuent tellement cet usage, que l'acheteur ne l'aurait pas acquise, ou n'en aurait donné qu'un moindre prix, s'il les avait connus.

Art. 1642. Le vendeur n'est pas tenu des vices apparens et dont l'acheteur a pu se convaincre lui-même.

Art. 1643. Il est tenu des vices cachés, quand même il ne les aurait pas connus, à moins que, dans ce cas, il n'ait stipulé qu'il ne sera obligé à aucune garantie.

Art. 1644. Dans le cas des articles 1641 et 1643, l'acheteur a le choix de rendre la chose et de se faire restituer le prix, ou de garder la chose et

de se faire rendre une partie du prix, telle qu'elle sera arbitrée par experts.

Art. 1645. Si le vendeur connaissait les vices de la chose, il est tenu, outre la restitution du prix qu'il en a reçu, de tous les dommages et intérêts envers l'acheteur.

Art. 1646. Si le vendeur ignorait les vices de la chose, il ne sera tenu qu'à la restitution du prix, et à rembourser à l'acquéreur les frais occasionés par la vente.

NOTA XXXIV.

(Pag. 77, lin. 12, ad verb. *Est vendita.*)

Si res duobus vendita immobilis sit, priori emptori debetur, etsi jam tradita posteriori, quia ex jure novo dominium per solam venditionem acquiritur, ac proinde secunda venditio reputatur tanquam venditio rei alienæ quæ nulla in Codice declaratur. Ita *Pailliet* in *art.* 1599. Si autem res sit mobilis et jam tradita sit posteriori emptori, ad illum pertinet, modo bona fide emerit. *Art.* 1141.

NOTA XXXV.

(Pag. 77, lin. 36, ad verb *Culpa percat.*)

Jam diximus ex jure novo rem venditam perire emptori sive tradita fuerit sive non, modo tamen perfecta fuerit venditio: secus si imperfecta sit, v. gr. si res sit indeterminata, vel vendita sub conditione nondùm impleta.

Hic quædam alia ex jure civili circa venditionem addenda judicamus, tùm de quibusdam obligationibus venditoris et emptoris: tùm de iis quibus vendere aut emere lege vetitum est; tùm de rebus quæ vendi prohibentur.

Art. 1610. Si le vendeur manque à faire la délivrance dans le temps convenu entre les parties, l'acquéreur pourra, a son choix, demander la résolution de la vente, ou sa mise en possession, si le retard ne vient que du fait du vendeur.

Art. 1611. Dans tous les cas, le vendeur doit être condamné aux dommages et intérêts, s'il résulte un préjudice pour l'acquereur, du défaut de délivrance au terme convenu.

Art. 1614. La chose doit être délivrée en l'état où elle se trouve au moment de la vente.

Quoad venditionem agrorum, mensura in contractu designata, tradi debet à venditore, cum certis tamen modificationibus quas in Codice civili legere est, *art.* 1617 *et seqq.*

Notandum insuper damni compensationem non deberi propter dilatam traditionem si id provenerit ex causà quæ non possit emptori imputari.

Art. 1650. La principale obligation de l'acheteur est de payer le prix au jour et au lieu réglés par la vente.

Art. 1651. S'il n'a rien été réglé à cet égard lors de la vente, l'acheteur doit payer au lieu et dans le temps où doit se faire la délivrance.

Art. 1652. L'acheteur doit l'intérêt du prix de la vente jusqu'au paiement du capital, dans les trois cas suivans:

S'il a été ainsi convenu lors de la vente ;
Si la chose vendue et livrée produit des fruits ou autres revenus ;
Si l'acheteur a été sommé de payer.
Dans ce dernier cas, l'intérêt ne court que depuis la sommation.

ART. 1594. Tous ceux auxquels la loi ne l'interdit pas, peuvent acheter ou vendre.

ART. 1595. Le contrat de vente ne peut avoir lieu entre époux que dans les trois cas suivans :

1.° Celui où l'un des deux époux cède des biens à l'autre, séparé judiciairement d'avec lui, en paiement de ses droits ;

2.° Celui où la cession que le mari fait à sa femme, même non séparée, a une cause légitime, telle que le remploi de ses immeubles aliénés ou de deniers à elle appartenans, si ces immeubles ou deniers ne tombent pas en communauté ;

3.° Celui où la femme cède des biens à son mari, en paiement d'une somme qu'elle lui aurait promise en dot, et lorsqu'il y a exclusion de communauté ;

Sauf, dans ces trois cas, les droits des héritiers des parties contractantes, s'il y a avantage indirect.

ART. 1596. Ne peuvent se rendre adjudicataires, sous peine de nullité, ni par eux-mêmes ni par personnes interposées,

Les tuteurs, des biens de ceux dont ils ont la tutelle ;

Les mandataires, des biens qu'ils sont chargés de vendre ;

Les administrateurs, de ceux des communes ou des établissemens publics confiés à leurs soins ;

Les officiers publics, des biens nationaux dont les ventes se font par leur ministère.

ART. 1597. Les juges, leurs suppléans, les magistrats remplissant le ministère public, les greffiers, huissiers, avoués, défenseurs officieux et notaires, ne peuvent devenir cessionnaires des procès, droits et actions litigieux qui sont de la compétence du tribunal dans le ressort duquel ils exercent leurs fonctions, à peine de nullité et des dépens, dommages et intérêts.

ART. 692. *Code de procéd. civ.* La partie saisie ne peut, à compter du jour de la dénonciation à elle faite de la saisie, aliéner les immeubles, à peine de nullité, et sans qu'il soit besoin de la faire prononcer.

ART. 713. Les avoués ne pourront se rendre adjudicataires pour le saisi, les personnes notoirement insolvables, les juges, juges suppléans, procureurs généraux, avocats généraux, procureurs du roi, substituts des procureurs généraux et du roi, et greffiers du tribunal où se poursuit et se fait la vente, à peine de nullité de l'adjudication et de tous dommages et intérêts.

ART. 176. *Code pén.* Tout commandant des divisions militaires, des départemens ou des places et villes, tout préfet ou sous-préfet qui aura, dans l'étendue des lieux où il a droit d'exercer son autorité, fait ouvertement, ou par des actes simulés, ou par interposition de personnes, le commerce des grains, grenailles, farines, substances farineuses, vins et boissons, autres que ceux provenant de ses propriétés, sera puni d'une amende de cinq cents francs au moins, de dix mille francs au plus, et de la confiscation des denrées appartenantes à ce commerce.

ART. 1598. Tout ce qui est dans le commerce peut être vendu, lorsque des lois particulières n'en ont pas prohibé l'aliénation.

Art. 1599. La vente de la chose d'autrui est nulle ; elle peut donner lieu à des dommages-intérêts, lorsque l'acheteur a ignoré que la chose fût à autrui.

Art. 1600. On ne peut vendre la succession d'une personne vivante, même de son consentement.

Art. 287, 475. *Code pén.* Il est aussi défendu de vendre toutes les choses préjudiciables au bien social, tels que les pamphlets, figures, images, chansons contraires aux bonnes mœurs, boissons falsifiées, viandes mauvaises, etc.

Art. 1601. Si, au moment de la vente, la chose vendue était périe en totalité, la vente serait nulle.

Si une partie seulement de la chose est périe, il est au choix de l'acquéreur d'abandonner la vente ou de demander la partie conservée, en faisant déterminer le prix par la ventilation.

Toute substance vénéneuse ne peut être vendue qu'à des personnes connues et domiciliées qui en auraient besoin pour leur profession ou pour cause connue, sous peine de 3000 francs d'amende de la part des vendeurs. Les pharmaciens et épiciers doivent inscrire, sur un registre coté et paraphé du maire, les noms, qualités et demeure des personnes auxquelles ils auraient vendu de ces substances. (Loi du 11 avril 1803.)

NOTA XXXVI.

(Pag. 88, lin. 5, ad verb. *Redimibilis.*)

Ex jure gallico census perpetuus, sive pecuniâ, sive re immobili constitutus, est essentialiter redimibilis ex parte debitoris, minime verò ex parte illius cui pensio solvenda est ; is enim sortem repetere non potest nisi in certis casibus lege definitis.

Art. 530. Toute rente établie à perpétuité pour le prix de la vente d'un immeuble ou comme condition de la cession à titre onéreux ou gratuit d'un fonds immobilier, est essentiellement rachetable.

Il est néanmoins permis au créancier de régler les clauses et conditions du rachat.

Il lui est aussi permis de stipuler que la rente ne pourra lui être remboursée qu'après un certain terme, lequel ne peut jamais excéder trente ans : toute stipulation contraire est nulle.

Art. 1909. On peut stipuler un intérêt moyennant un capital que le prêteur s'interdit d'exiger.

Dans ce cas, le prêt prend le nom de *constitution de rente.*

Art. 1911. La rente constituée en perpétuel est essentiellement rachetable.

Les parties peuvent seulement convenir que le rachat ne sera pas fait avant un délai qui ne pourra excéder dix ans, ou sans avoir averti le créancier au terme d'avance qu'elles auront déterminé.

Art. 1912. Le débiteur d'une rente constituée en perpétuel peut être contraint au rachat,

1.° S'il cesse de remplir ses obligations pendant deux années ;

2.° S'il manque à fournir au prêteur les sûretés promises par le contrat.

Art. 1913. Le capital de la rente constituée en perpétuel devient aussi exigible en cas de faillite ou de déconfiture du débiteur.

NOTA XXXVII.

(Pag. 88, lin. 45, ad verb. *Census vitalitius.*

De censu vitalitio hæc præcipuè notanda duximus ex variis Codicis dispositionibus.

Art. 1974. Tout contrat de rente viagère créée sur la tête d'une personne qui était morte au jour du contrat, ne produit aucun effet.

Art. 1975. Il en est de même du contrat par lequel la rente a été créée sur la tête d'une personne atteinte de la maladie dont elle est décédée dans les vingt jours de la date du contrat.

Art. 1976. La rente viagère peut être constituée au taux qu'il plaît aux parties contractantes de fixer.

Art. 1977. Celui au profit duquel la rente viagère a été constituée, moyennant un prix, peut demander la résiliation du contrat, si le constituant ne lui donne pas les sûretés stipulées pour son exécution.

Art. 1978. Le seul défaut de paiement des arrérages de la rente n'autorise point celui en faveur de qui elle est constituée, à demander le remboursement du capital, ou à rentrer dans le fonds par lui aliéné : il n'a que le droit de saisir et de faire vendre les biens de son débiteur, et de faire ordonner ou consentir, sur le produit de la vente, l'emploi d'une somme suffisante pour le service des arrérages.

Art. 1979. Le constituant ne peut se libérer du paiement de la rente en offrant de rembourser le capital, et en renonçant à la répétition des arrérages payés ; il est tenu de servir la rente pendant toute la vie de la personne ou des personnes sur la tête desquelles la rente a été constituée, quelle que soit la durée de la vie de ces personnes, et quelque onéreux qu'ait pu devenir le service de la rente.

Notandum insuper censum vitalitium constitui posse vel titulo oneroso, vel etiam titulo gratuito, ut si quis legatarium obligat ad pensionem alteri solvendam, modo tamen non fiat in favorem personæ inhabilis ad accipiendum. *Art.* 1968 *et seqq.*

NOTA XXXVIII.

(Pag. 97, lin. 5, ad verb. *Ante traditionem pereat.*)

In Codice civili plura notatu digna statuuntur de locatione. Præcipuas dispositiones referemus, et eas præsertim quæ cum auctoris decisionibus non concordant.

Art. 1741. Le contrat de louage se résout par la perte de la chose louée et par le défaut respectif du bailleur et du preneur, de remplir leurs engagemens.

Art. 1729. Si le preneur emploie la chose louée à un autre usage que celui auquel elle a été destinée ou dont il puisse résulter un dommage pour le bailleur, celui-ci peut, suivant les circonstances, faire résilier le bail.

Art. 1752. Le locataire qui ne garnit pas la maison de meubles suffisans peut être expulsé, à moins qu'il ne donne des sûretés capables de répondre du loyer.

Art. 1766. Si le preneur d'un héritage rural ne le garnit pas des bestiaux et des ustensiles nécessaires à son exploitation, s'il abandonne

la culture, s'il ne cultive pas en bon père de famille, s'il emploie la chose louée à un autre usage que celui auquel elle a été destinée, ou, en général, s'il n'exécute pas les clauses du bail, et qu'il en résulte un dommage pour le bailleur, celui-ci peut, suivant les circonstances, faire résilier le bail.

En cas de résiliation provenant du fait du preneur, celui-ci est tenu des dommages et intérêts, ainsi qu'il est dit en l'article 1764.

NOTA XXXIX.

(Pag. 97, lin. 12, ad verb. *Potest inhabitare.*)

Art. 1721. Il est dû garantie au preneur pour tous les vices ou défauts de la chose louée qui en empêchent l'usage, quand même le bailleur ne les aurait pas connus lors du bail.

S'il résulte de ces vices ou défauts quelque perte pour le preneur, le bailleur est tenu de l'indemniser.

Art. 1722. Si, pendant la durée du bail, la chose louée est détruite en totalité par cas fortuit, le bail est résilié de plein droit : si elle n'est détruite qu'en partie, le preneur peut, suivant les circonstances, demander ou une diminution du prix, ou la résiliation même du bail. Dans l'un et l'autre cas, il n'y a lieu à aucun dédommagement.

Art. 1724. Si, durant le bail, la chose louée a besoin de réparations urgentes et qui ne puissent être différées jusqu'à sa fin, le preneur doit les souffrir, quelque incommodité qu'elles lui causent, et quoiqu'il soit privé, pendant qu'elles se font, d'une partie de la chose louée.

Mais, si ces réparations durent plus de quarante jours, le prix du bail sera diminué à proportion du temps et de la partie de la chose louée dont il aura été privé.

Si les réparations sont de telle nature qu'elles rendent inhabitable ce qui est nécessaire au logement du preneur et de sa famille, celui-ci pourra faire résilier le bail.

NOTA XL.

(Pag. 97, lin. 18, ad verb. *Propter modicum damnum.*)

Art. 1769. Si le bail est fait pour plusieurs années, et que, pendant la durée du bail, la totalité ou la moitié d'une récolte au moins soit enlevée par des cas fortuits, le fermier peut demander une remise du prix de sa location, à moins qu'il ne soit indemnisé par les récoltes précédentes.

S'il n'est pas indemnisé, l'estimation de la remise ne peut avoir lieu qu'à la fin du bail, auquel temps il se fait une compensation de toutes les années de jouissance.

Et cependant le juge peut provisoirement dispenser le preneur de payer une partie du prix en raison de la perte soufferte.

Art. 1770. Si le bail n'est que d'une année, et que la perte soit de la totalité des fruits, ou au moins de la moitié, le preneur sera déchargé d'une partie proportionnelle du prix de la location.

Il ne pourra prétendre aucune remise, si la perte est moindre de moitié.

Art. 1771. Le fermier ne peut obtenir de remise lorsque la perte des fruits arrive après qu'ils sont séparés de la terre, à moins que le bail ne donne au propriétaire une quotité de la récolte en nature; auquel cas le propriétaire doit supporter sa part de la perte, pourvu que le preneur ne fût pas en demeure de lui délivrer sa portion de récolte.

Le fermier ne peut également demander une remise lorsque la cause du dommage était existante et connue à l'époque où le bail a été passé.

Art. 1772. Le preneur peut être chargé des cas fortuits par une stipulation expresse.

Art. 1773. Cette stipulation ne s'entend que des cas fortuits ordinaires, tels que grêle, feu du ciel, gelée ou coulure.

Elle ne s'entend pas des cas fortuits extraordinaires, tels que les ravages de la guerre, ou une inondation, auxquels le pays n'est pas sujet, à moins que le preneur n'ait été chargé de tous les cas fortuits prévus ou imprévus.

Notandum autem ex jure novo non posse pretium locationis seu pensionem à conductore solvendam augeri tempore locationis nondùm elapso, quamvis ob cœli clementiam uberiores fructus proveniant.

NOTA XLI.

(Pag. 97, lin. 26, ad verb. *Expensas.*)

Art. 1720. Le bailleur est tenu de délivrer la chose en bon état de réparation de toute espèce.

Il doit y faire, pendant la durée du bail, toutes les réparations qui peuvent devenir nécessaires, autres que les locatives.

Art. 1754. Les réparations locatives ou de menu entretien dont le locataire est tenu, s'il n'y a clause contraire, sont celles désignées comme telles par l'usage des lieux, et, entre autres, les réparations à faire,

Aux âtres, contre-cœurs, chambranles et tablettes des cheminées;

Au recrépiment du bas des murailles des appartemens et autres lieux d'habitation, à la hauteur d'un mètre;

Aux pavés et carreaux des chambres, lorsqu'il y en a seulement quelques uns de cassés;

Aux vitres, à moins qu'elles ne soient cassées par la grêle ou autres accidens extraordinaires ou de force majeure, dont le locataire ne peut être tenu;

Aux portes, croisées, planches de cloison ou de fermeture de boutiques, gonds, targettes et serrures.

Art. 1755. Aucune des réparations réputées locatives n'est à la charge des locataires, quand elles ne sont occasionées que par vétusté ou force majeure.

NOTA XLII.

(Pag. 97, lin. 34, ad verb. *Etsi incendium.*)

Art. 1731. S'il n'a pas été fait d'état des lieux, le preneur est présumé les avoir reçus en bon état de réparations locatives, et doit les rendre tels, sauf la preuve contraire.

Art. 1732. Il répond des dégradations ou des pertes qui arrivent pendant sa jouissance, à moins qu'il ne prouve qu'elles ont eu lieu sans sa faute.

Art. 1733. Il répond de l'incendie, à moins qu'il ne prouve,

Que l'incendie est arrivé par cas fortuit ou force majeure, ou par vice de construction;

Ou que le feu a été communiqué par une maison voisine.

Art. 1734. S'il y a plusieurs locataires, tous sont solidairement responsables de l'incendie;

A moins qu'ils ne prouvent que l'incendie a commencé dans l'habitation de l'un d'eux; auquel cas celui-là seul en est tenu;

Ou que quelques-uns ne prouvent que l'incendie n'a pu commencer chez eux; auquel cas ceux-là n'en sont pas tenus.

Art. 1735. Le preneur est tenu des degradations et des pertes qui arrivent par le fait des personnes de sa maison ou de ses sous-locataires.

NOTA XLIII.

(Pag. 97, lin. 46, ad verb. *Alteri locare.*)

Art. 1717. Le preneur a le droit de sous-louer, et même de céder son bail à un autre, si cette faculté ne lui a pas été interdite.

Elle peut être interdite pour le tout ou partie.

Cette clause est toujours de rigueur.

Art. 1763. Celui qui cultive sous la condition d'un partage de fruits avec le bailleur, ne peut ni sous-louer ni céder, si la faculté ne lui en a été expressément accordée par le bail.

NOTA XLIV.

(Pag. 97, lin. ult. ad verb. *Ante tempus.*)

Art. 1761. Le bailleur ne peut résoudre la location, encore qu'il déclare vouloir occuper par lui-même la maison louée, s'il n'y a eu convention contraire.

Art. 1762. S'il a été convenu, dans le contrat de louage, que le bailleur pourrait venir occuper la maison, il est tenu de signifier d'avance un congé aux époques déterminées par l'usage des lieux.

Pro cæteris casibus vide articulos 1729, 1752 et 1724 quos jam supra retulimus.

Art. 1760. En cas de résiliation par la faute du locataire, celui ci est tenu de payer le prix du bail pendant le temps nécessaire a la relocation, sans préjudice des dommages et intérêts qui ont pu résulter de l'abus.

NOTA XLV.

(Pag. 98, lin. 8, ad verb. *Successor universalis.*)

Art. 1742. Le contrat de louage n'est point résolu par la mort du bailleur, ni par celle du preneur.

Art. 1743. Si le bailleur vend la chose louée, l'acquéreur ne peut expulser le fermier ou le locataire qui a un bail authentique ou dont la date est certaine, à moins qu'il ne se soit réservé ce droit par le contrat de bail.

Sed in hoc ultimo casu conductori debetur indemnitas de qua vide *art.* 1744 *et seqq.*

Art. 1748. L'acquéreur qui veut user de la faculte, réservée par le bail, d'expulser le fermier ou locataire en cas de vente, est en outre tenu d'avertir le locataire au temps d'avance usité dans le lieu pour les congés.

Il doit aussi avertir le fermier de biens ruraux au moins un an à l'avance.

NOTA XLVI.

(Pag. 98, lin. 35, ad verb. *Sui mariti.*)

Ut locatio quæ fit à tutore vel marito pupillum aut uxorem obliget, servandæ sunt quoad tempus et durationem quædam regulæ, quas vide, si lubet in *art.* 1429 *et* 1430.

NOTA XLVII.

(Pag. 101, lin. 37, ad tit. verb. *Ludus.*)

De ludo et sponsione hæc tantum statuuntur in Codice civili.

Art. 1965. La loi n'accorde aucune action pour une dette de jeu ou pour le paiement d'un pari.

Art. 1966. Les jeux propres à exercer au fait des armes, les courses à pied ou à cheval, les courses de chariot, le jeu de paume et autres jeux de même nature qui tiennent à l'adresse et à l'exercice du corps, sont exceptés de la disposition précédente.

Néanmoins, le tribunal peut rejeter la demande, quand la somme lui paraît excessive.

Art. 1967. Dans aucun cas le perdant ne peut répéter ce qu'il a volontairement payé, à moins qu'il n'y ait eu, de la part du gagnant, dol, supercherie ou escroquerie.

NOTA XLVIII.

(Pag. 118, lin. 28, ad verb. *Inter se.*)

Art. 1832. La société est un contrat par lequel deux ou plusieurs personnes conviennent de mettre quelque chose en commun, dans la vue de partager le bénefice qui pourra en résulter.

Art. 1833. Toute société doit avoir un objet licite, et être contractée pour l'intérêt commun des parties.

Chaque associé doit y apporter ou de l'argent, ou d'autres biens, ou son industrie.

Distinguitur in jure civili duplex societas, una particularis quæ habet pro objecto vel res aliquas determinatas, vel aliquam in specie negotiationem, *art.* 1841 *et* 1842; altera universalis quæ comprehendit vel omnia bona præsentia, vel mobilia tantum et lucra futura. Vide *art.* 1836 *et seqq.*

Art. 1845. Chaque associé est débiteur, envers la société, de tout ce qu'il a promis d'y apporter.

Lorsque cet apport consiste en un corps certain, et que la société en est evincée, l'associé en est garant envers la société, de la même manière qu'un vendeur l'est envers son acheteur.

Art. 1847. Les associés qui se sont soumis à apporter leur industrie à la société, lui doivent compte de tous les gains qu'ils ont faits par l'espèce d'industrie qui est l'objet de cette société.

Art. 1850. Chaque associé est tenu, envers la société, des dommages qu'il lui a causés par sa faute, sans pouvoir compenser avec ces dommages les profits que son industrie lui aurait procurés dans d'autres affaires.

NOTA XLIX

(Pag. 118, lin. 34, ad verb. *Si pereat casu.*)

Art. 1851. Si les choses dont la jouissance seulement a été mise dans la société sont des corps certains et déterminés, qui ne se consomment point par l'usage, elles sont aux risques de l'associé propriétaire.

Si ces choses se consomment, si elles se détériorent en les gardant, si elles ont été destinées à être vendues, ou si elles ont été mises dans la société sur une estimation portée par un inventaire, elles sont aux risques de la société.

Art. 1852. Un associé a action contre la société, non-seulement à raison des sommes qu'il a déboursées pour elle, mais encore à raison des obligations qu'il a contractées de bonne foi pour les affaires de la société, et des risques inséparables de sa gestion.

Art. 1853. Lorsque l'acte de société ne détermine point la part de chaque associé dans les bénéfices ou pertes, la part de chacun est en proportion de sa mise dans le fonds de la société.

A l'égard de celui qui n'a apporté que son industrie, sa part dans les bénéfices ou dans les pertes est réglée comme si sa mise eût été égale à celle de l'associé qui a le moins apporté.

Art. 1855. La convention qui donnerait à l'un des associés la totalité des bénéfices, est nulle.

Il en est de même de la stipulation qui affranchirait de toute contribution aux pertes les sommes ou effets mis dans le fonds de la société par un ou plusieurs des associés.

Hinc patet in jure novo prohiberi triplicem contractum, de quo celebris agitatur quæstio inter theologos utrum ex eo lucrum percipi possit absque periculo sortis in societate.

NOTA L.

(Pag. 122, lin. 42, ad verb. *Finiatur societas.*)

Art. 1865. La société finit,

1.° Par l'expiration du temps pour lequel elle a été contractée;

2.° Par l'extinction de la chose, ou la consommation de la négociation;

3.° Par la mort naturelle de quelqu'un des associés;

4.° Par la mort civile, l'interdiction ou la déconfiture de l'un d'eux;

5.° Par la volonté qu'un seul ou plusieurs expriment de n'être plus en société.

Notandum autem unius socii renuntiationem non admitti nisi propter gravem et legitimam causam si societas contracta fuit pro tempore

determinato, *art.* 1871; secùs si contracta fuerit pro tempore indefinito, modo tamen hæc renuntiatio bona fide fiat, nec aliis noceat. *Art.* 1869 *et seq.*

Vide insuper de societate Codicem commercialem, *art.* 19 *et seqq.*

NOTA LI.

(Pag. 126, lin. 32, ad verb. *In pecoribus.*)

Societatis animalium, gallicè *bail à cheptel*, plures species in Codice distinguuntur. Licitæ sunt autem quælibet illæ societates, modo serventur conditiones lege definitæ, vel in specialibus conventionibus servetur æqualitas inter spem lucri et periculum damni.

Art. 1804. Le bail à cheptel simple est un contrat par lequel on donne à un autre des bestiaux à garder, nourrir et soigner, à condition que le preneur profitera de la moitié du croît, et qu'il supportera aussi la moitié de la perte.

Licitus est ille contractus etiam in foro conscientiæ; nec injustus reputari debet ex eo quod, animalibus pereuntibus, accipiens partem damni patiatur; nam si totum capitale pereat absque culpâ accipientis, perit tradenti; si autem pars tantum pereat, periculum quod in se suscipit, sufficienter compensatur per spem lucri quod ei conceditur, sive in fœtu, sive in aliis emolumentis.

Art. 1810. Si le cheptel périt en entier sans la faute du preneur, la perte en est pour le bailleur.

S'il n'en périt qu'une partie, la perte est supportée en commun, d'après le prix de l'estimation originaire, et celui de l'estimation à l'expiration du cheptel.

Art. 1811. On ne peut stipuler,

Que le preneur supportera la perte totale du cheptel, quoique arrivée par cas fortuit et sans sa faute,

Ou qu'il supportera dans la perte une part plus grande que dans le profit,

Ou que le bailleur prélèvera à la fin du bail quelque chose de plus que le cheptel qu'il a fourni.

Toute convention semblable est nulle.

Le preneur profite seul des laitages, du fumier et du travail des animaux donnés à cheptel.

La laine et le croît se partagent.

Art. 1817. A la fin du bail, ou lors de sa résolution, il se fait une nouvelle estimation du cheptel.

Le bailleur peut prélever des bêtes de chaque espèce, jusqu'à concurrence de la première estimation; l'excédant se partage.

S'il n'existe pas assez de bêtes pour remplir la première estimation, le bailleur prend ce qui reste, et les parties se font raison de la perte.

Accipiens non tenetur de casu fortuito, nisi culpa ipsius præcesserit. *Art.* 1807.

Art. 1808. En cas de contestation, le preneur est tenu de prouver le cas fortuit, et le bailleur est tenu de prouver la faute qu'il impute au preneur.

Quantum ad alias species societatis animalium, vide Codicem civilem, *art.* 1818 *et seqq.*

NOTA LII.

(Pag. 129, lin. 21, ad verb. *Mulieres.*)

Ex jure positivo minores, interdicti, fidejussores esse non possunt: nec uxor absque consensu mariti, vel judicis auctoritate, ut satis constat ex antea dictis de iis qui sunt ad contrahendum inhabiles.

NOTA LIII.

(Pag. 129, lin. 25, ad verb. *Quàm principalis.*)

Art. 2012. Le cautionnement ne peut exister que sur une obligation valable.

On peut néanmoins cautionner une obligation, encore qu'elle pût être annulée par une exception purement personnelle a l'obligé: par exemple, dans le cas de minorité.

Art. 2013. Le cautionnement ne peut excéder ce qui est dû par le débiteur, ni être contracté sous des conditions plus onéreuses.

Il peut être contracté pour une partie de la dette seulement, et sous des conditions moins onéreuses.

Le cautionnement qui excède la dette ou qui est contracté sous des conditions plus onéreuses, n'est point nul: il est seulement reductible a la mesure de l'obligation principale.

NOTA LIV.

(Pag. 129, lin. 28, ad verb. *Potest convenire.*)

Art. 2021. La caution n'est obligée envers le creancier à le payer qu'a défaut du débiteur, qui doit être prealablement discuté dans ses biens, a moins que la caution n'ait renoncé au bénéfice de discussion, ou à moins qu'elle ne se soit obligée solidairement avec le debiteur: auquel cas l'effet de son engagement se règle par les principes qui ont été établis pour les dettes solidaires.

Art. 2022. Le créancier n'est obligé de discuter le débiteur principal que lorsque la caution le requiert, sur les premières poursuites dirigées contre elle.

Art. 2023. La caution qui requiert la discussion doit indiquer au créancier les biens du débiteur principal, et avancer les deniers suffisans pour faire la discussion.

Elle ne doit indiquer ni des biens du débiteur principal situés hors de l'arrondissement de la cour royale du lieu où le paiement doit être fait, ni des biens litigieux, ni ceux hypothéqués à la dette qui ne sont plus en la possession du débiteur.

Art. 2024. La caution judiciaire ne peut point demander la discussion du débiteur principal.

NOTA LV.

(Pag. 129, lin. 40, ad verb. *Non solvit.*)

Art. 2028. La caution qui a payé a son recours contre le débiteur principal, soit que le cautionnement ait été donné au su ou à l'insu du débiteur.

Ce recours a lieu tant pour le principal que pour les intérêts et les frais; néanmoins, la caution n'a de recours que pour les frais par elle faits depuis qu'elle a dénoncé au débiteur principal les poursuites dirigées contre elle.

Elle a aussi recours pour les dommages et intérêts, s'il y a lieu

Art. 2032. La caution, même avant d'avoir payé, peut agir contre le débiteur, pour être par lui indemnisée,

1.° Lorsqu'elle est poursuivie en justice pour le paiement;

2.° Lorsque le débiteur a fait faillite, ou est en déconfiture;

3.° Lorsque le débiteur s'est obligé de lui rapporter sa décharge dans un certain temps;

4.° Lorsque la dette est devenue exigible par l'échéance du terme sous lequel elle avait été contractée;

5.° Au bout de dix années, lorsque l'obligation principale n'a point de terme fixe d'échéance, à moins que l'obligation principale, telle qu'une tutelle, ne soit pas de nature à pouvoir être éteinte avant un temps déterminé.

NOTA LVI.

(Pag. 130, lin. 11, ad verb. *Hypotheca.*)

Ex jure novo res in pignus data potest esse vel mobilis vel etiam immobilis; in priori casu contractus ille propriè dicitur pignus; in posteriori vocatur *antichresis*. Antichresis autem differt ab hypothecâ, eo quòd res in antichresi traditur creditori, dùm in hypothecâ non traditur sed solùm obligatur. Insuper notandum est per antichresim nullum privilegium conferri creditori in rem ipsam vel ejus pretium. *Art.* 2091.

Art. 2073. Le gage confère au créancier le droit de se faire payer sur la chose qui en est l'objet, par privilége et préférence aux autres créanciers.

Art. 2074. Ce privilége n'a lieu qu'autant qu'il y a un acte public, ou sous seing privé, dûment enregistré, contenant la déclaration de la somme due, ainsi que l'espèce et la nature des choses remises en gage, ou un état annexé de leurs qualité, poids et mesure.

La rédaction de l'acte par écrit et son enregistrement ne sont néanmoins prescrits qu'en matière excédant la valeur de cent cinquante francs.

Art. 2076. Dans tous les cas, le privilége ne subsiste sur le gage qu'autant que ce gage a été mis et est resté en la possession du créancier ou d'un tiers convenu entre les parties.

NOTA LVII.

(Pag. 130, lin. 20, ad verb. *Fructificet.*)

ART. 2080. Le créancier répond, selon les règles établies au titre DES CONTRATS OU DES OBLIGATIONS CONVENTIONNELLES EN GÉNÉRAL, de la perte ou détérioration du gage qui serait survenue par sa négligence.

De son côté, le débiteur doit tenir compte au créancier des dépenses utiles et nécessaires que celui-ci a faites pour la conservation du gage.

ART. 2081. S'il s'agit d'une créance donnée en gage, et que cette créance porte intérêts, le créancier impute ces intérêts sur ceux qui peuvent lui être dus.

Si la dette pour sûreté de laquelle la créance a été donnée en gage ne porte point elle-même intérêts, l'imputation se fait sur le capital de la dette.

ART. 2085. L'antichrèse ne s'établit que par écrit.

Le créancier n'acquiert par ce contrat que la faculté de percevoir les fruits de l'immeuble, à la charge de les imputer annuellement sur les intérêts, s'il lui en est dû, et ensuite sur le capital de sa créance.

ART. 2086. Le créancier est tenu, s'il n'en est autrement convenu, de payer les contributions et les charges annuelles de l'immeuble qu'il tient en antichrèse.

Il doit également, sous peine de dommages et intérêts, pourvoir à l'entretien et aux réparations utiles et nécessaires de l'immeuble, sauf à prélever sur les fruits toutes les dépenses relatives à ces divers objets.

NOTA LVIII.

(Pag. 130, lin. 32, ad verb. *Oppignorare.*)

ART. 2078. Le créancier ne peut, à défaut de paiement, disposer du gage, sauf à lui à faire ordonner en justice que ce gage lui demeurera en paiement et jusqu'à due concurrence, d'après une estimation faite par experts, ou qu'il sera vendu aux enchères.

Toute clause qui autoriserait le créancier à s'approprier le gage ou à en disposer sans les formalités ci-dessus, est nulle.

ART. 2079. Jusqu'à l'expropriation du débiteur, s'il y a lieu, il reste propriétaire du gage, qui n'est, dans la main du créancier, qu'un dépôt assurant le privilége de celui-ci.

ART. 2088. Le créancier ne devient point propriétaire de l'immeuble par le seul défaut de paiement au terme convenu; toute clause contraire est nulle; en ce cas, il peut poursuivre l'expropriation de son débiteur par les voies légales.

NOTA LIX.

(Pag. 131, lin. 29, ad verb. *Commoda minorum.*)

In jure novo minores dicuntur quicumque annum vigesimum primum non compleverunt. Iis autem omnibus, si parente careant, tutor

dari debet, sive sint puberes aut impuberes, sive sint inviti aut consentientes. Post annum vigesimum primum fiunt sui juris, nec indigent curetore.

NOTA LX

(Pag. 132, lin. 7, ad verb. *Proximiores idonei.*)

Triplex distinguitur tutela, scilicet legitima, testamentaria et dativa.

Tutela legitima ea est quæ ipsa lege et absque ulla formalitate patri aut matri vel aliis ascendentibus defertur.

Art. 390 Après la dissolution du mariage arrivée par la mort naturelle ou civile de l'un des époux, la tutelle des enfans mineurs et non émancipés appartient de plein droit au survivant des père et mère.

Art. 394. La mère n'est point tenue d'accepter la tutelle; néanmoins, et en cas qu'elle la refuse, elle devra en remplir les devoirs jusqu'à ce quelle ait fait nommer un tuteur.

Art. 402. Lorsqu'il n'a pas été choisi au mineur un tuteur par le dernier mourant de ses père et mère, la tutelle appartient de droit à son aïeul paternel; à défaut de celui-ci, à son aïeul maternel, et ainsi en remontant, de manière que l'ascendant paternel soit toujours préféré à l'ascendant maternel du même degré.

Tutela testamentaria ea est quam pater aut mater moriens alicui defert: sic dicitur quia ordinarie defertur per testamentum, licet etiam conferri possit per declarationem coram notario, vel coram judice.

Art. 397. Le droit individuel de choisir un tuteur parent, ou même étranger, n'appartient qu'au dernier mourant des père et mère.

Art. 399. La mère remariée, et non maintenue dans la tutelle des enfans de son premier mariage, ne peut leur choisir un tuteur.

Art. 400. Lorsque la mère remariée, et maintenue dans la tutelle, aura fait choix d'un tuteur aux enfans de son premier mariage, ce choix ne sera valable qu'autant qu'il sera confirmé par le conseil de famille.

Tutela dativa ea est quæ, deficientibus legitimâ et testamentariâ alicui defertur à consilio familiæ. Tutor hoc modo electus, sicut etiam testamento designatur, tutelam acceptare tenetur, nisi justam habeat causam excusationis.

Art. 405. Lorsqu'un enfant mineur et non émancipé restera sans père ni mère, ni tuteur élu par ces père ou mère, ni ascendans mâles, comme aussi lorsque le tuteur de l'une des qualités ci-dessus exprimées se trouvera ou dans le cas des exclusions dont il sera parlé ci-après, ou valablement excusé, il sera pourvu, par un conseil de famille, à la nomination d'un tuteur.

Art. 406. Ce conseil sera convoqué soit sur la réquisition et à la diligence des parens du mineur, de ses créanciers ou d'autres parties intéressées, soit même d'office et à la poursuite du juge de paix du domicile du mineur. Toute personne pourra dénoncer à ce juge de paix le fait qui donnera lieu à la nomination d'un tuteur.

Quæcumque spectant vel compositionem consilii familiæ, vel causas à tutela excusantes aut prohibentes vide, si lubet, in Codice civili.

Art. 420. Dans toute tutelle il y aura un subrogé tuteur nommé par le conseil de famille.

Ses fonctions consisteront à agir pour les intérêts du mineur, lorsqu'ils seront en opposition avec ceux du tuteur.

Art. 423. En aucun cas le tuteur ne votera pour la nomination du subrogé tuteur, lequel sera pris, hors le cas de freres germains, dans celle des deux lignes à laquelle le tuteur n'appartiendra point.

NOTA LXI.

(Pag. 132, lin. 14, ad verb. *Tenetur tutor.*)

Art. 450. Le tuteur prendra soin de la personne du mineur, et le représentera dans tous les actes civils.

Il administrera ses biens en bon pere de famille, et répondra des dommages-intérêts qui pourraient résulter d'une mauvaise gestion.

Il ne peut ni acheter les biens du mineur, ni les prendre à ferme, à moins que le conseil de famille n'ait autorisé le subrogé tuteur a lui en passer bail, ni accepter la cession d'aucun droit ou creance contre son pupille.

NOTA LXII.

(Pag. 132, lin. 21, ad verb. *Bona immobilia minorum.*)

Art. 452. Dans le mois qui suivra la clôture de l'inventaire, le tuteur fera vendre, en presence du subrogé tuteur, aux encheres reçues par un officier public, et après des affiches ou publications dont le procès-verbal de vente fera mention, tous les meubles autres que ceux que le conseil de famille l'aurait autorisé a conserver en nature.

Art. 457. Le tuteur, même le pere ou la mere, ne peut emprunter pour le mineur, ni aliéner ou hypothéquer ses biens immeubles, sans y être autorisé par un conseil de famille.

Cette autorisation ne devra être accordée que pour cause d'une nécessité absolue, ou d'un avantage évident.

Dans le premier cas, le conseil de famille n'accordera son autorisation qu'après qu'il aura été constaté, par un compte sommaire présenté par le tuteur, que les deniers, effets mobiliers et revenus du mineur sont insuffisans.

Le conseil de famille indiquera, dans tous les cas, les immeubles qui devront être vendus de préférence, et toutes les conditions qu'il jugera utiles.

Art. 458. Les délibérations du conseil de famille, relatives à cet objet, ne seront executées qu'après que le tuteur en aura demandé et obtenu l'homologation devant le tribunal de premiere instance, qui y statuera en la chambre du conseil, et après avoir entendu le procureur du roi.

Insuper in hoc casu venditio quasdam speciales exigit formalitates, de quibus vide Codicem, *art.* 459 *et seqq.*

NOTA LXIII.

(Pag. 132, lin. 30, ad verb. *Sine decreto judicis.*)

Idem concilii familiæ consensus requiritur ad acceptandam donationem, ad litem pro immobilibus intendendam, ad provocandam par-

titionem, etc., *art.* 463 *et seqq.* Minor autem per seipsum prorsus inhabilis est ad hos actus.

NOTA LXIV.

(Pag. 132, lin. 42, ad verb. *Circa bona castrensia.*)

Abrogatur in jure novo distinctio inter bona castrensia et alia, nec habent minores de ullis bonis liberam administrationem

NOTA LXV.

(Pag. 133, lin ult. ad verb. *Si curatorem habeat.*)

Jam diximus post annum vigesimum primum minoritatem finire, et quemque fieri ad quoslibet contractus habilem, excepto tamen matrimonio. Datur autem curator minoribus emancipatis, qui facultatem habent bona sua administrandi; ea verò non possunt alienare nisi servando formalitates quæ pro minore non emancipato requiruntur.

Art. 481. Le mineur émancipé passera les baux dont la durée n'excédera point neuf ans; il recevra ses revenus, en donnera décharge, et fera tous les actes qui ne sont que de pure administration, sans être restituable contre ces actes dans tous les cas où le majeur ne le seroit pas lui-même.

Art. 482. Il ne pourra intenter une action immobilière, ni y défendre, même recevoir et donner décharge d'un capital mobilier, sans l'assistance de son curateur qui, au dernier cas, surveillera l'emploi du capital reçu.

Art. 484. Il ne pourra non plus vendre ni aliéner ses immeubles, ni faire aucun acte autre que ceux de pure administration, sans observer les formes prescrites au mineur non émancipé.

A l'égard des obligations qu'il auroit contractées par voie d'achat, ou autrement, elles seront réductibles en cas d'excès : les tribunaux prendront, à ce sujet, en considération la fortune du mineur, la bonne ou mauvaise foi des personnes qui auront contracté avec lui, l'utilité ou l'inutilité des dépenses.

NOTA LXVI.

(Pag. 134, lin. 13, ad verb. *Singulis annis.*)

Art. 470. Tout tuteur, autre que le père et la mère, peut être tenu, même durant la tutelle, de remettre au subrogé tuteur des états, de situation de sa gestion, aux époques que le conseil de famille aurait jugé à propos de fixer, sans néanmoins que le tuteur puisse être astreint à en fournir plus d'un chaque année.

Ces états de situation seront rédigés et remis, sans frais, sur papier non timbré, et sans aucune formalité de justice.

NOTA LXVII.

(Pag. 135, lin. 19, ad verb. *Hæredis institutione.*)

Art. 893. On ne pourra disposer de ses biens, à titre gratuit, que

par donation entre-vifs ou par testament, dans les formes ci-après établies.

Art. 895. Le testament est un acte par lequel le testateur dispose, pour le temps où il n'existera plus, de tout ou partie de ses biens, et qu'il peut révoquer.

Art. 967. Toute personne pourra disposer par testament, soit sous le titre d'institution d'héritiers, soit sous le titre de legs, soit sous toute autre dénomination propre à manifester sa volonté.

Art. 968. Un testament ne pourra être fait dans le même acte par deux ou plusieurs personnes, soit au profit d'un tiers, soit à titre de disposition réciproque et mutuelle.

Ex his articulis concludere est in jure novo non agnosci distinctionem inter testamentum, codicillum aut legatum, sed omnes dispositiones ultimæ voluntatis, sub quocumque nomine fiant, pariter subjici regulis pro testamento statutis; sequitur insuper patrem et matrem non posse simul per unum et idem testamentum bona sua inter filios dividere; secùs verò per donationem inter vivos.

NOTA LXVIII.

(Pag. 135, lin. 44, ad verb. *Testamentum est duplex.*

Art. 969. Un testament pourra être olographe, ou fait par acte public ou dans la forme mystique.

Art. 970. Le testament olographe ne sera point valable, s'il n'est écrit en entier, daté et signé de la main du testateur : il n'est assujeti à aucune autre forme.

Art. 999. Un Français qui se trouvera en pays étranger, pourra faire ses dispositions testamentaires par acte sous signature privée, ainsi qu'il est prescrit en l'article 970, ou par acte authentique, avec les formes usitées dans le lieu où cet acte sera passé.

Hinc non absolutè necessaria est designatio loci, bené verò dici, mensis et anni indicatio quæ potest in qualibet parte testamenti collocari. Appositio autem nominis in forma chirographi ad finem est apponenda, et quidquid eam sequitur prout nullum reputatur.

Lineæ interpositæ validæ sunt, si propriâ manu testatoris scriptæ fuerint; si verò alienâ manu scriptæ fuerint et à testatore approbatæ, non solum nullæ sunt, sed etiam invalidum reddunt testamentum. Idem dicendum si vel unicum verbum alienâ manu scribatur in corpore testamenti; secùs verò si quid extra corpus testamenti scriptum sit nec à testatore approbatum.

Lituræ irritant solummodò dispositiones deletas. Ita pro his omnibus jurisperiti.

Art. 971. Le testament par acte public est celui qui est reçu par deux notaires, en présence de deux témoins; ou par un notaire, en présence de quatre témoins.

Art. 972. Si le testament est reçu par deux notaires, il leur est dicté par le testateur, et il doit être écrit par l'un de ces notaires, tel qu'il est dicté.

S'il n'y a qu'un notaire, il doit également être dicté par le testateur, et écrit par ce notaire.

Dans l'un et l'autre cas, il doit en être donné lecture au testateur, en présence des témoins.

Il est fait du tout mention expresse.

ART. 973. Ce testament doit être signé par le testateur : s'il déclare qu'il ne sait ou ne peut signer, il sera fait dans l'acte mention expresse de sa déclaration, ainsi que de la cause qui l'empêche de signer

ART. 975. Ne pourront être pris pour témoins du testament, par acte public, ni les légataires, à quelque titre qu'ils soient, ni leurs parens ou alliés jusqu'au quatrième degré inclusivement, ni les clercs des notaires par lesquels les actes seront reçus.

ART. 980. Les témoins appelés pour être présens aux testamens devront être mâles, majeurs, sujets du roi, jouissant des droits civils.

Testamentum mysticum illud est in quo testator secretò de rebus suis disponit, quodque clausum et signatum offertur notario coram sex testibus ab eodem testatore asserente hoc esse suum testamentum à se scriptum et subscriptum, vel ab alio scriptum et à se subscriptum. Vide *art.* 976 *et seqq.*

NOTA LXIX.

(Pag. 136, lin. 42, ad verb. *Solemnitatum.*)

Omnes formalitates in Codice civili pro variis testamentis præscriptæ sub pœnâ nullitatis requiruntur ; nec ullum admittitur discrimen quoad forum externum inter dispositiones pias vel profanas. Vide *art.* 1001.

NOTA LXX.

(Pag. 138, lin. 30, ad verb. *Tempore pestis.*)

ART. 985. Les testamens faits dans un lieu avec lequel toute communication sera interceptée à cause de la peste ou autre maladie contagieuse, pourront être faits devant le juge de paix, ou devant l'un des officiers municipaux de la commune, en présence de deux témoins.

ART. 986. Cette disposition aura lieu, tant à l'égard de ceux qui seraient attaqués de ces maladies, que de ceux qui seraient dans les lieux qui en sont infectés, encore qu'ils ne fussent pas actuellement malades.

ART. 987. Les testamens mentionnés aux deux précédens articles deviendront nuls six mois après que les communications auront été rétablies dans le lieu où le testateur se trouve, ou six mois après qu'il aura passé dans un lieu où elles ne seront point interrompues.

NOTA LXXI.

(Pag. 140, lin. 17, ad verb. *Fideicommissi.*)

Sedulo notandum est in jure novo substitutiones vel fideicommissa quæ fierent in gratiam personæ inhabilis ad accipiendum omninò prohiberi. Idem dicendum de fideicommissis quibus hæres aut legatarius ad rem conservandam et postea tradendam alteri teneretur, quibusdam tantum casibus exceptis ; secùs si rem statim tradere debeat. Vide infrà dicenda de substitutionibus.

NOTA LXXII.

(Pag. 140, lin. 34, ad verb. *Milites.*)

ART. 981. Les testamens des militaires et des individus employés

dans les armées pourront, en quelque pays que ce soit, être reçus par un chef de bataillon ou d'escadron, ou par tout autre officier d'un grade supérieur, en présence de deux témoins, ou par deux commissaires des guerres, ou par un de ces commissaires en présence de deux témoins.

Art. 982. Ils pourront encore, si le testateur est malade ou blessé, être reçus par l'officier de santé en chef, assisté du commandant militaire chargé de la police de l'hospice.

Art. 983. Les dispositions des articles ci dessus n'auront lieu qu'en faveur de ceux qui seront en expédition militaire, ou en quartier, ou en garnison hors du territoire français, ou prisonniers chez l'ennemi; sans que ceux qui seront en quartier ou en garnison dans l'intérieur puissent en profiter, à moins qu'ils ne se trouvent dans une place assiégée ou dans une citadelle et autres lieux dont les portes soient fermées et les communications interrompues à cause de la guerre.

Art. 984. Le testament fait dans la forme ci-dessus établie, sera nul six mois après que le testateur sera revenu dans un lieu où il aura la liberté d'employer les formes ordinaires.

NOTA LXXIII.

(Pag. 141, lin. 5, ad verb. *Legatorum.*)

Legatum relictum personæ determinatæ, ut nubat, ei non acquiritur ex jure novo, si fiat religiosa, nisi constet non voluisse testatorem nuptias exigere tanquam conditionem legati. Nam corruunt legata si conditiones non impleantur, modò non sint impossibiles vel legibus aut bonis moribus contrariæ, ut infra dicetur.

Cæterùm occasione legatorum quædam hîc dicenda judicamus de variis dispositionibus quæ per testamentum ex jure novo fieri possunt.

Art. 1002. Les dispositions testamentaires sont ou universelles, ou à titre universel, ou à titre particulier.

Chacune de ces dispositions, soit qu'elle ait été faite sous la dénomination d'institution d'héritier, soit qu'elle ait été faite sous la dénomination de legs, produira son effet suivant les règles ci-après établies pour les legs universels, pour les legs à titre universel, et pour les legs particuliers.

Art. 1003. Le legs universel est la disposition testamentaire par laquelle le testateur donne à une ou plusieurs personnes l'universalité des biens qu'il laissera à son décès.

Intellige tamen si pluribus conjunctim universa bona legaverit; alioquin si partem uniuscujusque determinaverit, legatum erit tantum titulo universali. Adverte insuper legatum universale non excludere alia legata titulo particulari et etiam titulo universali.

Art. 1004. Lorsqu'au decès du testateur il y a des héritiers auxquels une quotité de ses biens est reservée par la loi, ces héritiers sont saisis de plein droit, par sa mort, de tous les biens de la succession; et le légataire universel est tenu de leur demander la délivrance des biens compris dans le testament.

Art. 1005. Néanmoins, dans les mêmes cas, le légataire universel aura la jouissance des biens compris dans le testament, à compter du jour du décès, si la demande en délivrance a été faite dans l'année, depuis cette époque: sinon, cette jouissance ne commencera que du jour

de la demande formée en justice, ou du jour que la délivrance aurait été volontairement consentie.

Art. 1006. Lorsqu'au décès du testateur il n'y aura pas d'héritiers auxquels une quotité de ses biens soit réservée par la loi, le légataire universel sera saisi de plein droit par la mort du testateur, sans être tenu de demander la délivrance.

Attamen si testamentum sit olographum vel mysticum, necesse est ut præsidi tribunalis præsentatum fuerit et legatarius ab eo possessionem obtineat, *art.* 1007 *et* 1008.

Art. 1010. Le legs à titre universel est celui par lequel le testateur lègue une quote-part des biens dont la loi lui permet de disposer, telle qu'une moitié un tiers, ou tous ses immeubles, ou tout son mobilier, ou une quotité fixe de tous ses immeubles ou de tout son mobilier.

Tout autre legs, ne forme qu'une disposition à titre particulier.

Art. 1011. Les légataires à titre universel seront tenus de demander la délivrance aux héritiers auxquels une quotité des biens est réservée par la loi; à leur défaut, aux légataires universels; et à défaut de ceux-ci, aux héritiers appelés dans l'ordre établi au titre *des Successions*.

Art. 1014. Tout legs pur et simple donnera au légataire, du jour du décès du testateur, un droit à la chose léguée, droit transmissible à ses héritiers ou ayant cause.

Néanmoins le légataire particulier ne pourra se mettre en possession de la chose léguée, ni en prétendre les fruits ou intérêts, qu'à compter du jour de sa demande en délivrance, formée suivant l'ordre établi par l'article 1011, ou du jour auquel cette délivrance lui aurait été volontairement consentie.

Art. 1015. Les intérêts ou fruits de la chose léguée courront au profit du légataire, dès le jour du décès, et sans qu'il ait formé sa demande en justice,

1° Lorsque le testateur aura expressément déclaré sa volonté à cet égard, dans le testament;

2° Lorsqu'une rente viagère ou une pension aura été léguée à titre d'alimens.

Art. 1018. La chose léguée sera délivrée avec les accessoires nécessaires, et dans l'état où elle se trouvera au jour du décès du donateur.

Art. 1019. Lorsque celui qui a légué la propriété d'un immeuble l'a ensuite augmentée par des acquisitions, ces acquisitions, fussent-elles contiguës, ne seront pas censées, sans une nouvelle disposition, faire partie du legs.

Il en sera autrement des embellissemens ou des constructions nouvelles faites sur le fonds légué, ou d'un enclos dont le testateur aurait augmenté l'enceinte.

Quænam sint autem obligationes legatariorum quoad debita vel alia onera hæreditatis, vide infrà.

NOTA LXXIV.

(Pag. 143, lin. 46, ad verb. *Nuptiis abstinere.*)

Hæc conditio, *si non nupserit*, haberetur ex jure novo tanquam non apposita, etiam erga viduam, nisi quando imponitur viduæ à priori conjuge. Ita *Delvincourt*.

NOTA LXXV.

(Pag. 144, lin. 8, ad verb. *Illa moriatur.*)

Legatum relictum puellæ, ut nubat, transit ad hæredes si illa moriatur ante nuptias, nisi constet hanc fuisse mentem testatoris ut legati validitas pendeat à nuptiis tanquam conditione.

Art. 1040. Toute disposition testamentaire faite sous une condition dépendante d'un événement incertain, et telle que, dans l'intention du testateur, cette disposition ne doive être exécutée qu'autant que l'événement arrivera ou n'arrivera pas, sera caduque, si l'héritier institué ou le légataire décède avant l'accomplissement de la condition.

Art. 1041. La condition qui, dans l'intention du testateur, ne fait que suspendre l'exécution de la disposition, n'empêchera pas l'héritier institué, ou le légataire, d'avoir un droit acquis et transmissible à ses héritiers.

NOTA LXXVI.

(Pag. 147, lin. 43, ad verb. *Futuræ hæreditatis.*)

In jure novo prohibetur omninò renuntiatio futuræ hæreditatis vel quælibet circa eam stipulatio.

Art. 791. On ne peut, même par contrat de mariage, renoncer à la succession d'un homme vivant, ni aliéner les droits eventuels qu'on peut avoir à cette succession.

Art. 1130. Les choses futures peuvent être l'objet d'une obligation.

On ne peut cependant renoncer à une succession non ouverte, ni faire aucune stipulation sur une pareille succession, même avec le consentement de celui de la succession duquel il s'agit.

NOTA LXXVII.

(Pag. 150, lin. 4, ad verb. *Illi à testatore.*)

Art. 1025. Le testateur pourra nommer un ou plusieurs exécuteurs testamentaires.

Art. 1028. Celui qui ne peut s'obliger, ne peut pas être exécuteur testamentaire.

Art. 1029. La femme mariée ne pourra accepter l'exécution testamentaire qu'avec le consentement de son mari.

Si elle est séparée de biens, soit par contrat de mariage, soit par jugement, elle le pourra avec le consentement de son mari, ou, à son refus, autorisée par la justice, conformément à ce qui est prescrit par les articles 217 et 219, au titre *du Mariage*.

Art. 1030. Le mineur ne pourra être exécuteur testamentaire, même avec l'autorisation de son tuteur ou curateur.

NOTA LXXVIII.

(Pag. 151, lin. 13, ad verb. *Dando satisfacit.*)

Art. 1022. Lorsque le legs sera d'une chose indéterminée, l'héri-

tier ne sera pas obligé de la donner de la meilleure qualité, et il ne pourra l'offrir de la plus mauvaise.

NOTA LXXIX.

(Pag. 152, lin. 25, ad verb. *Hæreditatem.*)

Art. 1031. Les exécuteurs testamentaires feront apposer les scellés, s'il y a des héritiers mineurs, interdits ou absens.

Ils feront faire, en présence de l'héritier présomptif, ou lui dûment appelé, l'inventaire des biens de la succession.

Ils provoqueront la vente du mobilier, à défaut de deniers suffisans pour acquitter les legs.

Ils veilleront à ce que le testament soit exécuté; et ils pourront, en cas de contestation sur son exécution, intervenir pour en soutenir la validité.

Ils devront, à l'expiration de l'année du décès du testateur, rendre compte de leur gestion.

NOTA LXXX.

(Pag. 153, lin. 14, ad verb. *Aliis gratificari.*)

Vide infrà *art.* 927 ubi de hæredibus necessariis. Consule insuper articulos jam citatos et infra referendos de legatis.

NOTA LXXXI.

(Pag. 154, lin. 5, ad verb. *Prohibeantur.*)

Quinam jure positivo prohibeantur de bonis suis per testamentum disponere, vide superiùs, inter adnotationes de donationibus

NOTA LXXXII.

(Pag. 154, lin. 33, ad verb. *Specialiter prohibeatur.*)

Ex jure hodierno sunt omninò incapaces accipiendi per donationem inter vivos aut per testamentum, 1° civiliter mortui, præter alimenta, *art.* 25; 2° uxores absque mariti vel judicis auctoritate, *art.* 217 *et* 219; 3° qui non nascitur *vitalis*, id est adeo formatus ut vivere possit. Quidam alii insuper sunt incapaces accipiendi à quibusdam personis, v. gr. tutor à pupillo, etc.

Art. 906. Pour être capable de recevoir entre-vifs, il suffit d'être conçu au moment de la donation.

Pour être capable de recevoir par testament, il suffit d'être conçu à l'époque du décès du testateur.

Néanmoins la donation ou le testament n'auront leur effet qu'autant que l'enfant sera né viable.

Art. 907. Le mineur, quoique parvenu à l'âge de seize ans, ne pourra, même par testament, disposer au profit de son tuteur.

Le mineur, devenu majeur, ne pourra disposer, soit par donation entre vifs, soit par testament, au profit de celui qui aura été son tu-

teur, si le compte définitif de la tutelle n'a été préalablement rendu et apuré.

Sont exceptés, dans les deux cas ci-dessus, les ascendans des mineurs, qui sont ou qui ont été leurs tuteurs.

ART. 908. Les enfans naturels ne pourront, par donation entre-vifs ou par testament, rien recevoir au-delà de ce qui leur est accordé au titre *des Successions*.

Vide infra articulos 757 *et* 758, ubi de hæredibus succedentibus ab intestato.

ART. 909. Les docteurs en médecine ou en chirurgie, les officiers de santé et les pharmaciens qui auront traité une personne pendant la maladie dont elle meurt, ne pourront profiter des dispositions entre-vifs ou testamentaires qu'elle aurait faites en leur faveur pendant le cours de cette maladie.

Sont exceptées, 1° les dispositions rémunératoires faites à titre particulier, eu égard aux facultés du disposant et aux services rendus;

2° Les dispositions universelles, dans le cas de parenté jusqu'au quatrième degré inclusivement, pourvu toutefois que le décédé n'ait pas d'héritiers en ligne directe, à moins que celui au profit de qui la disposition a été faite, ne soit lui-même du nombre de ces héritiers.

Les mêmes règles seront observées à l'égard du ministre du culte.

ART. 910. Les dispositions entre-vifs ou par testament, au profit des hospices, des pauvres d'une commune, ou d'établissemens d'utilité publique, n'auront leur effet qu'autant qu'elles seront autorisées par une ordonnance royale.

ART. 911. Toute disposition au profit d'un incapable sera nulle, soit qu'on la déguise sous la forme d'un contrat onereux, soit qu'on la fasse sous le nom de personnes interposées.

Seront réputées personnes interposées, les père et mère, les enfans et descendans, et l'époux de la personne incapable.

Advertendum insuper hæredem vel legatarium excludi ab hæreditate, 1° si vitæ testatoris attentaverit; 2° si erga eum reus fuerit sævitiarum, vel atrocis injuriæ; 3° si memoriæ illius gravem injuriam intulerit, *art.* 1046 *et* 1047. 4° Si defuncti occisionem non denuntiaverit, modò tamen sit major.

ART. 727. Sont indignes de succéder, et, comme tels, exclus des successions :

1° Celui qui serait condamné pour avoir donné ou tenté de donner la mort au défunt;

2° Celui qui a porté contre le défunt une accusation capitale jugée calomnieuse;

3° L'héritier majeur qui, instruit du meurtre du défunt, ne l'aura pas dénoncé à la justice.

NOTA LXXXIII.

(Pag. 156, lin. 23, ad verb. *Debeatur.*)

ART. 913. Les libéralités, soit par actes entre-vifs, soit par testament, ne pourront excéder la moitié des biens du disposant, s'il ne laisse à son décès qu'un enfant légitime; le tiers, s'il laisse deux enfans; le quart, s'il en laisse trois ou un plus grand nombre.

ART. 914. Sont compris dans l'article précédent, sous le nom d'*en-*

fans, les descendans en quelque degré que ce soit; néanmoins ils ne sont comptés que pour l'enfant qu'ils représentent dans la succession du disposant.

Art. 915. Les libéralités, par actes entre-vifs ou par testament, ne pourront excéder la moitié des biens, si, à défaut d'enfant, le défunt laisse un ou plusieurs ascendans dans chacune des lignes paternelle et maternelle; et les trois quarts, s'il ne laisse d'ascendans que dans une ligne.

Les biens ainsi réservés au profit des ascendans, seront par eux recueillis dans l'ordre où la loi les appelle à succéder; ils auront seuls droit à cette réserve, dans tous les cas où un partage en concurrence avec des collatéraux ne leur donnerait pas la quotité de biens à laquelle elle est fixée.

Hinc si veniant ascendentes ad partitionem hæreditatis cum aliis hæredibus collateralibus, et pars eorum post solutionem legati non sit æquivalens reservationi, compleri debet ex parte hæredum collateralium.

Art. 916. A défaut d'ascendans et de descendans, les libéralités par actes entre-vifs ou testamentaires pourront épuiser la totalité des biens.

Art. 917. Si la disposition par acte entre-vifs ou par testament est d'un usufruit ou d'une rente viagère dont la valeur excède la quotité disponible, les héritiers au profit desquels la loi fait une réserve, auront l'option, ou d'exécuter cette disposition, ou de faire l'abandon de la propriété de la quotité disponible.

Ex his omnibus concludere est nullam institui reservationem in gratiam fratrum vel sororum; sed locum habet in gratiam filiorum naturalium, modo legaliter agniti fuerint. Notandum insuper reservationem solvendam esse ex rebus successionis non vero ex æquivalenti.

Art. 920. Les dispositions soit entre-vifs, soit à cause de mort, qui excéderont la quotité disponible, seront réductibles à cette quotité lors de l'ouverture de la succession.

Art. 921. La réduction des dispositions entre-vifs ne pourra être demandée que par ceux au profit desquels la loi fait la réserve, par leurs héritiers ou ayant cause : les donataires, les légataires, ni les créanciers du défunt, ne pourront demander cette réduction, ni en profiter.

Attamen si debita donationem præcesserint, censet *Delvincourt* creditores obtinere posse donationis rescissionem, probando illam fuisse factam in eorum fraudem.

Art. 922. La réduction se détermine en formant une masse de tous les biens existans au décès du donateur ou testateur. On y réunit fictivement ceux dont il a été disposé par donation entre-vifs, d'après leur état à l'époque des donations et leur valeur au temps du décès du donateur. On calcule sur tous ces biens, après en avoir déduit les dettes, quelle est, eu égard à la qualité des héritiers qu'il laisse, la quotité dont il a pu disposer.

Art. 923. Il n'y aura jamais lieu à réduire les donations entre-vifs qu'après avoir épuisé la valeur de tous les biens compris dans les dispositions testamentaires; et lorsqu'il y aura lieu à cette réduction, elle se fera en commençant par la dernière donation, et ainsi de suite en remontant des dernières aux plus anciennes.

Art. 925. Lorsque la valeur des donations entre-vifs excédera ou

égalera la quotité disponible, toutes les dispositions testamentaires seront caduques.

Ratio est quia novissimæ donationes eæ sunt quæ impediunt ne reservatio maneat integra; porro donationes quæ fiunt per testamentum sunt omnium novissimæ, et cum eodem tempore, scilicet tempore mortis perficiantur, omnes pro rata parte reduci debent.

Art. 926. Lorsque les dispositions testamentaires excéderont, soit la quotité disponible, soit la portion de cette quotité qui resterait après avoir déduit la valeur des donations entre-vifs, la réduction sera faite au marc le franc, sans aucune distinction entre les legs universels et les legs particuliers.

Art. 927. Néanmoins, dans tous les cas où le testateur aura expressément déclaré qu'il entend que tel legs soit acquitté de préférence aux autres, cette préférence aura lieu; et le legs qui en sera l'objet ne sera réduit qu'autant que la valeur des autres ne remplirait pas la réserve légale.

Art. 928. Le donataire restituera les fruits de ce qui excédera la portion disponible, à compter du jour du décès du donateur, si la demande en réduction a été faite dans l'année; sinon, du jour de la demande.

NOTA LXXXIV.

(Pag. 156, lin. 36, ad verb. *Justæ causæ exhæredandi.*)

Ex jure novo parentes filios exhæredare non possunt. Isti tamen juxta *Delvincourt* excludi possent ab hæreditate tanquam indigni, si vitæ parentis attentaverint, vel si eum de crimine capitali accusaverint, quod calumniosum judicetur.

NOTA LXXXV.

(Pag. 158, lin. 15, ad verb. *Rumpi testamentum.*)

Hic quædam adnotanda sunt de caducitate testamentorum et eorum revocatione. Porro plura possunt simul existere testamenta quæ pariter executioni mandari debent in iis quæ non sunt contraria, si priora non expresse revocentur per posteriora.

Art. 1035. Les testamens ne pourront être révoqués, en tout ou en partie, que par un testament postérieur, ou par un acte devant notaire, portant déclaration du changement de volonté.

Art. 1036. Les testamens postérieurs qui ne révoqueront pas d'une manière expresse les précédens, n'annuleront, dans ceux-ci, que celles des dispositions y contenues qui se trouveront incompatibles avec les nouvelles, ou qui seront contraires.

Art. 1037. La révocation faite dans un testament postérieur aura tout son effet, quoique ce nouvel acte reste sans exécution par l'incapacité de l'héritier institué ou du légataire, ou par le refus de recueillir.

Art. 1038. Toute aliénation, celle même par vente avec faculté de rachat ou par échange, que fera le testateur de tout ou partie de la chose léguée, emportera la révocation du legs pour tout ce qui a été aliéné, encore que l'aliénation postérieure soit nulle, et que l'objet soit rentré dans la main du testateur

Insuper hæredes testamenti revocationem obtinere possunt 1° prop.

fer inexecutionem conditionum, 2° si legatarius vitæ testatoris attentaverit; 3° si erga eum reus sit sævitiarum vel atrocis injuriæ.

Art. 1046. Les mêmes causes qui, suivant l'article 954 et les deux premières dispositions de l'article 955, autoriseront la demande en révocation de la donation entre-vifs, seront admises pour la demande en révocation des dispositions testamentaires.

Art. 1047. Si cette demande est fondée sur une injure grave faite à la mémoire du testateur, elle doit être intentée dans l'année, à compter du jour du délit.

Testamentum etiam non revocatum effectu caret in variis casibus et legata fiunt caduca.

Art. 1039. Toute disposition testamentaire sera caduque, si celui en faveur de qui elle est faite n'a pas survécu au testateur.

Art. 1040. Toute disposition testamentaire faite sous une condition dépendante d'un événement incertain, et telle que, dans l'intention du testateur, cette disposition ne doive être exécutée qu'autant que l'événement arrivera ou n'arrivera pas, sera caduque, si l'héritier institué ou le légataire décède avant l'accomplissement de la condition.

Art. 1041. La condition qui, dans l'intention du testateur, ne fait que suspendre l'exécution de la disposition, n'empêchera pas l'héritier institué ou le légataire, d'avoir un droit acquis et transmissible à ses héritiers.

Art. 1042. Le legs sera caduc, si la chose léguée a totalement péri pendant la vie du testateur.

Il en sera de même si elle a péri depuis sa mort, sans le fait et la faute de l'héritier, quoique celui-ci ait été mis en retard de la délivrer, lorsqu'elle eût également dû périr entre les mains du légataire.

Art. 1043. La disposition testamentaire sera caduque, lorsque l'héritier institué ou le légataire la répudiera, ou se trouvera incapable de la recueillir.

NOTA LXXXVI.

(Pag. 158, lin. 25, ad verb. *Liberos naturales.*)

Jam diximus reservationem pro filiis naturalibus locum habere, modò legaliter agniti fuerint; idque admittendum etiam respectu patris. Fratres autem et sorores jus non habent ad reservationem; sed ab intestato succedunt ac proinde revocationem testamenti vel caducitatem legati possunt obtinere propter causas supra memoratas.

NOTA LXXXVII.

(Pag. 158, lin. 41, ad verb. *An filii illegitimi.*)

Hæc statuuntur in Codice civili de jure filiis illegitimis concesso in bonis patris aut matris.

Art. 756. Les enfans naturels ne sont point héritiers; la loi ne leur accorde de droit sur les biens de leur père ou mère décédés, que lorsqu'ils ont été légalement reconnus. Elle ne leur accorde aucun droit sur les biens des parens de leur père ou mère.

Art. 757. Le droit de l'enfant naturel sur les biens de ses père ou mère décédés, est réglé ainsi qu'il suit :

Si le père ou la mère a laissé des descendans légitimes, ce droit est d'un tiers de la portion héréditaire que l'enfant naturel aurait eue s'il eût été légitime : il est de la moitié lorsque les père ou mère ne laissent pas de descendans, mais bien des ascendans ou des frères ou sœurs : il est des trois quarts lorsque les père ou mère ne laissent ni descendans ni ascendans, ni frères ni sœurs.

Art. 758. L'enfant naturel a droit à la totalité des biens, lorsque ses père ou mère ne laissent pas de parens au degré successible.

Art. 761. Toute réclamation leur est interdite, lorsqu'ils ont reçu, du vivant de leur père ou de leur mère, la moitié de ce qui leur est attribué par les articles précédens, avec déclaration expresse, de la part de leur père ou mère, que leur intention est de réduire l'enfant naturel à la portion qu'ils lui ont assignée.

Dans le cas où cette portion serait inférieure à la moitié de ce qui devrait revenir à l'enfant naturel, il ne pourra réclamer que le supplément nécessaire pour parfaire cette moitié.

Art. 762. Les dispositions des articles 757 et 758 ne sont pas applicables aux enfans adultérins ou incestueux.

La loi ne leur accorde que des alimens.

NOTA LXXXVIII.

(Pag. 159, lin. 42, ad verb. *In conscientia.*)

Ex antea dictis ubi de capacitate accipiendi, jam satis constat donationes in gratiam alicujus incapacis non posse fieri per interpositionem personarum, et quamvis quædam personæ designentur in particulari tanquam interpositæ, non inde sequitur donationem fieri posse per alias, sed tantummodo in foro externo probandam fore in aliis casibus interpositionem.

Hic autem quædam adnotare oportet de donationibus cum onere aliis restituendi.

Art. 896. Les substitutions sont prohibées.

Toute disposition par laquelle le donataire, l'héritier institué, ou le légataire, sera chargé de conserver et de rendre à un tiers, sera nulle, même à l'égard du donataire, de l'héritier institué, ou du légataire.

Neanmoins, les biens libres formant la dotation d'un titre héréditaire que le roi aurait érigé en faveur d'un prince ou d'un chef de famille, pourront être transmis héréditairement, ainsi qu'il est réglé par l'acte du 30 mars 1806 et par celui du 14 août suivant.

Ex his patet bona donata cum onere ea conservandi et postea alteri tradendi, redire ad donatorem vel ad ejus hæredes. Quòd si donatarius aut legatarius non teneatur sed tantum rogatus sit alteri reddere, vel si non debeat bona conservare sed statim tradere, dispositio non reputaretur tanquam substitutio prohibita. Ita *Toullier* et *Delvincourt*.

Art. 898. La disposition par laquelle un tiers serait appelé à recueillir le don, l'hérédité ou le legs, dans le cas où le donataire, l'héritier institué ou le légataire, ne le recueillerait pas, ne sera pas regardée comme une substitution, et sera valable.

Art. 899. Il en sera de même de la disposition entre-vifs ou testamentaire par laquelle l'usufruit sera donné à l'un, et la nue propriété à l'autre.

Excipiuntur insuper à prohibitione quædam substitutiones in gratiam liberorum donatarii, sive agatur de liberis jam natis, sive etiam de nascituris.

NOTA LXXXIX.

(Pag. 160, lin. 32, ad verb. *Vel irrito.*)

Primo loco succedunt proles legitimæ et alii descendentes.

Art. 745. Les enfans ou leurs descendans succèdent à leurs père et mère, aïeuls, aïeules, ou autres ascendans, sans distinction de sexe ni de primogéniture, et encore qu'ils soient issus de différens mariages.

Ils succèdent par égales portions et par tête, quand ils sont tous au premier degré et appelés de leur chef: ils succèdent par souche, lorsqu'ils viennent tous ou en partie par représentation.

Si non adsint descendentes, succedunt pater et mater cum fratribus et sororibus vel ab iis descendentibus.

Art. 748. Lorsque les père et mère d'une personne morte sans postérité lui ont survécu, si elle a laissé des frères, sœurs, ou des descendans d'eux, la succession se divise en deux portions égales, dont moitié seulement est déférée au père et à la mère, qui la partagent entre eux également.

L'autre moitié appartient aux frères, sœurs ou descendans d'eux, ainsi qu'il sera expliqué dans la section V du présent chapitre.

Art. 750. En cas de prédécès des père et mère d'une personne morte sans postérité, ses frères, sœurs ou leurs descendans sont appelés à la succession, à l'exclusion des ascendans et des autres collatéraux.

Ils succèdent, ou de leur chef, ou par représentation, ainsi qu'il a été réglé dans la section II du présent chapitre.

Art. 751. Si les père et mère de la personne morte sans postérité lui ont survécu, ses frères, sœurs ou leurs représentans ne sont appelés qu'à la moitié de la succession. Si le père ou la mère seulement a survécu, il sont appelés à recueillir les trois quarts.

Tertio loco succedunt alii ascendentes.

Art. 746. Si le défunt n'a laissé ni postérité, ni frère, ni sœur, ni descendans d'eux, la succession se divise par moitié entre les ascendans de la ligne paternelle et les ascendans de ligne maternelle.

L'ascendant qui se trouve au degré le plus proche, recueille la moitié affectée à sa ligne, à l'exclusion de tous autres.

Les ascendans au même degré succèdent par tête.

His omnibus deficientibus succedunt alii collaterales usque ad gradum duodecimum civilem, qui idem est ac sextus in jure canonico.

Art. 753. A défaut de frères ou sœurs, ou de descendans d'eux, et à défaut d'ascendans dans l'une ou l'autre ligne, la succession est déférée pour moitié aux ascendans survivans; et pour l'autre moitié, aux parens les plus proches de l'autre ligne.

S'il y a concours de parens collatéraux au même degré, ils partagent par tête.

Art. 755. Les parens au-delà du douzième degré ne succèdent pas.

A défaut de parens au degré successible dans une ligne, les parens de l'autre ligne succèdent pour le tout.

Quomodo succedant filii naturales, vide suprà *art.* 756 *et seqq.*

Art. 767. Lorsque le défunt ne laisse ni parens au degré successible,

ni enfans naturels, les biens de sa succession appartiennent au conjoint non divorcé qui lui survit.

Art. 768. A défaut de conjoint survivant, la succession est acquise à l'Etat.

NOTA XC.

(Pag. 161, lin. 13, ad verb. *Defuncto provenientium.*)

Art. 843. Tout héritier, même bénéficiaire, venant à une succession, doit rapporter à ses cohéritiers tout ce qu'il a reçu du défunt, par donation entre-vifs, directement ou indirectement : il ne peut retenir les dons ni réclamer les legs à lui faits par le défunt, à moins que les dons et legs ne lui aient été faits expressement par preciput et hors part, ou avec dispense du rapport.

Art. 844. Dans le cas même où les dons et legs auraient été faits par préciput ou avec dispense du rapport, l'héritier venant à partage ne peut les retenir que jusqu'à concurrence de la quotité disponible : l'excédant est sujet à rapport.

Art. 845. L'héritier qui renonce à la succession, peut cependant retenir le don entre-vifs, ou réclamer le legs à lui fait, jusqu'à concurrence de la portion disponible.

NOTA XCI.

(Pag. 161, lin. 26, ad verb. *Bonorum afferri.*).

Art. 851. Le rapport est dû de ce qui a été employé pour l'établissement d'un des cohéritiers, ou pour le paiement de ses dettes.

Art. 852. Les frais de nourriture, d'entretien, d'éducation, d'apprentissage, les frais ordinaires d'équipement, ceux de noces et présens d'usage, ne doivent pas être rapportés.

Art. 853. Il en est de même des profits que l'héritier a pu retirer de conventions passées avec le défunt, si ces conventions ne présentaient aucun avantage indirect, lorsqu'elles ont été faites.

Art. 854. Pareillement il n'est pas dû de rapport pour les associations faites sans fraude entre le défunt et l'un de ses héritiers, lorsque les conditions en ont été réglées par un acte authentique.

Art. 855. L'immeuble qui a péri par cas fortuit et sans la faute du donataire, n'est pas sujet à rapport.

Art. 856. Les fruits et les interêts des choses sujettes à rapport ne sont dus qu'à compter du jour de l'ouverture de la succession.

Hic insuper notandum res donatas aliquando in naturâ sua referri debere, v. gr., si agatur de immobilibus nondum alienatis; aliquando autem collationem fieri minus accipiendo.

Art. 858. Le rapport se fait en nature ou en moins prenant.

Art. 859. Il peut être exigé en nature, à l'égard des immeubles, toutes les fois que l'immeuble donné n'a pas été aliéné par le donataire, et qu'il n'y a pas, dans la succession, d'immeubles de même nature, valeur et bonté, dont on puisse former des lots à peu près égaux pour les autres cohéritiers.

Art. 868. Le rapport du mobilier ne se fait qu'en moins prenant. Il se fait sur le pied de la valeur du mobilier lors de la donation, d'après

l'état estimatif annexé à l'acte; et, à défaut de cet état, d'après une estimation par expert, à juste prix et sans crue.

NOTA XCII.

(Pag. 162, lin. 22, ad verb. *Si uxor.*)

Quoad partem de qua disponere possunt conjuges si transeant ad secundas nuptias, vide quæ jam diximus tom. 2 de uxorum dominio et obligationibus.

NOTA XCIII.

(Pag. 162, lin. 28, ad verb. *Hæredem adeundo.*)

Hæredibus vel legatariis licet hæreditatem acceptare vel ei renuntiare, quod tamen ut suprà diximus intelligi non debet de hæreditate futurâ.

Art. 778. L'acceptation peut être expresse ou tacite : elle est expresse, quand on prend le titre ou la qualité d'héritier dans un acte authentique ou privé : elle est tacite, quand l'héritier fait un acte qui suppose nécessairement son intention d'accepter, et qu'il n'aurait droit de faire qu'en sa qualité d'héritier.

Art. 784. La renonciation à une succession ne se présume pas : elle ne peut plus être faite qu'au greffe du tribunal de première instance dans l'arrondissement duquel la succession s'est ouverte, sur un registre particulier tenu à cet effet.

Hæreditas acceptari potest vel purè et simpliciter, vel sub beneficio inventarii. *Art.* 774.

Art. 793. La déclaration d'un héritier, qu'il entend ne prendre cette qualité que sous bénéfice d'inventaire, doit être faite au greffe du tribunal de première instance dans l'arrondissement duquel la succession s'est ouverte : elle doit être inscrite sur le registre destiné à recevoir les actes de renonciation.

Art. 794. Cette déclaration n'a d'effet qu'autant qu'elle est précédée ou suivie d'un inventaire fidele et exact des biens de la succession, dans les formes réglées par les lois sur la procédure, et dans les délais qui seront ci-après déterminés.

Art. 795. L'héritier a trois mois pour faire inventaire, à compter du jour de l'ouverture de la succession.

Il a de plus, pour délibérer sur son acceptation ou sur sa renonciation, un délai de quarante jours, qui commencent à courir du jour de l'expiration des trois mois donnés pour l'inventaire, ou du jour de la clôture de l'inventaire s'il a été terminé avant les trois mois.

Vide insuper quoad hoc tempus in articulis sequentibus alias dispositiones.

Art. 802. L'effet du bénéfice d'inventaire est de donner à l'héritier l'avantage,

1.° De n'être tenu du paiement des dettes de la succession que jusqu'à concurrence de la valeur des biens qu'il a recueillis, même de pouvoir se décharger du paiement des dettes en abandonnant tous les biens de la succession aux créanciers et aux légataires;

2.° De ne pas confondre ses biens personnels avec ceux de la succes-

sion, et de conserver contre elle le droit de réclamer le paiement de ses créances.

Art. 803. L'héritier bénéficiaire est chargé d'administrer les biens de la succession, et doit rendre compte de son administration aux créanciers et aux légataires.

Il ne peut être contraint sur ses biens personnels qu'après avoir été mis en demeure de présenter son compte, et faute d'avoir satisfait à cette obligation.

Après l'apurement du compte, il ne peut être contraint sur ses biens personnels que jusqu'à concurrence seulement des sommes dont il se trouve réliquataire.

Quando plures sunt hæredes, tenentur debita aliaque onera solvere pro rata parte quam unusquisque percipit ex hæreditate. Idem dicendum de legatariis universalibus vel titulo universali.

Art. 870. Les cohéritiers contribuent entre eux au paiement des dettes et charges de la succession, chacun dans la proportion de ce qu'il y prend.

Art. 871. Le légataire à titre universel contribue avec les héritiers au prorata de son émolument : mais le légataire particulier n'est pas tenu des dettes et charges, sauf toutefois l'action hypothécaire sur l'immeuble légué.

Art. 1009. Le légataire universel, qui sera en concours avec un héritier auquel la loi reserve une quotite des biens, sera tenu des dettes et charges de la succession du testateur, personnellement pour sa part et portion, et hypothécairement pour le tout : et il sera tenu d'acquitter tous les legs, sauf le cas de réduction, ainsi qu'il est expliqué aux articles 926 *et* 927.

Art. 1012. Le légataire à titre universel sera tenu, comme le légataire uuiversel, des dettes et charges de la succession du testateur, personnellement pour sa part et portion, et hypothécairement pour le tout.

Art. 1013. Lorsque le testateur n'aura disposé que d'une quotité de la portion disponible, et qu'il l'aura fait à titre universel, ce légataire sera tenu d'acquitter les legs particuliers par contribution avec les héritiers naturels.

Art. 1024. Le légataire à titre particulier ne sera point tenu des dettes de la succession, sauf la réduction du legs, ainsi qu'il est dit ci-dessus, et sauf l'action hypothécaire des creanciers.

Si bona hæreditatis hypotheca graventur, hæredes vel legatarii tenentur in solidem erga creditores, adeo ut quicumque hujusmodi bona obtinuit, cogi possit ad totum debitum solvendum, nisi hæc relinquere maluerit, salvo tamen ejus recursu contra alios cohæredes pro parte ipsorum.

Art. 873. Les heritiers sont tenus des dettes et charges de la succession, personnellement pour leur part et portion virile, et hypothécairement pour le tout ; sauf leur recours, soit contre leurs cohéritiers, soit contre les légataires universels, à raison de la part pour laquelle ils doivent y contribuer.

Art. 874. Le légataire particulier qui a acquitté la dette dont l'immeuble légué était grevé, demeure subrogé aux droits du créancier contre les héritiers et successeurs à titre universel.

Art. 875. Le cohéritier ou successeur à titre universel, qui, par l'effet de l'hypothèque, a payé au-delà de sa part de la dette commune, n'a

de recours contre les autres cohéritiers ou successeurs à titre universel, que pour la part que chacun d'eux doit personnellement en supporter, même dans le cas où le cohéritier qui a payé la dette se serait fait subroger aux droits des créanciers ; sans préjudice néanmoins des droits d'un cohéritier qui, par l'effet du bénéfice d'inventaire, aurait conservé la faculté de réclamer le paiement de sa créance personnelle, comme tout autre créancier.

ART. 876. En cas d'insolvabilité d'un des cohéritiers ou successeurs à titre universel, sa part dans la dette hypothécaire est répartie sur tous les autres, au marc le franc.

INDEX

CAPITUM ET DUBIORUM,

CUI ANNECTUNTUR OMNIA SUMMARIA, QUÆ SINGULIS CAPITIBUS ET DUBIIS APPONUNTUR, UT SIMUL HIC PRÆ OCULIS HABEANTUR CUNCTÆ RES ET QUÆSTIONES, QUÆ IN TERTIO VOLUMINE CONTINENTUR.

LIBRI TERTII

TRACTATUS QUINTUS.

CAPUT II. — De contractibus. . . . . Pag. 1

DUBIUM I. — *Quid in genere sit Contractus.* . . . . . Ibid.

707. Quid sit Contractus, et quotuplex. 708. Quotupliciter contractus perficiatur. 709. Quid, si quis contrahat sine animo contrahendi. (Vide dicta n. 642.) 710. Quid, si sine animo se obligandi. (Vide dicta n. 172. v. An autem, et num. 201. v. *Quær. II.*) 711. An contractus sine solemnitatibus obliget in conscientia. (Vide etiam lib. 1. num. 151, et hoc lib. 3. n. 927.) 712. An oriatur obligatio ex contractu de re turpi. Et cui facienda tunc restitutio juxta primam sententiam. 713. An, quando actio est debita, sed non ex justitia, pretium sit restituendum pro illa acceptum. (Vide etiam num. 777.) 714. Quando dolus, vel error irritet contractum. (Vide dicta n. 700. v. *Quær. II.*) 715. Quid, si dolus fuerit circa rei qualitatem, sed dederit causam contractui. 716. An metus gravis injustus reddat irritum contractum ipso facto. 717. An metum passus possit rescindere contractum pro suo arbitrio. Quid, si contractus sit initus per metum reverentialem, aut per preces importunas 718. Quid, si per metum levem. 719. An metum passus possit rem repetere à tertio possessore.

DUBIUM II. — *Quid in specie de Promissione, et Donatione.* 11

720. An simplex promissio obliget sub gravi. Quid, si promissio reddatur nociva; vel si accidat mutatio. (Vide dicta de Juram. num. 187, v. *Sed dubium*, et de Voto ex n. 224.) 721. Qui sint inhabiles ad donandum. 722. An debitis gravati. (Vide dicta n. 492. v. *Quær. VIII.*) 723. Quid de donatione inter conjuges. 724. Et inter Patrem et filium. 725. An obliget donatio ante acceptationem. 726. Quid, si donatio sit facta ad pias causas. 727. An donatio firmata juramento possit revocari ante acceptationem. (Vide etiam n. 180.) 728. Quando obliget donatio facta absenti. 729. An possit acceptari donatio post mortem donantis. 730. Quid, si donatio fuerit mandata fieri à nuncio, et ipse omiserit. 731. An, mortuo donatario ante acceptationem, possit hæres acceptare. 732. An requiratur traditio ad acquirendum dominium rei donatæ. 733. An donatio ultra summam 500 solidorum teneat. 734. An sit obligatio implendi modum, sive finem donantis. 735. An pro-

missio prodiga sit valida. (Vide de Juram. n. 185. et de Matr. lib. 6. n. 851. v. *Cum autem.*) 736. Quid, si donatio fiat ad alliciendum. 737. Quid, si ob causam falsam. Et quid, si causa sit secundaria.

DUBIUM III. — *Quibus casibus donatio possit revocari.* . . . . . Pag. 20

738. Quid si donatarius sit ingratus. 739. Quid si donanti nascatur proles post donationem. 740. Quid si donatio fuerit inofficiosa. (Vide etiam de Voto num. 215.)

DUBIUM IV. — *Quid sit donatio mortis causa. Et an possit revocari. Et quomodo, et quibus competat.* 22

741. Quando donatio causa mortis censeatur revocata. 742. An valeat hæc donatio in absentem. 743. Qui possint donare causa mortis.

DUBIUM V. — *Quid sit Commodatum, Precarium, et Depositum.* . . 23

744. Quid sit Commodatum. 745. Quid Precarium. Et quando cesset Precarium. 746. Quid depositum. 747. Vide casus de commodatario. 748. Vide de Depositario. Quomodo peccet Depositarius utens re deposita; et quid teneatur restituere. 749. An isti teneantur ex culpa tantum juridica. 750. Ad quid teneantur artifices, quibus res traditur. 751. An in dubio præsumatur culpa. 752. Quis teneatur salvare rem alienam potius quàm suam. Vide alia ibid. 753. In quibus casibus Depositarius possit rem denegare. (Vide dicta n. 697.)

DUBIUM VI. — *Quid sit Mutuum.* 26

754. Quomodo mutuum distinguatur à permutatione, pignore, etc. 755. Quando restitui debeat mutuum, si non est præfixus terminus. 756. An repeti possit mutuum datum Ecclesiæ, Universitati, vel Minori. 757. Quid si detur filiofamilias.

DUBIUM VII. — *Quid sit Usura.* 27

758. Quando committatur usura. 759. An usura sit mala de jure naturæ. 760. An mutuans possit aliquid exigere, si obligetur solutionem expectare per longum tempus. 761. De usura mentali. Quæritur I. Quando ex ea oriatur obligatio restitutionis. Quæritur II. Utrum mutuans possit retinere id, de quo dubitatur, an gratis sit datum. 762. An liceat dare mutuum ob spem lucri. (Vide de Sim. n. 51. v. *Cæterum;* et n. 54.) 763. An mutuans possit retinere quod mutuatarius dedit ex timore, ne alia mutuatio ei negetur in futurum. 764. An obligatio antidoralis possit in pactum deduci. (Vide etiam de Sim. n. 53, et n. 781.) Vide alios casus apud Busembaum. 765. An possit exigi aliquid ob *Periculum sortis.* Quid de *Montibus pietatis.* 766. An liceat pactum *Pœnæ Conventionalis.* 767. An dicta pœna debeatur ante sententiam. 768. An et quando possit aliquid exigi ob *Damnum emergens*, vel ob *Lucrum cessans.* 769. Quot conditiones requirantur ad hoc interesse exigendum. An in contractu oporteat monere mutuatarium de damno emergenti, vel alio justo titulo. An possit mutuans tale interesse exigere, si ipse se offerat ad mutuandum. 770. An liceat mutuanti pacisci ab initio de certa pecunia solvenda pro damno, vel lucro incerto. 771. An possis exigere lucrum cessans; si aliam substituas pecuniam ad negotium non destinatam. 772. Quid, si dicas: Negotiarer, nisi essent mutuum petentes. 773. Quid, si aderat justus titulus aliquid exigendi, sed mutuans bona fide inierit contractum usurarium. 774. Quæ pacta liceant in mutuatione. 775. An sit illicitum pactum *Legis*

commissoriæ. 776. An fructus pignoris debeant restitui. Quid, si pignus datum sit pro dote. 777. An teneat pactum, ut reddatur aliquid debitum, sed non ex justitia. (Vide etiam num. 713.) An, ut desistatur ab injuria. 778. An valeat pactum, ut injuria condonetur. 779. An pactum, ut conferatur officium. 780. An pactum, ut præstentur debita ex gratitudine. (Vide dicta num. 764 et de Sim. num. 53. 781.) An pactum remutuandi. 782. An pactum, ut res in eadem specie reddatur. 783. An usurarius acquirat dominium lucri usurarii. 784. Quid de fructibus rei usu consumptibilis. 785. Ad quid teneatur præbens consilium, aut dans pecuniam pro mutuo usurario. 786. An peccet deponens pecuniam apud abusurum ad usuras. 787. An principes, etc. cooperantes, ut solvantur usuræ, teneantur ad restitutionem. 788. An liceat creditori mutuantis exigere usuras. 789. An peccent famuli cooperantes Dominis usurariis. 790. Quomodo hæredes Usurarii teneantur ad restitutionem. An liceat petere mutuum ab usurario. Remissive. 791. Vide alios casus apud Busembaum. 792. Quæ obligatio, et pœna usurariorum.

DUBIUM VIII. — *De Emptione, et Venditione*. . . . . Pag. 54

ARTICULUS I. — *Quid sit Emptio, et Venditio*. . . . . Ibid.

793. Quando venditio sit justa. 794. An requiratur determinatio pretii. An, data *arrha*, liceat à contractu resilire. 795. An requiratur scriptura et traditio. 796. An ad transferendum dominium requiratur solutio pretii, vel fides de illo. 797. Ad quem spectent fructus, cum completur conditio emptionis. 798. Ad quem spectent fructus rei venditæ, sed non traditæ. 799. Cujus sit res empta pecunia aliena. 800. An valeat contractus, si vendatur res aliena. 801. In quibus casibus res suo valore crescat vel decrescat. 802. Quid de merce ultronea. 803. An taxa obligat in conscientia. 804. Quotupliciter pretium varietur, et an res pretiosæ habeant majorem latitudinem. 805. An deceptio semper obliget ad restitutionem. 806. An liceat pluris vendere rem utilem emptori. 807. Quid, si adsint alii justi tituli. 808. An res extraordinariæ possint vendi quanti plurimi. An communis æstimatio variet pretium. Et an venditio sub hasta, aut per venditrices. 809. Quid, si res vendatur minutim. 810. An res possit carius vendi ob dilatam solutionem. An ratione periculi; vel quia res pluris esset valitura. 811. An res ad creditum carius vendi possit. 812. An et quando liceat vendere cum pacto retrovendendi. 813. An licitum sit pactum reemendi, ad arbitrium emptoris. Quid de contractu *Mohatra*. 814. De *Monopoliis*. 815. Quot modis fit *Monopolium*. 816. An unus, vel pauci, qui annonam emunt, ut carius vendant, peccent contra justitiam. 817. An Mercatores inter se conspirantes, ut merces vendant pretio summo, teneantur ad restitutionem. Et an facto *Monopolio* à Mercatoribus, liceat aliis mercem eodem pretio vendere. 818. An irritet contractum vitium occultum. 819. Quid, si vitium sit circa substantiam. 820. Quid, si vendatur ut pura res mixta perfectior aliis. Quid de vino mixto cum aqua. 821. An sit injustitia vendere quid pro quo. (Vide lib. 4. n. 291, v. 2. Pharmacopola.) 822. Quid si vitium est circa Quantitatem. 823. Quid, si circa Qualitatem. 824. An sit illicitum vendere pretio ordinario debitum, cujus debitor non est solvendo, vel mercem mox minuendam. 825. An tradita tibi re ad vendendum pretio designato, possis retinere superfluum? Et an idem dicendum de eo qui emit nomine alieno. 826. Quid de Sartoribus vilius pannum ementibus. 827. Si res vendatur duobus, cui acquiratur dominium. 828. Si res pereat ante traditionem cui pereat. Quid si post traditionem. 829. An liceat vilius emere chirographa, seu credita. 830. Vide alia apud Busembaum.

ARTICULUS II. — *Quid sit negotiatio, et quibus illicita.* . . . . . Pag. 79

831. Quando Clericis negotiatio sit graviter illicita. 832. Quid, si Clericus negotietur alieno nomine. 833. Quid, si negotietur per alium. Et vide ibi sancitum ex Bulla Benedicti XIV. 834. An liceat Clerico, aut Religioso emere animalia, ad ea vendenda saginata in pascuis suis. 835. An liceat emere pecora ad ea saginanda ex pascuis alienis. 836. An liceat emere agrum cum fructibus. An vendere carius, ut ematur vilius. An emere lanas ad vendendum pannum. 837. An liceat Clerico absolute negotiari pro necessitate sui, vel Familiæ. 838. An aliquando Laicis negotiatio sit illicita. An liceat Clericis gerere negotia, sive procurationes Sæcularium.

DUBIUM IX. — *Quid sit contractus Census, et an liceat.* 85

839. Quando census sit licitus. 840. An liceat census super personas. 841. An pereat census, pereunte re censuata. 842. An liceat apponere in censu pactum assecurationis. 843. An sit licitus census redimibilis ex utraque parte. 844. An et quando liceat census vitalitius. 845. Quæ conditiones requirantur in Bulla Nicolai V. 846. Conditiones requisitæ in Bulla S. Pii V. Conditio I. Ut census constituatur super re stabili, et designata. II. Ut pecunia numeretur. III. Ut non fiat pactum de solutione anticipata. IV. Ne obligetur censuarius ad casus fortuitos. 847. Dubitatur hîc 1. An, pereunte re, extinguatur census. Dubitatur 2. An, re per certum tempus non dante fructus, debeatur pensio. Dubitatur 3. An, pereunte re specialiter designata, maneant obligata alia bona hypothecata? Conditio V. Ut censuarius non privetur rem alienare. VI. Ne apponatur pœna pro pensione non soluta. VII. Ne census creetur ex pensionibus non solutis. VIII. Ut censitor non possit pretium repetere: et ut censuarius possit redimere. IX. Ut non vendatur aliis census majori vel minori pretio. 848. An Bulla S. Pii obliget in conscientia. 849. Et an obliget, ubi non est recepta.

DUBIUM X. — *Quid sit Cambium.* 94

850. Quid sit cambium, et quotuplex. 851. An liceat Cambium minutum. 852. An Cambium per litteras. 853. An Cambium reale. 854. Quid de Cambio ficto, seu sicco. An liceat Cambium cum Recambio. Quid de Cambio *Francofurtense*. 855. An liceat pecuniam adulterinam expendere. 856. An liceat famulo lucrari, commutando pecuniam Domini.

DUBIUM XI. — *Quid sit Locatio, et Conductio.* 96

857. Vide diversos casus apud Busembaum. 858. Quando locator possit conductorem expellere ante tempus expletum. 859. An Successor locatoris expellere possit conductorem. 860. An ob sterilitatem debeatur colono remissio pensionis. 861. An liceat pauperi elocare jus mendicandi. 862. An Nuncius proficiscens ad eumdem locum, possit accipere à duobus duplicatam mercedem. 863. An conductor obligatus ad meliorationes, illas debeat facere expensis suis. 864. An debeatur salarium famulo ægrotanti. Et an expensæ curationis (Vide etiam n. 342. v. 3. *Herus.*)

DUBIUM XII. — *De Contractu Emphyteusi, Feudi, et Libelli.* 100

865. Quid de Emphyteusi. 866. An debeatur pensio in gravi jactura fructuum. 867. Quid de Feudo. 868. Quid de Contractu Libellatico.

DUBIUM XIII. — *Quid sit Sponsio, et Ludus.* . . . . . Pag. 101

869. Quid sit sponsio, et an sit licita. 870. An liceat spondere circa peccatum committendum. 871. Quid ludus, et quando licitus. 872. An sit restituendum lucratum à filio-familias aut Religioso. 873. Quid si Religiosus ludat illicite per licentiam generalem. (Vide etiam lib. 4. n. 32.) 874. An Religiosus possit plus lucrari, quam perdere. 875. An si exponat majorem summam, quam possit, teneatur restituere lucratum. 876. Quantum filius-familias possit exponere ludo. 877. Quando ludens cum deceptione teneatur restituere. 878. An valeat sponsio, si unus spondeat majorem summam, quam alter. 879. An si unus rem certo sciat et manifestet. (Vide alia ibidem.) 880. An cogens alterum ad ludendum possit retinere lucratum. 881. An teneatur restituere præsciens se victurum ob suam peritiam. 882. An qui utitur astutiis licitis. Quid si utatur illicitis, et quantum debeat tunc restituere. An liceat ludere precibus sacris. 883. Agitur de ludo vetito. 884. Quæ sint Leges hunc ludum prohibentes. 885. An, et quomodo peccent I. Laici hoc lusu ludentes. 886. An peccet graviter ludens ob lucrum. 887. An victor ludo vetito possit retinere lucratum. 888. Quid, si impediat Judicem, ne ipsum condemnet. Et an teneatur fateri veritatem Judici interroganti. 889. An possit retinere lucratum, si lusit animo repetendi. 890. An victus teneatur solvere. 891. Quid, si utrque renuntiaverit legi. 892. Et an victus poterit petere relaxationem juramenti. 893. An victus possit sibi compensare solutum. 894. An possit transigere, si ficte minitetur repetere in judicio. 895. II. Quoad *Clericos*, quinam Clerici comprehendantur. 896. An certe peccent graviter Clerici ludentes frequenter, et in magna quantitate 897. Quid, si solum frequenter. 898. Quid, si solum in magna quantitate. 899. Quando non peccent graviter, nec leviter. 900. An hæc procedant in omni ludo *chartarum*. 901. III. Quoad *Religiosos*, an, et quomodo peccent Religiosi hoc lusu ludentes. 902. IV. Quoad *Episcopos*, quomodo ipsi peccent. 903. An peccent graviter Clerici, et Religiosi his lusibus assistentes.

DUBIUM XIV. — *Quid sit Contractus Societatis.* 118

904. Quomodo fiat societas. 905. De conditionibus requisitis ad societatem. Quid veniat nomine *Damnorum*. 906. Quid nomine *Expensarum*. Et an socius possit sibi deducere expensas itineris. 907. Quæritur I. An capitale sit dividendum, si unus conferat pecuniam, alter laborem. Quæritur II. Quomodo deinde dividendum lucrum. Quæritur III. An damnum sortis spectet semper ad Dominum. Quæritur IV. An liceat pactum, ut damnum sortis sit commune. Quæritur V. Quando inter Fratres censeatur facta societas; et quid in ea servandum. Quæritur VI. Quibus modis finiatur societas. 908. An per *tres contractus* possit exigi lucrum certum salvo capitali. 909. De Societate *Animalium*. Quæritur I. Si das rustico pecuniam, ut emat boves ad societatem, et ille in aliud impendit, possisne lucrum exigere. Quæritur II. An liceat pactum supplendi oves mortuas, interim fructus dividendo. Quæritur III. An liceat contractus *Ad caput salvum*. 910. Quid de filio negotiante cum Patre. (Vide etiam n. 488, et n. 544.)

DUBIUM XV. — *Quid sit Assecuratio, et Fidejussio.* 128

DUBIUM XVI. — *Quid sit Pignus, et Hypotheca.* 130

913. Quid est contractus Pignoris. 914. Quid, si quis utatur Pignore. 915. Quæ liceant pignorari. 916. De contractu Antichriseos.

CAPUT IV. — De Tutela, et Testamentis. . . . . Pag. 131

DUBIUM I. — *Quid sit Tutela, et Curatela.* . . . . . Ibid.

917. Quibus detur Tutor, et quibus Curator. 918. Ad quæ teneantur Tutores, et Curatores. An Pupilli, et Minores possint se naturaliter obligare, sine consensu Tutorum, etc. (Vide infra vers. 6. *Pupillus.*)

DUBIUM II. — *Quid, et quotuplex sit Testamentum.* 134

919. Quid sit Testamentum? De requisitis ad Codicillum; et quid importet *Clausula Codicillaris.* 920. Quotuplex sit Testamentum. 921. Ex quibus capitibus Testamentum sit nullum. 922. Quid si desint solemnitates, et sit Testamentum ad pias causas. 923. Quid si constet hæredi voluntas Testatoris. 924. Quid si non constet, an ipse teneatur credere uni testi. Et an testamentum nullum valeat quoad legata pia. 925. Quid si Testamentum factum sit ab hominibus rusticanis. 926. Quid si tempore pestis. 927. An Testamentum sine solemnitatibus obliget in conscientia. (Vide etiam num. 711, et lib. 1, n. 151.) 928. Vide alios casus. 929. Quid de Testamento Clericorum, Novitiorum, et Militum. 930. Dubitatur 1. An legatum relictum virgini, ut nubat, possit ei dari, si fiat Religiosa. Dubitatur 2. An legatum relictum civibus loci possit dari extraneis. Dubitatur 3. An legatum relictum Orphanis, possit dari eis, qui Parentes habent inutiles. Dubitatur 4. An legatum relictum puellis, ut nubant, possit dari eis, quæ sine dote jam nupserint. Dubitatur 5. An legatum relictum puellis nupturis, possit dari viduis, ut iterum nubant. Dubitatur 6. An legatum relictum virginibus nubendis, possit dari virgini corruptæ. Dubitatur 7. An legatum relictum puellæ, ut remaneat virgo, debeatur ei, si nubat. Dubitatur 8. An legatum relictum puellæ, ut nubat, transeat ad ejus hæredes, si ante nuptias moriatur. Dubitatur 9. An legatum relictum pro fabrica Ecclesiæ possit expendi in alia Divino cultui necessaria. Dubitatur 10. Quomodo distribuendum legatum relictum pauperibus. 931. Quæstio I. An ultimæ voluntates possint commutari à Papa sine causa. Quæstio II. An ab Episcopis cum justa causa. Dubitatur I. An tunc requiratur consensus hæredis, et legatarii. Dubitatur 2. Quæ sint causæ justæ ad commutandum.

DUBIUM III. — *De Renunciatione hæreditatum.* 147

932. Quando valeat renunciatio hæreditatis. 933. An hæc stricte interpretanda. Vide ibi resolutiones. 934. An sint irrita pacta de hæreditate viventium. Vide exceptiones. 935. De Constitutione Tridentini irritante renunciationes ingredientium Religionem.

DUBIUM IV. — *Qui possint, et debeant esse Executores Testamenti.* . 149

936. Qui possint esse Executores. Et qui sint de jure. Et an possint officio fungi per alios. 937. An Religiosus Executor possit applicare suo Monasterio legata relicta ad pias causas. 938. Quomodo relicta incerta sint exequenda. 939. An legata ad pias causas possint commutari. (Vide dicta n. 931, v. *Quæritur I* et *II.*) 940. Vide resolutiones. 941. Quomodo exequenda voluntas Testatoris.

DUBIUM V. — *De iis, qui testari, et hæredes instituì possunt.* 153

942. Qui testari possint. 945. Qui possint hæredes instituì. 944. Vide resolutiones. 945. Quæ sit divisio hæredum. 946. An sit obligatio gravis relin-

quendi bona fratribus, et aliis propinquis indigentibus. 947. Quantum debeatur hæredibus necessariis. 948. Quæ sint causæ justæ exheredandi filios. 949. An ob nuptias cum indignis. Et vide dubia super hoc puncto. vers. *Sed dubitatur*. 950. Vide alios casus, quando Testamenta infirmentur. 951. Quid possint petere spurii à Matre, et Patre. 952. Quid, si Pater relinquat bona alteri, ut reddat filio spurio. 953. Qui hæredes succedant ab intestato. 954. Quomodo facienda sit collatio inter fratres. 955. An debeant conferri sumptus pro studio, Doctoratu, etc. 956. An Patrimonium datum ad suscipiendos ordines. 957. An bona paterna, quæ filius expendit in ludis, etc. 958. An expensæ factæ in nuptiis. 959. An vestes et similia data à Parentibus. 960. Quid, si conjuges transeant ad secundas nuptias. 961. De *Falcidia*, *et Trebellianica* debita hæredibus.

TRACTATUS VI.

DE PRÆCEPTO OCTAVO, NONO, DECIMO, ET PRÆCEPTIS ECCLESIÆ.

CAPUT I. — De Præcepto octavo. . . . . Pag. 163

DUBIUM I. — *Quid sit suspicio, judicium temerarium, et dubitatio, ac quale peccatum.* . . . . . Ibid.

962. De Judicio temerario, et quando sit mortale. 963. De Suspicione, et Dubitatione temeraria. 964. An hæc pertingere possint ad mortale. 965. Quomodo discernatur Judicium à Suspicione.

DUBIUM II. — *Quid sit, et quam grave peccatum Detractio.* 165

966. Quid sit Detractio, et quid Contumelia. 967. An excusetur à mortali revelare defectus naturales alicujus, etc. 968. Quando liceat crimina prodere. 969. An id liceat ad vitandum damnum proprium, vel aliorum. (Vide etiam lib. 4, n. 277.) 970. Quando *Secretum* sit servandum. 971. Et quando possit manifestari. Et an ad vitandum damnum proprium. Quomodo autem peccent alienas litteras legentes. Remissive, vide lib. 5, n. 70. 972. An liceat famam suam tueri, alterum infamando. 973. An alterum infamare apud amicum. (Vide dicta lib. 1, num. 37.) 974. An excusetur à mortali propalare crimen publicum in uno loco, in alio ubi non est notorium. 975. Quando crimen possit dici publicum. 976. An infamatus de uno crimine, possit infamari de alio. 977. Quid, si detrahas ex loquacitate. Et quid, si referas audita. 978. Vide alias resolutiones apud Busembaum. 979. Quomodo peccet audiens detractionem, et ad quid teneatur. 980. Quid si sit Superior. 981. Quid, si sit particularis, et cùm possit, non avertat. 982. An liceat alium infamare ad tormenta vitanda. (Vide etiam l. 4, num. 277.) 983. An liceat seipsum infamare. (Vide etiam lib. 4, n. 275.) 984. Quomodo restituendus sit honor ablatus. 985. Quid si dehonoratio fuerit secreta. 986. Quæ satisfactio præstanda. 987. An semper sufficiat petitio veniæ. 988. Quibus casibus expediat Confessario omittere monitionem de hac satisfactione præbenda. 989. An debeatur satisfactio, si offensus se vindicavit de contumelia. 990. Quid si offensor puniatur à Judice, vel damnetur ad satisfaciendum.

DUBIUM III. — *An, et quomodo fama restituenda.* 181

991. Quomodo debeat fama restitui. Et an apud auditores etiam mediatos.

992. Quid, si verum crimen propalaveris. 993. Quid, si bona fide alterum infamaveris. 994. An tunc tenearis ad damnum, si advertens, famam non restituas. An autem diffamans injuste de crimine vero, teneatur restituere integrum damnum. 995. Quid notandum circa infamantem libello famoso. 996. An tenearis ad damnum ortum ex infamatione. 997. Quæ excusent à restitutione famæ. 998. Quid, si prudenter judices rem oblivione deletam. 999. An, et quando restitutio famæ possit compensari, si alter renuat restituere. 1000. An tenearis infamiam pecuniis compensare. (Vide etiam n. 627.) 1001. An infamatus possit pecuniis sibi famam compensare. (Vide etiam l. 1, n 35. vers. *Hinc.*) 1002. An excuset à restitutione periculum vitæ, vel propriæ infamiæ. 1003. Quid, si infamatus remittat restitutionem. Et an hæc liceat remitti.

CAPUT II. — Quid de præcepto Nono, et Decimo. . . . . Pag. 188

CAPUT III. — Quid de Præceptis Ecclesiæ. 189

DUBIUM I. — *Quid requiratur ad jejunium Ecclesiasticum et quanta ejus obligatio.* . . . . . Ibid.

1004. De unica comestione. 1005. De abstinentia à carnibus, ovis, et lacticiniis. 1006. An abstinentia à lacticiniis in Quadragesima obliget sub gravi 1007. Dubitatur I. An hæc abstinentia obliget etiam in Dominicis Quadragesimæ. 1008. Quinam in Quadragesima excusentur ad edendas carnes, aut lacticinia. 1009. Dubitatur II. An in jejunio extra Quadragesimam sit abstinendum à lacticiniis de jure communi. Dubitatur III. An ubi viget consuetudo abstinendi, Dubitatur IV. An liceat edere biscoctos ovis confectos. 1010. Dubitatur V. An liceat ei edere laridum, cui permittuntur ova. 1011. Dubitatur VI. Quorum animalium carnes vetentur in jejuniis. 1012. Dubitatur VII. Quibus pueris possint ministrari carnes. 1013. An dispensati ad carnes teneantur ad unicam comestionem, et ad abstinendum à piscibus. 1014. Quid in mensa privata. (Vide etiam in fin. Dubitatur 1.) 1015. De sanctis à N. SS. P. Benedict. XIV. I. De obligatione sub gravi. II. De cibis in cœnula adhibendis. III. De hora prandii. IV. De epulis vetitis ad edendas carnes dispensatis. V. De Dominicis Quadragesimæ. VI. De Bulla *Cruciatæ.* VII. De jejuniis extra Quadragesimam. Quid, si quis sit dispensatus ad carnes ob debilitatem virium. An dispensatis ad carnes permittantur tantum carnes salubres. (Vide etiam in fin.) 1016. De hora debita refectionis. An anteverteus notabiliter horam meridianam, graviter peccet. 1017. De Divisione prandii, etc., apud Busembaum. 1018. Quæritur I. An liceat in jejuniis sumere parum cibi ante potum. 1019. Quæritur II. An electuaria frangant jejunium. 1020. Quæritur III. Per quantum temporis prandium non interrumpatur. Quæritur IV. An quis, postquam surrexit à mensa, possit ad eam redire. Quæritur V. Quantum liceat protrahere prandium. 1021. An liceat sumere lac, jusculum, et similia. 1022. Quæritur I. An liceat potus vini. Quæritur II. An potus cervisiæ, ac limoniadis dictæ *Sorbetto.* 1023. Quæritur III. An liceat potio *Chocolatis.* 1024. De *Collatiuncula vespertina.* 1025. Quænam *quantitas* permittatur in cœnula. Et quæ in Vigilia Nativitatis Domini, Paschatis, aut Pentecostes. 1026. Quænam *qualitas* ciborum in cœnula permittatur. 1027. Dub. I. An liceat sumere ova. Et an parum casei. 1028. Dubitatur II. An pisces. 1029. Dubitatur III. An panem coctum, et jusculum ex herbis. An leguminа. Vers. 3. *In Confessione.* Quæ sit parva materia carnium, aut aliorum ciborum, et an sit vetitum, sæpius in die quid parum edere. 1030. Quæritur I. An bis comedens culpabiliter teneatur ad

jejunium. Quæritur II. Quid, si inculpabiliter. Quæritur III. An liceat cauponibus ministrare carnes die jejunii. (Vide etiam lib. 2, num. 69.)

DUBIUM II. — *Quæ causæ excusent à jejunio.* . . . . . Pag. 215

1031. Quatuor sunt causæ excusantes à jejunio. I. Dispensatio. II. Impotentia. III. Labor. IV. Pietas. Vide omnia, quæ de his dicit Busembaus. 1032. I. Causa est *Dispensatio.* Possunt enim à jejunio dispensare : 1. Papa. 2. Episcopi. 3. Parochi. 4. Prælati, de quibus singulatim agitur. 1033. II. Causa est *Impotentia.* Quinam excusentur de *Impotentia physica.* Resp. 1. Infirmi. 2. Pauperes. 1034. Quinam excusentur de *Impotentia Morali.* Resp. 1. Qui laborant dolore capitis : vel qui nequeunt dormire. An autem hi teneantur mane sumere cœnulam. 2. Milites. 3. An uxores timentes indignationem à Viris, et an Viri non potentes reddere debitum. 1035. 4. Adolescentes. 1036. 5. Senes. Dubitatur 1. An Sexagenarii robusti teneantur jejunare. 1037. Dubitatur 2. An Fœminæ Quinquagenariæ. 1038. Dubitatur 3. Quid de senibus habentibus votum jejunandi. 1039. Dubitatur 4. An Religiosi sexagenarii teneantur ad jejunia. Regulæ. 1040. Dubitatur 5. An jejunium subrogatum voto castitatis obliget sexagenarios. 1041. III. Causa est *Labor.* Quæ sint artes per se laboriosæ. An excusentur Tonsores, et Sartores. An Pictores, Scribæ, et Horologiarii. An Molitores, Argentarii, et Sculptores. 1042. Quæritur 1. An excusentur Artifices divites. 1043. Quæritur 2. An Excusentur Artifices, qui possunt jejunare sine gravi incommodo. 1044. Quæritur 3. An excusentur ipsi in diebus, quibus non laborant. 1045. Quæritur 4. An excusentur, qui assumunt laborem in fraudem jejunii. 1046. Quæritur 5. An, qui laborant sine justa causa. Et an qui laborant ob rarum lucrum. (Vide dicta n. 301 et 332.) 1047. De itinerantibus. Dubitatur 1. Quale iter sufficiat ad excusandum. Dubitatur 2. An excusentur iter facientes equis, vel rhedis. 1048. IV. Causa est *Pietas.* An ideo opera pietatis possint sponte suscipi. 1049. 1. Quando excusentur inservientes infirmis. 2. Quando Peregrinantes ad Loca sacra. 3. Quando Concionatores. 4. Quando Cantores. 5. Quando Lectores. 6. Quando Advocati, Judices, Medici, et alii Professores. 7. Quando Confessarii. 1050. An absentes à Patria teneantur ad jejunium in illa præceptum. Et an ad jejunium loci, ubi sunt. (Remissive ad num. 156. l. 1.)

LIBER QUARTUS.

DE PRÆCEPTIS PARTICULARIBUS CERTO HOMINUM STATUI PROPRIIS.

CAPUT I. — De Statu Religioso. 235

DUBIUM I. — *Quid sit natura status religiosi.* . . . . . Ibid.

1. Quid status Religiosus. Et qui sint Religiosi. 2. An Religiosus promotus ad Cardinalatum, vel Episcopatum maneat obstrictus votis. 3. An teneatur ad observantiam suæ Regulæ. 4. An promotus ad Parochiam teneatur ad habitum, et Regulam.

DUBIUM II. — *Quæ requirantur ad valorem professionis religiosæ.* . . 238

5. Quæ conditiones requirantur ad professionem religiosam. I. Aptitudo voventis. Quid de ætate, et exploratione puellarum suscipientium habitum religiosum. C. II. Requiritur consensus Prælati Ordinis. 7. III. Ut professio

sit spontanea. 8. Quomodo et quando professus possit reclamare de nullitate snæ professionis.

DUBIUM III. — *Ad quid teneatur Religiosus vi suæ professionis.* . Pag. 240

9. De obligatione Religiosi tendendi ad perfectionem. 10. Quando Religiosus peccet graviter contra hanc obligationem. 11. An peccet graviter, si intendat servare sola mandata obligantia sub gravi. 12. An quilibet Christianus graviter peccet, si proponat committere omnia venialia. 13. An Prælatus aliquando peccet graviter, negligendo corrigere defectus leves subditorum.

DUBIUM IV. — *Ad quid Religiosus obligetur vi votorum.* 254

14. Ad quid obligetur Religiosus ex voto *paupertatis*. An manuscripta, Reliquiæ, et picturæ sint propriæ Religiosorum. 15. An possint habere peculium. 16. Quæ non repugnent voto paupertatis. 17. An et quomodo peccet Religiosus accipiens, vel absumens sine consensu Superioris. 18. An excuset à mortali licentia præsumpta. (Vide etiam dicta l. 3, n. 700.) 19. An peccet Religiosus absumens bona in alium usum, quam ei sint data. 20. An possit renuntiare, vel non acceptare sibi debita. 21. An facere donationes remuneratorias. 22. An testari. 23. An aliis largiri, quod sibi subtraxit ex sibi concessis ad usum. 24. Quænam quantitas in Religioso sit gravis. 25. An peccet graviter, si accipiat parva usque ad magnam quantitatem. 26. An impotens restituere, teneatur sibi subtrahere ex rebus datis ad usum. 27. An peccet mutuans res ad usum concessas. 28. An abscondens res, ne Superior de eis disponat. 29. Quid, si Prælatus det licentiam ad expendendum ad usus turpes aut vanos. 30. An hæc licentia sit de se invalida. 31. An subditus, obtenta licentia generali, peccet contra paupertatem, et teneatur restituere tam ipse, quàm accipiens, si expendat in usus turpes. (Vide etiam dicta l. 3, n. 873.) 32. An Superior possit dare licentiam aliquid ludo exponendi. 33. An excuset licentia petita, et injuste negata. 34. An accipiens aliquid à Religioso sine licentia, possit aliquando id retinere. 35. An votum paupertatis possit per consuetudinem abrogari. 36. An Abbatissa possit libere bona Monasterii administrare. An instituere beneficia et ea auferre; necnon conferre Capellanias, etc. 37. De voto *castitatis*. Hic etiam agitur de *clausura* Religiosorum. 38. Ad quid obligetur Religiosus ex voto *obedientiæ*. Et an teneatur subditus obedire sub gravi, si Prælatus non jubeat *in virtute obedientiæ*, vel sub pœna gravi. 39. An teneatur ad ea quæ indirecte pertinent ad Regulam. 40. An ad ea quæ sunt contra, vel supra Regulam. An teneatur assistere morbo contagioso infectis. 41. Quid, si Regula obliget sub peccato. 42. Quid si non sub peccato. 43. An obligentur Religiosi ad nova statuta Capitulorum. 44. An teneantur obedire Prælatis Regulam reformantibus. 45. An Prælati possint præcipere sub peccato actus internos. 46. An Religiosus non obediendo dupliciter peccet. 47. An teneatur obedire, si dubitat, utrum res præcepta sit licita. (Vide etiam l. 1, n. 24.) Quid si habeat opinionem probabilem, quòd non teneatur. 48. An Religiosus valide voveat sine licentia Prælati. 49 An teneatur obedire Prælato jubenti revelare secretum commissum. 50. An Religiosus teneatur ad vota in professione emissa, etiamsi superveniat aliqua notabilis circumstantia non prævisa (Vide etiam l. 3, n. 226.) An valeat licentia impetrata à Prælato inferiori, si à majori fuerit prius denegata. 51. *Moniales* quibus Superioribus teneantur obedire. 52. An abbatissa possit ipsis præcipere, obligando in conscientia. 53. An cum ipsis dispensare in Regulis, et votis. 54. An irritare vota emissa cum suo consensu. 55. An vota novitiarum. 56. Plura notanda circa obedientiam Monialium debitam Episcopo.

57. An Moniales in actu visitationis teneantur revelare transgressiones aliarum Episcopo interroganti. 58. De Confessariis monialium, remissive. 59. Plura notanda de electione Abbatissæ. 60. De Privilegiis Regularium, et Monialium. An Moniales gaudeant Privilegiis Religiosorum ejusdem Ordinis. 61. Et I. An Abbatissæ possint dispensare in jejuniis, Officio, etc. II. An Moniales possint absolvi ab Episcopo? III. An omnes Regulares possint divina peragere tempore interdicti. 62. An laici possint sepeliri in Ecclesiis Monialium. 63. De Privilegiis Regularium circa divinum Officium. 64. An Prælatus possit privilegia limitare.

DUBIUM V. — *Qui possint, vel teneantur ingredi Religionem.* . . Pag. 278

65. Quibus non liceat Religionem ingredi. 66. In qua necessitate parentum prohibeatur filiis, Religiosos fieri. 67. Quando filii jam professi teneantur è Religione egredi ad subveniendum parentibus. 68. An peccent filii Religionem ingredientes, invitis, aut insciis parentibus. (Vide etiam dicta l. 2, n. 50.) 69. Quando prohibeatur parentibus Religionem intrare ob necessitatem filiorum. 70. An liceat relinquere fratres aut sorores in necessitate. 71. An debitis gravati possint Religionem ingredi. Quid, si jam sint professi. 72. Voventes Religionem quando teneantur vel excusentur ingredi. 73. Quando liceat ad aliam Religionem laxiorem vel strictiorem transire. 74. An Parochi possint Religionem ingredi, Episcopo contradicente. 75. An Episcopus possit impedire Clericos à Religione. 76. An, et quando Episcopi possint deserere Ecclesias suas, aut permutare. 77. An peccent graviter parentes, avertendo filios à Religione. 78. An et quomodo aliquis vocatus ad Religionem peccet, si vocationem suam negligat adimplere.

DUBIUM VI. — *Ad quid teneantur Religiosi ejecti, et fugitivi.* 293

79. Ob quas causas possint Religiosi è Religione expelli. 80. Quæ possint acquirere ejecti. Quæ apostatæ. 81. Ad quid teneantur ejecti (an teneantur ad Officium. Vide n. 142. v. Dub. 1.) 82. Ad quid Prælati teneantur erga apostatas, vel ejectos.

CAPUT II. — De statu Clericorum. 295

DUBIUM I. — *De Beneficiis Ecclesiasticis.* . . . . . *Ibid.*

ARTICULUS I. — *Quid, et quotuplex Beneficium Ecclesiasticum.* . . *Ibid.*

83. Quid est Beneficium. 84. Quotuplex est.

ARTICULUS II. — *Quomodo acquirantur, et conferantur Beneficia.* . . 296

85. Quibus modis acquirantur beneficia. 86. Quinam sint proprii collatores beneficiorum. 87. Quid, et quotuplex sit jus patronatûs. 88. Quando Patronatus teneatur præsentare. 89. An pendente lite currat tempus præsentationis. 90. Quid faciendum si multi præsententur. 91. An peccent graviter non præsentantes digniores ad beneficia. Certum est de promoventibus ad Cardinalatus, et Episcopatus. 92. Id certum est etiam de Episcopis non eligentibus digniores ad Parochias. 93. Quid, si electio fiat ad beneficia simplicia. (usq. ad 96.) 97. An patroni non præsentantes digniores peccent graviter. 98. An ad idem teneantur resignantes. 99. Verior sententia. 100. An eligendi digniores ad Prælaturas regulares. 101. Vera sententia. 102. An electio digni, omisso digniori, sit valida. 103. Probabilior sententia. 104. An

Episcopi digniores sint transferendi ad majores Ecclesias. Et hîc, an translatio Episcoporum vetetur jure divino. 105. Quid, si adsit justa causa, 106. An eligentes minus dignum teneantur ad restitutionem. Et cui. 107. An sententia negativa sit probabilis. 108. An teneantur ad restitutionem id suadentes. (Vide etiam dicta l. 3. num. 585.) 109. Quid, si beneficium conferatur per concursum. 110. An eo casu minus dignus electus teneatur resarcire damnum Ecclesiæ, vel digniori. 111. An examinatores teneantur denunciare digniores.

ARTICULUS III. — *Quæ intentio, et qualitates requirantur ad Beneficium accipiendum.* . . . . . Pag. 311

112. Quænam qualitas requiratur in eo, cui beneficium co[illegible]ar. 113. An requiratur in eo, voluntas clericandi. Quomodò peccet recipiens beneficium simplex cum animo ducendi posteà uxorem. 114 An peccet graviter recipiens beneficium curatum cum animo dubio suscipiendi Sacerdotium intra annum.

ARTICULUS IV. — *An liceat habere plura Beneficia, et quinam Beneficiarii teneantur ad Residentiam.* 313

115. An et quando liceat habere plura beneficia. Vide alia apud Busembaum. 116. Quotuplicia sint beneficia. Et quæ sint incompatibilia. Et an obtento secundo Beneficio quomodocumque incompatibili, vacet primum. 117. An pluralitas beneficiorum sit vetita de jure divino, vel ecclesiastico. 118. Quæ causæ cohonestent pluralitatem beneficiorum. 119 De obligatione *residentiæ*. Vide quæ habentur apud Busembaum. 120. Quinam beneficiarii ad residentiam obligentur. 121. De *residentia Pastorum*. Quæritur I. An curati teneantur residere jure divino. 122. Quid notandum circa residentiam Episcoporum. 123. Quid circa residentiam Parochorum. Dubitatur 1. An Parochi indigeant licentia in scriptis. Dubitatur 2. An Parochi habentes justam causam possint abesse per duos menses sine licentia. Quid, si urgeat aliqua necessitas. Quid, si absint per modicum tempus. 124. Quæritur II. Quo in loco beneficiarii teneantur residere. Et præsertim ubi Episcopi. Et ubi Parochi. 125. Quæritur III. Quænam causæ excusent Pastores à residentia. Et I. De causa *charitatis*. II. De causa *necessitatis*. III. De causa *obedientiæ*. IV. De causa *utilitatis*. 126. Quæritur IV. Quando, et quomodo Pastores non residentes teneantur restituere fructus beneficiorum. 127. Dubitatur 1. Quid, si absint cum justa causa, sed sine licentia. Dubitatur 2. Quid, si eorum absentia sit sine culpa. Dubitatur 3. Quid, si resideant inutiliter. Et an Parochi teneantur per se exercere munia principaliora. Dubitatur 4. An non residentes teneantur integros fructus restituere. (Vide etiam dicta lib. 3, n. 673.) 128. Quibus debeant restitui fructus à non residentibus. 129. Plura hîc de *residentia Canonicorum*. 130. Quænam causæ excusent Canonicos ab assistentia chori. Et I. De causa *infirmitatis*. Dubitatur 1. An per se excusentur Septuagenarii. Dubitatur 2. An cæci, et surdi. II. De causa *necessitatis*. Quid, si quis absest à choro ob excommunicationem incursam. Quid, si Ecclesia sit interdicta. Quid, si polluta. An Canonici irregulares amittant distributiones, et fructus præbendæ. III. De causa *utilitatis*. 131. Quid de Canonico Pœnitentiario. Quid de Theologo, et Examinatoribus, visitatoribus etc. 132. Quid de Canonicis docentibus. An Parochi docentes gaudeant eodem privilegio. Quid de Canonicis, et Parochis studentibus.

ARTICULUS V. — *Quibus modis Beneficia amittuntur.* 339

133. Quibus modis amittuntur beneficia. 134. Quid, et quotuplex resi-

gnatio. 135. Quid requiritur, ut valeat resignatio conditionata. (Vide dicta lib. 3, ex n. 81.) 136. Quid de permutatione beneficiorum. (Vide etiam lib. 3. ex n. 72.)

ARTICULUS VI. — *Quid, et quotuplex sit pensio.* . . . . . Pag. 341

137. Quid, et quotuplex sit pensio. 138. A quo et quanta possit pensio designari. 139. An pensionarius possit de illa libere disponere. (Vide dicta l. 3. n. 491. V. Qu. VI)

FINIS INDICIS TOMI TERTII.

THEOLOGIA

MORALIS.

EX TYPIS L. GAUTHIER.

THEOLOGIA

MORALIS

BEATI A.-M. DE LIGORIO.

EDITIO NOVA EMENDATA,

CUI NOTÆ ACCEDUNT AMPLISSIMÆ

CURA ET STUDIO

DOMINI RECEVEUR,

PROFESSORIS IN SORBONA.

TOMUS QUARTUS,

DE HORIS CANONICIS,
DE ACTIBUS HUMANIS, DE PECCATIS, DE SACRAMENTIS IN GENERE,
DE BAPTISMO ET CONFIRMATIONE.

PARISIIS,
APUD GAUTHIER FRATRES ET SOC., BIBLIOPOLAS,
IN VICO NOMINE HAUTE-FEUILLE, N.° 18;
ET VESONTIONE APUD EOSDEM.

1833.

THEOLOGIA MORALIS.

LIBRI QUARTI

CAPITIS SECUNDI DUBIUM II.

DE HORIS CANONICIS.

ARTICULUS I.

Qui obligentur ad Horas?

140. Quinam Clerici teneantur ad Officium? Qualem partem Officii teneantur dicere Subdiaconi ea die qua ordinantur? Et an Subdiaconus qui Officium recitavit ante ordinationem teneatur repetere? — **141.** An teneantur ad Horas canonicas omnes Religiosi et Moniales? — **142.** An Religiosi non constituti in sacris, et Moniales non dicentes Officium in Choro teneantur recitare privatim? Dub. I. An teneantur ad Officium Religiosi ejecti? Dub. II. An profugi? Dub. III. An ad triremes damnati? An degentes extra Claustra? — **143.** Not. 1. An, et quando Religiosi teneantur recitare in Choro? Quid si sint occupati? Not. 2. An peccent graviter Prælati negligentes Officium recitari in Choro? An teneantur Episcopi recitare in Choro? Not. 3. An teneantur supplere omissa, qui plura non percipiunt, ut Choro inserviant? An ad peccandum graviter in Choro sufficiat omissio minoris partis, quàm in Officio privato? — **144.** De Obligatione Beneficiariorum circa Officium. An Beneficiarius ordinatus per metum gravem teneatur ad Officium? *Vide alia apud Busemb.* — **145.** Qu. I. Quot peccata committat Sacerdos beneficiatus Officium omittens? Qu. II. An Beneficiarius graviter peccet omittendo Officium, si velit fructus restituere?

140. — « Resp. Clerici Majorum Ordinum etiam suspensi, » excommunicati, degradati, tenentur tum jure Ecclesiastico, » tum generali consuetudine Ecclesiæ.

« Dixi *Majorum Ordinum;* quia Minorum non tantùm non ad » Horas, sed neque ad psalmum *Miserere* tenentur, quem, vel » simile quid, cùm Episcopus primam Tonsuram conferens in- » junxit, non videtur obligare, nisi ut vel tantùm fiat aliquoties, » vel per modum consilii. *Less. l.* 2. *c.* 37. *d.* 9. *n.* 47.

Unde resolvuntur hi casus :

« 1. Tenetur ad Horas, qui cum dispensatione Papæ duxit » uxorem ; nisi in hoc ipso sit dispensatus : quia dispensatio, » utpote odiosa, strictè est explicanda, et ipse caracterem retinet. » *Bon. et Az. l.* 10 *c.* 5. contra alios.

« 2. Clericus incipit obligari à puncto Subdiaconatûs suscepti : » et quidem ad Horas respondentes horæ, qua ordinatur. *Bon.* » *tr. de Horis q.* 1. *punct.* 5. ex communi. Hinc dicit *Croix l.* 4. » *n.* 1187 *cum Azor. et Stoz.* teneri Subdiaconum die quo ordinatur ad Horam, quæ tunc dicenda esset in Choro. Unde, si ordinatur hora undecima, ait *Croix* cum *Bonart.* probabile esse teneri tantùm ad Vesperas, cùm eo tempore regulariter aliæ Horæ jam persolutæ sint in Choro. Sed huic opinioni non acquiesco, quia verius Ordinatus tenetur ad Horam, quæ respondet ad horam, in qua contrahit obligationem ; quapropter regulariter tenetur recitare ab Hora sexta, ut rectè ait *P. Conc. t.* 2. *p.* 397. *n.* 5. cui adhærent. *Pal. et Gobatus.*

An autem Subdiaconus qui recitaverit partem illam ante Ordinationem, suæ obligationi satisfecerit? Negant *Tourn. t.* 1. *p.* 619. *et Croix l.* 4. *n.* 1187. *cum Bon. Pal. etc.* tum quia debito nequit satisfieri antequam contrahatur ; tum quia Ecclesia exigit Officium à Subdiaconis, ut nomine ejus illud persolvant : at qui non est adhuc Subdiaconus, nequit nomine Ecclesiæ Officium recitare. Affirmant verò *Tamb. Dec. t.* 2. *c.* 5. *n.* 9. *et Lugo, Trull. et Gob. ap. Dian. p.* 6. *tr.* 6. *R.* 38. et probabile putant *Croix l. c. et Viva q.* 3. *a.* 1. *n.* 8. quia benè potest debitum illud anticipatè solvi, quod certò moraliter est contrahendum. *Prima* sententia videtur probabilior, quia Ecclesia exigit Officium à Subdiacono, ut nomine ejus illud persolvat : at qui non est Subdiaconus, neque ab Ecclesia, ut publicus Minister destinatus, non potest nomine Ecclesiæ recitare, neque Orationem publicam efficere. Sed huic posset responderi, quòd Sacerdos excommunicatus nec etiam potest orare nomine Ecclesiæ, neque Orationem publicam facere, et hic utique tenetur Officium recitare, et recitando benè satisfacit ; ergo ad satisfaciendum non est opus, ut recitans nomine Ecclesiæ oret : Unde adhuc probabile puto secundam sententiam.

141. — « Resp. 2. Omnes Religiosi professi, ad chorum destinati, utriusque sexûs, obligantur ad Horas : idque ex antiqua, » et recepta consuetudine ; quam tamen quidam, ut *Aragonius*, » putant non obligare tam strictè, ut peccent mortaliter, si bis, » terve omittant. Et de monialibus dubitat *Caj. Med. Arm.* » *Dian. tr.* 12. *R.* 17. Imò eas (atque adeo omnes Religiosos » Sacris non initiatos) non teneri sub onere peccati absolutè, sed » nimis laxè docet *Petrus March.* apud *Dian. p.* 9. *tr.* 6. *res.* 7. » contra aliorum communem et veram sententiam, quæ docet, » teneri secundùm suas regulas et consuetudines. *Bon. q.* 2. *p.* » 2. *n.* 5. *ex Azor. Less. Malder.*

Unde resolves :

« 1. Non tenentur ad Horas 1. Novitii, 2. Conversi, 3. Mili-» tantes, Hospitalarii, et cæteri Choro non destinati. *Trull. l.* 1. » *c.* 7. *d.* 12. §. 1. *n.* 5.

« 2. Is, qui ex una Religione transit in aliam, in qua non est » hæc consuetudo, non tenetur, quia consuetudo non obligat, ubi » non est recepta. Ita *Suar. et Laym.* Idem dic de Religioso ejecto, » vel qui dispensationem obtinuit perpetuò vivendi extra Monas-» terium, quia, etsi maneat Religiosus, non tamen regularis. Ita » probabiliter *Sotus, Sanch. Bon. d.* 1. *q.* 2. *p.* 2. *n.* 4. *etc.* contra » *Suar.*

Hîc confert aliqua prænotare de institutione Divini Officii. Horæ Canonicæ, ut fertur, saltem quoad substantiam, institutæ fuerunt tempore Apostolorum, ut indicatur *Actor.* 2. ubi narratur, quòd Fideles erant *perseverantes in fractione panis et orationibus;* id est *in psalmis, hymnis, et canticis spiritualibus cantantes et psallentes*, juxta Apost. *ad Eph.* 5. Idque clariùs significavit Clem. Papa I. *l.* 8. *Constit. Apost. can.* 34. ubi suis Clericis sic præcepit : *Precationes facite manè, hora tertia, sexta, et nona, et vesperè, atque ad galli cantum.* Gelasius autem I. ut ferunt *Azorius et Fill.*, publicam legem constituit, qua Clerici septies in die preces Canonicas persolvere cogerentur. Quoad verò pertinet ad Breviarii formam, refert Radulphus, ineunte Sæculo XIII. in ÆEde Pontificia illud breviatum fuisse, et ideo *Breviarium* appellari. V. alia apud *Thomassin. Disc. Eccl. p.* 4. *l.* 1. *c.* 40.

142. — Primo loco oportet hîc plura adnotare de obligatione Religiosorum recitandi Officium, et deinde de recitatione in Choro. Ante omnia illa, magna quæstio occurrit, an Religiosi non constituti in Sacris, et Moniales teneantur sub gravi recitare quotidie Officium, saltem privatè? *Prima* sententia negat, et hanc tenent *Bordon. in Consil. R.* 30. *Arm. v. Horæ, Sa cod. verbo n.* 1. item *Marcant. Martin. à S. Jos. Castro, Anton. à Sp. S. Jo. Med. ap. Salm. tr.* 16. *de Hor. Can. c.* 2. *n.* 16. *et* 17. et probabilem putat *Less. Res. Cas. post p.* 2. *D. Th. v. Horæ casu* 14. Ratio, quia, licèt in hoc adsit consuetudo, non tamen constat, ut dicunt *Caj. Led. Palac. etc. ap. Sanch. Cons.* 7. *c.* 2. *d.* 3. *n.* 4. eam fuisse introductam à Religiosis cum animo graviter se obligandi. *Secunda* sententia censet non peccare graviter Religiosos et Moniales, quæ aliquoties tantùm et non frequenter Officium omittunt. *Tertia* verò sententia communis, quam sequimur, et tenent *Less. l.* 2. *c.* 37. *n.* 47. *Sanch. Conf. l.* 7. *c.* 2. *dub.* 3. *Anavl. pag.* 190. *n.* 18. *Salm. l. c. n.* 19. *et P. Conc. t.* 2. *p.* 399. *ex num.* 3. *cum S. Anton. Gonet. Pal. Tamb. Diana, Vasq. ac aliis*, item. *Laym. tr.* 6. *n.* 1. *et* 2. qui contrariam rejicit; *et Reg. apud Tamb. l.* 2. *c.* 5. *Dec.* §. 1. *n.* 13. vocat temerariam; ac *Diana* prorsus improbandam, refertque *Cont. Tourn. t.* 1. *pag.* 625. P. Mutium Vitteleschi Præp. Gen. Soc. JESU anno 1625. prohibuisse, ne quis suorum opinionem illam doceret ut proba-

bilem: et eamdem reprobatam fuisse ab Universitatibus Hispalensi, Conimbricensi, etc. Necnon jussu Pontificis ipsam erasam fuisse à libro *Emman. Sa.* Nostra autem sententia docet, quòd ipsi tenentur sub gravi officium quotidie recitare, ex consuetudine jam præscripta. Nec valet dicere, quòd non constet ipsam introductam fuisse à Religiosis animo se obligandi sub gravi: nam ex regula generali, pro eo stat possessio, pro quo stat præsumptio: Cùm autem consuetudo hæc universè à Religiosis, et Monialibus cum magno incommodo constanter observata fuerit, et Prælati graviter semper reprehenderint eam non servantes: id sufficientem præbet præsumptionem, quòd ipsi recitantes talem consuetudinem verè introduxerint animo se obligandi: Si igitur præsumptio stat pro obligatione, pro ea stat quidem etiam possessio. Vide dicta in simili casu de abstinentia à lacticiniis *l.* 3. *n.* 1009. *v. Dubitatur III.* Concedunt autem communiter DD. 1. quòd Prælati, etiam inferiores, possint ex causa, putà studiorum, et simili, dispensare sicut in aliis observantiis cum suis subditis, ut non recitent Officium. Ita *Salm. n.* 29. *cum Less. Garc. Vill. Tamb.* Concedunt 2. quòd, si in aliqua Religione constaret non esse talem consuetudinem, talis obligatio in illa non esset: *Salm. ibid. cum Bon. Caj. Sanch. etc.* De Privilegiis autem Religiosorum circa Divinum Officium, vide dicta n. 63.

Dubitatur 1. an Religiosi ejecti per sententiam, teneantur ad Officium? Affirmant *Cabass. T. I. l.* 1. *c.* 21. *n.* 18. *Conc. t.* 2. *pag.* 403. *n.* 16. *Anacl. pag.* 191. *n.* 23. *cum Azor. et Nav.*, quia ipsi retinent statum, et adhuc Religiosi reputantur. Sed non improbabiliter negant *cum Busemb. Sanch. de Matr. l.* 8. *D.* 8. *n.* 11. *Less. l.* 2. *c.* 37. *n.* 50. *cum Soto, et Laym. l.* 4. *tr.* 1. *c.* 4. *n.* 2. qui hanc tutam vocat sententiam. Ratio, quia in eis jam extincta est essentia statûs Religiosi, cùm non ampliùs teneantur ad vota, ut supponit *Sanch.* tanquam certum; nec sit in potestate eorum ad Religionem redire.

Dubitatur 2. an Religiosi profugi obligentur ad Officium? Negat *Bon. de Hor. Can. D.* 1. *q.* 11. *p.* 2. *n.* 6. et probabile putat *Tamb. l. c.* quia (ut dicunt) isti constituuntur in statu, cui non convenit recitatio Horarum. Sed meliùs *Less. l.* 2. *c.* 37. *n.* 50. *et Conc. p.* 403. *n.* 15. docent teneri. Ratio, quia sicut ipsi non amittunt statum Religiosum, ita ab illius oneribus non eximuntur.

Dubitatur 3. an Religiosi ad triremes damnati teneantur Horas recitare? Affirmat *Laym. c.* 4. *num.* 2. *cum Nav. Rodr. Suar. Azor.* saltem pro diebus quibus non remigant; quia hi manent Religiosi. Sed communiùs negat *Cabass. l.* 1. *c.* 21. *n.* 18. qui tamen ait teneri Clericos constitutos in Sacris, sed de utrisque negant *Spor. p.* 60. *n.* 9. *Less. l.* 2. *c.* 37. *n.* 45. *Sot. l.* 19. *q.* 5. *art.* 3. *Sanch. de Matr. l.* 8. *D.* 8. *n.* 11. *Conc. t.* 2. *pag.* 403. *n.* 17. *et Salm. c.* 2. *n.* 4. *cum Pelliz. Diana, etc.* Ratio, tum quia talis recitatio videretur cedere in dedecus Ordinis Religiosi; si in illa damnatorum turba statum suum ostenderent; tum quia in eo

tam miserabili statu non videntur ipsi hoc onere gravandi. Religiosi autem ex licentia degentes extra Claustra, ad Officium tenentur, ut *Concina pag.* 403. *n.* 15. *cum Suar.* (contra *Bonac. p.* 3. *n.* 4. *etc. ap. Busemb.*)Sicut etiam in carcere detenti, ut *Sporer loc. cit.*

143. — Hîc autem plura opus est adjicere, quæ pertinent ad recitationem Religiosorum in Choro. Notandum 1. quòd nullus Religiosus, aut Monialis in particulari tenetur sub gravi Horas dicere in Choro; ut communiter docent *Conc. t.* 2. *p.* 377. *n.* 4. *Anacl. pag.* 191. *n.* 21. *Viva de* 1. *Pr. q.* 3. *art.* 1. *n.* 6. *et Salm. c.* 1. *n.* 5. *cum Suar. Pal. Bonac. Pell. Tamb. etc.* Modò tamen Chorus non tollatur, ut benè advertunt *Viva et alii.* Paucitas autem Religiosorum excusat totam Communitatem à Choro. Ideo nisi adsint ad minus quatuor expediti, non est obligatio Chori, ut dicunt *Wigandt de Hor. Can. p.* 429. *n.* 84. *R.* 2. *Tamb. Dec. l.* 2. *c.* 5. §. 1. *n.* 12. *Holz. t.* 1. *pag.* 448. *n.* 471. *Ronc. de Hor. Can. p.* 144. *q.* 1. *Salm. n.* 6. *cum Pell. Bordon. etc.* Diximus *expediti*, nam si sint infirmi, vel legitimè occupati, nec etiam si quatuor sint, ad Chorum obligantur. Probabiliter autem putant *Viva d. n.* 6. *Salm. ibid. cum Pell. et Anton. à Sp. S.* (contra *Wigandt pag.* 430.) sufficere ad satisfaciendum Choro, ut soli Novitii intersint, quia ipsi in favorabilibus reputantur ut Religiosi. Hîc obiter nota cum *Conc. p.* 337. *n.* 3. quòd ex justa causa licet Religiosis aliquando recitare Horas in Sacristia.

Notandum 2. quòd graviter peccent Prælati, qui ex negligentia permittunt, ut omittatur recitari pars notabilis in Choro, uti communiter docent *Suar. de Rel. lib.* 4. *c.* 10. *n.* 3. *Concina tom.* 2. *pag.* 385. *n.* 19. *Salm. c.* 1. *n.* 14. *cum Pal. Pelliz. etc.* contra *Bordon. et alios*, quorum sententia non videtur mihi probabilis: quia, si non dubitatur de præcepto dicendi Horas in Choro, nec dubitari debet violari præceptum, si pars notabilis Officii omittatur. Episcopi tenentur invigilare, ut Officium à Canonicis in Choro persolvatur, et ritè. Cæterum, per se loquendo, non tenentur Episcopi Choro interesse ne Festis quidem diebus; tum quia hæc est consuetudo, tum quia ipsi gravioribus negotiis vacare debent. Ita *Viva de Rest. q.* 7. *art.* 9. *n.* 14. *vers. Dico tertio*, *cum Val. Fill. et Bon.* ex *D. Th.*, qui 2. 2. *q.* 91. *art.* 2. *ad* 3. sic docet. *: Prælati non debent cantibus insistere ne per hoc à majoribus retrahantur.*

Notandum 3. quòd in Choro non tenentur omissa supplere, ii, qui dum alii cantant, parant aut transferunt libros, perquirunt psalmos, pulsant organa, aut campanas, vel alia Choro necessaria peragunt; tunc enim per socios suppletur, quod ipsi fortè non satis percipiunt. Ita communiter cum *Bus. infra n.* 155. *Azor. lib.* 10. *c.* 13. *q.* 2. *Salm. cap.* 1. *nu.* 197. *nu* 19. *Anacl. p.* 52. *Laym. cap.* 5. *n.* 7. *cum Sot. Sylvest. et Henr. ac Croix lib.* 4. *n.* 1300. *cum Valent. Reg. Escob. et Gobat.* Contra *Pal. p.* 4. *n.* 7. *Bonac. p.* 2. §. 1. 13. *cum Nav. Vasq. Sa, Fill. etc.* qui dicunt hoc satisfacere quidem assistentiæ Chori quoad distributiones lucrandas, sed teneri ad

supplendum, si non attenderint ad ea, quæ interim sunt recitata. Et idem sentit *Holzm. pag.* 448. *n.* 471. qui tamen excusat, si modica sit materia, putà quæ ad integrum psalmum non pertingat. Sed satis probabilis est prima sententia, eo quòd dum aliquis occupatur in rebus ad Officii celebritatem pertinentibus, totus Chorus pro eo supplet; prout qui Missæ inservit, censetur eam audire, dum in re necessaria paranda attendit, ut dicunt *Tolet. et Rodr. apud Laym. l. c.* qui notat idem docere *Sotum, Nav. Arag. et Rodr.* de eo, qui Choro alternatim respondet, organum pulsando, quin versiculum suæ partis proferat: Sed huic non acquiesco, cùm rectè doceat *Bon. l. c. cum Molfes.* Officium tunc integrè non recitari, quia organum verba non profert. Probabiliter verò satisfacit, qui dum alii recitant, tussit, vel excreat, etiamsi integer psalmus interim dicatur, ut ait *Croix d. n.* 1300. *cum Sanch.* et *Gob.* Item probabiliter. *ib. Sanch. Escob. et Diana* excusant eum qui in Choro perlegit lectionem, ne erret, alioquin erraturus; hæc enim causa satis excusat ab illa levi omissione.

Sentiunt autem *Salm. cap.* 1. *n.* 17. *cum Suar. Pelliz. etc.* in omissione recitationis in Choro minorem Officii partem sufficere ad peccandum graviter, quàm in recitatione privata. Sed probabiliter id negant *Bon. p.* 1. *n.* 3. *et Holzm. p.* 448. *n.* 471. *cum Thamb. et Bambest.* qui dicunt illam tantùm esse omissionem gravem in Choro, quæ gravis est in Officio privato.

Notandum 4. quòd ex Bulla S. Pii V, *A Nobis*, omnes qui utuntur Breviario Romano deobligantur recitare in Choro Officium B. V. Mariæ, Defunctorum, et psalmos pœnitentiales: præcipitur verò ibidem servari consuetudinem hæc Officia recitandi in locis ubi viget. Hæc autem obligatio extra Chorum non afficit singulos privatos, sed tantùm Communitatem, ut rectè aiunt *Conc. pag.* 385. *n.* 21. *et Holzm. pag.* 450. *n.* 474. *cum aliis.*

141. — « Resp. 3. Beneficiati, quotquot habent jus in re, et » plenum dominium Beneficii, si fructus percipiant, vel percep- » turi sint, tenentur ad Horas, *Less. et Laym. l.* 4. *tr.* 2. *c.* 4. *n.* » 1. ex communi, et *Conc. Later.* sub Leone X. Ratio est, quia » Beneficium datur propter officium.

Unde resolves:

« 1. Non tenentur ante acceptam possessionem, nec si sine sua » culpa fructus nullos percipiant, nec percepturi sint. *Laym. l.* 4. » *c.* 5. *n.* 3. quia non habent Beneficium secundùm omnem effec- » tum. * (*Hoc certum est. Vide dicta de Rest. l.* 3. *n.* 564.) * » Videntur tamen pro ratione fructuum teneri ad aliquoties le- » gendum. *Trull, l. c.*

« 2. Tenetur is qui etsi (sive sine sive cum sua culpa) non » recipiat omnes suos fructus, recipit tamen tantam partem, quæ » sufficit ad sustentationem. *Bon. d.* 1. *q.* 6. *p.* 3.

« 3. Tenentur ii, qui primo, aut etiam secundo anno non per- » cipiunt fructus, eò, quòd assignentur fabricæ, vel præcessori

» mortuo : quia etiam ipsi mortui fruentur eodem privilegio, et » sic pro tota vita satisfaciunt fabricæ. *Bon. p. 4. n. 22. Laym. » c. 5. Suar. Regin. etc.* Contraria tamen sententia non est im- » probabilis. * (*Et probabilem vocant Salm. de Hor. Can. c. 2. » n. 45. cum Fill. Bon. Villal.*) * et negat *Less. cum Caj.* se talem » damnaturum, eò quòd vel resignare, vel mori ante possit, et » sic non frui anno gratiæ. *Laym. l. c. Pal. Trull. dub.* 13. §. 3.

« 4. Tenentur et ii, qui habent Beneficium tenue, octo v. g. » vel decem aureorum; quia jura omnibus indistinctè obligationem » Horarum imponunt, sicut iis, qui sunt in majoribus ordinibus. » Ita probabiliter, *Sylo. Azor. Suar. Pal. Bon. d. 1. q. 2. n. 17.* et » communis contra *Sot. Less. Rodr. et Dian. R. 9. Mald.* qui » dicunt, si habet Beneficium tam tenue, ut tertiam partem me- » diocris sustentationis alicujus Clerici non adæquet, non teneri. » Vide *Dian. l. c. Escob. tr. 5. E. 7. c. 13.* quorum sententiam » non damno. * (*Vide dicta l. 3. n. 674.*) * Vide *Trull. l. 1.* » *c. 7. dist. 12. §. 5.* ubi notat, eum, qui habet plura Beneficia » tenuia, ex quibus competentiam habeat, teneri ad Horas.

« 5. Non excusatur, qui primis annis parum recipit, eo quòd » fructus expendat in substitutum; quia Horarum onus Beneficio » annexum est, et personale, cum quo sponte acceptatur. *Bon. l.* » *c. ex Az. Vasq. Fill. etc.*

« 6. Si filius à patre coactus ad statum Ecclesiasticum, perci- » piat ipse fructus, tenetur ad Horas; secus, si percipiat pater; » hic verò ad restitutionem obligatur. *Laym. c. 5. n. 2. ex Less.* » *l. 2. c. 34. d. 31.*

Idem tenent *Tourn. t. 1. pag. 618. in fin. et Conc. t. 2. p. 40.* Modò metus sit gravis; quo cessante (ait *Tourn.*) tenetur iste Clericus quamprimum Beneficium renunciare.

Quæritur autem hîc, an qui per metum injustè incussum Or- dinem Sacrum suscepit, teneatur Officium recitare? Affirmant *Conc. pag. 397. n. 4. cum S. Anton. Sylo. Ledesm. Comit. et aliis,* quia metus non tollit voluntarium. Sed probabiliùs negant *Tourn. d. n. 618. cum Suar. et Henr. à S. Ign. Sanch. de Matr. l. 7. D. 2. n. 7. Pal. tract. 7. D. 2. p. 1. §. 1. n. 1. cum Nav. et Sa, Salm. tr. 8. c. 6. n. 50. cum Bon. Azor. Dic. etc.* Ratio, quia licèt metus non tollat voluntarium, Ecclesia tamen rationabiliter non censetur velle obligare ad onus Officii, nisi eos qui omnino sponte Or- dinem suscipiunt. Et ideo tales per metum gravem ordinati nec etiam ad castitatem tenentur, ut dicunt *Salm. l. c. n. 46. cum AA. cit.* utque diximus *de Voto lib. num. 197. vers. Sed quæstio,* et dicemus *l. 6. n. 811.*

« 7. Probabile est, eum, qui non residet ex legitima licentia, » vel dispensatione, ideoque fructus non recipit, non teneri ad » Horas; quia obligatio hæc est propter sustentationem datam. » *Trull. l. 1. c. 7. d. 13. §. 3. ex Sanch.* etc.

« 8. Non tenentur qui habent præstimonia, quæ solent dari » adolescentibus in subsidium studiorum, eo quòd non sint propriè » dicta Beneficia. Ita *Med. Garz. et Less.* contra *Nav. Sot. et*

» *Rodr.* Tamen rectè monet *Laym. c.* 5. *n.* 6. considerandam ra-
» tionem præstimoniorum : Si enim dentur in titulum perpetuum
» et habeant annexum aliquod obsequium spirituale, quod per
» Laïcum expediri nequit, esse Beneficia Ecclesiastica, prom-
» deque obligare ad Horas; secus, si consistant in solo temporali
» obsequio. Similiter non tenentur pensionarii, cùm pensiones
» non sint propriè dicta Beneficia, ut *dub. præc.* videri potest.
» Quod limitat *Escob. t.* 5. *E.* 6. *c.* 3. *ex Palao*, si fruantur pen-
» sione ob sæcularia obsequia : secus, si titulo Clericali : * (*Vide*
» *n.* 138.) * Denique neque tenetur Coadjutor, si non adminis-
» trat; quia obligatio tenet proprietarium, *Pal. Escob. loc. cit.*
» V. *Laym. c.* 5. *n.* 9. * (*Est commune cum Salm. c.* 2. *n.* 29.) *.

« 9. Etsi habens plura Beneficia satisfaciat unica recitatione
» Horarum, tenetur tamen tot facere commemorationes quot sunt
» Beneficia, seu patroni Beneficiorum; quia par est omnino ratio.
» *Bon. Trull. l. c. n.* 27.

145. — Quæritur I. An qui tenetur ad recitationem officii titulo Beneficii, et titulo Ordinis Sacri, omittendo illud, committat duo peccata? Tria hîc ut certa supponenda : Certum est 1. quòd iste peccat utique contra Religionem ratione Ordinis sacri, propter quem Ecclesia cum obligat ex motivo Religionis ad Horas recitandas. Certum est 2. quòd Beneficiarius omittens Officium semper peccat contra Religionem, etiamsi non habeat Ordinem sacrum, et etiamsi velit fructus restituere, ut dicemus mox infra in quæst. seq. Certum est 3. quòd talis Beneficiarius, si omittat Officium, et nolit restituere fructus, peccabit non solùm contra Religionem, sed etiam contra justitiam, quia Officium negligendo non potuit fructus acquirere, ut dicunt *Salm. tr.* 16. *c.* 2. *n.* 32. juxta sententiam, quam tenent ut veram *Sotus, Suarez, Azor. etc. ac Croix l.* 4. *n.* 1216. (Quidquid dicant alii *ib.*) Id enim patet ex Concilio Lateran. relato *d. l.* 3. *n.* 663. ubi dicitur : *Qui Officium non dixerit, fructus suos non faciat.* Sed difficultas est, an Beneficiarius volens fructus restituere, peccet contra justitiam, etiamsi officium omittat animo restituendi fructus? *Prima* sententia affirmat, et hanc tenent *Laym. l.* 4. *tr.* 1. *c.* 4. *n.* 5. *in fin. Sanch. de Matr. l.* 9. *D.* 15. *n.* 6. *in fin. Bonac. D.* 1. *q.* 5. *p.* 1. *n.* 4. *et Less. l.* 2. *c.* 37. *n.* 52. Ratio, quia licèt Beneficium principaliter detur pro sustentatione Beneficiarii, attamen datur cum pacto recitandi Officium; morale enim axioma est, Beneficium propter officium conferri; unde Beneficiarius, omittendo Officium peccat contra justitiam, quia pactum non servat. *Secunda* verò sententia probabilior, quam tenent *Pal. D.* 2. *p.* 5. *n.* 3. *cum Henriq. et Garc. Anacl. p.* 192. *n.* 30. *Holzm. pag.* 441. *n.* 457 *Diana. p.* 2. *tr.* 12. *R.* 22. *cum Salas, et Homobon. Salm. tract.* 16. *c.* 2. *n.* 32. *cum Salaz. Anton. à Spir. S et Trull.* tenet peccare quidem Beneficiarium contra Religionem, cùm Ecclesia, imponendo illi onus Officii, imponit ex motivo Religionis, non autem contra justitiam, nam ut posset dici beneficiarium peccare contra justitiam, probandum esset pactum inter Beneficiatum et Fundatorem, vel Ecclesiam. Sed hoc

pactum neque habetur respectu Fundatorum, ut rectè dicunt *Filliuc. tract.* 23. *n.* 157. *et Holzm. l. c.* Aliàs (ut ait idem. *Holzm. pag.* 443. *n.* 462. *v. Instabis, cum Less. l.* 2. *c.* 34. *n.* 180.) non potuisset Ecclesia eximere Beneficiarios non recitantes primo semestri ab obligatione restitutionis. Neque habetur pactum respectu Ecclesiæ, cùm illud nullo jure, aut ratione probetur. Donec igitur de hoc pacto non constet, nequit dici Beneficiarium omittentem Officium cum intentione restituendi fructus peccare contra justitiam. Nec obstat, beneficium dari propter Officium; nam bene respondet, *Palaus*, quòd Beneficium non datur ab Ecclesia sub obligatione justitiæ, sed Religionis, cùm obligatio Officii non oriatur ex Beneficio, sed ex præcepto Ecclesiæ ratione Beneficii imposito ex motivo Religionis.

Sed dices : si nullum intercedit pactum cum Beneficiario, qua ratione ipse peccabit contra justitiam, si fructus non restituet, uti supra tanquam certum suppositum est? Respondetur : Peccabit contra justitiam non ratione pacti initi, sed ratione conditionis non impletæ : bene enim potuit Ecclesia Beneficiariis imponere pensum Officii ob motivum Religionis, vel sub conditione non faciendi fructus suos, si non recitaverint, vel sub pœna negativa non acquirendi fructus, si Officium omiserint juxta dicta *l.* 3. *n.* 665. et ut tenent *Viva ibid. et Lugo Resp. mor. l.* 5. *dub.* 6. *num.* 6. *Holzm. d. pag.* 443. *n.* 462. quod valde probabile putat *Azor. p.* 2. *l*, 10. *t.* 14. *qu.* 7. Ideo enim (ait *Holzmann*) Beneficiarii non recitantes ante sententiam tenentur ad fructuum restitutionem, quia hæc, licèt sit pœna, non est tamen pœna positiva, aut privativa, scil. quæ privet fructibus acquisitis, et ad quam sententia requiratur, sed est pœna negativa, nempe quæ negat posse acquiri fructus à non recitantibus, prout si Ecclesia dicat, non concedo tibi fructus nisi Officium recitaveris; (hoc tamen intelligitur, si culpabiliter Officium omittatur; secus verò, si sine culpa gravi, docet *Lugo. loc. cit.*, utque diximus *l.* 3. *n.* 665. *cum Less. Sanch. Concina, et communiori.*) Unde concluditur, respondendo ad quæsitum, quòd si Sacerdos Beneficiarius omittit Officium nolens fructus restituere, peccat contra Religionem, et contra justitiam, cùm retineat alienum quod acquirere non poterat omittendo Officium : Si verò omittit volens fructus restituere, tunc peccat tantùm contra Religionem, non verò contra justitiam, quia tunc alienum non retinet.

Quæritur II. An Beneficiarius omittens Officium peccet graviter, si aliàs habeat animum restituendi fructus Beneficii. Affirmandum utique cum *Lugo Resp. mor. lib.* 5. *dub.* 6. *n.* 2. Ratio, quia datur duplex præceptum, unum antiquum, quo obligantur Beneficiati ad Officium; hic enim fuit finis primarius Ecclesiæ in institutione Beneficiorum, scilicet servitium Ecclesiæ præstandum; aliud novum, ut omittens Officium, fructus restituat. Beneficiatus igitur, etsi fructus restituat, non liberatur obligatione recitationis; Quare, qui Officium omittit sex primis mensibus à receptione Beneficii, non tenetur fructus restituere sed

utique graviter peccat, ut declaravit S. Pius V. in Bulla relata *lib.* 3. *n.* 663.

ARTICULUS II.

Quanta sit hæc obligatio?

146. Quæ culpa sit omittere Officium, vel partem ejus notabilem? — **147.** Quæ sit parva materia in omissione Officii? — **148.** An omissio Horarum sit unum, vel plura peccata? — **149.** Quot peccata committit qui Officium in mare projiciens, redditur impotens ad recitandum? — **150.** Utrùm dubitans an aliquid omiserit, teneatur id recitare? — **151.** Quando Beneficiarii Officium omittentes teneantur restituere fructus? — **152.** Quibus sit applicanda fructuum restitutio? — **153.** Quando possit Beneficiarius a restitutione excusari titulo pecuniæ expensæ?

146. — « Resp. 1. Est tanta, ut peccet mortaliter quisquis » habens hoc onus, Horas, vel notabilem earum partem omittit. » Ita communiter omnes, contra *Angelum, v. Hor , et Richar-* » *dum :* qui dicunt non esse mortale, nisi quis habeat consuetu- » dinem omittendi : quam sententiam *Less.* non audet dicere » probabilem, quòd sit contra torrentem Doctorum. Ratio est, » quia violat præcepium in re gravi pertinente ad virtutem reli- » gionis. * (Et hæc est omnino tenenda cum communi : vide *Salm.* » *de Hor. Can, cap.* 2. *n.* 3. Verius autem est, hanc obligationem » magis provenire ex recepta consuetudine, quàm ex jure positivo. » Ita *Salm. l. c. cum Less. Pal. Suar. etc.*) *

Ex dictis resolvuntur hi casus :

« 1. Non est mortale omittere unum psalmum, lectionem, vel » quid simile, ut habet communis, contra *Nav.*, nec tertiam » partem parvæ Horæ, contra *Azor et Mald.* quia non censetur » pars notabilis. Talem autem dicit *Palaus l.* 1. *p.* 5. esse in Ma- » tutino, quod est æquale uni parvæ Horæ. *Sanch. in sum. t.* 1. *l* » 1. *c.* 18. *n.* 8. dicit tres lectiones cum responsoriis in feriali Of- » ficio esse materiam parvam. In parvis Horis dicit *Fern. Fill. et* » *Laym.* dimidium esse notabilem quantitatem. Vide *Escob. l. c.* » *c.* 13. *n.* 107. ubi docet unam parvam Horam non esse partem » notabilem, respectu totius Officii, quod per modum unius est » præceptum. Verùm hoc meritò rejicitur ab aliis.

» 2. Est mortale, si omittas vel unam integram ex Horis, quæ » sunt septem, Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta » Nona, Vesperæ, et Completorium : vel dimidiam etiam ex » brevioribus, docent *Fern. Regin. Suar. Laym.* contra *Bon. et* » *Less.* vel ex Matutino 9. Lectiones cum responsoriis, ut *Sanch.* » 1. *mor. c.* 18. aut partem æquivalentem Horæ uni minimæ, ut » *Suar. de rel. t.* 2. *l.* 5. *c.* 25. *et Gavantus ;* vel, ut alii, unum » Nocturnum. Vide *Bon. d.* 1. *q.* 2. *p.* 1. *Dian. p.* 2. *t.* 2 *R.* 26. *et* 41.

147. — Quæritur I. quænam sit parva materia in omissione Of-

ficii? *Azor. Nav. Vill. etc. apud Conc. t. 2. pag. 447. n. 4.* tenent peccare mortaliter, qui omittit dimidiam, vel, ut alii dicunt, tertiam partem Horæ etiam parvæ, quia talis pars respectu illius Horæ jam est notabilis materia. Sed probabilius id negant *Less. l. 2. c. 37. n. 52. Bon. D. 1. q. 5. p. 1. n. 2. Contin. Tourn. t. 1. p. 645. v. Dico. 2. cum Suar. Pontas, Van. Roy, item Pal. Garc. Trull. Pell. Led. etc. apud Conc. l. c.* Ratio, quia, licèt illa pars sit notabilis respectu Horæ parvæ, est tamen levis in se, et respectu totius Officii; unde circa gravitatem materiæ, totius Officii quantitas respicienda est; non autem cujuslibet Horæ. Verius enim est præceptum Officii non esse septuplex ex septem Horis dicendis, sed unum præcipiens unicum Officium constans septem partibus, ut patet ex *c. Dolentes. de Celebr. Miss.* ubi præcipitur sub uno præcepto Officium recitari his verbis: « Præcipientes » in virtute obedientiæ, ut Divinum Officium, nocturnum pariter » et diurnum, quantum eis Deus dederit, studiosè celebrent pa- » riter, et devotè. » Propter quod *Pal. D. 2. p. 5. n. 1. Bon. D. 1. q. 5. p. 1. n. 6. Ronc. q. 5. R. 2. pag. 154. Spor. tom. 3. pag. 73. n. 94. Tamb. c. 5. §. 2. n. 11. Elbel. t. 2. pag. 547. n. 367. Holz. tom. 1. pag. 442. n. 455. Salm. c. 3. n. 23. cum Trull. Pell. Leand. etc. Croix l. 4. n. 1220. cum Laym. et Fill.* probabiliter dicunt esse levem materiam omittere minus, quàm integram Horam parvam. Sic etiam *Elbel l. c. et Croix n. 1204. cum March. Pell. Tamb. et aliis,* ratione parvitatis materiæ, probabiliter dicunt non peccare graviter, qui omitteret totas Vesperas Sabbati sancti. Cæterum, ut rectè aiunt *Bus. ut supra, et Mazzotta* (contra *Sot. Escob. Phil. etc. apud Salm. n. 22.*) improbabilis est opinio, quòd una parva Hora, prout Tertia, Sexta, etc. sit levis materia.

Ita etiam tenendum peccare graviter, qui omittit unum nocturnum integrum, ut bene censent *Wigandt pag. 423. Holzm. p. 441. n. 455. Elbel. pag. 539. n. 39. Croix. l. 4. n. 1202 et Concina. pag. 468. n. 5.* cum communi, contra *Leand Vercell. etc. apud. Conc.* Qui putat etiam esse gravem materiam omittere tres Lectiones cum Responsoriis, sed probabiliter huic contradicunt *Sanch. l. 1. Dec. c. 10. n. 7. et Diana. p. 2. tr. 12. R. 41.* Intellige, si Lectiones cum Responsoriis sint tales, ut parvam Horam non adæquent. Unde bene concludunt *Sanch. dub. 11. n. 2. Pal. p. 5. n. 2. Less. c. 37. n. 57. Bon. p. 1. num. 2. et Salm. d. n. 23. cum Trull. Pell. etc.* illam universè censeri parvam materiam, quæ non pertingit ad quantitatem unius integræ Horæ. Immo *Salm. ibid.* admittunt in Officio longiori, putà Dominicæ, adhuc majorem materiam posse esse levem; sed huic non acquiesco, nam sic etiam omissio Horæ parvæ respectu totius Officii Dominicalis posset dici parva materia, quod minimè est admittendum, cùm Hora etiam parva ex communi DD. sensu videatur materia absolutè gravis respectu cujuscumque Officii. Necnon bene addunt *Holzm. et Croix* censeri gravem omissionem, si de Hora parva aliquid nimis modicum diceretur.

148. — « 3. Sive omissio Horarum (abstrahendo à multipli-

» catione actuum voluntatis) sit unum numero peccatum, ut vult » *Bon.*, sive sint plura formaliter, ut docet *Less.*, sive unum » multiplex, ut *Suarez.*, sive unum pluribus æquivalens, ut *Fill.* » loquitur : probabile tamen est in Confessione explicandum, quot » Horæ sint omissæ, eo quòd sit circumstantia tenens se ex parte » objecti, et constituens actum in ratione sua individuali. *Bonac.* » *l. c. n.* 9. *Less. Suar. Fill.*

Hìc igitur quæritur I. Quot peccata committat, qui totum omittit Officium? Alii dicunt committere septem peccata : quia pro singulis Horis diversum adest præceptum ; hancque opinionem probabilem putant *Salm. c.* 3. *n.* 22. Sed verìus dicendum unum tantum peccatum committere. Ita communiter *Less. c.* 37. *n.* 53. *Sanch. c.* 2. *dub.* 12. *n.* 2. *Pal. D.* 2. *p.* 5. *n.* 1. *Bon. q.* 5. *p.* 1. *n.* 8. *Ronc. p.* 154. *q.* 5. *R.* 3. *Tourn. t.* 1. *pag.* 646. *Conc. p.* 483. *n.* 18. *Elb. pag.* 540. *n.* 398. Idemque expressè docet *S. Anton.* 3. *p. tit.* 13. *c.* 4. ubi de hoc veram rationem assignat, dicens : « Qui omittit omnes Horas unius diei, non propterea com» mittere septem peccata mortalia, sed unum, et tantò gravius, » quantò plus de Officio omittit ; quia totum Officium unius diei » cadit sub uno præcepto. » Bene tamen advertit *Elbel. l. c.* quòd si quis omitteret plures Horas ex intentionibus moraliter interruptis, tunc plura committeret peccata.

149. — Quæritur II. Quot committat peccata, qui Officium in mare projiciens redditur impotens ad recitandum? Hæc quidem quæstio pendet ab alia, an omissio volita in causa sit in sese peccatum? In ea quæstione *prima* sententia negat, eamque tenent *Laym. tr.* 2. *c.* 3. *num.* 5. *Azor. tom.* 1. *l.* 4. *c.* 3. *qu.* 4. *p.* 4. item. *apud Salm. tr.* 20. *de Pecc. c.* 10. *n.* 25. *S. Bonav. Pal. Vasq. Fill. Coo. Sayr. Gran. etc.* Ratio, quia talis omissio dum accidit non est voluntaria in se, sed in causa, ideo tantùm in causa erit peccatum. Unde juxta hanc sententiam talis committit unum peccatum tantùm, nempe cùm projicit Breviarium. *Secunda* tamen verior sententia affirmat, et hanc tenet *S. Thom.* 1. 2. *q.* 76. *a.* 3. *ad* 3. *et q.* 77. *a.* 7. *et* 2. 2. *q.* 150. *a.* 4. ubi ait : « Si autem actus præce» dens fuit culpabilis, sic non totaliter aliquis excusatur à peccato » sequenti, quod scil. redditur voluntarium ex voluntate præce» dentis actùs, in quantum scil. aliquis dans operam rei illicitæ » incidit in sequens peccatum. » Et eum sequuntur *Caj. ib. Nav. Man. c.* 16. *n.* 8. *Sanch. de Matr. l.* 9. *D.* 45. *a.n.* 27. *Pal. tr.* 2. *D.* 1. *p.* 3. *n.* 6. *et Salm. n.* 26. *cum Abul. Sot. Med. Lop. Vill. et aliis.* Ratio, quia, licèt ad omissionem peccaminosam requiratur, ut adsit voluntarium, sufficit tamen voluntarium in causa, ut patet ex *c. Mulieres, de Sent. Excom.* ubi dicitur quòd si quis voluntariè se inebriat prævidens occisurum Clericum, incurrit excommunicationem secuta occisione. Ergo occisio illa est verè peccatum, aliàs sine peccato externo non posset occisor excommunicationem contrahere. Propterea quoad casum nostrum respondetur, projicientem Officium tot peccata committere, quòt sunt omissiones quas prævidet, nisi pœniteat primi peccati,

nam alioquin perseverat voluntarium positum in causa. Ita *Sanch. Cons. l. 7. c. 2. dub. 51. Tourn. t. 1. p. 657. et Elbelpag. 556. n. 42.* cum communissima. Vide dicenda *l. 5. ex n. 49.*

130. — Quær. III. Utrùm, si quis dubitat, an aliquid omiserit de Officio, teneatur id recitare? Resp. Scrupulosi non sunt obligandi ad repetendum, quia in his ut plurimùm dubia, non sunt vera dubia, sed inanes apprehensiones. Quoad alios verò distinguendum: Si dubium est merè negativum, utique tenentur, quia in dubio possessio stat pro præcepto, ita *Pal. D. 2. p. 6. n. 1. Salm. cap. 3. n. 12.* et alii communiter. Si verò dubium est positivum, ita ut probabiliter judices dixisse, non teneris repetere prout docent communissimè *Pal. l. c. Sanch. Cons. l. 7. c. 2. dub. 34. n. 3. Tourn. t. 1. num. 645. et Salm. dict. num. 12. cum Pelliz. Trull. Diana, etc.* item *Laym. Lugo, Ronc, et Viva*, quos adduximus *l. 1. n. 76.* Item dicit *Croix l. 4. n. 1255. cum Sanch. l. c. Laym. et Illsung.*, malè facere, qui habens conjecturam, quòd aliquam partem dixerit, eam repetit, quia viam scrupulis aperit; et docet *Nav.* (*apud Concin. t. 2. pag. 463. n. 12.*) sic dicens: « Non solùm non tenetur repetere id quod probabiliter » credit se dixisse, verùm etiam malè ageret id faciendo eo quòd » habitum concipiendi scrupulos superfluos sibi quæreret. »

Unde docent *Sanch. l. cit. cum Nav. Major. et Angles, Croix d. n. 1255. cum Azor. Suar. Fil. Bon. Tamb. ac Salm. l. c. cum Ang. Trull. et Pell.* quòd bene excusaris à repetendo, si non memineris dixisse aliquid, et habens justam conjecturam credendi quod dixeris; putà (ut aiunt *Sanchez cum aliis citatis, et Salm. tr. 29. c. 7. n. 7. cum Nav. Suarez, Bardi, etc.*) si recordaris te incœpisse Psalmum, Lectionem, vel Horam, si postea non data opera distractus, vel non interruptus te invenias in fine Horæ, legendo, vel memoriter recitando ea in quibus ordinariè non soles errare; et hoc locum habere dicunt *Gobat. et Tamb. apud Croix num. 1235.* etiamsi habeas rationem probabilem omissionis, quia præsumptio, quòd soleas perficere quod incœpisti, efficit ut nihil tenearis repetere, nisi eis sis moraliter certus quòd non dixeris. Si verò dubites an totam Horam dixeris, vel non, censent *Salm. dict. n. 7.* quòd si sæpiùs tali dubio labores, non teneris repetere, quia tunc facilè præsumitur tale dubium oriri à scrupulis; secus, si rarò. Cæterum bene ait *Croix d. n. 1255. cum Nav. Az. Suar. Bon. etc.* quòd si ordinariè non soleas dicere Horam posteriorem nisi post priorem, prudenter potes credere te nihil omisisse.

131. — « Resp. 2. Tanta est obligatio, ut inducat ei onus restitutionis fructuum, pro rata omissionis Officii, qui titulo Beneficii ad Horas tenetur, si elapsis sex mensibus post adeptam possessionem (is enim, etsi graviter peccet omittendo, non tamen tenetur ad restitutionem) culpabiliter Officium non recitaverit. Patet ex Concil. Lateranensi sub Leone X. Sed quia dubium fuit, utrùm hoc Concilium esset receptum, Pius V. Bullam edidit, quæ est apud *Navar. c. 25.* qua hoc decretum confirmat, ac declarat sic, ut qui uno die totum Officium omi-

» scrit, teneatur restituere omnes fructus illi diei respondentes, » v. g., qui accipit annuè 365 florenos, teneatur pro uno die restituere unum florenum; qui autem omiserit Matutinum tantùm, » mediam partem fructuum unius diei: qui reliquas Horas, etiam » mediam partem: qui verò unam ex illis, sextam partem: eaque » restitutio facienda est vel fabricæ, vel pauperibus. *Laym. Fill. » Bonac. d.* 1. *q.* 5. *p.* 2. *etc.* contra de la *Cruz, et Lopez*, apud » *Dian. p.* 2. *l.* 12. *Res.* 34. qui dicunt, si Beneficiatus intra annum » per 8 vel 10 dies tantùm omittat, non teneri ad restitutionem, » eo quòd sit servus libera lissimi Domini, qui multo minùs, quàm » Domini temporales, ad pauca attendat. * (*Vide dicta l.* 3. » *n.* 663.) *

» 1. Clerici Majorum Ordinum, qui solo titulo Ordinis, et » quocumque alio titulo, quàm Beneficii, ad Horas tenentur, non » obligantur ad dictam restitutionem, quia nullos percipiunt » fructus propter onus recitandi Officium. *Bon. l. c. p.* 2. *n.* 3.

« 2. Nec ii obligantur, qui ex naturali oblivione, justo impe- » dimento, bona fide, invincibili ignorantia, aut aliter absque » culpa omiserunt. Ratio est, quia in conscientia non debetur » pœna, ubi non est culpa. *Less. Suar. Bon. n.* 5. * (*Ita etiam » Vioa cum Sanch. Vide l.* 3. *n.* 665.) *

« 3. Valde probabile est, quòd qui alia onera habent, quàm » precum, verbi gratia Pastores, Episcopi, etc. omittentes Horas » possint retinere majorem partem fructuum istius diei, ratione » dictorum onerum: sufficiatque dare tertiam partem, vel quar- » tam fructuum: eo quòd tantum obligentur ad restitutionem » fructuum respondentium oneri divini Officii. *Nav. Fill. Bon.* » *p.* 3. *Dian. p.* 2. *tom.* 12. *Res.* 8. citans alios multos. * (*Ita » etiam probabiliter tenet Croix l.* 4. *num.* 1214. *cum Sanch. et » Gob. Vide dicta l.* 3. *n.* 673.) *

« 4. Si talis Pastor habeat tenues reditus ad sustentationem, vi- » detur ad nihil obligandus, cùm ob alia onera illi debeatur sus- » tentatio. *Laym. l.* 4. *tr.* 2. *cap.* 5. Imò *Dian. pag.* 2. *tract.* 12. » *Resp.* 9. *Mald. tr.* 10. *cap.* 2. *dub.* 3. dicunt eum, qui habet » Beneficium valde tenue, v. gr. cujus reditus tertiam partem » mediocris sustentationis non adæquent, non teneri, ob Horas » aliquoties neglectas, ad restitutionem. * (*Et est probabile cum » Less. Sanchez. Pell. Red. Rodr.* Vide *dicta l.* 3. *n.* 774.) *

152. — « 5. Restitutio hæc fieri potest vel pauperibus amicis, » vel aliis, vel ipsi etiam Beneficiato, si pauper est. Item impendi » potest in fabricam domûs, vel meliorandos agros Beneficii; quia » hæc nomine fabricæ etiam intelliguntur apud *Suar. et Bonac.* » * (*Vide dicta d. l.* 3. *n.* 672.) * Denique aliquando compensari » potest, offerendo suffragia pro defunctis, aliisque precibus, ut » vid. *Bon. l. cit. p.* 4. * (*Idem dicunt Salm. tr.* 16. *c.* 2. *n.* 60. » *Sed vide dicta l.* 3. *n.* 667. *et* 672. *ubi huic non acquievimus* *) » et sic etiam per alium, seu per Officium, aut preces ab alio ad » tuam intentionem recitatas, et à te defunctis applicatas, satis- » fieri posse, docet *Quintam. t.* 8. *sect.* 6. Nec continuò damnan-

» dum, qui ordinariè recitare solitus, semel, verbi gratia, vel bis » in anno omisit, etsi nihil restituat, docent *Sot. Med. Fill. c.* 10. » *n.* 316. *et* 317. * (Sed hoc non videtur posse sustineri, ut meritò » dicunt *Salm. d. c.* 2. *n.* 55. cùm S. Pius in sua Bulla dicat : Ut » qui omnes Horas uno, vel pluribus diebus intermiserit.) *

« 6. Qui pecuniam, quam ob neglectas Horas tenetur restituere » sive erogare in usus pios, impendit, in alios, quàm vel in pau- » peres, vel fabricam Beneficii, non satisfacit (secundùm jus » commune, ubi Concilium Lateranense, vel Bulla Pii Quinti » est recepta) obligationi suæ ; nisi aliud ferat consuetudo, vel » statutum alicubi receptum ; quia disertè præcipitur restitui pau- » peribus, vel fabricæ Beneficii. Vide * *Bon. qu.* 2. *p.* 2. *et* 4. * » (*Vide d. l.* 3. *n.* 672.) *

153. — « 7. Posse aliquando Beneficiatum excusari à restitu- » tione ob Horas neglectas, titulo pecuniæ expensæ ; intellige post » omissionem Horarum * (Nam si ante omissionem, non excu- » satur, cùm damnata sit Propos. 33. ab Alex. VII. dicens : » Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest » per quascumque eleemosynas, quas antea Beneficiarius de fruc- » tibus sui Beneficii fecerit.) ; etsi non isto intuitu, in pauperes » vel alios usus pios, censet *Dian. p.* 3. *R.* 57. ex *Laym. l.* 3. *s.* » 3. *t.* 2. *c.* 12. *n.* 9. esse probabile tum quòd quidam Auctores ita » sentiant ; tum quòd videatur esse virtualis intentio omnium » dantium eleemosynas, satisfacere per illas omnibus obligationi- » bus, quas suis peccatis contraxerunt ; tum quòd leges eccle- » siasticæ benignè debent explicari. * (Et probabile est juxta » sententiam, quam tenent *Sanch. Cons. l.* 2. *c.* 3. *dub.* 121. *Lugo* » *D.* 4. *n.* 46. *Laym. l.* 2. *tr.* 2. *c.* 12. *n.* 9. *Salm. c.* 2. *n.* 63. *cum* » *Pelliz. et Croix l.* 4. *n.* 1215. *cum Suar. Gob. et aliis. Vide dicta* » *l.* 3. *n.* 700. *v. Limitant.* *) Addit. *Jo. de Salas. de leg. d.* 15. *sess.* » 2. *n.* 27. *Vasq.* : si Canonicus grossam, seu corpus sui Canonica- » tûs verè, et absolutè lucretur, priusquam omittat Officium » non teneri ad restitutionem propter omissionem sequentem, eo » quòd pœna non sit, ut fructus jam suos factos restituat, sed ut » fructus non faciat suos. Sic ille apud *Dian. p.* 2. *t.* 12. *R.* 8. ut » infra *art.* 4. §. 6. *in fine.*

» 8. Ubi Bulla Pii V. non est recepta, potest videri probabile, » Beneficiatum ad dictam restitutionem non obligari, ut habet » *Sylv. v. Clericus.* »

ARTICULUS III.

Quæ excusent à recitatione Horarum ?

154. Quomodo excuset *Infirmitas?* Not. I. An excuset gravis molestia? Not. II. An excuset convalescentia? Not. III. Quid in dubio an infirmitas sufficiat ad excusandum? Not. IV. Quid si dubites an possis recitare partem? — **155.** An excusentur laborantes febri tertiana vel quartana? — **156.** Quomodo excuset *justum impedimentum?* Et an ideo excusentur Concionatores, Confessarii, peragentes necessaria

in choro? *(Vide de hoc dicta, n.* 143, *v. Not.* 3. *)* — **137.** Quomodo excuset *cæcitas* et *carentia Breviarii?* — **138.** An impotens recitare totum Officium, teneatur ad partem? Quid, si non habeas Officium proprium? An tenearis recitare cum socio, si nequis solus? An Beneficiarius teneatur conducere socium, si non possit solus recitare? — **139.** Quomodo excuset *Dispensatio.*

134. — « RESP. — Hæc sequentia, I. *Infirmitas* gravis, v. g. » dolor notabilis capitis, ita ut sine incommodo, vel incremento » morbi legi non possit : Dixi, *gravis*, quia levis, v. g. dolor sto- » machi, aut pectoris, vel etiam aliquando febris tertiana, aut » quartana non excusat, cùm toto die non affligat. *(Vel majore diei » parte, ut *Sanchez, Trull. Tamb. Pell. etc. cum Salm. de Hor* » *Can. c.* 3. *num.* 35.) * Ita *Nav. Fill. Laym. Bon. d.* 1. *q.* 6. » *p.* 1. Porro totaliter excusatus non tenetur, ut quidam volunt, » audire alium legentem, nec alium substituere. * (Nec alias » preces; est commune apud Salm. ib. n. 33.) *, ut habet *Fill.* » *et Sa, v. Horæ.* Si tamen commodè potest, et solet legere cum » socio, tenetur, ut habet *Less. et Bon. v. Dian. p.* 2. *t.* 12. *R.* » 43. * (Ita verius tenendum cum Sanch. Spor. Croix etc. contra » alios. Vide infra n. 150. vers. Item.) *

Plura hic sunt notanda scitu necessaria. Notandum I. ratione infirmitatis excusari ab Officio non solùm qui gravi laborant morbo, sed etiam qui non possunt recitare nisi cum gravi incommodo, aut probabili talis incommodi periculo. Unde satis excusantur, qui prudenter credunt vel timent ob Officii recitationem eis fortè proventuram notabilem gravedinem capitis, vel cruditatem stomachi aut virium lassitudinem, vel si credant febrim tardiùs esse remittendam. Ita *Sanch. cap.* 2. *dub.* 45. *n.* 4. *Holzm. tom.* 1. *pag.* 450. *n.* 477. *Anacl. de Hor. Can. n.* 77. *Conc. tom.* 2. *p.* 507. *n.* 23. *et Salm. c.* 3. *n.* 35. *cum Trull. et Pell. ex c. Clericus* 2. *Dist.* 91. ubi dicitur, quòd excusat ab Officio *inæqualitas corporis*, quod non significat morbum gravem, ut bene advertit *Croix l.* 4. *n.* 1124. Et hoc probabiliter admittitur, etiamsi infirmus per magnam diei partem aliquem legeret librum ad animum solandum, ut dicunt *Sanch. l. c. num.* 4. *Holzm. pag* 450. *n.* 477. *Spor. n.* 158. *Elbel pag.* 564. *n.* 462. *et Salm. l. c. in fine cum Trull. Pell. Dian. etc.* Ratio, quia licèt iste posset legere librum recreationis, non tamen sequitur quòd possit, et teneatur Officium recitare, ad quod alia quidem major attentio requiritur, quæ majorem affert difficultatem.

Notandum II. non solùm actu ægrotantes, sed etiam convalescentes ex gravi morbo excusari ab Officio per aliquot dies ad arbitrium prudentis, donec vires reficiantur. Ita communiter *Tourn. t.* 1. *pag.* 654. *q.* 1. *Conc. pag.* 497. *n.* 5. *Elbel pag.* 564. *n.* 461. *et alii l. l. supra cit.* Et hoc admittendum, etiamsi etsi Missam celebrarent, ut *Salm. d. n.* 35. *cum aliis.*

Notandum III. quòd in dubio, an infirmitas sufficiat vel ne ad excusandum, potest se committere judicio Medici : ex *c. Fraternitatis, de Frig. et mal.* aut judicio Superioris acquiescere, qui

in tali dubio etiam dispensare potest; vel denique potest se remittere judicio probabili viri prudentis. Ita *Sotus, Sylvest. Sanchez, Tamb. etc. cum Salm. c.* 3. *n.* 36. Et etiam stare potest judicio proprio, si tale judicium ipsemet prudenter ferre possit, ut probabiliter ait *Gobat. ap. Croix n.* 1225.

Sed quid, si his præmissis, adhuc dubium perseveret? Respondetur, si dubium sit, quòd recitatio graviter læderet, tunc certè non tenetur, immo nequit recitare, quia præferendum est jus naturale servandæ valetudinis præcepto Ecclesiæ, ut dicunt *Viva de* 1. *Præc. q.* 3. *a.* 6. *n.* 3. *et Sal. c.* 3. *n.* 36 *cum aliis;* nisi id faceret amore virtutis, secluso periculo mortis, juxta dicta *l.* 3. *n.* 371. *cum Lugo Salm. Vill. etc.* Si verò dubium tantùm sit, an indispositio pertingat ad excusandum, ut supra: tunc, cùm lex recitationis possideat, et dubium sit de exemptione, utique lex est implenda. Hoc tamen currit, quando sit purum dubium; secus, si sit probabile judicium; ita *Cont. Tourn. pag.* 654. *Ronc. c.* 6. *q.* 2. *Elbel* 2. *pag.* 556. *n.* 433. *Anacl. n.* 77. *Holz. pag.* 451. *n.* 480. *Viva l. c. et Salm. d. n.* 36. *cum Sanch. Pell. Trull. et Diana.*

Notandum IV. quòd, si quis ob suam infirmitatem certus est non posse totum Officium recitare, et dubitat, an possit partem, probabiliter ad nihil tenetur, ut docent *Laym. l.* 4. *tr.* 5. *c.* 6. *n.* 2. *Sanch. c.* 2. *dub.* 47. *n.* 4. *cum Nav. Viva in propos.* 54. *Innoc. IX. n.* 16. *Ronc. cap.* 6. *qu.* 2. item *Suar. Sanch. Card. et alii apud Croix n.* 1223. Nam rationabiliter iste à toto Officio excusatur, ne valde scrupulis angatur, nesciens quousque possit et teneatur recitare; hæc enim anxietas magnum illi incommodum afferret; maximè si ex recitatione verisimiliter crederet capitis gravedinem, virium lassitudinem, aut tardiorem febris remissionem.

135. — Quæritur hîc, an excusentur ab Officio laborantes febri tertiana, vel quartana? Absolutè excusat *Leander;* sed verùs dicunt *Sporer t.* 3. *pag.* 84. *n.* 195. *et Conc. t.* 2. *pag.* 496. *n.* 2. *et* 4. *cum Nav. Azor. Bon. et Trull.* in hoc spectandas esse circumstantias; quando enim infirmus posset recitare sine gravi incommodo diebus, quibus est immunis ab infirmitate, non appareret causa cur excusetur. An autem talis infirmus teneatur Horas anticipare, vel postponere? Negant *Canus in Relect. de Pœnit. v.* 5. *dub.* 31. atque *Henr. et alii apud Salm. c.* 3. 94. et probabile id putant *Sanch. dub.* 55. *n.* 6. *Less. c.* 37. *n.* 43. *et Viva q.* 3. *art.* 6. *n.* 4. Ratio, tum quia quælibet Hora suo correspondet tempori, extra quod non currit obligatio; tum quia anticipatio vel postpositio est privilegium favoris, quo nemo tenetur. Sed meliùs affirmant *Conc. pag.* 502. *n.* 10. *Tournely pag.* 665. *Less. l. c. Croix l.* 4. *n.* 1226. *Ronc. pag.* 157. *q.* 3. *v. Cæterum, et Salm. c.* 3. *n.* 50. *cum Trull. Sanch. Azor. Villal. et Pell.* Ratio, quia Officium præcipitur recitari intra latitudinem totius diei, unde, cùm præceptum jam urgeat, tenetur infirmus illud implere tempore quo potest: sicut si in die festo non potes circa meridiem Missam au-

dire, teneris anticipare, ut ait *Concina*, rectè enim regulam assignat *Busemb. de Leg. dub. 2. n. 6. pag. 65.* quòd, cùm quis manente vi præcepti est impediendus, tenetur prævenire. Hinc meritò *Salm. l. c.* contrariam opinionem laxam vocant. Veruntamen valde probabile est cum *Holz. pag. 451. n. 478. vers. Confirmatur, Sporer tom. 3. pag. 86. n. 172. et Elbel pag. 457. n. 444.* quòd ille, qui non potest recitare Matutinum die sequenti, non tenetur in præcedenti anticipare; tunc enim est obligatio anticipandi Officium, quando obligatio præcepti jam est incœpta: quod autem Matutinum possit dici præcedenti die, non est ex præcepto, sed ex privilegio à consuetudine introducta, quo nemo tenetur uti.

136. — « 2. *Justum impedimentum*, v. gr. metus proditionis » inter hæreticos. Item gravis, vel repentina occupatio, vel opera » charitatis majoris momenti, quàm Horæ, quæ sine scandalo, » vel gravi incommodo tuo, vel alterius omitti non possint. Quo » modo, etsi Concionatores, vel Confessarii aliquando excusari » possint, idque ex benigna Ecclesiæ intentione, ut docet *Sylv.* » *Suar. et Laym. etc.* tenentur tamen anticipare, si possint, v. gr. » si mane prævideas, te tota die confessionibus occupandum, quæ » differri non possint. Ita *ex Suar. et Azor. Bonac. l. c. p. 2. n. 1.* » *et 2. etc.* communiter. »

Excusantur ab Horis, qui occupantur tota die in Officiis religionis, aut charitatis, quæ sine scandalo, aut magno detrimento proprio vel alieno omitti non possunt: ita communissimè *Salm. c. 3. n. 37. Ronc. c. 6. qu. 3. Elbel t. 2. pag. 557. n. 444. Wigandt pag. 432. n. 96. Holz. t. 1. pag. 450. n. 477. et Sporer tom. 3. pag. 85. n. 161. cum. Sylvest. Nav. Tolet. etc.* Hinc excusantur Concionatores, si nequeunt omittere concionem sine scandalo, aut nota, ut dicunt *Laym. l. 4. tr. 1. c. 6. n. 1. Salm. n. 37. Viva qu. 3. a. n. 6. et Wigandt. l. c.* Item excusantur Confessarii, qui per totum diem Confessiones excipiunt, quas differre non possint, ut *Concina t. 2. pag. 500. n. 5. Laym. Wigandt et Salm. ll. cc.* Item qui occupantur in sedandis jurgiis, aut assistendis infirmis, *Sanch. dub. 52. Ronc. d. q. 2.* Item qui ex Officio attendere debent publicis thesibus, *Sanch. Salm. et Ronc.* Item habentes publicam lectionem ad Cathedram, aut Lauream acquirendam, si occupatio esset totius diei, nec possit differri sine damno proprio, aut aliorum, *Wigandt l. c. Conc. p. 498. n. 2. cum Suar.* Item Scholares, qui debeant in aliquo die Actum defendere, *Sanch. d. dub. 52.* Super autem hac materia advertenda est Propos. 21. damnata ab Alexand. VII. quæ dicebat: « Habens » Capellaniam collativam, vel quodvis aliud Beneficium eccle- » siasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi » si Officium per alium recitet. » Bene autem advertunt *Laym. c. 6. num. 1. Ronc. et Wigandt ll. cc.* quòd, si omnes isti sine magna difficultate possint recitationem anticipare vel postponere, ad id utique tenentur, unde bene concludit *P. Wigandt*, quòd rarissimè accidit casus, quòd tales Officium sine culpa omittere poterunt.

« Ex hoc capite dicunt etiam aliqui, non teneri te repetere » quod neglexisti (nec recitando, nec audiendo), dum thurifi- » cando ad Magnificat, vel Benedictus, vel libros necessarios » circumferendo, vel lectionem mox cantandam prævidendo, vel » alia in Choro necessaria peragendo occupatus fuisset, quia » Chorus totus pro eo, qui in re ad Officii celebritatem perti- » nente occupatur, videtur supplere et non tantùm suo sed » etiam aliorum ministrantium nomine recitare, aut canere. » Ita *Laym. l.* 4. *tr.* 1. *c.* 5. *n.* 7. *Henr. Sylv. Azor. Sot. Moltif.* » *Nald. Arag. Regin.* citati à *Dian. p.* 2. *t.* 12. *Res.* 3. Idem de eo, » qui Choro, organis, musicis alternis versibus respondet, dicunt » *Nav. Sanc. Arag et Rodr.* apud *Laym. l. c.* scilicet eum non » esse obligatum, ut etiam voce proferat; sed negat *Escob. t.* 5. » *E.* 6. V. *Trull. d.* 15. * (*Vide dicta de his n.* 145. *vers.* Notan- » dum 3.) * »

137. — « 3. *Cæcitas, Bon. p.* 2. *num.* 4. etc. communiter.

« 4. *Carentia Breviarii* inculpata. Quòd si tamen memoriter » possis dicere, vel totum Officium, vel unam Horam, teneris. » Si verò tantùm scias Psalmos, vel Lectiones vel Capitula, dicit » *Fill. t.* 2. *tr.* 23. *c.* 9. *n.* 287. *Nav. et Suarez*, item *Escob. E.* » 6. *ar.* 149. probabile esse, non teneri : quia Psalmi, ut sic, » non sunt Hora Canonica, ad quam tenetur Clericus. Idem dicit » *Garc. de benef. t.* 1. *part.* 2. *c.* 1. *n.* 221. *Nald. in* 2. 2. *t.* 10. *c.* » 2. *d.* 5. *et Jo. Sancius in select. d.* 15. *n.* 1. citati à *Dian.*, eò » quòd Lectiones et capitula sint pars, licèt minor, maximè » principalis, ita ut absque illis non sit Officium Canonicum. » Idem concedit *Sanch. l.* 1. *c.* 19. in Matutino festi duplicis, vel » semiduplicis. V. *Bonac. p.* 2. *n.* 6. *Dian. par.* 2. *tr.* 12. *R.* 30. » *et* 43. Verùm hæc probare non ausim; sed potiùs, quod docet » *Bonac. d.* 1. *art.* 6. *part.* 2. impeditum ex aliqua dictarum cau- » sarum, si possit dicere partem notabilem, ad id teneri, aliàs » ad nihil. Denique si quis careret Breviario, quo uti solet, v. gr. » Romano, tenetur legere aliud, quod habere potest, quia per » utrumvis impletur substantia præcepti. *Creus. Escob. Dian.* » *p.* 9. *t.* 9. *R.* 25. »

138. — Hinc primò advertenda est Propos. 54. damnata ab Innoc. XI. quæ dicebat : Qui non potest recitare Matutinum, et Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem. Hinc certum est, quòd is qui caret Breviario, et nihil scit memoriter, quàm Laudes, aut Completorium, illud sub gravi tenetur recitare, ut contra aliquos docent communiter *Sporer. t.* 3. *pag.* 87. *n.* 177. *Pal. p.* 6. *n.* 11. *cum Nav. Suar. Valent. etc. Wigandt pag.* 431. *n.* 90. *et Croix. l.* 4. *n.* 1230. *cum Sanch. Bon. et Carden.* Unde secus tenetur recitare partem, quam scit memoriter, non verò tenetur memoriæ mandare quod nescit, *Concina pag.* 494. *n.* 6. Dicunt autem *Palaus d.* 6. *num.* 7. *cum Torre, et Sanctio, ac Fill. Garc. Tamb* etc. *apud Sporer. l. c.* quòd, si haberes Psalmos, sed non lectio- nes Matutini, nihil teneris dicere, quia tunc deficit forma præ-

scripta à S. Pio V. At meritò *Busemb. ut supra*, id non approbat et *Sporer d. n.* 177. ait omnino in praxi amplectendam sententiam contrariam, quam tenent *Croix n.* 1220. *et Bon. Gob. ac Leand. apud ipsum Sporer.* Ratio, quia cùm possis notabilem partem Officii recitare, non est cur ab ea excuseris. Unde *Bus. cum. Bon. Holzm. p.* 451. *n.* 459. *cum Ilts. et Croix l. c. cum Laym. ac Fill.* rectè hanc regulam assignant, quòd si potes recitare quantum est parva Hora, teneris sub gravi eam dicere; sin verò minus, ne sub veniali quidem aliquid recitare obligaris, quia talis modica pars, seorsim sumpta, non censetur æstimabilis ad finem à lege intentum.

Præterea, si haberes Officium commune et non proprium illius diei, teneris ex communi Horas recitare, ut veriùs sentit *Croix l.* 4. *n.* 1221. *cum Sporer et Gob.* contra aliquos. Idem tenent *Conc. p.* 89. *n.* 3. *et Wigandt p.* 430. *num.* 88: si careres Breviario Romano, et haberes aliud, puta Benedictinum, aut simile, teneris ex illo recitare. Ratio, quia duplex est præceptum Officii, unum universale de Horis persolvendis, aliud de servanda formula cujuscumque diei; unde, si non potes servare unum teneris ad aliud. Huic verò contradicunt *Salm. c.* 1. *n.* 28. dicentes non teneri, quia (ut aiunt) præceptum Officii est indivisibile, id est illud recitandi, et recitandi sub una formula; idque inferunt ex verbis Bullæ S. Pii V ubi dicitur, *nisi hac sola forma satisfacere posse*. Hoc tamen non obstante, prima opinio ut magis pia et rationabilis mihi sequenda videtur. Certum est autem, quòd Religiosus factus Episcopus bene potest uti Breviario suæ Diœcesis, *Concina pag.* 392. *n.* 9.

Item, qui non potest solus recitare, tenetur adhibere socium gratuitum si potest sine magno incommodo, ut veriùs censent cum *Bus. ut supra n.* 154 *Sanch. c.* 2. *dub.* 48. *Ronc. c.* 6. *q.* 4. *Holzm. p.* 451. *n.* 478. *Sporer n.* 181. *Croix l.* 4. *n.* 1231. *cum Bonac. et Suar. Salm. c.* 4. *n.* 44. *Concina t.* 2. *p.* 493. *n.* 5. *cum Nav. Azor. Less. Pal. Laym. Valent. etc.* (contra *Leand. Jo. Sanch. Diana. etc. ap. eumdem Conc.*) Ratio, quia quodcumque præceptum impleri debet, quod mediis ordinariis impleri potest. Diximus *gratuitum*, quia non tenetur socium adhibere stipendio soluto, ut dicunt *Salm. c.* 3. *n.* 42. *et Bon. p.* 2. *n.* 8. *cum Suar. Nav. Vill. etc.*

An autem Beneficiarius teneatur socium conducere ex fructibus Beneficii? Affirmant *Bonac. D.* 1. *q.* 6. 2. *n.* 7. *cum Suar. Laym. Molf etc. Cont. Tourn. t.* 1. *p.* 655. *Holz. p.* 451. *n.* 478. *Palaus p.* 6. *n.* 14. et consentit *Sporer t.* 3. *p.* 88. *n.* 183, si Beneficium sit pingue. Ratio, quia fructus Beneficii dantur propter Officium: unde Beneficiarius debet illos erogare, ut Officium persolvat. Sed contradicunt *Gobat. Tamb. Diana, etc. apud eumdum. Spor.* qui meritò id probabile putat. Ratio, quia (ut diximus *l.* 3. *num.* 665. *cum Less. Innoc. Panorm. Sylvest. Palud. etc.*) obligatio Horarum probabilius non est de jure naturali, seu ex justitia, sed de jure positivo Ecclesiæ illam præcipientis ex motivo Religionisi (ut diximus supra *n.* 145. *vers. Quær. I.*), fructusque Beneficii,

non dantur pro mercede recitationis, sed pro sustentatione Beneficiarii. Quapropter ipse non tenetur Officium persolvere medio extraordinario, quale esset conductio socii, tantò magis, quia Concilium Lateranense (ut videre potes *d. l.* 3. *n.* 665.) absolutè excusat ab onere Officii *legitimè impeditos*. Utraque sententia est probabilis; hinc dico, quòd si talis Beneficiarius omisit Officium eo quòd non adhibuit socium, et in bona fide fructus perceperit, potest eos retinere, quia melior est conditio possidentis. Secus, si ille non adhuc perceperit, sed innixus probabilitati hujus secundæ sententiæ velit percipere: quia non potest inchoari possessio cujuscumque rei, nisi cum certitudine juris, ut pluries diximus. Vide *l.* 3. *n.* 669. *et* 761. *v. Quær. II.* Propterea dico, quòd si hic velit percipere fructus, tenetur socium adhibere.

139. — « 5. *Dispensatio*, quam sine causa solus Papa dat validè, cum causa Episcopi. Et sic Subdiaconum, qui ex dispensatione Pontificia ducit uxorem, hoc ipso liberari ab onere Horarum, contra *Bon. et Azor.* docet *Sanch. de matr. l.* 8. *Dian. p.* 8. *tr.* 3. *R.* 34. »

Papa potest dispensare in Officio, etiam cum Beneficiario, ut rectè ait *Croix l.* 4. *n.* 1233. asserens esse commune. Probabiliùs enim, ut diximus mox supra cum *Sylv. Less. Panorm.* onus officii non est de jure naturali, sed de præcepto Ecclesiæ; et ideo potest Papa adhuc sine causa validè dispensare. Episcopus autem non potest dispensare, nisi cum causa et cum aliquo particulari, necnon ad breve tempus, ut dicunt *Wigandt p.* 431. *n.* 94. *Holz. p.* 451. *n.* 477. *Conc. p.* 398. *n.* 6. *et Croix ibid.*, cui cum *Tamb.* inquit sic esse usu receptum. Causa autem dispensandi est, si dubitatur de morali impotentia Clerici, ut *Croix l. c. ex D. Thom.* 2. 2. *q.* 147. *art.* 4. Dicit autem *Gobatus apud Croix*, idem posse Vicarium Generalem; sed hoc intelligendum, si habeat speciale mandatum ab Episcopo, juxta dicta *l.* 3. *n.* 1032.

ARTICULUS IV.

Quomodo recitandæ sint Horæ?

160. Requiritur I. Ut recitentur juxta *præscriptum Breviarii Romani.* — **161.** Qu. I. An sit obligatio recitandi Litanias? Qu. II. An Officium Defunctorum? Qu. III. An liceat Officium in brevius permutare? Qu. IV. An possis te conformare cum Clerico privilegiato? Qu. V. An errans in Officio teneatur repetere? — **162.** Requiritur II *Pronuntiatio vocalis.* — **163.** Qu. I. An satisfaciat legens, si se non audiat? An autem satisfaciat submisse recitans in Choro? (*Remissiè ad l.* 3. *n.* 675. *v. Dub.* 4.) Qu. II. An si recites Officium in Choro, vel cum Socio, tenearis repetere quæ non percipis? Qu. III An satisfaciat surdus, vel surdaster recitans in Choro? — **164.** Requiritur III. *Pronuntiatio integra.* — **165.** Quomodo peccet mutilans verba? Quid, si recites cum socio mutilante? — **166.** Requiritur IV. *Pronuntiatio continuata.* — **167.** An Matutinum possit separari à Laudibus? Et an tunc sit obligatio terminare Horas et

Matutinum cum Pater, et Oratione Officii currentis? Et an Nocturni possint ab invicem separari? — **168.** An sit repetenda Hora, si magna intercedat interruptio? Quæ sint causæ justæ interrumpendi? — **169.** Requiritur V. Ne invertatur *ordo*. — **170.** Causæ invertendi ordinem. — **171.** An in Choro sit gravis obligatio recitandi Horas ordine debito, et statis horis? — **172.** Requiritur VI Ut dicantur Horæ *tempore suo*. — **173.** Quæ sint causæ justæ anticipandi, vel postponendi? Quo tempore dicendæ sint Horæ? — **174.** Qu. I. Quando possit dici Matutinum? Qu. II. An Matutinum Defunctorum possit pridie recitari? Qu. III. An in Vespera diei antecedentis possint recitari Litaniæ? — **175.** Requiritur VII. Ut Horæ recitentur *attentè*, et *devotè*. — **176.** Quænam *intentio* requiratur? Et quænam *attentio*? Et I. de attentione externa. An dormitans in Officio, vel recitans dum alii fabulantur, vel in platea etc. satisfaciat? II. de attentione interna. — **177.** An attentio interna sit necessaria ad satisfaciendum? Et an Beneficiarius recitans sine attentione interna teneatur ad restitutionem? *Remissivè ad lib.* 3. *n.* 669. Regula ad scrupulos abjiciendos. — **178.** An et quomodo peccet recitans Officium existens in peccato mortali? — **179.** An liceat Officium dicere in loco indecenti? An extra Chorum situs recitandi sit de præcepto?

160. — « RESP. In recitatione Horarum sequentes circumstantiæ sunt servandæ: I. ut recitentur *juxta præscriptum Breviarii Romani*, jussu Pii V. editi, saltem publicè. Excipe Religiosos, qui habent peculiare Breviarium Ordinis, et Ecclesias, quæ 200 annis ante institutionem Breviarii per Pium V. peculiare habuerunt: eæ enim sine consensu Episcopi illud mutare non possunt. Privatim tamen omnibus etiam Regularibus probabile est, licere ex consuetudine uti Romano, ut docet *Less. c.* 37..*d.* 12. *Rodr. et Sa, v. Horæ, Bon. d.* 1. *q.* 3. *p.* 1. Adde, quòd qui eo utitur, ne in Choro quidem obligetur ad Psalmos pœnitentiales, graduales, Officium Defunctorum, excepto die Animarum. Officium tamen B. V. in Choro recitari debet, ubi est consuetudo. Ita *Fill. et Bon.* ex Bulla Pii V. et Clem. VIII. Item tenetur ad Litanias diebus Rogationum tum quia sunt pars Officii eo die: tum quia peculiaris de ea re est constitutio. Ita *Bon. l. c. ex Fill.* Etsi contrarium probabile esse dicat *Diana p.* 2. *t.* 12. *R.* 42. *ex Vasq.* Item *Escob. t.* 5. *E.* 6 Quòd si ex inadvertentia, vel necessitate, v. g. quia lectiones de festo nullas habes, Officium mutes, ita ut dicas de feria, quando erat dicendum de Sancto, vel contra, nullum erit peccatum, nec obligatio repetendi, licèt consultum sit repetere ea, quæ ad proprium Officium pertinent: si verò studio idem mutes, aliud sentiendum videtur, cùm ratio non sit eadem. Quanquam, quòd eo casu venialiter tantùm pecces, nec tenearis repetere, vel restituere quidquam, eo quòd substantia præcepti sit impleta, probabile esse censent *Escob t.* 5. *E.* 6. *c.* 5. *Dian. p.* 3. *t.* 12. *R.* 3. item *Caj. Sylo. Binsfeld Az. Valent. Less. Fill. etc.* citati à *Bon. d.* 1. *q.* 1. *p.* 1. *n.* 17. *et Dian. l. c.* contra alios multos quos citat, et sequitur *Barb. Laym.* verò *l.* 4. *l.* 1.

» *cap.* 4. *n.* 4. cum *Suar.* limitat, nisi per fraudem, ut si multò » longius in multò brevius, v. g. paschale, mutetur (licèt *Ca-* » *ram.* apud *Dian. p.* 7. *t.* 11. *R.* 6. contra communem sentiat, » etiam sic præceptum impleri, et venialiter tantùm peccari); » aut idem pro libito toto anno dicatur; quia est gravis inordina- » tio. Vide *Trull. d.* 14. *n.* 11. ubi docet, eum qui per errorem » legit hodie de Sancto, qui cras v. g. colitur, posse cras legere » de Sancto, qui hodie celebratur, ne is hoc anno omittatur; imò » ita faciendum esse vult *Quintan. t.* 8. *sing.* 10. Verùm contra- » rium rectiùs tenet *Vill.* eo quòd præstat semel, quàm bis, » errare; idque multis bene confirmat *C. Lugo Resp. m. l.* 5. *d.* 8. » Similiter eum, qui per errorem vel oblivionem in festo duplici » vel semiduplici non recitavit de proprio, posse de eo legere » primo die non impedito q. lectionum Officio, docet idem *Quin-* » *tan. t.* 9. *s.* 9. esse probabile. Verùm et hoc meritò rejicit *C.* » *Lugo. l. c.* et ipse *Quintan.* contrariam sententiam agnoscit » probabiliorem. Denique, qui in aliquibus Horis erravit, le- » gendo v. g. de feria, quando erat de festo, vel contra, agnos- » cens errorem non debet eum continuare, sed reliquas Horas » legere juxta Officium eo die currens, ut in his saltem conformet » se toti Ecclesiæ, vel communitati, cujus est pars, et observet » legem, quantùm potest. *C. Lugo l. c.* »

161. — Quær. hîc I. An sit obligatio sub gravi recitandi Litanias in diebus S. Marci, et Rogationum? *Prima* sententia communior affirmat, eamque tenent *Glossa in c.* 3. *de Consecr. Dist.* 3. *Pal. D.* 2. *p.* 2. *n.* 13. *Bon. q.* 3. *p.* 1. *n.* 13. *Tournely t.* 1. *pag.* 631. *Conc. t.* 2. *pag.* 387. *n.* 23. *Viva q.* 1. *art.* 2. *n.* 2. *Sporer. t.* 3. *pag.* 74. *n.* 95. *Croix l.* 4. *n.* 1290. *Mazz. t.* 1. *p.* 301. *Holz. p.* 450. *n.* 475. *et Salm. c.* 1. *n.* 23. *cum Suar. Bon. Trull. Leand. etc.* Ratio, quia in Rubrica (*post Fer.* 2. *Dom.* 5. *post Pasch.*) sic dicitur: « Qui non intersunt processioni Litaniarum, » dicant illas privatim post Matutinum, cum suis precibus, et » orationibus. » Verbum autem *dicant*, importat grave præcep- tum, quando materia est gravis (qualis sine dubio est materia Litaniarum), ut docet *Sanch. Dec. l.* 6. *c.* 4. *art.* 24. Idque con- firmatur ex Declarat. S. C. (*apud Gavant. Rubr. Brev. Sect.* 6. *c.* 16.) qua dictum fuit, eos qui interfuerunt processioni, at non cecinerunt, teneri Litanias repetere, vel dicere privatim. *Secunda* verò sententia negat, quam tenent *Diana p.* 4. *tract.* 4. *r.* 243. *cum Vasq. Graff. et Homob.* item *Machab, Pelliz Molfes. Ant. à Spir S. Philib. Tancredi et Marchant. ap. Salm. l. c.* qui pro- babilem putant, sicut censet etiam *Mazzott. l. c.* Ratio istorum, quia nullibi adest de hoc præcisum præceptum obligans sub gravi. Nec obstare dicunt Rubricam allatam, nam verbum *dicant*, inquiunt non continere præceptum, ut tenet *Cajet.* 2. 2. *q.* 166. *art.* 9. *in Solut. ad* 2. ubi dicit: « De modo verò loquendi, putà, » qu a lex utitur imperativo modo, quod non inducit vinculum » præcepti; modus enim hujusmodi imperium grammaticè de- » notat, non juridicè. » Vel censent saltem non inducere præceptum

grave, ut docet *Nav. Man. c.* 23. 49. dicens : « Leges autem » Canonicæ, quæ non habent præceptiva vel prohibitiva, sed » solùm ordinativa, vel constitutiva, etiamsi sint imperativi modi » qualia sunt illa faciant, dicant etc, quæ secundùm communem » intellectum non significant præceptum. » Et hoc videtur esse juxta doctrinam *D. Thomæ*, qui 2. 2. *q.* 86. *a.* 9. *ad* 2. dicit : « Nec » in lege Ecclesiæ omnes ordinationes obligant ad mortale. » Et idem dicunt *Sa. v. Lex, n.* 6. *et Sayr. l.* 3. *c.* 7. *n.* 16. Ideo hanc secundam sententiam improbabilem dicere non audeo ; sed prima mihi magis arridet, quia (ut asserunt *Tourn. l. c. et Anacl. p.* 194. *n.* 36.) ubique viget consuetudo recitandi Litanias, quæ est optima legum interpres.

Quær. II. An sit obligatio gravis recitandi Officium Defunctorum? Negant aliqui, quorum opinionem putant probabilem *Mazzot. t.* 1. *p.* 301. *et Gob. ac Tamb. a. p. Croix l.* 4. *n.* 1289. Sed veriùs affirmandum cum sententia communi, quam tenent *Tourn. p.* 631. *Conc. p.* 387. *n.* 14. *Pal. l. c. n.* 23. *Bon. n.* 12. *Viva q.* 3. *art.* 2. *Spor. p.* 74. *n.* 95. *Holz. p.* 450. *n.* 475. *cum Anacl. Stoz.* etc. *Salm. c.* 1. *n.* 22. *cum Anton. a Spir S. et Pelliz.* qui ait oppositam opinionem non esse probabilem, at *Croix. l. c. cum Suar. et Diana*, dicit non esse satis tutam. Ratio, quia hæc obligatio jam introducta est ex consuetudine, quæ, cùm universè et constanter cum gravi incommodo observetur, non est ab ea recedendum, juxta dicta *l.* 3. *n.* 1009. *v. Dub. III.* Et ob hanc rationem *Diana. p.* 4. *tr.* 4. *R.* 243. licèt oppositam sententiam conatus sit patrocinari, tandem dixit non audere à communi sententia recedere.

Quær. III. An sit peccatum mortale, Officium diei in aliud brevius permutare? Ante omnia notanda est Prop. 36. damnata ab Alex. VIII. quæ dicebat : « In die Palmarum recitans Offi- » cium Paschale satisfacit præcepto. » Et sic pariter excluditur Officium Pentecostes, ut bene aiunt *Salm. c.* 3. *n.* 19. et alii communiter. E converso, qui ex inadvertentia dicit unum Officium pro alio, nihil tenetur repetere, ut communiter docent *Busemb. ut sup. n.* 160. *Less. l.* 2. *c.* 37. *n.* 77. *Anacl p.* 190. *n.* 62. *Viva ar.* 2. *n.* 6. *Continuator Tourn. pag.* 629. *q.* 4. *Concinat. t.* 2. *pag.* 481. *n.* 13. *Laym. l.* 4. *tr.* 1. *c.* 5. *n.* 5. *cum Sylv. Caj. Azor. et Less. Abelly Append. pag.* 456. *n.* 2. *Croix l.* 4. *n.* 1351. *et Salm. c.* 3. *n.* 21. *cum Vill. Trull.* etc. Ratio, quia non præsumitur Ecclesia velle aliquem uno die bis ad tantum onus obligari. Dicit autem *Laym. d. n.* 5. consilium esse (non verò obligationem) subjungere propria Officii omissi. Imò rationabiliter advertit *Tourn. l. c. cum eod. Laym. Bon.* etc. quòd, si dictum fuerit Officium notabiliter brevius, putà Officium Sancti loco Dominicæ, debet fieri compensatio, recitando novem psalmos ex primo Nocturno. Circa verò quæsitum quatuor sunt sententiæ : *Prima* absolutè negat esse peccatum mortale, hancque tenent *Lessius l.* 2. *c.* 73. *n.* 77. *Caj. v. Horæ, c.* 2. *Sylvest. eod. v. n.* 15. *Az. p.* 1. *l.* 20. *c.* 10. *q.* 2. item *Vill. Dian. Anton. à Spir.*

S. etc. apud Salm. c. 3. *num.* 18. Ratio, quia ad implendum præceptum Officii sufficit, ut in substantia impleatur, idque fit cùm septem Horæ dicuntur. Et hanc sententiam probabilem putant *Salm. n.* 18. *et Carden. ac Gobat. apud Croix l.* 4. *n.* 1250. Et hisce olim adhæsi ; sed nunc verius censeo *cum Ronc. c.* 5. *q.* 6. eam sustineri non posse, quia cùm recitatur Officium notabiliter breviùs, tum illud non impletur neque in ejus forma, neque in substantia æquivalenti, juxta secundam sententiam, quam mox afferemus.

Secunda igitur sententia, quam tuentur *Bon. q.* 3. *p.* 1. *n.* 18. *cum Suar. et Fill. Laym. l.* 4. *tr.* 1. *c.* 5. *n.* 4. *et* 5 (quem malè citant *Salm.* pro prima sententia,) *Anacl. p.* 190. *n.* 61 et probabilem putant *Pal. D.* 2. *p.* 2. *n.* 17. *ac Holzm. p.* 446. *v. Sed petes,* tenent non peccare graviter, qui mutat officium in æquale, vel fere æquale. Ratio, quia, ut dicitur in *l. Fin. ff. Mandati : Forma reipsa servatur, si per æquivalens id fiat.* Hinc dicunt citati AA. quòd Pontifex in assignanda forma specifica pro recitatione Breviarii potiùs respexit ad quantitatem tanquam formam substantialem, quàm ad qualitatem Officii, quæ est forma accidentalis, sive modus recitandi. Dicitur non *peccare graviter ;* nam mutans Officium, adhuc in æquale, sine causa, nequit excusari à veniali. Causa autem excusans potest esse, v. gr. necessitas studendi, concionandi, docendi, itinerandi, ut dicunt *Viva qu.* 3. *art.* 3. *n.* 4. *et Sanch. Nav. ac Tamb. apud Croix l.* 4. *n.* 1252.

Tertia sententia, quam tenent *Palaus, D.* 2. *p.* 2. *n.* 18. *Conc. t.* 2. *pag.* 480. *n.* 11. *Tournely pag.* 629. *Holz. p.* 444. *n.* 466 *Salm. cap.* 3. *n.* 20. *cum Reg. Suar. Bell. Garc. Trull. Rodr. Fill. Led. Machad.* etc. docet esse mortale Officium mutare, etiam in æquale, etsi semel. Ratio quia S. Pius V. in sua Bulla, *A nobis,* præcipit Officium recitandum in specie, et in individuo sub forma unicuique diei assignata, cùm dixit : « Hoc nostrum Bre-» viarium præcipimus observare quoscunque, qui Horas Cano-» nicas dicere debent, dicendum ex hujus Romani Breviarii præ-» scripto et ratione omnino teneri, neminemque nisi hac sola » forma satisfacere. » Unde dicunt Auctores hujus sententiæ, præceptum Officii non esse de recitando in genere, sed secundùm formam præscriptam, nimirum tali die, de tali Sancto, de tali Dominica, etc. quod ad substantiam pertinet.

Quarta demum sententia, quam tenent *Sporer p.* 78. *n.* 624. *Ronc. c.* 5. *q.* 6. *Viva q.* 1. *art.* 2. *n.* 4. *Elbel. p.* 556. *n.* 433. *Tamb. c.* 5. §. 2. *num* 20. et probabilem putant *Laym. c.* 5. *n.* 4. *cum aliis apud Salm. num.* 21. docet peccare graviter, qui frequenter Officium mutat ; venialiter verò qui mutat rarò, putà ter vel quater in anno, modò mutatio non fiat in Officium notabiliter brevius, atque sine causa ; nam ex aliqua rationabili causa, nempe studii, itineris, infirmæ valetudinis, magnæ defatigationis, vel specialis devotionis erga aliquem Sanctum, nec etiam erit veniale, ut dicunt *Viva l. c. et Nav. Carden. ac Tamb. ap. Croix. l.* 4. *n.* 1251. Rationem autem, cur frequens mutatio Officii sit

mortale, alii dicunt esse, quia talis mutatio videtur virtualis contemptus ritûs Officii. Sed hæc ratio non convincit; nam verius negatur cum *D. Thom.* 2. 2. *q.* 186. *art.* 9. *n.* 3. (quem sequuntur *Sanch. Dec. l.* 1. *c.* 5. *n.* 8 *et alii*) quòd frequentia transgressionum involvat contemptum legis : sic enim ait S. Doctor : « Dicendum, quòd tunc aliquis transgreditur ex contemptu, quando » voluntas ejus renuit subjici ordinationi legis vel regulæ, et ex » hoc procedit ad faciendum contra legem; quando autem è con» verso propter aliquam particularem causam, putà concupis» centiam, vel iram, inducitur ad aliquid faciendum contra » statuta legis, non peccat ex contemptu, etiamsi frequenter » peccatum iteret. » Ratio aptior est, quia ipsa frequens Officii mutatio (ut ait *Laymann*) evaderet gravis perversio ordinis, nam, licèt quælibet variatio, seorsim sumpta, sit venialis ratione parvitatis materiæ, omnes tamen intra annum coalescunt, et graviter perturbant ordinem Breviarii præcepti pro totius anni Officiis, quæ simul sumptæ unum complexum faciunt. Ex his sententiis (ut meum proferam judicium) prima, pace tantorum DD. qui eam tuentur, vix (ut dixi) sustineri potest; secunda et tertia satis probabiles videntur, sed quartam æquiorem puto.

Juxta autem omnes præfatas sententias, probabiliter excusant à mutatione Officii sequentes causæ, videlicet I. Si aliò pergis, potes recitare Officium illius loci, ut dicunt *Laym. lib.* 4. *tr.* 1. *c.* 5. *n.* 3. *Holzm. p.* 445. *n.* 66. *v. Diximus, cum Stoz. et Bon. ac Tamb. apud Croix l.* 4. *num.* 1253. Excipit verò *Holzm. cum Pal. Tamb. Cherub.* etc. Religiosos, quia isti tenentur ad Breviarium sui Ordinis ex vi professionis, cujus vinculo obligantur quocumque ierint. Probabiliter autem dicit *Croix n.* 1244 cum *Suar. Quintan. et Gobat.* quòd si sis alicubi tanquam advena, potes recitare Officia tuæ patriæ. Additque *Gobat. ibid.* quòd si mutes domicilium, potes compensare Officia omissa in priori loco. II. Capellanus Episcopi potest illi se conformare in Officio, *Holz. l. c. cum communi* ex Decr. S. C. Rituum ann. 1605. Idque magis firmatur ex *Clement. Dignum, de Cel. Miss.* ubi Commensalibus et Domesticis Cardinalium, et Episcoporum indulgetur uti Officio et Breviario, quo hi utuntur. Idem dicitur de Capellano Monialium, qui cùm possit legere Missam de Sancto Ordinis, ita etiam potest de eo dicere Officium; Rubrica enim monet Officium cum Missa concordandum, *Holzm. l. c. et Croix num.* 1254. *cum Gob. Stoz. Tamb. Quintanad.* Idem probabiliter dicit *Laym. l. c. et Gobat.* apud *Croix n.* 1253. de eo qui obit exercitia apud Religiosos. III. Beneficiatus potest recitare sub ritu primæ classis cum Octava Officium sui Tituli, ut *Lugo Resp. Mor. l.* 5. *Dub.* 8. *n.* 10. *et Holzm. l. c. cum Tamb. Gob. Clericato*, etc. Beneficiarius autem qui habet duo Beneficia, debet recitare Officium loci, ubi residet, *Conc. p.* 392. *n.* 10. IV. Si recites cum socio, cujus ritui potes te conformare ex causa, ut dicunt alii, sed etiam sine causa, ut sentiunt *Viva q.* 3. *art.* 2. *n.* 8. *cum Quintanad. et Henr. Ronc. c.* 5. *qu.* 5. *pag.* 155. *cum Protell. ac Dian. p.* 2. *tr.* 12. *R.* 35.

Et hoc satis probabile mihi videtur, modò Officium permutetur, in æquale, vel quasi; juxta enim secundam sententiam circa permutationem Officii, quam supra probabilem diximus, quælibet rationabilis causa sufficit ad mutandum officium in æquale; satis autem rationabilis causa hîc ipsa societas videtur, dum Clemens Rom. *lib. 4. Const. cap.* 34. (*apud Bon. p.* 2. §. 1. *n.* 7,) admonet fideles, ut *Saltem tuo*, *vel tres orent*, juxta illud *Matth*, 18. *Ubi... sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.*

Quæritur IV. An possis te conformare cum Clerico privilegiato in Officio breviori? Absolutè negat *P. Conc. p.* 393. *num.* 12. Affirmant verò, adhuc nulla accedente causa, *Roncaglia l. c. Stoz. apud Holz. p.* 445. *v. Diximus, Diana p.* 2. *tr.* 12. *R.* 35. *cum Portell. Tamb. dic. n.* 27. *cum Henr. et aliis;* item *Trull. Rodriq. et Leand. ap. Conc. loc. cit.* Ratio istorum, quia in correlativis eadem est habenda ratio: unde privilegium unius extenditur ad alium, ex *l. fin. de Acceptus.* Præterea, cùm quisque licitè possit in Officio socium adhibere, si non posset Officium illud brevius cum socio recitare, videretur privilegium aliquo modo juri suo derogare. Alii autem dicunt, ut *Croix n.* 1256. *Holzm. l. cit Sporer p.* 79. *n.* 123. *et Gob. de Hor. Can. n.* 911. tunc posse socium conformari cum privilegiato saltem semel vel iterum, quando iste ob aliquam rationabilem causam, putà infirmitatem, debilitatem visûs, et similem, difficulter posset suo privilegio uti, nisi juvetur à socio. Verumtamen harum opinionum neutra mihi satisfacit; ratio enim correlativorum, ut supra, non convincit, cùm ipsa quidem valeat pro correlativis necessariis, ut sunt viri et uxores, non verò pro voluntariis, nimirum pro sociis, qui pro eorum libitu socii evadunt. Ratio autem sola infirmitatis, seu difficultatis privilegiati in recitando non videtur sufficiens, ut possit excusare socium ad officium permutandum in aliud notabiliter brevius.

Quæritur V. An qui hodie ex errore recitavit de Sancto, omisso proprio illius diei, possit alia die de Officio prætermisso recitare? Dicunt *Pell. tr.* 5. *c.* 8. *n.* 74. *Quintanad. v. Sing.* 9. *n.* 3. *et Salm. cap.* 3. *n.* 21. meliùs facere se conformando cum communi ritu Ecclesiæ, sed probabiliter posse etiam recitare de Officio omisso. Attamen *Lugo Respons. moral. l.* 5. *dub.* 8. *n.* 2. *et Villal. p.* 1. *tr.* 22. *n.* 3. *cum Busemb. ut supra* tenent omnino recitandum Officium diei currentis. Ratio, quia Ecclesia tum solùm præscribit Officium transferri, cùm est impeditum à Dominica, vel Officio majori. Hæc quidem sententia est probabilior, sed prima non videtur improbabilis *cum Felice Potestate* 53. *num* 448. *et Tamb. cap.* 5. §. 2. *num.* 29. Ratio, quia, sicut ritè transfertur Officium de Sancto ob impedimentum diei ad alium diem non impeditum, ita videtur rationabiliter posse Officium transferri ob impedimentum morale, quale censetur error, vel ignorantia, ne Sanctus in illo anno suo honore privetur.

Si autem advertas errasse postquam multùm processeris in

Officio indebito, putà si dixeris Matutinum; tunc potes vel prosequi, vel reliquum recitare de Officio debito, ut dicunt *Less. l. 2. c. 37. n. 77. Ronc. p. 155. q. 6. et Salm. c. 3. n. 21. cum Vill. Quintan. Trull.* etc. Sed puto cum *Croix. l. 4. n. 1255. et Tamb. d. §. 2. n. 3.* meliùs esse recitare de proprio, ne errorem prosequaris.

Si verò oblitus es aliquam partem Horæ, sufficit illam recitare, quin aliud repetas, ut rectè dicit *Croix lib. 4. n. 1311. cum Nav. Vasq. Sanch. Bon. Fill. Abelly*, etc. Secus tamen probabiliùs censent *Armilla, et alii ib.* (contra *Vasq.*) totam Horam esse repetendam, si omiseris partem notabilem ex culpa, quia est obligatio (saltem sub levi) ut orationem continuatam secundùm ritum præscriptum facias; sed vide *infra n. 168.*

162. — « II. *Pronuntiatio vocalis* exterior; ea enim est de substantia præcepti. Et si quidem cum socio legis (quod rectè fit, et est conforme primæ institutioni Ecclesiæ, ac publico orandi ritui, estque licitum, etiamsi is ad Horas non obligetur, nec interiùs attendat, *Bonac. qu. 3. p. 2. §. 1.*) ea pronuntiatio adhibenda est, ut ab eo audiri possis, eumque audire, vicissim. *Sa* tamen v. *Horæ*, putat satisfieri, etsi quædam non percipias quæ à socio dicuntur: neque ideo aliquid scrupulosè repetendum esse. Si verò solus legas, ita legendas esse, ut audire te ipsum possis, docent *Regin. et Suar.* Sed probabile est id non requiri, cùm Ecclesia id non præcipiat, ut docent *Azor. p. 1. l. 10. c. 11. q. 4. Bonac. et Dian. res. 11.* admittitque *Fill. tr. 23. c. 3. n. 117. q.* pro scrupulosis. Si plures duobus recitent Officium simul, non debet unus unum, alter alterum, tertius tertium versum recitare, sed alternatim, facto duplici tantùm choro, sive plures sint ex una parte, sive pauciores, quia sic habet usus et praxis Ecclesiæ: secus est de lectionibus, quarum primus primam, secundus secundam, tertius tertiam recitat, imò alicubi consuetudo permittit, ut omnes ab uno recitentur, aliis audientibus. *Bonac. in disp. 1. q. 5. part. 2. §. 1.* ex *Suar. Azor. et Layman*, addens etiam satisfacere eum, qui lectiones, vel orationes, vel capitula, vel responsoria tantùm audit, et non recitat. Vide *Bonac. l. cit. Trull. d. 16. n. 17.*

Communis est sententia, ut tradunt cum *Busemb.* mox supra *Salm. c. 3. n. 6. cum Suar. Pell. et Croix l. 4. nu. 1298. cum Bonac. Fill. Reg. Stoz. Tamb.* etc. bene satisfacere, qui audit à socio Lectiones, Responsoria, Capitula, et Orationes, ac Antiphonas ut bene addit *Croix. l. c. cum AA. citatis.* Et probabiliter sentiunt *Pelliz. et Anton. à Spir. S. apud Salm. l. cit.* (contra *Croix loc. ut supra, cum Gob. et Dian. ac Mazz. t. 1. p. 302.*) adhuc satisfacere eum, qui solus dicit Psalmos, et Lectiones audit; vel qui partem Psalmorum dicit solus, et partem cum socio, quia satis communicat in ea parte quam audit, et cui ex recepto usu jam satisfit per auditum.

163. — Quæritur autem I. An recitans Officium debeat se audire, ut satisfaciat? Affirmant *Pal. p. 3. n. 6. Suar. l. 4. de*

Rel. c. 7. *n.* 6. item *Pelliz. Reg. et Ant. à Spir. S. apud Salm. c.* 3. *n.* 5. Quia (ut dicunt) ad hoc, ut oratio sit vocalis, debet voce proferri; verba autem, quæ tantùm inter dentes modulantur, non sunt vox, sed potiùs inchoatio vocis. Sed satis probabiliter dicunt satisfacere *Laym. c.* 5. *n.* 8. *Azor. p.* 1. *l.*10. *c.* 11. *q.* 4. *Spor. p.* 76. *n.* 110. *Tourn. t.* 1. *p.* 644. *Diana* 7. *p. tr.* 11. *R.* 16. *Salm. c.* 3. *n.* 5. *cum Rodr. Trull. Leand. etc.* et idem docet doctissimus *Sylvius* (*in Res. v. Horæ. n.* 3.), cujus doctrinam noster SS. P. Bened. XIV. in multis locis suarum Bullarum magni æstimat; hic Auctor sic suam sententiam profert, et probat: « Sufficit etiam si te non audias, quia nullo jure probatur reci- » tantem Horas teneri ad se audiendum, cùm præceptum obliget » ad dicendum, non ad audiendum Horas. » Quòd autem sic recitans jam vocaliter oret, hanc rationem subdit: « Quia oratio » potest ore et voce fieri etiamsi non audiatur ab ipso recitante, et » ex se sit sonus quidam formatus ex allisione aeris ad dentes et » labia. » Ratio igitur est, quia ad satisfaciendum Horis non præcipitur auditio, sed tantùm recitatio sive pronuntiatio verborum, quæ dicitur vocalis; ut autem pronuntiatio hæc vocalis dicatur, et à mentali distinguatur, non certè requiritur elatio sive formatio vocis, aliàs non satisfaceret qui recitaret absque vocis sonitu, sed sufficit quòd formetur aliquis sonitus verborum, licèt modicus et vix sensibilis sit (recitando *à fiato*, ut vulgò dicitur), prout communiter recitant qui privatim Officium persolvunt, et sicut dicenda sunt secreta Missæ. Hic autem levis sonitus, quando verba proferunt (ut bene ait *Sylvius*) ex se semper fit, cùm prolatio non possit fieri, quin per linguam et labia fiat aeris compressio, ex qua necessariò aliqualis sonitus formatur. Per accidens verò se habet, quòd sonitus ille audiatur vel non.

An autem satisfaciant Choro, qui submissè recitant Psalmos, alteram partem audiendo? Loquendo de Choro in generali, probabiliter satisfaciunt, ut docent *Suarez t.* 2. *l.* 4. *c.* 12. *n.* 8. *Sanchez Cons. t.* 2. *l.* 7. *c.* 2. *dub.* 14. *n.* 2. *Less. l.* 2. *c.* 39. *n.* 184. *Soto de Just. l.* 10. *q.* 5. *art.* 4. *Bonac. D.* 1. *q.* 3. *p.* 2. §. 1. *n.* 16. *et Salm. c.* 1. *n.* 25. *cum Fill. Arag. Trull. Villal. Philib. etc.* Ratio, quia non requiritur, ut recitantes in uno Choro audiant voces omnium recitantium in altero (quod supponitur ut certum in *Quæst. II. seq. in fin.*), cùm una pars unum corpus cum altera constituat, et invicem communicent. Secus verò dicendum de Canonicis, qui si non canunt, amittunt tam distributiones, quàm fructus Præbendæ, juxta dicta *l.* 3. *n.* 675. *v. Dub.* 4.

Quæritur II. An si recites Officium in Choro, vel cum sociis, tenearis repetere ea quæ non satis percipis. Communiter omnes dicunt, quòd si propter strepitum aliorum non audis, bene satisfacis Officio. Dubium est, an satisfacias, si non audis propter culpam Chori, vel socii? *Prima* sententia negat, eamque tenent *Bonac. D.* 1. *q.* 3. *p.* 2. §. 1. *n.* 9. *Croix l.* 4. *n.* 1294. *et Pal. D.* 3. *p.* 4. *n.* 6. qui ait te lucrari quidem distributiones Chori, sed

teneri ad repetendum; modò (ut dicit *Bonac.*) pars non audita sit notabilis, secus si modica. Ratio, quia audiens non potest communicare in iis, quæ non percipit. *Secunda* verò sententia affirmat, et hanc tenent *Sporer tom.* 3. *n.* 107. *Sabinus in sua Luce Mor. p.* 2. *tr.* 54. *n.* 26. *Tamb. c.* 2. *c.* 5. §. 4. *n.* 12. *Felix Pot. tom.* 1. *qu.* 2. *c.* 3. *n.* 444. *et Salm. c.* 1. *num.* 24. *cum Trull. Dian. Pasq. et Pelliz.* item. *Sa, et Major apud Laym. c.* 5. *n.* 8. qui non reprobant, et probabilem putat *Elbel. p.* 558. *n.* 447. *cum Peliz. et Gob.* Idem censent *Ronc. p.* 155. *q.* 8. *et Trull.* loquens de recitatione in Choro. Hi censent bene te satisfacere, si attendis quantùm potes, et ob defectum Chori, vel socii non percipis quæ dicunt. Favet non parum *S. Anton.* qui 2. *p. tit.* 9. *c.* 12. sic docet : « Si quis lectionem vel aliud, quod in Choro legitur, » non intelligat propter legentis ineptitudinem, non peccat, » dummodo conetur intelligere saltem verba. » Ratio, quia tunc per societatem ipsam, et simul per illam tuam applicationem censeris moraliter communicare orationi, dum intendis Deo exhibere omnes laudes et preces, quas Chorus vel socius profert. Hæcque opinio videtur satis probabilis; præceptum enim hoc Officii ex benignitate Ecclesiæ benignè est interpretandum; tum è converso valde erit anxietatibus obnoxium, quòd socii in Officio semper solliciti esse debeant, ad quammam quantitatem pervenerit omissio auditûs ut teneantur vel non repetere. Certum autem est cum *Holzm. p.* 449. *et Ronc. d. q.* 8. *cum Az. et Reg.* quòd non oportet in Choro audire omnes, sed sufficit unum audire, et sufficit audire in confuso saltem partem alterius Chori, licèt distinctè nequeas audire, ut *Salm. d. num.* 24. qui testantur hoc docere fere DD. omnes. Sic pariter est certum ut docet Innoc. IV. *cap.* 9. *de Celeb. Miss.* quòd « si in Choro omittas aliquod dicere » verbum (intellige non ultro), non peccas, Chorus enim supplet. »

Quæritur III. An satisfaciat Officio surdus, qui ex obligatione Choro assistit, et suam recitat partem? Affirmant *Suar. t.* 4. *de Rel. c.* 28. *n.* 18. *Escob. de Hor. Can. qu.* 4. *n.* 6. *Ronc. c.* 5. *q.* 8. *et Sa, ac Recafull. apud Dian. p.* 9. *tract.* 9. *R.* 28. qui probabile putat. Ratio, quia hic ex una parte tenetur Choro assistere, ex alia autem non stat per ipsum, quin audiat; unde sufficit, ut præstet assistentiam quam potest, partem suam recitando; conditio enim, quam aliquis ponere tenetur, censetur impleri, quando per eum non deest, quominus impleatur; et durum est talem ad duplex officium obligare. Magis tamen mihi placet sententia opposita cum *Palao D.* 3. *p.* 4. *n.* 6. *Sanch. c.* 1. *d.* 13. *Salm. c.* 3. *n.* 5. *et Elbel n.* 448. qui dicunt surdum lucrari quidem distributiones, sed teneri ad repetendum non audita. Nec verum est quòd ille sic obligabitur ad duplex Officium, nam tenetur tantùm ad supplendam partem non auditam. Ultra quamquod bene potest eodem tempore satisfacere, submissè dicendo partem alterius Chori. Secus verò dicunt *Salm. c.* 1. *n.* 24. *Elbel l. c. Tamb. c.* 5. §. 4. *n.* 13. *cum Suar.* de surdastro, qui possit aliquoties audire, et præstet attentionem quam potest. Et hoc

probabile est, saltem si advertat in Breviario, quæ in confuso audit, ita ut bene percipiat quæ dicuntur.

164. — « III. *Pronuntiatio integra*, sine syncope, et abbre- » viatione verborum et syllabarum, absque præcipitantia, *Bo-* » *nac. dist.* 1. *q.* 3. *p.* 1. §. 2. Ex hoc tamen defectu in publico fa- » ciliùs peccari potest mortaliter, ratione scandali, et severioris » præcepti Ecclesiæ, quàm in privato. *Azor. et Fill. t.* 2. *l.* 23. *n.* » 208. 209. *Escob. Dian. p.* 2. *tr.* 12. *Res.* 23. ubi addit 1. eum, » qui cum tali, qui ultimas syllabas abscindit, recitat Officium, » satisfacere suo Officio, nec teneri repetere. Quando in cantu, » propter nimiam celeritatem, et abscissionem syllabarum (vel » alia de causa) audientes non possunt verba percipere, et at- » tendere, ordinariè tantùm esse peccatum veniale, neque obli- » gari ad iteratam recitationem Officii; nisi adsit contemptus, » vel grave scandalum, seu notabilis corruptio, et deformatio » verborum, in toto cantu. V. *Diana l.* 4. *Sylv. et Trull. dist.* 15. » *n.* 4. ubi ex *Nav. Azor. Less. et Palao*, negant satisfacere eos, » qui cum sociis recitant ita festinanter, ut, nondum expletis à » socio versiculis, ipsi incipiant; quia pars, quæ anticipatur, » non communicatur cum socio qui eam audire nequit. Excusant » autem ex *Nav. Sa, et Suar.* surdum, qui alios in Choro ca- » nentes non intelligit, nec sequi potest. »

165. — Peccas tantùm venialiter, si syllabas ita mutiles, vel syncopes, ut verborum sensus non corrumpatur, vel si mutiles in parva quantitate : imò nullo modo peccas, si hoc facias, in- voluntariè ob inadvertentiam, vel balbutiem, vel inveteratam consuetudinem, quæ difficulter vinci possit. E converso non ex- cusaris à mortali, si mutilatio esset magna, et sensus notabiliter variaretur. Ita communiter *Lessius lib.* 2. *c.* 37. *n.* 52. *Palaus D.* 2. *p.* 4. *n.* 2. *Laym. c.* 5. *n.* 8. *Anacl. p.* 197. *n.* 50. *Sporer p.* 75. *n.* 103. *Croix l.* 4. *n.* 1302. *Salm. c.* 3. *num.* 2. *cum Trull. Pelliz. et Viva qu.* 3. *art.* 2. *n.* 4. *cum Azor. Fill.* etc. quo casu teneris utique compensare partem, in qua sensus est corruptus, reci- tando quantitatem æquivalentem, ut bene aiunt *Mazzotta t.* 1. *v.* 302. *et Croix num.* 1303. Et hoc etiamsi involuntariè hoc feceris. Cæterum probabiliter dicunt communissimè *Palaus l. c. Sporer n.* 102. (qui dicit hoc omnes fateri) *Anacl. l. cit. et Croix. n.* 1302. *cum Suar. Garc. et Gobat.* ac probabile putant *Salm. d. n.* 2. *in fin. cum Fill. Vill. et Leand.* quòd satis imples obligationem Officii, etiamsi verba notabiliter mutiles, quando servatur aliqua significatio verborum.

Hinc probabile est, quòd nec teneris repetere, si recites cum socio, qui obtruncat syllabas, sed ita ut sensus notabiliter non mutetur, ut ait *Viva l. c.* Qui bene addit te non teneri ad repe- tendum, nisi tibi constet socium notabilem partem omisisse, quia præsumptio stat pro debita recitatione. Putarem tamen te non excusari à veniali, si ultro recitas cum tali socio mutilante, nisi adsit aliqua causa, nimirum si inviteris à Superiore, vel persona valde gravi, aut simili causa. Certum autem est non satisfacere

eos, qui alternatim recitando non expectant versus absolvi, si hoc fiat, in magna quantitate; vide *AA. apud Bus.*

166. — « IV. *Pronuntiatio continuata* unius Horæ : si autem » interruptio notabili tempore sine causa fiat, erit tamen veniale » tantùm, ut aiunt *Fern. Laym. et Less. d.* 10. quia singuli » Psalmi suam completam significationem habent. Si justa ex » causa fiat, nulla culpa erit, nec repetenda priora, quod verum » est, etiamsi animo repetendi interrupisses : consilii tamen est, » si interruptio longa esset, repetere ab initio Psalmi, vel Noc- » turni : imò probabile est, Nocturnos singulos separatim, sal- » tem intra utrium horarum spatium dici posse (quod certum » videtur, si justa causa concurrat); quia secundùm quosdam » antiquitus ita fiebat, ut docet *Vill. t.* 23. *c.* 6. *et Bon. p.* 5. *p.* » 3. *Escob.* etc. * (*Idem tenent Salm. d. n.* 5. *sine dubitatione*) * » Addit, *Quintanad. t.* 9. *sess.* 3. lectiones, sive tres sint, sive » novem, posse absque culpa gravi, sine causa, et cum hac, » absque ulla culpa dividi à psalmodia ejusdem Matutini. Divisio » autem Matutini à Laudibus non dicit interruptionem Officii : » unde privatim fieri potest sine causa. *Dian. p.* 5. *tract.* 14. *Res.* » 48. *ex Bonac. Fill. Sanch.* etc. Item *Trull. l.* 1. *c.* 7. *d.* 11. »

167. — Commune est, quòd Matutinum potest à Laudibus separari sine ulla causa, ut *Salm. c.* 3. *n.* 4. *Bon. p.* 3. *n.* 11. *Conc. p.* 368. *cum Suar. Sanch. Nav. Fill.* etc. *Croix l.* 4. *n.* 1305. *cum Less. et Abelly.* Sed cùm separantur, debet adjici *Pater noster*, ut bene ait *Croix* ex Rubrica, quæ præcipit dici *Pater* post quamcumque Horam, quando terminatur Officium. An autem addenda sit etiam Oratio? Affirmant *Nav. Bon. Gavant.* etc. *ap. Croix ibid.* qui probabile putat, cùm probabile sit Matutinum et Laudes esse duas Horas : et colligunt ex *Rubr. tit.* 31 *n.* 4. ubi præscribitur, quòd *Te deum* dicto, statim inchoantur Laudes, præterquam in nocte Nativitatis Domini, quia tunc dicitur Oratio, postea celebratur Missa, etc. Negant verò etiam probabiliter *Salm. c.* 3. *n. cum Sanch. et Az. Viva q.* 3. *a.* 9. *n.* 5. *Mazzot. t.* 1. *p.* 303. *et Croix n.* 1305. *cum Pelliz. Stoz. Gob.* etc. quia probabile est Matutinum et Laudes unam esse Horam. Illud autem quod præcipitur in *Rubr. cit.* currit tantùm pro Officio illius noctis. An verò possint Nocturni invicem separari? Negant *Thomassin. ap. Tourn. t.* 1. *p.* 535. *q.* 5. Sed affirmant probabiliter *Bus. Bon. p.* 3. *n.* 13. *Salm. c.* 3. *num.* 4. *cum Pell. Fill. et Viva l. c.* saltem ut aiunt *Bus* et *Viva*, si quilibet Nocturnus non distet ab alio plusquam tribus horis, juxta ritum antiquum, ut refert *D. Thomas*, idemque tenet *D. Th. Henr. à S. Ign. Durand. etc. apud Tourn. l. c.* qui ait tutius esse oppositum, sed non reprehendendos, qui ob justam necessitatem dividunt Nocturnos.

168. — Quæritur autem, an si in eadem Hora, vel Psalmo magna fiat interruptio, tota Hora sit repetenda? Affirmant *Vasq. Nav. Suar. Covar.* etc. *ap. Croix l.* 4. *n.* 1306. quia tollitur tunc unitas præscripta. Negant verò probabiliùs et communiùs *Pa-*

laus D. 2. *p.* 3. *n.* 3. *Bon. q.* 3. *p.* 2. §. 1. *n.* 27. *Less. c.* 37. *n.* 57. *c.* 2. *d.* 19. *Laym. c.* 1. *n.* 6. *Salm. c.* 3. *n.* 3. *cum Vill. Pell. Mach. et Croix loc. cit. cum Sporer, Barb. Tamb. Arriaga, Quintan. Tannero, Diana, et aliis.* Ratio, quia singuli Psalmi, et singuli versus completam habent significationem, et satis uniuntur vel per intentionem continuandi, vel per ipsam recitationem adjunctam. Hinc dicunt ibi *Tamb. Gob. Stoz. ap. Croix ib.* posse eum qui hodie incœpit Matutinum, illud complere in crastino sine peccato gravi, etsi differat sine causa.

Causæ autem justæ interrumpendi Officium sunt (ut dicunt *Croix l.* 4. *n.* 1307. *Anacl. p.* 197. *n.* 54. *et Salm. c.* 3. *n.* 4. *cum Nav. Vill.* etc.) quælibet utilitas propria, vel aliena, quæ incommodè differretur, item urbanitas, aut devotio, ut dicere Missam, exequi mandata Superiorum, si excipias Confessionem alicujus qui non libenter expectaret, si velis aliquid agere, aut notare, ut tollas distractionem, sive sollicitudinem ne obliviscaris; modò (ut bene advertit *Gobatus*) hoc non fiat frequenter. Licitè etiam potest intermitti aliqua brevis oratio inter orandum, vel affectus, ut dicunt *Anacl. ac Gob. etc. ap. Croix.*

169. — « V. Ne invertatur *Ordo* Horarum absque justa causa: » quod si tamen fiat, erit tantùm veniale: quia ordo iste (saltem » extra Chorum) non est sub præcepto, nisi secundariò, et tan» quam circumstantia, minoris momenti. Quòd si autem per inad» vertentiam, vel ex justa causa mutes, verbi gratia, ut amico, » vel ægro, qui tecum legere cupit, satisfacias, nullum erit pec» catum: vel si in Choro dicantur posteriores Horæ, cùm tu nec» dum dixeris priores, vel si inter orandum advertas te aliquid » omisisse, vel priorem Horam nondum dixisse; perges enim, et » supplebis in fine. Similiter, si causa, vel necessitas instet Horas » dicendi, potes dicere Laudes, dilatis lectionibus, vel aliquo » simili, quod ad manus non est. Vide *Bon. q.* 3. *p.* 4.»

170. — Justæ causæ igitur invertendi ordinem recitationis probabiliter sunt I. Si inviteris ab amico ad recitandum cum ipso, ut *Anacl. p.* 197. *num.* 57. *ac Suar. Pal. Bon. Pelliz. Bassæus et Stoz. ap. Croix l.* 4. *n.* 1309. II. Si non habeas promptè Breviarium, nec possis commodè expectare, ut *Palaus. Gob. et Tamb. ib.* III. Si serò venias ad Chorum, Officio jam incœpto, ut *Sanch. Laym. et Gob. ib. ac Anacl. l. c.* Et sic etiam excusat à veniali quælibet rationabilis causa, ut *Conc. p.* 485. *n.* 5. *Salm. c.* 3. *n.* 8. *cum Suar. Pal. Trull. Reg.* etc. Et idem dicendum, si in eadem Hora invertatur ordo, *Salm. n.* 10. *cum Suar. et Bon.*

Docet autem communis sententia, quòd inversio ordinis non sit mortale, ut testantur *Salm. c.* 3. *n.* 8. *et Conc. p.* 485. *n.* 5. Ordo enim Officii non cadit sub præcepto. Dicit verò *Conc. ib. cum Vasq.* (contra *Salm. l. c.*) non excusari à culpa gravi, qui frequenter ordinem inverteret, quia hæc frequens inversio videtur gravis inordinatio, juxta dicta *num.* 161. *v. Quarta.* Sed probabiliùs hoc videtur negandum, cùm sit communis sententia,

ut asserit ipse *Concina*, præfatum ordinem non cadere sub præcepto, prout aliàs cadit recitatio Officii currentis in quolibet die, ut dictum est *loc. cit.*

171. — Quæritur verò, an in Choro sit gravis obligatio recitandi Officium ordine debito, et statis horis? Affirmant *Conc. t. 2. p. 382. n. 15. et Salm. c. 1. n. 11. cum Suar. Azor. Sot. Pall. Fill. Vill. Reg. et Tamb.* Modò anticipatio vel postpositio sit notabilis, et desit aliqua legitima causa excusans. Ratio, tum quia Canones pluries repetunt Horas recitandas esse statutis horis et temporibus, tum quia talis inversio gravem involvit deformitatem. Negant verò *Caj. v. Horæ, Laym. l. 8. tr. 1. c. 3. n. 6. Sanch. Cons. t. 2. l. 7. c. 2. dub. 42. num. 3. Bon. D. 1. q. 3. p. 3. n. 7. Gav. in Rubr. t. 2. c. 5. t. 6. n. 9. ac Trull. Tancr. Diana*, etc. *ap. Salm. l. c. n. 10.* Ratio, quia hujusmodi circumstantia temporis, vel ordinis non pertinet ad substantiam præcepti, sed est quædam cæremonia accidentalis. Utraque est probabilis, sed hæc secunda videtur probabilior, eo quòd non constat de gravi præcepto super hac re imposito.

An sit licitum celebrare Missam ante recitationem Matutini? Probabiliùs est esse tantùm veniale, si sit sine causa: *Concina t. 2. p. 490. n. 11.* cum aliis communissimè. Vide dicenda de *Sacrif. Missæ l. 6. n. 347.*

172. — « VI. Ut, nisi justa causa excuset, dicantur *tempore* » *præfixo* à jure, vel consuetudine, quæ nunc obtinuit ut Matu» tinum, et Laudes, absoluto Completorio in Ecclesia, hora cir»citer quarta, et secundùm *Bonac.* etiam tertia dicantur : et » hyeme quidem, media hora ante solis occasum dici posse, ait » *Fill.* ex communi sententia, cùm etiam Privilegium quibusdam » concedatur, ut horas ante occasum dicant. Quod tamen non est » signum id sine Privilegio fieri non posse, quia talia sæpe dantur » ad tollendos scrupulos, et dubia, quæ sequuntur ex varietate » opinionum. Juxta eamdem sententiam non peccabit, ait *Bona» cina*, qui Primam, Tertiam, Sextam et Nonam duabus, vel » tribus horis post ortum solis dicit; tum quia est moderata, et » consueta postpositio : tum quia tempus à jure præscriptum » magnam latitudinem, teste consuetudine, habet : erit tamen » veniale Matutinum sine causa ad vesperum differre, vel ante » prandium sine causa Vesperas, et Completorium dicere; quia » hæc est insueta inversio. In Quadragesima autem Vesperæ legi » possunt privatim post prandium, cùm rubrica Breviarii feria » quarta Cinerum non imponat præceptum. *Nav. Sanch. Trull. » dist.* 18. *n.* 6.

» Dixi *sine causa*: quia, si iter, aliave causa urgeat, secun» dùm *Cajet.* et alios, omnes Horæ mane dici possunt, usque » ad vesperas inclusivè. Denique ad vitandum mortale, sufficit » dici omnes à media nocte usque ad alteram mediam noctem, » præterquam quòd Matutinum pridie possit anticipari. * (*Nota* » *hic prop.* 35. *damnatam ab Alex. VII. dicentem : unico Officio* » *potest quis satisfacere duplici præcepto pro die præsenti, et*

» *crastina*) * Quòd si intra dictum tempus quis Horas non » dixerit peccavit quidem, non tamen tenetur postmodum dicere; » quia sunt onus affixum diei; etsi supplendo possit secundùm » quosdam restitutionem subterfugere, eo quòd rependat æquale, » *Molfes.* 3. *t.* 2. item. *Major. Palud. Ledesma*, etc. apud *Hen-* » *riq. l.* 13. *c.* 13. *Bon. d.* 1. *q.* 5. *p.* 2. *n.* 5. ubi dicit, eam sen- » tentiam esse probabilem, citatque pro ea *Suar. et Fill.*, sed » malè, quia hi loquuntur tantùm de primo medio anno, vel » spectato solo jure naturæ, et secluso jure positivo. Expressè » autem eam sequitur *Quintan. t.* 8. *s.* 6. vocatque veriorem con- » trariam. Vide etiam *Dian. p.* 2. *t.* 12. *res.* 24. * (*Sed huic* » *opinioni non acquiesco. Vide dicta lib.* 3. *num.* 667. *ubi dixi-* » *mus eum teneri ad restitutionem.*) *»

173. — Ut quis licitè possit anticipare vel postponere debitum tempus Horarum, sufficit quævis causa utilis vel honesta, nimirum concio paranda vel audienda periculum supervenientis occupationis sive laboris, major devotio sive quies, tempus aptius ad studendum, et simile. Ita communiter *P. Conc. t.* 2. *p.* 487. *n.* 3. *Anac. p.* 200. *n.* 72. *Croix l.* 4. *n.* 1313. *Less. l.* 2. *c.* 37. *n.* 79. qui admittit etiam pro causa justa amicorum interpellationem. Meritò tamen ait *Conc. l. c.* non sufficere ad excusandum solam majorem commoditatem, sine alio motivo honesto, contra *Pelliz*, qui pro se citat *Sanch.*, sed non bene; nam *Sanch. Cons. l.* 7. *c.* 2. *dub.* 36. n. 3. id admittit tantùm gratia studendi, ut admittunt etiam *Salm. c.* 3. *num.* 14.

Tempus Horarum incipit à puncto mediæ noctis antecedentis diei, et terminatur ad punctum mediæ noctis diei sequentis. *Conc. t.* 2. *p.* 486. *n.* 3. *Holz. t.* 1. *p.* 446. *vers. Dicitur.* 6. et alii communiter. Horæ autem parvæ licitè recitantur à tempore auroræ usque ad meridiem, ut *Salm. c.* 3. *n.* 13. *Tourn. t.* 1. *p.* 633. *v. Dicitur* 3. cum communi. Nona verò potest dici etiam post meridiem, ut ait *Croix. l.* 4. *n.* 1312. Imò juxtà alios etiam Sexta, ut asserit *Tournely*. Meritò tamen *Conc. p.* 487. *n.* 4. *et Salm. l. c. cum Nav.* rejiciunt opinionem *Molfesii, et aliorum* dicentium posse Horas parvas recitari à Vesperis diei antecedentis; hoc enim nullibi est consuetudine receptum. Vesperæ autem dici possunt à meridie usque ad mediam noctem *Holz. Tourn. et Croix ll. cc.*

174. — Matutinum hodie ex consuetudine jam præscripta bene potest recitari hora Vesperarum diei antecedentis, ita communiter *Salmantic. cap.* 2. *num.* 13. *lib.* 4. *num.* 1314. *cum D. Thom. Quodlib.* 5. *art.* 18. *ad* 1. ubi ait: « Quantùm ad ecclesias- » ticum Officium, et solemnitatem celebrandi, incipit dies à » Vesperis: unde si aliquis post dictas Vesperas, et Completo- » rium dicat Matutinas, jam hoc pertinet ad diem sequentem. » Juxta enim ritum veteris legis, ad novam translatum, dies ecclesiasticus et omnia Festa à Vesperis incipiebant, ut patet ex *Leo.* 23. 32. ubi « A vespera usque ad vesperam celebrabitis sabbata » vestra. »

Hîc quær. I. an possint recitari Matutinum et Laudes hora

secunda post meridiem? *Prima* sententia affirmat et hanc tenent *Sanch. Cons. l.* 7. *c.* 3. *d.* 37. *n.* 3. *Dian.* 4. *p. tr.* 4. *R.* 9. *et* 10. et probabilem putat *Tamb. l.* 2. *c.* 5. §. 5. *n.* 3. ac probabilissimam vocant *Salm. c.* 3. *n.* 15. *cum Trull. Quintan. Led. Leand. Anton. à Sp. S.* Ratio quia (ut dicunt) jam in prædicta hora solent Vesperæ recitari; unde, cùm dies ecclesiasticus incipiat à primis Vesperis, pariter eo tempore Matutinum recitari potest. *Secunda* tamen sententia mihi verior (licèt olim oppositæ adhæsi) negat, et hanc tenent *Conc. t.* 1. *p.* 487. *n.* 6. *Holz. p.* 445. *n.* 476. *Tourn. t.* 1. *p.* 633. *et Croix. l.* 4. *n.* 1314. *cum Pal. Fill. Comit. et Pell.* qui dicunt non posse recitari Matutinum, nisi cùm sol propior sit ad occasum, quàm ad meridiem. Ratio, quia Matutinum, adhuc juxta hodiernam consuetudinem, non potest recitari, nisi hora Vesperarum; hora autem Vesperarum, ut communiter traditur, est illa quæ subsequitur horam nonam, quæ est media intra meridiem et occasum; estque diversa pro diversis temporibus; in æstate enim est hora quarta post meridiem, et in hyeme non advenit nisi ad minus post duas horas cum quadrante à meridie. Ergo, nisi terminata sit hora nona, et incœpta hora Vesperarum, non potest dici Matutinum. Nec valet dicere, quòd Vesperæ recitari soleant duabus horis post meridiem, ex quo fiat, ut jam incœptus sit posterus dies ecclesiasticus. Nam etiam posito quòd Vesperæ tali hora soleant communiter dici (de quo adhuc dubito, et *Concina* id penitus negat,) non rectè necessariò infertur, quòd sit incœptus sequens dies ecclesiasticus; consuetudo enim potuit quidem introducere, ut in illa hora sine culpa dicerentur Vesperæ; sicut licitè recitantur in Quadragesima ante meridiem; sed non potuit introducere, ut hora nona sit vespertina. Id autem quod contrarii supponunt, nempe quòd consuetudo jam introduxerit, sequentem diem ecclesiasticum hora secunda post meridiem jam incipere, hoc probandum esset, cùm omne factum sit probandum: sed usque dum id non certè probatur, possidet lex, quæ vetat recitari Matutinum priusquam incipiat dies ecclesiasticus, qui (ut ipsi adversarii fatentur) non incipit nisi ab hora Vesperarum.

Cæterum impunè potest privatim recitari Matutinum juxta Directorium Romanum, quod tradunt *Tournely, et Croix ll. cc.* Hinc Tabellæ nostrates dicunt sic posse privatim recitari Matutinum et Laudes, videlicet:

A die 1 Jan.	hora 21 ¼.	A die 13 Julii	hora 20.
A die 1 Febr.	hora 21.	A die 16 Aug.	hora 20 ¼.
A die 25 Febr.	hora 20 ¾.	A die 6 Sept.	hora 20 ½.
A die 17 Martii	hora 20 ½.	A die 28 Sept.	hora 20 ¾.
A die 11 April.	hora 20 ¼.	A die 11 Octob.	hora 21.
A die 1 Maii	hora 20.	A die 16 Nov. et Dec.	hora 21 ¼.
A die 1 Junii	hora 19 ¾.		

Quæritur II. An Matutinum defunctorum possit pridie recitari? Quoad recitationem in Choro publicam, omnino quidem

negandum, ut bene ait *P. Concina t.* 2. *p.* 386. *n.* 22. et patebit ex infra dicendis. Dubium fit quoad recitationem privatam. Adsunt duæ sententiæ. *Prima* negat, quam sequuntur *Holzm. de Hor. Can. t.* 1. *p.* 450. *n.* 476. *et Croix l.* 6. *p.* 2. *n.* 2066. licèt ipse priùs *in l.* 4. *n.* 1292. oppositum tenuerat. Citatur etiam pro hac prima sententia *Gavantus*, sed *Gavantus Sect.* 9. *c.* 2. *n.* 16. videtur loqui de sola recitatione in Choro prout loqui videtur Decretum mox afferendum. Hæc sententia nititur Decreto S. C. Rituum edito 1. Septemb. 1607. in quo (ut refert *Croix l.* 6. *p.* 2. *n.* 2055. *Decr. ibi n.* 33.) sic dicitur : « Matutinum defunc-» torum pro generali eorum commemoratione recitandum est » mane die secunda Novembris, non verò pridie vesperi. » *Secunda* tamen sententia satis probabilis, quam tenent *Tamb. Dec. l.* 2. *cap.* 5. §. 5. *n.* 7. item *Leand. Stoz* etc. *ap. Croix l.* 4. *n.* 1292. ac probabilem putat *Viva l. c. q.* 3. *a.... n.* 2. affirmat ; cùm enim Rubrica dicat *Dicto Benedicamus Domino, absolutè incipit Matutinum defunctorum :* probabiliter infertur, quòd sicut pridie undique ex consuetudine permittitur privatè recitare Matutinum Diei sequentis, ita etiam matutinum defunctorum. Ad Decretum autem oppositum non immeritò respondet *Tamb.* illud intelligi tantùm pro Choro, cùm ibi S. Cong. prohibeat pridie Matutinum *cantari*, quo verbo videtur prohiberi dumtaxat publica recitatio, non autem privata. Et revera Decretum relatum, ut habetur apud *Merati Consultorem S. C. Rit in Addit. ad Gav. t.* 2. *p.* 651. *Decr. n.* 28. (diversè ab eo quod affert *Croix*, ut supra) sic loquitur ; « Matutinum defunctorum pro generali eorum Commemoratione » non debet cantari pridie vesperi in festo omnium Sanctorum, » sed recitari mane die secunda Novembris post Laudes diei, die » 1. Septemb. 1607. » Alterum simile Decretum habetur apud eumdem *Meratum l. c. p.* 505. *num.* 7. priùs editum die 23. Maii 1603. ubi pariter vetatur Matutinum *cantari*. Aliud simile affertur *Decr. n.* 220. ubi expressa fit mentio de Choro : « Matutinum » diei Commemorationis omnium fidelium defunctorum non po-» test recitari in Choro in die festivitatis omnium Sanctorum post » Completorium, sed servandæ sunt Rubricæ, die 22. Jan. 1701. » Certum est autem Rubricas præcipere, ut in Choro mane ipsius diei recitetur Matutinum, non autem vesperi diei antecedentis.

Quæritur III. An autem is, qui recitat vesperi Matutinum cum Laudibus, possit etiam recitare Litanias. Affirmant *Gavantus Sect.* 6. *c.* 16. *num.* 6. *et Arnand. ac Lohn. ap. Croix l.* 4. *n.* 1292. et hanc sententiam olim tenuit *Gobatus. tr.* 5. *n.* 615. Ratio quia Rubrica conjungit Litanias cum Laudibus in quibus ideo omittitur versiculus *Fidelium animæ*, et apponitur in fine Litaniarum, ut habetur ex *Rubr. tit.* 30. *n.* 3. Ergo, cùm faciant quid unum Litaniæ cum Matutino, accessorium sequitur principale. Sed contrarium communiùs, et veriùs sentiunt *Viva*, *Tamb. Holzm. Croix ll. cc. in q. præc.* et *Meratus l. suprâ cit. pag.* 467. *num.* 5. *cum Stoz. Halden, et Guyeto :* hancque sententiam *Gobatus* in posteriore editione *tract.* 5. *num.* 616. probabiliorem vo-

cavit. Ratio, quia verum non est, quòd Litaniæ conjungantur cum Matutino, sed sunt quid distinctum : et hoc patet 1. ex eo quòd ipsæ possunt dividi, et de facto separantur, præcipuè in iis Ecclesiis, ubi Litaniæ dicuntur vesperi : patet 2. quia illæ recitantur loco assistentiæ ad processionem, quæ assistentia ipsis diebus naturalibus est affixa, et ideo si Officium S. Marci transfertur, non transferuntur Litaniæ, ut præscribitur in *Rubr. tit.* 30. *n.* 3. Obiter hîc notandum cum *Salm. c.* 3. *n.* 17. *Viva a.* 5. *n.* 5. *et communi*, non esse audiendos *Leandrum, et alios* dicentes, quòd liceat incipere Officium hodiernum paulò ante mediam noctem diei sequentis, et illud prosequi post mediam noctem ; tunc enim jam transactum est tempus ad Officium præfinitum ; nam Officium cùm sit pensum diurnum, cum die omnino terminatur.

175. — « VII. Ut *devotè, et cum attentione interna*, virtuali » saltem, recitentur, sive ea ad Deum sit, sive ad sensum ver- » borum, sive (ut ait *Caj.*) ad verba solùm. Quam postremam » sufficere, rectè notat *Less.* supposito tamen animo orandi, et » vacandi Deo. Unde attentionem confusam * (*sive generalem*, » *ut Salm. ib. cum DD. cit.*) * saltem ad Deum, attentio ad verba » includit, cùm alioqui attentio præcisè ad sola verba nihil ab » externa attentione differre videatur. Ita communiter, contra » *Nav. Sylv. et Con.* qui nullam attentionem internam requirunt, » sed tantùm externam, quæ excludat omnem actionem incom- » possibilem cum attentione interna, licèt animo voluntariè in- » terea distraharis. Quæ sententia, secundùm *Laym. et Less.*, » non est improbabilis, et utilis tum scrupulosis, tum Confes- » sariis, ne Beneficiatis sine attentione Horas recitantibus impe- » rent restitutionem fructuum, partim ob Doctorum auctorita- » tem, partim quòd hoc præcepto tantùm materiales quædam » preces, earumque externa pronuntiatio (per quam, sicut per » hymnos organo cantatos, à Deo aliquid Ecclesia potest impe- » trare) præcipi videantur ; devotio verò tanquam finis præcepti » extrinsecus ad ejus substantiam non pertineat. Verùm nostra » sententia est communior, et probabilior. Et probatur ; sine » attentione enim interna nulla est oratio, ergo hoc ipso, quòd » sub mortali ad orationem obligaris, sub mortali item ad ali- » quam attentionem ex prædictis obligaberis. Nec refert, quòd » Ecclesia non possit per se actus internos præcipere ; potest » enim eos præcipere, ut sunt necessarii ad actus externos de- » bitè præstandos, ut sunt actus virtutis : quo modo, cùm possit » præcipere Confessionem, potest etiam contritionem. Dixi, » *cum attentione interna virtuali saltem* : etsi enim melior sit ac- » tualis, sufficit tamen virtualis : quam *Bon.* et alii communiter » dicunt manere ex actuali, quamdiu non revocatur expressè, vel » tacitè per distractionem voluntariam, vel actionem cum debita » attentione incompossibilem. Unde licèt involuntariè distraharis, » virtualiter tamen attendis. 1. Si in genere intenderis Officium » dicere, modo consueto, vel animo laudandi Deum, vel satis- » faciendi tuo muneri : 2. Si cum confusa aliqua apprehensione,

» et proposito opus consuetum faciendi recites. Vide *Bon. d.* 1. » *q.* 3. *p.* 2.

» 1. Is, qui dubitat ob evagationem mentis, an aliquid omi- » serit, si probabilem conjecturam habeat se dixisse, vel quia » proposuit initio attendere vel quia se reperit in fine, verbi gr. » Psalmi, præsumere potest, se dixisse, si ex libro, vel memoria, » cæteroqui non errare solita, dixit : * (*Idem Salm. n.* 12. *cum* » *Sanch. Trull. Pal. etc.* Scrupulosos autem dicunt obligandos » esse ad non repetendum in dubio, Salm. ibid. cum A A. cit. » Quoad cæteros autem, aiunt quemquam habentem justam con- » jecturam, quòd dixerit, non teneri aliquid repetere, nisi scia, » se non dixisse.) * Proindeque meliùs erit, si non repetat, ad » vitandas anxias consuetudines, et scrupulos, et ut totum Offi- » cium sine perturbatione decurratur. Ita *Binsfeld. c.* 11. *d.* 13. » *Laym. c.* 5.

» 2. Qui sponte distractus nullam harum attentionum habuit, » graviter peccavit, teneturque secundùm sententiam communem » Horas repetere ; nec fructus facit suos, quia non fecit opus » præceptum, quod erat, ut devotè oraret. *Sot. Navar. Reg.* » *Fern. Suar. Bon. et Trull. l.* 1. *c.* 7. *d.* 17. *n.* 6. ubi ex *Nav.* » addit non excusari à mortali eum, qui recitationem Horarum » ita differt, vel ita se componit, ut advertat se somno præoccu- » pandum, v. gr. si Completorium vesperi reservet dicendum in » lecto, sciens se tunc in eo somno solere obrui. Quidam tamen » Doct. paulò ante citati negant eo casu necessariam esse repe- » titionem, eò quòd substantia operis sit impleta, absque circum- » stantia devotionis. Multòque magis, ac probabiliùs iidem » negant obligationem restitutionis ; eò quòd ad illam tantùm » teneantur, qui Officium omiserunt, non qui distractè dixerunt. » Vide *Bon. l. c. Less. Laym. et Dian. tr. de Horis, R.* 1 *et* 2. » *Escob. t.* 5 *E.* 4. *c.* 3. *n.* 62. * (*Vide l.* 3. *n.* 669.) *

» 3. Cum recitatione Officii conjungere actiones, quæ nota- » biliter non impediunt, v. gr. induendi, abluendi, veniale est, » si fiat sine causa ; aliàs nullum. *Escob. loc. cit. c.* 7. Qui verò » advertenter occupat se in aliqua re incompossibili cum atten- » tione interna, v. gr. in scriptione, et lectione, etc. * (Sive si » attendat ad spectacula, vel ad fabulationes, Pal. Bon. Suar. etc. » cum Salm. c. 3. n. 28.) * graviter peccat, et præcepto non sa- » tisfacit ; atque ideo tenetur repetere. *Nav. Suar. Ronc. Trul. n.* 7. »

176. — Ad Officium igitur persolvendum requiritur *Intentio* et *Attentio*. Circa *Intentionem*, certum est non requiri intentio- nem actualem explicitam, sed sufficere virtualem implicitam, nimirum si de more Breviarium accipias, ut Officium impleas, uti soles, ut communiter docent *Sanch. c.* 1. *dub.* 28. *cum Nav. Conc. t.* 2. *p.* 464. *n.* 2. *Tourn. t.* 1. *p.* 649. *Bon. p.* 2. §. 2. *num.* 22. *Croix. l.* 4. *n.* 1326. *Anacl. p.* 195. *n.* 41. et alii passim. Imò rectè addit *Croix*, *n.* 1329. non esse opus renovare intentionem ad singulas Horas, etsi aliqua interruptio intercedat, etiam sine causa ; quia illa resumptio fit ex prima intentione : imò puto sem-

per adesse exercitè intentionem actualem implendi Officium. Dubitatur autem an satisfaciat Officio, qui recitat sine intentione implendi? Negat probabiliter *Conc. l. c. n.* 5. *cum Nav. Azor. Sylv. Prado, Med. Led. Rodriq. etc.* Ratio, quia ad implenda præcepta requiritur necessariò intentio implendi; si enim tu deberes alteri centum, et conscius debiti centum illi dones, certè non liberaris à debito. Sed probabiliùs affirmant *Suarez in* 3. *D.* 88. *Sect.* 3. (licèt ab aliquo citetur in contrarium) *Pal. tr.* 7. *D.* 2. *p.* 3. *n.* 5. 10. *Sanch. Dec. t.* 1. *l.* 1. *c.* 13. *n.* 16. *Less. c.* 37. *n.* 59. *Croix n.*1330, *cum communissima, Tourn. p.* 649. *cum Vasq. Val. et Pontas, Salmant. c.* 3. *n.* 24. *cum Trull. Tamb. Pelliz. Garc. Henr. etc.* Licèt enim utique is ea caret ob voluntatem non implendi præceptum, jam tamen actu satisfacit. Ratio, quia qui sponte implet opus præceptum, verè exequitur id quod à superiore præcipitur; ad implendum enim præceptum non requiritur ut quis habeat animum implendi, sed sufficit, ut actu præceptum ponat. Nec obstat paritas adducta, nam respondetur cum *P. Suarez*, quòd ibi, cùm obligatio pendeat à voluntate propria, bene potest debitor illam de novo sibi imponere, et non obstante solutione debiti, remanere obligatus; ac cùm obligatio Officii pendeat à voluntate Ecclesiæ, non potest Clericus eam sponte sibi imponere, quapropter dum illam implet, nequit velle non implere.

Circa autem *Attentionem*, hæc potest esse externa, et interna: *Externa* habetur, cùm non ponitur actio incompossibilis cum attentione interiori, ut esset fabulari, scribere, attentè audire alios loquentes, celeriter se vestire, magna applicatione aliquid agere: Secus, ait *Croix l.* 4. *n.* 1336. si actio non exigat magnam animi curam, et si sit aliqua difficultas attendendi cum tali actione, potest compensari per majorem curam attendendi. E converso bene satisfacit, qui ponit actionem satis compatibilem cum attentione interna, ut esset ambulare, se lavare, induere non omnino properanter (cùm Sacerdotes imò teneantur orare, dum se induunt sacris vestibus); item colligere herbas, flores, aut uvas, instruere focum, sternere lectum, pectere caput, respicere collem, flumen, etc.; ita communiter *cum Bus. Bonac. D.* 2. *p.* 2. §. 2. *n.* 12. *cum Nav. Suar. Fill. etc. Tournely t.* 1. *p.* 646. *Conc. t.* 2. *p.* 460. *n.* 7. *Croix n.* 1337. *cum Nav. et Gob.* idem ait *Sanch. ib.* de similibus actionibus, quæ non fiunt valde festinanter. Non permittit autem *Croix l. c.* aptare calamum ad scribendum, sed non immeritò id permittunt *ibid Nav. Caj. et Beja*, si recitans possit in eo retinere attentionem: Rectè enim advertit *Bonac l. c.* quòd aliquæ actiones respectu alicujus fortè sunt distractivæ, respectu alterius non. Communiter autem permittitur, inter recitandum facere necessaria ad ipsam recitationem, ut perquirere Psalmos, Lectiones, etc. dum recitas memoriter, ut *Croix l. c. cum Sanch. Nav. Sylv. et Gob.* Sic pariter satisfacis, si recitas, dum alii fabulantur, canunt etc., modò his seriò animum non applices, ut ait *Croix n.* 1338. Item notant *Sotus, Nav. Tolet. Val. Diana*,

et Gob. apud eumdem *Croix n.* 1339. quòd si exerceas aliquam actionem externam, et non advertas per illam impediri internam, non teneris postea repetere: Hoc tamen intelligendum, si actio de se sit compossibilis cum attentione interna. Præterea, notant *Palaus. D.* 2. *p.* 4. *n.* 6. *et Bonac. D.* 1. *q.* 3. *p.* 5. *n.* 6. cum aliis communiter *ap. Croix. l. c.* non excusari saltem à culpa veniali, qui sine aliqua necessitate Officium diceret in loco distractioni exposito, ut in foro, platea: Imò addit *Bonac. cum Nav. Suar. Molfes. etc.* ex Concil. Basileensi *Sess.* 21. hunc periculo se exponere non satisfaciendi præcepto, nisi is (adderem) magno conatu mentem applicet ad recitationem. Probabilissimè autem satisfacit qui recitat dum Missam audit, *Conc. t.* 2. *p.* 462. *n.* 10. *cum Bus. Suar. Pal. et communissima;* Vide *l.* 3. *n.* 309. Si quis autem vexetur à somno, sed adeo resistit, ut pronuntiet suam partem, et distinctè audiat versiculos alterius partis, bene satisfacit, ut *Sanch. Cons. l.* 7. *c.* 2. *dub.* 33. *n.* 1. *cum Nav. et Leand. p.* 2. *q.* 14. cum pluribus Theologis. Ait tamen *Sanch. cum eod. Nav.* non excusari à veniali: modò (intelligendum) possit recitationem differre ad tempus opportunius.

Attentio autem *Interna* habetur, cùm attenditur ad verba, ad sensum, et ad Deum. Attentio *ad Deum* est quidem omnibus perfectior, nimirum cùm mens elevatur ad Deum, meditando v. g. Divinam Bonitatem, Justitiam etc. aut Mysteria Passionis, ut *Conc. p.* 457. *n.* 3. *Tourn. p.* 651. *et Salm. c.* 3. *n.* 25. *Croix. l.* 4. *n.* 133. cum communi. Sicut etiam gesta B. Virginis Mariæ, aut Sanctorum (ut aiunt *Concina*, et *Croix*), quia hæc proximam habent relationem ad Deum. Ad eam reduci etiam examen conscientiæ dicunt *Salm. ib.* Sed huic non acquiesco. Attentio *ad sensum* habetur, cùm attenditur ad percipiendam intelligentiam verborum. Attentio tandem *ad verba* est, cùm attenditur ad rectè illa proferenda, ne error fiat mutilando, transponendo etc. Et hæc quidem, licèt sit omnibus inferior, tamen bene sufficit, ut dicunt *Less. c.* 37. *n.* 69. *et* 70. *Salm. l. c. Anacl. p.* 199. *n.* 42. *Croix. l.* 4. *n.* 1344. *Holzm. pag.* 218. *n.* 270. *Laym. c.* 5. *n.* 9. et alii communiter: Quidquid dicat *Tournely*, qui ait cum attentione ad verba requiri etiam attentionem ad Deum; sed melius dicunt *Laym.* et *Salm.* sufficere attentionem ad verba unà cum intentione generali colendi Deum; idque clarè docet *D. Th.* 4. *Dist.* 15. *q.* 4. *Sol.* 5. ubi dicit: « Primò est attentio ad verba quibus » petimus, deinde ad petitionem ipsam... Et quæcumque earum » attentionum adsit, non est reputanda inattenta oratio; unde » etiam illi, qui non intelligunt petitionis verba, ad orationem » attenti esse possunt. » Rectèque addit *Croix d. n.* 1344. non requiri attentionem ad singula verba, sed sufficere moralem et generalem, qua quis curet bene omnia dicere cum intentione orandi.

177. — Quæritur I. An attentio interna sit necessaria ad implendam rationem Divini Officii? Adest triplex sententia. *Prima* communior et probabilior affirmat omnino requiri, eamque tenent *Sanch. Cons. t.* 2. *l.* 7. *c.* 2. *d.* 28 *Sotus l.* 10. *q.* 5. *concl.* 6.

Gaj. in 2. 2. *q.* 83. *a.* 13. *Sa v. Horæ num.* 19. *Azor. p.* 1. *l.* 10. *c.* 16. *q.* 6. *Ronc. c.* 9. *Wigandt tract.* 10. *Ex.* 5. *q.* 7. *Anacl. de Hor. C. p.* 195. *n.* 43. *P. Conc. t.* 2. *p.* 443. *n.* 26. qui fusè et perdoctè hanc sententiam tuetur cum *Navar. Gao. Val. Mald. Led. Med.* et aliis innumeris. Diversè autem Auctores hanc primam sententiam probant ex *c. Dolentes, de Celeb. Miss.* Sed ex hoc textu, sapienter ait *Conc. cum Suar.* non bene hanc sententiam probari. Ibi enim nullum fit verbum de attentione interna, sed tantùm præcipitur externa, opposita colloquiis Ecclesiasticorum cum laicis in Choro, quæ colloquia causam dederant constructioni hujus Canonis: unde Pontifex præcepit, quòd recitantes *Officium nocturnum pariter et diurnum, quantum eis Deus dederit, studiosè celebrent, et devotè.* Et hunc Canonem explicans *Antoninus* 3. *p. tit.* 13. *c.* 4. §. 7. : « Præcipimus, ut unusquisque die » ac nocte dicat Horas suas; intentionem et devotionem in præ» cepto non ponimus, sed gratiæ Dei, secundùm quod ipse dare » voluerit duximus relinquendum: Et hunc intellectum teneas, » quia benigniorem, et quia non debet Ecclesia alicui laqueum » injicere. » Alii probant ex Prop. 14. damnata ab Alexandro VII. quæ dicebat: « Qui facit Confessionem voluntariè nullam, satis» facit præcepto Ecclesiæ. » Ergo (inferunt) bene potest Ecclesia actus internos præcipere. Sed neque præfata sententia hac ratione satis probatur, nam sic non probatur Ecclesia præcipere actus internos, sed tantùm præcipere Confessionem validam, sicut Christus præcepit. Ratio igitur potior est, quia sine attentione interna non constituitur oratio, quæ universè definitur: *Elevatio mentis ad Deum.* Unde, quamvis Ecclesia non imposuerit speciale præceptum positivum attentionis internæ, tamen præcipiendo recitationem Officii per modum Orationis ad Deum colendum, veram præcepit orationem, quæ sine attentione interna non est vera oratio; nec Deus colitur per solam recitationem externam ab iis, qui voluntariè se distrahunt; imò Deus de his conqueritur: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. Matth.* 15. Et è converso in *Jo.* 4. dicitur: *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate.*

Secunda sententia, quam tenent *Salm. tr.* 16. *cap.* 3. *n.* 31. quærit conciliare prædictam primam sententiam cum tertia, quæ tenet (ut infra dicemus) non requiri attentionem internam; et dicit quòd, posito ex una parte quòd attentio ad sola verba sufficiat ad satisfaciendum Officio, et posito ex alia quòd omnino requiratur ad rectam recitationem attentio saltem ad verba cum animo (generali saltem seu confuso) Deum colendi, jam orabit qui tali modo ad verba attendet, cùm non sit incompossibile aliquem ad alia distrahi, et simul attendere ad verba rectè proferenda: unde is bene satisfaciet semper ac per contrariam voluntatem non retractabit propositum attendendi. Sed juxta primam sententiam, quæ requirit attentionem formalem et explicitam, meritò dicit *P. Concina*, quòd qui voluntariè se distrahit, minimè potest attendere ad rectam prolationem verborum; vel ejus-

attentio erit adeo tenuis, ut nequaquam pertingat ad debitam attentionis rationem.

Tertia sententia tenet ad satisfaciendum substantialiter præcepto Officii, non requiri attentionem internam, sed sufficere intentionem recitandi cum attentione externa; hanc tuentur *Lugo de Euch. D.* 22. *ex n.* 25. *cum Palud. Ang. Med. Durando. Rosell.* item *Coninch. de Sacr.* 3. *p. q.* 83. *n.* 291. *Sylvester v. Missa* 2. *q.* 6. *Ang. v. Horæ n.* 17. *Machad. tr.* 21. *Docum.* 5. *Gob. tract.* 5. *n.* 821. *q.* 5. *Croix. l.* 4. *n.* 1342. *Tamb. l.* 4. *c.* 2. §. 1. *n.* 19. *Elbel. t.* 2. *pag.* 541. *n.* 403. et probabilem vocant *Less. l.* 2. *c.* 37. *n.* 63. *Laym. l.* 4. *tr.* 1. *c.* 5. *n.* 10. *Sporer de Sacram. à n.* 75. *Pelliz. tom.* 2. *tr.* 10. *c.* 6. *n.* 17. *Viva de Rest. q.* 7. *a.* 9. *n.* 6. *P. Zachar. l.* 4. *n.* 1341. *et* 1342. et alii plures et hanc quoque expressè tenet *D. Anton.* ut infra afferetur. Ratio 1. quia oratio, ut definitur à Damasceno *l.* 3. *Fid. Ort. c.* 24. *et à D. Thom. in* 4. *Dist.* 15. *q.* 4. *art.* 2. *q.* 1. *n.* 1. est *Petitio decentium à Deo :* Non repugnat autem posse à nobis Deo repræsentari nostras petitiones etiam cum actuali mentis evagatione; sicut si quis recitaret coram Rege orationem compositam ad aliquam gratiam impetrandam, certè quidem oraret, illam coram Rege recitando, etiamsi esset tunc ad alia mente distractus; Sic etiam recitans Officium, non obstante interna et voluntaria distractione, adhuc potest Deum orare; attentio enim externa conjuncta cum intentione recitandi efficit, ut recitatio Horarum fiat quoad substantiam vera oratio. Et ita non potest negari tenuisse *D. Antoninum l. supra cit.* in explicando textum *in c. Dolentes.* Verba S. Doctoris opus est hîc repetere : « Præcipimus, ut unus » quisque die ac nocte dicat Horas suas : intentionem, et devotionem in præcepto non ponimus, sed gratiæ Dei, secundùm quod » ipse dare voluerit, duximus relinquendum. Et hunc intellectum » teneas, quia benigniorem, et quia non debet Ecclesia alicui » laqueum injicere. » Ex quibus verbis patet, quòd sanctus non tantùm expressit textum intelligendum de sola externa attentione, sed ex ratione generaliter adducta, etiam probare intendit Ecclesiam non requirere attentionem internam. Imò *D. Ant.* non solùm asseruit Ecclesiam hanc attentionem internam non præcipere, sed deinde *eod. loc.* §. 8. docuit nec etiam posse præcipere; ibi enim post relatam doctrinam *D. Thomæ*, quòd attentio in oratione semper debeat manere secundùm suî virtutem, sic subdit : « Non tamen requiritur quòd intentio comitetur actualiter totam orationem... requiritur tamen quòd orans scienter » non distrahat mentem ab oratione; hoc enim non potest esse » sine culpa mortali vel veniali. » Deinde explicat, quòd recitans tunc peccaret mortaliter, quando per contemptum internæ attentionis voluntariè se distraheret vel quando recitaret cum externa quoque distractione. En ejus verba : « Sed si evagatio » est advertenter, et solùm secundùm actum interiorem, licèt » temeraria et gravis foret, non tamen mortale, nisi per con» temptum, quia Ecclesia non habet judicare de actibus merè

» interioribus; propter quòd Minister Ecclesiæ, licèt dicendo » orationem cogitet aliud, non videtur transgressor præcepti ex » natura facti. Si autem evagatio mentis sit ex hoc quòd aliquis » scienter se occupat in actu exteriori, qui non secum patiatur » attentionem, videtur esse mortalis, et directè contra præceptum » Ecclesiæ, de Celeb. Miss. c. Dolentes, ubi præcipitur quòd » Officium celebretur studiosè pariter et devotè. Hoc non ob- » servant, qui occupantes se in actu exteriori scienter sibi atten- » tionem subtrahunt. » Ergo procul dubio supponit *S. Anton.*, attentionem internam neque ab Ecclesia esse præceptam, neque esse de essentia orationis : sed sufficere attentionem externam unà cum intentione priùs habitu orandi; nam aliàs, si attentio interna esset de essentia orationis, illam Ecclesia non solùm potuisset, sed etiam debuisset præcipere.

Et pro hac sententia clarè videtur esse idem *S. Th. in* 4. *D.* 15. *q.* 5. *a.* 2. *Solut.* 4. *ad* 3. *q.* ubi prima fronte videtur stare pro sententia opposita, cùm dicat ; « Dicendum, quòd attentio ac- » tualis requiritur ad orationem aliquo modo, vel ad evitandam » transgressionem in illa oratione, quæ est in præcepto, vel ad » meritum in illa quæ non est in præcepto. » Attamen inferiùs *ad* 2. explicat, quòd illa *attentio actualis*, omnino requisita ad orationem, intelligitur de sola attentione externa, en ejus verba : « Quando aliquis ex proposito mentem ad alia distrahit in orando, » tunc enim sine culpa non est, præcipuè si in aliis sponte se oc- » cupat quæ mentem distrahunt, sicut sunt exteriora opera : et » si ad contrarium mens evagetur, etiam culpa mortalis erit. » Ubi nota S. Doctorem utique distinguere culpam in voluntaria distractione interna, quam ait non esse sine culpa (nempe veniali), ab illa culpa quæ est in distractione externa incompossibili cum interna attentione, hancque culpam dicit esse mortalem. Et ita in hunc locum *D. Th.* exponit *S. Antonin. l. c* dicens : *Unde S. Thomas* (4. *p. Dist.* 15.) « dicit ibi quòd in oratione, si in aliis » sponte se quis occupat in his quæ mentem distrahunt, sicut » sunt opera exteriora, et si ad contrarium mens evagetur, etiam » culpa mortalis erit : exponit idem Petrus, et dicit quòd loquendo » de oratione, quæ est præcepti humani, illud verbum *contrarium* » non refertur ad orationem, quia bona opera exteriora non sunt » contraria orationi, sed est referendum ad attentionem, quando » scilicet se exteriùs occupat, circa aliquid incompossibile atten- » tioni orationis. » Ergo (sicut *S. Antoninus* explicat) Angelicus supponit tunc tantùm deesse orationem, quando apponitur distractio externa per opus incompossibile cum attentione interna, dum tunc solùm in transgressione orationis præceptæ culpam mortalem agnoscit.

Ratio 2. quia, si attentio interna necessariò requireretur ad essentiam orationis, ille qui involuntariè distrahitur, nec etiam officio satisfaceret. Certum autem est apud omnes, quòd per distractionem involuntariam minimè impeditur impletio præcepti recitandi Officium ex *D. Thom.* 2. 2. *q.* 83. *art.* 13 *ad* 3. ubi docet:

» Evagatio mentis, quæ fit præter oppositum, fructum non tol-» lit. » Hoc concedunt adhuc Auctores primæ sententiæ, sed dicunt quòd ille qui sponte se distrahit, actu revocat primam attentionem, et ideo non satisfacit, cùm ampliùs non oret; qui verò involuntariè distrahitur, manet virtualiter attentus, et propterea orat, et satisfacit. Ego tamen fateor imbecillitatem meam, nunquam potuisse intelligere, quomodo possit attentio virtualiter permanere in eo qui distrahitur, licèt involuntariè? Bene quidem intelligo, quòd intentio, cùm pertineat ad voluntatem, quando semel est habita, et non retractatur, virtualiter perseverat in affectu, seu in mediis susceptis, quia hæc media ex illa intentione procedunt: non intelligo autem, quomodo potest dici virtualiter attentus orationi, qui mentem alibi habet occupatam: Rectè dicetur, quòd hic involuntariè distractus post intentionem habitam attendendi, et non retractatam, velit attendere; sed non poterit dici quòd attendat, quando alibi est omnino evagatus; Sicut enim repugnat dici virtualiter intelligere quod legit, eum qui actu non intelligit, licèt habuisset intentionem intelligendi; ita repugnat dici virtualiter attendere, qui actu non attendit. Unde bene concludit *Lugo n.* 39. quòd si ad orationem requireretur attentio interna, is qui esset involuntariè distractus, non effectivè sed tantùm affectivè oraret. In tantùm igitur dicit hunc verè orare, in quantùm intentionem internam priùs habitam orandi conjungit cum externa attentione.

Ratio 3. quia Sacerdos conferens Extremam Unctionem (cujus forma est deprecatoria) cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, etsi actu mentem divertat, validè confert; ergo sine attentione interna bene stare potest oratio. Ad hanc difficilem objectionem diversè respondent Fautores primæ sententiæ. Alii apud *Concinam* dicunt, quòd eo casu invalidè Sacramentum conferretur, quia tunc Sacerdos nullam haberet intentionem, nec attentionem; cùm enim quis alio mentem distrahit, utramque actu tractat. Sed hæc responsio nimis debilis videtur, quia ad rationem universalem Sacramentorum exigitur sola prolatio formæ super debitam materiam à ministro habente potestatem, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, juxta illud celebre dictum D. August. *tr.* 80. *in Joan. Accedit verbum ad elementum, et fit Sacramentum.* Et magis patet ex Conc. Florent. in Decreto Fidei Eugen. IV. §. V. ubi fuit sancitum: « Hæc omnia Sacramenta » tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis » tanquam forma, et persona Ministri conferentis Sacramentum » cum intentione faciendi quod facit Ecclesia. » Unde, cùm hæc omnia concurrant, debet dici, Ministrum verba formæ proferentem cum debita intentione in Extrema Unctione, Sacramentum utique validum facere. Aliter respondet *P. Concina*, et ait, quòd in Sacramentis Deus elevat verba Ministri, quamcumque ille perversam habeat intentionem, ad gratiam conferendam; Sed huic opponit *Lugo n.* 30. quòd, si attentio esset de essentia orationis, hac ablata, deesset oratio, et consequenter evanesceret

forma Sacramenti Extremæ Unctionis, quæ est deprecatoria. Replicat *Coñcina*, quòd eo casu, licèt destruatur oratio moralis, remanet tamen physica, scil. illa externa verborum prolatio, quam ex sententia aliquorum asserit sufficere : ad implendam autem obligationem Officii, dicit requiri, ut oratio sit moralis; et ut oratio moralis sit, exigit essentialem attentionem. Sed huic respondetur 1. sententiam præfatam illorum improbabilem esse, ut probabimus *l.* 6. *n.* 23. ubi dicemus, omnino requiri ad valorem Sacramentorum, ut Minister saltem intendat facere quod facit Ecclesia. Respondetur 2. et petitur : Estne attentio de essentia orationis genericè sumpta, vel tantùm orationis moralis? Si dicis, est de essentia orationis moralis, non autem physicæ, conceditur, quia talis oratio non esset meritoria : at esset satisfactoria, cùm esset vera oratio : Ergo recitans officium voluntariè distractus, careret quidem meritò, sed jam satisfaceret cùm Ecclesia præcipiat absolutè orationem; non autem orationem meritoriam, saltem non constat hanc præcipere. Si verò dicis, quòd attentio est de essentia cujuscumque orationis, debet concedi orationem sine attentione neque moraliter, neque physicè posse dici orationem; attentio enim, si est de essentia cujuscumque orationis, oratio sine attentione erit mera prolatio verborum, non autem oratio, neque moralis, neque physica, cùm deficiat constitutivum orationis. Quapropter cùm de essentia formæ Sacramenti Extremæ Unctionis requiratur, ut sit deprecatoria, juxta illud S. Jacobi, quòd *Presbyteri orent super infirmum*, Sacramentum erit nullum, si formam Sacerdos proferet sine attentione; Etenim posito, quòd forma hujus Sacramenti debet esse vera oratio, et oratio sine attentione non est oratio, non potest Deus elevare ad conferendam gratiam Sacramenti, nisi formam aptam, qualis non esset illa mera prolatio verborum; licèt enim possit efficere Deus, quòd res non apta ad producendum aliquem effectum, illud producat, non potest tamen efficere, quòd sit oratio illa, quæ non est oratio.

His tamen non obstantibus, prima sententia probabilior videtur, saltem ob auctoritatem extrinsecam, et omnino ut tutior consulenda; Sed secundam tum ob Doctorum auctoritatem, quæ non est contemnenda, tum ob rationes non levibus fundamentis innixas, satis probabilis apparet; saltem quia non constat adesse præceptum de attentione interna in recitatione Divini Officii. Unde non auderem ad restitutionem damnare Beneficiarium, qui bona fide Officium recitasset cum distractione voluntaria, et bona fide pariter fructus percepisset, prout ab ea excusat *Croix l.* 4. *n.* 1213. *et ap. ipsum Sotus, Tolet. Azor. B. Med. Garcia, Gobat. etc.* Vide dicta *l.* 3. *n.* 669.

Cæterùm ad scrupulos abjiciendos, et ad animum levandum Horas recitantium, valde refert hîc advertere id quod, communiter D. D. adhuc primæ sententiæ fautores docent nempe, quòd ut dicatur aliquis Officio non satisfacere, non solùm requiritur, ut voluntariè se distrahat, sed etiam ut plenè advertat, se

distrahi, nam aliàs iste, licèt sponte se divertat, non tamen sponte se divertit à recitatione. Ita *Sanch. c. 1. dub. 28. n. 10. et 11. cum Suar. Nav. Soto, et Arm. Conc. p. 451. Croix l. 4. n. 1346. cum Fill. Gob. et Salm. c. 3. n. 42. et Cajet. Summa v. Hora*, ubi ait : « Si quis advertit se cogitare extranea, sed non » advertit quòd ab Officio Divino distrahatur; quamvis volun- » tariè illa meditetur, non tamen voluntariè ab Officio animus » distrahitur. » Bene enim ait *Conc.*, has distractiones esse homi- nibus impossibile omnes vitare, maximè studiosis, quia hujus- modi exercitia sunt intellectûs, qui, cùm sit necessaria facultas, ex assiduis occupationibus ita inflectitur, ut veluti calcaribus adjectis in suas controversias abjiciatur. Hinc notant *Sanch. n. 13. Salm. n. 43. cum Nav. Caj. et Croix n. 1346.* et alii commu- niter, quòd, si quis advertens se distrahi, habeat mediocrem di- ligentiam ad attendendum, nullo modo peccat. Additque *Sanch. n. 10. cum Gers. Margar.* et pluribus aliis, non oportere, ut homo semper tota conetur sollicitudine, quin tolerari possit aliqua divagatio ad caput refocillandum.

Dictum est, *ut plenè advertat*, quia licèt recitans semiplène adverteret ad distractionem, et venialiter peccaret, adhuc ta- men substantialiter Officio satisfaceret, cùm prima attentio sive intentio attendendi semper perseveret, donec cum plena adver- tentia non revocetur; intentio enim cum plena deliberatione priùs concepta non desinit existere, nisi cum alia plena advertentia retractatur. Ita *Sanch. Salm. Croix, et Conc. ll. cc.* Unde infert *Sanch. n. 14. cum Nav. et aliis*, quòd tunc recitans graviter pec- caret, juxta sensum primæ sententiæ, quando ex contemptu, vel industria se diverteret : « Quamdiu ergo (sic concludit Cajet. » loco citato) eis non constiterit evidenter se mutasse propositum » vel advertendo et sciendo circa alia vagatos fuisse, credere pos- » sunt suæ obligationi satisfecisse : » Subditque *Croix cum Nav.* quòd non rectè faciunt, qui se occupant in cogitando, an adver- tant, nec ne; nam hoc ipsum est distrahi.

Remedia autem opportuniora ad repellendas animi distractio- nes sunt. I. Sub initium formare intentionem Deum laudandi. II. Renovare intentionem ad *Gloria Patri*, vel in principio cu- juscumque psalmi. III. Mysterium aliquod Passionis sibi repræ- sentare. IV. Sensus sedùlò custodire, et alia hujusmodi, quæ videri possunt apud *Anacl. et Elbel. ll. cc.*

Pro scrupulosis verò advertit *Croix lib. 4. num. 1350. et 1351.* eos nihil teneri ad repetendum, nisi certi sint mutasse intentio- nem orandi. Additque *Gob. ib. n. 1354.* quòd si quis pateretur graves anxietates, posset aliquando etiam ei interdici recitatio Officii, donec videatur posse recitare sine tanto incommodo, cùm magnum incommodum excuset per se à præceptis Ecclesiæ.

178. — Quæritur hîc II. An mortaliter peccet, qui recitat Horas existens in peccato mortali? *Adrianus ap. Sanch. l. 7. c. 2. dub. 9.* absolutè affirmat, quia exercet actum Ordinis; licèt dicat satisfacere præcepto. Alii, ut *Medina, et Ledesma ap. eumdem.*

Sanch. dicunt tunc peccare mortaliter, quando habet actuale propositum peccandi; quia tunc irrogat Deo magnam irreverentiam, cùm eodem tempore, quo petit beneficium à Deo, intendat illum offendere. *Continuator* autem *Tourn. t.* 1. *p.* 653. *in fin.* censet, quòd si recitans habet desiderium exeundi à peccato, tunc jam piè orat, et satisfacit Officio; si verò habet actuale propositum peccandi, ad minus ait dubium esse an satisfaciat, cùm dubitetur an verè oret. Verior tamen et communior sententia est, quòd iste satisfacit, et non peccat mortaliter ut sentiunt *Sanchez num.* 3. *cum Navar. et Croix lib.* 4. *num.* 1348. *cum Corduba.* Ratio, quia ex una parte recitatio Officii non est actus Ordinis sacri, quamvis imponatur constitutis in sacris: ex alia quamvis iste nihil sibi impetret, cùm tamen oret nomine Ecclesiæ, bene potest obtinere pro aliis. Quòd autem oret nomine Ecclesiæ cum proposito peccandi, non videtur tanta irreverentia, ut damnetur de mortali, licèt non videatur posse excusari saltem à veniali, ut dicit *Croix cum Corduba.* Cæterùm non auderem de peccato ullo damnare alium ex devotione orantem, qui actualem voluntatem peccandi haberet. Aliàs teneremur hos hortari, ut ab omni oratione abstinerent.

179. — Quær. III. An sit licitum recitare Officium in locis immundis? Alii ut *Sot. de Just. l.* 10. *q.* 5. *ar.* 4. *in fin. Viva q.* 3. *ar.* 5. *n.* 5. *Anacl. p.* 191. *n.* 67. *Conc. p.* 491. *n.* 1. *et Spor. p.* 82. *n.* 148. *cum Tamb. et Gob.* sentiunt id esse veniale, si fiat sine causa, quia videtur hoc non carere aliqua irreverentia. Alii verò, ut *Sanch. Cons. l.* 7. *c.* 2. *dub.* 44. *n.* 4. *Salm. c.* 3. *num.* 11. *cum Trull. Angles, Leand. et Diana p.* 10. *tract.* 11. *Res.* 33. *cum Escob. Fausto, etc.* nullam in hoc culpam agnoscunt, quia cùm Deus sit ubique, in nullo loco est irreverentia illum orare: aliàs, si esset irreverentia, nec etiam liceret ullo modo orare mente aut voce in loco indecenti: quod nemo dicit, imò *Apost. ad Tim.* 1. *c.* 1. *v.* 8. inquit: *Volo viros in omni loco orare.*

Quær. IV. An sit culpa non servare situm in recitatione Officii, scil. stando, genuflectendo, juxta Rubricam? Alii negant, ut *Salm. cap.* 3. *num.* 11. *et Sporer p.* 82. *num.* 149. *cum Zeroll.* quia (ut dicunt) id non præcipitur, sed consulitur, et ordinatur majoris devotionis gratia; Et idem tenent *Tol. Bonac. et Fill. apud Croix l.* 4. *num.* 1321., qui dicit in hoc potiùs posse peccari ratione scandali, quàm omissionis. Sed probabiliùs affirmant *Viva q.* 3. *a.* 5. *n.* 7. *et Tournely p.* 646. *q.* 2. quia id præscriptum est in Rubrica; etsi omissio non excedat veniale, ut dicunt *Nav. et Viva l. c.* cùm hæc Rubrica sit tantùm directiva. Hoc autem intelligitur de Choro, nam extra Chorum communiter docent præfati A A. (quidquid aliqui dicant) nullam esse culpam, situm præscriptum omittere; licèt laudabile sit illum servare. Censet autem *Concina pag.* 491. *n.* 2. *et Viva l. c. n.* 6. non excusari à veniali, qui sine causa Officium recitaret recumbendo in lecto.

DUBIUM III

Quid Clerici possint circa dispositionem fructuum suorum Beneficiorum ?

180. An Beneficiarii sint domini fructuum quoad necessaria sustentationi ? — 181. An quoad non necessaria ? Vide etiam lib. 3. num. 491. — 182. Quid notandum circa congruam sustentationem Clerici ? — 183. Quænam quantitas in vanis expensis censeatur gravis ? — 184. Quæ teneantur Clerici erogare in usus pios ? — 185. Quid intelligatur nomine usûs pii ? — 186. Vide Resolutiones. — 187. An Clerici possint testari de fructibus Beneficii ? DE ALIENATIONE bonorum Ecclesiasticorum Not. I. De pœnis in alienantes bona Ecclesiæ. Not. II. An possint alienari si talis facultas data sit à donante ? Not. III. Quid veniat nomine Bonorum Ecclesiasticorum ? Not. IV. Quid si alienatio vetita sit à donante ? Et quæ sint causæ justæ alienandi ? Not. V. Quæ solemnitates requirantur ? Et quid, si deficiat causa ? Not. VI. Quæ bona possint alienari sine solemnitatibus, et in quibus casibus ? Not. VII. Quid de Locatione bonorum Ecclesiasticorum ?

180. — « Resp. 2. Clerici Beneficiarii, quoad eam partem » bonorum Ecclesiasticorum, quæ necessaria est ad congruam » sustentationem, et decentiam statûs, ita fiunt domini, ut de iis » possint liberè disponere. Ubi rectè notat *Nav.* hanc congruitatem et decentiam habere latitudinem, et suos gradus, proinde » que si infirmum congruæ sustentationis pretium sint floreni 300, » medium 400, summum 500, Clericus autem infirmo vivat, de » reliquo liberè posse disponere. Ita commun. quia id acquisivit » ut stipendium sustentationis, quasi mercedem operis præstiti. » * (*Vide l.* 3. *n.* 491. *v. III. Idem*) *

181. — « Resp. 2. Probabilius etiam est, contra *Nav.* et multos Canonistas, Beneficiarios non regulares (secus enim est de » regularibus, ut ait *Card. Lugo. t.* 1. *d.* 4. *s.* 1. *n.* 2.) absolutos » esse dominos omnium suorum proventuum, ideoque, etsi in » profanos usus expendant, non teneri ad restitutionem. Est » communior inter recentiores, apud *Binsfeld. Mald. et Bon. t.* 1. » *d.* 4. *p.* 4. *ex S. Thom. Sot. Mol.* etc. tum quia fructus faciunt » suos, ut supponit *Trid. sess.* 24. *c.* 12. tum quia alioqui non » possent fructuum dominium in alios transferre (extra pios » usus) omnesque eorum donationes, et contractus essent invalidi, et ut tales à judice declarandi, et bona Ecclesiæ restituenda » quod, cùm nunquam sit factum, præsumi non debet esse faciendum. *Card. Lugo d.* 4. *n.* 1. * (*Sed vide dicta lib.* 3. » *n.* 491.) * Quo non obstante, teneri eos bona Ecclesiastica, congruæ sustentationi superflua expendere in pios usus, tam est » communis sententia, ut *Card. Lugo. d.* 4. *n.* 10. dicat nimis » singularem esse sententiam *Petri Hurt. et Dian.* dicentium, » eos satisfacere, si (seclusis gravibus necessitatibus) erogent in » communibus necessitatibus quartam partem redituum Eccle-

» siasticorum, vel certè dimidium ejus, quod congruæ sustenta-
» tioni superest. Vide *C. Lugo l. c.* ubi plurimis pro se citatis
» *Auct.* ostendit, *Tol. Molin. et Bonac.* malè citari pro contraria
» sententia, imò ipsemet *Hurt. et Dian.* in ea non perstitisse,
» atque nulla vel auctoritate, vel ratione fulciri : ac denique
» suam multis probat, præsertim ex *Trident. sess.* 21. *c.* 5. *de*
» *ref.* ostenditque istam obligationem nasci ex jure non tantùm
» humano, sed etiam divino naturali. Vide etiam *Bonac. l. c. p.*
» 2. *(*Vide l.* 3. *n.* 491. *vers. IV. Major.*)* Porro congrua
» sustentatio Clerici censetur, quæ necessaria est ad statûs, et
» familiæ sustentationem, secundùm conditionem statûs, gradûs,
» dignitatis, qualitatis, et regionis in qua habitat. *Bon. l. c. Mol.*
» *Laym. C. Lugo, etc.* *(*Vide l.* 3. *n.* 491. *v. Q. II.*)* »

Unde resolvuntur hi Casus :

182. — « 1. Congrua sustentatio non est æqualis respectu om-
» nium, quia plus requirit Episcopus quàm Decanus : Decanus,
» quàm Canonicus ; Canonicus in Ecclesia principali, quàm Pa-
» rochus ; debilis, et tener, quàm robustus, et valens : et quod
» sufficit in uno loco, non sufficit in alio. Quapropter attendi
» debet ad usum aliorum timoratæ conscientiæ in eodem gradu,
» etc. Nec obstat, quòd Beneficiarius emerserit ex humili, quo-
» minus possit statui suo convenientes sumptus facere, ut ex *Mol.*
» docet *Card. Lugo l. c. V. Bann. l. c. n.* 8.

« 2. Nomine congruæ sustentationis etiam intelligitur debita
» hospitalitas, non tantùm in pauperes peregrinos (qui maximè
» commendantur Clericis à *Trid.*), sed etiam urbanos. *Card.*
» *Lugo n.* 66.

« 3. Debita, quæ Clericus contraxit pro sua sustentatione, vel
» ob piam causam, potest solvere ex reditibus Ecclesiasticis : non
» item quæ contraxit ante Beneficium obtentum, nisi sit pauper,
» *ib. n.* 67.

« 4. Potest Clericus ex bonis superfluis licitè in studiis alere suos
» consanguineos, si aliunde non habent ; eò quòd parentes, vel
» nolint, vel non possint alere in studiis, *ib. et Bon. p.* 2. *n.* 13.

« 5. Si habet sorores pauperes, vel filios spurios, ex fructibus
» beneficii dotare licet, si aliunde non potest. *(Imò tenetur
» dotare sororem ex parte Patris, ut dicunt Nav. et Burg. cum
» Croix l. 4. n. 1357. A fortiori tenetur alere Matrem, Croix
» ibid.)* quia naturali jure debet illis alimenta, in quorum locum
» succedit dos. *Mol. Binsfeld.* etc. Cavendum tamen sub mortali
» ne vel illas notabiliter supra statum exaltet, vel hos legitimis
» æquet : etsi nobilis plus possit dare, quàm alius infimæ sortis.
» *V. Laym. l. 4. tr. 2. cap. 3. num. 4.*

183. — « 6. Si bona superflua expendat in usus profanos, v. g.
» in venationes, canes, equos, parasitos, ludiones, luxum, in
» amicos cognatosque ditandos ; etc. (quod intellige de quantitate
» notabili in genere prodigalitatis, quæ longè major est, quàm in

» genere furti) * (Palaus apud Croix l. 4. n. 1358. requirit ter-
» tiam, vel quartam partem : Coninck requirit quartam : Sed
» Croix cum Lugo, et Hann. hoc reprobant, et dicunt vigesi-
» mam partem esse materiam gravem.) * graviter peccat quidem
» non tamen tenetur ad restitutionem : quia est dominus fruc-
» tuum : et consequenter neque is, qui accepit. Ita contra. *Nav.*
» *etc. communiter Doctor alii ex Trid. sess.* 21. *c.* 1. *Azor. t.* 2. *l.*
» 7. *cap.* 8. *q.* 2. Vide *Laym. l.* 4. *t.* 2. *c.* 3. *n.* 4. *Bon. d.* 4. *p.* 2.
» *n.* 9. *et p.* 4. *n.* 1. *etc.* * (Vide *l.* 3. *n.* 492.) *

184. — « Quæres 1. Quæ teneantur in pios usus expendere?
» Resp. Ea omnia, quæ acceperunt sive ab Ecclesia, sive ab aliis
» tanquam procuratores cultûs Divini; non autem illa, quæ vel
» in cultum Divinum oblata non sunt, vel jam ab Ecclesia in
» cultum Divinum sunt expensa. *C. Lugo. d.* 4. Ratio est, quia
» priora habent annexam obligationem Religionis, posteriora
» non : vel si habuerint, ea jam est extincta per expensionem in
» pios usus.

Animadverte hîc doctrinam *D. Thomæ*, 2. 2. *q.* 185. *art.* 7. *ad* 3. ubi ait : « Non omnia bona Ecclesiarum sunt pauperibus lar-
» gienda, nisi fortè in articulo necessitatis, in quo etiam pro re-
» demptione captivorum, et aliis necessitatibus pauperum vasa
» cultui Divino dicata distrahuntur, ut dicit S. Ambrosius; Et in
» tali necessitate peccaret Clericus, si vellet de rebus Ecclesiæ
» vivere, dummodo haberet patrimonialia bona. Vide dicta *l.* 3.
» *n.* 491. *Quær. V.* Addit verò S. Doctor ad 4. Necessitate non
» imminente providendi pauperibus, de his, quæ superfluunt ex
» proventibus Ecclesiæ, possessiones emat, vel in thesaurum
» reponat in futurum utilitati ecclesiæ, etc.

« 1. In profanos usus expendi possunt à Clericis bona patri-
» monialia, eaque quæ hæreditate, industria, donatione, aliove
» modo ut Laici acquirunt, vivendo interim ex Beneficiis. Item
» quasi Patrimonialia, hoc est, quæ acquirunt quidem Clerici,
» non tamen ut reditus Beneficii, sed ut stipendia alicujus Officii
» Clericalis, v. g. ratione concionis, pro Missa, funere, Officio
» defunctorum, administratione Sacramentorum, anniversa-
» riis, etc. *Sanch. C. Lugo l. c. n.* 23. *Bon. p.* 2. *n.* 19. * *(Et hoc*
» *vocat longè probabilius Sanch. Conc. l.* 2. *c.* 2. *dist.* 45. *num.* 4.
» *contra Innoc. cum Sot. Nav. Host. Sylv. Panorm. et aliis*
» *communiter. Vide dicta lib.* 3. *n.* 491. *)* *

« 2. Probabilius est, in profanos usus posse expendi distribu-
» tiones, sive præsentias (ut vocant) quæ Beneficiariis ob præ-
» sentiam in Choro distribuuntur. Ita *Sylv. C. Lugo num.* 24.
» *Bon. p.* 2. *num.* 17. *contra Sanch. etc.* * (Vid. *l.* 3. *n.* 491.) *

« 3. Fructus qui dantur ob Capellaniam, vel Vicariam non
» collativam, sed ad nutum amovibilem, possunt expendi in usus
» profanos; quia non sunt fructus Beneficii (hoc enim confertur
» per collationem Canonicam,) sed bona quasi Patrimonialia.
» Vide *C. Lugon.* 28.

« 4. Probabiliter etiam Pensionarius licitè suam Pensionem

» expendit in usus profanos : quia eam Papa extrahit ex reditibus » Beneficii, et dat alteri qui id Beneficium non habet. *C. Lugo* » *l. c. contra Bonac. etc.* Secus est de eo, qui Beneficium habet » in commendam, quia substituitur loco Beneficiarii, *ib.* * (Vide » *dict. l.* 3. *n.* 491. *vers. Qu. VI.*) *

« 5. Partem, quam Clericus parcè vivendo sibi servat ex con- » grua sustentatione, licitè expendit in usus profanos, quia ex- » pensa est jam ante in usus pios. *ibid. et Bon. d.* 4. *p.* 2. *n.* 14. » *ex Mol.* * (Vide *l.* 3. *n.* 491. *v. III. Idem.*)

185. — « Quæres 2. Quid intelligatur nomine usûs pii ? Resp. » Qui vel ad cultum Divinum, vel misericordiam spiritualem, aut » corporalem ordinatur, v. g. ad cultum templorum, necessita- » tem pauperum, hoc est eorum, qui non habent necessaria sive » ad naturam, sive ad statum servandum : item in usum Religio- » sorum, in Capellanias, Missas, suffragia pro Defunctis, hospi- » talia, etc. » * (Vide *l. n.* 491. *v. Qu. II. et n.* 672.) *

Unde resolves sequentes Casus.

186. — « 1. Si Clericus superflua expenderit in usus profanos, » v. g. emerit sibi bona immobilia, non potest hæc retinere, quia » obligationi bonis iis annexæ non satisfacit : et adhuc potest sa- » tisfacere, cùm bona empta pretio æquivaleant. *C. Lugo n.* 43. » *V. Bon. n.* 20.

« 2. Qui in usum profanum à Clerico bona accipit dono, ex » superfluis, potest excusari à peccato, si eum non induxit ad » talem donationem, neque per eam Clericus redditur impotens » ad superflua expendenda in usus pios. *Card. Lugo*, *num.* 40. » Quia clericus ex patrimonialibus vel quasi patrimonialibus » potest substituere. * (Vide *l.* 3. *n.* 492. *v. Qu. VIII.*) *

187. — « 3. Clerici quidem ex consuetudine, multis locis » recepta, licitè possunt testari de reditibus Beneficiorum, non » tamen, nisi ad causas pias : etsi enim, ubi consuetudo in- » valuit, etiam in usus profanos validè testentur, peccant tamen » mortaliter. Vide *Less. lib.* 2. *c.* 19. *n.* 41. *Laym. l. c. Bon. d* » 4. *p.* 3. *n.* 2 *et* 5. *Trid. sess.* 25. *c.* 1. *de ref.* et sequitur ex dictis. » Nisi tamen fecerint cum facultate Papæ : quæ, licèt superve- » niat testamento jam condito, facit illud convalescere. Vide » *Sanch. Salm. Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 99. *supra l.* 3. *t.* 5. *c.* 4. »

De ALIENATIONE bonorum Ecclesiasticorum. (*V. Not. I, p.* 346.)

Circa hujusmodi alienationem refert hîc plura adnotare. Nota I. Quòd Pius II in *Extrav. Ambitiosæ de Reb. Eccl. non alienand.* prohibet sub gravibus pœnis alienari bona immobilia, et mobilia pretiosa Ecclesiæ quæ servari possunt ; atque alienationem omnino irritam declarat ; Vide *La Croix l.* 4. *n.* 1363. Et idem declaravit Urbanus VIII anno 1624, apud *Delbene de Immun. Eccl. c.* 18. *D.* 1. *n.* 7. idemque dicitur de loco Pio erecto auctoritate Episcopi, ut dicunt *Wading. de Contr. D.* 2. *dub.* 8.

s. 4. et Dicast. apud Croix ibid. Præterea declaravit S. C. Religiosos non posse accipere mutuo pecunias cum solutione interesse ; Vide *Delbene l. c. d.* 1. *n.* 12. Nomine autem *Alienationis* prohibetur etiam permutatio, et transactio super re possessa, si pars ejus sit dimittenda. *Delbene dicto dub. n.* 12. Potest autem remitti caducitas Emphyteusis, *Delbene ib.* Insuper notandum, quòd nomine Alienationis venit etiam permutatio, traditio rei in pignus, et transactio, semper ac relaxatur pars rei jam possessæ ab Ecclesia : quia tunc est vera alienatio ; si autem Ecclesia non possidebat, bene potest Episcopus transactionem facere, ita *Delbene, et Barbosa cum Rebuff. Quaranta, etc.* Pœnæ autem in alienantes bona Ecclesiastica sine debitis solemnitatibus sunt privatio perpetua ab omni Officio, et excommunicatio, *Croix n.* 1369. Ibi tamen advertit *Delbene* cum communi DD. quòd præfata Bulla Pii II. in *Extrav. Ambitiosæ*, quoad has pœnas paucis in locis est recepta ; et quoad obligationem attendenda est consuetudo locorum. Notandum verò quòd *in cit. Extrav. Ambitiosæ*, dicitur *præsumpserit*, unde excusantur ab his pœnis eas invincibiliter ignorantes.

Nota II quòd licèt aliquod bonum donatum sit Monasterio cum expressa facultate illud alienandi propria auctoritate, non potest tamen alienari sine assensu Pontificio, ut ait *Lugo Resp. mor. l.* 3. *dub.* 10. *n.* 2. *et dub.* 12. *n.* 3., quia tunc res acquirit conditionem bonorum Ecclesiasticorum. Sed non immeritò *Croix l.* 4. *num.*. 1364. probabilem putat sententiam oppositam quam tenent *Delbene loc. cit. dub.* 10. *et Bonac. Covarr. Arm. et Quaranta etc. apud Croix num.*..... Ratio, quia sicut donans poterat de re disponere, ita etiam poterit donatarius ex illius potestate ; neque res tunc absolutè acquiritur Ecclesiæ, sed tantùm ad beneplacitum donantis : Quod concedit etiam *Lugo*, casu quo donator expressè voluisset, ut res alienaretur, tunc enim certum est nunquam absolutè acquisitam fuisse Ecclesiæ ; Ita etiam neque res dici debet absolutè acquisita Ecclesiæ, quando donata est cum tali facultate alienandi ; Sicut contra, si donator prohibeat posse ullo casu rem alienari, non poterit quidem alienari, etiam cum assensu Pontificio, et justa accedente causa, nisi causa sit talis, ut faciat præsumere consensum donantis, juxta infra dicenda in *Nota IV.* Pariter videtur licitum esse repudiare rem immobilem nondum acquisitam, ut dicunt *Croix l. c. cum Sylo. et Abb. ac Delb. d.* 5. qui tamen *d.* 6. *cum Mol. Barb. Tamb. etc.* ait Prælatum, vel Religiosum non posse repudiare legatum, quia illud acquiritur Ecclesiæ, vel Monasterio etiam ante traditionem, ut habent jura, saltem acquiritur jus ad illud. Contradicunt verò *Sanch. Bon. Rebell. Abb. Menoc. Gob. et alii apud Croix dict. n.* 1364. Quia ante acceptationem Ecclesia nullum jus, aut actionem ad legatum acquirit ; sed verior mihi apparet prima sententia, nam ad validitatem donationis requiritur quidem acceptatio, non autem ad legatum, quod statim acquiritur à legatario post mortem legantis. Permittunt autem *Abbas, Covarr. Molina, Del-*

bene, etc apud Croix loc. cit. posse sine assensu Pontificis hypothecari bona Ecclesiastica; sed probabiliùs contradicunt *Vasq. Rodr. Quarta. etc. ib.* Ratio, quia hypothecatio est vera alienatio.

Nota III. quòd nomine *Bonorum Ecclesiasticorum* veniunt simul jura, et actiones ad immobilia, necnon nomina debitorum, ac servitutes, *Delbene loc. cit. dub.* 12. *Croix l.* 4. *num.* 1365. *cum Wading. et Piasecio.* Nomine autem *Rerum pretiosarum* veniunt vasa aurea, vel argentea, gemmæ, Bibliothecæ copiosæ, *Delbene dub.* 2. *sect.* 1. *et Croix cum Tamb.* Item greges, et armenta totaliter considerata, *Delbene sect.* 4. Item incisio arborum, et sylvarum, si fiat cum deterioratione, ut *Laym. lib.* 3. *tr.* 9. *c.* 10. *n.* 2. *Delbene s.* 5. *et Piasec. Wading. apud Croix.* Venit magna pecuniæ summa donata ac destinata ad emenda immobilia, tunc enim illa censetur quid immobile, *Delbene sess.* 1. *art.... num.* 2. *et Vasq. Fill. Lez. apud Croix contra Wading. et Tiraq.* Etiam demum pertinent ad immobilia annui reditus perpetui, *Croix ibid. cum Wading.*

Nota IV. quòd alienatio bonorum Ecclesiasticorum facta cum causa, et solemnitatibus, valet, etiamsi donans prohibuerit alienationem, quia prohibitio præsumitur facta, si absit causa debita, ut probabiliter ait *Croix lib.* 4. *n.* 1366. *cum Delbene, et aliis.* Causæ autem justæ sunt *Necessitas, vel Utilitas, ex Auth. Hoc jus, Can. de Sacr. Eccl.* Item *Pietas*, putà pro redemptione captivorum, vel alia gravi necessitate sublevanda. Item *incommoditas*, si res alienanda valde distat, etc. Ita *Laym. loc. cit. n.* 3. *cum. Mol. Abb. Sylo. Navarr. etc.* communiter. Item quando magna *convenientia*, ut aiunt *Croix, et Delbene Dub.* 28. Utrùm alienatio facta sine justa causa à Pontifice sit licita et valida? Resp. Si alienatio fiat in aliam Ecclesiam, erit valida, sed non licita. Si verò fiat in usus profanos, erit illicita, et invalida: Ita rectè *Laym. dict. c.* 10. *n.* 11. *cum Nav.* Ratio, quia Papa non est dominus bonorum Ecclesiasticorum, sed administrator, juxta dicta *l.* 3. *n.* 931.

Nota V. quòd debitæ Solemnitates sunt videlicet, 1. Communis consultatio, 2. Consensus Capituli vel Cleri. 3. Consensus Episcopi, vel Superioris Regularis, et etiam Patroni, si alienatur Beneficium patronatum, ut censet *Piacesius*, sed huic contradicit *Laym. cum aliis apud Croix n.* 1366. 4. subscriptio consentientium pro casibus à jure expressis. 5. Consensus Pontificis, sive facultas sacræ C. Vide *Croix l. c.*

Si autem alienatio fit sine causa, censet *Delbene dub.* 20. eam esse invalidam, etiamsi fiat ex consensu Pontificis: Intellige, si fiat in usus profanos, secus si in aliam Ecclesiam, prout rectè ait *Laym. l. c.* Si autem alienatio fit cum sufficienti causa, sed sine solemnitatibus, dicunt *Abbas, Sylo. Angel. Fill. Rodriq. et alii apud Croix n.* 1366. (qui probabile putat) valere pro foro conscientiæ, contra *Covar. Mol. Vasq. etc.* cum *Delbene dub.* 21. qui probabiliùs tenent, jura irritare hujusmodi alienationes ob damni periculum, si solemnitates omittantur, easque dicunt invalidas esse omnino sine assensu Pontificio, cùm assensus ad formam præ-

quiratur. An autem hìc assensus præsumatur concessus per præscriptionem 30 vel 40 annorum Negant? *Quartana, Fachin. etc.* Sed *Croix ib. cum Masc. Dicast. Delb. Ricc.* etc. aiunt probabiliùs esse consensum præsumendum ex generali axiomate, quòd omne factum ritè præsumitur factum, si de jure faciendum erat.

Nota VI. Sine autem causa speciali, et sine solemnitate licitè alienari possunt 1. Res quæ verisimiliter ad triennium sine notabili deterioratione non perdurant, ut fructus, vestes, singularia jumenta, *Laym. d. c.* 10. *n.* 2. *et Piasec. ap. Croix l.* 4. *n.* 1367. 2. Res exigui valoris respectivè ad possessorem, nempe si non attingat ad summam ducatorum centum, ut aiunt *Pal. et Zerol. ap. Croix l. c.* Attamen *Delbene* cum aliis communiter (ut ait *Croix ibid.*) restringunt summam ad 25 scuta, quæ faciunt 40 scuta monetæ Romanæ; Et rectè advertit *Delbene* hujusmodi rem debere esse ab aliis disjunctam, ita ut pretium totius rei non excedat præfatam summam, aliàs posset totum prædium per partes modicas alienari. 3. Res Academiæ, Seminarii, Hospitalis, Confraternitatis, modò non sint erecta auctoritate Episcopi, ut limitant *Palaus, et Delbene apud Croix ibid.* 4. Res ad quam conservandam ejus reditus non sufficerent, ut *Palaus, Bonasp.* Si verò res sit sterilis, requiritur licentia Pontificis, ut dicunt *Quaranta, Bonac. etc.* Sed *Wading.* dicit sufficere consensum Episcopi cum capitulo. 5. Si oportet vendere ad solvendum debitum, pro quo creditor urget apud Judicem, *Abbas, Quaranta, et Bonasp. apud Croix d. n.* 1367. 6. In casu magnæ necessitatis, quæ non permittat expectari consensum Superioris, *Delbene dub.* 1. *n.* 26. *et Croix l. c. cum Quaranta.* Item in casu notoriæ utilitatis Ecclesiæ, si expectato consensu Pontificio transiret occasio. *Delbene dub.* 22. *n.* 2. *et Croix ibid. cum Bald. Boss. et Bonasp.* in his tamen duobus casibus necessitatis, et utilitatis, requiritur saltem consensus Episcopi, ut dicunt *Felin. Abb. et alii cum Carden. ibid.* Verum *Delbene* excipit Regulares exemptos, quos ait tunc non teneri ad Episcopum recurrere. 7. Si donentur bona iis, qui illa retinere non possunt, *Delbene, Barbos. Ricc. et Quaranta.* 8. Si fiat remuneratio pro aliquo Beneficio Ecclesiæ collato, *Barbos. Delbene apud Croix loc. cit.*

Nota VII. Quoad Locationem autem bonorum ecclesiasticorum pertinet, si res fructificet annuatim, non potest locari ultra triennium; si verò fructificet alternis annis, ultra sexennium; si ternis, ultra novennium, ita *Croix l.* 4. *n.* 1368. *cum Less. Azor. Vasq. Coo. Delbene*, etc. Non prohibetur tamen fieri locatio fructuum usque ad vitam Beneficiarii, cùm successor non teneatur stare tali locationi ut *Croix ibid. cum Mol. Paul. Sylo. Abb. Coo. et Delbene.* Putant autem *Fill. Mol. Lugo. Gutrier. apud Croix l. c.* et probabile censet *Delbene* (contra *Wading.*) licitè posse Beneficiarum se obligare personaliter ad locandum fundum denuo post triennium. Item potest revocari locatio post duos annos, non autem priùs, *Pal. Mol. Delbene, etc. apud Croix ibid.* Hìc autem dicta intelliguntur etiam de locatione bonorum cujus-

cumque Loci pii, qui auctoritate Episcopi sit erectus, *Croix ib cum Pal. et Delbene.*

DUBIUM IV.

Quis sit habitus clericorum; quæ artes, officia actiones iis prohibeantur.

188. Quinam Clerici teneantur ad Habitum, et Tonsuram? — **189.** Quæ artes prohibeantur Clericis? — **190.** Quæ Officia? — **191.** Quæ actiones? *(V. Not. II, pag.* 346. *)*

188. — « Resp. 1. Clericos majoribus Ordinibus initiatos, vel etiam minoribus, si habeant Beneficium, quoad habitum obligari ad ferendam tonsuram, et vestem Clericalem, quæ non » debet esse virgata, in qua diversi coloris virgæ ducantur, nec » partita, seu dissecta.* (*Circa habitum et tonsuram vide dicenda* » *de Sacr. Ord. lib.* 6. *n.* 825.) *

189. — « Resp. 2. Quoad artes, prohibentur macellariorum, » tabernariorum, joculatorum, quorum etiam ludis, uti et hastiludiis prohibentur interesse. Item medicorum, aut chirurgorum, ubi opus est incisione, aut adustione; nisi, ut habet *Nav.* » erga pauperes, aut propinquos, aut in necessitate. * (*Vide l.* 7. » *n.* 384. *in fin. ad V. et n.* 385.) *

190. — « Resp. 3. Quoad Officia, prohibentur (si sint Beneficiati, vel initiati sacris) Officium Judicis in causa sanguinis; Advocatorum, Patronorum, Tabellionum, seu Notariorum in placitis sæcularibus. Quod addo, quia in specialibus quibusdam casibus hæc licent; v. g. advocare pro Eccles., pro personis conjunctis » et miserabilibus. Ratio autem est, quia Clericus non debet se » immiscere negotiis sæcularibus. *Sayr. l.* 12. *c.* 25. *n.* 6. qui tamen » concedit instrumenta ab eo facta valere (*Bonac. to.* 2. *in præc.* » *dub.* 10. *qu.* 3. *p.* 4. *Laym. l.* 1. *t.* 5. *c.* 8. *n.* 3.) et notat consuetudine inductum esse, ut Officio Cancellarii, consiliarii, imò » etiam Judicis fungi possint in causis civilibus. * (*An autem* » *Clericus possit exercere Officium Administratoris bonorum,* » *vulgo* Fattore? *Vide l.* 3. *num* 838. *vers. Valde refert.*) *

191. — « Resp. 4. Quoad actiones prohibentur arma portare, » nisi in itinere, tabernas intrare, venationi clamorosæ vacare, » quod addo, quia venatio sine strepitu, recreationis causa, permittitur * (*Vide dicta l.* 3. *n.* 606.) *; accipitres, vel falcones » alere pro venatione; aleis, aut taxillis ludere; mercaturam, » aut negotiationem lucri causa (non tamen necessitatis) exercere* (*Vide dicta l.* 3. *n.* 831. *et seq.*) *; cohabitare mulieri, nisi » sit mater, soror, amita, aut certè talis, quacum nullum periculum » aut scandalum immineat. *Less. l.* 2. *c.* 5. *d.* 9. *n.* 40. *Caj.* tamen » *v. Clericus*, contra *Ang. et Nab.* docet, horum et similium » transgressionem non esse mortalem, si absit temeritas, contumacia, contemptus, et scandalum. Vide *Laym. l.* 5. *t.* 9. *c.* 12. » *num.* 2. *et* 3. Nec refert, quòd transgressor sit excommunican-

» dus, quia hæc pœna est sententiæ ferendæ, quam nonnisi con-
» tumax post monitionem incurrit. Quod tamen universim *Nav.*
» putat esse laxius, maximè cùm Canones utantur verbo, *præci-*
» *pio*. Unde ait esse mortale, si habitum, vel tonsuram non ges-
» tent. Quod restringit *Bonac. d.* 8. *de Sacr. q.* 1. *p. ult. n.* 8.
» si sint initiati majoribus Ordinibus, aut habeant Beneficium,
» et tonsuram, vel habitum longo tempore, absque justa causa,
» non gestent, tunc enim dicit peccare mortaliter; citatque pro
» se *Reg. Nav. Vasq.* Negant tamen *Sylv. et Laym. l. c.* si non sit
» notabilis excessus supra loci consuetudinem. Negotiari verò
» esse mortale, concedit idem *Laym. l.* 3. *tom.* 4. *c.* 17. et alii
» commun. Sed de hoc vide supra *lib.* 3. *cap.* 3. *d.* 8. de Emptione
» et Venditione. (Tom. 3. pag. 54. et seqq.) »

CAPUT III.

DE STATU, ET OFFICIO PERSONARUM SÆCULARIUM QUARUMDAM, ET PRÆSERTIM JUDICIALIUM.

DUBIUM I.

Quæ requirantur ad legitimum Judicium?

192. — Resp. Hæc tria. Primum est *Jurisdictio*, sine qua sen-
» tentia nulla est. * (*Nisi adsit titulus coloratus, et error com-*
» *munis, ut communiter Salm. Append. de Offic. etc. in fine tom.* 3.
» *num.* 14. *ex l. Barbarius, ff. de Offic. Prætor.*) * et peccatur
» mortaliter, ut ex *S. Th.* 2. 2. *q.* 60. habet communis : quare peccat
» Judex secularis, si personas, aut causas merè ecclesiasticas ad se
» trahat; utì et ecclesiasticus, si merè civiles, nisi fortè per acci-
» dens, ob defectum justitiæ in foro seculari, aut nisi sint causæ
» miserabilium personarum. Porro, quæ causæ dicantur merè
» civiles, quæ Ecclesiasticæ, quæ mixtæ, nosse oportet judices
» et jurisperitos, potestque videri apud *Laym. l.* 4. *c.* 2. *Card.*
» *de Lugo d.* 27. *sect.* 3. (V. not. III, pag. 346.)

193. — « Secundum, *Rectus processus.* v. g. ut citetur Reus
» et audiatur, etc. nisi fortè expediat aliquando, cùm delicta sunt
» atrocia, in flagranti crimine deprehensos subitò plectere, vel
» in criminibus exceptis communem procedendi modum mutare :
» nam Judici Supremo (dummodo crimen sit publicum) ali-
» quando licere, sine citatione, defensione, et omni processu,
» Reum morti adjudicare, eò quòd factum notorium et publicum
» sit loco accusatorum, et testium, neque reo jus defendendi se in
» judicio relinquat, docent *Nav. c.* 25. *n.* 10. *Less. Fill. Bonac. d.*
» 10. *in præcept. q.* 2. *p.* 2. *n.* 5. Vide etiam *Card. Lugo d.* 37. *s.*
» 5. *Trull. l.* 8. *c.* 1. *d.* 13. Ubi tamen notandum, quod, etsi talia
» crimina excipiantur à communi dispositione legis positivæ, et
» juris communis, non tamen legis, seu naturæ; ideoque graviter
» peccare Judicem, qui in tali processu, v. gr. contra sagas,

» quidvis licere putat. Vide *Cautionem criminalem c.* 17. 18. » 37. *et seq.*

194. — « Tertium, *Recta intentio*, ut scilicet procedatur ex » intentione justitiæ. Unde, si judex procedat ex odio, aliove fine » malo, v. g. ob inanem gloriam, peccabit, non quidem contra » justitiam, sed caritatem, alianve virtutem mortaliter aut » venialiter, prout finis illius mortalis, aut venialis erit. *Bonac.* » *to.* 2. *d.* 10. *q.* 2. *p.* 3.

DUBIUM II.

DE POTESTATE ET OFFICIO JUDICIS.

ARTICULUS I.

Quid requiratur in Judice.

195. — « Resp. 1. Præter tria dicta superiore dubio, requi- » ritur scientia, qua sciat suo munere rectè fungi. Ita commun. » Doct. *et Bonac. d.* 10. *q.* 2. *p.* 3. Ratio est, quia quilibet te- » netur scire ea quæ pertinent ad proprium Officium, et sine » quorum cognitione munus suum, et Officium exercere non » potest. »

Unde resolvuntur sequentes Casus :

« 1. Petens, aut suscipiens Officium Judicis, *idem est de* » *Medico et Chirurgo*, ut vid. infra *d.* 7. quo indignus est, ita » ut probabile sit, inde notabile damnum proximi secuturum, » peccat mortaliter. *Nav. c.* 25. *S. Anton. C. de Lugo. d.* 37. » *n.* 1.

« 2. Judex carens necessaria scientia non debet absolvi, nisi facta » renunciatione Officii, vel nisi firmum habeat propositum re- » nunciandi. Ita *S. Th.* 2. 2. *q.* 76. *a.* 2. *Caj. Clavis. reg. l.* 12. » *c.* 13. *n.* 2. *Regin. l.* 25. *n.* 675. *Nav. c.* 25. *Farin.* 3. *part. q.* 3. » *art.* 16. Ratio est, quia nullus potest Officium, cujus munia » obire non potest, retinere, præsertim cum damno, vel periculo » proximi.

« 3. Si Judex ex magna imperitia malè judicet, tenetur ad in- » teresse Parti læsæ, et ad expensas litis; uti etiam, quotiescum- » que notabile damnum, sive in substantia litis, sive in super- » fluis expensis, propter ejus culpabilem ignorantiam, partibus » accedit; *Bonac. Card. Lugo ll. cc.* * (*Est commune cum Salm.* » *de Offic. cap.* 1. *n.* 58. *Quidquid dicant reliqui Jurisperiti.*) *

« 4. Si Judex agnoscat errorem à se (etsi sine gravi culpa) » commissum in præjudicium litigantis, tenetur, si potest citra » infamiam, impedire errorem, v. g. monendo occultè partem » læsam, ut sibi appellatione, vel aliter consulat. Quia id per- » tinet ad debitam muneris executionem. *De Lugo l. c. n.* 3.

196. — « Resp. 2. Judex tenetur causas judicare, et celeriter

» expedire, quia ex Officio tenetur cuique tribuere suum; quod » non facit si sententiam sine justa causa differt. »

Unde resolvuntur sequentes Casus :

« 1. Judex mortaliter peccat contra Officium suum, differendo » valde notabiliter causarum expeditionem, sine justa causa. *Sylv.* » *v. Judex, q.* 12. *Clavis Reg. c.* 12. *n.* 8. *Nav. c.* 25. *n.* 14. *etc.* » *cum Bon. d.* 10. *q.* 2. *p.* 3.

« 2. In casu dicto, idem Judex tenetur parti læsæ damna, et » expensas, quæ ex iniqua dilatione secutæ sunt, restituere : quia » est earum injusta causa, *ibid. Auct. ll. cc.* »

An autem Judex possit accipere pecuniam ad expediendam causam alicujus præ alia? Dicit *Laym. l.* 3. *sect.* 5. *tr.* 4. *c.* 4. *n.* 9. spectato jure naturali, non audere id damnare, quia illa nov bligatio, quam suscipit est pretio digna. Sed veriùs contradicunt *Salm. l. cit. n.* 66. quia Judex ex justitia tenetur cito expedire causas eorum, qui æquale jus habent ad expeditionem nisi extraordinarium susciperet laborem, ad quem ex vi sui muneris non teneretur. (*V. Not. IV, pag.* 346.)

« 3. Si Judex in exequenda causa, et proferenda sententia, » negligens aut iniquus sit, non tantùm parti læsæ, sed interdum » etiam Fisco tenetur; v. g. si mulctam pecuniariam, quam ex » consuetudine, vel lege communi debebat imponere reo, sine » causa remisit. *S. Thom.* 2. 2. *q.* 67. *art.* 4 *ad* 3. *Syl. v. Pœna.* » *q.* 28. *Salm. Laym. l.* 3. *t.* 2. *c.* 5. *n.* 7. contra *Azor.* * (*Et cum* » *Azor. probabiliter sentiunt Lugo de Contr. D.* 36. *n.* 97. *cum* » *Less. Salas, et. Salm. de Offic. c.* 1. *n.* 31. *et de Leg. c.* 2. *n.* » 76 *cum Gregor. Martin. ad nihil teneri Judicem, si ad mulctam* » *reus nondum sit condemnatus. Ratio, quia ante sententiam nullum* » *Fisco jus acquiritur ad pœnam; hinc, si Judex injustè reum ab-* » *soloit, peccat contra justitiam legalem, non commutativam.* » *Divus autem Thom. l. c. loquitur tantùm de pœna corporali, et* » *de damno Reip. eventuro ex injusta remissione. Vide dicenda de* » *Accusatore num.* 237.) (V. Not. V, pag. 346.)

ARTICULUS II.

Quid Judici servandum circa Inquisitionem.

197. Quibus modis possit procedi contra Reos? — **198.** In quibus Judex possit instituere Inquisitionem Generalem? Et in hac ad quid teneantur Subditi? — **199.** Quando Judex possit procedere sine Accusatore? — **200.** Quando possit Judex inquirere in particulari? — **201.** Plura notanda de Judice procedente per Inquisitionem.

197. — « TRIBUS modis procedi potest contra criminosos. » 1. Via accusationis, cùm est aliquis actor, qui spondet se objecta « probaturum. 2. Via denunciationis, cùm deferens crimen non « vult suscipere onus probandi. 3. Via inquisitionis, quæ est

» triplex. 1. Generalis, quando in genere quæritur an leges ser-» ventur. 2. Specialis, quando de certa persona, et certo crimine » quæritur. 3. Mixta, quando vel sola persona, vel crimen solùm » est speciale, ut si quæratur quis Caium occiderit.

198. — « Resp. 1. Judex sine ulla data occasione, ex solo Of-» ficio suo, potest instituere inquisitionem generalem, in qua » tamen ejus potestas non extendit se ad occulta elicienda, de » quibus nulla est fama. Ratio prioris est, quia id necessarium est » Reip. nec cuiquam fit injuria. Ac, licèt quorumdam scelera » detegantur, id fit per accidens, præter intentionem; cui in-» commodo bonum commune prævalet. Ratio posterioris est, quia » inde maxima sequerentur incommoda. *Farin. Less. lib.* 2. *tr.* » 28. *dist.* 13. »

Undè resolves :

« 1. In hac Inquisitione, subditus etiam rogatus sub juramento » non tenetur, imò nec potest prodere criminosum occultum : » *Laym. l.* 3. *t.* 6. *c.* 2. *Less. loc. cit.* * (*Est commune cum Salm.* » *App. de Offic. cap.* 1. *n.* 150. *cum Trull. Fill.*) *

« 2. Si talem revelet, peccat contra justitiam (nisi fortè cede-» ret non tam in pœnam, quàm certam ejus, qui deliquit, emen-» dationem, vel ad grave malum ab aliis avertendum) : cùm » enim crimen, ut ponitur, probari non possit, ac proinde ex ejus » revelatione non possit aliud sequi quàm infamia, nullum ha-» bet jus revelandi. *Laym. ib. et t.* 3. *p.* 2. *c.* 4.

« 3. Si hac inquisitione ex revelatione duorum, vel trium de-» prehendatur alicujus criminis auctor, potest per tales testes » contra illum procedi, ut habet praxis communis. *Laym. p.* 2. » *t.* 3. *c.* 4. *n.* 12. »

199. — Revera Judex nullum condemnare potest sine accu-satore, ut communiter *S. Th. Caj. Sanch. Sot. Less.* etc. cum *Salm. Append. de Offic. in fine. t.* 3. *c.* 1. *n.* 47. » Sed dicitur ali-quando sufficere accusatorem virtualem, qui adesse censetur. I. Quando adest notorietas criminis, ita ut probabiliter negari haud possit; in quo casu dicitur in *c. Ad nostram*, 2. *De Jurejur. Manifesta accusatione non indigent, nec in eis ordo judiciarius observandus.* Vide *Salm. n.* 48. II. Quando adest infamia publica judicialiter contestata, saltem per duos testes; vel clamorosa insinuatio, id est rumor multorum de crimine. Hæc tamen infamia sufficit tan-tùm ad inquirendum, *Salm. n.* 49. An autem ad inquirendum suf-ficiant indicia occulta, scilicet quæ particularibus personis nota sint, vel an requirantur manifesta, id est nota majori parti Populi sive Collegii, aut Viciniæ, aut majori parti hominum graviorum illius? Primum tenent *Sot. Azor. Nav.* apud. *Salm. de Offic. c.* 1. *n.* 115. Secundum tenent *Salm. ex num.* 119. cum *Less. Suar. Sanch. et communiter.* III. Quando crimen patratur coram Judice, aliis adstantibus; maxime, si Judex sit in actu ministrandi justitiam, *Salm. n.* 50 et 51. IV. Quando delictum est contra Remp. vel Regem, prout in crimine hæresis, vel læsæ Majestatis; quando

delinquitur in Ecclesia contra Ecclesiasticos; quando intenditur vitari electio indigni, aut impedimentum matrimonii; quando reus confessus sit coram pluribus, aut judicialiter coram duobus testibus; quando quis est accusatus; quando adest semiplena probatio, id est unus testis omni exceptione major; quando crimina sunt connexa; quando invenitur occisus Dominus (tunc enim inquiri potest contra famulos); quando crimen pendet in futurum, et quando denunciat Minister Fiscalis, ut *Sylv. S. Antonin. Fill. etc. contra Sanch.* etc. et utramque esse probabilem aiunt *Salm. c.* 1. *n.* 143. In his omnibus casibus potest procedi ad inquirendum sine publica infamia, aut rumore, et aliquando etiam ad sententiam. Vide *Salm. n.* 53. *et ex n.* 132.

200. — « Resp. 2. Quando crimen est manifestum, et ignoratur » auctor, licet Judici quærere in genere quis fecerit; *(Ut *Sanch.* » *Vill. Trull. cum. Salm. ibid. n.* 144. *contra Caj. etc.*) * non » tamen in particulare, v. g. an Petrus fecerit, nisi infamia aliqua, » aut indicia præcesserint. Pars prior patet, tum ex praxi Judi- » cum, tum ex incommodis contrariis. Ratio posterioris patebit » ex sequentibus. » Vide *Bon. d.* 10. *in.* 8. *præcept. q.* 2. *part.* 5. »

Communis est sententia cum *Bus.* quòd, nulla præcedente infamia, aut clamorosa insinuatione ut supra, non possit Judex inquirere in particulari (licèt possit in genere). Et tunc, si testis ab eo interrogatur, potest iste, imò debet reum celare, ut *Bus. n.* 1. *et Salm. de offic. c.* 1. *n.* 150. cum aliis communiter. Si tamen testis sponte reum manifestaret, tunc probabiliter posset Judex per inquisitionem contra reum procedere, ut *Sot. Less. etc.* Quia Judex ex vi Officii rite procedit contra reum, qui sine suo dolo jam est juridicè cognitus; secus verò, si Judex notitiam rei à teste injustè extorserit, ut *Salm. ib. n.* 158. cum *Nav. Sanch. Less. c.* 1. *et communi.*

201. — Notandum I. quòd Judex procedens per inquisitionem etiam crimine probato, pœnam diminuere debet; intelligitur hoc tamen de Judice Ecclesiastico, non seculari. Ita *Salm. de Offic. c.* 1. *n.* 158. Et intelligitur, nisi crimen sit tale, quòd per illud incurratur irregularitas, ut *Salm. n.* 150.

Notandum II. quòd Prælati nequeunt inquirere contra Religiosos in dubio an adsint indicia sufficientia ut supra ad inquisitionem; quia in dubio possidet illorum fama, quæ per inquisitionem inde deturparetur; intellige tamen, nisi immineat periculum damni communis, tunc enim prævalet jus Religionis. Ita *Bon. Rodr. Salm. de Offic. c.* 1. *n.* 157.

Notandum III. quòd ad inquisitionem specialem plura requiruntur: I. Probatio corporis delicti, nisi sit crimen difficilis probationis. II. Accusator; saltem virtualis, ut supra *n.* 199. III. Probatio loci, temporis, etc. IV. Judex competens. V. Ut fiat inquisitio, antequam sint transacti viginti anni à die criminis. Vide hæc, et alia apud *Salm. de Offic. c.* 1. *n.* 159.

Notandum IV. quòd processus per Inquisitionem (etiam in causis Religiosorum) sic efformandus est; I. Eligendus est à

Superiore Secretarius Actorum. II. Examinandi sunt per distinctos articulos, præstito juramento. III. Si ex testibus nulla semiplena probatio habeatur, nondum reus potest legitimè interrogari, nec, si interrogatur, ipse tenetur respondere, nisi (ait *Suar.*) sufficienter infamia sit probata, et alia gravia indicia accedant. IV. Demum, si reus fatetur delictum, proceditur ad sententiam; si non, proceditur ad eum convincendum, vel ad torturam, si ille vehementer sit de crimine suspectus. Hæc, et alia apud *Salm. d. c.* 1. *ex n.* 167.

« Resp. 3. Ut Judex faciat inquisitionem specialem, debet » saltem regulariter præcedere infamia, vel quid æquipollens, » quod justam det causam. Ratio est, tum quia alioqui diffamaret » sine causa, tum quia Judex procedere debet ex scientia publica, » quam non habet, nisi per accusationem, vel confessionem Rei, » vel evidentiam facti, vel per infamiam; ad quam non sufficiunt » duo testes, qui jurent se vidisse crimen, admitti, quia adhuc est » occultum : sed requiritur ut rumor sit sparsus per majorem » partem Communitatis, id est Civitatis, Viciniæ, vel Monaste- » rii, neque à maledicis sit exortus, etsi hac in re tutum sit sequi » praxim communem bonorum virorum, et Rerumpub. ut habet » *Laym. l. c. et Less. d.* 15. *n.* 19. ex aliis *Bon. l. c.* »

Unde resolves Casus :

« 1. Antequam Judex procedat ad inquisitionem specialem vi » infamiæ, ipsa infamia priùs examinari debet, et probari per » testes, saltem per duos, qui nominent personas, a quibus id » publicè audiverint. *Navar. Rub. de Jud. Trull. l.* 8. *c.* 1. *d.* 17.

« 2. Judex infamatum de uno crimine, v. g. adulterio, non » potest interrogare de alio de quo non est infamatus, v. g. furto; » quia esset inquisitio specialis sine prævia infamia; *Salon. Caj.* » *Trull. l.* 8. *c.* 1. *d.* 18. nisi tamen crimina sint connexa, vel » unum sit circumstantia alterius. *ibid. et Sanch.* 2. *p. cons. l.* » 6. *c.* 3. *d.* 21.

« Dixi in resp. *Regulariter*, quia ad specialem inquisitionem » non requiritur infamia prævia in casibus certis, quos vide apud » *Less. l.* 2. *c.* 29. *d.* 15. *Bon. tom.* 2. *d.* 10. *p.* 5. *Sanch.* 2. *p.* » *cons. l.* 6. *d.* 19. *Trull. l. c.* »

ARTICULUS III.

Quid liceat Judici circa quæstiones, sive torturam.

202 Quæ requirantur, ut possit procedi ad torquendum Reum? — **205.** Usquequo possit Reus torqueri? — **204.** An semel tortus possit iterum torqueri? (*V. not. VI, pag.* 347.)

202. — « Resp. 1. Ad torquendum reum (si tamen torqueri » potest) requiruntur alicujus gravis criminis ea saltem indicia » quæ faciant semiplenam probationem, id est, reddant rem

» plus quàm probabilem; qualia habentur, v. gr. testis unus omni » exceptione major, Rei confessio extra judicium, item probabi- » liter etiam assertio duorum, vel trium criminis sociorum in » criminibus exceptis, præterquam veneficii (in quo an ex sola » denuntiatione complicum, et quomodo procedere liceat, vide » *Tann. t.* 3. *d.* 4. *de Just. d.* 2. *et* 3. *Laym. l.* 3. *t.* 6. *c.* 5.); » item fama publica à viris honestis orta, ac per testes probata; » cum alterius judicii adminiculo (nam fama sola non probat, » sed habet se instar accusatoris) *Laym. l.* 3. *t.* 6. *c.* 5. *n.* 9. ex variis. » Ratio responsi est, quia tortura instituta est ad subsidium pro- » bationis, quando argumenta, et indicia sunt valde efficacia, » ut sic plena probatio eliciatur: nam confessio rei (si eam ra- » tificet extra torturam, maneatque in ea usque ad sequentem » diem) ex semiplena probatione facit plenam. *Less. l.* 2. *c.* 29. » *d.* 18. *Delr. l.* 5. *s.* 3. *Laym. l. c.*

« Dixi in responsione, *si tamen torqueri potest*, quia quædam » personæ prohibentur torqueri, nisi in criminibus exceptis: tales » sunt viri in magna dignitate constituti, Officiales Principum, » urbium Gubernatores, Nobiles Equestris Ordinis, Milites, » Doctores, eorumque liberi, item impuberes, senes, memoria » vacillantes, prægnantes, et nondum confirmatæ è partu. *Delr.* » *s.* 9. *Binsf. c.* 6 *C. de Lug. d.* 37. *s.* 14.

Unde resolves:

« 1. Peccat Judex graviter, si non priùs omnia alia media mi- » tiora detegendæ veritatis tentet, quàm ad torturam descendat.

« 2. Tortura simpliciter abstinendum est, quando adest plena » probatio criminis, quia ad hanc ordinatur tortura. *Nav.* » *Less. l. c.*

« 3. Insufficientia ad torturam indicia sunt: si cadaver occisi » sanguinet ad præsentiam alicujus, si sagæ non possint lacrymari. » Item illicita est probatio per aquas, etc. de quibus vide *Del. l.* » 5. *Less. num.* 156. *Trull. l.* 8. *c.* 1. *d.* 21. 4. Peccant Judices, » qui in causis criminalibus, aut notabilis infamiæ, reum com- » prehensum, antequam habeant probationem contra ipsum, » juramento astringunt ad dicendam veritatem de omnibus perti- » nentibus ad causam, ob quam comprehensus est. *Nav. c.* 18. *n.* » 41. *et c.* 25. *n.* 36. Additque idem esse, si (etsi sine juramento) » minis, terroribus, tormentorum ostensione hominem turbent, » et implicent, ut sibi contradicens circumstantiam aliquam » revelet, qua convincatur, et puniatur. Vide *Card. de Lugo. d.* » 40. *n.* 1.

« 5. Si Judex extorserit confessionem per injuriam, v. g. si » extorserit exemptos, si sine sufficientibus indiciis, si dolo malo, » mendaciis, ficta impunitatis promissione induxerit ad faten- » dum, vel aliter (sive quoad substantiam, sive quoad modum) » notabiliter excesserit in tortura, confessio nulla est, nec po- » test ex ea procedi: imò tenetur Judex ad compensationem dam-

» norum, ut docet *C. de Lugo. d.* 37. *s.* 14. *n.* 157. *V. Less. c.* 19. » *d.* 18. *Laym. l.* 3. *t.* 6. *c.* 5. ubi etiam dolos bonos, quos *Del.* » suggerit Judici, planè rejicit. Vid. *Tann. t.* 3. *d.* 2.

« 6. Licèt reus confessionem injustè extortam postridie ratifi- » cet, nihilominus Judex non potest procedere ad punitionem rei, » vel complicis occulti : quia, cùm confessio fuerit irrita, conse- » quenter etiam ratificatio ex ea orta, ex *l. penult. ff. de Quæst.* » atque adeo etiamsi cognitio per illud medium parta est injusta. » *Nav. Salon. Less. Sayr. Trull. l. c. disp.* 10.

203. — « Resp. 2. Graviùs torqueri potest, contra quem gra- » viora sunt indicia, non tamen ita, ut moraliter sit impossibile » tormenta sustinere, habita ratione personarum. Unde si hîc » excedatur, confessio extorta erit involuntaria, et habenda pro » nulla; etiam si extra tormenta coram judice ratificet, metu novæ » torturæ. *Laym. c.* 5. *n.* 11.

204. — « Resp. 3. Semel tortus, si nihil est fassus iterum tor- » queri non debet, nisi nova criminis indicia superveniant : quia » per torturam priora elisit. Si verò crimen in tortura fassus, » extra eam revocet coram Judice, repeti tortura potest : tum » quia indicia manent in suo vigore, tum ob inconstantiam. Si » verò tertiò tortus, ac confessus tertiò retractet, absolvendus est : » quia præsumendum est, vi tormentorum coactam fuisse con- » fessionem, ideoque nullam. *Less. c.* 17. *d.* 7. Excipiunt quidam » si indicia sint gravissima, quæ violentam præsumptionem pa- » riant, crimen malitiosè à reo negari. *Laym. l. c. V. Card. de* » *Lug. d.* 37. *n.* 157. *Dian. t.* 3. *tr.* 6. *R.* 16. *et.* 23. *Trull. l. c.* » Vide infra hîc *d.* 6. *et* 7. An, quando, et quomodo Judex possit » interrogare reum de complicibus. Vide *Trull. l.* 18. *c.* 1. *d.* 22.

ARTICULUS IV.

Quid servandum Judici circa sententiam, et pœnam.

205. Quandonam Judex inferior possit pœnam relaxare, vel minuere? Quid, si Judex sit supremus? — **206.** An possit Judex judicare in causa, ubi fuit Advocatus? — **207.** An possit damnare nocentem, qui juridicè est innocens? — **208.** Quid, si sciat innocentem, et probatus sit nocens? — **209.** Quid facere debeat Judex, si utrinque sententiæ sint probabiles? — **210.** Plura notanda super hac materia. — **211.** An liceat Judici accipere munera à Litigantibus? — **212.** An peccent munera dantes Judici, vel ejus Ministris? — **213.** Quibus pœnis puniendus Judex ob munera iniquam ferens sententiam? — **214.** Ad quid teneatur Judex ferens injustam sententiam? — **215.** An sententia injusta obliget in conscientia? — **216.** Ad quid teneatur Judex, qui munera accepit? — **217.** Quid possint accipere Commissarii, sive Executores?

205. — « Resp. 1. Judex debet judicare secundùm leges. Unde » inferior Judex ordinariè non potest pœnam relaxare, vel mi- » nuere, etiamsi actor consentiat, nisi aliquando ad bonum Reip.

» aliud necessarium esse dictaret epikeia; vel nisi de privata » tantùm injuria actoris ageretur; *S. Th.* 2. 2. *q.* 65. *art.* 5. *Reg.* » *l.* 25. *n.* 634. *Bon. etc. Trull. l.* 8. *c.* 1. *d.* 12. * (Vel nisi justè » interpretetur Judex voluntatem Superioris; Vel nisi adsit alia » justa causa, v. g. si ex diminutione pœnæ speretur correctio: » Vel si reus sponte fateatur crimen, etc. Vide Salm. Appen. de » Offic. c. 1. n. 31.) *

« Dixi, *inferior*, quia supremus ob justam causam * (*Putà*, » *si reus sit benemeritus, vel sit occasio publicæ lætitiæ, etc.* (*Ex-* » *cipe, si reus sit nocius Reipublicæ*) *S. Thom. Suar. Sanch. cum* » *Salm. ibid. n.* 29.) * id potest : sine tamen causa graviter pec- » caret, secundùm *Caj.* verbo *Judex*, quia animaret delinquen- » tes, et concurreret ad peccatum. An autem liceat intercedere » apud Judicem pro liberatione rei? Vide *Bon. l. c. Trull. l. c.* » * (*Resp. maximè in iis, quæ Judex licitè facere potest, Sot.* » *Lugo, Trull. Salm. n.* 32.) * (V. Not. VII, pag. 437.)

206. — « Resp. 2. Si in aliqua causa fuit Advocatus, in eadem » Judex esse, et sententiam ferre non potest, *l. eos in princ. C.* » *de appell. et lib. præter de jurisd.* quia judicium ejus habetur » suspectum, propter affectum ad unam partem, ut ex communi » DD. docet *Sanch. l. c. Consil. c. un. d.* 26. (additque *n.* 3. » sententiam non fore validam, quod tamen alii negant, si sit » Judex ordinarius) *C de Lugo de just. d.* 41. *l.* 1. *n.* 4. Vide » etiam *Dian. p.* 3. *t.* 5. *misc. R.* 56. ubi ex *Corduba* sentit talem » Judicem in conscientia non peccare, si sine affectu secundùm » leges, altera parte inscia, judicet.

207. — « Resp. 3. Quem Judex privata scientia scit esse no- » centem, si juridicè sit probatus innocens, non potest condem- » nare : quia judicat ut persona publica, ideoque sequi debet » scientiam publicam, ac procedere secundùm allegata et probata, » præsertim in favorem ait *S. Th.* 2. 2. *qu.* 67. *Nav. cap.* 25. *Caj.* » *Fill. Less. Bon. d.* 10. *q.* 2. *pag.* 2.

208. — « Resp. 4. Quem Judex privatim scit esse innocentem, » si juridicè probatus sit nocens, tenetur omni modo liberare, si » potest, v. g. impediendo accusationem, extrahendo judicium, » aperiendo carcerem (si sine majori malo potest), remittendo » causam ad Superiorem : et si sic nihil efficiat, probabiliter » quidem plurimi Doctores tenent cum *S. Th. l. cit.* * (*Cum* » *Sanch. Tamb. Vasq, et Salm. Tr.* 25. *de V. Præc. c.* 1. *n.* 29.) * » ob rationem paulò ante datam, quòd possit condemnare : Verius » tamen videtur contrarium, quod cum aliis docent *Less. l.* 2. *c.* » 29. *d.* 10. *Sa, verb. Judex. Petr. Nav. Fill. Bon. d.* 10. *q.* 2. » *p.* 2. *n.* 2. *Tal. etc.* * « Idque valde probabile est, quia damnare » innocentem est intrinsecè malum; sicut esset cogere mulierem » ad convivendum cum eo, quem privatim scit Judex non esse » suum maritum : » *Ita fusè Holzman. t.* 1. *p.* 499. *ex n.* 668. » *cum Anacl. Less. lib.* 2. *cap.* 29. *n.* 78. item *Nav. Sylvius, Ang.* » *Panorm. Host Malder. Corduba etc. apud Salm. l. c. n.* 27. » (V. *Card. de Lug. d.* 37. *s.* 14.) quia directè occidere innocen-

» tem est intrinsecè malum; ergo quomodocumque sciatur esse » innocens, erit peccatum, *Less. l. c.* In causis tamen civilibus, » et criminalibus minoribus, ubi tantùm agitur de pœnis pecuniariis, potest etiam Judex, secundùm hos Auctores, simpliciter » procedere secundùm allegata, et probata, tum quia innocens » per appellationem potest restitui in integrum; tum quia respu- » blica habet potestatem in bonum suorum civium, quando bonum publicum id requirit, ut in hoc casu, ne forma publicorum judiciorum cum populi scandalo evertatur. * (*Cum Lugo, Less. Viva, Bann. Bon. ib. n.* 28. *Ambæ hæ sententiæ probabiles sunt.*) Vide *Laym. c.* 2. *n.* 8. *Less. dist.* 10. *Bonac. l. c. n.* 4.

209. — « Quæres 1. Quid faciendum Judici, cùm utrinque » sunt sententiæ probabiles in quæstione juris, v. g. an ex testamento minùs solemni debeatur hæreditas?

« Resp. Debet ferre sententiam secundùm opinionem de jure » probabiliorem, saltem si sit Judex supremus. Neque tunc videtur tenendum, quod quidam docent, eum satisfacere conscientiæ, si causam adjudicet defendenti se probabiliter, licèt » altera probabiliùs. Ratio est, quia Judex est constitutus, ut » secundùm merita causæ, et sententiam, quæ ei maximè videtur » rationi consona, causam decidat, quia alioquin esset acceptor » personarum.

« Dixi, *si supremus sit*: quia, si sententia aliqua communiter » sit accepta in Tribunali superiore, Judex inferior videtur secundùm eam posse judicare, licèt minùs probabilem: quia » videt probabiliorem cum honoris sui præjudicio revocandam in » superiore Tribunali. *l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. §. 3. *n.* 16. ex *Sylo.* » *Vasq.* etc. Vid. tamen *C. de Lugo. d.* 37. *s.* 10. »

210. — Adverte hîc Prop. 2. damnatam ab Innoc. XI quæ dicebat: « Probabiliter existimo Judicem posse judicare juxta » opinionem etiam minùs probabilem. » Ratio damnationis est, quia Judex à Republica cum hoc pacto constituitur, ut unicuique jus suum tribuat, et quidem jus majus habet is, cui probabilior opinio favet.

Sed notant DD. I. Quòd attendenda est illa opinio, quæ probabilior est secundùm allegata et probata. Hinc dicunt non posse Judicem aperire alteri parti, quod ipsa posset pro se allegare; quia hoc esset agere munus Advocati, quod Judici non licet. Ita *Salm. App. de Offic. c.* 1. *n.* 40. cum *Vasq. Suar. Pal.* contra *Dicast.* Notant II. Propositionem damnatam loqui præcisè de sententia, quare dicunt, ex illa non vetari Judici opinionem minùs probabilem sequi quoad actus, prout examinare testes, etc. sententiam præcedentes. *Salm. ibid. cum Tap. et aliis cit.*

Quæritur autem hîc I. An in causis civilibus paris probabilitatis possit Judex ferre sententiam pro parte, pro qua maluerit? In æquali probabilitate facti si jus æquè faveat partibus, communiter dicunt DD. tunc omnino rem esse dividendam. Ita *Lugo de Just. D.* 37. *n.* 115. *Sanch. de Matr. l.* 2. *D.* 41. *n.* 16. *Pal. t.* 1. *tr.* 1. *D.* 2. *p.* 10. *n.* 2. cum *Suar. Con. Salon. Bon. etc.* contra

paucos. Dubium fit, quando sub opinione est, cui partium jus magis faveat? *Prima* sententia tenet in eo casu posse judicem rem adjudicare cui voluerit, quia cùm utraque pars tunc habeat juxta diversas D D. probabiles sententias integrum jus ad rem, bene poterit judex uni ex iis sententiis se conformare, et tunc nullam alteri parti injuriam infert. Ita *Lugo l. c. Sanchez num* 45. cum *Sot. Valent. Salas, Led. Metin.* item *Palaus*, qui *n.* 5. vocat communem (sed immeritò, ut videbimus.) *Secunda* verò sententia, quam probabiliorem putant *Salmant. tr.* 29. *c.* 1. *n.* 42. cum *Suar. Cann. Conc. Fill. Prado, Sayr. etc.* et rectiùs omnino tenendam censet *Ronc. tr.* 15. *Qu.* 2. *c.* 1. *q.* 9. *et Anacl. tr.* 1. *D.* 3. §. 3. *n.* 62. docet adhuc in eo casu rem esse dividendam. Ratio, quia Judex non est rerum dominus, sed distributor juxta jura partium, et ideo, si jura sunt æqualia, æqualiter inter eas rem dividere debet.

Quoniam tamen jus cæteris paribus magis favet possessori, propterea excipitur I. Si eo casu, quo probationes sunt æquales, vel utrinque adsint opiniones æquè probabiles, una pars bona fide possideat; tunc enim ipsi favendum, ut rectè aiunt *Pal. l. c. Salm. n.* 44. *et Sporer de Conc. l. n.* 69. et probatur ex *c. Litteris de Probat.* Ubi dicitur quòd, si ambarum partium testes sint æquè idonei, possessoris testes præferuntur. Excipitur II. Si agatur de causis matrimonii, dotis, viduæ, pupilli, et aliis causis piis, nam tunc pro iis judicandum, cùm jura sunt æqualia, etiamsi sint actores, etc. *Fin. de Sent. et re jud.* Secus, verò, si pars opposita jus potius habeat, ex *lib. Si pars, ff. de Ineff. Test.* Excipitur III. Si agitur de causis criminalibus maximè capitalibus quia tunc omnino judicandum pro reo, etiamsi pro ipso stet opinio minùs probabilis. Ratio, quia nemo condemnandus, nisi constet de ejus crimine, ex *lib. Si absentem, ff. de Pœnis, et lib. Sciant. S. de Prob.* ubi ad proferendam sententiam sanguinis probationes debent esse luce clariores. Et hanc fuisse mentem Pontificis, cùm prædictam *Prop.* 2. damnavit, dicunt *Lamb. Filguer.* et alii apud *Salm. n.* 45.

Quær. II. An in causis civilibus debeat judex judicare contra legitimum possessorem, si Actori faveat opinio probabilior? Certum est 1. quòd si rationes sint æquales, judicandum pro legitimo possessore, ut probat *Sanch. de matr. l.* 2. *D.* 42. *n.* 12. *cum Soto, Coo. Sylo. Mol.* et aliis innumeris, *reg.* 65. *de Reg. jur. in* 6. ubi dicitur: *In pari delicto, vel causa, potior est conditio possidentis.* Ratio, quia licèt in dubio jus sit æquale quoad proprietatem, potius tamen est jus possidentis, qui certus est juris possidendi. Certum est 2. quòd in dubio possessionis et proprietatis judicandum est pro eo qui habet rationes probabiliores; id patet ex prop. 2. damnata ab Innoc. XI quæ dicebat : « Probabiliter existimo ju-» dicare juxta opinionem etiam minùs probabilem. » Ratio, quia judex est constitutus à Republica, ut unicuique jus suum reddat secundùm merita causæ; unde ipse debet rem adjudicare ei qui pro se jus potius habeat. Vide *Sanch. Dec. l.* 1. *c.* 9. *n.* 47. *Lugo D.* 37. *n.*

116. *et Salm. tr.* 29. *c.* 1. *n.* 39. Dubium fit, si pro Actore sint rationes probabiliores, pro quo tunc judicandum? *Tamb. Dec. l.* 1. *c.* 3. §. 4. *n.* 6. respondet eo casu judicem teneri rem adjudicare Actori ob eamdem rationem mox allegatam, quia jus possessionis prævalet in pari causa, non autem in causa minùs probabili. *Cardinalis* autem *de Lugo de Just. D.* 16. *n.* 99. dicit quòd judex non tenetur, sed potest pro actore ferre sententiam, eò quòd potest sequi opinionem probabilem, nempe quòd Actor, rationes pro se probabiliores adducendo, satis jus suum probet. Alii verò communiter, ut *Cardenas* 1. *Crisi D.* 16. *c.* 9. *n.* 156. *et* 192. *cum Diana, etc. et in dicta. Prop.* 2. *Diss. c.* 3. 4. *n.* 33. *et* 59. item *Croix l.* 4. *n.* 1485. *Elbel. t.* 1. *pag.* 70. *n.* 198. *Holzm. t.* 1. *p.* 37. *n.* 172. et alius doctus Scriptor neotericus, qui (cum *Filgueira* in eadem *Prop.* 2.) hanc sententiam vocat communem, satis probabiliter tenent, quòd Judex non potest Reum legitimè possidentem, re exspoliare, si pro ipso stent rationes probabiles, etiamsi pro Actore stent probabiliores. Ratio, quia possessio dat jus certum possidenti ad rem retinendam, donec constet de jure alterius, ut loquitur *Roncaglia*, dicens : « Ti-» tulus possessionis ex communiori Theologorum sententia » elidit rationes probabiliores. » Idque dicit *Cardenas.* l. *c. n.* 143. probari auctoritate communissima Doctorum cum *Bartolo, Innoc. Abb. Jason, Felin* etc. et pluribus textibus. Unde doctissimus *Cardinalis Sfondratus in Reg. Suc. lib.* 1. §. 20. *n.* 11. scripsit, non esse procedendum contra possessionem, nisi ex certitudine. Cùm enim jus possessionis sit jus certum, non potest elidi nisi ab alio jure certo Actoris, et jam probato. Nequit autem dici Actor jus suum probare, qui rationes probabiliores, non autem convincentes, adducit contra possessorem, qui probabile jus habet. Huic sententiæ se adjungit *Bon. de Rest. D.* 1. *q.* 2. *p.* 2. *n.* 2. ubi loquens de obligatione restitutionis, dicit quòd possessor habens pro se rationem probabilem non tenetur ad ullam restitutionem, etiamsi jus alterius ipsi videatur probabilius, has rationes adducens. « Tum quia in foro externo non obligaretur » ad ullam restitutionem, ergo nec obligandus est in foro con-» scientiæ, cùm idem esse debeat judicium fori interni et externi; » quando forum exterius non nititur falsa præsumptione; tum » quia possessio certa prævalet rationibus inducentibus in partem » oppositam, sed non generantibus assensum. » Ergo ut certum habet hic Auctor, quòd etiamsi Actor habet pro se rationes probabiliores, sed non convincentes, possessor non est judicio exspoliandus re possessa. Nec obstat textus supra oppositus : « In pari » causa potior est conditio possidentis. » Ergo (ut ait *Tamb.*) non est potior in causa non pari. Nam responderi potest, quòd ex textu illo non necessariò infertur, quòd sententia ferenda sit pro Actore habente rationes probabiliores contra possessorem legitimum, qui pro se rationem probabilem habet, hoc enim casu potiùs attendi debet illa alia Regula Juris 11. nimirum : *Cum sint partium jura obscura, potiùs favendum est Reo, quàm Actori.*

Dixi *possessorem legitimum*, quia alioquin (ut supra diximus) si possessio non esset certa, aut non certè legitima, tunc Judex debet jus dicere secundùm opinionem probabiliorem de proprietate, ut omnes docent cum ipso *Carden. loc. cit. in. d. Prop.* 2. Et ideo judices communiter res adjudicant habentibus jus probabilius, quia in foro externo difficulter, bona fides possessoris probari potest.

211. — Quæritur III. An sit licitum judici accipere aliqua munera à litigantibus? Certum est non licere accipere munera magna, quæ vocant *sportulas*, scilicet pecunias, vestes, et alias res pretiosas. Dubium est, an liceat accipere munera parva quæ vocantur, *xenia*, id est esculenta et poculenta? Affirmant *Azor. Cajet. Sylvest. Angel. et Menoch. apud Salm. c.* 1 *n.* 73. 74. *et* 80. *ex lib. Solet* §. *Non verò, ff. de Off. Procur.* ubi dicitur, nomine munerum, non venire *xenia*. Probant insuper ex *c. Statutum* §. *insup. de Rescript. in* 6. ubi Bon. VIII sic ait : « Insuper, ut » gratis... Judicium... procedat, nullum munus... (nisi forsan » esculentum, vel poculentum mera liberalitate oblatum, quod » paucis consumi possit diebus, vel nisi, cùm ipsum propter » causam sibi commissam contigerit extra suum domicilium pro» ficisci, moderatas expensas,) recipere ab iisdem partibus qua» litercumque præsumat. » Verumtamen contradicunt *Salm. n.* 79. *et* 80 cum *Navar. Sot. Cord. et aliis* et aiunt prædictam *l. Solet.* correctam fuisse ex §. *Scriptum.* 2. *Auth. et S. Auth. Jusjurandum*, etc. Textum autem in §. *Insuper* ut supra, aiunt loqui tantùm de Judice Delegato Apostolico, non de aliis ut constat ex *c. Cum. ab omni. De Vita, et honest. Cler. et c. Romanæ de Censuris in* 6. Excipi tantùm dicunt Episcopum dum visitat Diœcesim, aut Ecclesiam consecrat, qui tantùm expensas victûs moderatas accipere potest, ex *c. Romana.* §. *Procurationes. De Cens. in* 6. Vide *Salm. n.* 68. His verò non obstantibus, primam sententiam cum *Glossa in cit.* §. *Insuper* nescimus reprobare, dummodo esculenta illa à Judice nec directè, nec indirectè postulentur; nescimus enim agnoscere, in quo differant Judices delegati ab aliis. Sicut autem (ait præfata *Glossa*) non reputatur simonia: si Prælatus Regularis gratis aliquid recipit ab eo, qui petit Religionem ingredi, ut habetur in *Cap. Dilectus* 30. *de Simon. in fin.* cùm nequeat supponi Prælatum propter aliquod tenue donum gratis oblatum admissionem ad Religionem vendere velle; ita nec supponi potest ob simile munus Judicem velle injustam ferre sententiam.

212. — Quæritur IV. Utrùm peccet, qui munera dat Judici aut ejus ministris? Distingue, si det sine justa causa, siquidem peccat, cooperando injustæ receptioni; Secus, si cum causa, nempe ad redimendam injustam vexationem; modò periculum sit probabile, quòd aliàs manifesta injustitia sibi inferretur; tunc enim hæc non est corruptio, sed cautio, ut jus suum sibi tribuatur. Ita communiter *Sanch. Cons. l.* 3. *c. un. D.* 3. *n.* 3. *Lugo D.* 3. *n.* 136. *Mol. Cord. Pal. etc. ac Salm. c.* 1. *n.* 89. contra *Ledesm.*

etc. ib. n. 90. Nec obstant huic Leges prohibentes, nam Leges intendunt vitare, ne dantes muneribus Judices corrumpant, non autem ut justam sententiam obtineant. Notandum autem, quòd dans munera posset post sententiam repetere, in judicio, quod dedit, et Judex certe ante sententiam illud restituere tenetur, ex *c. Non sane* 14. *q.* 5.

213.— Notandum denique, quòd Judex sæcularis baratriam committens (id est pecunia corruptus iniquam ferens sententiam) ex legibus dignitate privatur, inhabilis redditur ad ampliùs judicandum, et relegatione punitur: insuper reputatur infamis, et tenetur restituere triplum pro pœna, et omnia damna parti læsæ. Hoc in causa civili. Sed in causa criminali, ubi innocentem damnasset ad mortem, capitis pœna mulctatur. Judex autem Ecclesiasticus suspenditur ab Officio per annum, et potest alia pœna puniri. Vide *Salm. c.* 1. *n.* 94. Corrumpens autem judicem, ut iniquam sententiam proferat, punitur eadem pœna, qua judex ut supra. Ita communiter DD. cum *Sanch. de Matr. l.* 1. *D.* 54. *n.* 1. Addunt *Farinac. et Menoch.* quòd corrumpens amittit etiam actionem ad datum repetendum. Dantes autem, aut recipientes pro obtinenda gratia, aut justitia apud Sedem Apostolicam incurrunt præterea excommunicationem ipso facto reservatam, et accipientes ad restitutionem tenentur; atque Clerici omni Officio, aut Beneficio privantur. Vide *Salm. l. c. n.* 88. (V. N. VIII, p. 347.)

« Resp. 2. Si opiniones oppositæ æquè probabiles videantur, » non licebit uni eorum adjudicare totum pro suo arbitrio, cùm » uterque æquale jus habeat, sed suadebit compositionem: imò » etiam imperabit, in casu nimis intricato (aliàs enim non licet); » vel uni dimidium, et alteri alterum dimidium juris, aut rei, » de qua lis est, adjudicabit, memor interim axiomatis, quòd, si » partium jura sint obscura, potiùs favendum sit reo, quàm ac- » tori. *ib. Bon.* de peccatis. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 9.

214. — « Quæres 2. Ad quid teneatur judex, qui sententiam » injustam tulit?

« Resp. Si dolo, (vel ut dixi *d.* 1. *art.* 1.) magna imperitia » id fecit, litem fecit suam, id est damnum partis læsæ in se trans- » tulit, cui tenetur restituere. *Bon. d.* 19. *qu.* 2. *p.* 4. *ex S. Th.* » *etc.* Vide supra *num.* 195.

« Resp. 2. Si alioqui dignus suo munere (tametsi id petens » impetraverit, aliis dignioribus neglectis) per oblivionem, ex » humana fragilitate erraverit, non obligatur in conscientia ad » restitutionem ex propriis, cùm injuriam formalem non intulerit, » neque aliquid commodi ex tali sententia acceperit, vel potiùs » (secundùm alios) cùm culpam theologicam non commiserit: » debet tamen revocare sententiam, si potest sine gravi incom- » modo. *Laym. lib.* 3. *t.* 6. *c.* 2. *n.* 11.

215. — « Quæres 3. An sententia judicis injusta obliget in foro » conscientiæ?

« Resp. Sententia injusta ex natura rei, aut ex omissione ordinis » juris simpliciter necessarii, sive feratur per falsò allegata, et

» probata, sive ex Judicis iniquitate, nullum habet robur in foro » conscientiæ; manetque parti læsæ, tametsi non appellet, jus » suum, licebitque, si absque scandalo possit, recuperare bona. » *S. Th. Sayr. Bonac. d.* 10. *q.* 2. *p.* 4. *Trull. lib.* 8. *c.* 1. *d.* 7. Ratio » est, quia sententia eatenus obligat in conscientia, quatenus ha- » bet rationem judicii, hoc est, ut est determinatio juris, et de- » finitio justi.

« Dixi, *in foro conscientiæ :* quia in foro externo, ubi non tam » veritas facti, quàm probatio juridica spectatur, sententia pro- » lata servanda est, ad evitanda scandala, et incommoda, neque » elapso termino (intra quem appellare licebat) actio ei conce- » ditur, lege sic statuente, tum in pœnam pigritiæ, tum ob bo- » num publicum, ut litium sit finis. *Trull. l.* 8. *c.* 4. *d.* 7. *ex* » *Sayr. etc.*

Unde resolves :

« 1. Is, cujus bona per sententiam manifestè injustam adjudi- » cata sunt alteri, potest (nisi alter justè præscripserit) per » occultam compensationem ea recipere : quia recuperat jus » suum *ib.*

« 2. Qui sciens per injustam sententiam mala fide accepit bona, » tenetur ea semper restituere, neque unquam præscribere » potest, quia sunt aliena, et possessor malæ fidei nunquam præs- » cribit : imò tenetur expensas restituere, et compensare damna, » etiamsi pars læsa non appellaverit, cùm non renuntiet ideo » juri suo.

« 3. Qui bona fide rem postulavit à judice, et bona fide accipit » intelligitque ante tempus præscriptionis finitum, fuisse senten- » tiam injustam, tenetur eam, non tamen expensas restituere. Si » verò possedit rem bona fide, tempore ad præscribendum ne- » cessario, non tenetur restituere, quia legitimè præscripsit. » *Salom. Sayr. Trull. l. c.*

216. — « Quæres 4. Quid liceat Judici circa munera? Res- » pond. 1. Etsi à partibus munera liberalia accipiens aliquando » peccet, vel ob scandalum, vel ob periculum pervertendi justi- » tiam, acceptorum tamen dominium comparat, spectato jure » naturæ. * (*Hoc est commune, et certum, Salm. de Resp. c.* 1. » *n.* 109.) *

« Resp. 2. Etsi lex positiva munerum acceptionem prohibeat, » accipiens tamen non tenetur ad restitutionem ante sententiam » Judicis, nisi lex exprimat, quòd non illicita tantùm, sed etiam » invalida sit acceptio. » Vide *Bon. in* 8. *pr. q.* 2. *p.* 8. *Laym. l.* 3. *tr.* 4. *c.* 4. *n.* 9. *et* 10.

Quæritur hîc, an Judex teneatur restituere accepta ante sen- tentiam Judicis? *Prima* opinio, quam tenent *Sotus l.* 4. *q.* 7. *art.* 1. *ad* 2. *et Tapia, Cord. Rodriq. Arag. etc. apud Salm. tr.* 13. *c.* 1. *n.* 172. affirmat, ex *leg. Jurisgentium. D. de Pactis, leg. Si Plagii D. de Verb. oblig. etc.* ubi tales conventiones nullæ de- clarantur. Et favet huic sententiæ *D. Th.* qui 2. 2. *q.* 62. *art* 5.

ad 2. dicit: « Et quia etiam ille, qui accipit, contra legem accipit, » non debet sibi retinere. » *Secunda* verò opinio negat, et hanc tenent *Lugo D.* 18. *d.* 54. *Less. l.* 2. *c.* 14. *n.* 54. *et S. Antonin. Pal. Bon. Nav. Azor. Trull. et alii apud Salm. n.* 170. qui æquè probabilem vocant. Ratio, quia hæc restitutio non debetur de jure naturæ, juxta dicta *libro.* 3. *numero* 712. Nec de jure positivo, quia leges præfatæ, et aliæ vel intelliguntur pro foro tantùm externo, vel de restitutione, in pœnam criminis, pro qua semper requiritur sententia, etsi non inflictiva pœnæ, saltem declaratoria criminis. Utraque sententia est satis probabilis.

« Resp. 3. Si Judex injustè extorqueat munera, nolens facere » quod justum est, et debet, nisi ea dentur, tenetur restituere : » ut etiam, si quid datum sit ad redimendam vexationem, v. g. » ne injustè faveat parti adversæ, ne causam nimis differat. » Quanquam hoc casu interdum præsumi possit, datorem remit- » tere obligationem restituendi. » *Laym. l. c. ex. Gob.et Reb. etc.*

Certum est igitur, et commune inter DD. quòd quicumque accipit aliquid, ut faciat, aut omittat id quod ex justitia facere, vel omittere tenebatur, acceptum restituere debet. Ita *S. Th. Pal. Lug. Bon. etc.* cum *Salm. de Rest. cap.* 1. *n.* 177. Dixi *ex justitia*, nam qui non tenetur ad aliquid ex justitia, sed ex charitate, aut alia virtute, bene potest pro eo pretium accipere, quandoquidem quod promittit, est pretio æstimabile, ut rectè censent *Sot. Bon. Lugo. D.* 18. *n.* 67. atque *Salm. de Rest. c.* 1. *n.* 185. contra *Less. Trull.* etc. *ib.* Judex igitur, qui ex justitia tenetur justas ferre sententias, certè restituere tenetur pretium acceptum pro justa sententia ferenda: Et hoc etiamsi acceperit, non ab una ex partibus, sed ab extraneo, putà illius amico, familiari, ut veriùs sentiunt *Lugo. D.* 37. *n.* 125. *Tap. Reb. et Salm. d. c.* 1. *n.* 183. contra *Sot. Bann. Led. Dic. Vill. ex. c. ib.* An autem Judex teneatur restituere acceptum pro ferenda injusta sententia? Vide dicta *l.* 3. *n.* 712.

Sed hinc quæritur, an, cùm justitia est dubia, sive paris probabilitatis, ita ut Judex possit ferre sententiam pro parte, pro qua maluerit (juxta opinionem aliquorum quos retulimus *n.* 210. *v. Quæritur autem;* quam verò opinionem ut probabilem non admisimus), teneatur Judex restituere quod accepit ab una ex partibus, ut pro ea sententiam proferret? Certum est talem acceptionem esse illicitam ex *Propos.* 26. dammata ab Alex. VII quæ dicebat : « Quando litigantes pro se habent opiniones æquè pro- » babiles potest Judex pecuniam accipere pro ferenda sententia, » in favorem unius præ alio. » Sed *prima* sententia negat acceptionem esse invalidam de jure naturali, quia Judex accipit, ut faciat id, ad quod ex justitia non tenebatur. Ita *Less. lib.* 2. *c.* 14. *n.* 64. et probabilem vocant *Trull. Fagund.* etc. Et ideo dicunt, si non adsit lex particularis, non deberi restitutionem. *Secunda* sententia verò, cui subscribo, contradicit; quia Judex, semper ac sententiam fert, exercet actum, ad quem ex justitia tenetur. Nihil igitur accipere potest pro sententia, quam profert, cùm ad

id ex justitia teneatur. Ita *Dian. Pal. Mol. Coo.* cum *Salm. de Rest. cap.* 1. *n.* 181.

217. — Circa autem stipendium Commissarii, seu Executoris, quæritur, an si Commissarius mittitur ad plures executiones faciendas, possit à singulis debitoribus integrum stipendium diarium exigere? Affirmant *Lugo disp.* 37. *n.* 138. *et Less. lib.* 2. *c.* 24. *n.* 28. eodem modo, quo quis locans operam suam alicubi pro alicujus negotio, tantumdem ab alio pro alio negotio posset exigere. Sed negant *Sanch. Cons. l.* 3. *c. unic. d.* 23. *Tann. Dian.* etc. *cum Salm. de Offic. c.* 1. *n.* 96. qui verius dicunt omnino tenendum oppositum, quia, ut aiunt, salarium diurnum non datur Commissario pro numero Executionum, sed pro opere cujusque diei, ideo solum salarium ordinarium exigere potest et aliquid amplius quidem, si labor ob numerum Executionum sit extraordinarius, ut bene notant *Salm. n.* 96. *cum aliis.*

Certum autem videtur cum *Sanch. l. c. D.* 24. *n.* 1. *Arag. Salon. Sot.* ac *Salm. n.* 98. *et* 99. non posse Judicem dividere stipendium cum Executore (et tantò minùs posse Executorem dividere cum alio, ut dicunt; sed hoc non placet): quia Judex de Officio tenetur eligere Commissarium; idcirco pro tali electione nullum pretium recipere potest.

DUBIUM III.

Quid sit officium Advocati.

218. Quæ requirantur in Advocato?—**219.** Quibus prohibeatur Officium Advocati exercere? — **220.** Quid licitum sit Advocato? — **221.** Quos pauperes teneatur Advocatus tueri? — **222.** An possit Advocatus tueri causam minùs probabilem? — **223.** Quando Advocatus teneatur ad restitutionem? — **224.** An liceat Advocato convenire de pretio, incœpta lite? An de quota litis? — **225.** Plura notanda circa Advocati Salarium. — **226.** Quando peccet Advocatus contra suum officium?

218. — SUPPONO secundùm omnes, in Advocato quatuor requiri, scilicet scientiam convenientem, justitiam causæ, fidelitatem et pretium justum: quod si taxatum est, non licet ultra hoc accipere: ubi non est taxatum, sufficit justum naturale, ut vide apud *Bon.*

219. — Sed ante omnia notandum est, vetitum esse munus Advocati exercere impotentibus, infamibus, item Monachis, nisi interveniat utilitas Monasterii, et licentia Prælati, ex *c. Ex parte. De Postulando.* Item Sacerdotibus, sive in foro laicali, sive Ecclesiastico, ex *c. ex Sacerdotibus. Ne Cler. vel. Mon.* Nisi sit causa propria, vel propriæ Ecclesiæ, vel pauperum, vel consanguineorum infra 4. gradum, modò isti alium Advocatum ita idoneum non inveniant. In causa tamen criminali non licet unquam Sacerdotibus advocare coram Judice sæculari, *Sanch. Sylo. etc.* cum *Salm. de Offic. c.* 4. *n.* 5. Idem dicitur de Clericis in Sacris con-

stitutis, sive in Minoribus si sint Beneficiati, nisi careant patrimonio sufficienti ad victum, ut *Sanch. c. 1. d. 4. n. 7. Panor. Lancell. Sylo. et. Salm. n. 7. et 8.* Si quis autem ex his semel, vel bis causas advocaret contra prohibitionem, non peccaret graviter; Secus, si ex professo, ut *Sanch. etc.* cum *Salm. num. 10.*

Sed notandum I. ex communi sententia non esse vetitum Clericis non Sacerdotibus advocare pro negotiis Ecclesiasticis (ratione vel personæ vel rei Ecclesiæ) in quocumque foro. Ita iidem *A A. ibid. n. 7.* Et constat ex *cap. 1. de Postulat. n. 2.* ubi Clericis tantùm prohibetur advocare in foro laicali pro causis sæcularibus. Notandum II. quòd Clerici in Minoribus sine Beneficio, possunt quascumque causas civiles in quolibet foro advocare. An verò possint in causa criminali? Aff. alii apud *Salm. n. 9.* Sed tutiùs negandum ex *c. 9. Ne Cler. etc. et c. 1. Dist. 51.* Probabiliter tamen licet Reum tueri, ut *Sanch. l. 6. c. 7. d. 3. eum Nav.* cùm textus loquantur de tuendo Actore.

220. — « Resp. 1. Non potest sub gravi peccato suscipere » causam quam scit esse injustam: ex causis autem civilibus, in » utramque partem probabilibus, et dubiis potest utramvis, etiam » minùs probabilem tueri: dummodo cliens de minore probabilitate moneatur. *Vasq. Salas, C. de Lugo, Dian. t. 4. p. 2. R. 4.* » Quia utraque pars habet jus proferendi suas rationes in judicio: » ergo etiam advocatus patrocinandi: neque semper est verius » quod videtur probabilius: et forte aliud erit judicium Judicis: » *Bon. de pecc. d. 2. q. 4. p. 9. et supra l. 1. c. 2. d. 2. et in Præcepta d. 10. q. 3. p. 4.*

« Dixi, *civilibus*; quia in causa criminali dubia non licet tueri » partes actoris, qui in tali casu graviter peccat contra reum, ergo » etiam advocatus. *Fill. l. 40. c. 1.* Neque quando actor contra » possessorem agens scit, se nihil posse evincere, sed rem mansuram semper dubiam; quia tunc injustè vexatur possessor; pro » quo tandem judex debebit judicare, ut vide *Cardinal. de Lugo* » *de just. d. 41. n. 7. Salas in t. 1. 2. d. 1. sect. ult. num. 108.*

« Resp. 2. In causa criminali potest reum etiam sontem defendere, ut mortem, aliamve pœnam evadat, quia reus non tenetur » ad pœnam, nisi convictus, ergo potest per se, vel alium, eam » avertere, donec convincatur. *Bonac. d. 10. q. 3. p. 4. n. 7.*

221. — « Resp. 3. Advocatus tenetur pauperibus in extrema » * (*Etiam cum suo incommodo gravi* (*non autem gravissimo*), » *ut S. Thom. 2. 2. qu. 71. art. 1. quando non apparet in promptu,* » *quomodo possit pauperi aliter subveniri, item Sanch. Paul. et* » *Salm. de offic. c. 4. n. 20. et 21. communiter,*) * vel gravi ne» cessitate gratis patrocinari; sine notabili tamen suo incommodo. » Ratio est lex charitatis. *Nav. Cajet. Less. Fill. Bonac. l. c.* » * (*An autem in necessitate gravi teneatur pauperes tueri sub mor*» *tali? Negant. Nav. et Caj. Sed. verius affirmant Sotus, Val. Tol.* » *cet. cum. Salm. ib, n. 25.*quando Advocatus superfluum habet » suo statui. Tenetur etiam Advocatus causas pauperum advocare » in necessitatibus communibus; Sufficit tamen, si ipse in hoc

» aliquid largiatur ex superfluis intellige temporis, et divi-
» tiarum.)* »

222. — Magna est quæstio an possit Advocatus tueri causam minùs probabilem. Quòd possit tunc Reum tueri, commune est ; Dicunt tamen *Val. Sylv. Marin.* etc. apud *Salm. de offic. c. 4. n.* 37. non posse cum opinione minùs probabili defendere Actorem. Alii tamen communiùs cum *Bus. ut Lugo. D.* 41. *Sect.* 1. *num.* 8. *Sanch. Dec.* 1. *c.* 9. *num.* 52. *Azor. Vill. Lorca,* etc. indistinctè concedunt Advocatis tueri tam Actorem, quàm Reum in causa minùs probabili, quia, si potest quisque cum jure probabili litigare, potest etiam alius eum tueri, modò moneat suum Clientem de minori probabilitate suæ causæ. Utramque sententiam *Salm. n.* 48. *in fine* vocant satis probabilem, sed revera huic secundæ sententiæ adhærent, sicut et ego. Ratio, tum quia opinio minùs probabilis decursu temporis potest probabilior evadere, tum quia multoties opinio, quæ advocato minùs probabilis apparet, ipsa judici videtur probabilior. Notat tamen I. *Lugo, Malder. Diana, et Lorca* apud *Salm. n.* 36. quòd hoc currit, si probabilitas sit juris ; nam, si sit facti, etiam in pari probabilitate (quia tunc omnino favendum est Reo) communiter dicunt non licere Advocato Actorem tueri. Notant II. *Salm. d. n.* 35 cum *Lugo. l. c.* quòd in causa paris probabilitatis Juris commune est inter D D. licitum esse advocare sive pro Reo, sive Actore.

223.— « 1. Advocatus, qui sciens patrocinatur causæ injustæ » * (*Sive qui culpabiliter ignorat causam esse injustam. Salm. d.* » *c. 4. n.* 23.)* tenetur ad compensationem omnium damnorum » inde consequentium. Unde parti contrariæ restituere debet ex » peccato commissionis, quia fuit illi causa positiva damni (simi- » literque, si causam dubiam tueatur, eamque obtineat fraude ; » quia intercedit injustitia ratione partis adversæ) : clienti verò suo » tenetur restituere ex peccato omissionis ; quia ex officio tene- » batur monere ignorantem causæ injustitiam. Quod addo, quia » si clienti constabat de causæ injustitia, non tenetur illi resti- » tuere. *Bonac. d.* 10. *q.* 3. *p.* 4. *Less. l.* 2. *c.* 31. *d.* 8. *Fill. Laym.* » *Tann. q.* 4. *d.* 6. *num.* 127.

« 2. Similiter peccare, et ad restitutionem teneri, quando defen- » dit articulum justum causæ injustæ, ut sic adversarium vexet, » impediat, differat, aut pervertat, docet *Trull. l.* 8. *c.* 5. *dist.* 3. » *ex. Cajet. Sayr.* etc. quia censetur defendere causam injustam.

« 3. Quando causa nihil fere habet probabilitatis, ita ut vix » moraliter sit spes obtinendi, eò quòd apud Judices semper » rejiciatur, regulariter non licet suscipere ; tum quia facit, ut » cliens sine fructu tempus et pecuniam perdat ; tum quia talis » communiter non habetur probabilis. *Card. Lugo de just. d.* 41. » Quando autem cliens habet bonum jus in causa possessionis, non » tamen in proprietate, an liceat advocato eum defendere in » causa possessoria (dum de proprietate non agitur) ? Quidam » affirmant, negant alii. Vide *Fag. in p.* 8. *c.* 47. *n.* 13. *Mol. t.* 1. » *tract.* 2. *d.* 81. *Card. de Lugo l. c. n.* 30.

Alii igitur dicunt licere Advocato talem Clientem defendere, quia tunc solùm permissivè cooperatur ad peccatum Clientis, cùm eo casu exerceat munus consultoris apud Judicem. Sed veriùs contradicit *Lugo D. 41. n. 10. cum Mol. Fagund. Med. etc.* Ratio quia sicut peccat Cliens rem retinendo, sic Advocatus in tali retentione ei cooperando; Advocatus autem non se habeat ex parte Judicis, sed Clientis.

« 4. Advocatus, antequam patrocinium causæ suscipiat, tenetur » examinare ejus æquitatem et probabilitatem, eamque clienti » indicare sincerè : si enim falsa promissione, vel inani spe vic- » toriæ, sumptibus involvat, tenetur ad restitutionem. *Bonac.* » *de pecc. d. 2. q. 4. p. 9.* uti etsi qualitatem ac statum causæ, » seu periculum ejus perdendæ indicare neglexerit, et cliens, eo » cognito, litigaturus non fuisset. Quòd si dubium sit an eo casu » litem prosecuturus fuisset, neque id ulla diligentia cognosci » possit, non teneri Advocatum ad damna resarcienda, docet » *Barb. d. 4. c. 20.* quòd melior sit conditio possidentis, dum de » damno illato non constat.

« 5. Si clientis causam minùs probabilem dicat esse omnino » justam, tenetur de damno, si cliens, cognito causæ dubio, non » fuisset litigaturus. *Bon. l. c.*

« 6. Si in progressu causæ iniquitatem videt, tenetur mox » monere clientem, et suadere, ut desistat; aliàs ad restitutio- » nem damnorum obligabitur; quia, cùm stipendio sit conductus, » tenetur ex justitia monere. *Tann. l. c.* Neque potest, vel ipse » vel Judex suadere compositionem cum damno partis: quia com- » positio non habet locum nisi quando res est dubia. Si verò in- » ducat ad transactionem, sine damno, deceptione, vi, et metu, » non tenetur, quia nulli facit injuriam, *Val. Azor. Less. Laym.* » *Bon. loc. cit.*

« 7. Non potest absolvi qui paratus est quasvis causas defen- » dendas suscipere. *Sayr. l. 12. c. 23. n. 18.*

224. — « 8. Non licet cum cliente convenire de pretio, post » inchoatam litem, sed vel ante cœptam, vel post finitam, ex » *c. Infames, 3 q. 7.* quia cliens, postquam sua instrumenta os- » tendit, cogetur quolibet pretio stare, ne prodatur. * (Si tamen » Advocatus procedat sine dolo, et pretium sit justum, non pec- » cat conveniendo de illo, etiam in medio litis, ita Salm. *d. c.* » *4. n. 57. cum. Nav.*)

« Nec licet pacisci de parte aliquota, v. gr. dimidia, tertia vel » quarta litis, pro pretio, si victoria obtigerit, quia id graviter » prohibetur. *L. Sumptus, ff. de pactis, L. Item. C. de Procur.* » *c. Arcentur. 3. qu. 7. L. qui, Cod. de post.* Ratio est, ne præ- » beatur occasio, per fas, et nefas, procurandi victoriam. Hoc » tamen casu non obligatur ad restitutionem, si justum pretium » non excedat, et dolus, ac fraus absit. Vide *Sylv. v. Advocatus.* » *Nav. c. 15. Fill. Laym. Bon. Sanch. lib. 5. consil. c. 7. d. 9. n.* » *3. et 7. C. de Lugo. l. c.* (V. Not. IX, pag. 347.)

225. — Notandum est I. quòd Advocatus non potest exigere

pretium, quantùm vult, sed debet exigere moderatè et respectivè ad gravitatem et difficultatem causæ, ad scientiam et dignitatem Advocati, atque usum Religionis. Si autem pretium sit taxatum à lege recepta, et non abrogata, illi standum; aliàs Advocatus, qui pretium notabiliter excedens recipit, peccat, et restituere tenetur. Vide *Salm. c. 4. n. 43 et 54.*

Notandum II, quòd, si de pretio conveniatur, et Cliens deserat causam, Advocatus potest totum pretium petere, si per ipsum non stet quominus litem prosequatur; pari modo ac locans operam suam pro aliqua mercede, illam bene exigere potest, si per conductorem stat ne opera compleatur, ut ex *leg. Si uno, ff. de locat. Ita Salm. c. 4. num. 58. cum Sayr. Vide dicta lib. 3. num. 342. v. Peccant.* Hoc tamen intelligendum dico, si nulla supervenit justa causa litem deserendi; hæc enim conditio semper subintelligitur apposita in conventione facta.

Notandum III. esse valde probabile, quòd si Advocatus conveniat de salario cum aliquo per totum annum pro omnibus suis causis tuendis possit salarium exigere, etiamsi nulla lis in illo anno occurrat. Ratio, quia, si altero anno plures concurrant lites, quæ majus salarium merentur, nequit postea majus salarium exigere: Ita *Guttier*, cum *Salm. Corella, c. 4. n. 55.* Hoc autem currit in litibus et laboribus ordinariis; nam si occurrat extraordinaria lis, vel labor, non vetatur Advocato majus salarium exigere. Bene tamen advertunt è converso *Azor. et Corell. ibid. n. 56.* quòd, si dum agitur lis, Advocatus in infirmitatem incidat, pro rata temporis debet salarium remittere: intellige si infirmitas fuerit longa.

226. — « 9. Peccat Advocatus 1. Si, cùm non sit idoneus, of-
» ficium Advocati exerceat, et patrocinetur. *l. Nemini. ff. de*
» *Advoc. S. Th. 2. 2. q. 71.* estque peccatum ex genere suo mor-
» tale. 2. Si defendat causam injustam secundùm dicta R. 1.
» 3. Si ob nimias dilationes, illicitas subornationes testium, etc.
» notabiliter officiat parti adversæ, habenti aliàs justam causam,
» etc. Vide *Nav. c. 25. Fill. c. 10. 4.* Si utrique parti patroci-
» netur, quia repugnat ut utramque partem æquè defendat. *Sylv.*
» *Sanch. cons. p. 2. l. 6. c. 7. d. 7.* In diversis tamen causis, secluso
» scandalo, non repugnat. 5. Si in eadem causa, in qua est Judex,
» vel assessor, agat advocatum; quia duo Officia contraria in
» eadem causa exercere non licet. *Sylv. v. Advocatus. q. 2. 6.* Si,
» tametsi defendat causam justam, producat scripturas, vel testes
» falsos, aut instrumenta; non tamen peccat, si in causa manifestè
» justa adversarium decipiat, dummodo nulla utatur falsitate, v. g.
» allegando falsa, etc. *S. Th. 2. 2. q. 71. art. 7. Sanch. cons. p. 2.*
» *l. 6. c. 7. d. 8. Trull. l. c. 7.* Si adducat leges falsas, vel abro-
» gatas, vel doctrinam reprobatam, vel leges bonas in falsos sensus
» sciens prudens detorqueat. 8. Si in gravamen alterius partis
» quærat dilationes, ad rem non facientes. Vide *Fill. Trull. l. c. 9.*
» Si accipiat mercedem injustam. Quando autem à lege pre-
» tium nullum taxatum est, censetur illud justum, quod habetur

» tale judicio prudentum, attenta qualitate negotii, dignitate, » scientia, et peritia advocati, et labore, quem impendit, ac » demum consuetudine approbata. Vide *Trull. l. c. d.* 5. 10. Si » contractum usurarium, vel aliter iniquum suadeat, aut probet. » 11. Si leges, statuta et consuetudines patriæ ignoret (unde, si » grave damnum clienti obveniat, tenetur compensare) , vel in- » telligere non studeat.

« 10. Peccat Advocatus contra justitiam, si rationes, et fun- » damenta clientis, quem justè defendit, vel secreta causæ de- » tegat adversario : ut ex aliis probat. *Fag. in p.* 8. *c.* 47. *n.* 15. » Vide etiam *C. de Lug. lib. c. n.* 6. teneturque ad restitutionem, » si eam ob causam cliens causam perdidit, victurus aliàs : quia » fecit contra Officium, nec adhibuit diligentiam ad causam obti- » nendam in favorem clientis. *Az. Fill. etc. ll. cc.* Limitant tamen » aliqui, nisi periculum sit, ne pars adversa grave damnum iniquè » patiatur ; quia aiunt, quilibet potest sine suo damno grave dam- » num alterius prohibere. Vide *Less. l.* 2. *c.* 31. *Azor. Reg. Fill.* » *Laym. l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. *n.* 18. Verùm hanc limitationem cum *S. Thom.* » alii non admittunt, nisi fortè reus capite plectendus esset, et » accusator injustè procederet ; tunc enim, aiunt, advocatus ac- » cusatoris deberet falsitatem prodere, si tamen spes esset pro- » futurum, accusatore priùs monito, ut desistat. Vide *C. de* » *Lugo. l. c.*

« 11. Advocatus, si causarum expeditiones cum præjudicio » clientum differat, postponat, vel plures acceptet, quàm expe- » dire possit, peccat, ac tenetur ad restitutionem, utì et om- » nium dammorum, quæ per ejus imperitiam, malitiam vel ne- » gligentiam cliens, aut actor incurrit ; non tamen tenetur in om- » nibus causis adhibere eamdem diligentiam, sed majorem, vel » minorem pro causæ qualitate. Vide *Bon. t.* 2. *in præc.* 8. *d.* 10. » *q.* 3. *Less. l.* 2. *c.* 39. *d.* 9. *Laym. t.* 1. *c.* 5. »

DUBIUM IV.

Quæ sit obligatio Referentis, Secretarii, Notarii, et Procuratoris.

227. Ad quid teneantur Referentes, etc. — **228.** Quando peccent Referentes ? — **229.** Quando Secretarii ? — **230.** Quando Tabelliones, sive Notarii ? — **231.** Plura notanda circa Notarios, et Tabelliones ? — **232.** Quando peccent Procuratores ? — **233.** Plura notanda de Stipendio Procuratoris ?

227. — « Resp. Tenentur ii omnes justè, fideliterque exer- » cere suum Officium, sive ex debito muneris tantùm, sive etiam » ex juramento. Item tenentur scire ea, quæ ad suum Officium » spectant, debitamque diligentiam adhibere, præstando omnia » necessaria, terminos justos petendo, appellando, cùm fuerit » necessarium. *Bon. Escob. et comm.*

Unde resolves sequentes casus :

« 1. Peccant, si odio, vel amore, spe, vel timore abutantur » officiis suis; si secreta servanda non servent; si partibus, vel » earum sollicitatoribus, aliisve tradant processus, vel scripturas » originales, quas non debent; accipiant stipendium majus justo, » vel ultra pretium taxatum; si lites iniquas suadeant, etc.

228. — « 2. Referens peccat 1. Si defectu studii, vel per in- » curiam malè referat, vel aliquid substantiale prætermittat. » 2. Si sit partialis, coneturque magis unius partis justitiam » quàm alterius, explicare. 3. Si sententiam alterutri parti ma- » nifestet, priusquam evulgetur, unde possint gravia incommoda » sequi, v. g. Judex recusari, etc. V. *Esc.*

229. — « 3. Secretarius peccat. 1. Si juramentum violet. 2. Si » arcanum prodat. 3. Si sententiam nondum publicatam mani- » festet. 4. Si processus, aut sententias non custodiat, vel par- » tibus, sine præscripto Judicis, ostendat. 5. Si testimonia non » fideliter transcribat, sive exagerando, vel imminuendo, sive » immutando, aut invertendo. *Escob.*

230. — « 4. Tabellio, sive Notarius publicus peccat, 1. si sine » sufficienti peritia (v. g. clausulas communes, etc. ignorans) » suscipiat Officium. 2. Si juramentum violet. 3. Si in depositione » testium aliquid addat, vel detrahat non levis momenti. 4. Si » ministro transcriptori (cum erroris periculo) examen com- » mittat. 5. Si protocolla, et acta, negligenter custodiat cum » damno partium. 6. Si differat causarum expeditionem, ut pe- » cuniam extorqueat. 7. Si testamentum scribat hominis rationis » usu destituti. 8. Si testes falsos admittat. 9. Si solemnitates ne- » cessarias ex ignorantia culpabili, vel malitia prætermittat. 10. Si » testimonium aliquod necessarium, unius rogatu, et alterius » damno, non exhibeat; si conficiat instrumentum usurarium, » vel falsum, præsertim in damnum tertii; si faciat, ut processus, » et causæ veniant ad alios Judices, vel Referentes etc. quàm » ordo illius tribunalis postulat : quia multùm interest habere » hunc vel illum Judicem. *Escob. V. Laym. l.* 3. *t.* 6. *c.* 2. *Bo-* » *nac. in pr. d. ult. p. ult.* 11. Si secretum violet, v. g. aperiendo » parti adversæ dicta testium ante eorum publicationem; quod » esse mortale contra justitiam docet *Trull. l.* 8. *c.* 7. *n.* 3. *ex Navar.* » *c.* 25. *n.* 52. 12. Si parti petenti instrumenta occultet, præser- » tim quæ continent legata. *Nav. l. cit. n.* 35. *Sylo. v. Tabellio,* » *Trull. l. cit.* 13. Si acta occultet, vel parti petenti transumptum » processûs neget. 14. Peccat graviter, si amisso instrumento » antiquo publico, vel testamento, aliud simile confingat. »

231. — Quoad Notarios notandum I. quòd infames infamia juris aut facti, nulliter instrumenta conficiunt, *Salm. de offic. c.* 5. *num.* 2. Nota II. Clericos in sacris, vel Beneficium habentes non posse exercere munus Notarii, nec etiam in foro Eccle- siastico publico; *Salm. cum. aliis. n.* 5. Nota III. quòd Tabel- liones nequeunt recipere aliquid à litigantibus ultra pretium jus-

tum. Sed dubium est an lex taxam ipsis statuens obliget in conscientia? Affirmant *Nav. Trull.* etc. apud *Salm. c.* 5. *n.* 18. cùm sit lex justa. Sed negant *Machad. et Fagund.*, quia hæc lex est pœnalis, vel saltem mixta, ideoque non obligat in conscientia (ut de Lege mixta tenent *Vill. Dian. et alii.*) Negat etiam *Lugo*, cum *Turrian. et aliis ap. Salm. n.* 19. sed alia ratione ductus, nempe quia cùm Tabelliones, et alii Ministri justitiæ vivere debeant ex stipendiis proprii Officii, et tractu temporis augentur pretia rerum, ac expensæ, juxta morem circa victum et vestitum, ideo non injustè ipsi aliquid exigunt supra taxam; maximè si attendantur circumstantiæ laboris, et peritiæ. Et hanc sententiam *Lugonis* dicunt *Salm.* videri hisce temporibus conformiorem æquitati. Cæterùm, communiter loquendo, docent D D. hos Tabelliones peccare, si ultra justum pretium, aliud, etiam per modum doni, à partibus accipiant, quia talia munera coactè, non sponte præstantur. Ita *Navar. Rodr.* etc. cum *Salm. c.* 5. *n.* 22. Advertunt tamen *Salm. n.* 24 *et* 25. cum *Lop. et Mercat. Rodr. P. Nav.* quòd bene Tabellio extraordinarium stipendium recipere potest, si extraordinarium præstet laborem, nempe, si cogatur celeriùs quàm par sit, tradere transumptum, adire longinquum locum, vel laborare noctu, etc.

232. — « 5. Procurator peccat, 1. si litem procuret injustam. » 2. Si plures causas suscipiat quàm possit expedire * (*Ita Pa-* » *norm. et Caj. cum Salm. de Offic.* c. 6. *n.* 4.) * 3. Si plus » mercedis accipiat quàm justum. 4. Si suadet reo, vel parti, ut » injustè veritatem neget. 5. Si sua incuria, negligentia, aliave » culpa, causa sit ut lis perdatur. 6. Si nomine partis juret, sine » particulari ejus informatione, cum periculo pejerandi. 7. Si cul- » pabiliter tribunali non adsit, futuri incommodi metu, etc. Vide » *Escob. Laym. l. c. Bonac. q.* 3. *p.* 4. 8. Si partes adducat ad » concordiam iniquam. 9. Si differat causam, vel pervertat Ju- » dicem, petat terminos impertinentes, aut dilationes superfluas. » 10. Si falsos testes inducat. Vide *Sayr. l.* 12. *c.* 14. *Fill. t.* 40. » *c.* 10. *n.* 294. *Trall. l.* 8. *c.* 6. *dub.* 1. * (*Vide Salm. loc.* » *cit.*) * »

233. — Quær. I. An Procurator, si habeat Advocatum, aut Tabellionem qui gratis inserviat, possit justum pretium illis debitum sibi retinere? Resp. negativè: si Advocatus, aut Tabellio serviant magis in gratiam Clientis, ut *Bon. Panor. etc. cum Salm. cap.* 5. *n.* 6. Si autem serviant in gratiam simul Procuratoris et Clientis, dicunt *Bon. et Bass. ibid.* quòd tunc nihil etiam retinere possit, quia in dubio melior est conditio Clientis, qui possidet. Sed (addo) hoc currit in dubio; nam, si verè fiat remissio etiam intuitu Procuratoris, cur ille retinere non poterit saltem partem pretii juxta prudentum arbitrium? Modò, intellige, nisi donatio absolutè fiat Clienti, etsi in gratiam Procuratoris.

Quæritur II. An si Procurator alium substituat Procuratorem, possit partem salarii illi tradere, et partem retinere? Affirmant

probabiliter. *Salm. c. 4. n. 7.* cum. *Sayr. Ripa. Ang.* modò illum admoneat de agendis, et insuper suscipiat ipse in se periculum causæ, si fortè ob negligentiam Substituti causa amittatur : Procurator enim tenetur etiam ex culpa levi circa causæ defensionem : Hîc enim intervenit duplex contractus justus, unus cum Cliente, alter cum Substituto.

Quæritur III. An, si Procurator ipse se offerat ad causam tuendam, possit justum pretium exigere ? Alii negant ; *Bassæus* verò affirmat, nisi ab initio animum habuerit suum opus donandi, vel nisi Cliens sit amicus, vel consanguineus, et Procurator causam suscipiens, nihil de pretio cogitaverit, tunc enim dicunt DD. censeri voluisse gratis defendere. Sed ego tanquam minùs sapiens dico, quòd Procurator, nisi certè sciat donasse suum laborem, semper justum pretium recipere potest, nemo enim præsumitur donasse, nisi constet, quia donare est perdere. Imò, etiamsi internè donasset, nisi talis donatio ab alio fuerit acceptata, adhuc posset salarium exigere, juxta dicta *de Contract. l. 3. n. 725.* Cliens autem si Procurator est amicus, vel consanguineus, potest tunc justè præsumere donationem, ut dicunt *Trull. et Bass. apud Salm. c. 6. n. 10.* Et huic doctrinæ nec etiam acquiscerem, nisi aliæ circumstantiæ concurrerent, quæ præsumptionem certam facerent donationis factæ.

Quæritur IV. Si quis litigans mittat Procuratorem ad Advocatum, ut iste efformet aliquam petitionem, aut consilium, sed quia res est facilis, Procurator ipse scripturam conficit, et Advocatus tantùm eam subscribit, utrùm Procurator possit inde ex pretio, quod Cliens mittit ad Advocatum, partem sibi retinere ? Affirmant *Bon. et Trull.* quia, ut dicunt, tunc nemini fit injuria, non Advocato, quia pars illa jam ei sufficit pro sua mercede ; non parti, quæ jam habet quod quærit. Negant tamen *Salm. c. 6. n. 11.* cum *Tol.* quia Procurator ageret contra voluntatem Clientis, qui, si scivisset scripturam à solo Procuratore confectam esse, minus pretium dedisset quàm tradidit : sed hæc ratio non aliud probat nisi quòd Procurator minorem pensionem sibi retinere debet, non autem nullam.

DUBIUM V.

Quod sit officium Accusatoris?

234. Quæ sint cavenda ad servandam justitiam Accusatori ? — **235.** Quæ requirantur ad legitimam Accusationem ? — **236.** An, et quis teneatur alterum accusare, vel denunciare ? — **237.** An teneantur ad restitutionem pœnæ, obstricti ex officio ad denunciandum, prout Custodes gabellarum, si non denuncient ? — **238.** Qui prohibeantur accusare ? — **239.** Quando illicitum est crimen denuntiare ? — **240.** An correctio fraterna debeat præcedere Accusationem ? — **241.** Quando verò liceat accusare sine prævia monitione ? — **242.** Quid notandum circa Denunciationem Evangelicam ? — **243.** Qu. 1. An liceat deferre Prælato ut Patri crimen occultum, omissa correc-

tione? Qu. II. — **244.** An crimen possit Prælato denunciari, si Reus sit emendatus? Qu. III. — **245.** Quid in dubio, an correctio meliùs fiat per Prælatum? Qu. IV. An liceat renunciare juri fraternæ correctionis? — **246.** Quid notandum circa denunciationem Judicialem? — **247.** An possint cogi a Prælato Denunciatores Evangelici ad faciendam Denunciationem Judicialem? — **248.** Quid notandum de Monitoriis? — **249.** An sit obligatio denunciandi Hæreticos cum periculo gravis damni? — **250.** An teneamur denunciare Hæreticos nobis conjunctos? — **251.** Quæ crimina denuncianda tanquam de hæresi suspecta? — **252.** An, et quando denunciandi blasphemi? — **253.** An denunciandi Superstitiosi? — **254.** An denunciandi sint negligentes denunciare?

254. — « RESP. Ut in accusatione servetur justitia, cavenda sunt » tria. Primum est calumnia, id est impositio falsi criminis, vel » ejus, quod sufficienter probari nequit. Et hæc inducit obliga- » tionem restituendi, et subeundi vel pœnam talionis, * (*Sed* » *hæc pœna ex generali consuetudine vim amisit, ut dicunt Co-* » *varr. et Gomez apud Salm. de Offic. c. 2. n. 4.*) * vel aliam, » arbitrio Judicis. Secundum est prævaricatio, id est, collusio » cum Reo, et simulata tantùm accusatio: Quæ in criminalibus, » si Reipublicæ damnum sequatur, obligationem restitutionis » inducit. Tertium est tergiversatio accusationis inchoatæ, » absque justa causa. Quod addo, quia cum causa, v. g. ob im- » perium Principis, vel Judicis, quòd intersit Reip. talem » personam non puniri, vel infamari, vel quòd in accusatione de- » fectus substantialis sit commissus, potest desistere, imò tene- » tur, si in progressu causæ cognoscat se errasse, incipiat dubi- » tare de crimine, si videat, se non posse probare. *Fill. t. 40. c. 7. n. 705.*

255. — Notandum I. quòd ad legitimam Accusationem quinque requiruntur. 1. Ut fiat in scriptis, vel saltem scribatur à Tabellione. 2. Ut ibi exprimatur nomen Accusatoris, et Rei. 3. Ut exprimatur species delicti, et etiam nomen socii, si sit crimen adulterii, sodomiæ, et simile. 4. Ut exprimatur tempus, locus delicti, et etiam hora, si Reus id postulet. 5. Ut Accusator accusationem subscribat, ut sic obligatus sit ad crimen probandum, aliàs ad pœnam subeundam. Et hinc notanda est differentia, quæ est inter Denunciationem fraternam, Denunciationem judicialem, et Accusationem. *Denunciatio fraterna* fit Superiori tanquam *Patri*, ut Reus emendetur. *Denunciatio juridica* fit Superiori tanquàm *Judici*, ut Reus puniatur, sed sine obligatione crimen probandi. *Accusatio* autem fit Judici, ut Reus mulctetur, cum obligatione delictum probandi, et ideo hæc omnino fieri debet in scriptis. Ita *DD. comm.* Vide *Salm. de Offic. c 2. ex n. 5.* (V. Not. X, pag. 347.)

256. — « Quæres, an, et quis teneatur alterum accusare?

« Resp. 1. Privatum rarò ad id teneri; tum ex praxi timora- » torum; tum quia aliàs tribunalia essent plena accusationibus, » cum perturbatione Reip.

«Dixi 1. *Privatum;* quia si quis à Republica stipendium ob » hoc accipiat, v. g. fiscalis, etc. tenetur ex justitia, et conse- » quenter ad damna, omissione accusationis secuta : *Fill. Bon.* » *in.* 8. *pr. d.* 10. *q.* 3. *p.* 1.

« Dixi 2. *Rarò;* quia, si exigat bonum publicum, v. gr. si » proditio imminens, vel grave damnum vitæ innocentis aliter » averti non possit, et crimen facilè probari possit, tenetur etiam » privatus accusare, vel saltem denunciare; id tamen ex chari- » tate tantùm, quæ restitutionem non importat. » *Fill. Bon. l. c.*

Sed hæc omnia fusiùs examinanda. Quæritur an aliquando teneamur alium accusare, vel denunciare? Affirma in sequentibus casibus.

Et I. Quando agitur de communi damno vitando, et possit crimen probari; tunc enim docet *S. Thomas.* 2. 2. *q.* 68. *art.* 1. obligationem esse accusandi. Crimina autem contra bonum commune sunt hæresis, rebellio, falsificatio monetarum, homicidia, et furta ab assassinis, aut viarum grassatoribus : addunt alii subornationem suffragiorum in Cathedris, et in aliis electionibus. Et *Lugo* addit peccatum Religiosi, quod probabiliter damnum Religioni afferet. Si verò crimen probari nequeat, sufficit ut Reus denuncietur. Et communiter videntur DD. concludere satis esse in hisce temporibus delictum denunciari, ne ob metum pœnæ incurrendæ, si illud non probetur, deterreantur homines à denunciatione criminum cum gravi damno communi. Ita *Lugo de Just. D.* 38. *s.* 1. *n.* 2. *Sanch. cons. l.* 6. *c.* 2. *D.* 2. *n.* 2. *Caj. Sot. Bann. Trull. Villad.* etc. apud *Salm. d. c.* 2. *n.* 10. Et sic servi, ac filii denunciare tenentur etiam delicta domini, et patris in commune detrimentum vergentia, ut *Salm. ibid. cum eisdem.* Si verò crimen jam sit patratum, nec ullum damnum exinde immineat, quia delinquentem jam constet esse damnatum (excepto crimine hæresis), non est obligatio denunciandi, ut *Tol. Fill.* etc. *apud Salm. n.* 11.

II. Tenemur denunciare delictum, si immineat grave damnum innocenti. Quòd autem tunc teneamur etiam Reum accusare, si crimen probare possumus, ut dicunt *Tol. Sot. etc.* apud *Salm. n.* 12. hoc difficilè accidere posse censeo, cùm hæc obligatio sit tantùm ex charitate, quæ non obligat cum gravi incommodo : hoc enim accusantes ordinariè subire solent; tantò magis si denunciatio, pariter ac accusatio, damnum satis impedire potest. Imò addo, quòd nec etiam denunciare teneretur is qui ex denunciatione grave incommodum subire prudenter timeret; nisi commune damnum immineret.

III. Tenentur crimen denunciare, vel accusare, qui ad id à Rep. vel à dominis stipendium accipiunt, ut sunt Fiscales, aut custodes agrorum, gabellarum, etc. Alias tenentur ad restitutionem damnorum, quæ Reip. vel Dominis ob omissionem accusationis obveniunt. Ita *Busemb.* hîc cum *Fill. Nav. Bann. etc. communiter* apud *Salm. c.* 2 *n.* 13.

237. — An autem hi teneantur restituere valorem pœnæ, si

non denunciant? Affirmant valde probabiliter *Sotus l.* 1. *de just. qu.* 6. *art.* 6. *vel* 9. *Laym. l.* 3. *s.* 5. *tr.* 2. *c.* 7. *num.* 4. *Mol. tom.* 1. *tr.* 2. *D.* 95. *n.* 36. *Sporer t.* 1. *c.* 3. *n.* 59. *cum P. Nav. Med. et Salon.* Ratio, quia omittendo denunciationem, ad quam tenebantur ratione Officii, sunt causa, ut Fiscus, vel Dominus non exigat pœnam, ad quam jus habet. Sed satis probabiliter negant *Lessius. l.* 2. *c.* 13. *num.* 73. *Lugo de Contr. D.* 37. *n.* 102. *Salm. de Rest. c.* 1. *n.* 136. *Sanch. de Matr. lib.* 10. *D.* 8. *n.* 14. *cum Nav. Met. Angles. Salon. Bann. Lop. Manuel, Graff.* item. *Diana* 3. *p. tr.* 6. *R.* 35. *cum Vasq. Tann. Azor. Arag.* Ratio, quia lex pœnalis non intendit, ut Fiscus, vel Domini mulctis ditentur, sed ut ipsi serventur indemnes et transgressores puniantur. Indirectè autem et per accidens lex præbet jus, ut inde mulctæ exigantur, sed post sententiam: nam ante illam neque Fiscus, neque Domini ad pœnam jus ullum habent. Unde, licèt Fiscales non denunciando peccent contra justitiam legalem, non autem peccant contra commutativam respectu ad mulctam, et ideo tantùm tenentur resarcire damnum vectigalium, quæ mercatores solvere debuissent. Idem dicunt *Less. loc. cit.* et probabile putant *Sporer loc. cit. ac Lugo de Just. D.* 37. *n.* 97. *cum Salas etc.* (contra *Suar. Ang. Sylv. etc. ibid.*) de Judice non ferente sententiam de mulcta contra reos convictos. Idem tenent *Salm. tr.* 11. *cap.* 2. *num.* 76.

IV. Tenetur aliquando aliquis denunciare, immo etiam accusare delinquentem, si hoc sit necessarium ad vitandum, seu resarciendum damnum propriæ familiæ, quæ aliàs remaneret dehonorata, vel destituta alimentis. Ita *Sanch. Cons. l.* 6. c. 3. *Dub.* 26. *n.* 4. *et* 7. *Sot. Bann. Nav. etc. ap. Salm. n.* 14. Et notat *Sanch.* cum *Gom. ib.* quòd Judex aliquando ob bonum commune compellere potest offensum, ut talem declaret, quis eum læserit, ut inde procedere possit ad inquirendum; intellige quando revera aliàs damnum commune imminet, putà conjurationis, erroris in Fide, et similium.

Sed exceptis his casibus, nemo tenetur alium accusare; et quamvis possit, si sine odio accuset, sed zelo justitiæ; attamen difficilè expers erit affectu vindictæ is qui contra suum offensorem accusationem proferret, cùm accusatio de se intendat punitionem Rei, ut diximus de *Præc. Char. l.* 2. *n.* 29. *v. Licet.*

238. — « Resp. 2. Accusare prohibentur 1. Excommunicati, » proditores, infames; idque in pœnam criminis. 2. Filii, servi, » suos parentes, vel dominos, ob reverentiam. 3. Clerici in causa » sanguinis, ob indecentiam. *Less. l.* 2. *c.* 30. *d.* 6.

Quæritur, quinam prohibeantur accusare? I. Prohibentur excommunicati, infames, publici concubinarii aut usurarii, de majoribus criminibus accusati, nisi priùs innocentes se demonstrent, item fœminæ, impuberes. Excipe tamen 1. Si isti prosequantur causam propriam, vel suorum usque ad 6 gradum. 2. Si crimen sit contra Legem Divinam, aut humanam, cujus violatio cedat in damnum tertii. 3. Si crimen sit contra bonum

commune. Quicumque autem, et si non possit accusare, potest tamen denunciare. Vide *Salm. de Offic. c. 2. n. 26.* II. Filii non possunt accusare Parentes, nec è converso; neque servi Dominos, nisi crimen sit læsæ Majestatis, vel hæresis. *Salm. n. 27.* III. Laici nequeunt accusare Clericos, nisi Clericus sit dilapidator bonorum Ecclesiæ, aut hæreticus, simoniacus, sacrilegus, etc. Vel nisi laicus causam suam, vel suorum prosequatur. Item nec Clerici accusare possunt Laicos, aut Religiosos, qui tantùm à Religiosis ejusdem Ordinis accusari possunt. *Salm. n. 28.*

Sed hîc quæritur, an Religiosus possit accusare suum Prælatum? Affirmat. ex *c. Ex parte tua de Accus.* Tria enim ibi habentur. 1. Quòd Monachi non sunt repellendi ab accusatione Prælati coram Judice Regulari, aut competenti. 2. Quòd tunc expensæ pro lite de bonis Monasterii eis sunt subministrandæ, si peculium ipsi non habeant. 3. Quòd Monachi nequeunt accusare Laicos sine licentia Abbatis. V. *Salm. c. 2. n. 30 et 31.*

IV. Inimicus repellitur ab accusando delinquentem ex *c. Cùm oporteat de Accus.* Et hoc valet etiam in criminibus exceptis, ut supra, præter hæresim. Est commune cum *Salm. c. 2. ex n. 35.* Ratio, quia tunc præsumitur accusatio semper procedere ex affectu vindictæ. V. Pariter repellitur socius criminis, *ex L. fin. C. de Accus.* Excipiuntur tamen, quoad hoc, crimina hæresis, læsæ Majestatis, falsificationis monetæ, sodomiæ, furti famosi, et omnia alia, quæ sine socio fieri possunt. Vide *Salm. c. 2. n. 37.* VI. Nequeunt Clerici accusare in causa sanguinis, ex *c. Sacerdotum. 2. q. 7.* Sed dubium est, an valeant accusare ad resarciendam injuriam propriam, vel suorum, vel suæ Ecclesiæ. Affirma, dummodo Clericus (si sit causa sanguinis) præmittat expressam protestationem, se non intendere, ut Judex ad pœnam sanguinis procedat; tunc enim, etiamsi Reus ad mortem damnetur, irregularitatem effugiet. Hoc habetur *ex c. 2. de Homic. in 6.* Vide *Salm. c. 2. n. 39* et *40.* et vide *l. 7. n. 468* ad III. Nomine autem suorum, quinam veniant? Alii censent venire consanguineos usque ad 10 gradum. Alii usque ad 7 vel 6. Alii usque ad 4. Sed *Salm. n. 42.* tenent nomine suorum tantùm servos venire; quia textus, ut supra, concedit Clericos accusare tantùm *suos malefactores;* per To *suos* igitur non venire inferunt malefactores propinquorum. Attamen ipsi *Salm.* alibi, et alii cum *P. Conc.* probabiliter permittunt accusare, ad reparandum damnum cognatorum usque ad 4 gradum. Vide *d. l. 7. n. 468 ad III.*

239. — « Resp. 3. Non teneris, imò nec debes, etiam posito » superioris præcepto, denunciare crimen. I. Si delinquens emen- » datus est, sine periculo recidendi, et parti læsæ est satisfactum » nec periculum imminet aliis: nec crimen est notorium; quia » sine causa proximi infamia sequeretur. Vide supra *l. 2. t. 3.* » *c. 2. d. 4.* II. Si crimen nosti sub secreto naturali, tanquam » consultor, advocatus, etc. Nisi tamen is, qui secretum com- » misit, innocentem, vel Remp. injustè vexaret, nec vellet de- » sistere. *C. de Lug. de just. d. 14. n. 142.* III. Si inde immi-

» neat, grave periculum honoris, vitæ, et rerum tuarum. IV. Si » etiam probare cogereris, nec posses. Vide *C. de Lugo dist.* 38. » *sect.* 2.

240. — Quær. hîc, an accusationem præcedere debeat correctio fraterna? Plura hîc sunt distinguenda.

Et I. Si crimen est publicum, quia de eo adest infamia, vel notorietas, nempe coram pluribus in platea, tunc nulla correctio est præmittenda. Ita *S. Thom.* 2. 2. *q.* 53. *a.* 7. *Sanch. c.* 2. *d.* 28. *n.* 5. *Sot. Palud. et Salm. c.* 2. *n.* 20. *cum communi.* Ratio, quia tunc *non est tantum* (verba *S. Thom.*) *adhibendum remedium ei, qui peccavit; sed etiam aliis, in quorum notitiam* (crimen) *devenit.* Et ideo crimen publicè est puniendum.

II. Si crimen non est publicum, etsi paucis notum, tunc correctio est præmittenda, si speratur fructus: quia tunc non respiciendum est bonum commune, sed peccantis, qui faciliùs emendabitur per secretam monitionem, quàm per publicam punitionem, ut *ex c. Si peccaverit* 2. *q.* 1. Ita *Sot. Caj. Pal. Less.* cum *Salm. c.* 2. *n.* 24. Advertit tamen *Less. l.* 2. *c.* 30. *n.* 10 *et* 12. et consentit *Palaus*, quòd, si crimen probare possis in judicio (putà per duos testes), licèt tunc tenearis ex charitate proximum monere ante accusationem, ut à crimine desistat, non peccas tamen contra justitiam, si accuses: quia semper prodest ad commune bonum crimina puniri. Et tunc tenetur Judex accusationem recipere, et in causa procedere, si aliàs timeat scandalum in Republica eventurum. Secus, si scandalum absit, quia Judex tunc teneretur ex præcepto naturali charitatis accusationem non admittere. Ita *Salm. c.* 2. *n.* 47 *et* 48.

241. — Non peccas verò neque contra justitiam, neque contra charitatem, si accuses sine prævia monitione, in duobus casibus, I. Quando crimen est in damnum Reipublicæ, ut conjuratio, delictum læsæ Majestatis, etc. si signanter hæresis, pro qua maximè est notanda Prop. 5 damnata ab *Alex. VII* quæ dicebat. « Quam- » vis evidenter tibi constet Petrum esse hæreticum, non teneris » denuntiare, si probare non possis. » Ratio, quia in his criminibus nunquam, aut rarissimè ex correctione speratur fructus, et mora valde nocere potest. Ita *Less. l. c. n.* 13. *Pal. Sanch. Vill. Trull. Bon. et Salm. c.* 2. *n.* 22. *cum communi.* II. Quando alia via non possis damnum passum tibi resarcire, nisi invasorem accuses; tunc enim potes accusare, ut saltem per pœnam Rei tibi injuria reparetur: modò absit affectus vindictæ (quod autem difficillimum esse reputo): *Salm. n.* 23. *Sanch. Trull. Salon. etc.*

Hîc operæ pretium est aliqua adnotare de *Denuntiatione*, quæ est duplex, ut supra dictum est. Alia *Evangelica*, quæ defertur Superiori, et *Patri*, ad Rei emendationem; alia *Judicialis*, quæ defertur Superiori, ut *Judici.*

242. — Et primò quoad Denunciationem *Evangelicam*, sive *Paternam*, notandum I. Quòd si crimen proximi est Reipub. vel Communitati perniciosum, quamvis sit occultum, statim Prælato denuntiari debet, nulla fraterna correctione præmissa, ut com-

muniter docent DD. cum *S. Th.* 2. 2. *q.* 33. *art.* 7. *et Laym. l.* 3. *tract.* 3. *p.* 2. *c.* 4. *n.* 4. Si verò crimen non est Communitati damnosum, sed tantùm ipsi delinquenti, tunc servandus est ordo correctionis tráditus in Evangelio *Matth.* 18. 15. ubi legitur : « Si autem peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum inter » te et ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum ; » si autem te non audierit, adhibe tecum unum vel duos, ut in » ore duorum vel trium testium stet omne verbum ; Quod si non » audierit eos, dic Ecclesiæ. » Notandum II. Quòd si post secretam correctionem frater non emendatur, tunc crimen, antequam aliis manifestetur, denunciandum est Prælato tanquam Patri, ut paternè corrigat. Ita *S. Th. d. q.* 33. *a.* 8. *ad* 4. *cum. S. Aug. in Epist.* 109. *ad Mon.* cujus verba affert. *Laym. l. c. n.* 6. Ratio quia Superior, ut spiritualis Pater, magis idoneus est ad juvandum fratrem, quàm alii ; nec decet in Congregatione, ut alii crimen sciant priùs quàm Prælatus, qui salubriùs medelam afferre potest.

243. -- Sed quæritur I. An liceat deferre Prælato ut Patri crimen occultum, Communitati non perniciosum, secreta correctione omissa. Tres adsunt sententiæ. *Prima* generatim affirmat cum *Angel. v. Denunciatio, n.* 10. *et Gabr. Rosel. Turrian. apud Laym. l.* 3. *de Just. tr.* 3. *c.* 4. *n.* 5. qui dicunt hoc saltem in Religionibus permissum esse ob bonum observantiæ commune *Secunda* sententia huic omnino opposita cum *Adrian. Cordub. Sot. etc. apud Sanch. Dec. l.* 6. *c.* 18. *n.* 46. tenet necessariò præmittendam esse correctionem secretam. *Tertia* longè communior, et longè probabilior sententia docet, bene posse denunciari crimen occultum Prælato prudenti tanquam Patri, nulla præmissa correctione, si speretur sic meliùs emendatio fratris obtineri. Ratio patet, quia finis hujus Præcepti fraternæ correctionis, ut dicunt *S. Th. et alii ut infra,* alius non est quàm charitas erga fratrem ; Sed hic finis charitatis duplex est, alter principalis, alter minùs principalis. Finis principalis est ut frater emendetur, et ideo præcipitur correctio : Finis minùs principalis est, ut servetur quantùm fieri potest fama fratris, et ideo præscribitur ordo secretæ correctionis præmittendæ ; quare, cùm creditur magis expedire ad finem principalem, scilicet ad emendationem fratris, ut correctio fiat immediatè à Prælato, cessare debet finis minùs principalis, et ideo rectè omittendus ordo secretæ correctionis. Ita *S. Th. Quodlib. XI. art.* 13. ubi S. Doctor distinguit Inquisitionem, Accusationem, et Denunciationem, in qua dicit observandum esse finem ejus, nempe ut frater emendetur : « Utrùm autem (*addit*) statim, cùm quis scit fratrem » suum peccasse, debeat denunciare Prælato, dico quòd in his » distinguendum est de conditionibus Subditi, et Prælati ; Nam, » si ego scio, quòd frater per me corrigetur, tunc non debeo hoc » denunciare Prælato ; Si autem videtur quòd hoc meliùs fiat per » Prælatum, et Prælatus nihilominus sit pius, discretus, et spi- » ritualis, non habens rancorem seu odium adversùs illum Sub-

» ditum, tunc licitè potest hoc denunciare sibi : Et tunc non » dicit Ecclesiæ, quia non ei sicut Prælato, sed sicut personæ » proficienti ad correctionem proximi et emendam. » *Et paulò post subjungit* : « Ideo tenendum est hoc pro regula, quòd in omnibus » istis semper servanda est Charitas, et quod melius et magis » expedire videtur. Et si hoc intendat, scilicet emendam pro- » ximi, servet quantùm potest bonum charitatis, tunc denun- » ciando non peccat. » Idem docet *S. Bonav.* in illud S. Lucæ : *Si peccaverit, etc. c.* 17. et ita dicunt *Sanch. Decl. l.* 6. *c.* 18. *n.* 46. *cum S. Antonin. Gers. Abulens. Salmer. Sa. Sylv. Tabien. Bicc. Ang. Waldens. Armill. Graff. Arag. Manuel. Philiarch. etc. ac Laym. l.* 3. *tr.* 3. *p.* 2. *c.* 4. *num.* 5. *cum Sot. Henr. Pal. Navar.*

244. — Quær. II. An, si Reus sit emendatus, possit crimen Prælato denunciari? Affirmant *Angelus v. Denunciatio n.* 10. *Gabr. Ricc. Turrecr. apud Laym. d. n.* 5. quia dicunt semper præstare, ut prælatus sciat vitia subditorum. Sed negandum cum *S. Th. Quodlib. XI. art.* 13. *Laym. cit. c.* 4. *Sanch. cit. c.* 18. *n.* 49. *et aliis.* Secus verò dicendum (ait *Sanch. ib.*) si dubium sit, an frater sit plenè emendatus, vel an frater sit in probabili periculo relabendi, aut an plenè cessarit periculum relapsûs : quia tunc bene potest crimen Prælato ut Patri deferri, cùm priùs consulendum sit profectui fratris, et bono Religionis, quam modico detrimento famæ illius.

245. — Quæritur III. Quid, si dubium sit, an correctio meliùs fiat per Prælatum, vel an Prælatus prudenter procedat? Respondet *Sanch. cit. c.* 18. *n.* 47. quòd, nisi crimen vertat in damnum commune, vel alterius privati, præmitti debet secreta correctio. Sed hîc advertendum I. Quòd in dubio, nisi constet de imprudentia, in Religionibus bene institutis (ut notat *Laym. cit. c.* 4. *n.* 5. *v. Fateor tamen.*) Prælati præsumuntur prudentes. Advertendum II. id quod notat *ib. idem. Laym.*, nempe quòd in talibus Ordinibus crimina occulta Fratrum, si nondum emendata sint, vel relapsus timeatur, frequentiùs sine secreta monitione deferri possunt ad Prælatum tanquam Patrem : tum quia Prælati sunt viri pii et prudentes, qui admonitione magis prodesse possunt; tum quia ipsi magis idonei sunt ad crimen emendandum, et ad occasiones relapsus annovendas : Nam, ut rectè dicunt *Suar. de Charit. disp.* 8. *sect.* 6. *n.* 12. *et Sanch. l.* 6. *c.* 16. *n.* 50. vel peccatum Religiosi est leve, et tunc, cùm infamatio levis sit, major plerumque utilitas ex denunciatione proveniet, quàm damnum fratris erit : præterquam quòd hujusmodi consuetudo denunciandi Prælato levia delicta, ut ait *Suarez*, est quasi necessaria ad Religionis statum conservandum : vel crimen fratris est grave, et tunc aut frater peccavit ex fragilitate, et meliùs occurret Superior, occasiones auferendo, quod alius nequit præstare; aut ex malitia, tunc rarissimè ex monitione fratris speratur emenda, ut dicit *Sanch. ibid. cum Cajet.* qui asserit rectiùs dubitandum, quòd reus ex correctione secreta potiùs fingat se emendatum, quàm emendetur. Addunt rectè *Suar. et Sanch.*

vix fieri posse, quòd crimina Religiosorum non redundent in maximum Religionis damnum, tum ob scandalum fratrum, tum ob Religionis infamiam. Hinc dicit *Suarez*, omnia crimina gravia bene denunciari posse Prælato, tanquam Communitati perniciosa; imò sæpe obligationem esse denunciandi, præsertim si Prælatus interroget; saltem, inquit *Sanchez*, valde expedire, quòd Prælatus sciat vitia fratrum, ut meliùs amoveantur lapsuum pericula. Addo et ego, quòd maximum inconveniens facilè eveniret, si Prælatis crimina denunciari non possent ante secretam monitionem; nam, si ex illa delinquens non emendetur (quod ut plurimùm timendum est, utì supra notavimus cum *Sanch.*), aut crimen deferes ad Prælatum, et tunc reus, facilè suspicans tuam denunciationem, sæpe odium adversùs te conservabit; aut tu ob hujusmodi timorem omittes denunciare, et sic crimen non emendabitur, scandala augebuntur, et sic deinde bonum Communitatis corruet. Quare ex his omnibus rectè concludit *Laym. loc. cit. n.* 5. *in fin.* rarum esse in Congregatione Religiosorum, ut subditi sint æquè idonei, quàm Prælati ad corripiendum: Et ideo in *cap. Qualiter, et quando* 25. *De Accus.* relato ordine servando in Inquisitione, Accusatione, et Denunciatione, sic concluditur: « Hunc tamen ordinem circa regulares » personas non credimus usquequaque servandum. »

Quæritur IV. An liceat renunciare juri fraternæ correctionis, ita ut possit deferri crimen ad Superiorem, nulla præmissa correctione? Tres adsunt sententiæ: *Prima* communior sententia affirmat, et hanc docent *Sanch. Dec. l.* 6. *c.* 18. *n.* 43. *Tourn. tom.* 3. *p.* 324. *n.* 5. *Palaus tr.* 6. *Dub.* 9. *n.* 4. *Suar. D.* 8. *sect.* 6. *num.* 12. Item *Valent. Hurt. Diana* et alii plures *apud Salm. t.* 21. *c.* 7. *n.* 87. Ratio, quia ob honestum finem quisque potest juri suo renunciare, et ideo plurimi Sancti viri suæ famæ cesserunt. Confirmatur ex *D. Thom.* 2. 2. *qu.* 73. *art.* 4. *ad* 1. qui ait « sui arbitrii est detrimentum suæ famæ pati, nisi hoc vergat in » periculum aliorum. » *Secunda* autem sententia absolutè negat, eamque tenent *Philiarch. de Offic. Sac. tom.* 1. *p.* 2. *l.* 4. *c.* 14. item *Rodriq. Lorca, Lopez etc. apud Salm. n.* 85. Ratio, quia nemo potest prodigere jus quod habet ad suam famam. *Tertia* verò sententia, quam tenent *Salm. n.* 88. *cum Arauso, et Prado,* censet, quòd licèt unusquisque possit ob honestum finem renunciare ordini correctionis, ab alio tamen nequit talis ordo prætermitti, nisi prudenter credatur efficaciùs per Prælatum correptio fieri; sed huic sententiæ rectè contradicit *Concina. t.* 2. *p.* 139. *n.* 23. Si enim potest quisque isti juri cedere, bene poterit alter sua cessione uti. His tamen non obstantibus, prima sententia omnino ut vera tenenda mihi videtur; Ratio, quæ mihi sufficit, est, quia in Societate JESU adest constitutio hujusmodi renunciationis, et ipsa fuit approbata à Paulo III et Julio III (ut testatur *Palaus. l. c.*) qui approbarunt, et confirmarunt Institutum, et omnes Constitutiones præfatæ Societatis, et præcipuè eas quæ contradictiones patiebantur; Imò Gregorius XIII in

Bulla *Ascendente Domino*, addidit excommunicationem contra tales Constitutiones impugnantes. Unde insipienter puto locutum fuisse *Philiarchum*, qui notam impietatis inurit huic Constitutioni renunciationis Societatis JESU, cùm Ecclesia non possit errare in approbatione Religionum, et suarum Regularum, ut docent *Bellarm. Val. etc. ap. Viva in Q. Prodromâ ad Propos. damn. n.* 12. Earum enim approbatio spectat ad materiam morum, in qua saltem impium, et temerarium est dicere Pontificem posse errare, juxta nostram Dissertationem adductam *l.* 1. *n.* 110. Advertit tamen *Palaus n.* 8. quòd talis renunciatio non dat potestatem manifestandi delictum alterius, nisi in casu dubio de emendatione, id est (ut explicat *punct.* 12. *n.* 4.) si dubitetur, an delinquens fuerit emendatus, vel an sit relapsurus; quia è converso, si constet de emendatione, et nullum sit periculum relabendi, rectè probabiliùs censet non posse crimen deferri ad Superiorem, dum ex Declaratione in Congreg. 7. ipsiusmet Societatis dicitur revelatio facienda esse *tantum iis qui remedium adhibere potuerunt*. Ergo, cessante necessitate remedii, non poterit crimen manifestari. Præterea advertit idem *Palaus q.* 9. *n.* 7. *cum Suar. et Sanch.*, quòd prædicta cessio fit, ut crimen reveletur Prælato, tanquam Patri, non verò tanquam Judici.

246. — Hæc quoad Denunciationem Evangelicam; Quoad autem denunciationem Judicialem pertinet, hæc ad triplicem finem fit, 1. Ob publicam criminis punitionem. 2. Ut damnum læso resarciatur. 3. Ut quis tanquam indignus officio privetur, aut ne indignus eligatur, aut ad Ordines promoveatur, aut ne matrimonium contrahat. Et de hac Denunciatione juridica præcipuè hîc tractandum.

Et notandum I, quòd fraterna monitio non est necessariò semper præmittenda ad denunciationem Judicialem, juxta dicta mox supra *n.* 239. Notandum II, quòd Denunciatio Evangelica transire potest in Judicialem ex communi sententia, quando post Evangelicam Reus non corrigitur. *Azor. Abb.* cum *Salm. n.* 54. Notandum III, quòd si Prælatus aut per Denunciationem Evangelicam, aut per se, aut per indicia sufficientia noverit subditi delictum, primò poterit clam eum monere, pœnitentiam secretam ei injungendo, et etiam illum ab Officio, et à Conventu amovendo; modò ex hoc nulla ei obveniat infamia. Deinde poterit ad alia remedia devenire; sed, licèt ista nec etiam profuerint, et crimen vertat in damnum solius Rei, tunc non poterit judicialiter procedere, nisi crimen probari possit saltem per duos testes. Vide *Salm. c.* 2. *ex n.* 55. Notandum IV, quòd, qui fraternam fecerit Denunciationem, potest inde ut testis adhiberi post Denunciationem judicialiter factam, ut tenent *Salmant. n.* 53. cum *Sot. etc.* Quia alius est processus Denunciationis fraternæ, alius Denunciationis judicialis.

247. — Sed quæritur I. Utrùm, si crimen sit occultum, nec laboret infamia, et fraternaliter denunciatus non corrigatur, possit Prælatus cogere Denunciatores evangelicos, ut faciant Denun-

ciationem judicialem, et inde juxta illam Reum pœnis juris punire? Affirmat *prima* sententia cum *Sylo. Cordub.* etc. apud *Salm. c.* 6. *n.* 61. quotiescumque crimen saltem per duos testes posset probari; et huic sententiæ consentiunt *Sanch. Cons. l.* 6. *c.* 2. *d.* 11. *n.* 332. *et Nav. Sot.* apud *Salm. c.* 2. *n.* 60. casu, quo adsit spes, quòd delinquens ob pœnas emendabitur, secus autem, isti dicunt, si talis spes non effulgeat, tunc enim vix permittunt posse Reum clam excommunicari. Probabiliùs tamen contradicit omnino *secunda* sententia cum *Suar. Pal. Led. Bann. et Salm. n.* 61 *et* 62. semper ac ex crimine nullum immineat damnum Communitati aut particularibus. Ratio, quia tunc delinquens adhuc possidet famam; nec punitio est necessaria ob bonum commune, quando crimen non est publicum.

Sed hîc notandum 1. cum *Salm. n.* 68. *Palao, Torres, et aliis,* quòd in tali casu poterit quidem Prælatus aliquibus viris prudentibus crimen manifestare, si hoc judicet necessarium ad remedium subitò adhibendum. Notandum 2. quòd Prælatus inferior, si ipse possit per se subditum corrigere, peccabit, si crimen Superiori manifestabit. Ita *Salm. cum Palm. n.* 21.

248. — Quær. II. utrùm, si per publicum edictum, seu monitorium præcipiatur omnibus aliqua delicta denunciare, teneamur? Resp. quando crimina sunt notoria, procul dubio quilibet ea denunciare tenetur; Secus verò, si sint occulta, etiamsi probari possint per duos testes; nisi crimina vergant in damnum Communitatis, aut tertii; cum hac tamen differentia, quod in criminibus in damnum tertii, tenemur fraternam monitionem præmittere, et correctione obtenta, denunciatio judicialis est omittenda; si autem Reus non corrigatur, tunc judicialiter teneamur eum denunciare; dummodo possimus sine gravi nostro incommodo, ut *Salm. c.* 2. *n.* 82. In criminalibus autem in damnum commune, nulla prævia monitione, et etiam cum gravi nostro damno, Denunciationem judicialem proferre tenemur. Quamvis etiam in his *S. Th.* 2. 2. *q.* 33. *a* 7. sic doceat: « Nisi » fortè aliquis firmiter existimaret, quòd statim per secretam » monitionem possit hujusmodi mala impedire. » Sed hoc rarò accidit. Hæc fere communiter à DD. docentur: Vide *Salm. c.* 2. *ex n.* 79.

Notandum hîc autem I quòd, qui delictum sub secreti sigillo noverit, ut remedium, aut consilium delinquenti preberet, nunquam tenetur illud denunciare, quia jus positivum non potest juri naturæ derogare. Ita *S. Th.* 2. 2. *q.* 70. *art.* 1 *ad* 2. *Sanch. c.* 2. *d.* 20. *et Salm. c.* 2. *n.* 83. cum *Nav.* etc. contra *Sotum.*

Notandum II quòd, si quis rem aliquam accepit in compensationem sui certi crediti, non tenetur manifestare, quia edictum imponens Denunciationem intelligit loqui tantùm de rebus injustè acceptis. Ita *Sanch. c.* 24. *et Salm. n.* 83. cum. *Sylo.* Idem dicunt *Sanch. d. dub.* 24. *n.* 3. *et Salm. n.* 85. cum. *Nav.* de debitore rei furtivæ, qui ob inopiam à restitutione excusetur.

Notandum III, quòd nemo, ut supra dictum est, tenetur denunciare cum gravi suo incommodo, nisi crimen redundet in damnum commune Reipublicæ, aut Religionis, ut crimen læsæ Majestatis, hæresis. etc.

249. — Sed hinc quær. III. An sit obligatio denunciandi hæreticos cum periculo gravis damni? Distinguendum, si denunciandi sunt tantùm suspecti de hæresi, ut sunt sortilegi, blasphemi, Confessarii sollicitantes, abutentes Sacramentis, commune est non esse tunc obligationem. Ita. *Salm. de Primo Præc. Dec. c. 4. n. 89. Potestà de Denunc. n. 267.* Nisi (dicunt *Salm. n. 91.*) adesset damnum commune, nempe, si Sacerdos magnæ auctoritatis frequenter Pœnitentes sollicitaret, etc. Si verò denunciandi sint hæretici formales, etiam excusare periculum gravis damni, nisi illi dogmatizent, tenent *Mazz. t. 1. p. 278. Less. Nav. Fill. etc.* apud *Salm. c. 3. n. 108.* Sed verius oppositum est tenendum cum *Potestà d. n. 267. et Salm. n. 109.* cum *Suar. etc. Farinac.* Ratio, quia hæresis formalis de se serpit ut cancer, et ideo semper in damnum commune vergit.

250. — Quær. IV. An teneamur denunciare conjunctos, quos hæreticos formales noverimus? Fratres sine ullo dubio tenemur denunciare. Filios verò à denunciandis Parentibus excusant *Abul. et Simanca* apud *Salm. de Primo Præc. c. 3. n. 105.* Sicut ibidem *Bon. Fill. Bard.* etc. excusant etiam uxores à denunciando viros suos. Sed dicendum omnes ad denunciationem teneri, ex eadem ratione, ut supra; quia hæresis est pestis ita noxia, quòd difficilè habet remedium, et facilè in damnum vergit commune. Ita *Roncag. p. 169. q. 1. R. 3. Bon. de Oblig. denunt. t. 2. d. 6. p. 2. n. 3.* cum *Farin. Azor. Salm. De 1. Pr. c. 4. n. 106.* cum *Caj. Pal. Sanch. Dian. etc. cum communi*, ut testatur *Potestà num. 268. et Viva super Prop. 5. Alex. VII. n. 13.*

Hoc tamen dicitur, quoad hæreticos formales. Si verò denunciandi sint tantùm suspecti de hæresi, *Salm. de Primo Pr. c. 4. n. 83.* pariter obligant etiam filios ad Parentes denunciandos; Sed nimis rigorosè, satis enim probabiliter tunc à denunciatione excusantur, non solùm filii, sed etiam conjuncti usque ad 4. gradum, ut tenent *Diana, Bordon. Lez. Homob. et alii* apud *Potestà. n. 221.* Ratio, quia denunciare conjunctum, idem est ac grave sive incommodum subire; quod rationabiliter excusat (quando periculum abest damni communis) ut diximus mox *n. 249.* et dicunt ipsi *Salm. de Offic. c. 2. n. 82.*

251. — Quær. V. Quænam sint crimina denuncianda tanquam de hæresi suspecta? Sunt I. Nuptiæ contractæ, vivente conjuge, ut *Salm. de 1. Pr. c. 4. n. 6. cum communi.* II. Nuptiæ Clerici in Sacris constituti, vel Religiosi professi: etiam communiter *Salm. n. 7.* III. Si quis sine Sacerdotio Missam celebrat, aut aliud Sacramentum conficit: Ita ex Constitutionibus Pontificis; vide *Salm. n. 8.* qui extendunt ad Sacerdotem celebrantem pluries in die, vel non jejunum, sine justa causa.

IV. Alii pariter censent suspectum esse de hæresi Confessarium sigillum violantem, ut *Viva*, *de Leone*, *et Quintan.* At hoc negant probabiliter *Salm. n.* 9. *cum Lugo. Bonac. Mol. et communiori*, nisi ille per errorem teneat non adesse hanc obligationem sigilli, vel istud non ita rigorosè obstringere. V. Extendunt etiam *Salm. n.* 10 *et* 11. cum *pluribus* ad crimen sodomiæ, et bestialitatis, sed ipsi loquuntur pro Regnis Hispaniarum; hoc tamen non viget in nostris partibus. Hîc tamen obiter advertendum, quòd Clerici, et Regulares sodomitæ ex Constit. S. Pii V privantur omni officio, et Beneficio; modò I. Crimen sit consummatum. II. Adsit hujus criminis exercitium : ideo non sufficit, si patratum sit bis, vel ter. *Salm.* cum *Bon. ib.* III. Adsit insuper sententia Judicis; nam, licèt Bulla dicat : *Præsentis Canonis auctoritate privamus;* attamen sic videtur recepta, ut dicunt *Bon. Sanch. Henr.*, etc. apud *Salm. l. c.*

252. — Quæritur hinc VI. An sint denunciandi blasphemi? Distinguendum : Qui proferunt blasphemiam hæreticalem, certè denunciandi sunt. Sed hîc advertit *Potestà n.* 219. quòd prorumpens in blasphemiam hæreticalem, non advertendo ad significationem, non peccat graviter, ideoque nec denunciandus. Secus verò, si blasphemet advertens, quamvis ex ira : quia tunc jam fit saltem suspectus de levi. Cæterùm probabiliter *Bon. l. c. part.* 1. §. 8. *n.* 5. *in fine, et Ronc. pag.* 170. *q.* 4. *Resp.* 3. *cum Navarr., etc.* dicunt non esse denunciandos, quos constet per lapsum linguæ errorem protulisse, et huic videntur expressè adhærere *Salm. de* 1. *Pr. c.* 3. *n.* 107. ubi aiunt ad obligationem denunciationis requiri pertinaciam hominis denunciandi. Imò *Sanch. Trull., etc. contra Salm. ibid. n.* 129. universè excusant ab obligatione denunciandi blasphemos hæreticales, semper ac ipsi per correctionem resipiscant.

Quoad autem simplices blasphemos, advertendum, quòd olim duæ aderant obligationes : una increpandi, et hæc abiit in desuetudinem ejusque in loco successit obligatio correctionis, si fructus speratur, ut docet *Sanch. lib.* 2. *c.* 32. *n.* 46. *Palaus*, *Bonac.*, *etc.* Altera denunciandi Judici Ecclesiastico, vel sæculari, et hæc etiam per desuetudinem non videtur ampliùs obligare, ut dicit *Viva de* 2. *Præcept. quæst.* 6. *art.* 2. *in fine cum Tamb. et Mazz.* Vide *dicta l.* 3. *n.* 123.

Rogabis autem, infra quantùm temporis blasphemi hæreticales denunciandi sint? Loquendo genericè de criminibus suspectis de hæresi, juxta Edictum Inquisitionis Generalis Romanæ, tempus assignatum ad denunciationes est mensis à die scientiæ legis, et cessantis impedimenti ut asserunt *Felix Potestà de Denunc. n.* 238. *pag. mihi* 535. *Mazzotta t.* 1 *pag.* 276. *quæst.* 5. et Auctor libri *Istruz. per li Novelli Confess. to.* 2. *c.* 14. *n.* 284. Loquendo verò præcipuè de tempore requisito ad denunciandos blasphemos hæreticales, dicunt *Sporer de* 1. *Præcept. Decal. c.* 10. *n.* 12. ex Decreto Alexand. VII *de Suspectis de Hær. et Salm. eod. titul. cap.* 3. *n.* 129. (sed fortè hi

loquuntur juxta Edictum Hispaniarum) esse denunciandos infra sex dies; ita etiam *Viva de* 1. *Præc. qu.* 6. *art.* 2. *n.* 11. qui idem ait de denunciatione confessarii sollicitantis; sed Auctor præfatus (*Instruz. ut supra*) pro hac denunciatione assignat mensem : Vide *num.* 162 *et* 163.

253. — Quær. VII. An superstitiosi sint denunciandi ? Affirmant DD. generaliter loquendo, si superstitio fiat cum conscientia peccati, et suspicionem fundet de hæresi. Et hoc accidere dicunt : 1. Quando intercedit pactum expressum cum Dæmone. 2. Quando miscentur in ea res sacræ ut Chrisma, Oleum Sanctum, Hostia sacrata. 3. Si Dæmon adoretur, vel ei porrigantur preces nefariæ, vel aliqui Psalmi, qui in ejus honorem proferri videntur, ut Psalm. 108. *Deus laudem meam ne tacueris, etc.* 4. Quando Dæmon rogatur de his, quæ naturaliter nequit ipse scire. 5. Quando ex superstitione provenit effectus. 6. Quando quis ex professo alios instrueret. 7. Quando intervenit expressa Dæmonis invocatio (etsi, hac tantùm intercedente, excusant alii ab obligatione denunciandi.) Ita *Suar. Az. Pegna, et Simancas, vide Salm. de* 1. *Præcept. l. c.*

Dixi *generaliter loquendo,* quia in hoc Regno denunciantur tantùm superstitiones, in quibus intervenit abusus Hostiæ Consecratæ, vel Olei Sancti; non verò aliæ. Et hæc est praxis hodierna; Horum enim criminum, quæ ad Mixtum Forum pertinent, præsens Rex noster Carolus VI sibi animadversionem abdicavit, quando sortilegus est secularis, secus si est Ecclesiasticus.

254. — Quæritur VII. An sint denunciandi, qui denunciare tenentur, et omittunt? Si agatur de denunciando hæretico tantùm suspecto, probabiliùs negatur cum *Carena, et Lupo, et Potesta n.* 284. Ratio, quia non oritur suspicio ex suspicione. Si verò de denunciando hæretico formali, dicit *Potestà n.* 286. denunciandos esse eos qui ex Officio tenentur denunciare, et negligunt; Et idem dicit de teste crimen falsò negante, vel de dissuadente denunciationem debitam; quia isti verè censentur de hæresi suspecti, nisi omissio fiat ex causa amicitiæ, consanguinitatis, etc. Ita *Potestà cum communi.* Alios verò non denunciantes, licèt etiam ipsi fiant de hæresi suspecti, si nullam habeant causam occultandi, ut dicunt *Salm. d.* 1. *Præcept. c.* 3. *num.* 116. tenent tamen *Lupus, et Bordon. apud Potestà* non esse denunciandos, ne detur processus in infinitum.

Notandum autem super hac materia I. Neminem teneri denunciare seipsum, nec socios sui criminis, cùm hoc esset idem ac seipsum denunciare. Verùm, si quis de crimine legitimè à Judice interrogetur, tenetur tam se quàm socios manifestare; *num.* 104. *cum Cajet. Suar. Trull. etc.* (V. Not. XI, pag. 347.)

Notandum II. Certum esse, quòd non tantùm Superiores Regulares, quibus directè imponitur onus denunciandi ex Decreto Alexand. VII, edito anno 1660; sed omnes Fideles tenentur ad denunciandum criminosos de hæresi, etiam leviter suspectos, ut

loquitur Decretum; dum in fine ejus statuit Pontifex : *Decretum hoc omnes ubique existentes arctare, et afficere;* et ita cum communi sentiunt *Salm. c. 4. n.* 104. Sed bene hîc advertunt 1. minimè esse denunciandum illum, de quo habeatur suspicio ex levibus indiciis, v. g. si audias crimen alicujus à testibus parum fide dignis. Ita *Nav. Sayr. Cordub. cum. Salm. c.* 3. *n.* 117. Advertunt 2. quòd, ut sit obligatio ad aliquem denunciandum, requiritur, ut ille sit hæreticus proprius, et pertinax, non verò si nimirum per ignorantiam, metum, incuriam, lapsum linguæ Fidei protulerit injuriam, de qua, si secretò corrigitur, sine dubio censeatur abjuraturus. Ita *Salm. l. c. cum aliis.* Hinc inferunt *Bon. et Farinac. apud Salm. ibid. ac Potestà n.* 258. minimè esse denunciandum hominem simplicem et pium, seu Concionatorem aliquam propositionem hæreticalem ex incuria proferentem ; præsumitur enim non ex animo locutus esse.

Notandum III. Juxta jus commune ex *Extrav. Excommunicamus* eos, qui advertenter negligunt hæreticos denunciare, incurrere excommunicationem ferendam : etsi juxta edictum Hispaniarum, ibi incurratur excommunicatio ipso facto, et reservata. Utrùm autem in aliis Regionibus hæc excommunicatio sit reservata? Affirmant *Salm. c. 4. n.* 70, *et Potestà n.* 641. qui affert Decretum S. C. Sed negant *Lupus apud Potestà et Bon. l. c. Vide t.* 2. *Dub.* 6.

DUBIUM VI.

De Testibus.

235. Quomodo debeant esse, et testificari Testes ad probandum ? — **236.** Qui rejiciuntur ? 1. Servi. 2. Mulieres. 3. Minores. 4. Inimici. 5. Conjuncti, et Domestici. 6. Infames. 7. Perjuri. 8. Socii criminis. 9. Personæ inopes et viles. — **237.** In quibus casibus sufficit dictum unius Testis ? — **238.** Quid si unus Testis deponat de una propositione hæretica, et alius de altera ? — **239.** An semper sufficiant duo testes ad probandum ? — **240.** Quales debent esse testes, ut plenè probent ? — **241.** An Laici repellantur à testificando contra Clericos ? Quid è converso ? — **242.** An testes inepti, ut supra, faciant indicium ? — **243.** An Religiosi probent in causa sui Monasterii ? — **244.** An, et quando quis testari teneatur ? — **245.** An testis teneatur fateri veritatem Judici non legitimè interroganti ? — **246.** Quando Judex legitimè interroget ? — **247.** An Testis teneatur manifestare crimen, si Accusator unicum testem afferat ? — **248.** Non teneris manifestare Judici etiam legitimè interroganti. I. Si scias rem ex Confessione. II. Sub secreto. III. Si tibi immineat damnum. IV. Si accepisti à parùm fide dignis. V. Si rem accepisti per injuriam. VI. Si alter probabiliter non peccarit. — **249.** Ad quid teneatur falsum testatus ? — **250.** Quando peccent testes ? Dub. 1. An peccent contra justitiam, si se abscondant, ne citentur ? Dub 2. An si fugiant post citationem ? Dub. 3. An si interrogati veritatem occultent ? — **251.** Quomodo facienda est depositio testium ? *(V. Not. XII, pag.* 348.)

255. — « Suppono, ad legitimam, et plenam in judicio probationem requiri duos testes, eosque debere 1. Externo sensu » percepisse id, de quo testantur : 2. De eodem facto, et crimine, » cum iisdem circumstantiis, deponere, alioqui erunt testes tantùm singulares, ut vocant, qui non faciunt plenam probationem. 3. Esse omni exceptione majores, in quibus scilicet nulla desideretur conditio, quominus testari possint, juxta vulgarem :

Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,
Et fortuna, fides, in testibus illa requires.

256. — « Hinc à testando rejiciuntur. 1. Servi 2. Mulieres. » * (*Intellige tamen hoc de jure Canonico, ex c.* 33. *qu.* 5. *Non* » *verò de jure Civili, tam in causis civilibus quàm criminalibus,* » *ut Gomez, Sanch. Trull. apud Salm. de Offic. c.* 3. *n.* 6. *Verùm* » *ad reum damnandum nec plures etiam mulieres sufficiunt. Vide* » *Salm. n.* 7.) * 3. Minores 20 annis in criminalibus ; in civilibus : » autem impuberes. * (*Isti tamen, etsi ad probandum non suffi-* » *ciant, nisi in crimine lœsæ Majestatis, fundant tamen indicium* » *etiam ad torturam. Salm. c.* 3. *n.* 8 *et* 9.) * 4. Inimici * (*Licèt* » *sint reconciliati, sed de recenti* (*secus, si ex longo tempore*). » *Et hoc etiam in delictis lœsæ Majestatis : Et etiamsi inimicitia* » *non fuerit gravis, ut dicunt Salmant. dict. c.* 3. *n.* 12. *cum* » *communi.*)* 5. Sanguine juncti. (*Usque ad* 4 *gradum, ut* » *Salmant. ibid. n.* 21. *nisi sit crimen hæresis. Vide alia circa hoc* » *punctum apud Salm. ex dict. num.* 21.) * et domestici * (*Ut* » *famuli, coloni*)*; exceptis quibusdam casibus apud *Less. l.* 24. » *c.* 3. *n.* 38. 6. Infames * (*Sive jure, id est sententia, sive de* » *facto. Quinam autem dicantur infames. Vide. cap. Infames* 6. » *qu.* 1. *et Salm. c.* 3. *n.* 10 *et* 11.) * 7. Perjuri. 8. Socii criminis. » * (*Excipe si crimen sit hæresis, vel maleficii, vel tale, quòd non* » *possit sine socio patrari. Salm. cum aliis c.* 3. *n.* 15 *et* 16. *An* » *autem duo socii criminis faciant saltem semiplenam probationem* » *contra tertium socium ? Affirmat Less. c.* 29. *dub.* 17. *Sed plures* » *alii negant apud Salmant. de Offic. c.* 3. *num.* 53.) * 9. Per- » sonæ inopes, et viles. * (*Nisi sint probatæ vitæ. Vide Salmant.* » *c.* 3. *n.* 17.) * 10. Deliri, et semifatui, ex quibus tamen ii, qui » solo jure positivo ad testandum sunt inhabiles, possunt admitti » in criminibus exceptis. »

257. — 1. Notandum, quòd unicus testis sufficit ad probandum in aliquibus casibus ; etenim I. Testimonium unius sat est ad impediendum Matrimonium illegitimum, ex *cap. Præterea* 2. *De Sponsal.* Debet hîc tamen jurare se impedimentum certò scire : et non sufficit, si testis sit de solo auditu, nisi impedimentum sit consanguinitatis, et adsit alius testis de certa scientia, licèt hic deponat sine juramento. Ita *Sanch. Cons. l.* 6. *c.* 5. *dist.* 10. *n.* 1 *et Salm. Tract.* 9. *de Matr. c.* 8. *n.* 106. Sola tamen fama sufficit ad impediendum Matrimonium. II. Testimonium solius Episcopi sufficit ad probandum in judicialibus attinentibus ad suum munus, si testetur in Scriptura suo sigillo obsignata ; *Salmant. de Officio*

c. 3. *n.* 34. cum *Bald. Mascard.* etc. III. Ad delicta Religiosorum punienda sufficit testimonium unius, si delictum sit tale, ut aliter probari non possit. Et ita Religiosus sollicitans pœnitentem, per illam tantùm denunciatus potest puniri aliqua pœna arbitraria, sed non ordinaria. *Sanch. cap.* 5. *dist.* 12. *n.* 4. *Salm. ibid. n.* 35. *cum aliis :* Et idem docent ibi *Val. et Sot.* pro culpis levibus. Cæterùm in criminibus gravibus, quæ gravem merentur punitionem, rectè tenent, et absolutè *Salm. n.* 35. cum *Peyr. et Pell.* contra *Sanch. et alios*, requiri omnino saltem duos testes, quia fama Religiosorum non debet minùs æstimari, quàm fama sæcularium. IV. Credendum est Officiali publico testificanti de aliquo crimine levi; secus de gravi; *Barbos. Farinac.*, etc. cum *Salm. n.* 36. Et idem dicunt de perito in sua arte, v. g. si Medicus testificetur mortem alicujus causatam fuisse è vulnere; *Salmant. ib. cum aliis.* V. Unicus testis probat, quando agitur de læsione Minoris : *Barb. Gabr. Salm. n.* 37. Sic etiam probat persona, cui standum dixit Testator in suo testamento. Unicus quoque testis probat Miraculum; *Salm. n.* 37. *cum aliis.*

258. — Sed quæritur hîc, si unus testis deponat de una propositione hæretica et alius de altera, an isti plenè probent aliquem esse hæreticum? *Com. Barbos,* etc. affirmant probare illum esse hæreticum. in genere. Sed longè probabiliùs *Lessius. l.* 2. *c.* 30. *num.* 33. *Rodr. Vill., etc.* cum *Salmant. de Offic. c.* 3. *n.* 38. negant tales testes facere plenam probationem, licèt faciant plusquam semiplenam. Ratio, quia, cùm non probatur priùs hæresis in specie, non potest probari hæresis in genere. Excipe tamen crimen sollicitationis in Confessione, quod per testes singulares comprobatur, concurrentibus tamen aliis indiciis, et præsumptionibus.

259. — Exceptis autem supradictis casibus, ad probandum requiruntur, et sufficiunt duo testes in causa tam civili, quàm criminali, ex *Deuteron.* 17. 6. « In ore duorum, vel trium tes» tium peribit, qui interficietur. » Et ex *Joann.* 8. *Duorum hominum testimonium verum est.* Ratio, quia ad humanas actiones probandas sufficit certitudo moralis, et probabilis. Ita *S. Th.* 2. 2. *q.* 70. *a.* 2. *Less. Sot. et Salm. de Offic. c.* 3. *n.* 43. *communiter*. Ab hoc tamen excipiuntur aliqui casus, in quibus Jus positivum requirit majorem numerum testium, nempe ad probanda testamenta, ad damnandos Episcopos, vel Clericos; nam ad condemnandum Episcopum, requiruntur 12 testes, et ad condemnandum Sacerdotem, seu Clericum requiruntur saltem plusquam duo. Vide *Salm. c.* 3. *n.* 44 *et* 47.

260. — Præterea testes, ut plenè probent, requiritur I. Ut sint contestes, ita ut conveniant non solùm in substantia actûs, sed etiam in principalibus circumstantiis, id est persona, loco, tempore, modo; nisi circumstantiæ sint parvi momenti, putà si unus dicat casum contigisse hora tertia, alius quarta : unus tempus fuisse nubilosum, alius serenum, et similes. Ita *S. Th.* 2. 2. *quæst.* 70. *a.* 2. *ad* 2. *Salm c.* 3. *n.* 47 et 48. Requiritur

II. ut testes deponant cum juramento, aliàs non probant, ex *cap.* 51. *de Test. et cap. Quis. qu.* 39. *de Test.* Ubi ait *Panormit.* « Nec Episcopo quidem, ut testi credi in alterius præjudicium, » nisi jurato. » Requir. III. Ut testes per se immediatè rem perceperint externè eo sensu, quo res percipitur, putà, ut ipsi viderint occidentem, audierint blasphemantem, etc. *l. Sola.* 4. *C. de Test. et c.* 4. §. *Solam q.* 3. Vide *Salm. c.* 3. *n.* 48 *et* 49. cum *Sylv. Pan. Tab. et communi.* At in hoc notandum, quòd nec etiam sufficiunt ad plenè probandum testes, qui deponunt audivisse quidem per se, sed mediatè, id est medio pariete, cortina, quin viderint etiam loquentem, ut *Salm.* cum *Farinac. et aliis num.* 50 *et* 51. Hoc autem currit in causa criminali, non autem civili; excepto Testamento, ubi requiritur, ut testes non solùm audiant, sed etiam videant testatorem loquentem; ex *l. Si non speciali*, *C. de Testam. Salm. ibid.* Testes autem de auditu alieno, nempe qui crimen narrari audiverint ab uno, vel duobus testibus de visu, non solùm non probant, sed nec etiam semiplenam probationem faciunt, ut *Salm. c.* 3. *n.* 53. cum *Miranda*, *Farinac. et communi Juristarum.* Quando verò adsint plures contestes pro Reo, et plures contra, standum est pro Reo, ut docet *S. Thom.* 2. 2. *qu.* 70. *art.* 2. *ad* 2. Etiamsi testes contrarii sint majores dignitate, ut *Salm. n.* 54. cum *Pan. Med. etc.*

261. — Adde, quòd Laici in criminalibus repelluntur à testificando contra Clericos, ex *c.* 2. *q.* 12. In aliquo tamen casu possunt Episcopi uti laicis testibus probatæ vitæ ad probanda crimina suorum subditorum : E converso Clerici et Religiosi possunt testificari contra Laicos, etsi ad hoc non possint compelli à Judice sæculari, ex *c. Quanquam.* 14. *q.* 2. Ex præfato tamen textu clarè deducitur, non posse Clericum testificari coram Judice sæculari, sine licentia sui Superioris. An autem testimonium Clerici sine licentia Prælati valeat ? Affirmandum probabiliùs cum *Sanch. Cons. l.* 6. *c.* 5. *d.* 17. *n.* 2. *Trull. Azor., etc. ac Salm. c.* 3. *n.* 28. contra alios qui dicunt non valere testimonium Clerici, sed tunc tantùm, cùm is vi compulsus deponit. Clericis autem, et Religiosis non videtur esse vetitum testes esse in instrumentis, cùm hoc nullibi interdicatur : Vide *Sanch. Dec. t.* 2. *l.* 6. *c.* 13. *n.* 106, *et Salm. ibid. n.* 29.

262. — Notandum I. quòd testes inepti (numerati ut supra apud *Bus.*) si deponant, faciunt aliquod indicium, sed non plenum, nec sufficiens ad torturam : Imò servi, vel graviter inimici omnino repelluntur. Sed, si crimen commissum est noctu, vel in aliquo loco secreto, tunc facilè admittuntur. Deinde, si testes sint inepti principaliter ob favorem partis, ut inimici, domestici, etc. si pars eos admittit, Judex non valet eos repellere. Vide *Salm. c.* 3. *n.* 31.

263. — Notandum II. quòd Religiosus in causa sui Monasterii bene potest testificari, ex *c. Statuimus De Test.* Et idem dicitur de Canonico in causa sui Capituli, de Clerico in causa suæ Ecclesiæ, et de Collegiali in causa sui Collegii, quotiescumque

in causa ipsi nullum interesse habeant particulare. Advertendum tamen est, istorum testimonium non esse omnino integrum; et insuper non esse admittendum, quando alii testes haberi possint. *Salm. cum aliis c.* 3. *n.* 45.

264. — « Quær. 1. An, et quando teneatur quis testari? » 2. Ad quid teneatur, qui non vult testari, aut qui falsa est testatus?

« Resp. 1. Non tenetur quis testari, nisi vel ex charitate, cùm ita » necessarium est, ad advertendum grande malum proximi, aut » Reip. vel ex præcepto, cùm Judex, seu Superior habens po- » testatem, ita legitimè præcipit. In quo ultimo casu, si fugias, » aut occultes te, antequam ad testandum citeris, non peccabis » contra justitiam; ideoque nec teneberis restituere, ut, contra » multos docent *Valent. et Less.* Ratio est, quia tibi necdum est » præceptum: Si quod autem jus nascatur parti ex tuo testimonio » id ex præcepto oritur. Imò, etsi sit communis sententia, ad » restitutionem teneri eum, qui à judice citatus fugit vel testi- » monium fraude declinavit, cùm sit efficax, et moralis causa ut » Judex sententiam ferat in alterius damnum: non tamen est » improbabile, quod docent *Molin. et Less.* non teneri. Ratio » est, quia citatio intimata non inducit obligationem justitiæ, sed » tantùm obedientiæ; proindeque non comparens contumax » tantùm est, et inobediens, non autem injustus. » *Less. lib.* 2. *c.* 30 » *et* 72. *etc. Vid. Bon. Laym. Il. cc.*

265. — Hîc notandum certum esse, quòd Judici non legitimè interroganti testis non tenetur fateri veritatem: Tunc enim poterit licitè respondere (etiam cum juramento) *crimen nescire*, ita ut teneatur illud ei manifestare. Ita *S. Th.* 2. 2. *qu.* 66. *art.* 1. ubi ait, quòd eo casu, « Non tenetur accusatus respondere, sed » potest vel per appellationem, vel aliter licitè subterfugere. » Et idem *communiter DD.* dicunt etiam de teste. Vide dicta *de Restrictione non purè mentali. l.* 3. *n.* 152.

266. — Sed quæritur I. Quandonam Judex legitimè interroget? Resp. I. quando adest semiplena probatio, putà, unus testis de visu, vel auditu proprio, ut supra: vel si adest notorietas, aut infamia criminis, vel indicia evidentia, vel si accusator se offerat ad delictum pluribus testibus probandum (aliàs, etiamsi plures testes adsint de aliquo crimine, nemo eorum teneretur crimen revelare); Omnia hæc enim æquivalent semiplenæ probationi; qua interveniente delictum non dicitur ampliùs secretum, ideo Judex tunc habet jus, ut testis veritatem manifestet. Ita communiter *Less. lib.* 2. *c.* 3. *dub.* 5 *et* 6. *Navar. et alii cum Salm. cap.* 3. *n.* 56 *et* 57. qui advertunt *n.* 62. cum *Sayro*, quòd, ut testis teneatur tunc respondere, requiritur, ut infamia, vel semiplena probatio, vel indicia, ut supra, sint jam probata, et à Judice testi manifestentur; nisi constet Judicem esse probum, et asserit se legitimè interrogare.

267. — Quæritur hinc II. Utrùm, quando non adest semiplena probatio, sive infamia, vel evidentia indicia criminis, ut diximus,

si Accusator unicum testem tantùm afferat, teneatur hic testis veritatem manifestare? Affirmant *Salm. cap.* 3. *num.* 60 *et* 61. cum *Soto; Valent. etc.* quia (dicunt) quando adest Accusator conscius de crimine, et unicus testis, jam Reus censetur æquivalenter infamatus. Sed probabiliùs negant *Ronc. pag.* 418. *q.* 4. *R.* 2. *cum Less. Passer.* item *Sylvest. Nav. et Bann. apud Salm. n.* 59. juxta supra posita. Et idem clarè videtur docere *S. Th.* 2. 2. *q.* 70. *art.* 1. ubi dicit tunc legitimè testem interrogari, « quando vel de manifestis, vel de his, de quibus infamia præcessit, » interrogatur. » Ergo non legitimè interrogat Judex, quando non præcessit vel notorietas (hoc enim significat to *Manifestis*), vel infamia, aut alia semiplena probatio, ut supra.

268. — « Resp. 2. Etiam legitimè et juridicè interrogatus non » teneris testari sequentibus casibus : I. Si scias rem ex Confes- » sione. II. Si accepisti sub secreto naturali, *(*Etiam sub se-* » *creto tantùm commisso, ut S. Thom.* 2 2. *qu.* 70. *art.* 1. *et com-* » *munis cum Sylo. et Salm. ibidem ex n.* 65. *contra Sotum; quia* » *præceptum naturale præferendum est præcepto Judicis;* Vide » *dicta lib.* 4. *n.* 49. *Intellige tamen, nisi immineat damnum com-* » *mune, vel nisi aliunde scias; tunc enim teneris ad manifestan-* » *dum, ut communiter DD. cum Salm. n.* 20.) * ut Consiliarius, » Advocatus, Medicus, etc. Modò tamen non sit necessarium ad » magnum Reipublicæ vel proximi malum avertendum * (*Ut* » *S. Th. l. c. et Salm. n.* 68. *cum communi*) *, tunc enim licet » tale secretum detegere, etiamsi jurasses te nulli dicturum : quia » tale juramentum non obligat, cùm jure naturæ tenearis ad con- » trarium. Vide *Laymann cap.* 4. *n.* 9. III. Si ex testimonio tibi vel » tuis immineat notabile damnum : nisi tamen damnum publicum, » vel privatum alienum prævaleat, ut notat *Cardinal de Lugo de* » *just. disp.* 39. *n.* 10. Unde communiter non teneris testari contra » consanguineum. IV. Si à viris non sat fide dignis accepisti; tunc » enim potes te habere, ac si nihil scires. *(*Imò Sanch. Dec. lib.* 3. » *cap.* 2. *n.* 5, *et Nav. Sot. Arag. et alii cum Salm. c.* 3. *n.* 69. *di-* » *cunt testes de auditu alieno non teneri ad manifestandum, quan-* » *do Judex nihil aliud ab eis exigit, nisi ut dicant id quod sciunt;* » *quia, aiunt, scire propriè non est credere, sed veritatem per-* » *ceptam visu, vel alio sensu in mente retinere : quæcumque autem* » *alia notitia pertinet ad judicium, non ad scientiam.*) * V. Si » factum intellexisti per injuriam, verbi gratia aperiendo litte- » ras, cogendo alium ad revelationem, etc. *Laym. lib.* 3. *tr.* 6. » *cap.* 4. *n.* 5. *Mol. d.* 5. *n.* 5. VI. Si alter probabiliter in facto » non peccaverit, vel propter ignorantiam, vel quia rem aliquam » accepit in occultam compensationem debiti; ex quo, tanquam » de furc, inquiratur. Ratio est, quia mens Judicis est inquirere » de delicto. Vide *Azor.* 3. *part. t. ult. c.* 27. *Fill. Bonac. d.* 10. » *qu.* 3. *p.* 3. *Laym. l. c.*

269. — « Resp. 3. Qui sciens falsum testatus est, per quod » alteri fuit efficax causa damni, tenetur ad impeditionem, vel » reparationem omnium damnorum, quæ causantur. Item tenetur

» revocare cum pari suo damno, et periculo etiam vitæ, si Reus » de ea periclitetur, et putetur revocando aliquid effecturus. Ita » communiter. Ratio est, quia in damno æquali potiùs habenda » est ratio innocentis. *Vide. dub. seq. art.* 1.

» Dixi 1. *Sciens:* quia, si ex ignorantia, inadvertentia, aut » oblivione inculpabili falsum est testatus, etsi teneatur impedire, » si possit, non tamen ad restitutionem, etiamsi Reus damnetur. » Ratio est, quia neque tenetur ex re recepta, neque ex delicto.

» Dixi 2. *Causa efficax:* quia, si à parte rei falsum illud testi- » monium nihil effecisset, v. gr. quia per falsa testimonia aliorum » jam tota causa damni erat data, ita ut judex ex hoc testimonio » nihil fuerit motus, ad nihil tenebitur. *Less. l.* 2. *c.* 30. *et Lay-* » *mann. l.* 3. *t.* 5. *c.* 8. et alii.

270. — » Testis peccat 1. Si affirmat, quod ignorat. 2. Si veri- » tatem, quam debebat celare aperiat. 3. Si se occultet, ne ro- » getur casu quo tenetur testari. 4. Si Judici justè interroganti » non obediat. 5. Si pretium pro dicenda veritate accipiat.

Sed dubitatur 1. An peccet contra justitiam, et teneatur ad restitutionem testis, qui se abscondit ne citetur à Judice? Affirmant *Sotus de Just. l.* 5. *qu.* 7. *art.* 1. *et alii apud Lugo D.* 29. *n.* 4. Sed communissimè, et veriùs negant idem *Lugo n.* 5. *Less. l.* 2. *c.* 30. *n.* 58. *cum Salon. et Lenna, ac Bonacina de* 8. *Præc. D.* 10. *qu.* 3. *p.* 3. *n.* 12. *cum Navar. Fill. Bann. Reb. Sayr. et aliis.* Ratio, quia licèt possit ille graviter peccare contra proximi charitatem, non tamen peccat contra justitiam, cùm nemo teneatur præcepto Superioribus parere, antequam ei imponatur.

Dubitatur 2. An teneatur ad restitutionem testis, qui fugit post citationem? Affirmant *Sotus l. c. Sanch. Cons. l.* 6. *c.* 5. *dub.* 3. *num.* 4. item. *Nav. Azor. Fill. Salon. et Reg. apud Bonac. l. c. n.* 13. Quia eo ipso, quo testis est citatus, tenetur ex justitia testimonium dicere: prout si Judex præcipit alicui, ut proferat scripturam ad causam pertinentem, tenetur ipse ex justitia illam exhibere, aliàs debet damnum parti restituere. Negant verò communiùs et probabiliùs idem *Lugo loc. cit. n.* 5. *et Mol. D.* 83. *v. De teste*, et probabile putant *Bonacina n.* 13. *ac Less. n.* 59. *cum Sylo. v. Testis, n.* 8. Ratio, quia citatio illa non imponit obligationem justitiæ, sed tantùm obedientiæ. Nec obstat paritas allata scripturæ proferendæ: nam bene respondet *Lessius*, quòd scriptura illa sine dubio ex justitia proferri debet, cùm sit res externa de qua Respubl. justè potest disponere, sicut de aliis bonis civium, quando oportet ad jus illorum tuendum: non sic de obligatione testificandi.

Dubitatur 3. An teneatur ad restitutionem damni testis, qui legitimè interrogatus à Judice veritatem occultat? Certum est teneri si ipse positivè falsum deponat circa factum, putà si dicat se domum Petri scire esse Pauli; vide *Lugo. D.* 39. *num.* 4. Idem dicendum putat *Holzmann. t.* 1. *p.* 503. *n.* 710. de teste, qui fuerit præsens in donatione mutui, et postea interrogatus id negat, quia jam iste infert injuriam alteri damnosam. Sed quid, si testis ve-

ritatem celet, negativè se habens circa factum, nempe si respondeat illud nescire, cum revera sciat? Affirmant etiam teneri ad restitutionem *Salm. tract.* 27. *cap.* 1. *n.* 20. et idem dicere debent omnes AA. citati pro prima sententia dubii antecedentis, ob eamdem rationem, ut supra, quia testes, posito præcepto Judicis, tenentur ex justitia veritatem patefacere: et sicut Judex contra justitiam peccat, si sententiam non proferat, sic dicunt peccare testes, qui veritatem non manifestant. Sed contradicunt *Mol. D.* 83. *vers. De teste, et Lugo l. c. num.* 5. *cum Raynaudo, et aliis,* ac meritò probabile putat *Less. apud eumdem Lugo.* Ratio, quia testis non tenetur veritatem deponere, nisi aut ex præcepto Judicis, aut ratione juramenti præstiti: unde tacendo veritatem, non peccat contra justitiam, sed tantùm contra obedientiam, vel etiam contra Religionem. Dispar est autem Judex à teste: Judex enim ex quasi contractu cum Republica inito, ratione Officii assumpti, tenetur ex justitia justam sententiam ferre; testis verò non tenetur ex justitia, sed tantùm ex obedientia officium testis peragere, et ideo tantùm contra obedientiam peccat, veritatem non manifestando. Huic sententiæ adhæret etiam *Bonac. l. c. n.* 14. Hinc ait *Ciera de Casib. resero. D.* 6. *n.* 62. *cum de Januar.* talem testem reticentem veritatem, nec incurrere casum reservatum in jurantes falsum cum damno tertii, quia reservatio intelligitur lata in eum qui jurat cum mendacio positivo, non autem negativo. Dicit verò *Bonac. ib.* quòd si testis juravit se dicturum veritatem, tenetur tunc ex justitia illam dicere, quia ex juramento promissorio oritur obligatio justitiæ: Sed probabiliùs contradicit *Less. n.* 60. quia testis, jurando se dicturum veritatem, non intendit se obligare ex justitia, sed tantùm ex virtute Religionis ad illam manifestandam.

Sed dices: Qui fraude, aut mendacio impedit aliquem à consecutione justi boni, tenetur utique ad restitutionem damni illati, prout diximus *lib.* 3. *n.* 587. Sic igitur pariter tenetur damnum restituere testis, qui dicendo se nescire, quod verè scit, jam impedit per tale mendacium proximum à consecutione sui juris. At respondetur hoc procedere, quando mendacium est causa positiva, sive influxiva damni; secus, si tantùm negativa. Testis autem qui dicit se nescire veritatem, quam scit, est causa tantùm negativa damni, cùm nullum apponat impedimentum positivum, ne alter suum jus consequatur, sed solum non removet impedimentum alteri obstans, scilicet defectum probationis: ad quod removendum poterit quidem Testis ex obedientia, et Religione, ut diximus, aut etiam aliquando ex charitate esse obstrictus, sed non ex justitia, nisi fortè peculiare pactum cum parte inierit de veritate manifestanda.

271. — Pro complemento hujus puncti, quæritur I. An sufficiat depositio facta tantùm in scriptis, et non ore tenus? Affirmant aliqui, et *Salm. c.* 8. *n.* 73. probabile putant: atque Prælatos, et Visitatores hac opinione bene uti posse dicunt ad strepitum vitandum; et hanc tenent *ibi Rodria. etc.* saltem si causa

sit levis momenti. Communis tamen sententia, et probabilior negat hoc sufficere in causa criminali, ut habetur ex *c. Testes.* 3. *q.* 6. *et c. A nobis. Qui Matr. acc. etc.* ubi « Nullius mo- » menti est subscriptio, quoad sententiam proferendam : » Licèt valeat hæc ad probandam infamiam extrajudicialiter, ut *Pelin* et *Far.* apud *Salm. c.* 3. *n.* 74. Debet igitur depositio fieri ore tenus, et tacta aliqua re Sacra, ut Cruce, vel Evangelio. Sacerdotes tamen sufficit quòd jurent tacto pectore : *Salm. n.* 76.

Judex autem per seipsum debet testes examinare, ut docent communiter DD. cum *Covarr. et Salm. cap.* 3. *n.* 76. Potest tamen Judex examen alteri digno committere, prout *Salmant. ibidem* dicunt constare ex praxi omnium Tribunalium, si Judex sit impeditus, vel si testes non possint ob senectutem, vel paupertatem Judicem adire, ut patet ex *c. Si qui Test.* In causis verò criminalibus ipse Judex examen solet excipere, ex *Auth. de Testib.* §. *Hæc omnia.*

Testis interrogandus est de sua ætate, nomine, cognomine, et conditione : interrogandus inde per articulos de facto, et ejus circumstantiis, nempè de loco, tempore, de aliis personis adstantibus ad factum : item de ratione suæ notitiæ, præsertim in causa criminali. Vide *Salm. n.* 78. Item debent scribi verba testis, prout ipse profert. Item cavendum, ne testis sciat depositionem ab alio teste factam. *Salm. n.* 80.

Testi deprehenso in aliquibus falsum dixisse, in aliis non est credendum; *Salm. n.* 82. Depositio demum debet denuo ante testem legi, et ab eo ratificari, et in ratificatione notandum est id quod à teste additur, vel mutatur. Et in fine Secretarius scribere debet : « Quæ omnia affirmavit verissima esse juramento, quod præstitit ; » et, cùm omnia, quæ deposuit, lecta ei fuissent de verbo ad ver- » bum, illa ratificavit, propriaque manu subscripsit. » Et in fine depositionis cujuslibet testis, Judex, testis, et Secretarius se subscribere debent. Et, si testis scribere nesciat, signet crucem, et alius pro ipso subscribat, et Secretarius ibidem hoc notet. Sic autem ratificata depositione, nulla ampliùs habenda est ratio de iis quæ testis aliter postea dicat, etiam in articulo mortis, ut dicunt *Bald. Felin. et Men.* Vide *Salm. n.* 83 *et* 92.

Facta autem Rei citatione, vel ore tenus vel realiter per incarcerationem Rei, vel per edictum, si Reus fugerit, ac lite sic contestata (quod certè est necessarium ad essentiam processûs) iterum repetendi sunt testes cum juramento, excepto casu, quo procedatur in Reum absentem, ut contumacem ; vel si testes, qui deposuerant, defuncti sint, vel si Judex procedat ex Officio, et non ad instantiam partis. Ita communiter DD. apud *Salm. ex n.* 85. Licèt *Rodr. Suar. Lez. etc. ib. n.* 88. teneant in causis Religiosorum hanc ratificationem non requiri. In hac autem ratificatione magis credendum est Tabellioni, qui depositionem scripsit, quàm testi asserenti aliud deposuisse, quàm scriptum est. Ita *Covar. Bald. etc.* apud *Salm. n.* 92.

DUBIUM VII.

DE REO.

ARTICULUS I.

An, et quando Reus teneatur fateri veritatem.

272. Quid respondere potest Reus non legitimè interrogatus? — **273.** Quando Reus non tenebitur crimen fateri? — **274.** An teneatur Reus crimen fateri cum timore magnæ pœnæ? — **275.** An peccet graviter Reus, qui ad vitanda tormenta falsum crimen sibi imponit? — **276.** Quando autem tenetur Reus suam Confessionem revocare? — **277.** An Reus ad se tuendum possit revelare crimina occulta Testium, aut Accusatoris? Et an peccet graviter, si crimina falsa eis imponat? — **278.** An Reus teneatur revelare complices?

272. — « RESP. 1. Si non interrogetur legitimè, non tenetur » fateri suum crimen, sed potest Judicem eludere vel ambiguis » verbis, vel etiam negando, cum aliqua restrictione, et in bono » sensu, ut mendacium absit. Ratio est, quia tunc Judex non ha- » bet jus interrogandi, aut obligationem imponendi Reo. Ita *Less.* » *t.* 6. *l.* 3. *cap.* 5. *et Bonac. d.* 10. *q.* 3. *p.* 2. * (*Ità Cajet. Azor.* » *Sanch. Ronc. et alii, juxta dicta l.* 3. *n.* 154. *ex D. Th.* 2. 2. » *q.* 69. *art.* 1., qui art. 2. sic ait: *Aliud est veritatem tacere, aliud* » *est falsitatem proponere. Quorum primum in aliquo casu licet;* » *non enim aliquis tenetur omnem veritatem confiteri, sed illam* » *solùm, quam ab eo potest requirere Judex, putà cùm præcessit...* » *probatio semiplena.*) * »

Unde resolves:

273. — « 1. Reus non tenetur fateri crimen suum. 1. Si Judex » non sit legitimus. 2. Si à seipso litis processum inchoet, sine » prævia accusatione, saltem virtuali. 3. Si non præcessit semi- » plena probatio, nec infamia, nec manifesta criminis indicia » extant. Ratio est, quia in his Judex non interrogat legitimè. » *Azor. Fill. Laym. Bon. ll. cc. Card. de Lugo. d.* 40. *n.* 1.

» 2. Nec tenetur, si dubitet, an Judex legitimè interroget: quia » non tenetur parere cum gravi suo damno, nisi constet, Superio- » rem posse præcipere. *Ita Less. Fill. Laym. l. c. Sanch. l.* 6. *Cons.* » 3. *c. d.* 31. *Salas, Card. de Lugo, etc. contra Sylo. Bon. et alios.* » (*Ita absolutè tenent Salm. de Offic. c.* 7. *n.* 3. *cum Sot. Na-* » *varr. et Sanch. Cons. lib.* 6. *cap.* 3. *dub.* 31. *num.* 2. *cum* » *Card. Caj. Nao. Palac. etc.* (*contra Palud. Sylo. et S. Anton.*). » *Ratio, quia reus possidet suam vitam, et famam; unde in dubio* » *habet jus eam servandi, usquedum constet de legitima interro-* » *gatione.*) *

» 3. Judex tenetur Reo manifestare statum causæ, et quæ sint » indicia, quomodo probetur delictum, etc. ut Reo constet, an » legitimè interrogetur, quia non tenebitur respondere, alioqui,

» et seipsum honore, aliisve bonis, quæ bona fide possidet, spo-» liare. *Cajet. Nav. c.* 25. *n.* 43. *C. de Lugo d.* 40. *n.* 1. * (*Idem* » *dicunt Sot. Tol. Less. etc. cum Salmant. ibid. num.* 3. *commu-*» *niter.*) *

» 4. Si reum juridicè quidem interroget Judex, sed nonnisi ex » falsa præsumptione delicti, v. g. an exierit ex tali domo stricto » ense, potest Reus (idem est de teste,) licèt sciat semiplenè » probatum esse, id negare, si exiit quidem, non tamen facto » delicto, sed ob aliam causam: quia, si Judex veritatem sciret, » non posset interrogare. Ita cum *S. Thom. q.* 66. *art.* 1. *Sot.* » *Fag. p.* 8. *cap.* 34. *Dian. p.* 3. *t.* 5. *misc. R.* 66. *C. de Lugo dub.* » 40. *n.* 4. * (Idem dicendum, si quis occidit ob justam suî de-» fensionem; tunc Judici interroganti potest respondere, non » occidisse, hoc est cum culpa: Ita *Sotus, Salon. cum Salm.* » *c.* 6. *n.* 19.) *

274. — « Resp. 2. Etsi communior et verior sententia sit » *S. Th.* 2. 2. *quæst.* 69. si Reus legitimè interrogetur à Judice, » teneri in conscientia apertè veritatem dicere; probabile tamen » est etiam, quod ex *Sylo.* docent *Sa et Less.* non teneri saltem » sub mortali, in causis capitalibus et gravioribus, si sit spes » evadendi, et nullum grave damnum Reip. timeatur. *Tann. q.* 4. » *d.* 5. *Card. de Lugo. d.* 40. *n.* 15. ubi dicit esse sententiam » valde probabilem, et in praxi tutam. Ratio est, quia lex hu-» mana communiter non obligat cum tanto periculo, v. g. mortis; » tum quia inhumanum videtur, ut qui convinci non potest, » teneatur præbere arma contra se, quibus occidatur, aut gra-» vem pœnam, v. g. perpetui carceris, subeat; tum quia non » videtur tam heroïcus actus præcipi posse, *Bon. in* 8. *præc.* » *d.* 10. *q.* 3. *p.* 2. *num.* 17. »

Celebris est hæc quæstio, an teneatur Reus fateri crimen Judici legitimè interroganti, cum timore magnæ pœnæ? Affirmat *prima* sententia cum *S. Th.* 2. 2. *q.* 69. *art.* 1. *ad* 2. *Sot. Less. Sanch. Tol. Sylo. et Salm. de Offic. c.* 7. *n.* 9. qui dicunt hanc probabiliorem et in praxi tenendam, quamvis contrariam vocent probabilem intrinsecè et extrinsecè. Ratio, quia Judex jus habet præcipiendi, quando legitimè interrogat, ut Reus crimen ei revelet; ideoque Reus peccat contra justitiam, si hac in re gravi ei non obediat. *Secunda* tamen sententia, quam satis probabilem etiam intrinsecè puto (quamvis primam censeam probabiliorem) cum *Bus. et Sa, Suar. Fill. Elbel de Jur. n.* 144. *Rodr. Vill. Henr. Peyrin. Fagund. etc.* apud *Salm. n.* 6. et quam probabiliorem censet *Lugo. de Just. D.* 4. *t.* 2. *n.* 15. *in fin.* Hæc sententia negat teneri Reum crimen suum revelare casu, quo damnandus foret ad mortem, aut ad triremes, ad carcerem perpetuum, vel ad amissionem omnium bonorum, vel totius, famæ et honoris. Ratio, quia videtur non adesse hanc duram legem, tanquam humano modo impossibilem, ut quis teneatur quasi ipsemet se condemnare ad gravissimam pœnam, crimen suum confitendo; nisi commune damnum immineat ex reticentia con-

fessionis delicti, putà hæresis, læsæ Majestatis, etc. tunc enim Reus tenetur seipsum prodere, vel saltem socios, quantùm opus est ad commune damnum avertendum, etiamsi ipsi mors imminеat ex revelatione sociorum, ex quibus evadet in judicio convictus. Casu verò quo tale damnum non timetur, cùm lex obligans ad crimen fatendum probabiliter non extet, probabiliter Judex non habet jus veritatem in tali casu exigendi, nec Reus obligationem eam manifestandi; et ideo Reus, amphibologiis crimen celando, contra justitiam non peccat, juxta dicta *l.* 3. *n.* 156. Nec obstat dicere, quòd Reus tunc tenetur damnum illud subire pro bono communi; nam si hæc ratio valeret, Reus ad pœnam damnatus nec etiam posset è carcere fugere; in utroque enim casu viget ratio communis boni, et tamen Reus licitè potest fugere, ut fatentur ipsimet *Salm. cap.* 7. *n.* 57. *cum communi, ex S. Thom.* 2. 2. *q.* 69. *art.* 4. *ad* 2. ubi ait: « Non tenetur (*Reus*) » facere id, unde mors sequatur, quod est manere in loco, unde » ducatur ad mortem. »

Et hoc etiamsi Judex præcipiat, ut non aufugiat, ut pro certo habet *Lugo l. c.*

Omnes autem conveniunt, ut par est, ad dicendum, quòd si Reus sit in bona fide, et censeatur quòd difficile inducetur ad fatendum crimen interrogatus à Judice, Confessarius in sua bona fide eum relinquere debet, ut *Sanch. Dec. l.* 3. *c.* 7. *n.* 8. *Salm. c.* 6. *n.* 24. *etc.*

« Dixi 1. *in capitalibus:* quia aliud est de causis, in quibus » agitur de pœna Ecclesiastica, quæ est medicinalis.

» Dixi 2. *si sit spes evadendi:* quia, absque ea, cessat ratio » celandi veritatem. »

Unde resolves:

« 1. Non semper opus est, juxta dicta Resp. 2. ut Confessarius » Reum urgeat ad crimen fatendum. *C. de Lugo. dist.* 40. *n.* 20.

» 2. Post sententiam latam, Reus non tenetur confiteri crimen, » quod ante injustè negavit, quia, finito judicio, finitur obligatio » Rei. *Laym. loc. cit.* * (*Idem dicunt Sanch. Dec. lib.* 3. *cap.* 7. » *et Salm. c.* 7. *n.* 20. *Idemque dicitur de teste. Vide lib.* 3. » *n.* 155.) * Imò probabile est, nec ante sententiam ad id teneri, » etiamsi adhuc sit in potestate Judicis, donec iterum interro- » getur. *Card. de Lugo d.* 40. *numer.* 17. * (*Ita etiam Sanchez* » *loc cit. num.* 8. *et Salm. num.* 21. *etc. contra Nav. Bann.* » *etc.*) *Ratio, quia justitia legalis non obligat, nisi tunc tantùm,* » *cùm Judex interrogat: nisi Judex tempus ad respondendum* » *præscribat, nempe si præcipiat, ut Reus infra mensem verita-* » *tem dicat, et mensis adhuc duret. His tamen non obstantibus,* » *probabiliùs docent Sotus lib.* 5. *de Just. quæst.* 6. *art.* 12. » *Nav. Sum. cap.* 25. *n.* 36. *item Sayr. et Angles apud Sanch.* » *n.* 7. *qui fatetur communem sententiam. Ratio, quia quandiu sen-* » *tentia pendet, adhuc censetur perdurare præceptum Judicis, ut* » *justum servetur judicium.*

» Resp. 3. Si quis ad evitanda tormenta gravia mentitus, falsum sibi crimen imposuit, per quod sit morte plectendus, non » videtur mortale. Ita contra *Nao.* et alios docet *Angel. Syl.* » *Less. l. 2. c. 11. d. 7. Tan. de. Just. d. 4. q. 4. dub. 5.* Ratio » est, quia non est mentitus perniciosè, cùm non teneatur tantis » tormentis vitam conservare. *Vid. C. de Lugo. l. c.*

275. — Quæritur hîc, an reus ad evitanda gravia tormenta peccet graviter confitendo falsum crimen? *Prima* sententia negat quam tenet cum *Bus. Less. lib. 2. c. 11. n. 4. cum Ang. Sylvest. Tol. et Soto,* et probabilem putat. *Lugo D. 14. n. 174.* Ratio, quia nemo tenetur vitam servare cum tanto cruciatu, qui morte ipsa durior videatur, juxta dicta *lib. 2. num. 372. Secunda* verò sententia probabilior affirmat, et hanc tenent *Mol. Dist. 37. n. 18. et Lugo l. c. cum Nao. et Covarr.* Ratio, quia licèt nemo teneatur tueri vitam adhibendo medium visum ipsa morte durius, nemo tamen potest positivè cooperari suæ injustæ morti, quod est intrinsecè malum, cùm homo non sit dominus suæ vitæ. Unde probabiliùs infert *Molina num. 16 et 18.* contra *Busemb. ut infra,* quòd si causa sit adhuc in eo statu, ut per retractationem possit mors impediri, debet reus se retractare, quia falsa illa confessio pergit influere ad suam injustam mortem, et ideo tenetur causam illam auferre; sicut qui ignem culpabiliter accendit in domo aliena, tenetur etiam cum suo damno illum extinguere. Advertit hîc autem *Lugo n. 187 cum Molina,* quòd etsi à principio peccasset reus confitendo crimen falsum cum infamia alterius, non tenetur postea se revocare ad reparandam alienam infamiam se denuo exponendo ad sustinenda illa gravia tormenta, quia nemo tenetur famam restituere cum tam longe graviore suo damno.

276. — « 1. Talis non tenetur postea crimen revocare, » quamvis ante perjurio confirmasset, si prudenter metuit, ne » ad tormenta revocetur: quia etsi pejeratione graviter peccarit, » hoc jam transiit, et non retractando nemini facit injuriam; » ideoque sufficit coram Deo pœnitere. Vid. *Less. Tann. l. c. et* » *q. 5. d. 4.*

» 2. Si ex illa falsi criminis confessione grave damnum aliis » sequitur, v. g. bonum Reip. aut fama Religionis, vel familiæ » notabiliter læderetur, aut aliqui ideo in hæresim lapsuri essent, » quævis potiùs tormenta perferenda essent. *Tann. l. c. et* » *q. 5. d. 4.*

» 3. Si reus tormentis coactus denunciavit alium innocentem, » tenetur sub mortali ante suam condemnationem, et si tum non » facit, etiam damnationis tempore, revocare, ad quod etiam à » Confessario est obligandus. Ita ex communi *Tol. lib. 5. cap.* » *6. n. 7. Less. cap. ult. dist. 15. Tann. dist. 4. qu. 5. dub. 4.* » *n. 103.* Ubi subjungit. 1. Si quis tamen sequatur, ipsaque praxi » servari advertat, eam sententiam, quæ negat per revocationem » in extremo vitæ factam tolli, vel infirmari denunciationem » ante factam, ut docent *Delrio lib. 5. sect. 5. Valent. dub. 6.* » *qu. 13. part. 4.* is consequenter existimare poterit, denunciantem

» in eo mortis articulo, saltem cum suo incommodo, et sub pec-
» cato mortali, obligatum non esse ad revocationem, quia inu-
» tilis. Ita *Tann. loc. cit.* Licèt ipse rectè censeat, fundamentum
» istius sententiæ minùs esse probabile.

» 4. Monet idem *Tann. n.* 105. cavendum esse Confessario,
» ne vel importunè sæpiùs reo damnato inculcet retractationem
» denunciationis iniquè factæ, vel retractationem factam impru-
» denter, et cum scandalo evulget. »

277. — Quæritur hîc, an reus ad suî defensionem possit revelare crimina occulta testium, vel accusatoris? Et an peccet graviter, si falsa crimina eis imponat? Hîc ante omnia advertenda Propositio 44. damnata ab Innoc. XI quæ dicebat: « Pro-
» babile est non peccare mortaliter, qui imponit alteri falsum
» crimen, ut suam justitiam, et honorem defendat. Et, si hoc
» non est probabile, vix erit opinio probabilis in Theologia. »
Resp. igitur I. Quòd falsum crimen testi vel accusatori opponere, ad suam causam tuendam, illicitum semper est, et culpa gravis. Ita comm. *S. Th.* 2. 2. *q.* 69. *art.* 2. *Sanch. Cons. l.* 6. *c.* 5. *Dub.* 20. *n.* 4. *Sot. Less. et Salm. de Offic. c.* 7. *n.* 27. Et hoc etiamsi accusatus esset verè innocens, et injustè aliàs damnandus esset ad mortem; rationem assignant *Salm. ib.* quia nunquam licet se defendere cum gravi damno proximi innocentis. Sed hæc ratio sic genericè sumpta minimè suadet; nam juxta legem charitatis, cùm vita sit bonum ordinis majoris, quàm sint bona temporalia, potest suam vitam defendere cum jactura bonorum vel famæ alienæ. Et, si ad hoc reus adhibeat mendacium, erit quidem peccatum, sed non plus quàm veniale; quia ratione damni tenetur tunc proximus damnum suæ famæ sufferre, ad servandam vitam innocentis in extrema necessitate constituti. Ratio quam puto magis in hoc casu valere, est, tum quia injusta læsio famæ alienæ vel non est unicum medium ad tuendam vitam rei, vel facilè est obnoxium periculo hallucinationis; tum quia mendacia gravia in judicio dicere est contra bonum commune, cùm sit pervertere omnem justitiæ ordinem, et ideo illud quisque præferre debet privato bono etiam propriæ vitæ.

Resp. II. Quòd opponere crimen verum, sed occultum testis, vel accusatoris, licitum est reo, ut *Sanch. loc. cit. n.* 1. *Ronc. cap.* 2. *q.* 4. *Salm. n.* 30. *Viva in d. prop.* 4. *n.* 12. *et Milante Ex* 24. Vide *victa. l.* 2. *n.* 969. Dummodo hoc sit absolutè necessarium ad suæ innocentiæ defensionem; item dummodo aliàs reus non leve, sed grave damnum sit passurus, licèt majus damnum eveniat accusatori, vel testi, ut ait *Sanch. l. c. n.* 4.

Sed quid, si reus commisit crimen, sed occultè, ita ut nullo modo probari possit, utrùm tunc possit dicere, accusatorem mentitum fuisse; vel possit opponere crimen illius occultum? Affirmat *Corella* in expositione *Prop.* 44. damnatæ ab Innocentio XI. ut supra, et probabile rectè putant *Salm. d. cap.* 6. *n.* 35. *et Roncaglia cap.* 2. *qu.* 6. Quia accusans reum de crimine omnino occulto, censetur in jure, ac si de crimine falso accusaret,

et calumniam afferret, ut dicit *Glossa in c. Cum dilectus, De Calumn.* his verbis : « Si renuncians non probat, quod intendit, » calumniari præsumitur. » Et ob eamdem rationem dicunt *Sanch. Cons. lib.* 6. *c.* 5. *dub.* 20. *nu.* 1. *et Salm. cap.* 7. *n.* 30. casu quo crimen rei est occultum, et nequit plenè probari, posse eum revelare delictum occultum testis ad suî defensionem ; modò tamen (addunt) testis sponte deponat, et non coactus ; sed id admittunt *Milante, ac Viva in d. prop.* 44. Innoc. XI. *n.* 12. et expressiùs *Lugo. D.* 90. *n.* 23. etiamsi testis sit coactus ad deponendum ; juxta enim communem D D. sententiam traditam à *D. Thom.* 2. 2. *qu.* 73. *art.* 2. et relatam *lib.* 3. *n.* 969. (quam rogo ut relegas) nemo tenetur cum suo gravi damno famam proximi servare.

278. — « Quæres, An reus teneatur revelare complices?

» Resp. 1. Si omnino occulti sint, nec aliis indiciis, aut testi- » moniis convinci possint, non potest, nec tenetur : si tamen vi » tormentorum coactus prodat, ordinariè non peccabit, *Less. l. c. et Laym. l.* 3. *t.* 5. *c.* 5.

« Resp. 2. Si crimen sit exceptum, tenetur etiam non rogatus : » ideoque, si nolit, secundùm *Nav.* non erit absolvendus.

ARTICULUS II.

Quid liceat Reo circa fugam pœnæ.

279. An liceat reo injustè damnato vim vi repellere, aut positivè resistere? — **280.** An reus, qui verè deliquit, possit fugere è carcere? — **281.** An damnatus ad mortem teneatur fugere si possit? — **282.** An reo ad fugiendum liceat decipere custodes, et effringere carcerem? Et an tunc teneatur ad damnum carceris fracti? — **283.** An liceat aliis Reum adjuvare ad fugiendum, aut ad carcerem effringendum? — **284.** An damnatus, ut fame pereat, teneatur sumere cibum oblatum? — **285.** An, et quando liceat Reo appellare?

279. — « Resp. Quando sententia est materialiter injusta, » lata tamen secundùm allegata, et probata : etsi in conscientia » non obliget, non potest reus Judici positivè resistere, tum ob » scandalum, tum quia tali casu Judex habet jus sententiam exe- » quendi, et ad id tenetur. Ita communiter *Less. Sanch. contra* » *Vict. Bon. C. de Lugo d.* 4. *num.* 39. Dixi, *positivè :* quia reo, » etiamsi verè reus sit, licèt ante, et post sententiam (quoad » mortem, vel pœnam morti æquivalentem, v. g. perpetuum » carcerem) fugere. Ratio est, quia quilibet tam magnum jus » habet ad vitæ suæ conservationem, ut nulla potestas humana » obligare possit ad eam non conservandam, si spes commoda » ostendatur : nisi tamen bonum publicum aliud postulet. *Less.* » *l.* 2. *c.* 31. *d.* 5.

Sed clariùs distinguendum, et dicendum I. Si reus est damnatus injustè, non solùm secundùm rei veritatem, sed etiam secun-

dùm allegata, et probata, non potest quidem vim vi repellere, occidendo, vulnerando, etc. Proscripta enim fuit *Prop.* 18. ab Alexandro VII, quæ dicebat : « Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem, à quo iniqua certè imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare. »

Ratio hujus est, quia, cùm facilè rei sibi persuadere possint injustè esse damnatos, si eis occidere permitteretur, quamplura homicidia cum communi damno acciderent : ideo ratione periculi facilis hallucinationis, fuit præfata Propositio justè damnata.

Potest tamen tunc reus licitè non solùm fugere, sed positivè resistere, v. gr. satellites pellendo, vel eos etiam armis terrendo, ut è manibus eorum se eripiat. Ita *S. Th.* 2. 2. *q.* 69. *art.* 4. *Ronc. de* 8. *Pr. c.* 2. *q.* 7. *Salm. c.* 7. *n.* 51. Modò (ut iidem AA. advertunt) ex hoc non oriatur publicum scandalum, et pertubatio.

Dicendum II. è converso, quòd, si sententia est omnino justa, quia verè crimen reus patravit, et satis fuit probatum : tunc non licet ei positivè resistere, ut docet *S. Th. ib. cum Bus. hîc Salm. n.* 50. *et aliis communiter.* Ratio, quia sententia, cùm sit justa reum ad obediendum obligat, ut ait *S. Th.*

280. — Sed quæritur hîc I. An reus, qui verè deliquit, possit à carcere fugere ? Affirmatur 1. Si reus nondum ad pœnam sit sententia damnatus : quia nemo ante sententiam tenetur solvere pœnam, ut *Ronc. c.* 2. *q.* 8. *Salm. c.* 7. *n.* 53. *cum Sayr. Salon.* Affirmatur 2. Si quis sit damnatus ad mortem, aut ad aliam gravem pœnam, ut infra, modò illi carcer non sit assignatus ad pœnam, sed ad custodiam, ut docent *S. Th.* 2. 2. *q.* 69. *art.* 4 *ad* 2. *Caj. Sot. Tol. Sa. Bus. hîc Ronc. l. c. et Salm. n.* 57. *cum communi.* Ratio, quia sententia non damnat reum ad non fugiendum, sed tantùm ad non resistendum ministris, cùm sententiam exequuntur. Idem autem, quod de pœna mortis, dicunt de pœna mutilationis, et flagellorum *Salm. Ronc. l. c.* Et idem de pœna triremium dicunt *Lugo. Disp.* 40. *sect* 4. *et Ronc.*

Si verò carcer sit jam per sententiam assignatus ad pœnam, etiam perpetuò, tunc negandum reo licere e carcere fugere, quia in executione sententiæ justæ tenetur utique reus obedire. Ita *Navar. Sylv. Caj. etc. cum. Salm. c.* 6. *n.* 54. *et Ronc. l. c. cum comm. contra Bus.* Excipiunt tamen aliqui, si in carcere non dentur ei necessaria ad sustentationem, ut *Salm. ibid.* Vel si carcer esset nimis tristis, quia videtur supra vires humanas aliquem obligari ad se non liberandum, cùm possit, sine vi et resistentia à pœna valde dura. Ita *Bon. cum Pal.* Confirmat hoc illud, quod dicit *S. Th.* 2. 2. *q.* 69. *art.* 4 *ad* 2. quòd damnatus, ut fame pereat, licitè cibum sumit. Eadem ratione probabiliter à *Lugo, Sanch. et Nav. cum Salm. c.* 7. *n.* 60. *in fin.* (*contra Sayr.*) excusantur damnati ad triremes, si fugiant è carcere : et etiam ab ipsis triremibus, ut tanquam probabiliùs tenent *Sanchez Dec. l.* 6. *c.* 8. *n.* 16. *et Lugo, Less. Bann. Led. Card. Nav. cum Salm. et Ronc. l. c.* (*contra Vasq. et alios.*) Item probabiliter

Salm. et Ronc. ibid. cum Navar. Salon, Lop. etc. excusant debitorem damnatum ad carcerem donec solvat, si fugiat, sperans facturum solutionem, quam in carcere exequi non posset.

281. — Quær. hîc II. An reus justè damnatus ad mortem teneatur fugere è carcere, si possit. *Prima* sententia affirmat, quia aliàs videtur esse suî ipsius homicida. Ita *Imola, et Felin. apud Salm. c. 7. n. 61.* et asserunt sic colligi ex *S. Thom.* qui *2. 2. q. 69. art. 4. ad 2.* dicit, quòd justè damnatus ad mortem « non » tenetur facere id, unde mors sequatur, quod est manere in loco, » unde ducatur ad mortem. » Quamvis hanc sententiam probabilem vocent *Salm. c. 7. n. 63.* longè veriorem tamen, et tenendam puto *secundam* sententiam, quæ docet tam detentum in carcere pro crimine capitali, quàm justè damnatum ad mortem, fugere non teneri, ut dicunt *Sylv. Sot. Sa, et plures cum Salm. c. 7. n. 63.* Ratio, quia, quamvis Reus non possit facere actum immediatè tendentem ad mortem, ut sua mutilare membra, è furca se dejicere, venenum potare, etc., licent tamen ei actus mediati, ut ascendere scalam furcæ, extendere collum ad patibulum, et sic in carcere manere; maximè, si justum finem habeat, ut crimini satisfaciat, ut sua punitio aliis ad exemplum prosit, et sic intelligendus est *S. Thom.* ut supra, qui non dicit Reum fugere teneri, sed tantùm non teneri in carcere manere, cùm fugere possit.

Sed doctrinæ, quæ usque adhuc relatæ sunt, loquuntur in casu, quo sententia fuit omnino justa, vel injusta. At remanet dubium à *Salm.* non satis distinctum, videlicet quid dicendum si sententia fuit tantùm materialiter justa, nempe tantùm justa secundùm allegata, et probata, sed non secundùm veritatem, quia revera damnatus esset innocens; an tunc ipse posset ad pœnam vitandam, non solùm fugere è carcere; sed etiam positivè resistere? Negat *Bus.* et videntur assentire *Salm. n. 51.* dicendo, quòd Reus tenetur obedire sententiæ justæ secundùm probata. Attamen *Ronc. l. c. cap. 2. q. 7. et Lugo D. 40. n. 29.* sat probabiliter dicunt, quòd in hoc casu bene posset Reus positivè se defendere; quia præsumptio debet cedere veritati, et ipsa innocentia tunc ad defensionem jus præbet: modò ex ea non oriatur publicum scandalum, et perturbatio, ut supra diximus cum *S. Thom. et aliis sup.*

« 1. Regulariter Reo licet fugere, etiamsi custos carceris gra» ve damnum inde passurus sit (saltem nisi juraverit se man» surum), quia utitur suo jure, et nulli facit injuriam. *Fill. t. 40.* » *c. 4. n. 274. Azor. Less. d. 5. n. 31.*, nisi tamen charitas aliud » suadeat, ob damnum custodis præponderans. Vide *Bonac. d. 10.* » *q. 3. p. 2. n. 13.*

« 2. Multò magis licet fugere, ne capiatur; vel etiam à mi» nistro apprehendente se excutere; non tamen illi vim inferre, » vulnerando, percutiendo, etc. *ibid. et Regin. l. 24. n. 4.*

282. — « 3. Licet etiam, saltem in foro conscientiæ, cus» todes (*præcisa vi, et injuria*) decipere, tradendo v. g. cibum,

» et potum, ut sopiantur, vel procurando, ut absint; item vin-
» cula, et carceres effringere, quia, cùm finis est licitus, etiam
» media sunt licita. Et licèt alii captivi per effractum parietem
» simul elabantur, non tenebitur de damno; quia tantùm est
» ejus causa per accidens, cùm jure suo utatur. Nec refert,
» quòd leges, et magistratus quidam tales effractores graviter
» puniant; id enim fit, quòd vel contrariam sententiam sequan-
» tur, vel ex præsumptione, quòd vim intulerint custodibus, vel
» quòd propter bonum Reipub. ea pœna statuta sit. *Fill. l. c.*
» *Tan. d. 4. q. 4. dub.* 5. ex aliis multis. Vide *Card. de Lug.*
» *d. 40. sect. 4.*

Idem (id est quòd liceat effringere carceres) probabiliùs sentiunt cum *Bus. Caj. Sot. Val. Nav. Tol. Less. Lugo*, *Sa*, et quamplures cum *Salm. c.* 6. *n.* 67. *et Ronc. c.* 2. *q.* 8. *Resp.* 3. contra *Covar. Sylo. Tab. etc.* An autem tunc Reus teneatur reficere damnum illatum in carcerem, ferra, vel parietes frangendo, etc. Affirmant *Less. Cajet. cum Salm. n.* 78. Sed probabile est oppositum cum *Salm. n.* 77. *Bann. Val. Sayr.* Quia illud damnum evenit per accidens: cæterùm, qui habet jus ad suam vitam tuendam, habet etiam jus ad dammum alteri inferendum in bonis, si pro defensione vitæ opus sit dammum illud inferre.

Consentiunt etiam cum *Bus. Salm. c.* 7. *n.* 75. *et Ronc. c.* 2. *q.* 8. *R.* 5. in dicendo, quòd liceat Reo decipere custodem, ut possit fugere, modò tamen (addunt) tales actus et verba adhibeat, ut possit custos fraudem agnoscere. Secus tamen si custos advertere nequeat, quia tunc nullo modo dici potest, quòd custos sciens et volens dammum ex fuga illi obveniens patiatur. Ita *Salm.* quorum authoritati obsequium servo; sed non valeo intelligere, cur Reo, cui licitum est fugere, non liceat etiam artes adhibere ad fugiendum (dummodo mendacia non adhibeat), etiamsi illas custos non possit advertere, et ex fuga dammum ei sit obventurum, cùm Reus tunc utatur jure suo, et dammum custodi per accidens eveniat. Favet mihi doctrina, quam cum *Busemb.* et pluribus tenent iidem *Salm. c.* 7. *n.* 67., nempe quòd damnatus ad mortem bene potest effringere carceres ad fugiendum; licèt ex fuga dammum obveniat custodibus; ut expressè docet *Cajet. apud Salmantic. num.* 77. Ratio, quia tunc Reus dat operam rei licitæ.

Asserunt autem *Ronc. l. c. et Salm. n.* 64. *cum Tamb. Ang. etc.* bene licitum esse Reo carceris custodem corrumpere pecuniis; quia, ut dicunt, Reus jus habet ad suam vitam servandam, et nullum præceptum adest id prohibens. Sed huic doctrinæ nec etiam possum acquiescere; nam, licèt quisque jus habeat ad vitam, nemo tamen potest alterum inducere ad faciendam actionem intrinsecè malam; actio autem custodis, si ostium Reo aperiat ad fugiendum, certè est intrinsecè mala, cùm peccet contra suum Officium; nescio igitur, quomodo possit ad illam custos positivè induci.

283. — « *4.* Illis, qui non sunt ministri justitiæ, licet non so-» lùm consilio juvare Reum, ut fugiat, sed etiam suppeditatis » instrumentis, v. g. funibus, lima, etc. quia finem alteri licitum » illi suadere, et ad eumdem media proponere licet. *Less. l. c. t.* 6. » *n.* 40. *Tann. l. c. Sylo. Turr. Vasq.* * (*Ita etiam probabiliter* » *tenent Caj. Less. Sanch. Lugo, Sa, etc. cum Salm. c.* 7. *n.* 72. » *et Ronc. q.* 8. *R.* 4. *contra Sot. Syl. Tab. Val., etc. apud Salm.* » *et contra Elbel de Hom. num.* 17. *Rectè verò limitant Ronc. ibid.* » *et Salm. n.* 75. *cum Lugo, si fuga Rei esset perniciosa Reipu-* » *blicæ, putà si Reus esset grassator viarum, aut similis.*) *

« 5. Non tamen licet juvare in effractione carceris, ut habet » communis, * (*cum Ronc. l. c.*) * tum quia executio ipsa ef-» fractionis soli Reo licita est, propter jus vitæ conservandæ; » tum ne alioqui omnis securitas carceris pereat : *Less. l. c.* » *Bonac. d. q.* 10. *p.* 1. »

284. — Quæritur hîc I. An damnatus, ut fame pereat, teneatur cibum sumere, si ei offeratur ? Certum est, quòd potest, ut docet *S. Th.* 2. 2. *quæst.* 69. *art.* 4. *ad* 2. *cum communi.* Alii tamen dicunt, etiam sumere teneri, quia quilibet debet suam vitam servare omni licito modo, quo potest. Ita *Cajet. Bann. Covarr. etc. cum Salm. c.* 2. *n.* 80. et his consentit *Lugo*, *D.* 20. *n.* 30. qui tamen admittit posse Reum semel vel iterum respuere cibum clam oblatum. Sed probabiliùs non tenetur, quia aliud est vitam positivè perdere, aliud vitam negativè non conservare; hoc enim licitum est Reo ex recto motivo justitiæ, ut pœnam subeat sui criminis, sicut potest non fugere, cùm possit, ut diximus. Ita *Ronc. l. c. cum Sayr. Sot. Tab. Major. apud Salm. n.* 81. qui satis probabile vocant : et oppositum censendo probabilius, non sibi conveniunt, cùm in *eod. tr. de Rest. c.* 2. *n.* 34. teneant, bene posse aliquem in naufragio cedere tabulam amico, ob eamdem rationem nostram, quia hoc non est directè se necare, sed vitam non tueri, quod ex causa honesta licitum est.

Quæritur II. An liceat aliis cibos Reo subministrare ? Respondetur ex communi DD. hoc licere omnibus, præterquam ministris; sed nemo ad id tenetur, quia, eo ipso quòd quis ad fame pereundum damnatur, privatur jure, ut sibi ab aliis in extrema necessitate succurratur. Ita *S Thom.* 2. 2. *quæst.* 31. *a.* 2. *ad* 3. *Caj. Sot. Sa, etc. cum Salm. c.* 7. *n.* 84 *et* 85. An autem Reus ex præcepto Judicis possit ipse se occidere ? Duplex est probabilis sententia. Vide dicta *de* 5. *Præc. l.* 3. *n.* 369.

285. — Quæres, an Reo liceat appellare ?

« Resp. Si sciat sententiam esse justam, et justè processum esse, » non licet (*licet tamen supplicare*); quia id esset Judici ca-» lumniam imponere. Imò injustè appellans tenetur de damno. » Si verò putet sententiam iniquam esse, aut injustè processum » esse, aut si diversæ sint opiniones, potest appellare. V. *Trull.* » *l. c. n.* 100. »

Pro majori intelligentia dicimus licere quidem Reo ad Judicem supremum appellare, non solùm si sententia inferioris fue-

rit injusta, sed etiam si secundùm allegata fuerit justa, at Reus habeat pro se novas probationes. *Salm. c. 7. n. 38. cum Navarr.* Secus tamen, si sententia lata fuerit omnino justa, nec oppositum probari possit. *Salm. num. 42.*

Quid, si justitia sententiæ latæ sit dubia? Resp. in causa criminali, et capitali potest profectò Reus appellare ad Judicem Superiorem, ut *Salm. Sot. Bann. Salm. c. 7. n. 57.* Et hoc etiamsi, jus Rei sit minùs probabile, quia dicunt DD. citati cum *Corella, Lumbier, Torrecill. et Fulguera apud Salm. n. 48.* quòd, existente pro Reo opinione probabili, licèt minùs probabili, pro ipso est judicandum, ex regula juris *in 6. Cùm sunt partium jura obscura, potiùs Reo, quàm Actori est favendum.* Vide dicta n. 210.

Secus autem dicendum in causa civili, quando certè jus contra Reum minùs probabile est; quia tunc Superior, si juxta opinionem minùs probabilem pro Reo judicabit, certè iniquè aget, ex Prop. damnata ab Innoc. XI, ut *Salm. c. 7. n. 46.* Sed quid, si dubium sit, an Judex Superior justè laturus sit sententiam pro Reo? In tali casu probabiliter *Salm. n. 48. cum Bus.* dicunt posse Reum appellare, etiam in causa civili; quia, cùm mentes hominum sint diversæ, fortè opinio, quam Judex inferior minùs probabilem sensuerit, Superiori probabilior apparebit, et hoc experiri non sine justa causa licitè potest Reus, cùm jus probabile jam pro se habeat; et ita esse praxis videtur omnium appellantium.

DUBIUM VIII.

Quomodo Confessario agendum cum Reo.

286. — « Resp. observanda sequentia: 1. Instruat eum, quòd » quæ secum in foro conscientiæ agit, cum Judicibus non com- » municentur, ideoque sive sit nocens, sive innocens, id ei nec » prodesse, nec obesse possit. Ratio, quia aliàs multi conantur » se falsò probare innocentes, ut à Confessario juventur: alii » contra falsò se innocentes dicunt, quòd timeant, ne Confes- » sarius conferat cum Judicibus, ipsique revocentur ad torturam. » Unde expedit: 1. Ut non temerè evulget Confessarius accepta » extra confessionem. 2. Ut ad confessionem sacramentalem reum « non admittat, nisi postquam in foro profano res sunt liquidæ; » vix enim adigi poterit, ut omnia fateatur ob timorem, ne vel » deferatur, vel cogatur eadem fateri Judici; ante tamen de con- » tritione agendum est. *Delrio l. 6 c. 1. s. 3. Tann. d. 4. q. 5.* » *dub. 4.*

« 2. Ne cogat importunis modis reos, ut se tales fateantur: » tum quia verè quidam rei non sunt, et victi illa importunitate, » ne moriantur incommunicati, vel à Confessario in extremis » deserantur, confitentur sacrilegè; tum quia frustra est con- » fessio, nisi fiat ex contritione, et vera ad Deum conversione; de » hac ergo laboret, et sequetur bona confessio, non autem contra. » *Tan. loc. cit.*

« 3. Caveat ne coram reo censuret modum procedendi judi-
» cialem : proindeque communiter non admittat querelas de in-
» juria facta, cùm non sit Confessarii ea judicare, sed ad pœni-
» tentiam disponere.

« 4. Etsi quidam auctores permittant judici uti dolis bonis ad
» crimen eliciendum, non tamen id licet Confessario ne minis-
» terium ejus infametur.

« 5. Non licet secundùm Concilium Antiochenum, *c.* 33. *et*
» 35. *Non licet*, palam interesse tormentis, aut suggerere modum
» torquendi, nisi mitiorem. *Vide Tann. d.* 4. *q. ult. d.* 5. *n.* 128.

« 6. Expedit habere cognita indicia, et probationes deprehen-
» sas in judicio, ipsumque modum processûs, ut et prudentiùs
» possit in suo foro agere, et judicem, sicubi opus, prudenter
» admonere.

287. — « 7. In confessione examinet. 1. An consortes criminis
» prodiderit (Si secundùm supradicta tenebatur) et quidem si falsò
» alios infamarit, inducat ad revocationem, etiam cum periculo
» torturæ. *V. Tann. d.* 4. *q.* 3. *d.* 4. *n.* 103. *et dicta dubio*
» *superiore.* 2. Si saga sit, quo tempore, qua occasione in magiam
» sit lapsa, ut si postea neget, convinci possit in eodem foro.
» 3. In qualitatem superstitionis, an ex animo Christianæ fidei
» renuntiaverit, dæmonem adoraverit, falsa de Deo et æternitate
» senserit, rebus sacris abusa sit, hominibus nocuerit, præser-
» tim conjunctis, ut marito, liberis, et an alios seduxerit. Item
» de peccatis carnalibus. Denique confessæ aperiat fraudes dæ-
» monis, instruatque, quomodo iis deinceps occurrendum, atque
» inter cætera suadeat fidei professionem, et frequentem Symboli
» repetitionem.

288. — « 8. Sæpe non expedit post supplicium judici signifi-
» care, reum in extremis denuntiationes revocasse, tum quia
» Judices id parvi faciunt (quàm rectè, vide apud *Laym. et*
» *Tann. l. c.*); tum quia frangit sigillum Sacramentale, si non
» petita licentia, innocentiam denuntiati evulget, cùm eo ipso
» revelet peccatum denuntiantis. Quare, si aliquando Judicem
» monere expediat, rogandus est reus, ut id extra confessionem,
» et coram testibus dicat eo fine ut Judex moneatur.

289. — « 9. Si alicujus innocentiam ex confessione colligeret
» (quod etsi difficile, non tamen impossibile esse docet *Tanner.*
» *dist.* 4. *qu.* 5. *dub.* 5. *n.* 85.), id Judici aperire, ac pro reo
» intercedere, periculosum est : quia post publicatam rei confes-
» sionem, ei non credetur : tum quia, si plures audiat, hoc ipso
» aliorum nocentiam de illis tacendo videtur confirmare, cum
» fractione sigilli ; tum quia si rei cognoscant eum pro innocen-
» tibus intercedere, occasionem arripient ei callidè sua facinora
» celandi. *Vide Laym. l.* 3. *t.* 6. *c.* 5. *Tann. d.* 4. *q.* 5. *p.* 4. *n.* 65.

290. — « 10. Etsi pro reis, etiam justè damnatis, intercedere
» aliquando possit, maximè apud Magistratum supremum, juxta
» Scripturam. *Prov.* 24. *Erue eos*, valde tamen prudenter, et
» moderatè id faciendum, quia relaxatio potest esse illicita, ju-

» dexque (non tamen Confessarius, nisi ea præviderit) fieri reus » malorum omnium, quæ ex liberatione sequuntur; imò et ipsi » imputabuntur, cùm ex Officio debuerit impedire. Vide *Bonac* » *in* 8. *Præc. d.* 10. *qu.* 2. *et* 3. *Tann. de just. dub.* 4. *qu.* 5. *d.* 4.

DUBIUM IX.

Quæ obligatio Medicorum, et Pharmacopœorum, et Chirurgorum?

291. — « Resp. Tenentur ii in primis, quando tale Officium » petunt, vel suscipiunt, sub gravi obligatione sufficientem ha- » bere scientiam, sive peritiam. *Nav. c.* 25. *n.* 60. *Anton. Carden.* » *de Lugod.* 26. *n.* 1. Deinde in curandis infirmis servare sequen- » tes regulas: I. Ordinariè debent sequi opiniones Medicorum » securas, et tutas. Ratio est, periculum, et damnum proximi. » Ita *Bon. Laym. Sanch.* 1. *mor. c.* 9. II. Quando certum aliquod » est pharmacum, quod nimirum certò infirmis profuturum est, » tenentur illud adhibere, omisso eo, de quo dubitatur, quia » aliàs imprudenter proximum in periculo relinquerent. III. Si » non sint certa pharmaca, debent adhibere probabiliora, tum » quia alioqui salutem proximi in discrimen adducerent: tum quia » tenentur fungi officio, quantùm possunt, cum minimo proximi » periculo, et damno. IV. Quando nulla est spes de salute infirmi, » nec adest remedium nisi dubium, de quo scilicet dubitatur, num » profuturum, an nociturum sit, possunt, imò debent illud adhibere. » Ratio est quia sic infirmi negotium utiliter geritur, et si mors » sequatur, ipsis non imputabitur, cùm aliàs spem vitæ non » habeat. *Laym. l.* 1. *tr.* 1. *c.* 5. *Fill. n.* 152. *Bonac. de pecc.* » *d.* 2. *qu.* 4. *p.* 9. * (*Est probabile, juxta dicta l.* 1. *n.* 46.)*

Unde resolves:

« 1. Medicus peccat. 1. Si absque sufficienti peritia gravem » morbum curare tentet. 2. Si occurrenti gravi, et insolito morbo, » speciali studio operam non impendat. 3. Si det pharmacum infir- » mo quod probabiliùs creditur nociturum, quàm profuturum. 4. Si » medicamenta inexplorata explorandi gratia adhibeat, præsertim » quando de iis non est opinio probabilis, et habet medicamenta » probabiliter utilia. 5. Si non bene perspecta morbi natura, » temere adhibeat remedia dubia, vel periculosa, præsertim cum » discrimine vitæ, vel gravis læsionis. 6. Si, agnito ægroti peri- » culo, opportunè non adsit, aut necessariam curationem negli- » gat, aut medicos alios adhiberi non permittat. 7. Si aliquid » suadeat Dei honori, vel præcepto contrarium, v. g. incantatio- » nem, pollutionem, superstitionem, etc. 8. Si facilè et sine » necessitate à jejunio absolvat, carnium esum permittat. 9. Si » ægrotantem pauperem in periculo constitutum contemnat. » *V. Bon. l. c. Nav. c.* 15. *Azor.* 1. *p. l.* 2. *c.* 17. *q.* 11. *Escob.* » *l.* 2. *E.* 3. *c.* 9. * (*Rectè hinc dicit Croix l.* 4. *n.* 1534. *peccare*

» *Medicum, qui omittit medicinas gratis præscribere pauperibus* » *in gravi periculo constitutis.*)*

« 2. Pharmacopola peccat 1. Si rudis et ignarus munus exer- » ceat. 2. Si sine arte, vel diligentia medicamenta conficiat. 3. Si » melle in potionibus pro saccharo utatur. 4. Si unum medica- » mentum pro alio (nisi tamen esset æquè bonum, et non mi- » noris pretii) contra medici præscriptum, cum gravis damni » periculo porrigat. * (*Vide dicta de contractibus, l.* 3. *n.* 821.) » * Vide *Salas. d.* 34. 5. Si medicamenta ad non pariendum, » vel ad fœtum expellendum vendat. 6. Si pharmaca vendat » inutilia, etc. *V. Escob. l. c.*

DUBIUM X.

Quæ obligationes Mercatorum, Opificum, et cæterorum sæcularium.

« Resp. Eæ patent ex dictis de septimo præcepto; ex quibus » resolves :

292. — « 1. Mercator peccat 1. Si venenum, vel alia prohi- » bita vendat, cum suspicione pravi usûs * (*Vide dicta l.* 2. » *n.*72.)* 2. Si paratus sit quodcumque pretium, etiam injustum, » ab emptore accipere . 3. Si rem cariùs, quàm supremo pretio » vendat, ob dilatam solutionem. 4. Si mercium defectum gravem » occultum non aperiat : pondus, et mensuram imminuat. 5. Si » in emptorum injuriam monopolium injustum instituat, merces » omnes unius generis sibi comparet, immoderato quæstu pro libi- » to vendendas. 6. Si merces ab eo , qui non novit, emat pretio » minore, vel cariore vendat ignoranti. 7. Si merces veteres et » inutiles novis admisceat, et vendat eodem pretio utrasque. 8. Si » justa tributa defraudet. 9. Si tempore debito, cùm possit, non » solvat creditoribus, cum gravi eorum damno. 10. Si mercibus » solvat, quod pecunia debet contra creditoris voluntatem. 11. Si » diebus festis publicè emat, vel vendat contra consuetudinem » permissam. 12. Si juret falsò, se tanto pretio merces com- » parasse. 13. Si contractum ineat quemcumque, dubitans de » ejus justitia. 14. Si emat res furtivas, etc. *V. Escob. tom.* 2. » *E.* 2. *cap.* 12.* (*Vide dicta de Restitutione, lib.* 3. *num.* » 599.)*

« 2. Bibliopola peccat. 1. Si vendat libros prohibitos, vel las- » civos. 2. Si librum defectu laborantem vendat pro integro, etc. » Vide *Esc. cap.* 13.

« 3. Argentarius, sive aurifaber peccat 1. Si æs pro auro, » vel argento vendat. Si auro, vel argento plus æris misceat, » quàm ars requirit, et emptoribus mixtionem non significet, » neque minuat pretium. 3. Si ex rebus furtivis aliquid emat » mala fide. 4. Si communem lapillum pro pretioso vendat, vel » pretiosum pro vili emat, etc.

« 4. Sartor, sutor, et cæteri opifices peccant 1. Si jurent se » tali die opus perfecturos, quod sciunt, vel dubitant non futu- » rum. 2. Si plus materiæ exigant, quàm ad opus sit necessa- » rium; aut partes alicujus momenti, quæ supersunt, retineant, » sine voluntate domini. 3. Si diem festum sine gravi causa » violent, per se, vel per suos famulos. Vide *Escob. lib.* 1. » *cap.* 13. »

LIBER QUINTUS.

DE RATIONE COGNOSCENDI ET DISCERNENDI PECCATA.

TRACTATUS PRÆAMBULUS.

DE ACTIBUS HUMANIS IN GENERE.

Mens mihi non est, benevole Lector, scribens de morali Theologia, quæ tota ad praxim est dirigenda; Tractatum de Actibus humanis tibi exhibere Scholasticis quæstionibus refertum; sed potiùs tuæ, animarumque saluti consulere cupiens, ea tantùm seligere cogito, quæ in hac materia magis utilia, quæque scitu necessaria ad praxim existimantur. Nonne, si secus facerem, et ego oleum operamque in elucubrando perderem, et tu frustra tempus tereres in hujusmodi inutilia legendo? Ne igitur, quæso, Tractatum hunc omnibus pene numeris absolutum à me expectes, quem utiliora, et adhuc satis implicata manent. Hanc tamen maximam adhibui diligentiam, ut doctrinas seligerem, quibus prodesse, non obesse valeam animarum profectui. Hinc est, quòd non recedendum puto à sana Doctoris Angelici doctrina, ubi haberi potest; ipso enim duce, in rebus Theologicis inoffenso pede ambulatur. Sit igitur

ARTICULUS I.

De Natura, ac multiplici Actuum humanorum divisione.

I. Actus humanus strictissima acceptione sumptus definiri potest : « Actus deliberatè procedens ab hominis voluntate. Etenim » illæ solæ actiones vocantur propriè humanæ (inquit S. Tho- » mas 1. 2. q. 1. art. 1.), quarum homo dominus est : est autem » homo dominus suorum actuum per rationem, et voluntatem. » Illæ ergo actiones propriè humanæ dicuntur, quæ ex voluntate » deliberata procedunt. » Ut enim actio sit humana, et moralis, necesse est, ut intelligatur, et ut liberè agatur ; alterum ubi deest vel propter ignorantiam involuntariam, vel propter coactionem, potiùs mechanica, quàm moralis dicenda est.

II. Hinc infertur, actiones omnes quæ non procedunt à voluntate hominis deliberata, communiter appellari actiones hominis non humanas.

III. Actus humani multipliciter dividuntur. Alii enim dicuntur actus Eliciti, alii Imperati : ex his quidam dicuntur boni, quidam verò mali. Ex bonis alii sunt naturales, alii supernaturales : Ex

supernaturalibus verò, alii sunt meritorii de condigno, alii de congruo. Tandem alii actus humani sunt interiores, alii verò exteriores. De quibus singillatim.

IV. Actus humanus dicitur *elicitus*, qui immediatè à voluntate procedit; cujusmodi est amor, et odium. Dicitur *imperatus* ille actus, qui ab ipsa voluntate proficiscitur mediatè, ut ambulare, loqui, scribere, etc. quæ procedunt à voluntate imperante alias potentias nempe motrices, ad hujusmodi actus eliciendos. Hi actus sive eliciti, sive imperati eo ipso quòd liberè procedunt à voluntate, dicuntur actus morales, seu boni, vel mali. Ii dicuntur *boni*, qui sunt consentanei ad rectam rationem : qui verò dissentanei, appellantur mali. Actus boni *naturales*, sunt qui solis naturæ viribus fieri possunt : *Supernaturales* verò nonnisi auxilio gratiæ elici possunt : ut actus Fidei, Spei, Amoris, etc. Meritorii de condigno sunt quibus ex justitia merces debetur : De congruo verò sunt ii qui tantùm ex decentia mercedem merentur. Postremò actus interiores nullo sensibili signo patefiunt. Exteriores verò patent exteriùs.

V. His prænotatis, dicendum nunc est de Principiis intrinsecis Actuum humanorum. Tria sunt hæc Principia, nempe Intellectus, Voluntas, et Libertas. Intellectus influit in actionem moralem per Conscientiam, sive cognitionem actionis, et Legis. Ideòque in tractatu de Conscientia plura de intellectu dicuntur. Nunc igitur dicendum superest de Voluntario, et involuntario, deinde de Libero, quæ sunt Actuum humanorum potiora principia. Hinc

ARTICULUS II.

De Voluntario, et Involuntario, ejusque Causis.

§. 1. Quid, et quotuplex sit Voluntarium?

VI. Prænotandum, quòd hoc vocabulum, *Voluntarium*, aliquando accipitur in eodem sensu ac *Spontaneum*, quod nempe fit sponte, et ex voluntatis inclinatione nullo cogente præcepto, vel metu, vi, aut dolo. Sed revera aliud est Voluntarium, aliud verò Spontaneum. Etenim omne Voluntarium est Spontaneum, sed non è contrario omne Spontaneum est Voluntarium. Aliquando accipitur Voluntarium pro Libero; quamquam non omne Voluntarium sit Liberum, licèt omne Liberum sit Voluntarium. Tandem accipitur hoc alio sensu, in quo à nobis definitur, et disseritur.

VII. Voluntarium sic definiri potest : *Actus procedens à principio intrinseco, seu à voluntate cum cognitione finis.* Ita S. Thomas 1. 2. q. 6. art. 1. post Gregorium Nyssenum, Damasc., quos ipse laudat Gonet Nan. tom. 3. tr. 2. c. 1. §. 1. Sylv., Salm. Concina, Tournely, et alii communiter. Duo igitur sunt necessaria ad constituendam rationem Voluntarii, nempe quòd sit et à *principio intrinseco, et cum aliqua cognitione finis.*

VIII. Hinc infertur primò, quòd illæ actiones, quæ fiunt ex principio tantùm extrinseco, ut sunt quæ vi et coactè fiunt, non dicuntur voluntariæ. 2. Similiter omnes actiones, quæ quidem procedunt à principio intrinseco, sed sine ulla cognitione intellectûs, neque Voluntariæ dici possunt. 3. Ad hoc ut aliqua actio dicatur tota Voluntaria, necesse est ut cognoscatur secundùm omnes suî partes et circumstantias, quarum aliqua si ignoretur, actio non dicitur voluntaria quoad illam circumstantiam ignoratam. Sic qui accedit ad mulierem, quam nescit esse nuptam, non committit peccatum adulterii, sed simplicis fornicationis, cum involuntariè se habeat quoad circumstantiam Matrimonii, quam ignorat. 4. Infertur, quòd ubi nulla est advertentia, nullum est voluntarium, et peccatum ; ut accidit in actionibus dormientium, quæ sunt simpliciter involuntariæ. Ubi verò est semiplena advertentia, ibi est semivoluntarium, et dumtaxat veniale peccatum, ut contingit semidormientibus.

IX. Voluntarium multipliciter dividitur à Theologis. 1. In voluntarium *simpliciter*, et Voluntarium *secundùm quid*. Illud procedit ex plena Voluntatis inclinatione sine ulla repugnantia. Hoc verò procedit quidem ex voluntatis consensu, sed cum repugnantia. Hujusmodi est projectio mercium in mare facta metu naufragii.

Dividitur 2. in *liberum* seu contigens, et *necessarium*. Primum fit à voluntate, quæ operatur cum indifferentia ad volendum, et nolendum. Talis est amor Viatoris in Deum. Secundum à Voluntate determinata ad unum, ut est amor Beatorum in Patria. Gonet loc. cit. docet, contra Vasquesium, quòd ratio voluntarii perfectiùs reperitur in actibus necessariis, quàm liberis. Ratio est, quia quo major est amor, eò majùs est voluntarium, id est major voluntatis propensio, et major cognitio intellectûs. Talis est amor necessarius Dei erga seipsum, vel amor Beatorum, quo toto conatu feruntur in Deum.

Dividitur 3. Voluntarium *in se*, seu *expressum, et in causa*, et *implicitum*, seu *virtuale*. Voluntarium *in se* illud dicitur, quod est volitum in se ipso, et immediatè ; ut cùm quis aliquid furatur, quia habet in se voluntatem furandi. Voluntarium verò *in causa* est volitum non in se, sed in alio, quod apprehenditur saltem confusè uti causa alicujus effectûs. Hoc modo dicitur voluntaria hominis occisio patrata ab eo, qui se voluntariè inebriavit, prævidens saltem in confuso hujusmodi occisionem.

Dividitur 4. in voluntarium *directum*, et *indirectum*. Illud directè et immediatè procedit à voluntate, tanquam à causa efficienti. Hoc verò licèt non procedat à voluntate immediatè, ab ea tamen mediatè dependet. Sed nemo non videt, hanc quartam Voluntarii divisionem facilè ad tertiam posse redire.

X. Hîc advertere oportet, quòd, ut aliquis effectus sequens suam causam jam voluntariè positam, dicatur et ipse voluntarius *indirectè in causa*, ut suprà diximus, simulque imputetur ad

meritum, vel demeritum, tria concurrere debent. 1. quòd agens ponendo causam advertat saltem in confuso, hujusmodi effectum fore ex illa causa secuturum. 2. quòd possit impedire talem effectum causam tollendo. 3. quod teneatur tollere, vel illam non ponere. Ita S. Thom. 1. 2. qu. 20. art. 5. ubi ait : « Even-» tus sequens.... si est præcogitatus, manifestum est, quòd » addit ad bonitatem, vel malitiam actûs. Cùm enim aliquis » cogitans, quòd ex opere suo multa mala possunt sequi, nec » propter hoc dimittit, ex hoc apparet voluntas ejus esse magis » inordinata. » Sylv. in hunc articulum, ait quòd S. Thomas hîc usurpat vocem : *Præcogitatus*, quatenus idem sonet, ac *volitus*, et *intentus*, seu *prævisus*, et *intentus* : quemadmodum ipse Angelicus in qu. 73. art. 8 ad 1. pro to *præcogitatus* utitur vocabulo *prævisus, et intentus,* dum ait : « Sicut etiam supra dic-» tum est, cùm de bonitate, et malitia exteriorum actuum age-» retur; eventus sequens si sit prævisus, et intentus (sed supra » dixerat præcogitatus) addit ad bonitatem, vel malitiam actus.» Tunc verò effectus sequens, addit Syl. censetur esse volitus et intentus, non solùm quando ex proposito intenditur, sed etiam quando sic prævidetur secuturus, ut potuerit, ac debuerit impediri, nec tamen est impeditus, tunc enim est interpretativè seu indirectè volitus. Tandem, concludit S. Th. art. 5. supra citato : « Si autem eventus sequens non sit præcogitatus..., si per se se-» quitur ex tali actu, et ut in pluribus..., addit ad bonitatem vel » malitiam actûs. Secus si per accidens, et ut in paucioribus oc-» currit. Hîc Sylv., et docet, quòd eventus sequens per se et ut » in pluribus, » ideo addit ad bonitatem et malitiam, quia si non est præcogitatus in seipso, est certè prævisus et intentus in alio, scilicet in sua causa, et virtualiter.

XI. Eadem ratione dicendum est, quòd nempe omissio ut sit voluntaria, et culpabilis, tria requiruntur. 1. quòd quis potuerit agere. 2. quòd debuerit. 3. quòd non egerit. Ita Sylv. Gonet, Contin. Tourneley, aliique. Ex S. Th. 1. 2. q. 6. art. 3. « Scien-» dum quòd non semper id, quod sequitur ad defectum actionis, » reducitur sicut in causam in agens ex eò quòd non agit : sed so-» lùm tunc quum potest, et debet agere. »

XII. Ex definitione Voluntarii supra tradita facilè colligitur in quo posita sit natura Involuntarii. Si igitur Voluntarium exigit primò quòd sit à *principio intrinseco*, 2. quòd sit cum cognitione finis, ut diximus §. 1. n. 7 ; necesse est, ut oppositum ejus, nempe Involuntarium, fiat vel à *principio extrinseco* contra propensionem voluntatis, ut accidit agenti ex vi, vel metu. Vel fiat sine cognitione intellectûs, quæ aut tollitur, aut saltem ligatur ; ut accidit operanti ex ignorantia, vel passione. Ita communiter DD. S. Thoma.

XIII. Multiplex est Involuntarium. Aliud dicitur Involuntarium *privativè*, quando solùm deest actus volendi id quod potest velle. Aliud dicitur Involuntarium *positivè et contrariè*, quando scilicet aliquid non solùm non est volitum, sed positivè nolitum,

et repugnans suæ voluntati. Rursum Involuntarium *contrariè* duplex est, aliud *simpliciter*, aliud *secundum quid*. Primum est illud quod ita displicet voluntati, ut nullo modo nullaque ratione id velit. Secundum verò illud dicitur, quod licèt sub aliquo respectu displiceat voluntati, sub alia tamen ratione ei magis placet, et acceptatur. Talis est projectio mercium in mari facta metu naufragii, quæ respectu mercatoris est involuntaria *secundum quid;* respectu verò majoris mali imminentis est voluntaria simpliciter.

XIV. Ex superiùs dictis plura colligimus ad praxim. 1. Qui summo mane diei festi se inebriavit, non prævidens ex eo secuturam Missæ omissionem, non peccat propter illam omissionem sacri. Rationem attulimus §. 1. n. 10. ubi statuimus, quòd eventus sequens non imputatur, nisi prævideatur in se, vel in causa. 2. Si causa quæ ponitur, natura sua inducat talem effectum malum, tamen necessariò poni debet; tunc effectus malus, licèt prævisus, non tamen volitus et intentus, nullo modo est imputabilis, si aliquam præcautionem operans adhibuerit. Sic non imputatur Chirurgo pollutio, quam prævidit sibi secuturam ex tactu necessario Mulieris in partibus verendis, dummodo eam non intenderit. Nec imputatur studenti ob propriam, et aliorum utilitatem materiis sexti præcepti, si ipse hujusmodi effectum nam intenderit, dummodo complacentiam repellat in actu, quo sequitur pollutio. Ratio, quia tunc non tenetur causam illam tollere, vel non ponere; et qui utitur jure suo, non dicitur causa effectûs non intenti, et per accidens secuti, imò in tali casu videtur magis pati, quàm agere. A fortiori, non imputatur effectus sequens ex causa alias honesta, et licita, ut pollutio quæ oritur ex equitatione, vel cibo et potu moderato; tunc enim effectus non intentus est per accidens, et secundùm S. Th. loc. cit. non est imputabilis. 3. Nec facilè Confessarius credere debet pœnitenti, qui se excusat „pejerasse, blasphemasse, vel verba obscœna protulisse sine advertentia, et involuntaria tanquam ex habitu: non si habitum illum extirpare non studuerit aliqua adhibendo remedia, tunc est voluntarius in causa dum pejerat, blasphemat etc. et ideo non excusatur à culpa: secus verò, si adhibitis diligentiis inadvertenter blasphemat, in obscœna prorumpit, et similia agit. Nunc progrediamur oportet ad causas, quæ involuntarium causant, ut sunt Vis, Metus, Concupiscentia, et Ignorantia. Sit igitur

§. II. De Violentia, et Metu.

XV. VIOLENTUM definitur id *quod est à principio extrinseco, repugnante eo, qui vim patitur.* Ita communiter D D. Damasc. Nyssen. S. Th. et Auct. Eth. 3. c. 1. Hinc infertur, quòd ad naturam violenti duo requiruntur. 1. Quòd sit à principio extrinseco. 2. Quòd patiens resistat pro viribus etiam positivè, et contrariè agenti extrinseco. Non enim sufficit, quòd negativè se gerat: alioquin justificatio parvulorum esset violenta. Colligitur

ex S. Th. 1. 2. q. 6. art. 5. ad 2. ubi ait : « Cùm actio infertur » ab aliquo exteriori manente in eo, qui patitur, voluntate pa- » tiendi, non est simpliciter violentum, quia licèt ille qui pa- » titur, non conferat agendo, confert tamen volendo pati. »

XVI. Violentia alia est quæ dicitur *simpliciter, et absoluta;* alia *secundùm quid*. Prima est, quando quis omni quo potest modo resistit. Altera est, cum pro viribus non resistit.

XVII. Dico primò, quòd Violentia *absoluta, et simpliciter* dicta causat involuntarium. Ratio est, quia, quando voluntas patientis resistit agenti extrinseco omnimoda resistentia, tunc actio agentis erit nulla ratione volita à patiente, quia erit contra omnem illius voluntatis inclinationem, et per consequens sim- pliciter involuntaria. Id docet S. Thomas loc. cit.

Hinc deducitur, fœminam, quæ omnimodo resistit violentiæ, quæ illi infertur contra virginitatem, non peccare, etiam si stu- prum patiatur invita. Hinc illud Aug. l. de civ. c. 17. ubi loquitur de mulieribus christianis, quæ Roma à Gothis capta, vim per- pessæ fuerant : « Quidquid alius de corpore, vel in corpore » fecerit, (*ait*), quod sine peccato proprio non valeat evitari, » præter culpam fit patientis. » Idem dicimus in similibus con- tingentiis.

XVIII. Dico 2. quòd violentia *secundùm quid*, et *insufficiens*, non tollit, sed dumtaxat minuit voluntarium. Ratio est, quia ubi voluntas non resistit quantùm potest, ibi remanet in parte aliqua ratio voluntarii. Et secundùm majorem vel minorem quam adhibuit resistentiam, ejus actio erit magis vel minùs voluntaria, et culpabilis.

XIX. Quærunt hîc Theologi, utrùm voluntati possit inferri violentia. Respondemus breviter, concedendo « quoad actus im- » peratos, negando quoad actus elicitos. » Ita S. Th. cit. q. art. 4. de actibus elicitis loquens. S. Anselm. l. de lib. arbitrio c. 6. ait : « Invitus nemo potest velle, quia non potest velle nolens » velle. » Neque ipse Deus cogere potest voluntatem quoad actus elicitos : tunc enim voluntas vellet, et nollet simul. Vellet enim, ex hypothesi : nollet verò, quia ipsi sibi volenti repugnaret, quod implicat in terminis. Potest tamen Deus mutare voluntatem et ex nolente facere volentem per gratiam efficacem. Sed tunc non est cogere, sed veteri inclinationi, qua nolebat, novam suppetere inclinationem qua velit quod antea nolebat. Legatur S. Th. q. 22. de rit. art. 8. Gonet etc. Nunc de Metu.

XX. Metus definitur, *quòd sit instantis, vel futuri periculi causa mentis trepidatio*. L. ait Prætorff. quòd metûs causa gestum erit. Loquimur hîc tantùm de metu cadente in virum constantem, seu de metu majoris mali, ut ait Labeo l. 5. eodem tit.

Dividitur Metus in *gravem*, seu *justum* et *levem*. Dicitur levis metus ille, qui leve malum timet, vel timet quidem malum grave, sed ex causa levi, et improbabili. Metus verò *gravis* di- citur ille qui timet malum grave ex causa valde probabili. Com- muniter censentur mala gravia mors, mutilatio membrorum,

enormia verbera, durus carcer, exilium, servitus, magna infamia, proscriptio bonorum, ablatio instrumentorum artis suæ, sine quibus non potest victum sibi laborando quærere, etc. In cæteris pensanda est gravitas vel levitas metûs, præsertim ob diversam indolem, et personarum qualitatem; Pueros enim, et Mulieres vehementer concutit, quod viros ne leviter quidem tangit. Hîc loquimur *de eo qui agit ex metu* tanquam causa unicè movente ad agendum, non autem de eo qui *agit cum metu concomitante*, qui certè non tollit voluntarium.

XXI. Dico, quòd Metus non causat involuntarium *simpliciter*; sed tantùm *secundùm quid*; quod idem est ac dicere, quòd quæ fiunt per metum, sive levem, sive gravem, sunt *simpliciter voluntaria*, involuntaria tantùm *secundùm quid*. Conclusio ex D. Thom. 1. 2. q. 6. art. 6. communiter. Ratio potissima est, quia illud est voluntarium simpliciter, et involuntarium secundùm quid, quod hîc et nunc et in præsentibus circumstantiis verè volumus; et solùm nolumus, quando res consideratur absolutè, et abstracta à præsentibus circumstantiis. At quæ fiunt ex metu sunt hujusmodi. Quæ igitur fiunt per metum sunt simpliciter voluntaria, involuntaria tantùm secundùm quid. Res clarè patet in exemplo projectionis mercium in mare propter imminens naufragium. Mercator enim simpliciter vult illam projectionem considerando præsentes circumstantias periculi vitæ, quod est ad majus malum necessariò vitandum: non vult illam secundùm quid, nempe extra casum imminentis naufragii, si illam mercium projectionem consideramus ut est in se, et absolutè, quatenus displicet voluntati mercatoris. Legantur S Th. l. c. Gonet, Sylv. Cont. Tourn. et Philosophi morales hanc materiam tractantes.

XXII. Ex dictis plura colliguntur ad praxim. I. Contractus, qui fiunt ex metu gravi, de jure naturali sunt validi, quia simpliciter voluntarii. II. Contractus hujusmodi per metum injustè incussum, rescindi possunt, et in irritum revocari ab eo qui passus est injuriam. Ita Alex. III. c. Abbas tit. de his, quæ vi, etc. Innoc. III c. ad Audientiam. III. De jure tamen positivo plurimi contractus facti per metum gravem injustè incussum, sunt invalidi, et irritati per Ecclesiam, aut per legem civilem justis de causis. Hujusmodi sunt contractus matrimoniales facti per metum gravem injustè incussum, etiam juramento firmati; c. Significavit de eo qui duxit. c. cum locum. c. veniens tit. de sponsalib. Item dotis promissiones, et solutiones similiter extortæ Vota, et solemnes votorum professiones per metum factæ; Absolutio excommunicationis, suspensionis, aut interdicti, per vim et metum extorta. c. Absolutionis, tit. de his, quæ vi in 6. et similia.

§. IV. An Concupiscentia tollat aut magis augeat Voluntarium?

XXIII. Nomine Concupiscentiæ in præsenti intelligimus quemdam motum appetitus sensitivi adversùs spiritum rebel-

lantis, qui tendit in bonum delectabile. Duplex est, *Antecedens*, et *consequens* consensum voluntatis. Concupiscentia *Antecedens* antevertit consensum voluntatis, eamque trahit, et inclinat ad agendum, ut cùm quis videt pulcherrimam mulierem, allicitur concupiscentia ad illam desiderandam. *Consequens* verò sequitur consensum voluntatis, imò oritur ex prævio voluntatis consensu alicui rei jam præstito, ut cùm v. g. homo ardenter desiderat aliquid, excitatur in eo passio vehemens concupiscentiæ. Ita D. Th. 1. 2. q. 77. art. 6. ubi adjungit, « non enim potest vo- » luntas intensè moveri in aliquid, quin excitetur aliqua passio in » appetitu sensitivo. » Idem confirmat q. 73. art. 6. ad 2. Certissimum nunc est, concupiscentiam consequentem supponere voluntarium magis intensum, neque diminuere, sed magis augere voluntarium, et peccatum. Audiatur S. Th. 1. 2. q. 77. art. 6. « Passio... consequens, non diminuit peccatum, sed magis auget, » vel potiùs est signum magnitudinis ejus, in quantùm scilicet » demonstrat intensionem voluntatis ad actum peccati. » Circa verò antecedentem has statuimus conclusiones.

XXIV. Conclusio 1. Concupiscentia antecedens non tollit voluntarium, sed potiùs facit aliquid voluntarium, et auget ratione majoris propensionis, sic in terminis concludit S. Th. 1. 2. q. 6 ad 7. Ratio quam affert, est quòd voluntarium importat quamdam inclinationem voluntatis cum aliqua cognitione finis. Per concupiscentiam autem voluntas inclinatur ad volendum id quod concupiscit : nec omnino offuscatur mens in cognitione rei. Et quia voluntas, quando agit ex concupiscentia, fertur majori inclinatione in objectum, ideo non solùm non tollit, sed etiam auget voluntarium.

XXV. Altera conclusio est, quòd Concupiscentia antecedens minuit voluntarium ratione cognitionis. Imò aliquando tollit omnino voluntarium, quia aufert omnem omnino cognitionem. Probatur prima pars : Quia cognitio finis est essentialiter requisita ad naturam voluntarii, ut pluries dictum est. Contra verò Concupiscentia vehemens imminuit hanc cognitionem; impedit enim ne mens illecta ab objecto sensibili consideret turpitudinem actûs, et offensam Dei. Hac igitur ratione imminuit voluntarium pro imminutione cognitionis finis. Vide S. Th. 1. 2. q. 7. art. 7. ad 3. et q. 10. art. 3. et q. 73. art. 6. et q. 77. art. 6.

Probatur altera pars, quòd aliquando Concupiscentia antecedens tollat omnino voluntarium, quia aliquando omne rationis judicium antevertit, et omnem voluntatis consensum. Ita S. Th. affirmat cit. q. 6. art. 7 ad 3, dum ait, « si Concupiscientia to- » taliter cognitionem auferret, sicut contingit in illis, qui prop- » ter concupiscentiam fiunt amentes, sequeretur, quòd Concu- » piscentia voluntarium tolleret. » Idem docet q. 77. art. 7. q. 10. art. 3.

Hinc colligimus quòd motus Concupiscentiæ, qui à Theologis dicuntur *primo primi*, quippe omnem prorsus voluntatis consensum, et libertatem antevertunt, sunt omnino involuntarii, et incul-

pabiles. Motus verò *secundo primi*, qui saltem supponunt semiplenum consensum voluntatis, non tollunt omnino voluntarium, sed tamen minuunt.

§. V. Quænam Ignorantia causet Involuntarium ?

XXVI. IGNORANTIA multiplex est, et dividi solet in Ignorantiam simplicis privationis, et Ignorantiam pravæ dispositionis. Prior est carentia scientiæ, cujus quis fuisset capax pro tali tempore et statu, ut si adultus ignoret ea quæ noscere potuisset. Secunda est positiva deceptio, et error contrarius veritati. 2. Dividitur in Ignorantiam juris, et facti. Ignorantia juris est, cùm quis legem, seu aliquid esse præceptum aut prohibitum ignorat; v. gr. si quis ignorat in vigilia Pentecostes esse præceptum jejunium ex consuetudine. Ignorantia facti est, si quis nesciat factum ipsum esse prohibitum, quod revera non licet; ut si quis ignoret esse carnem quam comedit die jejunii. 3. Dividitur in *Concomitantem*, *Consequentem*, *et Antecedentem*. Ignorantia *Concomitans* est illa, qua quis ignorat id quod agit, sed adhuc ageret, si non ignoraret. Talis est Ignorantia illius, qui ignorans occidit hostem putans occidere cervum; tamen si sciret, etiam occideret. Hæc ignorantia non est causa actionis, sed tantùm per accidens actionem comitatur.

Ignorantia *Consequens* dicitur illa, quæ sequitur determinationem voluntatis, in quantùm ipsa Ignorantia est voluntaria, et procedit à libera voluntate. Hæc Ignorantia consequens subdividitur in *voluntariam directè*, seu *affectatam*, in voluntariam *indirectè*, *seu crassam*, et Ignorantiam *malæ electionis*. Prima est illa, qua voluptas indirectè vult ipsam ignorantiam; ut cùm aliquis vult ignorare, vel ut excusationem peccati jam commissi habeat, vel ut non retrahatur à peccato committendo; juxta illud Job. 21. v. 14. *Scientiam viarum tuarum nolumus :* et Ps. 35. v. 4. *Noluit intelligere, ut bene ageret*. Hac ignorantia laborant ii qui data opera, nec consilium petunt in dubiis, nec conciones et catecheses adeunt, ne in malam fidem incidant, et à suo proposito disterreantur. Ignorantia *indirectè voluntaria*, seu *crassa* est, quando quis non affectat ignorare, sed negligit addiscere ea quæ scire potest, et debet. Et secundùm hunc modum ignorantia universalium juris, quæ quis scire tenetur, dicitur voluntaria, quasi proveniens à negligentia. Tandem Ignorantia *malæ electionis*, est illa, quæ actu non considerat quod hîc et nunc considerare potest, et debet, et provenit ex passione, vel ex habitu.

Ignorantia *Antecedens* est illa, quæ omnino antecedit consensum voluntatis, ita ut nullo modo sit voluntaria, et tamen est causa volendi id quod aliàs non volet si sciret, putà cùm aliquis adhibita diligentia interficit hominem, quem credit esse feram. Hæc ignorantia appellatur etiam *Invincibilis*. De hac tamen ignorantia invincibili sicut et de ignorantia vincibili hîc non loquimur, quia de iis sermonem fecimus in Tract. de Conscient. n. 7.

XXVII. Dico 1. quòd Ignorantia *Antecedens* causat *simpliciter* Involuntarium, quia nullo modo est volita, et verè Invincibilis, quòd nulla morali diligentia superari potest, ideoque est inculpabilis. Ita. DD. communiter. Utrùm verò dari possit Ignorantia hujusmodi invincibilis de præceptis Juris naturalis, saltem de conclusionibus mediatis, vide tractatum de Conscientia.

XXVIII. Dico 2. quòd Ignorantia *concomitans* neque facit *Voluntarium* neque *Involuntarium*. Quia hæc Ignorantia, neque inducit ad volendum, neque ad non volendum, neque est causa, neque effectus voluntatis operantis; sed per accidens se habet sive ad actum voluntatis, sive ad opus quod agitur. Solùm dici potest quòd facit non *voluntarium*, non enim esse potest actu volitum quod ignoratum est. Ita S. Th. 1. 2. qu. 6. ar. 8. Sylv. Gonet. Cont. Tourn. aliique communiter.

XXIX. Dico 3. quòd Ignorantia *consequens* non causat *Involuntarium simpliciter*. Quia hæc Ignorantia est voluntaria, et habet voluntatem pro causa, non igitur dici potest *Involuntaria simpliciter*, sed saltem causat *Involuntarium secundùm quid*, ut ait S. Thom. loc. cit. Nam si operans sciret esse malum actum illum, ad quem ex passione inducitur, certè non vellet illum facere.

ARTICULUS III.

De Libero, seu libertate Actuum humanorum.

XXX. Actum liberum vocamus eum vel qui nullo cogente fit, vel qui omitti potest ad libitum. Duplicem enim libertatem distinguere solent Theologi in actibus humanis, nempe *libertatem à coactione*, seu *spontaneitatis*, et libertatem *à necessitate intrinseca, seu naturali*; quæ vocatur etiam electionis, indifferentiæ, et arbitrii. Libertas à *coactione*, est immunitas ab omni violentia contrà voluntatis inclinationem illata. Hac libertate Beati Deum amant, et nos bonum in Communi. Hinc est quòd omnis actus voluntatis est liber à coactione.

Libertas verò *à necessitate*, est ea quæ omnem necessitatem excludit, sive interiorem et naturæ, sive exteriorem et coactionis. Hoc modo dicitur liber, qui potest agere, vel non agere, eligere, vel non eligere. Hinc definitur liberum Arbitrium quod sit *vis electiva, seu facultas eligendi unum præ alio*.

Libertas à necessitate subdividitur in *libertatem contradictionis*, qua quis potest agere, vel non agere: in libertatem *contrarietatis*, qua nempe potest agere, vel oppositum agere, v. gr. amare, et odio habere: et in libertatem *disparitatis*, qua agere potest hoc, vel aliud, sed non oppositum, v. gr. scribere, vel ambulare.

XXXI. Libertati opponitur Necessitas, quæ multiplex est. Alia dicitur *Necessitas coactionis* quæ idem est ac violentia. Alia *necessitas naturæ*, seu *naturalis inclinationis*, quæ consistit in quadam propensione insita voluntati ab ipsa natura ad aliquod necessariò

prosequendum, vel fugiendum. Coactio est à principio extrinseco, tollit voluntarium, et liberum : *Necessitas* verò *naturalis* est à principio intrinseco, et aufert liberum, non voluntarium.

Rursus alia est *Necessitas absoluta et antecedens,* quæ vel antecedit usum rationis, et voluntatis : vel ita consensum exprimit ut voluntas non possit illum denegare. Alia est *Necessitas consequens, et hypothetica,* quæ sequitur consensum liberum, et determinationem voluntatis, et minimè lædit liberum arbitrium, v. g. Necesse est me loqui, si jam ad loquendum me determinaverim. Sunt aliæ necessitatis divisiones, nempe *specificationis*, et *exercitii, physicæ*, et *moralis,* quarum subtilem inquisitionem ad Theologos Scholasticos amandamus.

XXXII. Fuerunt olim Stoici, Astrologi, Manichæi, Wiclefistæ, Calviniani, Lutherani, qui liberum arbitrium vocabant *figmentum in rebus, et titulum sine re,* tandem Janseniani, qui evertere conati sunt hominis libertatem, seu liberum arbitrium, omnia tribuentes vel fato vel cuidam Syderum influxui, vel gratiæ efficienti, et concupiscentiæ, non sine incredibili amentia, et fortasse eorum reclamante conscientia, et intimo sensu. Quos simul unico anathematis ictu percussit Concilium Tridentinum sess. 6. can. 5. immixum Scripturæ, ac SS. Patrum luculentissimis testimoniis, et ipsi experientiæ quotidianæ, quæ rerum est Magistra. Nolo ex professo rationes congerere ad tuendam libertatis in homine existentiam, cùm supervacaneum sit, in re minimè dubia rationes haud necessarias studiosè proferre. Satis est dicere, quòd sublato semel ab homine libero arbitrio, frustra darentur Leges; et objurgationes adhiberentur frustra, nemo vel laude vel vituperatione dignus esset, nec nobis deberentur præmia, neque supplicia malis. Id est tamen evidens, ut potiùs verberibus, quam verbis convincendus sit quisquis liberum arbitrium negare audeat, aiebant Scotus, Vega, aliique ex Aristotele. Hinc meritò damnata fuit, ut hæretica ab Innoc. X in Constit. *Cum occasione,* et ab Alex. VII tertia Jansenii propositio, quæ negabat necessitatem libertatis indifferentiæ ad merendum, vel demerendum in statu naturæ lapsæ. Et à S. Pio V propositio 67 Baii : « Homo etiam damnabiliter peccat in eo, » quod necessariò facit. »

XXXIII. Tres tantummodo subnectimus propositiones ad libertatis materiam pertinentes, quas ignorare Religio Christiana vetat.

Prima est, quòd homo etiam post Adæ lapsum gaudeat libero arbitrio, seu libertate indifferentiæ, et electionis. Ita Tridentinum sess. 6. can. 3. contra Novatores. Concil. Constant. sess. 8. ubi damnata fuit hæc Wiclefi 27 propositio. *Omnia de necessitate absoluta eveniunt.* Augustinus l. de gratia, et lib. arb. c. 1. scripsit : « Revelavit nobis Deus per Scripturas sanctas » esse in homine liberum arbitrium, et quisquis negaverit Ca- » tholicus non est. » Et S. Th. q. 24. de Verit. a. 1. « Dicendum » quòd absque omni dubitatione hominem arbitrio liberum ponere

» oportet. Ad hoc enim Fides adstringit... ad hoc manifesta » indicia inducunt.... ad hoc etiam evidens ratio cogit, etc. »

Altera est contra Jansenium definita ab Innoc. X et Alex. VII quòd ad meritum, vel demeritum in statu naturæ lapsæ non sufficit libertas à coactione, sed requiritur libertas à necessitate, seu indifferentiæ, ut supra dictum est.

Tertia propositio est, quòd essentia libertatis in genere non consistit in solo voluntario, sed requiritur de essentia illius indifferentia contradictionis, seu potestas ad agendum vel non agendum. Ita S. Th. 2. dist. 24. qu. 1. a. 1. ad 2. « Hoc ad libertatem » arbitrii pertinet, ut actionem aliquam facere, vel non facere » possit. » Sed non requiritur de essentia libertatis indifferentia contrarietatis, id est potestas faciendi bonum, vel malum. Communis Theologor. contra Gonet dissert. 2. a. n. 218. Molin. in sua Concord. disp. 2. Ripalda, etc., quia in nobis viatoribus definiunt libertatem per *potestatem ad contrariè opposita*. Pro nostra sententia stat S. Aug. l. 23. de Civit. Dei c. ult. Arbi- » trium eò potentiùs erit, quò peccare non poterit. » S. Ansel. de libero arb. c. 1. « Si posse peccare, esset pars liberi Arbitrii, » Deus et Angeli liberum arbitrium non haberent, quod est » absurdum. » S. Th. l. c. qui ait : « Ad rationem liberi arbitrii » non pertinet ut indeterminatè se habeat ad bonum, vel malum, » et ideo ubi perfectissimum est liberum arbitrium, ibi in » malum tendere non potest. » Idem ait in p. 1. quæst. 62. art. 8. ad 3.

ARTICULUS IV.

De Bonitate, et Malitia morali Actuum humanorum, ac de principiis Moralitatis.

§. 1. In quo posita sit Malitia, vel bonitas actûs Moralis.

XXXIV. Circa naturam Moralitatis actuum humanorum non conveniunt Theologi. Alii enim dicunt sufficere ad constituendam Moralitatem, quòd actus sit voluntarius, nec requirit libertatem indifferentiæ. Ita Gabriel, Almainus, Ocham, Major, etc. Alii opinantur moralitatem actûs formaliter consistere in libertate, et hanc cum illa confundunt. Ita Franciscus Felix, qui Scotum pro se laudat, pluresque Patres Societatis. Alii, ut Suarez, Vasq. Salas, etc. asserunt illam esse præcisè quamdam extrinsecam denominationem desumptam ab aliqua forma extrinseca. Tandem Thomistæ sentiunt eam esse quid accidentale superadditum entitati et libertati actûs, cujus ratione habet specialem relationem ad bonum vel legem. Nos missas facientes hujusmodi obscuras Scholarum loquendi formulas luculenter dicimus cum communi Theologorum, quòd « Bonitas moralis actûs humani » consistit in quadam conformitate et convenientia actûs liberi » cum recta ratione, et lege, » ita ut ille actus dicatur bonus,

qui est conformis legi, et rationi. Unde S. Aug. lib. de utilitate cred. c. 12. ait : « Rectum factum nullo modo esse potest, quod » non à recta ratione proficiscitur. » Ex adverso malitia moralis actûs humani consistit in discrepantia, seu difformitate à recta ratione. Dicitur malus actus ille, qui non est secundùm dictamen rectæ rationis sive increatæ, quæ est lex æterna, sive creatæ, quod est lumen naturale hominis, seu participatio legis æternæ secundùm S. Thom. 1. 2. qu. 91. art. 2. Utraque hæc ratio est regula actuum humanorum, ex qua mensura bonitatis, vel malitiæ actûs humani desumitur. Ita Cont. Tourn. hîc Cap. 6. sect. 1. et Philosophi morales, ut Genuensis de principiis legis Naturæ c. 15. §. 9. Purchot. et Antonius Murator. Phil. Moral. c. 23. de bono morali, sive honesto, ubi Aristippum, Epicurum, Carneadem, aliosque veteres Philosophos, et etiam extra Italiam Neotericos quosdam reprobat, qui naturam Boni honesti *in sola utilitate* hominis, ac Reipublicæ constituunt; juxta illud Horat. *Ipsa quoque utilitas justi propè mater, et æqui.* Docet ille vir Clarissimus, naturam boni Moralis sitam esse « in conformi- » tate actionis cum legibus ordinis, quem Deus ab hominibus » exigit pro suî honore, et universali felicitate. » Quidquid igitur tendit ad Dei gloriam, et veram hominis felicitatem est conforme ordini à Deo statuto, et per consequens honestum, et virtuosum. E contrario judicandum de malo morali.

XXXV. Hinc infertur 1. quòd nullum bonum morale, nullum malum intelligi potest sine respectu ad Legem saltem naturalem. Hinc Epicurei, qui omnes sustulerunt leges, dicebant, justitiam adinventam esse metu mali physici, ac ob vitæ utilitatem, ut Lucret. scripsit. l. 5. Cùm vulgò dicitur, quædam esse prohibita, quia mala sic rectè est intelligendum, quædam esse per legem positivam vetita, ut repugnantia legi naturali. Nihil enim est intrinsecè malum, si non comparatur saltem juri naturæ.

1. Infertur, quòd libertas est necessarium requisitum ad moralitatem actûs. Nam actus humanus et moralis debet procedere à ratione deliberata, proindeque debet esse liber. Ità S. Th. 1. 2. q. 18. art. 9. Sed errant, qui constituunt totam moralitatem actûs humani in sola libertate. Verum est quòd præexigitur libertas utì fundamentum moralitatis, secus qui omnia fato regi non verentur asserere, debent consequenter dicere, nulla esse peccata; ut Spinoza, qui in Append. prioris Eth. partis tribuit phantasiæ hominum, et superstitioni originem peccatorum moralium. Sed falsum est solam libertatem formaliter constituere bonitatem, vel malitiam actûs humani sine relatione convenientiæ, vel disconvenientiæ actûs cum recta ratione, et lege, ut dicendum est; ut probat Gonet tr. 3. cap. 9. de actibus humanis, Cont. Tournely. loc. cit. aliique maximi nominis Theologi.

§. II. Quot, et quænam sint Principia Moralitatis ?

XXXVI. Theologi vocant principia Moralitatis ea, ex quibus fit, ut aliqua actio sit bona, vel mala, vel indifferens.

Tria recensentur hujusmodi Principia, nempe *Objectum, Finis, et Circumstantiæ.* Ut enim actio dicatur bona ex integra causa, oportet, sit consentanea legi, et rectæ rationi, tum ex *parte objecti*, tum *ex parte finis extrinseci* operantis, tum etiam *ex parte circumstantiarum.* Objectum à quo actus accipit essentialem, et primariam moralitatem, est illud circa quod versatur actus moralis, et primò, et per se attingitur ab ipso actu : sic res aliena est objectum furti, Deus est objectum actûs amoris. Tale objectum non consideratur physicè et secundùm suam entitatem, secundùm quam est semper bonum bonitate entis, sed consideratur moraliter, quatenus convenit, vel disconvenit rectæ rationi. Si objectum est intrinsecè, et natura sua conforme rectæ rationi, ut est amor Dei, erit immutabiliter bonum. Sin extrinsecè tantùm, et vi legis positivæ est rationi conforme, uti jejunium, tunc potest esse aliquando bonum, aliquando verò malum ex circumstantiis.

XXXVII. Primum ergo principium Moralitatis est *objectum* quod si est bonum, vel malum moraliter, dat actui bonitatem vel malitiam essentialem. Ita D. Th. 1. 2. qu. 18. art. 2. Ratio Divi Thomæ ea est, quia sicut in naturalibus prima bonitas rei attenditur ex sua forma, quæ dat ipsi rei speciem, seu essentiale, et specificum, ita prima bonitas actûs humani attenditur ex objecto convenienti, in quod primariò fertur. Si objectum sit indecens, et inconveniens naturæ rationali, ex eo consurgit malitia essentialis actûs.

Alii volentes strictiori loquendi formula uti, dicunt, actum humanum desumere suam moralitatem non ab ipso objecto, sed à modo tendendi in objectum, sive rationi consono, sive dissono. Ita Cont. Tourn. c. 6. art. 2. sect. 1. in fine conclusionis. Et hoc modo explicant primò odium Dei, quod habet objectum optimum, et tamen est moraliter pessimum, quia voluntas fertur in Deum omni amore prosequendum modò rationi maximè dissono, scilicet odio habendo.

XXXVIII. Alterum Principium Moralitatis est *finis,* non intrinsecus operis, quod coïncidit cum objecto, sed extrinsecus operantis, qui quatenus conveniat vel disconveniat cum regulis morum dicitur bonus, vel malus moraliter. Hinc si objectum sit bonum, finis verò operantis sit malus, actus humanus est totus malus ex malitia finis, quæ destruit omnem bonitatem. Ratio est, quia talis actus est simpliciter malus : improbat enim recta ratio, ut eligatur bonum ob finem pravum. Ita S. Th. 2. dist. 38. q. 1. art. 4. ad 4. « Cùm aliquis vult dare eleemosynam propter » inanem gloriam, hic est unus actus voluntatis, et hic actus » totus est malus, » licèt non ab *eo omni quod in eo est, malitiam habeat.* Vide Gonet Man. tract. 3. de act. hum. c. 12. et S. Th. 1. 2. qu. 18. art. 4. et 6. Si verò objectum est bonum, et finis etiam bonus, tunc actus humanus habet duplicem speciem Bonitatis moralis, ut est dare eleemosynam in satisfactionem peccatorum. S. Th. qu. 18. art. 4. 6 et 7. cum communi Theologorum, uno

excepto Vasquez. Si verò objectum sit indifferens, tunc finis bonus facit actum moraliter bonum, ut est ambulare ex obedientia : finis malus, facit malum, ut ambulare ad ostensionem luxûs. Finis malus facit actum ex malo pejorem, ut furari ad concubinam alendam; et facit ex bono malum, ut eleemosynam dare ad vanam gloriam.

XXXIX. Tertium Moralitatis principium sunt *Circumstantiæ*, quæ dare solent actui aliam bonitatem, vel malitiam accidentalem, quia hujusmodi bonitas, vel malitia supervenit actui jam constituto in suo esse in genere moris. Ita S. Th. l. c. a. 3. cum communi.

Circumstantiæ autem sunt, vel *Personæ*, quæ sæpe addit novam speciem malitiæ; ut si conjugatus vel voto castitatis obstrictus fornicetur; et aliquando solùm auget malitiam intra eamdem speciem. Hoc intelligitur tam de persona agente, quàm de patiente, ut si percutiantur benefactores. Vel circumstantia *Loci*, ut furari in loco sacro, quæ speciem mutat, et sic de aliis circumstantiis, temporis, modi, auxiliorum, seu instrumentorum, quibus actus exequitur, quæ, ut de aliis diximus, possunt vel mutare, vel augere malitiam vel notabiliter, vel leviter intra eamdem speciem. Nota quòd circumstantia leviter mala adveniens actui, non aufert totam ejus bonitatem, nec delet omne meritum. Ita communiter opinio, quam fusè adstruit Contenson lib. 6. diss. 2. c. 2.

Hinc infertur pro praxi quòd Confessarius debet interrogare pœnitentem, qui se accusat furatum esse, de fine intento; nam si intenderit hoc furto, ut pecuniam haberet ad fornicandum, tunc erit nova malitia : ita si detraxerit proximo, quærat an fortasse hac ratione intenderit impedire eum à lucro, vel aliqua dignitate consequenda. Ex fine enim intento, ut dictum est, facilè mutatur species malitiæ.

XL. Quæritur hîc an actus externus addat aliquam bonitatem, vel malitiam moralem actui interno? S. Thom. l. c. q. 2. a 4. docet cum Gonet, Roncaglia, Cont. Tour., quòd actus exterior non addit bonitatem, vel malitiam moralem intrinsecam, et per se supra actum interiorem, sed gaudet tantùm bonitate, vel malitia intrinseca desumpta ab actu voluntatis imperante. Probatur auctoritate S. Th. in 2. dist. 40. q. 1. a. 3. ubi ait, *Quòd actus exterior nihil adjungit ad præmium essentiale* (consequenter ad bonitatem intrinsecam, quam sequitur præmium essentiale). « Tantùm enim meretur qui habet perfectam voluntatem aliquod » bonum faciendi, quantùm si faceret illud... voluntate æqualiter » perfecta manente. Adjungit tamen aliquod præmium accidentale. » Ut martyres, qui revera pro Christo patiuntur, habent præmium accidentale, seu laureolam supra illos, qui æquali charitatis fervore mortem solummodo appetunt pro Christo. Dixi, quòd actus externus non addit bonitatem, vel malitiam moralem *intrinsecam, et per se* supra interiorem, nam per accidens addit regulariter loquendo, aliquam bonitatem vel ma-

litiam accidentalem. Propterea S. Thom. l. c. q. 20. a. 2. subdit.: « Nisi contingat ipsam voluntatem per actum exteriorem » fieri secundùm se meliorem in bonis, pejorem in malis. » Nam actus externus sæpe causa est et occasio ut actus internus fiat pejor, vel quia multiplicantur actus interiores, donec exequantur actus extrinsecè, vel quia actus interior habet majorem durationem quousque perficiat opus, quod statim perfici non potest: vel quia fit intensior per extrinsecitatem actûs. Præterea per actum externum magis hebetantur sensus, et potentiæ exteriores proniores redduntur ad malum; scandala pariuntur: aliquando excommunicatio incurritur, vel irregularitas, vel obligatio ad restitutionem, quæ per actum interiorem non incurruntur. Scotus tamen quod l. 18. a. 3. et Scotistæ omnes, ut refert Mastrius, nullum non movent lapidem, ut variis adstruant rationibus, actum externum addere per se aliquid bonitatis vel malitiæ actui voluntatis, quia habet intrinsecam bonitatem, vel malitiam supra actum interiorem. Videsis Salmant. in hanc quæst. Mastr. aliosque Scotistas. Nobis tantùm otii non est, ut fusiùs expendamus.

ARTICULUS ULTIMUS.

An detur actus indifferens in Individuo?

XLI. Oportet statum quæstionis explicatione terminorum clariùs exponere. Actus humanus (de quo solo hîc loquimur) dicitur indifferens *vel in specie, vel in individuo*. Actus indifferens in specie est actus spectatus in genere (abstrahendo à fine, et circumstantiis individualibus) « comparatè tantùm ad ob» jectum suum, quod neque est in se bonum, scilicet rationi » consonum, neque malum, id est dissonum rationi, sed indif» ferens ad utrumque, » ut ambulare, festucam levare, colligere flores, etc. quæ ex sua specie, seu objecto, neque bona sunt, neque mala, sed ratione finis, aliarumque circumstantiarum honestari possunt, vel vitiari. Actus verò indifferens in « individuo » est actus consideratus prout est à parte rei secundùm suum ob» jectum, finem, et omnes circumstantias individuales, » qui tamen neque bonus sit neque malus, sed indifferens.

XLII. De fide certum est, non omnes actus humanos esse secundùm suam speciem, seu objectum indifferentes: sed quosdam esse de se bonos, ut actus Fidei, Spei, et Charitatis etc.; quosdam verò de se malos, ut fornicatio, occisio innocentis etc.; sunt enim quædam objecta de se rationi consona, sunt etiam alia de se rationi dissona.

XLIII. Certum quoque est dari quosdam actus, qui secundùm suam speciem sunt indifferentes, quia secundùm se, neque sunt boni, neque mali. Ita S. Th. l. c. ar. 8. cum communi. Hinc S. Hieronymus ep. 89. scripsit: « Bonum est continentia, malum est » luxuria, inter utrumque indifferens ambulare. » Huc redit damnatio articuli 16. Joannis Hus facta in Conc. Const. sess. 15.

affirmantis, *quòd nulla sint opera indifferentia*. Non potest intelligi de indifferentibus in individuo, quia hoc idem defendunt probabiliter plurimi boni catholici ; igitur intelligendum de indifferentibus in *specie*.

XLIV. Ad quæstionem propositam ut respondeamus, dicimus, quòd non dantur actus indifferentes in Individuo. Ita S. Th. 1. 2. qu. 18. a. 9. et Thomistæ, Bellarminus, Suarez, Valentia, Durandus in 2. dist. 40. q. 1. Ricardus, Major, Gaet, Medina, Becanus, aliique contra Scotum, et Scotistas, Alensem, S. Bonav. Almain. Vasq., etc. Ratio præcipua S. Thomæ hæc est : « Actus » moralis non solùm habet bonitatem ex objecto.... sed etiam » ex circumstantiis... Oportet, quòd quilibet actus individualis » habeat aliquam circumstantiam, per quam trahatur ad bonum » vel malum, ad minus ex parte intentionis finis. Cùm enim ra» tionis sit ordinare, actus à ratione deliberativa procedens, si » non sit ad debitum finem ordinatus, ex hoc ipsò repugnat ra» tioni, et habet rationem mali, si verò ordinetur ad debitum » finem, convenit cum ordine orationis, unde habet rationem boni. » Necesse est autem, quòd vel ordinetur vel non ordinetur ad de» bitum finem. Unde necesse est, omnem actum hominis à deli» berativa ratione procedentem, in individuo consideratum, bonum » esse, vel malum. » Hæc nervosè Angelicus.

Præterea non potest contingere, quòd aliquis actus singularis ex deliberata voluntate procedens fiat sine circumstantiis ; aut igitur illæ circumstantiæ sunt rectæ rationi consentaneæ ; ita nimirum, ut actus fiat, quando, ubi, quomodo, et propter quod deceat fieri, et sic est bonus : aut non sunt consentaneæ rectæ rationi, saltem omnes, sed aliqua deficit, et sic est malus : nullus igitur actus, in individuo, et secundùm omnes circumstantias consideratus, potest esse indifferens.

Ad hæc homo tenetur omnes actus suos ad Deum referre, quando agit cum deliberatione, et propter aliquem finem. Inquit enim Apostolus 1. ad Cor. 10 « Sive manducatis, sive bibitis, » sive aliquid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite. » Si ergo ad Deum refert saltem per intentionem virtualem, actus erit bonus, si, non refert, erit malus : nullus igitur indifferens. Scio Adversarios dicere, in verbis Apostoli contineri consilium non præceptum. Sed falsò, Patres enim agnoverunt præceptum non consilium. Ita Augustinus, Cælestinus I. Maximus, S. Th. lect. 3. c. 3. Ep. ad Coloss. quos legere est apud Cont. Tourn. c. 6. ser. 6. de actibus humanis, ad quem mitto qui fusiùs hanc quæstionem pertractatam cum Adversariorum objectionibus, et responsis studiosè quærit.

Hinc pro praxi colligimus. Oportet sæpiùs in die, saltem mane generaliter offerre Deo omnes actus suos, ut sic adimpleatur præceptum Apostoli, saltem intentione virtuali omnia faciendi in gloriam Dei. Hoc modo omnis actus etiam indifferens in specie fit bonus, et virtuosus in individuo. Non requiritur quippe, actualis relatio omnium sive verborum sive operum in bonum

honestum; quod esset importabile pondus, et res sexcentis implexa scrupulis, sed sufficit virtualis, ut diximus : unde quamvis aliquis accedens ad mensam, non cogitat de conservatione vitæ, sed solùm de cibi delectatione, ut ait Gonet, non propterea peccat, quia talem delectationem, saltem virtualiter, vult propter conservationem vitæ, sicque non inordinatè illam appetit. Hactenus de Actibus Humanis, eorumque Principiis et Moralitate.

TRACTATUS
DE PECCATIS.

CAPUT I.

DE PECCATO IN GENERE.

DUBIUM I.

1. Quid est peccatum? — **2.** Quæ conditiones requirantur ad peccatum? — **3.** Quid notandum circa Advertentiam requisitam ad peccandum? — **4.** An ad peccatum mortale requiratur formalis advertentia, vel sufficiat virtualis? — **5.** Quid notandum circa Consensum requisitum ad peccandum? — **6.** An peccet graviter, qui negativè se habet quoad motus inordinatos? — **7.** Quid, si sint motus carnales? — **8.** Quæ remedia quoad ipsos? — **9.** An teneamur iis resistere, si adsit causa non resistendi? — **10.** Quomodo, et à quo tempore imputentur peccata omissionis? — **11.** An peccatum veniale sit contra Legem Divinam?

1. — « Resp. 1. Est transgressio legis, sive (ut ait *Tolet.*) est » voluntarius recessus à Regula Divina; per quam regulam in- » telligitur præceptum tam naturale, et humanum, quàm Divi- » num : *per recessum* intelligitur actus, vel ejus omissio, qui sit » non tantùm voluntarius, sed etiam liber, cum aliqua actuali » advertentia malitiæ, quod addo, quia, ut docet *Sanch*, 1. *mor.* » *c.* 16. cum *Vasq. Bon. d.* 2. *q.* 1. *p.* 3. *n.* 3 *et* 12. *etc.* non » sufficit ad actum peccaminosum libertas, et advertentia quævis » virtualis, vel interpretativa, qua scilicet quis advertere po- » terat, et debebat, nec quæcumque actualis, qua scilicet intel- » lectus rationes commodi, et incommodi in objecto atten- » dat : sed requiritur, ut advertat moralem malitiam objecti, » aut saltem de ea dubium, vel scrupulum concipiat. Ratio est, » tum quia sine ista advertentia non est voluntarium, cùm non » sit cognitum, quia quandiu talis cogitatio intellectui non oc- » currit, non est sufficiens, principium deliberandi de malitia, » ideoque nec libertas, ac proinde nec culpa; et censetur illa » inadvertentia naturalis, et invincibilis oblivio. Addit tamen » *Tann. d.* 4. *de pecc. d.* 5. *q.* 5. *d.* 5. *n.* 106. non esse necesse, ut » consideratio illa maneat actu, dum peccatum durat; sed satis » esse, ut vel actu, vel virtute maneat, ita ut cum ea vel actus » peccati fuerit inchoatus, vel saltem causa data, ut fit in ebrio, » qui peccat, non vi præsentis, sed præteritæ deliberationis. » Vide *Bald. l.* 1. *d.* 37. Verùm Recentiores communiter do-

» cent, talem, verb. gr. ebrium, non peccare formaliter, quandò » usu rationis caret; sed malitiam eorum, quæ tunc fiunt, con- » traxisse ante, dum prævidens malum, quod commissurus erat, » ejus causam dedit: aiuntque, dum quis actu peccat, semper esse, » ac manere advertentiam aliquam malitiæ tenuem, vel confu- » sam, ut vide apud *Scol.*, nam in ordine ad praxim, parùm » refert utrolibet modo loquaris.

2. — « Resp. 2. Ad peccatum requiruntur tres conditiones, » ut patet ex prima responsione: 1. Ut sit voluntarium, id est, » ut fiat à voluntate consentiente. 2. Ut sit liberum, id est, ut » sit in potestate voluntatis facere, vel non. 3. Ut advertatur » malitia.

Unde resolves :

« 1. Defectu primæ conditionis, nullus actus, qui neque est » in, neque à voluntate, est peccatum, nisi voluntas eum accep- » tet; ideoque nec impedit Communionem; sive is sit internus, » ut cogitationes contra Fidem, blasphemiæ, obscœnæ, motus » carnis, etiam usque ad effusionem seminis; sive externus: ac » violentus, v. g. stuprum virgini per vim illatum.

« 2. Defectu secundæ conditionis, subinde à peccato excusan- » tur vehementissimi motus iræ, aut concupiscentiæ, quibus » usus rationis perturbatur, et libertas tollitur.

« 3. Defectu tertiæ non peccat, qui die jejunii, de præcepto » nihil cogitans, cœnat, vel carnes comedit, etsi advertat eas » sibi delectabiles. Item qui lapidem projicit per fenestram, non » advertens periculum læsionis, vel qui contractum usurarium » celebrat, non advertens esse talem, *Sanch. l.* 1. *c.* 26. *n.* 21. » *Reg. l.* 15. *n.* 75.

« 4. Damna, et eventus (licèt alioqui frequentes) ex ebrietate » secuti, et nullo modo prævisi, inculpabiles sunt: quia nec in se » nec in ausis sunt liberi. Sunt verò culpabiles, si sint prævisi, nec » diligentia sufficiens ex præscripto prudentiæ sit adhibita, ne » sequerentur: ea verò adhibita, etsi postea evenient, culpa » vacant: uti etiam, quando juxta loci et temporis circumstan- » tias non apparet periculum mali, ideoque nulla cautela est ad- » hibita. Ita *Vasq.* 1. 2. *ad* 124. *c.* 2. Quibus conformiter *Less.* » *lib.* 4. *c.* 3. docet, si negligentia ebrietatem, aut eventus ex ea » sequi solitos præcavendi fuerit tantùm venialis, etiam mala, » quæ prævideri poterant, tantùm venialia fore; quia, cùm non » in se, sed tantùm in causa sint libera, non possunt habere » majorem culpam, quàm ipsa causa.

3. — Circa *Advertentiam, et Consensum* requisitum ad pecca- tum aliqua necessaria adnotemus. Et I. circa *Advertentiam intel- lectùs* notandum 1. quòd modus, quo peccatum perficitur, hîc est: Primò objectum repræsentatur sensibus, et sua delec- tabilitate physica commovet appetitum sensitivum. Deinde in- tellectus ad illud, et ad suam malitiam advertit. Demum voluntas in illud sic cognitum consentit. Notandum 2. quòd intellectus

duplici modo advertere potest, vel *plenè*, nimirum quando nos mente expedita discernimus, vel *semiplenè*, quando rem cognoscimus mente non plenè expedita, quia fortè sumus vel semidormientes, vel semiebrii, vel alio distracti. Potest autem intellectus rapi à delectabilitate objecti oblati, ut nihil malitiæ moralis in illo advertat: Hinc triplici huic cognitioni correspondent tres motus, videl. I. *Motus primo primi*, qui antevertunt omnem advertentiam rationis, et hi sunt omnino culpæ expertes. II. *Motus secundo primi*, qui fiunt cum semiplena advertentia, et hi culpam venialem non excedunt; quia, cùm in eis non præcesserit plena advertentia, voluntas in eos non consentit cum perfecta libertate requisita ad mortale. III. *Motus deliberati* denique, qui fiunt cum plena advertentia intellectûs clarè discernentis malitiam moralem, saltem confusè in genere, et cum pleno consensu voluntatis: et hi sunt mortalia, si objecta sub gravi sunt vetita. Ita communiter *S. Th. de Malo q.* 7. *art.* 6. *Caj. Vasq. Sanch. Azor. Bonac. Nav. etc. tum Salm. Tr.* 20. *c.* 13. *n.* 2. 3. *et* 4.

4. — His præmissis, quæstio, fit an ad peccatum mortale requiratur advertentia actualis et expressa malitiæ actûs, vel sufficiat virtualis, et interpretativa? Prima sententia, quam olim tenuere *Caj.* (2. 2. *q.* 88. *a.* 1. *d.* 3.) ac *Medina, Lopez, Serra, Prado*, et alii apud *Salm.* (*tr.* 20. *c.* 13. *n.* 5.) atque enixè tuentur *Concina, Cont. Tourn. Angelus, Franzoia, Antoine*, et alii. Recentiores (*Conc. in Comp. Theol. lib.* 8. *D.* 3. *c.* 2. *n.* 14. *Contin. Tourn. tom.* 2. *de Pecc. c.* 4. *art.* 1. *Franzoia in Bus. lib.* 6. *c.* 2. *de Pecc. Animado. 1.*) dicit minimè requiri advertentiam actualem, sed satis esse virtualem et interpretativam: quæ in hoc consistit, quod homo teneatur, et possit malitiam actionis cognoscere, quamvis actualiter non advertat; alias (ut aiunt) reputandi essent immunes à culpa omnes scelesti homines, qui à suis passionibus, aut pravis consuetudinibus obcæcati plura mala patrant, ad nihil advertentes.

Secunda verò sententia communior affirmat requiri actualem advertentiam malitiæ, aut periculi illius, aut saltem obligationis illam advertendi. Et hanc tenent *Sylo. Suarez, Tapia, Sanch. Sayrus, Palaus, Salas, Bonac. Salmant.* tam Scholastici, quàm Morales, Gamachæus, Isambert. Du Val; item *Vasquez* cum *Lyrano, Tostato, Adriano VI, Curiel, Victoria, Corduba*, et aliis (*Sylvius in* 1. 2. *q.* 66. *art.* 3. *q.* 3. *Concl.* 2. *Suar. tom.* 5. *in* 4. *p. D.* 4. *sect.* 8. *ex n.* 14. *Tapia lib.* 3. *q.* 9. *art.* 5 *et* 11. *Sanch. Dec. lib.* 1. *c.* 16. *n.* 21. *Sayr. Thess. lib.* 2. *c.* 9. *nu.* 11. *Pal. tr.* 2. *D.* 1. *p.* 15. *nu.* 5. *Salas tr.* 13. *D.* 8. *sect.* 11. *n.* 87. *Bon. de Censu D.* 1. *Salm. Schol. tr.* 13. *D.* 13. *Dub.* 1. *et Mor. tr.* 20. *cap.* 14. *n.* 8. *Gam. T.* 2. *p.* 194. *Isamb. p.* 232. *Vasq.* 1. 2. *q.* 123. *c.* 2. *n.* 6. *Du Val D.* 1. 178.) item *S. Antoninus, Wigandt, Sainte-Beuve, et Card. Gotti*, quorum loca et verba infra afferentur. Hi dicunt ad omne peccatum mortale requiri aliqualem advertentiam, sive suspicionem malitiæ actûs, vel in se, vel in sua causa; saltem in confuso. Ratio eorum est, quia

nihil volitum, nisi prœcognitum; unde nequit ignorantia imputari ad culpam, nisi de malitia objecti habeatur saltem aliqua confusa apprehensio : ille enim qui nullo modo advertit malitiam suæ actionis, vel obligationem advertendi, nullo modo peccat adversùs illam agendo.

His positis, meum proferam sensum, et dico quòd sistendo intra limites justi, præfatæ sententiæ facilè conciliari possunt. Nam si dicatur ad omnia peccata mortalia necessariò exposci actualem et expressam advertentiam, hoc utique falsum est; quia multipliciter evenire potest, quòd plura mala, quamvis actualiter et expressè non advertantur, bene tamen imputantur ad culpam ea patrantibus, si ipsorum ignorantia sit aliquo modo voluntaria, vel ob negligentiam, vel ob passionem, aut pravum habitum, vel ob voluntariam inconsiderationem in operando.

Primo igitur modo ignorantia fit voluntaria ob negligentiam, ut docet S. Thomas (1. 2. *q.* 76. *a.* 3.) qui regulam ibi præmittit, dicens : « Ignorantia quæ est causa actûs, quia causat » involuntarium, de se habet quod excuset à peccato, eò quòd » voluntarium est de ratione peccati. » Deinde subdit ignorantiam posse esse voluntariam duobus modis, « vel directè, sicut » cum aliquis studiosè vult nescire aliqua, ut liberiùs peccet : vel » indirectè, sicut cùm aliquis propter laborem, vel propter alias » occupationes negligit addiscere id per quod à peccato retraheretur. Talis enim negligentia facit ignorantiam ipsam esse » voluntariam, et peccatum, dummodo sit eorum, quæ quis » scire tenetur et potest. Et ideo talis ignorantia non totaliter » excusat à peccato. Si verò sit talis ignorantia, quæ omnino sit » involuntaria, sive quia est invincibilis, sive quia est ejus quod » quis scire non tenetur, talis ignorantia omnino excusat à peccato : Nota, talis negligentia facit ignorantiam ipsam esse » voluntariam. » Præterea nota hîc, Angelicum ultimis verbis relatis non dubitare, quòd bene possit dari invincibilis ignorantia etiam eorum, quæ quis scire tenetur. Idem scribit alibi (*de Malo q.* 3. *art.* 7. *ad.* 7.) : « Ignorantia quæ est omnino involuntaria, non est peccatum. Et hoc est quod Augustinus dicit : *Non tibi imputatur ad culpam, si invitus ignoras, sed si scire neglexeris.* « Per hoc autem quod addit, sed si scire neglexeris, » dat intelligere, quòd ignorantia habet quòd sit peccatum ex negligentia præcedente, quæ nihil est aliud, quàm non applicare » animum ad sciendum ea, quæ quis debet scire. » Eodemque loco *ad* 8. ait S. Thomas, quòd tum ignorantia reputetur voluntaria, cum homo, « propter laborem addiscendi, vel ne impediatur à » peccato, quod diligit, scientiam recusat, et sic ignorantia est à » voluntate quodammodo imperata. » Hisce igitur locis S. Doctor minimè quippe culpabilem reputat ignorantiam ejus, qui non advertit, sed ejus qui negligit, sive recusat actu quodammodo à voluntate imperato animum applicare ad ea addiscenda, quæ scire tenetur circa præceptum quod urget, aut expressiùs declarat in corpore prædicti Articuli 3. inquiens : « Causa ignorantiæ es-

» animum ad discendum non applicare et hoc ipsum non appli-
» care animum ad sciendum id quod quis debet scire, est pecca-
» tum omissionis. »

Secundo modo ignorantia fit voluntaria ob passionem, quam quis vult deliberatè sequi : illi enim, qui secundùm suam passionem operatur, bene imputabitur omnis pravus effectus tali passioni connexus, licèt in particulari non agnoscatur ; quia cùm homo passionem aliquam amplexatur, consequenter ipse amplectitur omnes effectus communiter ex illa passione provenientes, qui, etsi in particulari non prævidentur, prævidentur saltem in confuso ; volens enim aliquam explere passionem, putà vindictam, admittit consequenter saltem in confuso quæcumque perversa media, quæ ad explendam passionem illam conducunt. Unde effectus provenientes, quamvis non sint voluntarii in se, sunt tamen voluntarii in sua causa, nimirum in adhærendo in passionem. Ita etiam docet S. Thomas (1. 2. *q.* 6. *a.* 8) ubi ignorantiam hujus operantis per passionem vocat *ignorantiam malæ electionis :* dicens : « Alio modo dicitur ignorantia voluntaria » ejus, quod quis potest scire et debet ; sic enim non agere, et » non velle, voluntarium dicitur.... Hoc igitur modo dicitur » ignorantia, sive cùm aliquis actu non considerat, quod consi- » derare potest et debet, quæ est ignorantia malæ electionis, » sive ex passione vel ex habitu proveniens. » Idem repetit in *Opusc. de Malo q.* 3. *a.* 20. ubi ait : « Ligatio rationis per pas- » sionem non imputatur ad culpam, nisi fortè quoad princi- » pium talis passionis, quod fuit voluntarium, poterat enim » voluntas à principio impedire ne passio in tantum procederet. » Prætercà alibi (1. 2. *q.* 77. *a.* 7.) dicit : « Quandoque verò » passio non est tanta, quòd totaliter intercipiat usum rationis, » et tunc ratio potest passionem excludere, divertendo ad alias » cogitationes, vel impedire ne suum consequatur effectum.

Tertio modo ignorantia fit voluntaria ratione pravi habitûs, ut etiam habetur ex S. Thoma loco supra citato (1. 2. *q.* 6. *a.* 8.) ; et tunc actus mali qui ex malo habitu proveniunt, sunt pariter voluntarii, vel in sua causa, scilicet cùm in principio prava consuetudo voluntariè contrahitur ; vel potiùs, quia, ut sentio cum *Antoine*, et Auctore libri, cui titulus , *Istruz. de Novelli Confessori,* hujusmodi peccatores malè habituati, quamvis habeant cognitionem minùs expeditam quàm alii, semper tamen habent cognitionem aliquam actualem suorum criminum sufficientem ad reddendos actus deliberatos et mortales ; cùm enim ipsi parvipendant peccatum, non fit in eorum animis illa sensibilis et memorabilis impressio, quæ fit in alio habente conscientiam minùs depravatam ; et hinc evenit, quòd in eorum memoria non remanet vestigium actualis illius cognitionis, quam satis habuerunt antea de peccato, aut vestigium est adeo leve, ut interrogati de facili respondeant, quòd non adverterint : sed cautus Confessarius non debet ipsis fidem præstare. Et idem videtur etiam posse dici de operantibus secundùm suas pravas passio-

nes, quibus non jam defuit omnis cognitio malitiæ suarum culparum, sed cognitio est in eis tam obscura, ut vix discerni possit.

Quarto demum modo ignorantia fit voluntaria, et culpabilis, ut dicunt *Tanneruus.* (*t.* 2. *Dub.* 4. *q.* 5. *Dub.* 5. *a. n.* 103.) *Antoine* (*tr. de Pecc. c.* 4. *qu.* 7. *in fine*) cum *S. Antonino*, si homo in agendo advertenter negligit adhibere considerationem, quam res agenda meretur, illi enim qui jam advertit (ut rectè ait *Antoine*) aliquid ampliùs considerandum, et tamen vult præcipitanter operari, meritò imputantur omnes errores, quos committit.

Contra verò mihi omnino tenendum videtur, si ignorantia nullo ex prædictis modis fuerit voluntaria, et homo nullam habuerit actualem advertentiam malitiæ, vel periculi, nec directè, nec indirectè, neque in se neque in sua causa, tunc nullo modo imputantur ei errores quos non advertit. Ratio, quia ut imputentur alicui effectus cujusdam causæ, debet necessariò præcedere (saltem in principio) advertentia actualis et expressa malitiæ objecti : advertentia enim interpretativa, ut rectè loquuntur *Salm. tr.* 20. *c.* 13. *n.* 7. fundatur super aliquam advertentiam expressam, sicut voluntarium indirectum fundatur super directum. Præterquam quòd advertentia interpretativa supponit obligationem, et potentiam advertendi; sed deficiente omni advertentia expressa, non est potentia ad vertendi, et ideo nec obligatio, cùm nulla obligatio liget, nisi priùs quodam modo agnoscatur.

Dices : Omnis ignorantia in eo qui tenetur et potest suam obligationem advertere, est vincibilis, et propterea culpabilis. Sed rectè respondent *Sylvius* et *Suarez*, quòd ille qui omnino ignorat malitiam objecti, et adhuc obligationem advertendi, habet quidem potentiam remotam, sive physicam ad advertendum, sed caret potentia proxima, et expedita, quæ homini necessaria est ad cognoscendam deformitatem suarum actionum, *Quis nesciat non esse in hominis potestate, quod sciat?* ait S. Aug. *lib. de Spir. et lit.* Unde nequit ipse naturaliter, ac humane modo suam vincere ignorantiam. Agnoscet quidem suam actionem qua actio est, sed ignorabit eam qua mala est; sola enim cognitio objecti in esse physico non est sufficiens principium ad discernendum, nec ad inquirendum objectum in esse morali, quod equidem prorsus differt à physico. « Quando nulla (sapienter » ait P. Suarez) talis cognitio in mentem subiit, qua possit vo» luntas excitari ad quærendam scientiam, non est in potestate » hominis se ad illam movere, et consequenter non potest talis » ignorantia homini imputari » (*Suar. in* 3. *p. t.* 5. *D.* 4. *Sect.* 8. *n.* 18.) Et hoc est quod docet S. Thom. (1. 2. *q.* 76. *a.* 2.) dicens : « Unde propter negligentiam ignorantia eorum, quæ ali» quis scire tenetur, est peccatum. Non autem imputatur homini » ad negligentiam, si nesciat ea quæ scire non potest : unde » horum ignorantia invincibilis dicitur, quia studio superari non » potest. » Studium autem hoc, sive diligentia adhibenda ad ex-

pellendam ignorantiam, ut rectè advertit *Sylvius* cum *Medina*, et *Ricardo* (*Sylvius in* 1. 2. *qu.* 76. *art.* 3. *Concl.* 1. *et deinde qu.* 3. *Concl.* 1.), non debet esse summa, sed sufficit si sit moralis, et talis quàm prudentes communiter adhibere solent in re gravi; superveniente enim dubio, indoctus debet consulere peritos. Doctus verò consulere libros vel cum aliis doctis rem conferre.

Hanc denique sententiam observo communiter teneri ab auctoribus, non solùm probabilistis (quicam non jam ut probabilem, sed *tanquam certissimam apud omnes* agnoscunt; sicut scribit *Suarez*) at etiam antiprobabilistis, etenim de *Sainte Beuve* Doctor Sorbonicus sic ait: « Si advertatur tantùm in actum materialiter sive physicè consideratum, et non formaliter seu moraliter, erit tantùm volitus actus iste, ut est quid physicum, » et non ut est quid morale; ergo non ut malum; et in hoc non » erit malitia. » (*Sainte Beuve de Pecc. D.* 5. *Sect.* 1. *art.* 3.) Cardinalis Gotti scribit: « Dico secundò, ad peccatum mortale » sufficere advertentiam implicitam seu virtualem malitiæ actionis, vel ejus periculi. Etenim eo ipso quo quis dubitat aut » suspicatur de malitia suæ actionis, vel malitiæ periculo, et » tamen rei veritatem inquirere negligens, actionem ponere censetur interpretativè et ipsam malitiam velle. » (*Gotti t.* 2. *tr.* 4. *de Vitiis q.* 1. *Dub.* 4. §. 3. *num.* 11. P. Wigandt pariter inquit: « Dico 1. Deliberatio, seu advertentia est duplex: una est plena » et perfecta, quæ adest quando homo advertit, non solùm ad » operationem, quoad entitatem naturalem ejus, v. g. ad esum » carnium, sed etiam ad ejus malitiam, aut periculum transgressionis legis: alia est imperfecta, etc. Dico 2. Ut aliquid in individuo imputetur ad culpam mortalem, debet adfuisse plena » et perfecta deliberatio. » (*Wigandt tr.* 4. *Ex* 2. *de Peccat. n.* 50.) Consentit his S. Antoninus, qui ad peccandum mortaliter in delectatione morosa requirit non solùm deliberationem, sed etiam animadversionem periculi, his verbis: « Aut ergo » manet talis complacentia post sufficientem deliberationem, et » animadversionem periculi, et tunc est mortale. » (*S. Ant. p.* 2. *tit.* » 5. *c.* 5. *in fin.*) Alio loco inquit: « Defectus recti judicii ad considerationis vitium pertinet, prout scilicet aliquis in rectè judicando deficit, eò quòd contemnit vel negligit attendere ea, ex » quibus rectum judicium procedit. (*Idem ibid. c.* 11. *sub init.*) Consentit etiam *Cont. Tourn.*, quia sic concludit: « Itaque, ut » intra veri limites gradum sistamus, existimamus, eum, qui ita » non advertit ad peccati malitiam, ut vel naturali raptus distractione, vel ob similem causam advertere non possit, peccato » non teneri. Sic excusabitur Pœnitens, qui injunctam pœnitentiam præ oblivione non implet. Verùm aliter dicendum de » actionibus, quas eliciunt aut omittunt viri terrenis rebus absorpti, passionibus suis servientes, assueti, ut nequidem cogitent se non cogitare. » (*Contin. Tourn. t.* 2. *de. Pecc. c.* 4. *a.* 1. *p.* 283. *in princip.*). Sed idem jam nos admisimus supra *n.* 28. *ad* 31. Consentit etiam *Antoine*, qui agens de ignorantia dicit,

inadvertentiam sive inconsiderationem esse culpabilem in eo, qui debitam diligentiam omittit, vel qui præcipitanter agit jam advertens rem indigere majori consideratione, vel qui actu positivo vult sequi passionem quæ advertentiam impediat. « E contra (dicit) si (inadvertentia) sit invincibilis in homine habente » cognitionem habitualem debitam, est prorsus inculpabilis, et » excusat à peccato ea quæ ex illa fiunt contra Legem; quia malitia actûs tunc nullatenus ne interpretativè quidem est voluntaria; nam sine potestate cognoscendi non potest esse volitio. » (*Antoine de Pecc. c. 4. q. 7.*)

Hinc concludendum, quòd opinio eorum (si fortè adsunt) qui dicunt operanti adversùs Legem imputandos esse omnes errores quos committit, etiamsi nulla unquam intercesserit actualis advertentia, nec directa nec indirecta, in se vel in causa, saltem in confuso, sed tantùm adfuerit advertentia interpretativa, in hoc dumtaxat consistens, quòd ipse debuit et potuit sola potentia physica et remota malitiam advertere: hæc opinio nullo modo sustineri potest. Aliàs sequeretur quòd plurimi homines multis mortalibus culpis gravati se invenirent, quin circa illas ullam cognitionem unquam habuerint. Dicent quòd homines illi in pœnam aliarum culparum, putà ob cupiditates suas non repressas, obligationes proprii statûs non impletas, cæterasque negligentias, merentur substractionem lucis, qua alioquin bene advertissent operationum suarum malitiam, et ideo omnes sui errores imputantur ad culpam. Sed ut illatio hæc valere posset, priùs probanda esset supposita propositio, quæ nobis minimè probatur; nam ratione aliorum defectuum Deus privabit aliquem sua ulteriori luce, qua tentationibus et passionibus propriis restitisset, nisi defecisset in aliis, itaque subtractio illa efficiet quòd talis homo incidat in culpas, quas satis advertit ut culpas; sed non efficiet quòd ei imputentur errores, quos nullo modo, neque expressè, neque in confuso ut culpas agnoscit: quia ubi non est cognitio, non est libertas; et ubi non est libertas, non est peccatum. Instabunt. Sed S. Thomas (*Lect. 7. in c. 1. Epist. ad Rom.*) dicit: « Si ignorantia causatur à culpa, non potest » subsequentem culpam excusare. » At hoc dicimus sanè intelligendum de ignorantia voluntaria aliquo ex modis, ut supra ab eodem Angelico explicatis. Præterquam quòd S. Doctor loquitur ibi de Infidelibus, quibus errantibus in Fide, ob eorum certè culpabilem ignorantiam, meritò imputantur ad culpam omnia mala quæ patrant.

Præterea, si absque ulla advertentia imputantur homini omnes sui errores, quamvis ipse, debita diligentia jam adhibita, rectè operari judicet, sequeretur quòd ad honestè operandum non sufficeret sequi sententias (si sint minùs tutæ) nec probabiliores, nec probabilissimas, nec etiam moraliter certas. Sed hoc dici nequit, cùm ab Alexandro VIII damnata sit Prop. 3. quæ dicebat: « Non licet sequi opinionem vel inter probabiles pro» babilissimam. »

Remanet objectionibus prolixis Adversariorum satisfacere, sed nos brevi expediemur. Opponunt I illud in *Reg.* 13. *juris in* 6. ubi dicitur : *Ignorantia facti, non juris excusat.* Sed huic bene respondet *Sylvius* (1. 2. *q.* 76. *art.* 3. *Qu. I. Concl.* 7.) id intelligi de Statutis forensibus, uti jam explicat Glossa ibidem ; in foro enim judiciali post legis promulgationem ignorantia transgressorum ordinariè præsumitur vincibilis ; nisi adsit aliqua ratio quæ contrarium præsumere faciat, ut habetur *in c. In tua, tit. Qui matrim. accus. etc.*

Opponunt II quòd si ad omnia peccata requireretur actualis advertentia, inculpabiles reputandi essent Judæi crucifigentes Dominum, Pagani occidentes Martyres, et Hæretici innumera crimina perpetrantes. Sed uno verbo his omnibus respondetur nempe quòd horum omnium ignorantia fuit et est omnino crassa. Loquens enim Christus Dominus de Judæis, dixit : « Si opera » non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non ha» berent. » *Jo.* 15. 24. Idem quippe dicendum de Infidelibus, et Hæreticis, quibus ob suam malitiam vel supinam negligentiam omnes sui errores justè imputantur ad culpam.

Opponunt III quòd sententia requirens aliquam advertentiam actualem non differt ab ea, quæ peccatum philosophicum tuebatur à culpa theologica immune. Sed respondetur, quòd ideo præfata opinio proscripta fuit ab Alexandro VIII, quia ille qui operatur contra rectam rationem, ut supponitur in peccato philosophico, etiamsi non reputet lædere Deum, reipsa jam lædit; offendendo enim naturam rationalem, offendit simul ipsius naturæ Auctorem. Sed in tali peccato semper requiritur, ut homo advertat suam actionem rectæ rationi adversari. Quid ergo commune est inter peccatum philosophicum, et actionem illam, qua quis nullo modo, ne in confuso quidem advertit esse malam, et fortè aliquando bonam reputat? Hoc de Advertentia, transeamus ad consensum.

II. De consensu voluntatis.

5. — Certum est *peccatum voluntate committi,* ut docent omnes cum *S. Aug. et S. Th.* 1. 2. *q.* 74. *art.* 1. Sed hîc prænotandum I ad peccatum mortale requiri omnino perfectum consensum, sive deliberationem voluntatis. Id commune et certum est apud D D. adhuc rigidioris sententiæ, ita enim rigidissimus *Contensonius in sua Theol. t.* 1. *p.* 164. *Spec.* 3. *Cont. Tourn. t.* 2. *p.* 284. *v. Quod. Conc. t.* 10. *p.* 508. *n.* 7. *Wigandt. tr.* 4. *Ex.* 2. *n.* 44. *Genet. tr.* 1. *c.* 9. *de Peccat. q.* 12. *in fin.* ubi ait : « Cum pec» catum ex voluntate tantùm proveniat, si deliberatio sit imper» fecta tantùm, peccatum erit tantùm veniale. » Ita etiam *Navarr. Sum. c.* 16. *n.* 8. ubi : « Ad constituendum peccatum judicium » integrum requiritur, » *ex cap.* 1. *de Delict. pueror.* Item *Salm. tr.* 26. *cap.* 11. *n.* 5. *cum Caj. Vasq. Sanch. Pal.* et aliis innumeris, ex *D. Th.* 1. 2. *q.* 88. *a.* 6. ubi docet : « Potest... quod est » ex genere mortale, esse veniale propter imperfectionem actûs, » quia non perfectè pertingit ad rationem actûs moralis, cùm non

» sit deliberatus, sed subitus. » Idemque docet S. Doctor *in 4. D. 9. quæst. 1. art. 4.* ubi ait tunc pollutionem semidormientis esse mortale, quando est *cum deliberato consensu* advertenter acceptata. Idem *D. Ant. 2. p. 11. tit. 6. c. 5.* Et rationem clariùs explicat *Contensonius loc. cit.* dicens, quòd ad peccatum mortale requiritur perfecta deliberatio, quia motus nostri in tantum sunt culpabiles, in quantum sunt voluntarii: in tantum autem sunt perfectè voluntarii, in quantum sunt deliberati: porro ad peccatum mortale, quod est plena et consummata culpa, requiritur perfectum voluntarium. Prænotandum II consensum posse esse expressum, sive directum, et implicitum sive indirectum, quando scilicet quis vult causam, ex qua necessariò oritur effectus: tunc enim si vult causam directè, indirectè vult etiam effectum. Prænotandum III quòd post advertentiam intellectûs triplici modo potest se ferre voluntas erga objectum malum propositum, 1. positivè consentiendo in illud, 2. non consentiendo, nec resistendo, sed tantùm negativè se habendo, 3. positivè resistendo.

6. — Hinc oritur magna illa quæstio inter D D. an peccet graviter, qui negativè se habet, et positivè non resistit motui appetitûs sensitivi circa objectum sub mortali prohibitum.? Hîc præmittendum certum esse de Fide, contra novatores, motus sensualitatis sine ullo voluntatis consensu non esse lethales, ex Trid. *s. 5. de Pec. orig.* ubi dicitur: « Concupiscentiam, quam » aliquando peccatum Apostolus appellat, S. Synodus declarat » Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse peccatum appel» lari, quòd verè et propriè in renatis peccatum sit, sed quia ex » peccato est, et ad peccatum inclinat; Si quis autem con» trarium sentit, anathema sit. » Imò (quidquid dicant *Caj. et Gonet.*) videtur certum, tales motus ne veniales quidem esse, ex eod. *Trid. l. c.* ubi simul dicitur, quòd concupiscentia nocere non consentientibus, et viriliter per gratiam Christi repugnantibus non valet: Vide *Wigandt. t. 4. Ex 2. n. 44.* Hinc pro responsione ad quæsitum tres adsunt sententiæ. *Prima cum Val. Less. Vasq. etc. apud Salm. tr. 20. c. 15. n. 13.* affirmat peccare graviter, etiam cessante periculo consensûs. Ratio istorum, quia voluntas tenetur non solùm non consentire, sed etiam resistere motibus inordinatis appetitûs sensitivi. *Secunda* sententia *cum Tamb et aliis apud Croix l. 5. ex n. 109.* dicit talem ne venialiter quidem peccare, remoto periculo consensûs; sed hanc sententiam asserunt *Salm. n. 14.* communiter rejici; unde meritò dicunt cum *Croix* in praxi nullatenus esse tenendam. *Tertia*, et vera sententia cum *S. Th. qu. 15. a. 4. ad 10. Sanch. Dec. l. 1. c. 2. nu. 13. Gers. Pal. Rodr. Gran. et Salm. l. c. n. 15. et 16.* tenet, cessante periculo consensûs, esse veniale non resistere positivè motibus illicitis, sed non mortale. Idque videtur expressè confirmare *S. Th. 1. 2. qu. 74. art. 4.* ubi ait: « Peccatum mortale » non potest esse in sensualitate, sed solùm in ratione. » Ratio igitur est, tum quia consensus ad graviter peccandum non provenit ex appetitu, sed ex voluntate, quæ cùm non positivè con-

sentit, non committitur mortale. Et ideo committitur veniale, in quantum homo cavere debet, ne appetitus trahat post se voluntatem : sed hæc obligatio, quando periculum consensûs non est proximum, est tantùm levis; tum quia, si sub gravi teneremur omnes motus inordinatos positivè repellere, teneremur ad impossibile : impossibile enim est (ut ait *Caj.*) omnes hos motus collectivè sumptos positivè coercere.

7. — Ex his tamen infertur, quòd quando delectatio venerea supervenit, tenemur sub gravi ei positivè resistere, quia hujusmodi commotiones, quando sunt vehementes, plerumque, si positivè non repellantur (saltem per actum simplicis displicentiæ) trahunt secum consensum voluntatis : Ita *Croix l.* 5. *ex n.* 109. *et Bus infra D.* 2. *A.* 2. *in fin. Holzm. to.* 2. *p.* 325. *Sylv.* 1 2. *qu.* 74. *a.* 2. *q.* 1. *Tour. t.* 3. *q.* 129. *et Spor. t.* 1. *p.* 81. *n.* 14. *et Salm. n.* 19. *cum communi D D.*

8. — Notandum autem hîc I quòd ad repellendas tentationes carnales, quoad sensum, valde prodest, ut commotiones compescantur, partes commotas vestibus tegere, ac comprimere; ut advertit quidam Auctor modernus. Quoad mentem autem præservandam à consensu, prodest sanè cogitatio de Passione Jesu Christi, vel de pœnis Inferni, vel de Morte, etc. et etiam de cruciatu remorsûs, quem patitur Anima post peccatum patratum. Magis verò necessarium erit in hujusmodi concupiscentiis ad orationem recurrere; Castitas enim nonnisi à Deo obtinetur, ut fatetur Salomon *Sap.* 8. 21. *Et ut scivi, quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, etc.* Et ordinariè Deus non dat nisi petentibus, ex illo *S. Joann.* 16. 24. *Petite, et accipietis.* Hinc tentatus auxilium tunc imploret à Domino, à Deipara Immaculata à Sanctis puritatis amatoribus, ut à S. Aloysio Gonzaga, à S. Philippo Nerio, etc. Præ omnibus autem sufficiet, et erit remedium aptius, quia brevius et facilius, invocare confidenter et pluries, veneranda, et potentissima Nomina *Jesu* et *Mariæ.* Maximè etiam juvabit ferventem actum Amoris, erga Deum elicere, propositum renovando, mortem potiùs subeundi quàm peccandi. Sufficit etiam in actu commotionis animum ad alia divertere, cùm hoc etiam sit positivè resistere, ut benè advertunt *Spor. p.* 82. *n.* 16. *Tourn. tom.* 3. *p.* 531. *Contens tom.* 1. *p.* 164 *Spec.* 3. *et Croix. l.* 5. *num.* 111. Et, si motus sint leves, meliùs erit eos contemnere sine positiva resistentia, *Croix ibid. Bonasp.*

9. — Notandum II non esse obligationem motibus carnalibus resistendi positivè, si justa adsit causa non resistendi, nempe si quis expertus sit resistendo magis motus excitari, et augeri; vel si motus ortum habeant ex actione necessaria, vel utili, v. g. ex auditione Confessionum, ex lectione rerum turpium scitu utilium, ex tactu necessario ad medendum, et simili. Tunc enim ex una parte causa motuum non tenemur operam relinquere, ut docent D D. communiter cum *Spor. pag.* 81. *num.* 14. *Contens. l. c. et Salm. c.* 13. *n.* 20. *Croix. lib.* 5 *n.* 111. *Suar. et aliis;* Et ex alia, neque

tenemur tunc motibus positivè resistere, si non facile negotium sit illos repellere. Sat est igitur tunc negativè se habere cum firmo proposito nunquam consentiendi : Ipsa enim non consentiendi actualis cura sufficit tunc ad liberandum hominem à culpa saltem mortali, etsi non à veniali, si resistentia sit tepida, ut dicunt *Tol. Laym. etc. cum Salm. d. c.* 13. *n.* 20. Verum *Croix l.* 5. *cum. Az. et Sanch.* ut certum supponit, quòd in casu prædicto, quando tentatio diu durat, et nimis molestum foret jugiter motus positivè repellere, nullum peccatum sit eos permittere, negativè se habendo. Et sic facere consulit *Tourn. tom.* 3. *p.* 531. *Concl.* 2. *cum Sylo.* his qui sunt timoratæ conscientiæ.

Hîc demum adnotanda sunt aliqua circa peccata omissionum : et notandum I cum *S. Th. et Salm. c.* 10. *n.* 11. ad quodlibet peccatum omissionis requiri actum positivum voluntatis : voluntas enim non exercetur, nec peccat, nisi per actum. Notandum II. Actus omissionem concomitantes, ut ludere, edere, dum v. g. omittitur Sacrum, non esse peccaminosos, nisi sint causa omissionis, putà, cùm lusus est causa omittendi Sacrum. Ita *Salm. de Princ. mor. c.* 10. *num.* 16. *Corn. Montes, etc.* Tunc autem actus influentes eamdem malitiam omissionis induunt, non verò diversam, ut (contra *Suar. Gran. etc.*) tenent *Contin. Tourn. t.* 2. *p.* 353. *v. Dico* 2. *Lugo, Bec. Bon. Az. Fill. et Salm. c.* 10. *cum aliis, et communi :* Quare sufficit tunc tantùm omissionem confiteri : Si verò actio, quæ est causa omissionis, sit etiam grave peccatum, nempe si quis omittat Sacrum ob furandum, tunc furtum potest dici in Confessione seorsim ab omissione Sacri, quia tunc furtum non est nisi causa aggravans, non autem mutans speciem. Ita *Nao. Lug. Dian. Leand. cum Salm. c.* 10 *n.* 21. *contra Corneio.*

10. — Notandum III quòd peccatum omissionis incipit imputari à tempore, quo advertenter ponitur illius causa. Ita dicendum cum *Sanchez, Bon. Fill. Becc. etc.* apud *Salm. c.* 10. *n.* 22. *contra Sylo. Pal. etc.* qui tenent, sed improbabiliter, quòd peccatum non committitur, nisi verè Sacrum omittatur. Dicendum præterea quòd omissio voluntaria in causa etiam imputatur ad peccatum, etsi voluntas postea non possit operari, putà si quis se inebriet, prævidens causa ebrietatis se omissurum Missam, tunc tenetur confiteri causam, et effectum illius, ebrietatem scil. et omissionem Sacri, ut meliùs, dicunt *Salm. num.* 28. *cum Sot. Sanch. Pal. Led. et aliis communiter.* (*contra Vasq. Bon. Laym. etc.*) Modò ante effectum secutum non retractetur voluntas, ut probabiliter docent *Sanch. Azor. Vill. et Salm. n.* 29. etc. tum enim est probabile non teneri confiteri effectum secutum. Vide dicta *l.* 4. *num.* 149. Ex hoc etiam deducitur, quòd si effectus accidat post retractationem, non incurritur censura contra peccantes imposita, quia ista requirit contumaciam in actu peccati, vide dicenda l. 7. *n.* 40.

11. — Quær. hîc, an peccatum veniale sit contra Legem Divinam? Negare videtur *S. Th.* 1. 2. *q.* 88. *a.* 1. *ad* 1. dicens, *non...*

est contra legem... sed... præter legem, quia non observat modum rationis quem lex intendit. Affirmant autem *Estius et Vasq. Sot. Med. Azor. apud Salm. Tract.* 20. *de Princip. mor. c.* 8. *de pecc. n.* 4. Et ratio istorum valde urget, quia peccatum veniale revera etiam est à Deo prohibitum, prout *Eccli cap.* 7. *Noli velle mentiri. Matt.* 5. *non jurare omnino.* Ergo veniale etiam est contra Divinum Præceptum. Et hæc est vera sententia, nam, ut bene explicant *Salm. l. c. n.* 6. distinguit *S. Th.* substantiam legis, et modum legis; quare, licèt culpa venialis non sit contra legis substantiam, est tamen contra modum legis observandæ, qui modus certè etiam à lege Divina præcipitur, quando dissonat à recta ratione. Ideo semper verum est, quòd peccatum veniale sit contra legem Dei si non substantialem, saltem (ut ita dicam) modalem.

Hîc aliqui agunt de culpa originali, et de ejus effectu; sed quia hæc materia non est præsentis instituti, potes observare Scholasticos de ea tractantes.

Super autem censuris circa sententiam spectantem ad Conceptionem B. Mariæ V. vide Dissertationem in *lib.* 7. *de Censuris, ex n.* 244.

Hîc tamen notandum, quòd Propositio quæ dicebat non esse mortale, nec mereri pœnam æternam *Peccatum Philosophicum,* nimirum culpa illa, quæ agnoscitur esse quidem contra rationem, sed non contra legem divinam, his verbis : « Quòd in eo qui vel » Deum ignorat, vel de Deo actu non cogitat, sit grave peccatum, » sed non sit offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens » amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum. » Hæc Propositio damnata fuit ab Alexandro VIII. Et meritò, quoniam qui noverit opus suum adversari Naturæ rationabili, sat etiam agnoscit (saltem in confuso) injuriam quam irrogat Deo, qui est Auctor Naturæ.

DUBIUM II.

An, et quomodo desideria, et delectationes sint peccata?

Per desiderium intelligitur voluntas, intentio, vel propositum efficax rei malæ : per delectationem verò, simplex amor, et complacentia objecti cogitati, fruendo ejus dulcedine, absque desiderio executionis, soletque dici morosa; non à mora temporis, cùm momento possit perfici; sed quòd voluntas, post plenam advertentiam rationis, ei immoretur.

ARTICULUS I.

Quale peccatum sit desiderium malum?

12. An desiderium sumat speciem ab actu exteriori? — **13.** An sit peccatum desiderium objecti mali cum consensu conditionali? — **14.** An delectatio de objecto malo sit illicita, quamvis consensus sit conditionatus?

12. — « Resp. 1. Desiderium absolutum, sive cogitatio cum » voluntate consentiente absolutè in peccatum aliquando perpe- » trandum, aut in perpetrato complacente, habet eamdem spe- » ciem, ac malitiam peccati, mortalem, vel venialem, quam » habet actus exterior, in quem fertur. Est communis, et constat » ex *Matth.* 5. 28. *Qui viderit, etc.* Ratio est, quia actus interior » habet suam bonitatem, et malitiam ab actu externo, tanquam » objecto. Ita commun.

13. — « Resp. 2. Desiderium cum consensu conditionali, quo » quis aliquid concupiscit sub tali conditione, quæ omnem ma- » litiam objecti auferat, non est peccatum, saltem mortale : v. g. » vellem prædari, si à Deo mihi permitteretur; si Judex essem, » malefactorem istum occiderem. *Val. t.* 2. *d.* 6. *q.* 4. *p.* 4. *Sayr.* » *Sal. in t.* 2. *tr.* 13. *d.* 16. *s.* 27. *Vasq.* 1. 2. *d.* 116. *c.* 2. Si vero » conditio malitiam non auferat, est peccatum : ut v. g. si cogites, » si non esset infernus, mœcharer : si non essem religiosus, for- » nicarer; si non haberem rationem mei statûs, ulciscerer, occi- » derem te : item, si id mihi fecisses in adolescentia, vel antequam » religionem ingrederer, vindicassem : intellige, si dum hæc » dicit, habeat affectum vindictæ sumendæ, si esset in tali statu : » secus enim est, si tantùm ostendat, quid facturus fuisset in » alio statu. *Bon. de matr. qu.* 4. *p.* 8. *n.* 9. Ratio responsionis est : » quia, etsi consensus conditionatus nihil ponat in rerum natura, » ex parte objecti voliti, in voluntate tamen ponit affectum com- » mittendi illud peccatum, præcisa conditione non auferente ma- » litiam; ac proinde talis erit culpa, qualis esset illud amare » absque conditione. *Caj. Sanch. l.* 1. *mor.* c. 2. *Vasq. Laym* » *l.* 1. *tr.* 3. *c.* 6. *num.* 10.

« 1. In omnibus solo jure positivo prohibitis, licitum est desi- » derium cum conditione hac (si prohibitum non esset) v. g. » ederem carnes die Veneris, si Ecclesia non vetuisset. Ratio » est, quia conditio omnem malitiam, quæ à sola prohibitione » est, aufert. *Azor. l.* 4. *cap.* 6. *qu.* 10. *Sanch. l.* 2. *c.* 2. *Vasq.* » *d.* 16. *c.* 2.

« 2. Idem valet in prohibitis quidem jure naturali, licitis tamen » in aliquo casu, aut statu, si id pro conditione apponatur; v. gr. » occiderem Petrum, si Deus mandaret : suspenderem furem, » si essem Judex : ducerem uxorem, si liceret, si essem liber à » voto : Ratio est, quia hæc sub illo statu sunt licita. Rectè ta- » men monet *Sa v. Peccatum,* hujusmodi desideria esse periculosa, » et vitanda, atque, ut *Caj. ib.* esse fatuas, et diabolicas tenta- » tiones, *ib. et Laym. l.* 1. *t.* 3. *c.* 6. *n.* 10.

« 3. Etsi idem quidam, ut *Caj. Salm. et Vasq.* universim af- » firment de omnibus jure naturæ, et simpliciter prohibitis, si » conditio impossibilis apposita tollat rationem peccati ab ob- » jecto : ut si dicas, si non esset peccatum, fornicarer, eò quòd » tunc consensus non videtur ferri in malum : probabilius tamen » videtur quod docent *Azor. Sanch. et Laym.* esse peccatum; eo » quòd sit intrinsecè malum; nec malitia sua (quæ in consensum

» circa tale objectum traheret, nisi Dei lex arceret) exui possit ; » ideoque voluntas feratur in malum. Quod tamen intellige, si efficaciter feratur ; quia, si tantùm sit significatio propensionis naturalis in illud objectum, non est peccatum. *Sanch. l.* 1. « *c.* 2. *n.* 25. *Laym. l.* 1. *t.* 3. *c.* 6. *n.* 11. *C. de Lugo d.* 16. *n.* 376.

Quæritur igitur, an peccet qui optat aliquod objectum malum, sub conditione si liceret? Distinguendum : Si conditio auferret malitiam objecti, tunc non peccaret saltem graviter. Hocque accidere potest, non solùm in vetitis de jure positivo, prout si diceres : Ederem carnes in Quadragesima, nisi Ecclesia prohiberet : Sed etiam in vetitis de jure naturali, casu quo objectum posset esse licitum, nempe dicendo : Si Deus permitteret, vellem rem illam Titii arripere ; Nisi essem Sacerdos, uxorem ducerem, et similia ; ita cum *Bus. ut supra*, *San. Dec. t.* 1. *c.* 2. *n.* 24. *Laym. l.* 1. *tr.* 3. *c.* 6. *n.* 10. *Spor. t.* 1. *p.* 82. *n.* 18. et alii communiter. Diximus *saltem graviter*, nam ordinariè hujusmodi desideria non excusantur à veniali, cùm communiter sint periculosa, aut saltem otiosa. Peccaret verò lethaliter, quando conditio non auferret malitiam objecti, nimirum dicendo : Peccarem, si non esset infernus ; occiderem inimicum, si ensem haberem ; fornicarer, si non essem Religiosus, etc. Hoc certum est apud omnes : Sic etiam pariter dicunt *Sanch. l. c. n.* 23. *Spor. n.* 20. *et Laym. n.* 11. *cum Adr. et Azor.* peccari in talibus desideriis conditionatis, quando malitia nequit sejungi ab objecto, putà si diceres : si non esset peccatum, vellem blasphemare, pejerare, mœchari, fornicari, ulcisci, et similia ; quia hæc sunt intrinsecè mala, et nunquam à peccato immunia esse possunt. Unde censet *Laym.* non excusari à culpa gravi, qui deliberata et efficaci voluntate hujusmodi objecta desideraret, quamvis sub conditione, si licerent. Verum tamen satis probabiliter sentiunt *Bon. de Matr. D.* 4. *p.* 8. *n.* 21. *cum. Valent. et Suar. Pal. t.* 1. *tr.* 2. *D. p.* 10. §. 2. *n.* 10. *cum. Sa, Vasq. Sayr. et Salm. tr.* 20. *c.* 13. *n.* 62. *cum Caj. Tap. Salas, etc.* quòd, cùm voluntas desiderat aliquod objectum malum impossibile, sub conditione si liceret, nunquam efficaciter in illud consentit, quando enim objectum illud, ut optas, dicendo si liceret, et scis non esse nec posse esse licitum, non verè optas, sed tantùm tuam propensionem ostendis. Aliud verò esset, si optares malum illud objectum non esse prohibitum, quia per se malum est velle inverti ordinem, et legem naturæ, ut rectè dicunt *Salm. l. c. cum aliis.* Et sic conciliari possunt diversæ præfatæ sententiæ.

14. — « Gaudere, et delectari de opere malo, sub condi- » tione (si liceret), v. g. in prædictis desideriis efficacibus » illicitis, quando conditio est possibilis, etsi excusari possit » à peccato secundùm quosdam DD. si fiat tantùm secundùm » appetitum rationalem, sive voluntatem (secluso omni alio » periculo consensûs illiciti, et turpis motûs ; qui tamen, » quia communiter, et connaturaliter, sequitur, vix tutum vi- » detur in praxi), non potest tamen excusari, si sit delectatio

» voluntaria appetitûs sensitivi, quæ propriè delectatio dicitur, » fitque communiter cum aliqua alteratione corporis. Ratio dis- » criminis est quia voluntas potest ferri in objectum abstractum » à malitia, cùm sequatur intellectum, cujus est abstrahere: ap- » petitus verò, quia sequitur imaginationem, non fertur in ob- » jectum sub aliqua certa conditione statûs, vel temporis appre- » hensum, sed ut est in se, ideoque talis delectatio est de ob- » jecto absolutè malo. Vide *Laym. et Bon. de Matr. q. 4. p. 8.*

Veriùs tamen dicendum, quòd adhuc semota delectatione appetitûs sensitivi, quælibet delectatio de objecto hîc et nunc intrinsecè malo sit per se illicita, ut tenent *Sanch. Dec. l. 1. c. 2. n. 5. Az. t. 1. l. 4. c. 6. q. 10. Salm. 13. n. 61. Ronc. tr. 2. c. 3. q. 3. et Laym. Suar. ap. Croix. l. 5. n. 82.* Ratio, quia (ut bene ait *Croix ib.*), quamvis consensus sit conditionatus respectu ad objectum, respectu tamen ad delectationem est absolutus, et cùm delectatio reddat objectum præsens, hîc et nunc tale objectum, cùm sit sejunctum à conditione cohonestante, est simpliciter malum; ergo voluntas delectatur de objecto hîc et nunc simpliciter malo, et ideo non potest à peccato excusari. Vide dicenda *infra n. 14.* Secus verò dicendum, si quis diceret, delectarer de hoc, si non esset malum, ut rectè aiunt *Salm. c. 12. n. 61. Az. Pal. et communi.*

ARTICULUS II.

An delectatio morosa sit semper peccatum?

15. In quo differant desiderium, gaudium, et delectatio? Quid si quis delectatur de nupta sed non quia nupta? — **16.** Quando delectatio sit peccatum? — **17.** In quo differat delectatio de re mala et delectatio de cogitatione rei malæ? — **18.** An sit peccatum delectatio circa modum male operandi? — **19.** An liceat gaudere de effectu bono secuto ex opere malo? — **20.** Quid si opus fuerit formaliter malum, scil. patratum cum peccato? — **21.** An liceat delectari de malo Proximi ad bonum finem? — **22.** An liceat optare mortem filiæ si non posset nubere ob inopiam, etc. Et an liceat optare sibi mortem ad vitandam vitam nimis duram? — **23.** An liceat Conjugibus, sponsis, et viduis delectari de actu conjugii? — **24.** Quid præsertim de Sponsis, et Viduis? — **25.** An liceat Conjugibus delectari de copula, si Conjux sit absens? — **26.** Quot peccata committat jactans se de peccato patrato? — **27.** An liceat delectatio de re solo jure positivo prohibita? — **28.** Quid explicandum in delectatione? — **29.** An peccet exercens actionem, ex qua intelligit delectationem carnalem orituram?

15. — Prænotandum ante omnia circa pravas cogitationes, aliud esse *Desiderium*, aliud *Gaudium*, et aliud *Delectationem morosam. Desiderium* est voluntatis actus tempus futurum respiciens, quo quis deliberatè intendit opus cogitatum, putà fornicationem consummare. Et hoc desiderium dicitur *efficax*, quando quis media suscipit ad ducendum illud ad effectum: *inefficax*

verò si non proponit exequi, sed consentit, quod exequeretur si posset, cùm v. g. diceret : *Si possem furari thesaurum Ecclesiæ, furarer*. E contrario *Gaudium* respicit præteritum, et est cùm quis sibi complacet de malo opere patrato. *Delectatio morosa* denique respicit tempus præsens, et est quando per imaginationem fantasiæ quis reddit sibi præsens opus peccati, nempe actum fornicationis, et de illa deliberato consensu delectatur, tanquam actualiter fornicaretur, sine tamen desirio exequendi. Valde autem probabilis est sententia *Lugonis de Pœn. disp.* 16. *c.* 6. *n.* 348. *Bon. de Matr. q.* 4. *p.* 8. *n.* 3. *cum Spor. t.* 1. *p.* 84. *n.* 24 *Laym. l.* 1. *tr.* 2. *c.* 6. *n.* 15. *Az. l.* 4. *c.* 6. *Tamb. Dec. l.* 10. *c.* 3. *n.* 3. *Pal. tr.* 2. *D.* 2. *p.* 10. §. 14. *n.* 2. item *Vasq. Sayr. Reg. Dian ap. Salm. tr.* 20. *c.* 13. *n.* 30. (qui contradicunt *n.* 31. cum *Cajet. Less. Sanch. Ronc. etc.*) Hi tenent, quòd si quis delectatur de copula cum nupta, non quia nupta, sed quia muliere pulchra, etc. non contrahit malitiam adulterii; circumstantia enim adulterii tunc non intrat in delectationem, idcirco tantùm castitas, non justitia læditur. Et idem dicit probabiliter *Tamb.* si quis affectu venereo, sine desiderio, nuptam aspiciat. Hoc tamen non obstante, valde mihi placet id quod ait *Holzm. t.* 1. *p.* 316. *n.* 698. nempe, quòd licet ratione delectationis non sit obligatio explicandi circumstantiam adulterii, est tamen in praxi explicanda ratione periculi proximi concupiscendi (saltem inefficaciter) mulierem illam nuptam, in quod se conjicit qui de ea delectatur. Nulli verò dubium committit adulterium, quotiescumque habeatur gaudium seu complacentia de copula habita, vel desiderium de copula habenda cum conjugata, quia tunc voluntas amplectitur totum objectum pravum cum omnibus suis circumstantiis, nec ab illis præscindere potest, ideoque castitatem, et justitiam lædit. Item, si quis delectetur de copula sodomitica. Item, si persona, quæ delectatur, sit voto castitatis obstricta, etiam contra votum peccat. Hæc sunt certa cum *Tamb. Dec. l.* 10. *c.* 3. ex *n.* 2. apud omnes.

16. — « Resp. Si terminetur id cogitatum opus malum secundùm se, est peccatum mortale, vel veniale, prout ipsum opus » mortale, vel veniales. Ita commun. ex *D. Th.* 1. 2. *q.* 27. *art.* 8.

17. — « Dixi, *secundùm se :* quia si delectatio sit tantùm de » ipsa cogitatione, non autem de opere, non est peccatum, quia » sicut cogitatio, v. g. de rebus obscœnis, in ordine ad docendum » vel concionandum, etc. bona est; cogitatio autem de iisdem re» bus ex curiositate est mala venialiter : ita consequenter delec» tatio de tali cogitatione tanquam objecto, non est mala, sed » quandoque bona, quandoque venialiter mala.

Alia igitur est delectatio de opere malo, ita ut opus malum, sit objectum delectationis, quæ semper est mala; alia est delectatio de cogitatione objecti mali, ita ut non opus malum, sed ipsa cogitatio de opere sit per se objectum delectationis. Et hæc vel potest esse bona, si adsit justa causa cogitandi, v. g. causa studii, consultationis, etc. cum abominatione objecti; vel potest

esse venialiter mala, si fiat ex curiositate, etc., vel potest esse aliquando, etiam graviter mala, si adsit periculum proximum consensûs. Ita *S. Thom.* 1. 2. *quæst.* 74. *art.* 8. ubi ait : « Sic » igitur aliquis de fornicatione cogitans, de duobus potest de- » lectari. Uno modo de ipsa cogitatione, alio modo de ipsa for- » nicatione cogitata... cogitatio autem ipsa secundùm se non est » peccatum mortale, imò quandoque est veniale tantùm, putà » cùm aliquis inutiliter cogitat de ea : quandoque autem sine » peccato omnino, putà cùm aliquis aliter de ea cogitat, sicut » cùm vult de ea prædicare, vel disputare, etc. » Dicit autem esse mortale, quando *quis cogitans de fornicatione delectatur de ipso actu cogitato.* Et communiter S. Doctorem sequuntur *S. Ant. Less. Sanch. Bon. cum Salm. Tract.* 20. *c.* 13. *n.* 27.

18. — « Similiter nec peccatum erit, si delectatio versetur » circa modum malè operandi, non circa ipsum opus malum : » quo modo sine peccato sæpe nos delectant fabulæ, comœdiæ, » bella, homicidia, fraudes, furta, lapsus hominis, v. g. ex » equo, etc. non secundùm se, sed modus furandi, rapiendi, ar- » tificiosus, et industrius, modus cadendi inopinatus. *Laym. l.* 1. » *t.* 3. *c.* 6. *n.* 2. * (*Ità Sanch. Bon. Azor. Pal. et Sanch. Tr.* 20. » *c.* 13. *n.* 39. *communiter.*) *

Unde resolves :

19. — « 1. Licitum est gaudere, et delectari morosè de effectu » bono, secuto ex opere malo : quia delectatio non est de ob- » jecto malo.

« 2. Si talis effectus sit secutus ex opere secundùm se quidem » malo, hîc tamen et nunc culpa vacante, ut v. g. quia factum » est in somno, amentia, ebrietate, inculpabili ignorantia, tunc » etiam de ipso actu licere aliquando delectari, non quidem se- » cundùm se, sed ut est causa talis boni effectûs, docet *Less.* » *l.* 4. *c.* 3. *n.* 105 *et* 106. *ex Vasq. l.* 2. *d.* 105. *c.* 21. v. g. de » solutione naturæ facta in somno. Ratio est, quia objectum » delectationis istius non est malum. Vid. *Bon. de matr. q.* 4. » *p.* 8. *Sanch. l.* 1. *mor. c.* 2. *n.* 18. *C. de Lugo de pœn. dis.* 16. » *n.* 389. Imò addunt, licere aliqando desiderare (affectu sim- » plici, et inefficaci desiderio) ut tale quid fiat sine culpa ; v. g. » ut in somno eveniat naturæ solutio, ob finem bonum ; dum- » modò desiderium non sit tam intensum, ut tale quid proba- » biliter causet : neque sit periculum consentiendi in talem vo- » luptatem. Ratio est, aiunt, quia objectum hujus desiderii, aut » gaudii non est malum. Vid. *Less. et Bon. l. c.*

20. — Quæritur igitur I. An liceat delectari de opere malo, ob bonum effectum inde secutum? Distingue : Si opus fuerit formaliter malum, nempe quia cum peccato patratum fuit, peccat qui de illo delectatur, etiamsi delectetur de opere malo, non ut peccato, sed ut causa effectûs secuti. Ita omnino tenendum cum *Sot. Tap. Ronc. et Salm. tr.* 20. *c.* 13. *n.* 47. (contra *Vasq. Less. Pal. Bon. ibid.*) Si verò opus malum patratum fuit sine

peccato, sentiunt *Less. et Vasq.* quibus adhæret *Bus.* licitum esse de illo delectari, non per se, sed ut causa boni effectûs. Sed verius tenendum est oppositum cum *Sanch. Dec. l.* 1. *c.* 2. *n.* 16. *Tourn. t.* 3. *p.* 600. *Concl.* 3. *cum Azorio, Croix l. n.* 91. *Ronc. tr.* 2. *c.* 3. *q.* 4. *R.* 12 *et Salm. c.* 13. *nu.* 49. Ratio, quia licèt actio non fuerit peccaminosa, fuit tamen objectivè mala; et hoc, ut rectè notant *Salm. n.* 50. *Ronc. et Croix*, in dubium non videtur ampliùs revocandum post Prop. 15. damnatam ab Innoc. XI. quæ dicebat : « Licitum est filio gaudere de parricidio parentis à se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias » inde ex hæreditate consecutas. » Nec obstat doctrina *S. Th. in* 4. *Dist.* 9. *q.* 1. *art.* 4 *q.* 1. *ad* 5. ubi S. Doctor dicit : « Si » autem placeat (id est nocturna pollutio, de qua loquitur) ut » naturæ exoneratio vel allevatio, peccatum non creditur. » Et cum sequuntur *Nav. Less. Sa, Sanch. et ipsi Salm. c.* 13. *n.* 52. *cum communi*. Nam rectè dicunt *n.* 18. *Salm. et Ronc. l. c.* intelligendum esse *S. Th.* loqui de pollutione purè naturali, quæ naturaliter provenit à natura se exonerante; et ideo, cùm illa non sit objectivè mala, licèt sibi complacere, non quidem de delectatione ex ea causata, sed de exoneratione ob illam obtenta. E contrario non licebit delectari de opere objectivè malo, nimirum de pollutione nocturna, quæ evenerit ex tactu, seu ex turpi somnio, quia tunc fuisset hæc objectivè mala. Secus, aiunt *Salm. n.* 54. si venerit ex moderato cibo, aut ex studio utili etc. quia tunc pollutio etiam esset naturalis, et liceret de ea habita delectari, modò absit commotio spirituum. Sed hoc mihi non placet.

In quocumque casu tamen licet, per se loquendo, cuique delectari, non de causa, sed de effectu secuto, nempe de exoneratione causata à pollutione, etiam voluntaria; vel de consecutione hæreditatis ob homicidium, modò causa detestetur. Dixi *per se loquendo;* nam hujusmodi delectationes aliquando non carent periculo, ut rectè dicunt *Ronc. l. c. Resp.* 1. *in fin. Salm. tr* 20. *c.* 13. *n.* 46.

21. — Quær. II. An liceat delectari de malo proximi ob bonum finem? Prænotandæ hîc sunt duæ Prop. damn. ab eod. Innoc. XI. Prop. 13. dicebat : « Si cum debita moderatione facias, potes » absque peccato mortali de vita alicujus tristari, et de illius » morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, et desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod » temporale emolumentum. Prop. 14. Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris, non quidem ut malum Patris, » sed ut bonum cupientis; quia nimirum obventura est pinguis » hæreditas. » Hæ propositiones justè quidem proscriptæ fuerunt, quia secundùm charitatis ordinem, vitam proximi cuicumque nostro temporali emolumento præferre tenemur. Non damnandus tamen, qui gaudet de effectu secuto, scil. de hæreditate obtenta ex morte alterius, si non gaudet de causa, hoc est de morte : licèt materia sit periculosa, ut mox supra diximus cum *Salm.* et *Ronc.*

Licitum est autem gaudere de malo proximi, ob majus bonum

illius, vel innocentis, nempe si delector de proximi infirmitate, et etiam de morte ut sic desistat à peccatis, à scandalis, etc. ut bene aiunt *Tourn. t.* 3. *p.* 338. *Ronc. ib. cum Bon. Reg. et Salm. c.* 13. *n.* 43. cum *Nav. Bon. Tol.* etc. Idque expressè docet *S. Thom.* 3. *Sent. Dist.* 30. *q.* 1. *art.* 1. *ad* 4. ubi ait : « Unde, quia » charitas ordinem habet, et plus debet diligere quisque se » quàm alios, et propinquos quam extraneos... Potest aliquis, » salva charitate, optare malum temporale alicui, et gaudere, » si contingit ; non in quantùm est malum illius, sed in quantùm » est impedimentum malorum alterius, quem plus tenetur dili- » gere, vel Communitatis, vel Ecclesiæ. » Item scribit *S. Gregorius* : « Evenire plerumque potest, ut non amissa charitate, » et inimici nostri ruina lætificet, et rursus ejus gloria sine invi- » diæ culpa contristet ; cùm et, ruente eo, quosdam bene erigi » credimus, et proficiente illo, plerosque injustè opprimi formi- » damus. » *Mor. l.* 22. *c.* 22. Hoc tamen semper intelligendum, servato ordine charitatis, nempe quando malum quod evitatur, præponderat vel coæquat malum proximo optatum. Sic pariter aliqui opinantur, et adhærent *Salm. n.* 44. *et Ronc.* posse Patrem optare mortem filii, si timet ex ejus flagitiis dehonestandam esse familiam. Licitum est autem gaudere de malo temporali personæ privatæ ob bonum temporale commune, ut *Less. l.* 2. *c.* 47. *n.* 21. *Ronc. ibid.* cum *S. Th.* ut supra, et *Salm. cap.* 13. *n.* 45. cum *Tol. etc.* Hinc licet etiam gaudere de supplicio malefactoris, ad exemplum aliorum. Et quod dictum est de delectatione, dicendum pariter est de desiderio, ut *Salm. n.* 43.

22. — An liceat sibimet mortem optare, ad vitandam vitam nimis duram causa infirmitatis, sævitiæ viri, mendicitatis, et similium? Negant *Salm. c.* 13. *n.* 46. *cum Nav. Abul. et Reg.* Ratio, quia non licet velle mortem ob effugienda aliqua mala minoris momenti. Sed non improbabiliter affirmant *Pal. tr.* 6. *D.* 4. *p.* 1. *n.* 11. *Viva in Prop.* 14. *Inn. XI. n.* 3. *Felix. Pot. de* 1. *Præc. n.* 289. item *Sotus, Gran. Sancius, et Trull. apud Bus. l.* 2. *n.* 30. *vers.* 2. *Licet, in fin.* casu quo vita tam molesta æstimaretur durior ipsa morte. An autem licet Matri optare mortem filiæ, eò quòd filia ob deformitatem, vel inopiam nequit nubere, vel quia ob illam Mater malè tractatur à viro? Affirmant *Azor.* 1. *p. l.* 3. *c.* 12. *qu.* 2. *Pal. tr.* 6. *D.* 4. *p.* 1. *n.* 11. *et Bon. de Char. D.* 3. *q.* 4. *p. ult. n.* 7. Ratio, quia tale desiderium non tam est de malo, quàm de bono inde secuturo. Sed id rectè rejiciunt *Salm. n.* 46. *et Ronc. p.* 18. *q.* 4. *R.* 1. Ratio, tum quia nunquam licet ob bonum temporale mortem proximi optare (Hocque videtur non dubitandum cum *Ronc. post Proposit. damn.* 13 *et* 14. supra relatas) : tum quia malum Matris non præponderat malo filiæ optato.

23. — « 3. Non est peccatum, saltem mortale, si conjuges » delectentur appetitu tantùm rationali de actu conjugii præterito, » futuro, vel possibili, respectu compartis præsentis, vel absen- » tis. Item si sponsus desideret copulam futuram, aut de ea de-

» lectetur; vel vidua de præterita. Ratio est, quia hi actus ha-
» bent objectum licitum.

« Dixi, *appetitu rationali;* quia si sponsus, aut vidua volun-
» tariè consentiat in delectationem sensitivam, et carnalem (quæ
» ex recordatione copulæ futuræ, aut præteritæ naturaliter
» oritur), mortaliter peccat, ut docent *Less. l. c. t.* 2. *c.* 6. *n.* 120.
» *Bon. Tann. Pal.* Vid. *Dian. t.* 5. *misc. Resp.* 2. contra *Med.* etc.
» Quia verò ad supradictam voluntatis oblectationem, sensitiva,
» et carnalis ut plurimùm, imò etiam periculum consensûs in
» fornicationem consequitur, oblectationem, illam voluptatis in
» praxi vix locum habere, saltem in vidua, et sponsis; inter con-
» juges tamen, modò periculum pollutionis absit, etiam sensitivam,
» et veneream delectationem non esse mortale, docent *Fill. Bon.*
» *de Matr. q.* 4. *Sanch. Less. loc. cit. d.* 1. *et Dian. t.* 3. *misc.*
» *R.* 36. tum quia status matrimonii hæc excusat, utì etiam tactus
» impudicos, solius voluptatis causa institutos; tum quia hæc
» tendunt per se ad opus conjugale, licèt per accidens opus non
» exerceatur. »

24.—Duo hîc quæruntur multùm scitu necessaria : Quær. I. An sponsis, et viduis liceat delectatio de copula futura, vel præterita. Respondet *Busemb.* quòd licet ipsis delectari, modò delectentur appetitu rationali, non autem carnali. (At rectè addit in praxi, vix hoc posse admitti, cùm delectatio carnalis ut plurimùm rationali adnectatur.) Hanc tenent etiam *Salm. tr.* 20. *c.* 13. *n.* 57. cum *Nav. Caj. Val. Bon.* etc. dicentes licere sponsis gaudere non de copula ut præsenti, sed de futuritione copulæ. At, etiam secluso periculo delectationis sensitivæ, veriùs dicendum cum *Holz. t.* 1. *p.* 318. *n.* 701. *Ronc. tr.* 2. *c.* 3. *q.* 5. *et Sanch. ac Vasq. Azor. Laym. Pal. Dian. etc.* apud *Salm. n.* 56. quamcumque delectationem voluntatis in sponsis, et viduis de copula futura, vel præterita esse malum. Ratio, quia delectatio reddit sibi objectum præsens; et ideo, semper ac objectum præsens hîc et nunc est malum; cùm absit hîc et nunc conditio cohonestans matrimonii, mala etiam est omnis actualis delectatio de illo. Aliud dicendum cum *Ronc.* de desiderio, quo sponsus vult copulam futuram; hoc enim licet, quia, cùm voluntas fertur in objectum futurum, potest illud desiderare sub conditione, qua objectum licitum erit. At quia in tali desiderio adest etiam periculum delectationis, idcirco hortandi sunt sponsi, ut sedulò à se avertant hujusmodi turpes cogitationes.

25. — Quær. II. An conjugibus liceat delectari de copula, etiamsi alter conjux sit absens? Negant *Salm. de Matr. c.* 15. *n.* 90. cum *Nav. Sa, Ronc.* etc. apud *Croix. l.* 6. *p.* 3. *n.* 337. quando delectatio habeatur cum commotione spirituum; quia dicunt talem commotionem non esse conjugibus licitam, nisi ordinetur ad copulam. Sed *Ronc. et Salm.* non congruenter loquuntur, nam ipsimet *Salm.* admittunt *n.* 84 *et Ronc. tr.* 12. *p.* 296. *q.* 6. *R.* 11. cum *S. Anton. Conc. Dian.* (et est communis, ut dicemus alibi de *Matr. l.* 6. *n.* 933.) quòd tactus impudici (qui

certè nequeunt ut plurimùm esse sine commotione) inter conjuges, absente periculo pollutionis, sint liciti, saltem non graviter illiciti, etiamsi ob solam voluptatem capiantur, et ad copulam minimè ordinentur. Ideo aio, cur non est idem dicendum de delectatione? Quare verè probabilem censeo sententiam *Bus.* quæ dicit licitum esse conjugibus delectari, etiam carnaliter de copula habita, vel futura, semper ac absit periculum pollutionis. Ratio est, quia (prout dicunt *Salm. d. n.* 84. loquendo de tactibus impudicis) ipse status Matrimonii hæc omnia licita reddit; aliàs status matrimonialis nimiis scrupulis esset obnoxius. Hanc sententiam tenent, præter *Fill. Bon. Sanch. Less. et Dian. cum Bus. ut supra num.* 23. *in fine*, *S. Anton. p.* 1. *tit.* 3. § 1. *c.* 6. *Cajet.* 1. 2. *q.* 74. *art.* 8. *ad* 4. *Couinc. D.* 34. *dub.* 11. *concl.* 1. *Croix l.* 6. *p.* 3. *num.* 337. *cum Gerson. Suar. Lavm.* et aliis plurimis; item *Vasq. Aversa, etc. apud Salm. n.* 88 et 89. qui probabilem putant. Et favet D. Thom. *q.* 15. *de Malo art.* 2. *ad* 17, ubi dicit quòd conjugibus, sicut copula est licita, ita et delectatio de illa.

26. — Ultimò hîc notandum cum *Salm. tr.* 20. *c.* 13. *n.* 66 *et* 67. cum *Lug. Caj. Nav. Pal. Dic.* etc. quòd, si quis se jactet de peccato gravi à se verè patrato, debet explicare in Confessione etiam speciem peccati; quia tunc communiter jactantiæ additur complacentia de peccato facto, quæ sumit eamdem speciem peccati. Secus autem, si jactantia sit de peccato ficto

27. — « 4. Delectatio morosa, de rebus solo jure positivo prohibitis, non est illicita, modò non fiat sub ratione prohibitionis: » v. g. si Carthusianus, vel alius die jejunii se oblectet de cogitato esu carnium, quia non est de opere malo, cùm lex tantùm » vetet comestionem externam. *Lavm. l.* 1. *t.* 3. *c.* 6. *n.* 9. *Less.* » *l.* 4. *c.* 3. *d.* 15. *n.* 111 *et* 113. * (*Et ita tenendum cum Salm.* » *c.* 13. *n.* 37 *et* 38. *Pal. Vasq. Sanch. Less. communiter, et Ronc.* » *tr.* 2 *c.* 13. *q.* 3. *R.* 11. *quidquid dicat Croix l.* 5. *n.* 81. *Non* » *licet autem delectari de Missa ob oblivionem relicta, et simili;* » *quia omissio est objectivè mala, ut Ronc. ibid. q.* 5. *cum Azor.* » *et Sanch.*) *

28. — « 5. Qui delectationem morosam mortalem confitetur, » addere debet circumstantias operis, de quo fuit delectatio: v. g. » in materia iræ, an fuerit de occidendo fratre, an alio; uno, an » pluribus: in materia carnis, an de conjugata, moniali, consanguinea. Quod tamen limitant *Azorius, Sa.* Vide *Luvuria, Salas.* » *t.* 7. *tr.* 13. *d.* 16. *s.* 6. *n.* 59. etc. si delectatio feratur in objectum apprehensum secundùm totam suam malitiam, non autem » si tantùm secundùm partem, v. g. in fœminam apprehensam, ut » non suam, non tamen, ut alteri nuptam, vel ut monialem: tunc » enim probabile esse aiunt, delectationes tales reduci ad speciem » simplicis fornicationis. Ita etiam *Fill. Less. Bon. Dian. Pal.* » Vide *Lugo d.* 16. *n.* 363. Aliud est ipso de opere externo, quod » semper fertur in objectum secundùm totam suam malitiam; » aut etiam desiderio efficaci, quod fertur in opus externum, se-

» cundùm se, et ut est à parte rei ; ac proinde est ejusdem cum » illo speciei ; ideoque ejus circumstantiæ semper fatendæ sunt. » Vide *Auct. cit.* * (*Vide dicta. n.* 15.) *

29. — « Resp. 2. Si quis sine causa, et necessitate actionem » exerceat, ex qua intelligit, delectationem carnis naturaliter » orituram (v. g. ex curiositate legit, vel audit turpia), tamen » sine directa intentione, et sine periculo consensûs, peccat ve- » nialiter ; si verò justam causam habeat, nihil peccat. * (Vide » supra *in* 6. *Præc. l.* 3. *n.* 482. *v.* 6. *Si pollutio.*) *

« Quæres, An voluntas delectationem carnalem positivè repri- » mere teneatur ?

« Resp. 1. Si voluntas plenè eam advertens, negativè, et per- » missivè se habeat, ita ut nec approbet, nec repellat, dummodo » id non permittat ex ipsius delectationis complacentia, nec pe- » riculum sit ulterioris consensûs, probabile est, quod docet » *Cajet. et Sanch.* 1. *mor. c.* 12. non peccare mortaliter : tum » quia non consentit in delectationem : tum quia moraliter est » impossibile, omnes illos motus evitare : tum quia ex justa » causa illos licet permittere, etiam secundùm adversarios.

« Resp. 3. In praxi tamen verius videtur, quod docent *Vasq.* » *Azor. Lessius, Becan.* 1. 2. *t.* 2. *q.* 5. *c.* 5. sine justa causa eis » non resistere, esse mortale : quia fere semper voluntas est ex- » posita periculo consensûs ; et contrarium credere, est nimia suî » confidentia, et præsumptio. Moderatè *Laym.* utramque sen- » tentiam probabilem fatetur, et ait delectationem videri morta- » lem, nisi saltem actum simplicis displicentiæ circa illam eli- » cias : et si efficaciter animum ad alia divertere negligas, cùm » facilè possis, et speres, te tali modo posse depellere. Vide » *Laym. l.* 1. *t.* 3. *c.* 6. *n.* 3. * (*Vide fusè dicta supra hoc puncto* » *lib.* 5. *n.* 7.) *

DUBIUM III.

DE DISTINCTIONE PECCATORUM.

ARTICULUS I.

Quæ peccata distinguantur specie ?

30. Quomodo peccata differant specie quoad materiale, et quomodo quoad formale peccati ? — **31.** Ex quotuplici radice desumatur diversitas specierum ? — **32.** An peccata specie distinguantur ex oppositione ad virtutes, vel ex diversitate objectorum ? — **33.** An ex præceptis diversis peccata specie distinguantur ? — **34.** An peccatum ex objecto levius possit excedere gravitatem peccati superioris speciei ?

30. — « Resp. Peccata, quoad materiale, sive entitatem posi- » tivam, specie distinguuntur ex objectis formalibus, et circum- » stantiis speciem variantibus, quatenus eæ objecti formalis ra-

» tionem habent; quoad formale autem proximè distinguuntur » ab oppositis formis, sive rectitudine virtutis, qua privant, re- » motè autem, et fundamentaliter ex objectis. Ita *Tann. d. 4. de » pecc. d.* 1. *q.* 2. Ratio primæ partis est, quia omnes actus specie » distinguuntur ex objectis, peccata autem quoad materiale, di- » cunt ipsos actus. Ratio secundæ partis, quia privationes pro- » ximè distinguuntur specie à formis, quibus privant, sed peccata » formaliter sunt privationes rectitudinum oppositarum. Ratio » tertiæ partis, quia rectitudo virtutis specificatur proximè ex ob- » jecto : ergo privatio rectitudinis ex eodem remotè.

Unde resolves :

31. — « Peccata specie differunt, non tantùm quæ diversis » virtutibus, sed etiam quæ eidem opponuntur extremè, ut pro- » digalitas, et avaritia : vel ratione diversæ difformitatis, id est : » quæ adeo diversa ratione, et malitia ejusdem virtutis mate- » riam attingunt, ut quantùm est ex natura ejusdem peccati, non » sit eadem facilitas, moraliter loquendo, neque propensio utrum- » que peccatum committendi; qualia sunt homicidium, furtum, » adulterium, detractio.

Docent *Trid. sess.* 14. *c.* 5. circumstantias illas in Confessione explicandas esse, quæ speciem peccati mutant. Hinc Quær. 1. ex quotuplici radice desumatur distinctio specifica peccatorum? Resp. cum *Bus.* et sententia communiori, sumi ex duplici radice, nempe I. Ex oppositione ad diversas virtutes. II. Ex diversa difformitate contra eamdem virtutem, prout accidit in perjurio, et violatione voti, sive blasphemia; licèt enim hæc peccata sint contra eamdem virtutem Religionis, specie tamen sunt diversa. Quoad hanc secundam radicem consentiunt Doctores.

32. — Sed quoad primam, scil. ex oppositione ad virtutes, quæstio magna est inter *S. Th. et Scotum*, an distinctio specifica proximè sumatur ab objectis diversis peccatorum, vel à diversis virtutibus, quibus peccata opponuntur? *S. Th.* 1. 2. *q.* 72. *art.* 1. *Salm. tr.* 20. *c.* 12. *n.* 1 *et* 2. *et alii* tenent proximè desumi ab objectis specie diversis. Ratio *S. Th.* ut ait *art.* 6. *ad* 2. « quia » peccatum... non habet speciem ex parte aversionis, sed ex » parte conversionis..., secundùm quod est actus quidam. » *Scotus*, verò cum *Bus.* hìc, et *Bec. Val. Bon.* tenent distinctionem specificam desumi à virtutibus, quibus opponuntur peccata: quia peccatum, formaliter sumptum, consistit in oppositione ad virtutem, qua privat. Utraque sententia est probabilis, et utraque revera in idem coincidit, ut bene dicunt *Salm.* Sed secunda, distinguendo peccata per oppositiones ad virtutes, planior est et facilior, ut rectè fatetur *Tapia*, quamvis Thomista. Advertit tamen *Ronc. tr.* 20. *de Pecc. c.* 2. *q.* 1. quòd, licèt peccata commissionis distinguantur ex virtutibus oppositis, ut ipse tenet; peccata verò omissionis omnino distinguuntur per oppositionem ad objecta, sive ad actus quibus privant; prout omittere Sacrum, et jejunium,

sunt peccata specie diversa contra obedientiam Ecclesiæ debitam; quia Sacrum et jejunium sunt objecta specie diversa.

33. — Denique quær. 2. an ex diversis præceptis peccata specie distinguantur? Affirmant *Nav. Grand. Tann. etc.* Sed dicendum cum *S. Th.* 1. 2. *qu.* 72. *ar.* 6. *ad* 2. *Cajet. Val. Azor. Laym. Con. Pal. Bonac. Ronc. l. c. Croix. l.* 4. *n.* 47. *Salm. d. c.* 12. *n.* 5 *et* 6. *ex communi,* quòd, si præcepta distinguantur tantùm ex parte Legislatorum (ut est in furto, quod prohibetur Lege Divina et Humana), minimè inducunt distinctionem specificam peccatorum; quia diversitas Legislatorum non efficit præceptum esse formaliter diversum, sed tantùm materialiter. Secus tamen, si præcepta distinguantur ex parte motivi ad prohibendum, quia tunc diversæ virtutes læduntur; prout si quis frangeret jejunium præceptum ab Ecclesia, et ad quod voto simul ipse se obstrinxerit; tunc enim læderet temperantiam, ex quâ Ecclesia jejunium imperat, et Religionem, ex qua Deus præcipit vota observari.

Ad agnoscendum verò quandonam leges sint conditæ ad diversos fines, dicunt *Salm. n.* 9. videndum si præceptum humanum trahat actum ad specialem aliam virtutem, sive ad oppositionem cum alia speciali virtute. Hinc infertur: I. Si quis occidit Sacerdotem, non solùm peccat contra justitiam, sed etiàm contra Religionem, ex cujus motivo Ecclesia vetat Sacerdotis læsionem. Infertur II. Sacerdos beneficiarius omittens Officium Divinum, committit unum peccatum contra Religionem, non autem contra justitiam, si velit restituere fructus Beneficii, quia ex eodem motivo Religionis Ecclesia præcipit recitationem ei, qui est Sacerdos, et est Beneficiarius, qui ex justitia tenetur tantùm non facere fructus suos; Ita *Azor. Trull. Dian. etc.* cum *Salm. c.* 12. *n.* 12. contra *Suar. Laym. et Bonac.* Vide dicta *l.* 4. *n.* 145. *Qu. I.*

34. — Quæritur hîc 3. an peccatum ex objecto levius possit ratione circumstantiæ excedere gravitatem peccati superioris speciei? Negant *Durand. Vasq. et alii;* sed affirmant probabiliùs *S. Th.* 2. 2. *qu.* 10. *art.* 3. *ad* 1. ubi ait: « Nihil prohibet » peccatum quod est gravius secundùm suum genus, esse minùs » grave secundùm aliquas circumstantias. » S. Doctorem sequuntur *P. Conc. t.* 10. *p.* 524. *n.* 6. item *Caj. Suar. Azor. Pal. etc.* cum *Salm. c.* 12. *n.* 22 *et aliis communiter;* quia licèt regulariter gravius peccatum est illud, quod perfectiori virtuti opponitur, ut dicit *S. Th.* 1. 2. *qu.* 73. *art.* 4, attamen, cùm gravitas peccati superioris speciei sit finita, ideo, etsi physicè non possit excedi à malitia peccati speciei inferioris, potest verò moraliter. Hinc sodomia, et bestialitas sunt graviora peccata, quàm perjurium, ut docet *S. Th.* 2. 2. *q.* 144. *art.* 3. cum *Salm. ibid. n.* 22. Et ideo regula prædicta metiendi gravitatem peccati ex oppositione ad superiorem virtutem currit tantùm, quando peccata sunt maxima contra unamquamque virtutem, non autem quando comparatio fit maximi peccati ad minimum.

An autem circumstantiæ speciem tantùm aggravantes sint confitendæ, nimirum gradus incestûs, quantitas furti, tempus durationis peccati? Vide dicenda *de Sacr. pœn. l.* 6. *ex num.* 467.

ARTICULUS II.

Quæ peccata distinguantur numero.

35. Vide omnia quæ super hoc puncto dicuntur à Busemb. — **36.** Ex quibus radicibus desumatur Distinctio numerica? De prima Radice, quæ est *Multiplicitas actuum moraliter interruptorum.* — **37.** Et I. Quomodo interrumpantur *Actus interni* circa peccata *Cordis?* — **38.** Quomodo circa peccata *Oris, et Operis?* — **39.** An malum propositum interrumpatur per diuturnum tempus? — **40.** Quid si tamen voluntas permaneat in aliquo affectu? — **41.** II. Quomodo interrumpantur, aut uniantur *Actus externi?* — **42.** An explicanda omnia media apposita ad peccandum? — **43.** Quid si quis ab initio voluerit tangere, sed postea fornicetur? — **44.** Quid si quis centenis vicibus interpolatim furetur aureum ex intentione ab initio furandi centum? et quot sacrilegia committat celebrans tres Missas in mortali in die Nativitatis Domini? — **45.** De secunda Radice, quæ est Diversitas objectorum totalium. — **46.** Illationes hujus Radicis. — **47.** Qu. 1. Quot peccata committit qui eodem actu blasphemat 12 Apostolos? — **48.** Qu. 2. Quot si quis detrahit vel conviciatur aliquem diversis contumeliis? — **49.** Qu. 3. Quot si quis detrahit alicui coram pluribus? — **50.** Qu. 4. Quot si quis negat plures articulos Fidei? Qu. 5. Quot si quis optat diversa mala inimico? Qu. 6. Quot si confessarius in mortali plures absolvat? Quid si Sacerdos pluribus Eucharistiam ministret? Quid si Sacerdos projiciat Breviarium in mare, prævidens se reddi impotentem ad recitandum? (De hoc vide dicta *l.* 4. *n.* 149.)

35. — « Resp. Numero distinguuntur duobus modis. 1. Ex » diversis objectis numero totalibus, non materialiter, et physicè » tantùm, sed etiam formaliter, et moraliter distinctis. 2. Per » interruptionem actuum moralem. *Fill. tr.* 21. *c.* 8.

« Dico, *moralem*; quia etsi ad distinctionem numericam » physicè sufficiat quævis interruptio, in ordine tamen ad con- » fessionem non multiplicantur, nisi moraliter multi sint, quia » sicut in confessione actus moralis, ita etiam multiplicatio, » et distinctio moralis attendi debet.

« Porro actus moraliter interrumpuntur, ita ut nec virtualiter » nec interpretativè manere censeantur. 1. Per contrariam » voluntatem, et propositum. 2. Per cessationem ab actu volun- » tariam, et liberam. 3. Per cessationem involuntariam, et » naturalem, sive ea fiat per somnum, sive per distractionem » ad alia. Per somnum quidem quia cùm in illo cesset usus » rationis, non continuatur actio libera, et moralis: per distrac- » tionem verò quia per illam prior cogitatio fit involuntaria, » ideoque si ad eam redeatur, fit voluntaria, et moraliter multi- » plicatur. Ita *Vasq. etc.* Quæ sententia, etsi in peccatis

» externis tenenda sit, in internis tamen non habet locum se-
» cundùm *Fill. tr.* 21. *c.* 8. *n.* 317. Ratio est, quia etsi per hanc
» interruptionem physicè actus multiplicetur, non tamen mora-
» liter : quia hoc ipso, quòd animus involuntariè distrahitur,
» remanet interpretativè prior voluntas, cùm non sit retractata,
» aut aliter interrupta. V. etiam *Bald. d.* 21. *n.* 3.

Unde resolves :

« 1. Unum numero peccatum committit, qui uno actu odii,
» vel detractionis fertur in 10 homines, qui uno ictu duos occidit,
» qui uno actu vult omittere Officium Horarum per mensem,
» jejunium per quadragesimam. Quia, etsi hæc objecta physicè
» sint plura, sunt tamen unum moraliter, et formaliter, quatenus
» in uno actu hîc et nunc conjunguntur. Ita *Nav. Fill. Bon. d.* 2.
» *q.* 4. *p.* 1. *contra Azor. Vasq.* etc. qui satis probabiliter dicunt
» esse peccata distincta. Verùm sive 10 peccata dicas, odisse v. g.
» 10 homines, sive unum, parum refert, cùm unum hoc illis
» decem æquivaleat, proindeque objecti gravitas in confessione
» exprimenda sit, quippe quæ actum in suo esse individuali
» constituit, ut notant *Fill. Bon. Suar. de Pœn. d.* 22. *s.* 3.

« 2. Actus voluntatis internus sæpius interruptus, et repetitus,
» licèt physicè sit multiplex, moraliter tamen est unum numero
» peccatum, in ordine ad confessionem, si consumetur in opere
» aliquo externo, per eum intento, et causato, aut etiam in plu-
» ribus actibus externis sibi invicem subordinatis, ad eumdem
» finem. Hinc v. g., qui furatur bibliothecam per totam noctem,
» etsi sæpiùs voluntatem furandi renovet, unum furtum ; et qui
» ad occidendum alium pergens, sæpe voluntatem renovat,
» unum homicidium committit. Ratio est, quia est una actio
» externa, ab internis intenta, et causata, in qua internæ omnes
» complentur, et moraliter uniuntur. V. *Baldell. d.* 21. *n.* 4.

« 3. Actiones externæ, licèt numero distinctæ, ad eumdem
» tamen finem, et actum principalem relatæ, modò non habeant
» distinctam ab illo malitiam, non distinguuntur ab ipso fine, et
» actu principali, moraliter loquendo, et in ordine ad confessio-
» nem. Hinc oscula, tactus verba impudica, etc. copulam
» carnalem præcedentia, imò etiam comitantia, et subsequentia,
» tanquam complementa, et appendices operis, unum numero
» peccatum sunt, ut docent *Nav. c.* 6. *n.* 17. *Az. l.* 4. *qu.* 6. *Fill.*
» *etc.* Ratio est, quia sunt vel initia, vel partes, vel comple-
» menta, et appendices operis, ejusdem actûs humani, et objecti,
» in quo omnia prædicta moraliter uniuntur.

« Dixi *complementa*, quia si similes actus non sint initia, vel
» partes copulæ subsecuturæ, aut ex actu præterito ex natura
» rei non consequantur, distinguuntur numero, ut v. gr. si quis
» de fornicatione glorietur : proindeque illi in confessione expli-
» candi sunt separatim, non autem priores, ut docet *Suar. t.* 4.
» *de Pœn. d.* 22. *s.* 1.

36. — Ad intelligentiam hujus tam difficilis materiæ de na-

merica distinctione peccatorum, circa quam valde DD. laborant, et valde dissentiunt, ut clariùs intelligantur omnia, quæ à *Busemb.* dicta sunt, prænotandum constare ex Trid. non solùm in Confessione species peccatorum esse explicandas, sed etiam numerum, cum *Sess.* 14. *Can.* 7. sic doccat. « Si quis dixerit in » Sacramento Pœnitentiæ necessarium non esse Jure Divino » confiteri omnia, et singula peccata mortalia, anathema sit. » Hinc videndum, ex quibus radicibus desumatur distinctio numerica peccatorum? Respondetur desumi ex duabus radicibus, nempe I. ex *Multiplicitate actuum moraliter interruptorum*, et in hoc omnes conveniunt; II. ex *Diversitate objectorum totalium*, quamvis de hac radice alii dubitent, ut infra videbimus *n.* 45 Et I. loquendo de prima radice, dubium magnum est, quando nam actus voluntatis moraliter interrumpantur? Et hîc ad clariorem intelligentiam distinguendi sunt actus *interni* interrupti, ab actibus *externis*.

37. — Et I. Quoad actus *internos*, distinguere insuper oportet peccata *Cordis* à peccatis *Oris*, et *Operis*. Si sunt enim peccata *Cordis*, quæ internè omnino perficiuntur, ut sunt odia, hæreses, delectationes morosæ, desideria turpia, etc. ista, statim ac multiplicantur, interrumpuntur: ita ut tot sint peccata, quot sunt actus voluntatis illis consentientis. Ratio, quia quoad tales actus non pendet unus ab alio, et ideo nequeunt moraliter continuari. Ita communiter *Suarez, Vasq. Az. Pal. Bon.* etc. cum *Salm. Tr.* 20. *c.* 12. *n.* 32. *Ronc. Tr.* 2. *de Pecc. c.* 2. *q.* 2. *P. Conc. t.* 10. *pag.* 526. *num* 13. *Contin. Tourn. t.* 2. *p.* 274. *num.* 3. contra *Lugonem D.* 16. *Sect.* 13. *ex num.* 566. *Canum, Hom.* etc. apud *Tamb. Meth. Conf. c.* 1. §. 6. *n.* 32. qui dicunt hos actus non interrumpi per somnum, distractionem, etc. sed tantùm per contrariam voluntatem: Et huic opinioni videtur adhærere *Busemb.* cum *Fill. hîc vers. Porro, in fine*; et vocat probabilem *Tamb. l. c.* (licèt *Tamb.* dicat semper explicandum esse tempus, quo voluntas prava duraverit). Sed hanc opinionem, ut falsam rejiciunt *Conc. ac Vasq. Suar. Dian.* etc. cum *Salm. l. c. n.* 34. Quare opinio *Lugonis* et *Cani* saltem tanquam dubiè probabilis non est tenenda. Et ideo pœnitens quidem debet explicare, si potest, quot vicibus in voluntate consensit, si verò non potest, quia pravus animus fuit diuturnus, tunc sufficit fateri tempus in quo cum tali animo perseveraverit, ut dicunt *Ronc. et Viva de Sacr. Pœnit. q.* 5. *ar.* 7. *n.* 2. cum *Vasq.* Meritò autem notant I. *Coninck et Lugo* apud *Tamb. n.* 53. (licèt *Tamb.* non assentiat) cum *Viva. n.* 5. *et Antoine*, quod explicari debet, si interruptiones fuerint notabiliter raræ, vel frequentes. Notant II. *Tamb. l. c. n.* 48. cum *Lugo, et Viva d. n.* 5. quòd, si plures hujusmodi actus ex eodem impetu concupiscentiæ procedant, unum peccatum mortale constituunt, etsi aliquod breve intervallum inter actus intercedat.

38. — Hoc currit quoad actus internos circa peccata *Cordis*. Quoad actus autem *internos* circa peccata *Oris*, et *Operis*, quæ

externè consummantur, utì sunt blasphemiæ, furta, etc., hi actus moraliter interrumpuntur. I. Per retractationem voluntatis. II. Per liberam cessationem, nimirum, si quis voluntariè et liberè cesset à proposito pravo; tunc enim, si iterum redeat ad malam voluntatem, novus actus erit moraliter diversus à primo, cùm à primo non procedat, et ideo erit novum peccatum. Ita *Bus. Ronc. et Croix. l.* 5. *n.* 170.

39. — Utrùm autem malum propositum interrumpatur per communes interruptiones, ut per somnum, distractionem, comestionem, etc. ? Negat *Lugo d. D.* 16. *n.* 567. et adhæret *Tamb.* §. 6. *n.* 35 *et* 36. etiamsi magna mora intercedat; sed hæc opinio est contra communem, et meritò rejicitur, ut ait *Croix l.* 5. *n.* 178. E converso probabilis est sententia omnino opposita cum *Henno*, *Vasq. Nugn. Dian.* etc. apud *Vivam*, qui dicunt actus internos interrumpi per quamlibet distractionem, etiam involuntariam. Sed probabiliùs videtur dicendum cum *Salm. d. c.* 12. *n.* 38. *Viva de Sacr. Pœn. Q.* 5. *Art.* 6. *n.* 6. *in fin. Ronc. q.* 2. quòd, si intercedat tempus breve, actus non discontinuantur : Secus, si intercedat tempus diuturnum. Quale autem æstimandum sit tempus diuturnum, *Viva* dicit annum, *Salm.* mensem, *Ronc.* duos dies, *Conc.* autem unum; sed ego puto impetum unius actûs difficulter posse protrahi (ordinariè loquendo) plus quàm ad duos vel tres dies ad summum. Hinc qui perseverat in mala voluntate ultra duos, vel tres dies, explicare debet tempus, ut sic intelligatur moraliter numerus actuum internorum circa peccata externa.

40. —Notandum tamen, quòd actus voluntatis, si ex prima voluntate procedant, et moraliter permaneant in aliquo effectu, qui conducat ad consummandum peccatum externum, per qualecumque tempus duret prava voluntas, unum solum peccatum constituunt. Hinc infertur I. quòd, si quis proponat occidere hominem, et idcirco arma præparet, viam arripiat, et inimicum occidat, unum peccatum committit, licèt per multos dies illum quæsierit, et pluries voluntatem repetierit. Ita communiter *S. Bonav. Vasq. Caj. Nav. Bon.* etc. cum *Salm. c.* 12. *n.* 36. *et S. Th. in* 2. *Dist.* 42. *q.* 1. *art.* 1. Ratio (ut docet *S. Thom.*), quia omnes hi actus « non habent rationem peccati, nisi secundùm » quod per unam voluntatem in perversum finem ordinantur. » Infertur II. quòd, si quis statuit non restituere rem alienam, et in eadem voluntate semper (adhuc per annum) maneat, unum peccatum committit : Quia in illa retentione nunquam retractata virtualiter permanet prima voluntas, ut probabiliter dicunt *Ronc. de peccat. pag.* 16. *q.* 2. *R. I. Lugo de Pœn. D.* 10. *n.* 148. *cum. Nav. Gabr. et Tanner. Salm. tr.* 13. *cap.* 1. *n.* 64. *et tr.* 20. *c.* 12. *n.* 37. *cum P. Nav. et Trull.* item *Dian. p.* 2. *tr.* 16. *R.* 25. *cum Malder. Arag. et Sayro* (contra *Suar. Vasq. Bon. Tapia, etc. ap. Salm. d. n.* 37. qui tenet interrumpi voluntatem per somnum, distractionem, etc. quorum sententia probabilis est.) Imò *Lugo* dicit voluntatem non interrumpi, etiamsi retrac-

tatio, sed brevissima, interfuerit voluntatis (Vide dicta *lib.* 3. *num.* 683.) Meritò tamen censet *Dian. l. c. in fine* cum AA. ab ipso citatis, quòd si fur redditur impotens ad restituendum, et deinde factus potens, data opportunitate, non restituit, novum peccatum committit. Ratio, quia eo casu per illud tempus impotentiæ voluntas non restituendi non perseverat in effectu.

41. — II. Quoad actus autem *externos* peccatorum, tunc isti moraliter interrumpuntur, quando non subordinantur ad aliquem actum principalem completum, putà cùm quis habet plures tactus, sine intentione copulæ, vel si pluries percutiat, sine intentione occidendi; vel si pluries furetur partes ex cumulo, sine intentione totum cumulum auferendi; quia tunc quilibet actus habet suam completam malitiam. Ita communiter omnes cum *Holzm. t.* 1. *p.* 145. *n.* 681. E converso actus externi duobus modis uniuntur, ita ut unum constituant peccatum. *Primo*, si ex eodem impetu procedant, putà cùm quis ex eodem impetu pluries percutiat, pluries inhonestè tangat, eundem Sanctum, vel plures dies Sanctos blasphemet, pluries aliquem in eadem materia convicietur, vel detrahat, ut rectè dicunt *Salm. tr.* 20. *c.* 12. *n.* 41. *cum Nav. Tap. Less. et Cov.* item *Conc. t.* 20. *p.* 529. *num.* 21. *Viva de Pœn. q.* 5. *art.* 6. *n.* 6. *cum Pal. Dic. Bon. ap. Croix l.* 5. *n.* 179. Utrùm autem unum peccatum committat, qui una vice plures Sanctos blasphemat: aut pluries eodem impetu alicui contumeliis afficit in diversis materiis; aut Confessarius qui in mortali successivè plures absolvit? Vide infra *ex n.* 47. *q.* 1. 2. *et* 6.

Secundo modo actus externi moraliter uniuntur, si ad ejusdem peccati consummationem diriguntur, sicuti diximus supra de actibus internis erga idem peccatum externum repetitis, qui ex prima voluntate procedunt. Hinc, si quis ad homicidium patrandum emit arma, viam carpit, quærit hostem, et occidit; unum peccatum committit. Ita etiam, si quis ad copulam consummandam præmittit tactus, oscula et sermones, sufficit si confiteatur tantùm copulam obtentam. Utrùm autem explicandi sint tactus, qui statim copulam sequuntur? Adsunt tres sententiæ. *Prima* absolutè affirmat cum *Suar. et aliis. Secunda* cum *Dicast. et Croix l.* 5. *n.* 168. negat, si hujusmodi actus intendantur velut complementum prioris voluptatis; secus verò, si in eis tanquam in nova voluptate sistatur. Hæc est quidem probabilis, sed non minùs probabilis est *tertia* sententia *Busembai* cum *Lug. de Pœn. D.* 16. *n.* 553. *Pal. Nav. Azor. Viva l. c. n.* 6. *et Salm. c.* 12. *n.* 45. qui cum communi dicunt omnes hos actus, sicut et complacentiam de copula habita non esse novum peccatum, si statim post copulam habeantur, et minimè ad novam copulam intendantur: quia verosimiliter adhibeantur tanquam complementum copulæ obtentæ.

42. — Notandum tamen I. quòd etiam explicanda sunt, tanquam distincta peccata, omnia media posita ad peccatum consummandum, si postea peccatum non consummetur, ut ait *Viva cum communi ibid. n.* 6. Et hoc, non solùm si prædicta media

per se sint mala, ut sunt tactus, et sermones inhonesti; sed etiam si sint indifferentia, ut carpere viam, ascendere domum ad mulierem cognoscendam; parare arma ad homicidium, etc. Ita valde probabiliter dicit *Viva ibid. n.* 6. Ratio, quia tunc peccatum non manet tantùm internum, sed externatur in illis actionibus, quæ omnes malæ deveniunt, cùm à malitia pravi finis omnes informentur.

43. — Notandum II. quòd, si quis habens oscula, tactus, etc. noluisset ab initio copulam, sed postea ob libidinem auctam copulam perfecerit, non sufficit, si tantùm copulam confiteatur; tunc enim omnes actus tanquam distincta peccata debent explicari, quia, cùm in illis sistitur, quivis actus habet in se malitiam suam consummatam. Ita communiter *Tourn. p.* 272. *Less. Dic.* cum *Croix l.* 5. *n.* 169. *et Salm. c.* 12. *n.* 45. cum *Nav. Lugo*, etc. Et idem dicendum de eo, qui animum habuit tantùm hostem vulnerandi, et inde ira accensus occidit; is duo peccata committit, ut *Salm. ib. cum iisdem.*

44. — Advertendum etiam cum *La Croix L.* 5. *n.* 170. *et P. Mazzotta tom.* 1. *de consc. c.* 2. *q.* 4. *L. Ex fine*, quòd, si quis ex intentione furandi centum aureos centenis vicibus moraliter interruptis ea surripiat, tunc centum peccata committit; quia singuli actus habent in se consummatam malitiam: Tria etiam sacrilegia committit, qui in die Nativitatis Domini tres Missas celebrat in mortali, quia sunt actus de se completi. *Dixi tria sacrilegia:* hoc tamen currit in sententia eorum (ut tenent *Sporer de Pœnit. c.* 3. *n.* 435. et quidam Neotericus) qui dicunt celebrare in mortali esse unum sacrilegium, quia actiones celebrantis, licèt sint plures, tamen integrant unum ministerium Sacrificii. Sed veriùs dicendum saltem hæc esse novem sacrilegia, cùm celebrans in mortali in unaquaque Missa veriùs tria sacrilegia committat; et quamvis unum offerat Sacrificium, attamen ad illud offerendum plures actiones per se completè sacrilegas operatur, nimirum indignè consecrando, ministrando sibi indigno, et indignè sumendo: Secus dicendum, si post sumptionem sumat Particulas superfluas, quia hæc ultima sumptio pertinet ad unum Sacrificium. *Ita Croix l. c.* cum *Viva. n.* 7. Dixi *saltem*, nam juxta nostram Sententiam quatuor Sacrilegia committit celebrans in mortali. Vide *l.* 6. *n.* 35. *v. Hinc.*

45. — Loquendo autem de secunda radice distinctionis numericæ, scilicet an peccata multiplicentur ex diversitate objectorum totalium, celebris est quæstio inter Doctores. *Prima* sententia negat, et hanc tenent cum *Bus. hîc num.* 37. *Suar. t.* 4. *in* 3. *p. D.* 22. *sect.* 5. *n.* 34. *Lugo de Pœn. D.* 16. *n.* 135. *Laym. l.* 1. *tr.* 3. *c.* 3. *n.* 2. *Viva. de Pœn. q.* 5. *a.* 6. *n.* 9. *Anacl. p.* 81. *n.* 57. *cum Nav. March. etc. ac Tamb. Meth. Conf. l.* 2. *c.* 1. §. 9. *a. n.* 59. item *Bon. Gob. Fill. etc. ap. Croix. l.* 5. *n.* 150. probabilemque putant *Vasq. Rodr. etc. ap. Lugo loc. cit.* Diversis autem rationibus præfati A A. hanc sententiam tuentur: nam *Suar. Laym. Vill. etc.* probant, quia in eodem actu, enti-

tativè uno, non possunt esse plures malitiæ numero diversæ, cùm in eodem subjecto nequeant esse plura accidentia numero distincta. Alia ratione utuntur *Lugo, et Tamb.* dicentes, quòd licèt in eodem actu possint esse plures malitiæ, tamen ex præcepto Tridentini tenemur quidem explicare numerum peccatorum, non autem numerum malitiarum. *Secunda* verò sententia communior, quam sequimur, et tenent *Continuat. Tournely, t.* 2. *p.* 273. *v. Dico* 2. *Conc. tom.* 10. *p.* 531. *n.* 29. *Croix. l.* 5. *n.* 150. *Holzm. t.* 1. *p.* 142. *n.* 668. *ac. Salm. tr.* 20. *c.* 12. *n.* 61. *cum. Azor. Hurt. Vasq. Diana, Dic.* et aliis innumeris, docet diversitatem objectorum totalium bene constituere diversa numero peccata. Ratio. 1. quia, sicut actus respiciens plura objecta, specie diversa, includit plura specie diversa peccata in Confessione explicanda, ita actus respiciens plura objecta, numero diversa, includit plura diversa numero peccata. Ratio 2. quæ fortiùs probat, est, quia idem actus non solùm potest includere plures malitias specie diversas, sed etiam numero. Id patet exemplo; si enim conjugatus copulam habet cum conjugata, nemo negat (ut ipse *Lugo n.* 241. fatetur) duplicem committere injustitiam, unam quia violet jus suæ uxoris, alteram quia cooperatur ut illa violet jus sui mariti. Ergo cum eodem unico actu bene possunt esse plura peccata, numero diversa, contra eamdem virtutem. Objicit *Lugo*, quòd tunc alio modo tendendi conjugatus ille justitiam lædit, quando violat jus suæ uxoris: alio quando cooperatur, ut altera violet jus viri sui, et ideo duo peccata injustitiæ committit. Sed hæc responsio non subsistit, nam eadem virtus justitiæ eodem modo, non diverso, quo obligat eum ad servandam fidem suæ uxori, obligat etiam ut non cooperetur, ne illa frangat fidem suo viro debitam.

Nec obstat ratio *Suarii*, nempe quòd in eodem subjecto nequeunt esse plura accidentia numero distincta. Nam respondetur hoc valere in physicis, non autem in moralibus; in eis enim licèt actus physicè sit unus, moraliter tamen bene potest esse multiplex, quando juxta prudentum judicium unicus ille actus æquivalet pluribus, habita ratione ad objecta totaliter diversa, prout patet exemplo copulæ conjugati cum conjugata, et docet *D. Th.* 2. 2. *D.* 42. *q.* 1. *art.* 1. Nec etiam obstat ratio *Lugonis*, nimirum quòd in Confessione tenemur tantùm explicare numerum peccatorum, non autem diversas malitias peccati: nam respondetur, posito quod malitiæ in illo actu sint plures, plura etiam esse peccata, cùm peccata diversa non sint nisi diversæ malitiæ.

46.—Hinc infertur diversa numero peccata committere I. eum, qui uno ictu plures homines occidit, vel pluribus detrahit, ut dicunt *Tourn. tom.* 2. *p.* 271. *Coll.* 1. *Concina tom.* 10. *p.* 530. *n.* 22. *Bonac. de. Sac. D.* 5. *q.* 5. *p.* 2. §. 3. *diff.* 3. *n.* 16. *et Salm. c.* 12. *n.* 42 *et* 43. *cum Vasq. Azor. Henr. etc.* (contra *Anacl. p.* 81. *n.* 57. *Tamb. l. c. n.* 61 *et* 62 *cum Lugo etc.*) Et idem dicendum, si quis intendit occidere sive infamare totam familiam, ut tenent *Salm. n.* 49. *Tourn. l. c. Concina n.* 28 *et*

Holzm. p. 143. *n.* 671. contra *Roncaglia p.* 16. *q.* 2. *R.* 2. *et Anacl. l. c.* Nec obstat dicere, quòd familia pro unica persona reputatur, ex *l.* 1. *ff. Si familia etc.* Nam, licèt fictione juris familia una persona dicatur, attamen occisio aut detractio illa, cùm uniuscujusque jus lædat, quod personæ illius familiæ distinctè habent ad vitam aut famam, idcirco diversa peccata constituit. Secus verò esset dicendum, ut bene censent *Salm. n.* 51. si quis læderet bona, quæ possidet aliqua Civitas, Monasterium, aut Capitulum in communi; tunc enim non competit jus individuis in particulari, sed tantùm toti Communitati, unde unum jus læditur. II. Qui unico actu optat ad plures fœminas accedere, contra *Tamb. n.* 62. *cum Lugo*, vel pluries ad eamdem fœminam, contra *Less. ap. Tamb. n.* 5., tantò magis qui eadem nocte pluries eamdem fœminam cognoscit, ut *Salm. n.* 65. cum aliis communiter, contra *Zanardum*, quælibet enim fornicatio habet suum terminum completum. III. Qui à pluribus furatur, ut *Salm. n.* 44 *cum Azor. et Molin.* contra *Lugo*, et *Tap.* IV. Qui pluribus unica vice scandalum præbet, ut rectè ait *Tournely t.* 3. *p.* 331. *in princ.* contra *Tamb. num.* 64. *Lugo.* V. Qui unico actu vult per plures dies Horas Canonicas, vel jejunium omittere, ut *Croix l.* 5. *num.* 164. *Holzm. n.* 673. *et Salm. n.* 44. (contra *Busemb. Lugo, etc.*) Vide dicta, *l.* 5. *n.* 149. VI. Qui uno actu malum tribus personis desiderat, ut *Croix n.* 158. cum *Dicast.*

47. — Quæritur autem 1. quot peccata committit, qui unico actu blasphemat duodecim Apostolos? *Tournely t.* 2. *p.* 271. *Coll.* 3. *et Concina t.* 10. *p.* 529. *n.* 21. censent committere duodecim peccata, quia uniuscujusque Apostoli honorem lædit, et quidem probabiliter; sed non est improbabile id quod sentiunt *Anacl. p.* 82. *n.* 58. *et Salm.* c. 12. *n.* 40. *cum aliis,* nempe quòd iste unum committat peccatum, quia cùm omnes blasphemiæ in Sanctos malitiam desumant ex una relatione ad Deum, moraliter loquendo unica injuria per talem blasphemiam mediatè Deo infertur.

48. — Quæritur 2. an committat diversa peccata, qui detrahit alicui in pluribus materiis, vel eum diversis contumeliis afficit? Negant *Salm. c.* 12. *n.* 41. *Lugo de Pœn. D.* 16. *n.* 265. *cum Caj. Sa, Azor. Reg. et Molin.* item *Bon. Dic. Diana, etc. ap. Croix l.* 5. *n.* 161. dicentes unum committere peccatum, quia licèt tales detractiones, aut contumeliæ materialiter specie distinguantur, moraliter tamen unam famam, aut honorem lædunt. Sed probabiliùs censent plura peccata committere *Tournely tom.* 2. *p.* 283. *Hozlm. n.* 674. *Conc. tom.* 10. *p.* 529. *n.* 21. *et Croix l. c. cum Sylvio, Nav. etc.* Ratio, quia læduntur diversa jura ad famam vel honorem, quæ alteri competunt; per hoc enim quòd aliquis esset diffamatus in uno crimine, non ideo est diffamatus in alio. Nec obstat quòd is, qui aufert plures diversas res alicui, unicum committit furtum, nam tunc unicum læditur jus quod ille habebat ad bona sua; sed quando aliquis diffamatur in pluribus materiis, plura ejus jura læduntur, juxta plures respectus quos

fama habet ad diversas virtutes, unde plura committuntur peccata. Bene tamen hic advertendum cum *Salm. t.* 13. *c.* 4. *n.* 13 *et Concina l. c. in fin.* quòd mulierculæ, et plebeii, qui simul rixantes eodem impetu diversis contumeliis se onerant, unum peccatum committunt. Ratio, quia juxta communem æstimationem hi non lædunt famam et honorem, eò quòd ex una parte convicia inter hujusmodi personas non apprehenduntur ut gravia, et ex alia audientes nullam ipsis fidem præstant, putantes illa potiùs proficisci ex impetu iræ, quàm ex animo, et rei veritate; et ideo tales rixantes ut plurimùm excusantur à mortali, nisi fortè de aliquo particulari facto adversarium improperent.

49. — Quæritur 3. an qui detrahit alicui coram pluribus, plura peccata committat? Affirmant *Croix l.* 5. *n.* 162. *et Holzm. tom.* 1. *p.* 143. *n.* 675, quia (ut dicunt) tot jura is lædit, quot sunt personæ apud quas alter infamatur. Sed unum tantùm peccatum committere censent *Lug. de Pœn. D.* 16. *n.* 112. *Tamb. Meth. Conf. l.* 2. *c.* 9. §. 1. *num.* 2. *Azor. to.* 3. *l.* 13. *c.* 5. *dub.* 1. *et Mol. de Just. tom.* 5. *tract.* 4. *Dist.* 19. *n.* 3. Ratio, quia detrahere coram pluribus est tantùm circumstantia aggravans, cùm jus ad famam sit unicum apud omnes, non autem multiplex; unde cùm satis probabilis sit sententia, juxta dicenda *de Pœn. l.* 6. *n.* 467. quòd sit obligatio explicandi in Confessione circumstantias aggravantes, probabile etiam est in casu proposito non esse obligationem explicandi numerum personarum coram quibus facta est detractio, sed sufficere quòd dicatur : *Detraxi coram pluribus.*

50. — Quæritur 4. quot peccata committat qui plures articulos fidei negat? Plura censet *Borgia apud Croix l.* 5. *n.* 156, quia (ut ait) unusquisque articulus est distinctum fidei objectum. Sed veriùs negant *ib. Diana, et Oviedo.* Ratio, quia objectum fidei nequit dici multiplex, cùm revera unicum tantùm sit, nempe veracitas Dei revelantis; idcirco, qui unum fidei articulum negat, non minùs est infidelis, quàm qui omnes negat, et ita contra, qui plures negat articulos, non magis est infidelis, quàm qui negat unum.

Quæritur 5. quot peccata committat, qui diversa mala optat inimico, putà infamiam, mortem, paupertatem, etc. *Prima* sententia, quam tenet *Lugo de Pœnit. D.* 16. *n.* 260. *cum. Val. Turr. Bon. de* 1. *Pr. D.* 3. *q.* 5. *p. ult.* §. 1. *n.* 10. *Dian.* 1. *p. tr.* 7. *R.* 30. *et* 3. *p. tr.* 4. *R.* 67. Item *Caj. et Trull. ap. Bus.* vide *l.* 2. *n.* 30. *v. in Confessione,* dicit committere unum specie peccatum, et etiam numero, si mala optentur in eodem impetu; quia peccata odii non sumunt speciem diversam à diverso malo optato, quando omnia appetuntur sub ratione mali, ut contraria virtuti dilectionis; nulli dubium verò explicandas esse species malorum si desiderium sit efficax. *Secunda* sententia, quam tenent *Busemb. loc. cit. cum Suar. et Palao, ac Salm. de Rest. c.* 4. *num.* 29. *cum Bann. Salm. Prado, Villal. Soto, Fill. et Dic.* dicit committere plura peccata, prout sunt species malorum optatorum, si specificè exprimantur; quia desiderium sumit speciem à diverso

objecto desiderato, ut inquit *S. Th.* 2. 2. *qu.* 76. *a* 4. *ad* 2. dicens : « Si ille qui maledicit, velit malum occisionis alterius, desiderium » non differt ab homicidio : » Secus si optetur malum in communi, prout si dicat : *Maledictus sis ; malum tibi eveniat. Tertia* tamen sententia satis probabilis, quam tenet *Croix l.* 5. *n.* 159. distinguit, et dicit committere unum specie peccatum, casu quo mala illa apprehendantur sub uno genere mali, nempe ut media ruinæ inimico optatæ ; secus, si voluntas feratur ad optanda ei illa diversa mala specificè considerata ; ut dicunt *ibid. Sylo. Mol. Bon. etc.*

Quæritur 6. an plura sacrilegia committat Confessarius, qui in mortali successivè plures absolvit ? Negant *Salm. c.* 12. *n.* 46. *Viva de Pœn. q.* 5. *a.* 6. *n.* 6. *Lugo eod. tit. D.* 16. *n.* 558. *cum Rodr.* item *Sporer, Gob. Diana, etc. apud Croix. l.* 5. *n.* 171. dicentes unum peccatum committere, quia formaliter unam irreverentiam Deo irrogat ; sicut qui plura sacra vasa furatur, unum sacrilegium committit. Sed veriùs *Concina, tom.* 10. *p.* 531. *n.* 27. *Tournely, p.* 271. *Coll.* 4. *et Croix loc. cit. cum Bon. Dic. Escob.* et alii docent tot sacrilegia committere, quot absolutiones impertit, quia singulæ absolutiones sunt singula Sacramenta. Idem dicit de Sacerdote pluribus Eucharistiam successivè ministrante, *Croix num.* 172. *cum Bon. Vasq. Pal. etc.* quia singulæ communiones sunt singula convivia completa respectu communicantium. Sed probabiliùs *Viva, ac Fill. Bus. Diana, et alii ap. eumdem Croix l. c.* (qui etiam id probabile putat) dicunt in hoc unum peccatum committi, cùm una sit administratio, et ideo unum convivium. Vide *l.* 6. *n.* 35. *v. Hinc.* Utrùm autem ministrare Eucharistiam in mortali sit mortale, Vide dicenda *dicto n.* 35. *sub initio.*

CAPUT II.

DE PECCATIS IN SPECIE, MORTALI ET VENIALI.

DUBIUM I.

Quid sit peccatum mortale, et veniale.

51. Quid mortale, et quid veniale ? — **52.** Quotuplici modo peccatum potest esse mortale ? Notabile advertendum pro iis, qui de facili damnant de mortali.

51. — « Resp. 1. Mortale est, quod ob suî gravitatem, gratiam » et amicitiam cum Deo solvit, pœnamque æternam meretur. » Dicitur mortale, quia spiritualis vitæ principium, gratiam » scilicet habitualem, tollit, et mortem animæ affert.

« Veniale est, quod ob suam levitatem, gratiam, et amicitiam » non tollit, etsi fervorem charitatis minuat, et temporalem » pœnam mereatur. Dicitur veniale, quia salvo vitæ spiritualis » principio, scilicet gratia, languorem animæ facilè curabilem » infert, veniamque facilè consequitur.

32. — « Resp. 2. Mortale peccatum duplex est, aliud est mortale ex genere suo, aliud ex accidente. Mortale ex genere suo » est quod per se lædit charitatem Dei, vel proximi quoad personam, res aut jura, vel nos ipsos corrumpit graviter. Ita *Azor. l. 4. c. 9. Sanch. l. 1. mor. c. 3.*

Unde resolves :

« 1. Peccata, contra bonum proprium commissa, ut plurimùm » sunt venialia ex genere suo : ut v. g. inutilis, et vana concupiscentia, vana oblectatio, prodigalitas, curiositas, superfluitas » cultûs et vestitûs, nugæ, otium, excessus in cibo, potu, » somno, risu, usu conjugii, timore, tristitia, appetitu pecuniæ, » laudis, etc.

« 2. Peccata contra virtutes theologicas sunt mortalia ex genere » suo; quia nocent bono alicui interno Dei, v. g. veracitati, » misericordiæ, charitati. Item fere omnia, quæ fiunt contra » Decalogum; quia quæ committuntur contra tria prima præcepta, nocent similiter Deitati, scientiæ, omnipotentiæ divinæ, » ejusque honori externo, vel interno ; quæ verò contra reliqua » præcepta fiunt, nocent personæ bono, aut juri proximi.

« 3. Peccata illa septem, quæ dicuntur capitalia, non omnia » sunt mortalia ex genere suo : quia non omnia graviter Deum, » aut proximum lædunt, vel nos ipsos corrumpunt.

« Resp. 3. Mortale ex accidente dicitur, cùm actus aliquis » venialis, aut indifferens fit per accidens mortalis, de quo infra.

Bene hîc advertendum id quod ait *Ronc. tract. 2. de peccat. p. 15. Reg. 1. in praxi*, nempe, quòd « ubi clarum non est aliquod esse peccatum mortale, non præceps sit Confessarius in judicando aliquem transgressionem gravem esse, et talis peccati reum suum pœnitentem pronuntiare. » Etenim valde periculosum est confessariis damnare aliquid de culpa gravi, ubi certitudo non elucet, ut docuit *S. Thomas. Quodlib. 9. art. 15.* dicens : « Omnis quæstio, in qua de peccato mortali quæritur, nisi expressè veritas habeatur, periculosè determinatur. » Et rationem de hac doctrina paulò post adducit, nempe, quia « error, » quo creditur esse mortale quod non est mortale ex conscientia » ligat ad peccatum mortale. » Quapropter ait *S. Antoninus* (*p. 1. tit. 2. c. 11. §. 28.*) : « Nisi habeatur auctoritas expressa » S. Scripturæ, aut Canonis, seu determinationis Ecclesiæ, vel » evidens ratio, nonnisi periculosissimè (peccatum mortale) » determinatur... Nam si determinetur quòd ibi sit mortale, et » non sit mortale, peccabit contra faciens, quia omne quod est » contra conscientiam ædificat ad gehennam. » Hinc animadvertatur in quale discrimen se immittant illi, qui rigidam doctrinam sectantes facilè damnant homines de peccato mortali in iis, in quibus gravis malitia evidenti ratione non apparet, eos sic exponendo periculo damnationis æternæ : et idem dicendum de iis, qui de facili notam laxitatis inurunt sententiis, quæ apertè improbabiles non videntur. Vide dicta *l. 1. n. 73.*

DUBIUM II.

Quibus ex causis peccatum ex genere suo mortale fiat per accidens veniale.

53. Quæ requirantur ad peccatum mortale? — **54.** Ex quibus causis mortale potest fieri veniale? Et I. ex imperfecta advertentia. — **55.** II. Ex imperfecto consensu. — **56.** III. Ex parvitate materiæ. — **57.** Vide Resolutiones. — **58.** Quid si quis vovisset dare ter mille aureos, et tres non solveret?

53. — « Resp. 1. Tria requiruntur ad peccatum mortale, » quorum si unum desit, fit veniale, quod aliàs ex se est mortale. » I. Ex parte intellectûs, plena advertentia, et deliberatio. 2. Ex » parte voluntatis perfectus consensus. 3. Gravitas materiæ » saltem ut plurimùm. Ratio primæ et secundæ partis est, quia, » spectata fragilitate humana, non videtur decere divinam boni- » tatem, æternis suppliciis punire hominem, absque plena con- » sideratione, et consensu. Ratio tertiæ partis, quia ubi materia » parvi est momenti, ibi moraliter modica offensio esse repu- » tatur ut plurimùm.

54. — « Resp. 2. peccatum ex genere suo mortale, tribus ex » causis fieri potest veniale, ut patet ex dictis. Prima est, si ex parte » intellectûs non sit perfecta advertentia malitiæ seu deliberatio. » Signa autem imperfectæ deliberationis sunt: 1. Si tenuiter, et » quasi semidormiens apprehendisti esse malum. 2. Si post, ubi » meliùs consideras, judicas te non fuisse facturum, si ita appre- » hendisses. 3. Si vehementissima passione, apprehensione, vel » distractione laborasti, vel turbatus fuisti, ita ut fere nesciveris » quid ageres. * (*Vide dicta n.* 4.) *

55. — « Secunda causa est ex parte voluntatis, si non sit per- » fectus consensus. *Ut docet S. Thom.* 1. 2. *q.* 88. *art.* 6. * (*Vide* » *dicta super consensu n.* 5.) * Signa autem imperfecti consensûs » sunt: 1. Si ita dispositus fueris, ut, licèt facilè potueris exequi » peccatum, non tamen sis executus. 2. Si quis dubitet num » consenserit, præsertim, si sit vir timoratus. 3. Si quis soleat » esse ita affectus, ut malit mori, quàm expressè mortaliter pec- » care: quia talis non facilè consentit. 4. Si quis valde timidè, et » suspensè processisse se meminit. 5. Si semisomnis fuit non plenè » suî compos, etc. judicetque se id non fuisse facturum, si plenè » vigilasset. Vide *Sanch.* 1. *mor. c.* 10. *Baldell. l.* 10. *d.* 8.

56. — « Tertia causa ex parte materiæ, si hæc sit parvi mo- » menti. Quando autem talis sit, discernendum est morali judicio » prudentis, cui sequentes regulæ servient. 1. Ut de materia ju- » dicetur, non tantùm ipsa secundùm se absolutè est consideranda, » sed etiam respectivè ad finem intentum, ad quem si parum » facit, levis est: gravis autem, si multum, ut docet *Vasq.* 1. 2. » *d.* 158. * (*Regula sit: Non datur parvitas materiæ, ubi ob* » *parvitatem non excusatur ratio offensionis, ut accidit in infide-*

» *litate, odio Dei, simonia, perjurio, re venerea, et blasphe-*
» *mia.*) *

« 2. Attendendæ sunt circumstantiæ, quia sæpe fit, ut res ex » se levis, attentis circumstantiis boni communis, vitandi scan- » dali, etc. fiat gravis. 3. An pars aliqua rei præceptæ sit gravis, » ea spectanda est tum absolutè, et secundùm se, tum etiam in » ordine ad totum. 4. In transgressionibus repetitis, si plures » materiæ parvæ, vel secundùm se, vel secundùm effectus à se » productos, moraliter conjungantur, fit materia gravis, quia » tunc omnes moraliter reputantur pro una. Contra verò non » censetur materia gravis si parvæ materiæ, nec secundùm se, » nec secundùm effectus reliquos, inter se uniantur.

Unde resolves :

57. — « 1. Peccas mortaliter, ita ut fiat materia gravis, si » sæpe modicum furaris, et non restituis, juxta dicta *libro.* 3. » *numero* 533; item, si interruptim psalmos aliquot ex eodem » Officio omittas; si eodem die jejunii sæpiùs parum comedas, » eodem festo sæpiùs parum labores.

« 2. Non peccas graviter, si diversis festis modicum labores, » si quotidie in Quadragesima parum comedas : quod verum est, » etiamsi simul haberes propositum ita faciendi : quia, cùm ista » moraliter inter se non uniantur, singula sunt parva. Vide » *Sanch. l. c.*

« 3. Non peccat mortaliter, qui diversis diebus violat votum, » quotidie, aut singulis diebus modicum quid orandi, vel parvam » eleemosynam dandi, si sit onus affixum diei : quia, cùm quo- » tidie cujusque diei obligatio extinguatur, materiæ illæ non » continuantur. Quod verum est, etsi proponat semper omittere, » quia illud propositum non fertur in rem gravem. Imò, contra » *Sanch.* id quidam verum putant, etsi quis 100 vota diversæ » speciei in materiis valde levibus, uno die implenda haberet : » quia materiæ illæ, cùm sint independentes à se, non uniuntur. » Si tamen similia vota non sint onus affixum diei, sed tantùm » dies præfigatur ut terminus, ultra quem executio non differatur, » erit peccatum mortale, postquam ad materiam notabilem per- » ventum fuerit.

58. — « 4. Probabile est, eum, qui ter, vel quater 100 aureos » in causas pias vovisset, non peccaturum mortaliter, si tres non » solveret, quia, etsi talis pars absolutè in se spectata, sit nota- » bilis, comparatione tamen totius, morali judicio non valde » videtur æstimanda. Vide *Laym. l.* 1. *t.* 3. *c.* 5.

DUBIUM III.

Quibus modis peccatum ex genere suo veniale, aut indifferens, transeat per accidens in mortale.

59. Quomodo peccatum veniale fit mortale, I. Ob finem adjunctum. — 60. II. Ob ultimum finem constitutum. — 61. III. Ob con-

temptum. — 62. IV. Ob scandalum. — 63. V. Ob periculum incidendi in mortale. — 64. An sit in statu peccati mortalis, qui proponat committere omnia venialia ?

59. — « QUINQUE modis id fieri communiter docet *Sanch. etc.* » 1. Ratione finis adjuncti. 2. Ratione finis ultimi. 3. Ratione con» temptûs. 4. Ratione scandali. 5. Ratione periculi. De singulis » dicam breviter.

« Resp. 1. peccatum veniale transit in mortale ratione finis » adjuncti, ut si quis leviter mentiatur, ad copulam carnalem » extorquendam : quia, cùm finis mortalis ametur, mortale est. » Non tamen necessarium est in confessione exprimere illud » mendacium, sed solum desiderium fornicationis; quia seclusa » malitia mortalis finis, manet veniale.

60. — « Resp. 2. Transit item in mortale, ratione nimii » affectûs in rem aliquam : ut si v. g. ultimum finem in ea con» stituas. Ad quod non sufficit valde intensè, et vehementer ferri » in objectum, sed requiritur, ut appretiativè illùd æstimes » saltem virtualiter, ut paratus sis ejus causa transgredi præcep» tum obligans sub mortali, ut si quis ita inordinatè afficiatur ad » fabulas, lusum, personam, ut malit festo omittere sa» crum, etc. quàm illis privari * (*Qui omittit Sacrum causa* » *lusûs, sufficit, ut confiteatur omisisse Sacrum. Vide dicta* » *n.* 10. *Si quis autem amore lusûs paratus sit committere quod» cumque peccatum mortale, esset peccatum temeritatis, et qui» dem gravissimum, sed sine specie. Salm. Tr.* 20. *c.* 12. *cum* » *Pal. Azor. Bonac. Reg.*) * Notat autem *Bonac.* hunc affec» tum non tantùm habitualem, sed actualem esse debere, ut » peccatum contrahatur, quia non imputatur ad culpam id ad » quod committendum habitu tantùm es paratus.

61. — « Resp. 3. Peccatum veniale fit mortale ratione con» temptûs absoluti et formalis.

« Dico autem *contemptum absolutum et formalem*, quando ni» mirum ideo formaliter, et absolutè præceptum violatur, quia » ipsi, aut superiori subjici renuis, quod est peccatum superbiæ » consummatæ : vel quando ideo non vis obedire præcepto, quia » præceptum est, et est peccatum inobedientiæ formalis, quorum » utrumque graviter pugnat cum caritate debita superiori. » * (*Aliud igitur est contemnere legem, seu Legislatorem, etiam* » *humanum, non quà talem personam, sed quà Legislatorem, quod* » *est mortale; aliud contemnere rem præceptam, quod est veniale,* » *si materia sit levis. Salm. c.* 12. *n.* 18. *Vide dicta l.* 4. *n.* 161. » 2. *Quarta.*) *

Ex quibus resolves :

« 1. Non est mortale, si velis quidem obedire, et subjici ab» solutè ; nolis tamen hîc, et nunc in re modica ; aut si auctori» tatem legis, vel præcipientis admittas, executionem tamen hîc

» et nunc contemnas. Ratio est, quia non est contemptus absolu-
» tus, et simpliciter, sed tantùm secundùm quid.

« 2. Si præcisè ex indignatione, malitia, prava consuetudine,
» aliave causa præceptum violetur, et non ex contemptu potes-
» tatis superioris, non est mortale, quia non est contemptus for-
» malis, sed tantùm interpretativus.

« 3. Est mortale, facere vel omittere aliquid, ex contemptu
» justæ legis humanæ. Item ex contemptu Dei præcipientis, vel
» etiam consulentis (quod propterea tacitam blasphemiam con-
» tinet, quasi Deus inutilia præciperet, aut consuleret); et de-
» nique facere aliquid ex contemptu Prælati, ut sic, et ut à Deo
» auctoritatem habentis, non tamen ut talis hominis, indocti, im-
» prudentis, imperfecti, quia hoc posterius non est contemnere
» absolutè et simpliciter, sed tantùm secundùm quid. Vid. *Sanch.*
» 1. *mor.* 5. *Bon. de peccat. d.* 2. *q.* 3. *p.* 5.

62. — « Resp. 4. Peccatum, vel opus indifferens habens mali
» speciem, transit per accidens in mortale, si ruina per illud
» proximo causanda sit mortalis. Ratio est, quia tali operi super-
» additur aliquid graviter repugnans caritati. Vide dicta de
» scandalo, et *Fill. t.* 21. *c.* 6. *q.* 10. *n.* 252.

63. — « Resp. 5. Veniale, vel opus indifferens transit in mor-
» tale, ratione periculi incidendi in mortale, quando quis sine
» sufficienti cautela, aut necessitate aliquid facit, per quod ve-
» niat in mortale, ac proximum periculum peccandi mortaliter,
» quia talis salutem animæ contemnit, cùm tam probabili ejus
» periculo temerè se exponat. Unde in confessione explicanda est
» species peccati, cujus periculo se objecit, quia eodem genere
» peccati peccavit. Proximum autem periculum censetur quod
» frequenter homines similis conditionis in peccatum mortale
» inducit. »

Quæritur hîc, an peccet mortaliter, qui se exponit periculo tantùm probabili mortaliter peccandi? *Prima* sententia negat cum *Sporer de Pœn. cap.* 2. *n.* 324. *et Gob. Hozes, Lumbier, Marc. etc. apud Croix, l.* 5. *n.* 357. Quia (ut dicunt), cùm sit eo casu etiam probabile quòd non adsit periculum peccandi, non operatur temerè qui tali occasioni se committit; ubi enim periculum non est certum, non potest ibi adesse certa obligatio illud effugiendi. Sed omnino tenendum oppositum cum *Busemb. ut supr.* quem sequitur *Croix, loc. cit. cum Card. Eliz. et aliis.* Ratio convincens, quia, si est illicitum uti opinione probabili sine justa causa cum periculo damni alieni spiritualis vel temporalis, ut certum est apud omnes cum *Bus. l.* 1. *num.* 20. *in fine v. Dixi;* quantò magis id non licebit, ubi periculum imminet propriæ animæ? Nec obstat dicere, quòd ubi periculum est probabile, ibi etiam probabile est non esse periculum: nam respondetur, quòd eo casu, licèt peccatum sit incertum, an sit vel ne committendum, certum tamen est periculum peccandi. Diximus, *sine justa causa:* nam ubi justa causa adest, non est obligatio tale periculum vitandi, nisi certò moraliter prævideatur lapsus in peccatum. Vide *dicta*

l. 2. *n.* 26. *v. Pariter.* Et sic excusantur Chirurgi, si periculo se exponunt in medendis fœminis, cùm aliquoties in præteritum ob talem occasionem jam lapsi fuerint; sic Parochi, qui in excipiendis Confessionibus eamdem miseriam fuerint experti; sic etiam excusantur alii qui proprium officium, putà curialis, militis, cauponis, aut mercatoris, non possunt deserere sine gravi detrimento. Ita *Salm. de* 6 *et* 9. *Pr. c.* 2. *n.* 47. *cum Nav. Gurt. Ant. à Sp. Sancto, etc.* item *Elbel de Pœnit. num.* 102. *Ronc. eod. tit. c.* 4. *qu.* 3. *Sporer eod. tit. n.* 326. et alii passim. Ratio, quia periculum de se proximum tunc fit remotum tam ratione circumstantiæ necessitatis, quàm ratione simul mediorum præcaventium, quæ persona proponit (ut tenetur) adhibere, nempe diligenter avertendo animum à delectatione turpi, vel ab alia passione : et insuper se muniendo piis cogitationibus, orationibus ac Sacramentorum frequentia. Quæ utique media, licèt non sufficiant ad excusandum, ubi non adest justa causa, eò quòd Deus non adjuvat temerè se periculo exponentes; bene tamen opem suam præstat ei, qui ex justa causa occasionem non deserit, dum is eo casu non ex affectu ad peccatum, sed ex quadam necessitate in illa occasione permanet. Secus verò dicendum de simplicibus Confessariis qui pluries lapsi fuerint in audiendis Confessionibus, quia hi tenentur à tali exercitio abstinere, si possint sine gravi detrimento famæ, vel facultatum, juxta dicta *l.* 3. *n.* 438. *et n.* 483. *v. Quid.* Quid verò, si aliquis in iis occasionibus semper vel fere semper lapsus fuerit, et spes non effulgeat emendationis? Vide dicta *eod. n.* 438. ubi diximus hunc teneri cum quacumque jactura occasionem deserere, et animam suam salvam facere. Vide etiam dicenda *l.* 6. *n.* 453.

64. — Utrùm autem sit in statu peccati mortalis, qui propositum habet committendi omnia venialia? *Vide dicta l.* 4. *n.* 12. *vers.* Quæritur autem.

CAPUT III.

DE PECCATIS CAPITALIBUS IN SPECIE.

DUBIUM I.

Quid sit Superbia, et quale peccatum.

65. — « Resp. 1. Superbia est appetitus inordinatus propriæ » excellentiæ; mortalis ex genere suo, si sit consummata et per» fecta, id est, si quis ita excellere appetat, ut Deo, superioribus, » eorumque legibus subjici nolit. Imperfecta tamen, qua quis » subjici non renuens iis, quibus debet, in suo tantùm affectu sese » magnificat, est tantùm veniale, ut docet *Caj. etc. vers. Superbia:* » quia sine Dei et aliorum despectu plus justo se efferre, non » est gravis inordinatio : esset tamen gravis, si fieret cum notabili » aliorum contemptu, complacendo in aliorum abjectione.

66. — « Resp. 2 Filiæ superbiæ sunt tres. 1. Est præsumptio » quæ est appetitus aggrediendi aliquid supra vires. Est communiter veniale tantùm; fit tamen mortale, si damnum Deo, aut » proximo afferat : v. g. si præsumas jurisdictionem ecclesiasticam, potestatem Ordinis sacri : item officium Medici, Advocati, Confessarii, etc. sine debita peritia. *Less. l.* 3. *c.* 2. *d.* 3. » *n.* 18. *et supra. l.* 4. *c.* 3. *dub.* 9.

« 2. Est ambitio, quæ est inordinatus appetitus dignitatis, et » honoris non debiti, vel debito majoris : ut si ambias Beneficium » vel Officium, quo es indignus : vel illicito modo, et medio : » v. g. per simoniam. Est per se peccatum veniale : fit autem » mortale, vel ratione materiæ, ex qua, vel ratione medii, per » quod honor quæritur, vel ratione damni, quod proximo infertur. Denique, si moderatè honor appetatur ob honestum finem, » erit actus magnanimitatis, ut docet *Laym.*

« 3. Est vana gloria, scilicet cupiditas inanis gloriæ, cujus finis » est manifestatio inordinata propriæ excellentiæ, sive veræ, » sive fictæ. Dicitur vana, quando quæritur ex re mala, falsa » aut ficta, aut quæ non est digna gloria, vel non tanta, ut ex » opibus, nugis, etc. aut apud eos, qui non bene de re judicant, aut » sine debito fine. Est peccatum per se veniale, mortale sæpe » per accidens, ut dictum est de ambitione. Imò, ut contra *Angelum* rectè docent *Sylv. Navarr. cap.* 17. etc. est tantùm veniale, res etiam sacras principaliter facere ob gloriam vanam : » v. g. concionari. Porro per vanam gloriam dupliciter peccatur, » juxta *S. Thom.* 1. 2. *qu.* 13. I. *Directè*, idque vel per verba, est- » que jactantia, quæ est venialis per se; si sit de rebus bonis, v. g. » jejunio, oratione, etc. etsi per accidens sæpe ratione damni, si » sit falsa, fiat mortalis, utì etiam 1. si quid dicat contra gloriam » Dei, ut *Ezech.* 28. *Deus ego sum.* 2. Si prorumpat in contumelias, v. g. *Non sum, sicut cæteri hominum, Adulteri, etc. ut hic.* 3. Ex fine malo. 4. Si cum notabili damno proximi fiat. » 5. Si de re mortaliter mala; quia approbatio operis eamdem cum » illo speciem habet : (quæ proinde in confessione debet exprimi, saltem quando cum jactantia de peccato conjuncta fuit » complacentia ejusdem. Quod addo, quia si absque ea fuit, » *Nav. Pal. et Dian. t.* 2. *tr.* 4. *R.* 161. docent contra *Sanch. Lop. Rodr.* etc. non necessariè explicari. (Vide *Card. Lug. d.* 16. » *n.* 267.) Vel per facta, quæ si vera sunt, et aliquid admiratio- » nis habent, dicitur inventio novitatum : hæc enim solet vulgus » admirari, ut per peregrinas vestes, opiniones, etc.; mortale, si » notabiliter corrumpat juventutem, vel mores : si verò facta » falsa sint, est hypocrisis : v. g. si quis boni aliquid faciat, ut » videatur bonus, etsi non sit : quæ ex se venialis est, nisi sit cum » injuria, vel contemptu Dei, et proximi. II. *Indirectè*, in quantùm quis altero non vult esse minor. Quod fit quadrupliciter. » 1. Per intellectum, et est Pertinacia, qua quis nimis tenaciter » adhæret suæ sententiæ : quæ est mortalis, si oppugnetur ve- » ritas magni momenti : vel si sit conjuncta cum periculo tertii :

» v. g. si medicus cum periculo ægroti maneat in sententia.
» 2. Per voluntatem, et est Discordia, qua peccatur mortaliter,
» quando est circa bonum Dei, vel proximi, in quo deberent esse
» concordes. 3. Per verba, et est Contentio, quæ est mortalis,
» quando animo contradicendi altercaris circa veritatem perti-
» nentem ad fidem, vel salutem animæ, aut corporis. 4. Per
» facta, dum quis non vult exequi, quod debet, et est inobedientia.
» Vid. *Bald.*

67. — « Resp. 3. His tribus superbiæ filiabus respondet Pu-
» sillanimitas, qua quis nimium sibi diffidens detrectat honores,
» gloriam, vel officium, quo dignus est. Veniale est ex genere
» suo ; et fit mortale, si detrectes, ad quod teneris sub mortali.
» Vid. *Less. l.* 3. *c.* 2. *n.* 28. *Laym. l.* 3. *sect.* 5.

Unde resolves :

« 1. Audiens laudem alterius, vel suam, de re mortaliter mala,
» peccat mortaliter, si approbet, suscipiat, admiretur ut laude
» dignam. *Sanch. Bald. d.* 29. *n.* 3.

« 2. Vituperans alium ob vindictam non sumptam, aliudve grave
» malum, vel peccatum omissum, v. gr. fornicationem, peccat
» mortaliter, quia est species jactantiæ ; et est cum approbatione
» peccati, et occasio committendi. *Ibid.*

« 3. Inducens in civitatem novos habitus, et prævidens, quòd
» suo exemplo moralem necessitatem imponat aliis, ut sumptus
» faciant supra vires, et postea non possint alere quos debent, vel
» creditoribus non satisfacere, peccat graviter. *Baldell. l. c.*

« 4. Exornare se nimium ex animi levitate, vel vanitate, per
» se tantùm est veniale. *Ibid.*

« 5. Simulàre sanctitatem cum voluntate non habendi, mortale
» esse dicit *Bald. l. c.*

« 6. Simulare improbitatem est peccatum (quia est menda-
» cium, et quidem scandalosum, potestque esse mortale). Neque
» id fecerunt sancti, nisi faciendo id, quod ex se est indifferens,
» et permittendo ab aliis accipi ut signum improbitatis, cùm
» tamen nec ex natura sua, nec eorum intentione esset tale.

DUBIUM II.

Quid sit Avaritia.

68. Quid est Avaritia? — 69. Quæ sint filiæ Avaritiæ? — 70. Quando et Quomodo peccent aperientes, et legentes litteras alienas?

68. — « Resp. 1. Est inordinatus appetitus temporalium.

Unde ex hoc, et regula supra tradita de peccato mortali, resolves sequentes Casus.

« 1. Est ipsa ex genere suo venialis.

« 2. Cùm verò eò excrescit, ut ejus causa divinas leges præva-
» ricari non dubites, fit mortalis.

« 3. Prodigalitas, quæ opponitur avaritiæ, et consistit in defec-
» tu conservandi, et excessu erogandi, est ex genere suo venialis :
» levior quàm avaritia, quia minùs abit à virtute liberalitatis.
» Interim mortalis fit, si liberis et uxori pauperiem crees : si im-
» potentem te reddas ad solvenda debita : si profundas bona Ec-
» clesiastica, piis causis obnoxia. Vid. *Less. l.* 2. *c.* 47. *d.* 8.

« Resp. 2. Filiæ Avaritiæ sunt sequentes.

69. — « 1. Obduratio cordis (contra misericordiam) egenis et
» pauperibus non compatiendo, eos objurgando, debita durè ni-
» mis exigendo, quando creditor non est solvendo, etc. Hac ali-
» quando peccari potest mortaliter, quando præceptum eleemo-
» synæ, vel charitatis urget, et tamen ex tali duritia non sub-
» venitur. *Nav. c.* 27. *Tol. l.* 8. *c.* 26. Vide dicta de charitate
» proximi.

« 2. Inquietudo cordis, hoc est, vehemens et inordinata appli-
» catio mentis ad acquirendas, vel conservandas divitias, cum
» inani et vano timore, ne non acquirantur, vel perdantur. Est
» mortalis, quando retrahit à spiritualibus, vel aliis, ad quæ ex
» præcepto gravi obligamur (v. g. auditione Missæ), vel in-
» ducit superfluum timorem, et ex hoc diffidentia erga Deum.
» Venialis est, si sit de re bona, sed tempore, vel loco indebito,
» v. g. de familia, messe, vindemia, quando quis est in templo,
» vel vacandum est Deo. *S. Th.* 2. 2. *q.* 55. *art.* 6 *Reg. l.* 23. *c.* 2.
» *q.* 3. *Escob.*

« 3. Violentia, mortalis est, quando est injusta, et circa mate-
» riam gravem.

» 4. Fallacia, sive dolus in verbis potest esse mortalis ratione
» finis, vel mediorum.

« 5. Fraus, sive dolus in facto, est mortalis ex genere suo,
» contingitque multipliciter in contractibus, tam ratione ma-
» teriæ (v. g. si ea vitium habeat, vel non sit, qualis existimatur)
» quàm ratione pretii. *Nav. c.* 23. *Tol. l.* 8. *c.* 47. *Escob.*

« 6. Proditio, quæ est deceptio contra fidem datam, aut debi-
» tam, in damnum alicujus, mortalis est ex genere suo. Contin-
» git fere tripliciter. 1. Circa personas, quo modo Judas Chris-
» tum, Dalila Samsonem prodidit. 2. Circa res, vel immobiles
» (ut si miles manifestet hosti modum capiendi arcem), vel
» mobiles, ut si pecuniam, vestem, etc. cujuspiam absconditam
» prædoni ostendas. 3. Circa secretum, vel sibi commissum re-
» velando (quod est contra fidelitatem, et justitiam, si quidem
» promissum fuit : quia est pactum onerosum, ut docet *Card.*
» *de Lugo lib.* 14. *n.* 139. et quidem mortale, si prævidere possis,
» inde secuturum notabile aliorum damnum, vel discordiam :
» aliàs veniale) vel alienas litteras aperiendo et legendo. Quod
» postremum, si fiat ideo, ut scias secreta alterius, est curiosi-
» tas : et si sit in re gravi, per se est mortale : quod, quia com-
» muniter ante apertionem nescitur, communiter esse mortale,
» docent *Tol. l.* 7. *cap.* 45. *Bald. l.* 3. *d.* 11. *Nav. c. pen. d.* 6.
» *de pœn. Mol. Laym. lib.* 3. *t.* 3. *p.* 1. *c.* 4. (qui addit eum, qui

» dolosè alienas litteras aperit, et legit cum alterius injuria, vel » damno, crimen falsitatis committere.) Dixi, *per se esse mortale*, quia per accidens potest esse veniale, vel nullum, si legitima auctoritate, justa ex causa fiat.

Unde resolves :

70. — « 1. Litteras alienas aperire et legere, sæpe non est » peccatum, si probabiliter scias scriptas esse in tuum injustum damnum, vel in injuriam tuam cedere, quam intendas » avertere : quia potes tibi consulere. Sic Princeps potest aperire litteras non tantùm hostium, sed etiam aliorum, quæ tempore belli ex locis finitimis hostium veniunt. Item ministri » publici, quoties bono publico necessarium esse judicant *Nav. c.* 18. *Regin. l.* 24. *n.* 60. *Escob. Card. de Lugo d.* 14. *n.* 148. » * (*Et hoc procedit non solùm pro Principe et Ministris, sed » etiam pro privatis; ut Lugo d. n.* 148. *Ronc. de* 7. *Præc. c.* 4. » *q.* 5. *R.* 2. *cum Sanch. Nav. et Bon. Sed vide dicta. l.* 3. *n.* 970. » *in fine.*) *

« 2. Communiter etiam peccatum non est, si consensus expressus habeatur ejus, à quo, vel ad quem mittuntur (neque lex » specialis vetet, *C. de Lug. l. c.*), vel tacitus saltem : ut si facias sub ratihabitione, confidens rationabiliter, habitum iri » ratum. Ita *Escob. ex. Nav. Regin. etc. l. c.*

« 3. Superior religiosus litteras suorum subditorum (dummodo non mittantur ad superiorem majorem, vel talem, quem » statuta eximant, nec ab eo veniant) licitè aperit et legit; » sive ex Religionis statuto aut consuetudine, sive ex suspicione » probabili, quòd mali aliquid contineant. Vide *Peyrin. de » Relig. t.* 1. *q.* 2. *c.* 1. *Dian. p.* 3. *t.* 6. *R.* 55.

« 4. Nec est peccatum, si necesse sit, vel expediat ad injuriam » alteri imminentem advertendam : dummodo non plus legatur, » quàm ad eum finem necesse est. *C. de Lug. l. c.*

« 5. Qui aperit et legit, existimans non contineri res magni » momenti, venialiter tantùm peccat. *Card. de. Lug. l. c.* »

Ita communiter DD. cum *Lug. D.* 14. *n.* 148. *Ronc. de* 7. *Præc. c.* 4. *q.* 5. *R.* 2. Dicit autem *Conc. de Rest. q.* 2. *n.* 5. *cum Mol. Nav. Sa, etc.* quòd, etiamsi materia lectionis sit levis, legens potest mortaliter peccare, si alter id accipiat ut gravem injuriam. Bene admittimus hoc posse esse peccatum mortale, at non contra justitiam, ut videtur sentire *Bon.*, quia gravitas injuriæ desumenda est ex ipso objecto, sive materia, quæ per se apta sit, juxta communem hominum æstimationem, gravem contristationem afferre, ut ait *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 2. *cum communi*, sed contra caritatem, ratione gravis tristitiæ, quam ex illa etsi levi injuria alter patitur.

« 6. Si litteras ab alio dilaceratas, et in publicum à domino » abjectas recolligas, et junctis partibus legas, ex sola curiositate, » peccatum veniale est : nullum autem (per se) *si*, ut ex illa » notitia tibi provideas; quia quod pro derelicto habetur, in

» usum suum convertere licet. *Bald. ex S. Anton. et Ros. Sylv.* » *v. Emptio, q.* 17. *Laym. l.* 3. *sect.* 5. *t.* 3. *p.* 1. *c.* 4. *num.* 4. » *Dian. t.* 2. *tr.* 6. *R.* 55. * (*Ita etiam Lugo D.* 14. *n.* 150. *et* » *Ronc. de* 7. *Præc. c.* 4. *q.* 5. *R.* 11. *etiamsi dominus in minutas* » *partes lacerasset, quia tunc videtur cessisse juri suo. Sed pro-* » *babilius contradicit Croix, l.* 3. *p.* 2. *n.* 1236. *cum Reb. et Petsch.* » *Ratio, quia hoc ipso quod minutim dilaceravit, satis significavit* » *nolle, ut legantur, et ideo noluit cedere juri suo.*) * Rectè tamen » notat *Laym. l. c.* talem ex charitate teneri non manifestare » secretum iis contentum, si damnum inde cujuspiam provenire » possit : imò (addit) revelans ejusmodi secretum (cujus noti- » tiam etiam justè acquisivit) contra justitiam peccabit, si in- » telligat, audientes ea notitia usuros ad damnum injustè infe- » rendum. Vide *Laym. l. c.*

« Dixi 1. *à domino projectas :* quia si vel ab alio projectæ » (domino inscio) vel ab ipsomet casu perditæ fuerint, non licet » legere.

« Dixi 2. *in locum publicum :* quia si in ignem, vel fornacem » v. g. projectæ sint, ut comburantur, peccas, si extrahas, et » legas. Vide *Card. de Lugo d.* 15. *n.* 150.

« Dixi 3. *per se ;* quia fieri potest, ut ea contineantur, quorum » lectio sit perniciosa.

« 7. Qui furtivè scripta alterius secreta, ipso invito, legit, » peccat. Et 1. quidem peccato curiositatis ; etsi faciat animo » discendi, et sine suspicione damni. 2. Injustitiæ, quia quisque » habet jus secreti in suis scriptis, quæ aliis non vult esse com- » munia. *Nav. c.* 15. *Mol. t.* 5. *d.* 36. *n.* 2. *Reg. l.* 24. *c.* 6. *n.* 119. » potestque aliquando esse mortale, si nimirum fiat cum notabili » damno ; vel alter valde cupiat esse secreta, gravissimèque sit » laturus. *Bald. d.* 11. Vide etiam *Card. de Lug. l. c.*

« 8. Quicumque secretum violat absque justa causa cum alterius » damno ; vel qui litteras alterius injustè aperit, ex quo damnum » alteri sequitur, tenetur ad restitutionem. *Bon. d.* 2. *de rect.* » *q.* 1. *p.* 1. *Trull. l.* 7. *c.* 10. *d.* 32. »

DUBIUM III.

Quid sit Luxuria.

71.—« Resp. 1. Est appetitus inordinatus venereorum, quorum » usus cum ex natura sua institutus sit ad conservationem generis » humani, quod est magnum bonum hominum, et externum Dei » proinde qui abutitur, lædit Deum et homines. Est mortalis ex » genere suo. Vide *supra l.* 3. *tr.* 4. *c.* 2. *et l.* 5. *c.* 1. *d.* 2.

« Resp. 2. Filiæ Luxuriæ, quæ eam plerumque sequuntur, » sunt octo : quatuor ex parte intellectûs, et quatuor ex parte » voluntatis.

« 1. Cæcitas mentis, cùm quis adeo est addictus turpitudini, » ut de cœlestibus non cogitet.

« 2. Præcipitatio, qua quis ex eadem causa sine consilio operatur.

« 3. Inconsideratio, quando in modo delinquit, inconsideratè agens, quæ statum vel personam dedecent.

« 4. Inconstantia, quando quis ex eodem affectu voluptatum à piis propositis mox deficit.

« 5. Amor suî, talis enim homo ob voluptates seipsum finem suarum actionum facit, non Deum.

« 6. Odium Dei, lascivus enim solet à rebus Divinis abhorrere, imò ab ipso Deo, tanquam peccatorum vindice.

« 7. Affectus præsentis sæculi; amor enim voluptatum carnalium ita animam afficit, ut subinde etiam beatitudini æternæ paratus esset renunciare, si præsentibus frui semper permitteretur.

« 8. Horror futuri sæculi; quando voluptatibus immersus mortem inordinatè timeret, et de ea nolens cogitare, vitam illicitis mediis propagare studet, etc.

« Priores quatuor sunt mortales, quando finis ultimus in creatura ponitur, vel præceptum aliquod Dei graviter obligans, prætermittitur; Posteriores quatuor, si plenus sit voluntatis consensus, per se sunt mortales; ex indeliberatione, vel alia actuum imperfectione, sæpe veniales. Vid. *Escob. et Bald. ll. cc.*

DUBIUM IV.

Quid sit Invidia.

72. — « Resp. Est tristitia de alterius bono, prout illud est diminutivum propriæ excellentiæ, ita ut hæc directè sit contra charitatem: hæc enim gaudet de bono proximi; quod invidia destructum optat vel non destructum dolet. * De hoc peccato cùm disputas, animadverte Propos. 13. 14. 15. inter damnatas ab Innoc. XI. * »

Unde resolves:

« 1. Est ex genere suo mortalis, et gravissima quidem, atque in Spiritum sanctum, si sit de ipsa gratia, vel auxilio Dei. 2. Filiæ similiter ex genere suo mortales sunt, ac numerantur hæ: 1. Odium, de quo supra. 2. Detractio, de qua in *Præc.* 8. 3. Gaudium in malis proximi. 4. Susurratio, quæ est oblocutio mala de proximo, ad tollendam amicitiam ipsius cum aliis: quam proinde susurro restituere tenetur, et iterum reconciliare, non secus ac detractor famam. *Vide in præc.* 8. »

An citra infamationem possit quis dissolvere amicitiam alicujus, narrando scilicet illius defectus naturales, aut similes, ut ipse succedat loco expulsi? Negant *Azor. Trull. Fill. etc. apud. Salm. de Rest. c. 4. n. 22.* Sed affirmant *Salm. ibid. cum Soto, Bon. Arag. Serra, Prado;* Quia licet sine vi vel fraude procurare

sibi bonum gratuitum alicujus, cum exclusione alterius. At probabilior est prima sententia, dum *Less. l. 2. c. 11. dub. 3. n. 14.* et ipsi *Salm. c. 4. n. 45. cum P. Nav. Bon. Sayr. et Dian.* communiter docent, quòd propalatio defectuum naturalium erit peccatum grave, si inde impediretur alius à consecutione alicujus boni temporalis : Cùm igitur hujusmodi propalatio per se sit injusta, fraudulenter expeditur alter ab amicitia acquisita.

« 3. Si tristitia sit de bona alterius, in quantum ex eo tibi, vel » aliis times nocumentum, v. gr. inimicus tuus est evectus ad » officium, ut tibi faciliùs possit nocere, non est invidia, sed » timor, qui per se non est peccatum, nisi sit inordinatus. *Laym.* » *l. 3. tr. 3. c. 10.*

« 4. Si tristitia sit ex eo, quòd nobis desit bonum, quod alter » habet, ita tamen, ut illud alteri non discupiamus, non est » invidia, sed æmulatio, seu zelus, qui si est circa bonum ho- » nestum, est laudabilis ; si autem circa temporalia interdum est » venialis, ut si bonum dolenti sit improportionatum, quale es- » set, si rusticus doleret se non esse regem. *Laym. l. 3. tr. 3* » *c. 10. n. 2.*

« 5. Si tristitia est ex bono alterius, in quantùm ille est indig- » nus, non est invidia, sed indignatio ; quæ non est peccatum ; » erit tamen, et quidem mortale, si vel Dei providentiam arguat » (estque blasphemia), vel si ita afficiat, ut ducat homines ad » malum imitandum. *Cajet. Laym. l. c.*

« 6. Si doleas, quòd alter tibi æqualis, vel non multùm inæ- » qualis in excellentia crescat, ita ut te fiat superior, et ipsum » incrementum excellentiæ apprehendas, ut tibi malum, est » propriè dicta invidia : invidus enim dicitur, quòd non sit videns, » quia bona alterius sine tristitia videre non potest. *Bal. d. 29.* » *l. 3.* Sic peccare solent : 1. Ambitiosi, et qui ex re aliqua quæ- » runt gloriam, quam cùm in eo ponant, ut in illa re sint soli, ac » singulares, dolent, et tristantur, si alii accedant. 2. Pusilla- » nimes, quibus cùm omnia videantur magna, quovis bono alterius » putant minui suum ; sic mulieres, v. g. facilè apprehendunt, ac » dolent se superari bono alterius, v. g. formositate. 3. Senes » respectu juvenum, et quicumque aliquid difficulter obti- » nuerunt, quod alii facilè consequuntur. *Bald. l. c.*

« 7. Qui in adversis suis, vel ob aliorum prosperitatem, » optat se non fuisse natum, vel se brutum animal factum fuisse » vel diem esse maledictum, quo natus est, vel alterum primò » vidit, aut conjugem accepit, si tantùm intendat maledicere » irrationali creaturæ, v. g. diei (sive sit nativitatis, sive con- » jugii) qui tot mala culpæ, vel pœnæ protulit, videtur esse » tantùm veniale (aliquando etiam nullum, ut Jobi) si autem » deliberatè intendat optare malum homini, sive sibi, sive alteri » illo die natis, vel conjugatis, mortale est. *Escob. et Marchant.* » *man. c. 3.* »

DUBIUM V.

DE GULA.

ARTICULUS I.

Quid sit Gula.

73. — « RESP. Ea est inordinatus appetitus cibi et potûs, opponiturque abstinentiæ, et committitur quinque modis. 1. Si edas ante tempus. 2. Si nimis exquisita. 3. Si plus justo. 4. Si voraciter. 5. Si nimis exquisitè præparata. *Laym. l.* 3. *c. sect.* 4. *n.* 2.

Unde resolves :

« 1. Gula ex genere suo est peccatum tantùm veniale, quia nullus horum modorum repugnat præcisè charitati Dei, vel proximi. * (*Nota hîc prop.* 8. *damnat. ab Innoc. XI.* Comedere et bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem, non est peccatum. *Licet tamen uti delectatione ad cibum percipiendum pro corporis salute, ut Salm. d.* 5. *Præc. c.* 2. *n.* 4. *ex S. August.*) *

« 2. Hinc probabile est, quod docent *Nav. Tol. etc.* et non repugnat *Laym.* secluso scandalo, et aliis, veniale tantùm esse, usque ad vomitum se cibo et potu implere : idque etiam, si quis vomat, ut iterato possit bibere : quod tamen verb. *Comedere, Sa*, aliique multi putant mortale. Vide *Bald. Escob. l.* 4. *s.* 1. *c.* 11. * (*Comedere vel bibere usque ad vomitum probabile est esse tantùm veniale ex genere suo, nisi adsit scandalum, vel notabile nocumentum valetudinis, ut communiter dicunt Holz. t.* 1. *p.* 154. *n.* 732. *et Salm. tr.* 25. *c.* 4. *nu.* 8. *cum Caj. Navar. Henriq. et Laym. l.* 3. *sect.* 4. *n.* 2. Qui autem sponte evomunt quod sumpserunt, ut iterum edant, aut bibant, vix excusantur à mortali; hoc enim videtur involvere magnam deformitatem ; ita probabiliter (*contra Bus.*) *Holzm. l. c. et Wigandt. tr.* 5. *Ex.* 3. *n.* 70. *R.* 2.)

« 3. Vix dubium est, licere esu, aut potu, aliterve creare vomitum, si is salubris esse judicetur.

« 4. Mortalis interim censetur crapula ex accidente, et nimia inordinatione, in his casibus. 1. Si quis gulæ causa violet jejunia Ecclesiæ. 2. Si quis ex gula notabiliter ineptus fiat ad functiones ad quas sub mortali tenetur. 3. Si quis valde graviter valetudini noceat, id advertens; secus, si leviter tantùm : ut v. g. si febricitans haustu aquæ morbum augeat. 4. Si continuæ fiant comessationes et compotationes, ita ut venter pro Deo habeatur. 5. Si quis bibat ad perfectam ebrietatem, de qua infra. 6. Si quis ex mera gula vescatur carnibus, aut sanguine humano ; tum quia id repugnat pietati defunctis debitæ : tum quia est contra instinctum naturæ abhorrentis. Excusandum autem erit, si fiat causa medicinæ, aliave justa causa, v. g. extremæ famis in-

8.

» obsidione, in qua tamen sic vitam conservare non teneberis. » *Sanch.* 1. *mor. c.* 8. *Less. Laym. l.* 3. *sect.* 4. *Sa, Bon. Bald.* » *l.* 3. *c.* 29. Sic etiam excusant quidam lictores illos, qui, ut » officium suum meliùs administrent, haustu sanguinis humani » se animare dicuntur, præsertim cùm sanguis secundùm multos » animatus non fuerit. V. *Auct. cit.*

74. — « 5. Ex genere quoque suo venialia sunt, quæ filiæ Gulæ » dicuntur : nimirum ex parte Animæ. 1. Hebetudo mentis, seu » stupiditas nata ex crapula, v. g. ut non possit orare, etc. quæ » fit mortalis, quando quis inordinatè bibendo, vel comedendo » voluntariè fit ineptus ad intelligenda, vel præstanda ea, quæ » ad salutem illi sunt necessaria, vel ad quæ ex officio, aut aliàs » sub gravi peccato tenetur. *Bald. d.* 29. *l.* 3. *n.* 15.

« 2. Inepta lætitia, per quam intelligitur non quævis inordinata, » quæ omne peccatum sequitur, sed quæ movet ad cantiones » obscœnas, actus turpes, saltus, vel choreas inhonestas, etc. fit- » que mortalis, quando est inductiva alterius ad consensum, vel » delectationem mortalem, vel ad eam ordinatur. *ibid.*

« 3. Multiloquium.

« 4. Scurrilitas, quæ ab inepta lætitia, et multiloquio differt, » quòd illa sit in appetitu, istud in verbis, hæc in verbis et » gestibus; dicitque semper aliquam inhonestatem, licèt per se, » et secluso scandalo, venialem, v. g. scurrilia dicere, vel canere, » ventum emittere, etc. ex levitate ad risum excitandum; mor- » tale tamen esset, si fieret causa delectationis venereæ. *Bald.* » *l. c. Esc. t.* 2. *E.* 2. *c.* 4.

« Ex parte corporis, immunditia, vomitus, et seminis effusio. » Quæ ultima, si voluntaria sit, mortale erit. Vide *Laym. l.* 3. » *sect.* 4. *Less. l.* 3. *c.* 3. *Bald. l.* 3. *c.* 29. »

ARTICULUS II.

Quid sit Ebrietas.

73. In quo consistit peccatum Ebrietatis? Et quando est mortale? — 76. An sit peccatum se inebriare ex præscripto Medici? vel ex metu mortis? — 77. An sit semper mortale alium inebriare? — 78. Quando Ebrietas excusetur à mortali? An sint peccata omnia mala commissa in Ebrietate?

75. — « Resp. Malitia ebrietatis plenæ et perfectæ in eo con- » sistit, quòd quis sine justa et gravi causa, tantùm ob voluptatem » aut ingluviem sciens volens privet se usu rationis; non simpli- » citer, id quod fit in somno, modo naturali instituto ab auctore » naturæ ad virium et imaginis Dei conservationem; sed vio- » lenter, et modo innaturali, rationem perturbando, et Dei ima- » ginem deturpando, in modum amentis bruti; ac simul insuper » privando se proxima potestate utendi ratione, ad omnem subi- » tam necessitatem. Ita docent commun. DD.

Unde resolves :

« 1. Perfecta ebrietas, qua prædicto modo ratio planè sopitur, » est ex genere suo mortale; quia censetur Deo injurium, ejus » imaginem sic deturpare. Est communis DD. »

Certum est apud omnes, quòd ad hoc ut ebrietas sit peccatum mortale, requiritur, ut sit perfecta, nempe quæ omnino privet usu rationis, ut enim docet *D. Th.* 2. 2. *et.* 3. *et q.* 150. *a.* 2. et cum ipso omnes DD., in hoc consistit malitia ebrietatis, quòd *homo volens et sciens privat se usu rationis.* Et idem docet *D. Anton. p.* 2. *tit.* 6. *c.* 3. § 1. Unde non peccat mortaliter qui ex potu vini non amittit totaliter usum rationis, quamvis mens perturbetur, ita tamen ut discernere valeat inter bonum et malum, ut communiter dicunt *Toll. de pecc. mort. c.* 61. *n.* 3. *Caj. in D. Th. l. c. Salm. t.* 25. *c.* 2. *n.* 21. *Elbel t.* 1. *p.* 225. *n.* 663. *Wig. tr.* 3. *Ex* 3. *n.* 70. *Holz. t.* 1. *p.* 154. *n.* 730. *in fin. Laym. lib.* 3. *sect.* 4. *n.* 6. *et alii.* Additque *Croix, l.* 5. *n.* 327. *cum Ang. Tann. Fab. Gob.* et communi, ebrietatem non esse mortalem, si per modicum tempus privet ratione. Dicit autem *Croix* longum tempus videri unam horam. An autem qui vinum bibit usque ad vomitum, qui se inebriet, peccet mortaliter. (Vide dicta *n.* 73. *v.* 2. *Hinc.*)

76. — « 2. Non est peccatum inebriare se ex præscripto me- » dicorum, si aliter sanitas recuperari non possit. *Sylv. Caj.* » *Laym.* »

Quæritur hîc I. An liceat se inebriare ex consilio Medicorum, quando inebriatio æstimatur absolutè necessaria ad morbum expellendum. Valde DD. laborant in hac quæstione, licet videatur casus vix unquam accidere posse. *Prima* sententia affirmat, quam tenent cum *Bus. Less. l.* 4. *c.* 3. *n.* 13. *Toll. de pec. mort. c.* 61. *num.* 4. *Laym. l.* 3. *sect.* 4. *n.* 5. *Pal. tr.* 30. *D.* 3. *p.* 5. *num.* 2. *Ronc. p.* 23. *qu.* 3. *R.* 5. *Sporer t.* 1. *p.* 95 *n.* 69. *Tamb. de Præc. Eccl. c.* 1. *nu.* 31. *et Sal. tr.* 25. *c.* 2. *n.* 35. *cum Syloio, Cajet. Sylvest. Escob. etc.* Ratio, quia cibus et potus tunc sunt peccata, quando sunt immoderati ; è converso *D. Th.* 2. 2. *q.* 150. *art.* 2. *ad.* 3. docet quòd « cibus et potus est mode- » randus secundùm quod competit corporis valetudini; et ideo » quandoque contingit... ut ille, qui est superfluus sano, sit mo- » deratus infirmo. » Ergo potus vini, etiam inebrians, non est dicendus superfluus respectu infirmi, cui est necessarius ad valetudinem. Et huic sententiæ videtur favere idem *S. Th.* 1. 2. *quæst.* 88. *art.* 5. *ad* 1. ubi ait : « Quòd enim homo absque ne- » cessitate reddat se impotentem ad utendum ratione, per quam » homo in Deum ordinatur, et multa peccata occurrentia vitat » ex sola vini voluptate, expressè virtuti contrariatur. » Nota to *absque necessitate;* ergo, si adsit necessitas, virtuti non contrariatur. *Secundâ* verò sententia negat, et hanc tenent *Contin. Tourn. t.* 2. *p.* 369. *in fine. Petrocorens. t.* 2. *p.* 181. *quæst.* 3. *Holz. t.* 1. *p.* 155. *n.* 736. *Felix Potestà de Vitiis c. n.* 3782. *etc.*

Ratio, quia voluntaria privatio rationis per ebrietatem est intrinsecè mala : unde sicut fornicatio nunquam permitti potest, ita neque hæc. Verumtamen prima sententia satis probabilis, imò probabilior mihi videtur casu quo potatio vini præbeatur ad expellendos sive corrigendos pravos humores ; tunc enim privatio rationis per accidens et indirectè evenit, et ideo licitè permitti potest ; licitum est matri sumere pharmacum directè tendens ad servandam suam vitam, quamvis indirectè eveniat expulsio fœtûs, ut diximus *libro* 3. *num.* 394. *v. Quær. igitur.* Secus verò dicendum si potatio daretur directè ad ebrietatem sive ad privationem rationis causandam, hoc enim esset semper intrinsecè malum. Hinc, ut bene advertit *Croix, l.* 5. *num* 314. *cum Tann. Dicast. et Gob.* nunquam licitum est se inebriare ad sensus sopiendos, ne cruciatus sentiantur.

« 3. Nec item est peccatum, si quis cogatur ad bibendum » intento ense. Vide *Less. l.* 4. *c.* 3. *d.* 4. *n.* 37. *Azor. Reg.* » *et Bald.* »

Quæritur II. An liceat alicui se inebriare ad vitandam mortem, quam alter ei minitatur, nisi inebrietur? *Prima* sententia affirmat, et hanc tenent cum *Bus. Lessius. l.* 4. *c.* 3. *n.* 36. *Bon. de Præc. Eccl. D. ult. q.* 1. *p.* 4. *n.* 3. *Pal. tr.* 30. *D.* 3. *p.* 5. *n.* 2. et probabilem putat *Laym. l.* 3. *sect.* 4. *n.* 5. Ratio, tum quia homo licèt non habeat dominium usus rationis, illud tamen habet in ordine ad bonum totius, ac proinde potest de tali usu disponere, prout est necessarium ad totius conservationem ; tum quia privatio hîc non est intenta, sed solùm permissa, unde non tenetur quis eam impedire cum jactura suæ vitæ. *Secunda* verò sententia probabilior negat hoc licitum esse, eamque tenent *Holzm. t.* 1. *p.* 155. *n.* 736. *Wigandt tr.* 5. *Ex.* 3. *n.* 71. *Azor. t.* 1. *l.* 7. *c.* 33. *q.* 5. *in fin Tourn. t.* 2. *p.* 269. *et Salm. tr.* 25. *c.* 2. *n.* 45. *cum Caj.* Ratio, quia (ut diximus) privare se directè usu rationis est intrinsecè malum ; neque tunc adest causa excusans, sicut in casu præcedentis quæstionis, ibi enim vinum est medium per se ordinatum ad expellendum morbum, non autem hîc. Præterea, in illo casu periculum vitæ est ab intrinseco, nempe à morbo vexante, et ideo licet eum expellere per vini potationem ; hîc autem periculum est ab extrinseco, unde illicitum est ab illo se liberare per ebrietatem ; sicut licet matri per pharmacum expellere fœtum inanimatum ad suam vitam servandam, sed non licet expellere, ut mortem effugiat propinquis, juxta dicta *l.* 3. *num.* 394. Nostra sententia firmatur auctoritate *D. Aug. Serm.* 232. *de Temp.* ubi ait : « Etiam si ad » hoc veniretur, ut tibi diceretur, aut bibas, aut morieris, melius » lius erat, ut caro tua sobria occideretur, quàm per ebrietatem » anima moreretur. » Nec valet dicere cum *Lessio n.* 38 hunc textum intelligendum esse, quando quis cogitur ad bibendum in contemptum virtutis, nam ibi S. Doctor nullum facit verbum de contemptu, sed tantùm loquitur de ebriosis, qui « solent (ut ait » ita se excusare, ut dicant : Persona potens me coegit, ut am-

» pliùs bibam, et in convivio Regis non potui aliud facere. » Instabis : potest quis licitè velle sibi abscindi manum, ne occidatur; ergo poterit quis pariter licitè velle se inebriari, ut mortem vitet. Sed respondetur cum *Holzmann*, disparem esse rationem, nam pars per se ordinatur ad conservationem totius corporis; usus tamen rationis non ordinatur ad corporis vitam, sed ad integritatem animæ servandam.

Et hìc rursus repeto id quod sub initio protestatus sum, nempe quòd cùm aliquam opinionem unicè probabiliorem appello, non ideo contrariam dicere probabilem intelligo. Sicut pariter, cùm dico de aliqua opinione, *non audeo damnare*, sive *improbabilem dicere*, non ideo admitto ut probabilem; sed de ejus probabilitate dubito. Item, cùm aliquam sententiam veriorem voco, intelligo oppositam non solida probabilitate mihi pollere, licèt omnino non reprobem.

77. — « 4. Mortale est alium inebriare, vel provocare ad » æquales haustus, cum intentione inebriandi, aut advertentia » secuturæ ebrietatis in se, aliove. *Less. l. c.*

« 5. Si justa causa est, ut v. g., si grande malum non possit » aliter impediri, nisi auctor inebrietur, licet eum inducere ad » ebrietatem, quæ saltem ipsi non sit voluntaria, ut scilicet præter » intentionem, ideoque inculpabiliter inebrietur; v. g. vinum » fortissimum, aut medicatum propinando, cujus vi ignorata de- » cipiatur. Unde sic posses inebriare eos, qui alioqui essent pro- » dituri urbem, vel te abducturi. *Less. l. c. et Sanch. l. 2. de* » *matr. d.* 11. An verò hoc casu liceat inducere ad ebrietatem » ipsi voluntariam? Dubium est. *Less. l. 4. c. 3. d. 4. n. 32.* » affirmat; quia, inquit, licet suadere, et inducere ad minus ma- » lum, ut impediatur majus. *Laym. lib. 3. sect. 4. n. 6.* rectiùs » negat, quia nullo casu licet inducere ad peccatum. »

Quæritur igitur, an licitum sit aliquem ad ebrietatem inducere, ut ille impediatur à graviori malo, putà sacrilegio vel homicidio committendo? Adsunt tres sententiæ. *Prima* affirmat, hancque tenet *Less. l. 4. c. 3. d. 4. n. 33.* et probabilem censent *Med. Gob. Diana, et alii apud Croix, l. 2. n. 224.* Ratio, quia licitum est paratum committere majus malum inducere ad minus patrandum. *Secunda* sententia, quam tenent *Laym. l. 3. Sect. 4. n. 6. Bon. tom. 2. Disult. de Præc. Eccl. q. 1. p. 1. n. 39. Pal. t. 7. tr. 30. D. 3. p. 5. et Salm. tr. 25. c. 2. n. 51.* dicit licitum esse alterum inducere ad ebrietatem materialem, id est quando alter se inebriet sine peccato, putà apponendo illi vinum fortissimum, aut medicatum; quia tunc ex una parte ille non peccat, et ex altera damnum ebrietatis permittitur ad vitandum gravius damnum aliorum. Non autem licitum esse dicunt eum inducere ad ebrietatem formalem, nempe cum suo peccato, cùm hæc sit intrinsecè mala, ac ideo nunquam permittenda. Nec obstat (ut aiunt) ratio *Lessii*, nam hoc valere respondent, quando minus illud malum est inclusum in malo majori, prout si volentem occidere inimicum inducas ad tantùm percutiendum; non verò quando malum est disparatum *Tertia*

demum sententia, quam tuentur *Tourn. t. 2. p. 369. in fin. et Holzm. tom. 1. p. 155. n. 735. cum Arsdech.* dicit non licere inducere ullum ad ebrietatem neque formalem, neque materialem, ob quodcumque malum effugiendum, quia (et in hoc rectè loquuntur) malum, etsi materiale, contra legem naturalem est verè malum, unde nunquam licet ei cooperari. His tamen non obstantibus, prima sententia satis probabilis videtur mihi, et aliis viris doctis à me consultis, sive ebrietas sit materialis, sive formalis, ob rationem jam allatam, quia licitum est inducere alterum ad minus malum, ut impediatur à majori, juxta ea quæ diximus *lib. 2. num. 57* Nec obstat id quod dicunt *Salm. l. c.* contra *Lessium,* nam licèt malum ebrietatis non videatur inclusum in illo mala majori sacrilegii, vel occisionis, cùm sint mala per se disparata; tamen revera virtualiter jam includitur in illo malo majori spirituali, cùm omne malum spirituale includat, imò excedat quodcumque malum temporale, adeo ut quisque teneatur potiùs pati quodcumque malum temporale, ad vitandum quodvis etiam minimum malum spirituale. Neque etiam officit dicere, quòd non licet suadere minus malum inferendum tertio, quia tunc suadens esset directa causa damni tertii, quod illi non eveniret, nisi ipse suasisset : Hoc enim currit quando malum est inferendum tertio innocenti, qui non tenetur damnum illud sufferre, ad evitandum malum spirituale alterius; non verò in casu nostro, ubi ille qui inducitur ad ebrietatem, tenetur utique tolerare (ut diximus) quodcumque malum temporale ad majus malum spirituale effugiendum. »

78. — « 6. Si quis non prævidit periculum ebrietatis, et sic » vino captus est, ut in auram exiens vento turbatus est, nec hoc » prævidit, vacat culpa. Unde multi excusantur, qui prudenter » sæpe judicant, adhuc se haustulum facere posse sine noxa ; de- » sinent tamen prudenter id judicare, si contrariam de se expe- » rientiam habeant.

Ita communiter DD. cum *D. Thoma 2. 2. q. 150. art. 2.* ubi ait : « Tripliciter contingit (ebrietas), uno modo sic quòd nes- » ciat potum esse immoderatum, et inebriare potentem, et sic » ebrietas potest esse sine peccato.... Alio modo sic, quòd aliquis » percipiat potum esse immoderatum, tamen æstimet potum » esse inebriare potentem, et sic ebrietas potest esse cum peccato » veniali. Tertio modo potest contingere quòd aliquis bene ad- » vertat potum esse immoderatum, et inebriantem... et sic » ebrietas est peccatum mortale, quia secundùm hoc homo volens » et sciens privat se usu rationis. » Addit autem ad 1. « Quòd as- » siduitas facit ebrietatem esse peccatum mortale, non propter » solam iterationem actûs, sed quia non potest esse quòd homo » assiduè inebrietur quin sciens et volens ebrietatem incurrat, » dum multoties experitur fortitudinem vini, et suam habilitatem » ad ebrietatem. »

Sedulò autem hîc notandum, quòd si quis sumit tantam vini potionem, quæ est apta, jam advertit, ad inebriandum, nullo

modo excusatur à mortali, quamvis, antequam sensibus destituatur, somno se committat, quo vini effectum effugiat : quia potio illa jam de se est intrinsece mala, cùm de se apta jam sit ad privandum hominem usu rationis, et per accidens se habeat, quòd ipse vel per somnum, vel per inebriationem sensibus privetur.

« 7. Si quis post potum discernere adhuc possit inter bonum » et malum, licèt nonnihil phantasia turbata sit, aut sequatur » vomitus, lingua titubet, pedes vacillent, oculi cernant duplicia, » vel domus gyrari videatur, nondum plena est ebrietas : ideoque » tantum peccatum veniale, quamvis ex gravioribus, si delibe- » ratè sit commissum. Vide. *Laym. l. c.*

« 8. Plena ebrietas notatur ex his signis, quæ dat *Less. d. 4.* » *n.* 30 *et Reg.* 1. Si quis non meminerit dictorum, factorum, » quomodo, vel quando domum deductus. 2. Si commisit ea, » quæ nunquam aliàs sana mente solet : v. g. si præter morem » turpia sit locutus, turbarit domum, uxorem verberarit, etc.

« 9. Mala in ebrietate commissa, si prævisa non sunt, aut si » adhibita cautio, culpa vacant. »

Quid, si mala sint prævisa? *Salm. tr.* 20. *cap.* 10. *n.* 27. et fusiùs *de V. Præc. c.* 2. *n.* 31. *cum Soto* distinguunt, et dicunt quòd si mala sint operis, ut sunt occisiones, fornicationes, etc. imputantur ad culpam; Secus verò si sint mala oris, ut contumeliæ, blasphemiæ, et perjuria; quia, ut aiunt, verba illa prolata ab ebrio non sunt verba formalia actu significativa, quatenus non dicta ab homine rationis compote, sed sunt simplices soni, seu verba materialia, tanquam prolata à psittaco, vel pica. Hanc sententiam non audeo improbabilem dicere, sed magis adhæreo sententiæ oppositæ cum *Sanch. dec. l.* 1. *c.* 16. *n.* 44. qui *cum Caj. et Tolet.* docet blasphemias præcisas esse vera peccata formalia in causa, cùm ipse liberè eam posuerit : verba enim contumeliosa in homines in ebrietate prolata rectè dicit nullam dehonorationem hominibus irrogare; secus autem, si proferantur in Deum, juxta dicta *l.* 3. *n.* 123. *circa finem*, ubi diximus blasphemias, etiam sine affectu, sive materialiter prolatas, non excusari à peccato, cùm sola prolatio ipsarum voluntaria vergat in diminutionem Divini honoris. Et in nostro casu, licèt prolatio non sit voluntaria in actu, videtur tamen esse voluntaria in causa.

DUBIUM VI.

Quid sit Ira.

79. Quando ira sit peccatum? — 80. De peccatis quæ oriuntur ab ira? — 81. An Contumelia aliquando culpa vacet? — 82. Quotuplex est Contumelia? — 83. Quæ requirantur, ut maledictio, sive imprecatio contra homines sit mortale?

79. — « Resp. Est inordinatus appetitus vindictæ. Quæ » inordinatio secundùm *D. Th.* dupliciter fieri potest. 1. Ex parte » modi irascendi, ut v. g. si nimium interiùs exardescas, vel

» exteriùs per signa nimis patefacias. 2. Ex parte objecti, ut si » vindictam appetas planè injustam ob causam, vel si justo ma- » jorem, v. g. optando inimico mortem, quam non est meritus, » vel exequendam propria auctoritate, vel denique, licèt vindicta » justa sit, non tamen eam appetas ut justam, sed ut satiativam » animi tui malevoli.

Unde resolves :

« 1. Si ordinatè appetatur vindicta, non est peccatum iræ : ut » cùm superiores irascuntur culpis subditorum, eosque puniunt, » seu vindicant.

« 2. Ira inordinata, primo modo ante dicto est ex genere suo » peccatum veniale, potest tamen fieri mortale ex accidente, ut » si addatur blasphemia, maledictio, scandalum.

80. — « 3. Ira inordinata, secundo modo est ex genere suo » mortale ; quia est directè contra charitatem. *Bald. l.* 3. *dist.* 21.

« 4. De filiabus iræ, quæ partim sunt ex corde, ut Indignatio, » et Tumor mentis ; partim ex ore, ut Clamor, Blasphemia, » Contumelia, Maledictio ; partim ex opere, ut Rixa, Pugnæ, » Seditiones, Vulnera : diversi mode loquendum est, secundùm » regulam supra datam. Nam 1. Indignatio, quæ est inordi- » natus affectus ex eò quòd quis reputet se indignè à tali tractari, » communiter est veniale ; imò si ex justo rationis judicio procedat, » nullum est. Potest tamen esse mortale, si cresceret usque ad » deliberatum odium et contemptum personæ gravem. 2. Tumor » mentis, quo quis morosè excogitat diversas vias vindictæ, iisque » cogitationibus animum tumefacit, quale peccatum sit, judican- » dum est ex qualitate vindictæ, quæ excogitatur. Vid *Tol. l.* 8. » *c.* 58. 3. Clamor, cùm iratus extollit vocem, multa inordinatè, » et confusè effundens, est veniale communiter, nisi aliud adda- » tur. 4. Blasphemia est mortale de qua supra *l.* 3. *t.* 2 *c.* 1. » *n.* 5. Contumelia, qua quis proximo malum aliquod objicit, » cum intentione illum inhonorandi, est ex genere suo mortale.

81. — « Dixi, *animo inhonorandi :* quia animo corrigendi, » humiliandi, aliave ratione, potest Superior verbum aliquod » aliàs contumeliosum objicere, quomodo Christus vocavit Apos- » tolos stultos ; et Apostolus Galatas insensatos. In quo tamen » peccari potest, si modus debitæ correctionis excedatur, vel » subditus gravius dehonoretur, quàm per delictum meruit. Vid. » *Bald. d.* 34. *n.* 16. Item, ut docet *Caj.* potest contumelia esse » venialis tantùm, si sit parva tantùm, vel si sit tantùm materialis, » sine intentione dehonorandi ; modò non sequatur læsio notabilis » honoris proximi. Et sic excusantur, saltem à mortali, multi » parentes, dum filios vocant asinos, etc. Item mulieres, pueri, » et infimæ sortis homines conviciis se onerantes : quia cùm fides » iis non habeatur, non læditur graviter honor. Vide *Bon. l.* 3. » *q.* 2. *p.* 5. Denique, si joci causa, per convenientem recrea- » tionem leves defectus objiciantur, urbanitas est, secundùm

» *S. Th.* 2. 2. *q.* 72. *art.* 2. dummodo alter non contristetur, nec » ad iram moveatur.

82. — « 5. Contumelia etiam fit facto, tum indirectè, ut si » imaginem, vel litteras alterius conculces, comburas; tum » directè, ut si virum honestum fustè cædas, ad januam ejus » cornua, etc. apponas, vel repræsentes aliquid quod honorem » alterius lædat. Huc spectat subsannatio, illusio et derisio, » quando fit signis, ut naso rugato, labiis extensis etc. inten- » dendo proximi confusionem, quæ, si sit gravis, vel saltem » proximus ea graviter contristetur, mortalia sunt. *Bon. Molin.* » *Bald. l.* 3. *d.* 3. *etc. ex. S. Th.* Circa quæ nota, quòd qui per » contumeliam læsit alterius honorem, teneatur hunc restituere, » etiamsi fama non sit læsa. Hoc autem fieri potest, vel per ho- » norificam, et amicam salutationem, vel invitationem ad men- » sam, vel petitionem veniæ (etiam subinde flexis genibus, et » coram testibus) prout læsio fuit gravis. Vid. *C. de Lugo d.* 15. » *n.* 53. Adde, quòd contumeliæ mortalis qualitatem in Confes- » sione explicare non sit necessarium, ut contra *Fill.* etc. docent » *Azor. Sa, Mol. C. de Lugo, d.* 16. *de pœnit. n.* 269. (*Vide* » *dicta l.* 3. *n.* 984.)

83. — « 6. Maledictio, qua quis optat, vel imprecatur alteri » malum, sub ratione mali, est ex genere suo mortale. »

Docet *D. Th.* 2. 2. *q.* 76. *art.* 3. quòd maledictio seu impre- catio contra homines, « secundùm suum genus est peccatum » mortale, et tantò gravius quantò personam cui maledicimus » magis amare, et revereri tenemur. Contingit tamen verbum » maledictionis prolatum esse veniale, vel propter parvitatem » mali quod quis alteri maledicendo imprecatur, vel etiam propter » affectum ejus, qui profert maledictionis verba, dum ex levi » motu, vel ex ludo, aut ex surreptione aliqua talia verba pro- » fert; quia peccata verborum maximè ex affectu pensantur. » Ex qua doctrina S. Doctoris infertur, ut maledictio sit mortalis, tria requiri : 1. Ut malum prolatum verè optetur. 2. Ut optetur cum perfecta deliberatione. 3. Ut malum optatum sit grave. Ita com- muniter omnes. Vide *Salm. de Rest. c.* 4. *n.* 28. Utrùm autem omnes maledictiones sint ejusdem speciei. Vide supra dicta n. 50.

« 7. Rixæ, si modum non excedant, ut et leviculæ pugnæ, » veniales sunt, secus, si progrediuntur ad seditiones, vulnera, » cædes. Suntque hæc communiter peccata ex parte incipientis » rixam, alter enim potest se defendere cum moderamine incul- » patæ tutelæ. »

DUBIUM VII.

Quid sit Acedia?

84. — « Resp. Acedia, sive animi tædium, potest ex *D. Th.* » 2. 2. *q.* 35. *art.* 2. dupliciter usurpari. 1. Generaliter, pro » omni animi remissione in exercitio virtutum, eò quòd labor

» aliquis sit adjunctus. 2. Particulariter, pro tristitia, et tædio » de divina amicitia, eò quòd per virtutum exercitia laboriosa » servari debeat; et sic amicitiam illam non curet.

Unde resolves:

« 1. Acedia accepta primo modo tum demum est peccatum » mortale, cùm ideo committitur opus vetitum sub mortali.

« 2. Acedia accepta secundo modo ex se est mortale, quia » repugnat charitati Dei.

« Ex quo de filiabus Acediæ quoque facilè judicari potest, quæ » sunt sequentes.

« 1. Malitia, qua quis odio habet bona spiritualia, et vellet » ea non esse, aut qua ipsum pœnitet bene fecisse, vel imple- » visse id ad quod tenebatur, aut qua contemnit Dei Beneficium, » v. g. desiderando non fuisse natum, aut non agnovisse Chris- » tum, etc. est autem ex genere suo mortale.

« 2. Pusillanimitas, et desperatio de salute, quæ mortale » quoque est.

« 3. Rancor, quo ii sunt fastidio, qui ad spiritualia inducunt.

« 4. Torpor, cùm bona fiunt, non cum debito fervore.

« 5. Evagatio mentis, qua quis in exercitio spiritualium eva- » gatur circa illicita; sive per cogitationem, et dicitur curiositas; » sive per locutionem, et dicitur verbositas; sive per inquietu- » dinem, et dicitur inquietudo, quæ communiter sunt venialia. » Vide *D. Th. q.* 35. *Laym. l.* 2. *tom.* 3. *c.* 9. *Tol. l.* 8. *c.* 70.

« Culpabilis autem evagatio mortalis erit, quando notabilis » est, et attentio requiritur ad implendum præceptum obligans » sub mortali : v. g. in recitandis Horis canonicis, celebranda, » vel audienda Missa. *Reg. Pal. de Char. t.* 6. *dub.* 1. *p.* 3. *Trull.* » *l.* 1. *c.* 6. *dub.* 1. contra *Tamb. de exped. sacrific. l.* 2. *c.* 3. ubi » docet, distractum esse voluntariè, et per notabile tempus inter » sacrificandum extra Canonem, esse tantùm veniale; licèt con- » cedat, sub Canone, præsertim circa Consecrationem, esse » mortale, propter gravem irreverentiam, et periculum erroris.

« Dixi *ad implendum præceptum* : nam in oratione vel non » præcepta, vel sub obligatione tantùm veniali, est peccatum » veniale tantùm : *S. Thom. Nav. Suar. Less. l.* 2. *c.* 37. *dist.* » 11. imò nullum, si non tam intendat orare, quàm verba precum » recitando pio exercitio se occupare : quia non formaliter, sed » materialiter tantùm orat : v. g. cùm quis manibus laborans, » psalmos, aliasve preces recitat, aut cantet, non animo orandi, » sed cavendi cogitationes vanas, vel recreandi se. *Sanch. cons.* » *part.* 2. *l.* 7. *c.* 2. *dist.* 31. *Trull. l.* 1. *c.* 7. *dist.* 10. Vid. supra » *l.* 4. *c.* 2. *dub.* 2.

LIBER SEXTUS.

DE SACRAMENTIS.

HABEBIT hic Liber Tractatus sex : 1. Agetur de Sacramentis in genere. 2. De Baptismo et Confirmatione. 3. De Eucharistia. 4. De Pœnitentia. 5. De Extrema Unctione et Ordine. 6. De Matrimonio.

TRACTATUS PRIMUS.

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

CAPUT I.

DE NATURA SACRAMENTI NOVÆ LEGIS.

DUBIUM I.

Quid sit Sacramentum ?

1. Quomodo definiatur Sacramentum ? Et quæ requirantur ad essentiam Sacramenti ? — **2.** Alia communior definitio Sacramenti. — **3.** An fuerint vera Sacramenta Sacrificia, Figuræ, et Sacramenta veteris legis ? — **4.** Quid notandum de Circumcisione ? — **5.** Quæ alia excludantur à ratione Sacramenti. — **6.** Plura notanda circa Sacramenta. Et quotupliciter Sacramenta distinguantur ? — **7.** An Sacramenta causent gratiam physicè, vel moraliter ?

1. — « RESP. Est res sensibilis, quæ ex stabili institutione » Christi vim habet sanctitatis, sive gratiæ justificantis efficiendæ, » et per consequens significandæ.

Unde resolves :

« 1. Ad essentiam sacramenti requiri tria. 1. Ut sit signum » stabile. 2. Ut significet veram sanctitatem. 3. Ut eamdem effi- » ciat ex opere operato, id est usu suo, et applicatione, per pro- » priam efficaciam, et non ex opere operantis, sive per actum, » aut dispositionem ministrantis, vel suscipientis : quæ, etsi ad » effectum Sacramenti requiratur, non tamen ut causa, sed ut » conditio sine qua non. »

2.— Magis mihi arridet communior definitio, quam tradunt

alii de Sacramento: « Est signum sensibile, sacrum, permanens, » interioris Gratiæ, institutum à Christo ad nostram sanctifica- » tionem. » Et hæc definitio magis congruit Trident. *sess.* 13. *c.* 3. ubi Sacramentum sic definitur : *Symbolum rei Sacræ, et invisibilis Gratiæ visibilis forma.* Dicitur *Symbolum*, sive *Signum*, quia hoc essentialiter pertinet ad Sacramentum, ut sit signum nobis denotans Gratiam sanctificantem Animam. *Sensibile*, id est sensibus patens. *Sacrum*, id est cum actu Religioso. *Permanens*, quandiu durat nostra Religio. *Interioris Gratiæ*, quia hoc est essentiale omni Sacramento, Gratiam significare. *Institutum*, quia, cùm Sacramentum sit signum arbitrarium, non posse, sanctificationem efficere, neque significare, nisi ex Institutione Divina. *A Christo* 1. ad differentiam Sacramentalium, ut est usus aquæ benedictæ, panis benedicti, etc. quæ non à Deo, sed ab Ecclesia instituta sunt, et vi orationum Ecclesiæ excitant pios motus in Anima, quibus movetur Deus ad postea peccata remittenda. Dicitur 2. *à Christo*, quia, licèt *Habert* dicat Sacramenta tantùm à Deo principaliter esse instituta, non autem à Christo ut homine, nisi tanquam a causa morali, et instrumentali, cùm solus Deus potuerit Sacramentis vim sanctificandi tribuere; Attamen meliùs dicunt *Salm. de Sacr. c.* 3. *n.* 4. *et Viva eodem tit. q.* 1. *art.* 4. *num.* 1. cum aliis, quòd Christus etiam quà Homo instituit Sacramenta potestate *Excellentiæ*, ipsi collata ratione unionis cum Verbo; et hujus sententiæ est etiam *D. Th.* 3. *p. q.* 72. *art.* 1. *ad* 1. ubi ait : « Instituere novum Sacramentum pertinet ad potesta- » tem Excellentiæ, quæ competit soli Christo. » Dicitur demum *ad nostram Sanctificationem*, hoc etiam pertinet ad essentiam Sacramenti, ut definivit *Trid. sess.* 7. *can.* 1.

3. — « 2. A definitione talis Sacramenti excludi 1. Sacrificia » tam novæ, quàm veteris Legis: quia hæc non sunt instituta » ad gratiam ex opere operato conferendam, (etsi nihilominus » sacrificium novæ legis sic eam impetret ei, pro quo offertur » non ut Sacramentum, usu suo et applicatione, sed per modum » impetrationis), sed ad cultum Deo præstandum. *Conc. d.* 60. » *art.* 22. 2. Figuras et sacramenta veteris legis, v. gr. Circum- » cisionem, transitum maris rubri, agnum paschalem, varias » item purificationes, et consecrationes Sacerdotum; tum quia » à Christo non sunt instituta; tum quia veram sanctitatem non » efficiebant. Ac, licèt Circumcisio aliquando sustulerit peccatum » originale per veram gratiam, id fecit vel ex opere operantis in » adultis, vel non ex opere operato simpliciter, et rigorosè, tum » quia non contulit gratiam, ut causa physica, vel ut causa » moralis, quia nondum erat exhibita passio Christi; et meritum, » ex quo gratia pendebat, sed tantùm ex speciali privilegio; tum » quia non contulit gratiam formaliter, quà Circumcisio, et ex » sua institutione, sed quatenus erat professio fidei, neque vi » applicationis, et usûs sui; alioquin enim omni non ponenti » obicem, et quidem præter omnem meritum contulisset, quod » est falsum. Vide *Fill. tr.* 1 *et* 5. *q.* 8. *c.* 8.«

4. — Sed quæritur I. an Circumcisio fuerit verum Sacramentum. Resp. affirmativè ex communi, tum quia Circumcisio per se operabatur Sanctitatem, non internam, sed externam, sive legalem; tum quia fideles consecrabantur ad veri Dei cultum. Ita *D. Th. etc.*

Quæritur II. An Circumcisio de se peccatum tollat? Resp. negativè cum *Habert*, qui dicit, quòd tunc fideles adulti non mundabantur à peccato originali, sive actuali, nisi formatam charitatem habebant; Parvuli autem mundabantur à peccato originali per actum Fidei ministrantis, seu offerentis, ut docet *S. Th. par.* 3. *q.* 70. *art.* 4. *Quatenus* (ut ait) *hæc Fides respiciebat Christum venturum.*

5. — « 3. Neque sunt Sacramenta ea quæ dicuntur Sacramentalia, v. g. benedictio Abbatis, consecratio virginis; quia precisè « ex usu suo, et opere operato gratiam non conferunt : utì nec » actus virtutum, præterquam quòd hi sensibiles non sint. 4. Lotio » pedum Apostolorum ; insufflatio Christi in Apostolos, per » quam Spiritum Sanctum illis dedit. Item verba Christi ad » Magdalenam et Paralyticum, *Remittuntur tibi peccata ;* quia » non fuerunt signa instituta stabiliter ad gratiam conferendam. » 5. Martyrium, ob eamdem causam : esto enim ex opere operato » gratiam conferat, non tamen est specialiter ad hoc institutum. » Vide *Schol.* »

6. — Plura hîc adnotanda sunt : et notandum I. Certum est, et de Fide Sacramenta esse septem, et omnia à Christo instituta, ut definivit *Concilium Trident. sess.* 7. *Can.* 1. Et horum alia dicuntur Sacramenta *Mortuorum*, ut Baptismus, et Pœnitentia, quæ causant primam Gratiam, et ideo etiam à peccatore suscipi possunt. Alia *Vivorum*, ut sunt Eucharistia et alia reliqua. Hoc tamen non obstante, etiam Sacramenta vivorum aliquando primam Gratiam conferre possunt, scilicet cùm quis putans se non esse in statu peccati mortalis, vel existimans se contritum, accedit cum attritione ad Sacramentum, ut habet *S. Thom.* 3. *p. q.* 79. *art.* 3. ubi ait : « Potest tamen hoc Sacramentum operari remissionem » peccati.... etiam perceptum ab eo qui est in peccato mortali, » cujus conscientiam et affectum non habet; Fortè enim primò » non fuit sufficienter contritus, sed devotè et reverenter accedens consequetur per hoc Sacramentum gratiam charitatis, » quæ contritionem perficiet, et remissionem peccati. » Et idem confirmat *q.* 72. *art.* 7. *ad* 2. Et idem communiter docent DD. de aliis Sacramentis, ut *Gonet. Man. t.* 6. *pag.* 43. *Concina. t.* 8. *pag.* 52. *n.* 29. *Ronc. tr.* 2. *q.* 3. *et Salm. de Sacr. c.* 5. *n.* 12. *cum Suar. Pell. Bon. Bec. Ricch. et aliis.* (contra *Vasq. Lug. Vill. etc.*) Ratio, quia in Trid. *Sess.* 7. *Can.* 6. dicitur : « Si » quis dixerit Sacramenta novæ Legis... gratiam non ponentibus » obicem, non conferre... anathema sit. » Nota verbum *ponentibus obicem;* ergo qui accedit ad Sacramentum vivorum cum attritione, quæ excludit peccati affectum tam actualem quàm habitualem, jam obicem non ponit, et ideo gratiam recipit, modò

habeat votum Pœnitentiæ. Id confirmatur exemplo Extremæ Unctionis, quæ infirmo, ut ait S. Jacobus : *Si in peccatis sit remittentur ei;* id est (ut sentit *D. Th.* 3. *p. q.* 30. *art.* 1.) datur robur adversùs defectus relictos ex peccatis præteritis : « Sed quia » (deinde addit S. Doctor) hoc robur gratia facit, quæ secum » non compatitur peccatum, ideo ex consequenti, si invenit pec- » catum aliquod vel mortale, vel veniale, quoad culpam, tollit » ipsum, dummodo non ponatur obex ex parte recipientis. »

Notandum II. Alia Sacramenta dicuntur *Transeuntia*, alia *Characteristica*, seu characterem imprimentia, ut Baptismus, Confirmatio et Ordo; character enim est signum spirituale, per quod distinguitur ab aliis. Notandum III. Alia Sacramenta sunt necessaria necessitate *medii* ad salutem, saltem in voto implicito, ut Baptismus et Pœnitentia; Alia verò tantùm necessitate *præcepti*. An autem Sacramentum Eucharistiæ sit necessarium necessitate medii saltem in voto? Vide *de Eucharistia* infra *n.* 192. Notandum IV. Sacramenta dicuntur *Formata*, quando in suscipiente obtinent effectum suum; *Informia* autem, quando sunt quidem valida, sed sine suo effectu, nempe si quis suscipit Baptismum sine dolore de actualibus mortalibus, recedente autem obice gratiæ, Sacramentum statim gratiam causat. Hoc certum est de Baptismo, ut docent communiter *S. Th.* 3. *p. q.* 69. *art.* 10. *Scotus L.* 4. *q.* 5. *n.* 4 *et* 8. *ex D. Aug. l.* 1. *de Bap. c.* 12. ubi docet. « Quod ante datum est, valere incipit, cùm illa fictio ve- » raci confessione recesserit. » *Contin. Tourn. t.* 4. *p.* 177. *Salm. de Sacr. c.* 5. *n.* 53. *et alii passim* contra *Vasq.* Ratio, quia Baptismus est medium necessarium ad delendum peccatum originale, sed cùm non possit ampliùs recipi, neque actualiter, neque in voto, quia votum tendit ad id quod potest recipi; ergo necesse est, ut ablato obice reviviscat. Id probabiliter extendunt *Tourn. p.* 177. *concl.* 1. item *Palud. Sylo. ap. Salm. n.* 67. ad Sacramenta Confirmationis et Ordinis, quæ iterari nequeunt, et ideo suscipientes aliàs carerent gratia sacramentali, tam necessaria confirmatis ad fidem profitendam, et ordinatis ad sua munia dignè exercenda. Idem probabiliter extendit *Tourn.* ad Matrimonium, et ad Extremam Unctionem cum *S. Thom.* et *S. Bon.* Et idem dicunt *Suar. Vill. Lugo, Con.* de Pœnitentia; negant verò de Eucharistia, contra *Cajet. Gonzal. Petr. Sot. etc.* quorum sententiam probabilem vocant *Salm. l. c.*

Notandum V. Sacramenta, ultra gratiam sanctificantem animam, conferunt etiam gratiam sacramentalem, scilicet auxilia ad obtinendum finem, ad quem quodlibet Sacramentum fuit institutum, ut *S. Thom.* 3. *p. q.* 62. *art.* 2. Notandum VI. Sacramenta operantur, ex *opere operato*, vi operis externi eliciti, id est virtute conjunctionis formæ cum materia, et applicationis utriusque ad suscipientem ex Dei institutione; quare actus ex *opere operantis*, sive suscipientis Sacramentum, licèt causent augmentum gratiæ, si homo est in gratia, non tamen causant gratiam, quæ à Sacramento confertur; ideo hi actus re-

quiruntur tantùm, ut dispositiones ad effectum Sacramenti recipiendum. *S. Th.* 3. *p. qu.* 69. *art.* 8.

7. — Quæstio magna agitatur inter DD. an Sacramenta causent gratiam instrumentaliter physicè, vel moraliter? *Tourn. t. 4. pag.* 215. *concl.* 2. *cum Vasq. et Lugo* tenent causare moraliter, id est, quia movent Deum ad gratiam physicè causandam. Ratio, quia gratia de se petit produci efficienter à solo Deo, quin opus sit hîc miraculum addere, scilicet quòd conferat Sacramentis de se gratiam causare. *Salm.* tamen *de Sacram. c.* 2. *num.* 21. *cum Suar. Vall. Pell. etc.* tenent causare instrumentaliter physicè : ita ut causæ illæ naturales per potentiam obedientialem eleventur ad effectum supernaturalem, et probant ex illo : « Nisi quis re- » natus fuerit ex aqua, etc. » Hoc enim magis decet Sacramenta. Utraque sententia est satis probabilis. Consule Scholasticos si plura quæris de hac quæstione, cùm ipsa nostri non sit instituti.

DUBIUM II.

Quid circa materiam, et formam Sacramentorum servandum?

3. Quotupliciter sumatur Sacramentum? — **9.** Quæ conjunctio requiratur inter formam, et materiam? — **10.** Vide Resolutiones. — **11.** Quæ mutatio invalidet Sacramentum? Vide Resolutiones apud Busemb. — **12.** An materiæ et formæ omnium Sacramentorum sint à Christo in specie determinatæ?

3. — « SUPPONO Sacramentum dupliciter sumi. 1. Per mo- » dum compositi physici, in quo res sensibilis, et actio (v. g. » in Baptismo aqua et ablutio; in Unctione oleum et unctio) » dicitur materia; et quidem oleum et aqua materia remota; » actio verò illa materia proxima : verba autem, aut quod eorum » loco ponitur, ut in Matrimonio signum consensûs, dicuntur » forma. 2. Per modum compositi artificialis; et tunc dicta ma- » teria, et forma, id est, res et verba simul habent se instar ma- » teriæ; significatio verò eorum instar formæ. Hîc quæritur de » materia et forma, priore sensu.

9. — « Resp. 1. Ut Sacramentum sit validum, debet inter » materiam et formam, v. g. inter effusionem aquæ, et pronun- » tiationem verborum, tanta esse conjunctio, ut secundùm mo- » ralem hominum æstimationem, spectata natura cujuscumque » Sacramenti, una alteram afficiat; hoc est, ut verba censeantur » cadere in talem rem, et cum ea unum totale signum consti- » tuere. Vide *Bon. d.* 1. *qu.* 2. *p.* 2. *Suar. Conc. etc.* »

Quæritur, quænam simultas requiratur inter formæ prolationem et materiæ applicationem? Præter Eucharistiam, quæ omnino requirit simultatem physicam, cùm pronomen demonstrativum *hoc* et *hic* non possit verificari, nisi materia sit præsens, commune est non esse opus simul formam et materiam incipi, nec simul finiri; sufficiet enim, ut forma proferatur, dum

applicatur materia, saltem antequam desistatur applicari. *Ita Salm. de Bapt. c.* 3. *n.* 41 *Anacl. p.* 529. *n.* 27. *Vide de Sacr. Q. I. A. III. n.* 3. *Rom. c.* 3. *q.* 2. *R.* 2. Et de hoc videtur non posse dubitari, cùm in Rituali Rom. in administratione Baptismi sic habeatur : *Et cum ea* (scilicet aqua) *sub trina infusione... baptiset... sic dicens :* Ego te baptizo in nomine Patris † *fundat primò,* et Filii † *fundat secundò*, et Spiritûs † sancti, *fundat tertiò.* Ergo cùm aqua non infundatur in verbo *baptizo*, non est certè opus, ut à principio materia verbis formæ aptetur.

Quæritur autem, an in aliis Sacramentis præter Eucharistiam, ut diximus, sufficiat simultas moralis, ita ut satis sit formam incipere statim post applicationem materiæ ? Negat *Cajet. Opusc. t.* 1. *tr.* 16. ubi loquens de Baptismo, requirit ad validitatem Sacramenti, quòd verba inchoentur priusquam ablutio perficiatur vel è converso, et hoc videtur indicare etiam *Scotus ap. Suar. in.* 3. *p. D.* 2. *sect.* 2. *v. Hinc.* Sed communiter affirmant *Suar. l. c.* qui sententiam *Caj.* omnino refellit, *Lug. Resp. Mor. lib.* 1. *dubium* 33. qui illam improbabilem vocat, *Holzm. t.* 2. *p.* 3. *nu.* 9. *Tourn. p.* 144. *Laym. l.* 5. *tr.* 2. *c.* 7. *nu.* 5. *Diana. p.* 3. *tr.* 4. *R.* 6. *Ant. de Sacr. cap.* 1. *qu.* 3. *et Salm. de Bapt. c.* 4. *n.* 41. *cum Soto, Tol. Sa, Hurtad. Dic. Henr. Vill. et Granad.* Ratio, quia in composito morali, quale est Sacramentum, sufficit moralis simultas. Et de hoc videtur non posse dubitari : nam, ut mox diximus de Baptismo, semper ac ablutio non fit, dum actu profertur verbum *baptizo*, ablutio non verificatur nisi per unionem moralem : hæc autem unio tam erit moralis, si fiat ablutio immediatè antequam forma absolvatur, quàm si fiat immediatè post. Hæc tamen unio diversa esse debet pro diversitate Sacramentorum, ut rectè dicunt *Suar. Tourn. et Anton. ll. cc.* Major enim unio certè requiritur in Baptismo, ubi mora unius *Patris noster* invalidaret Sacramentum, ut bene aiunt *Tourn. et Dian. loc. cit.* qui contrariam opinionem *Fernandez* meritò laxam vocat. Et idem præfati Auctores dicunt de Confirmatione, Extrema Unctione et Ordine.

In Pœnitentia autem sufficit illa unio, quam exigit actus judicialis, cùm inter accusationem, et sententiam soleat intercedere aliqua distantia temporis, quamvis in hoc Sacramento talis distantia non tanta debet esse, quanta fit in judicio forensi. Dicit autem *Croix, l.* 6. *n.* 8. *cum Tamb.* quòd validè absolvitur pœnitens post horam à Confessione. In Matrimonio tandem sufficit ea distantia quæ ordinariè sufficit in contractibus, ubi satis est, ut consensus unius ponatur, dum adhuc consensus alterius moraliter perseverat. Hæc quoad Sacramentum Pœnitentiæ, et Matrimonii videtur accepta esse apud omnes. Quoad alia verò Sacramenta secunda sententia, spectata ratione, videtur moraliter certa ; sed in praxi prima ut tutior consulenda est. Hinc meritò ait *Lugo, l. c. n.* 3. minimè peccare Sacerdotem, qui ad majorem sui animi quietem iterum se faceret ordinare sub conditione.

Unde resolves :

10. — « 1. In Baptismo, Confirmatione, Unctione et Ordine » requiritur talis conjunctio, ut dum minister verba pronuntiat, » moraliter censeatur etiam lavare, etc.

« 2. In Pœnitentia absolutio satis diu potest differri, sicut » in judiciis sententia post examen causæ. * (*Vide dict. mox* » *n.* 9.) *

« 3. In Matrimonio unius consensus potest alterius consensum » tandiu sequi, quandiu hic moraliter permanere censetur : sicut » in aliis contractibus. Vid. *Con. hîc art.* 6.

11. — « Resp. 2. Ut valeat Sacramentum, non debet fieri » substantialis, seu essentialis mutatio materiæ, vel formæ : ac- » cidentalis verò mutatio, etsi sæpe illicita sit, non tamen inva- » lidum facit Sacramentum. Porrò substantialis mutatio materiæ » dicitur, quando secundùm communem usum, et æstimationem » hominum, differt nomine, et re ab ea, quam Christus præ- » scripsit. Accidentalis dicitur, quando cum ea eumdem retinet » usum et nomen. Formæ mutatio essentialis est, quando non » manet idem sensus : accidentalis, quando manet. *Laym. l.* 5. » *tr.* 1. *c.* 4. *ex comm.*

Unde resolves :

« 1. Nullum est Sacramentum Eucharistiæ, si materia cruda » consecretur, sive hæc differat specie substantiali à pane, sive » non, quia communiter non censetur, aut dicitur panis. Item si » aquæ artificiales adhibeantur in Baptismo, quia non habent » communem usum, et nomen aquæ elementaris, esto physicè » specie non discrepent. Vide infra de Baptismo.

« 2. Valet Sacramentum, etsi aqua Baptismi sit calida, etc. » Item si panis Eucharisticus sit ater, fermentatus, etc.

« 3 Defectu formæ Sacramentum est nullum. I. Si litteræ » aliquæ mutentur, variantes sensum, quod facilè fit initialibus, » v. g. in nomine matris, filiæ, etc. II. Si magna fiat interruptio » verborum, ita ut moraliter non videantur cohærere. III. Si » forma divisim pronuntietur, v. g. unus dicat, *Ego te baptizo*, » alter *in nomine Patris, etc.* quia eruntduæ formæ imperfectæ, » et sensus falsus. *Fill. t.* 1. *c.* 4. *q.* 5. Vide *Bon. q.* 2. *p.* 1. » *(Nota hîc Prop.* 27. *damnatam ab Alexand. VIII.* Valuit » aliquando Baptismus, sub hac forma collatus. In nomine Pa- » tris, etc. prætermissis illis : ego te baptizo.) *

« Forma valet, etsi non liceat. I. Si omittas voces non essen- » tiales, v. g. *Ego, et Amen* in Baptismo : *Enim* in forma Eu- » charistiæ, *Bon. d.* 4. *q.* 3. *p.* 1. *n.* 9 *et* 10. *ex Suarez, etc.* II. Si » quid addas, v. g. in nomine Patris, *qui te creavit, etc.* III. Si » substituas synonyma; v. g. *abluo,* pro baptizo * (*Ita S. Th.* 3. » *p. q.* 60. *art.* 8.). * IV. Si tantùm transponas, ut, *Hoc meum* » *est corpus; Te ego baptizo.* V. Si verba corrumpas ob præci-

» pitantiam, et balbutiem : v. g. *Hoc est corpus meus,* vel *hic est* » *enim calix meus.* VI. Si interruptio fiat parva, v. g. *Ego te* » *baptizo*, et interponat, *ista aqua est nimis frigida*, vel *Custos* » *verte folium. In nomine Patris, etc. Fill. l. c.* Vide *Bon. l. c.* » *(Idem docet Lugo D. 2. n. 111. Ronc. c. 3. q. 4. R. 1. cum Tamb.* » *Tussis autem inter syllabas verborum formam invalidat, nisi* » *sit momentanea, Ronc. ibid. cum Tamb. Leand. apud Croix* » *l. 6. p. 1. n. 33. Tussis verò longa (puta per medium quadran-* » *tem) inter verba, certè invalidat formam. Croix ib cum Tamb.* » *et Spor. Quænam autem in singulorum Sacramentorum materia* » *et forma mutatio sit substantialis, aut accidentalis, vide infra,* » *ubi de his singulatim agemus.)* »

12. — Quæritur an materiæ, et formæ omnium Sacramentorum fuerint à Christo Domino in specie determinatæ? Certum est Christum in specie determinasse materiam et formam Baptismi et Eucharistiæ. Dubium igitur vertit quoad alia Sacramenta. *Prima* sententia probabilis negat, et hanc tenent *Bellarm. t. 2. de Sacr. Ordin. c. in fin. Salm. de Sacr. c. 4. n. 48. Lugo eodem tit. D. 2. ex n. 84. Holzm. tom. 2. p. 3. n. 11. Croix l. 6. p. 2. n. 2135.* item *S. Bon. Alensis, et Morinus ap Juen. Inst. Theol. t. 7. p. 41.* Ratio unica hujus sententiæ est diversitas Ecclesiæ Græcæ et Latinæ in administratione aliorum Sacramentorum, præsertim in Ordine; in Ecclesia enim Græca Presbyteratus et Diaconatus conferuntur per solam manuum impositionem : in Latina verò præter manuum impositionem requiritur traditio rerum, ut habetur in Decreto Eugenii IV ad Armenos, relato apud *Croix l. 6. p. 2. n. 2128.* ubi sic habetur : « Sextum (Sacramentum) est Ordinis, sicut materia est illud » per cujus traditionem confertur Ordo; sicut Presbyteratus » traditur per calicis cum vino, et patenæ cum pane porrectio- » nem : Diaconatus verò per libri Evangeliorum dationem; » Subdiaconatus verò per calicis vacui cum patena vacua sup- » posita traditionem; et similiter de aliis per rerum ad ministeria » sua pertinentium assignationem. » *Secunda* verò sententia probabilior affirmat omnes materias, et quoad substantiam etiam formas Sacramentorum fuisse in specie à Christo determinatas. Hanc tenent *Juenin. l. c. Conc. t. 8. p. 23. n. 10. Auctor Petr. t. 3. p. 21. Habert, Merbes. Cont. Tourn. t. 4. pag. 147.* et alii plures cum *D. Th. 3. p. q. 60. art. 5.* qui non potest negari esse pro hac sententia, siquidem hanc tradit rationem : « Quia ergo » sanctificatio hominis est in potestate Dei sanctificantis, non » pertinet ad hominem suo judicio assumere res quibus sanctifi- » cetur; sed hoc debet esse ex divina institutione determinatum. » Et ideo in Sacramentis novæ legis, quibus homines sanctifi- » cantur » (*secundùm illud, 1. Corinth. 6.* Abluti estis, sanctificati estis), « oportet uti rebus ex divina institutione determina- » tis. » Nec S. Doctor explicari potest de determinatione in genere, quæ possit per diversa signa significari; nam *ad 1.* expressè docet oppositum, dicens : *Etsi idem potest per diversa*

signa significari (en qualis esset determinatio in genere), *determinare tamen quo signo sit utendum* (en determinatio in specie), *pertinet ad significantem; Deus autem est qui nobis significat spiritualia.*

Circa autem diversitatem Ecclesiæ Græcæ et Latinæ, præsertim (ut diximus) in Sacramento Ordinis, respondetur, traditionem instrumentorum non esse materiam essentialem, sed tantùm accidentalem, etsi integralem. Ad Decretum verò Eugenii, respondet *Habert*, illud editum fuisse soluto Concilio; sed hæc responsio nihil valet, jam enim satis probavimus *lib.* 1. *ex num.* 110. Decreta Pontificum esse per se infallibilia. Congruentiùs itaque respondetur cum *Merbesio, Concina, et Tourn.*, quòd Eugenius, non quidem determinavit materiam essentialem Ordinis, sed solùm voluit Armenos instruere de omni ritu Ecclesiæ Romanæ, cujus unionem illi ambiebant. Dices, Eugenius non loquitur de ritu, sed expressè de materia; et sicut in aliis Sacramentis materiam essentialem assignat, sic in isto de Ordine, dicens: « Sextum est Ordinis, cujus materia est illud, per cu» jus traditionem confertur Ordo. » Respondeo: Si hoc est verum, sequeretur, quòd etiam esset certum quemlibet minorum Ordinum esse Sacramentum; sed ipsi *Salm. de Ordine c. 4. n. 42. cum Soto, Nav. Vasq.* dicunt oppositum esse probabile, idque probabilius esse probabimus infra *n.* 737. cùm Ordines Minores etiam ab abbatibus conferantur. Nec valet dicere cum *Vasq. Major. et aliis apud Palaum tr.* 27. *D. un. p.* 14. *n.* 10. quòd in eodem Decreto Eugenii Episcopus vocatur Minister ordinarius Sacramenti Ordinis: ergo (ut aiunt) possunt ex privilegio etiam alii, quàm Episcopi, esse ministri hujus Sacramenti. Nam resp. quòd si hoc esset, etiam Presbyteratus posset aliquando conferri à non Episcopo; sed hoc communiter rejicitur, quidquid dicat *Vasq.* Unde dicendum, quòd Eugenius cùm nominavit Ministrum ordinarium, utique intellexit loqui in subjecta materia secundùm sensum DD. et constantem Ecclesiæ traditionem ut ait *Tourn. in Prælect. Theol. t.* 10. *pag.* 60. nempe quòd privativè ad Episcopum spectat conferre Ordinem Presbyteratûs, et Diaconatûs; reliquos verò inferiores, utpote non Sacramenta, posse aliis committi. Hinc censetur Eugenius, loquendo de Sacramento Ordinis, non omnia dogmaticè asseruisse, sed in pluribus se accommodasse ad communem loquendi modum, quo res in septem Ordinibus adhibitæ, utpote discrimen uniuscujusque Ordinis expressiùs significantes, communiter vocantur materia Sacramentorum.

CAPUT II.

DE MINISTRO SACRAMENTORUM.

DUBIUM I.

Quid requiratur, ut minister det validè Sacramentum.

13. Ad valorem Sacramenti requiritur Potestas, et Intentio Ministri. — **14.** Utrùm in Ministro requiratur etiam Attentio? — **15.** Quotuplex potest esse Intentio? — **16.** Non sufficit in Ministro intentio Habitualis, vel Interpretativa. — **17.** Non requiritur Actualis. — **18.** Sufficit Virtualis. — **19.** An sufficiat Intentio coacta? Vel cum errore circa personam suscipientis? — **20.** An ad validitatem Sacramentorum requiratur intentio interna Ministri? Et 1. an sufficiat sola intentio faciendi actionem externam? — **21.** II An requiratur intentio faciendi quod facit Ecclesia Romana? — **22.** III. An requiratur intentio explicita conficiendi Sacramentum, aut producendi effectum Sacramenti? Et an celebrandi ritum externum uti sacrum? — **23.** An Minister debeat habere intentionem faciendi ritum sacrum, quem intendit Ecclesia? — **24.** Si Minister habet duas intentiones contrarias, quænam debeat prævalere? — **25.** Vide Resolutiones Busembai. — **26.** An sit validum Sacramentum collatum sub conditione? — **27.** An sit licitum conferre sub conditione Sacramenta characterem imprimentia? — **28.** An etiam alia Sacramenta? — **29.** An in extrema necessitate proximi Minister possit, et teneatur ministrare Sacramentum, quando materia est dubia?

13. — « Resp. Ad valorem Sacramenti in Ministro, non fides » vel probitas, sed præter potestatem (et jurisdictionem in quibusdam) requiritur intentio, seu voluntas saltem virtualis, et » absoluta, vel huic æquivalens, faciendi non tantùm externum » illum actum, sed Sacramentum, vel saltem id, quod facit » Ecclesia, vel quod Christus instituit. Est communis ex *Trid.* » *sess.* 7. *can.* 11. Ratio prioris partis est, quia Sacramenta operantur, non ex dispositione Ministri; sed virtute divina, secundùm institutionem, et meritum Christi. Ratio posterioris, » quia ad confectionem Sacramenti requiritur talis intentio, quæ » actionem determinet ad esse Sacramentale, tollatque indifferentiam verborum, et actionum; talis autem non esset intentio » solius actionis externæ, quæ ad alios fines, v. gr. ad ludum » potest referri. »

14. — Quæritur I. An in Ministro Sacramentorum, præter intentionem, requiratur etiam attentio, ut validè ea conferat? Affirmat *La Croix l.* 6. *p.* 1. *num.* 84. Aliàs (ut ait) confectio Sacramenti non esset actio humana, humano modo adhibita. Ex qua opinione, si probabilis esset, inferretur utique, quòd Minister voluntariè se distrahens, non conferret Sacramentum; sed hoc

non videtur posse subsistere, et ideo ipse *Croix n.* 85. fatetur, vix fieri posse ut per distractionem Sacramentum invalidetur, quia semper permanet attentio virtualis, nisi distractio sit totalis. Hæc igitur opinio minimè probabilis mihi videtur, nec eam inveni ab alio Auctore traditam; omnes enim dicunt, ad valorem Sacramenti, præter materiam et formam, nihil aliud requiri quàm intentionem Ministri, ut definitum fuit à Conciliis, prout infra referemus *n.* 23. Nec officit dicere, non esse actionem humanam illam quæ fit sine attentione; nam licèt, ut homo humano modo operetur, requiratur ut ad finem operis, quod intendit facere attendat, non tamen requiritur, ut cùm opus exequitur, actualiter attendat. Si autem necessariò hæc attentio requireretur, nec etiam consequenter sufficeret (ut non rectè supponit *Croix*) attentio virtualis. Nam juxta dicta *l.* 4. *num.* 177. *v. Ratio*, hæc attentio virtualis non datur, nec potest intelligi, quia cùm attentio sit actus intellectûs considerantis id quod homo agit, necessariò importat, ut intellectûs actu advertat; unde sicut non potest dici, quòd intellectus virtualiter consideret, quod non considerat, ita nequit dici hominem virtualiter attendere, quando actu non attendit, sed aliò est distractus. Hinc optimè docet doctissimus *P. Suar. in* 3. *p. D.* 12. *sect.* 3. *v. Dico.* 1. quòd Minister, etsi distractus, verè conficit Sacramentum; « Quia (ut ait) actio » ejus est simpliciter humana et libera, et procedit à priore in» tentione. »

Utrùm autem peccet graviter Minister voluntariè se distrahens in confectione Sacramenti? Omnes dicunt peccare saltem venialiter; et *Cont. Tourn. t.* 4. *p.* 134. *v. Ex his,* dubitat quin etiam peccet mortaliter; sed probabiliter hoc negat *Croix cit. n.* 85. *cum Gobat et communi*, nisi esset periculum errandi in formis præsertim longioribus. In confectione tamen Eucharistiæ voluntariam distractionem mortalem esse, probabiliter dicunt *Conc. t.* 8. *p.* 513. *n.* 13. *et Tamb.* de *Sacrif. Miss. l.* 2. *c.* 13. *n.* 8. (contra *Croix l.* 2. *p.* 2. *n.* 443. *et Mazz. tom.* 3. *pag.* 212. qui tenet probabile esse quòd sit tantùm venialis). Ratio, quia distractio in tali Sacramento videtur non carere gravi irreverentia.

15. — Quæritur II. Quotupliciter potest esse intentio? Intentio potest esse vel *actualis*, vel *habitualis*, vel *interpretativa*, vel *virtualis. Actualis* est, cùm quis actu intendit Sacramentum conficere. *Habitualis* est, cùm quis habuit antecedenter actualem, et non revocavit, sed de illa non ampliùs cogitat, nec ea in aliquo effectu permanet. *Interpretativa* est, cùm quis nullam habet nec habuit intentionem actualem, sed ita est dispositus, ut, si adverteret, haberet. *Virtualis* demum est, cùm quis, licèt hîc et nunc non intendat actualiter conficere Sacramentum, agit tamen virtute actualis intentionis habitæ, prout si quis habens intentionem Sacramentum Eucharistiæ conficiendi, adeat Ecclesiam, dicat Missam, et consecret.

16. — His positis, dicendum I. ad conficienda et conferenda Sacramenta non sufficere in Ministro intentionem *habitualem*,

aut *interpretatioam*. Hoc ut certum communiter docent *Suar. in* 3. *p. D.* 13. *sect.* 3. *Cont. Tourn. t.* 4. *p.* 119. *concl.* 1. *Conc. t.* 8. *p.* 85. *num.* 4. *Holz. t.* 2. *p.* 5. *n.* 22. *Viva de Sacr. qu.* 1. *a* 4. *n.* 6. *Croix lib.* 6. *p.* 1. *n.* 56 *et* 57. *Salm. tr.* 1. *c.* 7. *n.* 42 *et* alii passim. Ratio, quia hujusmodi intentiones non faciunt, ut actio sit elicita humano modo, ut requiritur in Ministro, à quo procedunt Sacramenta tanquam à causa operante.

17. — Dicendum II non requiri in Ministro intentionem *actualem*. Idem etiam certum est apud omnes cum *S Thom.* 3. *part. qu.* 64. *a* 8. *ad* 3. Ratio S. Doctoris : *Sed hoc* (scilicet actualiter attendere) *non est totaliter positum in hominis potestate, quia præter intentionem, cùm homo vult multum intendere, incipit alia cogitare.*

18. — Dicendum III sufficere, ut Minister habeat intentionem *virtualem;* quia per hanc ille verè operatur humano modo, cùm talis intentio sit vera causa actionis. Idque pariter commune et certum est cum *Suar. l. c. Tourn. t.* 4. *p.* 133. *concl.* 2. *Conc. tom.* 8. *p.* 86. *n.* 4. *Lugo de Sacr. D.* 8. *n.* 74. *Wig. tr.* 11. *Ex* 4. *n.* 32. *R.* 2. *Holz. t.* 2. *p.* 6. *n.* 12. *Salm. l. c. Ronc. c.* 5. *q.* 3. *et alii ex D. Th. l. c.* ubi sic docet : *Licèt ille qui aliud cogitat, non habeat actualem intentionem, habet tamen habitualem, quæ sufficit ad perfectionem Sacramenti.* Pro intentione autem *habituali* S. Doctor hîc sine dubio intelligit virtualem, nam immediatè post sic subdit : « Putà cùm Sacerdos accedit ad baptizandum, intendit facere circa baptizandum quod facit Ecclesia, » unde si postea in ipso exercitio actûs cogitatio ejus ad alia » rapiatur, ex virtute (*nota*) primæ intentionis perficitur Sacra» mentum. » Hinc rectè dicunt *Viva Art.* 4. *num.* 6. *et Croix. lib.* 7. *p.* 1. *num.* 59. cum *Abelly*, *Gammach et Mauro*, quòd Minister, qui de more ponit actiones requisitas ad Sacramentum, nisi debitam intentionem positivè excludat, imprudenter de ea dubitat, quia saltem vult facere quod aliàs solet, et quod alii Ministri faciunt. Adde, quia per hoc quod cognoscit actionem illam esse sacram, et frustra non poni, exercitè intendit eam ponere juxta finem suum, ut *Viva et Croix* cum *Vasq. l. c.* Quare advertunt *Bellarm. Henriq. Croix, et Viva ibid.* non esse opus, ut Minister ore, vel corde reflexè dicat se intendere conficere Sacramentum, sed sufficere ut sit animo præsens, et attentè faciat id quod facit.

19. — Sufficit etiam intentio Ministri coacta, sive metu extorta, præterquam in Matrimonio, ut rectè dicunt *Croix n.* 60. *et Lugo D.* 9. *n.* 131. quia metus non tollit voluntarium; sicque definitum refert *Lugo in Conc. Tolet. IV. c.* 56. Ita pariter non invalidat Sacramentum, excepto Matrimonio, error Ministri circa personam suscipientis, nempe si Minister putans absolvere Petrum, absolvat Paulum, ut cum communi docent *Suarez. D.* 13. *sect.* 3. *in fine*, *et Lug. D.* 8. *n.* 114. modò tamen Minister non alliget suam intentionem ad aliam personam determinatam; quod ordinariè non evenit, nisi in Matrimonio.

20.—Quær. III. An ad validitatem Sacramentorum requiratur intentio interna Ministri? Dicendum I non sufficere solam intentionem faciendi actionem externam, sed requiri intentionem faciendi quod facit Ecclesia. Hoc est de fide contra Lutherum, qui dicebat sufficere solam intentionem ponendi ritum exteriorem, etsi joco peractum; ita ex Trid. *Sess.* 7 *Can.* 11. ubi habetur : *Si quis dixerit in Ministris, dum Sacramenta conficiunt et conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia, anathema sit.* Item *in Sess.* 14. *can.* 9. habetur : *Si quis dixerit absolutionem sacramentalem Sacerdotis non esse actum judicialem, sed nudum ministerium pronunciandi et declarandi remissa esse peccata confitenti, modò tantùm credat se esse absolutum, aut Sacerdos non seriò, sed joco absolvat; aut dixerit non requiri confessionem Pœnitentis, ut Sacerdos eum absolvere possit : anathema sit.* Idem habetur in Decr. Fidei Conc. Flor. sub Eug. IV. *t.* 19. *Conc. p.* 535. ubi dicitur : *Omnia Sacramenta tribus perficiuntur, videlicet, rebus tanquam materia, verbis tanquam forma et persona Ministri conferentis Sacramenta, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia.* Idem declaratum fuit in Conc. Constant. *Sess. ult.* ubi præscriptum fuit : *Ut suspectus de hæresi interrogetur, an credat quòd malus Sacerdos, cum debita materia et forma, et cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, verè conficiat et conferat Sacramenta?* Ratio doctrinæ hujus est, quia actio Ministri debet ad ministerium referri, actio autem joco facta non refertur ad ministerium sacrum, sed tantùm ad irrisionem. Lutherus dicebat sufficere actionem jocosam, eò quòd ipsa adhuc satis erat ad fidem excitandam; sed hoc principium patet esse falsum, nam in pueris nequit fides excitari, et tamen jam ipsi capaces sunt Baptismi.

21. — Dicendum II. non requiri intentionem faciendi quod facit Ecclesia Romana, sed sufficere intentionem faciendi quod facit vera Ecclesia à Christo instituta. Id pariter certum est, quia baptizati ab Hæreticis, qui Ecclesiam Romanam non credunt esse veram Ecclesiam, nequaquam sunt rebaptizandi. Hîc tamen bene advertit *Sylvius* (*in* 3. *p. q.* 64. *art.* 8.) : *Quòd si quis nollet facere quod Ecclesia Romana facit, etiamsi esset vera Christi Ecclesia, Sacramentum non subsistit, quia revera non habet intentionem faciendi quod Christus instituit.*

22. — Dicendum III. non requiri ad valorem Sacramenti intentionem explicitam conficiendi Sacramentum, aut producendi effectum Sacramenti; sed sufficere intentionem peragendi ritum, qui ab Ecclesia habetur pro sacro. Ratio, quia (ut supra dictum est) sufficit intentio faciendi quod facit Ecclesia. Ita communiter *Suar. in* 3. *p. D.* 64. *Sect.* 8. *a* 8. *Tourn. in Prælect. Theol. t.* 6. *p.* 145. *et ejus continuator t.* 4. *p.* 86. *Conc. t.* 8. *p.* 84. *ex n.* 1. *Viva in prop.* 30. *damn. ab Alex. VIII. n.* 1. et alii omnes ex *D. Th. in* 4. *Dist.* 6. *q.* 1. *art.* 3. *q.* 2 *ad* 1. ubi docet validè conferri Baptismum, *quamvis ille, qui non credit Baptismum esse Sacramentum, aut habere aliquam spiritualem virtutem, non intendat,*

dum baptizat, conferre Sacramentum, tamen intendit facere quod facit Ecclesia, etsi illud reputet nihil esse. Et quia Ecclesia aliquid facit, ideo ex consequenti, et implicitè intendit aliquid facere, quamvis non explicitè. Rectè verò advertunt *Contin. Tournely d. p.* 86. *Ronc. c. 4. q.* 3. *cum Bon. etc.* quòd si quis unquam crederet Sacramentum non confici, nisi habeatur intentio explicita conficiendi Sacramentum, et hanc intentionem non haberet, nullum conficit Sacramentum; quia tunc non intendit facere quod facit Ecclesia. Item advertendum quòd, licèt valeat Sacramentum, etiamsi Minister habeat explicitam intentionem conferendi Sacramentum, vel ejus effectum; modò (ut diximus) intendat facere quod facit Ecclesia, quia tunc implicitè habet intentionem conferendi Sacramentum, ut vidimus mox supra ex D. Thoma: si tamen intentionem positivè contrariam habeat non conferendi Sacramentum, tunc non confert Sacramentum, quia revera tunc non habet intentionem neque explicitam, neque implicitam faciendi quod facit Ecclesia, ut docet *D. Th.* 3. *p. q.* 64. *a* 10. ubi ait: *Intentio Ministri potest pervertì dupliciter uno modo respectu ipsius Sacramenti, putà cum aliquis non intendit Sacramentum conferre, sed derisoriè aliquid agere; et talis perversitas tollit veritatem Sacramenti, præcipuè quando suam intentionem exteriùs manifestat.* Nota verbum *præcipuè*, ergo si tantùm interiùs derisoriè agit, nec etiam confert Sacramentum. Idque confirmat idem S. Doctor. *eod. art* 10. *ad* 2. ubi: *Intentio ludicra* (non actio ludicra) *vel jocosa excludit primam rectitudinem intentionis, per quam perficitur Sacramentum.*

Præterea, non requiritur intentio explicita celebrandi ritum externum, ut formaliter et absolutè sacrum. Hoc patet, nam aliàs Baptismus collatus à Paganis, qui Sacramenta ignorant, aut irridet, esset nullus; sed Nicolaus I, cùm consultus fuisset à Bulgaris de valore Baptismi collati à Judæo, vel Pagano, respondit esse validum, si collatus fuerit cum vera materia et forma: valet enim talis Baptismus ob intentionem generalem faciendi, quod audierit Judæus vel Paganus fieri ab Ecclesia Christi. Ita in *cap. A quodam D. 4. de Consecr.*

23. — Hìc autem occurrit magna illa quæstio, olim excitata, ut ferunt, ab Ambrosio Catharino, et nostris temporibus valde agitata, nempe an ad validitatem Sacramenti requiratur, ut Minister habeat intentionem faciendi ritum sacrum, quem intendit Ecclesia? *Prima* sententia negat; duplicem enim distinguit intentionem, unam faciendi solùm actum externum, quem facit Ecclesia, et hanc dicit esse necessariam; alteram faciendi actum externum, non simpliciter, sed ut sacrum sive sacramentalem, quem Christus instituit, et Ecclesia intendit, hancque tenetur non requiri. Hæc sententia plures quidem insignis nominis patronos habet, et præcipuè *Juenin, Contensonium, M. Serri, Genettum, P. Milante;* eamque non obscurè videtur etiam tradidisse *P. Salmeronius in l.* 1. *D. Pauli Epist. p.* 3. *dip.* 2. ubi dixit: *Advertendum duplicem esse intentionem Ministri conferentis*

Sacramentum, alteram quidem publicam, et Ecclesiæ ipsius, cujus ministerio perfungitur. Hæc autem intentio satis exprimitur in ipsis Sacramentorum formis; intendit enim Ecclesia per hujusmodi verba baptizare, confirmare, etc. Hæc autem intentio inseparabilis est ab ipsis verbis, si integrè, ut debent, proferantur. Hujus autem sententiæ *Bellarm. l.* 1. *de Sacr. c.* 27 *et Lugo eod. tit. D.* 8. *Sect.* 2. auctorem faciunt præfatum *Ambrosium Catharinum;* sed *Tourn. Prælect. Theol. t.* 6. *p.* 138 *et P. Conc. t.* 8. *p.* 65. *n.* 8. quærunt vindicare *Catharinum,* dicentes tantùm ipsum voluisse non requiri intentionem, quæ respicit effectum Sacramenti, vel ritum externum prout sacrum ab Ecclesia celebratum. Sed quidquid sit de hoc, ratio hujus sententiæ est, quia ex Tridentino non requiritur in Ministro intentio faciendi quod Ecclesia intendit, sed tantùm faciendi quod facit Ecclesia; et ideo sufficit, ut Minister seriò applicet materiæ debitam formam, ut facit Ecclesia.

Secunda verò sententia communis et sequenda, affirmat omnino requiri intentionem Ministri faciendi ritum Sacramentalem, quem intendit Ecclesia; hanc tenet *Bellarm. l. c.* ubi ait oppositam non differe ab errore Novatorum. item *Lugo. l. c.* ubi dicit eam ab omnibus meritissimè rejici, et saltem non multùm distare ab errore Hæreticorum. *Vasq. disp.* 138. qui contrariam vocat damnatam, item *Tourn. loc. cit. t.* 6. *p.* 139. *et suus Continuat. t.* 4. *p.* 88. *concl.* 3. *Petroc. t.* 3. *c.* 4. *q.* 2. *Conc. t.* 8. *p.* 67. § 3. *Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 54. *Viva de Sacr. q.* 1. *a.* 4. *n.* 6. *Antoine p.* 459. *n.* 2. *Salm. eod. tit. c.* 7. *n.* 26. *cum Suar. Bonac. et aliis:* Et hanc sententiam tuetur etiam SS. P. Bened. XIV in suo aureo Libro *de Synodo l.* 7. *c.* 4. *n.* 9. Probatur 1. ex Trid. in *dict. Can.* 11. *Sess.* 7. ubi requiritur intentio faciendi quod facit Ecclesia; ergo non sufficit intentio tantùm seriò applicandi formam materiæ, ut facit Ecclesia; reipsa enim hæc intentio, dum actio externa ponitur, est ab actione inseparabilis, ut dixit *P. Sal. ut supra,* sed ultra requiritur intentio faciendi ritum sacramentalem, quem facit Ecclesia: aliàs tam Conc. Trid. quàm Constantiense frustra præter materiam et formam requisivissent intentionem Ministri faciendi, quod facit Ecclesia. Probatur 2. et fortiùs ex Propos. 28 damnata ab Alex. VIII quæ dicebat: *Valet Baptismus collatus à Ministro, qui omnem ritum externum formamque baptizandi observat, intus verò in corde suo apud se resolvit: Non intendo facere, quod facit Ecclesia.* Nota verba *intus verò,* ergo damnavit Pontifex opinionem non requirentem intentionem internam faciendi quod facit Ecclesia. Reponunt adversarii, et præcipuè *P. Milante,* propositionem præfatam ideo fuisse damnatam, quia comprehendebat omnem ritum sive seriò, sive joco peractum. Sed respondetur 1. nullum in propositione verbum fieri de administratione jocosa. Respondetur 2. quòd superflua quidem fuisset hæc damnatio, si sola administratio jocosa fuisset reprobata, hæc enim jamdudum à Tridentino proscripta fuit: nec tempore hujus damnationis aliquis erat, qui errorem Lutheri

renovaverit; nam, ut ferunt *Vanroy t. 4. Aurelius Piette t. 5. et Henno t. 1. disp. 4. q. 2. a. 2.* thesis proscripta fuit decerpta ex thesibus *Fervacquesii*, qui sententiam de externa intentione, exclusa jocosa administratione, acriter propugnarat. Hinc dicendum cum SS. P. Bened XIV *in cit. lib. de Synodo n. 8.* saltem grave vulnus ex præfata Prop. damn. inflictum fuisse sententiæ Catharini.

Probatur 3. ratione qua evincitur necessariam esse intentionem internam Ministri ad conferendum Sacramentum; ut enim habetur ex *D. Th. 3. p. q. 64. art. 8.* quæ in Sacramentis aguntur ad plura referri possunt, prout ablutio in Baptismo referri potest ad munditiam corporalem et spiritualem; ideo oportet, ut per intentionem abluentis referatur et determinetur ad unum, id est ad effectum sacramentalem, sive ad ablutionem spiritualem. Hìc autem nolumus immorari ad discutiendos plures textus *D. Th.*, in quibus obscurè locutus est, pro quorum solutione adi *P. Conc., et Cont. Tourn. ll. cc.* Sed S. Doctor *Opusc. 8.* clarè docuit, ultra ritum externum omnino requiri internam intentionem, dicens: « Requiritur etiam in quolibet Sacramento » persona Ministri conferentis Sacramentum cum intentione » conferendi et faciendi quod facit Ecclesia; quorum trium, si » aliquid desit, id est, si non sit debita forma verborum, et si » Minister Sacramenti non intendat Sacramentum conferre, » non perficitur Sacramentum.

Idque maximè confirmatur auctoritate SS. Pont. Bened. XIV, in sua *Instruc. ad Vices gerentem*, data Romæ die 28 Febr. 1747 (inserta suo *Bullario num. 28. Tom. II.*): ibi *num. 48* reprobat opinionem *Cajetani et Soto*, qui volebant sufficere in suscipiente Baptismum voluntatem neutralem, nempe non consentientem neque repugnantem; et declarat ex mente *Innoc. III. in. c. Majores, de Baptismo*, quòd Sacramentum Baptismatis tunc effectum habet, quando quis vel actu præbet, vel jam antea præbuit voluntatem; et si neque consentit, neque dissentit, licèt externè compositus, nequit baptizari, si nunquam antea habuit voluntatem suscipiendi Baptismum. Hoc posito, nempe quòd in subjecto necessariò requiritur intentio suscipiendi Sacramentum, deinde transit Pontifex ad intentionem requisitam in Ministro, et mentionem faciens de opinione *Catharini* dicit: *Hæc opinio* (nempe *Cajetani*) *minùs habet difficultatis, cùm non de conferente agatur, sed de accipiente Baptismum.* Ergo tantò magis in conferente, ultra compositionem externam interna requiritur intentio. Tandem, quamvis sententia opposita esset probabilis, nulli dubium (ut ait Pont. Bened. XIV, in *cit. l. de. Syn. n. 9.*) eam non posse in praxi adduci ex Prop. 1 damn. ab Innoc. XI, ubi declaratum fuit in conferendis Sacramentis illicitum esse sequi opinionem probabilem, relicta tutiore. Hinc rectè docet præfatus Pontifex, quòd si constet quempiam Baptismum, aut aliud Sacramentum initerabile administrasse, omni adhibito externo ritu, sed intentione retenta, aut cum deliberata voluntate non

faciendi quod facit Ecclesia, urgente necessitate, erit Sacramentum iterum sub conditione perficiendum; si tamen res moram patiatur, Sedis Apostolicæ oraculum erit exquirendum.

24. — Quær. III. Si Minister habeat duas intentiones contrarias, quænam debeat prævalere? Resp. I. Si voluntates istæ sint simul, prævalet prædominans; nempe, quæ eligeretur, cognita incompossibilitate. Resp. II. Si inter voluntates contrarias una succedat alteri, posterior valet, nisi prior revocaverit (saltem virtualiter) omnem voluntatem subsequentem; tunc enim prior voluntas; modò expressè non revocetur, certè prævalet. In his autem, si adhuc remanet dubium, dubius erit valor Sacramenti; nam, ut valor Sacramenti tanquam certus habeatur, requiritur (sufficit) præsumptio, quæ sit moraliter certa, excludens omnem oppositam formidinem. Ita *Viva q. 1. a. 4. n. 98. Lugo de Sacr. D. 8. n. 123 et Croix l. 6. p. 1. n. 69: cum Bosco, Pallao. Dicast. etc.* Si quis autem contraheret Matrimonium, intendens illud esse solubile, tali animo, quòd si sciret esse insolubile, non contraheret, tunc nullum esset Matrimonium, ut rectè docent *Lugo l. c. n. 128. Sanch. de Matrim. l. 2. D. 13. Croix l. c. n. 72. cum Perez. Conc. etc.* Et item dicunt *Bellarm. Vasq. et Dic. cum aliis apud Croix* de Infideli, qui sic contraheret. Ratio, quia Matrimonium de sua natura est indissolubile; unde qui sic contraheret, apponeret conditionem contra substantiam Matrimonii, ac ideo illud invalidantem, juxta *cap. fin. de condit. appos.* Validè tamen contraheret ut ait *Lugo ex n. 132. cum Suarez*, si quis per errorem putaret Matrimonium esse solubile, quia error privatus non tollit ei intentionem generalem contrahendi modo quo debet.

25. — « Dixi 1. *saltem virtualis :* tum quia non sufficit interpretativa, vel habitualis (qualis etiam potest esse in ebrio); cùm actus ab ea procedens non sit humanus et deliberatus, seu liber in se : tum quia actualis, qua scilicet actu intendis, et vis hoc facere, etsi melior sit, et consulta, non tamen requiritur; cùm enim ea non sit in nostra potestate, et homo facilè distrahatur, nimis durum, et plenum scrupulis fuisset, si hanc Christus requisivisset. Virtualis autem dicitur, quæ ex actuali præcedente relicta durat in aliqua actione vi illius incœpta, et continuata : ut si ex intentione baptizandi, vel celebrandi, vadas ad Ecclesiam, sacras vestes induas, ad altare, vel baptisterium accedas, etsi interim omnino alia cogites. Ratio est, quia hoc sufficit, ut actio illa sit humana et moralis. *Laym. l. 5. t. 1 c. 5.* »

Unde resolves :

« 1. Si Sacerdos habens fortè ante se panem, recitet factum, et verba Christi; non ideo consecrat.

« 2. Impotens rationis, ebrius, vel somnians, non conficit Sacramentum, etiamsi ante ebrietatem, vel somnum id intenderit; quia non agit humano modo. *Laym. l. c.* * (*Ita communiter*

» *Suar. Vasq. Con. etc. apud Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 55. *contra* » *Cabrera.*) *

« 3. S. Athanasius in lusu puerili verè baptizavit, quia in- » tendit facere, quod viderat in templo fieri ab Episcopo.

» 4. Hæreticus validè baptizat, et contrahit Matrimonium, » etsi non credat hoc esse Sacramentum, rideat, et contemnat : » imò etsi nolit facere quod facit Ecclesia Romana, sed quod » suâ ; falsò putans non Romanam, sed suam esse veram : etsi » etiam per hoc nolit conferri gratiam. Ratio est, quia intentio » generalis, qua vult quod Christus instituit, prævalet intentioni » provenienti ex errore privato. *Bon. q.* 3. *p.* 2. *n.* 9. *Suar.* » *Fill. etc.*

« 5. Non debet repetere sub conditione consecrationem, qui » in ipsa fuit distractus * (*Vide dicta supra n.* 14.) * vel qui » minores hostias ad altare detulit, de quibus majorem consecrans, » non explicitè cogitavit, nec detexit.

« Dixi 2. *Absoluta ;* quia conditionata suspendit effectum » quod, præterquam in Matrimonio, fieri non potest.

Unde resolves :

« 1. Validum est sacramentum collatum sub conditione præterita » aut præsenti necessaria, vel contingente, si conditio verè si- » impleta : v. g. absolvo te, si vis dimittere concubinam, si capax » es ; baptizo te, si non es baptizatus. *Bon. l. c. n.* 18.

« 2. Nullum est Sacramentum datum sub conditione futura » sive sit hæc contingens, ut, absolvo te, si restitues, si di- » mittes concubinam etc. sive necessaria, aut adjecta animo » suspendendi Sacramentum, ut absolvo te, si cras sol orietur » *Bon. ib. Suar. Con. etc. contra Dic. et Esp.*

« 3. Dubium est Sacramentum collatum sub conditione occulta » humano modo incognoscibili : v. g. baptizo, si es prædestinatus » si Deus videt te hoc anno moriturum.

« 4. Graviter peccat, qui administrat Sacramentum (excepto » Matrimonio) sub conditione, non solùm futura, (quod semper » est mortale.) * (*Ut Salm. c.* 7. *n.* 59. *cum Gran.*) * sed etiam » præsenti, aut præterita ; sive in se sit prorsus occulta, quod » etiam est mortale ; sive humano modo cognoscibilis : quod tamen » nullum est, si fiat ex causa rationabili ; rarò veniale, sæpius » mortale, si absque ulla causa. Ratio est, quia aut nullum » facit Sacramentum, aut dubium, aut validum quidem, sed non » sine nugatione in re gravi. Vide *Bon. l. c. Suar. Conc. etc.* » *Schol.* »

26. — Quær. I. An sit validum Sacramentum collatum sub conditione ? Si conditio est de præterito, vel de præsenti, sine dubio, verificata conditione, Sacramentum est validum. Ita communiter *Suar. in* 3. *p. D.* 13. *sect.* 3. *v. Dico* 3. *Laym. l.* 5 *tr.* 1. *c.* 5. *n.* 13. *Contin. Tour. t.* 4. *p.* 135. *Concl.* 1. *Pal. de Sacr. D. un. p.* 5. *n.* 7. *cum Con. Bon. etc.* Si verò conditio si

de futuro, nullum quippe est Sacramentum collatum, ut *Tourn. l. c. cum Bus. et aliis,* ut supra communiter. Ratio, quia ut Sacramentum validè conferatur, forma est applicanda materiæ præsenti, aliàs haberetur effectus Sacramenti, quando forma et materia jam desierint adesse. An autem validè absolveret Confessarius sic dicens : *Absolvo te, si Deus cognoscit quod restitues?* Affirmant *Viva de Sacr. q.* 1. *art.* 4. *n.* 7. *et Henr. Arriaga et Bernal. ap. Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 81. qui id valde probabile putat; quia (ut dicunt) tunc jam apponitur conditio de præsenti, cùm Deo omnia futura sint nota. Sed huic opinioni rectiùs contradicunt *Tourn. l. c. v. Sed quid. Conc. tom.* 8. *p.* 87. *n.* 9. item *Coninch. Avers. et Dicast. ap. Croix l. c.* Ratio, quia, cùm Deus commiserit administrationem Sacramentorum cognitioni et voluntati hominum, nequit apponi conditio, quæ non possit cadere sub humana conditione.

27. — Quær. II. An sit licitum conferre Sacramentum sub conditione? Quoad Sacramenta characterem imprimentia, certum est apud omnes licitum esse; et patet ex *c.* 2. *de Bapt.* ubi dicitur : « De quibus dubium est an baptizati fuerint, baptizan- » tur his verbis præmissis : Si baptizatus es, non te baptizo; sed » si nondum baptizatus es, ego te baptizo. » Et quamvis *Juenines de Sacr. D.* 1. *q.* 3. *c.* 5. *art.* 1. *et Tourn. in Prælect. Theol. tom.* 6. *q.* 1. *art.* 4. asserant ante Sec. VIII non haberi mentionem in Patribus et Conciliis prædictæ formulæ conditionatæ, tamen docet SS. P. Bened. XIV in suo doctissimo libro *de Synodo l.* 7. *c.* 6. *n.* 1. ex eo non rectè inferre *Nat. Alex.* non fuisse in usu in collatione Sacramentorum, conditionem apponi; nam asserit ex constanti Ecclesiæ praxi satis probari oppositum. Tantùm (ait) in Sec. VIII conditio illa, quæ priùs mente detinebatur, exprimi cœpit.

28. — Communiter autem dicunt DD. etiam alia Sacramenta posse conferri et reiterari, si justa causa adsit. Ita *Suar. D.* 13. *sect.* 3. *Concl.* 3. *Pal. d. p.* 5. *n.* 7. *Ronc. de Sacr. c.* 4. *q.* 6. *R.* 3. *Habert. to.* 5. *c.* 2. *q.* 2. *p.* 72. *R.* 2. *Salm. de Sacr. c.* 7. *n.* 56. *Bon. eod. tit. D.* 1. *q.* 3. *p.* 2. §. 3. *num.* 20. *cum Sa, Con. Henr. Reg. etc.* communiter : et non dissentit *Tourn. to.* 4. *p.* 138. *v. Dubium,* contra *Juen. Instit. Theol. to.* 7. *p.* 35. *et Antoine de Sacr. c.* 2. *qu.* 3. *v. Nota,* qui ait tantùm in Sacr. Baptismi id licere, quando adest prudens dubium de ejus valore (Vide dicenda *de Bapt. n.* 136.); in aliis verò putant non licere, nisi in necessitate. Sed nos primæ sententiæ subscribimus, cùm conditio, justa causa accedente, omnem reparet irreverentiam Sacramenti. Diximus *justa* (sive rationabili) *causa accidente,* ut loquuntur *Suar. Pal. Bon. Salm. Ronc. l. c.* item *Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 129. *Elbel. tom.* 3. *p.* 16. *n.* 51. *et Spor. to.* 3. *p.* 14. *n.* 96. *et p.* 19. *n.* 129. Nam commune est cum præfatis AA. (contra aliquos) esse peccatum mortale ministrare Sacramenta, si non adsit causa necessitatis, vel gravis utilitatis : illicitum est enim sine tali causa Sacramentum conferre cum dubio effectûs. Licitum

autem est, ut dicunt *Suar. Ronc. Bon. Salm.* et alii communiter, Confessario prudenter dubitanti an absolverit Pœnitentem absolvere sub conditione. Et idem dicunt *Tourn. loc. cit. et Mazz. to.* 3. *p.* 568. quando absolvendus est puer, de quo dubitatur an compos sit rationis. Si quis autem judicans Pœnitentem esse dispositum, eum sub conditione absolveret, dicens : *Ego te absoloo, si dispositus sis;* rectè dicunt *Tourn. to.* 4. *p.* 137. *et Salm d. c.* 7. *n.* 56. quòd is non peccaret mortaliter, sed non excusaretur à culpa veniali, cùm hoc esset contra ritum Ecclesiæ. Idem ait *Croix. l.* 6. *p.* 1. *n.* 129. de eo qui sine rationabili causa repeteret unum verbum, vel syllabam formæ.

29. — Certum autem est, quòd casu quo adest extrema proximi necessitas, et non habeatur materia, nisi dubia, tunc Minister non solùm potest, sed tenetur sub gravi Sacramentum ei ministrare sub conditione, ut docet *Lugo de Sacr. D.* 8. *num.* 140. cum *Suar. Vasq. Con. Caj. Sylo. et com.* apud *Viva in Trut Append.* §. *XI. circa finem.* (Vide dicenda *num.* 102. *v. Materia et de pœn. n.* 480.) Advertit tamen. *Lug. Resp. Mor. l.* 2. *n.* 10. quòd, si postea certa habeatur materia, et locus erit, repetendum est Sacramentum sub conditione, si forte primum invalidum fuerit; et idem ait *Croix num.* 123. cum *Tamb. Gobat. etc.* Intellige hoc de Sacramentis non iterabilibus, ut Baptismo, Confirmatione et Ordine. Notandum præterea, quòd si Sacramentum sit ministrandum sub conditione, nullatenus requiritur, ut conditio ore exprimatur, sed sufficit mente concipi. Ita *Tourn. t.* 4. *p.* 39. *Concl.* 3. *Ronc. c.* 4. *Q.* 5. cum *Pal. Gob.* etc. ap. *Croix n.* 83. ubi *Moya* hoc asserit commune, et *Escob.* putat certum. Quando verò publicè confertur Baptismus dubius, rationabiliter dicit *Tourn. loc. cit.* conditionem exprimendam, ne adstantes credant Baptismum absolutè reiterari contra legem Ecclesiæ.

Utrùm autem peccaret mortaliter is qui sine necessitate plures simul baptizaret, vel absolveret sub una forma? Affirmant *Scotus, Gabr. et Con. apud Croix n.* 44. Sed negat *Croix cum Val. Hen. Reg. Dic. et aliis,* quia non videtur hæc notabilis mutatio; omnes tamen dicunt, quòd is non excusaretur saltem à veniali. Vide de Ministro Baptismi.

DUBIUM II.

Quid requiratur in Ministro, ut licitè ministret.

0. Vide quæ habentur de hoc apud Busemb. — **31.** *Primò* de statu gratiæ requisito in Ministris Sacramentorum, ad ea ordinatis **32.** Qu. 1. Quid de aliis Ministris ad ea non ordinatis? An Sacerdos baptizans non solemniter graviter peccet? Vide *Infert.* 1. An contrahens Matrimonium in mortali duplex sacrilegium committat? Vide *Infert.* 2. — **33.** An excusentur ministrantes in mortali, si urgeat necessitas? Quid de ministrantibus in Nosocomiis, de Obstetricibus, et maximè de Parochis, etc. ministrantibus in necessitate? — **34.** Qu. 2. An conferens Sacramenta teneatur præmittere Confessionem, si sit in mortali? — **35.** Qu. 3. An peccet gra-

viter Sacerdos, sive Diaconus ministrans Eucharistiam in mortali ? Quot peccata committat Sacerdos celebrans in mortali ? An ministrans Eucharistiam pluribus successive, committat plura peccata ? An peccet graviter tangens ex officio Eucharistiam in mortali ? — **36.** Qu. 4. An peccet graviter Confessarius tantùm audiens Confessionem in mortali ? Qu. 5. An Confessarius plures successivè absolvens, plura sacrilegia committat ? — **37.** *Secundò* de statu Gratiæ requisito in exercentibus alias functiones sacras. — **38.** De Diacono et Subdiacono ministrante Altari in mortali. — **39.** De Episcopo conferente in mortali Chrisma, vel Oleum Sanctum. — **40.** De Episcopo consecrante in mortali, Templa, vel benedicente vestes. etc. Et de Sacerdote assistente Matrimonio, vel benedicente aquam, cineres, etc. — **41.** An Prædicator concionans in mortali, peccet mortaliter ? — **42.** Vide apud Busemb. de Ministro utente materia vel forma dubia ; vel corruptam proferente formam, vel omittente cæremonias. — **43.** An Sacramenta sint indignis deneganda ? Dicendum I. Generaliter loquendo, sacrilegium est ministrare Sacramenta indignis. — **44.** Dicendum II. Peccatori publico negandum est Sacramentum, sive occultè, sive publicè petat. — **45.** Dub. 1. Quid si peccatum sit notum tantùm aliquibus adstantium ? — **46.** Dub. 2. Quid si crimen sit publicum in alio loco ? — **47.** Dub. 3. An peccatori publico possit unquam ministrari Eucharistia ? — **48.** Dub. 4. Quid agendum in dubio de crimine, et de pœnitentia ? — **49.** Dub. 5. An Minister ob metum mortis possit dare Sacram indigno ? — **50.** Dicendum III. Peccatori occulto, publicè petenti non est negandum Sacramentum. Secus si petat occultè. — **51.** Qu. 1. An Confessarius possit negare Sacramentum ob crimen auditum in confessione ? — **52.** Qu. 2. An Episcopus possit negare Sacramentum Ordinis peccatori occulto publice petenti ? — **53.** Qu. 3. An possit absolvi Ordinandus habituatus in vitio turpi, qui vult ascendere ad Ordines sacros. *Remissivè ad num.* 63. in fine hujus Dubii. — **54.** Qu. 4. An Parochus possit assistere Matrimonio publici peccatoris ? Et ad quid teneatur circa impedimenta ? — **55.** Qu. 5. An unus sponsorum possit licitè Matrimonium inire cum altero excommunicato, vel publico peccatore ? — **56.** Et an liceat conjugia contrahere cum Hæreticis ? — **57.** Qu. 6. An in Sacramentis conferendis liceat uti opinione probabili ? — **58.** Qu. 7. An, et quando Ministri teneantur ministrare Sacramenta ? — **59.** Qu. 8. An liceat simulare administrationem Sacramenti ? — **60.** An liceat simulare susceptionem Sacramenti ? Sed quid si quis simulet se confiteri. — **61.** Quid si quis simulet communicare. — **62.** Quid si quis simulet contrahere Matrimonium ? — **63.** DISSERTATIO de Clerico habituato in vitio turpi ; an possit absolvi volens ordinari in Sacris ? usque ad num. 77

30. — « Resp. 1. Præter ea, quæ ad valorem requiruntur, » requiritur probitas, sive ut sit in gratia : tum quia Christo, » cujus est Minister, debet se conformare, tum quia ad hoc quidem » singularitate ordinatur et gratia peculiari donatur, ac proinde » hoc curare præ aliis est obligatus. Ita *Laym. l. c. et commun.* »

Unde resolves :

« 1. Peccat graviter, qui conficit Sacramenta, non habens suf-

» ficientem jurisdictionem, vel de ea rationabiliter dubitans, vel » qui censura est prohibitus.

« 2. Non licet Sacerd. administrare Sacram. cum attritione cog- » nita : quia adhuc est extra statum gratiæ. *Bon. qu.* 3. *punct.* 2. § 1.

« 3. Non tamen necessariò præmittit Confessionem (nisi velit » celebrare), etsi sit consultius : quia de hoc nullum est præ- » ceptum, et ad delendum mortale sufficit contritio. *Vasq. d.* 136. » *c.* 1. *Card. de Lugo d.* 8. *sect.* 9.

« 4. Minister Sacramenti ad id ordinatus, si conficiat, et mi- » nistret solemniter in mortali, v. gr. si baptizet, vel celebret, » peccat mortaliter toties quoties ; (quòd etiam verum esse volunt » *Sayr. Ledesm. et Bon. Gran. cont.* 3. *tr.* 5. de Diacono ex » speciali commissione baptizante) nisi forte periculum sit in » mora, nec possit tam citò confiteri, aut conteri : eo enim casu » baptizare, vel etiam absolvere moribundum, in statu peccati, » non esse irreverentiam docet *Card. de Lug d.* 8. *s.* 9. *n.* 151.

« Dixi 1. *ad id ordinatus ;* etsi enim Laicus in necessitate » baptizet cum conscientia peccati mortalis, eum non peccare mor- » taliter docent *Bon. l. c. Fill. tom.* 1. *c.* 5. *q.* 10. *ex Suar etc.*

« 2. *Solemniter :* nam si sine solemnitate baptizet, excusant » à mortali *Suarez, Conc. Fill. l. c.*

« 5. Alii, qui conficiunt et ministrant, non peccant mortaliter, » v. g. cùm Laici in necessitate baptizant, vel ministrant sibi » invicem matrimonium in mortali. Ita contra *Sylv. Vasq.* et » alios docet *Suar.* cum aliis ; qui tamen vult eos peccare morta- » liter, quatenus hoc in mortali suscipiunt. Ita etiam *Filliuc.* » *Fern. Sanch. Bon. q.* 64. *a.* 6. *d.* 1.

« 6. Qui ministrat, etsi non conficiat, Eucharistiam in mortali, » peccat mortaliter, ut habet communis *Suar. Fill. Laym. Bon* » et aliorum contra *Vasq.* cujus sententiam *Dian.* rectè notat esse » probabilem, sive sit Sacerdos, sive Diaconus, ut *Vid. p.* 3. » *t.* 4. *R.* 195. Idem docet *Card. de Lugo d.* 9. *n.* 155. Et quidem » aliqui putant, tot mortalia committi, quot communicantur : » quod minùs videtur probabile, cùm moraliter non sit nisi una » distributio, et una indigna ministratio : ita *Tann.* 2. 2. *Henr.* » *Fill. nu.* 87. *etc.* contra *Con. et Bon.*

« 7. Etsi probabile sit, quod docent *Sylv. Caj. Fill. t.* 1. *tr* 1. » *c.* 6. *n.* 87. *Nav. et Sa v. Ordo*, Diaconum, et Subdiaconum, » si cum mortali in ordine suo ministret, item Sacerdotem et » Episcopum, si sacramentalia exerceat, nuptias, aquam bene- » dicat, altaria, templa, vasa consecret, concionetur, Eucha- » ristiam de loco in locum transferat, peccare mortaliter : Con- » trarium tamen videtur verius, ut docent *Suar. Vasq. Laym.* » *Con. q.* 64. *art.* 6. *Dub.* 1. *Card. de Lugo. l. c.* Ratio est quia » hæ actiones non tendunt proximè ad sanctificationem animæ » ex opere operato sicut actiones sacramentales.

« 8. Non videtur vera esse sententia, quæ docet esse mortale » tangere in mortali corporalia, calices, reliquias, etc. *Sayr.* » *Suar. Bon. d.* 1. *q.* 3. *p.* 2. Quòd si quis in mortali (etiam laicus

» in necessitate) elevet de terra Eucharistiam, non videtur aliud » agere, quàm si Christum, in hac vita lapsum elevasset : secus » tamen si quis id extra necessitatem temerè præsumat, exemplo » Ozæ. *Bon. d.* 1. *q.* 3. *p.* 2. *n.* 12. »

31. — Distinguere hîc oportet confectionem et administrationem Sacramentorum ab aliis functionibus sacris.

Et I. Quod ad Sacramentorum confectionem sive administrationem pertinet, commune et certum est apud DD. (quidquid dicant aliqui non audiendi apud *Croix*) quòd Minister Sacramenti ad id ordinatus, si conficiat, et ministret solemniter in mortali, mortaliter peccet. Rationem affert *D. Th.* 3. *part. qu.* 64. *art.* 6. dicens : « Conveniens est ut Sacramentorum Ministri » sint justi, quia Ministri debent Domino conformari.... et ideo » non est dubium, quin mali exhibentes se Ministros Dei et » Ecclesiæ in dispensatione Sacramentorum, peccent. Et quia » hoc peccatum pertinet ad irreverentiam Dei, et contaminatio- » nem Sacramentorum quantùm est ex parte ipsius peccatoris, » consequens est quòd tale peccatum ex genere suo sit mortale. »

32. — Sed quæritur 1. An peccet graviter Minister, qui confert Sacramentum, ad quod non sit specialiter ordinatus? Hæc quæstio quippe tantùm locum habet in Baptismo et Matrimonio, nam alia Sacramenta patet non posse ministrari, nisi à ministris consecratis. *Prima* sententia negat, et hanc tenent *P. Conc. t.* 8. *p.* 90. *n.* 15. qui vocat eam veram et communem, *Tourn. in Prælect. Theol. t.* 6. *p.* 228. *Nat. Alex. de Sacr. l.* 2. *Reg.* 8. *Anacl. p.* 532. *n.* 45. *Salm. de Sacr. c.* 8. *n.* 87. *cum Suar. Bonac. et Valent.* item *Gonet, Habert, Juenin, etc. apud Cont. Tourn. t.* 4. *p.* 32. *v. Dixi* 2. Et expressè eam docet *S. Th.* 3. *p. q.* 64. *art.* 6. *ad* 3. ubi ait : « In articulo tamen necessitatis (Sacerdos) non peccaret » baptizando in casu, in quo etiam posset laicus baptizare ; sic » enim patet quòd non exhiberet se Ministrum Ecclesiæ, sed » subveniret necessitatem patienti. Secus est autem in aliis » Sacramentis, quæ non sunt tantæ necessitatis, sicut Baptismus. » Hæc sententia est quidem probabilis : sed, spectata ratione, videtur probabilior *secunda* sententia affirmans, quam tenent *Contin. Tourn. l. c. Croix. n.* 92 *et* 93. *Antoin. q.* 6. *et Lugo cum Vasq. Pont. Nav. Led. etc.* Hæc sententia docet, quòd per se loquendo laicus sive Sacerdos ministrans non solemniter, graviter peccat ministrando in mortali. Ratio, tum quia peccatum quod committit indignè ministrans, juxta doctrinam *D. Th. n. præc.* allatam, consistit in irreverentia quæ irrogatur Deo et Sacramento : et quidem hæc irreverentia non tantùm infertur à Ministro consecrato, sed et à non consecrato : tum quia hic, licèt tunc non se exhibeat ut Ministrum Ecclesiæ, tamen se exhibet ut Ministrum Christi : tum quia sancta sanctè tractanda sunt, et sanè sub gravi in re gravi : actio autem ministrandi Sacramenta est equidem eximiè sancta, quia fit nomine Christi, et est immediatè cooperans in sanctificationem Animæ, unde à quocunque exerceatur, ipsius sanctitatem requirit,

Hinc infertur 1. probabiliùs esse cum *Contin. Tourn Ant. Croix. ll. cc. et aliis apud Salm.* laicum sive Sacerdotem ministrantem non solemniter Baptismum in necessitate, peccare graviter, si ministret in mortali.

Infertur 2. probabiliùs peccare graviter contrahentes Matrimonium in mortali, non solùm Sacramentum suscipiendo, sed etiam ministrando, ut dicunt *Pontius de Matr. l. 1. c. 8. n. 11. Lugo de Sacr. D. 8. n. 151. cum Nav. Vasq. Led. etc.* (contra *Sanch. de Matr. l. 2. D. 6. n. 4. Suar. de Sacr. D. 16. sect. 2. Bon. D. 1. q. 3. p. 2. §. 1. n. 10. cum Soto, etc.*) Nostramque sententiam *Croix l. 6. p. 1. n. 93.* absolutè veram putat, eamque valere dicit, etiamsi Matrimonium ineatur per procuratorem.

33 — Diximus *per se loquendo*, nam per accidens Minister tam consecratus, quàm non consecratus excusatur, si ministret in mortali Sacr. Bapt., aut Pœnit. in necessitate, putà si non posset tam citò conteri, et periculum esset, quòd moribundus decederet sine Baptismo, aut Absolutione, ut comm. docent cum *Bus. ut supra, Lug. D. 8. n. 151. Ronc. de Sacr. c. 4. q. 6. Cont. Tourn. tom. 4. p. 32. v. Dixi 1. Ant. de Sacr. c. 2. q. 6. Croix. l. 6. p. 1. num. 92. Salm. eod. tit. c. 7. n. 93. cum Vasq. Conc. etc.* Et idem ait *Mora ap. Croix l. c.* de confessario, qui non posset tam citò conteri, quin incurrat notam infamiæ. Idem dicunt *Tamb. in Meth. Comm. c. 1. §. 10. n. 71. et Lugo. D. 9. n. 8. cum Vasq. et Henr.* de Sacerdote, qui incœpta Missa in bona fide recordaretur peccati mortalis, et valde difficulter conteri posset, et contra nequiret sine infamia cessare ab inchoato Sacrificio; Sed his opinionibus meritò contradicit *Concin. tom. 8. p. 350. n. 37.* Ratio, quia ex una parte urget præceptum Divinum, ut Sacramentum in gratia conficiatur, aut suscipiatur: et ex altera non est impossibile tali Sacerdoti actum contritionis elicere: etenim *Deus* (ut docet Trid. *Sess. 6. c. 11.*) impossibilia non » jubet, sed jubendo monet et facere quod possis, et petere quod » non possis, et adjuvat ut possis. » Ergo si Sacerdos non se conteret, ex culpa sua provenit, vel quia non conatur quantum potest, cùm hîc tempus sufficiens adsit (secus in primo casu moribundi), vel quia peccato adhæret.

Præterea hîc notandum cum *Cont. Tourn. t. 4. q. 32. v. Circa*, quòd Sacerdotes ministrantes in amplis Nosocomiis, aut in Castris, cùm ibi necessitates morientium sint obviæ, teneantur semper se paratos habere ad ministranda Sacramenta in Gratia. Et idem ex eadem ratione rationabiliter ait *Tourn.* de Obstetricibus. A fortiori autem ad id tenentur Parochi, aliive Sacerdotes, quibus ex officio incumbit Sacramenta ministrare, ut bene ait *Nat. Alex. de Sacr. l. 2. Reg. 12.* referens Monitum S. Caroli Borr. *in suis instruc.* ubi hæc habentur: « Parochus, omnisque » Sacerdos, cujus est Sacramenta administrare, meminisse debet » omni fere temporis momento paratum esse oportere ad tam » sanctæ administrationis munus. »

34. — Quær. 2. An Sacerdos conferens Sacramenta teneatur

præmittere Confessionem, si sit in mortali? In confectione Eucharistiæ certum est ex Trid. præmittendam esse confessionem, juxta dicenda n. 255. Quoad alia verò Sacramenta, *Prima* sententia affirmat, et hanc tenent *Merbesius tom. 2. p. 71. Concl. 5. Genet. tom. 3. p. 35. q. 4. Conc. tom. 6. p. 94. n. 27.* ex *Catech. Rom. p. 2. c. 5. §. 45.* ubi dicitur: « Cùm Sacramenta adminis-» tramus, aut percipimus, toties Confessio prætermittenda non » est. » Ratio, tum quia idem motivum præcepti, quod currit in Eucharistia, valet etiam in aliis Sacramentis; tum quia Minister, cùm teneatur ministrare Sacramenta in statu gratiæ, debet habere moralem certitudinem de sua justificatione, sicut habere debet de materia et forma: hæc autem certitudo nequit haberi per contritionem quæ difficillimè, et à paucis obtinetur. *Secunda* verò sententia probabilior et communis negat necessitatem Confessionis, et dicit sufficere quòd eliciatur contritio. Hanc tenent *Suarez loc. infra citando, Lugo de Sacr. D. 8. n. 145.* asserens esse communem, *Salm. eod. tit. c. 7. n. 94.* qui pariter asserunt communem esse hanc sententiam, scilicet quòd satis sit elici contritionem probabiliter existimatam, item *Sylvest. verb. Confessio 1. §. 2. Laym. l. 5. t. 1. c. 1. n. 10. Nav. Sum. c. 2. n. 6. Victor. Sum. n. 132. Ronc. de Sacr. q. 4. c. 1. R. 6. Spor. t. 3. pag. 25. n. 170. Croix l. 6. p. 1. n. 93. Viva q. 1. a. 4. n. 4. Elbel. t. 3. pag. 15. n. 45.* qui etiam asserit communem, *Bonac. D. 1. q. 3. p. 2. n. 3. cum Reg. Fill. Henriq. et aliis* passim. Prop. 1. ex Rit. Rom. *de Sacr. in genere;* ubi dicitur: « Sacerdos si fuerit » peccati mortalis sibi conscius (quod absit), ad Sacramento-» rum administrationem non audeat accedere, nisi priùs corde » pœniteat. Sed si habeat copiam Confessarii, et temporis lo-» cique ratio ferat, convenit confiteri. » Nota, *convenit;* ergo ex Rituali sufficit pœnitere per contritionem, et Confessio est de convenientia, non de necessitate. Prob. 2. ratione, tum quia in aliis Sacramentis non habetur præceptum neque naturale, neque Divinum, neque Ecclesiasticum de præmittenda Confessione, ut habetur in suscipienda Eucharistia: tum quia, ut ait doctissimus *Suar. in 3. part. D. 16. v. Quæritur,* licèt Confessio (ut vidimus) valde conveniat, tamen satis est ut Sacerdos adhibeat diligentiam moralem ad se judicandum per contritionem, quin summam adhibeat per Confessionem; Nec eadem ratio currit pro materia et forma Sacramenti, quàm pro licita administratione Sacramenti; ibi enim (ut diximus cum *eodem Suar. Tom. 1. l. 1. n. 33.*), cùm agatur de substantia seu de veritate rei, probabilitas non potest efficere, ut materia et forma inepta evadant apta; sed in licita administratione Sacramenti, cùm agatur tantùm de modo, id est de honestate actionis, bene probabilitas efficit, ut actio sit honesta, quando prudenter honesta judicatur, quamvis in se fortè talis non sit.

55. — Quær. 3. An peccet mortaliter Sacerdos, aut Diaconus ministrans Eucharistiam in mortali? *Prima* sententia negat, et hanc tenent *Lugo. de Sacr. D. 8. n. 151. Spor. t. 3. pag. 26.*

n. 172. *Diana p.* 2. *t.* 14. *R.* 23, et probabilem putant *Salm. de Sacr. c.* 7. *n.* 93. *cum Sylvio, Vasq. Gabr. Led. etc. Viva q.* 1. *art.* 4. *n.* 4. *Croix l.* 6. *p.* 1. *num.* 94 *cum Arriaga, Acersa, Dicast. Amico, Bernal. etc.* Ratio, quia distribuens Eucharistiam, cùm non conficiat Sacramentum, tantùm remotè cooperatur ad productionem gratiæ; non ponit enim actionem per se causantem gratiam, sed tantùm applicat activa passivis; nec agit is nomine Christi, cùm Christus non requisiverit, ut distribuens sit persona sacra, olim enim etiam laici Communionem sibi vel aliis porrigebant. *Secunda* verò sententia, quam sequimur, affirmat, eamque tenent *Suar. in* 3. *p. D.* 16. *sect.* 3 *et* 4. *v. Dices, Conc. t.* 8. *p.* 90. *n.* 17. *Holzm. t.* 2. *p.* 7. *n.* 29. *Cont. Tourn. t.* 4. *pag.* 33. *coll.* 3. *Viva loco supra cit. Antoine de Sacr. c.* 2. *q.* 6. *v. Resp.* 2. *Laym. l.* 5. *tr.* 1. *c.* 5. *n.* 8. *Ronc. de Euch. c.* 4. 2. item *Gonet, Bonac. Valent. Conc. Fill. Vill. etc. apud Croix n.* 94. Probatur ex *c. Sciscitantibus* 15. *q.* 8. ubi Nicolaus I loquens de Sacerdote adultero Eucharistiam ministrante, dicit, *Mali bona administrando, se tantummodo lædunt.* Et cum hæc materia, de qua agitur, sit gravis, consequenter graviter *se lædunt.* Item probatur ex Catech. Rom. *p.* 2. *c.* 1. *n.* 26. ubi dicitur: « Si homini peccatis contaminato minùs licet de rebus Divinis » agere, quantùm ab eo scelus concipi existimandum erit, qui » sibi multorum scelerum conscius est, nec tamen sacra Mysteria » polluto ore conficere, vel in fœdas manus sumere, contrectare, » atque aliis porrigere et ministrare vereatur? » Item ex Rit. Rom. §. 1. ubi: « Impurè et indignè ministrantes (Sacramenta) » in æternæ mortis reatum incurrunt. » Et *de Sacr. Euch.* dicitur: « Omnibus quidem Ecclesiæ Catholicæ Sacramentis religiosè » sanctèque tractandis magna cura adhibenda, sed præcipuè in » administrando ac suscipiendo SS. Eucharistiæ Sacramento. » Ratio igitur nostræ sententiæ est, quia Sacerdos ministrans Eucharistiam in mortali, gravem irrogat injuriam huic Sacramento, eò quòd ut Minister ad illud dispensandum consecratus hoc indignè ministrat: Et sicut in aliis Sacramentis Minister proximè per confectionem concurrit ad sanctificationem suscipientium, ita hîc proximè concurrit per dispensationem, cùm Minister Eucharistiæ non possit ut Ministrum se exhibere aliter quam per dispensationem, juxta illud D. Pauli 1. Corinth. 4. *Sic nos existimet homo ut Ministros Christi, et Dispensatores Mysteriorum Dei.* Nec valet dicere, quòd Sacerdos non sit à Christo præcipuè deputatus ad Eucharistiam ministrandam, ex eo quòd olim etiam per laicos hoc fiebat; Nam licèt per accidens in necessitate hoc laicis permissum est, sicut etiam et baptizare, tamen nemo potest negare, quòd Minister ordinarius et ex officio ad Eucharistiam dispensandam sit solus Sacerdos, vel Diaconus ex commissione.

Hinc diximus *cum Mazzot. t.* 3. *p.* 49. *Holz. t.* 2. *p.* 6. *n.* 26. quòd celebrans in mortali quatuor sacrilegia committit, 1. quia Sacramentum conficit; 2. quia suscipit; 3. quia ministrat

sibi indigno, ut bene advertunt *Hozl. l. c. Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 93. *Suar. D.* 67. *sect.* 1. *et Lugo D.* 8. *n.* 199 *et* 202. cùm enim celebrans tunc duas agat partes alteram ut sumens, alteram ut Minister, ideo duo sacrilegia committit; prout diximus de contrahente Matrimonium in mortali, qui dupliciter graviter peccat, quia nimirum suscipit, et quia ministrat Sacramentum. De his tribus sacrilegiis jam diximus *lib.* 5. *n.* 44. 4. Sacrilegium committit, quia Eucharistiam ministrat in mortali, prout mox supra probavimus. Utrùm autem ministrans Eucharistiam unum peccatum committat, vel plura, quot sunt ii qui successivè suscipiunt? *Bon. D.* 1. *q.* 3. *p.* 2. §. 1. *n.* 15. *cum Conc. et aliis* affirmat, quia singulæ distributiones sunt singula convivia et actiones completæ. Sed probabiliùs dicunt *Henno de pecc. cap.* 3. *n.* 2. *Vioa de Sacr. q. art.* 4. *n.* 4. *et Fill. ac Henriq.* 1. *ap. Bonac.* pluralitatem communicantium constituere tantùm circumstantiam aggravantem, sed non multiplicitatem peccatorum, cùm veriùs sit una actio moralis, et unum convivium: quod unum sanè dicitur, quamvis ex pluribus constet conviviis. Hinc dicit Rituale: « Ubi verò omnes communicaverint, Sacerdos dicere » poterit: O sacrum convivium, etc. »

Valde autem probabiliter ait *Cont. Tourn. t.* 4. *p.* 34. *cum D. Th. in* 4. *D.* 24. *q.* 1. *art.* 3. *quæst.* 5. *ad* 4. quòd peccet graviter qui existens in mortali Eucharistiam ex officio tangit immediatè, vel mediatè, putà gestando in processione, vel populum benedicendo; hocque expressè videtur docere *S. Dionysius ap. Tourn. l. c.* dicens: « Qui tangunt res sacras, quasi suo » officio utentes, peccant mortaliter. » Sed non improbabiliter *Bon. D.* 1. *sect.* 3. *p.* 2. §. 1. *n.* 13. *Croix l.* 6. *p.* 1. *num.* 101. *Lugo D.* 8. *n.* 155. *Anacl. p.* 534. *n.* 58. *Holz. t.* 2. *p.* 7. *n.* 29. *Elbel t.* 3. *p.* 15. *n.* 50 *et Salm. c.* 7. *de Sacr. n.* 100 *et Busemb. ut supra num.* 7. *cum Suar. Vasq. Laym. et Coninch.* id negant, quia hæc non est administratio Sacramenti, nec videtur materia tam gravis, ut peccatum mortale inducat. Dicit enim *Suarez in* 3. *parte D.* 16. *Sect.* 3. *v. Atque hinc:* « Cùm aliæ » actiones, præter Sacramenta, non sint ad sanctificationem per » gratiam proximè ordinatæ, neque in eis se exhibeat Sacerdos » ut Minister Dei sanctificans animam, non est tam gravis causa, » et ratio exigendi internam animæ sanctitatem ad eas exercen» das. Ergo illas in peccato efficere ex parte materiæ, non vi» detur esse grave sacrilegium. »

36. — Quæritur 4. An peccet graviter Confessarius excipiens Confessionem in mortali, cum proposito eliciendi contritionem antequam absolvat? *Prima* sententia probabilis, quam tenent *Gonet D.* 7. *c.* 6. *n.* 108 *et Contin. Tournely t.* 4. *pag.* 33. *v. Coll.* 2. *Escob. l.* 8. *num.* 134. *cum Suar. et Franc. de Lugo*, affirmat, quia talis actio est Sacramentalis, et pertinet ad Ministrum consecratum, cùm Sacerdos non minùs consecretur ad audiendam Confessionem, quàm ad absolvendum. *Secunda* sententia communior et probabilior negat, et hanc tenent *Card.*

de Lugo de Sacr. D. 8. *n.* 158. *Sporer t.* 3. *pag.* 26. *n.* 173. *Elbel. t.* 3. *pag.* 15. *n.* 50. *Diana p.* 1. *tr.* 7. *R.* 47. *Salm. de Sacr. c.* 7. *n.* 107. *cum Henriq. et Croix l.* 6. *p.* 1 *n.* 102. *cum March. Rodr. Moya, Gob. Dic. Avers. Bernal. et Bosco.* Ratio qua utitur *Lugo*, est quia Sacerdos audiendo Confessionem tantùm passivè se habet : sed hanc rationem meritò non admittit *Croix*, quia Confessarius excipiendo Confessionem, revera non se habet tantùm passivè, sed etiam agit formando judicium de peccatis. Ratio aptior aliorum est, quia Confessarius audiendo non conficit Sacramentum; illud enim non conficitur nisi quando absolutio impertitur. Id autem quod ibi addit *Croix cum Marc. et Gob.*, nempe Ministrum non peccare mortaliter, si in mortali formam inchoet Sacramenti, modò conteratur antequam illam perficiat; mihi non placet, nam licèt gratia non conferatur, nisi forma expleta, tamen valor Sacramenti et collatio gratiæ non tam pendet ab ultimis verbis formæ, quàm à primis; unde Sacerdotem, qui eam incipit in mortali, meritò dicit *Aversa ap Croix* graviter peccare, quia jam irrogat injuriam Sacramento conferendo illud in mortali.

Quær. 5. An Confessarius plures successivè absolvens in mortali plura peccata committat? Vide dicta *lib.* 5. *n.* 50. *Qu.* 6. ubi veriorem esse diximus sententiam affirmativam, quia singulæ absolutiones sunt singula Sacramenta.

37. — II. Quod autem pertinet ad alias functiones sacras quæ non sunt confectiones, neque administrationes Sacramentorum, quæstio est, an Minister, qui ex officio illas exercet in mortali, peccet mortaliter? *Prima* sententia, pro qua certè videtur esse *D. Thomas in* 4. *D.* 24. *q.* 1. *ar.* 3. *qu.* 5. *ad* 4. (quid quid aliqui dicant), et quam sequuntur alii apud *Juenin. Instit. Theol. tom.* 7. *p.* 86. *q.* 4. dicit omnes exercentes ex officio functiones Ordinis suscepti ab Episcopo usque ad Ostiarios, in mortali culpam gravem committere. Hæc verba *D. Th.* : « Quicumque » autem cum peccato mortali aliquod sacrum Officium pertractat » non est dubium, quin illud indignè faciat; unde patet quòd » peccat mortaliter. » *Secunda* verò sententia communior, et satis probabilis negat, et hanc tenent *Suarez in* 3. *p. D.* 16. *s.* 3. *Holz. t.* 2. *p.* 7. *n.* 31. *Anael. pag.* 534. *nu.* 58. *cum Mastrio Bonac. de Sacr. D.* 1. *qu.* 3. *p.* 2. §. 1. *n.* 8. *cum Soto, Vas Fill. etc. Salm. cod. tit. n.* 101. *cum Vasq. Fill. et Gran.* Rationes 1. quia, ut ait *Suarez* (cujus verba retulimus supra *n.* 35. *in fin.* omnia alia exercitia Ordinum, præter confectionem vel administrationem Sacramentorum, cùm non sint proximè ordinata ad sanctificationem animæ, non videntur exigere sub gravi exercentium sanctitatem. Ratio 2. quia (ut bene aiunt *Salm. n.* 108. ubi non constat de præcepto, non est facilè imponenda obligatio sub mortali; in his autem functionibus, quas diximus non constat de tali præcepto, unde gravitas obligationis desumenda est à materia, et cùm hæc materia non videtur, saltem non constat esse tam gravem, videtur quòd exercere tales func-

tiones in mortali, non excedat culpam venialem; quæ tamen erit eò gravior, quò actiones magis accedunt ad Sacramenti ministerium.

38. — Hinc infertur I. esse probabile, quòd non peccent graviter Diaconi et Subdiaconi, qui in mortali Altari ministrant. Ita *Suar. loc. cit. s* 3. *Lugo D.* 8. *n.* 152. *Sot. in* 4. *D.* 24. *q.* 1. *Laym. l.* 5. *tr.* 1. *c.* 5. *n.* 10. *Vasq. D.* 136. *c.* 4. *Coninch. qu.* 64. *art.* 6. *d.* 1. *Salm. loc. cit. n.* 104. *Holzm. n.* 31. *Anacl. l. c. Sporer t.* 2. *p.* 26. *num.* 174. *Elbel. t.* 3. *p.* 15. *n.* 50. *Croix. l.* 6. *p.* 1. *n.* 98. *cum Dic. Bon. l. c. num.* 7. *cum Val. Fill. Angles* et alii plures, nec dissentit *Antoine de Sacr. c.* 1. *quæst.* 7. (contra *Wigandt Ex.* 4. *tr.* 11. *n.* 37. *Contin. Tourn. t.* 4. *p.* 34. *n.* 6. *Conc. t.* 8. *p.* 32. *num.* 31. *Petrocor. t.* 3. *p.* 79 *et alii ex D. Th. l. c. ut supra*) Et hoc etiamsi frequenter ipsi ministrent, ut dicunt *Coninc. l. c. Croix num.* 98. *Bonac. et Salm. cum Vasq.* contra *Fill. Suar. et Laym.* qui frequentiam damnant de mortali, cùm illa videatur esse virtualis contemptus; sed veriùs (ut diximus *lib.* 4. *num.* 161. *v. Quarta.*) juxta doctrinam *D. Thom.* frequentia per se nequaquam constituit contemptum.

Objiciunt 1. Illud Apostoli *ad Tim.* 3. ubi dicitur, quòd Diaconi debent esse, *habentes mysterium fidei in conscientia pura.* Ergo (ut dicunt) qui ministrant cum peccato, agunt contra Apostoli præceptum. Sed respondetur, quòd Diaconi tempore Apostoli (ut ferunt *Tourn. in Præl. Theol. tr.* 10. *p.* 237. et ipse *Auctor Petrocor. t.* 4. *p.* 215.) ex officio Eucharistiam, atque Baptismum fidelibus ministrabant; id enim testatur *S. Justinus ap. Petroc.* dicens: « Qui apud nos vocantur Diaconi, distri-» buunt unicuique panem, etc., porro alimentum hoc vocatur » Eucharistia. » *Et Tertull. ap. Tourn.* ait: « Dandi Baptismi » jus habet Episcopus, deinde Presbyteri et Diaconi, non ta-» men sine Episcopi auctoritate. » Ergo meritò ob reverentiam Baptismi et Eucharistiæ quorum administratio Diaconis committebatur, puram conscientiam in eis Apostolus requirebat.

Objiciunt 2. textum in *c. Quæsitum. De cohab. Cler. etc.* ubi dicitur Clericus concubinarius occultus esse sub mortali quoad seipsum suspensus ab officio; et præcipuè alium textum *in c. Quæsitum, ult. de Temp. Ord.* ubi Gregorius IX loquens de Sacerdotibus et aliis Clericis existentibus in peccato mortali occulto, dixit: « Si non pœnituerint, monendi sunt, et sub interminа-» tione divini judicii obtestandi, ut in testimonium suæ damna-» tionis in susceptis etiam Ordinibus non ministrent. » Sed respondetur 1. cum *Lugo num.* 147. *et Croix. n.* 103. quòd Gregorius rectè dixit tales Clericos peccare graviter ministrando in mortali, quia juxta Decretum Anacleti Papæ, et Canonem Apostolorum 9. (cujus verba affert *Suarez D.* 69. *sect.* 3. §. 1 *ad* 2.) Ministri altaris tunc temporis tenebantur communicare in Missa; et in hoc sensu verum est, quòd per quodlibet peccatum mortalè Diaconi et omnes alii altari ministrantes suspensi erant ab exercitio suorum Ordinum. Resp. 2. quòd, si hic textus ri-

gorosè intelligendus esset, etiam Clerici minores, exercendo actus suorum Ordinum, peccarent mortaliter: sed hoc nec etiam Auctores contrarii audent asserere, et ipse *Cont. Tourn. pag.* 35. expressè oppositum censet, dicens in hoc convenire omnes Theologos, tum quia munia Clericorum minorum etiam à laicis exercentur; tum quia eorum functiones valde distant ab actione Sacrificii. Unde, cùm textus nimis videatur probare, intelligendus est Gregorius minimè voluisse jus novum condere, sed tantùm explicasse (ideo dixit *monendi sunt*) naturalem obligationem ministrantium altari, pro subjecta materia abstinendi ab exercitio Ordinum, juxta qualitatem reverentiæ, quam quilibet Ordo pro sua dignitate requirit; aliam enim reverentiam requirit administratio Sacramentorum, et quidem sub gravi, aliam exigunt aliæ functiones, et non tantam, majorem tamen, aut minorem, juxta (ut diximus) proximitatem quam habet functio illa ad Sacramentum.

39. — Infertur II. probabiliter non peccare graviter Episcopum, qui in mortali conficit Chrisma, vel Oleum sanctum, ut tenent *Palaus de Sacram. D. un. p.* 6. *n.* 4. *Vasq. c.* 4. *n.* 48. *Salm. c.* 7. *n.* 101. *Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 96. *Holzm. t.* 2. *p.* 7. *n.* 30. *cum Henr. Bonac. q.* 3. *p.* 2. §. 1. *n.* 8. *cum Suar. Sot. Con. Fill. Sayr. et aliis*, contra *Contin. Tourn. t.* 4 *p.* 34. *n.* 6. *et alios cum Lugo D.* 8. *n.* 156. qui putat id esse mortale, eò quòd Chrisma, vel Oleum, quod necessariò debet esse ab Episcopo benedictum, est materia Sacramenti sine qua non sit Sacramentum. Sed respondetur, quòd, licèt Chrisma, vel Oleum, non sit materia apta, nisi benedicatur ab Episcopo; tamen Episcopus materiam benedicens non peccat mortaliter, quia remote semper concurrit ad productionem gratiæ; aliàs quicumque pararet materiam ad alia Sacramenta in mortali, graviter etiam peccaret; per accidens enim se habet, quòd Chrisma, vel Oleum pro confectione Confirmationis et extremæ Unctionis non sit materia apta, nisi ab Episcopo benedicta.

40. — Infertur III. communissimam et probabiliorem esse sententiam, quòd non peccet mortaliter Episcopus, vel Sacerdos qui in mortali consecrat templum, benedicit vestes sacras, aut corporalia, assistit Matrimonio, benedicit cineres, aquam lustralem, etc. ut contra *Sylvest. Caj. etc. apud Busemb.* tenent *Lugo, Vasq. Laym. Conc.* item *Gonet Man. t.* 6. *p.* 78. *Antoine c.* 1. *q.* 8. *Croix n.* 59 *et Salm. n.* 106 *cum Suar. Bon. et Led.* ac non dissentit *Tourn. t.* 4. *p.* 34.

Quæritur autem, an Concionator in peccato mortali peccet mortaliter? *Prima* sententia affirmat, et hanc tenent *Caj.* 2. 2. *q.* 187. *art.* 1 *et* 3. *d.* 6. *Merbes. p.* 3. *q.* 15. *Juv. q.* 5. *c.* 3. *a.* 2. *Cont. Tourn. t.* 4. *p.* 35 *et alii apud Dian. p.* 3. *tr.* 4. *R.* 197 et pro hac sententia videtur etiam esse *D. Th. in* 4. *D.* 19. *q.* 1 *art.* 2. *ad* 2. ubi dicit concionantem in mortali, etiam occulto graviter peccare, eò quòd (ut ait) « Impedit finem doctrinæ » quia ore se profitetur nosse Deum, factis autem negat. » Al

verò diversa ratione utuntur; dicunt enim eum peccare mortaliter, quia in mortali exercet actum Ordinis. *Secunda* verò sententia communior et probabilior negat, et hanc tenent *Gonet l. c. Suar. in* 3. *p. t.* 3. *D.* 16. *sect.* 3. *in fine, et de Charit. D.* 8. *sect.* 4. *n.* 6. *Lugo de Sacr. D.* 8. *nu.* 152. *Pal. t.* 1. *tr.* 6. *D.* 3. *p.* 7. *n.* 7. *Bon. D.* 1. *q.* 3. *p.* 2. *n.* 8. *cum Vasq. et Sayr. Spor. t.* 3. *p.* 26. *n.* 174. *Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 99. *Salm. de Sac. c.* 8. *n.* 106. *Diana loc. cit. et t.* 7. *tr.* 3. *R.* 14. *cum Villal. Torres, Laym.* et aliis pluribus. Ratio, tum quia nulla patet lex divina, vel ecclesiastica prohibens sub gravi peccatoribus abstinere à prædicatione; tum quia actus prædicandi non tendit immediatè ad sanctificandum hominem, cùm de se non causet gratiam, sicut causant administrationes Sacramentorum. Nec obstat ratio oppositæ sententiæ, nempe quòd peccator prædicans in mortali graviter peccet, quia exercet indignè officium Ordinis. Nam respondetur, aliud esse exercere officium Ordinis, aliud officium annexum Ordini: qui enim exercet officium Ordinis, cùm hoc ordinetur ad Eucharistiam, illud indignè ministrans, Eucharistiæ probabiliter injuriam irrogat; (Dico *probabiliter*, quia oppositum etiam est probabile, ut diximus *n.* 35. *v. Valde*, cùm tale exercitium non sit proximè ordinatum ad productionem gratiæ, prout est administratio Sacramenti). Qui verò exercet officium prædicandi, cùm hoc sit tantùm extrinsecè annexum Ordini, et per se duntaxat ordinatum ad proximum, peccator prædicans non infert injuriam Ordini, sed proximo; unde juxtà injuriam quæ proximo irrogatur, debet culpa mensurari. Hinc fit, quòd occultus peccator prædicans, cùm nullum damnum irroget proximo, imò utilitatem afferat, ideo non est cur de mortali damnetur. Dixi *de Mortali*, nam communiter non excusant eum DD. à veniali, ob aliqualem irreverentiam, quæ fit verbo divino. Hinc usus habet, quòd Prædicator ante concionem petere soleat benedictionem ab Episcopo, dicens: *Munda cor meum, etc.*

41. — Dicunt verò *Suar. Sot. et Dian. ll. cc.* non excusari à mortali Prædicatorem, cui ex officio incumbat concionari, si prædicet existens publicus peccator; quia tunc scandalum præbet impeditque finem doctrinæ. Et huic sententiæ videtur postea se conformasse *D. Th.*; nam, licèt *l. c. ut supra*, asseruerit, quòd tam occultus, quàm notorius peccator mortaliter peccet concionando; tamen ut advertit *P. Concin. t.* 8. *p.* 93. *n.* 25. videtur S. Doctor doctrinam illam voluisse postmodum delinire, et ad solos et publicos peccatores restringere: etenim in 2. *Cor. c.* 6. *lect.* 1. *ex S. Greg.* sic inquit: « Cujus vita despicitur, restat, » ut ejus prædicatio contemnatur, ut publicus et famosus pec- » cator cavere sibi debeat, ne prædicet, aliàs peccat. » Et hoc potiùs intelligendum videtur, si concionator increpet vitium de quo ipse publicè est diffamatus, juxta illud *Rom. c. II. v.* 21. ubi Apostolus dicit: « Qui alios doces, teipsum non doces: qui præ- » dicas non furandum, furaris; qui dicis non mœchandum, mœ- » charis, etc. nomen... Dei per vos blasphematur inter gentes. »

42. — « Resp. 2. Requiritur præterea, ut exhibeat, ac curet, » non tantùm quæ ad substantiam Sacramenti sunt necessaria, » sed etiam quæ ad decorem, sive ex natura rei, sive ex præcepto » Ecclesiæ, spectant. Ratio prioris est, quia alioqui Sacramenta » dehonestat, et tractat indignè. Ratio posterioris est, quia Sa- » cramenta sanctè sunt tractanda; et præcepta Ecclesiæ obligant » in conscientia. »

Unde resolves :

« 1. Peccat ministrans mortaliter, 1. Si utatur materia vel » forma falsa, vel (extra necessitatem), dubia. *Bon. d.* 1. *q.* 2. » *p.* 1. *n.* 32. 2. Si omittat intentionem requisitam. Quòd si verò » dubium oriatur, et non tantùm inanis scrupulus (is enim » rejici debet), an forma fuerit legitima, vel an legitimè et » integrè prolata; tunc, etsi speculativè probabile sit, formam » esse legitimam, in praxi tamen iteranda erit sub conditione, » quia tutius hîc eligendum est. * (*Juxta sensum communem* » *Ecclesiæ, ut videre licet in damnatione Propos. 2. facta ab* » *Innoc. XI. Vide dicenda. n.* 57.)*

« 2. Peccat quoque (graviter, vel leviter pro gravitate ma- » teriæ) 1. Qui verba formæ corruptè, inarticulatè, indevotè » pronuntiat. 2. Qui materiam, vel formam, vel cæremonias, » contra Ecclesiæ morem, quamvis accidentaliter, sine causa » mutat, vel omittit. Quod si fiat ex contemptu, est mortale, si » ex negligentia, sæpe est mortale, quando ea magna est, et in » re gravi. Vide infra *c.* 4. *d.* 5.

« 3. Peccat graviter, qui ministrat Sacramentum publico » peccatori, vel aliter indigno, nisi indignitas sciatur ex Con- » fessione, vel sit occulta indignitas, et ex negatione sequeretur » infamia, ut patet ex praxi Ecclesiæ, et Christi qui Judæ » Eucharistiam dedit. Graviùs peccaret, qui ne daret indigno, » porrigeret ei hostiam non consecratam, etsi sic cum eo con- » venisset; aut qui, non audens indignè celebrare, simularet » Missam, elevans hostiam non consecratam, quia, quantùm » est ex se, dat occasionem idololatriæ. Vide *Bon. d.* 1. *q.* 6. *pr.* » *Suar. Concl. etc. Schol.* »

43. — Super hoc puncto de negandis Sacramentis indigno plura utilia sunt notanda. Dicendum I. Certum esse, quòd Minister graviter peccat ministrando Sacramenta indignis, ex communi cum *S. Th.* 3. *p. q.* 80. *art.* 6. *Salm. c.* 7. *n.* 72. *Conc. t.* 8. *p.* 100. *Suar. Henr. Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 13. ex illo *Matth.* 7. *v.* 6. *Nolite dare Sanctum canibus.* Imò in quibusdam Sacra- mentis Minister, ut se fidelem dispensatorem præstet, non sufficit, si petentem nesciat esse indignum, sed ampliùs tenetur prudentem rationem habere, quòd ille sit dignus; in Sacramento enim pœnitentiæ, cùm in eo omnino requiratur ad valorem pœnitentis dispositio, Minister, prout Judex ad hoc constitutus, debet de ea se certum reddere. In Sacramento Baptismi debet etiam inquirere consensum, dispositionem baptizandi. In Sacra-

mento quoque Ordinis Episcopus debet certam habere scientiam de dignitate Ordinandi, cùm ad Ordinem, prout directum ad publicum bonum, nemo habeat jus nisi qui vocatur à Deo tanquam Aaron. (Vide super hoc dicenda *n.* 50.) In Matrimonio autem Sacerdos assistens debet inquirere in impedimenta, cùm ad hoc constituatur ab Ecclesia. In aliis verò Sacramentis, quidquid dicat *Antoine*, ea non sunt deneganda eis qui catholicè vivunt, nisi constet de indignitate petentis. Ita *Suar. p.* 3. *D.* 18. *sect.* 2. *Lugo. D.* 8. *n.* 195. *Esc. l.* 8. *n.* 240. *Pal. tr.* 18. *D. un. p.* 14. *n.* 6. *cum Soto, Bon. D.* 1. *q.* 6. *p.* 4. *in fin. Elbel t.* 3. *p.* 11. *n.* 36. *Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 137. *cum Henr. et Dic.* Ratio, quia ad hæc alia Sacramenta omnes fideles jus habent, et Ministri non sunt Judices, sed Dispensatores; unde in eis non habent jus inquirendi, sed tantùm debitum dispensandi omnibus qui petunt, modò isti non sint positivè indigni, juxta præceptum prædictum: *Nolite dare sanctum canibus:* Ergo tantùm indignis prohibentur ministrari Sacramenta. Ultraquam quod *quisque naturaliter præsumitur bonus*, ut dicitur in *c. Dudum de præsum.* nisi malus certò probetur.

44. — Dicendum II. Sacramentum negandum esse indigno, etiam publicè petenti, ut omnes communiter cum *S. Th. l. c. Suar. et Croix n.* 138. docent, semper ac peccator est publicus, cùm crimen sit notorium, vel jure, quando scilicet quis de eo juridicè convictus est: vel facto, cùm scilicet commissum est in loco publico: vel fama, nempe cùm ex sufficientibus indiciis crimen pervenit ad multos. Et hoc, etiamsi aliquibus ex præsentibus crimen sit occultum: *Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 139. Excipitur tamen peccator in articulo mortis constitutus, ut *Suar. Tamb. Croix n.* 143. cum communi. Secus tamen, si sit occultus, et publicè petat, ut dicemus infra *v. Dicendum III. n.* 59. Dixi, *si publicè petat;* nam, si indignus occultè petat, etiamsi ejus crimen sit occultum, Sacramentum est denegandum, ut *Salm. c.* 7. *n.* 47 *et alii omnes.* Et idem dicendum, si crimen adstantibus jam notum sit. *Suar. Dic. Arriag. Croix n.* 138.

45. —Sed hîc plura occurrunt dubia. Dubium 1. An sit negandum Sacramentum peccatori, cujus peccatum non sit simpliciter publicum, sed notum sit plerisque ex præsentibus, non autem omnibus? Adsunt tres sententiæ. *Prima* cum *Conink* affirmat, quia respectivè ad hoc peccatum videtur esse publicum. *Secunda* cum *Suar. et Bon.* probabiliùs negat, quia petens adhuc possidet famam respectivè ad omnes, qui ejus crimen ignorant. *Tertia* cum *Diana, et Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 139. dicit negandum, si ex præsentibus tantùm unus, vel alter vir probus ignoret, qui putatur non evulgaturus; et hæc est satis probabilis, juxta dicta *de consc. t.* 1. *n.* 37.

46. — Dubium 2. An negandum Sacramentum peccatori in eo loco, ubi ejus crimen non est publicum, si publicum sit in alio loco? *Prima* sententia affirmat, quam tenent *Suarez p.* 3. *Dist.* 27. *sess.* 5. *concl.* 3. *ac Caj. Bon. Pal. Tamb. etc.* cum *Croix*

l. 6. *p.* 1. *n.* 140. Ratio, quia ille jam amisit jus ad famam, cùm in uno loco sit infamatus, juxta dicta *de Consc. Tom.* 1. *lib.* 1. *n.* 16. Excipiunt tamen *DD. cit.* apud *Croix d. lib.* si peccator prudenter præsumatur emendatus. *Secunda* verò sententia, quam amplector, negat; et hanc tenent *Cab. Tom.* 2. *l.* 3. *c.* 7. *n.* 3. *ac Sot. Vasp. etc. Croix l c.* Ratio, quia ex una parte, ministrando illi Sacramentum non adest scandalum aliorum, juxta quæ dicemus *n.* 48. Ex alia, negando Sacramentum, eadem quidem inconvenientia et damna nascerentur, propter quæ vitanda illicitum est Ministro negare Sacramentum peccatori occulto, ut dicemus *eod. n.* 48. Secus verò dicendum, si notitia illius criminis facilè est ibi perventura.

47. — Dub. 3. Quid requiratur ut publico peccatori Eucharistia possit ministrari? *Laym. Nav.* etc. requirunt, præter Confessionem, aliquod tempus bonæ conversationis ad tollendum scandalum, *Possev. et Jo. Sanch.* dicunt sufficere confessionem coram pluribus (modò, addit *Bern.* pœnitentia brevi sit publicè manifestanda). Et rectè *Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 141. adhæret huic sententiæ, quando peccator non habet proximam peccandi occasionem : quia, qui publicè confessus est, publicè censetur emendatus : secus, si adesset occasio, et ille eam non deseruerit. Qui autem occultè petit, sufficit eum occultè egisse pœnitentiam, *Croix ib. in fine* cum *Suar. et Tamb.* Sed hìc maximè advertendum id quod habetur in Rituali Rom. *de Euch.* ubi : « Arcendi autem » sunt (à Communione) publicè indigni : quales sunt excommu- » nicati, interdicti, manifestique infames : ut meretrices, concu- » binarii, fœneratores, magi, sortilegi, blasphemi, et alii ejus » generis peccatores : nisi de eorum pœnitentia et emendatione » constet, et publico scandalo priùs satisfecerint. Occultos verò » peccatores, si occultè petant, et non eos emendatos agnoverit, » repellat; non autem si publicè petant, et sine scandalo ipsos » præterire nequeat.

48. — Dub. 4. Quid agendum in dubio de crimine, vel de pœnitentia? Distinguendum; si crimen est certum, et pœnitentia dubia, Sacramentum certè est denegandum, donec constet de pœnitentia, quia manet infamia. Et hoc dicendum docent *Suar. Arr. Spor. etc.* cum *Croix l.* 4. *p.* 1. *n.* 142. etiamsi habeatur publica suspicio de crimine, modò suspicio sit tam vehemens, ut æquivaleat morali certitudini; secus, si talis sit, ut probabili ratione deponi possit, ut dicunt *AA. citati.* Si autem dubitatur de crimine, non potest Sacramentum negari, *Croix ib.* Intellige tamen juxta dicta supra *n.* 43. sub initio.

49. — Dub. 5. An Minister possit dare Sacramentum indigno ob metum mortis? *Prima* sententia affirmat, modò Sacramentum non petatur in odium fidei, vel in contemptum Religionis; et hanc tenent *Bon. de Sacr. D.* 1. *q.* 6. *p. n.* 14. *Sporer t.* 3. *p.* 28. *n.* 188. *et Croix l.* 6. *p.* 1. *num.* 138. cum *Escob. Gobat. Dic. et aliis;* ab his laudatur etiam *Suar.* 3. *p. D.* 67. *sect.* 2. *in fine*, sed ibi præfatus Auctor nimis ambiguè loquitur et se remittit ad

sectiones seq. in quibus nullum verbum adjicit de hac sententia. Ratio hujus sententiæ est, quia (ut dicunt) si infamia peccatoris publicè petentis Sacramentum talem ministrationem excuset, et irreverentiam Sacramenti reparet (ut mox dicemus), cur mors, vel infamia subeunda à Ministro eum non excusare debet? Hæc sententia olim mihi probabilis visa fuit; sed meliùs re perpensa oppositum nunc teneo cum *secunda* sententia, quam tuentur *P. Conc. t.* 8. *p.* 100. *num.* 11 *et Ledesma, ac alii apud Croix l. c.* differt enim ratio non negandi Sacramentum peccatori occulto, et ratio vitandi proprium damnum. Nequit equidem Sacerdos publicè denegare Communionem peccatori occulto, sed cur? quia, ut rectè dicit ipse *Croix n.* 144. *et alii*, prout *Cont. Tourn. tom.* 4. *p.* 192 *et Antoine de Sacr. c.* 2. *q.* 12. Christus eo casu videtur cedere juri suo, et permittere suæ reverentiæ negationem, non præcipuè ut fama ipsi servetur, ut dicit *D. Th.* 3. *p. q.* 80. *art.* 6 *ad* 2. *et Lugo D.* 9. *n.* 173. sed potissimùm (ut probant præfati AA.) propter gravia incommoda, quæ inde sequerentur, nempe scandala aliorum, quibus si Sacerdos posset ob crimen occultum publicè Communionem negare, fortè etiam boni deterrerentur à susceptione Communionis, timentes ne propter odium, vel imprudentiam à Sacerdote ejicerentur, etc. Hæc autem inconvenientia et scandala non certè interveniunt in Ministro, qui metu cogeretur ad ministrandum Sacramentum indigno : imò ædificationi esset populo, si ad reverentiam Sacramento servandam, periculo mortis se exponeret.

30. — Dicendum III. Peccatori occulto publicè petenti non negandum Sacramentum; ita omnes cum *S. Thom.* 3. *q.* 80. *art.* 6. *ex c. Placuit, Causa* 6. *Q.* 2. *etc. Si Sacerdos. De Offic. Jud. ord.* ubi Eugenius Papa id confirmat exemplo Christi, qui Judæ Communionem porrexit. Ratio, quia tunc censetur Christus cedere juri suo, ne peccator famam deperdat, cui adhuc jus retinet; et hoc ad evitanda gravissima incommoda, quæ alias evenirent, ut mox supra diximus. E contrario nullo modo ministrandum Sacramentum peccatori occultè petenti, ut *S. Th.* 3. *p. q.* 81. *art.* 6. *ad* 4. *Salm. c.* 7. *n.* 72. Excepto casu, quo crimen cognitum fuisset ex Confessione; tunc enim nec etiam licet Ministro peccatorem monere, ut omnino dicendum cum *Croix l. c. n.* 145. *et Gob.*

31. — Sed hîc quæritur 1. An Confessarius possit Sacramentum negare ob crimen auditum in Confessione, sub prætextu aliarum causarum? Affirmant *Vasq. Suar. Pal. et Dic.* apud *Croix d. n.* 145. Sed veriùs negandum cum *Sanch. de Matr. l.* 3. *d.* 36. *et Laym. Val. Dian. Escob. et aliis* cum *Croix ib.* Quia tunc peccator jam satis adverteret ex Confessione negari Sacramentum, et ideo sigillum læderetur, et Confessio fieret odiosa, ut idem *Palaus* postea concedit. Ultraquam quòd ex Decreto Innocentii XI hodie certum est nullo modo posse Confessarium uti notitia Confessionis in gravamen pœnitentis : Vide dicenda *de Pœnit. n.* 658. Rectèque addit *Croix* cum *Ar-*

riaga, quòd, si Confessarius extra Confessionem aliunde notitiam habuerit, nisi notitia sit moraliter certa, non potest Sacramentum negare.

52. — Quæres 2. Utrùm denegandum Sacramentum Ordinis peccatori occulto publicè petenti? Si petens sit indignus ex irregularitate, aut simili, eum omnino esse rejiciendum nemo dubitat: si verò sit indignus tantùm, quia est in peccato mortali, dubitat *Croix lib.* 6. *p.* 1. *n.* 146. cum *Henr.* Adduntque *Lugo et alii,* non posse rejici, si jus ipse prætendat ratione Beneficii, seu Dignitatis obtentæ. Sed omnino veriùs puto dicendum cum *Vica de Sacr. Q.* 1. *Art.* 4. *n.* 5. quòd indignus etiam occultus ab Ordinibus omnino est arcendus : et idem clarè docet etiam *S. Th. Sup. l. q.* 36. *art.* 4 *ad* 3. ubi dicit, non sufficere, quòd Prælatus nesciat Ordinandum esse in peccato : « Sed etiam exigitur amplius, ut secundùm mensuram Ordinis diligentior cura apponatur, ut habeatur certitudo de qualitate promovendorum. » Et in respons. *ad* 1. illud memorabile asserit : « Melius esset habere paucos Ministros bonos, quàm multos malos. » Ratio certa est, quia qui se ingerit in munera publica, ad quæ non est idoneus, repelli debet etiam cum infamia, ob bonum publicum privato præferendum. Et quòd Clericus indignus, quamvis ob crimen occultum, possit et debeat repelli, patet ex Trid. ubi in *Sess.* 14. *c.* 1. *de Ref.* dicitur, quòd Episcopus potest prohibere Clerico, ne ascendat ad ulteriores Ordines ; et Clericus tenetur ei obedire, etiamsi ascensus à suo Prælato « ex quacunque causa etiam ob occultum crimen quomodolibet etiam extrajudicialiter fuerit interdictus. » Et additur, quòd « nulla contra ipsius Prælati voluntatem concessa licentia de se promoveri faciendo, ei suffragetur. » Ac maximè notandum, quòd Episcopus non tenetur eo casu manifestare causam cur repellat eum ab Ordinatione juxta Declarationes S. C. Concilii editas die 21. Martii ann. 1634 et die 21 April. 1668, quas per extensum affert Sum. Pont. Bened. XIV. in *Lib. de Syn. l.* 7. *c.* 71. *n.* 4. Quòd autem Episcopus non solùm possit, sed etiam debeat repellere indignos, quamvis occultos, patens suadet ratio ex eod. Trid. *Sess.* 23. *de Ref. c.* 5 *et* 7. ubi signanter præcipitur, ut Episcopus ordinans *mores diligenter investiget, et examinet.* Ad quid igitur debet Prælatus mores Clericorum investigare et examinare, nisi ut repellat quos noverit indignos, ex illo *Ap.* 1. *ad Timot. v.* 22. *c.* 5. « Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis. » Ubi inquit *S. Leo Epist.* 1 *ad Afr.* « Quid est cito manus imponere, nisi ante experientiam disciplinæ? » Tantò magis, quia in Ordinibus suscipiendis multi possent esse defectus, ex quibus sine infamia petentes rejici possunt, nempe ætatis, tituli, subjectionis, etc. ut bene notat *Croix d. n.* 146.

53. — Quæres hìc 3. An possit absolvi Ordinandus, qui habitum contraxit lasciviæ, et statim post pœnitentiam, sine experientia continentiæ, velit Subdiaconatum suscipere? De hac quæstione plenam instituimus Dissertationem, quam reperies in fine hujus Dubii ex *n.* 63.

34. — Quæritur 4. An Parochus possit assistere Matrimonio eorum, qui sunt publici peccatores? Certum est teneri Parochum arcere à Matrimonio eos qui nesciunt doctrinam christianam; uti constat ex Rituali Rom. de Matrim. sub initio, ubi præscribitur : « Parochus cognoscat, utrùm uterque (*sponsus*) sciat » rudimenta fidei, cùm ea deinde filios docere suos debeat. » Item S. C. habita coram Innoc. XII an. 1697. ut refert Sum. Pont. Bened. XIV. *de Syn. l.* 7. *c.* 29. decrevit Parochos non debere procedere ad proclamationes, nisi repererint contrahentes sufficienter instructos in rudimentis fidei; et hoc Decretum confirmatum fuit à Clemente XI. ut in suo Bullario *p.* 326. ac à nostro Papa Benedicto in Littera Encycl. vide in suo Bullario. *n.* 32. Utrùm autem, præter hanc ignorantiam, possit Parochus publicis peccatoribus negare suam assistentiam ad Matrimonium? Si contrahentes publicè peterent, et essent indigni ratione peccati vel censuræ occultæ, rectè dicunt *Lugo Dist.* 8. *sect.* 14 *et Croix n.* 147. cum Arriaga, et communi parochum teneri assistere, juxta dicta *n.* 47. Dubium est, an assistere possit, et teneatur si contrahentes sint publicè indigni? Affirmant *Laym. l.* 5. *tr.* 20. *p.* 2. *c.* 4. *n.* 8. *Croix l. c. et Lugo ex n.* 205. *cum Præpos.* Modò tamen Parochus priùs conatus fuerit disponere sponsos ad dignè contrahendum. Ratio, ut dicunt, quia Parochus non est Minister Matrimonii, sed tantùm testis, unde ex una parte, cùm sit publicus Minister, non potest suam negare assistentiam; et ex altera licitè potest assistere, cùm sua cooperatio sit merè materialis. Negant verò alii A. A. qui sentiunt Parochum esse verum Ministrum Matrimonii; sed hæc ratio non subsistit; nam, ut probabimus infra de Matrim. ex *n.* 897. Ministri Matrimonii sunt ipsi contrahentes, et Parochus non est nisi merus testis. Hoc tamen non obstante, minimè acquiescimus primæ sententiæ, et dicimus Parochum non teneri, nec posse assistere tali Matrimonio. Favetque nobis auctoritas Sum. Pont. Bened. XIV. *in Libr. de Syn. l.* 7. *c.* 29. ubi sic docet : « (Quamvis juxta communiorem magisque receptam sententiam non sit (Parochus) Matrimonii Minister, tamen in multis comparatur Ministro, nec licitè sua præsentia firmare potest contractum, quem scit à contrahentibus sacrilegè iniri.) » Ratio nostræ sententiæ est, tum quia de jure naturali nemo potest cooperari peccato proximi, etiamsi alter peccatum jam internè consummaverit, prout diximus de *Charitate lib.* 2. *num.* 47. Ita nec Parochus in nostro casu; tum quia Parochus tenetur ex justitia, ex contractu inito cum Communitate à qua stipendium accipit, incumbere saluti spirituali suarum ovium, eas avertendo à peccatis. Nec valet dicere, quòd contrahentes habent jus, ut Parochus eorum Matrimonio assistat. Nam respondetur 1. quòd nemo potest habere jus ad actionem in qua committitur peccatum. Respondetur 2. quòd sponsi in tantùm habent jus ad assistentiam Parochi, in quantum hic tenetur ex officio incumbere eorum bono spirituali; unde, cùm in hoc Parochi assistentia non conferret ad bonum, sed

ad ipsorum ruinam : idcirco neque sponsi jus habent, neque Parochus tenetur assistere; imò debet suam assistentiam negare cùm præcipua ejus obligatio sit impedire peccata ovium suarum. Et quod dicimus de Parocho, dicendum est etiam de testibus, qui tamen satis excusarentur à peccato, si assisterent coacti metu gravi, cùm ipsi non teneantur, nisi ex charitate, impedire peccatum. Parochus autem etiam excusari potest ad vitandam mortem, vel alia graviora mala Communitatis, vel ipsorum contrahentium, puta ne ipsi perseverent in peccato. Præterea satis excusantur à culpa Parochi, ut ait *Laym. d. n.* 8. qui assistunt Matrimoniis Hæreticorum in locis ubi est consuetudo, et mixti sunt Hæretici cum Catholicis, juxta mox dicenda in *q. seq.*

Certum est tamen quòd Parochi in Matrimoniis contrahendis tenentur ex officio inquirere, an subsit aliquod impedimentum, et si probabiliter illud subesse judicent, tenentur suam assistentiam denegare, et nuptias vetare, donec saltem per Ordinarium decernatur quid sit agendum. Ita *Sanch. de Matr. l.* 3. *D.* 14. *n.* 8. *Croix. l.* 6. 1. *n.* 147 *et Lugo D.* 8. *n.* 205. cum *Led. Vega*, et aliis comm. Item ait *Lugo l. c. cum Conin.* (contra alios) quòd si Ordinarius habet scientiam impedimenti occulti, etiamsi non posset illud probare, tenetur Matrimonium prohibere.

33. — Quæritur 5. An si unus sponsorum sit publicè indignus, possit alter Matrimonium cum ipso inire, et consequenter Sacramentum ei ministrare? Hìc advertendum, quòd ex duplici capite potest talis indignitas provenire, vel ab excommunicatione, vel ab aliquo mortali peccato sponsi. Si sponsus sit indignus, quia est excommunicatus, vel erit vitandus, et tunc certè illicitum est cum eo contrahere, quia non licet cum ipso communicare in re sacra, quale est Sacramentum : vel erit tantùm toleratus : et tunc probabiliùs est licere, ut docent *Sanch. de Matr. l.* 7. *D.* 9. *n.* 8. *et Lugo D.* 8. *n.* 225. et alii plures quos videre poteris infra de *Cens. l.* 7. *num.* 139. quia Concilium Constantiense indistinctè concessit fidelibus posse communicare cum excommunicatis toleratis.

Si autem sponsus sit indignus ob aliquod peccatum, hìc magna occurrit difficultas, quia non licet Ministro conferre Sacramentum indigno. Sed *Busemb.* (vide *Tom. I. l.* 2. *n.* 60.) *Lugo n.* 23 *et Croix l.* 6. *p.* 1. *num.* 147. *cum Sanch. Perez, Aragon. Diast.* et communiori dicunt licere cum eo contrahere, si alter sponsus sine gravi incommodo non possit à Matrimonio recedere. Ratio (ut inquiunt) est, quia contrahentes, quamvis indirectè conficiant Sacramentum, tamen directè contractum ineunt, qui de se non est res sacra ; unde in hoc Sacramento sponsi videntur magis habere conditionem privatorum contrahentium, qui tantùm respiciunt ad propriam utilitatem, quàm publicorum Ministrorum, qui attendere debent ut suscipientes Sacramenta ob eorum indignitatem repellantur. Hanc rationem non quidem reprobo, sed fateor eam non omnino me convincere.

36. — Utrùm, justa accedente causa, licitum sit Matrimonium

contrahere cum Hæreticis? Generaliter loquendo id vetitum est ab Ecclesia, ut patet ex Conc. Chalcedonensi apud *Cabass. de Conc. p.* 221. ubi in Can. 14. dicitur: « Sed neque Hæretico, vel » Pagano vel Judæo Matrimonio conjungere, nisi utique persona, » quæ Orthodoxæ conjungitur, se ad Orthodoxam fidem conver- » tendam spondeat. » Verumtamen est valde probabile id quod dicunt *Busemb. d. n.* 19. *et Lugo D.* 8. *n.* 225. *Wig. tr.* 16. *ex* 6. *n.* 77. *Croix d. n.* 147 *et l.* 2. *n.* 95. *ac Sanch. de Matr. l.* 7. *d.* 72. *n.* 6. *cum Nav. et Azor.*, nempe quòd in locis, ubi Hæretici vivunt mixti cum Catholicis, ut in Germania, Polonia, etc. ex consuetudine recepta et tolerata licitum est Matrimonia inire cum Hæreticis, modò 1. Catholico contrahenti permittatur liberè permanere in fide. 2. Absit periculum perversionis. 3. Detur libertas educandi prolem catholicè. 4. Si facilè non sit invenire parem inter Catholicos. Quorum si unum desit non licebit, ut rectè ait *Croix d. n.* 95. Cæterùm id bene permittitur, servatis his conditionibus; quia hujusmodi conjugia fiunt instar aliorum contractuum civilium ad firmandas leges amicitiæ, et ad tuendam communem pacem Reipubl. Hinc refert *Lugo l. c.* pluries fuisse dispensatum ob justas causas Matrimonia inire cum Hæreticis, ut patere ait ex Conc. Laodicensi ac Agathensi, et signanter testantur, Clementem VIII, anno 1604, concessisse dispensationem Duci Barensi, ut duceret Catharinam suam consanguineam sororem Henrici IV, Regis Galliarum, cùm adhuc esset hæretica. Et hîc sedulò notandum id quod advertit Sum. P. Benedictus XIV. *de Syn. l.* 7. *c.* 6. *ex Veracruæ*, quòd de Pontificis potestate, postquam hic dispensat, dubitare, instar sacrilegii est; esset enim Christo quasi exprobrare quòd non satis Ecclesiæ suæ providisset.

Docet autem *Lugo n.* 31. quòd ad tale Matrimonium opus est dispensatione, saltem in locis ubi est consuetudo in hujusmodi dubiis recurrendi ad Papam; quia Ecclesia meritò potuit reservare judicium, an sufficiat causa, vel an præponderet periculum mali. Probabiliter tamen dicit *n.* 17. cum aliis *apud Croix l.* 2. *n.* 97. (contra *Sanch. et Pont.*) non esse opus dispensatione, quando pars hæretica seriò promittat conversionem, ut vidimus supra jam excipi in Conc. Chalcedon. Imò putat *Hurtad. apud Croix* sufficere spem conversionis ortam ex ipsius indole, vel aliunde. Quando autem licitum est Catholico contrahere cum Hæretico, tantò magis licebit Parocho assistere ad tale conjugium.

37. — Hîc pro complemento hujus materiæ remanent aliæ quæstiones discutiendæ. Quæritur 6. An in conferendis Sacramentis liceat uti opinione probabili? Certum est, ut vidimus *T.* 1. *de Consc. l.* 1. *n.* 29. genericè loquendo, id illicitum esse ex Prop. 1. damnata ab Innoc. XI. Excipitur tamen 1. si adsit necessitas ex parte proximi, ut est commune apud DD. juxta dicenda *n.* 480. loquendo de absolutione impertienda moribundo, et idem dicitur de Baptismo *n.* 103. *vers.* III. Excipitur 2. si

habeatur probabilis opinio de jurisdictione Confessarii, vel de validitate Matrimonii, juxta dicta *l.* 1. *n.* 3. et dicenda infra de Matrim. *n.* 1113. Et hoc dicunt *Sanch. Carden. Sporer, Dic. Gob.* et alii apud *Mazz. t.* 3. *p.* 33. *v. Fit, et Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 117. esse in praxi tutum et moraliter certum. Excipitur 3. quando administratio Sacramenti fieret obnoxia nimis scrupulis, aut difficultatibus, ut diximus *l.* 1. *n.* 30. *cum Carden. Croix ex D. Th.*, et dicit *Mazz.* cum *Illsung.* et pluribus aliis: aliter non posset baptizari infans, quem parentes assererent non esse baptizatum, cùm tale testimonium non sit nisi tantùm probabile: item neque absolvi possent, qui putantur dispositi, de quorum dispositione non alia, quàm prudens probabilitas haberi potest, unde rectè notat *Mazzot. cum Carden.* quòd si talis dispositio non sufficeret, vix ullus unquam absolvi posset extra mortis articulum, quia vix unquam haberi potest certitudo de dispositione pœnitentis. An autem liceat suscipere Sacramenta cum sola opinione probabili? Vide dicta *l.* 1. *n.* 32.

38. — Quæritur 7. An et quando Minister teneatur administrare Sacramenta? Commune est, ut dicunt *Holzm. t.* 2. *p.* 64. *n.* 286. *Salm. de Euch. c.* 9. *n.* 28 *et Croix. l.* 6. *p.* 1. *n.* 133. *cum Suar. Lugo. Dic, et Aversa,* contra *Sylv. etc.* quòd Pastores tenentur ex justitia, ratione stipendii quod exigunt, Sacramenta ministrare suis subditis rationabiliter petentibus, etiam extra gravem necessitatem. Pastores autem dicuntur Superiores, respectu Religiosorum: et respectu sæcularium, Episcopi et Parochi, vel qui curam subsidiariam cum obligatione habent: ita *Croix ibid. cum Gob.* Et proinde peccat Pastor, qui morosum, vel difficilem subditis se reddit, ut *Gob.* cum *Croix n.* 134. *Salm. n.* 30. *Conc. t.* 8. *p.* 98. *num.* 3. Ideoque rectè monuit S. Carolus Borromæus *Act. p.* 4. « Quacumque verò diei vel noctis hora ad » Sacramenta infirmis ministranda Parochus vocabitur, nullam » moram interponet: imò populum præmonebit, ut cùm opus » est parochiali administratione, liberè se accersat, nulla habita, neque temporis, neque loci distantis etc. ratione. » Excusabitur tamen à mortali, si semel, vel iterum extra necessitatem Sacramenta denegat: quia non videtur tam strictè se obligasse; *Croix* cum *Suar. et Arriag. ibid.* item *Suar. ap. Bus. infra n.* 623. cum *Aversa ib.* qui excipit, si subditus peteret ex urgenti occasione, v. gr. festi solemnis, etc.

Ministri autem, qui non sunt Pastores, in extrema necessitate tenentur ex caritate, etiam cum periculo vitæ, proximo Sacramenta ministrare, ut *Conc. p.* 99. *n.* 7. *et Croix l.* 2. *a. n.* 174. et alii omnes. An verò teneantur in gravi necessitate proximi? Vide dicta *Tom. l. de Charitate l.* 2. *n.* 27. *v. Hinc.* An parochus tempore pestis teneatur ministrare Eucharistiam? Vide *in hoc l.* 6. *n.* 233. Quoties teneatur eam ministrare? Vide *n.* 253. *et* 254. Quoties ministrare Pœnitentiam? Vide *n.* 623.

39. — Quæstio 8. An liceat unquam simulare administrationem Sacramenti? Communiter DD. distinguunt simulationem in

formalem et materialem : *formalis* est, qua directè intenditur alterius deceptio ; *materialis* est, qua alterius deceptio tantùm permittitur. Damnata autem est ab Innoc. XI. Propos. 29, quæ dicebat. « Urgens metus gravis est causa Sacramenti administra- » tionem simulandi » Et meritò quidem, cùm talis simulatio Sacramento gravem injuriam irroget, t Deo illudat. Sed quæritur, an in hac Propos. fuerit damnata sola simulatio formalis, an verò etiam materialis? Alii ut *Viva in dict. Prop. n.* 2 *et Conc. tom.* 8. *p.* 101. *n.* 12. dicunt fuisse ibi indefinitè damnatam simulationem tam formalem quàm materialem, tum quia propositio indefinita æquivalet universali ; tum quia (ut aiunt) nemo unquam Catholicorum dixit esse licitam simulationem formalem, sed *Sancius et alii*, quorum opinio damnata fuit (ut fert *Viva*) tantùm propugnarunt licitam esse materialem. Alii tamen, ut *Cardenas* in dict. Prop. 29. et *Vidal* in eadem Prop. dicunt damnatam fuisse simulationem formalem, et etiam materialem in re vitiosa ; non verò materialem in re indifferenti. Quæstio hæc inanis mihi videtur, quia tandem omnes in idem coïncidunt ; nam, sive loquamur de simulatione formali, sive materiali in re vitiosa, aut indifferenti, omnes conveniunt, nunquam esse licitum 1. Proferre sine intentione verba consecrationis supra panem, aut absolutionis supra indispositum. 2. Hostiam non consecratam pro consecrata præbere. 3. Celebrare Missam non proferendo verba consecrationis. Ita *Palaus tr.* 2. *D.* 1. *p.* 13. *Croix l.* 6. *p.* 1. *ex n.* 154. *Card. Milante Viva, et Vidal in d. Prop.* 29.

Præterea, quamvis præfata Propositio non loquatur de quocumque metu ; tamen commune etiam est apud DD. non licere administrationem Sacramenti simulare, etiam ob metum mortis. *Concina l. c. Croix n.* 155. *Carden. n.* 37. *Viva n.* 15. *et Milante l. c.*

E converso omnes dicunt licitum esse Confessario, super indispositum aliquid orare, et dare Crucem, ne ejus indispositio prodatur ; quamvis alii reputent eum absolutionem recipere ; quia (ut ait *Carden.*) ex una parte tenetur Confessarius non prodere indignitatem pœnitentis in Confessione cognitam, juxta præscriptum in *c. Omnis. De Pœnit. et Remis.* ubi dicitur : « Caveat autem (Confessarius) omnino, ne verbo, aut signo, » aut alio quovis modo aliquem prodat peccatorem. » Ex altera parte hæc non est propriè simulatio administrationis Sacramenti, quia verba illa respectu Sacramenti indifferenter se habent. Alia tamen ratione utuntur *Viva et Milante*, dicentes hoc esse licitum, quia tunc Confessarius licitè occultat veritatem, quam non tenetur nec potest manifestare. Rectè verò advertit *Cardenas. n.* 54. quòd tunc Confessarius non debet intendere deceptionem adstantium, sed tantùm occultationem veritatis : nam aliàs mendacii reatum non effugeret, cùm ex *D. Th.* 2. 2. *q.* 3. *a.* 1. mendacium non solùm committatur verbis, sed etiam facto. An autem liceat super indispositum dicere, *Ego*

te non absolvo, submissè dicendo verbum *non* ? Affirmat *Cardenas in dict. Prop.* 29. *n.* 55. Sed negant *Roncaglia c. 4. q.* 6. *R.* 2. *Milante et Viva in eod. Prop. n.* 11. Ratio, quia semper ac verbum *non* percipi nequit à circumstantibus, hæc esset quidem restrictio purè mentalis, quæ nunquam est licita, juxta dicta *Tom.* 2. *l.* 3. *n.* 168. Sed ratio hæc non convincit, quia in tantum occultatio hæc non est licita in sermone, in quantum loquens tenetur (ne decipiat proximum quocum loquitur) taliter proferre verba, ut audiens possit veritatem percipere, et ideo in sermone restrictio purè mentalis est vetita: at in prolatione formæ Sacramenti non tenetur Minister ita proferre verba, ut Sacramentum suscipiens illa audiat. Quapropter non videtur obstare quòd talis occultatio sit restrictio mentalis, et hinc prima opinio non videtur improbanda.

60. — Ex eadem ratione irreverentiæ, non solùm qui administrando, sed etiam qui suscipiendo Sacramentum simularet, non excusaretur à mortali, ut dicit *Croix ib. n.* 157. cum *Carden. et Gorm.* Sed hoc currit quando adest vera simulatio Sacramenti. Hinc infertur I. cum *Carden. in d. Prop.* 29. *nu.* 73 *et Croix nu.* 158. *cum Dicast. Gormaz. etc.* quòd si quis nolens confiteri ingrediatur Confessionale, et genuflexus alloquatur Confessarium de aliquo negotio non simulet Sacramentum, nec peccet peccato mendacii, quia cùm hoc sit valde usitatum, quòd aliqui accedant ad Confessarium causa petendi eleemosynam, aut consulendi circa scrupulos, infertur actionem illam esse indifferentem. Secus ait *Cardenas n.* 71. si quis accederet cum intentione, ut circumstantes credant ipsum confiteri, tunc enim dicit eum peccare peccato mendacii et sacrilegii. At quoad peccatum sacrilegii, nequeo huic doctrinæ acquiescere, cùm enim ibi desint materia et forma, nescio intelligere ubi sit simulatio Sacramenti.

61. — Infertur II. quòd in casu, quo aliquis non poterit se disponere ad Communionem, posset aliquando convenire cum Parocho, ad infamiam, vel scandalum vitandum, ut hic dicat tantùm super ipso verba : *Corpus Domini nostri Jesu Christi, custodiat, etc.,* et non præbeat Hostiam, ut admittit *Croix l.* 6. *part* 1. *n.* 160. cum *Moya, Leand. Henr. Dian. etc.* quia tunc revera non simulatur Sacramentum. Secus dicendum, si Parochus porrigat ex conventione hostiam non consecratam, ut docent *S. Th. Sot. Suar. Vasq. et alii* cum *Croix. n.* 159. communiter, contra alios. Ratio, quia tunc, licèt nec etiam simuletur Sacramentum, quod ibi non est, tamen exponitur panis adorationi adstantium, et ipsius suscipientis, qui sicut peccaret externè adorando idolum, etiam ex metu mortis; sic quoque semper peccaret, externè adorando hostiam non consecratam; et peccaret graviùs quàm si indignè communicaret, ut patet ex *cap. De Homine.* 7. *de Cel Miss.* ubi dicitur, graviùs peccare Sacerdotem, qui in Missa non consecraret, quàm qui sacrilegè consacraret et communicaret.

62. — Infertur III. non esse illicitum ob gravem metum si-

mulare celebrationem Matrimonii, ut cum communi sententia docent *Sanch. de Matr. l.* 1. *D.* 11. *n.* 2. *Palaus tr.* 5. *D.* 2. *P.* 12. *P. Conc. t.* 8. *P.* 102. *n.* 15. qui etiam communem asserit *Cardenas n.* 79. *Viva. n.* 12. *Croix n.* 162. *cum Henr. Conin. Arriaga, Gormaz, etc.* contra *P. Milante.* Ratio, quia tunc deest materia et forma Sacramenti, cùm desit voluntarius consensus; Sacramentum enim non conficitur, nisi super vero contractu, qui tunc non adest, cùm invalidetur ex lege Ecclesiæ ratione coactionis. Et in hoc casu is qui simularet, excusaretur etiam à mendacio, si adstantes possent ex circumstantiis advertere eum nolle contrahere; vel casu quo id non possent percipere, contrahens, dicendo *volo,* intelligeret velle in quantum in se est, ut notat *Scotus in* 4. *Dist.* 29. Et ex eadem ratione dicunt *Carden. n.* 82 *et Sanch. Hurt. Dic. et Gob. apud Croix l. c.* non peccare peccato sacrilegii, qui contrahit Matrimonium, sciens se habere impedimentum dirimens.

DISSERTATIO

De Clerico habituato in vitio turpi, cupienti statim initiari Sacris

63. — Quæstio, quam infra exponam, nuper Neapoli magnopere inter sapientes fuit agitata. De hac ipse in Libro mearum Adnotationum in Busembaum nimis concisè, et quasi obiter in quodam loco tractavi. Sed inde, cùm seduliùs animadverterem valde utile ac necessarium esse, ut ejus vera decisio Confessariis innotesceret, quo ipsi studeant eam tenere sententiam, quam bono Ecclesiæ magis expedire judicaverint; idcirco operæ pretium esse duxi diligenter ac funditùs rem ad trutinam revocare.

Quæstio nimirum hæc est, utrùm sit neganda absolutio Clerico habituato in peccatis lasciviæ occultis, qui velit ad sacros Ordines ascendere sine præcedenti experimento continentiæ?

Quidam Neotericus, et doctus Auctor Libri Romæ editi, cui titulus, *Instruzione per li Novelli Confessori,* de hoc puncto agens (*Part.* 2. *c.* 3. *n.* 65.) sic scripsit: *Oggi non v è alcuna Legge dirretta, nè divina, nè umana, che vieti d'ordinarsi, precisamente ver essere alcuno abituato nella lascivia, e in altro occulto peccato se non che per l'omicidio volontario, o per altra colpa avesse contratto l' irregolarità... Ma bensì può dubitarsi per conto della Legge naturale, in quantochè essendo per Legge Ecclesiastica, o pel voto implicito annessa la continenza à sacri Ordini, l'Ordinando contro il dettame della vera prudenza vuole assumere un peso che non può portare, ec. A noi pare che stando nella Legge naturale, sola, si debba qui procedere con distinzione; imperocchè se l'Ordinando creda sinceramente, ed in buona conscienza di poter vivere casto, e poter disfarsi da' mali abiti, e di far tutto ciò che à giudizio suo, e del discreto Confessore si stima necessario ed opportuno per la emendazione; egli si può promovere, e' l Confessore non glielo può interdire.* Deinde addit (*n.* 66.)

Ed inoltre aggiungiamo, che non essendo questi (come supponiamo) indisposto per lo Sacramento della Penitenza, neppur si dee dire, precisamente parlando, che lo sia pel Sacramento dell' Ordine, il quale per riceversi degnamente non richiede se non lo stato di grazia; e per se stesso non è ad alcuno occasione di peccato, anzi da all' anima nuova e distinta grazia. Subaddit tamen (*n.* 67.) *Diciamo che uno che voglia promuoversi à sacri Ordini, e non creda (siccom' è detto) sinceramente di poter osservare in quello stato la castità per lo mal' abito della lascivia, non possa promuoversi; ed insistendo di farlo, gli si debba come ad indegno ed indisposto negar l'assoluzione.* Ita præfatus Auctor.

Alii verò è converso videntur nimis rigidè locuti fuisse, nam Natalis Alexander in sua *Theol. Dogm. et Mor. t.* 1. *l.* 2. *de Sacr. Ord. c.* 3. *a.* 14. *Reg.* 19. hanc regulam statuit : « Nemo » ad sacros Ordines promovendus, nisi vel qui innocenter vixerit, » vel occultas prioris vitæ maculas diuturna pœnitentia diluerit. » Idem tenet *Juenimus in tr. de Sacr. Diss.* 8. *q.* 7. *c.* 2. Idem *Habert de Sacr. Ord. p.* 3. *c.* 3. qui magnam et longam curam requirit, dicens nec unum sufficere annum ad hujusmodi probationem. Idem *Van-Espen t.* 4. *p.* 2. *c.* 2. §. 8. Sentit *Cont. Tourn. t.* 3. *p.* 535. *vers. Quoto.* Clericum habituatum probandum saltem per 20 aut 18 menses. Id eruit ex D. Gregorio *l.* 4. *aliàs* 3. *Epist.* 26. *ad Januar.* ubi : « Ne unquam ii qui ordinati sunt, » pereant, provideri debet quales ordinentur, ut priùs aspiciatur » si vita eorum continens in annis plurimis fuit. » Adducitque *Natal. Alex. n.* 60. dicentem quòd Confessarii debent Clericis in luxuria habituatis prohibere tam ascendere ad altiores gradus, quàm ministrare in susceptis.

64. — Sed inter harum opinionum varietatem operam adhibui, ut à quamplurimis Neapolitanæ Urbis Theologis res plenè examinaretur; et post longas hinc inde discussiones, in hanc sententiam sive conclusionem, duas partes habentem, convenimus, mediam tenentes viam, nempe I, quòd hodierna et antiqua Ecclesiæ Lex, semper constans, obstringit tam Episcopos quàm Confessarios et Promovendos, ut cùm aliquis Clericus recidivus vel consuetudinarius in vitio carnis ad sacrum Ordinem, sive Subdiaconatum, sive ad Diaconanum, aut Presbyteratum ascendere cupit, quamvis sincerè sit conversus ad Dominum, et ideo possit statim absolvi; non tamen poterit sacrum Ordinem suscipere, nisi aliquandiu operam det ad pravum habitum extirpandum. Et si ipse persistat ut Ordinem statim suscipiat, non censetur dispositus ad absolutionem, quia legem Ecclesiæ violat in re gravi. II. Quòd potest tamen dari casus, quo Deus donet pœnitenti tantam extraordinariam compunctionis gratiam, quæ reddat eum adeo probatum, ut ipse statim possit sacrum Ordinem assumere, et ideo (si idipsum Confessario ex validis conjecturis constet) beneficium absolutionis suscipere, sine eo quod temporis experientia priùs comprobetur.

65.—Prima pars probatur 1. ex illo Apostoli (1. *ad Tim. c.* 3.) « Oportet ergo Episcopum irreprehensibilem esse, unius » uxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum... non » neophytum, etc. » Illud *irreprehensibilem* explicat D. Greg. dicens : « Vitium in Episcopo est non quàm optimum esse. » Illud autem *non neophytum,* commentat D. Th. et inquit : « Hoc » quod dicit, ad eos pertinet, qui non solùm ætate neophyti sunt, » sed et qui neophyti sunt perfectione. » Quòd verò nomine Episcoporum intelligantur omnes Sacerdotes, asserunt *S. Ambr. S. Joan. Chrysost. et S. Th.* Vide *apud Corn. à Lap.*

66. — Probatur 2. Sacris Canonibus. *A quorum norma* (dicit Sum. Pont. Bened. XIV loquens de hac materia ad Episcopos, *in Litt. Encycl. Ubi primum,*) *quæ omnino servari debet, ne patiamini vos adduci.* Innoc. III. in *c. A multis. Extra de ætat. et qual Ord.* sic ait : erubescant « impii, et intelligant judicio » Spiritûs sancti, eos, qui in sacris Ordinibus, Presbyteratu, » Diaconatu, Subdiaconatu sunt positi, si castè non vixerint, » excludendos ab omni eorumdem graduum dignitate. » Et iterum : « Nemo ad sacrum Ordinem permittatur accedere, nisi aut virgo, » aut probatæ castitatis existat. » Item habetur in Ep. 1. Siricii. Sacræ c. 9. quòd Subdiaconus « ad Diaconi gradum, si se, ipsa primitus continentia præeunte, dignum probarit... accedat. » Item *S. Greg. l.* 1. *Ep.* 42. sic præscripsit : « Nullus debet adminis» terium altaris accedere, nisi cujus castitas ante susceptum » ministerium fuerit approbata. » Idem sancitum fuit à Synodo Trid. in *sess.* 23. *c.* 13. ubi : « Subdiaconi et Diaconi ordinen» tur habentes bonum testimonium, et in minoribus Ordinibus » probati... qui sperant Deo auctore se continere posse. » Et licèt verba, *et in minoribus Ordinibus probati,* directè intelligantur de probatione externa, quam Episcopus exigere debet de probitate Ordinandi, ut ego cum aliis censeo; nullo modo tamen negari potest quòd Concilium non tam requirit probitatem externam (quæ reipsa sine interna non esset probitas, sed vera hypocrisis et deceptio), quàm principaliùs internam; at quoniam Ecclesia non judicat de occultis, ideo illic requirit explicitè sive directè solam externam, sed eam postulat tanquam indicium probitatis internæ. Et hoc patet ex textu D. Pauli supra relato, ubi disertè distinxit Apostolus probitatem tam externam, quàm internam, et utique utramque requisivit in Sacerdotibus, verbis illis : « Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, sobrium, pudi» cum, etc. » Ecce necessitas probitatis internæ; deinde induxit necessitatem probationis externæ verbis quæ subdidit, nempe : « Oportet autem illum et testimonium habere bonum ab iis, qui » foris sunt. » Ideo D. Thomas hanc Epistolam Apostoli explicans, scribit : « Primò ergo ostendit quales debent esse Episcopi » secundùm se, secundò quantùm ad alios. » Et ideo Conc. quoque Trid. in *ead Sess.* 23. *c.* 12, ait : « Illos tantùm promovendos ad » sacros Ordines, quorum probata vita senectus sit. » Quid autem sit hæc senectus probatæ vitæ, habetur in Sapientia (*c.* 4. *v.* 9.)

Ætas senectutis vita immaculata. Et propter id Concilium *c. XI. Sess. cit.* ad finem majoris probationis bonæ vitæ, præscribit interstitia inter diversos Ordinum gradus, dicens : « Ut in » eis cum ætate vitæ meritum et doctrina major accrescant. » Atque hinc in Pontificali Romano Episcopus ordinans, loquendo de Sacerdotibus initiandis, dicit : « Ut cœlestis sapientia, probi » mores, et diuturna justitiæ observatio ad id electos commen- » dent. » Hinc Innoc. XII in sua Bulla *Speculatores*, edita anno 1694, loquens de Interstitiis Ordinandorum, sic præcipit : « Ante » meritum laboris, ante tempus examinis, ante experientiam » disciplinæ, Sacerdotalis honor non probatis minime tribuatur, » nec unquam heri sacrilegi, hodie Sacerdotes, heri profani, » hodie Sacrorum Antistites veteres vitio, virtute rudes et re- » centes, discipuli simul ac magistri pietatis creentur. Sed ii » tantùm, juxta constitutas à Majoribus leges, ad Sacrarum ad- » ministrationum sublimitatem promoveantur, qui diurna con- » versatione inter Clericos fuerint comprobati. » Et *D. Hieronym. apud eumd. D. Th. l. c.* inquit : « Non solùm Episcopi, et Pres- » byteri, et Diaconi debent magnopere providere, ut cunctum » populum, cui præsident, et sermone et conversatione præce- » dant, verùm etiam inferiores gradus et omnes qui Domini » oraculo deserviunt. »

67. — Probatur 3. ratione et auctoritate DD. quia, ut quis ad sacri Ordinis dignitatem ascendat, non sufficit simplex et actualis status gratiæ, sed requiritur etiam bonitas præcellens, et habitualis. Et idcirco pœnitens, qui è luto habitualium libidinum mox emersit, quamvis conversus, quia tamen pravis habitibus irretitus adhuc infirmus existit, is vix capax erit absolutionis, sed non Ordinis sacri. Propterea quòd, si quis taliter affectus, et à sanie vitiorum nondum purgatus ad altaris fastigium ascendere audet, nisi priùs sufficienti probetur experimento, iste prout temerarius etiam Sacramentali absolutione manifestatur indignus. Unde S. Bernardus *de Conv. ad Cler. cap.* 21. scripsit : « Nullus ad ministerium altaris accedere debet, nisi cujus castitas » ante susceptum Ordinem fuerit approbata. » Et hîc notandum quòd id quod dictum est de vitio luxuriæ, idem dicendum de quocumque alio, nimirum ebrietatis, avaritiæ blasphemiæ, odii, etc. Quòd autem ad sacros Ordines suscipiendos minimè sufficiat simplex gratia sanctificans, sed ultra requiratur interior perfectio, constat ex consensu communi SS. Patrum et Doctorum, qui uno ore illam efflagitant. Et in primis *S. Th.* 2. 2. *qu.* 184. *art.* 6. loquens de exercitio sacrorum Ordinum, ait : « Quamvis interior » perfectio ad hoc requiratur, quòd aliquis dignè hujusmodi » actus exerceat. » *Et in ead. quæst. art.* 8. dicit Sacerdotem « excellere Religiosum quantùm ad dignitatem, quia per sacrum » Ordinem aliquis deputatur ad dignissima ministeria, quibus » ipsi Christo servitur in Sacramento altaris, ad quod requiritur » (nota) major sanctitas interior, quàm requirat etiam Religionis » status. » Item *q.* 189. *art.* 1. *ad* 3. loquens pariter de probitate

Clericorum, et Monachorum, dicit : « Ordines sacri præexigunt » sanctitatem, sed status Religionis est exercitium quoddam ad » sanctitatem assequendam ; unde pondus Ordinum imponendum » est parietibus jam per sanctitatem desiccatis, sed pondus Reli- » gionis desiccat parietes, id est homines ab humore vitiorum. » Et idem priùs dixit S. Joan. Chrysost. *l.* 2. *de Sacerd. c.* 3. *Multò magis integritas huic quàm illis necessaria.* Item *S. Thom.* in *Suppl. qu.* 36. *a.* 4. *ad.* 3. ait : « Ad minus (*id est non* solùm » ad minus, *ut ibi explicat* Glossa) hoc requiritur, quòd nesciat » Ordinans aliquid contrarium sanctitati : sed etiam ampliùs » exigitur, ut secundùm mensuram Ordinis, vel officii injun- » gendi diligentior cura apponatur, ut habeatur certitudo de » qualitate promovendorum, saltem ex testimonio aliorum. » Et confirmat testimonio S. Dionysii (*in d. q.* 36. *art.* 1.), qui scripsit : « In Divino omni non est audendum aliis ducem fieri, nisi se- » cundùm omnem habitum suum factus sit deiformissimus et » Deo simillimus. »

Magis autem urget id quod docet *S. Thomas in Suppl. quæst.* 35. *art.* 1. *ad* 3. ubi dicit : « Ad idoneam executionem Or- » dinum non sufficit bonitas qualiscumque, sed requiritur » bonitas excellens. » Nec valet dicere quòd hîc S. Doctor requirat quidem bonitatem excellentem ad executionem Ordinum, non autem ad susceptionem, eò quòd in ipsa susceptione gratia confertur suscipienti ad sacra ministeria dignè exercenda. Nam in eodem loco Angelicus expressè requirit meritum sanctitatis positivæ tam ad executionem, quàm ad susceptionem Ordinum. Ad hoc videndum observare oportet, quòd S. Doctor non aliud intendit probare in *cit. art.* 1. nisi quòd in Sacramento Ordinis certè conferatur gratia gratum faciens. Hinc sic sibi opponit in tertia objectione. « Nulla causa præsupponit effectum suum ; sed » in eo qui accedit ad Ordines, præsupponitur gratia, per quam » fit idoneus ad susceptionem Ordinis. (Hoc autem præsup- posito, mox videbimus quòd non quidem negetur, sed appro- batur, et confirmatur à S. Doctore in suo responso.) *Ergo talis gratia non confertur in Ordinis collatione.* Hucusque objectio; deinde sic respondet : « Ad tertium dicendum, quòd ad idoneam » executionem Ordinum non sufficit bonitas qualiscumque, sed » requiritur bonitas excellens. » De hoc autem rationem reddit : « Ut sicut illi qui Ordinem suscipiunt, super plebem consti- » tuuntur gradu Ordinis, ita et superiores sint merito sanctitatis. » Hinc confirmans præsuppositum objectionis, ut diximus, id est quòd ad Ordines suscipiendos requiritur utique gratia gratum faciens, sive meritum præcedens sanctitatis, sic infert : « Et ideo » præexigitur (nota) gratia quæ sufficiat ad hoc quòd dignè con- » numerentur in plebe Christi. » Demum concludit : « Sed con- » fertur in ipsa susceptione Ordinis amplius gratiæ munus, per » quod ad majora reddandur idonei. » Quibus verbis intendit *S. Th.* probare, quòd gratia Sacram. non sit futura quidem inutilis, sed majora auxilia præitura suscipienti, ut idoneum se reddat

ad majora merita acquirenda : sed jam præsupponit et exprimit præexigi in suscipiente gratiam gratum facientem, quæ sufficiat ad dignum eum faciendum, ut connumeretur inter altaris Ministros. Unde sicut non sufficit qualiscumque gratia ad executionem Ordinum, ita neque ad susceptionem. Rectè enim ait *Habert de Ordine p.* 3. *c.* 3. *in fine*, quòd Pœnitentia pro infirmis est instituta, et ideo infirmis est conferenda ; sed Ordo, cùm non ad salutem propriam, sed aliorum institutus sit, sanis conferri debet. Idem confirmat *Glossa* in præfato textu, dicens : « Licèt » enim in illo, qui ascendit ad Sacramentum Ordinis, præsup- » ponatur gratia gratum faciens, secundùm modum quo possit » dignè Ordinem suscipere ; tamen non supponitur secundùm » gradum illum quo causatur ab Ordine suscepto. Accedenti » enim sufficit esse in gratia, sed jam eidem suscipienti Ordinem » augetur gratia illa. » Adverte illa verba : « Licèt præsup- » ponatur gratia secundùm modum quo possit dignè Ordinem » suscipere. » Ergo ad Ordinem suscipiendum non sufficit sola gratia sanctificans, ut quidam hanc *Glossam* intellexit, sed requiritur talis gradus gratiæ et meriti, ut initiandus dignè possit ad illum ascendere. Et quamvis Glossator ibi subdat : *Accedenti enim sufficit esse in gratia ;* intelligit profectò non de simplici gratia explicata, *secundùm modum*, etc.

68. — Idem sentit *Sotus in* 4. *Sent. dist.* 2. *q.* 1. *n.* 3. ubi agens *de Sacram. Ord.* dicit sanctitatem positivam in Ordinando esse necessariam de præcepto divino ; en sua verba : « Prima conclusio, » quamvis morum integritas non sit de essentia Sacramenti, est » tamen præcepto divino maximè necessaria... An verò quod » articulo præsenti de idoneitate eorum, qui sacris sunt initiandi » Ordinibus, definitur, non est generalis illa dispositio, quæ in » suscipiente quodcumque Sacramentum requiritur, ne sacra- » mentalis gratia obicem inveniat ? Est etiam illa quædam ac- » tualis præparatio, sed definitio ad modum habitûs attinet « (significat hîc Sotus, quòd Promovendus debet esse habitua- « liter bonus) ; enimvero quòd ad sanctitatem Ordinis homo non » solùm gratiam suscipit, sed ad sublimiorem gradum conscendit, » requiritur in eo morum honestas et virtutum claritas. » Idem asserit *Sanchez* (*conf. c.* 1. *D.* 46. *n.* 1.) « In promovendo ad » Ordines requiritur bonitas vitæ, quod non est intelligendum de » generali bonitate, id est ut careat peccato mortali, hoc enim ad » omnia Sacramenta requiritur ; quia per Sacramentum (*ordinis*) » homo ad sublimiorem gradum conscendit, requiritur in eo » morum honestas, scilicet ut sit sobrius, castus, etc. » Idem dicunt *Salm.* (*de Sacr. Ord. c.* 5. *n.* 40.) « Ad hoc ut aliquis ad » ordines promoveatur, bonitas vitæ requiritur, non illa solùm » quæ ad receptionem omnium Sacramentorum licitam postu- » latur, nimirum quòd sit expers lethalis culpæ, sed ultra requi- » ritur, quòd sit honestis moribus imbutus. » Accedit *P. Holzmann*, qui (*de Ordin. n.* 96.) sic ait : « Requiritur 4. ut » (Ordinandus) effulgeat speciali vitæ probitate : speciali,

» inquam ; non enim sufficit ad suscipiendos Ordines probitas » communis, quæ ad quælibet Sacramenta recipienda exigatur, » sed necessaria et specialis, ex qua sperari possit fore, ut » ordinandus bono exemplo præluceat. Consistit autem specialis » illa probitas in recta intentione specialiter serviendi Deo, in » casta et sobria vita, in bona conversatione ordinandi. »

Si igitur constat, quòd Clericus qui ad altaris celsitudinem vult ascendere, non tantùm à culpa mortali immunis esse debet, sed ampliùs præ se ferre probitatem habitualem, atque adeo excellentem, ut hæc meritò esse possit præparatio correspondens gratiæ per Sacramentum Ordinis præstandæ, quæ confertur per modum habitûs, sive quæ confertur, ut perpetuò sua peculiaria auxilia tribuat ordinato; certum etiam est, quòd ille qui usque adhuc in luxuriis est versatus, si fortè præstiterit simplicia signa pœnitentiæ, erit quidem capax absolutionis, sed non erit simul sacro Ordine dignus; aliud enim sanè est, et valde diversum, esse simpliciter in statu gratiæ, aliud magnam bonitatem possidere. Idcirco ex omnibus prædictis concluditur, præceptum esse divinum, et ab Ecclesia omni tempore custoditum ac promulgatum, ut qui in flagitiis, etsi occultis, sit recidivus aut habituatus, priusquam sacros ordines assumat, convenienti castitatis experientia sit probandus. Alioquin ei ob ipsius gravem præsumptionem, et quia in re gravi legem Ecclesiæ offendit, Confessarius tenebitur absolutionem denegare.

69. — Quoad secundam autem partem, minimè negandum censemus, aliquando contingere posse, quòd Clericus, quantumvis in vitio carnis consuetudinarius et recidivus, tali compunctionis gratia à Deo sit donatus, ut dignus existimetur, qui gradum sacri Ordinis statim assumere possit; et ideo tunc capax bene evadet absolutionis, quamvis præcedenti experimento non sit probatus. Probatio quidem non solùm exterior, sed etiam interior, ut diximus, in hujusmodi pœnitentibus ab Ecclesia necessariò postulatur; sed non necessariò requiri dicimus probationem temporis.

Olim juxta priscam Ecclesiæ disciplinam nemini, qui post acceptum Baptismum lethale peccatum commiserat, ascendere ad Ordines unquam permittebatur, etiamsi condignam egisset pœnitentiam, ut testantur S. Isidorus, S. Hieronymus et S. Martinus Papa I. apud *Natal Alex.* Atque ii, qui post Ordinem susceptum semel graviter peccarent, ipso facto manebant perpetuò suspensi, prout scripsit S. Gregor. *l. 4. ep. 7.* Deinde tamen aliquot post secula tantùm illi, qui infamiam passi erant ob aliquod grave crimen, aut publicam egerant pœnitentiam, ab Ordinibus excludebantur, juxta id quod legitur in Concil. Carthaginen. IV. Can. 68. ubi, *Ex pœnitentibus, quamvis sit bonus, Clericus non ordinetur.* Demum à sæculo XI ut ferunt *Habert, et Jueninus* remissa fuit hujus disciplinæ severitas, ut patet ex *cap. Fraternitatis Dist.* 34. ubi Pelagius Papa requisitus ab Episcopo Florentino, an conferre posset Diaconatum clerico, qui

aliquando, cùm esset conjugatus, inhonestè versatus fuerat cum sua ancilla. Respondit Pelagius : « Et quamvis multa sunt, quæ » in hujusmodi casibus observari canonicè jubeat solemnitatis » auctoritas, tamen quia defectus nostrorum temporum, quibus » non solùm merita, sed corpora ipsa defecerunt, districtionis illius » non patitur in omnibus manere censuram : et ætas istius de » quo agitur, futuræ incontinentiæ suspicionem auferre dignos- » citur, ut ad Diaconatum possit provehi, temporum, ut dictum » est, condescendentes defectui, concessisse nos noveris. » Item *in cap. Ex tenore, De Temp. Ordin.* sic habetur : « Verùm quo- » niam peccatum ipsius fore occultum dixisti, mandamus, qua- » tenus pœnitentiam ei condignam imponas, et suadeas, ut parte » pœnitentiæ peracta, Ordine suscepto utatur, quo contentus » existens, ad superiores ampliùs non ascendat. Verumtamen, » quia peccatum occultum est, si promoveri voluerit, eum non » debes aliqua ratione prohibere. » Attamen notandum, ut dixi- mus *n.* 52. hunc Canonem correctum fuisse in parte à Trident. in *c.* 1. *Sess.* 14. *de Reform. etc.* ubi habetur, quòd Episcopi bene possunt ob peccata occulta, etiam extrajudicialiter cognita, prohibere initiandos, quominus ordinentur.

70. — Cùm igitur neque Ecclesiæ præceptum, neque præ- sentis disciplinæ consuetudo cogat ad probandos sola temporis diuturnitate eos, qui ad sacros Ordines sunt promovendi, ad pru- dentem Confessarium spectabit cognoscere, an pœnitens vel temporis experimento, vel alia via sit convenienter probatus, atque dispositus ad tantam dignitatem assumendam. Bene autem evenire potest, quòd Deus, cujus judicia et misericordiæ admira- bilia sunt, auxilia tam efficacia gratiæ alicui largiatur, ut com- punctionis vehementia temporis probationem compenset. Docet enim D. Thomas, quòd Deus aliquando tollit peccati reliquias successivè per suam gratiam cooperantem, aliquando verò statim per magnam commotionem, qua homo perfectam sanitatem spiritualem consequitur. Hoc docet 3. *part. quæst.* 76. *art.* 5. *ad* 1. ubi quærens. *utrùm, remissa culpa mortali, tollantur omnes reliquiæ peccati ?* objicit sibi (in 1. object.) auctoritatem D. Au- gustini in *lib. de Pœnit. c.* 2, *t.* 4. qui ait : « Nunquam Domi- » nus aliquem sanavit, quem omnino non liberavit; totum enim » hominem sanavit in Sabbato, quia et corpus ab omni in- » firmitate, et animam ab omni contagione. » Respondet inde Angelicus : « Quandoque tanta commotione convertit (Deus) » cor hominis, ut subitò perfectè consequatur sanitatem spiri- » tualem, non solùm remissa culpa, sed sublatis omnibus peccati » reliquiis : ut patet de Magdalena Luc. 7. Quandoque autem » priùs remittit culpam per gratiam operantem, successivè tollit » peccati reliquias. » Si ergo Divinæ gratiæ efficacia valet au- ferre omnes peccati reliquias, id est animæ debilitatem ex vul- neribus peccati causatam; idcirco, quamvis habitus pravi in po- tentiis sensitivis non tollantur, mens tamen ex vigore gratiæ talem acquirere potest vigorem, ut illis facilè resistat. Hoc docuit idem

D. Th. supplem. qu. 30. *art.* 1. *ad* 2. dicens : « Reliquiæ autem » peccati non dicuntur hîc dispositiones ex actibus relictæ, quæ » sunt quidam habitus inchoati ; sed quædam spiritualis debi- » litas in ipsa mente existens ; qua sublata, etiam eisdem habiti- » bus, vel dispositionibus manentibus, non ita potest inclinari » mens ad peccatum. » Nulla igitur tali habituato erit necessitas experimenti, quod non requiritur, nisi ut debilitas animæ ex malis habitibus contracta sanetur, et pravis dispositionibus facilè resistat, cùm hoc idem ex vigore gratiæ is æquè, et fortè viriliùs adeptus fuisse comperitur. Rectè enim dicit S. Cyprianus : « Non » pro mora temporum, sed compendio gratiæ maturatur caritas.

71. — Non quidem negandum hujusmodi conversiones extraordinarias esse, nec sæpe evenire, neque etiam in Exercitiis spiritualibus, quæ ad sacros Ordines præmitti solent ; quoniam plerumque ad hujusmodi Exercitia Promovendi coacti accedunt. Ideoque alia extraordinaria signa debet Confessarius in suo pœnitente agnoscere, ut ei ad sacrum Ordinem ascendere permittat. Quòd si quandoque (licèt rarò) tales conversiones extraordinariæ accedant ; nulla patet ratio, cur in eo casu magis dispositum ad Ordines suscipiendos pœnitentem evincat longi temporis probatio, quàm manifesta cordis vera et vehemens contritio, ac voluntas adeo firma, quæ innixa spe divinorum auxiliorum, præcipuè actualium, quæ in Sacramento Ordinis à Deo impertiuntur, ut castè et honestè in Ecclesiæ ministeriis vita ducatur, non solùm se emendare proponat, sed etiam omnia media opportuna adhibere, quæ valeant tum concupiscentiam refrænare, tum dignum eum reddere ut sacra adeat Mysteria ; imò pœnitens ex illo singulari dono contritionis jam incœperit instanter et enixè castitatem à Deo postulare, et simul concupiscentiæ ardorem notabiter imminutum in se cognoscat, ita ut jam paratum se sentiat ad castitatem servandam. Quòd si sufficienter probatus existimatur, qui per aliquod tempus se continens habitum extirpare curaverit, multò magis is probatus censeri debet qui per specialem Dei gratiam vehementi contritione manifestè compunctus est. Diuturnitas temporis ideo sufficiens creditur probatio, quia signum est firmæ voluntatis pœnitentis ; attamen non rarò evenire solet, quòd aliquis etiam longo tempore se à vitiis pro Mundi hujus honestate contineat (juxta verba S. Gregorii) ; sed horum magis est timendus relapsus, quàm eorum qui talem contritionis gratiam ostenderunt, ut prudens Confessarius directè eos voluntatem immutasse cognoscat ; unde rectè prudentem ac fundatam spem concipere possit, quòd Promovendus auxilio divinæ gratiæ, et mediis quæ adhibere ipse proposuit, castitatem servabit, juxta illud Tridentini (*in c. cit.* 13) : *Qui sperent, Deo auctore, se continere posse.*

Id sat confirmatur tum à Pontificali, tum à Catechismo Romano. In Pontificali enim habetur, quòd Episcopus alloquens initiandos ad Subdiaconatum, sic dicit : « Si usque nunc fuistis » ebrii, amodo sobrii ; si usque nunc inhonesti, amodo casti. »

Notentur verba, *si usque nunc*, ad significandum quòd hodie non excludit Ecclesia eos, qui fortè usque ad tempus Ordinationis fuerint inhonesti, modò habeant talem cordis conversionem, quæ ipsos reddat dignos non solùm absolutionis beneficio, sed etiam sacri ordinis gradu, si sine temporis probatione ad eum ascendere velint, juxta illud quod scripsit D. Anselmus (*l.* 1. *Epist.* 56.) « Nec apud Deum reprobatur officium alicujus propter culpam quam ipse ignoscit; nec apud homines dedecoratur » sacri Ordinis dignitas propter personam, cujus ipsi peccatum » non agnoscunt. »

72. — In Catechismo autem Romano (*de Sacr. Ord. n.* 34.) primò ibi dicitur, quòd initiandus in Sacris morum integritatem magnopere præ se ferre debeat. Deinde additur, quòd ea vitia corporis, quæ in veteri lege homines ab altaris ministerio excludebant, hodie in nova lege Evangelii intelligenda sint de vitiis animæ quæ homines repellunt ab Ordinum Sacrorum susceptione. Et hîc sedulò advertendum, quòd inter corporales defectus in lege antiqua computatum fuit vitium inveteratæ scabiei, ut legitur in Levitici 21. 20. *Si jugem scabiem, etc.* Quod communiter interpretatur pro vitio libidinis, ut explicant D. Hieronymus et D. Gregorius. Demum Catechismus concludit, quòd Promovendi, qui hujusmodi vitiis fuerint contaminati, tenentur juxta præsentem Ecclesiæ disciplinam Sacramento Pœnitentiæ conscientias diligenter purgare, sine ea probatione quòd ibi ulla temporis probatio præscribatur. En verba Catechismi : « Primùm itaque in eo, qui Sacerdos creandus est, vitæ et morum » integritas commendetur magnopere oportet.... Et simul illud » docendum, ea corporis vitia, quæ in veteri lege ex Domini » præscriptione aliquem ab altaris ministerio excludebant, in » Evangelica lege ad animæ vitia præcipuè transferenda esse. » Quare sanctam illam consuetudinem in Ecclesia servari animadvertendum, ut qui Sacris initiandi sunt, priùs Pœnitentiæ » Sacramento conscientiam purgare diligenter studeant. » Ex quo patet Catechismum supponere quòd aliquis, etsi vitiis fuerit obnoxius, bene possit absolutionis beneficio frui, et inde sacros Ordines recipere, etiam sine præcedenti temporis experientia ; id intelligendum dummodo aliunde rite dispositus judicetur ad tantam dignitatem ascendere.

Hinc ipse Juenínus in præsenti quæstione, licèt hic rigidarum sententiarum acerrimus sectator alibi in Opere de *Sacr. Diss.* 8. *qu.* 7. *c.* 2. omnino indixerit necessitatem probationis temporis, ut Clerico vitio turpi illaqueato possit permitti ad Ordines sacros ascendere; attamen in suis *Inst. Theol. t.* 6. *p.* 8. *Diss.* 7. *q.* 5. *in fin.* loquens de habituato in vitio turpi, veluti seipsum corrigens, et benigniùs agens, sic inquit : « Verùm, cùm paucæ sint regulæ, » quæ aliquas exceptiones non patiantur, negotium hoc sapientis » ac eruditi Directoris prudentiæ committendum est. »

73. — Sed dices I. Ut quis licitè Ordines sacros suscipere possit, requiritur non tantùm externa, sed etiam interna vocatio

divina ; at quomodo existimari poterit vocatus à Deo ille qui diu vitio lasciviæ est fœdatus, nisi priùs per longam pœnitentiam et virtutum exercitia signa veræ vocationis ostendat ? Et quomodo Confessarius absolutionem ei impertiri poterit, quem non agnoscit à Deo vocatum ? Respondetur : Nulli dubium, quòd si quis accedere auderet ad sacram Ordinationem, sciens à Deo se vocatum non esse, excusari nequiret à culpa lethali, tum ob gravem præsumptionem se intrudendi in Sanctuarium contra Dei voluntatem, cùm dicat Apostolus : « Nec quisquam sumit sibi » honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. » *Hebr.* 5. *v.* 4. Tum ob periculum certum damnationis cui tunc ipse se exponit, ut asserit *Abelly* in suo aureo Opusculo, cui titulus, *Sacerdos Christi c.* 4. ubi ait : « Qui sciens nulla divinæ vocationis habita » ratione, in Sacerdotium se intruderet, haud dubiè seipsum in » apertum salutis discrimen injiceret, peccando scilicet in Spiri- » tum sanctum ; quod quidem peccatum vix, aut rarissimè di- » mitti ex Evangelio discimus. » Attamen verò, ut Promovendus à culpa excusetur, sufficit ipsi, quòd bonum præ se ferat finem, et Episcopo se offerat, ut probetur, dummodo non certè sciat se nunquam fuisse à Deo vocatum. Jueninus in cit. Libro *de Sacram. Diss.* 8. *qu.* 7. *c.* 2. postquam probavit necessitatem divinæ vocationis, inquit : « Licet quoque Clericis offerre se Episcopo, » quo probentur, an debeant ad Majores Ordines promoveri. » Etenim ut addit « Qui examini se offert, an ad majores Ordines » promovendus sit, non ob id eorum dignum se judicat ; ac » proinde non est reus præsumptionis. » Tantò magis igitur Confessarius non poterit hujusmodi Clerico volenti Ordinem suscipere absolutionem denegare post acceptam ejus Confessionem, nisi certus sit, quòd illi deficiat divina vocatio. Sed quomodo in nostro casu hanc certitudinem Confessarius habere poterit ? Vitiosa vita peracta à suo pœnitente non præbet quidem ipsi certitudinem, quòd is nunquam fuerit à Deo vocatus. Cur non accidere potuit, quòd Dominus eum aliquando verè vocarit, et ipse auxiliis resistens jam paratis malè corresponderit ? Judas procul dubio fuit à Christo Domino vocatus ad Apostolatum, at ille quàm malè ad eum se disposuit ! Cur etiam censeri non poterit, quòd illa extraordinaria conversio, quam supponimus, sit vocatio divina, qua pœnitens eodem tempore sit à Deo donatus ? Fortè Deus non vocat ad Sacerdotium etiam peccatores pœnitentes ? Unde concluditur quòd in casu nostro, supposito cum circumstantiis ut supra descriptis, Confessarius ex hoc capite deficientiæ vocationis nequit denegare absolutionem su pœnitenti, qui ad illam per Confessionem adeptus est jus strictum et rigorosum.

Dices II. Si Ecclesia agnosceret quòd Clericus usque tunc sic luxuriosè vixisset, nullo modo eum ad Ordines admitteret. Sed respondetur quòd si Ecclesia agnosceret simul suam resipiscentiam, et vehementem compunctionem à Deo donatam, modo quo eam asseruimus, illum non repelleret.

74. — Dices III. Hujusmodi Clericus in vitio turpi diu versatus, volens Subdiaconatum assumere, exponitur periculo proximo relabendi in eadem peccata, et illa augendi reatu sacrilegii, cùm sibi imponat votum castitatis perpetuæ indissolubile, quod ipse ob pravum habitum contractum difficulter observare valebit; quapropter hic velut temerè agens est indignus absolutione, ut supponit *Habert. l. c.* Sed hæc objectio, licet magnam vim habere videatur, revera tamen nullius est momenti. In tantum diximus, quòd talis consuetudinarius, quamvis sit capax absolutionis, si non vult ordinari, non poterit tamen absolvi si sacrum Ordinem assumere audeat, nisi per extraordinariam compunctionem sit probatus; in quantum constat, ut observatum est, quòd ad sacros Ordines suscipiendos non sufficit status gratiæ, sed necessariò insuper requiritur bonitas excellens, quæ per divinum auxilium superabundans potest à pœnitente in instanti acquiri. Cæterùm, si quiscumque alius habituatus in lascivia, sed jam sat dispositus ad absolutionem, vellet statim sine experientia emittere votum castitatis, cur non poterit Confessarius eum statim absolvere? Numquid votum adhuc in eo casu non erit de meliori bono? Si non esset de meliori bono, esset quidem nullum; sed communissimè docent Doctores, ut asserit *Sporer* (*de Voto c.* 2. *n.* 61.) quòd hujusmodi votum emissum ab habituato in lascivia est validum. Idem ait *La Croix lib.* 3. *p.* 1. *n.* 401. *cum Pal. Moia, ac aliis*, et contrariam sententiam ipse dicit se non audere dicere probabilem. Idque disertè confirmat D. Thom. (*Opusc.* 17. *c.* 5.), ubi quærens, an quis post diuturnam vitam in vitiis ductam possit vota Religionis profiteri? Respondet, non esse expediens magna opera hominibus tenuis virtutis imponere: « Si tamen (addit) mox conversi sponte propria voluerint ma» num mittere ad altiora, quis eos audebit arcere? »

75. — Præterea, si quis sic habituatus nollet nubere, dici deberet, quòd non posset absolvi quamvis dispositus, quia iste vellet remanere in periculo proximo recidendi. Sed quis unquam asseruit Matrimonium esse remedium necessarium ad se continendum? Scripsit quidem Apostolus: « Quòd si non se contiu nent, nubant; melius est enim nubere quàm uri. » 1. *ad Cor.* 7. Verùm hoc communiter ab interpretibus intelligitur, nisi aliquis nolit alia media adhibere. Hinc quæstio agitur inter DD. an valeat votum, quod quis emitteret nubendi, ut se liberaret ab habitu incontinentiæ. Alii, ut *Lessius lib.* 2. *c.* 40. *n.* 44. *Palaus t.* 3. *tr.* 15. *D.* 1. *n.* 14. *Sotus l.* 7. *q.* 1. *art.* 3. *cum Fag. Prad. etc. apud Salm. de Voto c.* 1. *n.* 40. dicunt omnino invalidum esse hujusmodi votum, quia nunquam est de meliori bono, sicut est cœlibatus. Alii verò, ut *Sanch. Dec. l.* 4. *c.* 8. *n.* 53. *Bellarm l.* 2. *de Mon. c.* 14. *in fin. Bon. Nav.* et plures communiùs cum *Salm. l. c. n.* 41 *et* 42. asserunt tunc solùm validum esse votum, quando vovens nolit, aut non possit aliis mediis uti. Idem ait *Sporer de Voto n.* 61 *et* 62, dicens quòd tali voto obligatur tantùm is, qui aliud remedium adhibere nolit. Idem

asserit ut certum *Laym. l.* 1. *tr.* 4. *c.* 2. *n.* 12. »
« Dicendum secundò cum Lessio et Conin. tale votum 249
» torium esse secundùm hypothesim, si in tali statu per-
» perseverem, et non media efficacia adhibeam ad emendam
» nem, quæ cum Dei gratia possum; ita ut talis homo aliud
» vovere censendus non sit, nisi hoc saltem remedium (quod est
» nuptiarum) peccatis suis adhibiturum, si aliquid melius, quod
» est continentia, non adhibuerit; ideoque, si firmum ejus pro-
» positum, et conatum præstet, à voto liberatur. »

Instabis : sed laicus nolens tunc nubere, remanet tamen liber, ut possit nubere postea si velit; non sic Subdiaconus post susceptum Ordinem. Respondetur, sed si ille laicus statueret firmo animo, nunquam velle Matrimonio ligari, sed aliis mediis uti, numquid ob hoc poterit ei absolutio denegari?

76. — Dices IV. Docet D. Gregorius (*in Pastoral. p.* 1.) « Non debet aliquis non purgatus sacra Mysteria adire. » Unde Juninus (*Op. de Sacramen. l. c.*) ait non posse promoveri ad sacros Ordines, qui nondum peccata purgarit per condignæ pœnitentiæ labores. Sed respondetur cum *S. Thoma*, qui (2. 2. *q.* 185. *a.* 2.) quærens, « utrùm liceat Episcopatum injunctum omnino » recusare? » Respondet *ad object.* 2. (in qua refert præfata verba D. Gregorii) quòd si impedimentum nequeat tolli à subdito, tunc non tenetur obedire, quia nullus tenetur obedire ad aliquod illicitum; secus autem « si impedimentum removeri potest » per ipsummet, putà si habeat peccandi propositum, quod potest » deserere. » Ergo supponit Angelicus, quòd licet alicui sacra Mysteria adire, suscipiendo Episcopatum, *vel etiam sacros Ordines* (ut ibidem subditur), etiamsi nondum sit à suis peccatis purgatus; dummodo, ut supponendum, sit interiùs probatus ad hujusmodi gradus assumendos; aliàs dicendum ex supra allatis, quòd neque ordinari posset, neque teneretur obedire. Aliud enim est aliquem non esse purgatum, aliud non esse probatum.

Qua de re, omnibus tamen mox prædictis non obstantibus, omnino tenendum quòd, ut Clericus in vitiis habituatus possit absolvi, etsi ipse velit statim sine temporis probatione accedere ad sacros Ordines, debet tali compunctione extraordinaria esse à Deo manifestè donatus ut satis probatus ostendatur ad tantæ dignitatis sublimitatem.

77. — Præterea advertendum, quòd Confessarius toto conatu curare debet, persuasum reddere hujusmodi initiandum, quàmvis extraordinariè (ut supra) compunctum, ut differat Ordines suscipere quoadusque probatione alicujus notabilis moræ magis purgatum se præbeat à sceleribus patratis. Imò addo, consultius et congruentius esse, ut etiamsi ipse sit contritus, et ex compunctione habita sufficienter dispositus non solùm ad absolutionem, sed etiam ad Ordinem assumendum, tamen ei absolutio differatur, ipso quoque non consentiente, si velit statim ordinari, ut temporis experimento firmiùs probetur. Dummodo verò, excipio, ipse ex hac dilatione Ordinationis non sit subiturus notam, sive proximum

...æ ; nam in hoc casu censerem cum *La Croix l.* 6.
250 . LIB. non posse Confessarium pœnitenti disposito bene-
pericu...lutionis differre, quia tunc ille ex Confessione paracta
p. ...s non tantùm ad absolutionem, sed ad eam statim obti-
...am. Cæterùm fateor, magnam adhibendam esse cautelam
hujusmodi Clericis absolvendis, qui vix è vitiorum cœno
emersi ad altaris ministerium ascendere inhiant; nulli enim dubium quòd horum frequenter malus exitus deploratur, non sine maximo Ecclesiæ detrimento, et populorum ruina.

CAPUT III.

DE SUSCIPIENTE SACRAMENTUM.

DUBIUM I.

Quæ dispositio requiratur ad valorem Sacramenti in suscipiente.

78. Vide quæ habentur apud Busemb. — **79.** An solus homo viator sit capax Sacramentorum? An soli baptizati validè suscipiant alia Sacramenta? — **80.** Nulla requiritur intentio in pueris et perpetuò amentibus quoad Baptismum, Confirmationem, et Ordinem. — **81.** Quæ intentio requiratur in adultis? An sufficiat intentio naturalis? An habitualis? Quid de dormientibus, ebriis, et lapsis in amentiam? — **82.** An sufficiat intentio interpretativa?

78. — « Resp. Ad valorem Sacramenti in adultis ratione » utentibus intentio percipiendi Sacramentum interpretativa » saltem requiritur, et sufficit (excipe Pœnitentiam, de qua » infra). Ita *Commun.* Theologi omnes cum *S. Thom.* contra » *Cajet.* qui putat, in suscipiente nullam intentionem requiri, » modò contrariam non habeat. Ratio responsionis est, quia sicut » adultus non justificatur sine proprio consensu, ita nec per Sa- » cramentum initiatur, et consecratur Deo, sine eodem consensu, » si ejus sit capax. *Bon. d.* 1. *q.* 6. *p.* 2.

« Dixi, *adultis*, etc. quia cùm tantùm requirantur conditiones » juxta subjecti capacitatem, parvuli autem, et perpetuò amentes » non sint capaces propriæ intentionis, sufficit illis intentio Christi » et Ecclesiæ. *Fill. tom.* 1. *cap.* 8. »

Unde resolves :

« 1. Parvuli, utì et perpetuò amentes, validè baptizantur, » confirmantur, communicantur, ordinantur, quod ultimum » nefas esset; priora autem olim permittebantur. *Bon. l. c.*

« 2. Ægris ratione jam privatis rectè datur Unctio, non tantùm » si ante petierint, sed etiam si fuerint Catholici, neque constet » esse in mortali : nam hoc ipso censentur interpretativè voluisse » et petiisse, quod alii Christiani, etiamsi de ea nunquam au- » dierint. *C. de Lugo de Sacramentis in genere, d.* 9. *n.* 122 *et* » *comm.*

« 3. Invalidum est Sacramentum 1. quod quis suscipit cum » intentione neutrali, habens se negativè. 2. Quod suscipit fictè, » id est simulatè ; non tamen quod fictè, id est indispositè. 3 » Quod per meram vim, animo omnino repugnante, suscipitur. » *Bon. l. c.*

« 4. Validum est Sacramentum 1. quod qui accipit, vult, » quod Christiani accipiunt, etsi non credat, aut non velit Sa- » mentum. 2. Quod quis per metum coactus suscipit, cùm metus » non tollat voluntarium. Matrimonium tamen gravi metu, » v. gr. injustæ mortis, initum, censetur irritum, ut docet *Sanch.* » *l. 4. de matr. d. 12 et 14. C. de Lugo d. 9. n. 133.* Et qui Or- » dines gravi metu coactus suscepit, etsi characterem habeat, » non tamen tenetur ad continentiam, potestque, secluso scan- » dalo, nubere, ut suo loco dicam. * (*Vide dicenda de Sacr Ord.* » *n. 811.*) * »

79. — Ante omnia hîc notandum est I. solùm hominem viatorem esse capacem Sacramentorum, quia solus homo viator capax est primæ gratiæ, aut ejus augmenti; ita communiter *Suar. et alii*, contra *Bernal.* Vide *Tour. in Præl. Theol. t. 6. p. 237.* qui id probat. Notandum II. susceptionem Baptismi omnino præexigi ad validam susceptionem aliorum Sacramentorum. Id certum est apud omnes, vide *Lugo de Sacram. D. 9. num. 1. et Croix num. 165.* Ratio, quia Sacramenta instituta sunt pro sola Ecclesia, et per solum Baptismum fiunt homines de corpore Ecclesiæ, ut definivit Eugenius IV in Decreto Fidei ad Armenos. Hinc Matrimonium infidelium non est Sacramentum, ideo est dissolubile, ut notant *Sanch. de Matr. lib. 2. Distinc. 9 et Croix loc. cit cum communi, ex c. Quando 7. de Divort.* Vide dicenda *de Matr. n. 1117.*

80. — Plura autem hîc adnotanda circa intentionem requisitam in suscipientibus Sacramenta. In infantibus nulla quidem requiritur intentio, cùm suppleat in eis intentio Christi, vel Ecclesiæ, sicut enim sine propria voluntate ipsi peccatum contraxerunt, ita sine voluntate ab illo liberantur. Hoc certum est cum *D. Th. 3. p. qu. 68. a. 9.* et est de fide definitum à Trid. *Sess. 7. de Sacram. Can. 13.* ubi dicitur : « Si quis dixerit parvulos, eò quòd » actum credendi non habent, suscepto Baptismo, inter fideles » computandos non esse ; ac propterea cùm ad annos discretionis » pervenerint, esse rebaptizandos, aut præstare omitti eorum » Baptisma, quàm eos non actu proprio credentes baptizari in » sola fide Ecclesiæ ; anathema sit. » Idem dicendum de perpetuò amentibus, ut docet *S. Th. l. c. art. 12. ad 1.* Et quod dicitur de Baptismo, idem dicendum de Sacram. Confirmationis, ut *Salm. de Conf. c. 3. n. 26.* cum communi DD. Idem de Sacramento Ordinis infantibus (sive perpetuò amentibus) collato, ut rectè dicit *Lugo d. 9. n. 112.* Idque hodie certum est ex Bulla *Eo quamois tempore*, nostri SS. P. Benedicti XIV, edita 4 Maii an 1745. (Vid. in *Bull. t. 2. p. 128.*) ubi postquam in §. 20. id declaratur definitum communi suffragio Theologorum et Cano-

nistarum, deinde præscribitur §. 27. quòd ipsi infantes ordinati, cùm pervenerint ad annos discretionis, non teneantur ad castitatem; præcipit verò Pontifex ex *Concil. Tolet. II.* relato in *can. De iis. Dist.* 28. ut in anno 18 detur eis optio, et si voluerint castitatem servare, admittantur ad exercitium Ordinis: secus si noluerint. Et §. 40. subdit, quòd ipsi post ratihabitionem invalidè contrahunt Matrimonium, et tenentur ad Officium divinum.

81. — In adultis verò certè requiritur intentio suscipiendi Sacramentum; ratio, quia, ut docet *D. Th. d. q.* 68. *art.* 7. loquens de Baptismo: « Ad hoc quòd homo moriatur veteri vitæ, » requiritur in habente usu liberi arbitrii voluntas qua eum ve» teris vitæ pœniteat, ita requiritur voluntas, qua intendat vitæ » novitatem. » Dixit autem *Caj. in l. c. D. Th.* in suscipiente Baptismum sufficere intentionem neutralem, nempe quòd non consentiat, neque dissentiat: sed hæc opinio communiter reprobatur à DD. ut à *Lugo. D.* 9. *ex n.* 117. *Petrocor. tom.* 3. *pag.* 87. *Salm. de Sac. c.* 8. *n.* 7. et signanter à SS. N. P. Benedicto XIV. in *Instruct. de Bapt.* incipiente, *Postremo mense.* (Vide *in Bullar. t.* 2. *n.* 46.) Et talis opinio est quidem contra doctrinam expressam *D. Th.* mox supra relatam. Idem quod de Baptismo dicendum est de aliis Sacramentis *cum Lugo*, et aliis communiter.

Certum est etiam apud omnes non requiri in suscipiente Sacramenta intentionem actualem, aut virtualem: sed sufficere habitualem, id est aliquando habitam, et non retractatam. Ita *Lugo de Sacr. D.* 9. *nu.* 105. *Wigandt. Tract.* 11. *Ex.* 4. *n.* 26. *Res.* 4. *Petroc. tom.* 3. *p.* 91. *Antoine de Sacr. c.* 3. *q.* 1. *Res.* 2. *Suarez* 3. *p. disput.* 14. *Sect.* 2. *Holz. tom.* 2. *p.* 8. *nu.* 38. *Sporer tom.* 3. *p.* 22. *Ronc. c.* 5. *q.* 2. *Res.* 2. *Elbel t.* 3. *p.* 25. *n.* 56. Idemque docet SS. N. Benedictus XIV in præfata *Instr. n.* 46. cum aliis communiter. Idque probatur ex universali Ecclesiæ praxi, quæ non reiterat Sacramenta Baptismi et Ordinis iis qui ea suscipiunt ex voluntate priùs habita. Et hoc procedit in omnibus Sacramentis, præter Pœnitentiam et Matrimonium, ut infra explicabimus.

Utrùm autem validè conferantur Sacramenta dormientibus, ebriis, vel lapsis in amentiam, qui antea habuerunt intentionem illa recipiendi? Negat *Ronc. l. c.* quia (ut ait) non est præsumendum eos habuisse intentionem in tali tempore recipiendi Sacramentum, sed solummodo more et ritu christiano. Sed communissimè et probabiliùs affirmant *Lugo D.* 4. *num.* 119. *Pal. de Bapt. D. un. p.* 7. *n.* 2. *Salm. eod. tit. c.* 6. *n.* 43. *cum Henr. Graff. et Angles ac Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 176. *cum Gobat. Avers. et Diana et aliis.* Ratio, quia ad validitatem Sacramenti non requiritur, ut suscipiens agat modo humano, et more solito; sed satis est quòd ipse sit subjectum capax, prout revera est qui jam priùs habuit intentionem recipiendi Sacramentum. Idque confirmatur auctoritate Innoc. III in *cap. Majores* §. *Verum, de Bapt.* (*apud Lugo. l. c.*) qui postquam dixit, dormientes et amentes non recipere Sacramentum, si contrariam habuerint voluntatem,

addit : « Secus si habuissent propositum baptizandi ; tunc ergo » characterem Sacramentalis imprimit operatio. » Et ejusdem sententiæ est N. SS. Bened. XIV in *cit. Instruc. n.* 46. Cæterùm rectè advertunt *Suar.* 3. *p. D.* 24. *sect.* 1 *et Salm. l. c. n.* 44. illicitum esse iis conferre Sacramenta, nisi in probabili periculo mortis, vel nisi quando impedimentum usûs rationis censetur perpetuum, aliàs expectandum ad tempus in quo suscipiens fiat compos rationis. Idque expressè docet D. *Th. in* 4. *dist.* 6. *q.* 1. *art.* 2. *q.* 3. *ad* 7. ubi ait : « Si autem necessitas non sit, » debet in furiosis expectari lucidum intervallum, vel in dormien- » tibus vigilia. Si tamen baptizetur in statu illo, Sacramentum » suscipit, quamvis peccet baptizans. »

82. — Sufficit etiam intentio interpretativa (nempe quæ nunquam fuit habita, sed præsumitur habenda à suscipiente, si esset ipse compos rationis) in suscipientibus Sacramentum Extremæ Unctionis, ut dicunt *Lugo D.* 9. *n.* 127. *Wigandt tr.* 11. *Ex.* 4. *n.* 62. *R.* 4. *Elbel t.* 3. *p.* 17. *n.* 58. *Ronc. de Sac. c.* 5. *q.* 2. *R.* 2. *Spor. t.* 3. *p.* 23. *n.* 154. *et Croix lib.* 6. *p.* 1. *n.* 172. *cum communi :* idque probatur ex Rituali Rom. *de Extrema Unct.* ubi dicitur : « Hoc Sacramentum est præbendum sensibus desti- » tutis, qui antea illud petierunt, seu verisimiliter (nota) pe- » tiissent. » Et si fortè æger fuerit sensibus destitutus in actu peccati mortalis, probabiliter ait *Viva de Sacr. q.* 1. *art.* 7. *n.* 6. saltem sub conditione Extremam Unctionem tunc esse illi ministrandam, prout etiam de Sacramento pœnitentiæ dicemus *n.* 480.

Ita etiam per voluntatem interpretativam, seu generalem, potest moribundo sensibus destituto conferri Sacramentum Confirmationis, ut dicunt *Lugo D.* 9. *num.* 132. *Sporer l. c. n.* 154. *Elbel d. p.* 17 *et Croix lib.* 6. *p.* 1. *n.* 169. *cum Conc. Arriaga, et Bern.* (contra *Escob. l.* 8. *n.* 55.) Et idem dicunt de Sacramento Eucharistiæ *Lugo D.* 9. *n.* 126. *Sporer loc. cit. et Croix cum Suar. Conc. Aversa, Bernal. etc.*

Sacramentum autem Baptismi et Ordinis invalidè quidem confertur habentibus solam intentionem interpretativam, quia sine voluntate explicita nemo debet subire obligationem legum Ecclesiæ et statûs clericalis. Ita communiter *Lugo D.* 9. *n.* 119 *et* 127. *Viva de Sacr. q.* 1. *a.* 7. *n.* 3 *et* 5. *cum Suar. etc.* Verumtamen *Conin. Spor. Dicast. etc. ap. Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 168. censent ad suscipiendum Baptismum sufficere intentionem implicitam contentam in contritione, vel attritione habita à suscipiente. His contradicunt *Suar. et alii.* Sed rectè *Lugo n.* 129. primam sententiam ait posse habere locum tantùm in infideli, qui semper invincibiliter veram fidem ignoraverit. Ad Sacramentum autem Pœnitentiæ non sufficit intentio neque interpretativa, neque habitualis, sed requiritur intentio vel actualis, vel saltem virtualis, cùm ibi requirantur pro materia actus pœnitentis, qui non possunt quidem haberi sine voluntate saltem virtuali recipiendi Sacramentum ; et hoc tenendum saltem in praxi,

juxta dicenda *de Sacr. Pœn. Dub. II. n.* 457. Ad Sacramentum verò Matrimonii suscipiendum, certè non sufficit intentio interpretativa ; sed sufficere aliquando habitualem censent *Holzm. t. 2. p. 8. n.* 36. *Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 174. *cum Sporer, Dic, Arriag, etc.* Et casum accidere posse, ait *Croix*, quando celebratur Matrimonium per Procuratorem ; quia si hic contrahit dum principalis dormit, perficitur Matrimonium cum intentione principalis, quæ non aliter quàm habitualis dici potest. Sed veriùs sentit *Lugo D.* 6. *n.* 139. in Matrimonio semper requiri voluntatem saltem virtualem, quia cùm uterque conjux non solùm sit suscipiens, sed etiam Minister Sacramenti, in singulis eorum certè requiritur ea intentio qualis in Ministris aliorum Sacramentorum exigitur, ut diximus *n.* 16 *et* 18. In præfato autem casu Procuratoris, rectè dicit *Lugo n.* 139. quòd illa intentio veriùs dicenda est virtualis quàm habitualis, cùm Procurator contrahat virtute mandati, sive consensûs à principali præstiti.

DUBIUM II.

Quid requiratur, ut licitè et cum fructu suscipiatur?

83. Quæ requirantur in suscipiente Sacramenta *mortuorum*, et quæ in *vivorum?* — **84.** An aliquando possit ministrari Viaticum a laico, vel sacerdos non jejunus celebrare ? — **85.** An magis dispositi majorem fructum recipiant ? An sumant cum fructu Hostiam ii qui nesciunt esse consecratam ? — **86.** Plura notanda de suscipiente Sacramenta cum mortali, aut veniali. — **87.** An omnia Sacramenta causent gratiam, remoto peccato ? — **88.** An liceat petere Sacramentum à Ministro excommunicato ? — **89.** An à Ministro peccatore ?

85. — « Resp. Ad effectum Baptismi et Pœnitentiæ, requiritur, et sufficit præter voluntatem sumendi Sacramentum, » dispositio fidei, spei et attritionis, non autem requiritur caritas, sive ut gratiam habeat ; * (*Vide dicenda n.* 139 *et* 437.) *, » quia hæc Sacramenta dicuntur *mortuorum*, quòd ipsa primam gratiam, seu vitam donent. Ad reliqua verò Sacramenta » quæ dicuntur *vivorum*, requiritur, ut sit in gratia. * (*Sed nota hìc Prop. damnatas ab Alexand. VIII, nempe Prop.* 22 *quæ dicebat :* Sacrilegi sunt judicandi, qui jus ad Communionem percipiendam prætendunt, antequam condignam de delictis suis pœnitentiam egerint. *Et Prop.* 23. Similiter arcendi sunt à sacra Communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus, et omnis mixtionis expers) *, quia ista non primam, sed secundam tantùm gratiam, id est augmentum tantùm gratiæ conferunt ; etsi subinde per accidens dent primam, cùm quis putat bona fide se carere mortali. *Laym. dub.* 7. *Bonac. d.* 1. *q.* 6. *p.* 2. »

84. — Hoc quidem probabile est cum *D. Thom.* vide dicenda *num.* 87. Hinc rectè dicunt *Gonet, Henno, et Tourn.* (vide infra

n. 237) posse laicum moribundo Viaticum ministrare, si desit Sacerdos qui eum absolvat : et etiam Sacerdotem celebrare posse non jejunum ad ministrandum Viaticum moribundo sensibus destituto, qui non possit confiteri, ut *Viva q.* 1. *art.* 5. *n.* 6. cum *Laym. Fill.* Secus autem, si absolutionem Sacramentalem ille receperit; vide infra *n.* 286.

85. — « 1. Etsi æqualiter dispositi æqualem, magis dispositi » majorem Sacramenti fructum præter characterem consequuntur ; tum quia congruum est Sacramenta ita instituta esse, » ut uberior gratia detur pro dispositione subjecti ; tum quia » non videtur is, qui vehementem attritionem ad Baptismum, » vel Pœnitentiam affert, omni fructu carere.

« 2. Qui sumit hostiam, quam nescit esse consecratam, cùm » instar alterius animalis, sine intentione sumendi Sacramentum » sumat, accipit quidem materialiter rem, quæ est Sacramentum, » non tamen sacramentaliter, et cum fructu. * (*Ita S. Th. p.* 3. » *q.* 80. *art.* 3. *ad* 3. *cum Lugo, Suar. Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 178. » *contra Arriag. et Dic. quorum sententiam immeritò probabilem* » *vocat Croix*) * Idem docet *Bon.* de eo, qui sumit Sacramentum ex causa famis, quod videtur intelligendum, si ex ea sola : » neque enim videtur Sacerdos fructu Sacramenti privari, etsi » sumpturus calicem, simul etiam levare sitim intenderet. Vide » *Bon. l. c. n.* 3. »

86. — Notandum I. Ad Baptismum requiritur actus fidei, et spei supernaturalis saltem virtualis, ut omnes docent cum *Suar.*, *et Croix. l.* 6. *p.* 1. *n.* 187. etiam actus contritionis, sive attritionis, ut tenent *Salm. cum D. Th.* (vide *infra n.* 139.) si baptizandus habeat grave peccatum, ut patet ex *Trid. sess.* 14. *c.* 1. Ad Eucharistiam autem præmitti debet ex speciali præcepto Confessio, et absolutio ab omni mortali. Utrùm autem pro aliis Sacramentis vivorum sufficiat præmittere tantùm contritionem? Affirmatur communissimè cum *Lugo D.* 8. *sect.* 9. *Laym. Vasq. Croix. n.* 190. *et aliis*, contra *Marsil. et Adrian.* Vide dicta *n.* 34.

Not. II. Est certè peccatum grave, Sacramentum suscipere cum mortali ; et est gravius quàm illud indignè ministrare, aut conficere, ut *Croix n.* 193. cum *Dic. et aliis*. Utrùm autem in aliquo casu liceat suscipere Sacramentum in mortali? Videtur negare *Suar. de Euch. D.* 66. *sect.* 1. loquens de sumenda Communione ; sed communiùs affirmant *Henriq. Aversa et Bosco ap. Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 194. Idque pro casu rarissimo non videtur improbabile, putà si hostia consecrata esset profananda ab hæreticis, et ab aliis pro illa subita irruptione non posset tam citò conteri ; tum videtur posse eam sine peccato sumere, licèt sine fructu : tunc enim non sumeret ut Sacramentum, sed tantùm absconderet in corpore suo, sicut in pariete, ad eam liberandam ab injuria, ut dicunt *Lugo de Sacr. D.* 9. *n.* 8. *de Euch. D.* 15. *n.* 3. *Croix. l.* 6. *p.* 2. *n.* 514. *Tamb. de Comm. c.* 1. *n.* 76 *et Dian. p.* 5. *tr.* 13. *R.* 74. *cum Vasq. Hurt. et Ochag.* Idem probabiliter dicunt *Lugo d. D.* 9. *cum Vasq. et Croix n.* 517. *cum Hurt. Ochag.*

Diana et Leand. de laico accumbente in scamno communicantium, qui recordaretur peccati mortalis, vide dicta *n.* 33.

87. — Quæritur I. An Sacramenta validè, sed cum fictione suscepta, remoto obice, reviviscant? Nomine *fictionis* hîc non intelligitur ea quæ reddit Sacramentum nullum, ut est defectus intentionis, sed ea cum qua Sacramentum validè suscipitur, nempe cùm quis accedit sine dispositione requisita ad Sacramentum. De Sacramento Baptismi (exceptis *Scoto* et aliis paucis) omnes communiter id affirmant cum *Petroc. t.* 3. *p.* 99. *q.* 6. *Conc. tom.* 8. *p.* 185. *n.* 11. *Lugo de Sacr. D.* 9. *ex n.* 22. *Tourn. in Prælect. Theol. tom.* 7. *pag.* 193. *Concl.* 1. *et aliis ex D. Th.* 3. *p. q.* 69. *art.* 10. ubi loquens de gratia Baptismi sic ait : « Impedietur autem quandoque per fictionem; » unde oportet quòd, remota ea per pœnitentiam, Baptismus » statim consequatur suum effectum. » Et priùs id docuit *S. Aug. lib.* 1. *de Bapt. contra Donatist. cap.* 12. ubi dixit : « In illo » qui fictus (ad Baptismum) accesserat, tunc valere incipiet, » cùm illa fictio veraci confessione recesserit. » Ratio, quia peccatum ante Baptismum, vel in ipsa perceptione Baptismi consummatum non subjicitur Ecclesiæ clavibus, unde necesse est remitti per solam virtutem Baptismi, qui sublato obice habet effectum priùs suspensum ratione fictionis. An autem ad hunc effectum obtinendum requiratur in suscipiente contritio? Negant *Suar.* 3. *p. D.* 28. *sect.* 5. *concl.* 1. *et Lug. n.* 53. *cum Conc. et commun.* (contra *Vasq.*) dicuntque sufficere attritionem; vide dicenda *n.* 139. Idem quod de Baptismo dicunt etiam de Sacramento pœnitentiæ (casu quo fieret Confessio valida et informis, juxta dicenda *n.* 441.) *Lugo dict. D.* 9. *ex n.* 100. *Salm. de Sacr. c.* 6. *n.* 53. (contra *Petr. pag.* 112) *ex S. Th. in* 4. *D.* 17. *q.* 3. *art.* 4. *q.* 1. qui loquens de Pœnitente, qui fecerit Confessionem validam, sed informem, dicit : « Quamvis » tunc non percipiat absolutionis fructum, tamen recedente » fictione percipere incipiet; sicut etiam est de aliis Sacra» mentis. » Ratio (ut ait Lugo) quia si hic postea conteritur, jam peccatum ei remittitur, et remittitur quidem, sine eo quòd directè illud clavibus subjiciat. Idem aiunt *Lug. n.* 103 *et Suar. D.* 63. *s.* 8. *Croix n.* 199. *cum Palud. Sylv. Conc. ap. Salm. de Sacr. c.* 5. *n.* 67. (contra *Sotum, Hurt. Rosco et Bernal. ap. Croix l. c.*) de Sacramentis characterem imprimentibus, prout de Confirmatione et Ordine; quia cùm hæc Sacramenta nequeant iterari, videtur consentaneum divinæ bonitati, ne tales suscipientes relinquantur destituti gratia sacramentali, tam proficua in confirmatis ad resistendum tentationibus, in ordinatis ad obeunda munia clericalia; et hanc sententiam ait *Petr. t.* 3. *pag.* 115. solidissimum habere fundamentum. Idem dicunt *Escob. l.* 8. *num.* 182. *Croix n.* 202. *Salm. l. c. cum Pal. Arriaga, Cajet. etc. ac Lugo n.* 105. *cum Suar. et Conc.* de Sacramento Extremæ Unctionis et de Matrimonio; quia (ut aiunt) etiam congruum videtur, quòd, cùm Extrema Unctio non possit

iterari in eodem mortis articulo, nec Matrimonium vivente eodem conjuge, interim fideles non careant gratia Sacramenti.

Rectè autem *Lug. n.* 108. *Croix n.* 200. *cum Suar. Conc. Fill. etc. communiter*, contra alios, negant hoc de Eucharistia, quæ ex sua institutione frequenter potest iterari : idcirco non fuit opus hanc tribuere efficaciam tali Sacramento, ut subveniatur fragilitati hominum. E converso in hoc Sacramento sequeretur absurdum, quòd Sacerdos qui pluries in sua vita sacrilegè celebrasset, si in morte cum remissa attritione confiteretur, reciperet totum cumulum gratiarum tot sacrilegiarum Communionum ; imò quò sæpius indignè celebrasse, eò uberiùs gratiis ditaretur. Censet autem *Croix n.* 200. *cum Scoto, Palao, etc.* quòd si quis communicet, et removeat obicem, antequam species Eucharistiæ consumentur, is non carebit gratia Sacramenti. An autem suscipiens Sacramentum cum veniali habituali, vel actuali, peccet? Vide dicenda *de Euchar. n.* 257.

88. — Quæritur II. An liceat petere Sacramenta à ministro indigno? Hîc distinguere oportet inter ministrum indignum ob aliquam censuram, vel inhabilitatum et indignum ob peccatum mortale. Resp. I. Si minister est indignus per censuram etc. et non est toleratus, nimirum sit excommunicatus vitandus, vel publicè et nominatim suspensus, et irregularis per sententiam (Vide *Croix lib.* 6. *p.* 1. *n.* 210.), certè non licet ab eo petere Sacramenta, nisi in extrema vel gravissima necessitate : in qua omnes dicunt licitum esse suscipere Baptismum et Pœnitentiam, ut *Suar.* 3. *p. Dist. sect.* 1. *n.* 6. *Con. Tourn. tr.* 4. *p.* 37. *Antoine de Sacr. c.* 2. *qu.* 13. *Bonac. de Excommunic. Dub.* 2. *q.* 1. *p.* 1. §. 3. *Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 209 *et Salm. de Sacr. c.* 8. *n.* 18. *cum Sayr. Garn. Corn. etc.* ex D. Aug. *l.* 1. *de Bapt. cap.* 11. Idem probabiliter de Sacramento Eucharistiæ dicunt *Nav. cap.* 22. *n.* 4. *Suar. l. c. n.* 17. *Bon. l. c. Viva de Sacr. q.* 1. *a.* 8. *n.* 10. *cum Sot. et Salm. n.* 22. *cum Corneio, Nunn.* (contra *Sayr. Avila, etc.*) Et adhæret *Tourn. d. pag.* 37. *ex cap. Quod in te. De Pœnit. et Rem.* ubi Innoc. III quamvis neget morientibus Extremam Unctionem tempore Interdicti generalis, non negat tamen Pœnitentiam, Viaticum. Idem sentiunt de Sacramento Extremæ Unctionis *Escob. Henr. et Dic. ap. Croix d. n.* 209. eò quòd tale Sacramentum potest per accidens gratiam causare; sed meliùs id non admittunt *Suar. Bon. ll. cc. Elbel tom.* 3. *p.* 69. *n.* 67. item *Conc. Fill. Avila, et Corneio apud Salm. n.* 23. nisi quando infirmus non potuerit aliud Sacramentum recipere. Pariter dicunt *Suar. l. c. et Corn. ap. Salm. n.* 40. licitum esse recipere Sacrum Ordinem ab Episcopo excommunicato, quando in aliqua Provincia remota ille solus existeret, et talis Ordinatio redundaret in bonum communitatis. Idem dicunt præfati AA. de Sacramento Matrimonii, casu quo esset necessarium vel ad salutem spiritualem morientis, vel ad magnam utilitatem temporalem filiorum, nec alius adesset Minister. An autem excommunicatus vitandus validè ministret Sacramentum pœnitentiæ in

extrema necessitate? Hoc negandum : vide dicenda num. 560.

Resp. II. Si verò Minister sit excommunicatus, vel suspensus toleratus, quæstio est inter DD. an liceat ab eo petere Sacramenta sine gravi causa? Negant alii, sed veriùs affirmandum ; quia Conc. Constantiense absolutè concessit fidelibus communionem cum toleratis ; Vide dicta *n.* 55 et dicenda *de Cens. n.* 130.

89. — Resp. III. Cùm autem Minister est indignus ob peccatum mortale, *D. Th.* 3. *p. q.* 64. *art.* 6. *ad* 2. videtur indistinctè concedere posse suscipi Sacramenta à peccatore occulto, dicens : « Quandiu (Minister) ab Ecclesia toleratur in ministerio, ille » qui ab eo suscipit Sacramentum non communicat peccato » ejus. » Et idem habetur in *cap. Vestra.* 7. *de Cohabit. Cler. etc.* ubi dicitur : « Sine dubitatione teneatis, quòd à Clericis, et » Presbyteris quanquam fornicariis, quandiu tolerantur, nec habent operis evidentiam (id est ut explicat Glossa, quando ipsi » non sunt condemnati vel confessi in jure), licitè divina Mysteria audiantur, et alia recipiantur Sacramenta ecclesiastica. » Hoc tamen sanè intelligendum valere tantùm ad excusandum, ne contraveniatur prohibitioni Ecclesiæ ; cæterùm, ad suscipiendum Sacramentum à peccatore, semper requiritur rationabilis causa, juxta dicta *lib.* 2. *num.* 47 *et* 49. Utique alibi docet idem *D. Thom. in* 4. *D.* 24. *qu.* 1. *art.* 3. *qu.* 5 *ad* 3. ubi ait : « Præter » necessitatis articulum non esset tutum, quòd eum (scil. Pastorem) induceret ad aliquod sui Ordinis exequendum, durante » tali conscientia, quòd ille in peccato mortali esset. » Nomine autem *necessitatis* rectè explicat *Cont. Tourn. t.* 4. *p.* 39. *v. cæterùm*, intelligi hîc moralem necessitatem ; unde probabiliter sufficit ad excusandum etiam causa gravis utilitatis, ut docent communissimè *Suar. part.* 3. *D.* 18. *sect.* 1. *Sanch. de Matr. lib.* 7. *D.* 9. *n.* 8. *Pal. t.* 3. *tr.* 18. *D.* 7. *p.* 15. *nu.* 3. *Viva. qu.* 1. *art.* 7. *nu.* 10. *Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 211. *Mazzot. t.* 3. *pag.* 68. *Tolet. l.* 1. *c.* 88. *Fill. tr.* 1. *c.* 8. *qu.* 6. *Escob. l.* 8. *n.* 312. *Anacl. pag.* 533. *nu.* 56. *Holzm. t.* 2. *p.* 10. *n.* 84. *Elbel t.* 3. *p.* 18. *n.* 63. *citans Scot. in* 4. *D.* 5. *qu.* 2. §. *Quantum. Spor. t.* 3. *p.* 27. *n.* 179. *Bon. D.* 1. *q.* 6. *p.* 5. *n.* 1. *cum Con. Val. Reg. Henr. et Salm. de Sacr. c.* 8. *n.* 34. *cum Led. Nunn.* et communi, ut asserunt.

Hinc aiunt DD. licitè recipi Sacramenta à ministro peccatore. I. Si urgeat præceptum Confessionis, vel Communionis, ut dicunt *Suar. l. c. Conc. t.* 8. *pag.* 105. *n.* 9 *et Escob. lib.* 8. *n.* 316. *cum Vasq. etc.* II. Si ex dilatione susceptionis immineat periculum lapsûs, *Tourn. tom.* 4. *pag.* 38. III. Si debes implere præceptum Missæ audiendæ, *Suar. l. c. cum Conc. et Soto apud Escob. n.* 314. (Vide dicta *lib.* 3. *num.* 33.) IV. Si aliàs diu debeas permanere in mortali, et nequeas alium adire Confessarium ; ita *Tourn. l. c.* Sed meliùs *Suar. l. c. et Antoine de Sacr. c.* 2. *q.* 13. *R.* 2. excusant ab omni culpa eum, qui est in mortali, si nolit neque ad horam expectare, quia non est modica utilitas quamprimum à peccato liberari. V. Si carere debeas (saltem

diu) Communione, ut *Suar. loc. cit et Escob. n.* 319. Et idem ait *Suar.* si carere debeas fructu Confessionis, etiam si non habeas mortale. An autem sufficiat causa non carendi fructu alterius Sacramenti? Negat *Croix n.* 211. Sed affirmant *Suar. et Escob. n.* 316. si Minister sit Parochus, vel sit paratus, et non sit alius dignè ministrans. VI. Si aliàs nequeas lucrari Jubilæum, *Tourn. et Croix loc. cit.* VII. Si indigeas perito Directore, et non habeas alium, *Tourn. ibid.* Modò (addit *Sporer t.* 3. *pag.* 27. *n.* 179.) diu debeas alium expectare. VIII. Si vis Missam applicare pro amico defuncto, ut *Sporer loc. cit.*

Dicit autem *Cajet. in* 3. *p. q.* 64. *art.* 6. *ad* 2. absolutè licitum esse petere Sacramentum à proprio Parocho, sine ulla gravi causa; sed verùs hoc negant *Conc. pag.* 103. *n.* 7 *et Salm. n.* 38. *cum Nao. Soto, Bon. et Led.* si facilè possis alium adire. Sic etiam dicunt *Conc. et Antoine. ll. cc.* non licere petere Sacramenta ab Hæretico, vel Schismatico nisi in casu extremæ, vel gravissimæ necessitatis. Sed de Hæretico vide *n.* 560. An autem sit mortale sine gravi causa petere Sacramentum ab indigno ministro parato? Negant *Sotus, Nao. Sa, Dian. etc. ap. Salm. c.* 8. *n.* 42. Sed rectè affirmant *Salm. ib. cum Sylo. Molin. Valent. Arag. etc.* juxta dicta *l.* 2. *de Carit. n.* 47 *et* 79. Tantùm exciperem eum, qui sumeret Eucharistiam à Sacerdote indigno, qui eam actu aliis ministraret : ut dicunt *Suar. l. c. et Escob. n.* 319. juxta sententiam allatam *num.* 35. *v. Hinc,* nempe quòd unum tantùm sit peccatum pluribus Eucharistiam ministrare. Sic pariter puto illicitum esse sine gravi causa inservire Sacerdoti indignè celebranti; contra *Suar. l. c. Bon. n.* 7 *et Salm. n.* 41. *cum aliis,* qui id admittunt, quando Sacerdos facilè possit alium invenire.

Certum est autem, quòd quivis minister præsumitur dignus, nisi constet oppositum, ut communiter docent *Con. t.* 8. *p.* 103. *n.* 4. *Tourn. tom.* 4. *p.* 36. *v. Not. l.* ex illo Ap. 1. *Cor.* 13. *Caritas non cogitat malum; Elbel ead. pag.* 18. *n.* 62 *et Croix lib.* 6. *p.* 1. *n.* 216. *cum Avila, Dic.* et aliis communiter. Hinc probabiliter infertur posse peti Sacramentum adhuc ab eo qui scitur paulò ante peccasse, quia præsumendus est ipse jam se disposuisse saltem per contritionem : ita *Suar. D.* 18. *sect.* 1. *in fine, Bonac punct.* 6. *n.* 6. *Croix n.* 216. *Mazott. pag.* 69. *cum Sporer, Salm. c.* 8. *n.* 40. *cum Vasq. Con. Sayr. Reg. Dic.* et aliis communiter, et idem sentit *Tourn. p.* 36. *v. Not.* I. dicens : « (Imo ut sciam ab eo recens et graviter peccatum esse; adhuc enim sapienter præsumam eum, si præsertim ad ministranda Sacramenta sponte præsto sit, id quod suî erat fecisse, ut Deo reconciliaretur; *Certè* ait (*S. Th. in* 4. *dist.* 24. *q.* 1. *art.* 3. *q.* 5. *ad* 3.), *quia in instanti homo à divina gratia emendatur.*) » Rectè tamen id limitant 1. *Suar. et Bon. ll. cc. cum Conc. Vasq. Sayr. Reg.* et aliis communiter, si constet ministrum esse consuetudinarium, vel esse in occasione proxima peccandi (intellige voluntaria). Limitat 2. *Gob. apud Croix dicto n.* 216. si minister post peccatum Confessionem non præmiserit ante Missæ celebrationem.

CAPUT IV.

Quid sint Sacramentalia, et quid efficiant.

90. Quid, et quæ sint Sacramentalia ? — **91.** An Sacramentalia vim habeant ex opere operato ? — **92.** Quomodo per Sacramentalia remittantur peccata ? — **93.** Plura notanda. — **94.** De usu Agnorum Dei, aquæ benedictæ et similium.

90. — « Resp. 1. Cæremoniæ ecclesiasticæ, quæ vulgò dicuntur » Sacramentalia, sunt actus externi religionis, ad colendum Deum » accommodati. Tales autem communiter vocantur, Oratio » Dominica, aqua benedicta, esus eulogiarum olim in usu, con- » fessio generalis, eleemosyna, benedictio ab Episcopo, vel » Abbate consecrato data, quæ ex antiqua traditione dicuntur » remittere venialia, continentur hoc versu :

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.

« Ad quæ etiam revocantur tunsio pectoris, unctio in Regem » et similes ; item multæ aliæ cæremoniæ, et res etiam ipsæ » sacræ, quæ in Ecclesia partim ab Apostolis traditæ, partim » postea institutæ sunt, ut Exorcismi, insufflationes, prima » tonsura, Benedictiones, et consecrationes variarum rerum et » personarum, ut Ecclesiæ, calicum, etc. ipsæ etiam herbæ, » lumina, vinum S. Joannis, cerei agni, signum S. Crucis. » Quæritur ergo, quam vim habeant : num ex opere operantis, » cùm certum sit, sicuti per alia pia opera, sic etiam iis nos mereri, » seu ex opere operato ?

91. — « Resp. 2. Non habent vim ex opere operato confe- » rendi gratiam, aut remittendi peccata vi sua, et per se, sed » tantùm quatenus in nobis pium motum excitant. Ratio prioris » est, tum quia nusquam promissio gratiæ, aut remissionis pec- » catorum iis facta reperitur ; tum quia peccatum etiam veniale » non remittitur sine infusione gratiæ, quam conferendi ea » nullam per se habent vim. Ratio posterioris est, quia id accom- » modatum est Sacramentalium institutioni, et consecrationi » quæ fit per preces Ecclesiæ, quibus ipsa nobis tales motus pre- » catur. *Conc. q. 71. art. 3.* »

92. — Quæritur ergo, quomodo culpæ veniales remittantur per Sacramentalia ? *Prima* sententia cum *Sot. Val. Led. Vict. etc.* apud *Croix l. 6. p. 1. n. 221.* dicit, Sacramentalia ex institutione Ecclesiæ vim habere venialia remittendi ex opere operato ; quia Sacramentalia semper venialia remittunt, etsi non semper in nobis pium motum excitent. *Secunda* tamen communior, et verior sententia cum *Tourn. tom. 4. p. 266. Wigandt tr. 13. Exam. 2. n. 25. S. Th. Lug. Suar Bus. Croix l. c. Viva d. Sacr. Qu. 1. A. 8. n. 7 et seq.* tenet per Sacramentalia non remitti venialia ex opere operato, sed tantùm quia per ea pium motus doloris, aut charitatis in nobis excitatur, quo veniali

remittuntur. Idemque expressè docet *D. Th.* 3. *p. q.* 87. *a.* 3. *ad* 1. ubi ait : « Omnia ista causant remissionem peccatorum » venialium implicitè, vel explicitè. » Hinc omnibus fidelibus consultum fit post sumptionem aquæ benedictæ, etc. se excitare ad actum doloris, sive amoris.

93. — « 1. Gratiæ prævenientes, et pii motus conferuntur » per Sacramentalia, per modum impetrationis, quæ non omnino » infallibilem effectum habent.

« 2. Peccat graviter, qui Sacramentalibus falsam materiam » supponit, ut pro aqua lustrali faciendo urinam.

« 3. Sacramentalia, quandoque operantur beneficia corporalia » v. g. sanitatem, per modum impetrationis, ratione precum » Ecclesiæ. Imò quædam etiam vim habere (v. g. fugandi » dæmonem) per modum operis operati, ex singulari privilegio » docent *Henr. l.* 1. *c.* 2. *Sotus*, et alii. Quia, inquiunt, etiam » Ethnici, in quibus nec intercesserunt preces Ecclesiæ, nec » meritum operantium, quandoque signo crucis (quod quidam » etiam putant de nomine JESU) à dæmone liberati fuisse » dicuntur : quod tamen alii eorum virtuti objectivæ, quasi na- » turali, adscribunt; de quo plura apud *Schol. Vide Merat. D.* 10. » *sect.* 1. »

94. — Inter Sacramentalia enumerantur Agni Dei ex cera à Papa benedicti : super his notandum 1. Vetitum est sub excommunicatione eos inaurare, aut pingere, ut *Azor. ap. Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 225. Not. 2. Vendere eos cariùs, quia benedicti sunt, est injustitia et simonia. Licitum tamen est eos vendere secundùm suam materiam, uti rectè dicunt *Sanch. Dian. et Croix ib. cum communi*, *contra Azor.* Not. 3. Quamvis *Gobat. etc.* dicant esse veniale laicis eos tangere absque aliqua necessitate ; probabile tamen est nullum esse peccatum, juxta usum nostrorum temporum, ut aiunt *Sanch. Dian. et alii ap. Croix n.* 225.

Projicere canibus ossa agni, vel ova, quæ benedicuntur, putat *Gretserus* esse illicitum; sed negandum cum *Caj. et Croix.* n. 227. Sicut etiam licitum est uti aqua benedicta et candelis ad usum profanum, ut *Croix ibid. cum Tamb. contra alios.*

Missalia autem et Biblia sacra, sicut etiam sacræ Imagines non debent adhiberi ad usum profanum; secus verò dicendum de aliis chartis, ubi incidenter et accessoriè inscribuntur nomina sacra. Ita *Croix. n.* 228. *cum Gob.*

TRACTATUS SECUNDUS.

DE BAPTISMO, ET CONFIRMATIONE.

CAPUT I.

De Baptismo.

95. Quomodo distinguitur Baptismus ? — **96.** De Baptismo Flaminis. — **97.** De Baptismo Sanguinis. — **98.** An, ut Martyrium remittat culpam, requiratur in peccatore contritio, vel charitas ? — **99.** Quando Martyrium gratiam conferat ? — **100.** An sint Martyres, qui moriuntur in obsequio peste infectorum ? — **101.** An liceat se offerre ad Martyrium ? Vel se prodere Catholicum per abstinentiam à carnibus.

98. — « NON agitur hîc de Baptismo sanguinis, id est martyrio; nec flaminis, seu spiritûs, id est contritione, cum voto » Baptismi vel desiderio, quia non sunt Sacramenta; sed de » Baptismo fluminis, qui definitur : *Ablutio corporis exterior,* » *facta sub præscripta forma verborum.* »

Baptismus igitur ex voce græca, quæ significat ablutionem, sive immersionem in aquam, distinguitur in Baptismum *fluminis*, *flaminis et sanguinis.*

96. — Infra dicemus de Baptismo *fluminis*, qui valde probabiliter cum *S. Th.* 3. *p. q.* 66. *art.* 2. *Salm. de Bapt. c.* 1. *n.* 25. *Mag. Sent. Sot. Vas. etc.* fuit institutus ante Passionem Christi Domini, tempore quo Christus baptizatus est à Joanne. Baptismus autem *flaminis* est perfecta conversio ad Deum per contritionem, vel amorem Dei super omnia, cum voto explicito, vel implicito veri Baptismi fluminis, cujus vicem supplet (juxta *Trid. sess.* 14. *c.* 4.) quoad culpæ remissionem, non autem quoad characterem imprimendum, nec quoad tollendum omnem reatum pœnæ : dicitur *flaminis*, quia fit per impulsum Spiritûs sancti, qui flamen nuncupatur. Ita *Viva de Bapt. q.* 2. *art.* 1. *n.* 2. *Salm. c.* 1. *n.* 2. *cum Suar. Vasq. Val. Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 244 *et aliis.* De fide autem est per Baptismum flaminis homines etiam salvari, ex *c. Apostolicam. D. Presb. non bapt. et Trid. sess.* 6. *c.* 4. Ubi dicitur neminem salvari posse *sine lavacro regenerationis, aut ejus voto.* Vide *Petroc. p.* 142. *q.* 6.

97. — Baptismus verò *sanguinis* est sanguinis effusio, seu mors tolerata pro fide, aut pro alia virtute Christiana, ut docet *S. Th.* 2. 2. *qu.* 124. *art.* 5. *Viva l. c. n.* 2. *Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 232. *cum Avers. Gob. etc.* Hic autem Baptismus æquiparatur vero Bap-

tismo, quia quasi ex opere operato ad instar Baptismi remittit culpam et pœnam : dicitur *quasi*, quia Martyrium non ita strictè operatur sicut Sacramenta, sed ex quodam privilegio ratione imitationis Passionis Christi, ut dicunt *Bell. Suar. Sot. Caj. etc. apud Croix n.* 238. et fusè *Petroc t.* 3. *c.* 2. *q.* 3. Ideo Martyrium prodest etiam infantibus, dum Ecclesia SS. Innocentes prout veros Martyres colit. Hinc bene docet *Suar. cum aliis apud Croix num.* 237. oppositum saltem temerarium. In adultis autem requiritur acceptatio Martyrii, saltem habitualiter ex motivo supernaturali, *Conin. Caj. Suar. Bon. et Croix n.* 231. *contra Viva n.* 5. qui nullam requirit acceptationem.

Patet autem Martyrium non esse Sacramentum, quia Martyrium non est actio instituta à Christo ; et ideo nec etiam fuit Sacramentum Baptismus Joannis, qui non sanctificabat hominem, sed tantùm præparabat ad Christi adventum. *Viva l. c. num.* 3.

98. — Quæritur tamen hîc I. An, ut Martyrium remittat culpam et pœnam, requiratur in peccatore contritio, vel dilectio Dei super omnia, an sufficiat attritio? Certum est ad remissionem culpæ aliquam pœnitentiam requiri, ex *Trid. sess.* 14. *c.* 1. Ad quæsitum autem respondit *Wigandt tr.* 11. *Ex.* 5. *n.* 73. *Con. t.* 8. *p.* 151. *n.* 10. *Viva d. q.* 2. *art.* 1. *n.* 4. *cum Bell. Caj. Pal. Less. etc. ap. Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 238 *et* 239. attritionem satis esse ad Martyrium, sicut satis est ad Baptismum ; hoc enim privilegium, dicunt, Martyrium obtinere ex privilegio, ut diximus, ob imitationem Passionis Christi. Probabilius tamen est, quòd requiratur contritio, vel dilectio Dei supra omnia, ut docent *S. Bon. Scot. Con. Sayr. etc. ap. Croix et Petroc. tom.* 3. *p.* 134. *q.* 3. *ex S. Th.* 3. *p. q.* 66. *art.* 12. *ad* 2. ubi dicit : *effusio sanguinis non habet rationem Baptismi, si sit sine caritate.* Et probatur ex *Apost.* 1. *Cor.* 13. *v.* 3. *Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Neque Martyrium subire, importat semper caritatem perfectam habere ; nam posset quis velle potiùs mori, quàm peccatum novum committere propter metum Inferni. Cæterùm, ipsi adversarii advertunt necessarium semper esse, ut peccator ante Martyrium conetur ad contritionem, vel Confessionem, ne periculo damnationis exponatur.

99. — Quæritur II. Quandonam Martyrium gratiam conferat, an in instanti mortis, aut vulneris lethalis. Probabile est cum *Suar. Bon. Dic. etc. cum Viva. ar.* 1. *n.* 6. conferre gratiam, quando Martyr accipit lethale vulnus, aut cruciatum, licèt postea miraculosè non moriatur ; et ita verè Martyr fuit B. Joannes in dolium ferventis olei immissus, et Regina Martyrum B. Virgo Maria, stans juxta crucem Jesu. Ratio, quia tunc jam in causa mors accipitur.

100. — Not. I. De illis, qui in obsequio pestiferorum ex caritate moriuntur, dicit *Martyrol. Rom.* 28. *Febr. Quos velut Martyres religiosa fides venerari consuevit.* Et veros Martyres esse tenent 12 Academiæ, 13 Cardinales, 12 Episcopi et plusquam 300 Auctores, contra *Hurt. et alios ;* vide *Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 236.

101. — Not. II. Illicitum est, sine divino instinctu, vel sine periculo scandali, temerè se ingerere in Martyrium, ut communiter docent *S. Th. Navar. Sanch. Dic. etc. cum Croix n.* 241. Tum quia hæc esset quædam tentatio Dei : tum quia homo non est dominus vitæ suæ. Vide dicta *tom.* 1. *l.* 3. *n.* 32. Hinc dicit *Laym. l.* 3. *tr.* 3. *p.* 3. *c.* 1. *n.* 6. *et Gobatus ap. Croix l. c.* quòd peccaret, qui die veneris, à carnibus abstinendo, manisfestaret se catholicum cum periculo vitæ : quia eo casu cessat præceptum ecclesiasticum abstinendi à carnibus, et urget præceptum naturale, quod est potius servandi propriam vitam.

DUBIUM I.

Quid sit materia baptismi.

102. Quæ sit materia *remota* Baptismi ? Vide Resp. ap. Bus. — **103.** I. Quæ sit materia certè valida ? II. Quæ certè invalida ? III. Quæ dubia ? An in necessitate liceat ibi uti opinione etiam tenuiter probabili ? — **104.** Dub. 1. An sit materia apta aqua per artem chimicam educta ? Dub. 2. An saliva, sudor, aut lacrymæ. Dub. 3. An aqua fluens ex vite ? Dub. 4. An nix non soluta ? — **105.** Quæ sit materia *proxima* Baptismi ? Vide Res. apud Bus. — **106.** Quær. I. An valeat Baptismus, si quis projiciat puerum in flumen ? Quid si baptizet cum aqua defluente ex tecto ? An liceat in necessitate projicere puerum in flumen, ut baptizetur ? An autem cum aqua nociva baptizare ? — **107.** Quær. II. An infans in necessitate possit baptizari in utero matris ? Quid si baptizetur puer tantùm in capite egresso ex utero ? Quær. III. An valeat Baptismus, si aqua attingat tantùm vestes, aut capillos ? Qu. IV. An valeat Baptismus collatus in scapulis, vel pectore ? Quær. V. An requiratur trina ablutio. Quær. VI. An sufficiat ad Baptismum una vel altera aquæ gutta ?

102. — « Resp. Materia *remota* licita est aqua consecrata, si » haberi potest ; valida est omnis, et sola aqua elementaris, quæ » morali hominum æstimatione sit naturalis et usualis, qualis est » putei, maris, paludis, pluviæ, et item resoluta ex nive, grandine, » glacie, licèt accidentaliter quoad calorem, saporem et odorem, » alterata sit, ut aqua sulphurea, lixivium, jusculum ita tenuiter » carne decoctum, aut aqua alteri corpori ita modicè admixta, ut » usum communem et æstimationem aquæ retineat. Ratio res- » ponsionis est, ex Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua etc.* » Quam *S. Th.* confirmat triplici congruentia. I. Est maxima » commoditas aquæ. 2. Ejus facillimus usus. 3. Aptitudo ad signi- » ficandum effectum, qui est emundatio à peccato. »

Unde resolves :

« 1. Inepta materia Baptismi est saliva, lotium, lacrymæ, sudor, » cerevisia, item aqua sic permixta, ut non ampliùs sit apta » ablutioni, nec vocetur aqua ; v. gr. lutum, brodium, vinum lym-

» phatum, item aquæ artificiales ex rosis, herbis, succisque » expressæ; denique nix, grando, glacies non resoluta. Ratio est, » quia morali hominum æstimatione non censentur aqua naturalis » et usualis. *Laym. l.* 5. *t.* 2. *c.* 3. *Bon. q.* 2. *p.* 3.

« 2. Quia de quibusdam tum ex dictis, tum aliis dubium est, » v. gr. de jusculo et cerevisia valde tenui, lixivio (et secundùm » *Gran. in* 3. *p. c.* 4. *tr.* 1. *d.* 3. *dub.* 2. aqua rosacea); hinc in » necessitate licet illis uti, et si postea Baptismus sub conditione » sit repetendus. Vide *Escob. Laym. Bonac. ll. cc.*

« 3. Uti aqua impura, vel non consecrata, cùm alia haberi » potest, est grave peccatum, ob Sacramenti irreverentiam. *Bon.* » *l.* 1. *c.* 1. *n.* 7 *et* 8. *Dian. p.* 9. *t.* 6. *R.* 33. et alii quinque. Licèt » *Granad. et Quintanad.* putent non esse mortale, uti non bene- » dicta. * (*Genericè loquendo omissio aquæ benedictæ est mor-* » *tale, ut dicunt Tourn. tom.* 4. *p.* 288. *Ronc. c.* 2. *q.* 2. *cum* » *Cabrera et Dian. ac Salm. c.* 2. *n.* 14. *cum Conc. Bon. et* » *Pal. ex Clement. un. de Bapt. contra aliquos. In Baptismo au-* » *tem privato dicit Croix n.* 263. *cum Pasq. Gob. et Quintan. non* » *requiri aquam benedictam; sed Tourn. l. c. asserit quòd Bap-* » *tismus, adhuc necessitate domi conferendus, debet curari ut fiat* » *aqua benedicta, sive lustrali ob majorem decentiam.*) »

103. — Certum est et de fide, materiam remotam Baptismi non esse aliam nisi aquam materialem, sive elementarem, ut patet ex Concilio Lateran. relato *in c. Firmiter de Sum. Trin.* et ex Trid. *Sess.* 7. *Can.* 2. ex illo Joannis 3. ℣. 5. « Nisi quis renatus » fuerit ex aqua, et Spiritu sancto, non potest introire in regnum » Dei. » Hinc videndum quænam aqua sit materia valida, quæ invalida et quæ dubia? I. Materia certè valida est 1. Aqua *fontium, puteorum, maris, fluminum, lacuum, stagnorum, cisternarum et pluvialis et sic quæcumque simplex et pura, quæ propriam aquæ speciem retineat, nec refert frigida sit an calida;* ita habetur in Rituali Rom. jussu Gregorii XIII. (apud *Conc. c.* 8. *p.* 125. *n.* 2.) 2. Est aqua resoluta ex nive, glacie, vel grandine, ut communiter docent *Conc. n.* 6. *Cont. Tourn. tr.* 4. *p.* 287. *Holzm. t.* 2. *c.* 1. *n.* 95. *Elbel. t.* 3. *p.* 25. *n.* 8. *Ronc. de Bapt. c.* 2. *Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 262 et alii omnes. 3. Aqua sulphurea sive materialis, ut docet *S. Th. p. q.* 66. *art.* 4. *ad* 4. *Tourn. Holzm. Salm. Antonin.* et alii communiter. 4 Aqua defluens in tempore nimboso à pariete, foliis, etc. *Tourn. p.* 287. *Elbel. n.* 8. *Ronc. c.* 2. *cum Gob. et Tamb.* 5. Aqua turbida mixta cum alia re, modò aqua sit materia prædominans, *S. Th. loc. cit. Tourn. Salm. Elb. Antoine,* etc. sed vide *infra not.* III. 6. Ros, et aqua collecta ex vaporibus densatis, putà in operculo ollæ, ut *Croix l.* 5. *part.* 1. *n.* 22. *Diana p.* 3. *tr.* 4. *R.* 5. *etc.* et adhæret *Conc. tom.* 8. *p.* 127. *n.* 9.

II. Materia certè invalida est 1. Sanguis, lac, vinum, urina, pituita, ut *Gonet, Man. tom.* 6. *c.* 3. *Salm.* et alii communiter. 2. Succus expressus ex floribus, herbis, et radicibus, ut *S. Th. l. c. ad* 5. *Salm. n.* 6. *Gon. Tourn. Elbel, etc.* Textum autem Stephani

ap. Gonet p. 88. ubi videtur Pontifex approbasse Baptismum collatum in vino, supposituin esse probant ipse *Gonet*, *Conc. n.* 7. *Tourn. p.* 286. *cum Juenin. et Petrocorens. tom.* 3. *pag.* 154. *cum P. Nicolai.*

III. Materia autem dubia est 1. Jus et lixivium; nam licèt *D. Th. d. q.* 66. *art.* 4. *ad* 2 *et* 4. dicat esse hæc materiam aptam ad Baptismum, modò non *habeant plus de aliena substantia quàm de aqua*, imò addat, quòd si ex liquore sic inspissato exprimatur aqua subtilis, bene potest in ea fieri Baptismus, sicut et in aqua quæ exprimitur ex luto; et S. Doctorem sequantur *Conc. Salm. Tour. et Ronc.* Attamen non improbabiliter *Palaus tr.* 19. *part.* 3. *Elbel*, *Tamb. Dian. et Pasq.* dicunt absolutè jus, et lixivium esse materiam dubiam, cùm talis aqua magis corpus polluat, quàm lavet. 2. Aqua ex sale soluto; nam licèt *Pal. Laym. Sylo. Ang.* omnino negent hanc esse materiam aptam; tamen *Tourn. cum Bonacina et Henr. ac Conc. cum Leand.* et communi, ut asserunt, dicunt esse materiam dubiam. 3. Cerevisia tenuis, ut ait *Antoine q.* 1. *et Sporer de Bapt. p.* 183. et idem ait de tenui atramento *Croix n.* 261. *cum Gobat. Steph. et Esparsa.* Et hîc sedulò notandum, quòd in extrema necessitate, si nequit haberi materia certa, potest et debet adhiberi qualiscumque dubia sub conditione, ut communiter dicunt *Conc. Tourn. Salm. num.* 12. *cum Lugo, Dian. et aliis.* Et hoc procedit non solùm quando est tantùm probabilis opinio pro valore Sacramenti, sed etiam quando est tenuiter probabilis, ut rectè dicunt *Antoine n.* 2. *Holzm. n.* 99. *Viva Append. ad Prop. damn. n.* 11. *v. Ratio. Croix lib.* 6. *part.* 1. *n.* 110. *et p.* 2. *n.* 1162. *ac Garden. in Prop Innoc. XI cum Navar. et Soto.* Ratio quia conditio sub qua Sacramentum ministratur, sat reparat Sacramenti injuriam; et contra, necessitas sat justa est causa, Sacramentum eo casu sic conditionatè ministrandi. Et quando Minister potest Sacramentum Baptismi, vel Pœnitentiæ sic conferre, ad id tenetur quidem sub gravi ex præcepto charitatis; ut bene aiunt *Antoine, Holzm. et Viva l. c. cum Suar. Cajet. Sylvest. Con. Vasq. etc.* communiter.

104. — Subdubitatur 1. An aqua per artem chimicam educta ex floribus, plantis, aut radicibus sit materia valida ad Baptismum, vel saltem dubia? *Prima* sententia omnino negat, et hanc tenent *Gonet. Man. tom.* 6. *c.* 3. *Conc. n.* 12. *Salm. c.* 2. *n.* 6. *et alii cum D. Th.* 3. *p. q.* 66. *art.* 4. *ad* 5. Quia aqua artificialis nunquam naturalis dici potest. *Secunda* verò sententia, quam tenent *Elbel p.* 25. *n.* 10. *Holz. p.* 21. *n.* 95. *Cont. Tourn. cum Tann. Putean. etc. Croix n.* 260. *cum Dic.* item *Conc. Tamb. Vericel. apud Renzium l. de Sacram.* meritò censet hanc esse materiam probabiliter validam, et ideo in necessitate extrema omnino adhibendam. Ratio, quia, ut Philosophi existimant, in mixtis verè et formaliter remanent elementa, quorum quodlibet virtute chimica resolvi potest in suam speciem, ita ut materia sic resoluta sit vera aqua, prout satis videtur probari ex *c. In quadam*,

de Cel. Miss. ubi Pontifex loquens de aqua quæ fluxit ex latere Christi, asserit verè esse aquam, quia dicit : « Sive fuit divina » virtute creata, sive de componentibus ex parte aliqua resoluta ; » cùm naturaliter (nota) possit elementum in elementa re- » solvi. » Dices : Ergo etiam vinum et oleum hoc modo posset esse materia Baptismi, cùm in vino et oleo etiam adsit pars aquea. Respondeo quòd ideo hæc non sunt materia Baptismi, quia substantia aliena superat aquam : sed bene posset esse, si per artem aqua è vino vel oleo eliceretur. Nec convincit ratio opposita, nempe quòd aqua artificialis differat specie ab aqua naturali ; talis enim aqua extracta, ut supra dicitur, quidem artificialis, non quia arte fiat aqua ; id quod non erat aqua ; sed quia aqua naturalis arte separatur ab aliis elementis. Meritò autem dicunt *Sylo. v. Bapt. et Renzi l. c. q.* 5. aquam distillatam esse veram aquam naturalem, cùm sit ejusdem speciei ; unde aquæ distillatæ cum rosis, aut aliis floribus similibus, cùm materia prædominans sit aqua, videtur non dubitandum esse materiam validam (quamvis non licitam) ad Baptismum, ex *D. Th.* qui cum aliis communiter (*d. qu.* 66. *art.* 4. *ad* 2.) docet aptam esse materiam aquam mixtam cum alia re, quæ sit minoris quantitatis. Vide dicta *n.* 103. *infra ibi num.* 5.

Dub. 2. An saliva sit materia apta, vel saltem dubia ad Baptismum ? Affirmant *Pal. p.* 3. *n.* 2 *et Conc. apud Tamb.* Sed veriùs dicunt esse materiam omnino ineptam ipsi *Tamb. Gonet, Tourn. Salm. Croix, Antoine* et alii communiter ; et patet ex *cap. penult. de Bapt.* ubi Innoc. III loquens de baptizatis cum saliva respondit : *Dubitari non debet illos verum non habere Baptismum.* Et idem dicendum de sudore cum *Tamb. Renzi, Fill. c.* 2. *n.* 26 *et communi, ex cap. In quadam, de Cel. Miss.* ubi dicitur : *Cùm in Sacramento Baptismatis non regenerentur in phlegmate, sed in aqua.* Et idem rectè docet *Filliuc.* cum aliis communiter de lacrymis ob eamdem rationem, accepto nomine *phlegmatis* tam pro sudore, quàm pro lacrymis.

Dub. 3. An sit materia Baptismi aqua fluens ex vite, aliisve arboribus ? Omnino negant *Salm. Ronc. et Conc. tom.* 8. *p.* 127. *n.* 8. cum communi ut asserit, quia liquor ille succus est arboris, non aqua. Sed meliùs *Tourn. cum Dicast. et Renzi cum Pasqualig. Verricel. etc.* dicunt esse materiam dubiam.

Dub. 4. An glacies sive nix non soluta sit materia apta ? Negant pariter *Con. n.* 7. *et Croix n.* 262. *cum Tannero ;* sed dubitant *Aversa ap. Croix et Hurtad. Præc. ac Putean. apud Rensi ;* ideo dicunt posse in necessitate adhiberi sub conditione.

105. — « Resp. 2. *Proxima* materia Baptismi est ablutio : quæ » validè fit tribus modis, scilicet immersione, aspersione, infu- » sione juxta praxim diversarum Ecclesiarum, quæ servanda est, » ita ut morali hominum judicio censeatur esse lotus ; ex præcepto » tamen caput abluendum est, quod praxis Ecclesiæ habet. Ratio » est, quia quolibet horum modorum fieri potest ablutio. Et » quidem trinam mersionem non esse necessariam constat ex

» Concilio Toletano. Ubi tamen trina vel immersio, vel infusio » usitata est, sine gravi peccato extra necessitatem non potest » prætermitti, ut docet *S. Th.* Etsi alii, secluso scandalo, et con- » temptu, dicant esse tantùm veniale. *Laym. l. c. n. 4. Bonac.* » *loc. cit.* »

Unde resolves :

« 1. Non verè baptizatur, is cujus nulla pars immediatè tangitur, » v. g. infans in utero, vel cista ; vel adultus cujus vestes tantùm » sunt aspersæ. *Laym. Bon. ll. cc.*

« 2. Non requiritur ad valorem, ut qui baptizatur emergat » ex aqua : * (*putà si immergatur in flumen*) * : quod tamen grave » peccatum est, esto nihilominus moriturus esset baptizandus. » *Laym. c.* 3. *n.* 5. uti etiam matrem nihilominus morituram, » vel mortis ream aperire, ut infans baptizetur. *Laym. l.* 5. *tom.* 2. » *c.* 3. *n.* 2. ubi unicum casum excipit, si nimirum mater sit » morte digna, et si supplicium differatur, infans certò sit mori- » turus ante nativitatem. Verùm rectè addit ex *Suar.* casum hunc » vix moralem, et practicum esse. Vide *l. c.*

« 3. Invalidus est Baptismus. I. Si quis labatur in aquam, » vel ab alio protrudatur, et tamen formam pronuntiet. II. Si » formam pronuntians teneat puerum, et alter abluat, aut aquam » effundat. III. Si aqua è fonte prosiliente, aut stillicidio deci- » dente, baptizandus ei se submittat. Ratio est, quia in his non » tu, sed alter abluit. *Bon. part.* 3.

« 4. Ob probabilem utrimque sententiam, dubius est Baptismus » (ideoque si in necessitate sit datus, repetendus sub conditione) » I. Si tantùm una, vel altera gutta sit adhibita, v. gr. si more » aquæ lustralis multitudo sit aspersa : quod sine necessitate non » licet, cùm ad ablutionem non videatur sufficere quicumque » aquæ contactus, sed requiri successivus, cum aliquo motu. » *Bon. l. c. n.* 13. *ex Suar. Con. etc.* In casu tamen necessitatis » sic baptizare concedit *Merat. t.* 3. *d.* 3. *sect.* 4. *Granadus in* » 3. *p. c.* 4. *tract.* 1. *d.* 4. *n.* 12. II. Si tantùm sit abluta pars » minùs principalis, v. g. digitus, manus, vel pes ; nam si pars » principalis, v. g. scapulæ, vel pectus, nemo dubitat. III. Si » tantùm crines sint tincti, licèt *Card. de Lugo Resp. mor. l.* 1. » *d.* 1. hunc validum esse contendat. IV. Si infans tinctus sit » involutus adhuc secundinis suis, id est pelliculæ corpori annatæ, » in necessitate tamen in prædictis casibus Baptismus debet con- » ferri sub conditione. *Hurtad. de Bapt. d.* 1. *diff.* 12. Vide » *Laym. l. c.*

« 5. Cùm terna usurpatur effusio, aut immersio, ad nomen » Patris, et Filii, et Spiritûs sancti, juxta praxim Ecclesiæ, » cavendum, ne ter, sed semel tantùm pronuntietur forma. Quæ » rectiùs ita profertur, ut ante tertiam ablutionem non finiatur ; » quia forma, cum quacumque prima ablutione, Baptismum » constituit. *Reg. lib.* 27. *cap.* 3. *Laym. lib.* 5. *tom* 1. *c.* 3. »

106. — Quær. I. An valeat Baptismus, si quis projiciat

infantem in puteum, vel flumen, et formam pronuntiet? *Prima* sententia negat, et hanc tenet *Scotus in* 4. *Dist.* 4. *q.* 3. quem sequuntur *Mastrius*, *Frassen* et alii *Scotistæ* communiter, item *Cont. Tourn. t.* 4. *p.* 300 *et Sotus*, *Sylvest. Tamb. etc.* Ratio, tum quia non potest dici immersio, cui non succedit emersio; tum quia contactus aquæ debet esse à Ministro, at hæc ablutio non esset à Ministro, sed à mole corporis in aquam projecti. *Secunda* verò sententia affirmat, et hanc tenent *Suar. D.* 20. *sect.* 3. *Laym. p.* 3. *n.* 3. *Conc. t.* 8. *p.* 135. *n.* 11. *cum Gonet*, *Val. Pal. Panorm. Fill. Vict. etc.* et probabilem vocant *Salm. c.* 2. *n.* 25. Ratio, quia jam ibi concurrunt omnia requisita, nempe materia, forma et intentio Ministri. Utraque probabilis est, et quia talis quæstio vix ad praxim reducitur, superfluum censeo in ea immorari. Bene autem advertunt *Tourn. et Sylvest.* quòd si talis infans superviveret, esset quidem saltem sub conditione rebaptizandus.

Certum est autem cum *Tourn. l. c.* et communi, validum esse Baptismum collatum cum aqua venenata, aut ferventi, unde infans enecetur; quia hæc jam reputaretur usualis ablutio: quòd autem aqua sit venenata, fervens, vel gelida, per accidens se habet. Sic etiam validus est Baptismus, si quis, aqua defluente ex tecto, puerum submittat, et formam proferat, ut rectè dicunt *Conc. n.* 12 *et Tourn. p.* 300. *n.* 4. Secus autem ait *Tourn.* si accessio aquæ ad corpus baptizandi fieret ab altero, quia tunc non verificaretur forma, *Ego te baptizo*, quæ requirit ablutionem faciendam ab ipso baptizante.

Omnino autem tenendum est cum *Tourn. p.* 300. *Conc. l. c. Antoine p.* 470. *art.* 4. *Salm. c.* 2. *n.* 35. *cum Suar. Vasq. Pal. Conc. Laym. etc.* communiter (contra aliquos apud *Dian. p.* 5. *tr.* 3. *R.* 14.), nunquam licere projicere in flumen infantem ad eum baptizandum, quamvis sit mox decessurus sine Baptismo; quia nunquam est licitum ob quamcumque causam directè occidere innocentem; ex illo Exodi 23. *Insontem et justum non occides.* Et ob eamdem rationem non licet incidere ventrem Matris proximè morituræ, ut ejus infans Baptismum recipiat, ut communiter etiam dicunt *Tourn. t.* 8. *p.* 136. *n.* 13. *ac Salm. n.* 35. *cum Con.* (contra *Comitol.*) ex *D. Th.* qui *in* 3. *p. q.* 68. *art.* 11. *ad* 3. id expressè docet, inquiens: « Non debet homo occidere » matrem, ut baptizet puerum: si tamen mater mortua fuerit, » vivente prole in utero, debet aperiri, ut puer baptizetur. » Nec valet dicere, quòd vita spiritualis infantis debet præferri vitæ temporali matris; nam hoc intelligendum, ut quisque debeat quidem mortem sustinere, non autem, ut debeat, nec ut possit mortem sibi inferre, vel alterum occidere pro salute spirituali proximi. Hîc autem bene advertit *Croix n.* 294. quòd, mortua matre, statim os ejus est aperiendum, ne infans suffocetur. Insuper putat *Cont. Tourn. t.* 3. *pag.* 281. *Coll.* 3 *et Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 293. *cum Laym. Gob. etc.* ex judicio Medicorum, bene posse matrem incidi, et infantem baptizari, sine morte matris: et hoc casu dicunt licitè fieri incisionem, et matrem teneri eam pati, si

mater sit robusta, et Chirurgus peritus : et hoc casu dicunt DD. licitè Chirurgum incisionem facere, et matrem teneri eam pati, etiamsi (ait *Tourn.*) adsit periculum suæ mortis. Sed hîc omnino puto distinguendum : nam respectu ad Chirurgum, dico tunc eum posse incidere matrem, si periculum mortis illius sit remotum; secus si proximum aut probabile : sicut enim illicitum est occidere matrem, ut puer baptizetur, ut vidimus cum communi ex D. Th., sic etiam non licet matrem probabili periculo mortis exponere : quod periculum non video quomodo vitari possit in tam gravi incisione; videant periti. Respectu verò matris, an ipsa teneatur incisionem pati? Dico quòd si periculum ejus mortis sit probabile, ipsa nec tenetur, nec potest suo positivo consensu ad incisionem concurrere; tantùm posset, et teneretur illam pati, si Chirurgus sine suo consensu (ipsa omnino negativè se habente) incideret, et spes probabilis adesset prolem fore baptizandam, ac mors matris non esset certa, nam in dubio utrimque probabili tenetur ipsa vitam spiritualem prolis vitæ suæ temporali præferre. Si autem sua mors sit certa, et salus prolis dubia, nempe si proles non sit certè baptizanda, non tenetur ipsa vitam certè amittere. Valde autem probabile est id quod dicunt *Suar. q.* 68. *art.* 11 *et Renzi q.* 6. *cum Laym. Con. Fill. et Præp.* nempe quòd si mater gravida sit per sententiam ad mortem damnata, quamvis ex *l. Prægnantem. D. de Pœnis* debeat expectari tempus puerperii, tamen, si censetur infans certè decessurus, priusquam perveniat ad lucem, licitè potest secari venter matris, anticipando supplicium, quia aliàs dilatio, quæ datur ob bonum prolis, tunc cederet in ipsius detrimentum.

Hîc operæ pretium duxi adnotare plura quæ scribit *Franciscus Emmanuel Cangiamila in sua Embryologia sacra.* Ibi dicit I. *l.* 2. *c.* 15. *n.* 1. *cum Possev. Gobat. etc.* graviter peccare parentes qui negligunt incisionem fieri, et Chirurgos qui eam facere omittunt, aut differunt. Additque Parochum teneri ad omnino curandum, ne mater sepeliatur, antequam fiat incisio : alioquin putat ipsum non excusari ab irregularitate, cùm Parochus teneatur ex officio mortem infantium impedire. Sed huic non acquiesco, quoniam eo casu, cùm vita infantis non sit certa, ne certa quidem ejus est mors, juxta dicenda *l.* 7. *n.* 347. *dub.* 4. Item addit *c.* 16. quòd si invenitur alius, etsi non Chirurgus, qui animum habet ad incisionem perficiendam, ille tenetur eam efficere. Dicit II. *l.* 4. *c.* 6. *n.* 2. quòd cùm infans non est omnino egressus ab utero, Baptisma non est ministrandum à Parocho, sed ab obstetrice. Dicit III. maximè animadvertenda esse eo casu, quæ sint signa periculi in pueris, nempe 1. Si puer oritur sine vagitu, et lacrymis. 2. Si modicè respiret. 3. Si apparet lividus præsertim infacie, aut capite. 4. Si nascitur post multum temporis, aut laboris obstetricis. 5. Si nascitur ante septimum mensem. 6. Si cranium habet valde molle, aut suturas nimis apertas, aut alias partes disjunctas.

Quamvis autem non liceat puerum in flumen injicere, licitum

est tamen aqua etiam gelida, si alia haberi non possit, puerum mox moriturum baptizare, etiamsi timeretur ex hoc mors acceleranda, ut communiter docet *Laym. c.* 6. *q.* 4. *Pal. p.* 4. *n.* 14. *et Salm. num.* 36. *cum Vasq. Con. etc.* Tum quia mors tunc non eveniret per se, sed per accidens, cùm talis actio per se non tendat ad occisionem, sed ad ablutionem; tum quia eo casu potest negligi parva illa vitæ jactura, ut infans vitam æternam consequatur.

107. — Quær. II. An infans in periculo mortis possit baptizari in utero matris? Certum est non valere Baptismum, si conferatur puero, abluendo corpus matris, quia infans est persona à matre distincta. Vide *S. Th.* 3. *p. q.* 68. *art.* 11. *Salm. c.* 6. *n.* 5. et alios communiter id docentes. Dubium est, an validè Baptizetur infans, reserato uteri ostio, etsi nulla pars in lucem prodierit, si per instrumentum puer aqua tingi possit? *Prima* sententia, negat, et hanc tenent *Nat. Alex. de Bapt c.* 7. *Prop.* 2. *in fine, Conc. tom.* 8. *pag.* 133. *num.* 5. *cum Comit. et Juenin. ac Gotti apud S. P. Bened. XIV in Op. de Syn. lib.* 7. *cap.* 5. *num.* 2. Ratio, quia nemo dicitur renasci, nisi priùs fuerit natus, ex illo Joan. 3. ℣. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua etc.* Et pro hac sententia videtur esse *D. Th. loc. cit.* cùm dicat, « Baptismus » est quædam spiritualis regeneratio, non ergo debet aliquis bap» tizari, priusquam ex utero nascatur. » Et clariùs *D. Augus.* (*Epist.* 57. *ad Dardanum*) ubi ait: « Si igitur homo regenerari per » gratiam Spiritûs in utero potest, cùm restat illi adhuc nasci, » renascitur ergo antequam nascitur, quod fieri nullo modo po» test. » Idque confirmant ex S. Isidoro, qui in *c.* 115. *de Consecr. Dist.* 4. sic loquitur: « Qui natus adhuc secundùm Adam » non est, regenerari secundùm Christum non potest. » Et ex Rituali Rom. de Bapt. ubi dicitur: « Nemo in utero matris » clausus baptizari debet. »

Secunda verò sententia satis probabilis affirmat, et hanc tenent *Suar.* 3. *p. D.* 25. *sect.* 6. *art.* 11. *p.* 276. *Cont. Tourn. t.* 4. *p.* 290. *Holz. t.* 2. *n.* 137. *Elbel t.* 3. *p.* 29. *n.* 22 *et* 51. *cum Rambest. et Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 292. *Con. Pignat. Led. Victor. Dic. et Aversa*, atque non parum adhæret noster P. Bened. XIV, *l. c.* Ratio, quia talis infans, cùm jam existat homo viator, bene potest Baptismum suscipere. Nec obstat ratio opposita, quòd nequeat renasci, qui nondum est natus; verè enim aliquis potest dici natus, non solùm cùm ex utero egreditur, sed etiam cùm in utero jam vivit, juxta illud Angeli ad Joseph de conceptu Verbi incarnati *Matth.* 1. 20. *Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est.* Idque asserit idem *D. Thom. in* 4. *Dist.* 12. *q.* 1. *ad* 2. dicens: *Duplex est carnalis nativitas, prima in utero, secunda extra uterum.* Et apertiùs hoc probatur *c.* 4. *de Bap.* ubi Innoc. III exprimit, tum dici hominem nasci, cùm concipitur, inquiens: *In carnali generatione, qua proles ex viro et fœmina nascitur.* Nota to *ex viro et fœmina nascitur:* ergo proles tantùm ex viro et fœmina generata, bene dicitur nata. Et de hac nativitate congruè

explicari potest textus Joannis : *Nisi quis renatus fuerit, etc.* Nam ex Trid. *Sess.* 3. *in Decr. de Peccat. orig. n.* 4. textus ille sic explicatur : *Ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerunt.* Ergo sicut peccatum originale per solam generationem contrahitur, ita pariter, ut homo per gratiam regeneretur, sufficit ut sit jam generatus ; et ideo à Concilio Baptismus vocatur regeneratio, quæ non requirit nativitatem ex utero, cùm non hæc dicatur generatio, sed tantùm illa nativitas quæ fit in utero, et qua homo fit filius Adam. Atque tandem *D. Th.* in hanc sententiam clarè descendisse videtur in *eod. art.* 11. ubi postquam negavit posse puerum baptizari in utero matris, ratione ductus, quia ut ait : « Corpus... infantis antequam nascatur ex » utero, non potest aliquo modo ablui aqua ; *statim addit :* Nisi » fortè dicatur quòd ablutio baptismalis, qua corpus matris lavatur, ad filium in ventre existentem perveniat, sed hoc esse » non potest. » Ergo S. Doctor, sicut etiam S. Augustinus, S. Isidorus, et Rituale Rom. negando puerum posse baptizari in utero matris, intelligunt de puero in utero omnino clauso, quem validè baptizari per ablutionem corporis matris Julianus et alii Hæretici perperam contendebant, contra quos scripsit Augustinus ; non verò de puero qui per aliquod instrumentum potest tingi aqua ; hoc enim casu, ut ait *Tourn.* explicans verba Augustini, per uteri aperitionem saltem inchoatè dicitur natus ; et ideo *D. Th.* dixit puerum in utero non posse baptizari, nisi ablutio ad filium in ventre existentem perveniat. Addit quidem : *Sed hoc esse non potest ;* intelligendo utique de ablutione sine aperitione uteri : Ergo, si potest ablutio pervenire, ut bene arguit S. P. Bened. XIV, bene potest puer baptizari. Et quod possit, ait noster Pontifex cum *Comitolo* constare ex judicio Medicorum et Obstetricum. Imò affert doctrinam *Sylvestri* et *Vasq.* qui dicunt infantem involutum in secundina validè baptizari, quia hæc habetur velut pars infantis : cùm ipsa continuetur cum infantis umbilico : idque probabile censent *Laym. c.* 3. *n.* 3. *ex Aug. et Arm. ac Dian. part.* 5. *tom.* 3. *R.* 4. *cum Prop.* His positis, puto in casu necessitatis omnino infantem (sub conditione tamen) baptizandum esse in prædictis casibus.

Hic autem sedulò animadvertendum est id quod docet *D. Th. d. q.* 68. *art.* 11. *ad* 4. dicens : « Expectanda est totaliter egressio pueri ex utero ad Baptismum, nisi mors immineat ; si » tamen primò caput egrediatur debet baptizari, periculo imminente : et non est postea rebaptizandus, si eum perfectè nasci » contigerit. Et videtur idem faciendum, quæcumque alia pars » egrediatur, periculo imminente. Quia tamen in nulla exteriorum » partium integritas vitæ ita consistit, sicut in capite, videtur » quibusdam quòd propter dubium, quacumque alia parte corporis abluta, puer post perfectam nativitatem sit baptizandus » sub hac forma : Si non es baptizatus, ego te baptizo : » Quidquid autem dicant *Sambovius, et Pontas apud Tourn. n.* 299. nempe quòd puer etiam eo casu baptizatus in capite, est sub con-

ditione rebaptizandus, quia non dicitur natus qui solùm caput extra matrem extulit; certum tamen mihi est oppositum ex præfata doctrina *D. Th.* et aliorum communiter, cum Rit. Romano, ubi id expressè sic confirmatur : « Si infans caput emiserit, et pe- » riculum mortis immineat, baptizetur in capite; nec postea, si » vivus evaserit, iterum est baptizandus. »

Quær. III. An valeat Baptismus, si aqua tantùm vestes, aut crines baptizandi tangat? Si tangat tantùm vestes, invalidus est Baptismus, ut meritò dicunt *Concina p.* 134. *n.* 8. *Elbel n.* 23. *et Salm. c.* 2. *n.* 37. cum aliis comm. (contra *Leandrum*, qui laudat *Sot. Valent. etc.*) Idem dicunt *Conc. n.* 7 *et Bon. d. n.* 21. *cum aliis* de Baptismo cum ablutione crinium duntaxat; sed absolutè oppositum tenent *Tol. Val. Con. Henr. Graff. Led. etc. apud Lug. Resp. mor. l.* 1. *dub.* 1. *n.* 3. quorum sententiam meritò ipse *Lugo* probabilem putat. Ratio, quia, licèt capilli non sint animati, non sunt tamen pura excrementa, sed benè sunt hominis partes, sicut est cutis exterior, quæ nec etiam informata est ab anima, et tamen hæc utique in Baptismo aqua abluitur, non cutis interior. Hinc rectè dicunt *Laym. c.* 3. *n.* 3. *Lugo loc. cit. Viva q.* 2. *art.* 3. *n.* 5. *Salm. c.* 2. *n.* 41 *et Diana p.* 5. *tr.* 3. *R.* 4. *cum Soto, Vasq. Præpos. et Ochagav.* Baptismum in crinibus collatum saltem dubium esse; et ideo in necessitate, si in alia parte præstari non potest, adhibendum esse sub conditione. Et idem dicendum est cum *Salm. l. c. et D. Thom. ut supra*, de Baptismo qui non possit conferri, nisi in digito, pede, aut alia minima parte corporis.

Quær. IV. An valeat Baptismus collatus in alia parte principali, quàm in capite, putà in scapulis, humeris, vel pectore? Communissima est sententia affirmativa, quam tenent *Busemb. ut supra, et Suar. d.* 20. *sect.* 3. *Fill. c. n.* 33. *Holz. n.* 103 *et alii apud Croix n.* 267. Attamen *Conc. t.* 8. *p. n. Anacl. p. et Platell. apud Croix l. c.* putant dubium esse tale Baptismum; et ratio videtur assignari a *D. Th.* 3. *p. q.* 68. *art.* 11. *ad* 4. ubi ait : « Quia tamen in nulla exteriorum partium integritas vitæ » ita consistit sicut in capite, videtur quibusdam quòd propter » dubium, quacumque alia parte corporis abluta, puer post per- » fectam nativitatem sit baptizandus sub hac forma : Si non es » baptizatus etc. » Unde propter aliquale dubium, quod in tali Baptismo præterquam in capite collato intervenit, meritò dicunt *Viva q.* 2. *art.* 3. *n.* 5. *et Salm. c.* 2. *n.* 39. *cum Trull. Led. Turrebl. et Ant à Spir. S.* ad majorem cautelam licitè posse illum repeti. Et idem sentit *Cont. Tourn. t.* 4. *p.* 298. *in fine*, dicens : Sed quia in re tanti momenti tutiora semper sequenda sunt, quisquis alibi quàm in capite baptizatus fuerit, denuo rebaptizandus est sub conditione, ex *D. Th.* qui alibi (*q.* 66. *a.* 7. *ad* 3.) sic ait : « Si totum corpus aqua non possit perfundi propter aquæ » paucitatem, oportet caput perfundere, in quo manifestatur » principium animalis vitæ. »

Quær. V. Utrùm ad Baptismum requiratur trina ablutio?

Quod ad validitatem spectat, nulli dubium, validum esse Baptismum per unam ablutionem collatum, ut omnes docent cum *D. Th. q.* 66. *a.* 8. *ex doctrina de Consecr. dist.* 4. ubi D. Gregorius id ut certum habet dicens : « Reprehensibile esse nulla» tenus potest, infantem in Baptismate vel ter vel semel immer» gere. » Et aliquando in Ecclesia una tantùm immersio adhibita fuit, ut ferunt *Antoine, Renzi et alii.* Verùm *Laym. c.* 3. *n.* 3. *et Elbel. t.* 3. *p.* 29. dicunt in hoc servandam esse consuetudinem uniuscujusque Ecclesiæ. In nostro autem Rit. Rom. trina præcipitur infusio. Utrùm verò hic ritus servandus sit sub mortali? Negat *Holzm.* sed veriùs affirmat *Renzi*, quia hujusmodi ritus est materia satis gravis; cùm enim in Baptismo exprimatur Mysterium SS. Trinitatis, congruum est, ut trina ablutione conferatur. Idque expressè docet *D. Th. l. c.* loquens de trina immersione, quæ tunc fieri solebat, dicens : « Et ideo graviter » peccaret aliter baptizans; quasi ritum Ecclesiæ non observans. » Et hîc bene advertunt *Antoine et Busemb. ut supra cum Reg. et Laym.* curandum, ut forma non perficiatur, antequam trina fiat ablutio.

Quær. VI. An sit materia sufficiens una vel altera gutta ad baptizandum? Affirmant *Vasq. D.* 145. *num.* 22 *et Henriq. apud Laym. c.* 3. *ac Leand. et Diana cum Ochagav. Meratio etc.* Sed negant communiter *Laym. l. c. Tourn. p.* 298 *et Conc. p.* 126. *n.* 4. *cum Soto, Suar. et Val.* præsertim si gùtta non fluit. Probabiliùs tamen *Holz. n.* 99. *et Elbel. n.* 16. dicunt esse materiam dubiam. Sed si baptizans motu digiti madefacti ablueret partem corporis baptizandi, *Anacl. p.* 547. *n.* 14 *et Bon. punct.* 3. *n.* 14. *cum Scot. Can. Fill. et communi* habent Baptismum ut certum, licèt *Tourn.* adhuc de hoc dubitat.

DUBIUM II.

Quænam sit forma Baptismi.

108. Vide apud Busemb. quæ sint formæ validæ. Quæ invalidæ. Quæ dubiæ.— **109.** Quot modis possit forma variari? I. Per *mutationem.* — **110.** II. Per *Corruptionem.* III. Per *Transpositionem.* —**111.** IV. Per *Additionem.* **112.** Per *Diminutionem.* Hinc dub. 1. An invalidet Baptismum omissio conjunctionis *Et*? dub. 2. An omissio præpositionis *In*? dub. 3. An valeat Baptismus collatus tantùm *in nomine Christi*?

108. — « Resp. Forma necessaria Baptismi est hæc : *Ego te* » *baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritûs sancti, Amen.* » A qua non differt illa Græcorum substantialiter : *Baptizetur* » (vel, ut Arcudius vult, *baptizatur*) *servus Christi, in nomine* » *Patris, etc.* * (*Damnata fuit Propos.* 27. *ab Alexand. VIII.* Va» luit aliquando Baptismus sub hac forma collatus : In nomine » Patris, etc. *prætermissis illis* : Ego te baptizo,) * Porro quinque » sunt, quæ significantur in prolatione formæ, juxta quæ valor ejus

» debet expendi : 1. Persona baptizantis, saltem implicitè, quod » in forma Græcorum non negligitur, cùm *to baptizetur* idem » valeat, ac baptizetur à me. 2. Actus baptizandi, quia alioqui » forma non haberet connexionem cum materia, eamque non » determinaret, cùm ablutio ad varios fines possit referri. 3. Per- » sona baptizandi, quia, utî ablutio, ita et forma circa certam » personam versari debet. 4. Unitas divinæ naturæ, quod fit per » voces, *in nomine*. 5. Trinitas personarum idque explicitè, et » distinctè vulgaribus vocabulis. *Fill. c.* 3. *Laym. c.* 4. *Bon. p.* 4.

Unde resolves :

« 1. Validè baptizat, etsi venialiter peccet, qui pro *Baptizo*, » dicit abluo, mergo, etc. vel, pro *Te*, utitur communi nomine, » Græcorum more, vel proprio, vel *baptizo Petrum* ; vel qui ho- » noris causa dicit, *baptizo dominationem vestram. Laym. c.* 4. » *n.* 6. *Bon. p.* 4. *n.* 9 *et seq.*

« 2. Valet forma, etsi omittat *Ego* et *Amen;* quia omnia » significata per formam salvantur, secus si omittat *Te :* quia non » significatur persona baptizandi, *ibid.* * (*Est communis cum Salm.* » *de Bapt. cap.* 3. *n.* 6. *et* 39.) *

« 3. Non valent hæ formæ, Baptizo te in nominibus Patris, et » Filii, etc. quia multiplicatur natura, seu essentia Divina. 2. Bap- » tizo te in Patre, et Filio, etc. vel cum Patre, etc. vel per Patrem, » vel in nomine Patris, per Filium, in Spiritu sancto ; vel in fide, » virtute, majestate Patris, etc. (quam tamen alii dubiam esse » volunt.) Ratio est, quia significatur diversitas essentiæ, aut » certè unitas non satis exprimitur. 3. Baptizo te in nomine Dei, » vel Sanctiss. Trinitatis : vel in nomine Dei unius, et trini : vel » in nomine trium Personarum : vel Patris, et Filii, omissa per- » sona Spiritûs sancti. Ratio est, quia non exprimuntur distinctè » tres personæ. 4. In nomine Domini nostri JESU Christi, qua » tamen forma olim Apostolos usos, sed ex speciali privilegio, » multi docent ; alii negant, dicuntque eos baptizasse in nomine » Christi, addendo illud nomini secundæ personæ, non omissis » nominibus aliarum personarum. Dum ergo Nicolaus Papa » dixit, eam formam valere, vel intellexit, si pro nomine Filii » ponatur nomen Christi, vel in nomine Christi, pro vice Christi, » intellexit ; vel locutus est ut doctor privatus. Vide *Auct. cit.*

« 4. Dubiæ sunt formæ, ob sententiam utrimque probabilem » Auctorum : I. Baptizo te in nomine Patris, in nomine Filii, in » nomine Spiritûs sancti : vel baptizo te in nomine Patris, bap- » tizo te in nomine Filii, etc. Ratio est, quia non exprimitur » unitas essentiæ. II. Baptizo te in nomine Genitoris, Geniti et » Spirati ; vel in nomine Omnipotentis, Sapientis et Boni : vel in » nomine Ingeniti, Geniti et Boni. Ratio est, quia Trinitas Perso- » narum non explicatur vocibus, quibus à fidelibus omnibus debet, » et potest apprehendi. III. Baptizo te in nomine Patris, et Filii, » et Spiritûs sancti, et Mariæ Virginis : quia dubium est de in- » tentione ministri : qui si eo sensu voluit dicere Mariæ, quo

» Patris et Filii, et Spiritûs Sancti, non valet, cùm sit contra » sensum essentialem a Christo intentum : si verò tantùm voluit » illam invocare, ut coadjutricem gratiæ impetrandæ, vel aliter, » valet, cùm tantùm sit mutatio accidentalis. *Filliuc t.* 2. *c.* 3. » *n.* 50. Vide etiam *Laym. et Bon. ll. cc.* »

109. — Vera et legitima forma Baptismi hæc est : *Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritûs sancti, Amen.* Ita definitum in Conc. Later. *c Firmiter de Summ. Trin.* et in Trident. *Sess.* 7. *Can.* 4. ex illo Matth. *c.* 18. *v.* 28. « Euntes ergo » docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et » Filii et Spiritûs sancti. » Multipliciter autem potest hæc forma variari, nempe 1. per verborum mutationem, 2. corruptionem, 3. transpositionem, 4. additionem, 5. diminutionem. In his autem omnibus ad discernendum quando variatio invalidet vel non Sacramentum, attendi debet, an ipsa sit substantialis, aut accidentalis. *Substantialis* enim variatio est, cùm corrumpitur substantia sensûs verborum à Christo Dom. intenti, et hæc quidem Sacramentum invalidat; *accidentalis* verò est, cùm idem remanet sensus, et hæc non invalidat, nisi ut advertit *D. Th.* 3. *part. q.* 60. *art.* 8. aliquis formam sic mutando *intendat alium ritum inducere, qui non sit ab Ecclesia receptus, quia non videtur quod intendat facere id quod facit Ecclesia.*

Hinc I. Quoad *mutationem* verborum pertinet, variatio accidentalis est, 1. si mutatur idioma, ut communiter omnes docent, imò *Lugo D.* 1. *n.* 107. *Con. q.* 68 *et Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 30. *cum Suar. Caj. Dic. et Arriaga,* dicunt hoc procedere, etiamsi plura idiomata in eamdem formam conflarentur; quia licèt tunc propositio non videatur moraliter significativa apud homines, in Sacramentis tamen non requiritur ut audiens, vel ut proferens verba intelligat, modò voces per se sint significativæ, et ipse velit id significari quod Christus intendit. Præterea, rectè notat *Croix cum Sa, Trull. Victor. Reg. Gob. et Dic.* meliùs esse ut mulieres, cæterique rudes, si baptizent, utantur lingua materna, cùm nesciant perfectè proferre latinam. Advertunt tamen *Salm. c.* 3. *n.* 12. *cum Suar. et Filliuc.* verbum *baptizo* retinendum quantùm fieri potest, dicendo : *Io ti battezzo, ec.* quia ex accommodatione verborum factum est, ut verbum hoc utrique linguæ inserviat. 2. Etiam variatio accidentalis est, si substituantur verba synonyma, v. g. *abluo, lavo, intingo,* pro *baptizo,* ut communiter dicunt cum *Busemb. n.* 14. *ut supra, Suar. D.* 21. *sect.* 2. *Nav. Alex. art.* 3. *Ang.* 10. *Tol. lib.* 2. *c.* 19. *Spor. t.* 3. *n.* 28. *cum Laym. Bon. et Croix, Salm. cum Con. et Leand. Elbel c.* 3. *n.* 43 *et Conc. t.* 8. *p.* 143. *num.* 46. *cum Soto, Vasq. Berti, et commun. :* contra *Ales. Gaher. etc.* qui putant non valere tale Baptismum, quia tunc censetur minister non habere veram intentionem faciendi ritum Ecclesiæ, cùm illa diversa verba potiùs profanam quàm sacramentalem significent ablutionem; sed bene respondet *Conc. l. c.* quòd tunc Sacramentum, si infirmaretur, non jam infirmaretur ex defectu verborum, sed inten-

tionis Ministri : sed cùm Minister veram habet intentionem baptizandi, verè baptizat, determinando per intentionem verba illa profana ad ablutionem sacramentalem, juxta dicta cum *D. Th. supra n.* 23. *v. Prob.* 3. Idem dicitur, si proferatur forma more Græcorum, nempe : *Baptizetur servus Christi in nomine Patris, etc.* ut approbatum fuit ab Eugenio IV in Concilio Florentino.

Utrùm autem valeat Baptismus, si dicatur : *In nomine Genitoris, et Geniti, et Procedentis ab utroque?* Affirmat *Caj.* 3. *p. q.* 66. *art.* 5. Ratio (quam ait *Conc. p.* 146. *n.* 11. non carere suo fundamento) quia in communi Theologorum sermone pro eodem accipi solent nomina Genitoris, Geniti, etc Sed Baptismus taliter collatus saltem est dubius, ut docent *Laym. c.* 3. *n.* 4. *Pal. de Bapt. p.* 5. *n.* 16. *Cont. Tourn. t.* 4. *p.* 311. *Holzm. t.* 2. *n.* 114. *Salm. art.* 3. *n.* 31. *Ronc. c.* 2. *q.* 6. *et Conc. l. c. cum Estio, Suar. Vasq.* et communi Thomistarum et Scotistarum. Atque expressè id docuit ipse *D. Th.* 3. *p. q.* 66. *art.* 5. *ad.* 7. ubi de hoc rationem assignat dicens : « Sicut aqua sumitur » ad Baptismum, quia ejus usus est communiter ad abluendum, » ita ad significandum tres Personas, in forma Baptismi assu- » muntur illa nomina (scil. Patris, et Filii, etc.), quibus com- » muniùs consueverunt nominari Personæ in illa lingua ; nec » in aliis nominibus perficitur Sacramentum. » Hinc, ut refert *Cont. Tourn. d. pag.* 311. S Pius V. cùm nova editio fieret Romæ Operum *Caj.* jussit suam opinionem eradi. Putat autem *Conc. l. c.* validum esse Baptismum sic collatum : *In nomine Patris, et Jesu Christi, et Spiritùs sancti,* quia, ut ait, Jesus Christus verè est Filius Patris, sed huic meritò non acquiescit *Frassen. t.* 10. *p.* 271. quia, licèt Jesus Christus noscatur esse Filius Patris, tamen hîc id non sufficienter exprimitur ; secus, dicit *Frassen.* si pro nomine Spiritûs sancti dicatur *Spiritùs Faracliti*, quia in verbo *Spiritus* jam satis exprimitur tertia Persona.

110. — II. Quoad *Corruptionem* verborum pertinet, notat *D. Th. q.* 60. *art.* 7. *ad* 3. faciliùs induci mutationem substantialem, si corruptio fiat initio vocis, ut si pro *Patris* dicatur *Matris ;* secus, si corruptio fiat in fine. Hinc Zacharias Papa *in cap. Retulerunt. De Consecr. Dist.* 4. validum declaravit Baptismum sic collatum : *Ego te baptizo in nomine Patria, et Filia, et Spiritus sancta.* Idem dicitur, si quis ob balbutiem, vel præcipitantiam dicat : *Batizo*, aut *Babatizo*, aut *Battizo*, pro *Baptizo ;* vel *Fili,* pro *Filii.* Ratio hujus est, quia voces ita constitutæ sunt, ut si aliquando cum vitio proferantur, idem significent ; ita *Conc. tr.* 8. *p.* 146. *n.* 14. *et Croix n.* 36. *cum Lugo Suar. et Communi.* Et sic etiam valere Baptismum ait *Con. ib.* si dicatur abbreviatè : *in nom. Patris, etc.*

III. Quoad *Transpositionem*, inquit *S. Th. q.* 68. *a.* 8. *ad* 3. *Nomina, et verba transposita idem significant.* Hinc transpositio per se facit mutationem tantùm accidentalem, ut si dicas, *Te Baptizo ego in nomine Patris etc.* Idem dicunt *Lugo D.* 2. *n.* 112.

et Croix n. 32. *cum Tol. Dicas. Aversa, et aliis,* ut si dicas : *Te baptizo ego in nomine Filii, et Patris, et Spiritûs sancti.* Nec obstat, si præponendo Filium velles significare hunc esse principium Patris ; nam, ut rectè ait *Lugo l. c.* (contra *Sotum*) ex naturali significatione ipsum nomen Patris sonat esse principium Filii ; nec error Ministri internus præjudicat valori Sacramenti, ut docuit Nicolaus I ad Consulta Bulgarorum *cap.* 104. *apud Tourn. in Prælect. Theol. t.* 7. *p.* 55. ubi dixit : « Jam satis, in-» quit (*Augustinus*), ostendimus ad Baptismum, qui verbis » Evangelicis consecratur, non pertinere cujuspiam vel dantis » vel accipientis errorem, sive de Patre, sive de Filio, sive de » Spiritu sancto aliter sentiat, quàm doctrina cœlestis insinuat. »

III. — IV. Circa *Additionem*, valet Baptismus, si addantur formæ verba sensum non corrumpentia, putà, ut docet *S. Th. qu.* 60. *art.* 8. si quis diceret : *In nomine Patris omnipotentis, et Filii unigeniti, etc.* Vel si diceret : *Ego te baptizo in nomine Dei Patris, qui te creavit, etc.* Secus ait *D. Th.* si quis baptizaret dicendo : « In nomine Patris majoris, et Filii minoris ; nam sic » tolleretur veritas Sacramenti. » Validum tamen esse Baptismum putat *Conc. n.* 72. si diceretur : *Baptizo te in nomine Patris, quem puto majorem, etc.,* idque non immeritò, nam error (ut mox diximus) Ministri, quem ipse per sejunctam propositionem ibi adderet, non obstat sensui à Christo intento.

Quid si quis diceret : *Ego te baptizo in nomine Patris, in nomine Filii, etc.* ? Censet *Bon. q.* 11. *p.* 4. hunc Baptismum non esse validum, quia ibi non satis exprimeretur unitas divinæ essentiæ : sed probabiliùs validum esse censent *Conc. p.* 144. *n.* 8. *Pal. p.* 5. *n.* 17. *cum Con. Laym. Suar. et Henriq. ac Diana apud Croix n.* 34. Ratio, quia repetitio nominis nullo modo sensum immutat, prout neque immutaretur sensus si diceretur : *In nomine Dei Patris, in nomine Dei Filii, etc.* Pluraque affert *Conc.* Sacramentaria, in quibus to *nomine* repetitum legitur. Idem dicunt *Tol. l.* 2. *c.* 19. *Estius Dist.* 3. §. 6. *et Conc. p.* 246. *n.* 12. *cum Soto, Leand. etc.* si diceretur : *Ego te baptizo in nomine Patris, ego te baptizo in nomine Filii, etc.* Nec obstare ait *Conc.* quòd videantur istæ tres formæ imperfectæ, ut objicit *Comitolus ;* nam respondet hanc revera esse unam formam perfectam, cùm moraliter continuetur. Attamen, quia prima opinio *Bonacinæ* non est omnino improbabilis, prout putant *Bus. ut supra n.* 4. *Cont. Tourn. t.* 4. *p.* 319. *Salm. c.* 3. *n.* 20. *cum Nun.* ideo talem formam censeo non esse tutam. Certè autem non esset validus Baptismus, si diceretur : *Ego te baptizo in nominibus Patris, et Filii, etc.* quia sic nullo modo explicaretur unitas essentiæ divinæ ; sicut etiam esset saltem valde dubius Baptismus collatus sequentibus formis, *in virtute Patris etc. ;* vel *in nomine SS. Trinitatis ;* vel *in nomine Unius, et Trini ;* vel *in nomine Trium personarum.* Vide *Conc. n.* 10. *et Sporer n.* 25. Si quis autem ad nomina trium personarum adderet nomen B. V. M. dicit *D. Th.* 3. *p. q.* 60. *art.* 8. quòd si hoc faceret mente hæretica,

intendens Baptismum conferre in nomine Virginis, sicut in nomine SS. Trinit. invalidus esset, quia perverteretur vera Divinitatis confessio. Secus, si quis rusticus tantùm ob importunam devotionem nomen Virginis adjiceret.

112. — V. Quoad *diminutionem* tandem verborum pertinet certum est valere Baptismum, si omittantur verba *Ego* et *Amen*, ut omnes conveniunt. Et talem omissionem culpam venialem non excedere dicunt communiter *Salm. c. 3. n. 40. Sporer num. 28 Leand. D. 3. q. 3. cum Fill. Graff. Sot. Vasq. Pal. Turrecr. Led. Granad. Henriq. etc.* quia hæc verba non sunt de essentia Baptismi. Sicut contra est verbum *Te*, cujus omissio redderet quidem Baptismum invalidum, prout rectè dicunt *Petrocor. t. 3. p. 177. et Conc. p. 142. n. 4.* cum communi, adversùs quosdam non audiendos. Sed dubitatur. 1. Utrùm invalidet Baptismum omissio conjunctionis, *Et*, dicendo: *In nomine Patris, Filii, Spiritûs sancti?* Negant *Conc. p. 146. n. 13. et Tolet. Comit. ac Gob. apud Croix n. 35.* quia hæc nomina Patris, Filii, et Spiritûs sancti, utpote inter se relativè opposita, jam significant distinctionem Personarum. Affirmant verò *Reg. Vivald. et Conradus ap. Croix l. c.* Sed ipse *Croix cum Aversa* rectè censet satis esse ad valorem Baptismi, si particula *Et* præponatur tertiæ personæ; nam ex una parte, juxta communem loquendi usum, quoties plura nomina uni verbo copulativo junguntur sufficit, ut conjuntio *Et* præponatur ultimo nomini; ex altera parte verbum *Et* videtur omnino exprimendum saltem ante ultimum nomen cùm nomen *Spiritûs sancti* per se non sit rationale, denotans processionem tertiæ personæ, nomen enim Spiritûs sancti competit tam Patri quàm Filio.

Dubitatur 2. Utrùm verbum *In* sit de essentia? Affirmant *Conc. p. 143. n. 7. cum Nav. Sot. Comit. Gabr. etc.* quia omissio præfatæ particulæ variat sensum; dicens enim: *ego te baptizo nomine Patris, etc.* ostendit se baptizare auctoritate, potestate vel imperio trium personarum; sed *in nomine* significat in invocatione SS. Trinitatis, ut *Tourn.* in *Præl. t. 7. p. 54.* At probabiliùs negant *Salm c. 3. n. 21. cum Bon. Con. Henr. et Leand. q. 11. cum Hurtad. Fill. Diana, Candido, etc.* Ratio, quia in latino idiomate frequentiùs tacentur præpositiones, quæ percipiendæ sunt ad debitum loquendi modum; unde, quamvis hîc reticeatur to *in*, tamen bene subintelligitur ex debita Ministri intentione, per quam verba formæ Sacramentorum potiùs ad unum quam ad alium sensum determinantur; tantò magis quòd adhuc expresso verbo *in* etiam to *nomine* remanet æquivocum, quia etiam potest significari auctoritate vel potestate divina, prout significavit Christus Dominus, cùm dixit: *In nomine meo Dæmonia ejicient.* Et alibi: *Spiritus Paraclitus, quem mittet Pater in nomine meo.* Hæc secunda sententia, spectata ratione, mihi videtur verior, sed cùm agatur de valore Sacramenti, saltem ob auctoritatem DD. dicerem à prima non recedendum. Ideo rectè ait *Conc.* quòd talis omissio non posset excusari à mortali.

Dubitatur 3. Utrùm valeat Baptismus collatus tantùm *in nomine Christi ?* Dubium oritur ex verbis illis *Actor. c.* 8. ubi dicitur : *In nomine Christi baptizabantur viri.* Et ex textu in *c. Ac quodam. de Consecr. Dist.* 4. ubi Nicolaus Papa ad quæsita Bulgarorum sic respondit : « Hi profectò, si in nomine SS. Trinitatis, vel tantùm in nomine Christi, sicut in Actib. Apostol. legitur, baptizati sunt (unum quippe idemque est, ut sanctus ait Ambrosius), rebaptizari non debent. » Revera autem *S. Ambrosius l.* 1. *de Spir. Sanct. c.* 3. sic scripsit : « Qui benedicitur in Christo, benedicitur in nomine Patris, et Filii, et Spiritûs sancti, quia unum nomen, potestas una. Et Æthiops Eunuchus Candacis Reginæ, baptizatus in Christo, plenum mysterium consecutus est. »

Sed hodie certum est hunc baptismum esse invalidum, ut omnes communiter docent cum *S. Th.* 3. *p. qu.* 66. *art.* 6. Idque habetur expressum in *c. Si revera* 30. *de Consecr. Dist.* 4. ubi Pelagius Papa dixit : « Si hi se solummodo in nomine Domini baptizatos fuisse confitentur, sine cujuscumque dubitationis ambiguo eos ad fidem catholicam venientes in SS. Trinitatis nomine baptizabis. Ad textum autem Actorum diversè respondent, et quidem omnes probabiliter ; *D. Th. l. c.* respondet, quòd speciali Christi revelatione Apostoli in primitiva Ecclesia in nomine Christi baptizabant. Et sic pariter sentit *Scot. in* 4. *D.* 3. *q.* 2. *n.* 9. Et huic sententiæ defert Catechismus Rom. § 16. Alii verò communiùs et probabiliùs respondent, ibi pro nomine Christi intelligi Baptismum à Christo institutum ad differentiam Baptismi Joannis ; sed tunc etiam Apostolos baptizasse, sicut et nunc : idque probant ex *Act.* 19. ubi, cùm quidam interrogati essent, an Spiritum sanctum accepissent ? responderunt se neque si Spiritus sanctus est, audivisse. Hinc subjunxit Apostolus : *In quo ergo baptizati estis ?* Supponens solitum fuisse in Baptismo, exprimi nomina trium personarum ; alioquin incongrua fuisset illa Apostoli admiratio : ita *Tourn. in Prælect. t.* 7. *p.* 53. *cum S. Joan. Damasc. Suus Continuator tom.* 4. *p.* 309. *et Natal. Alex. ar.* 3. *reg.* 2. *cum S. Basil. S. Cypr. S. Aug. S. Hilar. et S. Ambros.* Ad textum autem Nicolai, quidquid alii respondeant, meliùs respondetur cum *Gonet. D.* 1. *n.* 105. *Frassen. t.* 10. *p.* 274. *Tourn. t.* 7. *p.* 57. *Suo Contin. p.* 311. *Petrocor. tom.* 3. *p.* 170. *Pal. de Bapt. p.* 5. *n.* 10. *Salm. c.* 3. *n.* 38. *Holzm. n.* 113, Nicolaum tantùm dixisse hoc obiter, et non ex Cathedra ; non enim fuit Papa interrogatus an valeret Baptismus ratione formæ, sed solùm, an esset validus Baptismus collatus à Judæo ; et ibi obiter exposuit mentem D. Ambrosii. Quæ autem simultas materiæ et formæ requiratur in Baptismo, vide dicta *n.* 9.

DUBIUM III.

DE MINISTRO BAPTISMI.

ARTICULUS I.

Quis sit Minister Baptismi.

113. Quis sit Minister validi Baptismi, et quis liciti? — **114.** Nemo sine commissione potest baptizare extra suam Diœcesim. — **115.** A quo baptizandi peregrini, vel casu nati? Et an sufficiat quasi domicilium ad constituendum aliquem parochianum illius loci? — **116.** Quando Diaconus possit baptizare? Dub. 1. An in necessitate possit baptizare solemniter? Dub. 2. An Clericus, aut Diaconus solemniter baptisans sine commissione fiat irregularis? Dub. 3. An fiat irregularis laicus baptizans solemniter? — **117.** Ordo servandus inter ministros Baptismi in necessitate conferendi. Dub. 1. An graviter peccet laicus, qui baptizat præsente Sacerdote? Dub. 2. An qui præsente Sacerdote excommunicato? Dub. 3. An qui præsente Diacono? Dub. 4. An qui præsente Clerico inferiori? Dub. 5. An peccent graviter parentes, qui faciunt baptizare prolem à Prædicante? — **118.** Not. I. An possit quis baptizare seipsum? Not. II. Quæ dilatio in ministrando Baptismo sit mortalis. Not. III. Quinam infantes prohibeantur domi baptizari?

113. — « Resp. Validè ministrat omnis homo ratione utens, » cujuscumque fidei, vel infidelitatis, statûs, aut sexûs. Licitè, » tanquam minister ordinarius, et ex officio Sacerdos habens ju- » risdictionem, aut commissionem; vel ex ejus commissione Dia- » conus. In casu tamen extremæ necessitatis omnis, qui potest » validè, etiam facit licitè, teneturque, ut proximo succurrat. » *Laym. lib.* 5. *t.* 2. *c.* 7. »

Certum est et de fide validum esse Baptismum collatum à quovis homine viatore, sive viro sive muliere. Ita definitum in Decreto fidei Eugenii IV, et in Concil. Lateran. IV in *c. Firmiter de Sum. Trinit.* ubi dicitur: « Baptismum tam parvulis, » quàm adultis in forma Ecclesiæ à quocumque ritè collatum » proficere ad salutem. » (Contra Calvinum et Bezam, qui autumabant non posse Baptismum conferri, nisi ab Ecclesiæ Pastoribus verbi divini Ministris.) Et hoc, etiamsi Baptismus ab Hæretico conferatur, ut definivit Trid. *sess.* 7. *can.* 4. vel ab infideli, ut declaravit Nicolaus I in *c. A quodam. Dist.* 4. *de Consecr.* Vide *S. Th. q.* 67. *art.* 3 *et* 4.

Licitè autem nequit Baptismus ministrari ab alio, quàm à Sacerdote extra articulum mortis ut *D. Th. dict q.* 67. *art.* 2 *et* 3. *ex c. Constat, de Consec. D.* 4. ubi S. Isidorus ait: « Constat » Baptisma à solis Sacerdotibus esse tractandum: ejusdem mi- » nisterium nec ipsis Diaconis explere est licitum absque Epis- » copo vel Presbytero; nisi his procul absentibus, ultima langoris necessitas cogat. Quod et laicis fidelibus plerumque permit-

» titur, ne quispiam sine remedio salutari de sæculo evocetur. » Extra igitur mortis articulum, sive periculum, ut rectè dicunt *Salm. de Bapt. c. 4. n. 16 cum aliis*, in quo deficiente Sacerdote, vel Clericò, quivis laicus potest baptizare, imò tenetur, ut *Salm n. 19. cum S. Anton. etc.* duplex est Minister Baptismi, primus ordinarius ex officio, secundus est minister extraordinarius ex commissione. Minister ordinarius et solemnitatis est Episcopus, quivis Sacerdos, ut declaravit Eugenius. IV in suo Decreto dicens : « Minister hujus Sacramenti est Sacerdos, cui » ex officio competit baptizare » : modò adsit licentia Episcopi, ut dicunt communiter omnes cum *Petroc. t. 3. p. 174.* et probat *Cont. Tour. t. 4. p. 331.* ex *Tertull. S. Hieron. S. Ignat. M. etc.* Parochus verò etiam reputatur Minister Baptismi ordinarius, ut omnes dicunt ; quia statim ac ab Episcopo Parochus approbatur, accipit ab eo licentiam baptizandi, quæ jure communi est ita stabilis, ut sine justa causa non possit ea privari : et ideo Parochus potest aliis Sacerdotibus committere administrationem Baptismi, ut docent *Tourn. pag. 332. Spor. pag. 189. n. 34. Salm. c. 4. n. 35.* et alii communiter.

114. — « 1. Non tantùm Diaconus, sed nec Parochus, aut » Episcopus, absque commissione, extra suam Diœcesim, vel » Parochiam, vel intra eam alienos licitè baptizat * (*Ex c. 16. » Interdicimus. Qu. 1.*) * : ideoque etiam peccant parentes, qui » sine licentia sui Prælati alieno deferunt prolem baptizandam, » cùm violent jus Parochi. *Laym. l. c.* »

115. — Hìc plura sunt notanda. I. Peregrini, vel qui domicilium non habent possunt baptizari in Ecclesia, quam elegerint, *ex c. nec numerus, q. 3. Croix t. 6. p. 1. n. 275. Salm. c. 4. n. 37. cum Barb.* Si autem mulier casu pariat in Pago non suo, proles ab illius Pagi Parocho est baptizanda : veruntamen, si ille Pagus parum distet à Pago proprio, v. gr. duabus, aut tribus horis, potest baptizari proles etiam in Ecclesia sua. *Croix num. 375. cum Gob.*

Sed hìc dubium fit, an advenæ debeant Baptismum, et alia Sacramenta suscipere à Parocho proprii domicilii, vel possint etiam à Parocho loci, ubi sunt quasi per domicilium? Adest duplex probabilis sententia. *Prima* dicit teneri suscipere à Parocho domicilii proprii, quò sunt redituri. Hanc tenent *Henriq. l. 11. c. 3. n. 3.* item *Rod. Segura et Ledesma apud Salm. de Matr, c. 8. n. 29.* qui putant probabilem *cum Palao D. 2. p. 12. §. 9, n. 8. in fine, et Sanch. de Matr. l. 3. D. 23. n. 13.* qui vocat probabilissimam *cum Host. Rosel. Ang. Sylv. Tamb.* et aliis pluribus, Quia, ut aiunt, qui habet proprium domicilium, nequit fieri Parochianus illius loci, ubi degit tantùm ad tempus propter aliquod negotium ; aliàs hic haberet duas Parochias habitationis, quas habere non potest, nisi qui in utraque æqualiter se collocat, ut tradunt *Sanch. l. 3. D. 24. n. 5. Pont. lib. 5. c. 16. n. 1. et Salm. l. c. n. 32. cum Bon. Perez, Coninch. Trull. etc.* communiter ex *c. 15. de sepul. in 6. et leg. Assumptio, §. Viri, ff.*

ad municip. de Incol. Secunda verò sententia communior et probabilior quam tenent *Barbosa de potest. Ep. p.* 2. *alleg.* 32. cum pluribus Dec. Rotæ, *Sanch. dictæ D.* 23. *n.* 13. *Croix* 1. *l.* 6. *p.* 3. *n.* 721. *Pont. l.* 5. *c.* 13. *n.* 4. *Pal. l. c. n.* 9. *et Salm. n.* 30. *cum Bon. Gut. Trull. Dic. etc.* docet posse (ut aiunt *Salm.* et alii apud *Sanch. n.* 12. dicunt etiam teneri) advenas recipere Sacramenta à Parocho loci, ubi jam contraxerint quasi domicilium; contrahitur autem quasi domicilium ab eo qui habitat alicubi, non per transitum, sed per majorem anni partem, aut cum animo permanendi ibi per majorem partem anni, ut dicunt *Sanch. l.* 3. *D.* 23. *n.* 12. *Sylvest. v. Domicilium n.* 4. *et Salm. n.* 30. *cum Bon. Pal. Pont. Coninc.* et aliis. Imò aiunt *Laym. l.* 2. *tr.* 4. *c.* 12. *n.* 1. *Nav. de Jub.* 33. *v. Incolæ, num.* 33. et confirmat Bened. XIV *Notif.* 32. *n.* 6. ex communi sufficere ad contrahendum quasi domicilium habitationem per aliquam notabilem anni partem causa alicujus negotii, putà ad studendum, vel ad exercendum officium Judicis, Medici, Professoris, Mercatoris, Famuli, Tabernarii, et similium. Ratio hujus secundæ sententiæ est, quia per quasi domicilium quisque jam fit parochianus loci ubi habitat, ut habetur ex *cap. Finali de Paroch.* ubi confugientes ad aliquam Parochiam causa belli, jam dicuntur illius parochiani.

Notandum II. Bene baptizari potest alienus de licentia proprii Sacerdotis expressa, vel rationabiliter præsumpta. *Miranda, Henr. et Salm. ib. c.* 5. *n.* 38. III. Possunt Religiosi baptizare in casu necessitatis, vel cum licentia Ministri ordinarii. *Salm. n.* 39. *Petroc. p.* 217. *etc.* IV. Sacerdos sine licentia extra necessitatem baptizans, etiam sine solemnitate, peccat graviter, ex *Clem. unic. de Bapt. Vasq. Conc. Laym. et Salm. c.* 4. *n.* 41. *et communiter* V. Extra necessitatem nemo potest licitè baptizari domi, exceptis filiis Principis, ex *ead. Clem. un. Con. Sa, Salm. n.* 42. At de hoc vide dicenda *n.* 118. *Not. III.*

116. — « 2. Diaconus non tantùm in extrema necessitate, sed » etiam in alia notabili baptizare potest. Et quidem cum solem- » nitate ex commissione Episcopi, vel Parochi, ut si v. g. ob » multitudinem baptizandorum, aliudve grave impedimentum, » id ipsi facere non possint. *Laym. l. c.* »

Certum est quòd Diaconus ex commissione Episcopi vel Parochi potest baptizare, ut *Juenin. t.* 7. *pag.* 163. *Petr. t.* 5. *p.* 174. et alii communiter, ex *cap. Diaconos Dist.* 93. ubi Gelasius Papa dixit: « Diaconi absque Episcopo, vel Presbytero » baptizare non audeant, nisi prædictis Ordinibus fortasse lon- » giùs constitutis, necessitas extrema compellat. Quod etiam » laicis christianis facere, plerumque conceditur. » Ex præfato autem textu rectè infert *Gonet t.* 6. *Man. pag.* 94. quòd talis commissio nequit Diacono fieri, nisi ob magnam necessitatem, vel Ecclesiæ utilitatem, putà si non adessent Sacerdotes; vel ut dicunt *Suar. D.* 25. *sect.* 2. *Pal. p.* 11. *n.* 5. *Sporer t.* 3. *p.* 189. *n.* 35. *Holz. pag.* 26. *n.* 125. *Croix. n.* 276. *Elbel. t.* 3. *pag.* 31.

n. 29. *Laym. c.* 27. *cum. Soto et Vasq.* nisi adsit multitudo baptizandorum, aut nisi Parochus sit graviter infirmus, vel excommunicatus, vel aliàs occupatus Confessionibus excipiendis, aut prædicatione, ut colligitur *Actor. c.* 6. ubi Apostoli Diaconos constituturi, dixerunt : *Fratres, viros... constituamus super hoc opus, nos verò orationi, et ministerio verbi instantes erimus.*

Sed dubitatur 1. An Diaconus in casu necessitatis possit solemniter baptizare? Affirmant *Suar. D.* 23. *sect.* 3. et probabiliter putat *Sporer d. num.* 35. *cum Præpos. Henriq. et aliis.* Sed communiùs et probabiliùs negant *Palaus p.* 9. *num.* 5. *Renzi c.* 3. *q.* 1. *cum Conc. et Diana. Salm. c.* 4. *num.* 45. *cum Laym. etc.* Ratio, quia Diaconus non potest esse Minister Baptismi solemnis nisi ex commissione Sacerdotis, cùm tantùm Sacerdotis vice possit solemniter baptizare.

Dubitatur 2. An Diaconus sine commissione solemniter baptizans incurrat irregularitatem? Certum est quòd Clerici non Diaconi solemniter baptizantes fiunt irregulares, ex *cap. Si quis* 1. *de Cler. non ord. min.* ubi dicitur : « Si quis baptizaverit, aut » aliquod divinum officium exercuerit non ordinatus, propter » temeritatem de Ecclesia objiciatur, et nunquam ordinetur. » Quoad Diaconos verò, negant aliqui ipsos irregularitatem contrahere, quia in citato textu dicitur, quòd sit irregularis *non ordinatus.* Diaconus autem est jam ordinatus ad baptizandum, cùm in Pontificali dicatur : *Oportet Diaconum ministrare ad altare baptizare, et prædicare.* Sed probabiliùs dicendum quòd incurrit (sive in necessitate, sive extra eam solemniter baptizet) juxta sententiam communissimam, quam tenent *Laym. de irreg. c.* 3. *n.* 2. *Cont. Tourn. t.* 4. *p.* 334. *Natal. Alex. de Bapt. prop.* 2. *Habert t.* 5. *p.* 196. *Renzi de Bapt. c.* 3. *q.* 5. *cum Bon. Viva de Irreg. q.* 10. *art.* 1. *n.* 3. *Bonac. eod. tit. p.* 6. *n.* 5. *cum Nav. Avila et Sayr.* Ratio, quia Diaconus, licèt ordinetur ad baptizandum, ad id tamen non ordinatur nisi ex commissione Episcopi vel Sacerdotis, qui sunt soli Ministri ordinarii Baptismi, ut vidimus. Ex illis autem verbis textûs *propter temeritatem* rectè inferunt *Laym. et Viva l. c.* Diaconum, sive alium Clericum, non fieri irregularem, si per jocum aut ex ignorantia crassa solemniter baptizet, temeritas enim scientiam positivam importat unà cum aliquo contemptu.

Dubitatur 3. An laicus baptizans solemniter contrahat irregularitatem? Affirmant *Suar.* 3. *p. D.* 31. *sect.* 4. *cum Sot. Sylvest. S. Anton. Palud. et Concinat. t.* 8. *p.* 155. *n.* 8. *cum Nav. Fill. et Leand.* Quia præfatus textus *in c. Si quis,* generaliter loquitur, et proinde non est ad solos Clericos restringendus. Sed communiùs et probabiliùs id negant *Palaus de irreg. p.* 18. *n.* 5o. *Bon. loc. cit. n.* 1. *Holz. t.* 1. *pag.* 417. *num.* 346. *Viva loc. cit. Salm. de Censur. c.* 8. *n* 74. *Lugo de Pœnit. D.* 18. *n.* 14. *Sporer eod. tit. n.* 657. *Croix lib.* 7. *n.* 485. *cum Hurt. et Laym. l. c. n.* 3. *cum Sa, Coo. Aug. Arm. Rodr. etc.* Ratio, quia irregularitas non incurritur, nisi sit expressa in jure, ut habetur in *cap. Is*

qui, de sent. excom. in 6. Hæc autem irregularitas minimè videtur expressa ; licèt enim textus genericè loquatur, attamen, cùm titulus sit de Clerico ministrante, verba illa generalia debent intelligi tantùm juxta titulum qui textui præfigitur. Imò *Laym.* censet satis id exprimi in eodem textu, cùm ibi dicatur *de Ecclesia abjiciatur*, quod propriè intelligi debet de depositione, qua non puniuntur nisi Clerici : et ratio hujus esse potest (ait *Laym.*), quia talis usurpatio frequentior esse solet in Clericis, quàm in laicis.

117. — « 3. Cùm in necessitate confertur Baptismus, servandus est ordo ita, ut si adsit, et non detrectet Sacerdos, vel » Diaconus, is reliquos præcedat. Sic enim Clericus laicum, vir » mulierem, fidelis infidelem, nisi fortè inferior meliùs noverit » modum, ut solent obstetrices * (*Ut Salm. c. 4. n.* 18. *num Moscosa.*) * (quæ proinde examinari, et approbari debent à Pastoribus), vel alia justa causa sit, ut quia virum ad parientem » ingredi non decet. * (*Pariter, præsente tantum patre, fœmina baptizare debet, quia extra summam necessitatem vetatur » parentibus baptizare ; Croix n.* 277. *cum Gob. Et in casu, » quo baptizanda esset proles nondum ab utero egressa, debet » ob decentiam mulier baptizare, ut bene notat idem Croix n.* 77. » *cum Platel.*) * Quòd si Laicus baptizet præsente Sacerdote, » et secundùm quosdam etiam præsente Diacono, censent esse » mortale : quia id laico tantùm competit ob defectum Sacerdotis, qui sine injuria Ordinis et Sacramenti, talem licentiam » dare non potest. In reliquis, perversio illius ordinis est tantùm » veniale * (*Ut communiter Bonac. Sot. Dic et Salm. cap.* 4. » *num.* 7.) * Præterquam si coram fideli hæreticus adhibetur, » quod voluit esse mortale. *Laym. c.* 7. *n.* 4. *Con.* »

Quoad ordinem igitur servandum inter Ministros Baptismi, sic habetur in Rituali Rom. *Si adsit Sacerdos Diacono præferatur;* (et Parochus Sacerdoti, ut rectè dicunt *Tourn. tom.* 4. *pag.* 335. *et Conc. t.* 8. *pag.* 124. *n.* 5. vide dicta *n.* 113. *in fin.*) « Diaconus Subdiacono, clericus laico et vir fœminæ, nisi pu» doris gratia deceat fœminam potius quàm virum baptizare » infantem non omnino editum, vel nisi meliùs fœmina sciret » formam et modum baptizandi. Quapropter curare debet Paro» chus, ut fideles, præsertim obstetrices, rectum baptizandi » ritum probè teneant, et servent. » Hinc rationabiliter censet *Sporer in Suppl. t.* 4. *n.* 190. *cum Gobat.* quòd Parochi tenentur sub gravi obstetrices diligenter examinare, utrùm noverint necessaria ad baptizandum, cùm ipsæ sub mortali teneantur addiscere modum baptizandi, prout rectè docent *S. Anton. Reg. Henriq. Aversa, et alii plures cum Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 270. Nec obstat quòd fortè alii adfuturi sint qui formam sciant, propter quod videntur eas excusare *Suarez, Diana, et Dic. ib.* Nam ipsis ex officio puerperis adesse incumbit, et non rarò occurrit eis occasio Baptismum in necessitate ministrandi.

Sed dubitatur 1. An peccet mortaliter laicus, qui in necessitate

baptizat, præsente Sacerdote? Negant *Joan. Suar. Val. etc. apud Salm. c. 4. n.* 11. et probabile putat *Ledesma*, quia Sacerdos in casu necessitatis non baptizat ex officio, et ideo laicus ejus officium non usurpat. Sed veriùs affirmant *Francisc. Suarez D.* 31. *sect. 4. Tourn. t. 4. pag.* 335. *Concin. pag.* 154. *num.* 6. *Holzm. pag.* 25. *n.* 121. *Salm. c. 4. n.* 14. *Pal. p.* 9. *n.* 10. *cum Laym. Con. Vasq. Bonac. etc.* communiter, ex *cap.* 21. *Dis. 4. de Conscr.* ubi *D. Augustinus* sic docet : « In necessitate, cùm » Episcopi, aut Presbyteri, aut quilibet Ministrorum non in» veniuntur, et urget periculum ejus, qui petit; etiam laicos » solere dare Sacramentum, quod acceperunt, solemus audire. » Ergo tunc solùm potest laicus in necessitate baptizare, cùm deest Sacerdos; aliàs peccat, tum quia verè tunc usurparet jus Sacerdotis, cui ex potestate Ordinis commissum est baptizare; tum quia injuriam irrogaret Sacramento; quod exigit (cùm fieri potest) ministrari à Sacerdote, utpote ad illud consecrato; et ideo etiam Sacerdos graviter peccaret, si laico administrationem cederet, ut rectè dicunt *Suar. et Conc. ll. cc.*

Dubitatur 2. An præsente Sacerdote excommunicato, præferendus sit laicus non excommunicatus? Negant *Scotus, Henr. etc. apud Renzi c.* 3. *q.* 2. item *Leand. et Corneio apud Salm. c* 4. *n.* 14. quia in extrema necessitate cuilibet etiam excommunicato conceditur privilegium baptizandi, et ideo tunc servandus est ordo juris communis. Sed veriùs affirmant *Suar. D.* 11. *sect.* 1. *Nav. Man. c.* 22. *n.* 6. *Pal. p.* 9. *n.* 12. (qui id ut certum habet) *Salm. n.* 15. *cum Gab. Renzi loc. cit. cum Sylvest. Henr. etc.* Ratio, quia privilegium excommunicato conceditur in solo casu necessitatis, quæ non reperitur adesse, cùm alius suppetit non excommunicatus.

Dubit. 3. An peccet graviter laicus baptizans coram Diacono? *Prima* sententia affirmat, et hanc tenent *Gonet, Man. t.* 6. *pag.* 96. *Holzm. pag.* 25. *n.* 121. *Tourn. t. 4. pag.* 335. *Antoine q.* 8. *Conc. t.* 8. *pag.* 155. *n.* 7. *cum Vasq. Reg. Vill. etc. Renzi c.* 3. *qu.* 1. *cum Con. Præp. etc.* Probatur 1. *ex D. Augustino*, ut supra *in c.* 21. *Dist.* 4. ubi dicitur permitti laico baptizare tantùm in necessitate, cùm *Episcopi, aut Presbyteri, aut quilibet Ministrorum non inveniuntur*. Nomine autem *Ministrorum* communiter Diaconi intelliguntur. Probatur 2. ratione; Diaconus ex vi ordinationis deputatur ad baptizandum per commissionem Parochi, unde obtinet ipse speciale jus ad hoc munus obeundum. Hæc sententia est quidem probabilis, sed non minùs probabilis mihi videtur cum *Salm. c. 4. n.* 9. secunda sententia, quam tenent, *Suar. D.* 31. *sect.* 4. *Sot. D.* 4. *art.* 2. *Tol. lib.* 2. *c.* 20. *n.* 8. *Ronc.* 3. *q.* 1. *Bon. q.* 2. *p.* 5. *n.* 11. *cum Sa, Val. Conc. Hen. Reg. et Graff.* item *Sylv Led. Dian. Vill. etc.* Ratio, quia Diacono vi Ordinationis non competit officium baptizandi, nisi ex commissione Sacerdotis. Unde cùm ipse baptizat in casu necessitatis sine commissione, non baptizat ex officio, sed eodem modo quo Clericus inferior, vel laicus, juxta dicta *n.* 116. *Dub.* 1 *et* 2. Et quamvis ipse ut dignior in jure illis

præferatur, tamen hujus ordinis perversio non apparet tam gravis, ut de mortali damnetur.

Dub. 4. An laicus baptizans, præsente Clerico inferiori, peccet mortaliter? Videtur affirmare *P. Conc. t.* 8. *p.* 157. *n.* 7. cùm dicat, ex jure divino semper sub gravi servandum ordinem, nisi necessitas impediat. E converso *Pal. p.* 9. *n.* 11. dicit nullum esse peccatum cùm de hoc nullum inveniatur præceptum divinum, aut ecclesiasticum. Rectè verò alii communiter docent id non esse mortale, quia talis perversio ordinis non videtur tam gravis, cùm ex vi Ordinis nemo præter Sacerdotem et Diaconum ex commissione habeatur specialiter deputatus ad baptizandum. Ex altera parte id non videtur excusari à culpa veniali, tum quia id videtur aliqualis indecentia : tum quia est contra præscriptum Ritualis Romani. Ita *Sotus in* 4. *Dist.* 4. *art.* 2. *Suar. D.* 1. *sect.* 4. *Gonet Man. t.* 6. *p.* 96. *Petrocor. t.* 3. *pag.* 181. *Bon. p.* 5. *n.* 12. *Holzm. n.* 121. *Spor. n.* 35. *Ronc. qu.* 1. *R.* 2. *Renzi qu.* 1. *cum Laym. et Salm. cap.* 4. *n.* 7. *cum Vill. Leand. et Gabr.*

Dubit. 5. An peccent graviter parentes, qui faciunt baptizare prolem à Prædicante, ad evitandas pœnas Edicti id præcipientis? *La Croix lib.* 6. *p.* 1. *num.* 281 *et* 282. quamvis fateatur sententiam affirmativam tenendam uti absolutè veram, tamen deinde affert rationes dubitandi, dicens quòd eo casu non recognoscitur Prædicans tanquam verus, sed potiùs tanquam validus Minister, à quo exquiritur baptizatio ad vitandam vexationem, permittendo tunc fieri, non verò petendo impias ejus cæremonias adhiberi. Sed omnino affirmandum id esse mortale, ut docent *Less. in Auctar. v. Baptismus, Casu* 1. *Pignat. t.* 7. *consult.* 55. *num.* 2. *Holzm. t.* 2. *p.* 27. *n.* 133. *cum Michel.* Ratio, quia per idem Edictum pœnale determinantur parentes ad veram Religionem contemnendam, vel saltem ad falsam honorandam. Refertque *Pignat.* Clementem VIII jam declarasse non licere extra necessitatem extremam, ne à Schismaticis quidem petere Sacramenta.

118. — Hinc ultimò notandum I. quòd nec licitè, nec validè potest unquam aliquis baptizare seipsum, cùm persona baptizantis omnino diversa esse debeat à persona baptizati. Ita communiter *Cont. Tourn. tom.* 4. *p.* 337. *Conc. p.* 157. *n.* 12. et alii omnes, ex *c.* 4. *de Bapt.* ubi id expressum habetur.

Notandum II. quòd graviter peccant, qui per multum temporis differunt infantem baptizare. Id commune est apud omnes ex pluribus Conciliis Provincialibus, quæ decrevere pueros baptizandos quàm cito fieri potest, et in Rituali Rom. dicitur : « Parochus hortetur, ne pueris Sacramentum tantopere neces-» sarium nimium differatur cum periculo salutis.» Qualis autem reputetur dilatio gravis, *Palaus p.* 8. *n.* 4. *ex Suar. etc.* putat dilationem ultra mensem esse gravem, si non adsit causa : si verò adsit, esse gravem duos menses. Fere idem sentit *Laym. c.* 6. *n.* 9. dicens : « Nulla autem ordinariè necessitas urget, » tametsi unum, aut sesquimensem expectandum sit, donec

» cum decenti solemnitate Baptismus infanti conferri possit, » quanquam dilatio nonnisi ex gravi causa fieri debet. *Salman-* » *ticenses* autem *c.* 5. *n.* 12. censent non esse mortale minùs differre quàm ultra 15 vel 20 dies, etiam sine urgenti ratione. *Jueninus* contra, juxta morem suum arctandi conscientias usque ad extremum, dicit ultra unum vel alterum diem Baptisma differri non debere. *Tournely* autem *t.* 4. *p.* 338. putat dilationem non extendendam ultra quinque vel sex dies. *Petrocorensis t.* 3. *pag.* 212. *quæst.* 13. censet gravem dilationem excedentem octo dies. Sed communiùs et probabiliùs *Sotus, Leander et Ledes. apud Conc. t.* 8. *p.* 167. *n.* 19. *ac Ronc. q.* 3. *R.* 2. dicunt non esse gravem dilationem, nisi 10 vel 11 dies excedantur.

Notandum III. quod prohibentur infantes baptizari domi, exceptis *Liberis Regum, vel Principum*, ut habetur ex *Clem. unica de Bapt.* Et cùm hîc agatur de re gravi, transgressio erit equidem mortalis, ut rectè dicunt *Conc. c.* 3. *q.* 3. *Tamb. c.* 2. §. 3. *n.* 5. *et Sylo. ap. Croix n.* 337. Nomine autem *Liberorum* veniunt non solùm filii, sed etiam nepotes, et alii descendentes, ut notat *Glossa in d. Clem. v. Liberi, ex leg. Liberorum, ff. de Verb. signific.* Et in eo casu dicunt *Palaus, Concina. Tol. Sol. etc. cum Croix n.* 438. contra alios solemniter conferendum esse Baptismum, quia omissionem cæremoniarum solus casus necessitatis excusat. Nomine verò *Principum*, opinantur *Jordanus, Riccius, Quintanad. Croix l. c.* probabiliter venire omnes barones obtinentes temporalem jurisdictionem. Sed probabiliùs videtur cum *Glossa ibid. v. Regum. Ronc. l. c. Suar. D.* 31. *sect.* 2. *Tamb. n.* 7. *Tournely t.* 4. *pag.* 335. *q.* 3. *Elbel, t.* 2. *p.* 45. *n.* 84. et aliis pluribus, intelligi tantùm filios Principum absolutam potestatem habentium. Item *Laym. c.* 6. *n.* 9. *cum Armil.* censet graviter peccare Magnates, qui extra necessitatem faciunt filios baptizare domi (vel etiam in Ecclesia privatim, ut *Sylvius qu.* 71. *art.* 4. *cum Nav. et Led.*), ut deinde cum pompa cæremoniæ perficiantur in Ecclesia, postquam advenerint Patrini; qui equidem, collato jam antea Baptismo, nec Patrini efficiuntur. His tamen non obstantibus, puto quòd ubi introducta est consuetudo domi baptizandi filios Magnatum, ipsa non est facilè improbanda, ut ait *Croix l. c.*

ARTICULUS II.

An duo possint simul unum baptizare.

119. — « Resp. Si alter applicet materiam, alter formam, » nullus erit Baptismus : quia dicens se abluere, cùm non abluat, » formam habet falsam, etiamsi usurpet Græcorum, *Baptizatur* » *servus Christi*, vel quæ putatur illi æquivalere, *Baptizat te* » *Christus* : subintelligitur enim *per me;* alioqui, si excludatur » persona ministri, ut sensus sit, baptizet te Christus, et non ego, » sive non per me, forma nulla est. » (*Ita S. Th.* 3. *p. q.* 67. » *ar.* 6. *et alii communiter cum Salm. cap.* 4. *n.* 31. *et Conc.*

» *p.* 156. *n.* 10.) * In casu tamen necessitatis, posse sub condi-
» tione ita Baptismum conferri, v. g. mutus formam nesciens
» ablueret, cæcus autem formam pronuntiaret, docet *Hurt. a.* 2.
» *diff.* 6. additque debere talem, elapso periculo, iterùm sub con-
» ditione baptizari. Vid. *Fill. c.* 4. *Dian. p.* 5. *t.* 3. *R.* 26. ex
» *Chapeavil. Marsil. etc. Bon. d.* 2. *qu.* 2. *p.* 4. *n.* 23. *Laym.*
» *cap.* 7. *(*ita etiam Suar. cum Cajet. Marsil. Leand. etc. apud.*
» *Salm. c.* 4. *n.* 31.) *

120. — « Resp. 2. Si plures Ministri singuli abluant, et for-
» mam pronuntient, graviter peccant contra ritum Ecclesiæ. De
» valore sic solet distingui : 1. Si quilibet intendit baptizare, de-
» pendenter ab alio, ut causa particularis; invalidè baptizant,
» sive singuli dicant, *Ego te baptizo,* sive *Nos te baptizamus :*
» quia forma, cujus sensus censetur esse absolutè, et indepen-
» denter baptizare, non cobaptizare, est falsa * (*Idem docet*
» *S. Th.* 3. *p. q.* 67. *ar.* 6. *cum Suar. Vasq. et Salm. n.* 23. *com-*
» *muniter*) * 2. Si quisque per se intendat baptizare, indepen-
» denter ab alio, validè baptizat, quia omnia requisita ponit; ut
» patet à simili in Missa ordinationis, qua Sacerdotes noviter or-
» dinati simul consecrant cum Episcopo, dummodo simul eodem
» instanti formam absolvant : si autem non simul absolvant, is
» tantùm consecrat, vel baptizat, qui priùs absolvit. Vide *Fill.*
» *t.* 2. *c.* 4. *n.* 72. *et Bon. l. c. n.* 25. *Laym. c.* 7. *(*Ita S. Th.*
» *l. c. ad* 3. *S. Bonav. cum Salm. n.* 28. *communiter contra Caj. et*
» *Marsil.*) * »

DUBIUM IV.

Quis sit subjectum Baptismi?

121. Quis sit capax Baptismi? An pueri, et amentes? — **122.** De pœnis rebaptizantium. An rebaptizantes sub conditione fiant irregulares? — **123.** De infante nondum nato. *Remissivè ad n.* 107. — **124.** An rebaptizandi sint fœtus abortivi? An plures eodem tempore? — **125.** An conferendus sit Baptismus monstris? — **126.** An sint baptizandi filii infidelium, et quæ in hoc puncto sint certa? Certum est 1. talem Baptismum semper esse validum. — **127.** II Baptizandos esse filios, si parentes defecerint à fide. Quid si mansuri sint apud parentes hæreticos? — **128.** III. Si ipsi filii infidelium petant. Quid in dubio an careant ratione? — **129.** IV. Si sint in periculo mortis. — **130.** V. Si sint positi extra curam parentum. VI. Si capti sint in bello. VII. Si parentes sint servi. — **131.** VIII. Si unus parentum consentiat. — **132.** Dub. I. An baptizari possint filii infidelium usu rationis carentes, invitis parentibus? Et an ii quos pater offert, ut liberentur à morbo? — **133.** Dub. II. An liceat vendere infantes parentibus paganis? — **134.** An et quando possit repeti Baptismus sub conditione? Not. I. Quid si adsit unus testis de Baptismo collato? Not. II. Quid de adultis natis ex Christianis? Not. III. Quid si pueri sint arrepti à Barbaris? — **135.** De infantibus expositis? — **136.** De baptizatis ab obstetricibus, et à laicis. — **137.** De baptizatis ab Hæreticis. Vide alia apud Bus. — **138.** De effectibus Baptismi. — **139.** De dispositione requisita in adultis baptizandis.

121. — « Resp. 1. Subjectum capax Baptismi est solus homo vivus ab Adamo descendens, nondum baptizatus.

« Resp. 2. Validè baptizantur infantes, item perpetuò amentes » qui nunquam usi sunt ratione, quia censentur ejusdem condi- » tionis cum infantibus. Si autem aliquando sint usi ratione, non » valet Baptismus, nisi ante amentiam petiverint. V. *Bon. d.* 2. » *q.* 2. *p.* 6. *c.* 6. *Laym. c.* 6. »

Unde resolves :

« 1. Si puer inter baptizandum nondum finita forma moriatur, » Baptismus est nullus.

122. — « 2. Non valet Baptismus iteratus, ideoque uterque » tum rebaptizans, tum rebaptizatus peccant mortaliter, fiuntque » irregulares, et jure civili subjacent pœnæ mortis. * (*Est cer-* » *tum cum Salm. de Bapt. c.* 6. *n.* 4.) * Quas tamen pœnas non » videtur incurrere is, qui, etsi sine justa causa, rebaptizat sub » conditione : quia intelliguntur de Baptismo absolutè dato, » quando moraliter constet priorem Baptismum fuisse validum. » Vide *Laym. c.* 5. *Bon. p.* 5. »

Certum est quòd cùm Baptismus repetitur sine justa causa, tam rebaptizans, quàm rebaptizatus fiunt irregulares, ex *c.* 2. *de Apostat. et c.* 4. *dist.* 50.

Sed magna quæstio est inter DD. an rebaptizantes sub conditione, et sine justa causa, irregularitatem incurrant. *Prima* sententia, quam tenent *Suar.* 3. *p. dip.* 31. *sect.* 6. *d.* 5. *Navarr. Man. c.* 27. *n.* 246. *Bon. de Irreg. q.* 3. *p.* 3. *n.* 4. *Laym. eod. tit. cap.* 2. *n.* 1. *v.* 4. *Pal. t.* 6. *d.* 6. *pag.* 16. *n.* 6. *Anacl. pag.* 513. *n.* 11. *Holzm. t.* 1. *p.* 416. *n.* 343. *Salm. c.* 8. *de irreg. n.* 61. *Croix l.* 6. *n.* 485. *Pontas. v. Irregulariter, casu* 131. cui dissentit *Tourn. t.* 4. *p.* 103. *in fin.* dicit quòd talis rebaptizans, licèt non excusetur à gravi sacrilegio, tamen non incurrit irregularitatem. Ratio, quia leges pœnales strictè intelligi debent, et cum effectu; qui autem baptizat baptizatum sub conditione dicens : *Si non es baptizatus, etc.*, is revera non rebaptizat, quia conditio apposita actum invalidat : qui enim dicit, *Ego te baptizo, si non es baptizatus;* idem est ac si diceret : *Ego te non baptizo.* Et ob eamdem rationem censent *Anacl. l. c. et Salm. n.* 61. *cum Bonac. Corneio, et Avila,* non incurrere irregularitatem, qui ob metum baptizaret baptizatum animo simulato. *Secunda* verò sententia affirmat tales rebaptizantes irregularitatem non effugere, et hanc tenent *Natal. Alex. de Bapt. prop.* 7. *R.* 5. *Conc. t.* 8. *pag.* 186. *n.* 13. *Fill. tract.* 20. *n.* 181. *Renzi de Bapt. c.* 3. *q.* 10. *cum Led. Sot. Victoria, etc.* Item noster SS. P. Bened. XIV *in suis Notif.* (*t.* 2. *Not.* 84.) *n.* 18. *cum Sayr. Barb. Ugolino, Megala, etc.* Probatur ex *Catech. Rom. part.* 2. *n.* 57. qui reprehendens eos, qui in Ecclesia cum conditione rebaptizant pueros, quamvis exploratum habeant domi verè esse baptizatos, dicit : « Quòd quidem sine sacrilegio id facere non possunt,

» et eam maculam suscipiunt, quam divinarum rerum Scripto-» res irregularitatem vocant. » Idemque refert N. Pontifex fuisse sancitum in 3. *Synodo Mediol.* Insuper probatur ratione, quia cùm quis certò scit puerum esse baptizatum, et rebaptizat sub conditione, conditio apponitur in fraudem legis, et ideo habetur pro non apposita. Prima sententia, spectata ratione, non caret gravi fundamento; sed secunda, spectata auctoritate, videtur probabilior.»

123. — « 3. Nondum perfectè natus est baptizandus, si sit » periculum, dummodo pars aliqua possit ablui : quia est homo » vivus, nec certò constat esse incapacem. *(*Vide dicta n.* 107. » *ubi diximus probabilem esse sententiam, quod possit infans sub* » *conditione baptizari in utero Matris, si per instrumentum aqua* » *tingi valeat.*)* »

124. — « 4. Si dubium sit, an infans vivat, baptizandus est » sub conditione.

Dicit *Natalis Alex. de Bapt. prop.* 3. *R.* 3. quòd nisi appareat evidens signum vitæ in fœtu abortivo, non est dandus Baptismus, etiamsi adsit aliquod æquivocum signum. Si loquimur de Baptismo absolutè ministrando, rectè sentit *Natalis;* sed loquendo de Baptismo sub conditione conferendo, omnino dicendum cum *Busemb. ut supra, et Salm. c.* 6. *n.* 3. illum sine dubio ministrandum, quandocumque aliquod apparet dubium de vita prolis. Hinc optimè censet *Cardenas in Crisi* 1. *D.* 14. *c.* 3. *Ronc. c.* 4. *q.* 4. *R.* 3. *Mazzotta t.* 3. *pag.* 85. *et Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 294. cum aliis AA. gravissimis, omnes fœtus abortivos, si per aliquem motum dent signum vitæ, et non constet eos esse anima destitutos, semper esse baptizandos sub conditione, si vivant; maximè cùm hodie vigeat opinio, non sine plausu à peritis recepta, quòd fœtus ab initio conceptionis, vel saltem post aliquos dies anima informentur. Cæterùm bene advertit *Tourn. tom.* 4. *p.* 363. non debere baptizari carneam massam, quæ nullam habeat organorum dispositionem, cùm ubique receptum sit, non priùs infundi animam corpori, quàm istud formatum fuerit; et tunc, ut baptizetur, requiritur ut *indicet aliquem motum vitalem*, prout præscribit Rituale Romanum *de Bapt. parvul.*

« 5. Validè baptizatur, is quem Minister putat esse alium; aut » licèt sit puella, quam putat esse puerum; quia intendit baptizare » præsentem. Aliud est in Matrimonio, quia intendit contrahere » cum illa, quam putat. *Bon. p.* 4. *n.* 26.

« 6. Validè, etsi extra necessitatem illicitè, plures simul bap-» tizantur hac forma, *Ego vos baptizo, etc. Bon. p.* 4. (*ita* » *S. Thom.* 3. *p. q.* 67. *art.* 6. *ad* 2. *et Rituale Rom. ubi dicitur.*) » Quam formam (*Ego vos baptizo etc.*) solùm in mortis peri-» culis ad plures simul baptizandos, et ubi tempus non patitur, » ut singuli separatim baptizentur, aliàs nunquam licet ad-» hibere.

125. — « 7. Monstrum, quod capite et pectore formam ho-» minis refert, est baptizandum; secus si bestialem refert. Quod

» si verò caput tantùm sit ferinum, putat esse baptizandum *Comitolus. Nav.* tamen, et alii volunt differendum, donec certiùs » cognoscatur, nisi periculum mortis immineret : tum sub conditione baptizandum esse. » (Quando dubitatur, an monstrum » sit homo, baptizandum absolutè, si caput sit humanum, licèt » membra sint ferina ; sub conditione verò, si caput sit ferinum, » et membra humana ; hoc verò si prodierit ex congressu viri » cum fœmina : nam si prodierit ex viro cum bestia (quod incredibile puto), tunc baptizari semper deberet sub conditione ; » secus si ex fœmina et bruto, tunc enim nullo modo baptizandum, quia non descenderet ex Adam, utpote non conceptum » ex semine virili. *Ita Bon. p.* 6. *n.* 3. *et Tourn. t.* 4. *p.* 362. » *concl.* 2. *cum S. Th. Henr. Posseo. etc.*) » Quod si habeat » membra hominis geminata, et dubitetur, num sit unus homo, » an duo, duplex baptismus conferendus est, unus absolutè, alter » sub conditione, in ea parte qua membra apparent imperfectiora. Vide *Laym. l.* 5. *tr.* 2. *c.* 3. *n.* 12. *Bon. p.* 6. et Rituale » Romanum, *tit. de Baptismo.* » (*Servandum hic id quod habetur in Rituali Rom. ubi sic dicitur :* Illud verò de quo dubium » est, una ne an plures sint personæ, non baptizetur, donec id » discernatur. Discerni autem potest, si habeat unum vel plura » capita... unum vel plura pectora : tunc enim totidem erunt corda » et animæ... hominesque disctincti, et eo casu singuli seorsum sunt » baptizandi. Quando verò non est certum in monstro esse duas » personas, ut quia duo capita et duo pectora non habet bene » distincta, tunc debet primùm unus absolutè baptizari, et postea » alter sub conditione, si non es baptizatus, etc.) »

126. — « Resp. 3. Extra mortis periculum validè, non tamen » licitè, baptizantur Ethnicorum infantes, invitis parentibus. » Ratio est, quia vel auferuntur parentibus, et fit illis injuria ; » vel relinquuntur, et fit injuria Sacramento, quod exponitur » irreverentiæ. Quod si tamen possint christianè educari (ad quod » tunc obligaberis) licebit in his casibus. I. Si parentes sint tua » mancipia ; tunc enim tui potiùs sunt, quàm illorum. II. Si parentes aliquando fuerint baptizati, vel uterque, vel saltem alter » uter ; quia tunc Ecclesia jus in eos habet. III. Si alter parentum » petat ; tunc enim justa ejus voluntas injustæ alterius præferenda » est, in favorem prolis et fidei. IV. Si infans sit in periculo » mortis. V. Si rationis jam compos puer petat, quia in negotio » religionis est sui juris. In dubio autem de usu rationis, sufficit » esse 7 annorum. Vide *Laym. l. c. Fill. tom.* 2. *c.* 6. *Bon. p.* 6. » *n.* 12. »

Quæritur, an filii Infidelium validè et licitè possint baptizari invitis parentibus? Ante omnia hîc notanda plura, quæ in hoc puncto sunt certa. Certum est I. tale Baptisma validum esse, ut communiter dicunt *Cont. Tourn. t.* 4. *p.* 364. *Lugo Resp. Mor. l.* 1. *dub.* 3. *Salm. c.* 6. *n.* 10. *cum S. Anton. Suar. Vasq. Laym. Conc. Bonac.* et aliis passim (contra *Catarinum et Durandum.* Idemque docet N. SS. P. Bened. XIV *in sua instruct. ad Vi-*

cesger. quæ incipit *Postremo mense, n.* 33. (Vide in *Bullario t.* 2.) Idemque priùs docuit D. Aug. *Ep.* 98. *aliàs* 23. ubi de hoc rationem dedit, dicens : « Non enim scriptum est, nisi quis renatus » fuerit ex parentum voluntate, sed nisi quis renatus fuerit ex » aqua, et Spiritu sancto. »

127. — Certum est II. quòd si parentes deficerent à fide ad Infideles, bene possunt eorum proles, ipsis invitis, baptizari, quia sicut Ecclesia habet potestatem coercendi parentes ad finem observandum, ita potest filios ab ipsis auferre. Ita communiter *Suar. D.* 25. *sect.* 3. *Laym. l.* 5. *c.* 6. *n.* 11. *Natal. Alex. prop.* 3. *reg.* 1. *Pal. p.* 6. *n.* 9. *Tourn. t.* 4. *p.* 374. *Sporer. t.* 3. *p.* 192. *num.* 52. *Antoine de Bapt. q.* 13. *Roncag. eod. tit. qu.* 2. *Holzm. t.* 2. *n.* 141. *Salm. c.* 6. *n.* 15. et alii passim. Et idem dicendum, si unus tantùm parentum fuerit priùs fidelis, ut communiter dicunt *Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 299. *Antoine, Roncag. ll. cc. Salm. n.* 9. *et* 10. *Suar. Laym. etc.* Quid verò si proles sit mansura apud parentes hæreticos? Negant tunc posse baptizari *Suar. D.* 25. *sect.* 5. *et Salm. n.* 16. *cum Conc. etc.* quia (ut dicunt) tunc obstat periculum proximum, quòd proles pervertatur. Sed probabiliùs affirmant *Laym. c.* 6. *n.* 12. *q.* 5. *in fin. et Croix num.* 307. *cum Aversa, Gob. Arsd.* et probabile putat *Palaus n.* 10. Ratio, tum quia non est certa perversio talis prolis, cùm plures pueri in infantia decedant; tum quia idem periculum urget, si proles non baptizetur, baptizatur enim ab hæreticis, à quibus verum quidem baptisma confertur. Secus verò dicendum, si Baptismus à quibusdam Hæreticis invalidè conferatur, ut accidit apud Lutheranos, Anabaptistas et Calvinianos, quia tunc horum proles habentur tanquam filii Infidelium, prout ait *Croix n.* 303. *cum Dic.* Cæterùm filii Hæreticorum verè baptizatorum licitè baptizantur, parentibus invitis, quando obstringi possunt, ut filios instruant in fide catholica; quos aliàs licitè possunt Superiores Ecclesiastici ab eis avellere, ut catholicè educentur. Ita *Laym. num.* 11. *et Croix num.* 303. *cum Aversa, Dic. etc.*

128. — Certum est III. quòd, si filii Infidelium habeant usum rationis, et Baptismum petant, possunt et debent baptizari, adhuc reluctantibus parentibus. Ita *Juen. t.* 7. *p.* 174. *Tourn. l. c. Lugo Resp. Mor. l.* 1. *dub.* 4. *Natal. Alex. prop.* 3. *reg.* 6. *Laym. nu.* 10. *Pal. nu.* 5. *Ronc. qu.* 2. *et S. P. Bened. l. c. ex D. Th.* 3. *p. qu.* 68. *art.* 10. ubi idem docet, inquiens : « Quantùm ad ea quæ sunt juris divini vel naturalis, incipiunt » (filii) suæ potestatis esse; et ideo propria voluntate, invitis » parentibus, possunt Baptismum suscipere, sicut et Matrimo- » nium contrahere. » Et postquam filius invitis parentibus est baptizatus, potest, et debet Ecclesia ipsum ab eis segregare, ut à periculo perversionis avertatur; ita *Laym. c.* 6. *q.* 5. *Pal. p.* 6. *n.* 8. *Salm. p.* 6. *n.* 14. *ex Conc. Tol.* 4. relato in *c. d. Judæis D.* 45. et confirmat *S. P. Bened. XIV. n.* 29. Sed quid agendum, si dubium sit an puer habeat vel ne plenum usum rationis? *Tourn. p.* 364. *Ronc. c.* 4. *q.* 2. *R.* 1. *cum Pas. et*

P. Bened. n. 40. dicunt posse baptizari puerum, si septennium compleverit, quia tunc præsumptio stat pro usu rationis. Alii verò, ut *Suar. Vasq. Conc. ap. Lugo. l. c. Sotus in* 4. *D.* 5. *art.* 10. *dub.* 2. *Laym. l. c. Croix n.* 306. *Ronc. ib. cum Candido, et Pasq.* item *Conc. Cabrerra, Ochag. ap. Lugo dub.* 4. *n.* 2. dicunt posse puerum baptizari, adhuc non completo septennio, quia in dubio decidendum est in favorem fidei; idem sentit *Suar. D.* 25. *sect.* 3. quamvis hic moneat expectandum usque ad perfectum usum rationis. Meliùs tamen S. P. Bened. *n.* 3. *cum Lugo l. c. n.* 2. docet in dubio rationis ante septennium puero petenti, baptizari omnino differendum Baptismum, donec constet de perfecto ipsius rationis usu : sed sapienter addit illum tunc omnino avocandum à parentibus, et in loco tuto custodiendum. Nec obstat eo casu regula, quòd in dubio melior est conditio parentum possidentium potestatem supra filium; nam rectè respondet d. pontifex cum *Lugo* hanc regulam procedere in pari causa : sed in nostro casu potior est causa filii, cùm hîc agatur de levi detrimento parentum, nempe quòd ad modicum tempus sua potestate priventur; contra verò agitur de maximo damno filii, nempe de sua morte æterna : unde hîc potiùs alia urget regula, nimirum quòd in dubio magis innocenti, quàm nocenti favendum est.

129. — Certum est IV. posse et debere baptizari prolem, si ipsa sit in periculo mortis. Ita communiter omnes DD. citati cum S. P. Bened. XIV. *n.* 7. qui de hoc affert duo decreta S. C. Dicunt autem *Salm. c.* 6. *n.* 33. quòd ad hanc prolem baptizandam requiritur, ut moraliter de ipsius vita desperetur; sed meliùs loquuntur *Busemb. ut supra, Laym. n.* 10. *Ronc. q.* 2. *Antoine q.* 13. *et Croix n.* 305. *Pal. n.* 14. *Sporer n.* 53. dicentes prolem esse baptizandam, quandocumque imminet periculum certum sive proximum de sua morte.

130. — Certum est V. quòd, si filius infidelium justè vel injustè sit positus extra curam parentum, nec sit timor quòd ad eos sit reversurus, tunc bene potest baptizari. Ita communiter *Juenin. tom.* 7. *p.* 174. *Tourn. p.* 374. *Conc. t.* 8. *p.* 176. *n.* 10. *Natal. Alex. prop.* 3. *reg.* 5. *Pal. n.* 7. *Sporer num.* 63. *Holzm. n.* 141. *Elbel t.* 3. *n.* 51. *Salm. c.* 6. *n.* 32. *et* 34. *Laym. c.* 6. *n.* 10. *cum Soto, Vasq. Azor.* et aliis passim. Idemque docent *Conc. l. c. et N. SS. P. Bened. n.* 9. *cum Azor. Cleric. Sessa, etc.* de filiis ab infidelibus expositis, vel derelictis, etiamsi parentes eos deinde repetant; et hoc ex *cap.* 1. *de Infant. et Languid. expos.* ubi dicitur : « Si à patre vel ab alio, sciente ipso, aut » ratum habente (relegato pietatis officio) infans expositus » extitit, hoc ipso à potestate fuit patria liberatus. » Idem dicendum de filiis infidelium perpetuò amentibus, ut docent *Laym. c.* 6. *n.* 10. *Salm. p.* 5. *n.* 15. *Anael. pag.* 546. *n.* 10. *Salm. n.* 37. *Sporer n.* 55. *Ronc. q.* 2. *Holzm. n.* 141. Ratio, quia tunc cessat periculum perversionis, neque tunc filii extraherentur à potestate parentum, qui super amentes nullam potestatem habent, cùm ipsi sint directionis incapaces.

Certum est VI. filios infidelium in bello captos bene posse baptizari, parentibus invitis; ita *Gonet Man. t.* 6. *p.* 103. *Juenin. p.* 174. *Viva quæst.* 2. *art.* 6. *num.* 3. *et N. Bened. XIV. n.* 7. *cum Suar. et Corn. A. Lap.* quia lege belli captivi non ampliùs ad parentes, sed ad Dominos pertinent.

Certum est VII. etiam licitè baptizari proles infidelium, qui sunt mancipia Christianorum, ut *Bus. supra, Gonet p.* 105. *Juen. p.* 172. *Conc. p.* 172. *Antoine q.* 13. *Nat. Alex. prop.* 3. *Ronc. qu.* 2. *Pal. p.* 6. *nu.* 18. *Wigandt Ex.* 5. *n.* 62. *Laym. n.* 10. *Spor. n.* 53. *Holzm. n.* 141. *Elbel n.* 52. *Pal. n.* 53. *Croix n.* 300. Ratio, quia Domini, cùm habeant dominium in parentes, habent etiam in ipsorum filios.

131. — Certum est VIII. quòd si unus parentum consentiat altero reluctante, bene infans baptizatur, ut *Bus. supra, Petrocor. tom.* 4. *pag.* 191. *Juenin. loc. cit. Nat. Alex. Tournely. l. cc. Salm. n.* 17. *cum Pal. Azor. Suar.* et communi, *Laym. n.* 10. *Anacl. n.* 10. *Pal. n.* 11. *Spor. n.* 53. *Holzm. n.* 141. *Elbel n.* 52. *et N. Bened. XIV. n.* 15. *ex Conc. Tol. IV. Can.* 62. *in c. Judæi* 28. *qu.* 1. *et cap. Ex litteris* 3. *Extrav. de Conversione Infid.* Et idem dicendum, si mortuo Patre, Avus paternus consentiat in Baptismum pueri, Matre reluctante, ut *Tournely l. c. cum Sylvio, Salm. n.* 19. *cum Nav. Laym. et Val. ac P. Bened. XIV, n.* 17. ex auctoritate Gregor. XIII.

132. — Dubitatur autem I. An utroque parente infideli reluctante, possint baptizari eorum filii usu rationis carentes? Resp. Si filii sint mansuri in potestate parentum, nullo modo licet eos baptizare, ut decrevit S. C. S. Offic. die 3 Martii 1703 apud præfatam Instruct. N. P. Bened. XIV *n.* 23, quia tunc certum imminet periculum perversionis. Dubium igitur vertit, si tale periculum non adsit, nempe si filii subtrahantur à potestate parentum. *Prima* sententia communior negat, et hanc tenent *D. Thom.* 2. 2. *qu.* 10. *art.* 12. quem sequuntur *Gonet tom.* 6. *pag.* 102. *Concina p.* 172. *n.* 2. *Wigandt n.* 62. *Nat. Alex.* et alii Thomistæ communiter; item *Tournely in prælect. Theol. tom.* 7. *p.* 154. *Salm. c.* 6. *n.* 20. *Juen. tom.* 7. *p.* 173. *Petroc. tom.* 3. *p.* 191. *Antoine qu.* 13. *R.* 4. *Croix lib.* 6. *p.* 1. *n.* 298. *Laym. c.* 6. *n.* 10. *Roncaglia qu.* 2. Ratio quia subtractio filiorum à potestate parentum cederet in eorum injuriam, cùm ipsi naturale jus habeant super filios. *Secunda* verò sententia, quam tenet *Scotus in* 4. *dist.* 4. *q.* 9. *n.* 2. quem sequuntur *Frassen. t.* 10. *p.* 299. *Holzm. tom.* 2. *p.* 30. *cum Mastrio, Bosco, Henricq.*, et aliis Scotistis communiter; item *Pichler. tit.* 6. *n.* 14. *et Cont. Tourn. tom.* 4. *pag.* 260. *concl.* 3. ac probabilem putat *Estius lib.* 4. *Dub.* 6. §. 2. censet licitum esse hujusmodi filios baptizare, saltem auctoritate publica, et ex consensu Principis. Hæc sententia per se loquendo non videtur sua probabilitate carere, interveniente enim periculo salutis æternæ filiorum, parentes non habent jus in eos; et sicut potest eripi filius à parentibus, ne ipsi inferant ei mortem corporis, tantò magis eripi

valet, ut à morte animæ liberetur. Dixi *per se loquendo;* nam spectatis circumstantiis, hæc sententia vix videtur posse in praxim deduci, ob graviora mala, quæ comitarentur hujusmodi Baptismos. Et ideo Ecclesia, ut testatur *D. Th.* nunquam morem habuit baptizandi filios infidelium ipsis invitis. Insuper advertendum, quòd pro filiis Hebræorum adest Constitutio Julii III (relata à *Pignatello t. 4. consult.* 192. *et N. P. Bened. XIV n.* 27.) qui imposuit suspensionem, et pœnam mille ducatorum baptizantibus filios Hebræorum, reluctantibus parentibus. Idque confirmavit S. C. Concilii die 16 julii 1639. (apud eumdem *Bened. n.* 32.) statuens nullo modo baptizandos filios Hebræorum sine ipsorum consensu, donec perveniant ad legitimam ætatem.

An autem baptizandus sit filius, quem pater Judæus offerat ad Baptismum, ut liberetur à morbo? *N. Bened. n.* 18. affert Decretum C. S. Offic. editum die 24 Septemb. 1699, quo statutum fuit illum esse baptizandum. Sed, ut diximus supra, postquam talis puer est baptizatus, avelli debet à parentibus, ut christianè educetur.

133. — Dubitatur II. An liceat vendere filios non baptizatos parentibus infidelibus? Negat *Hurtad. de Bap. d.* 3. *diff.* 5. quia id videtur esse contra christianam caritatem; sed communiùs, et satis probabiliter affirmant *Suar. dis.* 15. *sect.* 6. *Laym. c.* 6. *n.* 10. *in fin. v. Porro. Pal. nu.* 6 *et* 20. *Tamb. de Bapt. c.* 3. *ex n.* 17. *et Bon. q.* 2. *p.* 6. *num.* 14. *cum Vasq. Con. Fill. Henr. et aliis.* Ratio, quia per se non est intrinsecè malum restituere filios parentibus; et contra videtur non esse obligationem alendi, et educandi tales pueros, sine ulla utilitate, cùm caritas ad tantum onus non obliget, quando filii non sunt in extrema necessitate. Sed huic rationi non omnino acquiesco; melior videtur ratio communis pacis servandæ, quia, si prorsus negarentur filii infidelibus expetentibus, damnum oriretur, quòd nec etiam ipsi redderent Christianos captivos, cum magno discrimine perversionis; magis autem incumbit Ecclesiæ curare, ut sui fideles servent fidem, quàm ut infideles ad fidem ducantur. Hinc testantur *Pal. et Laym. l. c. cum Henriq. Vasq. et Con.* jam consuetudine introductum esse, ut filii captivi, nullo eis collato Baptismo, Saracenis et Hæreticis restituantur.

134. — « Quæres. An baptismus aliquando repeti possit, et » qua forma?

« Resp. Cùm temerè rebaptizare sit mortale ex objecto, quia » est in genere sacrilegii, dum conaris ministrare Sacramentum » incapaci; hinc ad hoc, ut non liceat rebaptizare, non requi» ritur certitudo de Baptismo, sed sufficit, si pro eo sint conjec» turæ, ut v. g. quòd quis natus, et educatus sit inter fideles, » nec pro contraria parte rationes alicujus momenti occurrant; » leve enim, vel metaphysicum dubium non sufficit, sed requi» ritur grave et morale, vel saltem rationabile. In quo inclinan» dum esse in favorem baptizandi, rectè monet *Laym. c.* 5. *n.* 3 » *et* 4. *ex Suar. et aliis.* »

In hujusmodi dubiis attendenda est regula communiter à DD. recepta, quòd ad iterum conferendum Baptismum baptizato sub conditione, non sufficit leve, sed requiritur prudens sive rationabile dubium, an Sacramentum fuerit vel ne receptum; ita *Suar. D.* 22. *sect.* 2. *v. Sed quæres. Laym. c.* 5. *n.* 4. *Salm. c.* 6. *n.* 55. *Bonac. D.* 1. *qu.* 2. *p.* 1. *n.* 36. *Pal. pag.* 13. *n.* 3. *Cum Con. Val.* et communi. Dubium autem vel potest esse juris, vel facti. Quando dubium est juris, nempe quando aliquis est baptizatus cum materia, forma aut intentione dubia, tunc certè Baptismus est iterandus sub conditione, prout communiter docent *Suar. l. c. et Salm. n.* 56. *cum D. Thom. qu.* 66. *art.* 9. *ad* 4. (vide dicta *n.* 27.) Dubium facti est, quando dubitatur an datus sit vel ne Baptismus; et tunc si dubium est negativum, eò quòd nulla habeantur indicia hominem esse baptizatum, sine hæsitatione hic est sub conditione baptizandus, ut rectè ait *Suar. l. c. ex cap. Itaque* 92. *de Consecr. Dist.* 4. ubi S. Leo id docet dicens : « Non potest in iterationis crimen devenire, quod fac-» tum esse omnino nescitur. » Et in *cap. seq.* 93. Idem S. Pontifex de hoc rationem affert : « Quia non temeritas intervenit » præsumptionis, ubi est diligentia pietatis. » Quando verò dubium facti est positivum, etiam Baptismus est iterandus, quando utrinque adsunt apparentes non leves conjecturæ, quæ rem dubiam efficiunt, undè in Concil. Carthag. V. relato in *c. Placuit* 91. *dict. D.* 4. sic dicitur : « Quoties non inveniuntur » certissimi testes, qui eos baptizatos esse sine dubitatione tes-» tentur... absque ullo scrupulo esse baptizandos. »

Hîc tamen notandum I. cum *Suar. l. c. Holzm. p.* 30. *n.* 144. *Salm. c.* 6. *n.* 62. *cum Laym. Pal. Bon.* et N. SS. P. Ben. XIV. in suis Notific. (*Not.* 8. *n.* 8.) cum *Glossa in d. c. Cum itaque;* in *c. Nuper. de Testib.* ac communi, ad id sufficere unum testem ocularem fide dignum. Et hoc etiamsi testis sit fœmina, ut *Bus. infra n.* 4. *cum Laym.* Secus verò si adsunt testes positivè oppositum deponentes, vide *Croix n.* 284. Notandum II. quòd baptizandi non sunt, neque sub conditione, adulti qui nati sunt ex parentibus christianis, et inter fideles educati, quamvis nullum testimonium habeatur accepti Baptismi, ut expressum extat in *c. Veniens* 3. *de Presb. non. baptiz.* ubi sic dicitur : « Et certè » de illo qui natus de christianis parentibus, et inter Christianos » est fideliter conversatus, tam violenter præsumitur quòd fuerit » baptizatus, ut hæc præsumptio pro certitudine sit habenda, » donec evidentissimis forsitan argumentis contrarium proba-» retur. » Hoc tamen intelligendum, modò pro contraria parte graves non occurrant rationes, ut bene advertunt *Bus. ut supra, et Laym. c.* 5. *n.* 4. qui sic ait : « Nihilominus existimo interdum etiam adulto inter fideles educato conferendum esse Baptismum sub conditione, si tales conjecturæ adsint (putà quia v. g. à veneficis parentibus natus est, à Diabolo valde infestatur, nec sciri potest ullo indicio, ubi vel à quo baptizatus fuerit), quæ præsumptionem accepti Baptismi tollant et contrarium verisimile

efficiant. » Refert autem *P. Zacharia in Adnot. ad Croix l. 6. p. 1. n. 319.* censuisse S. C. baptizandam esse sub conditione quamdam mulierem, eò quòd nullum potuerit reperiri vestigium Baptismi, nec Matrimonii parentum assertorum. Notandum III, quòd si infans aliquis arreptus sit à Barbaris, et dubitetur, an captus fuerit ante vel post Baptismum, tunc omnino baptizandus est sub conditione, ut cum communi dicunt *Pal. o. 13. n. 8. Salm. n. 58. et alii, ex c. Parvulos. D. 4. de Consecr.* ubi Gregor. VIII id expressè definivit.

133. — « 1. Sub conditione baptizandi sunt 1. qui cum materia » et forma, aut intentione dubia (secundùm supradicta) sint » baptizati. 2. Infantes expositi, et reperti sine scheda testante de » Baptismo; secus si cum ea. Ita communiter. *Quintan.* tamen » *t. 1. sect. 13. et 14.* contendit etiam hos esse baptizandos. 3. Bap» tizati ab obstetricibus veneficis: præsertim si fassæ, vel con» victæ fuerint, aliquando non rectè baptizasse. *Laym. c. 5. n. 3.* »

Quæritur an infantes expositi sint baptizandi? Si isti exponantur sine schedula, sine dubio sunt baptizandi, nisi alias constaret fuisse ritè baptizatos, ut rectè dicunt *Busem et Salm. c. 6. n. 57. cum Suar. Soto, Laym.* et aliis communiter. Quæstio est, an baptizari debeant pueri expositi cum scheda? *Prima* sententia negat, quam tenent *Busemb. ut supra, et Pal. p. 13. num. 5.* laudans, *Sot. Vasq. Laym. et Bon.* quia testimonium illud moralem inducit certitudinem, cùm nequeat rationabiliter credi parentes qui Catholici esse præsumuntur, velle suam prolem tanto Sacramento privari. *Secunda* vero sententia verior et communior Recentiorum docet omnes hos esse baptizandos sub conditione, quoties non habetur moralis certitudo de Baptismo collato, et ritè collato, aliàs semper remanet prudens dubium de suo valore. Ita *Petrocor. to. 3. p. 211. q. 11. Holzm. p. 31. n. 147. Ronc. c. 4. q. 5. R. 2. Nat. Alex. prop. 7. reg. 6. Conc. p. 185. n. 10. Elbel to. 3. p. 46. n. 64. Croix n. 318 cum Quintanad. Gob. etc. Tourn. tom. 4. p. 412. cum Sylvest et Henno, ac Sporer q. 196. n. 72. cum Marchant.* et Synodis Camaracensi, Narbonensi, Aquensi, et Tolosana, idemque sentit Noster Bened. XIV *dict. Notif. 8. n. 8.* qui affert Concilium Mediolanense sic statuens: « Infans » expositus, licèt appensum collo scriptum habeat, quo ille bap» tizatus significetur, si tamen, re diligenter perquisita, quem» admodum Catechismo Romano expressum est, adhuc dubium sit » eum baptizatum esse, sub conditione baptizetur. » Item affert Declarationem S. C. Concilii die 15. Januarii 1724 ubi dictum fuit hujusmodi infantes expositos, etiam cum scheda de Baptismo collato, esse sub conditione baptizandos, quamvis sint in ætate unius anni cum dimidio. Et hoc videtur esse quidem juxta mentem Ritualis Rom. ubi dicitur: « Infantes expositi et inventi, » si re diligenter investigata de eorum Baptismo non constat, sub » conditione baptizentur. » Excepit tamen S. C. in præfata Declaratione à Baptismo sub conditione schedulas quæ haberent certitudinem, juxta instructionem aliàs datam.

136. — « 2. Infantes ab obstetricibus, vel parentibus, vel » cognatis, etc. ob necessitatem baptizatos, promiscuè omnes » sub conditione rebaptizare (quando obstetrices bonæ et bene » instructæ censentur) non licet, quia de valore Baptismi pru- » denter et rationabiliter dubitari non potest. *Suar. Laym. l.* 5. » *t.* 2. *c.* 5. qui tamen contrariam consuetudinem quorumdam » Parochorum damnare non audent, cò quòd experientia didi- » cerint, obstetrices non rarò fuisse deceptas à diabolo, ideoque » revera periculum aliquod sit animæ, ob quod irreverentia » cesset : additque eam consuetudinem approbatam fuisse à Pas- » torali Romano edito Antuerpiæ 1607, eamque sententiam tenet » *Sylv.* apud *Dian. p.* 5. *t.* 13. *R.* 86. et ipse *Dian. p.* 9. *t.* 6. » *R.* 35. cum aliis 2. censet eam probabilem, habereque locum » in omnibus baptizatis ab hæreticis, licèt sint adulti; quod *C. de* » *Lug. R. mor. l.* 12. *d.* 2. rectè limitat ad illas circumstantias, in » quibus prudenter dubitari possit de defectu materiæ, formæ vel intentionis. Denique etiam *Quintan. t.* 1. *sect.* 6. docet, » infantes supradictos ferè omnes rebaptizari posse sub condi- » tione. »

Quæritur. I. An sint rebaptizandi infantes ab obstetricibus sive laicis baptizati? Alii affirmant, ut *Sylv.* 3. *p. q.* 66. *art.* 9. *et Faveacquesius,* ac Synodi Mechliniensis et Iprensis apud *Concinam. p.* 184. *n.* 9. Alii verò, ut *Tournely tom.* 4. *p.* 413, cum Synodis Ebroicensi, Rothomagensi, etc. sentiunt hos semper esse rebaptizandos sub conditione, quoties tamen desunt ad minus duo testes fide digni de Baptismo ritè collato. Sed communissima et vera sententia docet, tunc tantùm tales pueros esse rebapti- zandos, quando adest probabilis suspicio erroris in dato Baptismo; ita *Bus. ut supra et Suar. D.* 31. *sect.* 6. *Conc. l. c. Nat. Alex. prop.* 7. *reg.* 5. *Laym. c.* 5. *n.*..... *Holz. p.* 131. *n.* 145. *Pal. p.* 13. *n.* 7. *cum Con. Croix n.* 321. *cum Gob. et Quint. Salm. c.* 6. *n.* 60. *cum Bon.* Et ita censuit S. C. (ut refert *P. Zacharia ap. Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 323.) dicens pueros domi baptizatos non esse rebaptizandos, nisi adsit probabile dubium invaliditatis. Secus verò dicendum, si in examine Parochus constanter deprehendat obstetricem illam, sive laicum ritè baptizasse, ut dicunt AA. præfati, quibus consentit *Estius in* 4. *Dist.* 4. § 15. *cum Soto, Pe- tro de Palude, et Sylv.* ubi dicit non esse baptizandos, *cum obste- trix interrogata testetur se ritè totum mysterium peregisse.* Id confirmat S. Carolus Borrom. (*in instruct. de Bapt.*) dicens : « Si, re accuratè investigata, (Parochus) exploratum habuerit » puerum forma servata baptizatum esse, caveat omnino ne » hanc sub conditione baptizandi formam adibeat. » Idemque di- citur in Catech. Rom. *de Bapt. n.* 57. ubi : « Ea Baptismi forma » (scilicet conditionata) ex Alexand. Papæ auctoritate, in illis » tantùm permittitur, de quibus, re diligenter perquisita, du- » bium relinquitur, an Baptismum ritè susceperint; aliter verò » nunquam fas est, etiam cum adjunctione, Baptismum alicui » iterum administrare. Notandum autem 1. quòd, postquam ali-

quis privatim baptizatus est, consuetæ cæremoniæ et ritus in Ecclesia suppleri debent, ut dicunt *Salm. c.* 6. *n.* 60. cum communi ex Rituali. Rom. Notandum 2. quòd, cùm Baptismus reiterandus est, puto cum *Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 325. *etc.* omnino servandum ordinem descriptum *nu.* 117. quidquid aliqui dicant. Potest tamen dari in quocumque loco, si peractæ jam sint solemnitates in Ecclesia, ut dicunt aliqui apud *Croix l. c.* Notandum 3. cum *Croix n.* 323. quòd in collatione talis Baptismi non est præmittenda Confessio, sed sufficit prænitti dolor de peccatis.

157. — Quæritur II. An debeant rebaptizari pueri ab Hæreticis baptizati? Certum est de fide ex Trid. *sess.* 7. *Can.* 4. validum esse Baptismum collatum ab Hæreticis, quando omnia requisita ad Sacramentum adhibentur. Sed merito putant *Gob. Dic. et Quintan. ap. Croix. l.* 6. *p.* 1. *n.* 322. pueros baptizatos à Prædicantibus (et idem ait *Sylvius* præcisè de baptizatis ab Anglis, ac *Tourn. p.* 414. de cunctis baptizatis à Lutheranis et Calvinianis) omnes esse rebaptizandos, saltem sub conditione, quia facilè dubitari debet de materia, forma, et intentione talium ministrorum, cùm ipsi hoc Sacramentum non judicent absolutè necessarium; propter quod parum curant de necessariis requisitis; aliis adhibentibus aquam rosaceam: aliis dividentibus materiam à forma, ita ut alter verba proferat, alter aquam infundat, aliis aquam tantùm super vestes infundentibus. Et ideo, cùm tot urgeant motiva dubitandi de valore talium Baptismatum, meritò dicimus, ordinariè loquendo, illa sub conditione repetenda. Cæterùm censuit S. C. (ut refert *P. Zacharia apud Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 322.) non esse rebaptizandos pueros baptizatos ab Hæreticis, nisi in eo loco Prædicantes non observarent requisita ab Ecclesia Catholica ad valorem Sacramenti.

« 3. Peccat graviter Minister, 1. qui non rebaptizat eum, de » quo rationabile dubium juris, vel facti manet, num validè sit » baptizatus; quia tenetur proximum liberare à probabili peri- » culo gravis mali, cùm facilè potest. *Laym. l. c. Quint. l. c.* 2. Si » non diligenter inquirat in talis Baptismi valorem, nisi de hoc » aliunde constet. *Quintan. t.* 1. *sect.* 6 *et* 7.

« 4. Non est rebaptizandus, de cujus Baptismo habetur testi- » monium unius oculati testis, licèt fœminæ: dummodo non sit » suspecta, nec aliud obstet. *Laym. l. c.*

« 5. Qui verè, et rationabiliter dubitat de suo Baptismo, tene- » tur petere Baptismum, et Parochus ei conferre. *Quintan. l. c.* » *sect.* 13 *et* 19. et interea abstinere ab usu aliorum Sacramen- » torum.

« Resp. 2. Baptismus sub conditione hac forma conferendus » est: Si baptizatus es, non te baptizo; si nondum es baptizatus, » ego te baptizo, in nomine, etc. Ac licèt sufficiat sola mente » conditionem apponere, si ex omissione non timeatur scanda- » lum: tutiùs tamen est exprimere verba saltem ista: Si non es » baptizatus, etc. Vide *Tol. l.* 2. *c.* 19. *Laym. l. c. Suar. d.* 31.

» *Fill t. 2. c. 4. q. 9.* Patrinus autem in hoc Baptismo necessa-» rius non est, nec adhibendus. *Quint. l. c. sect. 18.* »

138. — Pro complemento hujus puncti quæritur I. Quinam sint effectus Sacramenti Baptismi? Resp. I. Effectus est remissio omnis peccati originalis et actualis ante Baptismum commissi, ut habetur in *Catech. Rom. n. 42. et Trid. sess. 5. §. 5. In renatis nihil odit Deus.* Remanet tamen in iis peccati fomes, qui non est peccatum, et si ei resistitur gratia Jesu Christi, proderit ad coronam. II. Effectus est condonatio omnium pœnarum pro peccatis debitarum. Ita in *Catech. n. 45. ex Trident. dict. §. 5.* ubi: *Ut nihil prorsus eos ab ingressu cœli remoretur.* Vide *Salm. c. 5. n. 23.* III. Est largitio divinæ gratiæ, qua filii Dei et hæredes efficimur, ut ex *Trid. sess. 6. c. 7.* IV. Caracteris impressio. V. Ut baptizatus fiat Ecclesiæ membrum, et illius auctoritati subjiciatur.

139. — Quæritur II. Quæ dispositio requiritur in suscipiente Baptismum? Respond. in infantibus eorum voluntatem supplet Christus et Ecclesia. Est certum ex *Trid. sess. 7. c. 13.* ubi dicuntur parvuli baptizari *in sola fide Ecclesiæ*, quamvis actu proprio non credant. In adultis autem requiritur intentio saltem habitualis, id est habita, et non retractata. *Salm. de Bapt. c. 6. n. 40.* cum *Con. Pal. Bon. et Commun.* Vide dicta *n. 81. v. certum.*

Hinc infertur I. Baptismum validè conferri, etsi recipiatur per metum gravem; secus autem, si recipitur per meram vim, animo omnino renuente; *Suar. Bon. Pal. cum Salm. c. 6. n. 42. ex Tolet. 4. c. 56.* Infertur II. Validum etiam esse Baptismum collatum dormienti, vel amenti, qui suî compos antea petierit. *Pal. Henr. etc. cum Salm. n. 43.* Bene tamen *ibid.* advertit *Suar.* quòd ad licitè ministrandum tunc Baptismum, requiritur aliqua necessitas, nempe si amentia censeatur perpetua, vel si homo sit in probabili periculo mortis; et tunc satis est, si sufficientia indicia volendi Baptismum antea ille præstiterit, quæ indicia sufficiunt etiam ad præsumendam debitam pœnitentiam habitam de peccatis, nisi constet suscipientem post mortale in amentiam incidisse. In dubio autem de petitione, Baptismus est conferendus sub conditione. *Salm. c. 6. n. 45.* cum *Bon. Henr. etc.* Vide dicta *n. 81. v. Utrùm.*

Requiritur etiam in adulto, ad licitè recipiendum Baptismum, fides, et pœnitentia. Quoad fidem requiritur, ut sciat Sacramenta (saltem baptismum, eucharistiam, et pœnitentiam), Præcepta decalogi, saltem crasso modo, et Orationem Dominicalem: ultra quatuor illa scitu necessaria, id est Dei existentiam, Deum remuneratorem esse, Trinitatem, et Incarnationem Passionemque D. N. Jesu Christi. In urgente autem periculo mortis, sufficit scire hæc quatuor ultima, ut bene dicunt *Sanch. et Sot. cum Salm. c. 6. n. 50.* Quoad pœnitentiam autem requisitam, requiri contritionem tenent *Nav. et alii.* Sed veriùs *Gonet. Man. tom. 6. pag. 103. Suar. D. 28. Sess. 2. concl. 2. Canus Relect. de pœnit. p. 5. et Salm. n. 53. cum Val. Soto, Henr. Gran.* et aliis plu-

ribus, tenent sufficere attritionem, quin sit caritate formata; idque expressè docuit *D. Th.* 3. *p. qu.* 79. *art.* 3. *ad* 2. ubi docet quòd « non inconvenienter (homo) accedit ad Baptismum, qui » habet conscientiam peccati mortalis. » Utique, si requireretur contritio, iste non posset accedere cum conscientia peccati mortalis, ipse enim S. Doctor docuit alibi (*supplem. quæst.* 3. *art.* 3.) quòd, « quantumcumque parvus sit dolor, dummodo ad contri- » tionem sufficiat, omnem culpam delet. » Ergo si accederet cum quacumque parva contritione, profectò sine peccato accederet. Sed clariùs id expressit in 4. *D.* 6. *qu.* 1. *a.* 3. *ad* 5. ubi dicit: « Ad hoc, ut homo se præparet ad gratiam in Baptismo perci- » piendam, præexigitur fides, sed non caritas, quia sufficit at- » tritio præcedens, etsi non sit contritio. » Nescio hîc quid respondere possint Adversarii, si dicere vellent S. Thomam aliam quàm nostram tenuisse sententiam. An verò in suscipiente Baptismum requiratur aliqualis caritas inchoata? vide dicenda *de pœnit. n.* 437.

DUBIUM V.

DE CÆREMONIIS BAPTISMI.

ARTICULUS I.

Quæ servanda circa cæremonias baptizandi.

140. Quæ servanda quoad cæremonias in Baptismo? — **141.** An sit mortale baptizare sine unctione chrismatis, et aqua consecrata? — **142.** An sit illicitum baptizare extra Ecclesiam? Et quando permittatur? — **143.** An omittendæ cæremoniæ in Baptismo privato? et an Patrinus? — **144.** An collato Baptismo privatè, cæremoniæ sint supplendæ? Quid si Baptismus fuerit invalidus? — **145.** Quid notandum circa nomen in Baptismo imponendum, et librum Baptismatum?

140. — « Resp. Cæremoniæ Baptismi petendæ sunt ex Agen- » dis cujusque Ecclesiæ. Universim tamen circa eas servanda » sequentia. I. Baptismum extra necessitatem absque peccato » non posse conferri, nisi in aqua consecrata. Quæ cùm deest, » habetur formula brevis in quibusdam Agendis ex tempore aliam » consecrandi, pro casu necessitatis. Quòd si etiam hac formula » careas, adhiberi potest aqua communis benedicta. II. Baptis- » mum solemnem non conferendum, nisi in templo, et in loco ad » id deputato, nisi filiis Regum et Principum, quibus adde filios » catholicorum in locis hæreticis: interim quoad hoc in magna- » tibus et nobilibus connivetur in multis locis. *Laym. c.* 8. *n.* 8. » *(*Vide dicta n.* 118. *Not. III.*)* III. Infantes ex consuetu- » dine deferendos ad Baptismum circa diem octavum, nisi priùs » sit necesse, vel nisi sit gravis causa dilationis, v. g. quia patrini » sunt expectandi, in qua tamen non licet communiter extra ne-

» cessitatem privatim baptizare, et postea adhibere solemnitates, » sed præstat expectare aliquandiu. *Laym. c.* 6. *n.* 8. * (*Vide* » *dicta num.* 118. *Not. II.*) * »

141. — Mortale est negligere cæremonias Baptismi aut aliquam ex eis notabilem, ut omnes communiter cum *Holzm. p.* 33. *n.* 164. *Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 339. Hinc notandum I. Seclusa necessitate, est mortale baptizare sine unctione Chrismatis, ut *Elbel p.* 44. *n.* 80. *Holzm. ac Croix ib. cum Gob. etc.* Ita pariter est mortale baptizare in aqua non consecrata, vel in Chrismate alterius anni, ut docent communiter *Nav. c.* 22. *n.* 74. *Sa v. Baptismus n.* 15. *Viva q.* 1. *art.* 7. *n.* 1. *et Bon. punct.* 7. *n.* 20. *cum Con. et Nunno, ex cap. Si quis de alio. D.* 4. ubi damnatur de mortali : « Si quis de alio chrismate quàm de illo (scilicet novo) » baptizare, nisi præoccupante morte, tentaverit : » Idque confirmat Rituale Rom. (*de Sacram. Bapt.*) dicens : « Veteribus » oleis, nisi necessitas cogat, ultra annum non utatur ; ac si de- » ficere videantur, et Chrisma, aut oleum benedictum haberi non » possit, aliud oleum de olivis non benedictum adjiciatur, sed in » minori quantitate. » Quid, si annus sit completus, et Pastor non accepit novum Oleum ? Apud *Croix l.* 6. *p.* 1. *num.* 342. *Marchantius* suadet, ut baptizet, præmissis aliis, et postea suppleat unctiones. *Gobatus* verò dicit Baptismum posse differri, nisi adsit mortis periculum ; imò addit, quòd si in aliqua Diœcesi adsit usus, poterit Pastor veteribus oleis uti. *Sporer* autem in *Supplem. de Bapt. n.* 95. censet infantes posse semper baptizari in veteri chrismate, quia ipsi jugiter sunt in periculo mortis ; dicit enim Catech. Rom. (*p.* 2. *n.* 34.) pueris non esse differendum Baptismum, cùm « præsertim propter ætatis imbecillitatem » infinita pene vitæ pericula illis impendeant. » Ego sentio distinguendum : si oleum novum expectandum esset per notabile tempus, putà per decem vel undecim dies (juxta dicta *n.* 118. *Not.* 2.) tunc licitè poterit conferri baptismus sine unctionibus, et postea unctiones suppleri ; quia talis dilatio sat justa est causa, ut possit Baptismus sine illis ministrari. Secus, si oleum intra prædictos dies facilè haberi possit : tunc enim puto non posse sine necessitate, vel saltem sine causa gravi Baptismum separari ab unctionibus, quæ ex gravi quidem præcepto concomitanter cum Baptismo debent adhiberi, nisi fortè priùs jam adhibitæ sint, ut plures opinantur. Vide dicta *num.* 144. *v. Sed hæc.*

142. — Notandum II. Mortale etiam est sine necessitate baptizare extra Ecclesiam ; ut *Suar. D.* 31. *sect.* 2. *Pal. p.* 12. *num.* 16. *et Croix num.* 334. *cum Gob.* Excipe tamen 1. Si dubium adsit de morte infantis, putà, si infans nascatur sine fletu, si mulier difficulter sit enixa, si infans prosiliat ante 7 mensem ; tunc enim baptizare licet domi privatim, ut ait *Croix n.* 335. *cum Gob. et Quintan.* qui idem dicunt, si proles prodeat in 8 mense. Excipe 2. Si infans nequit in Ecclesiam deferri sine periculo infamiæ parentum, aut alius gravis damni ; quo casu putat *Croix n.* 336. *cum Gob. et Jordan.* posse domi Baptismum solem-

niter conferri. Excipe. 3. Si infans sit filius Regis, aut Principis. Sed de hoc vide dicta *n.* 118. *Not.* III.

143. — « 4. Baptizanti non licet adhibere cæremonias aliquas, » omissis aliis; quia vel fiet in Baptismo solemni, quod prohibet » *Trid. sess.* 6. *cap.* 3. vel privato; sed in hoc prohibet *Cle-* » *mentina unica* illas adhibere, nisi sit filius Regis, aut Prin- » cipis. * (*Ut mox supra dictum est.*) * De patrino tamen usus » habet, ut et tunc adhiberi possit, etsi non sit necesse. Et » multi putant, adhibitum non contrahere cognationem spiri- » tualem, nec verè patrinum effici, ut *Sanch. Rodriq.* contra » *Laym. et Suar.* quorum tamen sententia videtur probabilior.

144. — « 5. Cùm in necessitate, vel aliam ob causam (nam ob » gravem causam, v. g. justum timorem infamiæ, aliquando » licitè fit) Baptismus sine cæremoniis est collatus, ea cessante, » illæ solemniter in templis sunt supplendæ, * (*Ut S. Th.* 3. » *p. q.* 71. *art.* 3. *ad* 3. *cum Salm. c.* 6. *n.* 18. *et communi*, » *ex c.* 1. *de Sacr. non iter. Et hæ cæremoniæ sunt supplendæ* » *sub mortali, ut Croix lib.* 6. *p.* 1. *n.* 340. *cum Avers. et* » *Pign.*) * Quod tamen non est moris in hæreticis conversis, ne » plebs putet, nos eorum Baptismum improbare. *Laym. c.* 8. » *n.* 10. Imò in aliis omittere, secluso contemptu, esse tantùm » veniale docet *Possev. de Offic. Cur. c.* 6. *n.* 33. qui autem » tenet more patrini infantem, dum cæremoniæ supplentur, » non contrahere cum eo cognationem spiritualem, *Dian. p.* 3. » *t.* 4. *R.* 260. *ex Pontio* dicit esse probabile.

« Si Baptismus collatus deprehendatur fuisse invalidus, non » ideo repetendæ sunt cæremoniæ. »

Sed hæc quæstio est, alii ut *Palaus punct.* 12. *n.* 24. *et Salm. c.* 7. *n.* 21. *cum S. Anton. et Reg.* dicunt repetendas esse cæremonias, secluso scandalo, vel infamia baptizantis, vel baptizati. Ratio, quia cæremoniæ sunt accessoriæ ad Baptismum, cùm pertineant ad ejus ornatum; unde semper ac Baptismus confertur, debent illum concomitare. Alii verò communiùs cum *Busemb. ut Suar. D.* 31. *sect.* 6. *v. Septimo. Bon. punct.* 7. *n.* 32. *Holzm. n.* 267. *cum Aversa*, item *Coninc. ap. Pal. n.* 23, ac probabile putat *Croix n.* 341, negant esse repetendas, tum quia in *cap.* 1. *de Sacr. iterand.* dicitur in Sacramentis characterem imprimentibus « nihil esse iterandum, sed cautè supplendum » id quod incautè fuerit omissum. « Unde, cùm in Baptismo invalido jam fuerint adhibitæ cæremoniæ, non est obligatio eas iterandi, tum quia ad debitum cultum Sacramenti servandum sufficit ut cæremoniæ vel subsequantur, ut habetur in Rituali Romano, vel antecedant Sacramentum. Quapropter cæremoniæ tam antecedentes, quàm subsequentes Baptismum moraliter cum ipso conjunguntur. Utraque sententia videtur probabilis, sed prima ut tutior consulenda.

145. — Circa nomen, quod in Baptismo imponitur, I. notat *Croix lib.* 6. *p.* 1. *num.* 329. non peccare, qui nomen Sancti non imponit; qua imponere Sancti nomen non est præceptum, sed

tantùm monitum S. Pii V. et Pauli V. Idem dicit *Croix* contra *Vasq.* si imponatur nomen Veteris Testamenti, v. g. Adami, Tobiæ, etc. Hoc autem in nostris partibus passim usitatur. Advertit tamen *Croix* cum *Catech. Rom. c.* 14. *n.* 3. non facilè acquiescendum volenti imponere nomen Ethnicum. Notat II. *Croix n.* 330. quòd, si dubitetur, an infans sit vir, aut mulier, et urgeat periculum mortis, potest baptizari, sine nomine. In Rit. Rom. de Sacr. Oleis etc. de hoc ita habetur : « Curet (Paro-« chus) ne obscœna, fabulosa, aut ridicula, vel inanium Deorum, » vel impiorum Ethnicorum hominum imponantur, sed potiùs, » quatenus fieri potest Sanctorum, etc. » Notat III. *Croix num.* 331. cum *Abb. Bon. et Dic. contra Sotum et Sa,* nomen in Baptismo impositum licitè posse privata auctoritate mutari, cùm hoc nullo jure prohibeatur : procul dubio autem mutari potest in Confirmatione.

Circa autem librum Baptizatorum, notandum, hunc fidem facere in quovis Tribunali, ut advertit *Croix l. c. p.* 1. *n.* 345. Parochus autem diligenter tenetur in libro adnotare diem et horam nativitatis, Parentes et Patrinos. Item si Baptismus sit collatus sub conditione, vel sine cæremoniis; item ubi infans repertus sit expositus. Ita in Rituali Rom. *in fin. tit. Formulæ scribendi, etc.*

ARTICULUS II.

Qui patrini, et quod eorum officium.

146. Ad quid teneantur patrini ? Et quæ requirantur, ut quis validè sit patrinus ? — **147.** Quando patrinus teneatur instruere susceptum ? Et an possit omitti patrinus in Baptismo privato ? — **148.** Qualis actus requiratur in patrinis, ut contrahant cognationem ? — **149.** An cognationem contrahat suscipiens, vel baptizans in Baptismo privato ? — **150.** An parentes suscipientes, vel baptizantes filios contrahant impedimentum petendi debitum ?—**151.** An contrahat cognationem suscipiens infantem in Baptismo collato sub conditione ? — **152.** An qui ex errore suscipit unum pro alio ? —**153.** Quis contrahat cognationem, si quis suscipiat nomine alterius ? — **154.** An patrini ad contrahendam cognationem debeant esse designati ? — **155.** An possint esse patrini ejusdem duo mares, vel duæ fœminæ ? Dub. 1. An patrinus masculi debeat esse masculus, etc. Dub. 2. An peccent designantes duos mares, vel duas fœminas ? — **156.** Quid requiratur, ut quis licitè sit patrinus ? Repelluntur ab hoc officio 1. Religiosi. 2. Conjuges et parentes. 3. Infames. 4. Apostatæ et Hæretici. An autem Catholici possint suscipere infantes Hæreticorum Hæretico baptizante ? 5. Plures quàm duo. — **157.** An duo conjuges possint esse patrini alienæ prolis ? — **158.** Vide quæ habentur ap. Busemb. — **159.** Quando graviter peccet Parochus circa hanc materiam ? — **160.** Quæ debeat monere Parochus post datum Baptismum ? Et signanter ne Matres decumbant cum infantibus.

146. — « Resp. 1. Patrini sunt quasi patres spirituales, qui » baptizatum de fonte suscipiunt in suam curam. Unde eorum » officium est baptizatum de rebus fidei instruere, Orationem » Dominicam et Symbolum docere, ad quod obligantur, si id » ab aliis non fiat. *Laym. l.* 5. *t.* 2. *c.* 9. * (*Vide n. seq.*) *

« Resp. 2. Ut quis validè sit patrinus, non certa ætas, * (*Ut* » *Salm. de Bapt. c.* 7. *num.* 29. *cum Sanch. Laym. Nav. etc. con-* » *tra Abbat. qui requirit ætatem* 18 *annorum. Croix autem l.* 6. » *p.* 1. *n.* 356. *requirit saltem septennium.*) * sed requiritur I. » Usus rationis. II. Ut ipse sit baptizatus (quia non potest esse » pater, qui ipse nondum sit natus) : et quidem, ut ejus Baptis- » mus fuerit validus, quia accessorium sequitur principale. » III. Ut à parentibus, vel Parocho ad hoc designatus sit : ad » quod videtur sufficere, si etiam ultro se ingerens sit ad- » missus, designatos autem ritè à parentibus Parochus non va- » lidè mutat. * (*Sed Tamb.* §. 2. *n.* 12. *dicit quòd Parochus validè* » *mutaret, et adhæret Croix num.* 362. *quia ex Trid. sufficit de-* » *signatio parentum vel Parochi; Parochus autem mutans patri-* » *num graviter peccaret, ut ait Beda ap. Croix ibid.*) * *Dian.* » *p.* 9. *t.* 7. *R.* 50. IV. Ut in ipso Baptismo (quia non sufficit, » ut in solis cæremoniis) per se, vel procuratorem tangat, teneat, » aut de manu baptizantis suscipiat. * (*Illud suscipere, intelli-* » *gendum esse dicunt Salm. n.* 31. *si Baptismus sit per immersio-* » *nem : sed Croix n.* 363. *dicit cum Aeers et comm. sufficere ad* » *contrahendam cognationem, quòd patrinus suscipiat baptizatum* » *è manu baptizantis, etiamsi Baptismus sit per infusionem.* *) » V. Ut id non materialiter tantùm, sed animo susceptoris, sive » cum intentione id munus gerendi faciat. *Laym. c.* 9. *num.* 2. » * (*Ita etiam Tamb. et Aeers. apud Croix n.* 363. *Quòd si quis sus-* » *cipiat filium unius, putans esse filium alterius, dicunt Sanch.* » *Tamb. Gob. et Croix n.* 363. *eum cognationem non contrahere.* » *Sed vidè infra n.* 152.) * »

147. — Hîc prænotandum, ut certum I. id quod docet *D. Tho-* *mas* circa obligationem patrini; nam 3. *p. q.* 67. *art.* 8. sic ait : « Ille, qui suscipit aliquem de sacro fonte, assumit sibi officium » Pædagogi; et ideo obligatur ad habendam curam de ipso. » Id est, ut dicunt *Holzm. tom.* 2. *pag.* 32. *n.* 158. *Tourn. tom.* 4. *pag.* 341. *q.* 2. *Salm. de Bapt. cap.* 7. *n.* 26 et alii passim, tene- tur instruere baptizatum circa fidem et mores. Attamen hæc obligatio tunc tantùm urget, « si necessitas immineret, sicut eo » tempore et loco, in quo baptizati inter infideles nutriuntur, » ut dicit idem *D. Thomas l. c.* addens : « Sed ubi nutriuntur inter » Catholicos Christianos, satis possunt ab hac cura excusari, » præsumendo quòd à suis parentibus diligenter instruantur; » si tamen quocumque modo sentirent contrarium, teneretur » secundùm suum modum saluti spiritualium filiorum curam » impendere. » Et idem dicunt communiter *Salm. n.* 26. *cum* *Suar. Laym. Pal. Con. Val. etc.* Prænotandum II. Quòd in Baptismo privato nulla culpa est, si patrinus omittatur, ut aiunt.

Tourn. p. 340. *Holzm. pag.* 32. *n.* 153. *et Salm. cap.* 7. *n.* 24. *cum Soto, Suar. Sanch.* et aliis communiter. Dicunt tamen *Sanch. de Matr. l.* 9. *D.* 26. *n.* 3. *et Laym. l.* 5. *tract.* 2. *c.* 9. *cum Suar. Conc. etc.* quòd licèt non necessariò sit adhibendus patrinus in Baptismo privato, tamen bene adhiberi potest, et præstantiùs adhibetur.

148. — Sed quæritur I. Qualis actus requiratur in patrinis ut contrahant cognationem? Textus qui hanc cognationem statuunt (relati à *Sanch. de Matr. lib.* 7. *D.* 56. *n.* 1.), his utuntur vocabulis, *suscipit, tenet, accipit, levat, tangit.* Unde DD. conveniunt apud *Sanch. l. c. et n.* 2 *et* 3. requiri ad contrahendam cognationem, ut patrinus vel teneat aut tangat infantem dum baptizatur ; vel statim levet aut suscipiat de sacro fonte, vel de manibus baptizantis. An autem requiratur tactus physicus ad contrahendam cognationem? Loquendo de infantibus, communiter affirmant DD. apud *Sanch. n.* 4. Loquendo verò de adultis negant *ibid. Sotus, Lopez, et Sa,* qui dicunt sufficere tactum moralem, sive assistentiam, quia cùm adulti possunt ex se sustentare, sufficit assistentia qua denotent patrini se suscipere eos in suam curam, cæremonia tentionis non adhibita. Sed communissimè et meritò huic contradicunt *Palaus. p.* 11. §. 2. *n.* 3. *Salm. de Bapt. c.* 7. *n.* 31. *Bonac. q.* 3. *p.* 5. §. 2. *n.* 14. *cum Carden. Reg. Fill. etc. ac Sanch. l. c. cum Manuel. et Henr.* qui de hoc affert Declarationem Cardinalium. Ratio, tum quia talis tentio expressè requiritur à sacris Canonibus, tum quia (ut dicit *D. Thom.* 3. *p. q.* 72. *art.* 10.) hæc cæremonia non est jam inducta ad supplendam imbecillitatem corporis, sed ad significandam imbecillitatem animæ, unde S. Doctor *ibid. ad* 1. ait : « Licèt ille qui confirmatur (idem dicendum de baptizato) sit » adultus corporaliter, nondum tamen est adultus spiritualiter. »

149. — Quær. II. An baptizans, et patrinus adhibitus in Baptismo privato, contrahant cognationem spiritualem. Nulli dubium quin baptizans contrahat, ut communiter dicunt *Pal. p.* 11. §. 2. *n.* 13. *Tourn. p.* 146. *coll.* 4. *Viva de Matr. q.* 5. *ar.* 6. *n.* 4. *et alii.* Dubium est, an contrahat patrinus? *Prima* sententia affirmat, et hanc tenent *Suar.* 3. *p. q.* 67. *art.* 8. *in fin. Laym. cap.* 9. *n.* 5. *cum Arm. et Nav. ac Viva l. c. cum Sa et Con.* Ratio, quia patrinus non propter solam solemnitatem in Baptismo adhibetur, sed etiam propter obligationem instruendi Baptizatum. Et quamvis Ecclesia in Trid. *sess.* 24. *cap.* 2. *de Ref.* non præceperit adhiberi patrinum in Baptismo privato, illum tamen non prohibuit, nec (ut ait *Suarez*) juri antiquo derogavit. *Secunda* verò sententia communior et probabilior negat, eamque tenent *Palaus l. c. n.* 12. cum communi ut asserit, *Sanch. de Matr. l.* 7. *D.* 62. *n.* 14. *Bon. eod. tit. qu.* 3. *p.* 5. §. 2. *n.* 11. *Holz. p.* 382. *n.* 544. *Sporer p.* 4. *n.* 89. *Tournely tom.* 2. *p.* 144. *cum Soto. et Salm. de Matr. c.* 12. *n.* 32. *cum Hurt. Rodriq. Dic. Corneio et Diana.* Probatur ex Trident. *dict. cap.* 2. ubi sic statuitur : « Unus tantùm, sive vir, sive mulier, juxta sacro- » rum Canonum instituta, vel ad summum unus et una baptiza-

» tum de Baptismo suscipiant ; inter quos ac baptizatum ipsum, » et illius patrem, et matrem, necnon inter baptizantem et bap- » tizatum baptizatique patrem et matrem tantùm spiritualis » cognatio contrahatur. Parochus antequam ad Baptismum con- » ferendum accedat, diligenter ab iis ad quos spectabit sciscitetur » quem vel quos elegerint, ut baptizatum de sacro fonte suscipiant, » et eum vel eos tantùm ad illum suscipiendum admittat, et in » libro eorum nomina describat, doceatque eos quam cognatio- » nem contraxerint. » Ex quibus verbis AA. præfati rectè con- cludunt, impedimentum ex Concilio contrahi solùm à suscipien- tibus *de sacro fonte*, qui solus institutus est ad conferendum Baptismum solemne, non autem privatum. Nec obstat dicere cum *Suarez*, quòd Tridentinum hîc non derogavit juri antiquo, quo (ut asserit) omnes suscipientes cognationem contrahant. Nam primò non ostendit *Suarez*, ut opus erat, quo jure antiquitus in baptismo privato contrahebatur cognatio ; deinde, etiamsi hoc primitus statutum fuisset, Tridentinum tamen ad evitanda in- commoda, derogavit omnibus aliis prohibitionibus ineundi Ma- trimonia, præter illas quas hîc statuit dicens : « Docet experientia, » propter multitudinem prohibitionum multoties in casibus pro- » hibitis ignoranter contrahi matrimonia, in quibus vel non sine » magno peccato perseveratur, vel ea non sine magno scandalo » dirimuntur. Volens itaque S. Synodus huic incommodo provi- » dere, et à cognationis spiritualis impedimento incipiens, statuit » ut unus tantùm, sive vir, etc. » et prosequitur ut supra. Ergo ad vitanda incommoda Concilium præscribere voluit, ut præfata cognatio in posterùm non contrahatur nisi à suscipientibus de sacro fonte, id est, in Baptismo solemni, ut diximus.

150. — Quær. III. An parentes baptizantes vel suscipientes de Baptismo filios contrahant impedimentum petendi debitum ? Certum est 1. non contrahere, si baptizent in necessitate, ut docent *D. Thom. suppl. q.* 56. *art.* 1. *Sanchez de Matr. lib.* 9. *D.* 23. *Salm. de Bapt. c.* 2. *n.* 49. et alii communiter ex *cap. Ad limina* 7. *Causa* 30. *q.* 1. ubi dicitur : *Inculpabile judicandum, quod necessitas intulit*. Certum est 2. graviter peccare parentes, qui ex industria, et sine necessitate filios baptizant, ut patet ex *c. De his* 7. *dist. q.* 1. vide *Vica. l. c.* Certum est 3. non contra- here cognationem, si parentes ex ignorantia baptizent, ut habetur in *c. Si vir* 2. *de Cognat. Spir.* ubi sic dicitur : « Si vir vel mulier » scienter vel ignoranter filium suum de sacro fonte susceperit... » quamvis generaliter sit institutum, ut debeant separari, qui - » dam tamen humaniùs sentientes aliter statuerant ; ideoque nobis » videtur quòd sive ex ignorantia, sive ex malitia id fecerint, » non sunt ab invicem separandi, nec alter alteri debitum debet » substrahere... quia si ex ignorantia (*nota*) id factum est, eos » ignorantia excusare videtur : si ex malitia, eis sua fraus non » debet patrocinari vel dolus. »

Quæstio igitur est, an parentes contrahant impedimentum, si filium baptizent ex industria præter necessitatem ? *Prima* sen-

tentia communior affirmat, et hanc tenent *D. Thom. Suppl. qu.* 56. *a.* 1. *Petrocor. t.* 3. *p.* 217. *Conc. t.* 8. *p.* 159. *n.* 14. *item S. Bonav. Palud. Rich.* et alii plures cum *Sanch. de Matr l.* 9. *D.* 26. *n.* 7. Ratio, quia eadem lex, quæ decernit cognationem spiritualem contrahi inter baptizantem, et parentes baptizati, ipsa impedimentum inducit inter parentes suam prolem baptizantes. *Secunda* verò sententia satis probabilis negat, eamque tenent plures et graves DD. ut *Suar.* 3. *p. qu.* 67. *art.* 8. *Pontius de Matr. l.* 10. *c.* 6. *nu.* 4. *Vica eod. tit. qu.* 7. *art.* 3. *n.* 7. *Coninck. D.* 34. *dub.* 8. *num.* 69. *Salm. de Matrim. c.* 15. *n.* 25. *cum Perez, Dic. etc.* Idem tenet *Glossa in cit. c. Si vir v. Debitum,* ubi dicit : « Non invenimus in hoc casu quòd non » exigat; ergo nec nos prohibemus. » Ratio est, quia revera nullo jure (ut ipse *Sanch.* fatetur, et ideo hanc sententiam probabilem, et tutam vocat) expressum invenitur, suppositam cognationem contrahi; et si aliqui antiqui textus adfuerint separationem inter tales conjuges injungentes, tamen omnes hi Canones (ut ait *Sanch.*) correcti fuerunt à *cit. c. Si vir*, ubi dicitur, quòd hujusmodi conjuges *non sunt separandi*, et additur, *nec alter alteri debitum debet subtrahere;* ex quibus verbis rectè inferunt *Salm.* nullum impedimentum contrahi ad debitum petendum; textus enim non dicit, quòd tantùm nocens teneatur innocenti debitum non negare, sed utitur terminis correlativis, qui mutuam obligationem inducant. Si igitur utraque pars (ut bene arguit *Pontius n.* 4. *in fin.*) tenetur debitum reddere, ergo utraque potest petere; nam si nocens petere non posset, neque pars innocens posset reddere, quia ex una parte non teneretur reddere, cùm nocens jam amiserit jus petendi; ex altera neque etiam posset reddere, si posset negare sine gravi incommodo, quia cooperaretur peccato alterius, juxta dicta *lib.* 2. *num.* 47. et ut dicemus in hoc casu *tract. de Matr. lib.* 6. *n.* 945. Nec verum est, quòd quidquid dirimit Matrimonium contrahendum, impedit etiam jam contractum; nulla enim pœna incurritur, ut compertum est apud omnes, nisi in jure sit expressa; in nostro autem casu hæc pœna non petendi debitum nullibi invenitur expressa, sicut aliàs habetur de incestuoso ex *c.* 1. *De eo qui cogn. consanguin.*

151. — Quær. IV. An suscipiens infantem in Baptismo collato sub conditione, contrahat cognationem? Resp. si de primo Baptismo adsit dubium duntaxat negativum, omnino affirmandum cum communi, quia nulla tunc urget ratio pro valore anterioris Baptismi, et præsumptio stat tantùm pro valore secundi. Ita *Sanch. de Matr. lib.* 7. *D.* 26. *n.* 6. *Mazzotta t.* 4. *p.* 45. *Salm de Matr. cap.* 12. *nu.* 29. *cum Bonac et Renzius de Bapt. cap.* 5. *qu.* 4. *cum Dicast et Diana.* Secus tamen dicunt *Sanch. n.* 7. *Renzius n.* 4. *cum Diana,* si dubium sit positivum. Et hoc est satis probabile juxta dicenda *de Matr. n.* 905. ubi dicemus cum communi DD. bene posse contrahi Matrimonium, quando post adhibitam diligentiam nullum impedimentum certò adesse probatur.

152. — Quær. V. An contrahat cognationem qui ex errore suscipit unum infantem pro alio? Negant *Contin. Tournel. t. 4. p. 146. et Sanch. de Matr. l. 7. d. 58. n. 7. cum Abbat. etc.* Quia in *dict. cap. 2. de Cognat. Spir.* dicitur conjux, quæ ignoranter levavit filium mariti, non arceri à petitione debiti. Affirmant verò *Pontius de Matr. l. 7. cap. 19. n. 19. et Pal. de Bapt n. 11. §. 2. n. 5.* cum aliis; quia suscipiens videtur habere intentionem suscipiendi infantem, quicumque sit; textum autem allatum dicunt non probare conjugem non gessisse verum officium susceptoris, sed solùm ex dispositione juris sublatum esse impedimentum petendi debitum, quod impedimentum non decebat quidem contrahi sine conjugis culpa; sed hanc rationem aiunt non procedere in nostro casu. Et hæc sententia mihi probabilior videtur; nisi (ut rectè excipit *Renzius c. 5. q. 15. cum Tamb. et Januar.*) ille habeat expressam intentionem non tenendi alium, nisi quem intendit suscipere.

153. — Quæritur VI. Quisnam contrahat cognationem, si quis suscipit infantem nomine alterius? Tres adsunt sententiæ. *Prima* communior dicit contrahere solùm principalem, et ita sentiunt *Sanchez de Matr. l. 7. d. 59. n. 12. Pontius l. c. Renzius c. 5. q. 26. Pal. l. c. num. 14. cum Coninc. Barb. et Hurt. Croix l. 6. p. 1. num. 364. cum Aversa, et Gob. Tournely tom. 4. p. 145. coll. 3. cum Nav. et Fagnano. Secunda* sententia dicit contrahere solùm procuratorem, quia hic solus infantem suscipit; ita *Concina tom. 8. p. 190. n. 16. cum Soto, et Tolet. Tertia* sententia, quam tenent *Leand. et Diana cum Sa, Reg. ac Fill. apud Conc. l. c.* dicit neutrum contrahere, non principalem, quia non suscipit; non procuratorem, quia hic non intendit contrahere. His non obstantibus, prima sententia, quæ communior est, absolutè verior mihi videtur. Ratio, quia ex Trid. is contrahit cognationem, qui est à parentibus ad suscipiendum designatus. Nec obstat, quòd principalis de facto non suscipiat, quia juxta regulam juris, qui per alium facit per se facere videtur. Sicque decisum refert *Pontius* à S. C. quæ dicit in hoc casu: « Procurator non » contrahit cognationem spiritualem sibi, sed mandanti. »

154. — Quær. VII. An patrini ad contrahendam cognationem debeant esse designati? Ante omnia hîc advertendum id quod habetur in Tridentino *cit. sess. 24. c. 2. de Ref.* ubi sic sancitum fuit: « Si alii ultra designatos baptizatum tetigerint, cognatio- » nem spiritualem nullo pacto contrahent, Constitutionibus in » contrarium non obstantibus. » Sed dubium 1. occurrit, si nullus sit designatus, et plures tangant, an omnes contrahant? Tenet *Diana cum aliis apud Busemb.* ut supra, neminem eorum cognationem contrahere; et hanc sententiam probabilem putant *Sanch. l. 7. D. 57. n. 12. ac Suar. Gutt. etc. apud Salm. c. 7. n. 56.* et probabiliorem vocat *Croix n. 359. cum Gob. et Aversa*, quia Tridentinum expressè requirit designationem, et proindè (ea deficiente) cognatio non contrahitur. Sed oppositam, cui me subscribo, communem vocat *Viva de Matr. q. 5. a. 6. n. 6. cum*

Bon. et Con. et hanc tenendam dicunt *Salm. de Bapt. c. 7. n. 57. cum Nav. Laym. Pal. Cont. etc.* ex Declar. S. C. hi dicunt omnes contrahere. Ratio, quia, licèt Concilium præscribat, ut Parochus sciscitetur à parentibus quem designarint, et ut puniatur si aliter fecerit; non tamen dicit susceptionem esse nullam, neque irritat jus antiquum, ut habetur in *c. fin. de Cogn. spir. in* 6. ex quo omnes tangentes cognationem contrahunt : hæc sunt verba hujus textûs : « Quamvis non plures quàm unus » vir vel una mulier accedere debeant ad suscipiendum de Bap» tismo infantem, si tamen plures accesserint, spiritualis co» gnatio inde contrahitur. » Et ob eamdem rationem idem rectè dicunt *Auctor Addit. ad Wigandt. de Bapt. cas. 8. v. Oppositum, et Salm. n. 35. cum Pal. Corn. et aliis* (contra *Croix etc. l. c.*), etiamsi adsint patrini designati, sed alius præter eos tantùm tangit; hic solus enim tunc contrahit, quia Concilium dicit eos non contrahere qui *ultra* designatos tangunt, non verò qui *præter;* nam *ultra* importat quòd tangant designati, et non designati; *præter* autem importat, quòd tangant tantùm non designati, quia à Concilio non eximuntur à contrahendo cognationem, saltem non expressè, utì opus erat exprimi; alioquin in dubio possidet jus antiquum. E converso secus omnino dicendum, si tangat unus designatus, alter non designatus, quia hic nullo modo contrahit, ut patet ex verbis Tridentini supra allatis.

Dubium occurrit 2. Si plures quàm duo designentur, et omnes tangant, an omnes cognationem contrahant? Censet *Suar.* 3. *p. q.* 67. *a.* 8. *in fin.* quòd, si successivè tangant puerum, primi duo tantùm cognationem contrahunt, et idem sentiunt rectè *Sanch. de Matr. lib.* 7. *D.* 57. *n.* 14. *et Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 360. Si autem simul omnes tangant, *Suar.* censet nullum contrahere. Sed *Sanch. Croix, et Salm. n.* 45. *cum Pont. Con. Pal. ac Reb.* communiùs, et probabiliùs dicunt tunc omnes designatos contrahere; quia Tridentinum licèt vetet adhiberi plures quàm duos, tamen non irritat jus antiquum, nisi cùm tangunt plures ultra duos designatos, non verò, si tangant plures designati ultra duos. Et hoc tantò magis currit, si ex iis pluribus designatis ignoretur quis priùs tetigerit ex Decr. S. C. *ap. Salm.*

Sed notandum hîc 1. cum *Tourn. tom.* 2. *De Disp. p.* 146. quòd si Parochus injustè repellat patrinos à parentibus electos, et ii infantem teneant, hi veram cognationem contrahunt. Notandum 2. cum eodem *Tourn. et Bon.* quòd si Parochus admitteret plures patrinos quàm duos, mortaliter peccaret, quia læderet præceptum Ecclesiæ in re gravi, impositum ne multiplicentur cognationes. Si verò plures patrini accedant à parentibus designati, bene poterit permittere (prout ait *Croix n.* 350.), ut omnes tangant; modò externè designet unum et unam, quibus tantùm tradat infantem, et illos solos adnotet ut patrinos, monealque tantùm eos cognationem contraxisse.

153. — Quærit. VIII. An patrini possint esse duo mares, aut

duæ fœminæ? Negatur, sed probabile est cum *Sanch. et Croix n.* 350. esse tantùm veniale, contra *Bon. et alii* qui volunt esse mortale.

Dub. 1. An patrinus masculi (si unicus sit) debeat esse masculus, et fœminæ fœmina? Affirmant *Laym. ex Conc. Nic.* Sed probabiliùs negant *Suar. Fill. Avers. Gob. ap. Croix n.* 351. cum ex Trid. dicatur, *sive vir, sive mulier.*

Dub. 2. An peccent designantes ut patrinos duos mares, vel duas fœminas? Certum est peccare tam parentes, quam Parochum tales patrinos admittentes, cùm sit contra præscriptum Ecclesiæ. Id autem *Croix n.* 350. *cum Sanch.* putat esse tantùm veniale. *Bon.* verò et alii dicunt esse mortale: et hoc mihi verius videtur, si patrini essent diversi sexûs ac infans: quia sic multiplicarentur cognationes, quod prohibere voluit Tridentinum, ut vidimus: secus si essent ejusdem sexûs.

136. — « Resp. 3. Validè quidem, sed illicitè sunt Patrini: * » I. Abbas, et Monachus. Quo nomine non veniunt Mendicantes. » (*In c. Non licet* 103. *de Consecr. D. 4. sic habetur:* Non licet » Abbati, vel Monacho de Baptismo suscipere filios, nec Com- » matres habere. *Licitum est verò Monachis Compatres fieri* » *baptizando, ut Petroc. t.* 3. *p.* 217. *cum Gloss. in c. Pervenit.* » *dict. Dub.* 4. *An autem nomine* Monachorum *veniant etiam* » *Mendicantes? Negant Palaus tr.* 19. *part.* 11. §. 5. *n.* 4. *et* » *Salm. cap.* 7. *n.* 47. *cum Coninch. Sed melius affirmant Conc.* » *tom.* 8. *pag.* 189. *cum Laym. Ang. Sanch. Fill. Bon. Diana etc.* » *ac Ronc. c.* 6. *q.* 1 *R.* 3. *Ratio, quia, licèt nomine* Monacho- » rum *in odiosis non veniant Mendicantes, tamen Rituale Rom.* » *tit. de patrino id vetat in omnibus Regularibus dicens:* Ad hoc » etiam admitti non debent Monachi, vel Sanctimoniales, neque » alii cujusvis Ordinis Regulares à sæculo segregati. *Regulares* » *autem facti Episcopi non prohibentur suscipere, ut ait Palaus* » *l. c. cum Laym. Sanch. etc., ac Holzm. n.* 163. *cum com-* » *mun.*) *. Etsi *Laym.* omnes claustrales comprehensos velit, » et quoad Abbates, in multis locis consuetudo sit contraria. » II. Conjuges respectu conjugum, et parentes respectu filiorum, » nisi sit necessitas. III. Moribus infames. IV. Apostatæ, et » hæretici, qui nullo casu videntur advocandi, quia ea advocatio » esset protestatio quasi falsæ religionis, cùm nonnisi de falsa » fide sint sponsuri: etsi *Laym. hîc cap.* 9. *n.* 7. probabiliter dicat » posse subinde ob gravem causam admitti. Catholici verò ob ra- » tionabilem causam infantem hæretici, baptizante, prædicante » suscipere possunt, saltem in Germania, *Laym. c.* 9. *num.* 6. » *(*Et Croix n.* 370. *consentit cum Gob. et Tamb. si per hoc nullo* » *modo approbetur ritus hæreticorum contrarius fidei, contra Nav.* » *Less. etc. An autem ex gravi causa adhiberi possit patrinus* » *hæreticus affirmat Laym. et consentit Pal. si aliter oriretur* » *gravis offensio; sed communius negant Tann. et alii apud Croix* » *n.* 373.)* V. Plures, quàm duo, quia *Trident.* non nisi unum, » aut ad summum unum et unam permittit, propter cognatio-

» nom spiritualem inde oriri solitam : Ideoque mandat Paro-
» chis, sub pœna arbitrio Ordinarii infligenda, ut si plures se
» offerant, petant ab his, ad quos spectat, patrinos designari,
» ut unum, vel duos nominent, eosque tantùm admittant, qui
» cognationem contrahant, eorumque nomina in librum referant,
» eosque de contracta spirituali cognatione instruant : scilicet,
» quòd ea impediat, dirimatque Matrimonium non quidem inter se
» sed inter ipsos, et baptizatum, ejusque patrem, et matrem, sicut
» etiam inter baptizantem et baptizatum, baptizatique patrem et
» matrem. Excipiuntur tamen parentes, quando propriam pro-
» lem suscipiunt in necessitate. Vide *Laym.* locis supra citatis

157. — Quæritur hîc, an duo conjuges possint licitè suscipere alienam prolem ? Negat *Suar.* 3. *p. qu.* 67. *art.* 8. ex constitutione Urbani II relata in *cap. fin.* 30. *qu.* 4. ubi dicitur : « Sed » ut puritas spiritualis paternitatis ab omni labe et infamia con-» servetur immunis, dignum esse decernimus, ut utrique (con-» juges) simul ad hoc aspirare minimè præsumant. » Censet tamen *Suarez* id non esse plus quàm veniale, ex verbis illis, *dignum esse decernimus*, quæ videntur solam decentiam inducere. Sed nullum esse peccatum probabiliùs, et cum communissima docent *Nav. Man. c.* 22. *n.* 39. *Sancn. de Matrim. l.* 7. *dis.* 57. *n.* 5. *Bonac. eodem tit. qu.* 3. *p.* 5. §. 2. *n.* 5. *et Salm. de Bapt. cap.* 7. *num.* 51. *cum Coninch.* Ratio, quia jam consuetudine introductum est hoc esse licitum ; idque expressè docet *D. Th. in* 4. *dist.* 42. *qu.* 1. *art.* 3. *qu.* 2. *ad* 4. ubi ait : « Nihil pro-» hibet, quin vir et uxor simul aliquem de sacro fonte levent. »

158. — « 1. In privato Baptismo, ob necessitatem dato, pater » non debet suscipere, aut tenere tanquam patrinus infantem ; » cùm in hoc casu nulla sit patrini necessitas, ideoque si id vel » tunc, vel etiam in Baptismo publico temerè faciat (idem est, » si prolem suam ipse baptizat,) graviter peccat, et insuper con-» trahit in posteriore casu cognationem cum conjuge ; atque ut » docet *Sanch. de Matrim. dist.* 26. et alii communiter, priva-» tur jure petendi debitum ; quod tamen negant *Conc. et Dian.* » *dub.* 4. *de Sacram. R.* 3. *V. Bon. de Matrim. qu.* 3 *part.* 5. » §. 2. *Escob. t.* 7. *E.* 2. ubi citat *Suar.* negantem. * (*Et quidem* » *probabiliter ; vide dicta n.* 150.)*

« 2. Si inter multos patrinos nulli certi à parentibus, aut in » eorum defectu à Parocho designentur, qui aliis seclusis cogna-» tionem contrahant, et sic multi ex ignorantia, vel parochi ne-» gligentia levent, probabile est, omnes contrahere cognationem » (nisi tamen assistant tantùm, et non tangant). *V. Laym. l.* 5. » *t.* 10. *p.* 4. *c.* 8. *et tr.* 2. *c.* 9. *n.* 4. *Diana* tamen *p.* 9. *t.* 7. *R.* 5. » *ex Suar. Merat. et Perez*, dicit eo casu nullum contrahere cog-» nationem. * (Vide dicta *n.* 154.) *

159. — « 3. Parochus graviter peccat. I. Si ex negligentia fre-» quenter omittat nomina baptizatorum referre in librum ; tum » ob legem *Trid.* in gravi et sub pœna gravi ; tum ob incom-» moda, et damna inde sequentia. *Quintan. t.* 2. *s.* II. Si ejus

» culpa Patrini plures adhibeantur. *Quint. l. c.* At licèt *Perez et* » *Serra* apud *Dian. p. 9. t. 7. R. 5.* dicant esse probabile, quòd » tantùm peccet venialiter, alii tamen mortalis cum damnant. »

Peccat etiam graviter Parochus baptizans solemniter sine Patrino, cùm hæc sit de præcipuis cæremoniis. *Croix l. 6. p. 1. n. 348 et 349. cum Gob. Gorm. Bon. et Quintanadoennas.* Sic etiam graviter peccabit, si admittet ad Baptismum patrinum non designatum, ut dicunt præfatus *Auctor. Addition. in Wig. l. c. et Tourn. t. 4. p. 347. q. 4. cum Bon. Hart. Barb. Vega, et aliis;* et hoc ex præcepto Tridentini *l. c.* ubi dicitur : « Parochus, an- » tequam ad baptismum conferendum accedat, diligenter scisci- » tetur quem vel quos elegerint, etc. »

160. — Hìc autem ultimò notandum ex Rituali Rom. Parochum post datum Baptismum debere 1. adnotare in Libro nomina Baptizati, ejusque parentum, ac susceptorum. 2. Monere Patrinos de cognatione contracta, eorumque obligatione. 3. Inculcare matribus, et nutricibus, ne decumbant cum infantibus, ob periculum suffocationis. Notat verò *Tourn. t. 4. p. 344. cum Barb. Anacl. Pirhing. etc.* communiter, quòd *si talis cubatio omni culpa caret, ut contingere potest, si v. g. lectus est latus, puer implacabilis, qui aliter à frigore defendi non possit, et mulier in somno suum retinere soleat situm ac locum, omnis pœna cessabit.* Ita *Tourn.*

CAPUT II.

DE CONFIRMATIONE.

DUBIUM I.

Quid sit, et quæ ejus materia, et forma.

161. Qua ratione confirmatio est Sacramentum? — **162.** Quæ sit *materia remota* hujus Sacramenti? Et an sit materia necessaria oleum olivarum, et Balsamum. — **163.** An sit necessaria benedictio Chrismatis? Et an hæc possit committi simplici Sacerdoti? An sit obligatio uti Chrismate novo? — **164.** Quæ *materia proxima*? Et an ultra Chrismationem requiratur altera manuum impositio? — **165.** An unctio possit fieri alio digito, quam pollice manûs dexteræ? — **166.** An mediante instrumento? — **167.** De forma in Ecclesia Latinâ. — **168.** Quæ mutationes circa formam invalident Sacramentum? De forma Græcorum. — **169.** De effectibus confirmationis.

161. — « Resp. 1. Confirmatio est unctio Chrismatis, sub præ- » scripta forma verborum, in fronte baptizati, ab Episcopo, quia » is ex Christi institutione gratiæ augmentum, et robur accipit. » * (*Ita ex Trid. sess. 7. can. 1. ac Decr. Eugen. IV in Instruct* » *ad Armenos, atque ex aliis Conciliis apud Bellarm. Habetur* » *autem in Epist. 2. Dominus. Fabiani Papæ, hoc Sacramentum* » *fuisse institutum in nocte Cœn. qua Christus D. de ipso Apos-*

» *tolos edocuit. Vide Salm. de Confirm. c.* 1. *nu.* 2 *et* 11. item » *Petrocoren. t.* 3. *p.* 226. *q.* 2. *Contin. Tournely t.* 5. *ex pag.* 5. » *qui id probant ex Traditione.*) *

162. —2. » Resp. 2. Materia ejus remota essentialis est Chrisma » confectum ex balsamo et oleo olivarum, benedictum ab Epis- » copo. Ita *comm. Doct.* »

Unde resolves:

« 2. Non sufficit solum balsamum, ut voluit *Canus*, nec solum » oleum, ut voluerunt *Caj. Sot. Nav.* »

Certum est Oleum esse de necessitate Sacramenti, ex *cap. ultim. De Sacram. Unct. et ex Decr. Eug IV, ut Salm. c.* 12. *n.* 3. *cum comm. et Croix l.* 6. *part.* 1. *n.* 375. Et debet esse oleum olivarum, ut docet *S. Thom.* 3. *part. qu.* 72. *art.* 2. Per dictum oleum enim, quod natura sua pingue est et diffluens, significatur gratia Spiritûs sancti, quæ à Christo capite in nos effunditur. Balsamum autem certum est esse de necessitate præcepti; an autem sit etiam de necessitate Sacramenti? *Prima* sententia negat, et hanc tenent *Juenin. t.* 7. *pag.* 208. *Sot. Val. etc. apud Salm. de Confirm. c.* 2. *n.* 3. et meritò probabilem putat *Croix cum Cooarr. Dicast. Aversa, etc.* Probant ex *cap. Pastoralis de Sacram. non iterand.* Ubi Innoc. III interrogatus de Subdiacono ordinato sine impositione manuum, et de alio confirmato in solo Oleo benedicto, sic respondit: « In talibus nihil esse ite- » randum, sed cautè supplendum quod incautè fuerit præter- » missum. » Unde (ut dicunt) balsamum non est de necessitate Sacramenti, nam aliàs totum Sacramentum iterari debuisset. *Secunda* verò sententia communior et probabilior affirmat, et hanc tenent *D. Th. cit. art.* 2. *Bellarm. de Confirm. c.* 8. *prop.* 2. *Gonet D.* 6. *art.* 6. *Suar. qu.* 72. *Dist.* 33. *sect.* 1. *Petroc. tom.* 3. *pag.* 261. *Concina t.* 8. *pag.* 204. *n.* 12. *Holzm. pag.* 40. *n.* 194. *et Salmant. n.* 7. *cum Pal. Laym. Bon.* et idem docet *Catech. Rom. n.* 7. ubi dicitur, *Duæ res corporeæ permixtæ* (scilicet Oleum, et Balsamum) *Confirmationis materiam præbent.* Probatur 1. ex Decreto Eugenii IV, approbato à Concilio Florentino, ubi dictum fuit materiam Confirmationis esse *Chrisma confectum ex Oleo et Balsamo.* Opponunt contra hoc Decretum *Tournely, et Habert,* quòd cùm illud formatum fuit, Concilium jam erat solutum; ab eo enim jam discesserant Episcopi Græci cum suo Imperatore, finito negotio unionis suæ Ecclesiæ cum Latina. Sed respondet *Petrocor. t.* 3. *pag.* 269. non ideo desiisse Concilium, cùm Græci consenserint in continuationem Concilii, in quo fieri debebat altera unio Armenorum. Unde in hoc Decreto Eugenius eumdem morem tenuit loquendi solitum in generalibus Conciliis, *Sacro hoc approbante Concilio Florentino.* Et in fine sic dictum fuit: « Datum Florentiæ in publica Sessione » Synodali solemniter in Ecclesia Majori celebata anno Domi- » ni 1431. » Præterquam quòd testatur *Petrocor* hoc Decretum

in omnibus Catholicæ Religionis partibus receptum fuisse. Probatur 2. ex *cap. Cum venisset unic. de Sacra Unct.* ubi Innoc. III, postquam distinxit tria genera Olei, nempe Catechumenorum, infirmorum, et Chrisma, « quod (ut ait) ex Oleo fit » et Balsamo, mystica ratione : per Oleum enim nitor conscien- » tiæ designatur.... per Balsamum odor famæ exprimitur. » Deinde in § *Per frontis eod. cap.* Sacramentum Confirmationis vocat *Chrismationem*, non propter aliud quidem, nisi propter Chrisma, quod ibi adhibetur. Confirmatur id ex antiqua praxi Ecclesiæ, nec verum esse dicit *Bellarm.* nullum Patrum ante D. Gregorium Magnum meminisse hujus Balsami mixtionis : nam D. Cyprianus longiùs ante (ut refert *Bellarminus*) jam scripserat : « Hodie in Ecclesia sacrum Chrisma conficitur, in » quo mixtum Oleo Balsamum sacerdotalis et regiæ gloriæ » exprimit unitatem. » Item refert, S. Clementem mentionem fecisse *fragrantiæ odoris Chrismatis.* Ad textum autem præfatum *in cap. Pastoralis*, respondetur cum *Petroc. et Holzm.* quòd Pontifex dicendo *supplendum prætermissum*, non voluit quidem suppleri simplicem Balsami, sed totam Chrismatis unctionem, et ideo dixit non iterandam, quia, ut ait *Glossa ibid.*, *non dicitur iteratum, quod priùs actum non fuit.* Certum est autem neutram sententiam esse de fide, neque certam : hinc omnino Sacramentum conferendum est cum Oleo et Balsamo, et aliàs saltem dubium esset, ut rectè dicunt *Habert t.* 5. *pag.* 289. *Bellarm. loc. cit. et Natal. Alex. art.* 2. *prop.* 2. Et ideo datum cum solo Oleo, saltem sub conditione esset iterandum. E converso, quia prima sententia sat est probabilis, rectè dicit *Croix n.* 376. *cum Gobat.* quòd in articulo mortis bene poterit conferri Confirmatio sub conditione ex solo Oleo, si nequeat haberi Chrisma ex Balsamo quoque confectum : magna enim utilitas hujus Sacramenti justa esset causa illud sub conditione ministrandi, juxta dicta *n.* 28.

Sufficit autem Balsamum cujuscumque regionis, ut dicunt *Gonet. Man. t.* 6. *pag.* 163. *Pal. part.* 4. *num.* 3. *Croix n.* 377. *cum Coninch. et Viva q.* 3. *art.* 1. *num.* 1. *Bon. etc. Gobat.* Modò sit in ea quantitate, ut det suî odorem, quamvis non misceatur cum singulis olei partibus.

165. — 2. « Etiam benedictio Episcopalis est de essentia, ut » habet communis contra *Caj.* ideoque nulla delegatione sive » Episcopi sive Papæ simplex Sacerdos potest conficere Chrisma » *Con. d.* 72. *art.* 3. *d.* 1. »

Quæritur, an Chrisma debeat esse ab Episcopo benedictum? Certum est apud omnes, quòd necessitate præcepti Chrisma omnino debet esse benedictum ab Episcopo. Sed dubitatur 1. an de necessitate Sacramenti debeat benedici Chrisma saltem à Sacerdote? Negant *Palud. apud Salm. cap.* 2. *n.* 15. *et alii apud. Petroc. t.* 3. *pag.* 262. *qu.* 3. At omnino id affirmandum cum aliis, et probatur ex Decreto Clement. VIII apud nostrum Bened. XIV *de Synodo l.* 7. *c.* 14. *n.* 4. ubi Clemens loquens de Oleo benedicto adhibendo in Extrema Unctione, decrevit Extremam Unc-

tionem ministratam cum Oleo benedicto à Sacerdote sine concessione Papæ invalidam esse; hæc verba Decreti : « Sacram » Extremam Unctionem Latinis collatam à Sacerdotibus Græcis » Oleo ab ipsismet benedicto esse validam. »

Dubitatur 2. An Chrisma necessariò debeat esse benedictum ab Episcopo? *Prima* sententia communior affirmat, et hanc tenent *D. Thom.* 3. *part. qu.* 73. *art.* 3. *Petrocor. t.* 3. *p.* 262. *qu.* 3. *Concina tom.* 8. *p.* 205. *n.* 16. *et Salm. cap.* 1. *n.* 15. idque putant probari ex Conciliis Nicæno I, Romano II, et ex *c.* 119. *Dub.* 4. *de Consecrat.* ubi Innocent. I, sic dicit, et « Presbyteris (qui extra Episcopum, seu præsente Episcopo baptizant) » Chrismate baptizatos ungere licet, quod ab Episcopo fuerit » consecratum; non tamen frontem ex eodem Oleo signare, quod » solis debetur Episcopis; cùm tradant Spiritum Paracletum. » Idem præscribitur in Decret. Eugenii IV, ubi dicitur materia Confirmationis esse *Chrisma ab Episcopo benedictum. Secunda* verò sententia, quam tenent *Tourn. in Præl. Theol. t.* 7. *p.* 237. *et Caj. Val. Barb. et Vict. apud Salm. c.* 2. *n.* 16. item *Card. Gotti, Juen. et Druin. apud Conc. l. c.* id negat, et meritò (speculativè loquendo) hanc sententiam probabilem putat *Suar. Dist.* 33. *sect.* 2. *Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 378. Ratio, quia sicut Papa potest facultatem confirmandi, concedere simplici Sacerdoti prout videbimus in *D. seq. n.* 170, sic etiam poterit benedictionem Chrismatis ei committere. Nec ullum ex allatis documentis satis evincit, quòd Chrisma non solùm de necessitate præcepti, sed etiam Sacramenti debeat necessariò esse ab Episcopo benedictum. Dixi *speculativè loquendo;* nam in praxi, cùm res sit valde dubia, prima sententia ut tutior omnino est tenenda.

« 3. Perinde est ad substantiam Sacramenti, sive Chrisma sit » novum, sive vetus, licèt graviter peccet qui utitur alio quàm » novo, id est, illo anno consecrato : in quem finem quotannis in » die Cœnæ consecratur veteri combusto. * (*Idem communiter* » *Salm. cap.* 2. *nu.* 21. *ex cap. Si quis, de Confirm. dist.* 4.) *.

161. — « Resp. 3. Materia proxima est unctio in fronte, per » manum Episcopi (unde etiam hoc Sacramentum manûs im- » positio dicitur à S. Luca Actor. 8.) in formam Crucis facta. » Quæ omnia sunt de necessitate Sacramenti, ut habet com- » munis. »

Hîc cadit agere de illa magna, ac tam disceptata quæstione, pro qua Auctores plures libros integros ediderunt, nempe quænam sit Materia adæquata, et quænam Forma sacramenti Confirmationis? Hîc ideo aliquando diutiùs mihi immorari oportet. Olim de hac quæstione in antecedentibus editionibus hujus Operis jam pertractavi, sed nuper volui eam rursus ad trutinam revocare, et fateor quòd, cùm per quindecim fere dies desudassem perlegendo Canones, et scriptores, nequibam judicium ferre quid pro certo tenendum. Denique vis rationum, quas in fine quæstionis adducam, omnem à mente mea dubitationem sustulit, atque de mea sententia certum judicium efformavi. Plures adsunt

de hac re sententiæ, sed tres principaliores sunt. Prima sententia tenet Materiam essentialem hujus sacramenti esse manuum Impositionem illam, quæ habetur in Pontificali Romano in principio Ritûs, ubi Episcopus antequam ad chrismatis unctionem accedat, extendit manus versus confirmandos, proferens Orationem : *Omnipotens sempiterne Deus,* etc. Unctionem autem, quæ postea ab Episcopo adhibetur, dicit esse Materiam accidentalem, non à Christo, sed ab Ecclesia institutam. Ita sentiunt *Cardinalis Aureolus in* 4. *Dist.* 7. *qu.* 1. *Sirmondus in suis Antirrheticis, cum Sambovio*, et aliis paucis. Ducuntur hi Auctores ex illo textu in *Actor.* 8. ubi S. Lucas enarrans missionem Petri et Joannis in Samariam, scribit : « Qui cùm venissent, oraverunt pro ipsis, ut » acciperent Spiritum Sanctum; nondum enim in quemquam » illorum venerat, sed baptizati tantùm erant in nomine Domini » Jesu. Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant » Spiritum sanctum. » Hinc arguunt, solam manuum Impositionem pro Materia adhibuisse Apostolos in hoc sacramento, et ideo nunc etiam hanc esse Materiam essentialem tuentur. Hæc autem opinio quàm improbabilis sit infra videbimus.

Secunda sententia dicit Materiam essentialem componi tam ab Impositione manuum, quæ fit in principio, quàm in Unctione, quæ deinde ab Episcopo adhibetur. Hanc tenent *Merbes. Disc.* 1. *qu.* 4. *Juenin. Theol. t.* 7. *de Confirm. Concl.* 1. *Tourn. Prælect. Thol. eod. tit. art.* 3. qui saltem probabilem hanc sententiam censet. *Hab. de Confirm. q.* 5. *Genett. t.* 3. *eod. tit. p.* 115. *Concina t.* 8. *eod. tit. cap.* 2. *Card. Gotti Theol. tr. de Confir. Du-Hamel t.* 2. *D.* 2. *c.* 1. *Concl.* 1. *et Continuator Witasse t.* 7. *de Confirm.* qui tamen non apertè hanc sententiam tuetur. Auctores hi aiunt Impositionem manuum probari ex Scriptura *Act.* 8. ut supra, Unctionem autem chrismatis probari ex SS. Patribus, quorum auctoritates infra referemus.

Tertia denique sententia communis, vel fere communis, quam tuemur, et certissimam cum Bellarmino existimamus, tenet Materiam adæquatam et totalem Confirmationis esse Chrismatis Unctionem, quæ Confirmandis per Impositionem manûs Episcopi adhibetur. Hanc docet *S. Thom.* 3. *part. q.* 72. *art.* 2. ubi tradit quòd *Chrisma est conveniens Materia hujus Sacramenti.* Alibi verò (*Lect.* 1. *in c.* 6. *ad Hebr.*) non negat Impositionem manûs esse quoque Materiam Confirmationis, sed impositionem illam, quæ Unctionem comitatur. *S. Bon. in* 4. *Dist.* 7. *art.* 1. *q.* 2. *Estius l.* 4. *D.* 7. §. 7. *Thom. Waldensis de Sacrament. c.* 113. *Isambert in* 3. *part. q.* 12. *disp.* 1. *art.* 4. *Cabass. in Notitia Ecclesiast. ad* 2. *Can. Concil. Araus. Bellarm. de Confirm. c.* 2. *et* 9. *Hugo de S. Vict. l.* 2. *de Sacr. part.* 7. *c.* 2. *Petrus Aurelius in Orthodoxo part.* 1. *c.* 7. *S. Antonin.* 3. *part. tit.* 14. *n.* 2. *Suarez in* 3. *part. q.* 72. *art.* 2. *Dub.* 33. *Sect.* 4. *Syls. eod. q.* 72. *art.* 2. ubi ait esse de Fide, quòd Materia sit solum Chrisma, *Gregor. à Valent. in* 4. *part.* 3. *Dub.* 5. *q.* 1. *punct.* 2. *Joann. Laurentius Berti de Theol. Disc.*

t. de Confirm. c. 4. *P. Collet. Continuator Tournely tom.* 4. *de Confirm. c.* 3. *art.* 1. *Salm. Coninch. q.* 72. *de eod. tit. art.* 3. *dub.* 1. *Filliuc. tr.* 3. *c.* 1. *n.* 9. *Tanner. t.* 4. *d.* 4. *q.* 4. *Soto in* 4. *D.* 7. *q.* 2. *art.* 2. *Sylvest. v. Confirmatio, Nav. c.* 22. *n.* 8. *Tol. l.* 2. *c.* 24. *n.* 1. *Ronc. Theol. Mor. de Confirm. Alensis part.* 4. *D.* 4. *Scotus in* 4. *Dist.* 4. *q.* 1. *Gonet Manual. t.* 6. *pag.* 167. *Laym. l.* 5. *tr.* 3. *c.* 1. *n.* 5. *Holz. de Confirm. n.* 198. *Antoine eod. tit. n.* 11. *Frassen. t.* 11. *p.* 395. *v. Quod autem, Petroc. t.* 3. *eod. tit. q.* 3. *p.* 256. *La Croix l.* 6. *part.* 1. *n.* 380. cum aliis plurimis, item *Guillelmus Parisiensis*, *Maldonatus*, *et Petrus de Marca apud Contin. Witasse* (vide *l. c.*) qui asserit hanc sententiam sequi omnes Thomistas, et Scotistas. Accedit Catechismus Rom. de *Sacram. Conf.* §. 7. ubi docet, Chrisma confectum ex oleo et balsamo esse solam materiam hujus Sacramenti. Et sedulò subdit : « Quòd autem ea sit hujus » Sacramenti Materia, tum sancta Ecclesia, et Concilia per- » petuò docuerunt, tum à S. Dionysio, et complurimis aliis gra- » vissimis Patribus traditum est : in primis à Fabiano Pontifice, » qui (in Ep. 2. ad Episc. Orient. quæ citatur can. Litteris » vestris, de Consecr. Dist. 3.) Apostolos Chrismatis confectio- » nem à Domino accepisse, nobisque reliquisse testatus est. »

Nulli dubium ad Materiam Confirmationis constituendam requiri Impositionem manuum, ut ex Scriptura desumitur, et ex Patribus, prout à Tertulliano *de Resur. c.* 8. à S. Cypriano *Epist.* 73. *ad Jubaian.* à S. Hier. in *Dialogo adoers. Lucifer.* S. August. *l.* 15. *de Trin. c.* 26. et aliis. Sed neque dubitandum, quòd Unctio Chrismatis, æquè ac Impositio à Patribus pro Materia designetur ; ita S. Dionysius, S. Cyrillus Hierosol. Tertullianus, S. Ambrosius, S. Cyprianus, S. Augustinus, et alii quorum auctoritates infra transcribemus. Fatemur itaque ad Materiam Confirmationis requiri tam Unctionem, quàm impositionem, sed illam tantùm impositionem, quæ ab unctione est indistincta. Idque *Bellarminus de Confirm. c.* 9. ex ipsis Patribus optimè probat, cùm enim (ait) Patres indifferenter dixerint gratiam Spiritûs Sancti in hoc Sacramento conferri nunc per Unctionem, nunc per Impositionem, et tunc per utrumque, infertur Unctionem considerari semper cum Impositione conjunctam. Pergit Bellarminus : Cùm Patres tradunt solos Episcopos per Chrisma dedisse Spiritum S., id probant ex illo Actorum 8. ubi legitur : « Tunc imponebant manus, et accipiebant Spiritum S. » Ita enim loquitur S. Dionysius : « Consummans Unctio, quæ Divini » Spiritûs illapsum elargitur. » *De Eccl. Hier.* vide *c.* 4. Tertullianus : « Unctio qua caro ungitur, ut Anima consecretur. » *Lib.* 2. *de Bapt. cap.* 78. S. Cyprianus : « Ungi quoque necesse » est, ut accepto Chrismate, habere in se gratiam Christi possit. » *Epist. ad Numidas.* Ita etiam Innocentius I *Epist.* 1, Damasus *Epist.* 4. Leo *Epist.* 88. et S. Augustinus *l.* 15. *de Trin. c.* 26. Hinc arguit *Bellarminus*, quòd hujusmodi probatio Patrum nullam vim haberet, si impositio manuum non fuisset cum Unc-

tione conjuncta. Ergo Patres, docendo per Chrisma Sacramentum conferri, idque probando ex impositione manuum in *Actis* descripta necessariò intellexerunt Apostolos non aliter quàm ungendo manus imposuisse, Divinumque Spiritum dedisse.

Quòd autem illa unica Materia Chrismatis, qua nunc utitur Ecclesia, sit eadem ac illa qua utebantur Apostoli, patet ex *cap. unic.* Innocentii III *de sacra Unct.* §. *Per frontis*, ubi sic : habetur : « Per frontis chrismationem, manûs Impositio designatur : quæ » alio nomine dicitur Confirmatio : quia per eam Spiritus Sanctus » ad augmentum datur, et robur. » Illud *designatur*, non accipiendum tanquam adumbratur, vel figuratur, seu significatur, sed pro signatur, assignatur, adest, sive habetur: hoc enim eruitur clarè ex verbis immediatè sequentibus : « Unde cùm cæteras » unctiones simplex Sacerdos, vel Presbyter exhibere, hanc » nonnisi summus Sacerdos, id est Episcopus debet conferre : » quia de solis Apostolis legitur (quorum Vicarii sunt Episcopi) » quòd per manûs impositionem Spiritum Sanctum dabant, quem- » admodum Actuum Apostolorum lectio manifestat : » Cùm audissent (*inquit*) Apostoli, qui erant Hierosolymis, quia accepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Joannem : qui cùm venissent, oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum Sanctum : nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantùm erant in nomine Domini Jesu : tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum Sanctum : « cujus adventus per unctionis ministerium designatur » Certum est, quòd Materiæ Sacramentorum, cùm à Christo tantùm sint institutæ, mutari non possunt ; ait enim Bellarminus *c.* 9. adversùs quosdam Recentiores : « Apostolos autem mutasse » materiam, nescio an ullo modo probari possit. » Dicendo itaque Innocentius, quòd ideo soli Episcopi valeant ungere, quia soli Apostoli manus imponebant, igitur Impositio illa erat eadem per Unctionem, quæ nunc est Unctio per impositionem : Sic appositè scribit P. Suarez : « Sentit ergo (Pontifex) illam manûs » Impositionem fuisse eamdem, quæ nunc est, quæque nomine » Chrismationis significatur... quam esse sufficientem probat » satis præsens Ecclesiæ usus etc., solùm hoc faciunt Episcopi » nunc confirmando, quod Apostoli faciebant manus imponendo.

Idque confirmatur ab alio Canone ejusdem Innocentii III in *c. 4. Quanto, de Consuet.*, ubi Pontifex ad consuetudinem reprobandam quorumdam Sacerdotum, qui conferebant Sacramenta solis Episcopis reservata, dicit : « Ut est Sacramentum Confir- » mationis, quod Chrismando renatos soli debent Episcopi per » manûs Impositionem conferre. Nota, Chrismando, per manûs » impositionem, » ergo idem est manum imponere, quam chrismare. Idemque habetur in Epistola Michaelis Palæologi missa ad Gregorium X et relata in Concilio Lugdunensi II. In ea Epistola Imperator professionem fidei emittebat, illaque à Gregorio bene accepta fuit; sic ibi dicebatur : « Aliud est Sacramen- » tum Confirmationis, quod per manuum Impositionem Epis-

» copi conferunt, chrismando renatos. » Idem confirmatur ab Innocentio IV, Epist. 10. *c.* 4. *apud Lab. tom.* 11. *pag.* 676. ubi « Soli Apostoli, quorum vices gerunt Episcopi, per manûs Im- » positionem, quam Confirmatio, vel frontis Chrismatio repræ- » sentat, Spiritum Sanctum tribuisse leguntur : » Verbum *repræsentat* idem est ac præsentem facere.

Supersunt hîc tria alia magni ponderis momenta, quorum unumquodque sufficit ad nostram sententiam tanquam certam probandam. Primum est auctoritas Eugenii IV in Decreto edito in Concilio Florentino, ipso Concilio approbante, ad Instructionem Armenorum, ubi sic definitum fuit : « Secundum Sacra- » mentum est Confirmatio, cujus Materia est Chrisma confec- » tum ex oleo, quod nitorem significat conscientiæ, et balsamo, » quod odorem significat bonæ famæ per Episcopum benedicto. » Forma autem est : Signo te signo Crucis, et confirmo te Chris- » mate salutis, in nomine Patris, et Filii, et Spiritûs sancti. » Ordinarius Minister est Episcopus, et cùm cæteras unctiones » simplex Sacerdos valeat exhibere, hanc nonnisi Episcopus debet » conferre, quia de solis Apostolis legitur, quorum vicem tenent » Episcopi, quòd per manûs impositionem Spiritum sanctum » dabant, quemadmodum Actuum Apostolorum lectio manifes- » tat : » Cùm enim audissent (*inquit*) Apostoli, qui erant Hierosolymis, quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Joannem, qui cùm venissent, oraverunt pro eis, ut acciperent Spiritum sanctum : nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantùm erant in nomine Domini Jesu : tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum Sanctum. « Loco autem illius manûs impositionis datur in » Ecclesia Confirmatio. » Juxta hanc Definitionem Eugenii, et Concilii, plures Auctores dicunt esse de fide, quòd sola Unctio Chrismatis sit Materia Confirmationis. Sed huic decreto tria objiciunt Adversarii.

Opponunt I. quòd cùm Eugenius hoc decretum edidit, jam solutum esset Concilium. Sed respondetur hoc non esse verum; licèt enim Græci discesserint à Concilio, remanserunt tamen Patres Latini, et ipsimet Græci consensum ante discessum præbuere, quòd Concilium persisteret. Præterquam quod dicamus cum P. Berti, et communi esse omnino certè tenendam ab omnibus sententiam, quòd Pontifex in suis definitionibus circa fidem sit per se infallibilis, ut probavimus in *disser.* posita in *Tract. de Legib. c.* 1. *dub.* 2. *in fine ex n.* 110. Cæterùm nequit dici, concilium ex discessu Græcorum solutum fuisse, prout loquuntur Adversarii ex Spondano, et Card. Pallavicino; nam Spondanus anno 1439 expressè contrarium refert dicens : « Non » unà cum Græcorum discessu dissipatam esse Synodum Floren- » tinam, sed continuatam cum Patribus Latinis annis tribus » sequentibus. » Et idem testatur Pallavicinus.

Opponunt 2. quòd Eugenius assignando Unctionem pro Materia, non assignavit illam pro Materia essentiali, sed tantùm pro

accidentali, prout egit assignando porrectionem instrumentorum (nulla facta mentione impositionis manuum) pro Materia ordinis, in quo probabilior est Auctorum sententia impositionem manuum, esse Materiam essentialem, et instrumentorum porrectionem esse tantùm accidentalem, vel integralem, vel ad summum partialem. Alii respondent cum Menardo, quòd ideo Pontifex loquens de Sacramento Ordinis non fecit mentionem impositionis manuum, quia illa jam erat in usu apud Armenos, quibus peculiarem Ecclesiæ Romanæ Ritum tradere volebat. Alii respondent, ut *Gammachæus*, quòd impositio jam constabat ex Scriptura, et ideo omissum fuit de ea mentionem fieri. Alii respondent Eugenium fecisse mentionem tantùm de instrumentis, quia pro cæteris se remisit ad Pontificale, dicens, *Prout in Pontificali Romano late continetur*. Sed meliùs respondet P. Berti, quòd Eugenius in Ordine designavit instrumenta tantùm ut symbola munerum ab Initiandis exercendorum, in Confirmatione verò designat Chrisma ut symbolum gratiæ, quæ per Sacramentum confertur: gratia autem non confertur, nisi totalis Materia essentialis applicetur. Subdo aliud responsum, quòd mihi fortius videtur: De Sacramento Ordinis Eugenius loquens, nullum ibi verbum facit de Impositione manuum, unde videtur illam tacuisse, sed non exclusisse; loquens verò de Sacramento Confirmationis, expressam facit mentionem tam de Chrismate, quàm de Impositione, quæ ab Apostolis in hoc Sacramento adhibebatur. Idcirco, si Pontifex putasset Impositionem esse Materiam ab Unctione distinctam, omnino debuisset, non tantùm Unctionem, sed etiam Impositionem designare pro Materia, et utriusque Materiæ Formas describere; aliàs non recta, quia non integra, sed mutilata esset ejus doctrina; ac proinde, cùm Eugenius reticuit Impositionem distinctam ab Unctione, omnino dicendum quòd eam excluserit.

Opponunt 3. quòd Eugenius in Decreto dixit: « Loco illius » manûs impositionis dari in Ecclesia Confirmationem. » Ergo juxta sensum Eugenii, Impositio, quam Apostoli adhibebant, nunc mutata est in Confirmationem, nempe (ut addunt) in chrismationem. Sed bene respondet *Tourn. l. c. art.* 3. afferens verba Bellarmini, qui de *Confirm. c* 9. sic ait: « Sensus non est, » Chrisma esse loco Impositionis manuum, quasi Apostoli non » usi fuerint Chrismate, et nos non utamur Impositione manûs. » Sed sensus est, idipsum, quod Apostoli faciebant, cùm dicebantur imponere manus, facere nunc Episcopos, cùm dicuntur » confirmare, vel chrismare: Distinguitur enim his in locis, non » ritus à ritu, sed modus loquendi à modo loquendi; » hoc est nomen à nomine; quod enim dicebatur olim Impositio manus, nunc dicitur Confirmatio. Idque apertè Innocentius III in *cap. Cum venisset* §. *per frontis* expressit dicens: « Per frontis chris- » mationem manûs impositio designatur, quæ alio nomine dicitur » Confirmatio. » Idemque tradidit Synodus Senonensis anno 1528. (*tom.* 14. *Conc. p.* 452.) proferens: « Tunc (Apostolorum

» tempore) Impositionis manuum, nunc confirmationis appel-
» latum est Sacramentum. »

Idem ante Bellarminum scripsit Hugo de S. Victore : « Manûs
» Impositio, quæ usitato nomine Confirmatio vocatur, qua Chris-
» tianus unctione Chrismatis per Impositionem manûs in fronte
» signatur, solis Episcopis debetur, sicut in primitiva Ecclesia
» soli Apostoli per Impositionem manuum Spiritum sanctum
» dabant. » *Libro 2. de Sacrament. part.* 3. *c.* 2. Idem scripsit Thomas Waldensis, qui ampliùs addit, non esse fidelem, qui vellet credere quòd Apostoli hoc Sacramentum conferebant per manûs Impositionem sine Unctione ; en ejus verba : « non rectè
» ergo colligunt dicentes, in Confirmatione non fuisse oleum unc-
» tionis, vel Chrismatis in primitiva Ecclesia, sed ad acceptа-
» tionem Spiritûs sancti fuisse tantùm manus impositas. » Deinde subdit : « Nemo igitur dicat, qui vult esse fidelis, quòd Sacra-
» mentum Confirmationis fiebat sine Unctione per solam manûs
» impositionem ab Apostolis : non enim minus manus imponit,
» qui ungendo imponit. » *Tom.* 2. *de Sacrament. c.* 113. Accedit Petrus Aurelius in suo Orthodoxo, edito expensis Cleri Gallicani, ubi Auctor (*part.* 1. *c.* 7.) loquens de sensu SS. Patrum circa Materiam Confirmationis, inquit : « Non enim (*Patres*) manûs
» Impositionem et Chrismationem in Confirmationis Sacramento
» tantùm conjunctas esse voluerunt, sed in unam singularemque
» actionem conclusas. Quare non dicunt præberi Unctionem, et
» manûs impositionem, sed Unctionem impositione manûs. » Et citat *Bedam* aliosque Patres ; deinde addit : « Atque hinc factum
» est, ut decretum sit, Chrismationem ab Episcopo pollice fa-
» ciendam ; id est imponendo manum. Atque hæc consuetudo
» jam omnibus deinceps sæculis accepta, et perpetuo Ecclesiæ
» usu ad nos perducta est, à quo nec primis sæculis alienæ fuisse
» videntur Orientis Ecclesiæ. » Unde in fine ibi ait : « Impositio-
» nem, quæ fit in principio, cæremoniam esse Sacramento
» Confirmationis præviam, qua Neophyti præparentur ad susci-
» piendam Spiritûs sancti gratiam. » Sed quid significat illa Elevatio manuum? Respondet *P. Berti cap.* 6. quòd per illam cæremoniam Episcopus se commonstrat orantem invocare Spiritum sanctum super Confirmandos.

Alterum momentum est illa celebris Regula ab omnibus accepta S. Augustini (*in lib.* 4. *de Baptis. c.* 24.) ubi dicitur : « Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed
» semper retentum est, nonnisi Apostolica auctoritate traditum
» rectissimè creditur. » Id priùs docuit S. Basilius (*Libro de Spiritu Sancto c.* 27.) ubi dixit omnino credenda esse « dogmata
» et instituta, quæ in Ecclesia prædicantur et quæ non ex doc-
» trina scripto prodita accepimus, sed ex Apostolorum traditione
» in mysterio, id est in occulto tradita nobis fuerint. » Hinc bene arguit *Tourn. de Conf. art.* 3. quòd cùm ab ipsis primis sæculis, Unctio in Confirmationis Sacramento usurpata sit, et deinceps semper retenta, licèt Scriptura nullam de Unctione mentionem

fecisset, tenendum est ex traditione Apostolorum et consequenter ex institutione Christi, quòd hoc Sacramentum ab initio ipsis temporibus Apostolorum cœperit conferri per impositionem manuum conjunctam cum Chrismatis Unctione.

Quòd autem semper Unctio ab initio usque nunc abhibita fuerit in Ecclesia tam Latina quàm Græca, constat ex traditione Patrum. De hoc primum non leve fundamentum habetur ex Apostolo in 2. *Cor.* 1. *vers.* 21. *et* 22 ubi dicitur : « Qui autem con» firmat nos vobiscum in Christo, et qui unxit nos Deus, qui et » signavit nos, et dedit pignus in cordibus nostris. » Hæc verba interpretantur de Sacramento Confirmationis Joannes Chrysostomus, Hilarius, et Theodoretus in hunc locum, ac Ambrosius *lib. de his qui initiantur c.* 7. Præterea illud : « Nolite contristare » Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis. » *Ephes.* 4. 30. explicat de Sacramento Confirmationis S. Augustinus *l.* 15. *de SS. Trin. c.* 26. Præterea illud S. Joannis : « Unctionem quam » accepistis ab eo maneat in vobis. » 1. *Epist.* 2. 27. sic explicatur à S. Cyrillo Hierosol. in *Cath.* 3. *Myst.* « Sanctum hoc un» guentum non ampliùs est unguentum nudum, neque commune, » postquam jam consecratum est, sed est Chrisma quod Christi » et Spiritûs sancti, id est divinitatis ejus præsentiam efficit, quo » frons, et alii sensus (loquitur de Ritu Græco) corporis tui » Symbolicè inunguntur : et corpus equidem perungitur, Anima » verò sancto vivificoque Spiritu sanctificatur. »

S. Justinus *in Respons. ad Orthod. q.* 137. ait : « Deinde in » Sacro lavacro, quæ dicta sunt symbolis peractis, post illa un» guento consignamur. » Theophylus, qui vixit anno 170, scripsit : « Certè nulla alia ex re Christianorum nomen traximus, quàm » quòd Divino Oleo perfundimur. » Libro ad Autolycum versus finem, S. Irenæus : « Tum autem eum, qui initiatus est opobal» samo inungant, hoc enim unguentum fragrantiæ illius, quæ » omnia exsuperat, typum esse aiunt. » *Libro* 1. *cap.* 18. Tertullianus : « Exinde egressi de lavacro, perungimur benedicta » Unctione de pristina disciplina. In nobis carnaliter currit Unctio, » sed spiritualiter proficit. » *Libro* 2. *de Baptis. c.* 7. Nota, *de pristina disciplina.* Cornelius Papa *apud Eusebium* (*Libro* 6. *Hist. Eccles.*) : « Novatus jacens in lecto pro necessitate per» fusus sit, nec reliqua in eo quæ Baptismum subsequi solent » solemniter adimpleta sint, nec Signaculo Chrismatis consum» matus sit, unde nec Spiritum sanctum unquam potuerit pro» mereri. » S. Cyprianus : « Ungi quoque necesse est eum qui » baptizatus sit, ut accepto Chrismate, id est unctione, esse » unctus Dei, et habere in se gratiam Christi possit. » *Epistol. ad Numidas.* Concilium Constantinopolitanum I. in *Can.* 7. loquens de Hæreticis venientibus ad Ecclesiam Catholicam, sic docet : « Dantes quidem libellos, et omnem hæresim anathema» tizantes, quæ sentit ut sancta Dei Catholica et Apostolica » Ecclesia ; et signatos, sive unctos primum sancto Chrismate et » frontem, et oculos, et nares, et os, et aures, et eos signantes

» dicimus signaculum doni Spiritûs sancti. » S. Basilius : « conse-» cramus aquam Baptismatis, et oleum Unctionis, ex quibus » scriptis? nonne à tacita secretaque Traditione? ipsam porro » olei inunctionem quis sermo scripto proditus docuit? » *Libro de Spiritu sancto c.* 17. S. Ambr. « Post hæc, id est post Baptisma » susceptum, utique ascendisti ad Sacerdotem; omnes enim in » regnum Dei, et in Sacerdotium ungimur gratia spirituali. » *Libro de Initian. c.* 6. Innocentius I. *Epistola ad Decentium* scripsit : « Solos Episcopos in fronte ex oleo signare, cùm tra-» dunt Spiritum Paracletum. » S. Augustinus : « Unctio spiri-» tualis ipse Spiritus sanctus est, cujus Sacramentum est in » Unctione visibili. » *Tract.* 111. *in Epistolam Joannis n.* 5. Et alibi : « Ungimur enim modò in Sacramento, et sacramento » ipso præfiguratur quiddam, quod futuri sumus. » *In Psalm.* 26 *Enarr.* 2. *n.* 2. S. Leo *Epist.* 88. ait ad Episcopos spectare, *Chrismate Baptizatorum frontem signare.* S. Gregorius M. in suo Sacramentario scribit : « Neophytos confirmari, dum Episcopus » tincto pollice in Chrismate facit crucem in fronte. »

Omitto autem alios innumerabiles Scriptores, qui post seculum V de Unctione Chrismatis loquuntur; nam Du-Hamel *c.* 2. *n.* 5 et 6. testatur, quòd ipse Sirmondus fatetur, in primis seculis Unctionem junctam fuisse cum Impositione manûs, et sic etiam usu receptum est post ætatem Innocentii I in posterum; additque Du-Hamel in hoc omnes cum Sirmondo consentire theologos.

Attenta igitur ex una parte Regula laudata S. Augustini, quòd omnia quæ universa tenent Ecclesia, nec ab aliquo concilio instituta esse novimus, sed semper usu recepta in Ecclesia fuerunt, ex traditione Apostolorum derivasse credendum est. Et posito ex alia parte, quòd Ecclesia semper et ubique usum Chrismatis servaverit, prout supra ostensum est, omnino tenere debemus, hujusmodi usum descendisse ab Apostolis, à Christo edoctis, utpote in re ad Sacramenti Materiam pertinente; nam etiam Apostoli (ut bene advertit *Suarez sect.* 4.) « habebant alligatam potes-» tatem in Sacramentis institutis à Christo. » Propterea omnino tenendum est, Apostolos in collatione hujus Sacramenti Chrismatis unctione usos fuisse, sicut jam olim expressè docuit Fabianus Papa in *Epist.* 2. *ad Orient.* (Vide *Can.* 8. *Litteris Dist.* 2. *de consecr.*) ubi loquens de Chrismate, deque obligatione illud quotannis renovandi, ait : « Ista à SS. Apostolis, et successoribus » eorum accepimus, et vobis tenenda mandamus. »

Cùm ergo legitur *Actor.* 8. quòd Apostoli dabant Spiritum sanctum imponendo manus, et una tantùm ibi, non duplex Impositio nominatur : siquidem si ipsi Sacramentum Confirmationis ministrabant, ea Impositio erat ab Unctione indistincta. Nec refert, quòd in Scriptura expressa non facta fuerit mentio Unctionis; sicut enim in Actis non fit expressa mentio Baptismi conferendi in nomine trium Divinarum Personarum, sed tantùm in nomine Christi (*baptizati sunt in nomine D. J.*, *Actor* 19. *a.* 5.) nec proinde arguitur Apostolos baptizasse in solo nomine

Jesu; ita quamvis *in Actis* non fiat expressa mentio Unctionis, ex traditione tamen probatur Confirmatio collata fuisse per Unctionem cum Impositione conjuncta. « Multa alia (scribit S. Hie-» ronymus) quæ per traditionem observantur, auctoritatem sibi » scriptæ legis usurpaverunt. »

Idque conforme est doctrinæ S. Thomæ, 3. *p. q.* 72. *art.* 1. *ad* 1. sic docentis : « Ubi sensibilia signa miraculose exhibeban-» tur divinitus, non erat necessaria sensibilis materia sacramen-» talis. Utebantur tamen Apostoli communiter Chrismate in » exhibitione sacramenti, quando hujusmodi signa non exhibe-» bantur; dicit enim Dionysius (de Ecclesiast. Hierar. c. 4.) » Est quædam perfectiva operatio, quam Duces nostri (id est » Apostoli) Chrismatis hostiam nominant. » Atque ex his omnibus patet, quàm improbabilis sit opinio Sirmondi, qui dicit Unctionem Chrismatis esse tantùm Materiam accidentalem hujus sacramenti. Hanc opinionem *Gregorius à Valentia qu.* 1. censet erroneam; *Sotus* autem (apud ipsum) putat hæreticam : P. Berti scribit, quòd ipsa à temeritatis nota nequit excusari. Consequenter falsa pariter est opinio Du-Hamel, qui ait probabile esse, quòd Unctio in Confirmatione sit tantùm necessaria necessitate præcepti, non autem Sacramenti.

Tertium momentum, quo magis firmatur nostræ sententiæ certitudo, habetur ex declaratione Benedicti XIV. qui in Epistola encyclica, quæ incipit, *Ex quo primum*, ad Archiepiscopos, et Episcopos ritûs Græci, etc. *n.* in ordine 53. (*in Bullar. tom.* 4.) data 1 Martii anno 1756, ubi Pontifex in §. 51. memorata controversia, quæ agitatur in Ecclesia Latina inter Theologos, an Impositio manuum, et Unctio chrismatis sint materia distincta, vel indistincta hujus Sacramenti, dicit : « Unicuique » licet eam sequi partem, quæ magis ipsi placuerit. » His verbis significat contrariam primam sententiam prout tutiorem utique posse teneri, sed etiam amplecti posse nostram sententiam ut tutam, et moraliter certam, alioquin cùm agatur hîc de Materia Sacramenti, docere nequisset, quòd liceat sequi partem, quæ unicuique placuerit. Præterea in fine prædicti §. 51. addit : « Nemini fas est asserere in Ecclesia Græca non adesse Sacra-» mentum Confirmationis. Si quis enim hanc opinionem tuere-» tur, huic manifestè obstaret vetus Orientalis Disciplina, quam » Apostolica Sedes optimè perspectam habuit, nec unquam dam-» navit, aut improbavit, juxta quam in Græcorum Ritualibus » libris nulla fit mentio de manuum Impositione, tanquam Ma-» teria adæquata, aut inadæquata Sacramenti Confirmationis. » Sed id quod magis urget, et omnino tutam nostram sententiam reddit, est illud quod mox deinde subdit Benedictus in sequenti §. 52. ubi tradens quid tutò sentiendum sit de Materia et forma Sacramenti Confirmationis in Ecclesia Latina, prout ibi summarium breviat, sic docet. « Quod itaque extra controversiam » est, hoc dicatur : nimirum in Ecclesia Latina Confirmationis » Sacramentum conferri adhibito sacro Chrismate, sive Oleo

olivarum, balsamo commixto, et ab Episcopo benedicto, ductoque signo Crucis per Sacramenti Ministrum in fronte suscipientis, dum idem Minister formæ verba pronuntiat. » Ibi igitur extra controversiam esse docet validè Sacramentum conferri cum sola Chrismatis Unctione adhibita per manum Episcopi, et unicam esse formam eam, quæ unctionem comitatur.

Qui autem huic Declarationi dogmaticæ Pontificis in hac Constitutione totam Ecclesiam docentis in re quæ ad fidem pertinet, acquiescere nollet, aliud objicere non posset, quàm Pontificem, etiam ubi Ecclesiam docet, non esse infallibilem. Sed huic ita loquenti *P. Suarez, et P. Bannez* responderunt, quòd ejusmodi oppositio, nequeat à temeritate excusari; imò *Bellarminus lib. 4. de Pontif. c. 2. vers. Ex his,* scribit *videri omnino erroneam, et hæresi proximam.*

Juxta autem nostram sententiam, quòd Materia totalis adæquata confirmationis est Unctio Chrismatis manu Episcopi peracta, advertendum est de essentia Sacramenti esse I. Ut Unctio fiat *in fronte,* prout habetur ex *cap. unic. de Sacr. Unction.* et ex Decreto Eugenii IV, juxta communem sententiam, quam tenent *Suarez, Coninch. Layman,* et alii cum *Salm. c. 2. n. 24.* II. Ut Unctio fiat *in forma Crucis,* juxta S. Thom. 3. *p. q. 72. a. 4. ad* 3. quem communiter etiam Doctores sequuntur apud *Sal. ibid. n. 25.* III. Ut Unctio fiat *per manum ipsius Episcopi ministrantis,* prout docent *Suar. Castrop. La Croix,* et alii cum *Salm. ibid.* Hæc de Materia hujus Sacramenti; sed observa dicenda de ejus forma, quæ ad confirmanda hîc dicta valde conferunt.

165. — « 1. Etsi ex necessitate præcepti unctio fieri debeat » pollice manûs dexteræ : valida tamen esset, si fieret digito » etiam sinistræ manûs; quia verè fieret per impositionem manûs » Episcopalis. Ita *Præp.* et alii * (*cum Viva de Confirm. Qu.* 3. » *Art.* 1. *n.* 3. *Laym. c.* 2. *in fin. Pal. p.* 3. *nu.* 4. *Suar. D.* 33. » *sect.* 3. *Renzius c.* 2. *q.* 6. *cum Conc. et Hurt.*) * contra *Suar.* » Peccabit tamen Episcopus graviter contra universalis Ecclesiæ » morem. Vid. *Laym. hîc* 2. *et Escob. tom.* 7. *Exem.* 3. ubi docet » probabile esse, non peccare mortaliter. »

Communiùs cum *Busemb.* sentiunt *Laym. c.* 2. *n.* 5. *Renzius de Confirm. c.* 1. *q.* 6. *cum Coninch.* item *Suar. et Reg. apud Escob. eod. tit. n.* 112. peccare graviter Episcopum, qui alio digito quàm pollice dexteræ manûs ungeret, tum quia ageret contra Rubricam, et usum Ecclesiæ in re gravi : tum quia ad hunc effectum ungitur in consecratione Episcopi ejus pollex, ut ait *Renzius.* Sed *Escob. l. c. cum Trull. Nugn. et Diana p.* 3. *tr.* 3. *Rest.* 22. *cum Dic. Aversa, et Tamb.* §. 2. *n.* 7. dicunt esse probabile id non excedere culpam venialem; et revera non patet omissionem prædictæ cæremoniæ pertingere ad peccatum mortale. Unde dicunt, quòd si Episcopus prædictum pollicem infirmum haberet, licitè posset alio digito ungere. Minimè autem constat, quòd pollex Episcopi ad hunc finem ungitur; nam in Pontificali habetur, quòd post unctiones pollicis, et indicis Episcopi

utriusque manûs, deinde ambæ ejus manus totæ unguntur : ut pariter fit in unctione manuum initiandorum ad Presbyteratum.

166. — « 2. Probabile est, requiri ad valorem Sacramenti, ut » unctio fiat ab Episcopo immediatè, nullo instrumento mediante. » Ita *Filliuc. et Laym.* contra quosdam ; quia debet fieri per im- » positionem manûs. *Escob. t.* 7. *Ex.* 7. »

Dicunt *Henr. Vivald. etc. ap. Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 380. posse fieri Confirmationem pennicillo, sive alio medio instrumento. Sed meritò hanc opinionem rejiciunt *Laym. tract.* 3. *cap.* 2. *Holzm. pag.* 42. *n.* 198. *loc. cit. et Viva de Confirm. qu.* 3. *art.* 1. *n.* 4. *cum Suarez, Con.* et aliis communiter. Ratio, quia tunc deficeret immediatè impositio manûs Ministri, quæ omnino requiritur ; illa autem mediata impositio impropriè impositio dicitur. Nec obstat dicere, quòd Extrema Unctio validè ministratur medio instrumento, ut dicemus *n.* 710. Nam bene respondet *Holsm.* quòd ibi non requiritur ad valorem Sacramenti impositio manûs sicut requiritur in Confirmatione. Circa autem quantitatem Chrismatis, ea sufficit et requiritur, quæ satis sit ad ungendam frontem confirmandi in figuram crucis, ut *Suar. D.* 38. *et Salm c.* 2. *n.* 29. *cum Pal. et Bonac.*

167. — « Resp. 4. Forma vera, et necessaria, in Ecclesia lati- » na est, *Signo* (ut habet Trid. vel) *Consigno* (ut habet S. Thom.) » *te signo Crucis, et confirmo te Chrismate salutis, in nomine Pa-* » *tris,* etc. In qua utrùm de essentia sit ut utraque actio signandi » et ungendi expressè significetur ? Disputant Scholastici. *Laym.* » *et Fill. t.* 3. *d.* 10. *Con. l. c. art.* 4. *Dian. R.* 27. »

Quatuor adsunt sententiæ circa formam Confirmationis. I. est eorùm qui tenent solam impositionem manuum esse adæquatam materiam hujus Sacramenti, ideo dicunt formam esse solam Orationem, quæ præcedit unctionem ; sed hæc sententia est omnino falsa, prout probavimus supra *n.* 164.

II. Sententia est eorum qui tenent tum impositionem manuum, quæ unctionem præcedit, tum unctionem ipsam, esse materias partiales ; unde dicunt formam coalescere ex dicta Oratione præcedenti, et ex verbis unctionem comitantibus, et sic sentiunt *Juenin. Natal. Alexand. Gotti, et Tournely.*

III. Sententia singularis est *Contin. Tourn.*, nempe *P. Colet. t.* 5. *de Sacr. Confirm. c.* 4. ubi difficulter percipi potest, qua firma ratione hic alias doctus Auctor pro unica Materia, quam ipse tuetur adesse in hoc Sacramento, deinde velit eam duplici Forma indigere.

IV. Est Sententia nostra, et communis, quam defendunt omnes Auctores citati supra *n.* 164. *v. Hìc cadit*, eisque se associat *P. Concina*, qui licèt tenuerit *t.* 7. *de Confirm. cap.* 2. duplicem esse Materiam hujus Sacramenti, attamen *cap.* 3. *n.* 5. sentit unam esse Formam. Dicimus igitur, quòd sicut totalis Materia adæquata Confirmationis est unctio Chrismatis adhibita per manum Episcopi, sic totalis Forma sunt verba, quæ Episcopus ungendo profert : « Signo te signo Crucis, et confirmo te Chrismate salutis,

» in nomine Patris, et Filii, et Spiritûs sancti. » Sic docuit S. Thomas 3. *p. qu.* 72. *art.* 4. Et sic definivit Eugenius IV cum Concilio Florentino in decreto ad Armenos dicens : « Forma » autem est : Signo te signo Crucis, et confirmo te Chrismate sa- » lutis, » cum aliis verbis quæ retulimus supra *citato n.* 164. quibus licèt Pontifex mentionem faciat expressè de Oratione Apostolorum *Actor.* 8. nullam tamen aliam docet esse formam, quàm hanc mox supra descriptam. Hinc infertur, quòd Eugenius non solùm tacuit, sed omnino exclusit omnem aliam formam præter hanc ; aliter non rectè, quia non integrè Ecclesiam docuisset. In hac autem Forma, ut docet S. Thomas, adæquatè omnia explicantur, quæ in hoc Sacramento continentur, nempe *Signum* militiæ Christi, cui adscribuntur Confirmati per illa verba, *signo te signo Crucis : Effectus* sacramenti, id est gratia roborans per illa verba, *Confirmo te Chrismate salutis :* et *causa* gratiæ, nempe SS. Trinitas per illa verba, *In nomine Patris, et Filii, et Spiritûs sancti.* Accedit auctoritas Catechismi Romani, qui instruens de hoc Sacramento §. 12. dicit « Hanc esse perfectam et absolu- » tam hujus Sacramenti Formam. » Additque quòd « Auctoritas » Ecclesiæ Catholicæ non patitur nos ea de re quidquam dubi- » tare. » Accedit et Concilium Biturícense sub anno 584, et anno sequenti approbatum ; *tit.* 20. *de Confirm. can.* 3. ac demum a Sixto V probatum ; ibi dictum fuit : « Nullam in administratione » hujus Sacramenti Formam debitam, et qua ut consuevit Ecclesia, » esse, quàm : Consigno te Chrismate salutis. » His momentis ductus *P. Concina loco supra citato* scribit, à nostra sententia utpote communi non esse recedendum, nempe Formam adæquatam esse tantùm verba quæ Unctionem comitantur.

Objiciunt Adversarii illud (*Actorum* 8.) : « Oraverunt pro » ipsis, ut acciperent Spiritum sanctum... tunc imponebant manus » super illos, et accipiebant Spiritum sanctum. » Unde dicunt, si Oratio esset Forma, quam Apostoli adhibebant, et nunc in unctione Chrismatis nulla habetur Oratio, ergo Forma saltem partialis est oratio, quæ in principio dicitur ab Episcopo, dum manus elevat. Respondet Bellarminus *de Confirm. c.* 10. *Object.* 1. quòd neque aliorum Sacramentorum Formæ habentur expressæ in Scripturis, nusquam enim (*ait*) scriptum est, in Baptismo dicendum esse, *Ego te baptizo ;* quapropter inquit, quòd verbum Dei traditum satis testatur morem universæ Ecclesiæ. Idem sentit S. Thomas (*loc. cit. art.* 4. *ad* 1.) dicens : « Multa enim » servabant Apostoli in Sacramentorum collatione, quæ in » Scripturis communiter propositis non sunt tradita. » *Unde Dionysius* (*cap.* 7. *Eccl. Hier.*) *dicit :* « Consummativas invo- » cationes (id est verba quibus perficiuntur Sacramenta) non » est justum Scripturas interpretantibus, neque mysticum earum » aut in ipsis operatas ex Deo virtutes ex occulto ad communem » adducere, sed nostra sacra traditio sine pompa (id est occultè) » eas edocet. » Quapropter *P. Suarez* (*loc. cit. in S. Thomam disp.* 33. *Sect.* 5.) Angelici Doctoris vestigia sequens, scribit per

verba illa, *Oraverunt, ut acciperent Spiritum sanctum*, vel non significari Formam, sed tantùm præambulam orationem quam præmittebant Apostoli, ut Baptizati Spiritum sanctum reciperent, prout etiam modò fit in Ecclesia : vel dicendum esse, Formam unctionis, *Signo te* etc. Orationis nomine significari, « quia » virtualem deprecationem ipsa continet, quatenus divinæ virtuti » et promissioni innititur. »

Nec censendum hoc gratis *Suarium* asseruisse, nam in Ordine Rom. citato ab Alcuino, et Amalario, qui fuerunt ante ann. 800 *in Offic. Sabbati Sancti* dicitur, quòd Episcopus *per modum orantis* pronuntiat verba : *Signa eos, Domine, signo Crucis.* Ac deinde dum ungit, dicit : *Ego te confirmo in nomine Patris etc.* Unde ait Bellarminus *cit. cap.* 10. quòd cùm dicimus, « Signo te etc. semper significamus Deum esse qui signat prin» cipaliter, et hominem qui signat ministerialiter. » Idque confirmat *Bellarm. eod. c.* 10. *Obj.* 1. *scribens :* « Formæ Sacra» mentorum passim à Patribus dicuntur preces mysticæ, licèt » interdum proferantur per verbum indicantis : nàm semper à » Deo expectatur et petitur principalis operatio. »

Tantò magis hoc dici valet, dum constat Formam hujus Sacramenti olim in unctione Chrismatis fuisse expressè deprecatoriam, ut legitur apud S. Ambrosium *lib.* 2. *d. Sacr. c. ult.* ubi hæc erat Forma : « Deus qui te regeneravit omnipotens, conces» sitque tibi peccata, ipse te ungat in vitam æternam. » Addit *Continuator Witasse in q.* 3. de forma Confirmationis art. 3. ex Menardo, et Morino, Formam usque ad nonum sæculum fuisse deprecativam, unde subdit : « Nihil impedire quominus hæc » Forma (signo te etc.) licèt indicativa invocatio sit Spiritûs » sancti etc. » Huic porro congruit id quod scripsit S. Leo (*Ep. ad Nicætam cap.* 7.) : « Qui Baptismum ab Hæreticis recepe» runt, sola sancti spiritûs invocatione per impositionem manuum » confirmandi sunt. Observa, sola sancti Spiritûs invocatione, » quæ jam in hodierna Forma habetur per illa verba, *in nomine Patris, et Filii, et Spiritûs sancti.*

Cæterùm quidquid de priscis Ritibus sit circa hujus Sacramenti administrationem, in qua plures mutationes acciderunt, dicimus, quòd si certum sit unam esse Materiam totalem Confirmationis, nempe Chrismationem per manum Episcopi adhibendam, ut probavimus supra *n.* 164, consequenter dicendum, non duplicem, sed unam esse Formam. Objiciunt contrarii : sed in confirmatione adsunt Impositio manuum, et unctio Chrismatis, idcirco Oratio quæ præcedit Chrismationem, est Forma respondens impositioni : verba autem quæ postea profert Episcopus chrismando, est Forma respondens unctioni. Sed hîc jacet nodus quæstionis, quæ inter nos et Adversarios agitur ; hunc autem nodum solvere opus est. Libet Adversariis supponere in hoc Sacramento duplicem Materiam concurrere, vel ut supponit *P. Colet*, ut supra *Contin. Tourn.*, adesse duplicem actionem in ipsamet Materia, nempe Impositionem, et unctionem ;

sed jam supra demonstratum est, ubi egimus de Materia, quòd Impositio et unctio nec sunt duæ Materiæ disjunctæ, nec duæ actiones unius Materiæ, sed unica, singularis, et individua actio, nimirum Unctio adhibita per manum Episcopi, ita ut tò *unctio* est actio, tò autem *per manus Episcopi* non est actio distincta, sive disjuncta, sed est tantùm modus unctionis institutus à Christo, quatenus unctio à solo Episcopo, et non ab alio est peragenda.

Hoc est illud quod scripsit *Bellarminus de Confir. c.* 9. ubi sapienter animadvertit, quòd SS. Patres, dicendo dari Spiritum sanctum in uno loco per Impositionem, in altero dari per unctionem, apparet intellexisse, quòd utraque res, nempe unctio et Impositio, eadem est, scilicet unctio imponendo manum, sive Impositio manûs ungendo. Sic etiam scripsit Thomas Waldensis : « Nemo dicat, quòd olim Sacramentum fiebat sine Unctione ; non » enim minùs manus imponit, qui ungendo imponit, » *De Sacram. c.* 113. Idem expressiùs scripsit Petrus Aurelius : « Non enim » manûs Impositionem, et Chrismationem (*Patres*) tantùm » conjunctas esse voluerunt, sed in unam singularemque actio- » nem conclusas, quare non dicunt præberi unctionem, et manûs » Impositionem, sed Unctionem Impositione manûs. » Et revera Innocentius III in *cap. unic. de Sacram. Unction.* id tradidit dicendo : « Per frontis Chrismationem, manûs impositio desig- » natur, quæ alio nomine dicitur Confirmatio. » Et alibi in *c. Quanto 4. de Consuet.* scripsit : « Ut est Sacramentum Confir- » mationis, quod chrismando renatos soli debent Episcopi per » manûs impositionem conferre. » Dicendo igitur Pontifex, *chrismando per impositionem manûs*, patenter docet, eamdem actionem esse chrismare, et imponere manûs, dum in ipsa Chrismatione Impositio manûs necessariò continetur. « Ipsa enim » Unctio, et Signatio (*ait Bellarm. c.* 2.) manus impositio » rectissimè dicitur. Unde Marci 7. cùm postulassent quidam, » ut Dominus manus imponeret Lunatico, ille id fecit, nam » digito tetigit linguam et aures ejus. » Si autem Materia proxima Confirmationis una est actio, nempe unctio per manûs Impositionem, sive Impositio manûs ungendo, ideo unicæ actioni seu unicæ Materiæ unica pertinet Forma. Præterea certum est, per plura sæcula à tempore S. Thomæ usque ad ætatem Recentiorum nostram sententiam oppugnantium, omnes Scriptores unanimiter tenuisse, quòd hujus Sacramenti unctio Chrismatis est unica Materia, et unica Forma sunt verba Episcopi unctionem comitantia. Atque hinc est quòd Episcopi communiter non satagunt, ut omnes confirmandi sint præsentes in principio Ritûs, cùm Minister elevans manus profert Orationem, nec dubitant ipsi confirmare eos, qui postquam primus ille Ritus jam est completus, accedunt.

His omnibus accedit Declaratio allata supra Bened. XIV in Constitutione, *Ex quo primum*, ad Episcopos Græcos an. 1746, die 1 Martii, cujus verba hîc expedit repetere : « Quod itaque » extra controversiam est, hoc dicatur : Nimirum in Ecclesia

» Latina Confirmationis Sacramentum conferri, adhibito sacro » Chrismate etc. dum idem Minister Formæ verba pronuntiat. » Ibi igitur non fit mentio de alia Materia quàm unctione Chrismatis per manum Episcopi, nec de alia Forma quàm de verbis prolatis ab Episcopo, dum ungit; et sic docet Pontifex extra controversiam esse, quòd in Ecclesia Latina Sacramentum Confirmationis confertur. Si alicui hæc Declaratio non sufficit, bene sufficit mihi et aliis, qui constanter tenemus Summum Pontificem, ubi loquitur docens Ecclesiam in re ad fidem pertinente, nunquam errare posse.

168. — Hinc notandum cum *Salm. cap. 2. ex n. 33. et commun. DD.* quoad formam, substantiales esse, et Sacramentum invalidare omnes mutationes sequentes, scilicet 1. Si omittatur verbum *signo,* vel *confirmo.* 2. Si omittatur expressio *SS. Trinitatis.* 3. Si omittatur verbum *te.* 4. Si omittantur verba *signo Crucis, vel Chrismate salutis.* Dicere autem *corroboro* pro *confirmo*, esset mutatio accidentalis, ut *Salm. n. 44. cum Sot. Gran et aliis;* sicut etiam dicere *sanctificationis*, pro *salutis*, ut *S. Thom. d. art. 4. ad 1. Valent. et Salm. ib. cum aliis communiter.*

169. — Quæritur hic, an sit valida forma, quam adhibent Græci in hoc Sacramento, dicendo : *Signaculum doni Spiritûs sancti,* significantem signo illo donari Spiritûs sancti munera : Affirmant communiter DD. cum *Arcudio*, et sic refert *Illsung apud Croix n.* 383. declarasse Urbanum VIII. Unde improbabiliter *Vica de Confirm. q. 3. art. 1. n. 6.* dubitat de validitate Sacramenti cum hac forma collati, eò quòd in ea deest invocatio SS. Trinitatis : nimis enim durum est dicere, quòd tota Ecclesia Græca hoc careat Sacramento. Præterquam quòd verosimiliter dicunt *Tournely Præl. Theol. t. 7, pag. 240. suus Cont. tom. 5 p. 61. in fin. et Juenin. t. 7. pag. 205.* quòd apud Græcos, non minùs quam apud Latinos, bene invocantur in hoc Sacramento Personæ SS. Trinitatis, cum tali tamen differentia, quòd in Ecclesia Latina SS. Trinitas invocatur post unctionem, in Græca verò invocatur antea in Oratione præcedenti.

Tres autem sunt effectus hujus Sacramenti. I. *Character* ut ex *Trident. sess. 7. can. 9.* et ex Decr. Eugen. IV. Vid. *Salm. cap. 3. n. 2.* et *Croix n. 383.* II. *Gratia*, id est robur speciale ad prælianda prælia Domini : Imò ex *cap. Novissimè. de Consecrat. Dist. V.* declaratur in Confirmatione conferri Gratiæ Spiritûs sancti plenitudinem, similem illi quam acceperunt Apostoli in die Pentecostes, ut docet Cat. Rom. *de Sacr. Confir. n. 21.* Et etiam aliquando per hoc Sacramentum prima Gratia confertur ut docent *S. Th. art. 7. ad 2. et Salm. n. 4. cum Suarez, Pal. Laym. Bon. etc.* juxta dicta *n. 84.* III. Effectus est cognatio spiritualis eodem modo, quo dictum est de *Bapt. n. 156 in fin.* Ita e *c. Veniens. De cogn. spir. Vica q. 3. art. ultim. n. 1. Salm. c. 4 n. 43. Croix num. 402.*

DUBIUM II.

Quis sit Minister, et quod subjectum.

170. An soli Episcopi sint Ministri Confirmationis?—**171.** An peccet graviter Episcopus confirmans non suos? — **172.** Et quam pœnam incurrat?—**173.** An autem possit præsumere consensum aliorum Episcoporum?—**174.** Quær. 1. An Confirmans et Confirmandus debeant esse jejuni? Quær. 2. An Confirmatio ministranda sit in Ecclesia? Et an conferri possit in die feriali, et vespere?—**175.** Quando teneatur Episcopus confirmare?— **176.** Quinam validè confirmentur? — **177.** An infantes? — **178.** An sit illicitum pueros confirmare sine causa? — **179.** Quæ dispositio ad Confirmationem requiratur? — **180.** An licitè confirmentur amentes?

170. — « Resp. 1. Minister ordinarius validæ Confirmationis » est solus et omnis Episcopus, etiam excommunicatus, vel » hæreticus : ex commissione autem, vel delegatione Pontificis, » etiam simplex Sacerdos. Est communis. Vid. *Ferm. Laym.* » *l.* 5. *t.* 3. *c.* 6. *Bonac. d.* 3. *p.* 2. »

Quæritur, an Papa possit committere simplici Sacerdoti facultatem confirmandi? Certum est solum Episcopum esse Ministrum ordinarium hujus Sacramenti, ut sancivit Innoc. III in *cap. un. de Sacra Unction.* §. *Per frontis*, ubi dixit : « Cùm cæteras unc- » tiones simplex Sacerdos valeat exhibere, hanc (scilicet Chris- » mationis) nonnisi summus Sacerdos, id est Episcopus, debet » conferre. » Et idem definivit Tridenti. *sess.* 7. *c.* 3. ubi : « Si » quis dixerit sanctæ Confirmationis ordinarium Ministrum non » esse solum Episcopum, sed quemvis simplicem Sacerdotem, » anathema sit. » Dubium autem fit, an ex concessione Pontificis possit simplex Sacerdos confirmare tanquam Minister extraordinarius. Negat *Vioa de Conf. qu.* 3. *art.* 2. *n.* 1. *ac Salm. c.* 4. *n.* 18. cum communi, ut asserunt. Sed vera sententia affirmat cum *S. Th.* 3. *part. qu.* 72. *art.* 11. *ad* 1. *Petrocor. Concina, utroque Tourn. Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 386. *cum Pal. Aversa*, et aliis pluribus. Idque hodie non ampliùs dubitandum ex Bulla N. SS. P. Benedicti XIV. incipiente, *Eo quamvis tempore*, edita 4 Maii 1745. (*in Bullar. t.* 1. *n.* 129. §. 8.) ubi Pontifex indulsit, ut ut Cophtis Sacerdotes Missionarii pro necessitate possint ministrare Confirmationem, additque, hoc non esse novum, sed usitatum à S. Gregorio M. et aliis Pontificibus; refertque *P. Zacharia apud Croix lib.* 6. *pag.* 378. Eugenium IV concessisse cuidam Religioso Franciscano Missionario facultatem non solùm confirmandi, sed etiam Chrisma conficiendi.

171. — « 1. Etsi Episcopus graviter peccet, si vel in aliena » Diœcesi, vel sibi non subditos confirmet, sine proprii Episcopi » consensu, saltem tacito, propter defectum jurisdictionis : » *(Episcopus *confirmans in aliena Diœcesi, etiam subditos suos,* » *incurrit suspensionem à Pontificalibus ipso jure ex Trident.*

» *sess.* 6. *cap.* 5. *et Declaratione S. C. ap. Salm. c.* 4. *n.* 26.)* » valida tamen est Confirmatio, quia ista non requiritur necessitate Sacramenti, sed præcepti tantùm.

« 2. Excusatur à peccato Episcopus, si ex alia Diœcesi accurrentes confirmet; quia præsumitur tacitus consensus alterius Episcopi, cui id gratum esse censetur : præsertim si consuetudine ita receptum sit, vel à proprio ægrè confirmari possint. Ita contra *Bonac. d.* 3. *de Sacr.* docent *Tann. in* 3. *p. d.* 4. *qu.* 4. *d.* 3. *Sav. Consecr. et alii.* »

172. — Quæritur an Episcopus possit in sua Diœcesi alienos confirmare? Per se loquendo (ut ait *Busemb.*) certum est non posse, idque vetitum illi esse sub gravi, additque *Bonac. p.* 2. *n.* 10 etiam sub suspensione, sed ubi habeatur hæc suspensio, non indicat, nec ego inveni; tantùm enim adest suspensio in Episcopum, qui ordinat alienum subditum, ut dicemus *de Ordine n.* 762. At dispar quidem est ratio inter Episcopum ordinantem, et confirmantem; nam Episcopus ordinans debet probare quos ordinat, sed confirmans confirmat, qui accedunt. Deinde certum etiam est et commune ap. DD. quòd ubi et consuetudine id permittitur, licitè fieri potest, ut dicunt *Conc. t.* 8. *pag.* 216. *n.* 18. *Holzm. p.* 45. *n.* 209. *Ronc. q.* 1. *R.* 1. Et hanc esse praxim usu receptam rectè aiunt *Pal. p.* 9. *n.* 7. *et Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 392.

173. — Cæterùm *Bonac. loc. cit. cum Ang. Ledes. Vivald. etc.* sentit probabiliùs esse, quòd in hoc non sit præsumenda ratihabitio propriorum Episcoporum nisi constet. Alii verò, ut *Conc. Pal. ll. cc. Laym. c.* 6. *s.* 3. *Salm. c.* 4. *num.* 25. *cum Tann. Hen. Barb. Sa, etc. ac Croix loc. cit. cum Præp. Averса, Burgh. et Delb.* communiùs et probabiliùs censent Episcopis licitum esse confirmare alienos subditos, quia semper præsumitur, nisi aliter constet, tacitus consensus aliorum Episcoporum, qui credendi sunt velle suas oves non privari hoc Sacramento, cùm nullum incommodum ex eo ipsis proveniat.

Tantò magis licitè poterit Episcopus confirmare Ordinandum, qui affert dimissoriam sui Ordinarii, quia tunc bene præsumitur consensus etiam de præsenti proprii Episcopi, ut dicunt *Viva qu.* 3. *art.* 2. *n.* 2. *Croix d. n.* 392. *cum Dicast. Henriq. et Salm. n.* 24. *cum Pal. Laym. Fag. etc.*

174. — Quæritur 1. An cùm ministratur Sacramentum confirmationis, tam Confirmans, quàm Confirmandus debeat esse jejunus? Videtur affirmandum ex *c. Jejuni, et c. Episcopi de Consecrat. Dist.* 5. Sed communiter DD. dicunt hoc non esse de præcepto, sed de consilio; unde sæpe tale Sacramentum confertur post prandium, præcipuè cùm numerosus populus sit confirmandus; ita *Laym. l.* 5. *tr.* 5. *c. ult. n.* 2. *Pal. de Confirmat. tr.* 20. *D. un. p.* 10. *n.* 4. *Coninck q.* 72. *art.* 12. *Bonac. D.* 3. *de Sacr. qu. un. p.* 2. *n.* 13. cum multis, *Granad. tr.* 4. *D.* 2. *n.* 3. *Salm. tr.* 3. *c.* 4. *n.* 33. *et Escob. l.* 2. *n.* 175. *cum Led. Hurt. etc.* Vel, ut ait *Suar. de Confirm. D.* 37. *sect* 2. *v.* 4.

dici potest quòd lex de conferendo hoc Sacramento ante prandium non est usu recepta, *consuetudo* enim fere jam obtinuit, ut tale Sacramentum post prandium conferatur.

Quær. 2. An Confirmatio debeat omnino conferri in Ecclesia? et an die festivo? Putat *Nunnus qu.* 72. *ar.* 2. *circa fin.* esse mortale confirmare extra Ecclesiam, sicut est mortale extra Ecclesiam solemniter baptizare, cùm fit (ut ait) contra usum Ecclesiæ. Nihilominus probabiliter docent *Suar. dicta D.* 38. *sect.* 1. *n.* 2. *Bonac. dicta p.* 2. *n.* 14. *Pal. n.* 6. *Barb.* 2. *p. de potest. Episcopi alleg.* 30. *n.* 13. *Escob. l.* 2. *n.* 178. *cum Hurt. Diana t.* 2. *tr.* 3. *Misc. R.* 17. *et Salm. c.* 4. *n.* 32. *cum Henr. et Sa*, posse absque peccato gravi ministrari Confirmationem in aliquo loco decenti, etiam extra Ecclesiam. Nec obstat consuetudo in contrarium, nam respondent *Bonac. et Barb. loc. cit.* non esse credendum talem consuetudinem confirmandi in Ecclesia obligare sub gravi. Unde videtur obligare saltem sub levi, nisi aliqua rationabilis causa excuset, quidquid dicant *Palaus, et Escob.*

Quidquid autem sit de antiqua consuetudine circa tempus ministrandi hoc Sacramentum, dicunt *Granad. et Barb. loc. cit. ac Salm. n.* 34. jam usum obtinuisse, quòd Confirmatio conferri possit quocumque die, festivo aut feriali : et quocumque tempore, matutino aut vespertino. Additque *Coninkius* id esse verum etiam in locis Generali Interdicto subjectis, ex *c. Responso de Sent. Excomm.*

175. — « 3. Peccat graviter Episcopus, si longo tempore non » confirmet : quia subditos ingenti bono privat. »

Hoc certum est apud omnes; vide *Holz. p.* 54. *n.* 210. *Croix n.* 388. *Conc. pag.* 216. *n.* 18. *Pal. p.* 9. *n.* 13. Episcopus tenetur autem suis expensis circumire ad confirmandum, ut *Pal. et Croix*, qui tamen excipit, cum *Gob.* nisi sit rationabilis consuetudo expensas exigendi. Hinc dicit *Croix ibid.* cum *Dic.* peccare graviter Episcopum, qui per 8 vel 10 annos differret circumire saltem per loca præcipua, ut *Pal. et Salm. c.* 4. *n.* 31. nisi excuset moralis impossibilitas. Si autem adsit justa causa, non peccat qui differt per tres, aut plures annos, *Croix cum Gob. etc. l. c.*

An peccet graviter Episcopus non confirmans moribundum petentem? Affirmant *Bonac. Quintan. etc.* Sed probabiliter *Croix n.* 390. *cum Escob. Lugo etc.* dicit nequaquam peccare, quia excusat incommoditas, et communis praxis : Et adhærent *Salm. c.* 3. *n.* 25.

176. — « Resp. 2. Validè confirmantur omnes, et soli baptizati » nondum confirmati. Ratio est, tum ex illo *Act.* 2. *Repleoit* » *totam domum :* tum ex usu, et traditione Ecclesiæ : tum quia » omnes indigent ejus effectu, et sunt capaces. Licitè verò con- » firmantur iidem, qui validè, dummodo constet non ponere » obicem sive Sacramento, sive ejus effectui. Ratio patet ex » dictis.

177. — « 1. Etiam infantes, et rationis impotes validè hoc » Sacramentum suscipiunt.

« 2. Etsi quoad infantes consultiùs sit differre usque ad ratio- » nis usum, tum ob irreverentiam Sacramenti, tum ob pericu- » lum iterationis, tum ob Ecclesiæ usum : nihilominus ob ra- » tionabilem causam etiam antea iis licitè datur, v. g. si timeatur » diuturna absentia Episcopi : vel hic ad ista loca rarò veniat : » item si infans sit in periculo mortis (in quo quidam dicunt de- » bere dari) : denique si sit filius Principis *Laym. hîc t.* 3. *c.* 6. » *Fill. t.* 1. *tr.* 3. *c.* 2. * (*Sicque sancitum fuit in Conc. V. Me-* » *diol. ut refert P. Zacharia apud Croix lib.* 6. *p.* 1. *ad n.* 390. » *nempe quòd non solùm ob periculum mortis, sed etiam ob alias* » *causas possent chrismari pueri.*) * »

178. — Certum est apud omnes, licitè confirmari infantes, si justæ accedant causæ, nempe periculum mortis, absentia Epis- copi, etc. ut communiter admittunt cum *Bus. Salm. c.* 3. *n.* 16. *cum Suar. Pal. Conc. etc. ex D. Th.* 3. *p. q.* 71. *art.* 8. *ad* 4. ubi ait pueris morituris dandum esse hoc Sacramentum, ut majorem gloriam consequantur. Item licitè confirmantur pueri, ubi talis viget usus, ut dicunt *Salm. n.* 18. *cum Soto, et Laym. c.* 5. *n.* 2. *ac Vivaldo*, qui testatur in Hispania confirmari Infantes duorum vel trium annorum. Præcisis autem his vel similibus causis, commune est apud omnes expedire, ut expectetur in Confirman- dis usus rationis, prout dicitur in Catech. Rom. *n.* 18. ubi : « Omnibus quidem post Baptismum Confirmationis Sacramen- » tum posse administrari, sed minùs tamen expedire hoc fieri » antequam pueri rationis usum habuerint. Quare si duodecimus » annus expectandus non videatur, usque ad septimum certè hoc » Sacramentum differre maximè convenit. »

Utrùm autem sit licitum Infantes ante usum rationis confir- mare? Dicunt plures Auctores, nempe *Bonac. p.* 4. *n.* 5. *Escob. de Confir. n.* 196. *Holz. t.* 2. *p.* 45. *n.* 227. *Salm. c.* 3. *n.* 22. *cum Granad.* nullam agnoscere culpam in Episcopo, qui infantes confirmaret, quia hæc erat antiqua consuetudo, et talis est hodie in Ecclesia Græca ; testaturque *Vivaldus* in Hispaniis infantes communiter confirmari in ætate duorum, vel trium annorum ; tantò magis, ut aiunt, quia nullibi facta videtur de hoc prohi- bitio. Sed id hodie ampliùs dici nequit, dum Pontifex Bened. XIV. in *Const.* 129. *Eo quamvis*, §. 6. edita anno 1745. *in tom.* 1. *sui Bullarii* declaravit in præsentiarum non licere aliquem confirmare ante usum rationis, his verbis : « Nihilominus abro- » gato prorsus à Romana Ecclesia... ejusmodi more, consultis- » simis Pontificum Decretis cautum est, ut renatis fonte Bap- » tismatis conferretur Sacramentum confirmationis in ea solùm » ætate, in qua fideles... intelligerent tantùm inter se differre » Baptismum, et Confirmationem, quantùm in naturali vita distat » generatio ab incremento. » De cætero idem Benedictus post plures annos ab hac Constitutione emanata, in suo celebri Opere *de Synodo l.* 7. *c.* 10. *nu.* 5. scribit, quòd licèt Catechismus asserat

non expedire, ut Confirmatio ministretur pueris ante septennium, attamen non prohibet, ne ipsis ullo casu conferatur. Additque quòd hoc animadverso, à *Sylvio*, *Suarez*, *Sylvestro*, *Roncaglia*, *Juvenino*, *Card. Gotti*, et aliis, affirmant ipsi, adhuc juxta præsentem disciplinam, licitè posse conferri Confirmationem pueris etiam ante septennium, aliqua causa urgente, nempe si Episcopus deberet per longum tempus à sua Diœcesi abesse, aut si puer esset in periculo mortis, aut ob aliam similem causam. Loquens autem de Amentibus, ait Benedictus *l. c. n.* 180. omnino ipsis ministrandam esse Confirmationem.

Dubitans, an sit confirmatus, potest sub conditione confirmari; sed requiritur majus dubium, quàm pro Baptismo. *Croix n.* 393. *cum Nunn. Gob. etc.*

179. — Confirmandus autem existens in mortali debet se disponere ad Sacramentum vel contritione, vel attritione unà cum Confessione; secus tamen, si absset conscientia culpæ gravis, ut *Viva. qu.* 3. *ult. n.* 1. *Salm. c.* 3. *n.* 28. *cum Suar. Pal. et communi.* Confessio enim videtur esse de consilio, non de præcepto, ut communiter dicunt DD. apud *Viva loc. cit.* et clarè colligitur ex *cap. Ut jejuni dist.* 5. *de Consecr.* ubi dicitur: *Ut moneatur Confessionem facere prius.*

180. — « 3. Etiam perpetuò amentes (præsertim si aliquando » usum rationis habuerint) licitè confirmantur; etsi per accidens » nunquam sint spiritualiter pugnaturi. Ita *Suar. Fill. Laym.* » *l. c. Con. qu.* 72. *art.* 8. *nu.* 83. * (*Est commune cum Pal. Con.* » *Bonac. Barb. et Salm. cap.* 3. *n.* 23. *contra Sot. Val. etc.*) *

DUBIUM III.

Quæ Confirmationis necessitas, et Cæremoniæ.

181. An adsit per se gravis obligatio suscipiendi Confirmationem? — **182.** An autem per accidens, nempe ratione vitandi I. Periculi. II. Scandali. III. Contempûs. Et quando contemptus intervenit? — **183.** An sit gravis obligatio suscipiendi Confirmationem ante susceptionem primæ Tonsuræ? — **184.** Quæ cæremoniæ sint servandæ in Confirmatione? Et quid notandum I. Quoad vestes Episcopi? II. Quoad locum Chrismationis? Et an Confirmandi accedere debeant jejuni? — **185.** Requiritur etiam 1. Patrinus. 2. Ut hic sit unus. 3. Ut sit confirmatus. — **186.** Dub. 1. An peccet graviter qui tenet non confirmatus? Dub. 2. An patrinus non confirmatus contrahat cognationem. — **187.** Requiritur etiam 4. ut Patrinus sit diversus à patrino Baptismi. An Monachi possint esse patrini Confirmationis? — **188.** An sit obliganda fascia frons Confirmandi? Et an sit necessaria ultima Benedictio Episcopi?

181. — « Resp. 1. Nec est necessaria ad salutem necessitate » medii, neque per se præcepti. Est communis *S. Thom.* et aliorum, » contra *Scot. et Sylvest.* Ratio est, tum quia Ecclesia non urget » ejus susceptionem ullis pœnis; tum quia nec ex Scriptura, nec

» Traditione, neque fine, aut institutione Sacramenti, tale » præceptum colligitur. Et Canones, qui in contrarium afferun- » tur, satis explicantur de necessitate ad melius esse.

« Dixi *per se:* quia per accidens aliquando potest esse necessaria » ad salutem ex præcepto caritatis sui, vel proximi, vel alio, » v. g. ad cavendum scandalum, vel ratione conscientiæ, qua » quis valde metuit, ne in tormentis deficiat sine hoc Sacra- » mento.

« 1. Negligere hoc Sacramentum, secluso scandalo, et con- » temptu, non est mortale. *Suarez, Laym. l.* 5. *tom.* 3. *c.* 5 *Bon.* » *d.* 3. *q.* 1. *p.* 2. ubi ex aliis multis docet, nullum esse præcep- » tum illud suscipiendi.

« 2. Etsi omissio ex contemptu, v. g. si quis id nihili faciat, » aut puerile, aut vile habeat, sit mortalis; talis tamen non » censetur esse, cùm quis ejus oblatam occasionem, quam postea » non facilè habiturus est negligit. Ita *commun.* contra *Sylo.* » *v. Confirm. et Tol. l.* 2. *cap.* 4. »

Magna est hæc quæstio inter DD. an adsit gravis obligatio suscipiendi hoc Sacramentum Confirmationis? *Prima* sententia affirmat, quam tenent *Merbes. Contin. Tourn. tom.* 5. *p.* 122. *Conc. tom.* 8. *p.* 223. *ex n.* 1. *Habert t.* 5. *p.* 321. *c.* 9. *cum Ang. et Hugone à S. Vict.* item *S. Bon. S. Anton. Alens. Sylo. et Palud. apud Palaum de Confirm. p.* 8. 2. 3. Dicunt præfati AA. obligationem hanc oriri tam ex præcepto naturali, quàm positivo. Ex *naturali*, quia grave detrimentum sibi infert, qui in lucta tentationum negligit se munire magno robore hujus Sacramenti, ad hunc finem instituti. Ex *positivo*, tum Divino, ut probatur ex *Actor.* 1. ubi Christus Dominus : « Præcepit eis ab » Hierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem » Patris : » nempe Spiritum sanctum, cujus donum tribuitur in Confirmatione; tum Ecclesiastico, nam Urbanus Papa in *cap.* 1. *Omnes* 1. *Dist.* 5. *de Consecr.* sic ad Christianos scripsit « : Omnes » fideles per manûs impositionem Episcoporum Spiritum sanctum » post Baptismum accipere debent, ut plenè Christiani inve- » niantur. » Hoc etiam Melchiades Papa in *cap. Spiritum sanctum ead. Dist.* dixit : « Victoribus necessaria sunt Confirmationis » auxilia. » Confirmatur ex Catech. Rom. *de Conf.* §. 6. ubi de hoc Sacramento dicitur : « Quanquam verò necessarium non sit, » à nemine tamen prætermitti debet... Quod enim omnibus com- » muniter ad sanctificationem Deus proposuit, ab omnibus etiam » summo studio expetendum. » Item S. Cyprianus *Epist.* 70. scripsit : « Ungi quoque necesse est eum, qui baptizatus est, ut » accepto Chrismate, id est unctione, esse unctus Dei, et habere » gratiam Christi possit. »

Secunda verò sententia negat, per se loquendo, teneri quemque fidelem sub gravi Confirmationem suscipere, et hanc tuentur cum *Bus.* gravissimi AA. prout *Nav. Man. c.* 22. *n.* 9. *Suarez p.* 3. *D.* 38. *sect.* 1. §. 1. *Quo circa, Sotus D.* 7. *q. un. art.* 8. *Laym. de Confirm. cap.* 5. *q.* 4. *cum Covar. Abb. Panorm. Adrian. Val.*

Henr. Vict. et Con. item *Frassen. tom. XI. pag.* 437. *concl.* 1. *et* 2. *Wigandt. tr.* 11. *Ex* 6. *n.* 89. *Pal. p.* 8. *n.* 5. *Bon. p.* 2. *in Princ. Roncaglia c.* 2. *qu.* 2. *R.* 2. *Anacl. de Sacr. p.* 544. *n.* 68. cum communi ut asserit, *Sporer tom.* 3. *p.* 216. *n.* 33. *Elbel tom.* 3. *p.* 52. *n.* 8. *Viva de Confirm. qu.* 3. *a.* 2. *n.* 9. *Croix l.* 6. *pag.* 1. *n.* 394. *Salm. c.* 4. *n.* 62. *cum aliis.* Et huic sententiæ apertè adhæret *D. Thom.* nam in 3. *part. qu.* 62. *a.* 1. *ad* 3. sic ait : « Quædam (Sacramenta) sunt, sine quibus non est salus : » quædam verò sunt, quæ cooperantur ad perfectionem salutis ; » et hoc modo Confirmatio est de necessitate salutis, quamvis » sine ea possit esse salus, dum tamen non prætermittatur ex » contemptu Sacramenti. » Item in 4. *D.* 7. *qu.* 1. *a.* 1. *q.* 2. repetit quòd Confirmatio est necessaria non ad salutem, sed ad perfectionem salutis, « sicut equus ad ambulandum, et medicina ad sanè » vivendum. » Additque aliqua Sacramenta esse ita necessaria, ut sine illis (homo) non possit in spirituali vita vivere, sicut est Baptismus, et Pœnitentia : « quædam autem sine quibus non » potest consequi aliquem effectum, qui est ad bene esse spiri- » tualis vitæ ; et hoc modo Confirmatio, et omnia alia sunt ne- » cessaria. Veruntamen contemptus cujuslibet Sacramenti est » periculosus. » Clariùs id confirmat in *cit. quæst.* 72. *art.* 8. *ad* 4. ubi ait : *Et ideo Hugo à S. V. dicit :* Omnino periculosum esset, si ex hac vita sine Confirmatione migrare contingeret : « non quia damnaretur, nisi fortè propter contemptum, sed » quia detrimentum perfectionis pateretur. » Nec dissentit *Scotus in* 4. *D.* 17. *qu.* 1. *n.* 11. ubi ait : « Extrema Unctio est instituta à » Christo, et Confirmationis Sacramentum, et tamen neutrum » est simpliciter necessarium, nec est præceptum de isto, vel » illo recipiendo. »

Dicunt igitur Fautores hujus sententiæ non adesse de hoc Sacramento suscipiendo ullum præceptum neque naturale, neque positivum. Non *naturale*, quia licèt Christus Dominus hoc Sacramentum instituerit tanquam peculiare medium ad vincendas hostium insidias, tamen alia sunt generalia media, prout frequens Eucharistiæ perceptio, oratio, pœnitentia, etc. quibus robur Animæ etiam obtineri potest. Nec *positivum*, quia nullibi tale præceptum reperitur expressum. Illud enim quod est in *Act. loc. cit.* intelligitur fuisse datum tantùm Apostolis, ut ipsi peculiari modo Spiritum S. acciperent, et tanquam Ecclesiæ Fundatores ministerium prædicationis aggrederentur nonnisi supernaturali scientia, et donis prophetiæ, linguarum, ac miraculorum prædiți. Alia autem quæ habentur *in c. Omnes, et cap. Spiritus S.* ut supra, intelliguntur non de necessitate præcepti ad salutem, sed ad perfectionem salutis, ut docet *D. Th.* cujus perfectionis detrimentum, sive privationem ait non inducere damnationem : confirmatio enim non reddit hominem perfectum simpliciter, et quoad substantiam, quod est solius Baptismi, sed quoad uberioris gratiæ perceptionem, sive ad melius esse spirituale, ad quod homo non tenetur sub gravi. Sic pariter intelligi-

tur Catechismus Rom. ; imò id apertè ibi exprimitur in §. 17. *seq.* ubi dicitur, quòd « illi confirmari debent, qui ad perfectum Chri-» stianæ Religionis habitum perducendi sunt. » Et deinde addi-tur : « Communis omnium Mater Catholica Ecclesia vehementer » optat, ut in iis, quos per Baptismum regeneraverit, Christiani » hominis forma perfectè absolvatur. » Ubi etiam nota, non dici quòd Ecclesia præcipit, sed *optat*, quo utique exprimitur non adesse Ecclesiæ præceptum. Ad textum autem S. Cypriani res-pondetur, quòd S. Doctor non dicit necesse esse hoc Sacramen-tum suscipere de necessitate præcepti, sed necesse esse, ut illud suscipiat qui ejus gratiam vult obtinere; vel potest alio modo intelligi, scilicet quòd sine Confirmatione non licebat ministrare Baptismum tunc temporis, quando Baptismus simul cum Con-firmatione dari præcipiebatur, ut habetur *in cap. De his.* 3. *Dist.* 5. *de Consecr.*

182. — Dicunt autem AA. secundæ sententiæ, quòd licèt per se loquendo omissio susceptionis hujus Sacramenti non sit morta-lis, conveniunt tamen communiter posse esse mortalem per acci-dens in tribus casibus, et I. Si quis omittendo aliàs firmiter cre-deret periculum sibi imminere amittendi Fidem, vel caritatem ut *Suar. Pal. et Salm. n.* 59. *cum Con. Gran. etc.* II. Si quis omit-teret cum scandalo, nempe si esset suspectus de fide, et reputa-retur Confirmationem contemnere, aut non credere esse Sacra-mentum, *Palaus, Laym. Ronc. Suarez, Sporer, Salm. num.* 58. cum aliis communiter. III. Si omittatur ex contemptu, quem alii intervenire intelligunt, quando quis commodè Sacramentum suscipere potest, et negligit; hunc enim, etsi non formalem, virtualem tamen contemptum reputant. Ita sentiunt *Habert, Concina, Nat. Alexand. Tourn. Juenin.* item *Sylvest. Ric. et Gabr. apud Laym. ll. cc.* Et huic opinioni favet *Scotus D.* 7. *quæst.* 2. ubi ait : « Judicaretur enim contemptus, si omnimoda opportunitate » oblata non susciperetur. » Alii verò fortè probabiliùs dicunt tunc tantùm intercedere contemptum, quando quis negligit Confirmationem suscipere, non quia detinetur à quodam rubore, vel incommodo, sed quia illam parvi facit; plura enim bona spiri-tualia homines sæpe adipisci prætermittunt ex negligentia, sine eo quòd illa reputent contemnere. Ita cum *Bus. mox infra Suar. l. c. v. Quo circa, Laym. q.* 4. *Pal. p.* 8. *n.* 6. *Ronc. l. c. Spor. n.* 33. *Elbel n.* 20. *et Salm. n.* 57. cum *Con. Gran. etc. ex D. Th.* 2. 2. *q.* 186. *art.* 9. *ad* 3. ait : « Dicendum quòd tunc aliquis » transgreditur ex contemptu, quando voluntas ejus renuit sub-» jici ordini legis vel regulæ, et ex hoc procedit ad faciendum » contra legem vel regulam. Quando autem è converso propter » aliquam particularem causam, putà concupiscentiam, vel iram » inducitur ad aliquid faciendum contra statuta legis vel regulæ, » non peccat ex contemptu. » Si ergo non contemnit legem qui eam transgreditur propter concupiscentiam, neque contemnet Confirmationem qui eam suscipere negliget, ut patiatur aliquod incommodum, ruborem, vel simile. Id apertè confirmat Catech.

Rom. *dict.* §. 16. ubi loquens de hoc Sacramento distinguit negligentiam à contemptu, dicens : « Sæpe evenit, ut Fideles in » hoc Sacramento suscipiendo, dissoluta quadam negligentia, et » cunctatione utantur ; nam de iis, qui ad eum impietatis gradum » venerunt, ut illud contemnere et aspernari audeant, nihil est » quod dicamus, etc. » Minimè autem negandum cum *Suar. Pal. Laym. Salm. Con.* et aliis (contra aliquos) talem negligentiam esse saltem peccatum veniale, cùm sit quædam prodigalitas spiritualis.

Verumtamen postquam hæc scripsi, invenio declaratum à Benedicto XIV in Bulla, *Etsi pastoralis* (vide in *Bullar. tom.* 1. *Bullam* 57 §. 3. *n.* 4.) quòd omnes Confirmationem suscipientes à Presbyteris Græcis, invalidè confirmentur ; hinc Pontifex subjungit, ipsos admonendos esse de obligatione gravi suscipiendi, cùm possint, Confirmationem ab Episcopis. En verba Pontificis : « Monendi sunt ab Ordinariis locorum, eos gravis » peccati reatu teneri, si (cùm possint) ad Confirmationem » accedere renuunt, ac negligunt. » Quapropter secunda opinio supra relata, nimirum non teneri Fideles sub gravi ad Confirmationem suscipiendam, hodie non videtur satis probabilis.

183. — « 3. Præceptum, quod habetur in *Trident. sess.* 23. » *cap.* 4. *de reform.* non ligat omnes, cùm sit hypotheticum ; sed » tantùm ordinandos vel initiandos prima tonsura. Cujus omis- » sionem non esse mortalem contra *Tan.* docent *Henr. Valent.* » *Suar. d.* 38. *s.* 1. *et Navar. c.* 22. qui addit, ne quidem Epis- » copum peccare mortaliter, ordinando non confirmatum, aut si » ipse non confirmatus ordinet. Vide *Reg. l.* 28. *c.* 3. »

Quæritur an sit obligatio gravis suscipiendi hoc Sacramentum ante susceptionem primæ Tonsuræ? Affirmant *Bonac. de Ordine p.* 4. *n.* 8. *Renzi eod. t. q.* 3. *cum Tolet. Fornar. et Majol. ap. Dian. p.* 2. *tr.* 16. *R.* 4. ex præcepto Tridentini *sess.* 23. *c.* 4. ubi dicitur : « Prima tonsura non initientur, qui Sacramentum Con- » firmationis non susceperint. » Et in hujus præcepti confirmationem refert *Renzius l. c.* quamdam Declarationem S. C. Concilii die 27 Septembris 1621, *ap. Nicolaum*, ubi dictum fuit, quòd qui susceperit primam Tonsuram, vel Ordines non confirmatus, tanquam malè promotus non possit ad illos Ordines ascendere, nec recipere Beneficia sine Sedis Apostolicæ Dispensatione. Negant verò alii communissimè, quòd præfata verba Tridentini gravem obligationem importent ; ita *Nav. Man. c.* 22. *n.* 9. *vers. Quinto*, ubi sic ait : « Peccat qui non se facit confir- » mare ante omnem Ordinationem ; nullam tamen censuram in- » currit, tum quia ejus omissionis negligentia non est mortalis ; » tum quia jure id cavetur. » Idem sentiunt *Sotus D.* 24. *q.* 1. *art.* 4. *Suar. D.* 38. *sect.* 1. *v. Quo circa. Pal. de Cons. p.* 8. *n.* 6. *Escob. eod. tit. n.* 139. *Salm. c.* 4. *n.* 63. *Tamb. c.* 3. §. 4. *n.* 4. *Dian. l. c. cum Azor. Val. Avil. Con. et Molfes.* Idem sentit perdoctus *Cabassut. l.* 3. *c.* 3. *n.* 10. cum communi, addens *Suarez, Coninck, Nav. Vict. etc.* extendere hanc doctrinam.

etiam ad collationes Ordinum. Et idem dicunt *Nav. l. c. Layn. c.* 5. *n.* 4. de Episcopo ministrante. Ratio, vel quia verba Concilii solam monitionem continent, cùm verba imperativi modi per se non inducant præceptum, ut dicunt *Caj. Nav. Sa, et Sayr.* quos retulimus *lib.* 4. *num.* 261. *ex Glosa in c. dè præscrip.* et ex *D. Thoma*, qui 2. 2. *q.* 166. *ar.* 9. *ad* 2. dicit : « Nec in lege » Ecclesiæ omnes ordinationes obligant ad mortale. » Vel quia verba Tridentini non continent strictum præceptum, eò quòd hæc non æstimetur materia gravis, aut quòd præceptum ita à consuetudine sit interpretatum. Meritò tamen dicunt præfati Auctores, id non excusari à veniali (contra *Holz. t.* 2. *p.* 45. *n.* 518. *Gran. D.* 1. *n.* 9. *et Tamb. loc. cit. n.* 5. qui nullam in hoc culpam agnoscunt) saltem ob quamdam deordinationem, quæ in tali omissione interveniret.

184. — « Resp. 2. Circa cæremonias Confirmationis, scienda » sunt sequentia. I. Etsi servandi sint ritus in Pontificali præ- » scripti, peccetque graviter Episcopus, si confirmet sine pluviali » mitra, vel pedo ; uti et si ordines sacros conferat cum solis » indumentis Missæ ; *Dian. p.* 7. *t.* 10. *R.* 31. Non tamen sem- » per erit mortalis alicujus omissio, v. g. alapæ, aut cerei. Potest » autem conferri loco quovis decenti, etiam extra Ecclesiam, et » à prandio non jejunis, omni anni tempore. »

Notandum I. quoad vestes Episcopi ministrantis, in Pontificali Rom. præscribi, quòd Episcopus debeat esse indutus amictu supra rochetum, vel superpelliceum si sit Religiosus, ac stola pluviali albi coloris, mitra, et baculo. Dicit autem *Villalob.* apud *Dian.* p. 7. *tr.* 11. *R.* 31. peccare tantùm venialiter Episcopum, qui confirmaret sine vestibus sacris, dicens, hanc esse cæremoniam accidentalem. Sed verùs ipse *Dian. ibid. et Tamb. de Confir.* §. 2. *n.* 4. *Sporer t.* 3. *p.* 217. *n.* 43. *ac Renzi q.* 3. dicunt esse mortale omittere omnia prædicta instrumenta, cùm ipsa pertineant ad reverentiam Sacramenti ; Secus si aliquod tantùm omittatur, quia id non videtur esse materia gravis : Et sic intelligendus *Busemb.* cùm ipse se referat ad doctrinam *Dian.* Advertendum tamen quoad baculum sufficere quòd baculus maneat publicè expositus, vel à Clerico detineatur, ut ex figura in Pontificali depicta signatum ostenditur. Item S. C. de Propag. Fide 7 Decemb. 1716. *apud Pittoni de* 5. *Ritib. t.* 1. *n.* 532. declaravit sufficere, quòd Episcopus sine mitra, adhibita tantùm stola, confirmet.

Notandum II. quoad cæremonias alapæ, et cerei : omissionem alapæ, secluso scandalo, nunquam esse mortalem, ut rectè dicunt *Suar. D.* 37. *sect.* 1. *Bon. p.* 4. *n.* 9. *et Barbosa, Gran. Ledesm. et alii apud Salm. c.* 4. *n.* 41. Omissionem autem cerei *Led. et Sa ibid.* absolutè negant unquam posse esse mortalem, cùm hæc cæremonia minimè inveniatur præscripta in Pontificali, sed tantùm ex solo usu sit introducta.

Notandum III. quoad locum, *Nunnum apud Bon. p.* 2. *n.* 14. putare quòd sit mortale confirmare extra Ecclesiam, sed hoc est contra communem. Alii verò, *ut Bus. et Dicast. ap. Croix.*

n. 289. dicunt id omni culpa carere, modò Confirmatio ministretur in loco decenti. Sed communiùs *Bonac. et Croix ll. cc. ac Salm. c. 4. n.* 32. *cum Con. et Præpos.* censent hoc esse veniale : Quod puto verius, nisi interveniat aliqua causa excusans, juxta id quod notatur in Rubrica pontificali, ubi dicitur : « Hoc Sacra-» mentum potest conferri minùs solemniter quocùmque die, » hora, et loco, ex causa ad arbitrium Episcopi. » Probabiliter autem dicit *Palaus p.* 10. *n.* 6. licitè semper posse Episcopum confirmare in suo Oratorio domestico.

Notandum IV. quoad jejunium, quòd licèt *c. Ut jejuni. Dist.* 5. *de Consecr.* præscribatur, ut Confirmandi accedant jejuni ; et in Pontificali Rom. dicatur : *Confirmandi deberent esse jejuni.* Dicunt tamen *Salm. n.* 33. *et Croix l. c.* id esse tantùm consilii ; Sed meliùs dicunt *ibid. Aversa, et Gob. ac Cabassut. l.* 3. *c.* 3. *nu.* 2. *et Renzi quæst.* 4. jam usum invaluisse, quòd hoc Sacramentum conferri possit etiam post prandium. Sic pariter Confirmatio conferri potest quocumque die, ut dicunt *Suar. D.* 37. *sect.* 2. *et Salm. n.* 34. *cum Gran. et Busemb. ubi supra*, sic usum ferre testatur *Croix loc. cit.*

185. — « II. Sub gravi culpa, ut docet *Nav. c.* 22. ex com-» muni, requiritur Patrinus ; isque unus tantùm (licèt *Tol.* » duos admittat) qui, si confirmatus non sit, peccat graviter » secundùm communem. *Escob.* tamen ex *Con.* docet non esse » mortale : quod probabile esse docet *Quintan. t.* 2. *sect.* 7. » Imò nullum, si fiat in necessitate, et non contrahit cognatio-» nem, ut docent *Sanch. Suar.* contra *Sylvest. Sa,* et alios. »

I. Igitur requiritur patrinus, et quidem sub gravi, ut cum *Nav.* et communi dicunt *Busemb. et Holzm. tom.* 2. *p.* 46. *n.* 222. *ex c.* 2 *et* 6. *Caus.* 30. *qu.* 1. Patrinus autem Confirmationis designandus est à parentibus, vel ab Episcopo in eorum defectu, *Croix n.* 397. *cum Gob.* (hoc intelligendum, si Confirmandus sit puer). Dicit autem *Holzm. cum Gob. et Illsung.* quòd licitè posset conferri Confirmatio sine patrino, casu quo is haberi non posset. II. Requiritur, ut patrinus sit unus, ut tenendum cum *Busemb. et Salm. n.* 50. *ex Pal. Bon. et Rebell. ;* nam sic præcipitur *in cap. fin. de Cogn. Spir. in* 6. ubi dicitur : « Non plures » quàm unus vel una accedere debent ad suscipiendum de Bap-» tismo... De Confirmatione idem judicium est habendum. » Licèt autem Tridentinum in Baptismo duos admittat, cùm tamen nihil disponat de Confirmatione, juri antiquo standum est. III. Requiritur, ut hic patrinus sit confirmatus, ex præcepto quod habetur in *cap. In Baptismate,* 102. *Dist.* 4. *de Consecrat.* ubi : « In Baptismate, vel in Chrismate non potest alium suscipere » in filiolum, qui non est ipse baptizatus, vel confirmatus. » Et in Pontificali Rom. habetur : « Nullus qui non sit confirmatus » potest esse in Confirmatione patrinus. »

186. — Sed hîc dubitatur 1. an peccet graviter, qui non confirmatus teneat? Dicit *Busemb.* quòd *Escobar* negat esse mortale, sed errat ; nam hic Auctor (*De Confir. n.* 133.) oppositum

expressè docet, quia talis patrinus violaret præceptum: Ecclesiæ in re gravi, et sic tenendum cum *Concin. p.* 229. *n.* 3. et communi, ut asserit idem *Bus.* Dubitatur 2. an patrinus non confirmatus contrahat cognationem? *Prima* sententia affirmat, et hanc tenent *Conc. l. c. Sotus in* 4. *d.* 42. *q.* 1. *a.* 3. *et Navarr. Tab. Man. Lopez apud Sanch. de Matr. l.* 7. *D.* 60. *n.* 19. item *Sa, Palud. etc. apud Salm. de Confirm. c.* 4. *n.* 47. qui probabilem putant, sicut etiam censet *Croix l.* 6. *p.* 1. *n.* 400. Ratio, quia (ut dicunt) to *non potest* in *cit. cap.* 102. mox supra, per se et propriè non denotat invaliditatem actûs, sed tantùm prohibitionem, sive (ut aiunt *Sard. et Bard. ap. Escob. n.* 131.) quia verbum *non potest* interdum sonat idem ac *non decet*, vel *non expedit*, ex *leg. Nepos, ff. de Verb. sign. Secunda* verò sententia negat, quam tenent *Glossa in d. cap.* 102. *Suar. q.* 72. *art.* 10. *Tol. l.* 2. *c.* 24. *n.* 11. *Bon. de Matr. q.* 3. *p.* 5. §. 2. *n.* 20. *et Renzi. de Confirm. q.* 9. qui refert Declarationem S. C. Concilii die 13 Junii 1654 *apud Jos. de Jan.* ubi dictum fuit, non confirmatum suscipientem confirmandum non contrahere cognationem spiritualem. Eamdem ut probabiliorem tenet *Sanch. l. c. n.* 20. *cum Ang. Vict. Hen. Led. Palac. etc.* Ratio, tum quia verbum *non potest* reddit actum omnino nullum ut dicit *Sanch.* se probasse *lib.* 6. *D.* 38. *n.* 20. Tum quia sicut in Baptismo non contrahit patrinus non baptizatus, ita in Confirmatione non confirmatus. Utraque est probabilis, sed secunda probabilior, saltem, quia est majori auctoritate munita ob Declar. S. C.

187. — « Debet autem patrinus esse diversus à patrino Baptismi * (*ut dicunt Salm. num.* 49. *cum Laym. Pal. Bonac. et communi. Excipit tamen Croix n.* 398. *cum Sylo. et Synodo Coloniensi, nisi aliqua adsit causa in contrarium. Patrinus autem debet esse ejusdem sexûs, cujus est Confirmandus, juxta usum Ecclesiæ, et ritum Pontificalis Rom. prout dicit Croix ibid. cum Aversa*) *, licèt cum *Bon. et Hurt.* id neget (*Quint. t.* 2. *sect.* 7. *et* 14. et secus facientem non peccare mortaliter, dicat *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 21. Et non Monachus (nisi factus Episcopus): Admitti tamen et illos, et Moniales posse sine culpa, docet idem (*Quintan. loc. cit. sect.* 18. nisi in eorum Religione sit prohibitum. Eo autem nomine non excludi Mendicantes notat *Conc.* et alii quinque cum *Dian. p.* 9. *t.* 6. *R.* 32. Nec refert, seclusa consuetudine, num vir sit, aut fœmina. Neque etiam contrahit obligationem instruendi confirmatum * (*ut dicunt etiam Salm. num.* 51. *cum Laym. Pal. Bon. et Henr. Excipiunt tamen Aversa, et Synod. Colon. apud Croix. n.* 397. *in fine, si confirmatus non sit instructus, et alius desit*) *, sed tantùm cognationem spiritualem cum eo, et ejus parentibus: dummodo tamen eum tangat. »

Quidquid dicat *Quintanad. apud Busemb.*, veriùs id censent vetitum *Salm. c.* 4. *n.* 48. *Sanch. Bon. Led. et communi apud Sporer t.* 3. *p.* 218. *n.* 47. Nam in *c. Monach.* 104. *dist.* 4. *de Consecr.*

universè dicitur : *Monachi sibi compatres, commatresve non faciant.* Excipiunt autem 1. *Spor. l. c. et Pal. Barb. Gob. etc. apud Croix n.* 397. si Confirmandus esset pariter Religiosus. Excipiunt 2. *Suar. Dicast. etc. apud Croix ibid.* si Religiosus sit mendicans, sed hanc exceptionem nec admittit *P. Conc. p.* 229. *n.* 3. Quoad modum autem suscipiendi in Confirmatione, præscribitur in Pontificali Rom. quòd Confirmandus ponat pedem super pedem dexterum patrini; sed rectè dicit *Conc. p.* 229. *n.* 3. *in fine,* hodie receptam consuetudinem habere, quòd sufficiat, ut patrinus manum dexteram super dexterum humerum Confirmandi ponat : Et hanc consuetudinem testatur *Concina* approbatam fuisse à S. C. Rituum die 20 Septemb. 1749.

188. — « III. Frons confirmati obliganda est fascia linea cruce » notata, gestanda uno, tribus, vel septem diebus, pro consuc- » tudine, illota interim fronte. * (Sed hodie ex desuetudine » hæc cæremonia non ampliùs in nostris partibus est in usu, » cùm statim post Unctionem abstergatur frons Confirmati, et » sic dimittatur) * : potest etiam, si ratio subsit, statim auferri, » et frons ablui; ipsa autem comburi, vel honestè asser- » vari debet, nec ad profanos usus adhiberi, propter contac- » tum chrismatis, neque solvens illam contrahit cognationem. » V. *Præp. in* 3. *p. q.* 2. *art.* 12. IV. Parochos teneri in librum » referre nomina confirmatorum, et patrinorum suæ Parochiæ » (eamque curam ad Episcopos etiam pertinere), tum propter » sciendam cognationem spiritualem, cùm propter ordines sus- » cipiendos, docet *Quintanad. t.* 2. *sect.* 11. *ex Barb. etc.* ac » denique licere mutare nomen in Confirmatione. *ibid. sect.* 10. »

Notandum ultimò pro complemento hujus materiæ, quòd Benedictio communis, quæ datur ab Episcopo Confirmatis in fine, non est necessaria ad Sacramentum, sed est simplex cæremonia, ut communiter dicunt DD. cum *Croix lib.* 6. *pag.* 1. *n.* 400. Hinc probabiliter ait *Tamb. de Confirm. c.* 2. §. 2. *n.* 9 admonitionem, quæ fit, ne Confirmati ante Benedictionem præfatam discedant; non videri, quòd obliget. Imò dicunt *Laym. l.* 5. *c.* 7. *n.* 2. *Palaus. tr.* 20. *qu.* 10. *n.* 12. *et Tamb. l. c.* quando magnus est concursus, omittendam esse illam admonitionem, ut aliis locus præstetur; et hanc esse praxim testatur *Croix loc. cit.*

FINIS TOMI QUARTI.

NOTÆ.

DE PRÆCEPTIS PARTICULARIBUS.

NOTA I.

(Pag. 52, ad tit. *De alienatione, etc.*)

Quamvis hodie nulla sint in Galliis beneficia, bona tamen ecclesiarum, fabricarum et communitatum alienari non possunt nisi propter causas legitimas et cum certis solemnitatibus inter quas præcipue requiritur Episcopi consensus. Is ergo primùm consulendus est, et si consentiet, alia requisita vel indicabit vel ipse faciet.

NOTA II.

(Pag. 56, ad tit. verb. *Prohibeantur.*)

De his quæ Clericis vel præcipiuntur vel prohibentur sedulò legenda sunt statuta uniuscujusque Diœcesis, tùm quia leges communes in variis locis strictiùs vel benigniùs interpretantur, tùm insuper quia plerumque existunt leges particulares quæ juris communis prohibitionibus vel addunt censuras vel alias prohibitiones

NOTA III.

(Pag. 57, num. 193, lin. 1 ad verb. *Rectus Processus.*)

Leges procedendi quas judex semper sequi tenetur non eædem sunt in Galliis quam in locis ubi viget jus Romanum, nec admittunt exceptiones ab auctore pro crimine publico indicatas.

NOTA IV.

(Pag. 59, lin. 16, ad verb. *Ad expeditionem.*)

Jus hodiernum insuper pœnâ plectit judicem qui pecuniam vel dona accipit ut aliquid faciat sui muneris quod gratuito præstare tenetur, proindeque eum qui pecuniam accipit ad causam expediendam. Vide *Cod. pen. art.* 177.

NOTA V.

(Pag. 59, ad tit. verb. *Inquisitionem.*)

Quæ ab auctore traduntur circa criminis inquisitionem non omnimode conformia sunt juri gallicano. Contra reos quoad pœnarum applicationem soli possunt agere officiarii publici quibus hoc munus

commissum est. Ut autem scias quinam sint illi officiarii et quomodo procedere debeant, lege, si lubet, codicem vulgò dictum *d'Instruction criminelle*.

NOTA VI.

(Pag. 62, ad tit. verb. *Torturam.*)

In Galliis quæstio seu tortura reis infligi non potest.

NOTA VII.

(Pag. 65, lin. 8, ad verb. *Inferior.*)

Solus princeps in Galliis pœnam relaxare potest; et cùm privati contra reum in judicio agere non possint nisi ad obtinendam compensationem damni, ab illis facta remissio non impedit quin pœna à judice infligi debeat, si reus crimen vel delictum commiserit.

NOTA VIII.

(Pag. 70, lin. 19, ad verb. *Datum repetendum.*)

De pœnis judici pecuniâ corrupto infligendis, vide *Cod. pen. art.* 177 *et seqq.* ubi eadem ferè quàm quæ apud auctorem reperiuntur.

NOTA IX.

(Pag. 76, lin. 42, ad verb. *Prohibetur.*)

Ex jure gallicano non solum illicita est, sed nulla et invalida declaratur rei litigiosæ venditio quæ fieret advocato, si munus exerceat apud tribunalem à quo lis pendet. Vide *Cod. civ. art.* 1597.

NOTA X.

(Pag. 82, lin. 44, ad verb. *In scriptis.*)

Accusatio propriè dicta privatis non incumbit in Galliis. Undè quæcumque de illa traduntur ab auctore vel de simplici denuntiatione, vel de officiariis publicis intelligi debent, vel haberi tanquam obsoleta. Vide tamen *cod. d'instr. crimin. art.* 30 *et seqq.*

NOTA XI.

(Pag. 94, lin. 43, ad verb. *Seipsum denuntiare.*)

Si crimen vergat in detrimentum reipublicæ, quisque tenetur ante illius perpetrationem, reos denuntiare, etiamsi socius eorum sit, et in hoc casu denuntiator pœna eximitur. Vide *Cod. pén. art.* 103 *et seqq.*

NOTA XII.

(Pag. 95, ad tit. *De testibus.*)

Plurima quæ ex jure canonico vel Romano de testium conditionibus ab auctore traduntur, juris gallicani dispositionibus conformia non sunt. Has dispositiones qui nosse voluerit, perlegat codices vulgo dictos *de Procédure civile* et *d'Instruction criminelle*. Ab iis referendis abstinemus, tum quia id longum foret, tum quia nihil attinent ad praxim moralem

INDEX

CAPITUM ET DUBIORUM,

CUI ANNECTUNTUR OMNIA SUMMARIA, QUÆ SINGULIS CAPITIBUS ET DUBIIS APPONUNTUR, UT SIMUL HIC PRÆ OCULIS HABEANTUR CUNCTÆ RES ET QUÆSTIONES, QUÆ IN QUARTO VOLUMINE CONTINENTUR.

LIBRI IV CAPUT II.

DUBIUM II. — *De horis canonicis.* . . . . . Pag. 1.

ARTICULUS I. — *Qui obligentur ad horas.* . . . . . Ibid.

140. Quinam clerici teneantur ad officium. Qualem partem officii teneantur dicere subdiaconi ea die, qua ordinantur. Et an subdiaconus, qui officium recitavit ante ordinationem, teneatur hoc repetere. 141. An teneantur ad horas canonicas omnes religiosi, et moniales. 142. An religiosi non constituti in sacris, et an moniales non dicentes officium in choro, teneantur recitare privatim. Dubitatur 1. an teneantur ad officium religiosi ejecti. Dub. 2. an profugi. Dub. 3. an ad triremes damnati. An degentes extra claustra. 143. Notandum 1. an, et quando religiosi teneantur recitare in choro. Quid, si sint occupati. Notandum 2. an peccent graviter prælati, si sua negligentia officium non recitetur in choro. An teneantur episcopi recitare in choro. Notandum 3. an teneantur supplere omissa, qui plura non percipiunt, ut choro inserviant. An ad peccandum graviter in choro sufficiat omissio minoris partis, quàm in officio privato. 144. De obligatione beneficiariorum circa officium. An beneficiarius ordinatus per metum gravem teneatur ad officium. Vide alia apud Busemb. 145. Quæritur I. quot peccata committat sacerdos beneficiatus officium omittens. Quæritur II. an beneficiarius graviter peccet omittendo officium, si velit fructus restituere.

ARTICULUS II. — *Quanta sit hæc obligatio.* . . . . . 10.

146. Quæ culpa sit omittere officium, vel partem ejus notabilem. 147. Quæ sit parva materia in omissione officii. 148. An omissio horarum sit unum, vel plura peccata. 149. Quot peccata committit, qui officium in mare projiciens redditur impotens ad recitandum. 150. Utrum dubitans an aliquid omiserit, teneatur id recitare. 151. Quando beneficiarii officium omittentes teneantur restituere fructus. 152. Cui sit applicanda fructuum restitutio. 153. Quando possit beneficiarius à restitutione excusari titulo pecuniæ expensæ.

ARTICULUS III. — *Quæ excusent à recitatione horarum.* 15

154. Quomodo excuset *infirmitas*. Notandum I. an excuset gravis molestia. Notandum II. an excuset convalescentia. Notandum III. Quid, in dubio an

infirmitas sufficiat ad excusandum. Notandum IV. Quid, si dubites an possis recitare partem. 155. An excusentur laborantes febri tertiana, vel quartana. 156. Quomodo excuset *justum impedimentum*. Et an ideo excusentur concionatores, confessarii, peragentes necessaria in choro. (Vide de hoc dicta n. 143, v. Not. 3.) 157. Quomodo excuset *cæcitas, et carentia Breviarii*. 158. An impotens ad recitandum totum officium teneatur ad partem. Quid, si non habeas officium proprium. An tenearis recitare cum socio, si nequeas solus. An beneficiarius teneatur conducere socium, si non possit solus recitare. 159. Quomodo excuset *dispensatio*.

ARTICULUS IV. — *Quomodo recitandæ sint horæ*. . . . . Pag. 21

160. Requiritur I. ut recitentur juxta *præscriptum Breviarii Romani*. 161. Quæritur I. an sit obligatio recitandi litanias. Quæritur II. an officium defunctorum. Quæritur III. an liceat officium in brevius permutare. Quæritur IV. an possis te conformare cum clerico privilegiato. Quæritur V. an errans in officio teneatur repetere. 162. Requiritur II. *pronuntiatio vocalis*. 163. Quæritur I. an satisfaciat legens, si se non audiat. An autem satisfaciat submisse recitans in choro. (*Remissive* ad l. 3 n. 675. v. Dub. 4.) Quæritur II. an, si recites officium in choro, vel cum socio, tenearis repetere quæ non percipis. Quæritur III. an satisfaciat surdus, vel surdaster recitans in choro. 164. Requiritur III. *pronuntiatio integra*. 165. Quomodo peccet mutilans verba. Quid, si recites cum socio mutilante. 166. Requiritur IV. *pronuntiatio continuata*. 167. An matutinum possit separari à laudibus, et an tunc sit obligatio terminandi horas, aut matutinum per Pater, et orationem officii currentis, et an nocturni possint ab invicem separari. 168. An sit repetenda hora, si magna intercedat interruptio. Quæ sint causæ justæ interrumpendi. 169. Requiritur V. ne invertatur *ordo*. 170. Causæ invertendi ordinem. 171. An in choro sit gravis obligatio recitandi horas ordine debito, et statis horis. 172. Requiritur VI. ut dicantur horæ *tempore suo*. 173. Quæ sint causæ justæ anticipandi vel postponendi. Quo tempore dicendæ sint horæ. 174. Quæritur I. quando possit dici matutinum. Quæritur II. an matutinum defunctorum possit pridie recitari. Quæritur III. an vespere dici antecedentis possint recitari litaniæ. 175. Requiritur VII ut horæ recitentur *attente* et *devote*. 176. Quænam *intentio* requiratur, et quænam *attentio*. Et I. de attentione *externa*. An dormitans in officio, vel recitans dum alii fabulantur, vel in platea, etc., satisfaciat. II. De attentione *interna*. 177. An attentio interna sit necessaria ad satisfaciendum, et an beneficiarius recitans sine attentione interna teneatur ad restitutionem. (*Remissive* ad l. 3. n. 669.) Regula ad scrupulos abjiciendos. 178. An, et quomodo peccet recitans officium, existendo in peccato mortali. 179. An liceat officium dicere in loco indecenti. An extra chorum situs recitandi sit de præcepto.

DUBIUM III. — *Quid clerici possint circa dispositionem fructuum suorum beneficiorum*. 49

180. An beneficiarii sint domini fructuum quoad necessaria sustentationi. 181. An, quoad non necessaria. (Vide etiam l. 3. n. 49 et num. seq. usque ad 185.) 182. Quid notandum circa congruam sustentationem clerici. 183. Quænam quantitas in vanis expensis censeatur gravis. 184. Quæ teneantur clerici erogare in usus pios. 185. Quid intelligatur nomine usus pii. 186. Vide resolutiones. 187. An clerici possint testari de fructibus beneficii. DE ALIENATIONE bonorum ecclesiasticorum. Not. I. De pœnis in alienantes bona Ecclesiæ. Not. II. An possint alienari, si talis facultas data sit à donante. Notandum III. Quid veniat nomine bonorum ecclesiasticorum. Notandum IV.

Quid, si alienatio vetita sit à donante, et quæ sint causæ justæ alienandi. Notandum V. Quæ solemnitates requirantur; et quid, si deficiat causa. Notandum VI. Quæ bona possint alienari sine solemnitatibus, et in quibus casibus. Notandum VII. Quid de locatione bonorum ecclesiasticorum.

DUBIUM IV. — *Qui sit habitus clericorum; quæ artes, officia, actiones iis prohibeantur.* . . . . . Pag. 56

188. Quinam clerici teneantur ad habitum, et tonsuram. (Vide etiam de Sacram. Ord. l. 6. n. 825.) 189. Quæ artes prohibeantur clericis. (Vide etiam lib. 7. n. 384.) 190. Quæ officia. (Quoad officium factoris, vide l. 3. n. 838. v. *Valde.*) 191. Quæ actiones. (Vide etiam l. 3. n. 606. *de venatione* et n. 895. *de lusu.*)

CAPUT III. — De statu, et officio personarum secularium quarumdam, et præsertim judicialium. 57

DUBIUM I. — *Quæ requirantur ad legitimum judicium.* . . . . . Ibid.

DUBIUM II. — *De potestate, et officio judicis.* 58

ARTICULUS I. — *Quid requiratur in judice.* . . . . . Ibid.

ARTICULUS II. — *Quid judici servandum circa inquisitionem.* 59

197. Quibus modis possit procedi contra reos. 198. In quibus judex possit instituere inquisitionem generalem. Et in hac ad quid teneantur subditi. 199. Quando judex possit procedere sine accusatore. 200. Quando possit judex inquirere in particulari. 201. Plura notanda de judice procedente per inquisitionem.

ARTICULUS III. — *Quid liceat judici circa quæstiones, sive torturam.* 62

202. Quæ requirantur, ut possit procedi ad torquendum reum. 203. Usquequo possit reus torqueri. 204. An semel tortus possit iterum torqueri.

ARTICULUS IV. — *Quid servandum judici circa sententiam, et pœnam.* 64

205. Quandonam judex inferior possit pœnam relaxare, vel minuere. Quid, si judex sit supremus. 206. An possit judex judicare in causa, ubi fuit advocatus. 207. An possit damnare nocentem, qui juridice est innocens. 208. Quid, si sciat innocentem, et probatus sit nocens. 209. Quid facere debeat judex, si utrimque sententiæ sint probabiles. 210. Plura notanda super hac materia. 211. An peccent munera dantes judici, vel ejus ministris. 213. Quibus pœnis puniendus judex ob munera iniquam ferens sententiam. 214. Ad quid teneatur judex ferens injustam sententiam. 215. An sententia injusta obliget in conscientia. 216. Ad quid teneatur judex, qui munera accepit. 217. Quid possint accipere commissarii, sive executores.

DUBIUM III. — *Quid sit officium advocati.* 73

218. Quæ requirantur in advocato. 219. Quibus prohibeatur officium advocati exercere. 220. Quid licitum sit advocato. 221. Quos pauperes teneatur advocatus tueri. 222. An possit advocatus tueri causam minus probabilem. 223. Quando advocatus teneatur ad restitutionem. 224. An liceat advocato convenire de pretio, incœpta lite. An de quota litis. 225. Plura notanda circa advocati salarium. 226. Quando peccet advocatus contra suum officium.

DUBIUM IV. — *Quæ sit obligatio referentis, secretarii, notarii, et procuratoris.* . . . . . Pag. 78

227. Ad quid teneantur referentes, etc. 228. Quando peccent referentes. 229. Quando secretarii. 230. Quando tabelliones, sive notarii. 231. Plura notanda circa notarios, et tabelliones. 232. Quando peccent procuratores. 233. Plura notanda de stipendio procuratoris.

DUBIUM V. — *Quid sit officium accusatoris.* 81

234. Quæ sint cavenda ad servandam justitiam accusatori. 235. Quæ requirantur ad legitimam accusationem. 236. An, et quis teneatur alterum accusare, vel denuntiare. 237. An teneantur ad restitutionem pœnæ obstricti ex officio ad denuntiandum, prout custodes gabellarum, si non denuntient. 238. Qui prohibeantur accusare. 239. Quando illicitum sit crimen denuntiare. 240. An correctio fraterna debeat præcedere accusationem. 241. Quando vero liceat accusare sine prævia monitione. 242. Quid notandum circa denuntiationem evangelicam. 243. Quæritur I. an liceat deferre prælato ut patri crimen occultum, omissa correctione. 244. Quæritur II. an crimen possit prælato denuntiari, si reus sit emendatus. 245. Quæritur III. quid, in dubio an correctio melius fieret per prælatum. Quæritur IV. an liceat renuntiare juri fraternæ correctionis. 246. Quid notandum circa denuntiationem judicialem. 247. An possint cogi à prælato denuntiatores evangelici ad faciendam denuntiationem judicialem. 248. Quid notandum de monitoriis. 249. An sit obligatio denuntiandi hæreticos cum periculo gravis damni. 250. An teneamur denuntiare hæreticos nobis conjunctos. 251. Quæ crimina denuntianda tanquam de hæresi suspecta. 252. An, et quando denuntiandi blasphemi. 253. An denuntiandi superstitiosi. 254. An denuntiandi sint negligentes denuntiare.

DUBIUM VI. — *De testibus.* 95

255. Quomodo debeant esse, et testificari testes ad probandum. 256. Qui rejiciantur. 1. Servi; 2. mulieres; 3. minores; 4. inimici; 5. conjuncti, et domestici; 6. infames; 7. perjuri; 8. socii criminis; 9. personæ inopes et viles. 257. In quibus casibus sufficiat dictum unius testis. 258. Quid, si unus testis deponat de una propositione hæretica, et alius de altera. 259. An semper sufficiant duo testes ad probandum. 260. Quales debeant esse testes, ut plene probent. 261. An laici repellantur à testificando contra clericos. Quid è converso. 262. An testes inepti, ut supra, faciant indicium. 263. An religiosi probent in causa sui monasterii. 264. An et quando quis testari teneatur. 265. An testis teneatur fateri veritatem judici non legitime interroganti. 266. Quando judex legitime interroget. 267. An testis teneatur manifestare crimen, si accusator unicum testem afferat. 268. Non teneris manifestare judici etiam legitime interroganti: I. si scias rem ex confessione; II. sub secreto; III. si tibi immineat damnum; IV. si acceperis à parum fide digno; V. si rem acceperis per injuriam; VI. si alter probabiliter non peccarit. 269. Ad quid teneatur falsum testatus. 270. Quando peccent testes. Dubitatur 1. an peccent contra justitiam, si se abscondant, ne citentur. Dubitatur 2. an si fugiant post citationem Dubitatur 3. an, si interrogati veritatem occultent 271. Quomodo facienda est depositio testium.

DUBIUM VII. — *De reo.* 104

ARTICULUS I. — *An, et quando reus teneatur fateri veritatem.* . . Ibid.

272. Quid respondere potest reus non legitime interrogatus. 273. Quando

reus non tenebitur crimen fateri. 274. An teneatur reus crimen fateri cum timore magnæ pœnæ. 275. An peccet graviter reus qui ad vitanda tormenta falsum crimen sibi imponit. 276. Quando autem tenetur reus suam confessionem revocare. 277. An reus ad se tuendum possit revelare crimina occulta testium, aut accusatoris. Et, an peccet graviter, si crimina falsa eis imponat. 278. An reus teneatur revelare complices.

ARTICULUS II. — *Quid liceat reo circa fugam pœnæ.* . . . . . Pag. 109

279. An liceat reo injuste damnat, vim vi repellere, aut positive resistere. 280. An reus, qui vere deliquit, possit fugere è carcere. 281. An damnatus ad mortem teneatur fugere, si possit. 282. An reo ad fugiendum liceat decipere custodes, et effringere carcerem. Et an tunc teneatur ad damnum carceris fracti. 283. An liceat aliis reum adjuvare ad fugiendum, aut ad carcerem effringendum. 284. An damnatus, ut fame pereat, teneatur sumere cibum oblatum. 285. An, et quando liceat reo appellare.

DUBIUM VIII. — *Quomodo confessario agendum cum reo.* 114

DUBIUM IX. — *Quæ obligatio medicorum, et pharmacopœorum, et chirurgorum.* 116

DUBIUM X. — *Quæ obligationes mercatorum, opificum, et ceterorum sæcularium.* 117

LIBER QUINTUS.

TRACTATUS PRÆAMBULUS.

DE ACTIBUS HUMANIS IN GENERE. 119

Art. I. *Actus hominis, et actus humani. Art.* II. *De* voluntario *et ejus conditionibus. Quotuplex sit* voluntarium. *Art.* III. *De libero, et quotuplex sit. Impedimenta ne actus humanus sit voluntarius, aut plene voluntarius. De ignorantia. De violentia. De concupiscentia. De timore, et quotuplex sit. Art.* IV. *A quo actus humani bonitatem aut malitiam sumant. An actus exterior malitiam addat interiori. An dentur actus indifferentes Art. ultimo.*

TRACTATUS

DE PECCATIS.

CAPUT I. — De peccato in genere. 137

DUBIUM I. — *Quid sit peccatum.* . . . . . Ibid.

1. Quid sit peccatum. 2. Quæ conditiones requirantur ad peccatum. 3. Quid notandum circa *advertentiam* requisitam ad peccatum. 4. An ad peccatum mortale requiratur formalis advertentia, vel sufficiat virtualis. 5. Quid notandum circa *consensum* requisitum ad peccandum. 6. An peccet graviter, qui negative se habet quoad motus inordinatos. 7. Quid, si sint motus carnales. 8. Quæ remedia quoad ipsos. 9. An teneamur iis resistere, si adsit causa non resistendi. 10. Quomodo, et à quo tempore imputentur peccata omissionis. 11. An peccatum veniale sit contra legem divinam.

DUBIUM II. — *An, et quomodo desideria, et delectationes sint peccata.* 149

ARTICULUS I. — *Quale peccatum sit desiderium malum.* . . . . Pag. 149

12. An desiderium sumat speciem ab actu exteriori. 13. An sit peccatum desiderium objecti mali cum consensu conditionali. 14. An delectatio de objecto malo sit illicita, quamvis consensus sit conditionatus.

ARTICULUS II. — *An delectatio morosa sit semper peccatum.* 152

15. In quo differant desiderium, gaudium, et delectatio. Quid, si quis delectetur de nupta, sed non quia nupta. 16. Quando delectatio sit peccatum. 17. In quo differat delectatio de re mala, et delectatio de cogitatione rei malæ. 18. An sit peccatum delectatio circa modum male operandi. 19. An liceat gaudere de effectu bono secuto ex opere malo. 20. Quid, si opus fuerit formaliter malum, scilicet patratum cum peccato. 21. An liceat delectari de malo proximi ob bonum finem. Et idem dicitur de desiderio. 22. An liceat optare mortem filiæ, si non possit nubere ob inopiam, etc. Et an liceat optare sibi mortem ad vitandam vitam nimis duram. 23. An liceat conjugibus, sponsis, et viduis delectari de actu conjugii. 24. Quid præsertim de sponsis, et viduis. 25. An liceat conjugibus delectari de copula, si conjux sit absens. 26. Quot peccata committat jactans se de peccato patrato. 27. An liceat delectatio de re solo jure positivo prohibita. 28. Quid explicandum in delectatione. 29. An peccet exercens actionem, ex qua intelligit delectationem carnalem orituram.

DUBIUM III. — *De distinctione peccatorum.* 159

ARTICULUS I. — *Quæ peccata distinguantur specie.* . . . . . Ibid.

30. Quomodo peccata differant specie quoad materiale, et quomodo quoad formale peccati. 31. Ex quotuplici radice desumatur diversitas specierum. 32. An peccata specie distinguantur ex oppositione ad virtutes, vel ex diversitate objectorum. 33. An ex præceptis diversis peccata specie distinguantur. 34. An peccatum ex objectu levius possit excedere gravitatem peccati superioris speciei.

ARTICULUS II. — *Quæ peccata distinguantur numero.* 162

35. Vide omnia, quæ super hoc puncto dicuntur à Busemb. 36. Ex quibus radicibus desumatur distinctio numerica. De prima radice, quæ est *multiplicitas actuum moraliter interruptorum.* 37. Et I. quomodo interrumpantur *actus interni* circa peccata *cordis.* 38. Quomodo circa peccata *oris et operis.* 39. An malum propositum interrumpatur per diuturnum tempus. 40. Quid, si tamen voluntas permaneat in aliquo effectu. 41. II. Quomodo interrumpantur, aut uniantur *actus externi.* 42. An explicanda omnia media apposita ad peccandum. 43. Quid, si quis ab initio voluerit tangere, sed postea fornicetur. 44. Quid, si quis centenis vicibus interpolatim furetur aureum ex intentione ab initio furandi centum. Et quot sacrilegia committat celebrans tres missas in mortali die nativitatis Domini. 45. De secunda radice, quæ est *diversitas objectorum totalium.* 46. Illationes hujus radicis. 47. Quæritur 1. quot peccata is committat, qui eodem actu blasphemat 12. apostolos. 48. Quæritur 2. quot, si quis detrahat alicui vel conviciatur diversis contumeliis. 49. Quæritur 3. quot, si quis detrahat alicui coram pluribus. 50. Quæritur 4. quot, si quis neget plures articulos fidei. Quæritur 5. quot, si quis optet diversa mala inimico. Quæritur 6. quot, si confessarius in mortali plures absolvat. Et quid, si sacerdos pluribus eucharistiam ministret. Quæritur 7. quid, si sacerdos projiciat Breviarium in mare, prævidens se reddendum impotentem ad recitandum. (De hoc vide dicta l. 4. n. 149.)

CAPUT II. — De peccatis in specie, mortali, et veniali. . . . . Pag. 171

DUBIUM I. — *Quid sit peccatum mortale et veniale.* . . . . . Ibid.

51. Quid mortale, et quid veniale. 52. Quotuplici modo peccatum potest esse mortale. Notabile advertendum pro iis, qui de facili damnant de mortali.

DUBIUM II. — *Quibus ex causis peccatum ex genere suo mortale fiat per accidens veniale.* 173

53. Quæ requirantur ad peccatum mortale. 54. Ex quibus causis mortale possit fieri veniale. Et I. ex imperfecta advertentia. 55. II. Ex imperfecto consensu. 56. III. Ex parvitate materiæ. 57. Vide resolutiones. 58. Quid, si quis vovisset se daturum ter mille aureos, et tres non solveret.

DUBIUM III. — *Quibus modis peccatum ex genere suo veniale, aut actu indifferens, transeat per accidens in mortale.* 174

59. Quomodo peccatum veniale fit mortale. I. Ob finem adjunctum. 60. II. Ob ultimum finem constitutum. 61. III. Ob contemptum. 62. IV. Ob scandalum. 63. V. Ob periculum incidendi in mortale. 64. An is sit in statu peccati mortalis, qui proponit committere omnia venialia.

CAPUT III. — De peccatis capitalibus in specie. 177

DUBIUM I. — *Quid sit superbia, et quale peccatum.* . . . . . Ibid.

DUBIUM II. — *Quid sit avaritia.* 179

68. Quid sit avaritia. 69. Quæ sint filiæ avaritiæ. 70. Quando, et quomodo peccent aperientes, et legentes litteras alienas.

DUBIUM III. — *Quid sit luxuria.* 182

DUBIUM IV. — *Quid sit invidia.* 183

DUBIUM V. — *De gula.* 185

ARTICULUS I. — *Quid sit gula.* . . . . . Ibid.

ARTICULUS II. — *Quid sit ebrietas.* 186

75. In quo consistit peccatum ebrietatis. Et quando est mortale. 76. An sit peccatum se inebriare ex præscripto medici, vel ex metu mortis. 77. An sit semper mortale alium inebriare. 78. Quando ebrietas excusetur à mortali. An sint peccata omnia mala commissa in ebrietate.

DUBIUM VI. — *Quid sit ira.* 191

79. Quando ira sit peccatum. 80. De peccatis quæ oriuntur ab ira. 81. An contumelia aliquando culpa vacet. 82. Quotuplex sit contumelia. 83. Quæ requirantur, ut maledictio sive imprecatio contra homines sit mortale.

DUBIUM VII. — *Quid sit acedia.* 193

LIBER SEXTUS.

DE SACRAMENTIS.

TRACTATUS I.

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

CAPUT I. — De natura sacramenti novæ legis. . . . . Pag. 195

DUBIUM I. — *Quid sit sacramentum.* . . . . . Ibid.

1. Quomodo definiatur sacramentum. Et quæ requirantur ad essentiam sacramenti. 2. Alia communior definitio sacramenti. 3. An fuerint vera sacramenta sacrificia, figuræ, et sacramenta veteris legis 4. Quid notandum de circumcisione. 5. Quæ alia excludantur à ratione sacramenti. 6. Plura notanda circa sacramenta. Quotupliciter sacramenta distinguantur. 7. An sacramenta causent gratiam physice, vel moraliter.

DUBIUM II. — *Quid circa materiam, et formam sacramentorum servandum.* 199

8. Quotupliciter sumatur sacramentum. 9. Quæ conjunctio requiratur inter formam, et materiam. 10. Vide resolutiones. 11. Quæ mutatio invalidet sacramentum. Vide resolutiones apud Busemb. 12. An materiæ, et formæ omnium sacramentorum sint à Christo in specie determinatæ.

CAPUT II. — De ministro sacramentorum. 204

DUBIUM I. — *Quid requiratur ut minister det valide sacramentum.* . . Ibid.

13. Ad valorem sacramenti requiritur potestas, et intentio ministri. 14. Utrum in ministro requiratur etiam attentio. 15. Quotupliciter potest esse intentio. 16. Non sufficit in ministro intentio *habitualis*, vel *interpretativa*. 17. Non requiritur *actualis*. 18. Sufficit *virtualis*. 19. An sufficiat intentio coacta, vel cum errore circa personam suscipientis. 20. An ad validitatem sacramentorum requiratur intentio interna ministri. Et I. an sufficiat sola intentio faciendi actionem externam. 21. II. An requiratur intentio faciendi, quod facit Ecclesia Romana. 22. III. An requiratur intentio explicita conficiendi sacramentum, aut producendi effectum sacramenti. Et an celebrandi ritum externum uti sacrum. 23. An minister debeat habere intentionem faciendi ritum sacrum, quem intendit Ecclesia. 24 Si minister habeat duas intentiones contrarias, quænam debeat prævalere. 25. Vide resolutiones Busembai. 26. An sit validum sacramentum collatum sub conditione. 27. An sit licitum conferre sub conditione sacramenta characterem imprimentia. 28. An etiam alia sacramenta. 29. An in extrema necessitate proximi minister possit, et teneatur ministrare sacramentum, quando materia est dubia.

DUBIUM II. — *Quid requiratur in ministro, ut licite ministret.* 214

30. Vide quæ habentur de hoc apud Busemb. 31. *Primo*, de statu gratiæ requisito in ministris sacramentorum ad ea ordinatis. 32. Quæritur 1. quid de aliis ministris ad ea non ordinatis. An sacerdos baptizans non solemniter graviter peccet : vide Infertur 1. An contrahens matrimonium in mortali duplex sacrilegium committat : vide Infertur 2. 33. An excusentur ministrantes in mortali, si urgeat necessitas. Quid de ministrantibus in no-

socomiis, de obstetricibus, et maxime de parochis, etc. ministrantibus in necessitate. 34. Quæritur 2. an conferens sacramenta teneatur præmittere confessionem, si sit in mortali. 35. Quæritur 3. an peccet graviter sacerdos, sive diaconus ministrans eucharistiam in mortali. Quot peccata committat sacerdos celebrans in mortali. Ibid. v. Hinc. An ministrans eucharistiam pluribus successive, committat plura peccata. Ibid. An peccet graviter tangens ex officio eucharistiam in mortali. Ibid. v. Valde. 36. Quæritur 4. an peccet graviter confessarius tantum audiens confessionem in mortali. Quæritur 5. an confessarius plures successive absolvens plura sacrilegia committat. 37. *Secundo*, de statu gratiæ requisito in exercentibus alias functiones sacras. 38. De diacono, et subdiacono ministrante altari in mortali. 39. De episcopo conferente in mortali chrisma, vel oleum sanctum. 40. De episcopo consecrante in mortali templa, vel benedicente vestes, etc. Et de sacerdote assistente matrimonio, vel benedicente aquam, et cineres, etc. 41. An prædicator, concionans in mortali, peccet mortaliter. 42. Vide apud Busembaum de ministro utente materia vel forma dubia, vel corruptam proferente formam, vel omittente cæremonias. 43. An sacramenta sint indignis deneganda. Dicendum I. Generaliter loquendo, sacrilegium est ministrare sacramenta indignis. 44. Dicendum II. Peccatori publico negandum est sacramentum, sive occulte, sive publice petat. 45. Dubitatur 1. quid, si peccatum sit notum tantùm aliquibus adstantium. 46. Dubitatur 2. quid, si crimen sit publicum in alio loco. 47. Dubitatur 3. an peccatori publico possit unquam ministrari eucharistia. 48. Dubitatur 4. quid agendum in dubio de crimine, et de pœnitentia. 49. Dubitatur 5. an minister ob metum mortis possit dare sacramentum indigno. 50. Dicendum III. peccatori occulto publice petenti non esse negandum sacramentum; secus, si petat occulte. 51. Quæritur 1. an confessarius possit negare sacramentum ob crimen auditum in confessione. 52. Quæritur 2. an episcopus possit negare sacramentum ordinis peccatori occulto publice petenti. 53. Quæritur 3. an possit absolvi ordinandus habituatus in vitio turpi, qui vult ascendere ad ordines sacros. (*Remissive* ad num. 63.) 54. Quæritur 4. an parochus possit assistere matrimonio publici peccatoris. Et ad quid teneatur circa impedimenta. 55. Quæritur 5. an unus sponsorum possit licite matrimonium inire cum altero excommunicato, vel publico peccatore. 56. Et an liceat conjugia contrahere cum hæreticis. (Vide etiam n. 1044.) 57. Quæritur 6. an in sacramentis conferendis liceat uti opinione probabili. 58. Quæritur 7. an, et quando ministri teneantur ministrare sacramenta. 59. Quæritur 8. an liceat simulare administrationem sacramenti. 60. An liceat simulare susceptionem sacramenti. Sed quid, si quis simulet se confiteri. 61. Quid, si quis simulet se communicare. 62. Quid, si quis simulet se contrahere matrimonium. 63. DISSERTATIO de clerico habituato in vitio turpi cupienti statim initiari sacris; usque ad num. 77.

CAPUT III. — De suscipiente sacramentum. 250

DUBIUM I. — *Quæ dispositio requiratur ad valorem sacramenti in suscipiente.* . . . . . Ibid.

78. Vide quæ habentur apud Busemb. 79. An solus homo viator sit capax sacramentorum. An soli baptizati valide suscipiant alia sacramenta. 80. Nulla requiritur intentio in pueris, et perpetuo amentibus quoad baptismum, confirmationem, et ordinem. 81. Quæ intentio requiratur in adultis. An sufficiat intentio neutralis. An habitualis. Quid de dormientibus, ebriis, et lapsis in amentiam. 82. An sufficiat intentio interpretativa.

DUBIUM II. — *Quid requiratur ut licite, et cum fructu suscipiatur.* Pag. 254

83. Quæ requirantur in suscipiente sacramenta *mortuorum:* et quæ in *vivorum.* 84. An omnia sacramenta primam gratiam conferre possint. 85. An magis dispositi majorem fructum recipiant. An sumant cum fructu hostiam ii qui nesciunt esse consecratam. 86. Plura notanda de suscipiente sacramentum cum mortali, aut veniali. 87. An omnia sacramenta causent gratiam, remoto peccato. 88. An liceat petere sacramentum à ministro excommunicato vitando. An sacramentum pœnitentiæ. 89. An à ministro peccatore.

CAPUT IV. — *Quid sint sacramentalia, et quid efficiant.* 260

90. Quid, et quæ sint sacramentalia. 91. An sacramentalia vim habeant ex opere operato. 92. Quomodo per sacramentalia remittantur peccata. 93. Plura notanda. 94. De usu agnorum Dei, aquæ benedictæ, et similium.

TRACTATUS II.

DE BAPTISMO ET CONFIRMATIONE.

CAPUT I. — De baptismo. 262

95. Quomodo distinguatur baptismus. 96. De baptismo fluminis. 97. De baptismo sanguinis. 98. An ut martyrium remittat culpam, requiratur in peccatore contritio. 99. Quando martyrium gratiam conferat. 100. An sint martyres, qui moriuntur in obsequio peste infectorum. 101. An liceat se offerre ad martyrium, vel se prodere catholicum per abstinentiam à carnibus.

DUBIUM I. — *Quid sit materia baptismi.* 264

102. Quæ sit materia *remota* baptismi. Vide resolutiones apud Busembaum. 103. I. Quæ sit materia certe valida. II. Quæ certe invalida. III. Quæ dubia. An in necessitate liceat uti opinione etiam tenuiter probabili. 104. Dubitatur 1. an sit materia apta aqua per artem chymicam educta. Dubitatur 2. an saliva, sudor, aut lacrymæ. Dubitatur 3. an aqua fluens ex vite. Dubitatur 4. an nix non soluta. 105. Quæ sit materia *proxima* baptismi. Vide resolutiones apud Bus. 106. Quæritur I. an valeat baptismus, si quis projiciat puerum in flumen. Quid, si baptizes cum aqua defluente ex tecto. An liceat in necessitate projicere puerum in flumen, ut baptizetur. 107. Quæritur II. an infans in necessitate possit baptizari in utero matris. Quid, si baptizetur puer tantum in capite egresso ex utero. Quæritur III. an valeat baptismus, si aqua attingat tantum vestes, aut capillos. Quæritur IV. an valeat baptimus collatus in scapulis, vel pectore. Quæritur V. an requiratur trina ablutio. Quæritur VI. an sufficiat ad baptismum una vel altera aquæ gutta.

DUBIUM II. — *Quæ sit forma baptismi.* 274

108. Vide apud Busembaum quæ sint formæ validæ. Quæ invalidæ. Quæ dubiæ. 109. Quot modis possit forma variari. I. Per *mutationem.* 110. II. Per *corruptionem.* III. Per. *transpositionem.* 111. IV. Per *additionem.* 112. V. Per *diminutionem.* Hinc dubitatur 1et 2. an invalidet baptismum omissio vocum *in* vel *et.* Dubitatur 3. an valeat baptismus collatus tantum *in nomine Christi.*

DUBIUM III. — *De ministro baptismi.* . . . . . Pag. 281

ARTICULUS I. — *Quis sit minister baptismi.* . . . . . Ibid.

113. Quis sit minister validi baptismi, et quis liciti. 114. Nemo sine commissione potest baptizare extra suam diœcesim. 115. A quo baptizandi peregrini, vel casu nati. Et an sufficiat quasi domicilium ad constituendum aliquem parochianum illius loci. 116. Quando diaconus possit baptizare. Dubitatur 1. an in necessitate possit baptizare solemniter. Dubitatur 2. an clericus, aut diaconus solemniter baptizans sine commissione, fiat irregularis. Dubitatur 3. an fiat irregularis laicus baptizans solemniter. 117. Ordo servandus inter ministros baptismi in necessitate conferendi. Dubitatur 1. an graviter peccet laicus, qui baptizat præsente sacerdote. Dubitatur 2. an qui præsente sacerdote excommunicato. Dubitatur 3. an qui præsente diacono. Dubitatur 4. an qui præsente clerico inferiori. Dubitatur 5. an peccent graviter parentes, qui faciunt baptizari prolem à prædicante. 118. Notandum I. an possit quis baptizare seipsum. Notandum II. Quæ dilatio in ministrando baptismo sit mortalis. Notandum III. Quinam infantes prohibeantur domi baptizari.

ARTICULUS II. — *An duo possint simul unum baptizare.* 288

DUBIUM IV. — *Quod sit subjectum baptismi.* 289

121. Quis sit capax baptismi. An pueri, et amentes. 122. De pœnis rebaptizantium. An rebaptizantes sub conditione fiant irregulares. 123. De infante nondum orto. (*Remissive* ad num. 107.) 124. An baptizandi sint fetus abortivi An plures eodem tempore. 125. An conferendus sit baptismus monstris. 126. An sint baptizandi filii infidelium, et quæ in hoc puncto sint certa. Certum est I. talem baptismum semper esse validum. 127. II. Baptizandos esse filios, si parentes defecerint à fide. Quid, si mansuri sint apud parentes hæreticos. 128. III. Si ipsi filii infidelium petant. Quid, in dubio an careant ratione. 129. IV. Si sint in periculo mortis. 130. V. Si sint positi extra curam parentum. VI. Si capti sint in bello. VII. Si parentes sint servi. 131. VIII. Si unus parentum consentiat. 132. Dubitatur 1. an baptizari possint filii infidelium usu rationis carentes, invitis parentibus. Et an ii quos pater offert, ut liberentur à morbo. 133. Dubitatur 2. an liceat vendere infantes parentibus paganis. 134. An et quando possit repeti baptismus sub conditione. Notandum I. Quid, si adsit unus testis de baptismo collato. Notandum II. Quid de adultis natis ex christianis. Notandum III. Quid, si pueri sint abrepti à barbaris. 135. De infantibus expositis. 136. De baptizatis ab obstetricibus, et à laicis. 137. De baptizatis ab hæreticis. Vide alia apud Busemb. 138. De effectibus baptismi. 139. De dispositione requisita in adultis baptizandis.

DUBIUM V. — *De cæremoniis baptismi.* 302

ARTICULUS I. — *Quæ servanda circa cæremonias baptismi.* . . . . . Ibid.

140. Quæ servanda quoad cæremonias in baptismo. 141. An sit mortale baptizare sine unctione chrismatis, et aqua consecrata. 142. An sit illicitum baptizare extra ecclesiam. Et quando permittatur. 143. An omittendæ cæremoniæ in baptismo privato, et an patrinus. 144. An, collato baptismo privato, cæremoniæ sint supplendæ. Quid, si baptismus fuerit invalidus. 145. Quid notandum circa nomen in baptismo imponendum, et circa librum baptismatum.

ARTICULUS II. — *Qui patrini, et quod eorum officium.* . . . . Pag. 305

146. Ad quid teneantur patrini. Et quæ requirantur, ut quis valide sit patrinus. 147. Quando patrinus teneatur instruere susceptum. Et an possit omitti patrinus in baptismo privato. 148. Qualis actus requiratur in patrinis, ut contrahant cognationem. 149. An cognationem contrahat suscipiens, vel baptizans in baptismo privato. 150. An parentes suscipientes, vel baptizantes filios contrahant impedimentum petendi debitum. 151. An contrahat cognationem suscipiens infantem in baptismo collato sub conditione. 152. An, qui ex errore suscipit unum pro alio. 153. Quis contrahat cognationem, si quis suscipiat nomine alterius. 154. An patrini ad contrahendam cognationem debeant esse designati. 155. An possint esse patrini ejusdem duo mares, vel duæ feminæ. Dubitatur 1. an patrinus masculi debeat esse masculus, etc. Dubitatur 2. an peccent designantes duos mares, vel duas feminas. 156. Quid requiratur ut quis licite sit patrinus. Repelluntur ab hoc officio : 1. religiosi ; 2. conjuges, et parentes ; 3. infames ; 4. apostatæ, et hæretici. An autem catholici possint suscipere infantes hæreticorum, hæretico baptizante ; 5. plures quàm duo. 157. An duo conjuges possint esse patrini alienæ prolis. 158. Vide quæ habentur apud Basemb. 159. Quando graviter peccet parochus circa hanc materiam. 160. Quæ debeat monere parochus post datum baptismum. Et signanter, ne matres decumbant cum infantibus.

CAPUT II. — De Confirmatione. 314

DUBIUM I. — *Quid sit, et quæ ejus materia, et forma.* . . . . . Ibid.

161. Qua ratione confirmatio sit sacramentum. 162. Quæ sit *materia remota* hujus sacramenti. Et an sint necessaria oleum olivarum, et balsamum. 163. An sit necessaria benedictio chrismatis. Et an hæc possit committi simplici sacerdoti. An sit obligatio uti chrismate novo. 164. Quæ *materia proxima*. Et an ultra chrismationem requiratur altera manuum impositio. 165. An unctio possit fieri alio digito, quam pollice manûs dexteræ. 166. An mediante instrumento. 167. De forma in Ecclesia Latina. 168. Quæ mutationes circa formam invalident sacramentum. De forma Græcorum. 169. De effectibus confirmationis.

DUBIUM II. — *Quis sit minister, et quod subjectum.* 333

170. An soli episcopi sint ministri confirmationis. 171. An peccet graviter episcopus confirmans non suos. 172. Et quam pœnam incurrat. 173. An autem possit præsumere consensum aliorum episcoporum. 174. Quæritur 1. an confirmans et confirmandus debeant esse jejuni. Quæritur 2. an confirmatio ministranda sit in ecclesia. Et an conferri possit die feriali, et vespere. 175. Quando teneatur episcopus confirmare. 176. Quinam valide confirmentur. 177. An infantes. 178. An sit illicitum pueros confirmare sine causa. 179. Quæ dispositio ad confirmationem requiratur. 180. An licite confirmentur amentes.

DUBIUM III. — *Quæ confirmationis necessitas, et cæremoniæ.* . . . 337

181. An adsit per se gravis obligatio suscipiendi confirmationem. 182. An autem per accidens, nempe ratione vitandi I. periculi, II. scandali, III. contemptûs. Et quando contemptus intervenit. 183. An sit gravis obligatio suscipiendi confirmationem ante susceptionem primæ tonsuræ. 184. Quæ cæremoniæ sint servandæ in confirmatione. Et quid notandum I. quoad vestes episcopi ; II. quoad locum chrismationis. Et an confirmandi accedere debeant jejuni. 185. Requiritur etiam 1. patrinus ; 2. ut hic sit unus ; 3. ut

sit confirmatus. 186. Dubitatur 1. an peccet graviter qui tenet non confirmatus Dubitatur 2. an patrinus non confirmatus contrahat cognationem. 187. Requiritur etiam 4. ut patrinus sit diversus à patrino baptismi. An monachi possint esse patrini confirmationis. 188. An sit obliganda fascia frons confirmati. Et an sit necessaria ultima benedictio episcopi.

FINIS INDICIS TOMI QUARTI.

239.02
L627t
1833
v.3-4
4916
LIGORIO, A.M.
AUTHOR
Theologia Moralis
TITLE Vol. III and IV

DATE LOANED	BORROWER'S NAME	ROOM NUMBER

GRADUATE THEOLOGICAL UNION LIBRARY
BERKELEY CA 94709

4916
4916